

* Medical Society of London. *

MEDICAL SOCIETY of LONDON.

No.

- I. **E**VERY member desiring a book, shall apply for it between the hours of six and eight in the evening on Mondays, and five and six on other evenings; and shall write down on a slip of paper, the number and title, and shall sign and date it; The librarian or his deputy shall file the paper, and shall deliver it back, or cancel it, when the book is returned to the library; and any person taking a book without such written acknowledgement, shall forfeit three times its value.
- II. No member shall have more than two volumes at a time in his possession.
- III. Any member detaining a pamphlet or volume in duodecimo above one week; an octavo two weeks; a quarto three weeks; or a folio four weeks, shall be liable to a penalty of one, two, three, or four shillings, in proportion to the size, for each week he shall detain it, provided such penalty exceed not half the value affixed to the book by the council.
- IV. Manuscripts, and books of value, are not to be taken out of the library without a written permission from the council.
- V. All pamphlets and books shall remain in the library for the space of one, two, three, or four weeks, (according to their size,) after they have been received.
- VI. A member who shall lose, or injure a book belonging to the society, shall replace it, or make such compensation as the council may think proper.
- VII. No member without leave of the librarian or his deputy, shall take any book from its place.
- VIII. All books shall be returned before the general meeting in March, for the inspection of the librarian on entering into his office. Every person neglecting to return a book at that time, shall forfeit half its value.

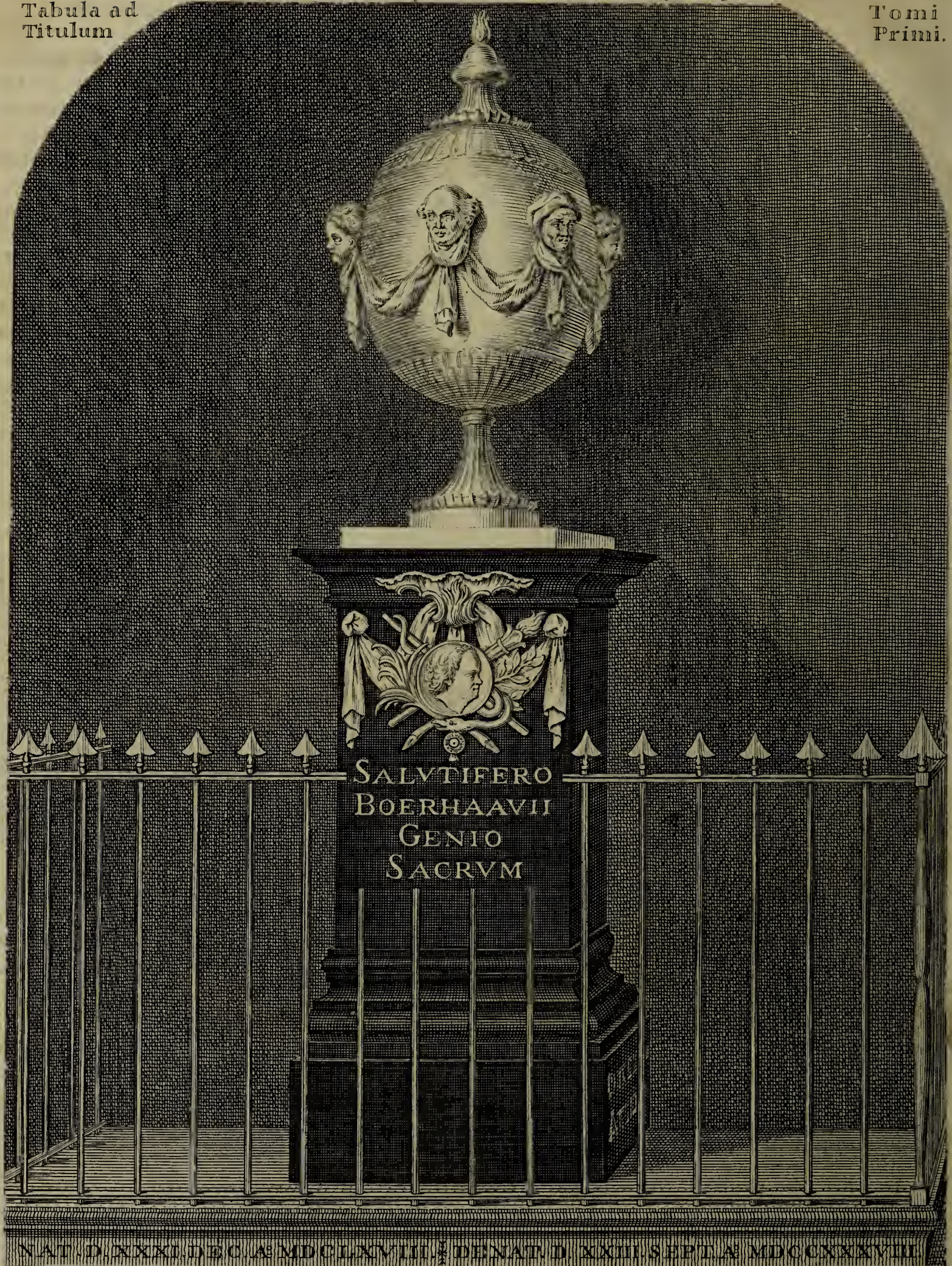
The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

SWIETEN, G. van

GERARDI L. B. VAN SWIETEN,

*Augustiss. Imperator. & Imperatric. a Consiliis, Archiat. Com.,
Bibliothecae Augustae Praefecti, Inclyt. Facult. Medic. Vienn.
Praesidis perpetui, nec non Academiae Reg. Scient. & Chirurg.
Paris., Academiae Scient. Petropolit., Academ. Natur.
Curios., Institut. Bonon., Collegii Regii Medic. Edinburg.,
Societ. Scient. Harlem., Botanic. Florent. Germanic.
Fenens. Degli Agiati di Roveret., Membri,*

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS

DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
MORBIS.

TOMUS QUARTUS.

SOCIETY OF LONDON MEDICAL

LUGDUNI BATAVORUM

Apud JOHANNEM ET HERMANNUM VERBEEK, Bibliop.

MDCCLXIV.

Cum Privilegio Praepotent. Ord. Hollandiae & West-Frisiae.

Prostant LONDINI apud JOHANNEM NOURSSE.

PHOTOGRAPH

AT THE OFFICE OF THE

PRAEFATIO.

En quartum tomum ! quem ultimum fore credideram , imo promiseram.

Sed observationum numerus , & copia rerum , ex optimorum auctorum assidua lectione collecta , fecerunt , ut unico volumine comprehendi non potuerint illa , quae de penso adhuc supererant.

Reliqua perficere conabor eadem cura ; & hinc facile praevideo , quod , una cum Indice generali , justae molis volumen efficient ; idque certo erit ultimum.

INDEX CAPITUM

H U J U S T O M I.

	Pag.
<i>Phthisis Pulmonalis.</i>	1
<i>Phthises Aliae.</i>	113
<i>Hydrops.</i>	115
<i>Podagra.</i>	287
<i>Morbi Virginum.</i>	394
- - - <i>Gravidarum.</i>	450
<i>Partus Difficilis.</i>	513
<i>Morbi Puerperii.</i>	581
- - - <i>Infantum.</i>	647

P R I V I L E G I E.

DE STAATEN VAN HOLLAND ENDE WESTVRISLAND ;
Doen te Weeten, Alzo ons te kennen is gegeven by JAN VERBEEK,
Burger en Boekverkoper te Leyden, hoe hy Suppliant benevens zynen Broe-
der HERMANUS VERBEEK, zedert overleeden, van ons op den 22 Novem-
ber 1741 geobtineert had Octroy en Privilegie op het Werk geintituleert
GERARDI VAN SWIETEN, Med. Doct. Commentaria in HERMANNI
BOERHAAVE Aphorismos de Cognoscendis & Curandis Morbis. 3 Voll. in
Quarto om het zelve Werk voor den tyd van Vyftien eerft agter een volgen-
de Jaaren met Seclufie van alle anderen, alleen hier te Lande te mogen druk-
ken, uitgeven en verkopen &c. en also de voorfz. 15 Jaaren den 22 November
van dit lopende 1756 zyn geëxpireert, en de Supplt. met regt bedugt was, dat
door eenige baatfoekende Menfchen de nadrukken (waarvan verfcheyden buy-
ten 's Lands gevonden wierden) hier te Landen mogte werden ingevoerd tot
des Suppls. groote fchade en nadeel, zoo keerde den Supplt. zig tot ons oot-
moediglyk verfoekende prolongatie van Ons Octroy en Privilegie om het voorn.
Werk nu geintituleert Gerardi L. B. van Swieten Augustiffimi Imperatoris
& Imperatricis a Confiliis & Archiatri &c. tot Vier à Vyf Vol. vermeerdert,
wederom op dezelve Naamen van Jan en Hermanus Verbeek voor den tyd
van Vyftien eerft agter een volgende Jaren met Seclufe van alle anderen, al-
leen hier te Lande te mogen drukken, uit te geven en te verkopen op dezelve
Conditien en voor des Suppls. Intrest Salutare-Claufulen als in het opgem.
Octroy van den 22 Novemb. 1741 geëxpreffeert waren ; ZOO IS 'T, dat
wy de faake ende het voorfz. verfoek overgemerkt hebbende ende genegen
wezende ter beede van den Supplt. uit onse regte Wetenschap, Souveraine Magt,
ende Authoriteit den felven Supplt. geconsenteert, geaccordeert en geoctroyeert
hebben, Consenteren, Accorderen, en Octroyeren hem by defen, dat hy
gedurende den tyd van nog Vyftien eerft agter een volgende Jaaren het voor-
noemde Werk nu geintituleert Gerardi L. B. van Swieten Augustiffimi Im-
peratoris & Imperatricis a Confiliis & Archiatri &c. tot Vier à Vyf Vol.
vermeerdert, in diervoegen als fulks by den Supplt. is verfoegt, en hier vooren
uitgedrukt staat, binnen den voorfz. Onfen Landen alleen zal mogen Drukken,
doen Drukken, Uitgeven ende Verkopen, verbiedende daar omme allen ende
een igelyken het selve Werk in 't geheel ofte ten deelen te Drukken, naer
te Drukken, te doen naer Drukken, te Verhandelen ofte te Verkopen, ofte el-
ders naargedrukt binnen denfelven Onfen Lande te brengen, uit te geven ofte
te verhandelen en verkopen op verbeurte van alle de naar gedrukte ingebragte,
verhandelde ofte verkogte exemplaren, ende een boete van drie duyzend Gul-
dens daerenboven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier,
die de Calange doen zal, een derde part voor den Armen der plaatse, daar het
Casus voorvallen zal, ende het refterende derde part, voor den Supplt., ende
dit telkens zo meenigmaal als dezelve zullen werden agterhaalt : Alles in dien
verftande, dat wy den Supplt. met dezen onzen Octroye alleen willende gra-
tificeren tot verhoeding van zyne fchade door het nadrukken van het voorfz.
Werk

Werk daardoor in geenigen deele verstaan den Innehouden van dien te autho-
riferen ofte te Advouereen, ende veel min het selve onder onse protectie ende
bescherminge eenig meerder Credit, aansien ofte reputatie te geven, ne maar
den Supplt. in Cas daarinne iets onbehoorlyks zoude influenceeren alle het selve
tot zynen laste zal gehouden wezen te verantwoorden, tot dien eynde wel ex-
presselyk begeerende, dat by aldien hy dezen onzen Oötroye voor het selve
Werk zal willen stellen, daar van geene geabrevieerde ofte gecontraheerde
mentie zal mogen maken, ne maer gehouden wesen, het selve Oötroy in 't
geheel, en sonder eenige omiffie daar voor te drukken, ofte te doen drukken,
ende dat hy gehouden zal zyn een Exemplaar van het voorsz. Werk op groot
Papier, gebonden en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van
Onse Univerfiteit te Leyden binnen den tyd van ses Weeken, na dat hy Supplt.
het selve Werk zal hebben beginnen uit te geven, op een boete van ses hon-
derd Guldens na Expiratie der voorsz. ses Weeken by den Supplt. te verbeu-
ren ten behoeve van de Nederduytsche Armen van de plaats, alwaar den Supplt.
woont, en voorts op poene van met er daad verftecken te zyn van het effect
van dezen Oötroye, dat ook den Supplt. schoon by het ingaan van dit Oötroy
een Exemplaar geleverd hebbende aan de voorsz. Onse Bibliotheek by zoo
verre hy geduurende den tyd van dit Oötroy het selve Werk zoude willen
herdrukken met eenige observatien, noten, vermeerderingen, veranderingen,
Correctien of anders hoe genaamt, of ook in een ander formaat, gehouden zal
zyn wederom een ander Exemplaar van het selve Werk geconditioneert als
voren te brengen in de voorsz. Bibliotheecq, binnen den selve tyd, en op de
boete en poenalityt als voorsz.

Ende ten einde den Suplt. desen onsen Consente ende Oötroye moge ge-
nieten als naar behooren; Lasten wy allen ende eenen igelyken, dien het aan-
gaan mag, dat zy den Supplt. van den inhouden van desen doen, laten ende
gedogen, rustelyk, vredelyk en volkomentlyk genieten ende gebruyken, Cef-
ferende alle belet ter Contrarie. Gegeven in den Hage onder onsen grooten Ze-
gele hier aan doen hangen op den Vier en Twintigste November in 't Jaar
onfes Heeren en Zaligmakers Duyzend Seven honderd Ses en Vyftigh

Ter Ordonnantie van de Staaten

C. B O E Y.

Aan den Supplt. zyn nevens dit Oötroy
ter hand gestelt by Extract Authenticq,
Haer Ed. Groot Mogende Resolutien
van den 28 Juny 1715, en 30 April 1728
ten einde om zig daar nae te reguleeren.

C. B O E Y.

COM-

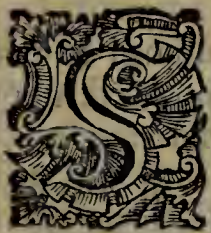

COMMENTARIA
 IN
 HERMANNI BOERHAAVE
 APHORISMOS
 DE
 COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS.

PHTHISIS PULMONALIS.

§. 1196.

SI ulcus pulmones exederit ita, ut totus inde habitus Corporis consumatur, Phthisis Pulmonalis aegrum afficere dicitur.

Phthisis, *ὑπό τῆ φθίνειν* derivatum vocabulum, apud graecos quandoque corruptionem, saepius tamen consumptionem & decrementum, significat. Sic *φθίνων μῶν* vocabatur mensis in finem vergens: eodem vocabulo utebantur, dum solem a meridie in occasum declinantem notabant: videtur enim, quod *φθίσιν* opposuerint τῆ *ἀύξήσει*: unde, ubi decrescebat luna, dixerunt *φθίσις γίνεται τῆ σελήνῃ*. Haec autem apud Lexicographos videri fufius poterunt. Cum autem Medici observarent, in pulmonis ulcere sensim minui corporis torositatem, ita ut ante mortem pellis & ossa tantum superesse viderentur, ideo phthisis nomen huic morbo dederunt. Confirmat hoc *Galenus* (a): postquam enim dixerat; *Phthisis est ulceratio pulmonis, vel thoracis, vel faucium, ut ἔ τussicula ἔ debiles comitentur febres, ἔ corpus contabescat*; paulo post subjungit; dicta autem est *ὑπό τῆ φθίνειν*, quod est diminui.

Eis

(a) Definit. medicar. N°. 260. 261. Charter. Tom. II. pag. 262.

Eidem morbo. & nomen φθοῆ datum fuit; *Galenus* (b) autem distinctionem fecit inter binā haec vocabula: voluit enim, *Phthifin* appellari omnem corporis diminutionem ac colliquationem: per *Phthoën* vero intelligi corporis consumptionem ac diminutionem ex ulcere: interim tamen in Phthisis definitione modo data meminit ulcerati pulmonis &c. *Aretaeus* autem (c) purulentam labem in phthifi agnovit, unde hic morbus ab ipso πύη & φθίσις appellatur, sed simul monuit hoc nomen convenire, si ab abscessu pulmonis, post sanguinis rejectionem, aut longinquam tussim, ortum duxerit morbus; ubi vero, in thorace vel costa nato abscessu, a pure collecto vicinus pulmo eroderetur, tunc φθίσις vocari morbum iussit.

Phthisis autem vocabulo adhuc magis limitato sensu usus fuit *Aëtius* (d), dum proprie phthifin vocari voluit pulmonis exulcerationem, quae post sanguinis sputum sequitur. Ubi autem ab acriori catarrho eroderetur pulmo & exulceraretur, tunc vocabat φθίσις illum affectum (e). Fatetur tamen, quod phthisis etiam sequatur quandoque Pleuritidem & Peripneumoniam.

Haec sufficere monuisse circa nomen morbi; videmus tamen in scriptis Medicis promiscue *phthifin*, *phthoën*, *tabem*, vocatum fuisse hunc affectum. Usus autem vocabulorum vim & significationem determinat praecipuè.

Phthisis ergo est consumptio universi corporis habitus per labem purulentam: verum talis consumptio posset oriri a quocumque fomite purulento, in diversis corporis locis haerente, uti ad §. 1214. dicitur, hinc additur phthisis pulmonaris, quia & frequentior est reliquis, uti etiam quia saepe admodum contingit, ut pulmo afficiatur tandem, licet malum a fomite purulento in aliis locis corporis haerente originem duxerit. Tria ergo requiruntur, dum hic morbus adesse dicitur. 1°. Consumptio totius corporis lenta. 2°. Causa hujus consumptionis debet esse degeneratio humorum per cacochymiam purulentam. 3°. Debet mali sedes in pulmone haerere.

Dum enim catarrho laborant homines, videmus, de naribus emungi & per tussim educi sputa, quae colore, spissitudine, & aliis dotibus, pus referunt: tamen non dicuntur ideo phthifi laborare; quia habitus corporis non consumitur, nec ulla signa cacochymiae purulentae in humoribus adsunt. Interim tamen, si materies catarrhi acrior fuerit, vel valida & diuturna tussis nimis quassaverit pulmonem, quandoque pulmo eroditur, ulceratur, & sic ex catarrho phthisis pulmonalis sequitur.

§. 1197. **C**ujus ulceris origo deducitur ab omni causa, quae valet sanguinem in pulmonibus ita sistere, ut in materiam purulentam abire cogatur.

Ex definitione modo data sponte hoc patet: ut phthisis pulmonaris dicatur morbus, debet adesse cacochymia purulenta in humoribus una cum pulmone

(b) Definit. medicar. N°. 260. 261. Charter. Tom. II. pag. 262. (c) De caus. & sign. morbor. diurn. Lib. I. cap. 8. pag. 36. (d) Lib. VIII. cap. 75. pag. 174. versa. (e) Ibid. cap. 57. pag. 167.

mone affecto: quidquid ergo hunc effectum praestare poterit, merito phthisis pulmonaris causa dicitur. Varias autem tales causas existere, docebunt sequentia, ubi ordine enumerabuntur.

§. 1198. **H**ae causae possunt referri. i. ad ipsam Corporis temperiem illam, qua vergunt in haemoptöen primo, hinc in ulcus loci erosi.

Frequenter quidem phthisis pulmonalis sequitur hæmoptöen praegressam; tamen etiam absque hac observatur nasci, quod & *Aretaeus* (f) indicare videtur, & patebit ex illis, quae postea dicentur. Notavit *Fernelius* (g), magnam inter scriptores controversiam esse, an citra cruentam excretionem quis tabe resolvi posset? sed testatur, se non paucos vidisse, tabe sensim sublato, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decursu apparuit: idem confirmatur a pluribus aliis auctoribus, qui de phthisi scripserunt, & nullum puto esse medicum, qui lautam praxin habuit, quin viderit similes casus.

Haemoptöen, *Haemoptysin*, solent vocare medici sanguinis ex pulmone educationem cum tussi, & quodam strepitu in pectore: sanguinis sputum, tanquam generali nomine, dixit *Celsus* (h) omnem, quae per os fiebat, sanguinis excretionem, sive a gingivis, faucibus, naribus &c., prodiret. *Aretaeus* (i) autem accuratius haec distinguere maluit: ubi enim sanguis a capite, palato, faucibus &c., veniens exspuebatur, simpliciter vocabat πύσιν vel ἀιμορραγίαν, si vero a pectore & visceribus ibi locatis, imprimis pulmone & aspera arteria, prodiret, tunc vocavit ἀναγνώσκω, quia sursum ascendit sanguis: hoc vocabulo ad eundem affectum designandum etiam *Trallianus* (k) usus fuit.

Cum autem longe alia Prognosis sit, si sanguis ex oris interni partibus prodeat, vel ex naso in fauces delapsus exspuatur, quam si ex pulmone venerit; imo etiam alia requiratur medela; hinc debet cum cura distinguere Medicus, a quo loco veniat sanguis, qui exspuitur; & certe magna hic attentione opus est.

Si una cum tussi sanguis exspuatur, fere pro certo signo habetur, ex pulmone sanguinem prodire; licet hoc fallere posset. Vocatus fui ad juvenem, cui inter dormiendum sanguis cepit de naribus fluere, cumque reclinato jaceret capite, sanguis per narium foramina posteriora in fauces delapsus tussim excitavit, a qua evigilans sanguinem exspuit; unde maxime perterritus fuit aeger, credens se haemoptysi laborare. Curavi ilico, ut os & fauces elueret aqua tepida, simulque erecto corpore federet in lecto, capite parum versus anteriora inclinato: perrexit per integram horam valida satis per nares haemorrhagia,

(f) De caus. & sign. morbor. diuturnor. Lib. I. cap. 8. pag. 36. (g) Patholog. Lib. V. cap. 10. pag. 110. (h) Lib. IV. cap. 4. N°. 5. pag. 202. (i) De caus. & sign. morbor. acut. Lib. II. cap. 2. pag. 12. (k) Lib. VII. cap. 1. pag. 285.

rhagia, sed nulla aderat amplius tussis, nullum sanguinis sputum. Difficiliter tamen potui eradicare haemoptysis metum, quem inde conceperat.

Contigit mihi, ut levis titillationis sensum sentirem in faucibus, & paulo post screatu educerem sanguinolentum sputum: sequebatur irritans tussicula, & sputum cruore tinctum. Aperto ore ante speculum, sole irradiante, vidi ad latus dextrum prope uvulam in velo pendulo palatino vasculum arteriosum rubrum, quod Capilli diametrum sua amplitudine videbatur aequare, & quod aperto orificio ad latus uvulae minimam stillabat sanguinis guttulam fere omni minuto secundo. Facile tunc concipiebam, quomodo delapsa in asperam arteriam tali guttula excitari potuerit tussis. Simul sic oculis cerne-re poteram, quomodo dilatatum tale vasculum per anastomosin, id est, per aperturam extremi sui orificii, sanguinem stillaret: post mediam horam cessabat hoc, & vasculum hoc sensim contractum post trihorium disparuit, cum adeo exile foret, ut in statu naturali sanguinem rubrum non admitteret. Postea adhuc ter contigit in aliis idem illud videre. Si jam consideremus, contingere posse, ut simile tale vasculum dilatatum haereret in parte postica veli penduli palatini, quae fauces respicit, tunc eadem forent omnia sympto-mata, nec tamen oculis pateret causa.

Forte tales casus frequentius contingunt: non sine oblectamento vidi, *Galenum* (1) hoc jam notasse. Sic enim habet: *Nos vero eum (sanguinem) a ca-pite per gurgulionis praecipue partes internas ad fauces affatim descendentem, tus-siendo educi saepenumero conspeximus; nam subito laryngi irruens tussim movet. Quare diligenter advertere animum oportet, ne aliquando hujusmodi sanguinem ex spiritalibus organis ascendere putemus.* Unde merito monuit in eodem Capite, os internum & nares sollicitè consideranda esse, ubi vel minimum dubium oritur de loco, unde sanguis venit, qui exspuitur. Certe ab hirudine cum aqua deglutita ab homine sitibundo sanguinis vomitum observavit, & in ju-vene cruorem emungente & exspuente detexit hirudinem in naribus laten-tem. Monuit & similia de sanguine ex capite & palato descendente, & fal-lacem haemoptoes speciem faciente, *Aretaeus* (m).

Prudenter certe veteres Medici consideraverunt triplicem modum, quo ex vasis pulmonis sanguis exire possit, & haemoptysin facere. Vel enim rum-puntur vasa a vi quadam illata, tunc vocaverunt ῥήξιν (n); *Celsus* (o) au-tem monuit, appellari ῥηγμοχασμὴν, sive hiatus rupti vasis. Ubi vero ab ipsa humorum per vasa circumductorum acrimonia fit erosio, tunc appella-verunt διάκρωσιν. Tertiam autem haemoptysis speciem dixerunt illam, ubi in-tegris manentibus vasis, adeoque nec ruptis nec erosis, per ultima orificia eorum dilatata sanguis exiret: hanc autem vocaverunt ἀνασόμεσιν, apto satis vocabulo usi. *Aretaeus* (p) ἀργιότης nomine usus fuit ad hoc idem desi-gnandum, quod & rarefactionem, & relaxationem, significat. Sic apud *Galenum*

(1) De Locis Affectis Lib. IV. cap. 8 Charter. Tom. VII. pag. 466. (m) De caus. & sign. morbor. acut. Lib. II. cap. 2. pag. 12. (n) Aretaeus ibid. pag. 13. Galen. de usu part. Lib. VII. cap. 3. Charter. Tom. IV. pag. 452. (o) Lib. IV. cap. 4. pag. 203. (p) Ibidem.

lenum saepius ἀραιώτικα φάρμακα legitur, quae τοῖς πυκνώτικαῖς opponuntur.

Cum autem, tam in Prognosi, quam in curatione, magna diversitas sit, dum tribus his modis haemoptylis oritur, operae pretium erit & de signis Diagnosticiis singulorum dicere.

A ruptura vasorum haemoptysin natam credimus, si tales causae praegressae fuerint, a quibus vasorum ruptura metui possit. Sic ab ictu, lapsu, pondere magno elevato, clamore valido, iracundia &c. Si subito sanguis exspuat, novimus, a magna vi pulmonibus allata rupturam vasorum factam fuisse (q). Metus quidem est, ne ob subitam rupturam vasorum, si majora fuerint, purpuream vomant animam, & subito pereant, quales casus plures in observatis Medicis habentur; si autem primum hoc discrimen evaserint, multa curationis spes superest: *rupturae enim facilior solidatio est; quia vulneris labia se mutuo contingunt* (r). Cum enim vulnus recens sit, & in sano caeteroquin corpore, si fiant omnia illa, de quibus §. 1200. dicitur, consolidatio vasis rupti sperari poterit.

Ubi autem erosio vasis haemoptysis sequitur, longe difficilior cura erit: optime monuit *Aretaeus* (s): *Ulcus enim, non vulnus, efficitur*. Sponte patet, ulcus, in eroso pulmone ob humorum acrimoniam natum, longe difficilius curari posse, quam recens vulnus a violenta factum causa. Cognoscitur autem, erosionem esse haemoptysis causam, si nulla vis externa illata fuerit, si tussis diuturna & irritans praegressa fuerit, si dolor aliquis in thorace interno perceptus fuerit, si parca copia sanguinis tantum exspuat, sed fere perpetuo, vel saltem redeat frequentissime sanguinis sputum. Ruptis enim vasis larga copia sanguinis ejicitur quidem, sed sedatur citius. Ob hanc causam *Christophorus Benedictus* (t), celebris elapso saeculo Londini Medicus, qui optime de hoc morbo scripsit, licet difficiliori stylo usus fuerit, hanc regulam Prognosticam posuit: *sanguis per vices in pectus confertim fluens minus periculosus, quam qui sensim & jugiter emanaverit; fluxio enim periadica, licet copiosior, ἀναστομώσεως, jugis pedetentim facta ἀναβρώσεως, Symptoma*.

Quando autem per anastomosin dilatata vasorum oscula extrema sanguinem effundunt in vasa aërea pulmonis, qui deinde levi tussicula facile educitur, longe minus periculum est. Vasa enim, quamvis dilatata, manent integra, & humores boni sunt, caeteroquin potius fieret erosio, quam anastomosis. Simulac enim sanguis transire potest per ultima vasorum extrema, dilatatio vasorum minuitur, & proprio elatere contracta brevi sic angustantur, ut sanguinem rubrum non amplius transmittant, sed tantum solitos humores sanguine tenuiores. Naturaliter enim sanguis ruber nunquam exit in tracheas sive vasa pulmonis aërea, sed secreti a sanguine humores, qui humectant & lubrico mucro obducunt totam internam trachearum superficiem. In exemplo paulo ante memorato patuit, quod vasculum dilatatum in velo pendulo palatino, ob sanguinem rubrum contentum, manifeste conspicuum, paucis ho-

ris

(q) Aretaeus Ibidem.

(r) Ibid. pag. 14.

(s) Ibid. pag. 15.

(t) Pag. 106. Ibid. theatr.

ris se subduxerit oculis, dum ad solitam & naturalem amplitudinem rediisset denuo.

Hanc autem Haemoptoës speciem contingere foeminis menstruorum suppressione laborantibus, notat *Aretaeus* (u), & per menstruam periodum redire, & nisi curetur, saepius reverti. De his autem postea in eadem hac paragrapho dicetur, tuncque simul patebit, non esse negligendam curam talis haemoptysis, licet reliquis minus periculosa merito habeatur.

Cum autem haemoptysis non mutetur in phthisin pulmonarem, nisi ulcus in pulmone produxerit, considerandum est, quomodo hoc contingere soleat.

Si a vasorum ruptura contingat haemoptysis, violentis causis praegressis, quae antea fuerunt enumeratae, tunc verum vulnus est, & omnia, quae vulnere recenti contingunt, etiam locum habent, & observantur a Medico attento. De his actum fuit §. 158. Dictum fuit ibi n°. 1., partes vulneratas sensim magis magisque a se mutuo recedere: idem & hic contingit: nisi enim magnum vas ruptum fuerit, quod undatim ingentem sanguinis copiam fundit, haemoptoë incipit cum sputo sanguineo pauco, sed paulo post aucto: minuitur postea, & si quiescat aeger, plerumque cessat brevi; sic tamen ut sputum dilutum, tenue, subrubellum, educatur adhuc: uti in vulnere oculis patente videmus labia rubere, dolere, tumere, cum levi febricula, si vulnus alicujus momenti fuerit, sic idem & in pulmone tunc fit: tussicula enim nascitur, & quandoque levis doloris sensus: postea, uti in vulnere pus apparere solet, sic & hic purulenti quid exspuitur, quod, si parca tantum copia appareat, non est mali ominis, nam sub hoc pure vulnus consolidatur, uti in vulnere externo manifeste apparet. Post pacatum autem somnum, matutino tempore tale sputum observatur, coctum & purulentum, & consolidato vulnere cessat. Interim tamen hoc notandum, quod saepe diuturnior cura sit vulneris in pulmone quam in externa corporis parte: aer enim hic arceri nequit, & pulmo, ob respirationem ad vitam necessariam, omnino quiescere non potest. Ob hanc causam prudentes Medici in haemoptysi quietem continuam imperant, loquelam prohibent, mollissimum victum praescribunt, ab omni animi affectu cavendum monent, ut, quantum fieri possit, quiescat pulmo. Neque tantum hoc fit ideo, ut caveatur Haemoptoës recidiva, verum etiam hoc scopo, ut vas ruptum citius consolidetur. Si jam minoris diametri vas fuerit ruptum, saepe felicissima curatio fit, ut postea tota vita immunes vivant non tantum a phthisi, verum & ab Haemoptoë. Ubi vero majores rami vasorum rupti fuerint, magis dehiscet tale vulnus, major puris copia nascetur, & magnus metus est, ne per mollem substantiam pulmonis propagetur suppuratio circa vulneris labia nata, & phthisin pulmonarem inducat. Ob hanc rationem *Hippocrates* (w) monuit, *Tabes periculosissimae sunt, quae a rptione crassarum venarum.*

Alia autem ratio, quare post Haemoptysin frequenter sequatur ulcus pulmonis, ex ipsa hujus visceris fabrica intelligitur. Si pulmo inflatus exsiccat,

(u) De caus. & sign. morb. acut. Lib. II. cap. 2. pag. 15.

(w) Coac. Praenot. N^o, 438. Charter. Tom. VIII. pag. 878.

tur, & dein discindatur, totus cellulofus apparet, non tantum ideo, quia trachearum ultimi fines in membranulas cavas abeunt, verum etiam manifestè apparet membrana cellulosa, quae interstitia relicta inter folliculos aëreos replet, & innumeris arteriolis irrigatur, uti, feliciter repletis per injectiones pulmonum vasis, per microscopia manifestè videtur. Si jam contigerit, ruptis his vasculis sanguinem effundi in cellulofam hanc membranam, cruor extravasatus, corruptus mora, & acrior redditus, suppurationem & ulcus pulmonare producere poterit. Sanguis enim extravasatus, qui in vasis aëreis pulmonum haeret, tussi educi poterit facile, ille vero, qui in membrana cellulosa hujus visceris colligitur, per hanc viam exire nequit, nisi, erosio jam tracheis vicinis, exitum invenerit. Videntur *Hippocratis* observata confirmare haec, quae dicta sunt: sic enim habet (x), ubi recenset causas, unde purulentus fit pulmo. *Quum venularum quaedam in ipso rupta fuerit; rumpitur autem a laboribus: & cum rupta fuerit, si crassior quidem fuerit venula, plus fundit sanguinis, si vero tenuior, minus; partimque confestim quidem sanguinem expuit; partim vero, nisi constricta vena fuerit, in pulmonem funditur, in eoque putrescit, cumque putruerit, pus facit. Procedente vero tempore, interdum pus sincerum, interdum subcruentum, quandoque etiam sanguinem, & si uberius repleta fuerit venula, ipsa sanguinis copiam confestim a se evomit, pusque crassum ab accedente, ac intus putrescente, pituita expuitur.* Primo enim hic describitur Haemoptoe, dein a putrescente sanguine, qui in pulmonem delapsus fuerat, ulcus, quod vel pus sincerum dabat, vel erosio vasculis vicinis subcruentum, imo & quandoque magna sanguinis copia, erosio a pure acriore vasis, prodit.

Hinc etiam intelligitur, quare *Hippocrates* (y) in *Aphorismis* dixerit: *A sanguinis sputo puris sputum malum.* Non enim hoc intelligendum est, a parca copia sputi illius purulenti, quod rupti vasis incipientem consolidationem significat, uti paulo ante dictum fuit, verum a tali sputo puris, quod & majori copia prodit, & diuturno tempore pergit, sicque ulcus pulmonis significat. Unde & *Galenus* (z) optime in *Commentario* ad hunc *Aphorismum*, monet, *quod non omne sanguinis sputum sequentem habet puris expuitionem, sed tantum illud, quod mali moris est.* Quum autem ulcus, nasciturum post rupta pulmonis vasa, praecedere soleat inflammatio, quae, si validior fuerit, febrim excitat, hinc acerbam Prognosin dedit *Galenus* (a); dicens: *Quotquot autem phlegmone sic occupavit, ut jam febricitarent, horum nullus est omnino persanatus.* Contra felicem curam sperabat (b), *si nulla phlegmones suspicio circa vas ruptum superesset.* Unde etiam, ut postea in curatione dicetur, omni modo cavetur inflammatio hic metuenda.

Facile etiam patet, quod ab haemoptysi, per erosionem nata, pejora metuenda sunt: si enim difficilis sit consolidatio rupti vasis in pulmone per causam violentam, & saepe inde sequatur ulcus pulmonis; quanto magis hoc metuendum erit, ubi vasorum erosio non vulnus fecit, sed ulcus, uti paulo ante

(x) De morbis Lib. I. cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 527. (y) Sect. VII. Aphor. 15. Charter. Tom. IX. pag. 299. (z) Ibidem. (a) Method. Medend. Lib. V. cap. 14. Charter. Tom. X. pag. 126. (b) Ibid. cap. 13.

ante ex *Aretaeo* notatum fuit. Tale ulcus non poterit sanari, nisi prius ad conditionem puri vulneris reductum fuerit, uti antea ad §. 402. dictum fuit: verum ad hanc rem requiritur suppuratione major & diuturnior, adeoque majus discrimen ulceris pulmonem depascentis adest. Sed & alia, & major quidem, difficultas superest: notatum fuit ad §. 387., ubi de exitu inflammationis in suppurationem agebatur, requiri ad boni puris confectionem, ut humor fluens per vasa blandus sit: in hoc autem casu talis humorum acrimonia adest, ut vasorum erosio secuta fuerit, & post haemoptysin a tali causa natam adest eadem acrimonia, quae non tam facile tollitur, ac forte quis crederet. An non observatur, quod in scorbuticis levis etiam excoriatio in crure facta degeneret toties in ulcus annosum, licet omnia tentet Medicus, & Chirurghi manibus facilis accessus detur, & ab aëre defendi possit tale ulcus. Ex his omnibus patet ratio, quare *Galenus* (c) fere desperaverit de phthisi curanda, quae ex tali causa nata foret: *Ex iis vero, qui ulcus in pulmone habent, ii soli insanabiles mihi videntur, qui ex succi vitiosi erosione id possident, quorum aliqui, ut falsilaginem sputum suum sentire se ajunt, nam longo arbitror tempore omnino opus esse, ut succi corrigatur vitium.*

Illa autem haemoptysis, quae per anastomosin, dilatatis vasorum orificiis, fit, absque ulla vasorum ruptura vel erosione, omnium facillime curabilis est, quia nullam humorum Cacochymiam supponit, & vasa manent integra, quamvis dilatata fuerint. Per ipsum autem sanguinis effluxum fit constrictio vasorum dilatatorum: capacitas enim vasorum pendet a duabus praecipue causis, nempe a vi cordis pellente liquida in vasa, & a resistantia circa fines vasorum angustos: simulac autem aperta extrema vasorum sanguinem transmittunt libere, illa resistantia minuitur insigniter; hinc si simul per quietem corporis circuitus sanguinis per vasa reddatur pacatissimus, vasa proprio elatere constringuntur, & minuitur cavitas, extrema orificia conivent ita, ut sanguinem non transmittant amplius, sicque cessat tale sanguinis sputum. Ille tantum metus videtur adesse, ne sanguis, effusus per anastomosin in pulmonis substantiam cellulosam, ibi haerere possit, corrumpi, & sic ulcus pulmonis producere. Cum autem antea §. 830. 2. demonstratum fuerit, facilem fatis viam esse ex arteria pulmonali in tracheas sive vasa aërea pulmonis, hinc & illa sanguinis effusio in cellulosam hujus visceris substantiam, minus metuenda videtur, cum liquida propulsa per vasa eo versus tendant facilius, ubi minor est resistantia.

Cum ergo phthisis adeo curatu difficilis, & frequens tamen, morbus sit, operae pretium erit, considerare accurate illa signa, quae docent, hominem vergere in hunc morbum, & simul enumerare praecipuas causas, quae in corpore praedisposito haemoptysin & phthisin producere valent: his enim rite intellectis, cautelae poterunt dari, ut illae evitentur, vel emendentur saltem, si omnino vitari non possint.

Haec

(c) Method. Medend. Lib. V. cap. 13. Charter. Tom. X. pag. 126.

Haec consistit α . in teneritudine vasorum arteriosorum, & in impetu acrioris utcunque sanguinis: cognoscitur conspectu tenellorum vasculorum, & totius corporis; collo longo; thorace plano & angusto; scapulis depressis; sanguine valde rutilo, tenui, dissoluto, acri, calido; colore valde candido, & amoeno roseo; cute pellucida; hilaritate, & subtilitate praecoci ingenii.

Vasorum firmitas resistit liquidis impulsis; adeoque quo minus vasorum robur est, eo majus rupturae periculum: sed & quo impetus moti per vasa sanguinis major est, eo major vis infertur vasis: si jam simul concurrat cum vasorum debilitate majori, & impetu moti liquidi valido, humorum acrior indoles, tunc certe vasorum ruptura magis etiamnum metuenda est. Sed observamus in illis, qui in hunc morbum proni sunt, haec concurrere. Notaverat *Sydenhamus* (d), hominibus calidioris temperamenti, sed minus robustis, haemoptöen contingere: sanguis his de vena missus pulchro quidem rutilat colore, sed pars rubra minus firma est, serum ipsum falsius invenitur, tenuius, & minus coloratum. Cum autem per tenera vasa facile pelluceat liquidorum contentorum color, hinc candidus in cute color, ubi vasa cutanea tam parva sunt, ut sanguinem rubrum non admittant; in genis amoenus roseus color conspicitur, pulchro rutili sanguinis colore per tenera vasa sanguinea pellucente. Monuit *Galenus* (e), quod color a succis proveniat, non a solidis animalis partibus. Quoties doluerunt Medici, dum in ipso aetatis flore venustissimae formae juvenes utriusque sexus saevus hic morbus abstulit; ut turbo nascentes rosas.

Si jam simul pectoris structura talis sit, ut planior sit thorax, adeoque angustius ejus cavum, pulmones minus dilatari poterunt, adeoque & per vasa pulmonum minori cum facilitate transibunt humores; hinc plus urgebunt latera vasorum: unde suspecta semper Medicis apparet talis conformatio: cum autem costarum arcus minus convexi sint, hinc a scapulis magis recedant, ideo illae magis prominent, alarum instar, & *πλερυγώδεις* ab *Aretaeo* (f) vocantur. Haec autem difformitas magis augetur, ubi in consummata phthisi omnis pinguedo evanuit, & musculorum torositas perit; tunc enim longe magis scapulae a costis distare videntur: interim tamen illa scapularum prominentia manifeste satis apparet in illis, qui in hunc morbum vergunt, licet adhuc sani sint: hos autem merito *Galenus* (g) vocavit *φθινώδεις*, qui nempe idonei sunt hunc morbum pati, licet nondum phthisi laborent. Praecipue autem pectoris angustiam accusavit (*θωραξ στενός η, αλαθής*), & scapularum a retro prominentiam pro signo angusti pectoris habuit: solet etiam hominibus sic dispositis collum longum esse. An haec colli longitudo aliquid facit ad subtilitatem praecocis ingenii? Forte major capitis a corde distantia impetum fan-

(d) Sect. VI. cap. 7. pag. 361. (e) De Sanit. tuend. Lib. IV. cap. 4. Charter. Tom. VI. pag. 121. (f) De caus. & sign. morbor. diuturnor. Lib. I. cap. 8. pag. 37. (g) Comment. 1. in libr. Epidem. Charter. Tom. IX. pag. 23.

sanguinis per vertebrales & carotides arterias moderatur ita, ut perfectissime exercentur omnes encephali functiones. Certe alia occasione ad §. 1010. 1. notatum fuit, collum breve disponere ad Apoplexiam, quia a corde magis propinquo urgentur validius vasa encephali: saepe etiam in talibus hominibus hebetudo & pigritia observatur. Utique observationes quotidianae docent, felicissimi ingenii juvenes saepe hoc morbo perire. Dum proprii corporis habitum *Atticus* (*b*) describit, qui ingenio & dicendi facundia adeo celebris fuit, dicit: *Erat eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quae figura, non procul abesse putatur a vitae periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio.* Fatetur autem, quod sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione, diceret: ideo & Medici & amici hortabantur, ut a causis agendis desisteret: maluit tamen in Asiam proficisci, ut consuetudinem dicendi mutaret: quodvis enim potius periculum adire voluit, quam a sperata dicendi gloria recedere. Feliciter cessit hoc propositum: post biennium enim redux, *non modo exercitior, sed prope mutatus, fuit. Nam & contentio nimia vocis reciderat, & quasi deferbuerat oratio, lateribusque vires, & corporis mediocris habitus, accesserant.* Patet simul ex hoc exemplo, quod ad phthisin dispositi possent saepe a morbo servari, si cautelam debitam adhiberent.

Patet hinc etiam, quantum noceat pessimus ille mos, quo fasciis arctissime stringitur pectus & abdomen in junioribus, in adultioribus vero loricis: angustatur depressis costis thoracis cavum, dum simul, compressio abdomine, facilis diaphragmatis descensus impeditur. Sic mala arte sano corpori conciliatur talis dispositio, quam tanquam funestae tabis prodromum metuunt Medici summo jure. Contra pessimam hanc consuetudinem ideo insurgit merito *Spigelius* (*i*), qui credidit, ob hanc causam in Anglia adeo frequentem esse phthisin; deinde addit sequentia: *Ineptum etiam est, & ultra fidem perniciosum, illud studium, quod fere virgines adhibent, ut junceae videantur, loris, & mortifero artificio, pectus in angustias cogentes, ignarae, se, angustando thoracem, januam tibi, marcorique, aperire.* Contra earum gentium consuetudinem laudat, quam & Venetiis observari vidit, quae latum potius quam angustum pectus exoptant, & ideo infantum thoracem levi fascia potius involvunt quam stringunt. Nec cessant hodie cordati Medici se opponere pessimo huic mori, sed, quod dolendum, sine ullo saepe fructu, cum facilius Herculi clavam quis extorqueret, quam stolidis mulierculis receptum semel morem, licet pessimum.

His signis & usus fuit *Benedictus* (*k*), ut cognosceret futuram phthisin: *Scapulae acuminatae, praecordia contracta, pectus angustum & depressum, cervix gracilior & oblonga, omnium pectoralium tenor flaccidissimus, caroque totius corporis musculoza tenerrima.*

β. In

(*b*) Cicer. Brutus sive de claris oratoribus cap. 91. Tom. I. pag. 412.

(*i*) De human. corpor. fabr. Lib. I. cap. 9. pag. 19. (*k*) Tabid. theat. pag. 99.

β. In ea debilitate viscerum, qua ingesta sua indole nimis tenacia obstructions, putrefactiones, acrimonias, suscipiunt, hisque dein malis erosa vasa, post haemoptoën, exulcerant: cognoscitur levi febricula, tussicula sicca, calore majori, rubore labiorum, oris, genarum, auctis & insurgentibus, quo tempore novi chyli in sanguinem ingressus, facili sudore dormienti, debilitate, anhelitu ad minimum motum magno.

Constat ex Physiologicis, & in Capitulo de cachexia, pluribusque aliis in locis, jam sæpius monitum fuit, ad mutationem crudi ingesti in indolem nostrorum humorum plura concurrere viscera, quae singula suam symbolem conferunt. Ubi ergo viscera debiliora suis muneribus non sufficiunt, degenerabunt a naturali dote liquida per haec viscera secreta, chylus erit crudior, viscidior, imo & saepe acrior: nisi enim ingesta superari possint per vim viscerum chylopoieticorum, suam sequuntur indolem, & in acrimoniam acidam, putridam, rancidam, vel & in tenax gluten, degenerant, prout ex diversa materia constant. Pulmo autem magis afficitur & citius, quam reliqua viscera, quia degenerans talis chylus, simulac in vena subclavia sanguini mistus est, statim per pulmonem transire debet; adeoque hoc viscus primam noxam sentiet. Hinc monuit *Benedictus* (1); *Qui bellariis & symposiis nimis indulserint, phtisi languorem importante maxime corripuntur & periclitantur.* Unde & haec videtur causa esse, quare in Anglia frequens phtisis; cum validissimis cibus, & meraco potu, utantur, minusque delectentur cibo vegetabili. Cum autem prae reliquis plurimum faciat ad bonam chylicationem bilis, major chyli degeneratio metuenda erit, si bilis officina, hepar nempe, laboret. Unde & scripsit *Benedictus* (m), peculiari fere semper loquendi modo utens: *Magis periclitantur pulmones a pressura per denegatam Epatis percolationem, quam a regurgitatione ab infarctis lienis vasculis.*

Potest chylus, non satis elaboratus actione viscerum primae coctionis, peccare visciditate nimia, praecipue si talia ingesta fuerint, in quibus lentum gluten abundat, ut sunt farinacea non fermentata, juscula meraciora, imprimis si ex animalium partibus extremis parata fuerint. Lenta haec infarcent vasorum pulmonalium angustos fines, sicque obstructions parient. *A sanguine extravasato putrescente bronchia minus infarciuntur, a succo nutritio magis, cum in mucaginosam excoquitur substantiam (*).* Sed certe eadem viscida, per solam moram & calorem loci, acrimoniam magnam acquirere possunt. Mollis gelatina Cornu cervi aestivis caloribus satis cito corrumpitur: tunc amittit visciditatem quidem, sed diffluit in liquamen putridum acre: pasta panis in acrimoniam acidam degenerat brevi: a molli pituita in pulmonibus accumulata erosionem metuebat periculosam *Hippocrates* (n); *Pituita enim*

(1) Theat. tabid. pag. 110. (m) Ibidem pag. 107. (*) Ibidem pag. 109.
(n) De glandulis cap. 5. Charter. Tom. IV. pag. 274.

enim pulmones implentur, & fit pus, illud pulmones exedit, neque aegroti facile evadunt. Si vero talis chylus non haereat in pulmone propter visciditatem, sed jam acrior fit, vel satis cito in acrimoniam degeneraturus transeat cum sanguine per omnes corporis partes, totam massam sanguinis mutare potest sic, ut a nativa sua indole degeneret, & acrior reddatur, uti in Capitulo de Cachexia dictum fuit. Verum, ut fiat reparatio perditorum, tam in solidis quam in fluidis, blanda requiritur humorum indoles; adeoque nutritio debita non fiet, & sensim minuetur corporis vigor. *Benedictus* (o), qui attentissimè observavit omnia, quae in hoc morbo contingunt, dixit: *Odor corporis, maxime inter sudandum, a consueto demutatus, cutisque praesertim faciei deflorescentia quoad colorem, habitus corporis mutatus, vigor languescens, hujus adulterationis jamjam factae in morbis plerisque diuturnioribus, praecipuè phthisi, indicia sunt.* Omnia haec designant, non restitui talia per nutritionem, qualia per vitae sanae actiones quotidie pereunt de corpore. Cum vero & de solidis corporis partibus necessario quid pereat, illa pariter labefactabuntur, si perditum restitutio non fiat. Cum autem vasa sanguifera pulmonis tenera satis sint in ultimis suis divisionibus, & totum impetum cordis dextri, sanguinem pellentis, sustinere debeant, patet ratio, quare praecipue pulmo a tali causa noxam patiat. Haec videtur fuisse ratio, cur *Hippocrates* (p), ubi apparebant signa acrimoniae majoris in humoribus, tabem praedixerit. *Eruptiones quasi abrasa cute (ἀμυχώδεις) habitus tabem significant.* Tunc enim signum est, ad ultima extrema vasorum cutaneorum ferri talia, quae acrimonia sua ipsam cutim erodere possunt: cum autem pulmonis aërea superficies perspiret longe plus, quam cutis externa, metus est, ne & illa tandem sic afficiatur. Verum quidem est, a vi cordis proximi urgeri valide extrema vasorum exhalantium pulmonis; adeoque non tam facile ibi poterit quid haerere tam diu, ut rodere possit: sed si simul visciditas sanguinis jungatur acrimoniae, vel a quacumque causa minuatur pulmonis perspiratio, simile malum sequi possit. Sic notavit *Benedictus* (q), quod in nivium & grandinum congelatione, coeloque pluvioso, haemoptoici magis tentantur. Notum autem est, talem aëris temperiem minus favere liberae perspirationi. Ob eandem rationem & in cute similes erosiones, vel & pustulae, fiunt in phthificis, dum acria, ope perspirationis caeteroquin distanda, in vasis cutaneis haerere incipiunt. *Hippocratis* observata confirmat *Benedictus* (r), dum notat sequentia. *Quibus uredo, impetigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obsesserit, quod plerumque fit, sudoribus frequentioribus uti convenit, illisque semper profuere.* Multum enim boni sperabat, si per vasa cutanea illud acre in humoribus natum expelli possit, uti postea in curatione dicitur.

Signa autem, quae denotant, talem in corpore dispositionem esse, & pulmonem jam incipere affici, hic enumerantur: levis adest febricula, vel ob
acri-

(o) Theat. Tabid. pag. 23.
Tom. VIII. pag. 844.
pag. 123.

(p) Coac. Praenot. No. 444. Charter.
(q) Theat. Tabid. pag. 109. (r) Ibidem

acrimoniam jam natam in humoribus, vel quia debilia viscera digerendis & subigendis cibis ingestis non sufficiunt: inde enim febrim nasci posse, probatum fuit §. 586, ubi de febrium causis agebatur. Cum autem irretitur a copiosiori vel & acriori chylo cum sanguine fluente pulmo, tussicula sequitur, sed sicca, quia nihil materiae expectorandae adest. Cum autem semper tunc temporis adlit difficilior utcumque transitus sanguinis per pulmones etiam in sanis hominibus, hinc & calor major, & plenitudo vasorum sanguineorum capitis, quia venae jugulares difficiliter evacuantur. Manifeste hoc apparet, si quis consideret convivas, dum mensae accumbunt ad lautum prandium invitati, eosdemque intueatur post finitas epulas, dum omnium vultus rubent, turgent. Nec mirum, cum turgens ventriculus liberum descensum diaphragmatis impediatur, adeoque liberam expansionem pulmonum minuat, simulque copiosus crudus chylus cum sanguine fluat. Illi, qui ex muneris ratione coram concione dicere debent, satis experiuntur, ante prandium hoc longe facilius esse, quam horis pomeridianis.

Si vero omnia haec incommoda augeantur illo tempore, dum copiosior chylus cum sanguine fluit, adhuc certior erit haec Diagnofis: febricula enim illa, uti ad §. 835. dictum fuit, quam hecticam sive habitualem vocant Medici, semper sibi similis, nec invasionem, nec vigorem, nec remissionem, habet; unde fit, ut aegri non percipiant se aegrotare: verum progrediente morbo circa vesperam manifestum hujus febriculae augmentum percipiunt aegri; at recte *Galenus*, uti in eodem loco habetur, monuit, illam exacerbationem non pendere a natura febris hecticae, quae eodem semper tramite decurrit, sed ab alimento assumpto hoc fieri, quo subacta & distributa febricula haec denuo ad pristinum statum redit. Praeterea notatum fuit ad §. 834., etiam in sanis hominibus augeri vespertino tempore pulsus celeritatem; unde & alia ratio habetur, cur febricula talis hectica vespertinis horis ingravescat.

Quare autem facilis sudor tempore somni fiat in illis, qui ad hunc morbum dispositi sunt, vel etiam jam aegrotare inceperunt, explicatum fuit ad §. 835., ubi de sudore nocturno in pulmonis abscessu agebatur.

Cum vero ingesta non nutrant, nisi prius per bonam digestionem redacta fuerint in bonum chylum, & ex hoc non restituantur perdita, nisi ulterius per viscerum & vasorum actionem elaboretur, pulmonisque actio multum ad hanc rem contribuat, patet ratio facile, quare debilitas adfit.

Anhelitus autem magnus ad minimum motum pendet partim a debilitate, partim etiam ab impedito sanguinis transitu libero per pulmones: unde patet etiam, quod initio morbi non statim adeo anhelii sint phthifici, nisi mala pectoris conformatio pulmonis liberam explicationem impediverit: ubi vero in progressu morbi ulcus jam natum est in pulmone, tunc illud, vicina vasa adhuc libera premens, difficilem sanguinis transitum ex corde dextro in sinistrum reddit. Ubi vero ulcus adest quidem, sed apertum, tunc sputum purulentum quotidie prodit, & minus anhelii quidem sunt, sed sensim corpus consumitur, & vires pereunt, nisi illud consolidari possit; quod admodum difficile est, uti postea videbimus.

γ. In ea aetate, qua vasa incrementi apicem adeptam, ulteriori productioni suae resistunt, dum interim sanguis augetur copia, acrimonia, impetu; adeoque intra 16 & 36 aetatis annum.

Constat, corpus nostrum eo citius crescere, quo origini propius est: ex minima molecula embryo crescit in utero materno ad insignem magnitudinem maturi foetus, & tantum incrementum novem mensium spatio absolvitur. Post nativitatem pergit infans crescere, sic tamen, ut incrementi celeritas semper decrescat, dum augetur aetas, tandemque in adulto jam corpore desinat, dum adeo robustae factae sunt solidae partes, ut non amplius elongari possint facile a motu humorum, qui per vasa convergentia pelluntur vi cordis: videntur enim omnia docere, quod corporis staturae augmentum ab elongatione vasorum per humores impulsos pendeat. Unde illo vitae tempore, quo vasa flexilia sunt quam maxime, actioque cordis frequentior & tamen satis valida observatur, incrementum velox est. Verum in junioribus pulsus cordis frequentiores sunt, & vasa omnia mollia facile cedunt: confirmatur hoc ulterius, quia dum augetur sanguinis momentum in vasa, in morbis acutis v. g. in juniore aetate, subitum & magnum observatur staturae augmentum, postquam ab his morbis resurgunt, sic ut saepe per binas septimanas plus crescat statura corporis, quam antea sanitatis tempore per integrum annum. Quotidiana observata hoc docent: imo vidi aliquoties, juvenes, qui jam vix amplius crescebant, variolis correptos, emeruisse ex hoc morbo longe proceriores.

Ubi ergo ad illud tempus accedit homo, in quo vasa non amplius cedunt liquidis impulsis, plus distenduntur, extrema vasorum angusta magis urgentur, & tunc toties sequuntur haemorrhagiae narium, juvenibus familiares, sive per anastomosis dilatatis vasorum extremis, sive etiam aliquando per rupturam vasorum, si subito sanguinis impetus fuerit auctus, vel plethora adfuerit. Praeterea circa hoc tempus major etiam videtur inesse acrimonia humoribus: omnes enim humores blandi sunt in recens natis & junioribus, qui mollissimo etiam delectantur victu: urina in illis vix odora, fere insipida, colore serum lactis refert. Circa pubertatis tempus urina flavior, acrior, est, sudor olens sub axillis & imprimis circa inguina observatur, animi affectus mutantur ita, ut, flebilis antea puer, jam discat pericula temnere audax juvenis: infuetum robur percipiunt una cum magna agilitate membrorum, hinc quavis data occasione laetantur experiri, quid valeant vires: si tunc simul comestationibus, Baccho, Veneri, indulgere incipiant, validissimis exercitiis corpus moveant, patet satis, quantum periculum sit, ne humores, copia aucti, acriores redditi, impetu majore moti, vasa rumpant, & imprimis in pulmone, ubi tota vi cordis dextri sanguis ex ingenti trunco pulmonaris arteriae mox in minimas & tenerrimas arterias pellitur. Verum quidem est, quod circa tempus hoc aetatis salubris narium haemorrhagia contingat saepius, & haec pericula minuat. *Hippocrates (s)*, dum morbos fin-

gulis

(s) Aphor. 27. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 122.

gulis aetatibus frequentiores enumerat, monet, ad pubertatem accedentibus narium haemorrhagiam saepe contingere. *Galenus* (†) autem in Commentario ad hunc locum notat, hoc contingere ideo, quia sanguis redundat: *Non quod copiosior quam ante generetur, sed quod nunc minus quam prius absumatur propterea, quod & augmentum, pro corporis ratione, hac aetate minus, quam superiore, procedat.* Interim tamen, ne nimis confidere possimus salutari sanguinis per nares effluxui, paulo post (u) monet, juvenibus sanguinis sputum & tabem contingere.

Certè & *Sydenhamus* (w) notavit, haemorrhagiam narium infestare sanguine praefervido, temperamento vero debiliore, praeditos; & postea dixit; *Haemoptoë etiam, quae in aestatis ac veris confinio homines calidioris temperamenti, at minus robusti, adoritur, & quorum pulmones minus recte valent, prae senibus item juniores, ejusdem fere indolis cum haemorrhagia jam tractata mihi est &c.*: imo, fere eandem methodum curandi requiri, monet.

Benedictus (x), accuratus adeo observator omnium, quae in hoc morbo contingunt, pariter utilitatem haemorrhagiae narium ad Phthisin cavendam, vel saltem ad procrastinandum interitum, agnovit. Sic autem habet: *Phthisici omnes frequentiori, modo mediocri, narium haemorrhagia detenti, diuturniores. Si suffusio sanguinis cum pari per nares expressione arteriam pulmonariam simul occupaverit, minus periculosum, quam simplex in arteriam extrusio.* Verum & idem ille auctor alio in loco (y), cujus alia occasione ad §. 741. mentionem feci, observavit, periodicam narium haemorrhagiam moderatam tabis accessum protrahere, & iterata quacunq; phlebotomia longe efficacior esse: confirmat autem hanc efficaciam haemorrhagiae narium notabili exemplo juvenis, cui parentes tabis characterem impresserant, & qui tamen, a decimo sexto usque ad vigesimum quintum aetatis annum, ope haemorrhagiae narium, inconcussa fere valetudine fruebatur. Sub finem veris enim, & per totam fere aetatem, semel aut bis quotidie uncia una aut altera sanguinis quotidie per nares exiit. Vigesimo quinto aetatis anno narium haemorrhagia cessavit, frigefacto capite: mox incepit pectus oppleri, successit haemoptoë, & caetera ingruentis tabis signa. Venae sectio parum profuit; sed postquam rediit copiosior narium haemorrhagia, pectus liberabatur; & tanto periculo ereptus mansit superstes sine manifesto valetudinis dispendio.

Si ergo a phthisi haereditaria, quam omnes Medici pro difficillima agnoscunt, liberatus fuerit ita homo, quantum non licet sperare in aliis casibus ab eodem auxilio. Simul sic monentur Medici, ne facile, aegri vel amicorum importunitate victi, salutarem hanc haemorrhagiam imprudenti arte compefcant.

Quamvis autem omni vitae tempore observata fuerit haemoptoë, tamen certum est, illam longe frequentius contingere, illo vitae stadio, quod inter

(†) Aphor. 27. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 122. (u) Aphor. 29. Ibidem pag. 125. (w) Sect. VI. cap. 7. pag. 360, 361. (x) Tabid. Theatr; pag. 11. (y) Ibidem pag. 14. 15.

ter adolescentiam & virilem statum intercedit. Galenus (z) adolescentiam computavit ab anno decimo octavo ad vigesimum quintum; inde vero ad trigessimum quintum annum juvenes vocari maluit: credidit autem, Hippocratem (a) ideo usum fuisse plurali voce *aetatibus*, quia illo intervallo a decimo octavo anno ad trigessimum quintum & adolescentia & juvenilis aetas comprehendebantur. Aretaeus (b) simpliciter dixit: *Juvenes autem usque ad consistentem aetatem (μὲχρι ἀκμῆς) post sanguinis sputum phthisici fiunt.* Hippocrates autem limitavit, uti dictum fuit, certo annorum spatio tempus, ubi majus est haemoptoës periculum. Interim tamen & ante decimum octavum annum sanguinis sputum metuendum est, cum videamus & illud, & narium haemorrhagiam, contingere illo tempore, dum pubescere incipiunt, quod in plerisque certe ante decimum octavum annum fit. Illud alio in loco (c) Hippocrates monuit, dicens: *Cum venere uti incipiunt, aut hircire, sanguinis profluvio laborant.* In illis ergo, quibus ob haereditariam labem, vel malam conformationem pectoris, aut signa ad literam α. hac paragrapho recensita, metuenda phthisis est, non videtur expectandus esse annus decimus octavus; sed citius jam omnis cautela adhibenda est, ut caveatur Haemoptoë, & illam sequens phthisis.

Post trigessimum quintum aetatis annum minor hujus mali metus est, cum omnia vasa jam fuerint facta robustiora, simulque deferbuerit juvenilis ille impetus, & hinc omnes affectus animi moderatiores fuerint facti. Virilis aetatis major prudentia, & rerum agendarum variae curae, impediunt plurimos, quo minus genio adeo libere indulgere possint. In hac aetate medium obtinet inter flexilem mollitiem recens nati corporis & exsuccam senectutis callositatem; id est, debita vasorum firmitas adest.

δ. In haereditaria dispositione: huc refer dicta (24. 26. 29. 38. 39. 40. 41. 44. 45. 48. 60. 61. 64. 69. 72. 82. 84. 86. 100. 106.); illa enim comparata modo dictis (1198. α. β. γ. δ.) explicant, definiunt, praesagiunt, naturam, causas, effectus, haemoptoës.

Morbos ex parentibus propagari in progeniem, innumeris observationibus confirmatur; de qua re alio in loco ad §. 1075. dixi. De phthisis autem haereditaria labe pariter constat, & videntur antiquitus jam metuisse multum pro illis, quorum parentes hoc morbo perierant. Legitur enim apud Plutarchum (d) quod sequitur. *Veritatem enim & de quo constet, ne in his quidem, quae ipsi nos agimus, certo possumus habere. Verbi gratia, cur tabe aut intercute aqua exstinctorum liberos tantisper, dum cadaver comburitur, sedere jube-*

(z) Commentario in Sect. V. Aphor. Charter. Tom. IX. pag. 200. (a) Aphor. 9. Sect. 5. ibid. 199. & Coac. Praenot. No. 439. Charter. Tom. VIII. pag. 878. (b) De caus. & sign. morb. diurn. Lib. I. cap. 8. pag. 36. (c) Lib. VI. Epidem. text. 25. Charter. Tom. IX. pag. 457. (d) Commentar. de his, qui sero a numine puniuntur. Tom. II. pag. 558.

jubemus, pedibus in aquam demissis? creditur enim sic effici, ut morbus in eos non transeat, neque eos attingat. Certe non dubitavit *Benedictus (e)*, indelebilem vocare hujus morbi impressionem a parentibus susceptam: non quidem quod absolutè inevitabilis sit phthisis illis, quorum parentes hoc morbo defuncti sunt, sed quod semper adsit in his causa praedisponens, quae quavis data occasione producet morbum, tunc difficillime curabilem. Hinc in tali casu invigilandum est quam maxime, uti postea §. 1207. dicitur, ne circa pubertatis tempus, vel & serius, fiat haemoptoë, quam certo sequetur phthisis, ubi haereditaria labes adest.

Antea ad §. 24. dictum fuit, quandoque solidas corporis fibras adeo parum cohaerere, ut solvantur illo motu, qui sanitatis effectus; vel saltem a minimo hujus motus excessu; hinc §. 26. patuit, facilem vasorum rupturam metuendam esse: quod & ex illis confirmatur, quae ad §. 29. habentur. Verum §. 38. 39. 40. 41. idem vitium in vasis & visceribus obtinere posse, probatur; & §. 44. effectus hujus mali recensentur; inter quos habetur facilis solutio vasorum ab internis externisque causis acribus vel motis; & inter sequelas numerabatur quoque phthisis; quod ulterius confirmabatur dictis ad §. 45. & 48.

Si jam simul consideretur, nasci posse acrimoniam in nostris humoribus, & quidem variam, alia causa haemoptoës intelligitur. §. 60. 61. 64. de acida acrimonia agitur, §. 82. 84. 86. de acrimonia alcalina putrida & pessimis ejus effectis dicitur.

Verum & glutinosa iners humorum nostrorum degeneratio, de qua §. 69. & 72. tractatur, nocere poterit: licet enim talis cacochymia absque ulla possit esse acrimonia, tamen obstruendo & distendendo vasa pulmonis huic morbo originem dare potest, imprimis si simul solidarum partium debilitas concurrat, ut saepe fieri solet; de quo dictum fuit in hac paragrapho ad litteram β.

Licet autem omnes humores boni fuerint, nulla culpari possit acrimonia, nec lentor nimius, demonstratum fuit, ad §. 100., ex solo motu aucto per vasa posse nasci obstructions & destructiones vasorum, una cum degeneratione pessima liquidorum: adeoque & inde haemoptysis fieri poterit, & phthisis, si pulmonum vasis talis noxa inferatur. In morbis acutis inflammatoriis, & in variolis, hoc observatum fuit.

Tandem licet nullum vitium in solidis vel fluidis partibus sit, & motus humorum per vasa debito cum impetu fiat, tamen a sola copia nimia boni sanguinis, quam plethoram vocant Medici, vasa nimis distenta rumpi poterunt, atque sic nasci Haemoptysis; de hac re ad §. 106. dictum fuit.

Merentur ergo omnia illa, quae numeris in textu citatis dicta fuerunt, conferri cum illis, quae haecenus in hac paragrapho habentur. Melius enim sic intelligentur morbi causae, & evidentius determinari poterit, quid sperandum, quid metuendum, sit. Si in homine plethorico v. g., vel per anastomofin, vel & rupturam vasorum, fiat haemoptoë, felix cura sperari

po-

(e) Tabid. theatr. pag. III.

poterit, cum facile fit, causam haemoptoës, nimiam nempe vasorum plenitudinem, tollere per sanguinis missionem. E contra ubi signa docent, debilem esse vasorum fabricam, & humores acres, tunc certe magnus funestae tabis metus est, si sputum sanguinis fiat, quia causae illae, nec tam cito, nec tam facile, emendari possunt, & vasorum erosio in ulcus saepissime degenerat.

Hujus vero conditionis effectum, haemoptoën, accelerant i. omnes consuetae excretiones interceptae, maxime sanguineae, ut haemorrhoidalis, uterina menstrua, lochiorumve, haemorrhagia narium, missio sanguinis consueta, imprimis in plethoricis, vel truncatis membra.

Tres praecipue viae sunt, per quas sanitatis tempore de corpore eliminantur illa, quae diutius relicta nocere possent: per alvum, urinam, & cutaneam perspirationem, haec expelluntur. Hae excretiones si impeditae fuerint, morbos sequi, & satis periculosos quidem quandoque, certum est; tamen inde non videtur pulmo magis affici, quam reliquae corporis partes. Verum & aliae excretiones observantur a medicis, per quas noxium exit de corpore, quae si supprimantur, pessima mala sequuntur, & saepe a retenta hac acrimonia pulmonis vasa eroduntur, & immedicabilis tabes sequitur. Infantibus saepe cutis capillata capitis plorat acre serum, quod, exsiccatum in crustas, pessimum foetorem facit, uti alia occasione §. 586. e. notavi: quandoque simile malum per alia cutis loca dispergitur. Si vel sponte, vel mala arte, impediatur haec excretio, pessimi morbi, & convulsiones, inde sequuntur: imo frequenter satis pulmo inde afficitur, & tabes sequitur; aliquando & asthma periodicum inde natum vidi, per plures annos durans, cujus singuli paroxyismi solvebantur eruptione simili cutanea in facie nata: circa pubertatis tempus crescebant insigniter intervalla paroxysmorum, & postea liber omnino ab hoc malo vixit. Unde discimus, morbosam talem materiam non exire per consuetas vias, sed per loca peculiaria exitum quaerere, quae non possunt praedeterminari per artis regulas, sed tantum cognosci sollicita observatione illorum, quae in aegris contingunt.

Ob hanc causam veterani jam Medici non satagunt, tales excretiones; quamvis saepe molestae sint, tollere, vel per alias vias derivare, nisi magna cum prudentia & lente: propriis vel aliorum infortuniis didicerunt nempe, caute hic mercandum esse. Prudentissime hinc monuit *Mead* (f) sequentia: *Habent enim humores vitiosi suam quique indolem, cumque per modum crisis plerumque prorumpant, quantumvis minui possint, vix tamen cum bonis aegri rebus per alios meatus, quam quos natura monstrat, e corpore prorsus exeunt.*

In Historia Medica habentur plures observationes, quae docent; phthisim, ab acri sanguinis indole natam, fuisse levatam a talibus excretionibus

(f) Monit. & Praecept. Medic. pag. 32.

bus. Sic *Benedictus* (g) refert, plurimos se vidisse, quibus muriatica sanguinis acrimonia aderat; attamen a pulmonis erosione liberos mansisse, dum acre illud ad alia loca derivabatur; *Et inter eos Londinensem mercatorem in sceleton propemodum mutatum, cui liquor salinus tandem a pulmone refluxus, tam efferus, ut chirones volis manuum turpissimos, ulceraque exedentia pedibus & talis; inusserit, salva adhuc nativa pulmonum integritate.* Alibi vero, certam esse hanc Diagnosin dicit: *Si aliqua de causa per secessum in articulos, aut in corporis circumferentiam, eveniat diffusio fluxus salisuginosi, & exinde pectus ad tempus robur acquirat (h).* Alio autem in loco (*) notat, quod infanti pulmonario, crebro & difficulter anhelanti, tuberculum nucis juglandis magnitudinem adaequans tibiae mediae infederit, & sanitatem attulerit per tres menses; cum tamen tunc temporis rediret malum, asthma & diarrhoea deprehensus, exspiravit.

Ante plurimos annos scripserat mihi eruditione & longo artis usu celebris Medicus, quod dum diaeta lactea tractaret aegrum, tussi cum febre & marasmo laborantem, undecimo mense diaetae lacteae excrecentia carnea nasceretur in prima & secunda phalange pollicis manus dextrae, quae plorabat acrem liquorem, qui exsiccatum calcem referebat: & dum ille liquor efflueret, redibant vires: reliquit dein aeger diaetam lacteam: caro haec fungosa perrexit per bimestre spatium plorare simile liquidum, & aeger perfectae restitutus fuit. Mirabar postea, quod apud *Solanum de Luque* (i) invenirem observationes, quae hoc confirmant. Cum miratus fuero observationes illius de pulsu, ut signo critico, designante narium haemorrhagiam, alvi fluxum &c., magno flagrabam desiderio videndi hujus viri editos tractatus. Acquisivi tandem ex Hispania, quod desideraveram, & vidi, quod in pessima phthisi foniculum fecerit in loco inter pollicem & indicem manus medio, & felicissimo quidem eventu.

Fere crederem, arte imitatum fuisse illud, quod observando morbos viderat profuisse, dum sponte fieret, & ideo hunc locum elegisse. Interim tamen & aliis in locis, arte facta emissaria similia, per quae acris morbosa materia exire posset, profuerunt. Apud *Caelium Aurelianum* (k) legitur, quod *Themison* imperaverit, ulcera facienda extrinsecus, & diu aperta tenenda, hac spe, ut derivatio fieret humoris ad partes exteriores, sicque interna ulcera curarentur: improbat quidem *Aurelianus* hoc consilium, sed saltem inde constat, antiquos medicos laudasse in phthisi simile remedium. Testatur *Hildanus* (l), se plurimis exemplis demonstrare posse utilitatem fetacei in nucha in hoc morbo curando, & mirum ejus effectum probat sequenti casu: Matrona nobilis per aliquot annos destillatione ad pectus laboraverat, & variis remediis usa fuerat exiguo cum fructu: tandem non solum materiae purulentae copiam, verum etiam sanguinem exspuit, & in hecticam cum totius corporis extenuatione & prostratione virium incidit. Congrua

(g) Tabid. Theat. pag. 64. (h) Ibidem pag. 101. (*) pag. 13. (i) Origen morbofo comun. &c. pag. 168. 178. (k) Morbor. chronic. Lib. II. cap. 14. pag. 428. (l) Observat. Chirurg. centur. 3. observ. 38. pag. 220.

grua quidem remedia se adhibuisse dicit, sed fetaceo nuchae adhibito brevi restituta fuit aegra, ita ut aliquot proles postea pepererit, cum antea per aliquot annos utero non gestasset.

Haec sufficiunt, ut probetur, ab excretionibus consuetis retentis haemoptoën & phthisin nasci posse; simul etiam constat, naturam saepe viam invenire, per quam acria haec expellat de corpore, artemque feliciter haec naturae molimina imitatam fuisse.

Quamvis autem, ut statim dicitur, ab excretionibus sanguineis retentis haemoptoë saepe nascatur, tamen & frequenter observatur in illis, quibus sanguis tenuis dissolutus & acer est, uti ad literam *a.* in hac paragrapho dictum fuit; in quibus potius acrimonia humorum, quam abundantia boni sanguinis adesse videtur; atque ideo haemoptoë per erosionem vasorum magis metuenda videtur in his; quae semper periculosior est. Optime hinc monuit *Hofmannus (m)*, errare illos, qui sanguinis boni, consistentis & fibrosi, purpureo colore praediti, abundantiam pro causa haemorrhagiarum praecipua & proxima materiali agnoscunt: in illis enim vasa fortia sunt & blandi humores. Magis metuebat haemorrhagias in his, quibus feri copia excedebat plurimum partem rubram sanguinis: hoc enim observatur in mollioris texturae corporibus, simulque sanguinem magis dilutum, & plerumque acriorem, designat.

Interim certum est, evacuationes sanguineas consuetas suppressas huic malo frequenter originem dedisse, atque pariter optimam medelam fuisse, si illae evacuationes restituerentur, vel aliae in locis minus periculosis provocarentur.

Haemorrhoidalis. Frequentia hujus rei exempla apud probatos auctores inveniuntur, quae recensere nimis longum foret. Vidi tale malum ab hac causa ortum in quinquagenario viro, caeterum sano, cui copiosa sanguinis excretio per haemorrhoides fiebat bis terve per annum: malo consilio suppressa fuit haec excretio: incepit miram vacillationem in pulsu sentire, paulo post tensionem sensit in hypochondrio sinistro, quae postea versus pectus ascendebat, & mox secuta fuit haemoptoë: quanquam varia tentarentur, nunquam restitui potuit periodica illa sanguinis evacuatio per haemorrhoides, sed saepius recruduit cum iisdem symptomatibus haemoptoë, tandemque tabidus periit, ante mortem tumens toto corpore. *Hippocrates (n)* jam monuerat: *Diuturnas haemorrhoidas curanti, nisi una servetur, periculum est, hydropem succedere vel phthisim.* In misero hoc utrumque factum videtur.

E contra sanguinis, admota hirudine, per haemorrhoides fluxus multum profuit *Dureto*, qui quinquagenario jam major, suppressa narium haemorrhagia consuetas, sanguinis sputo frequenti & copioso laboravit, tamen sic restitutus, ut praeter summam corporis infirmitatem nil mali remanserit. Fa-

tetur

(*m*) Medic. ration. & system. Tom. IV. part. 2. pag. 5.

(*n*) Sect. VI. Aphor. 12. Charter. Tom. IX. pag. 254.

tetur enim de se ipso, quod eum, qui sequutus est, annum exegerit medendo, scribendo, & legendo Hippocratem clara voce & firmis lateribus (o).

Uterina menstrua, lochiorumve. Postea, quando de *Morbis Virginum* dicetur, patebit, sanguinem, ob suppressa menstrua retentum, miras quandoque vias per varia corporis loca invenire. Verum quidem est, quod saepe hoc fiat absque vasorum ruptura, per solam anastomofin, & quidem hoc modo, ut finita tali evacuatione nihil omnino mutatum appareat in illa parte, unde sanguis fluxit: hinc si in parte minus ad vitam necessaria illud contigerit, non adeo multum mali metuitur. Unde *Hippocrates* (p) dixit: *Mulieribus, menstruis deficientibus, sanguis ex naribus fluens, bonum*: ubi vero ad pulmonem, vitale viscus, sanguis menstruus vertitur, magis suspectum semper est, licet observationes Medicae docuerint, diu toleratam fuisse talem haemoptysin, absque phthisi sequente. Sic legitur apud *Hofmannum* (q) de nobili matrona, cui ingens terror contigerat tempore fluxus menstrui, qui inde ilico suppressus fuit, sequente mox pectoris gravitate, praecordiorum anxietate, & cordis palpitatione valida: sequenti menstrua periodo parum de utero fluxit, sed post similia symptomata secutum fuit sanguinis sputum, post quadriduum sponte cessans. Per novem annos continuos menstrua talis haemoptysis perrexit, ita tamen ut graviditatis tempore cessaret, post partum denuo rediret, & toto lactationis tempore consuetam periodum servaret: interim tamen sanitas nihil inde detrimenti passa fuit. Idem & suis observatis confirmavit *Benedictus* (*), naturam nempe assuescere huic regurgitationi, & minori cum molestia ferre. Non semper tamen haec felicitas contingit, quod absque noxa sanguis menstruus per pulmonis vasa dilatata expellatur: potest ibi haerere, vasa obstruere, inflammare, & ulcus pulmonum ac tabem producere. Monuit illud *Hippocrates* (r) dicens; *quibusdam mulieribus quum bimestres menses copiosi in uteris extiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmonem feruntur; his omnia contingunt, quae in tabe dicta sunt, neque superesse possunt.*

Praecipue autem hoc metuendum videtur circa illud aetatis tempus, quo menstrua naturaliter prodire solent, uti monuit *Benedictus* (s) sequentibus: *Si virginibus maturioribus, quibus sanguis menstruus non fluxerit, contigerit phthisis, ejusque in pectoralia fit ἀναδρομή, degeneratio pessima, depeculatio repentina, eventus funestus.*

A lochiis autem post puerperium suppressis adhuc plus metuendum erit, cum sanguis in uteri vasis & sinibus stagnans, & ab aëris accessu facile in corruptelam vergens, pessima mala producat in omnibus partibus corporis, ad quas derivatur, uti postea pluribus dicetur ad §. 1329, ubi de hac re

age-

(o) Lud. Duret. in Coac. Hippocr. pag. 289.

(p) Sect. V. Aphor. 33.

Charter. Tom. IX. pag. 214.

(q) Med. ration. & systemat. Tom. IV.

part. 2. pag. 46. vide & Aretaeum de caus. & sign. morbor. acut. Lib. II.

cap. 2. pag. 13.

(*) Tabid. Theatr. pag. 13.

(r) De Morb. mulier.

Lib. 1. cap. 4. Charter. Tom. VII. pag. 731.

(s) Tabid. Theatr.

pag. 111.

agetur: *Hippocrates* (t) tussim, asthma, pulmonis repletionem, suppurationem &c. a lochiorum suppressione metuenda esse, monuit.

Quantum autem profit narium haemorrhagia illis, in quibus haemoptoë metuitur, antea dictum fuit. De missione sanguinis consueta non simul & semel omittenda, uti & de plethora, videri poterunt illa, quae ad §. 106. habentur, ubi de his omnibus agitur. Nimia enim vasorum plenitudo cavenda semper est, ubi haemoptysis metuitur.

Plethoram autem, & inde frequenter sequens sanguinis sputum, metuenda esse illis, quibus membra truncata fuerunt, patuit ex illis, quae ad §. 474. habentur.

2. Vis quaecunque magna pulmonibus illata, tussi, clamore, cantu, cursu, nixu corporis ingenti, ira, vulnere quocunque quacunque causa inflictio.

Valida vi magna etiam vasa rumpi posse, nimis notum est, quanto magis hoc metuendum erit in pulmonis vasis adeo teneris. Mirum potius videtur, non fieri hoc saepius, & imprimis a tussi, quae totum pectus tam valide concutit, simulque efficit, ut pulmonis vasa plenissima distendantur quam maxime: hinc videmus, valide tussienti homini totam faciem turgere, oculos sanguine suffundi, dum sanguis a capite per venas redire nequit ob cor dextrum plenum, nec trajicere libere potens per pulmonem sanguinem, dum interim per arterias celerius movetur sanguis: imo in tussi illa, ferina dicta, quae quandoque Epidemico modo grassatur, videmus miseros totos vivere in facie, & fere suffocari, unde saepe sanguinis sputum sequitur. A fide dignissimo Medico audivi, quod intestina crepuerint in misero puero, qui in ipso tussis ferinae paroxysmo perierat. *Hofmannus* (u) casum allegat de vertebrae dorsalis corpore in medio disrupto ob tussis vehementiam.

Quanta vis inferatur pulmonibus clamore, cantu, nixu corporis ingenti, antea ad §. 824. dictum fuit, ubi de Peripneumoniae causis agebatur: non mirum ergo, & hinc vasa rumpi posse, & periculosam sequi haemoptoën. *Antigonus* (w) vociferationibus in praelio pulmonem dirupit, vel ut alii narrant, clamans in ludis laetitia post victoriam, *O faustum diem!* vim sanguinis effudit, & acri febre correptus exspiravit: labefactatum jam pulmonem habebat, nec succubuit malo, sperans ut in maxima victoria, & ingenti barbarorum strage, gloriosè exspiraret. Omnium maximum haemoptoës periculum est, si summa ira excandescens homo vociferetur. Sic de *Sulla* (x) legitur, quod *animi concitatione nimia, atque immoderato vocis impetu convulso pectore, spiritum cruore ac minis mistum evomit.* Sexagesimum autem aetatis annum ingressus erat, quo vitae tempore vasa firma admodum sunt, imo jam occal-

(t) De Morbis mulier. Lib. I. cap. 45. Charter. Tom. VII. pag. 755. (u) Medic. rat. & syst. Tom. IV. part. 3. pag. 377. (w) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 819. (x) Valer. Maxim. Lib. IX. cap. 3.

occallefcere incipiunt; & ideo rarior fenibus hic morbus eft, fere tantum a violentis talibus caufis contingens.

Prudenter hinc *Hippocrates* (y) monuit, quod ubi Haemoptoën a violenta tali caufa paffus convaluerit, ad ventum celeriter ne currat, neque equum, neque currum, confcendat. Vitet etiam tum clamorem, tum excandefcentiam. Periculum enim eft, redire morbum. Et alibi (z), ubi defcribit morbos mulierum, quæ civitatem ad feptentrionem fitam incolunt, poftquam dixit, illas difficulter parere, fed rarius abortiri, addit: *Tabes etiam frequentes a partu contingunt, prae violentia enim ruptiones & vulfuras habent.* Certe in ultimis illis parientis foëminae nixibus, ubi jamjam excludendus eft foetus, ingens vis infertur vafis, praecipue fi primiparae & jam annofæ fuerint mulieres, vidique, ruptis in encephalo vafis lethalem fubito apoplexiam fecutam fuiffe ab hac caufa. In tenerioris fabricæ corporibus faepe adeo labefactantur vafa pulmonis ab hac vi illata, ut haemoptoë poftea fequatur.

Simul intelligitur, a caufis recensitis adhuc magis metuendam effe haemoptysin, fi magna pars vaforum pulmonalium per fcirrhum, aut polypum, obftructa fuerit, aut alio quocumque vicino tumore fic compreffa, ut sanguinem libere transmittere non poffint: tunc enim vafa pervia pulmonis tanto plus urgentur, fi a quacumque caufa acceleretur fubito sanguinis motus. Vidit fic *Hofmannus* (a) in virgine tenera, quae ex menfium obftructione diu respirandi difficultatem paffa fuerat, enormem fubito sanguinis copiam cum tuffi rejectam fuiffe; fed fimul frufta dura, carnofa, magna, e faucibus protracta fuerunt, quae, examine inftituito, inveniebantur effe concreta polypofa, quae quatuor uncias & ultra pondere aequabant. Symptomata praegreffa, & lethalis haemoptoë, videntur docere, polypofis concretionibus vafa pulmonis infarcta fuiffe, quae deinde rupto pulmone una cum ingenti sanguinis copia prodierunt. Ob eandem rationem videtur haemoptoë fequi, fi quis aestuante corpore frigidum potum affatim hauferit: alia occasione, dum de caufis pleuritidis §. 881. agebatur, notatum fuit, venae caevae afcendentis truncum, & ingentem finum dextrum cordis, tenui tendinofae diaphragmatis parti accumbere; hinc, ubi gelido potu fubito repletur ventriculus, merito metuitur, ne coagulatus fubito hoc frigore fanguis, qui mox per pulmonis vafa transire debebit, haereat immeabilis in ultimis illorum anguftiis, ficque fubito lethalis peripneumonia fequatur, vel & ruptis vafis periculofiffima haemoptoë. *Cleomenes* (b), agmine raptim aëto, & aqua in-tempeftive haufa, sanguinis copiam rejecit, & vox ei interclufa eft. Vidi aliquoties, fimile infortunium contigiffe ab eadem caufa. Subitum & vehemens frigus *Trallianus* (c) inter caufas haemoptoës retulit, uti & *Galenus* (d), qui monuit, frigus quidem per fe non facere rupturas, fed quia venarum

tu-

(y) De Intern. Affect. cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 639. (z) De Aëre locis & aquis N°. 22. Charter. Tom. VI. pag. 192. (a) Medic. ration. & fystem. Tom. III. cap. 16. pag. 365. (b) Plutarch. Agis & Cleom. Tom. I. pag. 811. (c) Lib. VII. cap. 1. pag. 286. (d) De loc. affect. Lib. IV. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 475.

tunicæ, frigore duræ redditæ, extensioni magis resistunt, sicque facilius rumpuntur: ruptionis vero causam statuit vehementem motum, aut humorum abundantiam. Cum autem sanguis, per vasa tenera pulmonis motus, maxima superficie exponatur aëri, si ingens frigus fuerit, stringentur vasa, densabuntur humores, sicque a corde dextro pulsus sanguis longe majorem vim inferet vasis, dum & illorum cavitas minuitur, & sanguis a frigore fere coagulatus longe difficilius transire potest. Hinc dixit *Hippocrates* (e); *Frigidum valde venas frangit, & tussim citat, ut nix & glacies.* Similia etiam in *Aphorismis* (f) habentur, uti alia occasione ad §. 793. notavi.

A vulnere autem, quacumque causa inflictio, hæmoptoën sequi posse, facile intelligitur, & de his videri possunt illa, quæ antea de vulneribus thoracis dicta fuerunt.

3. Victu acri, salino, aromatico; potu simili; vita; morbo alio, unde copia, acrimonia, velocitas, rarefactio, calor sanguinis augetur; unde in febribus acutis, peste, variolis, scorbuto, toties contingit.

Antea in eadem hac paragrapho dictum fuit, illis, qui in hunc morbum proni sunt, quam maxime metuendam esse humorum acrimoniam, ne nempe tenera inde vasa erodantur, sicque pessimam hæmoptysis speciem incurrant. Facile ergo intelligitur, si in victu talia assumantur, a quibus major acrimonia humoribus conciliatur, & imprimis si ab iisdem plus incalescat corpus, & rarefiant humores, metuendum esse hoc malum, maxime in corporibus prædispositis. Unde toties pergræcationes hæmoptysis sequitur. Verum hæc omnia vitari possunt, si moderatum vivendi institutum servetur.

Verum nemo mortalium, immunem se fore a morbis, confidere potest, per quorum impetum sæpe vasa franguntur: quandoque talis in morbis sequitur humorum degeneratio, ut facilis fiat vasorum erosio; aliquando & ingens impetus moti per febrim sanguinis & humorum acrimonia concurrunt: de his autem antea dictum fuit in *Februm historia*, & imprimis ad §. 741, dum de pessimis symptomatibus febrim ardentem comitantibus agebatur; ubi notatum fuit, lethale sanguinis sputum quandoque in febre ardenti contingere. In fortissimo milite, peste decumbente, copiosum sanguinis sputum sexta morbi die vidit *Diemerbroeckius* (g), nec credidit illum evadere posse, cum omnes, quibus vel ipse, vel alii, qui peste decumbentium curam gesserant, hoc contigisse viderant, brevissimo tempore perierint. Evasit tamen ille, licet post sanatam pestim hæmoptoë sæpius redierit, & purulenta sputa secuta fuerint: hunc casum, tanquam omnino rarum, merito notavit auctor. In variolis pariter periculosissimam hæmoptysin observari, postea ad §. 1396.

(e) Epidem. VI. textu 14. Charter. Tom. IX. pag. 445. (f) Sect. V. Aphor. 24. Ibidem pag. 209. (g) De Peste histor. 83. pag. 301. 302.

§. 1396. dicitur. In scorbuti pejori gradu frequentes haemorrhagias, ex variis corporis partibus, atque etiam ex pulmone, contingere, ad §. 1151. 3. dictum fuit. Certe & per venena observatum fuit, talem induci humoribus acrimoniam, ut eroso pulmone pereant lenta tabe homines. Legitur apud *Plutarchum* (b), quod *Philippus* curaverit dari venenum *Arato*, non praeceps nec acre, sed ex illis, quae lentos calores primum in corpore, & tussim excitant languidam, atque inde sensim ad tabem deducunt. Leniter & tacite tulit malum, ac si vulgari & usitato morbo teneretur, licet non ignoraret propinatum sibi fuisse venenum. Cum autem in cubiculo, quodam ex familiaribus praesente, cruenta exspueret, dixit: *Haec sunt, o Cephalon, regiae amicitiae praemia.*

§. 1199. **H**inc (1198.) oritur cum dolore levi, calore modico, angusta oppressione, in Thorace perceptis; exit sanguis plerumque floridus, coccineus, spumans, cum tussi, strepitu pulmonis, fibris, membranulis, vasculis arteriosis, venosis, bronchialibus; pulsu molli, parvo, undoso, anhelitu, sapore falso in ore antegresso.

Ubi jam a causis memoratis praecedenti paragrapho haemoptoë oritur, contingunt quaedam symptomata, quae sanguinis sputum comitantur, vel & immediate praecedunt; quae merentur accuratè cognosci. Facile autem intelligitur, nulla talia signa praecedere haemoptoën, quae a vi quacumque pulmonibus illata sequitur, per tussim, clamorem &c. de quibus ad numerum secundum praecedentis paragraphi dictum fuit: a talibus enim causis subita vasorum ruptura fit. Verum ubi vel per anastomosin, aut & erosionem lentam vasorum, instat haemoptoë, tunc solent quaedam praecedere symptomata. Observavit *Hofmannus* (i), extremorum corporis refrigerationem & constrictionem haemoptoën instantem praecedere, praecipuè in pedibus lassitudinem, flatus in abdomine, alvi adstrictionem, pectoris oppressionem, & difficilem spirationem (k). Alibi (l) vero, ubi de sanguinis sputo agit, his addit signa sequentia: horripilationem nempe in cute, vasorum in manibus evanescentiam, dolorem in dorso, donec sequente in faucibus titillatorio & secundum tractum arteriae asperae quasi pruriente sensu, sub calida ebullitione & undulatorio in dextro latere motu, ipsa eruptio sanguinis incidat. Alio loco (m) undulatorium illum motum vocat *dolorem gravativum undulatorium circa diaphragma*. Plurima ex his symptomatibus aliquoties & mihi contigit in praxi observare, licet non omnia in omnibus; & vidi homines, qui jam aliquot vicibus haemoptoën passi fuerant, illam sibi ipsis praefagire, dum titilla-

(b) Aratus Tom. I. pag. 1051. (i) Medic. Rational. & Systemat. Tom. II. pag. 141. (k) Idem Tom. III. pag. 62. (l) Idem Tom. IV. part. 2. sect. I. cap. 2. §. VI. pag. 33. (m) Idem Tom. IV. part. 2. sect. I. §. IX. pag. 6.

tionem quandam in aspera arteria perciperent, levem oppressionem pectoris, & undulatorium illum nunc in dextro, nunc in sinistro, hypochondrio motum. Imo quandoque his signis incipientibus moniti, opportuna sanguinis missione statim instituta, jamjam imminentem haemoptoën praecaverunt.

Mirum non est in aegris, qui futuram haemoptoën metuunt, vel jam expuentes sanguinem subito terrore percelluntur, frigere extrema, & venas in manibus conspicuas subito collabi: terroris enim effectus est, uti alia occasione ad §. 104. monitum fuit. Verum & observatur, alias haemorrhagias praecedere talem constrictionem vasorum in extremis corporis partibus, absque terrore praegresso: nocet autem hoc in haemoptoë; dum sanguis, sic ab extremis partibus repulsus, magis urget vitalia viscera: unde etiam *Benedictus* (n) monuit, profuisse ferè semper, si vel fricando, vel blando adhibito calore, sanguis revocaretur ad extrema.

Dolor autem ille, qui praecedit vel comitatur haemoptoën, levis esse solet: quin imo *Galenus* (o) dixit, nullum dolorem esse illis, qui a pulmone sanguinem spuunt, quia & mollis esset pulmo, & paucos haberet nervos, quos credidit tantum distribui per externam hujus visceris membranam, non vero subire ejus profunditatem: paulo post tamen hoc effatum sic limitavit, ut statueret tantum, *thoracis dolores intensiores esse, pulmonis remissiores*. Levissimus autem in haemoptoë dolor erit, imo forte nullus, si per anastomosis vasorum sanguinis sputum fiat: nulla enim vis tunc infertur vasis, sed tantum sensim ampliantur extrema illorum orificia. Unde *Galenus* (p) statuit, *ob ruptum vas sanguinis rejections cum doloribus fieri, qui rupturae locum designant, nec secus, quae venae erosione vel derosione, sive aliter quomodo libet nominare volueris, abortae sunt, quae vero per anastomosis fiunt, haec omnino doloris sunt expertes*.

Sanguis autem, qui expuitur, plerumque floridus & coccineus exit, quia arteriosus est, & simul ac in tracheas pulmonis venit, tussi excitata expellitur, nec ibi diu moram trahere potest, ut coaguletur. Ubi ex parvo vase, vel eroso, vel rupto, modica valde sanguinis copia exit, ille poterit stagnare, grumescere, & postea sub grumorum forma per tussim expelli, uti postea dicetur. Tussis autem illa raro valida est haemoptoës tempore, sed levis potius tussicula dicenda, quia facile fluidus in tracheis haerens sanguis sursum educitur. Simul adest strepitus in pulmone, cum aër inspiratus misceatur sanguini prodeunti, illique inhaerens, ob naturalem sanguinis visciditatem, non statim inde extricetur; & ideo spumans sanguis ex pulmone prodit. Ob hanc rationem antea ad §. 300., ubi de thoracis vulneribus agebatur, eruoris spumosi exitus, sive de vulnere, vel & per os rejectus, numerabatur inter signa, quae docebant, vulnus penetrasse in cavum pectoris. Hinc *Hippocrates* dixit (q); *Qui spumofum sanguinem expuunt, bis ex pulmone*

(n) Tabid. Theatrum pag. 71.

(o) De Locis Affectis Lib. IV. cap. 8.

Charter Tom. VII. pag. 467.

(p) Ibidem Lib. V. cap. 5. pag. 492.

(q) Sect. V. Aphor. 13. Charter. Tom. IX. pag. 201.

mone hæc eductio fit. Cui & adstipulatur Galenus (r), ubi de sputo sanguinis agit, & signis, quae docent, a quo loco sanguis prodierit; sic autem habet: *Quocirca diligenter considerare oportet, an spumofum simul quidpiam educatur; id enim efficacissimum est indicium eductionis ex pulmone.*

Interim dissimulandum non est, alia inveniri loca apud Hippocratem, quae docere videntur, quod & ab aliis locis spumans ille sanguis venire possit. Sic in *Coacis Praenotionibus* legitur (s); *Qui spumofum sanguinem vomunt, dolore infra septum transversum non existente, de pulmone vomunt.* Verum quidem est, quod in textu habeatur vocabulum ἐμέσει, quod de vomitu intelligi solet, & hinc credi posset, quod infarcto hepate, dum sanguis per venam portarum libere transire non potest, per vasa brevia in ventriculum regurgitet, & post evomatur. Interim tamen videmus & sanguinis vomitum, licet minus aptè, dictum fuisse, dum undatim sanguis de pulmone exhibat, imprimis apud Poetas, ubi illi, qui transfixo pectore peribant, purpuream vomuisse animam dicuntur. Sic & apud Herodotum (t) legitur, quod *Pharnuches* ab equo terro & erectum se attollente excussus fuerit: *hic collapsus sanguinem vomuit, & morbus transit in tabem.* Ubi videtur de Haemoptysi ille locus intelligi debere, cum illam tabes sequi soleat, & phthisis vocabulum, quo utitur Herodotus, vulgata significatione pulmonis morbum designet. Interim tamen aliis in locis disertè dicit Hippocrates (u): *Quicumque spumofum sanguinem spuunt, dextrum hypochondrium dolentes, de hepate spuunt, & multi pereunt.* Postea (v) eandem Prognosin repetiit, addens simpliciter, *moriuntur.*

Attamen hæc loca Hippocratis non evincunt, quod directè ab hepate veniat illud sanguinis spumosi sputum, sed potius quod causa remotior, unde haemoptysis sequitur, denegato libero sanguinis transitui per hoc viscus tribuenda sit. In praecedenti paragrapho ad literam d. N°. 1. patuit, a suppressis consuetis excretionibus sanguineis haemoptoën saepe nasci, interim tamen minus proprio sensu diceretur, quod suppressis mensibus haemoptoïca mulier ex utero spueret. Omnis sanguis, a visceribus abdominalibus redux, per hepar transire debet; si ergo in hoc viscere tale impedimentum haeserit, quod liberum sanguinis transitum tollat, videtur spasms abdominalibus retroprimi sanguis in arterias, sicque subito repletis reliquis vasis, poterit haemoptoë nasci: sanguis tamen, qui exspuitur, directè ex pulmone venit, licet remotior causa hujus mali merito obstructo hepatis adscribi possit. Cum autem in tali casu tendatur & doleat hypochondrium dextrum, & quandoque dolor in aliis abdominis partibus percipiatur, uti in *Capitulo de Hepatide & Ictero multiplici* dictum fuit, patet ratio, quare Hippocrates monuerit de dolore dextri hypochondrii, & de dolore infra septum transversum. Certum enim est, in curatione ad similia attendendum esse. Memorabilis casus

(r) Galen. de Locis Affectis Lib. IV. cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 467.

(s) N°. 432. Charter. Tom. VIII. pag. 877. (t) Lib. VII. pag. 408.

(u) Coacar Praenot. N°. 408. Charter. Tom. VIII. pag. 876. (v) N°. 450. Ibidem pag. 878.

fus apud *Ballonium* (w), de juvene haemoptoico viginti annorum, legitur: *Pulmonibus valde metuitur. Omni arte studetur pulmonibus. Forte fortuna dum hypochondria manu blande continguntur, pulsus percipitur, ac veluti παλιός τις. Nec non ab hypochondriis decurrentis sanguinis, ac partes superiores affectantis, cursus percipiebatur, ac si manu sanguis duccretur. Prout partes superiores petebat, horror quidam excitabatur; at tum confestim rejiciebatur ex pulmonibus. Talis rejeſtio erat haemorrhagiae loco, quae juvenibus erat familiaris. Relictis tum praefidiis, quae pulmoni dicabant, conversum est ad hypochondria studium. Expurgata innumera colluvie praerepta est ei rejeſtioni sanguinis occasio. Quod notandum valde est.*

Dum his similia in praxi observaverat *Benedictus* (x), apud quem omnia fere, quae ad hunc morbum spectant, inveniuntur, vocavit fluxiones versus pectoralia loca, monuitque, *Apud illos maxime saevire fluxiones, quibus membra amputantur, aut quibus a vasorum exilium infarctione partes remotiores imperviae redduntur. Alibi notat: Fluxio ex sanguinis restagnatione, sive imminuta Αἰσδοει in vasis cordi vicinis periculiosior, quam quae ex partibus distantioribus in pectus suscipiatur. Paulo post addit: Magis periclitantur pulmones a pressura per denegatam epatis percolationem, quam a regurgitatione ab infarctis lienis vasculis.*

Simili modo monuit & *Aretaeus* (y), a liene & jecore sanguinis sputum prodire: addit tamen, illud non facile fieri, nec continenter, cum in ventriculum & intestina expeditius evacuari possint haec viscera: addit, tamen nec impossibile, nec incredibile esse, quod & sursum per pulmonem & arteriam (alperam nempe) hoc fiat, cum in febribus a liene & hepate sanguis erumpat ex nare ejusdem lateris, in quo viscus affectum haeret.

Notandum est, quod dicatur in textu, sanguinem plerumque floridum exire per haemoptoën, quia contingit quandoque, ut grumofus & nigricans exspuatur, si nempe minori copia in pulmone collectus maneat per aliquod tempus, antequam educatur. Si enim parvum tantum vas contentum sanguinem dimiserit, non statim tussis sequetur, haerebit cruor, & coagulabitur. In validiori autem haemoptoë floridus & coccineus exspuitur. Ubi vero tale grumosi sanguinis, nec copiosi, sputum observabant veteres Medici, suspicabantur illud non a pulmone proprie venire, sed ex thorace potius, praecipue si doleret aliquis in pectore locus. Sic apud *Galenum* (z) sequentia leguntur: *Quum igitur, dolente thoracis parte quapiam, sanguinem quis tussiendo rejecerit, neque multum, neque rubrum, sed jam nigricantem grumofumque, huic thorax primaria affectione infestatur: at sanguis per pulmonem educitur ita, ut in suppuratis affectibus pus, quod inter thoracem & pulmonem sensus judicio contineri percipitur. Sic & pleuriticis sputum quovis modo coloratum apparet. His similia & apud *Trallianum* (a) leguntur. Quomodo autem*

(w) Epidem. & Ephem. Lib. I. pag. 41. (x) Theatr. Tabid. pag. 13. 106. 107. (y) De Caus. & Sign. morbor. acut. Lib. II. cap. 2. pag. 13. (z) De Locis Affectis Lib. IV. cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 467. (a) Lib. VII. cap. 1. pag. 288.

tem sputa in pleuritide educant materiam morbosam, pluribus demonstrare conatus fui ad §. 888. N°. 6. Interim tamen, si nullus dolor thoracis observetur, parcum tale grumosi sanguinis sputum tali causae tribui nequit, sed potius in ipso pulmone ratio quaerenda est. Antea dictum fuit, tres praecipue modos enumeratos esse a veteribus Medicis, quibus vasa demitterent contentos humores, rupturam nempe a causa violenta, erosionem ab acrimonia, anastomofin sive majorem dilatationem orificii extremi vasis, ita ut jam transmitteret talia, quae in statu naturali per haec orificia transire non poterant. Addidit autem his *Galenus* (b) & quartum modum, quem *διapedησις* vocat, ubi per membranas integri manentis vasis transsudaret quasi contentus humor: dixitque hoc contingere, si tunicae vasorum fierent rariores, & sanguis simul redderetur tenuior, ita ut per interstitia fibrarum, ex quibus vasa componuntur, quasi transcolatus exiret. Non ineptum forte diapedesis exemplum exhibet argentum vivum, dum transprimitur per corium, ut depuretur: minimis enim guttulis transsudat, manente tamen corii integritate. Quamvis autem non omnino impossibile videatur, hoc contingere posse, tamen difficile intelligitur, sanguinem rubrum, crassissimam partem humorum nostrorum, potius sibi viam quaerere per interstitia fibrarum, quae vasorum membranas constituunt, quam pergere ex arteriis in venas. Videtur hanc difficultatem percepisse *Galenus* (c); nam mox subjungit, quod Diapedesis accidere praeterea interdum potest ex vasorum minorum anastomosi.

Constat per experimenta, de quibus in historia *Pleuritidis* & *Peripneumoniae* mentio facta fuit, viam satis facilem esse liquidis in pulmonarem arteriam injectis, ut in tracheas transire possint: felici injectione materiae ceraceae, per arterias pulmonis facta, manifestè apparent haec vascula, quae totam superficiem vesicularum aërearum pulmonis perreptant. Haec vascula, si quaedam rupta fuerint, vel dilatata eorum extrema, poterunt parcam copiam sanguinis effundere, qui, stagnans in his locis, postea grumofus exspuitur. Verum praeterea notandum est, inter tracheas pulmonis ubique interponi membranam cellulofam, & in pulmone materia ceracea impleto, inflato & exsiccato, manifeste apparent innumera vascula per hanc tunicam cellulofam distributa. Si in his vasis simile contingat, sanguis ibi collectus non exspuetur, sed extra cavum aëreum pulmonis haerens faciet ecchymosin, simili modo, ac a contusione sub integra cute talis effusio contingit, & in scorbuto aliisque morbis, ab humorum acrimonia erosio vasis, observatur. Verum quidem est, tales ecchymoses, imprimis a causa violenta factas, frequenter resorberi sensim & evanescere: at in scorbuticis quandoque non tantum diutissime manent, sed & saepe degenerant in ulcera difficillime curanda. Notandum autem est, in pulmone sanguinem effusum tenerrimis tantum membranis coërceri, hinc, si mora acrior fiat, vel majori copia disten-

disten-

(b) Method. Medend. Lib. V. cap. 2. Charter. Tom. X. pag. 105.

(c) Ibidem.

distendat, his ruptis viam invenire in vasa aërea pulmonis: unde intelligitur altera causa sputi sanguinei grumosi. Videtur eandem hanc rem subolfecisse *Benedictus* (d): ubi enim de acrimonia humorum loquitur, monet, non tantum hanc nocere, quatenus sanguinis temperiem immutent, sed extra vasa depopulantur. Addit deinde, vasa irritata per talem acrimoniam moliri, ut se expediant, idque per sanguinis seclusionem; qui sanguis si vasa pectoris perreperit ἀποπτώσει, sequentem tabis (quae phthisis dicta) praemonitorem, vel ἐκροπώσει, procreat. Venas enim & arterias per totam corporis cavitatem internam membranulis vestiit, & munivit natura; quibus circulationi externos terminos, sicut per cutis parietes externos, posuit. Hisce membranulis si accubuerit sanguis, e vasculis pectoralibus secretus; ecchymomatibus interni nomine merito indigitatur.

Simul patet, a tali effusione sanguinis; si cruor ille diutius retentus acrior fiat, posse erodi majora vasa, & sic post sanguinis concreti sputum quandoque sequi validissimam Haemoptoën; quod & *Galenus* (e) notavit: imo tantam inde factam fuisse erosionem dicit, ut non pauci sic affecti pulmonis quasdam partes una cum sanguine ejecerint: *Inter* signa autem haemoptoës a pulmone numerat, si quis bronchii partem quandam, aut arteriae, aut venae tunicae, aut etiam pulmonis ipsius carnis, ejiciat. Et alibi (f) eadem confirmat, ac testatur, quod portionem vasis non parvam; tussiendo rejectam, viderit, quae sua magnitudine satis demonstrabat, quod ex pulmone prodiisset, cum aspera arteria tam magna vasa non habeat. Alibi (g) iterum narrat, quod viderit adolescentem octodecim annorum, qui, cum multis diebus catarrho laborasset, incepit primum quidem cum tussi sanguinem calidum floridum exspuere, non multum; postea vero etiam tunicae ipsius partem, quae asperae arteriae internam superficiem tegit. Ex crassitie autem hujus membranae, & ex aegri sensu, laryngis internum tegumentum fuisse credidit; notat simul, laesam fuisse inde vocem, sed tamen, longiori quamvis tempore; sanatum fuisse. In alio loco, ubi eundem casum videtur narrare (h), notat, quod vox, sanato quamvis praeter spem morbo, vitata manserit: Apud *Tulpium* (i) similia observata habentur; ex quibus statuit, integram venam pulmonarem sic rejectam fuisse, & binis figuris hoc exprimit: in medico autem, cui debilis jam dudum pulmo fuerat, post sumtum emeticum antimoniatum, una cum sanguine copioso ingens pulmonis frustum erupit, & mox periit: delineavit & illam pulmonis, ut credebat, partem. Similis observatio in *Artis Eruditorum* (k) legitur, & figura exprimitur, ab anonymo auctore, qui tamen in fine candidè fatetur sequentia: *Venosum, seu venae pulmonalis propaginem, hoc vas, longitudine palmam aequans, fuisse, conjicere jubebat hujus substantiae textura,* ast

(d) Tabid. Theatr. pag. 95. 96. (e) De Locis Affectis Lib. IV. cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 466. 467. (f) Ibidem Lib. I. cap. 1. Ibidem pag. 379. (g) Method. Medend. Lib. V. cap. 12. Charter. Tom. X. pag. 123. 124. (h) De Locis Affectis Lib. I. cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 379. (i) Lib. II. Observat. Medic. cap. 12. 13. 14. (k) Anno 1683. pag. 218. 219.

ast per fissuram ejus, ubi a trunco majori illud secessisse probabile erat, substantiam carneam, polypo non absimilem, ac totius fere hujus tragoediae actorem primum, intueri licebat. Mirabatur una cum aliis Medicis *Tulpius*, tantam posse fieri parenchymatis dissolutionem, sine praevio pure, ut liberum ab omni substantiae pulmonis adhæsione appareret ramosum tale vas, ac scotiosus anatomicus removisset circumpositi visceris impedimentum. Eo magis autem confirmabatur in hac opinione, quod divulsas hasce venas viderat publice examinari a praeceptore suo *Petro Pawio*, celebri olim Anatomico: inauditum hinc credidit esse miraculum, quod posteri mirabuntur, licet nec visuri, nec lecturi, simile exemplum in ullis medicorum monumentis. Certe *Galenus* viderat similia tot saeculis antea, & post *Tulpium* plura talia observata habentur. Oculatior in talibus examinandis *Ruischius* (1), dum mentionem facit polypi in sinu longitudinali inventi, qui exsiccatum venam referebat, monuit sequentia: Quo ipso multi fuere decepti in pectoris affectibus, cum tussiendo tales polypos ejecerunt, credentes sese venas expectoratas ostendisse.

Certe per vulnera, aliasque causas similes violentas, lacerari posse pulmonem, & de partibus sic laceris quid exspui posse, non omnino improbabile est: verum ubi tales causae non praecesserunt, vix verisimile videtur. Haemoptoën, & validam quidem praegressam, excretio talium concretorum polyporum solet sequi: sed sanguis ille in tracheas effunditur, & nisi statim exspuatur, ibi coagulabitur, formamque vasis, in quo haeret, facile assumet: mora autem magis & magis densatur, imo & albescit quandoque omnino, talis polypus, uti notum est. Si jam consideretur, quod vel ob jacturam sanguinis debiles aegri, vel & Medicis prudenter monentibus, in perfecta quiete manéant, ab omni loquela abstineant, tussim evitent, quantum possibile est, minime mirum est, partem sanguinis, in tracheas delapsi, in polyposam coire substantiam, & post aliquot dies per tussim natam expelli, imprimis de novo si redeat haemoptoë. Sic credo inauditum hoc *Tulpii* miraculum facile intelligitur.

Eadem origo videtur eorum membranaceorum, quae aliquando post haemoptoën exspuuntur. Rusticus triginta annorum incidit in hunc morbum, alumen assumpsit, & liquorem quemdam stipticum ipsi a Medico exhibitum: cessavit quidem sputum sanguinis, sed cum meum post binos jam menses peteret consilium, metuebam pulmonis ulcus, cum & febricula adesset perpetua, & sputa purulenta tenuiora sanguine tincta exerneret: blanda detergentia & leniter balsamica dederam remedia; post mensem circiter rediit, ab omni febre liber & tussi. Monstravit autem mihi corpus membranaceum satis crassum, quod tussiendo excreverat cum summo levamine: potui dividere hoc concretum in lamellas tenuissimas, quas optimis microscopiis lustrans inveni ubique homogeneas: nihil fibrosi, nihil organici, ullo modo detegere potui.

Mi-

(1) Mus. Anatom. sive Catalog. rarior. pag. 122.

Mirabilis casus legitur (*) de dexterrimo apud Haganos Chirurgo *Dringenbergio*, qui absque haemoptoë praegressa, absque febre, orthopnoea, dolore, vel ullo symptomate, excepta tussicula, excrevit incredibilem copiam materiae ramosae in bronchiis pulmonum concretae, & horum figuram referentis.

Suppurato autem jam pulmone solidas hujus visceris partes separari posse & exspui, satis verosimile est, verum tunc haec minoris molis esse solent. Sic *Benedictus* (m), dum signa pessimae tabis, quae omnem medici operam ut plurimum eludit, describit, dicit, post pus pessimae notae excretum; *Deinde pulmonum, pariterque vasculorum, nec non membranarum eorum, distrigmenta succussa deducuntur.* Mirabatur autem *Tulpius*, tantam factam fuisse parenchymatis pulmonis dissolutionem absque praevio pure.

Pulsus parvus, mollis, & undosus, est tempore haemoptoës, quia sanguis cordis dextri minori copia ad cor sinistrum venit, dum pars magna ejus in cavum aëreum pulmonis delabitur: simul considerandum est, multum plerumque terreri aegros, dum sputa sanguinea vident, unde etiam anhelitus adest; qui tamen & a sanguine vasa aërea pulmonis inundante oritur.

Sapor autem falsus in ore saepe praecedat haemoptoën, praecipue ubi ab humorum nimia acrimonia erosio vasis fit: salinam autem esse quandoque hanc acrimoniam, ex ante dictis patuit, & postea in curatione phthisis observabitur, profuisse sudorem excitatum per idonea remedia, qui in facie secundum labia defluens saporem, manifeste salinum exhibuit. Notavit *Benedictus* (n) sequentia: *In omni sanguinis effusione per superiora, particula, quae in haemorrhagiae prima accessione exierit, saluginosior, quae vero subventura, magis edulcorata: quod quivis gustu sentiet, qui sanguinem extussierit.* Certe ubi salina acrimonia in sanguine abundaverit, minime mirum videbitur, & salivam falso sapore donari; utpote a sanguine secretam. Praeterea observamus, in Coryzae initio de naribus depluere liquidum tenue manifeste falsum, quod saepe & nasi interiora & labium superius molesta afficit excoriatione: similia observamus in pulmone contingere, dum catarrhus pectus occupat, unde molesta tussis cum sensu doloris oritur, tenue tunc sputum excernitur & acre. Ubi autem sponte sua, vel molli diaeta, & similibus remediis, mitigatur illud acre, tunc maturatur coryza & catarrhus, coctaque blanda materia emungitur de naribus & per sputa excernitur. Si jam in corpore ad hunc morbum disposito tale contigerit, metus est futurae haemoptoës, quem sapor ille falsus praecesserat. Observaverat *Benedictus*, uti ad praecedentem paragraphum notavi, *in nivium & grandinum congelationibus, & coelo pluvioso, haemoptoicos magis tentari:* verum tali aëris tempestate coryzae & catarrhi frequenter occurrunt.

Notandum etiam est, quod quamvis lingua sit praecipuum saporis organum, tamen observari diversos sapes a causis, quae in aliis corporis locis hae-

(*) *Kaau Perspiratio Hippocr. pag. 114. & seq. (m) Tabid. Theatr. pag. 104.*

(n) *Ibidem pag. 15.*

haerent : sic a bile acriori in ventriculo collecta amarus in ore fapor percipitur, uti in *Febrium historia* monitum fuit : forte & falsus humor, ex arteriis pulmonaribus secretus in bronchia pulmonis, in ore falsum saporem excitare potest : hoc autem imprimis probabile redditur ex eo, quod ex *Diemerbroeckio* notavi ad §. 888., ubi de pleuritidis cura per sputa agebatur, nempe quod injectionum amararum, post paracentesin in cavum thoracis injectarum, saporem perceperint aegri.

§. 1200. **C**uratur 1. Venae sectione larga, tertio quoque die, ad quartam usque vicem, repetita, vel donec crusta inflammatoria integre disparuit. 2. Medicamentis refrigerantibus, incrassantibus, stipticis, lenientibus, diu usurpatis, intermistis subinde lenissimis balsamicis. 3. Sex rebus non naturalibus ita directis, ut adversissimae sint Causis (1198.) enarratis : maxime victu, vitaeque, blandissimis, semper continuatis ; quo lactis diaeta imprimis facit. 4. Corrigendo specificam naturam causae vel morbi singularis.

Sequitur jam, ut agatur de curatione Haemoptysis, de qua quatuor sequentibus numeris dicitur.

1º. De necessitate mittendi sanguinem in hoc morbo satis convenit inter Medicos, & quidem statim in ipso initio, dum sanguinem exspuere incipit aeger : melius longe foret, si ex signis ante memoratis futuram haemoptoën praeviderit Medicus, illam tempestitiva sanguinis missione praecavere : hic autem agitur de morbo jam praesente.

Sanguis mittitur in haemoptysi ob binas praecipue causas ; ut nempe minuatur copia sanguinis per vasa moti, adeoque vasa minus distendantur, simulque, minori copia per venas ad cor redeunte, debilitetur ipsa actio cordis : deinde etiam ad praecavendam inflammationem.

Antea, ubi de vulneribus agebatur, monitum fuit, ex periculofissimis arteriarum majorum laesionibus evasisse vulneratos, dum ad summam debilitatem redacti per enormem haemorrhagiam, imo & pro mortuis derelicti, fuerant : vita adhuc supererat, sed debilissima, sicque occasio nascebatur, ut iterum consolidaretur rupta arteria. Ad §. 161. habetur mirus ille casus hominis, cui cultro arteria axillaris dextra resecta fuerat, & cum pro mortuo derelictus fuisset, praeter spem evasit : ruptum jam in pulmone vas urgetur tota vi cordis dextri, hinc, nisi debilitetur per venae sectionem vis cordis, pergat haemoptoë, & periculum est, ne aucto vasis rupti hiatu cum sanguine effundant animam. Ideo monuit *Hippocrates* (o), hunc morbum praecipue occupandum esse, antequam vena sanguinem fundat & vehementer dehiscat, tuncque dicit, aegrum evadere posse. *Trallianus* (p) quidem sanguinis mis-

(o) De Morbis Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 536.

(p) Lib. VII. cap. 1.

sionem laudabat, ubi propter rupturam vasorum sanguinis sputum contingebat, verum in haemoptoë a vasorum erosione nata damnabat, quia tales aegri graciles & sicci erant (q): facile tamen patet, profusae Haemoptysis metum aequè adesse, dum erosum vas est, quam dum ruptum est, ideoque eandem indicationem manere. Verum quidem est, quod in robustis, & calidae sanguineae temperiei hominibus, largior & frequentior venae sectio locum habeat, quam in debilibus; sed tamen & in illis necessaria est, ut caveatur ulterior laceratio huiusmodi vasis: ubi autem tanta copia sanguinis in haemoptoë exivit, ut vita jam sit debilissima, tunc satis patet, venae sectione non opus esse, cum jam adsit illa conditio, quae a sanguinis missione expectabatur. Si ergo pallor in facie, labiis, oculis, adsit, pulsus debilis fuerit, extrema vix caleant, venae collapsae appareant, tunc debilitatae satis vires sunt, & cessabit Haemoptoë, nisi tantus fuerit hiatus vasis in pulmone rupto vel eroso, ut omnis sanguis per hanc viam exeat, lethali cum eventu. Interim tamen notandum est, in aegris haemoptoë correptis talem pallorem quandoque observari ob metum, quo percelluntur, licet parcam tantum copiam sanguinis exspuerint; verum solet talis pallor & vasorum collapsus brevi minui & cessare, si praesens Medicus animum aegri erigat, & tunc tamen sanguinis missio institui debet.

Solet plerumque haemoptoë post sanguinis missionem remittere, imo plerumque cessat, nisi major ramus arteriae pulmonalis ruptus vel exesus fuerit: sed periculum superest, ne redeat sanguinis sputum: hinc plerumque repetenda est venae sectio: intervallum autem inter repetendas sanguinis missiones, numerus harum evacuationum, & copia sanguinis emittendi, tantum possunt determinari ex illis, quae prudens & peritus Medicus observat in singulis aegris. Attendere solebam imprimis ad sequentia: si post primam venae sectionem cessaret haemoptoë, nullum dolorem in pectore sentiret aeger, pulsus aequalis esset, tardus, nec plenus tamen, calor in toto corpore & imprimis in extremis minor quam in sano, respiratio pacata & libera, per tres quatuorve dies differebam secundam missionem sanguinis: simulac autem pulsus inciperet fieri plenior, calor ad extrema usque esset talis, ut in sano corpore, vel & major, tensio & obtusus quidam dolor perciperentur in pectore, tussis auferetur, repetebam sanguinis missionem ilico, etiam paucis tantum horis elapsis post primam venae sectionem: ex iisdem symptomatibus major minorve copia sanguinis mittendi deducitur. Totus enim scopus est, sic minuere sanguinis copiam, ut vasa minus distendantur, sic debilitare vires vitales, ut minori impetu humores moveantur per vasa, atque ita nascatur opportunitas consolidationis vasis ruptae, & simul impediatur, ne incipiens fieri cicatrix, debilis adhuc, de novo frangatur. Hinc satis patet, nihil hic certi universaliter determinari posse, sed requiri attentionem perpetuam ad illa, quae in aegro observantur.

Fateor, quod aliquoties illam crustam inflammatoriam, de qua in *Pleurisidibus* Historia dictum fuit, observaverim in sanguine haemoptoicorum, sed tamen

(q) De Morbis Lib. VII. cap. I. pag. 296.

tamen saepe & non adest, licet symptomata modo enarrata repetendam sanguinis missionem suadeant: praeterea nondum penitus certi sumus, quid proprie sit illa crusta inflammatoria in sanguine: mirae enim hic varietates occurrunt. Si enim tribus v. g. vasculis excipiat sanguis de vena missus, quandoque in primo habetur illa crusta, in reliquis non, quandoque tantum in secundo vel tertio, licet pleno rivo sanguis ex vena aperta fluxerit. Vidi hominem, cui larga copia sanguinis, undatim quasi, per haemoptoën exiverat: pelvi exceperant hunc sanguinem adstantes, nec ulla crusta inflammatoria in cruore apparuit: vena autem secta eductus sanguis habebat crustam talem densam & tenacem admodum. Unde non videtur, omnino certum hoc signum esse, cui in cura haemoptoës confidere possimus. In genere quidem, uti *Sydenhamus* (r) monet, venae sectio crebro repetita prodest in curando hoc morbo, sed illius administratio pendet a iudicio Medici, qui curam gerit: tutius semper erit parum plus debilitare vires aegri, quam novae haemoptysis periculum incurrere.

Verum missio sanguinis ob aliam etiam rationem prodest: certe veteres Medici pessime metuebant inflammationem & febrem, si haemoptoën comitarentur, vel sequerentur, & quidem summa ratione, quoniam tunc ulcus pulmonum & funesta phthisis metuenda sunt. Antea dictum fuit ad §. 1198, *Galenum* fere desperasse de curatione, si haemoptoicum phlegmone invaserit. *Aëtius* (s) pariter sedulo inculcat, omni ope annitendum esse, ut cruentum adhuc vulnus consolidetur, antequam inflammari incipiat: si enim inflammatio successerit, parva consolidationis spes supererit, & in longum tempus protrahetur morbus: oportebit enim & pus & ichorem eluere, postquam inflammatio sedata fuerit, & dein curare ut phthisicos. Simile monitum apud *Hippocratem* (t) legitur: *Sanguinem spuētibus confert, ut sint sine febre, & tussiant ac doleant leviter, & ut sputum tenue fiat ad dies bis septem. Febricitare autem & tussire, ac dolere vehementer, & sanguinem recentem semper spuere, damnosum.* Verum ex illis, quae antea in historia inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta sunt, patuit, venae sectionem summum in his morbis remedium esse. Sed & §. 610. probatum fuit, ad moderandum febris impetum sanguinis missionem conducere quam maximè. Apparet ergo satis utilitas venae sectionis in cura haemoptoës.

2°. Impetu & copia humorum sic imminutis per venae sectionem, quaeritur, quatenam medicamenta conducant ad curam haemoptysis. Antea ad §. 218. dictum fuit de illis, quae haemorrhagiam ex vulnere natam compefcere valent: facile autem patet, pleraque ex illis auxiliis nullum omnino in hoc morbo locum habere, cum manibus accessus ad locum affectum non pateat. Adstringentia remedia fere sola aliquid conducere viderentur; sed manet semper difficultas, quomodo ad locum affectum illorum efficacia pervenire possit: agunt enim haec remedia, vel inspissando fluida, vel con-

strin-

(r) Sect. VI. cap. 7. pag. 362. (s) Lib. VIII. cap. 69. pag. 171. versâ.

(t) Coac. Praenot. N°. 427. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

stringendo vasa, vel utroque hoc effectu simul conspirante haemorrhagias compefcunt. Sed si supponeremus, talium remediorum integram vim & validam ad pulmonem venire, certè agerent non tantum in vas ruptum, sed & in omnia reliqua hujus visceris vasa, adeoque inspissatis humoribus, & contractis vasis, liberum sanguinis motum per pulmonem impedirent, unde brevi lethalis peripneumonia deberet sequi. Interim tamen ab adstringentium remediorum usu tam anceps periculum minimè metuendum videtur, cum immediate pulmoni applicari non possint, sed deglutita debeant per vasa absorbentia ventriculi & intestinorum resorberi, sicque sensim tantum & diluta admodum poterunt venire ad affectum locum: sed & facilè patet, parum sperandum esse tunc ab illorum vi constringente & inspissante. Tota enim sua efficacia agunt in primis viis, adeoque, si valida fuerint, constringendo venarum intestinalium oscula, sibi ipsis ingressum praecludent, donec vel a potu assumpto, vel humoribus perpetuo affluentibus, sic diluta fuerint, ut non amplius corrugare valeant tenerrima & angusta venularum in cavum intestinorum hiantia orificia, sicque furtim quasi & diluta admodum veniant in sanguinem. Ob hanc rationem Medici non adeo magnam fiduciam posuerunt in usu adstringentium remediorum, licet tamen illa praescribere soleant, ne videantur aliquid neglexisse, quod aegro conducere forte posset, imprimis cum satis tutus sit illorum usus prudens: si enim parum profuerint, saltem non nocebunt in hoc morbo, cum praecipua validorum adstringentium noxa in ventriculo & intestinis metuenda sit: ideo prudentes Medici parca dosi & saepe repetita haec exhibere solent, ubi indicatio Medica talium usum poscit. Solent autem leniora plerumque adstringentia praescribere Medici, *bolum armenam*, *terram sigillatam*, *lapidem haematitidem*, ac similia (u); & in *Materia Medica* ad hunc numerum similes formulae habentur. Magnam spem curae tamen videtur posuisse *Alexander Trallianus* in usu *lapidis haematitidis*, cujus scrupulos quatuor in pollinem tenuissimum triti dabat; at uti videtur, satis diu; monet enim, quemdam aegrum tandem fastidivisse hoc remedium; unde illud in nodulo lino ligatum imposuit vino odorato, & postea illud vinum dedit, cum optimo effectu; quatenus totum corpus inde robur acquireret: addit, quod jam morbo liberatus, idem praeservationis causa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probe refecto, consueta agendo viribus se constare sentiret. Novimus autem, quod *lapis haematites* sit purissima ferri minera; quae ergo, in vino infusa, egregie roborantes ferri vires exhibet, per quas solidae partes nimis debiles firmantur, humores nimis fluidi magis compinguntur, uti ad §. 28. dictum fuit. Antea autem §. 1198. inter causas praedisponentes ad haemoptysin & phthisin numerata fuit talis corporis conditio, in qua vasa tenera forent, sanguisque tenuis & dissolutus. Ob similem rationem videtur *Mortonus* (w) laudasse *Corticem Peruvianum*: quamvis enim dicat, quod praesentem haemoptoën cito & tuto

(u) Alex. Trallian. Lib. VII, cap. 1, pag. 300. & seq.
III. cap. 5. pag. 96.

(w) Phthisiolog. Lib.

tuto sistit, futuramque etiam prævenit, videtur tamen plus expectasse a virtute ejus roborante ad firmandum corpus, ut futura caveretur Haemoptoë, quam ut ilico tolleretur jam præsens, uti ex reliquis, quae eodem capite habentur, & historiis aegrorum adnexis, patet, simulque notat, ex ejus usu paulatim redire corpus ad robustum & athleticum statum. Fatetur *Celeberimus Brunnerus* (x), quod fidem non habuerit *Mórteno*, corticem Peruvianum laudanti in *Haemoptysi*, donec experiundo veritatem didicerit, & imprimis in homine gracili, haemorrhagiae narium præcipue obnoxio, ac dein sputo sanguinis laborante, primo quidem circa ver & autumnum, deinde adeo increbrescebat malum, ut vix una die liber foret a sputo sanguinis, & corpus jam contabesceret: variis incassum tentatis, & frustra adhibito etiam lactis caprilli usu, dedit corticem Peruvianum, intra paucos dies cessabat sanguinis sputum, & secuta fuit sanitas: similem successum postea se habuisse asserit in curanda narium haemorrhagia.

Verum satis patet, non agi ibi de efficacia tali corticis Peruviani, qua in instanti undatim quasi ex vase pulmonis rupto profluentem sanguinem compesceret, sed potius de illa virtute hujus remedii, quae emendat dispositionem ad haemoptoën tam in fluidis quam in solidis partibus, de qua ad §. 1198. dictum fuit. Hic autem proprie quaeritur, quale remedium in arte cognitum habeatur, a cujus usu sperari posset, ut profusum sanguinis sputum brevi sisteretur: levior enim haemoptoë, post sanguinis missionem, sola quiete corporis ac mentis sedari solet; & rarius contingit, ut a valida haemoptysi pereant subito aegri; longe enim frequentius in Phthisin transit, quae lentam inducit mortem. Cum autem contingat aliquando, ut in praesentissimum vitae discrimen veniant a largo sanguinis sputo aegri, operae pretium erit videre, quid ars in tali casu tentaverit.

Notat *Celsus* (y), *Erasistratum* crura, femora, & brachia, pluribus locis deligasse: sic enim venis compressis retinetur pars sanguinis satis notabilis in extremis artubus, adeoque minor copia ad cor redit, sicque tempus datur, ut vas ruptum se sensim contrahere possit. Licet autem *Asclepiades* repudiaverit illas ligaturas artuum tanquam damnosas, addit: *Sed id saepe commode respondere experimenta testantur.*

Interim *Benedictus* (z), magni certe nominis in hoc morbo auctor, dicit: *Partes extremæ sanguinem extussentibus, ut & narium haemorrhagia detentorum, non raro incassum ligatae fuere: ejus tamen motum fricando, blandoque adhibito calore, in exterioribus suscitasse, proficuum fere semper invenimus;* de qua re etiam præcedenti paragrapho dictum fuit.

Videntur & Medici cogitasse de topica applicatione stipticorum ad vas laesum: cum autem hoc tantum possit fieri vaporis forma, & adstringentium medicamentorum virtus sit fixioris indolis, patet, nec inde quid sperari posse. Alcohol vini inter stiptica, uti notum est, recensetur, ac merito quidem,

&

(x) Glandul. Duodeni cap. 5. pag. 101.

(y) Lib. IV. cap. 4. pag. 204.

(z) Tabid. Theatr. pag. 71.

& simul in vapores resolutum integre has vires retinet; sed calidus ille & acris vapor pulmonis superficiem internam irritaret admodum, validissimamque produceret tussim, in hoc morbo quam maxime metuendam: *Balsami Tolutani* fumum in pulmones inspiratum pro sanguinis sputo laudat *Celeberrimus Mead* (a); sed videtur & inde metuenda tussis. *Benedictus* (b) suffitus quidem laudavit, sed non ad haemoptoën sedandam, verum potius ad detergendum pulmonis ulcus: discrete enim monet sequentia: *Suffitus non statim ab eroso vasculo aut visceris parenchymate submoveantur, sed post dies quatuordecim imprimis a sedata haemoptosi.*

Ubi de *Delirio Febrili* agebatur, uti etiam in *Capitulo de Epilepsia*, constitit, causam, quae actiones cerebri turbat, in dissitis admodum haerere quandoque corporis locis, & medicinam feliciter applicari illis locis, ubi fomes & origo tantorum malorum haeret: ob hanc causam crediderunt practici, non impossibile esse, quod coerceri posset sanguinis sputum, licet medela non applicaretur pulmoni, sed alteri corporis loco. Memorabilis locus apud *Celeberrimum Hofmannum* habetur, qui huc spectat (c): *Mirabile est, forte adstringens adsumtum mox & celerrime in dissitas etiam partes operari, easque constringendo nimias excretiones cohibere. Ita vidimus, in haemoptysi, vel immodico mensium profluvio, ab usu tincturae sulphuris vitrioli vel haematitis brevi post sanguinis eruptionem conquievisse.* Validissimam narium haemorrhagiam cessasse vidi ilico, dum posca frigidissima linteum quadruplicatum madidum seroto obvolveretur: mox subito horrore per totum corpus concutiebat aeger, & sistebatur haemorrhagia. Ex his videtur non omnino improbabilis haec opinio, quod minui vel & sisti posset sanguinis sputum, applicatis remediis ad alia corporis loca: interim tamen nondum certa experimenta docuerunt, quatenam illa corporis loca sint, quibus haec remedia applicari deberent, & merito major difficultas auxilii praesentanei praevidetur, cum tota vis vicini adeo cordis dextri urgeat sanguinem per vasa pulmonis, & vas ruptum minus resistat, quam reliqui arteriae pulmonaris rami: accedit, quod homo undatim sanguinem exspuens subito percellatur metu, unde pulsus, uti *Galenus* (d) monuit, fit celer & perturbatus, adeoque & motus cordis acceleratur. Observaverunt Medici, stipticorum actionem longe feliciter succedere, dum in brutis experimenta tentantur, quam quidem in homine, cum nempe bruta periculi nescia sint, homines vulnerati perturbentur. Illae autem perturbationes si tollantur dato opio, saepissime idem effectus a stipticis, qualis in brutis observatur (e).

In periculo urgenti autem Medici ausi fuerunt tentare & aliam methodum, quae prima fronte multis temeraria visa fuit, interim tamen non caruit successu: dederunt nempe aquam frigidissimam, dum a copioso sanguinis sputo instantem metuebant mortem. Notabilis apud *Galenum* (f) locus habetur, ubi

(a) *Monit. & Praecept. Med.* pag. 53. (b) *Tabid. Theat.* pag. 126. (c) *Patholog. gener. part. 3. cap. 6. §. 11. Tom. II. pag. 416.* (d) *De Puls. ad Tyron. cap. 12. Charter. Tom. VIII. pag. 8.* (e) *Schwencke Haematolog. pag. 37. 38.* (f) *Method. Medend. Lib. V. cap. 5. Charter. Tom. X. pag. 111.*

ubi, postquam de vulgaribus haemorrhagiis egit, sermonem convertit ad illas, quae in profundo corporis fiunt. Sic autem habet: *Qui igitur e vasis profluit sanguis, aut quod amplius non confluet, sistetur, aut quod occlusa divisio erit, aut etiam propter utrumque simul, quod, puto, optimum est. Porro confluere prohibetur & propter animi deliquium, & revulsionem, & derivationem, & refrigerationem, tum corporis totius, tum praecipue ipsius partis vulneratae. Hac enim ratione etiam frigida pota saepe haemorrhagias suppressit; idem facit & frigida foris affusa &c.* Patet autem ex sequenti capite (g), quod plerisque Medicorum in compescendis haemorrhagiis frigidae usus fuerit familiaris, licet Galenus minime illud probet. Dicit enim: *At vero quae extrinsecus parti sanguinem profundenti admoventur, tum adstringentia, tum citra adstrictionem simpliciter frigida, haec ipse (veluti plerique medicorum) non ubique probo, sed mihi contra omnino, quam fieri res postulat, ipsum sanguinem intro compellere, ac venas, quae in alto sunt, implere videntur. Vidimus enim quosdam eorum, qui ex pulmonibus sanguinem rejicerent, ex thorace refrigerato manifeste laesos &c.* Frigidum quidem videtur laudare Hippocrates (h), dicens: *At in his frigido uti oportet, unde sanguis profluit, aut profluxurus est, non supra ipsas partes, sed circa ipsas unde profluit &c.* Et certe si considerentur illa, quae alia occasione ad §. 881. de potu gelido aestuante corpore affatim ingesto dicta sunt, tanquam frequenti & periculossissima pleuritis causa, patebit, potum aquae frigidae in sputo sanguinis conducere secundum textum hujus Aphorismi. Frigidum enim non applicatur directe pulmoni, ex cujus vasis fluit sanguis, sed potius partibus, unde venit sanguis in pulmonem. Ventriculus enim, potum frigidum recipiens, tangit tenuem tendinosam partem diaphragmatis, cordi, venae cavae ascendentis trunco, & dextro cordis sinui, adeo vicinam: verum ille sanguis, vena cava & sinu dextro contentus, paulo post pelletur per pulmonem, adeoque si lentescere potuerit per frigus aquae ingestae, minus facile exhibit per vas ruptum, & spes erit, thrombum ibi formari posse, qui obturabit hiatum vasis, & sic cessare poterit periculosa haemoptysis, tempusque dabitur consolidationi vasis laesi, si simul reliqua necessaria observentur, de quibus partim dictum fuit, partim vero adhuc dicetur. Verum quidem est, quod simul metuendum videatur, ne in reliquis arteriae pulmonalis ramis talis vel similis sanguinis concretio fieret; sed ipsa actio vasorum poterit superare hunc lentorem per frigus natum, cum recens sit, & tamen effectus sperari potest in vase rupto, cum illo in loco actio vasis nulla sit. Metus autem, ne concretus a frigore sanguis haereat subito in extremis angustiis arteriae pulmonalis, etiam inde minuitur, quod non ingeratur frigida aqua ingenti haustu in corpore robusto & a valido labore aestuante, sed in corpore jam debili a magna sanguinis jactura, & in quo vasa tenera sunt, & sanguis plerumque dissolutus ac tenuis, uti ad §. 1198. monitum fuit. Fatendum tamen est, quod Hippocrates (i) in Aphorismo proxime sequenti damnaverit frigida, ve-

lut

(g) Method. Medend. Lib. V. cap. 6. Charter. Tom. X. pag. 112. (h) Sect. V. Aphor. 23. Charter. Tom. IX. pag. 208. (i) Ibidem pag. 209.

lut nivem & glaciem, tanquam pectori inimica, tussim moventia, sanguinis eruptionem promoventia, & catarrhos excitantia. Consentiant & huic Hippocratis monito observata *Benedicti* (k), dicentis: *In nivium & grandinum congelatione, coeloque pluvioso, haemoptoici magis tentantur.* Considerandum autem est, quod proprie hic non agatur de illis, quae haemoptoën causare possent, sed de tali remedio, quod periculosam haemoptysin sistere posset subito, ut induciae saltem darentur pro applicatione talium, quae ab omnibus Medicis tutiora habentur. Nemo enim prudens ad copiosum potum frigidissimae aquae confugiet in leviori sanguinis sputo, quod alia methodo facile superari queat. Sed anceps remedium etiam locum habet in casibus periculosissimis, & communis laudatur regula *Hippocratis*, in extremis morbis nempe extrema etiam tentanda esse remedia.

Quamvis autem prudentis Medici sit, omnia exacte perpendere, quae agenda sunt in morbis curandis, interim tamen doctrina de juvantibus & nocentibus magnum in Praxi Medica pondus habet, & omnibus argumentis, quae a priori desumuntur (ut in scholis loqui solent), praevalent. *Hofmannus* (l) de haemoptysi agens fatetur, quod potus aquae frigidae, paulatim quidem, sed sufficienter quotidie haustus, tecto probe corpore, curaverit aliquoties periculosum hunc sanguinis fluxum, praecipue dum corpus juvenile calore interno aestuat, quem potus frigidus reprimendo, madoremque tepidum in peripheria corporis eliciendo, partes simul sulphureas calidas sanguinis aestuationem inducentes evehit.

Alia occasione ad §. 1069, ubi de cura paralyfis agebatur, notatum fuit, ab applicatione aquae frigidae nasci horrorem quidem & concussionem totius corporis, sed sequi paulo post calorem in tota superficie corporis; & si in lecto tunc decumbant aegri, succedit plerumque profusus sudor; sicque, liberrime perspirantibus vasis cutaneis, minus urgentur vitalia viscera. Per frictionem externarum partium *Benedictus* conabatur augere motum humorum per vasa cutanea, ut haemoptoë sedaretur: interim tamen frictio, diutius continuata, motum sanguinis in toto auget corpore; quod minus expedire videtur in hoc morbo. Damnavit quidem ille auctor frigidae applicationem (m), dicens: *Frigido lavacro immergatur haemoptoicus, aut narium haemorrhagia correptus, & exinde malum incrementum sumpsisse deprehendes: a calore vera superficie tenus, vel extremorum intenso, remedium.* Cum autem certo constet, a frigidae applicatione, tam externa quam interna, modo bene tegatur corpus, sequi calorem in cute externa & sudorem, patet, illud frigidae usu obtineri, quod desiderabat in haemoptoë sedanda *Benedictus*, dum simul orgasmus sanguinis, in calidis juvenibus praecipue, reprimatur usu frigidae, uti *Hofmannus* observavit.

Pulcherrimum effectum frigidae audacter adhibitae in haemoptoës curatione demonstrarunt celebres in Italia Medici. *Cremonae* artem feliciter exercens

(k) Tabid. Theatr. pag. 109. (l) Sect. I. de Haemorrhagiis cap. 2. Tom. IV. part. 2. pag. 38. (m) *Benedict.* Tabid. Theatr. pag. 71.

cens *Martinus Ghisi* (n) inter alia utilissima observata memorat, quod in Nofocomio dum curam gereret haemoptoici, sed robustissimi, hominis, subito tres sanguinis libras exspuerit miser, & statim ipsi propinaverit aquam, glacie frigidissimam redditam, hoc effectum, ut statim fere integrè cessaverit sanguinis sputum, & per integrum triduum bene se habuerit: recrudescente subito dein haemoptoe, periit suffocatus momento temporis, antequam succurrere quis potuerit, imprudentiae suae poenas luens, dum tanti discriminis immemor non parum meraci vini & carniū assatarum ingurgitasset, quae incauta uxor clam attulerat marito decumbenti. Postea juveni, frequenti sputo sanguinis una cum valida febre decumbenti, incassum adhibitis copiosis & repetitis sanguinis missionibus, aliisque remediis, propinavit aquam glacie frigidissimam redditam, hac lege, ut omni quadrante horae ad minimum biberet scyphum: post paucas horas cessabat sanguinis sputum, minuebatur febris & tussis, & intra paucos dies restitutus est integrae sanitati, qua adhuc illum frui testatur egregius ille Vir.

Pluribus dein felicibus curis rem confirmavit celebris Romanus Medicus *Ignatius Gervasius a Monte Falisco* (o), non tantum aquam gelidissimam propinans aegris, verum etiam, in graviore malo, spongias aqua frigidissima madidas nudo applicans pectori: simul tenuis & rigida fuit adhibita diaeta. Plures ibi haemoptysis sic sanatae leguntur historiae, & longe adhuc numerosiores hujus methodi successus se vidisse, testatur auctor.

Simul etiam cavebat, ne calida juscula darentur aegris; observabatur enim tussis inde augeri, & recrudescere sanguinis sputum. Certe *Trallianus* (p) jam monuerat sequentia; *At neque sorbitiones, neque aliorum ciborum quidpiam calidum, offerre convenit, sed omnia potius sint temperata & ad frigidum declinantia.*

Forte mirum videbitur, tussim levare a frigidis, cum inter tussis causas frigus ab *Hippocrate*, & omnibus fere medicis, numeretur. Verum in historia medica habentur talia, quae hoc probant. Molestia tussi per tres menses laboraverat homo; incassum tentatis pluribus remediis, casu in aquam glacie tectam ex ponte decidit, & glacie fracta mergitur eo usque, ut erecti hominis os aqua tangeret: domum reversus, calidum induit indusium, calidum jusculum sumit, & tota nocte placide dormit. Mane sequenti mirabatur, tussim fere omnino cessasse, quae paucis diebus postea integrè evanuit (q). Egregius medicus tussi sicca valida laborabat per sexaginta horas; incassum tentatis pluribus remediis, percipiebat sedem mali esse in suprema asperae arteriae parte, ubi molestae puncturae sensum percipiebat, unde credebat, tenuia quaedam vascula, nimis dilatata, fundere acrem humorem in hoc loco: conclusit hinc, aërem frigidum profuturum stringendo haec vascula: mense Januario frigidissimo aëri se exposuit, primo cum quadam cautela, sed

(n) Lettere Mediche in 4o. Cremon. 1749. pag. 22. & seq. (o) De usu aquae frig. in Haemoptysi &c. in 4o. Romae 1756. pag. 73. & seq. (p) Lib. VII. cap. I. pag. 290. (q) Floyer *ψυχροθεσία* pag. 243.

sed cum ilico levamen sentiret, libere perrexit se frigori exponere, & fanatus fuit (r). Dum in coryza nares incipiunt stillare, saepe adeo acere est liquidum depluens, ut nasi alas & labium superius inflammaret non tantum, sed & quandoque cutim erodat ita, ut vix audeant aegri nares emungere praedolore. Si simile quid circa caput asperae arteriae contingat, necessario sequetur molestissima tussis.

Caeterum remedia solent ex adstringentium classe laudari in hoc morbo, vel & adhibentur talia, quae incrassant, & simul omnem acrimoniam humorum leniunt: quandoque adstringentia junguntur incrassantibus, uti apud *Alexandrum Trallianum* videri potest in loco paulo ante citato. *Gummi Arabicum*, *gummi Tragacanthae*, *amylum*, *consolidae majoris radix*, *folia*, *flores*, ad hunc usum adhibentur. Ex adstringentium numero, *folia*, *radices*, *semina*, *plantaginis*, *pentaphylli*, *pimpinellae sanguisorbae*, *tormentillae*, *bistortae*, &c., imprimis occurrunt in Medicorum formulis passim. *Benedictus* (s) ex incrassantibus, & partim ex adstringentibus, aspersa calce viva maceratis, dein aqua superaffusa, remedium parabat, cujus sex uncias mane dabat haemoptoicis per quatuor vel quinque dies; & testatur, vix fefellisse. Olim aqua calcis vivae inter suspecta remedia numerabatur, sed postquam ad calculosos morbos adhibita fuit diu & satis magna copia absque ulla noxa, nullum damnum inde metuitur.

Cum autem constans observatio docuerit, nativa balsama recentibus vulneribus adeo prodesse, imo etiam ulceribus curandis cum fructu adhiberi, ideo & in hoc morbo illis usu fuerunt Medici. *Terebinthina pura*, *Balsamum Copaybae*, *Peruvianum*, *de Mecca*, *Tolutanum*, praecipua sunt, quae hic commendari solent interne sumenda, & quae videntur omnia satis cito suam fragrantiam per totum corpus diffundere, uti docet urina, paucis saepe minutis post haec assumpta spirans odorem gratissimum florum violarum. Interim omnia haec balsama calidum aroma habent; hinc parca dosi tantum exhibentur, ne motum & calorem augeant: ideo in *Materia Medica* ad hunc numerum praescribuntur tantum grana quatuor, omni quadrihorio sumenda, de massa pilularum, quae ex *terebinthina nativa* cum pulvere *glycyrrhizae* in pastam redacta conficitur. Licet autem Chémici *balsama sulphuris*, quae ex sulphure cum oleo presso vel stillatio cocto constant, magnis adeo extulerint laudibus, prudentes Medici tamen merito balsama nativa his praeferunt in hoc morbo curando.

Videtur autem balsamorum nativorum usus antiquus satis esse, nam apud *Plautum* (t), tanquam vulgare & omnibus cognitum remedium legitur. Dum enim servulus dicit adolescenti: *Tua causa rupi ramices, jam dudum sputo sanguinem*; ille respondet, *Resinam ex melle Aegyptiam vorato, salvum feceris*. Notum autem est, frequentissime resinae nomen *Terebinthinae* datum fuisse. Caeterum in *Materia Medica* variae formulae ad hunc numerum habentur.

3°. Quid

(r) Acad. Reg. Scient. 1737. Hist. pag. 66.

(s) Tabid. Theatr. pag. 140.

(t) Mercator. act. 1. scen. 2.

3°. Quid nomine sex rerum non naturalium intelligatur a Medicis, in *Institutionibus* (u) habetur, ubi de morborum causis agitur: sunt autem 1°. *aër*. 2°. *cibus, potus*. 3°. *motus, quies*. 4°. *animi affectus*. 5°. *retenta, excreta*. 6°. *somnus, vigilia*. Haec omnia a prudenti Medico sic dirigenda sunt, ut morbo praesenti non noceant, & adversentur causis morbi ante enumeratis, quantum fieri potest. Aëris nimius aestus aequae ac intensum frigus nocet; hinc ita temperandus, ut neutro peccet excessu. Quod quomodo fieri possit, antea alia occasione ad §. 605. dictum fuit. Cum autem molli in lecto, ex plumis confectio, decumbens homo magis incalescere soleat, ideo praefertur durius stratum, ex pilis equinis factum (*matras*), in quo decumbat aeger, stragulis modice tectus: quies corporis absolute requiritur, ne, per motum muscularem accelerato motu sanguinis venosi, majori impetu & copia sanguis per pulmonem moveatur, sicque recrudescat haemoptoë; facile hinc patet, quantum metuenda sit tussis in haemoptoëis: si enim, uti §. 1198. dictum fuit, per hanc tanta vis inferri possit pulmonibus, ut vasa rumpantur, quanto magis metuendum est, ne vas ruptum, quod jam consolidari incipiebat, dehiscat denuo.

Haec ergo omni modo compescenda erit prudenti anodynorum usu. Ob eandem rationem cavendum erit, ne multum loquatur, vel altiori voce petat adstantium ministeria: ideo in periculosa haemoptysi semper monui, ut praesto sit tintinnabulum, cujus pulsui monere possit aeger, ut ministrantes veniant, dum illis opus habet. Animi affectus validi vitandi omnino; si mala fortuna nati fuerint, sopiendi prudenter; de qua re ad §. 1104. dictum fuit: quanquam autem maxime conducatur, ut aeger hilari sit animo, cavendum tamen omnino, ne ludicris adstantium sermonibus in risum moveatur. Cum vero a quiete corporis, hic necessaria adeo, uti & ab usu anodynorum, strictior saepe alvus soleat esse, molli oleoso clysmate opus erit, ut facilius fiat alvi egestio: dum enim valido nixu exprimuntur foeces siccae & duriores, magna certe vis infertur pulmone, & recidivae periculosaë metus est. Somnus sit longior, ut pacatae quietis tempore incipiens rupti vasis consolidatio promoveatur; curandum simul, ut somni tempore corpus sit bene tectum, & perspirabile.

Victus debet esse blandissimus, ita ut nihil hic ingeratur, quod acre sit, vel sponte sua in magnam acrimoniam facile degeneret: cibus hinc sit ex farinosis non admodum lentis, fructibus mollibus bene maturis, pane rite fermentato, lacticiis, oleribus mollissimis, jusculis non nimis meracis & ab omni pingui bene depuratis, cum oryza decoctis praecipue, quae gratum saporem habent, licet nullo, vel saltem paucissimo, sale condiantur: ex hordeo enim, avena, &c., parata juscula, nisi salis quaedam copia addatur, fatuo nimis sapore displicent. Vidi apud quosdam in more fuisse, ut spem facilius consolidationis vasis rupti ponerent in eo, si juscula ex extremis animalium partibus decocta darentur haemoptoëis. Notum est, ex partibus

ex-

(u) H. Boerh. *Instit. Medic.* §. 745.

extremis animalium, diu coctis, viscosum gluten confici, quo in mechanicis artibus uti solent: tendines enim & capsulae articularum copioso tali visco scatent; unde copiam talis glutinis aqua inde educit. Verum viscidus & tenax ita nascitur chylus, qui debilem pulmonem gravare possit potius, quam nutrire corpus. Ideo merito haec repudiantur in hoc morbo, & praeferuntur juscula dilutiora. Ubi autem morbus in melius vergere incipit, tunc & modo dictis aliquid de carne alba, imprimis ex gallinaceo genere, addi solet, sed modica copia tantum. Expediit, ut parciore copia simul, & repetitis vicibus, ingerantur similia nutrimenta, ne chyli, quamvis boni, copia obruatur simul & semel pulmo: observamus enim in hominibus sanis & fortibus, post largum prandium, turgere omnia vasa; & illo tempore, dum novus chylus copiosè sanguini miscetur, difficilior parum respiratio solet esse, partim ab hac causa, partim etiam, quia ventriculus distentus ab ingestis difficilior reddit descensum diaphragmatis, cui accumbit. Subita enim vasorum repletio, etiam a bonis humoribus, hic metuenda est, uti & difficilior eorundem per vasa pulmonis transitus. Hinc *Hippocrates* (w) dixit: *His confert, si circa exordia curandos susceperis, ut & manuum venae (sanguinem) emittant, & victus ratione utatur, ex qua & siccissimus, & maxime exsanguis, evadat.* Forte ob eandem causam, ne nempe nimis repleantur vasa, *Celsus* de hoc morbo agens (x) dixit: *Sed sic bibendum est, ut sciamus huic morbo sitim prodesse.*

Interim si potus diluens & mollis sit, nec tamen nimia copia simul & semel ingeratur, videtur profuturus, cum sic sanguis reddatur magis meabilis, & per urinae vias ac vasa cutanea liberari possit sanguis ab acrimonia, quae saepe hic peccat, uti antea dictum fuit. Caeterum *Celsus* (y) compendio nocentia & juvantia in hoc morbo recenset sequentibus: *Praeter haec necessaria sunt quies, securitas, silentium &c. At inimica sunt vinum, balneum, Venus, in cibo oleum, acriora omnia, item calida fomenta, conclave calidum & inclusum, multa vestimenta corpori injecta, etiam fricationes, nisi ubi bene sanguis conquievit.*

Pro potu communi maxime conducit lac recens, aequali copia aquae vel decocti hordei dilutum, tempore hyemali, aestate vero cum & copiosior & dilutior simul tunc requiratur potus, binas partes aquae vel decocti hordei ad unam partem lactis sumuntur. Ne autem facile in acidam acrimoniam degeneret talis potus, vel lac in dura abeat coagula, pauculum sacchari aut saponis veneti sumitur una cum talibus, quae acidum absorbent: talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Tabidis & praeter modum extenuatis lactis usum commendavit *Hippocrates* (z); addidit tamen hanc cautionem, *non valde admodum febricitantibus.* Lenta enim febricula, uti postea dicetur, saepe huic morbo comes; neque tamen idéo lactis usus damnatur: ubi autem intensa febris adest, tunc dilutiori nutrimento opus est,

(w) De Morbis Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 538. (x) Lib. IV. cap. 4. pag. 205. (y) Ibidem. (z) Aphor. Sect. V. N. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237.

est, quod addita aqua vel decocto hordei, avenae, &c., facile obtinetur: imo tunc lactis serum propinari posset. Quanti autem fecerit in hoc morbo lac, & lacteam sic dictam dietam, quae ex solo lacte & cerealibus constat, *Trallianus* (a), patet ex sequentibus: *Omnes autem lacte utantur, mollique & recenti caseo, praesertim caprillo aut bubulo. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quidpiam, adeo accommodum est ipsis, aut utile, atque lac. Et qui per initia solo ipso constanter longiore tempore usi sunt; omnes in totum convaluerunt.* Diu autem continuandam esse dietam lacteam fuasit, simul recensens curam hominis, qui, per integrum annum a vino abstinens, & hac dieta constanter usus, a puris sputo & imminente phthisi liberatus fuit.

Lactis insignem usum omnium Medicorum observata confirmant, quod, tanquam omnibus notum, pluribus probare supervacaneum duxi.

4. Antea ad §. 1198. causae, tam praedisponentes, quam procatacticae, recensitae fuerunt, ad quas in cura hujus morbi respiciendum semper est, cum non tantum requiratur, ut tollatur haemoptoë praesens, sed etiam ut cavetur, ne postea redeat denuo, quod in hoc morbo satis frequenter fieri solet. Causae procatacticae vitari poterunt, dum recta vivendi methodus instituitur: major autem merito praevideatur difficultas in emendandis causis praedisponentibus. Sic haereditariam ad hunc morbum dispositionem ars tollere nequit, & difficile est emendare illa, quae §. 1198. a. & b. enumerantur; neque unquam hoc cito obtineri poterit; sed si quid sperandum ab arte medica sit, sensim tantum illud obtinebitur. Certe vasorum teneritudo per aetatem ipsam minuitur; dum sensim majorem firmitatem solidae partes acquirunt; & notum est, quantum corporis exercitia tunc conducant; de qua re videri poterunt illa, quae ad §. 28. dicta fuerunt. Acrior sanguinis indoles blando victu, & cognitae acrimoniae oppositis remediis, emendari poterit; vel & per artem acria haec ad alia corporis loca derivari, atque educi poterunt de corpore; de qua re mox quaedam dicentur. Verum thoracem planum & angustum, scapulas depressas, collum longum, quae inter haemoptoës & phthisis futurae signa §. 1198. recensentur, quis emendare sperabit. Interim tamen per bonam medendi methodum fuisse & hic observatum profectum, testatur *Benedictus* (b), cujus maxima merito habetur autoritas in omnibus, quae hunc morbum spectant. Sic autem habet: *Quibus ab usu remediorum, aut plagarum mutationibus, pectus angustum dilatatur, gliscit corpus, robur augetur, & color evadit floridior, salutis spes affulget denuo, per totum corpus relucente caloris vitalis ἐκλάμψη.* Et *Atticus*, uti ad §. 1198. dictum fuit, a peregrinatione in Asiam facta, insignem in melius mutationem obtinuit.

Caeterum de illa acrimonia humorum, quae per morbos nascitur, partim jam dictum est, iterumque in variolarum historia postea dicetur.

Antea ad §. 1198. notatum fuit, acres cum sanguine fluentes humores
per

(a) Lib. VII. cap. 1. pag. 304.

(b) Tabid. Theatr. pag. 112.

per diversa loca corporis quandoque exivisse, summo non tantum cum levamine, verum etiam integra quandoque sequente sanatione. Nova haec emissaria aliquando sponte nascebantur, saepe & ars saluberrima haec naturae morbos sanantis conamina fuit imitata, optimo successu. Videntur autem veteres Medici frequentius haec tentasse, ac quidem hodie fieri solet. Hippocrates (c), post sputum sanguinis, licet nullum pus sequeretur, dicit: *Quumque ipse optime corpore sese habere videbitur, pectus & dorsum, vicissim utrumque, inurito. Ulceribus curatis, per annum ebrietate abstineat, non impleatur supra modum, neque manibus vehementer laboret, neque vehiculum conscendat, sed quam maximè crassum corpus ipse reddat.* Eandem hanc pectoris & dorsi inunctionem adhuc aliis locis commendat (d), postquam prius lacte bubulo, admixta tertia parte aquae mulsae, copiose potato, torosior redditus fuerit aeger. *Si enim ustio bene successerit, morbum effugiendi spes est.* Recenset Trallianus (e), quod homini, fluxionibus in thoracem obnoxio, & tussi, suaserit caput inuri ferro candenti.

Cum autem promptè huic consilio obediret aeger, *miram, quomodo omnia simul cessaverint, & copia, quae influebat, humidi, & tussis.* Imposterum vero aeger a fluxionibus in thoracem liber ac immunis permansit. Mollius hodie medicinam facimus. an melius? non adeo liquet.

Cum autem & consuetae excretiones suppressae, inter causas haemoptoës recenseantur, sponte patet, illas iterum suscitandas esse, uti antea dictum fuit.

§. 1201. **U**bi semel accidit, sedatumque est (1200.), quibuslibet 6 mensibus per aliquot annos mittendus sanguis, sensim tamen copiam minuendo.

Licet feliciter curata sit haemoptoë, ita ut nullum ullius mali signum amplius supersit, & optima quaeque appareant sanati morbi indicia, quae imprimis statuit *Benedictus* (f) sequentia: *Post sanguinis extravasationes libera respiratio, tussis sedata, vires constantes, securitatis Φανέρωσα, & contra;* interim tamen certo confidere non possumus, cum saepius observetur redire haemoptoë, nisi diligens cautela adhibeatur. Postea ad §. 1207. dicetur, & jam antea etiam monitum fuit, haemoptoën per vim externam, sine vitio interno praeëxistente, levissimam esse, caeteris paribus: attamen *Hippocrates* (g), in tali haemoptoë recidivam metuendam esse monet, dicens: *Saepe, quibus vena aliqua a vulneribus, aut quibusdam laboribus, aut exercitationibus, aut alia quadam causa, intus sauciatur, quum coaluerit, & sana esse vena videbitur, iterum alio tempore rumpitur; iterumque rumpitur ex iisdem causis, a quibus prius affecta erat. Quum vero iterum rupta est, sanguinem ef-*
fun-

(c) De Morbis Lib. II. cap. 21. Charter. Tom. VII. pag. 572. (d) De Intern. Affection. cap. 1. & 3. Ibid. pag. 640. & 641. (e) Lib. VII. cap. 1. pag. 303. (f) Tabid. Theatr. pag. 108. (g) De Morbis Lib. I. cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 543.

fundit, confestimque copiosum sanguinem, & crebro vomentes intereunt, aut subinde recentem sanguinem vomunt; multum autem & crassum pus per totum diem spuentes eodem aut consimili modo pereunt &c.

Postea etiam alibi (b) idem inculcat, & cautelas plures addit, ne ad ventum celeriter currant, neque equum neque currum conscendant, clamores & excandescant vitent, acribus, falsis, acidis, pinguibus, abstineant; simulque monet, recidivam pejorem esse primo morbi insultu. Debilior saepe manet cicatrix vasis rupti, ita ut a levi etiam augmento copiae sanguinis, ejusve rarefactione, aut motus celeritate aucta, nova fiat ruptura, sicque sanguinis sputum fere habituale reddatur, licet non semper sequatur ilico pulmonis ulcus & phthisis. *Tulpius (i)* refert casum pictoris, qui triginta amplius annos multum sanguinis exspuit, plurima tamen itinera perficiens, donec tandem *tam latè debisceret volatico homini vena, ut ne salus quidem ipsa eum servasset.* In alio homine sanguinis sputum, non nisi post vigesimum annum, in tabem abiit, sed gravissimam, quae totum consumeret pulmonem, cum tali foetore, ut cadaver aperire ne quidem ausus fuerit Medicus. Vidi & aliquoties frequentes tales haemoptoës, & diuturno satis tempore molestas: sed in omnibus his, post miserissimam vitam, subita mors secuta fuit tandem, undatim effuso sanguine; vel phthisis incurabilis. In optimo sacerdote gallo, per undecim annos jam haemoptoico, tanta erat pulmonis debilitas, ut si legere tentaret, etiam immotis labris, sentiret dolorem in pectore, & nisi ilico cessaret, sequeretur statim sanguinis sputum. Imo videtur toties rupti vasis cicatrix asperior fieri, & irritationem tussiculosam producere fere perpetuam: forte etiam vasa circa ambitum asperae talis, & minus firmas, cicatricis a sanguinis aucta copia, vel majori impetu, tumescunt similem ad tussim irritationem producunt, non sine discrimine perpetuo novae vasorum rupturæ. Notabilis apud *Hippocratem (k)* locus habetur, qui hanc opinionem confirmat: postquam enim de haemoptoë a vena rupta per labores egerat, subjungit sequentia: *At si vena quidem non omnino rupta fuerit, sed tractus in ipsa fiat: fit autem præcipue velut varix, quod etiam confestim ubi factum fuerit, dolorem quemdam tenuem & tussim siccam exhibet. Si verbò diutius morata & neglecta fuerit, primum quidem paucum & subatrum sanguinem dimittit, mox etiam copiosorem & maxime sincerum, dein etiam pus &c.* Jubet autem, ut per sanguinis missionem, & victus rationem, siccissimus & exsanguis reddatur talis aeger, ut nempe distenta haec vasa subsident, & humiles fiunt.

Ex omnibus hisce satis patet utilitas sanguinis missionis, ad cavendum, ne redeat sanguinis sputum: hinc etiam in illis, qui perfecte jam hoc morbo liberi videntur, prophylaxis causa sanguinis missio instituitur bis in anno, circa æquinoctium vernum & autumnale nempe, quo tempore maximae mu-

ta-

(b) De Intern. Affect. cap. 1. 2. 3. Ibid. pag. 638—641. (i) Lib. II. cap. 11.
(k) De Morbis Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 537. 538.

tationes in corpore humano observari solent. Imo primis duobus vel tribus annis frequentiore etiam sanguinis missionem commendare soleo, praecipue si in vigore aetatis fuerint, & sanguineae temperiei. Praeterea semper sollicitè observare conatus fui, si quaedam occurrerent indicia, quae antea praecesserant brevi secuturam haemoptysin. Varia autem talia signa occurrunt in diversis hominibus. Ita *Benedictus* (1) observavit: *Si post cruentas exscreationes sputum mucaginosum caeruleum & laeve successerit, & perseveraverit, haemoptosin in junioribus aut calidioribus recursuram denuntiat; si purulentum, & in junioribus & aetate proVectis phthysin; si nullum, caeteris paribus, incolumitatem.*

Plura alia signa haemoptysis recidivam minitantiā observare mihi contigit in praxi, quibus monitus ilico ad venae sectionem confugi. Solent quemdam pressionis in pectore quasi sensum percipere, quidam majorem calorem in thorace sentiunt, una cum levi tussicula, sed sicca: aliis in dextro, quibusdam in sinistro, hypochondrio mirus quidam & insolitus pulsationis motus percipitur; simul dicunt, se sentire, ac si sanguis ascenderet ex hypochondriis versus thoracem; & dum hoc aliquoties contingit, redit sanguinis sputum, nisi sanguinis missio instituta praevenerit imminens malum. Hinc patet, nunquam generaliter posse determinari, quot sanguinis missiones in anno institui debeant prophylaxis causa; sed hoc totum debere relinqui prudentiae attentī Medici, qui aegri curam gerit. Interim tamen in hoc casu minus periculi est timendum a frequentiori, quam a neglecta, venae sectione. Si enim redierit periculosa haemoptoë, largis & repetitis venae sectionibus saepe opus erit, ut haec sedetur, quae forte unica sanguinis missione tempestitiva caveri potuisset. Antea ad §. 106. notatum fuit, quod frequentes sanguinis missiones corpus disponant ad novam, cito saepe renascentem, plethoram, simulque corpus minus firmum & validum reddant: verum illud damnum levius est, quam periculum subitae mortis a profuso sanguinis sputo, aut secuturāe phthysis. Hinc etiam sensim minuuntur, & numero & quantitate sanguinis missiones, postquam per tres quatuorve annos nulla recidiva facta fuit; tunc enim certa spes est, firmam vasis olim ruptae cicatricem esse, quae, crescente per aetatem corporis in partibus solidis robore, postea non facile solvetur a causis levioribus. Simul autem & semel a solitis sanguinis missionibus abstinere, periculosum foret, uti antea ad §. 106. notatum fuit.

Omnis autem Medici sollicitudo incassum erit, nisi morigerum habuerit aegrum, qui & moderata velit uti diaeta, & a validis exercitiis abstinere, imprimis a talibus, quae pulmōni vim inferre possunt tantam, ut & in sanis haemoptoë oriatur; quae §. 1198. enumerata fuerunt. Miserrima certe talium est conditio, qui muneris ratione haec vix vitare possunt, vel nolunt. Dolui toties periisse plures, quos servari posse sperabam, dum cantu, & imprimis tubarum inflatione, vel victum sibi & suis quaerere debebant, vel im-

(1) Tabidor. Theatr. pag. 109.

impense delectabantur. Egregius Comicus *Molière*, dum quarta vice personam aegri imaginarii agebat, summo cum applausu, licet inveterato pectoris morbo magis solito oppressum se sentiret, vix redux a scena undatim expuens sanguinem periit. Quantam vim inferunt pulmonibus rabulae forenses, qui cuivis obvio *iras & verba locant*? Scite certe hoc expressit *Satyricus* (m):

*Ipsi magna sonant, sed tunc, cum creditor audit
Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium magno cum codice nomen,
Tunc immensa cavi spirant mendacia folles,
Conspuiturque sinus &c.*

Sane his non tenfum jecur ruptum fuit; uti *Poëta* dicit; sed potius fracta pulmonis vasa subitam fecerunt mortem sæpius.

§. 1202. **S**i vero ob magnitudinem mali (1198.), stiptica male applicata, neglectamve veram medendi methodum (1200.), post sputum sanguinis oritur dyspnoea, assiduo increscens; horror vagus; calor ruborque genarum; tussicula sicca; febricula hectica; fitis major; debilitas; gravitatis in Thorace sensus; signat, vulnus hæmoptoës jam collectam circa labia sua, & sub crusta arefacti cruoris, materiem mutare in pus, collectionem abire in vomitam tectam, qua rupta, in ulcus pulmonum apertum.

Maxima curae spes in hoc morbo, uti antea dictum fuit, consistit in eo, si vas laesum in pulmone, puri vulneris instar possit curari absque suppuratione, quam omnes hic metuerunt & merito. Ubi sanguinis sputum per vasorum anastomosin factum fuit, maxima spes est; quia nulla laesio superest, & per ipsum sanguinis sputum, & per institutas venae sectiones, depleta vasa contrahuntur sponte. Si a violenta causa quacumque ruptum vas in pulmone fuerit, magna spes consolidationis superest, quia purum vulnus est, quod, nisi magnum valde fuerit, absque suppuratione sanari poterit, si debita adhibeatur cura. Verum ubi ab ipsa humorum acrimonia erosa fuerint vasa, tunc certe magna difficultas est in praecavenda suppuratione: purum enim vulnus non est, & inflammatio, quae labia vulneris, etiam puri, occupare solet (vide §. 158. 5.), non terminabitur blanda resolutione; quia, ut hoc fiat, requiritur humorum blanda indoles (vide §. 386.); neque semper in potestate artis est, ut paucis diebus acrimonia humorum emendetur, quae tanta fuit, ut ipsa vasa erodere potuerit.

Al-

(m) *Juvenal. Satyr. VII. versu 108. &c.*

Altera ratio, quare post haemoptoën metuebatur suppuration, erat sanguis grumofus in pulmone relictus post sputum sanguinis. Dum enim minuitur haemoptysis, & tandem desinit, pars quaedam cruoris concreti manet, & in orificio vasis rupti, & etiam in ipsis bronchiis pulmonum: cum autem in summa quiete debeant manere tales aegri, & placidissime respirent, tales thrombi quandoque per aliquod tempus manent. Ubi autem sibiptica valida adhibita fuerint, & praecipue si per frigidissimam aquam potatam haemoptoë suppressa sit, uti antea dictum, tunc majores tales thrombos collectos ibi haerere merito suspicandum est: verum antea ad §. 172. i. monitum fuit, Hippocratem dixisse; *si in ventrem sanguis effusus fuerit praeter naturam, neesse est suppurari.* Galenus autem in Commentariis suis ad hunc Aphorismum optime notavit, in hoc loco non agi de sanguinis effusione in ventrem proprie dictum, sed in quodcumque aliud cavum: simul addidit, suppurationis nomine hic intelligi omnem sanguinis corruptelam, non vero tantum conversionem in pus proprie dictum. Sed cruor in loco calido humido, si simul aëri liber accessus detur, putrescet satis cito, sicque poterit, in acrem saniem conversus, vicina loca erodere & inflammare, adeoque omnia mala augere, & suppurationem excitare. Videntur certe Veteres Medici tale damnum metuisse a sanguine grumoso relicto post haemoptoën, & ideo solliciti fuisse, ut quantocyus educeretur. Galenus (n) enim in curanda valida haemoptoë, postquam placidam respirationem & silentium imperaverat aegro, ac venae sectionem instituerat &c., dicit: *Ubi haec sunt facta, primum posca, tum diluta, tum tepida, potui est offerenda, quo, si quis in viscere thrombus latitet, resolutus extuffiatur (ἐκτρυφείν), atque hoc nihil vetet bis terve ternis horis facere.* Similia & Trallianus (o) habet, credens non tantum grumos sic dissolvi, sed etiam ulteriorem sanguinis effluxum per acetum impediri, cui adstringentem qualitatem Veteres Medici tribuerunt. Certè & Benedictus (p) a retentis diu sanguinis grumis phtisim metuisse videtur: sic enim habet: *Si peractis sanguinis excretionibus pulmo minus sensibilis, aut pectoralia torpida, sanguinis reliquias per ἀναχάραρον non apprime repurgaverint, retenti sanguinis & ipsius pulmonis computrescentia suborta phtisim subsecuturam minatur.* Negari nequit, sedulo cogitandum esse, ut thrombi illi educantur, sed & simul cavendum est quam maxime, ne, valida excitata tussi, sedata jam haemoptoë redeat, quod periculo nunquam caret. Antea autem ad §. 857, ubi de acceleranda ruptura vomicae pulmonis agebatur, dictum fuit, vapore aceti vel vini calidi tussim excitari, qua, dum agitur pulmo, saepe abscessus rumpitur. Ob hanc rationem haemoptoëis, fateor, nunquam illud consilium dare ausus fui, ut poscam fumerent, & saepius quidem intra tres horas post sedatam haemoptoën: verum quidem est, quod Veteres Medici non dederint calidum oxycratum, sive poscam, sed tepidum tantum, quod minus irritat quidem, irritat tamen. Nec possunt statim illi grumi educi nisi

(n) Method. Medendi Lib. V. cap. 8. Charter. Tom. X. pag. 115.

(o) Lib. VII. cap. 1. pag. 389. (p) Tabid. Theatr. pag. 108.

nisi per tussim, quod semper tutius fiet postea, cum vas ruptum jam sponte sua magis contractum fuit, & initium aliquod consolidationis jam adfit. Praeterea notandum est, quod grumus concreti sanguinis, in asperae arteriae ramo quodam haerens, saepe continuum corpus faciat cum thrombo obturante vas ruptum, adeoque si talis grumus per tussim excitatam educitur, sequitur & thrombus, qui vas ruptum obturabat, & cum periculo recrudescit haemoptoë, quae, licet feliciter sedetur, iterum novos grumos producet, qui pariter educi deberent. Vidi aliquoties, quod post unum alterumve diem sponte sua, & cum levi tussicula, prodirent hi grumi; nam in loco humido calido sanguis grumofus sensim incipit quasi deliquescere, adhaesio grumorum ad latera trachaeorum minuitur, imo & integre tollitur, sicque facile exspuuntur. Si post biduum nil grumosi prodidisset, & aegri, ut saepe fit, aliquid molesti gravantis sentirent in pectore, vaporem aquae tepidae ut inspirarent suasi, & sic feliciter prodierunt. Neque observare potui ullam noxam secutam fuisse a diuturniore hac mora. Licet autem *Benedictus* a retento sanguine grumoso phthysim metuerit, tamen paulo post (q) dicit: *A sanguine extravasato putrescente bronchia minus infarciuntur; a succo nutritio magis, cum in mucaginofam excoquitur substantiam &c.*: hujus textus jam alia occasione ad §. 1198. β. mentio facta fuit. Certum est, dum sanguis extravasatus ad putredinem incipit disponi, deliquescere denuo, & sic facilius exspui.

Praeterea ex illis, quae ad §. 1199. dicta fuerunt, patet, sanguinem concretum, intra vasa aërea pulmonis collectum, non semper putrescere, sed in polypofas concreciones quandoque mutari; quae postea per tussim educitae vasa & vasorum ramos mentiebantur. Quin imo videtur satis probabile, grumos sanguinis in tracheis pulmonis concretos raro putrescere, cum plerumque antea expellantur: vel, si diutius ibi manserint, degenerare potius in polypofas concreciones: dictum autem etiam fuit ad §. 1199, tracheis pulmonis interponi tunicam cellulofam, per quam innumera vascula distribuuntur, quae, si rumpantur, effundere poterunt sanguinem in has cellulas, qui grumescens, extra vasa aërea haerens, mora diuturna pulmonem erodere & inflammare posset, praecipue si ab acri humorum indole erosa fuerint haec vascula: verum si a tali causa tandem erosa fuerint majora vasa, ita ut gravis sequatur haemoptoë, eadem infortunia meruenda forent a tussi, excitata hac spe, ut per illam educerentur sanguinis grumi: & talis grumorum in cellulosa tunica pulmonis haerentium corruptela praeëxstitit ante copiosum sanguinis sputum, non vero illud secuta fuit. Ex quibus omnibus mihi patere videtur, quod periculosa semper sit plenum opus aleae, si statim post sedatam haemoptoën per tussim excitantia remedia tentetur grumosi sanguinis ex pulmone expulsio.

De signis autem abscessus post haemoptoën nati in pulmone dictum fuit antea ad §. 834. & 835, ubi de vomica pulmonis peripneumoniam sequente

age-

(q) Tabidor. Theatr. pag. 109.

agebatur : omnia enim haec eadem sunt ; nam post sanguinis sputum non sequitur suppuratio , nisi inflammatio accesserit non resolubilis in loco vasis rupti ; & hinc , uti antea dictum fuit , maximam semper adhibebant curam Medici , ut caverent inflammationem . Verum quidem est , quod post peripneumoniam major plerumque vomica sequatur , quam post haemoptoën ; sed & solet nata semel ulcerosa dispositio sensim proserpere , & hoc viscus depascere , nisi cito ulcus illud depurari , & postea locus consolidari , possit . Cum autem in initio leve saepe hoc malum sit , cavere debet Medicus , ne fallatur in Prognosi , & ne aeger nimis securus debitam vivendi normam negligat : attendendum ergo quam maxime est ad signa hic enumerata . Optime hoc notavit *Fernelius* (r) , de vomica pulmonis agens : *Latens profecto , & imprimis abditum vitium , saepe nec laboranti , nec Medico , notum , quo laborans ipse nec consueta munia intermittit , nec se morbo teneri putat , causamque interitus sui nesciens intus gerit sub pectore .* Notat autem , quosdam subito periisse ob repentinam talis vomicae disruptionem , & quidem hoc contigisse duobus Medicis , qui fatis in arte celebres erant , *attamen nec febre , nec inappetentia , nec alio ullo symptomate impendentem sibi diem supremum praesenserant .* Interim non videntur decepti fuisse ideo , quod nulla signa adfuerint latentis mali , sed potius quod haec neglexerint , ut ipse *Fernelius* (s) fateatur , dum dicit : *Omnibus tamen sic affectis multo tempore , antequam vomica rumperetur , cruenta excreatio processit e pulmone , eaque cum tussi : adfuitque spiritus gravis & foetidus , corporis gravitas , pectorisque levis oppressio , & spiritus difficultas .* Certe sanguinis sputum fatis monere potuerat illos , pulmonis vomicam metuendam esse , & memorata symptomata fatis docebant , illam jam adesse : tales errores non sunt adscribendi arti Medicae , sed Medicis , dum minus attendunt ad illa , quae in morbis contingunt . Forte tolerabilius errasse videtur Medicus , dum , videns aegrum cum tussi pus expuere , credidit , abscessum pulmonis se reperturum in cadavere hominis , qui non diu supervixerat huic malo : post mortem autem pulmones sanissimi fuerunt inventi ; sinus autem frontales , maxillares , sphaenoidales , erant pure repletissimi (t) . Verum in morbi historia legitur , quod ille aeger vehementissimo dolore capitis cum febre cruciabatur , nec diu duraverit morbus : illa autem signa non conveniunt vomicae pulmonis . Admodum verosimile est , quod in illo aegro & pus emunctum fuerit , cum omnes illi sinus in cava narium exitum habeant : illa vero puris pars , quae per foramina narium posteriora in fauces delabebatur , per tussim excreta fuit .

Hinc etiam intelligitur , quare *Hippocrates* (u) dixerit : *Quibus sanis horrores crebri sunt , ii ex sanguinis profluvio purulenti fiunt .* Non quod tales homines absolute sani dicendi sint , sed quod saepe sibi ipsis & aliis minus peritis tales videantur . In numero sequenti (w) addit : *Horror & spirandi difficultas in doloribus tabis signa sunt .*

Ubi

(r) Patholog. Lib. V. cap. 10. pag. 109. (s) Ibidem. (t) Academ. des Sciences 1735. Hist. pag. 25. (u) Coac. Praenot. N°. 16. Charter. Tom. VIII. pag. 854. (w) N°. 18. Ibidem.

Ubi ergo ad omnia illa signa, post Haemoptoën praegressam, attenderit Medicus, non facile fallitur: notandum tamen est, non omnia haec signa statim adesse, sed se mutuo sequi. Plerumque oppressionis in pectore quaedam perceptio, aliquando & dolor obtusus, cum horroribus vagis, primum locum obtinent, deinde reliqua symptomata illo ordine sequuntur, quo hic sunt enumerata. Caeterum omnia haec symptomata leviora vel graviora sunt, prout celerius tardiusve decurrit morbus; prout vomica in pulmone nata majoris minorisve molis est; humorum totius corporis indoles blanda vel acrior hic etiam variationem facit. Interim fere semper phthisis ab haemoptoë nata sensim corpus depascit, uti postea dicetur, & ideo merito inter morbos chronicos numeratur.

§. 1203. 2°. **O**ritur itidem Collectio haec puris, praeter causas dictas (1198.), a peripneumonia quacunquē terminata in apostema (832. ad 843. 867.); cognoscitur iisdem signis (832. ad 843. 867.).

Haftenus explicatum fuit, quomodo & a quibus causis haemoptoë, & post haemoptoën in pulmone ulcus, oriatur, a quo totus habitus corporis sensim consumitur; & tunc phthisis pulmonalis adesse dicitur (§. 1196.). Verum & a valida inflammatione pulmonis, quae resolvi non potuit, vomica pulmonis nascitur, etiam absque praegressa haemoptoë, uti ad numeros hic citatos antea explicatum fuit, ubi simul habentur illa signa, quae docent, inflammationem pulmonis tendere in abscessum; uti & illa indicia, quae pus jam factum, & in vomica clausa collectum, esse demonstrant: quod pus, nisi brevi tempore inde per sputa educi possit, vel per metastasin ad alia loca corporis deponatur, sicque a purulenta colluvie liberetur hoc viscus, phthisis pulmonalis sequitur, & prior morbus nomen suum amittit, uti optime notavit *Aretaeus* (x). Postquam enim dixerat, phthisin vocari morbum, si ex diuturna tussi, vel post sanguinis rejectionem, pus exspuant; addit: *Si autem pectus aut latus suppuraverit, & materia per pulmones traducatur, purulenti vocantur: quod si & pulmo ab his exulceretur, erosus a praeterlapsa pure, non amplius suppuratio (ἐμπύη), sed (Φθίση) corruptio, sive phthisis, appellatur.* Deinde pergit signa phthisis pulmonalis describere. Pulchre distinxit transitum materiae purulentae, post pleuritidem natae, per pulmonem; de quo in Pleuritidis historia dictum fuit; & id saepe sine magno damno hujus visceris fit. Ubi vero pus illud non statim per sputa copiosa educitur, incipit accumulari in pulmone, & acrius redditum, erodendo hoc viscus, ulcerosam labem, atque inde sequentem phthisin, excitat.

(x) De Caus. & Sign. morbor. diurn. Lib. I. cap. 8. pag. 36.

§. 1204. 3°. **Q**uin Empyema (1185.) ortum potest rodere, liquare, consumere, pulmonem; ut fiat idem morbus, ac si proprio hic ulcere absumeretur (1188. N°. 4.). Cognosciturque signis ibidem positis.

Si inter pulmones & pleuram pus in cavo thoracis colligitur, Empyema est: sed ex illis, quae ad numeros hic citatos antea dicta fuerunt, patuit, pulmonem tunc ab alluente pure rodi & consumi, nisi puri in cavo thoracis collecto conciliari possit exitus, antequam pulmo ab hoc pure multum damni passus fuerit.

Verum antea, ubi de *Peripneumonia* agebatur, patuit, pus in pulmone collectum per metastasin quandoque ad alia corporis loca deponi, & sic hoc viscus a purulenta labe liberari. Contingit autem etiam, ut pus, in aliis locis corporis natum, in sanguinem resorbeatur, & in pulmone collectum subito vomitam faciat, unde omnia modo enumerata mala metuenda sunt. De qua re videri poterunt illa, quae ad §. 406. de resorptione puris, in vomica clausa nimis diu relictis, habentur.

Omnis ergo morbus, qui in pulmone ulcus producere poterit, in phthisin pulmonalem poterit & finire.

§. 1205. **U**nde liquet, quaenam signa sint cognoscendi ulceris pulmonalis, etiam tecti; quot diversae ejus causae, quam diversae species, ut & quam diversa phthisis?

Quando post Haemoptoën praegressam sputa purulenta excernuntur, nemo dubitabit, pulmonem exulceratum esse, imprimis si quotidie prodeant nova, & intra paucos dies non minuantur, nec brevi cessent. Si enim post majoris vasis rupturam valida fuerit haemoptoë, quandoque contingit, ut illud vulnus non consolidetur, nisi levi suppuratione praegressa, uti in aliis vulneribus externis videmus contingere, in quibus sub bono pure labia vulneris ununtur, & perdita recrescunt: idem post haemoptoën quandoque accidit; verum tunc parca copia sputi purulenti prodit, per paucos dies tantum, & brevi minuuntur haec sputa, cessantque integre, postquam consolidatum est vulnus. Si vero suppuratio haec diu maneat, & sputorum copia augeatur potius quotidie, tunc non est signum levis suppurationis, quae consolidando vulnere infervit, sed potius denotat, ulcus pulmonum, quod magis magisque proserpit.

Difficilior quidem est vomicae tectae, post haemoptoën natae, cognitio; cum absque magna aegrorum molestia soleat incipere hoc malum, ita ut, liberi a sanguinis sputo, credant se sanos omnino esse, & negligent prudentia Medicorum consilia. Interim tamen, si attendatur ad illa, quae §. 1202. dicta fuerunt, non falletur facile Medicus in Diagnosi, si post praegressam Haemoptoën sequatur pulmonis vomica.

Fallere possiet facilius & aegrum & Medicum, ubi absque ullo sputo sanguini-

guineo, absque graviore morbo praegresso, talis pulmonis vomica nascitur, sensimque augetur, donec sponte rupta saepe subitam mortem infert.

Observaverat *Tulpius* (y), frequentius hunc morbum occurrere apud Batavos, sive a pravo victu, sive ob aërem uliginosum; monet simul, quandoque adeo latere hoc vitium, *ut vix ulla sui proferat indicia, praeter tussiculam, primum siccam, sed mox humidam: aliquamdiu post trahitur difficulter spiritus, deficit anima, & emarcescit paulatim corpus: licet interim, nec pus, nec sanguinem, prae se ferant sputa.* Rupta autem vomica, vel subito pereunt suffocati, dum copiosum pus implet uno momento vasa aërea pulmonis, vel, si primum hoc discrimen evaserint, paulo post deficiunt, prostratis subito omnibus viribus. Tamen in hoc aegro tussicula sicca, difficilis respiratio, corporis marcor, indicassent facile perito & prudenti Medico, latere in pulmone malum.

Cognitu longe difficilium videtur fuisse simile malum in Senatorio viro, qui febre continua laborans, disrupta thoracis vomica, vitam finivit ita, *ut intra biduum ipsum occiderint, cum dolor eruptionem praecedens, tum pus eam inseguens.* Licet autem facile intelligeret aeger, inexpectatum illud pus non heri atque hodie, sed diu ante, fuisse collectum, religiose tamen assererat, *se nullas insidiantis vomicae animadvertisse notas, nedum tussiculam, aut ullum incessus sui incommodum* (z).

Interim admodum verosimile videtur, quod nullius mali conscius aeger nullum consuluerit Medicum, qui forte aliquod indicium latentis mali invenisset: simul & hinc monemur, quam sedula opus sit attentione, ad eruendam talium morborum Diagnosin. Licet enim a tanto malo nulla medela potuisset servari aeger, fama tamen Medici semper periclitabitur, si credatur ignorasse latens malum. Fatendum tamen est, in tali casu, si ullibi, excusabilem fuisse errorem, si vocatus ad aegrum, quem ante nullo modo noverat, febre continua decumbentem, Medicus habuisset pro recenti malo dolorem pectoris acutum, qui a vomica jamjam rumpenda nascebatur.

Sed & simul ex antedictis patet, quam multiplices, & quam variae, sint phthisis causae. Plures certe jam enumeratae fuerunt ad §. 1198., de quibus tamen praecipue agebatur, quatenus primo Haemoptoën producebant, dein ulcus pulmonis, atque phthisin. Sed & aliae causae sunt, quae absque sanguinis sputo phthisin, saepe immedicabilem, producunt, & harum causarum cognitio diversam medendi methodum indicat in hoc morbo, simulque ad firmam Prognosin statuendam facit quamplurimum. Major enim minorve curae spes obtinet, prout facilius, vel difficilium, causae cognitae tolli, vel emendari, poterunt. Hujus rei probè gnarus *Benedictus* (a) in ipso libri initio monet, sedula attentione opus esse, ut causae morbi sollicitè distinguantur, quamvis non dissimulet hujus cognitionis difficultatem; dicens: *Haec verumtamen designare, non est cujusvis; in quibus exequendis sedulo natura*

(y) Lib. II. cap. 10. pag. 114. (z) Ibidem pag. 115. (a) Tabid. Theatr. pag. 3.

rae invigilandum, serioque pensitandum, an succus vorax radicitus devastando, calor exaestuans liquando, remissiorve distantiores corporis particulas parce rigan- do, depascant. Sed & ex iisdem fontibus variam Prognosin deduxit; plura certe & pulcherrima habet, sed pro exemplo sufficiat ille locus (b): *Extravasatio sanguinis ex redundantia & tensione facilius curatur, quam illa, quae ex ejus alienatione & erosione ortum duxerit.*

Apud veteres & recentiores Medicos diversae phthisis causae enumeran- tur, & quidem tales quandoque, de quibus rarius cogitari solet. Antea ad §. 1198. notatum fuit, quod *Hippocrates* monuerat, pituita pulmones impleri quandoque, & inde phthisin sequi. Sed & alio in loco (c), ubi tres tabis species recenset, dicit: *Prima quidem a pituita oritur, cum caput pituita plenum aegrotarit, & calor accesserit, in capite pituita computrescit, ut quae moveri nequeat, ut secedat. Deinde quum crassior evaserit & computruerit, & venulae supra modum impletae fuerint, fluxio in pulmonem contingit, quam ubi pulmo susceperit, statim morbo afficitur, cum a pituita salsa & putrida morde- atur &c.*

Imo illam phthisis causam adhuc latius videtur extendisse *Galenus* (d); dum dicit: *Duae namque sunt ejus differentiae maximae: una quidem ex ca- pitis defluxionibus constat; altera vero, quae ex ipsius pulmonis affectibus ortum ducit, prorsus quidem ex cruentis sputis, maximeque rupto vase, saepius vero & rheumate affecto viscere, ob aliam quamdam ex aliis partibus, non ex capite, causam.*

Alia occasione ad §. 719., ubi de muco, tanquam diarrhoeae materia, dicebatur, notatum fuit, veteres, ubi subitas aggestiones materiae humidae in locum quemdam observabant, credidisse, hanc colluviem in cerebro, quod minime sanguinolentum & frigidum dixerunt, colligi, & inde defluere versus alias corporis partes: hinc a capite defluxiones in proximum pulmo- nem metuebant semper. *Galenus* autem videtur ex propriis observatis cogno- visse, quod catarrhosa talis materia etiam ex aliis partibus derivari in pulmo- nem possit. Imo & catarrhus, in ipsa membrana, pulmonis cavum aëreum investiente, natus, efficere poterit, ut perpetua & diuturna secretionem muco- sae talis materiae sic dilatentur vasa, ut postea exeant simul per hanc viam utiles humores, totumque corpus quasi emungatur, & vero marasmo ex- hausti pereant; uti antea ad §. 793. monui. Accedit, quod molesta & diu- turna tussis, talis morbi comes perpetuus, multum damni pulmoni inferre possit. Unde *Caelius Aurelianus* (e), de Phthisi agens, dicit: *Fit frequen- tius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo thoracis altiora lacerantur; & primo levius; tunc ulcerata, fa- cientia collectionem intrinsecus, quae cum siccata non fuerint, citius sumat passio- nis initium.* Certe & *Benedictus* (f) monet, in catarrho delitescere anteceden- tem

(b) Tabid. Theatr. pag. 107. (c) De Internis Affectionibus cap. 2. Charter. Tom. VII. pag. 645. (d) Comment. in I. Lib. Epidemic. Charter. Tom. IX. pag. 23. (e) De Morb. Chronic. Lib. II. cap. 14. pag. 410. (f) Tabid. Theatr. pag. 9.

tem tabis causam; & dein addit: *Ipsius denique cruoris pars salina, imo insipida, pituitae nomine communi celebrata, e vasculis secreta, immoratione in parte facta, non solum partis, in qua hospitatur, tenorem & compagem dissolvit, sed putredinem exinde acquirendo erosioni redditur accommodatum instrumentum.* Similia alibi habet (g); ubi & signa talis dispositionis recensentur, quae partim notant catarrhosam fluxionem praesentem, partim etiam pulmonem jam inde affici. Imprimis vero metuenda phthisis videtur a catarrho diurno, si corpus praedispositum sit ad hunc morbum; de qua re videantur illa, quae ad §. 1198. habentur. Hoc videtur monuisse *Celsus* (h), dicens: *Frequens autem destillatio, in corpore tenui longoque, tabem timendam esse, testatur.* Licet autem pertinaces tales catarrhos non sequeretur pulmonis exulceratio tandem, possunt tamen exhaurire corpus, uti paulo ante dictum fuit. Celeberrimus Medicus (i) saepius observavit, quod plures quotidie per longum tempus immensam muci salsi, dulcis, vel etiam plane insipidi, copiam rejiciant per tussim, cui nec foetor inest, nec purulenti aliquid, glandulis nimirum cum ductibus asperae arteriae relaxatis nimium. Hoc tamen saepe, licet aegros diutius trahens, haud lethale minus fit, quam si vel ipsam saniem expuissent. Comparavit autem effectum copiosi & diurni talis sputi illis malis, quae post diabetem & diurnam diarrhoeam sequuntur; quod nempe absque ulla ulcerosa diathesi contabescant; & ex his conclusit, quod non omnis tabes pulmonaria ab ulcere dependeat; quin imo, quod phthisis ulcerosae casus rariores sint, quam vulgo putatur. Certe si per pulmonis vasa dilatata exeat quotidie magna copia illius materiae, quae restituendis perditis liquidorum & solidorum partibus servire debebat, necessario contabescet sensim corpus; uti alia occasione ad §. 1169. notatum fuit. Forte tamen talis morbus, ordinatae doctrinae causa, melius ad atrophiam & marasum reduci poterit, quam ad phthisin pulmonalem; in quo morbo, secundum datam §. 1196. definitionem, ulcus pulmonis supponitur.

Quidquid ergo ulcerosam labem pulmoni conciliare poterit, inter phthisis pulmonaris causas numerari meretur. Notavit *Hippocrates* (k); pulmonis fistulam aphthis laborare, uti antea ad §. 978. dictum est; ubi simul monitum fuit, per aphthas intelligi ulcuscula exigua, solitaria, vel saltem numero parva, quae quandoque os internum, labia, fauces, &c., infestant: in medio maculam albam vel flavescens habent, in omni vero hujus maculae ambitu inflammantur, rubent, dolent. Quandoque facile curantur, aliquando etiam in pessima ulcera depascentia abeunt, cum insigni putredine. Omnibus illis ulcusculis hoc commune est, ut macula illa alba vel flavescens separetur a vicinis partibus, quibus cohaeret; & tunc purus locus brevi consolidatur. Pulchrè certe descriptio, quam dedit hujus morbi *Hippocrates*, convenit cum illis, quae videmus fieri in his aphthis, quando oculis patent:

Febris

(g) Tabid. Theatr. pag. 102. &c. (h) Lib. II. cap. 7. pag. 58. (i) Huxham de aëre & morb. Epidem. vol. alter. pag. 4. (k) De Morbis Lib. II. cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 570.

Febris imbecillis detinet, & medium pectus dolor; & corporis pruritus adest, & vox rauca, sputum liquidum & tenue sput, interdum etiam crassum & velut ptisanæ succum. In ore quoque gravis odor, ut a piscibus crudis, oboritur, & alias atque alias in sputo dura (σκληρά) veluti fungi ab ulcere apparent, superiores partes attenuantur, atque adeo totus, malae faciei rubent, unguis temporis successu contrahuntur, aridi & ex virore pallidi evadunt. Quam primum autem moritur, sanguinem & pus exspuens, nisi curetur &c. Os enim in his apthiis perpetuo saliva impletur, & si malignae indolis sint, foetor satis magnus adest; separatis illis escharis mortuis, crudus sanguinolentus locus est, & per suppurationem natam separantur illae escharae. Si autem omnia illa applicentur asperae arteriae, facile intelligitur, quare vox rauca fit, & quare pereant tabidi, nisi cito ulcerosus locus depurari & consolidari possit.

Certe *Galenus* (1) similia vidit & descripsit. Ast escharula illa, quae *Hippocrati* dicitur, εἰς μύνης ἀφ' ἔλκεθ; ipsi vocatur simili significatione ἐφελκίς. Sed & alium casum narrat satis mirabilem de homine, qui exspuebat humorem liquidae bili perquam similem, non acrem, quotidie aucta copia: postea leni suborta febricula tabescebat, adeo ut etiam purulenta exscrearet: post quatuor menses exiguum cum pure cruorem ejecit; tandem incremente febre; ac resolutis viribus, tabidorum more periit. Fatetur autem *Galenus*, quod postea plures similiter affectos viderit, sed nullum curare potuerit, licet sedulam navaret operam: longiori quidem tempore morbum trahebant posteriores aegri, quibus omnibus artis adminiculis prospicere tentabat; sed tamen nullus evasit, & omnes, morti proximi, pulmonis putres quasdam partes exspuerunt. Semel mihi contigit videre hunc morbum in sene octogenario, qui sputa excernebat flava adeo, ac si saturatissimo croci colore tincta fuissent, qui & morbo & aetate confectus defecit citius, bimestri nempe spatio: conquerebatur ille de sputorum horum flavorum amarescentia. Licet autem *Benedictus*, magis indefessa observatione morbi hujus, quam lectione auctorum, videatur collegisse illa, quae de hoc morbo edidit, tamen illum non latuerunt similes observationes. Dicit enim (m): *Pulmonarii aquarum mitiorum adfluxum & transitum diutius ac facilius semper sustulere; humorum vero biliosorum aegre & per tempus tantum; salinorum vero & nidorosorum crassescientium perfusione & expressione quam citissime pessundantur.* Certe omnes facile credent, vix unquam accuratiorem morbi descriptionem haberi, quam si facta fuerit a perito Medico, qui hunc passus fuit, dum in aegro corpore mens sana erat. Ideo magni aestimatur podagrae descriptio, quam *Sydenhamus* dedit, cholerae historia, quam *Tralles* conscripsit, &c. Sic & *Benedictus* (n) phthisi graviter laboravit, ac se ipsum curavit:

Phthi-

(1) De Locis Affectis Lib. IV. cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 476.

(m) Tabid. Theatr. pag. 108. (n) Vide Carm. Praefixa Theatr. Tabid.

*Phthisin discutis ,
Non authorum tantum testimonio ,
Sed damno tuo :*

Idem nempe aliquando extitisti

Et Aeger & Medicus.

Haud facile dictu ,

Gravius laboraveris , an gloriosius evaseris.

Tabidorum Theatro praelusorium hoc opus ,

Marcescentis olim tui , & pene sceleti , Anatome ,

Securiorem nunquam lector adhibeat fidem.

Sensit , curavit , scripsit.

Quandoque etiam contingit, calculos in pulmone generari: vidi saepius per tussim excretos, quandoque friabiles & gypseae materiae similes; aliquando duriores longe & asperae fatis figurae: plerumque haemoptoe a valida & continua tussi sequitur, uti etiam si asper & angulosus calculus, per tussim agitated, vasa laeserit: aliquando & diuturna sicca tussis adest, postea purulenta sputa prodeunt, & sensim contabescunt. Testatur *Willisius* (o), quod in plurium phthisi defunctorum cadaveribus *invenerit pulmones ab ulcere quovis immunes, sed tuberculis, aut lapidibus, aut materia sabulosa, per totum confitos*: hinc damnavit illam phthisis definitionem, quae ulcus pulmonis supponit, & potius dicendum esse voluit, quod sit totius contabescencia a mala pulmonis conformatione orta. Interim certum est, quod ab his pulmonis ulcus saepius oriatur, uti ipse vidi, & semper ferè immedicabilis phthisis; quod & confirmat *Benedictus* (p); dicens: *Phthisici, quibus pulmones ob lapidum & ossium inaequalium innascentiam lacerati fuerint, deploratissimi*. Verum quidem est, quod, quidquid pulmonis functionem multum impedire potest, contabescenciae totius corporis causa merito habeatur; efficacia enim pulmonum in corpore sano majoris est momenti, quam reliquorum viscerum; cum praecipuum sit instrumentum pulmo, cujus actione chylus figuratur in formam solidarum & fluidarum in toto corpore partium (q). Hinc si pulmo pro maxima parte in scirrhum indurescat, vel calculis aut sabulo impletus rigescat, tabescere potest homo absque pulmonis ulcere: tamen negari nequit, similia mala ulcus pulmonale saepe producere, & si diutius supervixerint tales homines, fere semper sequi phthisin ulcerosam; licet in initio tantum esset marasmus, ob defectum elaborationis chyli in nutrimentum perfectum, quod restaurare posset jacturam quotidianam, quam solida & fluida nostra patiuntur etiam in perfectissima sanitate. Observationes practicae hoc assertum omnino confirmant.

Ce-

(o) *Pharmac. ration. Tom. II. Sect. 1. cap. 6. pag. 87.* (p) *Tabid. Theatrum pag. 110.* (q) *H. Boerh. Instit. Med. §. 200. & 208.*

Celeberrimus Mead (r) notaverat, illos maxime pulmonis ulcerationibus obnoxios esse, quos pueros aut juvenes strumae vexaverant; addit autem, *Experientissimum Medicum, Radclivium, dicere solitum, phthises in nostris & frigidioribus regionibus esse plerumque strumosas. Saepissime itaque videmus in tabidis, post mortem incis, pulmonem tuberculis seu glandulis induratis oblitum, quae suppurantia pus exspuerant.* Videmus autem in strumosis, tumores colli occupantes per plures menses, imo annos, haerere, antequam suppurari incipiant; & tunc quidam ex his tantum suppurantur, non vero omnes simul: praeterea constans satis observatio est, in strumosis similes tumores viscera obsidere. Simul etiam constat, hos tumores, in eodem etiam corpore, ex diversa materia componi: quandoque enim continent materiem albam, aut griseum, pultaceam, & quidem variae consistentiae; quandoque duri sunt aequabiliter tales tumores, & scissiles; in nonnullis continetur materia, ac si calx aquae mista foret, quae digitis nullam exhibet asperitatem; in aliis reperitur calcarea materies dura, aspera tactu, in fungosum lapidem quasi concreta (s). In cadavere juvenis asthmatici inveniebatur pulmo pro parte ulceratus, pro parte plenus tuberculis continentibus materiam cretaceam: hepatis in parte concava, lien, & totum mesenterium, similibus scatebant tuberculis (t). In quadrienni puero, qui ab incipiente phthisi curatus perfecte videbatur, convulsionibus postea mortuo, pulmones inveniebantur pleni tuberculis, quorum quaedam pus tenue, alia crassiorem materiam, instar casei recentis, continebant (u).

Si ergo pulmo talibus tuberculis penitus fuerit obfessus, & crassior vel calcarea materies illis contineatur, quae tarde & difficulter ad suppurationem pervenit, poterit homo, ob impeditam pulmonis in chylo elaborando actionem, lento marasmo perire, antequam sequatur phthisis purulenta; quae tamen successisset, si diutius supervixisset aeger. Pulchra observata habentur (w), quae hanc rem probant omnino: Miles 25 annorum in nosocomium venit; laborabat febre lenta, tussi sicca, levi oppressionem pectoris: facies erat pallida, & macies summa. Post binas venae sectiones, diaeta lactea adhibita fuit, & vesperi dabatur papaveris albi syrupus. Nihil haec profuerunt; magis adhuc emaciabatur, vires minuebantur, & placida morte periit, absque alvi fluxu, qui finem imponere solet phthisi consummatae; uti postea dicitur: respiratio autem toto morbi decursu non fuit admodum difficilis. In cadavere, dum pulmones manibus pertractabantur, apparebant ac si crassiori sabulo omnino essent repleti: dissectis pulmonum lobis detegebatur magnus numerus tuberculorum durorum, quae pisum mole aequabant, continebantque materiam gypseam quasi & molliorem.

Alter miles viginti & octo annorum, macilentus, debilis, per octo fere menses tussi molesta fatigabatur: in nosocomium delatus decumbebat febre len-

(r) Monit. & Praecept. Med. pag. 46. (s) De Haen Rat. Medend. Tom II. pag. 180. (t) Giov. Mich. Gallo dell' uso del latte Tom. II. pag. 91. (u) Medic. Essays Tom. II. pag. 298. (w) Barrere Observat. Anatom. &c. pag. 124. &c.

lenta : tuffis erat multa , fputa rara , tenacia , alba , nunquam purulenta : decubitus in latus finiftrum ferre non poterat. Varia tentata fuerunt remedia , fed incaffum omnia : fuccefferunt fudores leves , emaciatio fubita , deglutitionis difficultas , vocis extinctio , mors. Nunquam autem diarrhoea adfuit. In cadavere inveniebantur pulmones undique pleurae accreti , refperfi per totum minimis tuberculis , fere inftar feminum milii. Dum manu premebatur pulmo , tactu percipiebantur tubercula dura , nucis magnitudine : quaedam ex illis tuberculis difcifia continebant materiem albam inftar gypfi mollioris ; unicum inveniebatur pure plenum : pars fuperior lobi dextri dura erat inftar lapidis , ovum gallinaceum minus aequans magnitudine. Merito notat celebris Autor , malum illud incurabile fuiſſe , fi adultum jam eſſet , & numerofis tuberculis duris obriguiffet totus pulmo : verum ubi naſcentis mali prima veſtigia obſervabat , ſalvavit multos milites , dum illos ad montana loca ablegabat.

Sed fimul etiam ex hac obſervatione conſtat , tubercula talia , licet in origine dura fuerint , & gypſea quaſi materia repleta , fucceſſu temporis tamen fuppurari , atque fic phthiſin cum ulcere pulmonis producere , adeoque merito inter phthiſis pulmonaris , proprie dictae , cauſas numerari. Poſteſt tamen contingere , pulmonem numerofis adeo tuberculis obſideri , ut tota ejus actio impediatur fere ; tuncque tales aegri vero maraſmo contabefcere poſſunt , antequam haec tubercula ad fuppurationem perveniant. Numerofiffima exempla talis phthiſis tubercularis occurrunt Medicis in praxi , dum , poſt dolorem obtuſum in intimo quaſi pectore perceptum , cum aliqua refpirationis difficultate , fputum prodit , cum levamine , purulentum. Senſim minuitur fputi copia , conſolidatur parva haec vomica , & fatiſ bene ſe videntur habere tales aegri : poſt paucos vero menſes omnia eadem redeunt ſymptomata , dum novum nempe tuberculum pus collegit , & rumpitur. Reperitis faepe vicibus hoc contigiſſe obſervavi , & a peritis Medicis multis audivi , quod ſimilia viderint. Plerique tamen ultimo phthiſici pereunt , fed ut plurimum fatiſ diu hunc morbum tolerant , antequam ſuccumbant. Ubi vero a quacumque cauſa accedente plura fimul tubercula abeunt in vomicas , citius pereunt.

Poſt autumnum mollem , pluvioſum , auctro praedominante , qui & frequenter hyeme & vere ſequentibus ſpirabat , ſequebatur aeſtas nubila , pluviis fere nullis , fed auctro ſpirante pariter ; obſervavit Hippocrates (x) , quod ante incipientem aeſtatem & per aeſtatem , atque in hyeme , eorum multi , qui jam ſubtabefcebant longo tempore , tabidi decubuerint : quandoquidem multis etiam dubie ſe habentibus tabes tunc confirmata fuit. An non merito illi , quorum pulmones duris tuberculis occupantur , ſubtabidi poſſent dici ? An non videtur fatiſ verofimile , talibus contigiſſe in auſtrina aëris conſtitutione illa , quae ab Hippocrate enarrantur ? praecipue cum praemittat (y) ſequentia : Pluribus

(x) Epidem. I. textu 18. Charter. Tom. IX. pag. 22. & ſeq.

(y) Ibidem pag. 20.

bus tusses aridae, nihilque a tussientibus educebatur, atque voces non multo post raucescebant.

Imo adeo favere hanc epidemicam constitutionem, ad phthisim producendam, ut illi, quorum natura ad hunc morbum vergebat, jam inciperent phthisim pati, qua antea nondum correpti fuerant: plurimi perierunt; imo addit *Hippocrates*, se nescire, an quis ex decumbentibus etiam modico tempore supervixerit, cum longe celerius interirent, quam in hoc morbo fieri solet. Reliqui vero morbi, qui eadem hac tempestate grassabantur, facile tolerabantur, neque erant perniciosi. Plura adhuc alia apud *Hippocratem* (z) habentur, quae demonstrant magnam affinitatem symptomatum, cum illis, quae in tuberculis pulmonum observantur; at quae describere nolui, ne longus nimis sim.

Haecenus dicta sufficient, spero, ut constet, quam diversa phthisis esse possit, & à quam variis causis nascatur. Sequitur jam videamus, quomodo & cum quibus symptomatibus ulcus pulmonis in phthisin degeneret, tandemque morte finiatur.

§. 1206. **E**ffectus vero Ulceris pulmonalis jam facti, sed tecti, nomine Vomicae, hi fere observandi: puris acrimonia, copia, putredo, quotidie auctae; membranae hoc coërcentis dilatatio, corrosio, maceratio; vasorum sanguiferorum, Bronchialiumque, conversio in pus; totius pulmonis, vel alterutrius lobi, consumptio purulenta; tussis fere perpetua sicca, vel sputa solo concussu tussiculoso abrasa promens; sanguinis in ulcus affluentis conversio in pus; vomicae propagatio in pulmone; vomicae hujus perruptio in laryngis tubos; puris suffocans aliquando secretio, vel quotidiana cum tussi, ingens, in aqua subsidens, coacta, dulcis, pinguis, foetida, alba, rubra, flava, livida, cineritia, strigmentosa, igni imposita carnem assam spirans foetidam; Vomicae perruptio in cavum Thoracis, unde respiratio difficillima, phaenomena Empyematis (1188. N°. 4.). Tum respiratio pessima; consumptio omnis sanguinis, chylique, in pus; nutritivi praeparatio sublata; solidorum consumptio fere integra; febris hectica cum pulsu parvo, languido, calore ad superiora acri, genis rubentibus, facie Hippocratica; anxietas inexplicabilis circa vesperam plerumque; sitis magna; sudor nocturnus ingens; pustulae rubrae; pedum, manuumque, inflatio a parte affecta; debilitas summa; vox rauca; capillorum defluviu; pruritus toto corpore, cum pustulis aquosis, diarrhoea flava, foetida, purulenta, cadaverosa, frequens, tenesmodes, debilitans; sputi suppressio; mors. Unde Regulae hae perspiciuntur.

Vo:

(z) Epidem. I. textu 18. Charter. Tom. IX. pag. 20.

Vomica, five ulcus tectum, in pulmone adest: verum antea ad §. 406., ubi de abscessu agebatur, enumerata sunt omnia illa mala, quae a pure, in abscessu diu retento, sequuntur; ibi dictum fuit, pus acre fieri; putrescere, vicina consumere, erodere. Si jam illi effectus puris retenti & accumulati considerentur in pulmone obtinere, facile patet, quanta inde metuenda sint mala; de quibus etiam dictum fuit ad §. 835. 836., ubi de vomica pulmonis post peripneumoniam nata agebatur. Verum quidem est, quod post inflammatorios validos pulmonum morbos majoris molis vomicae soleant nasci, quam in multis phthificis observantur, in quibus, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, saepe minoris molis tubercula tantum nascuntur, quae successive solent suppurari, rumpi, & per sputa purulenta evacuari, sicque sensim pulmonem depascendo lentam inducere phthisin. Interim tamen, si vel plura fuerint talia tubercula, quae suppurantur, & satis vicina sibi mutuo, vel non satis cito rumpantur, dum matura sunt, poterunt sensim aucta copia puris in magnam satis vomicam mutari; de qua re videantur illa, quae ad §. 1185. habentur. Quamvis autem pulmonis vomica nunquam periculo careat, tamen observata practica docent, longe plures evadere, dum, post suppuratam pleuritidem vel peripneumoniam, ingentem puris copiam simul & semel exspuunt, quam ubi in minoribus tuberculis colligitur pus in pulmone. Testatur de his *Celeberrimus Mead (a)*; *Is morbus, etsi gravis sit, & in tabem saepe desinat, haud tantum periculi adfert, quam minores illae exulcerationes.* Non tantum spem, sed & certam salutem, ausus fuit *Hippocrates (b)* promittere illis, qui ex pleuritide vel peripneumonia vomicas collegerunt; dicens: *Et quicumque ex Peripneumonia aut Pleuritide suppurati fiunt, minime moriuntur, sed sani fiunt.* Verum ubi, non post validas inflammationes, sed ob alias causas, vomica parva in pulmone nascebatur, tunc pejora metuebat. Addit enim *(c)*; *Suppurati etiam fiunt, quum minus excreant, quam ad pulmonem defluat. Quod enim in pulmone consistit & defluit, pus fit. Pus autem, in pulmone & thorace consistens, ulcerat & putrefacit.* Quod autem hic respexerit ad tubercula pulmonis, patet ex alio loco *(d)*, ubi illa sic describit. *Tuberculum vero pulmonis ita oritur. Quum pituita aut bilis orta fuerit, putrescit, & quamdiu quidem adhuc crudum fuerit, tum dolorem tenuem, tum tussim siccam, excitat, postquam vero maturuerit, anteriore & posteriore parte acutus dolor oritur, calores invadunt, ac tussis vehemens. Et siquidem pus quam citissime maturuerit, eruperit, sursum vergat, ac totum exspuatur, venterque, in quo pus erat, considat ac resiccetur, prorsus sanus evadit: si vero quam citissime ruptum fuerit, maturuerit, ac repurgatum fuerit, neque tamen penitus resiccari possit, sed ipsum tuberculum ex se pus effundat, perniciosum est illud, & a capite & reliquo corpore pituita ad tuberculum defluens putrescit, & pus gignitur, ac exspuitur, quo corruptus perit. Perit autem ex ventris profluvio.*

Quo-

(a) Monita & Praecept. Med. pag. 53. (b) De locis in homine cap. 7. Character. Tom. VII. pag. 366. (c) Ibidem. (d) De Morbis Lib. I. Character. Tom. VII. pag. 540. 541.

Quotidianis observatis & Medici & Chirurghi norunt, magnam diversitatem esse in curandis ulceribus, etiam in illis partibus corporis, ad quas manibus accessus datur. Si enim post validam phlegmonem abscessus sequatur, illum, ubi maturitatem adeptus est, aperiunt, sicque liberum exitum puri collecto conciliant. Subsidet tumor, blanda suppuratione depuratur tota superficies cavi, in quo pus haesit, sicque ad conditionem puri vulneris reducuntur latera vomicae, & sibi contigua dum redduntur, moderata pressione fasciae circumductae, fit consolidatio perfecta. Verum ubi in scrophulosis incipiunt suppurare tubercula, quam lente omnia procedunt, quam taediosa sunt ob diurnitatem curae haec mala, quam turpes, profundae, & corrugatae, cicatrices manent! Dum in cruribus scorbutorum ulcera nascuntur, sensim vicina depascunt, & per annos omnem artem chirurgi eludunt, nisi emendari possit scorbutica humorum acrimonia. Haec consideranti patebit ratio, quare magnae pulmonum vomicae saepe feliciter curentur, & contra minora tubercula tam difficulter ad perfectam sanationem deduci possint. Antea demonstratum fuit, talia tubercula in phthificis observari, quae quandoque duram adeo continent materiam, ut vel omnino non, vel difficillime saltem, ad suppurationem deduci possint: patuit, per erosionem vasorum ab acribus cum sanguine fluentibus fieri haemoptoën, & postea pulmonis ulcus; unde facile intelligitur difficultas curationis, dum suppurato quamvis & rupto tali tuberculo eadem mala diathesis superest, unde renasci poterit idem malum, vel & impediri, ne cavum parvae talis vomicae in pulmone depuretur & consolidetur, quin imo pergat quotidie novum pus colligere. Tunc obtinet ille casus, de quo in textu modo citato *Hippocrates* dicit: *Quod non possit resiccari, sed ipsum tuberculum ex se pus effundat.* Ubi ergo diu manet puris sputum, nec minuitur, sed increfcit, merito perniciosum habetur. Ideo in *Coacis (e)* monuit sequentia: *Quibus in pulmone tubercula fiunt, pus educunt ad quadraginta dies post ruptionem; hos vero transgredientes plerumque phthifici fiunt.*

Alia occasione ad §. 890. 1., ubi de Pleuritide agebatur, dictum fuit, *Helmontium* hostile acidum, pleurae & intercostalibus locis infixum, pro causa pleuritidis habuisse, atque vocasse *spinam pleuriticam*; quam educendam esse voluit, ut curaretur morbus, vel saltem sic enervandam, ut laedere amplius non posset. Et uti spina digito infixam inflammationem & suppurationem facere solet, nisi educatur, ita & in spina pleuritica, ipsi dicta, verum esse voluit, & omnem in hoc morbo venae sectionem damnavit. Certum est, per suppurationem natam una cum pure excuti spinam, quae digito inhaerens inflammationis & suppurationis causa fuerat: aequè etiam verum est, per suppurationem tolli & a vicinis vasis vivis separari illa, quae inflammatoria materia non resolubili infarcta erant; adeoque hoc facto, pure educto, & consolidato loco, morbum sanatum esse. Viderat tamen *Helmontius*, non semper adeo facile esse talem locum ulcerosum depurare, & depu-

(e) N°. 404. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

depuratum consolidare : hinc , sua phrasi utens , dixit sequentia (f) : *Spina enim evulsa , facile cessat reliquum , nisi forte diuturna mora apostema ipsum fecerit spinosum . Nam semel nato apostemate vel ulcere , licet a tergo nec radicem in corpore sint nata , nec aliunde foveantur , per se stant deinceps , subsistuntque absque alia sui tutela . Incumbendum ergo spinæ evellendæ . Estque tabidi ulceris pertinacia , quod ulcus jam spinam non habeat , sed spinosum evaserit . Per spinam intellexit omne illud , quod inflammationem & suppurationem producere valet : cum autem ulcus tale pulmonis non facile depurari & consolidari possit , quotidie novum pus colligit . De rationibus autem hujus difficultatis dicendum erit , ubi de cura phthisis agetur .*

Verum perpetua tali suppuratione totum hoc viscus consumi poterit ; uti videmus in partibus externis , fistulosa & sinuosa ulcera non tantum membranam adiposam consumere , sed & musculos , imo & ipsa ossa : unde observatum fuit in cadaveribus phthisi defunctorum , pulmones , vel in totum , vel maxima parte , consumptos fuisse . Antea ad §. 1199. monitum fuit , polyposas concreciones , post hæmoptoën quandoque tussi eductas , fecerunt Medicos etiam peritos , dum credebant , vasa sanguinea pulmonis sic exspui : verum suppuratione diuturna sic solvi posse bronchia pulmonis a vicinis , quibus cohaeserant , ut una cum sputis prodeant , possibile videtur , licet quidam de hac re dubitaverint . Certe Galenus , uti antea ad §. 1205. dictum fuit , observavit , phthisicos pulmonis putres quasdam partes exspuisse . *Benedictus (g) testatur , quod non semel viderit , pulmonis parenchyma aequali attritione ita dissolutum , ut in putrilaginem , limi quamdam speciem prae se ferentem , redactum videretur . Imo , Quos phthisicorum acris & inaequalis perdiderat deprædatio , horum pulmones , præsertim lobos frustulatim laceratos , & quasi sorice demorsos , aperto cadavere deprehendit . Similia me in cadaveribus quandoque vidisse , probè memini , & magnus satis numerus observationum similium habetur apud Bonetum , aliosque plures ; quas recensere nimis longum foret : unicum Diemberbroeckium (h) testem adduxisse sufficiet , qui non tantum pulmones adeo ulcerosos invenit , ut vix dimidium visceris superesset , verum & in homine , qui ex neglecto thoracis vulnere phthisicus obiit , post viginti duos ab inflictio vulnere menses , invenit vulnerati lateris totum pulmonis lobum suppuratione adeo consumptum , ut ne minima quidem ejus particula in illo latere superesset ; imo fere dixisses , nunquam in eo latere quidquam pulmonis fuisse . Imprimis autem ideo quam maxime notabile est illud exemplum , quia omni cum cura lustratum fuit illud cadaver a Diemberbroeckio , qui Anatomem in Academia Ultrajectina publice profitebatur , coram alio Medico & binis chirurgis , ut nempe renunciaretur magistratui , an vulnus inflictum ante tot menses causa mortis habenda esset , nec ne ?*

Mirum videri poterit , cur in tali casu non pereat aeger potius subita Hæmoptoë , dum cor dextrum urget sanguinem per arteriam pulmonalem in

lo-

(f) *Pleura furens* pag. 320. N°. 21.(g) *Tabid. Theatr.* pag. 64.(h) *Anatom. Lib. II. cap. 13.* pag. 310.

lobum, qui consumitur. Contingit hoc aliquando, sed rarius tamen, & fere semper lenta phthisi pereunt. Plurima certe observata docent, ubi suppuratio adest, minus esse haemorrhagiae periculum. Hoc videmus in vulneribus, imo in ipsis etiam membrorum extirpationibus. In haemoptoicis, etiam saepe recidivam passis, dum suppurati fiunt, cessat sanguinis sputum, licet perpetua maneat tussis, & saepe satis valida. Totum renem per suppurationem consumtum vidi ita, ut nullum parenchyma, sed sola membrana externa superstes inventa fuerit in cadavere; tamen nullus sanguis exiverat per urinam, sed pus tantum. Forte tamen etiam in fabrica pulmonis aliqua posset inveniri ratio, quae minueret hanc difficultatem. Notum est, pulmonem dividi in lobos majores, qui singuli denuo in minores subdividuntur, ad quorum singulos arteriae pulmonalis ramus venit, major ad lobos majores, minor ad minores lobulos, ex quibus unitis major lobus componitur. *Ruyfchius* (i) in pulmonis fabricam inquirens vidit, *vasa sanguinea unius lobuli (in pulmone vitulino) nullum habere commercium cum alterius lobuli vasis, intercedente membrana, aut septo membranaceo. Imo membrana cujusque lobuli ambit tantum lobulum proprium: vasorumque ramuli tantum prospiciunt suo proprio lobulo. Hoc ita sese habere in pulmone vitulino expertus sum; in homine vero non semper (si unquam) illud locum habere.* Interim tamen alio in loco (k) subdivisionem majorum pulmonis loborum in millenos alios minores demonstrat. *Celeberrimus Helvetius* (l) in pulmonis fabricam inquirens invenit, quod arteriae non transirent ab uno lobulo in alterum, sed singuli ramuli suis prospicerent lobulis; majores autem rami inter lobulorum interstitia decurrerent. *Lieberkuhnus*, quo neminem dexteriore in rimanda viscerum fabrica vidi unquam, & cujus praematuram mortem cum omnibus bonis lugeo, dum gratus recordor, quot & quanta ab illo didicerim, & quam pulchra ab ipso praeparata possideam, rem hanc confecit, & plurimis demonstravit partem pulmonis humani, ablata membrana externa, separati in minores lobulos, qui ab aspera arteria dependebant: tres diversos ramos arteriosos, & unam venam, quatuor diversis coloribus tincta materia repleverat, & sic manifestè ostendebat, nullam esse per vasa communicationem inter lobulos, hincque intelligi posse, quomodo lobulus pulmonis queat obstrui in vasis suis, inflammari, suppurari, & tamen illud vitium non statim communicari vicinis. Sic intelligimus, quomodo lenta phthisis sensim depascere pulmonem possit, absque eo quod haemoptysis subito lethalis sequatur; dum vitium nempe sensim ab uno pulmonis lobulo ad alterum serpit, & singulis lobulis minores rami arteriosi prospiciunt, integra & libera manente circulatione per reliquam pulmonis partem non affectam. Simul etiam ex hac pulmonum structura melius intelligitur, quid proprie sint pulmonum tubercula, quae toties a Medicis observata fuerunt successivè inflammari & suppurari.

Tamen

(i) Mus. Anat. sive Catal. rarior. pag. 134. (k) Thesaur. Anat. VI. N°. 92.
 (l) Academ. des Sciences 1718. mem. pag. 38.

Tamen fatendum est, non semper inveniri in phthificorum cadaveribus pulmones consumptos, licet quotidie ingens sputi purulenti copia prodierit, & hinc Medici suspicati essent, viscus illud totum fere contabuisset. Lubens fateor, mihi hoc aliquoties contigisse; & memorabilis talis casus in Nosocomio practico Viennensi visus est (m), ubi post sputa purulenta copiosissima pulmo satis integer inveniebatur; undique quidem accretus pleurae & pericardio in sinistro thorace; sed quomodocumque diffecaretur, nec guttula puris, nec vomicae vestigium, inveniebatur: in trachaea incisa tamen quid purulenti aderat. Verum certa observata docent, non semper suppurationem consumere partem, unde pus manat, & tamen, largissima puris copia, quotidie excreta, totum corpus contabescere. Post extirpationem mammarum, uti & artuum majorum, toties doluerunt Chirurghi, tabescere aegros, dum nimia puris copia ex lata superficie tanti vulneris quotidie exit, ita ut omnes corporis humores, successive in pus mutati, elabantur de corpore, donec contabescat aeger, qui primis post extirpationem diebus optimam salutis spem exhibebat omnibus. Pauco tamen ante mortem tempore ficcatur saepe tota superficies vulneris, & post mortem ne vestigium puris apparet. Vidi, ingentia in cruribus ulcera per annos incredibilem copiam ichoris foetidi dedisse quotidie, & dum corticis peruviani usu, loco ichoris, bonum pus nasci inciperet, in toto ambitu cicatrizari incipiebant, nec apparebat magna jaetura substantiae, post integram consolidationem. Antea ad §. 158. 7. & ad §. 432. notatum fuit, ex *Hippocrate*, circa mortem ulcera ficcari; unde & siccitatem ulcerum inter signa lethalia numeravit in aegris. Si jam & hoc contingat in phthificis, post mortem pauculum tantum puris invenietur, & fere solis tantum in trachaeis, dum non amplius sputa extussire possunt aegri, morti proximi. Unde & monuit *Hippocrates*, uti postea dicitur, sputorum suppressionem in phthificis mortem quam proxime praecedere.

Sed & inde intelligitur ratio, cur, si unus lobus pulmonis purulentus fuerit, pus inveniatur quandoque in altero pulmone. Dum enim tussi molesta aegri jam debiles nituntur sputa educere, nec valent tamen, pus elevatur in asperam arteriam, & dein relapsum, ad utrumque pulmonem venire potest. *Celeberrimus Simson* (n), in cadavere hominis, qui magnam copiam puris ante mortem exspuerat, invenit pulmonem dextrum in superiori parte scirrhosum, simulque sinum purulentum, qui digitum capere poterat; inveniebat quoque calculum, & copiam aquae in pectoris dextri cavo. Sinistrum autem pulmonem invenit sanum, bene coloratum, absque ulla duritie, & mirabatur ubique pus exire, dum cultello fecaret in diversis locis substantiam: non autem exhibat pus magna copia simul, sed gutta una vel altera tantum, ex dissectis nempe asperae arteriae propaginibus.

Tussis fere perpetua sicca. Quamdiu enim tuberculum, vel & major vomica, nondum aperta, premit vicina loca & irritat, tussicula adest, sed
vel

(m) De Haen Rat. Medend. part. 1. pag. 118.
part. 2. pag. 620.

(n) Medic. Essays vol. V,

vel omnino sicca, vel tantum merè mucosa, per tussis concussionem abrasa, exspuuntur; nihil autem purulenti adhuc in sputis apparet. De his videantur illa, quae antea ad §. 834. 835. 836. de pulmonis vomica dicta fuerunt. Haec sputa limpida vocabat *Caelius Aurelianus* (o); & tunc *nondum phthistici* iudicantur; in *phthificam* vero passionem pròni ac declives esse noscuntur. Cum autem praecipua spes curae sit vomicae pulmonalis in eo, ut cito rumpatur, & postea depurari possit & consolidari, patet ratio, quare, diu si clausa maneat vomica, periculum augeatur. *Hippocrates* (p) monuerat: *Difficiliter spirantes ex siccitate, multa cruda educentes in tabe, perniciose habent.* In hunc locum dum commentatur *Duretus* (q), voluit, loco *ξηρῶσαι*, legendum esse, *πληρῶσαι*, sicque difficultatem respirationis, non a siccitate, sed a plenitudine pulmonis ob turgentem vomicam, deduci voluit. Certe si multa cruda eduxerint tales aegri, non poterit tussis sicca dici. Generalem regulam practicam *Benedictus* (r) posuit sequentem: *Si spirabilia materiam quaecumque diutius retinuerint, medelae difficultatem commo-*
strant.

Sanguinis in ulcus affluentis, &c. Antea, ubi de vulneribus agebatur §. 158. 7., constitit, pus extra vasa fieri, sed materiem, unde fit, per vasa afferri. Neque videtur sanguis ruber in pus mutari, sed potius tenuiores humores a sanguine secreti: quamdiu enim vulnus sanguinolentum est, non videmus pus, sed postea contractis vasis madet vulneris superficies tenuiore humore, qui sensim in superficie vulneris, si defendatur liber aëris accessus, in pus mutatur. Si enim vulnus aëri exponatur, exsiccantur omnia, & crusta tegitur vulnus, sub qua crusta dein pus fit. Simul tunc patuit, sanos humores in pus mutari; & hi quidem videntur citius in pus abire, quam morbofi: ubi enim semel in vulnere pus apparuit, illo deterfo, intra 12. horas pus renascitur; imo adhuc citius: inflammatoria autem materies longius tempus requirit, ut in pus abire possit, & forte eo tardius in pus mutatur, quo crassior & magis compacta fuerit, vel ob alias quascumque dotes magis recesserit a conditione sanorum humorum. Sic antea dictum fuit ad §. 830., sanari feliciter peripneumoniam sputis crassis flavescensibus, pauco cum sanguine mistis, & in album blandum cito mutatis; quae certe sputa pus omnino referunt. Sic observamus, anginas mitiores cito saepe suppurari. Postea in variolarum historia patebit, optimae indolis variolas tardius prodire quidem, sed suppurari citius. Cum ergo omnis totius corporis sanguis per pulmonem transire debeat, si semel labes purulenta in hoc viscere nata fuerit, mirum non est, augeri quotidie puris copiam, & vomicam clausam extendi magis magisque, vel, si rupta fuerit, quotidie regenerari pus, quod per sputa excernitur, sicque sensim omnes corporis humores in pus abire, nisi ulcus tale pulmonis depurari & consolidari possit. Antea au-

(o) Morbor. Chronic. Lib. II. cap. 14. pag. 422. (p) Coac. Praenot. N°. 445. Charter. Tom. VIII. pag. 878. (q) In Coacar. Hippocrat. pag. 321. (r) Tabid. Theatr. pag. 109.

tem jam monitum fuit, plures evadere; dum magna vomica pulmonis pus fundit, quam dum minoris molis ulcus hoc viscus sensim depascitur. Hanc rem etiam videtur distinxisse *Caelius Aurelianus* (s); dum dicit: *Empyica passio, sive ἀναφορητική, discernitur a phthifica non aliter, quam ulcerum collectione.* Verum eandem hanc passionem Empyicam paulo ante vocaverat purulentam sive vomifluam. Addit autem postea: *Saepe coadervatam puris copiam, excludunt repente Empyici, ac deinde egestione facta febribus atque horribus praeteritis liberantur; ut aut omnino iis careant, aut ex parte afficiantur: in phthificis ea, quae supra diximus antecedant, & liquida paulatim, non coadervata excludantur, & pro modo auctae passionis etiam febres augeantur.*

Si jam magna talis vomica in pulmone nata fuerit, nec rupta depuretur brevi, vel & minor, sensim propagata, contiguam pulmonis partem adhuc sanam depascatur, tandem totum hoc viscus consumitur, uti antea vidimus; vel saltem humores ad pulmonem allati in pus abeunt quotidie, quod per sputa ejicitur, sicque sensim contabescunt miseri, licet post mortem pulmo appareat satis integer. Si enim facilis via sit sputis purulentis in tracheas pulmonis, non colligitur sputorum copia, sed libere educuntur, quamdiu vires constant, & firma adhuc latera sufficiunt sputis per tussim ejiciendis. Unde etiam intelligitur, quare quandoque longo tempore superstites aegri haec mala ferre possint, dum nempe in minori pulmonis lobulo pus colligitur, nec propagatur ad vicinos, vel saltem tarde admodum: de his pulmonis ulceribus dixit *Galenus* (t); *Quae vero in pulmone jam longo tempore remanserunt, quamvis aliquando curentur, relinquunt tamen in ipso callosum quid & fistulosum, quod tractu temporis levi occasione excoriatur.* Annosa talia pulmonis ulcera considerans *Willisus* (u) dixit, cavum tale ulcerosum in hoc viscere nasci, quod callosos undique parietes habet, *ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur; sed quotidie tota, copia licet ingenti, expectoretur.* Taliter affecti, quasi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imo flavum & purulentum quasi, omni mane, aliquantulum in toto die, rejiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt; & dormiunt; ἐσθαρῆς, aut saltem in modico corporis habitu, perstant, & non raro persenescent. Aliquot talia exempla ipse vidi; & imprimis in illustri viro, qui septuagenario major obiit: vidi per quadriennium ante mortem, illum quotidie mane uncias aliquot puris albi cocti exspuere cum magna facilitate, & deinde saepius per diem similia sputa educere. Sanctè asseverabat, se jam a triginta annis similem puris copiam ejicere, atque idem a fide dignissimis Medicis confirmabatur, qui dudum illum noverant, & ipsius curam olim gesserant. Omnia sua munia praestavit ad mortem usque, & lauta satis utebatur mensa, appetitu valens. Apud *Schenckium* (w) plures similes casus habentur.

De

(s) Morb. Chronic. Lib. IV. cap. 14. pag. 422. (t) De Locis Affectis Lib. IV. cap. 8. pag. 467. (u) De Medicam. operat. Sect. 1. cap. 6. pag. 162. (w) Observat. Med. rar. pag. 260.

De periculo, quod imminet, si major pulmonis vomica uno impetu pus copiosum evomat in trachaeam, antea dictum fuit ad §. 836. N°. 2. Rarius tamen hoc in phthisi contingit, cum plerumque quotidiana sputi purulenti excretio fiat, donec sensim contabescant.

Quotidiana cum tussi, ingens, &c. In ulceribus partium exteriorum corporis maxima spes curationis ponitur in eo, si bonum quotidie pus exeat libere ex tota ulceris superficie, & nihil puris diu retineatur, sicque mora acrius redditum latera cavi, in quo haeret, male afficiat: unde, uti antea dictum fuit ad §. 413. & sequentes, fistulae & sinus difficillime curantur, nisi impediri possit, ne pus diutius in his moram trahat; quod optimè fit, discisso toto cavo, in quo pus colligitur; tuncque latera talis cavi, per idonea remedia applicata, sic possunt depurari, ut ad conditiones puri vulneris reducantur, & sic obtineatur perfecta consolidatio. Cum autem haec in pulmonis ulcere curando locum non habeant, patet ratio difficilis curae.

Quo autem sputa in hoc morbo magis degenerant a conditione boni puris, eo caeteris paribus minor curationis spes. Sive enim hoc fiat a pure diu retento, in fistuloso quasi pulmonis ulcere, & sic sola mora mutato in pejorem indolem, sive ipsum ulcus fundat perpetuo ichorem acrem, a conditionibus boni puris alienum, semper metus est, ne malum serpat magis magisque, vel & resorptum pus, mora acrius & tenuius redditum, totum sanguinem inficiat sic, ut nutritioni penitus ineptus fiat; sicque corpus contabescat; videantur illa, quae ad §. 406. de noxis puris diu retenti habentur: unde omnibus illis, qui per plures annos toleraverunt pulmonis ulcus, imo ad senectutem usque, semper libera fuit & quotidiana excretio boni puris.

Puris optimi notae antea §. 387. enumeratae fuerunt, ut nempe sit album, laeve, aequabile, minime foetidum: pessimum autem censetur illud, quod omnino ab his dotibus recedit, & e contra, uti postea dicitur, pro bono omine habetur, si pus malum, per bonum victum & idonea remedia, sic emendetur, ut propius ad conditiones boni puris accedat. Ob hanc rationem Medici attente sputa phthysicorum lustrant, ut debitam inde Prognosin forment.

Dixerat Hippocrates (*); Phthysicorum, in aquam salsam exspuentium, sputa si ad fundum tendant, cito pereunt. Postea fere omnes Medici sputa compacta, in aqua subsidentia, damnaverunt in hoc morbo, & habuerunt pro signo, quod & solidae partes corporis consumi incipientes partem sputi talis constituerent, quod inde aquae specificam gravitatem superans fundum vasis petit. Sputa enim purulenta solent supernatare aquae, licet & quandoque quaedam ex illis, quae idem aeger exspuerat in morbis, supernatare, alia fundum vasis petere, viderim. Ideo videtur iussisse Hippocrates, ut in aquam salsam aegri exspuerent: cum enim haec specificè gravior sit aqua pura, qui-

(*). Coacar. Praenot. N°. 435. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

quiritur major compactio adhuc sputorum, ut vasis fundum petere possint, adeoque & certius praesagium. Notandum autem est, illud locum habere in sputis omnino purulentis, quae nihil mucosi admistum habent. Mucus enim, trachaeas pulmonis investiens, spumofus semper est, & aëris bullas continet, adeoque si vel puri permistus fuerit, vel illius extremo margini visciditate adhaereat, sputum purulentum aquae supernatabit, licet proprie loquendo solum pus illud foret specificè gravius aqua. Inde etiam intelligitur, quare quaedam sputa fundum petant, quaedam non, licet eodem fere tempore excreta fuerint. Simul patet ratio, quare sputa supernatantia post aliquod tempus fundum petant, dum nempe mucus sputa ambiens, vel illis mistus, aqua solutus fuerit, & bullae aëreae, mucosae inclusae, disparuerint. Optime hoc experimentum instituitur, ubi post somnum levi tussicula sputa cocta exscreantur facillime a phthificis; tunc enim vix ullus mucus simul abraditur, & purum pus exspuitur. Obtinet enim tunc illud, quod monuit *Benedictus* (y), sequentibus: *In sputorum ἀναγωγῇ, quae ad supernas trachaeae partes traducta fuerunt, scretu aut tussicula minime laboriosis exploduntur; quae vero imis infederunt bronchiis, difficulter rejectantur.* Caeterum idem ille auctor *Hippocratis* sententiam suis observatis confirmat, dum inter funestae phthisis signa enumerat, *pus caenosum, ponderosum, colorisque cinerei, quod aquae injectum facile quasi ei commiscetur, fundumque petit* (z).

Observatum fuit & sputa varium habuisse saporem in phthificis. *Hippocrates* (a) memorat, in tabidis *sputum crassum, ex virore pallescens, & dulce, per tussim rejici.* Paulo post notat, *quod sputum ore continens exscreaturus illud detestetur, ob malignum saporem.* In *Coacis Praenotionibus* (b) autem dicit: *Qui suppurati futuri sunt, primum salsuginosum spuunt, deinde dulcius.* Forte tamen ibi per *dulcius* intelligi posset *minus salsum.* Audivi aliquoties tales aegros de fatua dulcedine sputorum conquerentes, & dum jam purulenta exspuerent; & antea *Benedictus* (c) maxime suspectum habuisse videtur dulce illud sputum, & vidit nonnullos, intra trimestre spatium, *ex profuso vitali nectare deflorescentes, & arescentes, strigosos periisse.* Credidit enim, succum nutritivum sic exspui, & inde marasmo perire exhaustos aegros. Certe chylus & lac, proxima nutrimenti nostri materia, dulcia sunt. Confirmabatur autem in hac opinione, quod in cadavere hominis, post dulce tale sputum defuncti, aliquoties tamen haemoptoën passi, *universa spirabilia, nec non viscera naturalia omnia, quoad sensum sana comperta fuerint.* Sed tamen *pulmo ubique inteneratus tonum amiserat.* Uti etiam, quia *idem sputum, igni admotum, sicut succus omnis nutritivus, in gelatinae albicantis consistentiam percoquitur.* Caeterum suis observationibus confirmat *Hippocratis* sententiam, dum dicit; *Sputum hoc subdulce in omnibus, quos vidisse memini, ptyalismo diuturniori, & ut plurimum salino, praecedenti fuit confectarium.*

Omni-

(y) Tabid. Theatr. pag. 49. (z) Ibidem pag. 104. (a) De Morbis Lib. II. cap. 17. Charter. Tom. VII. pag. 569. (b) N°. 403. Charter. Tom. VIII. pag. 876. (c) Tabid. Theatr. pag. 66. 67.

Omniū autem optima iudicat sputa, quae omni omnino sapore care-
rent; observavit enim (d), quod *ad phthisin proni, qui frequenter insipida
sputant, tardius tabescant, etiamsi ab ortu vitiosam pulmonum ούσασι ναστι
fuerint.*

Foetida admodum sputa longe peioris ominis videntur, cum putredinis in-
ceptae jam dent indicium: interim tamen videtur idem ille Auctor (e) in
hac opinione fuisse, quod foetor sputorum non semper significet, morbum
hunc citissime in mortem tendere. Monet enim, *sanguinem purissimum putres-
cere, si proprio tepore non foveatur.* Certe sanguis grumosus in tracheis pul-
monum contentus, vel & materia purulenta ibi haerens, nec excreta citius,
poterit corrumpi, cum liber aëris accessus sit, & humidus loci tepor. Ob
hanc rationem alio in loco (f), dum finestae phthisis signa recenset, dam-
nat quidem anhelitum foetidum, sed & simul addit difficultatem anhelit-
us maximam. Contigit mihi, aliquando tales casus videre, ubi cum sputis
olidissimis diu adhuc vivebant aegri, & solitis poterant vacare muneribus:
imprimis hoc miratus fui in juvene, qui foetidum adeo sputum, mane im-
primis, tussi rejiciebat, ut ferre vix potuerim, licet me non adeo delicatum
credam, ut a similibus facile afficiar. Diu certe traxerat morbum, ante-
quam foetor ille sputorum accederet, & cum his adhuc biennium integrum
supervixit, quotidie solitis laboribus vacans; tunc autem, subito aucta spu-
torum copia, cito contabescens periit. Hinc intellexi, quare Hippocrates (g)
dixerit: *Quos suppuratos, mitius habentes, sputorum graveolentiae sequuntur,
eos recidiva occidit.*

Talibus autem phthificis consuescere tutum minime videtur, cum putri-
dus sputorum halitus ab adstantibus una cum aëre inspirato in pulmones tra-
hatur; metus enim est, ne contagio in sanos propagetur morbus. Monuit
Galenus (h) hinc: *Periculosum praeterea est, consuescere his, qui tabe tenen-
tur, atque in totum cum omnibus, qui putridum adeo exspirant, ut domicilia,
in quibus decumbunt, graviter oleant.* Certe juvenis ille, cujus modo men-
tionem feci, infecit sororem & ancillam, quae ipsi in morbo assidue mini-
straverant. Tulpius (i) fatetur, quod in phthifici cadavere lubens conspe-
xisset consumpti pulmonis vitium, sed deterruit a sectione foetor tabidus: *no-
xius forte non minus medicis, quam ipsis consanguineis.* Viderat Benedictus (k)
in phthificorum cadaveribus pulmones inter disseccandum in amurcam forde-
scentem mutatos; unde facile intelligitur, quantam mephitim talia sputa,
quae coenosa & argillofa vocat, quandoque expirent; simulque notat, pes-
sima talia sputa ponderosiora esse reliquis semper. Quin imo, licet tantus
sputorum foetor non adsit, mali tamen quid ab halitu deploratorum phthifi-
corum metuendum videtur: dum ultima oscula uxor phthifica moribunda
fixerat mariti mento, postea totus ille locus glaber mansit, licet densa barba
cresce-

(d) Tabid. Theatr. pag. 110. (e) Ibidem pag. 44. (f) Ibidem pag. 105.
(g) Coacar. Praenot. N°. 406. Charter. Tom. VIII. pag. 876. (h) De
Febribus Lib. I. cap. 3. Charter. Tom. VII. pag. 108. (i) Lib. II. cap. 11.
(k) Tabid. Theatr. pag. 68.

crefceret in omni ambitu: caeterum tamen nihil mali optimus ille vir inde paffus fuit, & plures annos supervixit absque ullo male affecti pulmonis indicio.

Solent quandoque & Medici sputa phthificorum ardentibus prunis imponere, & si male oleant, dum comburuntur, citam & certam perniciem inde praefagiunt: interim certum est, sputa omnia male olere, dum comburuntur: unde *Benedictus* (l) monet, minus certam inde Prognosin haberi. Major vel minor foetor sputorum, dum comburuntur, aliquod indicium dare posset majoris vel minoris corruptelae. Inter lethalia signa in phthificis *Hippocrates* (m) gravem illum sputorum odorem numeravit quidem; sed addidit; si *capilli a capite defluant*.

Infinitas fere sputorum varietates in phthificis esse, agnovit *Aretaeus* (n); & plures recensuit: *Sed omnes has puris formas & species esse* monet; & deinde addit sequentia: *Quicumque vero aut igne aut aqua humiditates explorant, hi haud ita multum phthoën mihi dignoscere videntur: namque visio quolibet alio sensu certior est, non modo iis, quae rejiciuntur, intuendis, sed etiam aegrotantis specie consideranda: si quis enim vel plebejus hominem viderit pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoë laborare pronunciat.* Verum non videtur considerasse *Aretaeus*, quod per sputorum explorationem aqua vel igne factam non indagaverint Medici, an phthisis adfit nec ne, sed tantum an citius aut serius morbus ille in mortem tendat; uti manifestè ex *Hippocratis Aphorismo* modo citato apparet.

Vomicæ perruptio in cavum thoracis, &c. Potest certe vomica pulmonis sic rumpi, ut in cavum thoracis pus dilabatur: interim tamen in phthificis hoc contingit rarius, sed plerumque per sputa evacuatur pus. Si vero hoc contigerit, facile patet, quam parum spei supersit, cum pulmo ulcerosus pure undique alluatur. Si empyema difficulter curetur, dum pulmo integer est omnino, quid sperandum erit, si pulmo jam adeo male affectus fuerit. Caeterum videantur illa, quae in *Empyematis* historia habentur.

Tum respiratio pessima. Quandoque enim, exeso pulmone, uti antea dictum fuit, pauca vasa aërea supersunt: saepius pus accumulatur in trachaeis, nec ob debilitatem educi potest per tussim. *Aliquando dolor pectoris & papillarum pungens & ulcerosus inter tussendum exacerbatus* (o), vel & *dolor tendens in decubitu dextro aut sinistro, ob pulmonum lateris alterutrius pleurae adnascentiam*, omnem sputorum educationem impedit, & respirationem suffocat. Ubi autem nondum rupta est vomica, comprimendo vicina vasa adhuc libera, producit eadem mala, uti antea ad §. 836: dictum fuit.

Consumtio omnis sanguinis, &c. Post mammae, aut & artuum ma-
jo-

(l) Tabid. Theatr. pag. 44. (m) Aphor. 11. sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 200. (n) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I. cap. 8, pag. 36. (o) Bened. Tabidor. Theatr. pag. 105.

jorum, extirpationem saepe tanta suppuratio nascitur, ut vel ex hac sola causa contabescant aegri, licet viscera omnino integra sint, omni nutrimento corporis in pus verso, & per latam talem superficiem vulneris elapso. Si jam magnum in pulmone ulcus fuerit, & sputorum purulentorum magna copia excernatur, idem necessario contingere debet, & quidem tanto magis, quod omnis totius corporis sanguis per pulmonem transire debeat, & omnis chylus, statim ac sanguini mistus fuit, cum illo per vasa pulmonis feratur; post extirpationes autem pars tantum sanguinis & chyli per haec loca transiat. Praeterea demonstratur in Physiologicis (*p*), quod pulmonis actione repetita chylus cum sanguine fluens per hoc viscus praeparetur in nutrimentum, ex quo restitui possint illa, quae quotidie pereunt tam de fluidis quam de solidis partibus in corpore sano. Unde duplici de causa contabescit phthisi laborans; ob jacturam nempe humoris nutriti, & quia, labefactato per ipsum morbum pulmone, non potest per hoc viscus sic perfici recens chylus, ut inde corpus nutririqueat. Contingit saepe, ut omnia viscera primae coctionis suis muneribus satis bene fungantur in phthisicis: appetunt, digerunt, alvum naturalem deponunt, & tamen nullo modo inde proficiunt, sed totus habitus corporis sensim marcescit, quia pulmonis actio requisita in chylum deficit. Pro pessimo signo habuit *Benedictus* (*q*) illud; dicens: *Phthisici, cibum avidè appetentes, & exinde robur neutiquam acquirentes, desperati: Nectar enim vitale depraedationi dicatum indicat.*

Solidorum consumptio fere integra, facie Hippocratica. Per sputa purulenta copiosa, & imprimis per sudores nocturnos, maxima fluidorum pars de corpore perit; hinc omnia vasa, non amplius distenta fluidis, contrahuntur; omnis omnino pinguedo, a qua torositas corporis pendet, perit, ita ut sola cutis & ossa superesse tantum videantur; musculorum tamen actio superest, & omnes motus musculares exercere possunt, in quantum magna debilitas permittit, & exsucca articulorum ligamenta non impediunt: vidi peritissimum musicum, consummata phthisi penitus emaciatum, pridie ante mortem cymbala pulsantem, & magna celeritate digitos moventem. Notum autem est, maximam molem muscoli pendere a tunica cellulosa interspersa singulis fibrarum muscularium fasciculis; hinc, licet extrema macie omnis tunica cellulosa dispereat, manet tamen adhuc musculosa fabrica, motibus exercendis apta. Dum famem depingere voluit *Ovidius* (*r*), videtur descripsisse consummatissimi phthisici tristem imaginem:

— — Cava lumina, pallor in ore:
 Labra incana situ: scabrae rubigine fauces:
 Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
 Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:

Ventris

(*p*) Herm. Boerh. Institut. Med. §. 208.

(*q*) Tabidor. Theatr. pag. 11.

(*r*) Metamorph. Lib. VIII. v. 805. &c.

*Ventris erat pro ventre locus. Pendere putares
Pectus, & a spinae tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, & immodico prodibant tubera talo.*

Accuratissime descripsit totius corporis in consummata phthisi contabescen-
tiam *Aretaeus* (s); ubi & pulchre notat, quod *buccarum tenuia dentibus in-
haereant, & subridentibus assimilentur: in omnibus denique cadaveris speciem
referunt.*

Tunc adest facies illa, *Hippocratica* dicta, quia in *Prognosticorum* libro
descripta fuit; de qua antea ad §. 1188. dictum, dum de *Empyemate* age-
batur.

Sensim autem marcescente corpore, gradatim extrema macies inducitur:
si vero subito haec augeatur, mortem prae foribus esse designat, uti optime
Benedictus (t), monuit: *Pinnarum narium contractio, thoracis collapsi angusta-
tio, si brevi spatio contigerint, moriturum aegrotantem denuntiant.*

Febris hectica, cum pulsu parvo, &c. Quid febris hectica, sive
habitualis, dicta Medicis, sit, alia occasione ad §. 835. dictum fuit, ex
Galeno: est nempe febris, quae semper sibi similis, nec invasionem alicujus
paroxyfmi, nec incrementum, nec vigorem, nec remissionem, habet, sic
ut se febricitare non percipiat aegrotus. Simul & ibi monitum fuit, quod
periodicum tamen hecticae febris augmentum agnoverit *Galenus*; sed credi-
dit, illam exacerbationem non pendere a natura febris hecticae, sed ab ali-
mento assumpto, quod ubi subactum est & distributum, tunc febricula haec
denuo ad pristinum statum redit. In phthisi incipiente haec febricula ve-
spertino imprimis tempore observatur, ita ut cum levi horrore quandoque
incipiat, aliquando vero absque ullo horrore praegresso sola pulsus celeritate,
calore aucto, & rubore genarum, se manifestet: mane autem pulsus solet
ad naturalem statum redire; & tunc quotidianae intermittens speciem refert.
Idem notavit *Aretaeus* (u), dicens: *Simul adest & ignis assiduus, qui nun-
quam intermittere videatur, interdum latens sudore & corporis frigore. Haec
enim propria phthoën sequuntur, quod videlicet caliditas excitatur, & in noctem
emicat, interdum autem in visceribus delitescit. Ubi autem morbus augetur,
hecticus calor magis magisque increfcit, & pulsus etiam summo mane fertur cita-
tior; tuncque spem in angusto positam esse monet Hofmannus (w). Quan-
doque in phthificis veram exacerbationem, & perfectam intermissionem, ob-
servari certum est; & videtur *Hippocrates* (x) hoc pariter notasse; dum
dicit: *In suppuratis febres intermittentes pleraeque sudoriferae sunt: omnium
vero frequentissime observatur, quod lenis febricula adsit perpetuo, circa**

ve-

(s) De Caus. & Sign. morbor. diut. Lib. I. cap. 8. pag. 36. 37. (t) Tabid.
Theatr. pag. 111. 112. (u) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. I.
cap. 8. pag. 36. (w) Medic. Rational. & Systemat. Tom. IV. part. 4.
pag. 308. (x) Coac. Praenot. N°. 419. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

vesperam fere semper auctior : subinde tamen & exacerbationes manifestae observantur vario tempore, vel a retento pure, vel a novo chylo post alimenta assumta. Ubi autem tuberculis obsidetur pulmo, quae successive suppurantur, tunc, quando tale tuberculum abit in abscessum, & brevi rumpeatur, saepe satis valida increfcit febris, quae pure per sputa educto cessat, manente sola consueta hectica febricula, donec novum tuberculum suppuratum simile febris augmentum producat. Ideo videtur *Benedictus* (y) dixisse: *Si Ephemera, vel hectica, per vices inaequales phthificum diutius exercuerint, fatalem indignant eventum.* Novas enim febrilis exacerbationis causas, malo priori manente, accedere frequenter designat. Ubi vero pus in ulcere pulmonis acre & ichorosum fit, vel retentum diutius, nec per sputa excretum, degenerat, tunc totus sanguis inficitur putrida & acri labe, acceditque febris putrida maligna, quae brevi vires, quae adhuc supersunt, tollit, & mortem inducit. Haec mala cum observasset *Benedictus* (z), dixit: *Phthifici, quibus materia pectus onerans labem febris putridae aut malignae contraxerit, omnes fere periire.*

Phthificorum pulsum parvum & languidum esse, mollemque, & modice celerem, statuit *Galenus* (a): hoc autem imprimis obtinet in morbo nondum admodum provento. Ubi vero jam contabescere incipit corporis habitus, tunc hecticam febrim comitatur pulsus tenuis, durus, obscurus, & frequens; uti alio in loco *Galenus* (b) optime notavit, postquam graphice prius descripserat marcorem totius corporis in phthisi. Simul notat, calorem, pulsum tangenti Medico, primo apparere lenem, sed, si diutius tangendo moretur, tunc acer & mordax calor percipitur: in volis manuum quandoque aegri molestum caloris sensum habent. Cur autem calor ad superiora acrior fit, & genae rubeant, dictum fuit ad §. 835.

Anxietas inexplicabilis, &c. Ubi ad §. 631. de Anxietate Febrili agebatur, patuit anxietatis causam esse impeditum sanguinis transitum liberum per arteriae pulmonalis fines. Verum in phthificis, vel sensim consumpto hoc viscere, vel pure oppleto, illud obtinet, & quidem tanto magis, quo plus morbus jam in mortem vergit. Certe miseri tales aegri de nulla re magis conqueruntur, & nunquam ardentius implorant artis auxilium, quam ut ab intolerabili hac anxietate liberentur. Vesperi autem imprimis magis anguntur, quia & sputa tunc minui solent, & febris augeri: sed quo celerius movetur sanguis per pulmonem, cujus vasa libera non sunt, eo magis increfcit anxietas; in homine enim sano, si cursu v. g. sanguinis celeritas augeatur, anxietas oritur, dum pulmo non potest transmittere sanguinem tam celeriter, ac per venas advehitur versus cor dextrum: hinc, nisi quiete corporis retardaretur celeritas sanguinis, subita mors sequeretur; uti frequenter contingit in hominibus & animalibus, quae ultra vires currunt. Ma-
tuti-

(y) Tabidor. Theatr. pag. 111. (z) Ibidem pag. 112. (a) De Pulsib. ad Tyrones cap. 12. Charter. Tom. VIII. pag. 10. (b) De Febrib. Lib. II. cap. 10. Charter. Tom. VII. pag. 120.

tutinis horis autem, dum mitescit febris, & sputa per noctem accumulata & cocta ejiciuntur, melius se habent phthifici.

Sitis magna; sudor nocturnus ingens. Antea ad §. 636., ubi de siti Febrili agebatur, constitit, siccitatem & humorum immeabilitatem merito inter sitis causas numerari. Verum antea vidimus, in phthisi totum corpus exsiccare, & anxietas humorum immeabilitatem per pulmonis vasa demonstrat. Simul etiam per labem purulentam sanguis inquinatus acrior redditur; unde & alia sitis causa deducitur. Concurrit sudor nocturnus, per quem liquidissima pars sanguinis diffatur de corpore; a qua sola causa etiam in sanissimis hominibus sitis oritur. De sudore autem illo nocturno videantur illa, quae ad §. 835. habentur.

Pustulae rubrae. Dum ex sanguine, ad cutanea vasa delato, tanta tenuioris liquidi copia per sudorem fecernitur, minime mirum est, residuum spissius redditum in vasorum cutaneorum angustis, & circa glandulas cutaneas, haerere, sicque pustulas producere: observamus, aestivis sub caloribus, in sanissimis etiam hominibus, per largos sudores in cute pustulas rubras nasci; adeoque magis hoc fiet in phthificis, in quibus ob ariditatem vasa cutanea minus pervia sunt, & acrior fit humorum indoles. Eadem est ratio, quare pruritus in toto corpore nascatur. Inter signa phthisis insanabilis apud *Benedictum* (c) recensetur; *Extremarum partium, & totius cuticulae, porrigo, deficiente in exterioribus spiritu madente.* Sed & *Hippocrates* (d) jam dixerat: *Pustularum eruptiones, velut unguibus lacerata cute* (τὰ ἀμυχώδεα ἐξανθισματα), *habitus tabem significant.* Quod merito pro phthisi consummata sumitur. Alibi (e) autem habetur: *Pruriginosa corpora, post alvum suppressam, in tabidis, malum.* Per alvi fluxum enim copia acriorum humorum subducitur; sed si vel sponte, vel per artem, supprimatur, ob summam aegrorum debilitatem, alvi fluxus, tunc hoc contingere solet.

A pure misto sanguini, per ulcerosum pulmonem fluenti, vel & ab eodem resorpto venis bibulis, totus sanguis inficitur, & funduntur humores, sic ut per sudorem colliquativum exeant affatim de corpore. Quando autem vires vitales magis magisque debilitari incipiunt, & simul, fluidissima parte per sudores dissipata, reliqui humores magis lentescunt, tunc ad cutim delata liquida difficiliter exire possunt, & epidermidem hinc inde in pustulas aquosas attollunt, quae exanthemata miliaria alba satis referunt, nisi quod plerumque longe majoris molis esse soleant. Neque hoc symptoma *Hippocratem* latuit; uti alia occasione ad §. 835. monui, ubi de signis agebatur, quae docent, abscessum in pulmone latere. In *Prognosticis* (f) enim, postquam dixerat, *oculi cavi fiunt, malasque rubores obsident, & ungues quidem manuum adunci fiunt, digiti autem manuum incalescunt, maxime summi, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, demum addit; & phlyctenae per corpus*

na.

(c) Tabid. Theatr. pag. 105. (d) Coacar. Praenot. N°. 444. Charter. Tom. VIII. pag. 878. (e) Ibidem N°. 440. (f) Charter. Tom. VIII. pag. 651.

nascentur. Per Phlyctænas autem pustulas aquosas intelligi, patet ex illis, quae §. 723. habentur.

Pedum manuumque inflatio a parte affecta. Consummata phthisi in mortem jam vergente, hoc observatur, quod, toto corpore jam emaciatissimo, extremi artus turgere incipiant. Merito *Benedictus* (g) dixit: *In Phthisi diuturniori tumor pedum oedematosus funestus.* Postea, ubi de causis generalibus hydropis agetur, patebit, omne, quod facilem reditum lymphæ per venas ad cor impedit, vel minuit; tumori hydropico originem dare posse. Verum in ultimo phthisis funestae stadio summa anxietas docet, difficulter sanguinem cordis dextri per pulmonem moveri; unde impedimentum fit motui sanguinis per venas versus cor, adeoque & difficilior resorptio lymphæ per venas bibulas. Cum autem simul & pauculum sanguinis per arterias moveatur; ut docet pulsus debilis; nec poterit arteriarum venis adjacentium actio promovere motum liquidi venosi: lymphæ ergo stagnare incipiet, & accumulari, in locis maximè a corde remotis; unde illarum partium tumor frigidus fiet, sed &, ob inopiam humidi in corpore jam exsucco, mollis. Hinc etiam intelligitur, quare *Benedictus* (h) dixerit: *Phthisis improvise fatigans, licet pectus minus gravet; cum extremarum partium; pedum præcipue, inevitabili infrigidatione, periculosissima.* Succi enim alibilis pessime alienati, viriumque exinde prostratarum; symptoma est. Simul patet ratio, quare *Hippocrates* (i), tabis decursum describens, dicat: *In progressu vero corpus extenuatur, exceptis cruribus: hæc autem tument, & pedes.*

An vero observatum fuerit, uti novi quosdam ex ipsis textus verbis concludere voluisse, quod, si sinister pulmo ulcere consumeretur, manus sinistra & pes sinister tumerent ante mortem, & contrarium obtineret, si dexter pulmo affectus foret, fateor me ignorare. Saltem in illis aegris, quorum curam gessi, hoc nunquam vidi, nec memini me legisse apud probatos auctores, illud ab aliis observatum fuisse.

Summa debilitas, vox rauca. Quotidie fluida & solida corporis per ipsam febrem hecticam mutantur, deteruntur, per sputa & sudores pereunt de corpore, nec restituntur; unde summa tandem debilitas sequitur. Vocis autem raucedo imprimis a ficcitate partium, quæ voci formandæ & transmittendæ serviunt, pendet.

Capillorum defluvium. Pili ex bulbillo, in tunica cellulosa locato, prodeunt, vel ex sebaceis cutis cryptis: semper in sanis & vegetis hominibus pingues sunt, & ubi per senectutem, vel morbos validos acutos, pinguedo corporis consumitur, & arefcit admodum cutis, capilli defluunt: si vero bulbilli integri manserint, & per bonum victum restituantur pristina torositas corpori, renascuntur denuo, uti observatur in illis, qui in vigore ætatis acutis & validis morbis decubuerunt, atque inde emergentes capillorum defluvium passi sunt. Cum autem secari & uri possint sine ullo doloris sensu,

re-

(g) Tabid. Theatr. pag. 111. (h) Ibidem pag. 110. (i) De Intern. Affect. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 645.

refectique recrescant denuo, & cutim quasi perforantes ex bulbillo in pinguedine locato germinent, hinc Galenus (k) dixit: *Generatio pilorum eadem est ac illorum, quae ex terra nascuntur.*

Non mirum ergo, cum, in consummata phthisi, de pinguedine nihil fere amplius supersit in corpore, & aridissima cutis evaserit, capillos cadere: unde ab Hippocrate (l) pro signo mortis brevi secuturae habetur: *Huic si jam capilli ex capite defluant, caputque velut ex morbo jam nudetur, & super prunas exspuente sputum graviter oleat, hunc intra breve tempus periturum asserito, & quod enecet, alvi profluvium fore.* Similem Prognosin & in Coacis (m) habet: uti & in Aphorismis (n). Postea idem omnium Medicorum testimoniis confirmatum fuit. Quamvis enim antea Phthifici sudoribus nocturnis diffluxerint, dum arefacta tota cute pili cadunt, versus interiora urgentur humores, soluti a corruptione purulenta per alvum ruunt, & foetidissimam diarrhoeam produunt, quae brevi finem morbo imponere solet, sequente summa debilitate ac morte. Hinc dixit Aretaeus (o), postquam accuratissime summam illam phthificorum consummatorum maciem descripserat: *Si talibus aegris alvus perturbetur, desperatum.*

Quandoque, licet rarius, contingit, quod alba & chylosa per alvum evacuentur, pessimo semper omine, cum sic exhausto jam corpori omne nutrimentum detrahatur. Observavit hoc Benedictus (p), & monuit: *Si phthisis diu detinuerit, & fluxus chylosus supervenerit, funestum.* Apud Caelium Aurelianum (q) leguntur sequentia: *Tunc pejorante passione ventris efficitur fluor albidarum egestionum, & indigestarum, debilitatis naturalibus digestionis officii.* Quod autem diu jam inveterato hoc morbo talis fluxus contigerit, patet ex illis, quae praecedunt: *Digitorum summitates crassescunt obuncatis unguibus, quod graeci γύρωσι vocant, sequitur praeterea inflatio pedum, & nunc frigus, nunc fervor articularum: nasi summitas pallefcit, atque aurium laminae frigescent.* Haec autem omnia tabis jam in mortem tendentis signa sunt.

Dum funesta illa phthificorum diarrhoea incipit, imò & quandoque paulo ante, sputa, prius copiosa, supprimi incipiunt, cum magna anxietate. Si autem tenui calido mellito potu haec non redeant, brevi alvi fluxus sequetur lethalis. Conantur enim Medici sic sputa promovere, & oxymelle calide dato tussim movere, ut pulmo liberetur: sed omnia haec artis molimina saepe frustra tentantur, quod pariter Benedictus (r), monuit: *Phthisi diutius correpto si Βρυχμα tenuioris substantiae, sive proritantia, porrecta fuerint, & exinde tussis non moveatur, funestum.*

Talis est decursus periculosissimi hujus morbi, quo tot homines in flore

(k) De Composit. Medic. secundum locos Lib. I. cap. 1. Charter. Tom. XIII. pag. 319. (l) De Morbis Lib. II. cap. 17. Charter. Tom. VII. pag. 569. (m) N°. 434. 436. Charter. Tom. VIII. pag. 877. (n) Sect. V. Aphor. 11. 12. 14. Charter. Tom. IX. pag. 200. 201. 202. (o) De Caus. & Sign. morbor. Lib. I. cap. 8. pag. 37. (p) Tabidor. Theatr. pag. 111. (q) Morbor. Chronicor. Lib. II. cap. 14. pag. 421. (r) Tabid. Theatr. pag. 112.

aetatis pereunt. Hunc breviter, ut solet, *Hippocrates*, sed accurate (s), descripsit: *A sanguinis sputo puris sputum, malum. A puris sputo, tabes & fluxus. Ubi autem sputum sistitur, intereunt.*

Sequuntur jam regulae quaedam generales, quae ad Prognosin formandam in hoc morbo magnam utilitatem habent.

- §. 1207. 1. **P**hthisis haereditaria omnium pessima, nec sananda, nisi cum praecautione haemoptoës.
2. Phthisis ab haemoptoë per vim externam, sine vitio interno praexistente, levissima est, caeteris paribus.
3. Phthisis (2.), in qua subito rumpitur vomica, expuitur pus album, coctum, aequale, facile, respondens copia ulceri, sine fiti, cum appetitu, digestionem, secretionem, excretionem bona, difficulter quidem, tamen sanari potest.
4. Phthisis ab Empyemate insanabilis.
5. Sputa gravia, solida, olentia, dulcia, cum signis ultimis (1206.), desperata.

1°. De Phthisi haereditaria antea ad §. 1198. dictum fuit; & tunc patuit, quantopere metuendus sit hic morbus, dum labis haereditariae justa adest suspicio. Si enim talis sanguinem spuere incipiat, tuto poterit ipsi applicari *Poëtae Praesagium* (t):

Non est in Medico semper relevetur ut aeger.

Interdum docta plus valet arte malum.

Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus

Ad stygias certo limite ducat aquas.

Tota spes salutis consistit, ut caveatur haemoptysis, quae in talibus circa decimum sextum annum aetatis jam metuenda est, licet saepius circa decimum octavum annum contingere solet. Si catarrhosa tussis, quae in aliis absque damno toties negligi solet, in sic dispositis oriatur, omnis cura adhibenda est, ut haec sopiatur, ne debilis pulmonis vasa, fracta per tussis vehementiam, producant haemoptoën. Servavit *Celeberrimus Boerhaavius* unicum haeredem nobilissimae familiae, in qua haereditarium hoc malum erat, dum & rectam vivendi normam praescriberet, & ter in anno sanguinis copiam minueret venae sectione. Imo sic & spes est, haereditariam illam labem deleri posse, cujus rei notabile exemplum vidi. Robustus & sanus vir nupserat lectissimae virgini, in cujus familia phthisis haereditaria erat; quo morbo ipsa periit, uti & reliqui fratres ac sorores,

ante

(s) Sect. VII. Aphor. 15. & 16. Charter. Tom. IX. pag. 299.

(t) Ovid. Epist. ex Ponto Lib. I. Epist. 3.

ante trigefimum annum. Ex hoc conjugio quatuor natae proles, licet pater faniffimus ultra octoginta annos vitam produxerit, omnes eadem labe infectae. Tres perierunt vera phthifi: quartus & ultimus, reliquorum forte territus, tempeftivis venae fectionibus funeftam haemoptoën cavit, dumque trigefimum sextum annum jam superaffet, & a prudentioribus monitus fuiffet, temperandum effe a venae fectionibus, obedire noluit, imo & numero & copia illas auxit potius, fperans fe tuto tunc genio parum plus indulgere poffe, unde a nimia fanguinis jactura hydropicus factus periit quadragefimo aetatis anno. Ex fana & robufta uxore, quae feptuagenaria major adhuc vivit, plures progenuit liberos, quorum aliqui infantum morbis perierunt, una ex filiabus poft trigefimum annum periit in puerperio, reliqui bini adhuc vivunt, nulli unquam pulmonis morbo obnoxii, patris aetatem jam fuperantes, & robufta fana progenie beati; quorum quidam jam adulti optime fe habent.

Unde videtur fpes fupereffe, labem talem haereditariam deleri poffe, fi haemoptoë caveatur. Simul etiam apparet, licet phthifis confummata contagio nóceat, uti antea dictum fuit, tamen labem haereditariam unius conjugis non nocuiffe alteri.

Caeterum observavit *Benedictus (u)*, haereditariam phthifin diuturniorem effe: fic enim habet; *Qui phthifis indelebilem impressionem a parentibus susceperint, licet irreftituibiles, sunt tamen diuturniores.*

2°. Antea ad §. 1198. dictum fuit, haemoptoën, quae a vi valida pulmonibus illata fit, facilius longe curari, quam si erosio vasis pulmo fanguinem fuderit: in priori enim casu humores boni sunt, & malum confiderari potest instar puri vulneris, cujus consolidationem fperare licet. Verum quidem est, perpetuum pulmonis motum per inspirationem & expirationem, uti & aëris liberum & ad vitam neceffarium accessum, facere, ut difficilius consolidari poffint pulmonis vulnera absque ulla fuppuratione fequente: adeoque hanc magis metuendam effe, quam in vulneribus partium externarum, ubi arte chirurgica labia vulneris uniri poffunt, & aër arceri. Interim, si poft talem haemoptysin phthifis nafci incipiat, tanquam topicum malum poterit confiderari, quod nec Cacochymiam praecedentem, nec Idiosyncrasiam confpirantem, habet; adeoque, caeteris paribus, phthifis a tali fanguinis fputo nata levior erit aliis, quae a periculofioribus caufis ortum duxerint. Tamen nec talis phthifis periculo vacat; uti fequenti numero dicetur.

3°. Antea, ubi de Peripneumonia vera agebatur, monitum fuit, si ille morbus in vomicam abeat, omnia tentanda effe, ut cito rumpatur, & pus, in vafa aërea pulmonis delapsum, evacuetur; fic enim depuratio ulcerofi loci, & poftea consolidatio, fperari poterit. Nifi enim cito poffit talis vomica rumpi, aucto tumore comprimet & impediet omnia vicina; totumque hoc viscus depafcetur a pure diu retento, per ipfam moram acriori reddito. Unde si poft Haemoptoën per vim externam factam fequatur pulmonis vomica,

(*) Tabidor. Theatr. pag. 111.

mica, & haec subito rumpatur, spes sanationis superest; quae augebitur magis, si pus bonae notae cum facilitate expurgetur, absque vehementi adeo tussi, quae molesta conquassatione locum ulcerosum irritare & exasperare possit, sicque consolidationem loci affecti impedire. Verum ut bona Prognosis habeatur, quam maxime etiam attendendum est ad copiam puris, an respondeat ulceris magnitudini. In tali enim casu, ubi vomica satis cito rumpitur, non potuit ingentem puris copiam continere; & postquam rupturae tempore totum pus evacuatum est, sensim ac quotidie sputi purulenti copia minuetur; si res bene cedat; uti manifeste apparet in vomicis externarum partium, quas oculis lustrare possumus. Si enim major copia materiae purulentae exeat, quam quae respondet ulceris aperti magnitudini, noverunt periti Chirurghi, sinuosum ulcus esse, vel degeneres a sanitate humores perpetuo ad ulcerosum locum affluere; quod utrumque curam difficiliorem reddere potest, & imprimis in pulmonis vomica. Optime hoc monuit *Benedictus* (w), dicens: *Si partem derosam fluxio copiosior irrigaverit & frequentior, periculosum; nam ulcera interna cum uberrima saniei affluvie, raro, sicut externa difficillimè, sanantur.*

Cum autem morbus sine ullo alio vitio interno supponatur, facile patet, nec sitim magnam adesse debere, & viscera primae coctionis functiones suas integre perficere posse, ut bonus ex ingestis paretur chylus. Notum vero est, pulmonis actionem imprimis requiri, ut ex chylo sanguis bonus & reliqui humores fiant; adeoque opus erit, tanta supersit pulmonis integritas, ut suo munere fungi possit. Hoc autem fieri novimus, si torositas & robur corporis non minuantur, sed augeantur potius. In praecedenti paragrapho dictum fuit, merito pro pessimo signo haberi, si phthisi decumbens aeger valido quidem gaudeat appetitu, sed tamen pergat emaciari; tunc enim novimus certo, vitale hoc viscus muneri suo amplius par non esse. Accuratam talem Prognosin apud *Hippocratem* (x) legimus. *De tabescentibus, quod ad sputum ac tussim attinet, eadem dico, quae de suppuratis scripsi: oportet enim eum, qui probe liberari volet, facile sputum per tussim rejicere, & id esse album, & aequale, & ejusdem coloris, absque pituita* (sic credo melius verti ἀφλέγματος). *Quod vero a capite defluxit, ad nares converti; febrim autem non invadere, ut ne a coena prohibeatur. Venter autem egerat quotidie, & id, quod egerit, sit durum, copia pro ratione ingestorum. Hominem vero quam minime tenuem esse oportet. Pectus autem laudare convenit, quadratum & hirsutum; & cartilago ejus parva sit, & robustè carnosae* (in emaciatis enim prominent costarum cartilagines). *Quicumque enim haec omnia habuerit, maxime superstes erit. Qui vero nihil horum habuerit, interitui proximus.*

Quamvis autem in tali tabis specie spes curae supersit, semper debet meminisse Medicus, adesse metum, & tale malum non nisi difficulter tolli posse. Antea, quando de cura Haemoptoës agebatur, apparuit, quantam cautelam ad-

(w) Tabidor. Theatr. pag. 110.
VIII. pag. 814. 815.

(x) Praedict. Lib. II. cap. 6. Charter. Tom.

adhibendam jufferint veteres Medici, ut caveatur inflammatio rupti vasis, ne sequens suppuratio curam reddat difficillimam, & incertam. Certe, nisi mollis sit tussis, & facilis sputi purulenti eductio, merito dixit Galenus (y); *Quae potest tussientibus esse sanationis spes? Non igitur, quod in perpetuo, propter respirationem, motu viscus id sit, desperata curatio est, velut, qui ante nos, Medici senserunt, sed propter saniei & puris vacationem. Ideoque, si statim quis sit aggressus, ac jam dicta ratione medeatur, coeunt; sin phlegmone prius occupavit, difficilem incertamque curationem recipiunt; nam pus, & sanies, prorsus, totaque, ex spatiis pulmonis non expelluntur, & tussis affectas partes lacerat valde.* Similia & Aetius (z) monet, pulchre notans, quasi in circulum revolvi mala, cum a tussi lancinatum pulmonis ulcus denuo inflammetur, inflammatum rursus maturatione opus habeat, maturum pus iterum per tussim repurgari debeat. Ob hanc curae difficultatem Benedictus (a) monet: *Primis valetudinis signis allucentibus non confidat Medicus, etiamsi accurata videatur recuperatio; ultra enim convalescentiae statum ob recidivae metum diu persistisse, tutissimum.* Simul hinc patet ratio, quare, uti postea in cura dicetur, prudentes Medici asperam phthysicorum tussim lenire semper tentent.

4°. Dum enim pulmonem pus contentum in thorace undique alluit, tabescit omnino, & nulla spes superest; uti antea in capitulo de Empyemate, & in praecedenti paragrapho, dictum fuit.

5°. Certum est, quod in omnibus pectoris morbis sputa attentam mereantur considerationem: veniunt enim directe a pulmone, vitali viscere; derivantur a sanguine totius corporis, qui per pulmonem transit; hinc in Pleuritis & Peripneumonia sputa sollicitè a Medicis examinantur, cum morbi indolem & varias mutationes demonstrent. In phthysi autem, dum vomica rupta fundit illa, quae continebat, sputa comparantur cum boni puris conditionibus, & laudantur optima, quae puri cocto simillima sunt: quo magis a dotibus boni puris, colore, odore, sapore, consistencia, recedunt, eo pejora habentur.

De sputis autem solidis, gravibus, olentibus, dulcibus, dictum praecedenti paragrapho, & monstratum fuit, quatenam Prognosis ex variis illis sputis in hoc morbo deduci possit. Unicum tamen adhuc notandum videtur. In abscessu externo, quem oculis usurpare possumus, videmus quandoque, si pertundatur, exire pus sanguinolentum, quandoque ichorosum, tenue, foetidum, penitus a bono pure degenerans, & hoc imprimis contingit, si diu nimis clausus manserit talis abscessus, sicque sola mora pus contentum degeneraverit. Periti Chirurghi cavent hanc puris mutationem, dum statim exitum parant puri collecto, simulac ad perfectam maturationem abscessus pervenerit. Sed observatur, quod, licet primum pus, rupto vel pertuso tali abscessu erumpens, malum fuerit, singulis diebus tamen emendetur, & brevi

(y) Method. Medend. Lib. V. cap. 8. Charter. Tom. X. pag. 116. (z) Lib. VIII. cap. 67. pag. 88. in Graeca edit. pag. 174. versa. (a) Tabid. Theat. pag. 121.

brevi omnes dotes optimi puris acquirat. In pulmonis vomica, quae saepe diutius clausa manet, idem contingit: hinc sputa purulenta, primo prodeuntia post ruptam vomicam, licet malae indolis fuerint, tamen non semper funesta sunt. Spes enim adhuc curae superest, si sequentibus diebus minuaturs copia, & emendetur qualitas: ideo in textu prudenter additur, tunc desperandum esse de aegrorum salute, si ultima signa, praecedenti paragrapho enumerata, una cum talibus sputis adfuerint. *Benedictus (b)*, qui omnia, quae in phthisi contingunt, tanta cum cura collegit, dicit: *Si artis adminiculo sputum variegatum fit concolor, si a foedato optime depuratum, si ab inaequali optime subactum, si a salino insipidum, si a foetente inodorum, si denique facilius provenerit, sanitatis futurae indicio est.* Idem enim tunc contingit in vomica pulmonis aperta, quod in abscessu externo observatur, dum locus ulcerosus mundatur, & ad consolidationem disponi incipit. Simul hoc notari meretur, quod boni Chirurghi emplastris alioque apparatu aëris liberum accessum arceant a loco ulceroso, quod in pulmonis ulcere fieri nequit; ideo pus, licet ex sua indole bonum fuerit, sola mora hic citius degenerat, & sub specie malorum sputorum rejicitur. Unde merito *Benedictus (c)* monuit sequentia: *Si interdum sputa semper depurata projiciantur, licet noctu male colorata & constituta videantur, nil desperandum: De die etenim sputa bene subacta & alba sanitatem reducem pollicentur.*

§. 1208. **P**ostquam Vomica jam facta in pulmone, indicatio oritur medica, eam ilico maturare, rumpere: quod fit, victu lacteo, motu equitationis, vapore tepido, expectorantibus: ubi rupta, tum

1. Sanguinem munire contra infectionem purulentam oportet.
2. Ulcus quantocius evacuare pure, & labia abstergere, consolidare.
3. Hujusmodi in corpus ingerere, quae minimam requirunt vim, ut per pulmones fluere, ibique subigi queant, tamen nutrire apta, & puris refectioni inepta.

Dum de Peripneumonia vera agebatur, dictum fuit de illo hujus morbi exitu, qui in pulmonis suppurationem tendit; & tunc vomica pulmonis sequitur; quae pariter ilico maturanda est, ut cito rumpi possit; de qua re videantur illa, quae ad §. 836. & 857. dicta fuerunt: eadem enim est indicatio, & similis medela requiritur. Unica fere tantum haec diversitas obtinet, quod plerumque vomicae pulmonis, quae peripneumoniam sequuntur, majoris molis sint, & dum rumpuntur, simul ac semel magnam puris copiam fundant: illae vero vomicae, quae post haemoptoën praegressam fiunt, saepe longe minores sint, & parcior puris copia excernatur: pluribus enim tuber-

(b) Tabidor. Theatr. pag. 112.

(c) Ibidem pag. 112.

tuberculis quandoque obsidetur pulmo, qui non simul & semel, sed successive, suppurantur; uti dictum fuit.

1°. Antea ad §. 406. dictum fuit de funestis malis, quae sequi possunt, ubi pus in sanguinem resorbetur, & cum humoribus nostris per vasa fluit. Verum quidem est, quod minor horum metus sit, postquam, rupta vomica, puri liber factus fuit exitus; imo in abscessibus externarum partium, nisi magni admodum fuerint, & post aperturam copiosum adhuc pus fuderint, integra curatio satis certo sperari poterit; sed in pulmone ulcerato aliud obtinet: omnis enim sanguis totius corporis rapido motu a corde proximo pellitur per hoc viscus, & ulcerosum locum alluit; quidquid absorbetur de pure, per venas patentes in superficiem facci ulcerosi, brevi via celeriter ad cor sinistrum venit, & mox cum sanguine per aortam expellitur ad omnes corporis partes; deplentur enim venae pulmonales citissime, adeoque facilior nascitur occasio resorptioni. Unde patet evidens ratio, quare sanguinis infectio purulenta in ulcere pulmonali magis metuenda sit, quam in aliis partibus corporis similiter affectis. Impedire hanc resorptionem omnino, vix videtur possibile: verum illud pus resorptum ex sanguine denuo eluere, ars tentat, & quam citissime, dum simul talia adhibentur remedia, quae resistunt illi humorum degenerationi, quae a resorpto pure metuenda est; de quibus sequenti dicetur paragrapho.

2°. Haec est generalis indicatio & methodus in curandis omnibus ulceribus, uti ad §. 411. pluribus dictum fuit. Ut enim ulcus curetur, debet ad conditionem puri vulneris redigi, antequam bona consolidatio loci affecti sperari possit. Facile autem patet, hic majorem difficultatem occurrere, cum nec oculis videre possimus ulceris mutationem successivam, nec manibus accessus detur, ut topica remedia ulceroso loco applicentur tantum. Si v. g. ulceris externi fordida superficies, aut & callosa labia, fortioribus depurantibus vel rodentibus indigeant remediis, tuto haec applicari possunt, & vicina sic muniri, ut nihil inde damni patiantur: illud autem in pulmonis ulcere fieri nequit, quia omne, quod interne sumitur, per totum fertur pulmonem; quidquid forma vaporis hauritur, totam superficiem aëream pulmonis tangit, aequae ac locum ulcerosum. Sputa tamen indicare utcumque possunt ulceris conditionem, prout nempe plus minusve a dotibus boni puris degenerant. Verum, si in fistulosum ulcus mutetur pulmonis vomica, quod aliquando fieri ex *Galeni* aliorumque observatis antea constitit, patet satis, quam difficilis cura sit, cum nec dilatare angustum talis fistulae orificium ars possit, nec callosam durtiem, quae saepe adest, tollere. Quid autem faciendum sit, ut ulcus depurari & consolidari possit, ad §. 1210. dicetur.

3°. Antea ad §. 192. & sequentes descripta fuit diaeta, quae in vulneratis requiritur, ut restitutio perditorum, & consolidatio partium separatarum, obtineatur: Commendabatur tunc materia nutrimenti, blanda, facilis digestionis, nec facile putrescens tamen. Simul monitum fuit, peritos & attentos Chirurgos facile detegere ex mutata vulneris conditione, si notabilem in diaeta errorem aeger commiserit. Verum ulcus pulmonis, ut consolidetur, ad

vulneris conditionem reduci debet, adeoque eadem regulæ hic locum habent. Quin imo multo adhuc major cautela hic requiritur: ad reliquas enim corporis partes quaedam tantum portio chyli recentis venit, respondens proportioni, quam pars affecta cum reliquo corpore habet; ad pulmonem vero omnis chylus venit, antequam arteriarum efficacia mutatus fuit, adeoque crudus adhuc, & multas ingestorum dotes retinens. Haec est ratio, quare nutrimenta facilioris digestionis hic laudentur, parca copia simul, sed repetitis vicibus sumenda; ut nempe sufficiens alimenti copia subministraretur corpori, vires ferventur, & simul caveatur, ne majori copia chyli obruatur affectus pulmo. Ideo *Hippocrates* (*d*) monuit, quod *tabidis cibaria non multa sint exhibenda simul, neque obsonia plura, quam cibaria frumentacea; & vino diluto inter cibos utendum, ne calefaciat, & in corpore debili calorem exhibeat, & utraque simul eodem tempore calefaciant, & calore multam fluxionem inducant.* Simulac enim, vel tenacior chylus, vel copia majori molestus, per affectum pulmonem transire debet, metus est, ne in vasis superficiem ulcerosam ambientibus haerere incipiat, illa obstruat, levem denuo inflammationem in extremis illorum, in ulceris cavum hiantibus, excitet; quae denuo suppuratione aucta debent separari, adeoque depuratio ulceris, & depurati jam consolidatio, retardantur. In ulceribus externis manifeste hoc apparet, si majoris momenti fuerint: post errores in diaeta enim fundus ulceris incipit exsiccari, intensius rubescere; & parum puris dat: sequenti vero die copia puris aucta apparet, & per hoc separantur denuo vasorum infarctorum extrema: similem effectum vidi evidenter in phthificis, qui minus morigeri Medicorum monitis majorem copiam ciborum ingurgitassent, vel difficilioris digestionis alimentis usi fuissent: post aliquot horas incipiunt angi, hecticus calor augetur, sputa minuuntur, imo quandoque supprimuntur integre: sensim postea minuuntur hae molestiae, sputa redeunt, sed copiosiora, quam ante solebant, educuntur. Unde intelligitur, quare *Hippocrates* in loco modo citato dixerit, *calore multam fluxionem induci.*

Simul etiam patet ratio, quare in textu dicatur, debere talia in corpus ingeri, quae nutrire possunt quidem, sed tamen puris refectioni inepta sunt. Non hic intelligitur, puris confectionem debere impediri, cum notum sit, sub bono pure ulcerum superficiem depurari, & ad optimam consolidationem disponi, ac in sanissimo etiam homine, optimamque vivendi normam fervente, pus nasci in ulcere. Tantum hoc indicatur, cavendum esse, ne qualitate aut quantitate peccans alimentum nova producat obstacula, & suppurationem augeat.

Simul etiam manifestum inde est, quam male consulatur phthificis, dum maciem tollere vel cavere volunt, dando cibos glutinosiores, hac spe, ut non adeo facile de corpore excant alimenta, sed haereant partibus. Noxas talium ciborum optime notavit *Benedictus* (*e*), dicens: *Et licet quadrupedum*

(*d*) De Locis in homine cap. 8. Charter. Tom. VIII. pag. 367.

(*e*) Tabidor, Theatr. pag. 149.

extremitates eorumque gelatinae a medicis quibusdam praecipiantur, cum tamen vasa protrudentia pectori vicina infarciuntur, aut exiliora, habitum corporis alluentia, oppilata sanguinem in arteriam venamque pulmonalem relegaverint (quod multoties vitae desidi accidisse, certum est) talia viscosa ac glutinosa in re cibaria toto fere morbi decursu abdicanda.

§. 1209. **P**rimae indicationi satisfit ope medicaminum leniter & grate acidorum, falsorum, herbarum vulnerariarum, balsamicorum lenium, omni forma, magna copia, usurpatorum.

Ut primae indicationi satisfiat, scilicet ut sanguis muniatur contra infectionem purulentam, tria praecipue sunt consideranda. Ut nempe in ulcere pulmonali pus non diu maneat, adeoque minor detur occasio puris resorptioni: hoc autem obtinebitur, promovendo expectorationem, & blande detergendo ulcus. Secundo, ut illud, quod de pure resorptum est in sanguinem, inde expellatur cito, ne relictum noceat magis: haec autem expulsio per consueta corporis emunctoria obtineri poterit, per alvum nempe, renes, & cutis vasa; per quae tria loca imprimis naturaliter exeunt illa, quae absque sanitatis detrimento in corpore diutius non possunt morari. Tertio conveniunt talia remedia, quae resistunt efficaciter illi humorum degenerationi, quae a pure in sanguinem resorpto producitur.

Dum primum scopum assequi conatur Medicus, expectorationem nempe & blandam ulcerosi loci detersionem, simul attendere debet, nihil hic faciendum esse, quod ulceris pulmonalis curationi nocere possit. Notum autem est, ulcus externum, si perpetuo detergeretur a Chirurgo, nunquam curari posse: debet enim pus bonum in ulcere relinqui per aliquod tempus, ut sub hoc pure fiat separatio morborum a sano, & recrefcere incipiant perdita: imo bonum pus non fit, nisi humores per extrema vasorum effusi maneat in ipso ulcere per notabile tempus. Idem in ulcere pulmonali obtinet: hinc non est perpetuo incumbendum expectorationi, nam frequens nimis tussis exasperat locum ulcerosum, nec tempus concedit, ut pus formari possit. Haec est ratio; quare prudentes Medici in cura hujus morbi asperam tussim leniant, & anodynus utantur, ut saltem nocturnis horis quies concilietur affecto pulmone; & tunc observant, matutinis horis pus bonum coctum exscreari facile, ac cum levamine: eodem illo tempore, dum nulla tussi agitur pulmo; spes est, sub bono pure consolidationem ulceris incipere posse; unde, si cura rite procedat, sensim quotidie puris copia minuitur, absque ullo sensu anxietatis, quae pus retentum comitari solet. Optime hoc monuit *Benedictus (f)*, ubi regulas expectorationi dicatas recenset, dicens: *Horis diacriticis diurnis, lenientibus solum adjuvanda est & promovenda expectatio, quia tunc temporis naturam adminiculantem invenimus.* Voluit tamen, ut totum corpus perspirabile maneret; tunc enim liberrima circumductio hu-

humorum per totum corpus obtinet, & nihil versus interiora repellitur, quod pulmonem gravare possit; hinc addit; *ut expectorationi rectius consulatur, partes extremæ, præsertim pedes, optime muniantur, quorum sudores matutinos per horam quotidie promovere, utilissimum.*

Simul tunc profunt illa, quæ blande valent detergere ulcerosum locum, qualia plura in *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur; ex quibus seliguntur talia, quæ præsentī conditioni aegri magis convenire videntur. Si tenacior sit puris indoles, & difficilius per sputa evacuetur, mixtura illa conducit, quæ ex *oxymelle, tartaro vitriolato, syrupo quinque radicum aperientium*, componitur, & facile ad hanc normam aliae similes componi poterunt. Si siccitas in faucibus & vocis raucedo adsint, ex mollioribus, *capillo veneris, parietaria, scabiosa, tussilagine, urtica, &c.*, infusa parantur, quæ addito melle potantur calida, sæpe repetitis vicibus. Si viscidus & tenax mucus pulmonem simul gravet, quod quandoque contingit, *apium, chamaedrys, hyssopus, & similia*, adhibentur, quæ attenuandi vi pollent: nec metuenda harum plantarum vis calida aromatica est, cum largæ fatis aquae copiae infusae potentur; nec nocebit lactis tertiam partem talibus infusis addere. Sic simul urinae & sudori commodum vehiculum subministratur, ut resorptum forte purulentum per has vias de sanguine eliminari possit. His autem utendum largæ fatis copia, & de die, ne turbetur nocturna quies, quæ aegris his adeo necessaria est.

Cum autem in ulceribus externis curandis laudetur merito balsamicorum remediorum efficacia, & horum usum commendaverunt Medici in pulmonum ulcere: verum quidem est, quod topice applicari nequeant, sed tamen internè sumpta fatis cito fragrantiam suam per totum corpus diffundunt, & cum omnes humores corporis per pulmonem transire debeant, horum vis ad locum affectum perveniet. Sic videmus, a terebinthina assumpta, paulo post urinam emissam spirare odorem gratum violarum, quæ martio mense florent; imo si externis corporis partibus terebinthina inungitur, idem observatur. Praeferunt autem prudentes Medici Balsama nativa, *terebinthinam, balsamum de Mecha, Copaybae, Peruvianum*, & his similia, artificialibus, quæ a Chemicis adeo laudata fuerunt, balsama nempe sulphuris dicta, quæ ex sulphure, in oleo pressio vel stillatio soluta, parantur, & pro certo phthisis pulmonalis remedio venditantur. *Celeberrimus Boerhaavius (g)*, explorata loquens, putat, *pingui acri, indigestili, calido, nocere debili pulmone, ventriculo, visceribus, languidorum, appetitum opprimere, sitim augere, torrere nimis jam pridem exsiccata per phthisim corpuscula. Suadet hinc parcum, prudentemque, cum anxia effectus observatione, usum: certe urente non carent a credine.*

Ipsa sane balsama nativa calidum aroma habent, hinc parca dosi simul, & repetitis vicibus, adhibentur, uti patet ex formulis, quæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. *Benedictus (h)* ab acribus illis empyreumaticis bal-

(g) Chem. Tom. II. pag. 430.

(h) Tabidor. Theatr. pag. 121.

balsamis in cura hujus morbi abstinuit, monens sequentia: *Inter expectorantia, detergentia maxime proficua invenimus, quae ex abiete, pino, & terebinto, conficiuntur. Medicamenta acria & stimulantia torpidis, eaque de causa congestionem nimis tolerantibus, solummodo concedenda, quae per intervalla quaedam tantum usurpanda: exceptis enim quibusdam intervallis, in quibus acria ista & stimulantia conducunt, medicamentis prius dictis toto morbi decursu insistendum.* Prudens certe, & magni momenti in hoc morbo curando, monitum.

Secundus scopus, ad muniendum sanguinem contra infectionem purulentam, erat, ut, quidquid de pure resorptum fuerat in sanguinem, expelleretur quantocyus, uti & omne illud, quod per purulentum miasma jam mutatum sic fuerat, ut degeneraret a sanitatis conditionibus. Ut enim sanetur ulcus pulmonis, necesse est, ut blandi & sani humores per vasa fluant. Hinc simul sponte patet, omnem aliam acrimoniam humorum, sive ante morbum praeëxstitit, sive morbi tempore nata fuerit, corrigendam esse, vel eliminandam de corpore. Antea ad §. 1198. pluribus demonstratum fuit, ab humorum acrimonia hunc morbum saepe ducere originem; & facile intelligitur, nunquam eradicari posse difficilem morbum, nisi causa, quae illum produxerat, emendari possit.

Praeter illa autem, quae obviscando qualemcumque acrimoniam enervare valent, vel opposita virtute illam destruere, semper in usu fuit Medicis, ut per illas vias, quibus naturali lege exire solent acriora de corpore, conarentur eadem prudenter eliminare, auctis secretionibus & excretionibus naturalibus. Viae illae regiae, uti antea dictum fuit, tres praecipuae sunt: per cutis vasa nempe, per renes, & per alvum. Cum autem urina, etiam in sanis hominibus, sales & acriora sanguinis olea contineat, ejus secretionem & excretionem augeri tuto posse ad minuendam sanguinis & humorum reliquorum acrimoniam, omnes unanimi satis assensu probaverunt Medici. Certe omnia illa, quae modo laudata fuerunt, herbarum vulnerariarum infusa urinae copiam augent; cum sanguini subministrant copiam aquae, quae inter diuresin promoventia remedia primum locum obtinet (i). Simul huc conspirant vires balsamorum nativorum, quae ilico fere violaceum odorem conciliando urinae satis monstrant, quod merito illis diuretica virtus adscribatur. De illis autem evacuationibus, quae per cutis vasa & per alvum fiunt, magis metuisse videntur Medici. Observatur enim, quod dum funesta phthisis in mortem tendit, diffluant sudoribus miseri, & toti exhauriantur. Unde sudores nocturni ingentes §. 1206. inter mala signa numerati fuerunt. Simul & ibidem notatum fuit, alvi fluxum foetentem, flavum, purulentum, cadaverosum, solere morbo & vitae finem ponere. Ob hanc rationem metuebant plures, ne per sudores excitatos, vel movendo alvum, mortem accelerarent. Certum est, quod nemo prudens haec tentabit, ubi a purulenta laebe dissoluti humores per cutis spiracula elabuntur, simulac vel

(i) H. Boerh. Instit. Med. §. 1122.

primus obrepit somnus; aut ubi sanguis jam in putridum liquamen solutus per vasa meseraica expellitur in cavum intestinorum, & olidissimam diarrhoeam producit: arte enim majus tunc malum est. Verum incipiente morbo, nondum fractis aegrorum viribus, nondum exsucco penitus corpore, haec tentata fuerunt non sine successu a Medicis; sed semper cum cautela; & sedulo attendebant, an morbi levamen his factis succederet, an non.

Antea notatum fuit, quod *Benedictus* anxie curaret, ut perspirabile maneret corpus illo tempore, dum expectorationem promovere conabatur, & laudaret, si illo tempore pedes imprimis maderent sudore. Crassioris texturae indumenta laudabat (*k*), ne *aurae frigidioris appulsu sanguis intro coëreatur, unde extravasationis recurrentis impendet periculum.* Indusiorum linctorum loco commendabat lanea mollioris contexturae, quae facilius imbibunt quod exhalat de cute, neque frigoris sensum imprimunt cuti, ut solent lintea, dum sudore madescunt: ab hoc enim frigoris sensu stringuntur vasa cutanea subito, & perspiratio omnis inhibetur, saepe non sine noxa.

Neque hoc tantum; idem enim ille auctor (*l*) compertum se habere dixit, sudorifera optime conferre in primo phthisis stadio. Observavit, sudorem quandoque sponte oboriri, & inter dormiendum occupare pectus tantum; tunc suadet, tentandum esse, ut sudor in toto corpore proluciat: potissimum hoc conducere asserit frigidioris temperiei phthisicis: omnium maxime laudat sudores matutinos lente & cum euphoria prolectos. Optimè simul monet, inveteratis phthisicis nocere sudorifera: *eo etenim morbi statu, mali hyparxin ne quidem ex parte averruncando proficua, sed insultum hecticae accelerando nociva.* Addit, frequentiores sudores illis profuisse aegris, quibus *uredo, impetigo, aut pruritus autumnalis & hyemalis, cutes obfesserit.* Simul autem attente considerabat, an quid boni sequeretur a sudore prolecto. Nam *si inter sudandum tussis sedatur, & appetitus excitatur, audacius & saepius proliciendos voluit.* Sudores autem ideo laudavit, quia sic acria a sanguine separabantur; monuit enim frequentius iterandos hos sudores, *si labra praeterlabendo, aut linguae membranam, vellicaverint. Quum vero jam sanguis salem ejusmodi secernere desierit, mitius agendum est, tandemque desistendum.* Imo tantum speravit a sudoribus talibus liberaliter prolectis, ut, si nec pus amplius, nec sanies, nec sputum ovi vitellum putrescentem sapiens, prodeat, curam morbi promittat, licet aspera tussis adhuc maneat, quae sensim eadem methodo evanescere solet.

Facile intelligitur, non conducere acriora sudorifera, quae calorem & motum humorum augere possint multum, vel acrimonia sua nocere: eligi autem debent talia, quae blandum aroma possident, & copiosae satis aquae infusa. Catalogus horum habetur (*m*); unde seligi possunt apta ad hunc

(*k*) Tabidor. Theatr. pag. 128. (*l*) Ibidem pag. 121. &c.

(*m*) H. Boerhaave Instit. Med. §. 1189.

scopum. In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur decoctum ex *tribus lignis santalis, ligno sassaphras, &c.*: quod optime huic usui servire possit: & simul normam dat, quomodo alia plura similia componi queant. Si talis decocti binas uncias calide fumat aeger omni bihorio diei, vesperi, dum ad somnum se disponit, capiat uncias quatuor, & mane sub auroram denuo eandem quantitatem, blandus & aequabilis sudor sequi solet, per quem acria e sanguine eluuntur, dum simul diluens vehiculum fatis blandum subministratur corpori.

Antea ad §. 1198. dictum fuit, quod *Benedictus* viderit quosdam, marcore fere confectos, quorum sanguinis universum systema scaturiebat sale. Imo in homine, qui abusus fuerat sale marino, *sudor sponte prorumpens falsissimus erat, sibi permissus juxta nasum abibat in crystallos, oculis facile detegendos, digitis friabiles* (n).

Ex his patet, a sudoribus, in phthisi incipiente prudenter prolectis, utilitatem sperari posse. *Marcellus Donatus* (o) aliquot recenset casus, ubi decoctum ligni guajaci phthisin curavit, non tantum incipientem, sed jam fatis confirmatam. Praecipue notabilis est casus mulieris, quam *Philippus Ingrassias* curavit. *Post largam haemoptoën in phthisin lapsa erat, pluribusque insequentibus mensibus non contabuit modo, sed continuo pus male olens exspuebat, praesertimque per intervalla quaedam, non majora quidem duabus hebdomadis, maximam puris quantitatem inde collectam, saepe numero quatuor librarum, pauloque minus, ac nonnunquam plus, exspuebat; haec, cum vix per mensem ligni sancti decoctum absorbuisset, ita sanata fuit, ut decimus annus aegeretur, dum haec scribebat Ingrassia, salva supervixerit, nec amplius recidivarit.* Notum autem est, & postea de hac re in *Capitulo de Lue Venerea* adhuc dicetur, lignum guajacum fatis efficaciter sudorem movere, ejusque usu ulcera difficilia curari, uti & in ossium morbis sanandis magnam habere efficaciam; prout antea dictum fuit.

Per alvum etiam morbosam materiam evacuare conati fuerunt Medici quandoque, sed non semper, & uti videtur, majori adhuc cum cautela; praecipue autem tentaverunt hanc methodum in illis, qui *carnes obtinuerunt induratiores, porosque occlusiores* (p); sed ingruente morbo: adulto enim jam morbo ab his abstinendum monet, & folis lenioribus, quae minorativa vocavit, utendum praecipit, quibus cardiaca & putredinem inhibentia misceri suadet. Simul monuit: *Crebro vero nequam reiteranda sunt, nisi mucosa viscositas, aut aqua saluginea, copiose sese excrementis immiscens, aliud suaserit.* Hic enim praecipuus scopus videtur fuisse, ut pituitosam lentam saburram, vel acrem materiam, per alvum subduceret, ne ab his male afficeretur ulcerosus pulmo: alibi enim (q) dixit: *Si saburram pituitosam, aut illuviem saluginosam, inter purgandum copiose excreverit phthificus, levamen maximum pectori adfert, & non*

(n) Tronchin de Colica Picton. pag. 101. (o) De Medic. Histor. Mirab. Lib. III. cap. 10. pag. 184. (p) Bened. Tabid. Theatr. pag. 118, 119, 120.
(q) Ibidem pag. 112.

exiguam salutis fiduciam creat. Imo videtur egregius ille auctor potius laudasse purgantia in morbi initio, dum lenta & pituitosa fabuirra aderat, quam si peccaret acrimonia; illam enim per sudores potius educere conabatur. Patet ex sequentibus (r): *Dum sulfuginosa in caput defluerint, non purgandum, ne pectori corriventur: eo enim tempore sudores elicere, maxime proficuum invenimus.*

Catarrhosis videtur ob eandem rationem leniora cathartica praecipere, tam verno quam autumnali & brumali tempore, sed tantum cautelae gratia, antequam nempe catarrhi ingruant; addit enim (s); *Dum ἀνακαθάσει studendum, praetermittenda minorativa.*

Videtur, quod & Hippocrates (t) quandoque in cura phthisis purgantibus usus fuerit, sed pariter non absque cautela.

Expertus autem fuit Benedictus (u), tunc imprimis phthificis in initio morbi profuisse leniora purgantia, si aegri horis antelucanis & quasi inter somnum foeces alvinas deposuerint. Unde propinabat illa circa horam decubitus, emissa coena, sic ut alvus mane subsequenti bis aut ter responderet; unde, nulla, vel minima saltem, virium jactura sequebatur. Simul etiam, cessante brevi talium purgantium actione, non impediabatur puris per sputaeductio horis diurnis.

Tertius scopus ad muniendum sanguinem contra infectionem purulentam erat, ut adhiberentur talia remedia, quae resistunt efficaciter illi humorum degenerationi, quae a pure in sanguinem resorpto producitur.

Antea ad §. 406. demonstratum fuit, optimum etiam pus sola mora putrescere, adeoque & in ulcere pulmonali pus nimis diu retentum, vel resorptum in sanguinem, in putridum vergit: illa autem, quae in phthisi observantur, omnino hoc confirmant. Dictum fuit, quandoque sputa gravissimum foetorem spargere. Certe Hippocrates (w) notavit, aegros, sputum excretauros, ore contentum illud detestari, super prunas exspuenti graviter olere, pus circa cor putrescere, quandoque pus rejici, quod grandinem refert, & digitis contritum durum & graveolens est, in ore gravem odorem esse, ut a piscibus crudis oboritur. Alibi (x) dicit, in capite pituitam putrescere, defluere ad pulmonem, & hoc viscus a pituita falsa putrida morderi, sitimque adesse vehementem. Si jam simul consideretur, sudorem illum colliquativum in conclamatis phthificis pessimè olere, & in fine morbi diarrhoeam putridissimam sequi, quam brevi mors excipit, patet evidenter, omnia tandem in hoc morbo in putridam corruptelam tendere; adeoque in curatione requiri talia, quae omni putredini quam efficacissime resistunt, sicque illam cavere possunt, dum metuitur, vel & emendare valent, si jam adfit. Interim tamen semper ratio haberi debet loci ulcerosi, ne ab acrioribus antisepticis irritari, vel male affici, possit.

Bal-

(r) Bened. Tabid. Theatr. pag. 119. (s) Ibidem pag. 120. (t) De Morbis Lib. II. cap. 17. 18. Charter. Tom. VII. pag. 569. 570. (u) Tabid. Theatr. pag. 118. (w) De Morbis Lib. II. cap. 17. 18. Charter. Tom. VII. pag. 569. 570. (x) De Intern. Affect. cap. 11. Ibidem pag. 645.

Balsama illa nativa, quae antea laudata fuerunt, praeter fragrans aroma habent & acidum, putredini resistens, in se; uti Chemica horum analysi docet. Myrrham frequenter exhibent Phthificis Medici, uti ex formulis, quae in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, apparet; sed ex pulcherrimis experimentis, quae Celeberrimus Medicus *Pringle* (y) instituit, patuit, myrrham potentissimum esse antisepticum, & multis parasangis superare salem marinum. Plurima debemus certe egregio huic viro, quae elucidant effectus remediorum, quae in hoc morbo a Medicis laudari solent. Cum docerent Chemicis, per putredinem produci salem volatilem alcalinum, hinc metuebant, ne ab his dispositio in putredinem augetur. Observaverant tamen Medici, cancos fluviatiles coctos, & in proprio brodio contritos, dare utile nutrimentum phthificis: notum autem est, quod cancri odorem suburinofum habeant, sali volatili alcalino satis similem, hinc multi metuebant ab illis, & acido aceti vel succi citri condiebant tales cibos, ut caverent putredinem. Sed demonstravit idem auctor (z), sales alcalinos impedire putredinem, & quidem potentius, quam salem marinum. Idem & de salibus alcalinis fixis verum esse invenit: aquae Selteranae, quae salem alcalinum fixum continent, tuto dantur phthificis & cum fructu, praecipue si tertia pars vel & dimidia lactis his miscetur. *Avicenna* (a) commendat usum copiosum Sacchari rosarum, ita ut iusserit comedere illud *omni die, quantum potest, quamvis multum sit, ita etiam ut cum pane*. Simul recenset casum mulieris phthificae morti jam proximae: *Tunc surrexit quidam frater ejus ad eam, curavit eam hac cura tempore longo, & revixit & sanata est, & impinguata est, & non est mihi possibile dicere summam ejus, quod comedit de Zuccaro rosaceo*. Simul & *Avicenna* commendat trochiscos de Camphora. Verum quam pulchre haec conveniunt observatis *Pringlianis* (b)! vim antisepticam validam in Saccharo invenit, ut crediderit frequenti hujus usui deberi, ut morbi putridissimi minus occurrant nunc temporis, quam olim. In camphora autem observavit, quod duo ejus grana plus valerent ad impediendam putredinem, quam sexaginta grana salis marini (c). In cortice *Peruviano* (d) insignem vim antisepticam invenit pariter. Notum est, *Mortonum* in cura hujus morbi usum corticis *Peruviani* commendasse. Egregius *Torti* (e) fateatur, quod pluribus tabidis, nondum consumptis, corticem obtulerit, tum ut aegrorum petitionibus indulgeret, tum etiam ut ipsas nimium increbrescentes febriles periodos inhiberet: invenit quidem levamen sensibile fere semper per aliquot dies, cum manifesta etiam quandoque (non tamen semper) exacerbationum consuetarum interceptione: sed morbus paulo post resurgebat, & solitum cursum prosequabatur ad mortem usque; credit tamen se Corticis ope nobilem matronam tabidam & gravidam ad felicissimum partum perduxisse.

(y) Observat. on the diseases of the Army pag. 377. (z) Ibidem pag. 372.
 (a) Canon. Medic. Lib. III. Fen. 10. tract. 5. cap. 6 pag. 668. (b) Observat. on the diseases of the Army pag. 393. 394. (c) Ibidem pag. 373.
 (d) Ibidem pag. 379. (e) Lib. V. cap. 2. pag. 449. 450.

xiffè. Interim alibi (*f*) dicit, se vidiffè puerum, quem ipfe cenfebatur tabidum, atque ab omnibus pro tali habebatur, & praeterea fipina ventofa laborabat; cum urgente pueri patre obluctans ipfe Corticem Peruvianum dediffet, nihil omnino inde boni exfpectans, poftèa vidit illum per urbem circumvagantem, adeo carnofum, validum, & vivido colore praeditum, ut illum vix dignofceret, a tanto morbo & ab ipsis fipinae ventofae reliquiis prorfus immunem. Poftèa & alios cafus recenfet phthificorum, quibus Cortex fanitatem reftituit, nec diffimulat, quod in quibusdam fuffèffu caruerit, fed nullam tamen noxam fecerit. Notandum autem eft, quod optimus ille vir reluctans dederit Corticem his aegris, & utilitatem inde nullam fperaverit, ideoque tanto impenfius mirabatur felicem fuffèffum.

Tentavi ipfe in phthifi incipiente Corticis ufum, nec poenituit. In fummae profapiae virgine, quae abfque Haemoptoe praegreffa, tuffi molefta, febre lenta, fenfim emaciabatur, Corticem dedi, varia fub forma, ac diu; & licet vires fatis proftatae effent, purulenta exfpuerit, ipfa thoracis conformatio fatis vitiofa effet, tamen perfectiffime convaluit.

Sic videmus, plures Medicos, tam in victu quam in medicamentis, ufos fuiffe talibus, quae omni putredini refifterent efficaciter, licet forte de hac re non cogitaverint: *Cardanus* (*g*) teftatur, fe fanaffe adolescentulam, cujus pater eodem morbo obierat, peffima phthifi laborantem, & quidem adeo graviter, ut illam pro desperata reliquerit; aderat enim febris vehemens, fpirandi difficultas, maxima tuffis, puris fputum copiofum; *Juffit, ut fola ptifana pro cibo uteretur, aquaque cum faccharo confecta: acciperet autem fingulo mane uncias quatuor decocti caudarum & chelarum cancrorum in aqua hordei, cum drachmis duabus facchari: convaluitque perfectè, & fanata eft.* Plures alios fimili modo fanatos vidit, & imprimis facchari rofacei affiduo ufu (*h*).

Juvenis, ex crapula, & veneris abufu, tuffim continuam violentam contraxerat; fputa aderant copiofa variegati coloris, peftoris anguftia, febris; & penitus emaciatus fkeleton referebat; aderat & debilitas ingens. Varia tentata fuerant incaffum, & de curatione desperabant omnes. Fraga hortenfia defideravit fumopere, concefferunt Medici, & intra tres hebdomadas, quum comediffet quindecim imperialibus emptam horum fructuum copiam, totus mutatus erat adeo in melius, ut optima recuperandae fanitatis fpes adeffet; atque intra bimeftre fpatium integrè convaluit (*i*). Forte & faccharum copiofum fumfit, cum folegant hi fructus a plurimis faccharo reffèrgi.

Cerevifiam tenuem abfque lupulo addito, lac, ferum lactis acidulum reditum fucco lujulae, aurantiorum acidodulcium, pomorum fragrantium &c., pro potu communi exhibuit phthificis *Benedictus* (*k*). Tabidi cum fputis puru-

(*f*) Lib. V. cap. 5. pag. 492.

(*g*) De Curat. Admirand. Curat. 8. Operum

Tom. VII. pag. 254

(*h*) Ibidem Curat. 10. pag. 255.

(*i*) Hoffmann.

Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. 4. pag. 330.

(*k*) Tabidor.

Theatr. pag. 150—152.

purulentis foetidis mali odoris perfecte sanati fuerunt potu aquae mineralis, quae praeter ferrum etiam continebat alumen (l). Sed demonstravit Pringle, alumen possidere validiorem vim antisepticam, quam reliqua salia (m). Forte & huc referri poterit illud, quod narrat Tulpius (n) de muliere, quae, ob neglectam venae sectionem suppurata facta, sputa tam frequentia & sordida reddidit, ut copia capacem pelvim, & foetore spatiosum facile replevissent conclave; simul autem sic emarcuerat haec misera, ac si laborasset immedicabili tabe. Ultra quartum mensem in ipsam saeviente morbo, dum omnino desperata videretur, incepit ostrea cruda appetere, quae avidè comedit, tali cum effectu, ut ilico imminuerentur omnia symptomata, & brevi integre convalesceret. Sed gratissimum falsum succum ostrea habent. Certe Hippocrates (o) in suppuratis, ut excretionem promoveret, cibos falsos dari iussit. Interim dissimulandum non est, per Experimenta Pringliana (p) constituisse, parcam copiam salis marini potius accelerare putredinem, quam impedire, & hinc forte necessarium fere hominibus ciborum condimentum esse, ut facilius dissolvantur in corpore. Muria autem salis marini carnes praeservat animalium a putredine, ut notum est. Certe vix tutum videretur, tanta copia salem marinum ingerere in hoc morbo, ut vi antiseptica agere posset: praecipue cum in cura haemoptoës caveretur ab omni acri salino, ne recrudesceret malum. Tamen verum est, minus metuendum esse sanguinis sputum, ubi jam adest pulmonis ulcus: antea enim pluribus observatis constitit, integrum fere pulmonem posse consumi in phthisi purulenta, licet haemoptoë non recrudescat. Simul hinc intelligitur, quomodo a falso victu scorbutus putridus nasci possit, uti toties contingit, in longinquis itineribus per mare factis, quod, antequam Celeberrimus Pringle haec experimenta instituerat, non tam liquido patebat. Certe leniora habemus remedia, quae efficacem admodum possident vim antisepticam, adeoque ad hanc indicationem obtinendam facile carere possumus sale marino.

Evidenter etiam patet, in phthisi pulmonariae cura maximi momenti esse, ut sanguis ab infectione purulenta fervetur immunis, nec tamen Medicos semper ad hanc rem fuisse satis attentos.

§. 1210. **A**lteri vero per medicamina liquida, diuretica, tussim moventia, interna, externa, motum, equitationem, rusticationem, expellendo; tum ope abstergentium balsamicorum internorum, externorumque, depurando; atque ope consolidantium paregoricorum consolidando.

Nullum ulcus, uti antea dictum fuit, sanari poterit, nisi prius reducatur ad conditionem vulneris puri, ut nempe consolidatio fieri possit. Hinc debet
pus

(l) Essays and Observat. Physic. and Liter. vol. 1. pag. 364. (m) Observat. on the diseases of the Army pag. 376. (n) Lib II. cap. 8. (o) De Locis in homine cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 367. (p) Observat. on the diseases of the Army pag. 391. 392.

pus evacuari; cavum, in quo pus haesit, depurari; quod per blandam & moderatam suppurationem fit, uti in ulceribus externarum partium videmus; deinde locus purus debet consolidari. Facile autem patet, omnia, quae ad praecedentem paragraphum laudata fuerunt, etiam huic indicationi satisfacere. Infusa enim herbarum vulnerariarum, si potentur copiose, abstergunt locum ulcerosum, & simul eluunt ex sanguine, si forte resorptum pus fuerit: imprimis vero per diuresin, cum haec infusa ex aqua parentur, & pleraeque herbae vulnerariae laudentur a vi diuretica. Certè pulmonis apostema per urinas expurgatum vidit *Galenus*; uti alia occasione ad §. 406. notatum fuit. Notabile exemplum & habetur (q) de aegro, ulcere pulmonis laborante, cui imprudenti medicatione sputa supprimebantur, cum pessimis symptomatibus, ita ut morti proximus videretur: consilio periti Medici dabatur lac asininum coctum, per octo dies, hoc effectū, ut sputa quidem manerent suppressa, sed tamen in pejus non verteretur morbus: nona die sequebatur dolor magnus circa renes, stranguria molesta, & postea urina purulenta foetida prodiit per septem dies: pectus levabatur, febris cessabat; & perfecte convaluit. Tamen pus in ulcere pulmonis collectum non poterit per urinas evacuari, nisi prius in sanguinem resorptum fuerit copiose; quod certe periculo nunquam vacat, licet quandoque feliciter postea per urinae aut alvi vias eliminetur de corpore.

Tutior longe puris evacuatio est, quae per sputa fit; haec autem absque tussi fieri nequit; hinc ad hunc scopum tussim moventia remedia laudantur. Tussis enim pulmonem expurgat, sed simul, si valida fuerit, locum ulcerosum exasperat. Unde talia imprimis laudantur, quae materiem per sputa evacuantam mobilem reddunt, nec tamen acriori stimulo nocent. Tale decoctum in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Ubi autem pus maturum & bonae notae fuerit, facile per tussim educitur, & absque ulla fere molestia; quod plerumque matutinis horis post bonum somnum fieri solet; tunc enim diu quievit pulmo, vitali tantum respiratione agitato; & sic sub bono pure consolidatio ulceris incipiet. Simul facile patet, haec remedia, quae expectorantia vocari solent, non eadem conducere in omnibus. Optime *Benedictus* (r) monuit: *Medicamenta acria & stimulantia torpidis, eaque de causa congestionem nimis tolerantibus, solummodo concedenda, quae per intervalla quaedam tantum usurpanda. Exceptis enim quibusdam intervallis, in quibus acria & stimulantia conveniunt, medicamentis prius dictis toto morbi decursu insistendum.* Hinc si sputa tenaciora fuerint ex propria indole, vel & mucus viscidus una cum sputis purulentis prodeat cum molestia, tunc infusum hyssopi cum melle, vel oxymelle simplici, aut & oxymelle scillitico, prodest; sin minus, leniora herbarum vulnerariarum infusa sufficient. Omnia autem haec potata sanguini miscentur, & cum sanguine ad locum ulcerosum veniunt: hinc cogitaverunt Medici etiam de externis remediis ad hunc sco-

(q) Gio. Michele Gallo dell' uso del latte. Tom. II. pag. 93.

(r) Tabidor. Theatr. pag. 121.

scopum exhibendis. Certe de emplastris vel unguentis externo pectori applicatis non multum utilitatis exspectant Medici, licet quandoque & haec admittant, dum aegri aut amici in similibus fiduciam habent. Ulceris autem superficiem nulla remedia tangere possunt, nisi sub vaporis forma huc veniant, cum vel guttula aquae in pulmonem delapsa per tussim natam ilico excutiat. Apud *Hippocratem* (s) leguntur sequentia: *Quum autem sputum graveolens fuerit, intermediis inter lenticulae decoctum diebus, medicamentum in pulmones infundere, intermisso vero uno die, suffumigia adhibere* (Φυσία).

Sane una cum aëre inspirato vapores medicati totum cavum aëreum pulmonis undique alluere possunt; & sic pro varia conditione ulceris diversa poterit applicari medela. *Benedictus* (t) monuit: *Inter praesidia, evaporationes & suffitus tanquam nobiliora, & quibus unice in extremis angustiis confidamus, pensitanda, &c.: pulmones enim aridiores & tensiores horum madore intenerantur, humentes nimisque laxati illorum siccitate indurantur, putredine & viscositate obliniti levantur, amborum denique consortio ulcera sordescencia deterguntur, nec non novae affluxurae materiae, & in partes assurgentis, vis molesque reprimuntur, simili semper in assumtis asservato scopo.* Deinde plures enarrat casus, qui docent felicissimos effectus hujus methodi; & postea (u) describit vasa, per quae commode vapor aquosus, vel & suffumigia, applicari possunt sic, ut tuto ad vasa aërea pulmonis pervenire valeant: simul (w) varias remediorum formulas habet, quae diversis indicationibus, emolliendo, abstergendo, exsiccando, & consolidando, satisfacere possunt. Forte mirum videri posset, quod *auripigmentum* cum albumine ovi in trochiscos redactum pro suffumigio usus sit, cum illud sub arsenici nomine a Veteribus descriptum fuerit, & ideo a multis pro veneno habeatur. Sed certe illud, quod nos hodie vocamus arsenicum, Veteribus incognitum fuit. Est autem auripigmentum plurimis dotibus sulphuri simile, & male dicitur arsenicum citrinum, cum satis innoxium sit (x). Aër autem vaporibus sulphureis scaetens laudatur a Medicis tanquam magnum remedium, si phthifici illum respirent diu; in monte *Tabio* nempe prope Neapolin (y). Sic *Galenus* (z) jam suo tempore tabidos ad *Tabias* ablegabat prope *Vesuvium*, ut ibi lacte uterentur, & simul perpetuo talem aërem inspirarent. Idem arte imitari conabatur *Benedictus* (a); dum dicit: *Cujuscunque sint generis suffumigationes & halitus, penitus viceque ipsius aëris in partes spirabiles suscipiantur, in conclavi aut cubiculo, clausis fenestris, ut vitetur omnis aeris frigidioris afflatus, ibique diu perduret aegrotus; secus enim incassum exercentur.*

Monet

- (s) De Morbis Lib. II. cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 570. (t) Tabidor. Theatr. pag. 76. (u) Ibidem pag. 168. (w) Ibidem pag. 165. & seq. (x) H. Boerh. Chem. Tom. I. pag. 47. & Frid. Hofmann. Observat. Phys. Chem. pag. 259. & seq. (y) Fromond Risposta Apologet. pag. 438. (z) Method. Medend. Lib. V. cap. 12. Charter. Tom. X. pag. 122. 123. (a) Tabidor. Theatrum pag. 125.

Monet simul, primam suffumigationem in pulmones esse laboriosissimam, postea vero longe facilius illud peragi. Antea, ad §. 1200. dictum fuit, *Celeberrimum Mead (b)* laudasse suffumigia ex *thure*, *styrace*, &c.: quamvis sciret, vix in usu esse hanc Medicinam, & tanquam inutilem a plerisque negligi. Dum vomica pulmonis adhuc clausa esset, imitatus fui hanc methodum: curabam enim, ut per tubum vapor aquae calidae perpetuo exiret prope lectum primo, dein ubi hoc facile ferebant, propius admovi, ut aërem tepidum & humidum diu respirarent. Sic obtinui, ut citius rumpere-
tur vomica. Suffumigia autem ex *thure*, *succino*, *styrace*, *benzoin*, sic adhibui, ut aër cubiculi, in quo aeger versatur, his impraegnaretur, sensim augendo quantitatem suffumigii: nisi enim hoc prudenter fiat, validissima tussis sequitur; quae nocere posset: *thuris*, & *styracis*, halitum facilius ferunt, *succinum* vero magis irritat, cum per ignem in oleum satis calidum & salem volatilem acidum resolvatur: *Benzoin* vero, licet suavem satis odorem habeat, pariori copia suffumigiis miscetur, quia halitum satis acrem spargit, qui, chartaceo operculo si excipiatur, condensatur in moleculas nivei coloris, quae in officinis sub titulo *florum Benzoin* prostant, & calidam valde virtutem habent, ita ut linguae impositi ustionis sensum producant. *Benzoin* vapore usus fui, ut, emollita prius per vapores aqueos vomica pulmonis, subita & valida tussi excitata rumperetur.

Simul notandum est, non omnium remediorum vires una cum vapore aquae posse adscendere, & halitus forma applicari pulmoni: herbarum emollientium efficacia in decocto manet, vapor inde exurgens est mera aqua, quae tamen halitum dat humectantem & emollientem optimè. Saepe nihilominus Medici haec praescribunt, & bono quidem consilio, ne aegro & amicis remedii simplicitas contemptum pariat, quamvis satis noverint, aquae in vapores solutae virtutem solam agere. Errant autem illi, qui scopo stringendi vas laesum in pulmone decocti ex adstringentibus remediis parati vaporem inspirando hauriri jubent: aquae enim halitus laxat, & adstringentium vis fixa est, nec cum aqua in altum elevatur.

Plurimum etiam conducit motus corporis talis, quem fractae per morbum vires facile tolerare possunt. Notum est, per motum muscularem accelerari motum sanguinis venosi versus cor; ergo & cor saepius contrahi intra datum tempus; adeoque & sanguinis majorem copiam aucta celeritate pelli per pulmones; sicque averri citius poterit purulentum omne ex hoc viscere & per sputa educi, imprimis matutinis horis, dum nocturno tempore cocti puris copia accumulata est. Simul sic augetur respiratio, & aër, saepius ingrediens & egrediens pulmonem, fungitur vice optimi detergentis, imprimis si purus & campestris fuerit. Interim facile patet, hic opus esse prudentia; nam non tantum deterfio loci ulcerosi, sed & consolidatio, requiritur. Certe ulcus externum, si perpetuo perfricaretur, ad sanationem perducere non posset. Prudentissime hoc monuit *Benedictus (c)*, jubens, motus diurnos
cor-

(b) *Monita & Praecept. Med. pag. 52.* (c) *Tabidor. Theatr. pag. 129.*

corporis maxime perpendendos esse, & omnia exercitia leviora debere esse, praecipue *in calidioris temperaturae & rarioris texturae aegrotantibus*. Volebat etiam, ut inferiores partes corporis magis exercerentur; partium vero superiorum motus vehementiores damnabat. *Verum in pectoralium lubrico tenore & frigida crassi motus concitatiores, pectoris musculos magis dilatantes, aliquoties imperandi, utpote arcuum tensio, hastarum armatarum jaculatio, &c.* Ast tales motus potius videntur conducere ad firmandum totius corporis robur, & imprimis pectoris, quam ad sanandum pulmonis ulcus. Alia occasione ad §. 1200. 4. notatum fuit, felix praesagium deduci, si ab usu remediorum, aut plagarum mutationibus, pectus angustum dilatatur, ac robur augetur; & contra, angusta compressi thoracis conformatio pro malo omine notabatur; uti ad §. 1198. dictum fuit. Certum jam est, musculorum per exercitia robur & torositatem augeri in illis partibus corporis, quae plus moventur, quam reliquae. Illi, qui frequenter concionem ad populum habent, musculos faciei habebunt semper magis torosos: quam vasti brachiorum & humerorum lacerti sunt in Cyclopibus illis, qui navium anchoras cudunt. Cum pluribus in more sit, dextra manu sola fere omnia peragere, & sinistra uti rarius, toties contingit, ut dextra manus & mole & robore superet sinistram. Unde apparet, motus musculares artuum superiorum emendandae thoracis structurae servire posse.

Facile simul patet, tales motus validiores tantum suaderi posse illis, qui ab hoc morbo jam fere convaluerunt, & satis acquisiverunt roboris, ut his peragendis sufficere valeant. Utilius autem & tutius videtur esse ad hunc scopum obtinendum, si phthificis concilietur illud emolumentum, quod a motu corporis expectatur, absque eo quod multum fatigentur. Equitatio in hoc morbo, uti & in pluribus aliis malis chronicis, summae est efficaciae: certe inter equitandum totus corporis truncus perpetuis succussionibus agitatur; aër majori momento in pulmonem agit; nam inter equitandum semper quasi ventus adversus sentitur, licet ne vel minima aura spiret, nec ullum in arboribus folium agitetur. Optimus *Sydenhamus* (d) solito sibi candore fatetur, se nonnullos sibi sanguine junctos per equitationem ab hoc morbo liberasse. *Cum certo sciret, se, nec medicamentis quantivis pretii, nec alia methodo, quaecumque demum ea fuerit, nihil magis iisdem proficere potuisse, quam si multis verbis hortatus fuisset, ut recte valerent.* Neque in leviori malo tantum prodesse equitationem vidit, sed & in phthisi vix non deplorata, ubi nocturnis sudoribus jam accesserat diarrhoea, quae mortis praenuncia esse solet. Imo non dubitavit equiparare efficaciam equitationis in hoc morbo viribus, quas *Cortex Peruvianus* in debellandis febribus intermittentibus, & *Argentum vivum* in domanda lue venerea, possident. Monet autem simul, curandum esse, ut linteamina lecti, in quibus decumbunt, sicca sint, & ut equitando longa satis itinera emetiantur. Simul addit, *vitae aequiv praetergressis multo diutius in hoc exercitio persistendum, quam infra hanc*

ae-

(d) Dissert. Epistol. pag. 523.

aetatem positis. Ut autem equo quis insidere possit, requiruntur vires, quae si nimis debiles sint, tunc equitationi substituitur vectio in curru, a quo mirandos in phthisi curanda effectus se vidisse testatur *Sydenhamus*, licet tamen equitationem praeferat. Pluribus idem dedi consilium, ut nempe curru vererentur, & imprimis talibus, quibus res angusta domi non ferebat equitationis impensas. Aliquot nautas novi & piscatores, qui ulcere pulmonis laborantes aurigae facti sunt, & perfectissime convaluerunt. In debilioribus aegris a ventione in curru praestat incipere; dein crescentibus viribus equitatio suadetur: haec autem exercitia optime conducunt matutinis horis post leve jentaculum; pleno enim ventriculo difficilius ferunt equitationem, vel & ventionem, tales aegri. Simul suadet prudentia, ut a leniori & brevi equitatione incipiant, sensim augendo & celeritatem & diurnitatem equitationis; in initio vitandae sunt tempestatum aëris injuriae; a quibus tamen postea, dum crescunt vires & minuitur morbus, non tam facile afficiuntur.

Rusticationem phthificis etiam suadere solent Medici, non tantum ut puro, bene perflato, & a majorum urbium inquinamentis libero, aëre fruantur, verum etiam ut, crescentibus viribus, ab omni cura liberi, levioribus agriculturae laboribus corpus exerceant, & tempus fallant.

An forte alia adhuc causa subest, cur rusticatio prodesse possit phthificis? Notum est, si post aliquot dierum siccitatem pluvia cadens madefecerit terram, nasci gratum odorem, quem omnes percipiunt; & qui solet attribui vegetabilibus, quae antea exsucca, nunc a pluvia refecta, uberius exspirant. Verum observavit *Reaumur* (e), post pluviam similem fragrantiam percipi etiam post messem in campis, ubi sicca tantum adsunt stramina; rem attentius examinans invenit, terram siccam inodoram esse, sed simulac humectatur sic, ut mollioris pastaë consistentiam habeat, tunc odorem fortem spargere; si plus addatur aquae, minuitur ille odor, imo perit. Nec videtur facile exhauriri posse illa potentia odorem producendi, quam terra possidet: per quindecim dies, & singulis quidem diebus saepius, placentulas ex terra madefacta confecit, exsiccavit, humectavit denuo, nec potuit percipere, quod post toties repetita haec experimenta minus fragrans foret terra, si denuo madesceret. Observavit praeterea, illam fragrantiam se non diffundere ad majorem distantiam, quin multum minuatur, & brevi integrè cesset. Certe in pluribus telluris locis ex terrae superficie ad parvam altitudinem ascendunt vapores, qui animalia necant (f). Observatum fuit, quod illa telluris exspiratio cesset, si brevi sequentur tonitrua & procellae: dum haec adsunt, redit illa exspiratio, & post finitam tempestatem per aliquot horas illa fragrantia telluris nares ferit etiam erectè incedentis hominis, adeoque ad satis magnam distantiam; nemo est, credo, qui non aliquando hoc observaverit. Hinc videtur terram, ubi certo gradu madefacta fuerit, effundere halitus

(e) Academ. des Scienc. l'an 1730. Mem. 403. &c. Mem. 138. 139.

(f) Ibidem l'an 1751.

litus fragrantés, & varios quidem in variis locis, uti diversus odor docet: plerumque autem salubres sunt, nam æstivis caloribus languentes homines sentiunt se miro modo refici, dum post pluvias fragrantem talem odorem hauriunt: in quibusdam locis forte mala sunt illa effluvia, possuntque esse endemicorum & epidemicorum morborum causæ; de quibus postea dicendum erit.

Forte mirum videbitur, cur huic terræ proprietati in phthisi curanda aliquid peculiaris videar tribuere, cum illa telluris effluvia in aëre volitantia, si bona fuerint, sub nomine aëris salubris laudentur. Verum alia ratio est: a viro fide dignissimo olim acceperam, quod in toto regno Granatensi in usu habeant methodum curandi phthisin per *balneum terræ*; & postea idem legi apud *Franciscum Solano de Luque* (g), qui ob crîsim morborum ex solo pulsu prædicendam notus est. Ille testatur, se balneo terræ feliciter usum fuisse in curanda phthisi, & inter alios plures conclamata hæcticam restituisse integre balneo terræ ter adhibito. Sequenti autem methodo hoc fiebat: curabat excavari foveam in terra, ubi nullæ omnino plantæ feminatæ erant: tali foveæ imponebat aegros ad collum usque, deinde tegebat eadem terra, quæ effossa fuerat; sic relinquebat, donec tremere inciperent. Dum hærebant in hac fovea, dabat illis aliquid nutrimenti, si opus haberent: dum tremere incipiebant, curabat educi ex fovea, & involvi linteis aqua rosarum madido: post bihorium perfricabatur totum corpus *unguento resumptivo Zacuti Lusitani*. Alii autem laudabant unguentum, quod ex foliis stramonei & axungia porcina parabatur, quo perfricabant spinam dorsi, & totum corpus circumducebant fasciis hoc unguento inunctis. Monet autem, semper novam fossam debere parari, si balneum illud terræ repetendum fuerit, & tantum illud tuto adhiberi posse notat a fine Maji ad mensem Octobris. Miro quidem modo philosophatur circa effectum hujus balnei, & credit terram absorbere in se miasmata morbosa &c. Cum autem in æstivis etiam caloribus terra vel raro vel nunquam ad tantam profunditatem exsicceatur, admodum credibile est, quod humida terra, effluviis spargendis aptissima, nudam corporis cutim undique tangat, & forte hoc modo profit exhalando potius fragrantiam utilem, quam resorbendo noxia ex aegro corpore miasmata.

De usu autem balsamicorum abstergentium externorum & internorum ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Dum evolvebam plurimorum Medicorum scripta, ut discerem, quid tentatum fuerit quandoque in cura phthiseos, vidi multos magnam spem potuisse curationis in talibus remediis, quæ per os assumpta cûrent ulcera externarum partium corporis, quæ oculis patent, & quorum successivam emendationem quotidie lustrare possumus. Decocti guajaci insignis efficacia in curandis ulceribus & ossium corruptela omnibus nota est: verum præcedenti paragrapho patuit, phthisin solo usu decocti guajaci sanatam fuisse. Quantum

(g) Origen Morbofo capitul. V. pag. 174. &c. & Lapis Lydos Apollinis, pag. 231.

tum usum praestet argentum vivum, & diversa ex illo parata remedia, omnibus notum pariter est, ita ut pessima ulcera, ad quaevis alia rebellia, his sanentur: *Helmontius* (*b*), postquam more solito in Scholas Medicas debacchatus fuerat, de phthisis cura dicit: *Quod si autem sputum cruentum praecessit, ulcusque sit praesens, disce parare Pharmaca, quibus Paracelsus tabem curavit. Oretenus inquam sumtis, cancrum & estiomena quaevis sanantia, quod est ulcus pulmonum curasse. Quidquid enim ulcus femoris aut pedis suo potu sanat, quidni etiam idem in pulmone faciet.* Commendat autem leniora, *Mercurium diaphoreticum dulcem instar mellis & fixum, Lili tincturam volatilem, &c.*: & alibi (*i*) dicit: *Sic & pulmonum ulcera solidantur per corallatum dulce Mercurii diaphoretici, cujus virtute nempe Paracelsi Epitaphium sonat, tabem saepe restitutam fuisse.* Forte a prudenti Medico simile quid tentari posset, sed magna cum cautela, & lenissimis tantum, quae validas evacuationes non faciunt, in debilibus & exhaustis corporibus semper periculosas, neque etiam subito fundunt humores, cum phthisis in mortem vergens putridam dissolutionem producat. Videmus & antiquos & recentiores Medicos talia laudasse ad phthisin, quae curandis ulceribus externarum partium profunt. Mulsam cum lacte laudaverunt; aquam calcis cum lacte alii (*k*). Verum mellis usum in detergendis ulceribus, aquae calcis efficaciam ad ficcanda manantia nimis ulcera, omnes chirurgi laudant. Postquam constitit, Corticem peruvianum adeo prodesse, non tantum in gangraena, sed & in ossis carie & ulceribus difficilioribus, adhibuerunt & illum phthisi curandae: commendavit quidem *Celeberrimus Mead* (*l*), ubi vel sanguinis sputum, aut pituitae tenuis fluxio, certis temporibus redit; si nempe detur ante tempus, quo malum recurrere solet; sed monet, Corticem plurimum nocere, cum jam exulceratus est pulmo. Patuit tamen ex illis, quae habentur praecedenti paragrapho, ubi de utili in hoc morbo virtute antiseptica agebatur, Corticem quandoque insigniter profuisse, & uti tunc dictum fuit, egregius *Torti*, licet non multum spei in Cortice posuerit, fatetur tamen, non nocuisse.

Cum difficilis ille morbus toties omnem Medicorum operam eludat; minimè mirum est, si de variis methodis cogitatum fuerit. In actis Edinburgensibus anonymus (*m*) laudat methodum tentandi curam hujus morbi per frequentem sanguinis missionem, imprimis si nondum omnino exsuccum corpus fuerit: noluit tamen sanguinem mittendum esse, quamdiu pulmonis vomica nondum rupta est, & suadet detergentia & expectorantia diligenter adhibenda, antequam ad Venae sectiones repetitas pergatur: saltem hanc cautelam proponit quaestionis instar. Duplicem autem fructum videtur expectasse a sanguinis missionibus, imminutionem nempe sanguinis cacochymia purulenta infecti, dum simul laudabili alimento restituitur illud, quod perditur

(*b*) Catarrh. Deliramenta pag. 354. N°. 43. (*i*) Humid. Radicale pag. 575.
 (*k*) Frid. Hofmann. Med. Rat. & System. Tom. IV. part. 4. pag. 318.
 (*l*) Monit. & Praecept. Medic. pag. 47. 48. (*m*) Medic. Essays and Observat. Tom. IV. pag. 418. & seq.

ditur per sanguinem de corpore eductum. Dein sperabat simul, sic minui febrim posse, ut minus puris generetur quotidie, & utroque hoc modo facile compensetur illa sanguinis jactura. Ob hanc rationem credebat, eandem hanc methodum tentari forte posse, cum debita cautela tamen, etiam in talibus aegris, quorum corporis habitus per morbum multum jam exhaustus foret: videbatur & confirmari in hac opinione, quod vasa sanguinea, quamvis contracta, tamen adhuc satis plena forent, & quod saepius, etiam in ultimo phthisis stadio, menstrua evacuatio in mulieribus pergeret solita periodo. Imprimis frequentem sanguinis missionem credebat convenire in talibus, qui antea plethorici & calidioris temperiei fuerant. Cum autem a copiosi sanguinis jactura cruditates & hydropicos tumores metueret, Corticis peruvianii roborantem virtutem, frictiones, & lenia corporis exercitia, proponit, ut haec mala caveantur.

Sua autoritate hanc medendi methodum confirmavit *Celeberrimus Mead* (n), & incipienti morbo occurrendum voluit missione sanguinis non semel tantum, sed vicibus iteratis: *Si nempe crassus niger aut glutinosus profluxerit, vitiosus dicitur, & utiliter effundi putatur; contra vero, si ruber sit & pelluceat, integer habetur, neque ultra detrahatur.* Quin imo, licet temerarium forte consilium videri posset, marcescente jam corpore, & fractis jam viribus, hoc auxilii genus tentandum voluit. *Celsi* regula erat: anceps potius experiri remedium, quam nullum. *Et cum emolumento minuuntur vires, ubi succurritur in vitio, quod robur corporis assiduo plus labefactabit.* Tamen hanc cautelam addit: *Si, exulcerato pulmone, vebemens febris urgeat, detractio, quantam sustinere potest aeger, juvabit; divisa nimirum in ea temporis spatia, quae ad corpus alendum necessaria sunt, ista medicina.* Postea asserit, rebus nondum plane desperatis, bene cessisse hanc medendi rationem. Quod autem non semper successerit haec curatio, patet inde, quod mox subjungat hanc excusationem sinistrae eventus: *Sin secus acciderit, eum medicus occidisse minime censeri debet, qui, corruptis jam visceribus, nequaquam servari potuit.*

Suis observatis eandem methodum confirmavit *Celeberrimus Pringle* (o); tamen monuit, quod nollet inde communem in hoc morbo curando regulam statuere, nisi accurate attendatur ad aegri vires, an sufficiant majori vel minori sanguinis jacturae ferendae. Testatur pariter, se vidisse optimum successum a parvis & saepius repetitis venae sectionibus in curatione vulnerum, dum a pure resorpto febris hectica producebatur: hoc autem confirmaret, cacochymiam purulentam minui, per repetitas venae sectiones: simul monet, quod aegri nunquam tantum levamen perciperent prima, quam quidem secunda & tertia nocte, post institutam venae sectionem.

Repetitis autem experimentis edoctus laudat, tanquam utilissimam, applicationem fetacei, illi nempe thoracis lateri, quod magis affectum videbatur: praecipue hoc tentavit in illis, qui copiosam sanguinis jacturam nimis for-

(n) Monit. & Praecept. Medic. pag. 50. 51. the Army part. 3. cap. 3. pag. 190. & seq.

(o) Observat. on the diseases of

formidabant, & ideo admittere nolebant tam frequentes venae sectiones, ac opus haberent. Pulchrum certe effectum fetacei prope locum suppuratum, alia occasione ad §. 895. in Pleuritidis historia notavi.

Nondum ex propriis experimentis de hac methodo phthifin curandi per frequentem sanguinis missionem quid pronunciare auderem: adhibitam vidi semel, & non sine successu, at licet facile tolerasset sanguinis jacturam in vigore aetatis constitutus aeger, & morbus tantas inducias dederit, ut vires intaurari coeperint, tamen recruduit morbus, quo jam per plures menses adhuc languet, dum haec scribo, sed pulsu adeo debili, & venis adeo collapsis, ut minime tutum videretur pauculum sanguinis, quod adhuc in vasis continetur, minuere.

Didici tamen miro satis exemplo, quod corpus humanum copiosissimas venae sectiones ferre possit, vita tamen diu superstita. Novi Illustrem Matronam, quae, spasmodicas anxietates frequenter passa, sanguinis missione levamen quaerebat, tandemque, invitis Medicis, per plures annos fere quotidie, & quandoque bis in die, aliquot sanguinis uncias de vena mitti curavit, nunc plus nunc minus, prout urgeret malum; firmissime sibi persuadens, ilico se suffocandam fore, nisi hoc fieret. Vivit tamen, sed languida & lecto affixa.

Ultimus curationis scopus est, ulcus pulmonis purum consolidare: de hac autem re tunc imprimis cogitandum est, quando videmus sputa habere dotes boni puris, & simul copiam illorum minui quotidie, dum simul, emendata purulenta sanguinis cacoehymia, febris hectica plurimum immunita est, vel & cessat. In ulceribus partium externarum, quae sensibus nostris patent, videmus, sub bono pure recrescere substantiam perditam, & sic consolidationem quam optimè procedere. In tali autem ulcerum conditione periti Chirurghi minus frequenter apparatus mutant, mollissimis plumaceolis imbunt pus, nunquam ruditer abstergunt, ne tenera renascentia vasa destruant; cito tegunt, ne aër noceat, vel exsiccando, vel frigore, dein laesam partem in quiete continent. Eadem & hic conferunt, quantum nempe partis affectae conditio permittit. Certe perfectam quietem pulmōni conciliare non possumus, neque aërem arcere, cum respiratio ad vitam necessaria sit omnino. Praeterea pus ex ulcere pulmonali educi non potest, nisi per tussim, quae semper pectus agitat, & pulmonem conquassat; unde etiam antea probata fuit difficultas curationis in hoc morbo. Totum, quod ars potest, est, ut haec incommoda minuat, curando, ut respiratio fiat placidissima, ut tussis sileat diu, nec major sit quam requiritur, ut per sputa educatur pus coctum, postquam per aliquot horas collectum & quietum manserit in pulmone. Nisi enim hoc fiat, exasperatur locus ulcerosus per frequentem tussim, & consolidatio impeditur. Mollissima hinc decocta ex consolidantibus & obtundentibus dantur; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Sed praecipuum auxilium pendet ab anodynis circa vesperam datis; tunc enim tussis solet molestior fieri, & sicca est plerumque, vel tantum mucosa per sputa educuntur, puris cocti nihil, vel parum. Ab his sedatur tussis, blandus somnus conciliatur, unde vires reficiuntur, & matutino tem-

pore sputa cocta leni tussi educuntur quam facillime. Si anodynorum prudens usus negligatur in cura hujus morbi, vix unquam sperarem optatum successum. Metuunt quidam, ne sputa supprimantur ab opiatis, & sic pulmo infarciatur magis; verum bona fide asserere possum, quod post pacatum somnum semper viderim in phthificis faciliorem expectorationem, matutinis horis, & quidem puris omni dote boni; adeoque omnem spem habemus, sub pure bono per aliquot horas retento consolidationem incipere simili modo, ac in ulceribus externarum partium videmus. Alvus quidem inde solet stricta fieri; sed nec hoc nocebit morbi illo tempore; & facile per clyσμα emolliens alvus duci poterit, si a nimio nixu, in foecibus induratis expellendis, quid metuendum foret. In *Materia Medica* ad hunc numerum grana quatuor *pilularum de Cynoglossa* praescribuntur fumenda vesperi, sed cum haec quantitas circiter aequipolleat dimidio grano opii, non semper sufficiet huic scopo: unde tunc augenda erit quantitas pro re nata. Certe Veteres Medici audacter satis opio usi fuerunt in Phthisi curanda: *Aëtius* (p) Phthificis commendat (praeter *Tberiacam*, *Mithridatium*, *Antidotum Poenoniae*, *Antidotum Esdrae*, quae omnia opium continent) compositionem, cujus sexta pars merum opium est: jubet inde catapotia formari ervi magnitudine; *Quorum tria aut quinque ante somnum exhibet devoranda; calida aqua insuper ad sorbendum data; & admirandam vim videbis.* Prudentia jubet, ut in usu similibus a minori dosi incipiatur, sensim augendo, prout res postulat. Veterum autem omnes illae compositiones, *piper*, *castoreum*, & alia similia, satis calida continent; ut scilicet emendaretur opii noxa, quod frigidum in quarto gradu credebatur: verum acria illa aromata minus conveniunt in hoc morbo, & cum hic requiratur tantum succi papaveris efficacia, illud solum usurpari poterit varia sub forma, vel & compositiones simpliciores, non calidae, quae praecipuas vires suas ab opio admisto mutuuntur, & quorum variae formulae in diversis dispensatoriis habentur.

§. 1211. **A**d tertiam indicationem ptisana, juscula, lactinia, spectant.

Antea §. 1208. recensita fuerunt illa, quae ad curam hujus morbi spectabant; & ibidem tertio numero agebatur de alimentis, quae phthificis maxime conducere: generales autem dotes ponebantur illae, ut alimenta forent talia, quae in debili jam corpore facile subigerentur, chylumque darent, qui similiter facile cum sanguine transfret per vasa pulmonis; adeoque omnia lenta & viscida a victu phthificorum excludebantur. Insuper debebant continere sufficientem copiam nutrimenti, nec facile in putredinem vergere.

Ptisana jam inter phthificorum alimenta locum obtinet. Quamvis autem
ptisana

(p) Lib. VIII. cap. 67. pag. 91.

ptifana & ex aliis cerealibus fieri possit; nam & triticeae ptifanae *Hippocrates* meminit; & ex oryza factam memorat *Horatius* (q);

Tu cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryzae;

tamen usu obtinuit, ut ptifana ex hordeo parata intelligatur, nisi aliud frumenti genus nominatum fuerit. Quanti autem fecerit *Hippocrates* ptisanam in morbis, ex numerosis locis patet, & imprimis ex *libro de victu acutorum*. Sic autem apud Veteres parabatur. Hordeum in aqua macerabant; maceratum in mortario manibus conterebant, donec degluberetur cortex; quod hodie molendinorum ope longe commodius perficitur; & tunc a cortice liberum hordei granum vocatur *depuratum*, vel & *excorticatum*, in officinis. Non autem contundebant haec hordei grana, sed integra decoquebant in aqua, donec intumescerent; tunc quandoque pauxillum aceti & falis addebant. Si jam decoctum hoc hordei, una cum hordei granis, exhibebatur, vocabatur tota ptifana; si vero colando auferebatur hordeum, tunc dicebatur succus ptifanae; qui si ad majorem spissitudinem coctus erat, vocabatur cremor ptifanae; qui & hodie paratur alio modo, dum nempe hordeum coctione emollitum cochleari ligneo supra cribrum teritur, ut magna pars substantiae hordei transprimatur per cribri massas; & dein decocto misceatur; tuncque puls hordeacea fit, quae cremoris lactis consistentiam habet, & dat blandum victum; humectantem, demulcentem, a putredine penitus alienum, cum sponte sua acescat, & quidem tam celeriter, ut aestivis mensibus per viginti quatuor horas servari nequeat decoctum hordei, quin jam acescat. Neque tamen ptifana hordei nimium lentorem habet: volebant veteres, ut in mortario frangeretur; tunc enim farinaceum lentorem dedisset decocto; quod non fit, si integrum coquatur. Verum quidem est, quod & comminutum in mola vel mortario hordeum adhibuerint, sed tunc aliis artibus farinaceum lentorem minuerant antea. Sic v. g. si hordei grana, aqua resperfa, in tepido loco ferventur, germinare incipiunt, si tunc ilico calore satis valido exsiccantur subito, suffocatur incepta germinatio, sed per ipsam germinationem lentor farinae sic attenuatus est, ut haec grana, in crassiorem farinam redacta, si coquantur in aqua, non dent turbidum & viscidum decoctum, sed lymphidum satis & fragrans, uti docet cerevisiae confectio, quae ex hordeo sic praeparato (maltam vocant) conficitur. *Galenus* ex recenti hordeo mediocriter frixato polentam, ipsi laudatissimam, parabat; quae aquae infusa gratum & nutrientem dabat potum. Tunc fit simile quid, ac hodie ex Caffa Asiaticorum conficitur; si enim crudae caffarum baccae infundantur vel coquantur in aqua, dant potum admodum nauseosum: si vero prius tostae fuerint, infusum inde paratum gratam spirat fragrantiam: idem contingit, si hordeum simili modo torreatur. Cum autem cerevisia etiam ex hordeo paretur, hinc apud illas gentes, quibus cerevisia pro potu communi in

usu

(q) Lib. II. Sat. 3.

usu est, illa conceditur & hoc morbo laborantibus; sed *cerevisia illupulata*, *depuratissima*, *mediae aetatis* (r). Lupulo enim condire solent cerevisiam; ut caveatur acescentia; sed simul amarus sapor sic conciliatur huic potui; qui sensim minuitur, dum annosa fit cerevisia; & tunc fragrantior redditur ac inebriat, si largiori potetur copia; tuncque certe in hoc morbo noceret. Ubi vero recens est & defoecata, omnem utilitatem ptisanæ habet, & simul hoc boni, quod per inceptam germinationem, dum ex hordeo malta paratur, lentor viscosus hordei multum minutus fuerit: hinc certe talis cerevisia utilem potum dat, praesertim assuetis. In illis locis, ubi cerevisia potus familiaris est, illam in diversis morbis medicatam reddere sciunt, additis simplicibus variis. Sic pro phthificis lupulorum loco incoqui jussit *Benedictus* (s) *radices consolidæ, folia urticae, althææ, endiviae, portulacæ, &c.*

Ptisanæ veterim addebatur saepius acetum & salis paucillum; praecipue in morbis acutis; dum autem in phthificis, praesertim si molesta & aspera admodum tussis adsit, ab his abstinemus, tunc fatuum ptisanæ hordeaceæ saporem emendamus, additis pomis fragrantibus, glycyrrhizâ, & aliis pluribus, prout haec vel illa magis arrident aegrorum palato. Hodie, uti notum est, omnia decocta, quae in variis morbis pro potu communi adhibentur, ptisanæ nomine veniunt, licet nec hordeum, nec aliud cereale, ipsis incoctum fuerit.

Caeterum hordeum inter *ολιγότροφα*, sive levioris nutrimenti cibos, numerabatur a veteribus: unde etiam apud Romanos ignominiae causa hordeum pro tritico dabatur cohortibus, quae signa amiserant, & apud *Polybium* inter poenas militares numeratur *κριθοφαγία*, tanquam indigni forent robustorum cibo, qui in bello ignaviter se gesserant (t).

Haec videtur ratio, quare veteres hordeum praetulerint tritico, ut ptisanam pro aegris pararent, cum per observata didicissent, triticum tenacius longe esse, & difficilius digeri: hodie per recentiora observata rationem novimus. *Celeberrimus Beccarius* (u) farinam triticeam, ab omnibus fursuribus quam expurgatissimam, aqua diluit, sicque tenuissimam farinae triticeae partem eluit, quae aquam turbidam reddit quidem, sed levissimo concussu de novo aequabiliter per aquam dispergitur, & *amylum* dictum constituit: verum hac parte farinae penitus elota, subsidet in vase alia substantia, quae contrectata manibus sub aqua, & pressa, paulatim cogitur in massam mollem, & maxime tenacem; quae amplius aquae misceri renuit, & tenacissimum gluten dat. Quod autem maxime mirum videtur, hoc est, quod haec massa glutinosa per examen chemicum dederit animalium partium producta, non vegetabilium; spiritum nempe urinosum, olea, & salis volatilis alcalini tantam copiam, quanta ex pari pondere cornu cervi solet prodire. Dum autem farinam fabarum, hordeaceam, & alias plures, simili modo examinaret, in

(r) *Benedict.* *Tabidor.* *Theatr.* pag. 151. (s) *Ibidem.* (t) *Nonnius de re cibaria* pag. 24. (u) *Institut. Bonon.* Tom. II. part. I. pag. 123.

in nullis, si *Zeam* exceperis, (quam & *speltam* vocare solent) invenit partem illam glutinosam, aquae non miscibilem, quae animale, non vero vegetabilem, indolem habet.

Hinc intelligimus rationem, quare *Galenus*, uti alia occasione ad §. 586. monitum fuit, dum cum duobus coetaneis adolescentibus rus profectus, aliorum ciborum inopia, triticum coctum, sale mediocri conditum, esuriens avidè sumsisset, pondus in ventriculo senserit, cibos fastidierit, alvum suppressam habuerit. Ante annum novi, innocuos pueros messis tempore triticum maturum comedisse avidè, sed omnes male se habuisse, infarcto & tumido abdomine languisse diu, & binos, qui maximam copiam comederant, periisse hydropicos: reliquis, per purgantia, dum putridissima saburra expelleretur, detumuit abdomen, & rediit sanitas.

Caeterum & suppuratis & tabidis *Hippocrates* ptisanæ succum passim commendavit.

Praeter ptisanam etiam merito commendantur juscula: carnes enim animalium mactatorum, praeter sanguinem rubrum, continent humores reliquos in sani animalis corpore jam elaboratos, adeoque materiem nutrimenti copiosam, in aqua facile solvendam, quae debili etiam actione vasorum & viscerum subigi, & ulterius perfici, poterit. De cautelis autem, tam in praeparatione, quam exhibitione, jusculorum, possunt videri illa, quae §. 28. N°. 1. habentur. Verum quidem est, omnia illa, quae ex animalium carnibus parantur, plus minusve in putredinem vergere, quod in hoc morbo non convenit, uti antea dictum fuit; attamen illud facile corrigi poterit, si succo arantiorum condiantur juscula, vel illis addatur hordei aut oryzae cremor, quae sponte sua in oppositam vergunt indolem. Praeterea carnes animalium, quae folis vegetabilibus vescuntur, juscula dant, quae minus in putredinem prona sunt, quam illa, quae ex carnivoris animalibus fiunt. Juscula ex testudinum & ranarum carnibus a plurimis Medicis in hoc morbo commendantur, & plures se sanasse profitetur his jusculis *Celeberrimus Bianchi* (w), in tractatulo, ubi victum ex vegetabilibus folis a *Cocchio* laudatum impugnat.

Praecipue lactis usus ad phthisin ab omnibus fere Medicis commendatus fuit: deficit nutritio in hoc morbo, & tota corporis torositas sensim perit. Notum est, pulmonis efficaciam esse maximi momenti, ut chylus ex ingestis paratus acquirat indolem humorum nostrorum, unde perdita quotidie tam in solidis quam in fluidis restitui possint. Sed pulmo laborat ulcere in hoc morbo, purulentus fomes in hoc viscere haeret, tussis molesta agitatur; hinc non mirum est, pulmonis actionem minui. Nihil ergo rationi magis consentaneum apparet, quam ut ingeratur lac, quod in sani animalis corpore actiones vasorum & viscerum subiit, & jam aptum redditum est, ut intra paucas horas naturam liquidi animalis possit acquirere. Antea §. 28. 1. dictum fuit de salutari lactis usu in corporibus adeo debilibus, ut propriorum viscerum vi debitum nutrimentum sibi parare nequeant. Tunc laudatum fuit

prae

(w) Discorso, se il vitto Pythagorico &c. pag. 61.

prae reliquis, tanquam optimum, lac humanum, de vegetae & fanae mulieris uberibus ductum, cujus usum *Galenus* jam suo tempore tanquam antiquum commendat, & suo calculo probat. Simul & ex *Historia Medica* enumerati sunt casus, qui docent insignem lactis humani utilitatem in phthisi curanda; quibus certe similes alii numerosi addi possent, si aliquid dubii de hac re superesset, cujus veritatem etiam propriis experimentis firmare possem. Per annum & ultra lacte humano virgo, summo loco nata, usa fuit, tali cum effectu, ut tussis, sputa purulenta, debilitas, macies, penitus evanuerint, & sana, vegeta, vivat.

Defectum lactis humani supplere solent Medici lacte asinino, quod tenuitate, & saporis dulcedine, ad lac humanum propius accedit: huic proximum laudatur lac caprinum; tandem & vaccinum adhibent; quod tamen magis spissum est. Cum autem & in lacte subtilis latex sit, qui cito diffatur in aërem, & perit, hinc prudentes Medici suadent, ut vase puro tepido excipiatur lac emulctum, & clauso statim vase deferatur ad aegrum, matutinis imprimis horis, haustoque lacte dormiat adhuc per duas tresve horas, si possit. Idem observatur, si lac humanum de mulieris uberibus hauserit aeger; & postea adhuc ter quaterve de die repetitur. Optimas lactis virtutes *Aretaeus* (*) paucis comprehendit in fragmento, quod de phthisi curatione agit. *Lac vero assumtu suave, potu facillimum, nutritu solidum, & qualibet esca a pueritia familiaris, est: praeterea visui colore delectabile, medicamen arteriam non asperans, guttur laevigans, ad ejiciendam pituitam facilem spiritum reddens, inferiorem exitum lubricum efficiens, ulceribus dulce subsidium, & quolibet alio benignius. Si quis multum lactis potet, nullo alio eget alimento.* Postea autem & ptisanam & lacticinia commendat.

Interim dissimulandum non est, quosdam Medicos, & quidem optime de arte meritos, usum lactis non admisisse in phthisi absque cautela. *Hippocrates* (y), postquam plures morbos recensuerat, ubi credebat lactis usum non convenire, dicit. *At tabidis lac dare convenit non admodum valde febricitantibus, & in febribus diuturnis & lentis, si praedictorum signorum nullum adfuerit, & praeter rationem extenuatis.* Notum est, lac triplici constare substantia; butyro nempe, sive parte pingui cremoracea, caseo, & sero tenui, quod bina priora diluit & inter se miscet aequabiliter. Pars cremoracea sponte sua acescit quidem, sed majori calore febrili, potest & pinguis cremoris pars in acre rancidum nidorosum converti, praecipue si omne serum a parte pingui separatum fuerit, tunc enim merum pingue butyrum est: pars ipsa caseosa, propius jam ad naturam animale accedens, potest magnam acquirere acrimoniam, & putrescere, uti in caseo antiquo apparet, qui & combustus similem foetorem spargit ac cornua animalium. Quamdiu autem tria haec, cremor, caseus, serum, unita manent simul, non putrescit lac, sed acescit sponte sua: aliae illae degeneraciones tantum observantur post separa-

ratio.

(*) De Morbor. Diuturn. curat. Lib. I. cap. 8. pag. 127.

(y) Sect. V. Aphor. N°. 64. Charter. Tom. IX. pag. 237.

rationem partium, quae ante mistae fuerant. Hoc autem videntur metuiffe in phthificis ab usu lactis, si nempe valida febris adesset, uti disertè notavit *Trallianus* (z), dum lac phthificis commendat; *si non vehementer febricitent: si enim multo infestante calore exhibeatur, non item nutrire aut humectare poterit. Nam ab eo, quod contra naturam est, vincitur, & in alienam corruptricemque qualitatem mutatur: ubi calor febrilis moderatior evaserit, lac ipsis exhiberi debet.*

Ex his satis apparet, tunc tantum lactis usum dubium fuisse, ubi valida febris aderat, non vero abstinuisse a lacte ob febriculam illam continuam habitualem, quae hectica vocari solet: ob eandem causam & plures Medici voluerunt, ut matutinis horis lac daretur, cum circa vesperam febris hectica soleat exacerbari.

Videtur etiam *Benedictus* (a) non semper lactis usui favisse in cura phthificis: in initio morbi laudat, lac exhibere *assuetis optimè constitutis, avideque potentibus.* Verum ejus usum verè phthificis prorsus interdixisse, necesse duxit. Metuebat enim caseosae partis coagulum, & cremoraceae partis corruptionem rancidam.

Hinc serum lactis, caseo & cremore ablatis, omni indicationi satisfacere credidit; unde & alibi (b), ubi de potu phthificis utili agit, dicit: *Lac quidem sine dispendio aliquoties forsan in usum ducitur, ejus vero serum, praescriptorum selectissimis alteratum, nullam incommoditatis suspicionem prae se fert.* Simul priori loco binos aegrorum casus recenset, quibus a lacte assumpto ventriculus & intestina coagulo repleta inveniebantur.

Verum quidem est, uti postea dicitur in *capitulo de rheumatismo*, serum lactis nutrire posse, sed & verum est, caseosam partem magis elaboratam jam esse, propiusque accedere ad naturam animaleam; adeoque, ubi corpus nutrirî desinit, cum non valeat amplius bonos humores propriis visceribus perficere, utile erit, talem materiam ingerere, quae jam in sani animalis corpore praeparata fuit. Praeterea in phthificis pinguedo totius corporis consumitur, hinc cremor lactis huic defectui supplendo admodum idoneus videtur, & quidem tanto magis, cum cremor ipse in aqua dilui se patiatur, dum ipsum serum, sale nativo lactis dives, ipsi adhuc intime permixtum est, & hinc tanquam sapor considerari potest, in quo pinguis quidem copia adest, sed salis unitum, ut totum in aqua & aquosis omnibus solvi possit.

Simul & hoc commodi habetur, ut levi negotio vario Medici scopo sic satisfieri possit. Si acris admodum humorum indoles fuerit, *cremor lactis balsamus est interno, externoque, usu omnium optimus, amicus corpori, acre quodcumque mitificans, hinc phthificis, nephriticis, arthriticis, summum solamen; ut & vulneri, ulceri aspero, egregium* (c). Si ob calorem & febrim majorem metueretur cremoris lactis corruptio in rancidum nidorofum, *lac defloratum, remedium incomparabile ad sanandos morbos acres in obesis, biliosisque, oleo carens* (d). Si a caseo metueretur coagulum, ex lacte deflorato praecipitari

PO-

(z) Lib. VII. cap. 2. pag. 309. (a) Tabid. Theat. pag. 72. (b) Ibid. pag. 151.
(c) H. Boerh. Chem. Tom. II. proc. 99. pag. 319. (d) Ibidem.

poterit pars caseosa, & habebitur serum lactis tenue; in quo dilui posset cremor lactis, si indicatio Medica hoc poscere videretur. Interim impediri poterit facile, ne pars caseosa a reliquis lactis partibus in primis viis separetur tam cito, & in densum nimis abeat coagulum, si quinque grana saponis veneti deglutiantur ante lactis sumtionem. Si acrimonia acida in primis viis metuat, pulveres absorbentes sumti una cum lacte facile cavebunt hoc vitium, vel emendabunt, si jam natum fuerit.

Omnia haec jam dicta, & unanimis fere Celeberrimorum Medicorum consensus, faciunt, ut a lacte phthificis exhibendo nunquam metuerim: humanum lac, naturae maximè analogum, palmam reliquis praeripit: asininum tenuitate & dulcedine proximum, dein caprinum, & ovillum, laudari solent. Vaccinum, his omnibus pinguius & magis nutriens, suum quoque usum habet, imprimis dum laetis in pascuis armenta lautum pabulum habent. Sic saltem prodesse poterit illis, qui reliqua fastidiunt, vel sumptibus ferendis non sunt. Si debile corpus, aut oppressus pulmo, non ferat, decocto hordei dilutum dari potest, lac vaccinum, vel tenue ex hoc lacte paratum serum, quod & detergendo loco ulceroso optimum est. Sic & veteres Medici fecerunt, dum commendabant lac asininum, tenuius nempe vaccino, in illo morbi stadio, ubi depurandum ulcus erat, levique nutrimento sustinendum corpus: ubi depurato ulcere consolidatio sperabatur, tunc lac vaccinum adhibuerunt.

§. 1212. **C**uratio vero hujus morbi palliativa maxime spectat tussim; anxietates, alvi fluorem.

Verum quidem est, optatissimam curam esse, si tollatur morbus, qui molestorum symptomatum causa est: at hoc non semper in potestate artis est. Cum ergo mitigandis symptomatum molestiis incumbit tantum Medicus, nullam amplius spem eradici morbi habens, tunc haec curatio vocatur *palliativa*. Novi quidem, austeros philosophos damnasse hanc artis partem, quae de cura *palliativa* agit, & vocavisse morborum paedagogam: nolebant enim morbos incurabiles prorogari; suum nempe cuique in republica munus esse, quod dum exsequi nequeunt, fatius esse & ipsis & reipublicae, ut abeant ad plures; neminique tantum otii in vita superesse debere, ut solam suam curet valetudinem. Interim humanitas poscit, ut succurramus miseris; de quorum salute etiam desperamus; ut leniamus mala, quae eradicari nequeunt; ut placide magis peragatur pauculum illud, quod de vitae curriculo superest, donec mors his aerumnis finem imponat. Vidi severo fastu turgentibus philosophos, dum sani erant, in his angustiis constitutos a quovis obvio petiisse lenimen malorum. Accedit, quod fere omnes phthifici, quamvis de fatali exitu morbi moniti fuerint, vana semper sanationis spe lactentur ad ultimum halitum usque, & avidè petant a Medicis remedia. Crudele foret miseris ultimum illud solatium negare.

Tria autem praecipue sunt symptomata, quae lenimen postulant, molesta tussis, intolerabilis anxietas, & alvi fluor.

§. 1213. **Q**uibus occurritur diaeta (1211.), opiatis caute adhibitis, liquidis calidis.

Tussis semper adest. Nervi enim pulmonales fidelem custodiam agunt, etiam in sano homine, ut nihil nocituri pulmonem ingredi possit, quin per tussim excitatam excutiatur ilico: vel aquae guttula inter bibendum in asperam arteriam delapsa validam movet tussim: ulcerosus autem in pulmone locus irritatur perpetuo ab ipso pure, praecipue si tenuius aut acrius fiat, uti in desperata phthisi toties fit: imo tussis hic tussim facit, dum exasperatur hac conquassatione ulcus.

Sed & augetur tussis imprimis circa vesperam, dum hectica febris exacerbatur, & majori celeritate sanguis per libera adhuc in pulmone vasa movetur, una cum intolerabili anxietate ob transitum sanguinis difficiliorem. Omnia haec immaniter augentur, si copia crudioris chyli cum sanguine venoso ad pulmonem veniat. Hinc, ut leniantur haec mala, diaeta, quae praescripta fuit §. 1211, sollicitè observari debet, simulque curandum, ne alimenta, quamvis etiam optima fuerint, majori quantitate simul ingerantur, cum vel sola copia boni chyli hic nocere possit; unde partitis vicibus haec danda sunt semper. Simul & liquidi tenuis calidi copia, partitis pariter vicibus data, omnes humores sic diluit, ut facilius per pulmonis vasa transire possint, adeoque anxietatem minuant. Opiatorum prudens usus ad tussim compescendam unicum fere remedium dat, dum & simul alvi fluorem vel praecavet, vel compescit, saltem pro tempore.

Antea dictum fuit, in consummata phthisi, a pure resorpto, totum sanguinem corrumpi, & sic dissolvi, ut per meseraica vasa elapsi humores putridissimam diarrhoeam faciant, quae & morbo & vitae finem brevi imponere solet. Magnae tunc certe undique angustiae adsunt: cohibere, ne haec putrida exeant de corpore, periculosum est; si pergat diarrhoea, omnes omnino vires brevi cadunt, & exhauritur totum corpus: saepe etiam dolores abdominales sequuntur, molestissimusque, & perpetuus tenesmus alvum deponendi, qui vires ulterius debilitat. Unicum fere, quod tentare solent Medici, ut ultimam hanc morbi, brevi finiendi, molestiam leniant, est clyisma, quod tali modo parari posset. Drachma purissimae terebinthinae vitello ovi, per trituram in mortario vitreo, miscetur intime, additur unc. β . theriacae Andromachi, dein haec diluuntur unciis quatuor lactis recentis, & in anum injiciuntur: monendus aeger est, ut clyisma injectum retineat diu, hac spe, ut dolor & irritatio intestini recti topico anodyno remedio leniantur.

P H T H I S E S A L I A E.

§. 1214. **U**t ab ulcere pulmonis, ita hepatis, lienis, pancreatis, meseraei, renum, uteri, vesicae, &c. phthisis produci potest, cujus cognitio, praedictio, effectus, curatio, palliatio, facile ex iisdem fontibus petitur ab eo, qui visceris cujusque effectus naturales perspectos habet.

Certum est, quod, si in quocumque alio viscere fomes purulentus haereat, similia mala sequi possint, & debeant fere, ac sunt illa, quae ab ulcere pulmonis metuuntur. Verum quidem est, quod pulmo vitale viscus sit, adeoque vel ob hanc solam causam periculosiores ejus morbi habeantur merito. Interim indicationes curatoriae fere eadem sunt, quae §. 1208. recensitae fuerunt: abscessus enim tales ilico maturandi sunt, maturi rumpendi, pus evacuandum per vias maxime congruas. In pulmonis ulcere per asperam arteriam pus educi debet, in hepatis abscessu facilior via in intestina adest; idem & de liene & pancreate verum. Renum & vesicae ulcera per urinae vias depurantur; uteri per vaginam; &c. Sed & eadem requiruntur cautela, & similia remedia, ut sanguis muniatur contra infectionem purulentam: similis victus requiritur, ex cibis facillime subigendis in corpore, & qui ab omni putredine quam maxime alieni sunt. Praeterea in Capitulis de *Hepatitis* & *Nephritis* de abscessu horum viscerum actum fuit; uti & in *Intestinorum inflammatione*; ad quae facile reduci poterunt abscessus, qui in liene, pancreate, & mesenterio, nascuntur. In morbis puerperii de uteri inflammatione & omnibus ejus morbi sequelis dicitur. Ubi de *calculo* agatur, dicitur & de vesicae ulcere, quod febrim hecticam & tabem quandoque facit. Hinc sponte patet, nullam omnino necessitatem esse, ut de tabe agatur ulterius, quatenus in diversis illis corporis locis sedem suam fixerit purulentus fomes. Accedit, quod satis frequenter, a pure resorpto ex aliis corporis locis, vomica pulmonis sequatur, deposito in hoc viscus pure resorpto.

Quoad signa Diagnostica, illa haberi possunt, si situs viscerum & effectus naturales ex Anatomicis habeantur cogniti. Ex iisdem fontibus etiam determinari possunt variae methodi, quibus remedia applicari debent parti affectae. Sic v. g. in hepatis abscessu spes est, illum extrorsum vergere posse; tunc mollissimis fomentis aut cataplasmatibus hepatis regio fovebitur; sed cum pancreas sub ventriculo ponatur, non posset hoc sperari. Ulcera vesicae, uteri, vaginae, depurari possunt per injectiones, sed vomica renum aperta per diuretica blanda, balsamica, facilius poterit detergeri, cum fere omnia

balsama nativa satis cito peculiari odore urinam afficiant ; uti dictum fuit. Sed & Prognosis pariter ex cognita structura usque viscerum deduci poterit : longe diutius v. g. ferri poterunt , imo & facilius curari , ulcera renum & vesicae , quam hepatis & lienis , cum facilius longe exitus puris sit ex renibus & vesica , quam ex hepate & liene , ipsaque urina perpetuo abstergat ulcerosa haec loca , & simul in potestate artis sit , urinae nimiam acrimoniam lenire , illam imbuere viribus medicatis , &c. Praeterea hepar & lien , cum mollis adeo substantiae sint , per abscessum longe facilius contabescunt , semperque metuendum est , ne tales vomicae sic rumpantur ; ut pus , in cavum abdominis delapsum & retentum , ascitem purulentam faciat ; cujus curatio vix sperari poterit unquam.

Patet ergo , omnia , quae de diversis phthificis morbis dicenda forent , facile ex praecedentibus hauriri posse.

H Y D R O P S.

§. 1215. **Q**uando serum aquosum extra vasa fusum, & cavitati-
bus receptum est, vel & stagnans alicubi vasa sua
nimium distendit, hydrops vocatur.

Hydrops generale nomen est, sub quo plures ejusdem morbi species in-
telliguntur, quarum diversitas imprimis deducitur a diversis corporis parti-
bus, quae aquosa hac colluvie occupantur; & inde varia imponuntur nomi-
na, uti patebit in sequentibus. Optime dixit *Celsus* (a); *Communis tamen
omnium est humoris nimia abundantia*: qui humor tenuis & aquosus esse solet;
& inde morbus nomen habet; ὑδρωψ, ὑδρῶς, ὑδρῶσις, vocari solitus, uti
& πᾶσι γυνοῖς, quod nomen imprimis in hydrope, anasarca dicto, locum ha-
bet, dum toti corporis moli aqua quasi circum funditur. Unde & *Horatio* (b)
aquosus languor vocatur hydrops.

Notum satis est ex *Chemicis*, aquam in sanis abundare humoribus non
tantum, sed etiam animalium partibus solidis valido adeo nexu uniri, ut per
saeculum servata cervorum cornua, quae omnino exsucca & arida videntur,
tamen copiam aquae exhibeant, si ex retorta destillentur. Ubi autem qua-
cumque de causa abundat aqua in liquidis nostris, vel intima unio aquae cum
reliquis fluidorum & solidorum partibus tollitur, tunc metus est, ne ex va-
sis, per quae movetur, elabatur aqua in corporis cava, vel, si exitus per
vasorum extrema denegetur, eadem vasa distendat, & sic utroque modo hy-
dropem producat, nisi per alias vias diffusetur de corpore, sicque impediatur
feri aquosi accumulatio.

Antea, ubi de morbis inflammatoriis agebatur, notatum fuit, quandoque
tantam nasci densitatem inflammatoriam sanguinis, ut potus aquosi ingesti
non amplius possint spisso nimis sanguini intime misceri, hinc brevi per uri-
nas tenues aquosas, vel & per sudores, eliminari de corpore; quod merito
periti Medici pro malo habent omine. Verum si aqua ingesta, sanguini in-
time non potens misceri, inde quidem secedat, nec tamen exeat de corpore,
accumulabitur aquosa haec colluvies, & hydropi originem dare poterit: ob
hanc rationem postea §. 1229. morbi acuti ardentissimi inter causas hydropis
recensentur: observatur, & frequenter satis, tumor hydropicus artuum infe-
riorum post morbos acutos toleratos. Idem continget, ubi, mobilioribus in
toto sanguine dissipatis, humor atrabiliaris crassus, pinguis, terrestris, per
vasa

(a) Lib. III. cap. 21. pag. 161.

(b) Carmin. Lib. II. Ode: 2.

vafa fluit (vide §. 1092.), qui pariter intimam unionem aquae difficulter admittit: unde §. 1229. & melancholia inter causas hydropis numeratur, una cum scorbuto, in quo morbo pro parte etiam spiffa humorum tenacitas accufatur, uti ad §. 1153. dictum fuit.

Quamvis autem ab aqua nomen habeat hic morbus, tamen illud, quod in cavis majoribus & minoribus corporis colligitur liquidum in hydropicis, manifesta signa dat feri fanguinis admifti, hinc *serum aquofum* dicitur, quia purum serum non est: nam igni impositum pro parte avolat in auras, pro parte vero coagulatur instar albuminis ovi (*c*), qualem mutationem ab igne etiam in fero fanguinis nostri fieri notum est. Prout autem feri proportio ad lympham tenuiorem major vel minor est, illud coagulum etiam majori minorive quantitate observabitur in aquis hydropicorum. Contigit mihi aliquoties examinare post paracentesin abdominis has aquas, inveni quandoque coagulum satis copiofum, dum in vase puro igni exponebantur; aliquando tantum turbabantur flocculis innatantibus manifestis; quandoque tantum lactefcebant turbidae, forte ob minorem copiam feri majori copiae lymphae permiftam. Certe si serum fanguinis humani igni exponatur, abit in massam sciffilem, ut albumen ovi, si vero aquae ebullienti infundatur, lactefcere facit aquam (*d*).

Nemo hodie dubitat, dari in corpore vafa, quae tenuiores rubro fanguine humores vehant; unde, si liber transitus impediatur humorum per eadem haec vafa, distendentur illa, sicque tumorem hydropicum producere poterunt. Vafa autem arteriosa, quae tenuiorem rubro fanguine humorem vehunt, in ipso suo initio, ubi tamen ampliffima sunt, tam parvum habent diametrum, ut partem rubram fanguinis naturaliter admittere nequeant; adeoque vix fieri poterit, ut ab obstructis his vasis magni tumores fiant. Verum aliud quid obtinet in vasis venosis, quae lympham versus cor referunt, & illam venis majoribus fanguineis infundunt, vel ad ductum thoracicum, quae quasi vena cava lymphae (*e*) haberi potest, deducunt. Hae venae, antequam lympham suam communi alveo tradant, satis notabilem molem habent, quamvis post mortem collapsae fere evanescant ex oculis: tamen per flatum, injectionem, & alias artes, conspicuae reddi possunt. Egregius Anatomicus *Bertin* (*f*) in renibus non tantum plurima observavit vafa lymphatica venosa, sed & testatur, se vidisse majorem truncum, qui calami scriptorii dimidiam magnitudinem aequabat. Simul candide monet, vafa lymphatica omnium optime in conspectum venire, absque ullo alio artificio, si cadaver humanum, dum incepta jam putredine tumet, aperiatur. Tunc enim cava corporis ab aëre, per putredinem extricato, tument, quod non tantum in cavis majoribus, sed etiam in cellulis membranae adiposae locum habet. Haec est ratio, quare cadavera submersorum, dum putrescere incipiunt,

(*c*) Academ. des Sciences l'an 1701. mem. pag. 200. & 1707. mem. pag. 668.
 (*d*) De Haen Rat. Medend. Tom. I. pag. 101. & seq. (*e*) Herm. Boerh. Institut. Med. §. 126. (*f*) Academ. des Sciences 1744. mem. pag. 114.

piunt, sursum emergant, tumido imprimis abdomine extra superficiem aquae prominente: postquam vero crepuit abdomen, intolerabilis mephitis quaqua-versum dispergitur, & cadaver denuo fundum petit. Cum autem eodem tempore, dum membrana cellulosa ab aëre per putredinem genito, vel potius extricato, distenditur, simul turgere incipiant vasa lymphatica, concludit, etiam vitae tempore inter vasa lymphatica & membranam cellulosam adesse communicationem, & hinc patere rationem, quare, vasis lymphaticis male affectis, tunica cellularis extravasata lymphæ turgeat.

Si ergo quacumque de causa impediatur liber reditus lymphæ venosæ versus cor, poterunt impleri cavæ majora ac minora corporis, & vasa lymphatica distendentur. Cum autem valvulas adeo manifestas detexerint Anatomici in his vasis, retrogressus lymphæ difficilis erit, tumebit locus inter binas valvulas interceptus, & forte hæc una ex causis est, unde hydatides nascuntur, de quibus postea dicendum erit.

§. 1216. **Q**ui ideo obtinere potest, ubicunque hujus feri vasa, id est in omni corporis habitu, atque in parte qualibet singulari.

Totum corpus perspirabile esse in omni superficie externa & interna, & vicissim *carnes attractrices ex cavo & intrinsecus*, dixerat *Hippocrates*, uti antea ad §. 323. & 333. dictum fuit, ubi de *Contusione* agebatur. Hanc autem perspirationem, & vicissim perspirati inspirationem, sive resorptionem per venas, pulcherrimis experimentis solidissime demonstravit *Abrahamus Kaau* (g) obtinere in universo corpore, tam in partibus externis quam internis. Halitus sub forma, ex tota cute, pulmonibus, & ore interno, acri sub frigore, apparet illud perspirabile manifeste. In vivis animalibus, si discindatur pectus, aut abdomen, similis halitus effunditur, odore peculiari nares feriens: sed & idem illud exhalans denuo resorbetur in sanis, antequam in liquorem condensetur: post mortem autem, præcipue frigefacto jam cadavere, condensatus ille vapor sub aquae forma invenitur in cavis corporis: idem debili in sanitate, vel potius morbofo corporis statu, contingit. Hinc dixit *Hippocrates* (h); *Omne enim non concretum, sive cute, sive carne, tegatur, cavum est. Impletur autem sanum quidem spiritu, aegrotum vero ichore.* Cum ergo hæc lex in toto corpore, & singulis ejus partibus, obtineat, patet satis, quod, si resorptio hæc expirati halitus, a quacumque demum causa hoc fiat, impediatur, colligetur & densabitur in aquam, sicque implebit, & distendet cavum, in quo haeret. Unde patet veritas asserti, quod *Hydrops* possit fieri in omni corporis habitu, & in parte qualibet singulari. Pulchre hoc *Aretæus* (i) notavit, dicens: *Caeterum nonnunquam* &

(g) Perspirat. dicta Hippocrat. per universum corpus. (h) De Arte Cap. 8. Charter. Tom. II. pag. 150. (i) De Caus. & Sign. morbor. diut. Lib. II. cap. 1. pag. 51.

Et exigua in parte homo hydropem patitur : ut secundum caput in eo morbo , qui hydrocephalos nuncupatur , aut in pulmone solo , aut hepate , liene , aut in mulierum utero . Et cæteris hæc species sanabilior ; nam si ejus ostiolum a priori conclusione biare coeperit , humorem quidem , si habeat , effundit , si spiritum , efflat .

Generalis ergo hæc est hydropis idea : facile autem patet , diversas lædi functiones , prout , in hoc illove cavo accumulatum serum aquosum , variorum viscerum actiones impedit . Simul etiam notandum est , collectam lympham non semper posse educi aequè facile & tuto ex cavis locis , in quibus hæret . Hæc est ratio , quare idem morbus sedulo considerandus sit secundum loca corporis , quæ occupat , ut certi quid de curatione statui possit . Primo ergo de capitis hydrope agetur , & deinde de reliquis .

§. 1217. **H**inc Hydrocephalus , colluvie facta inter integumenta ipsa externa ; inter hæc , & cranium ; inter cranium & cerebri membranas ; inter membranas ipsas ; harumque duplicaturas ; inter hæc & cerebrum ; inter cerebri plicas ; in cavitatibus ipsis ; sine morte tamen subita .

Hydrocephalus capitis hydropem proprie designat ; interim tamen non semper hoc nomine donatur colluvies aquosa in capite accumulata . Nisi enim flexiles adeo adhuc sint capitis partes , ut patiantur se extendi facile , sicque caput mole auctum appareat , non dicitur hydrocephalus . Dum in lethargicis , vel & apoplexia frigida dicta , accumulatur serum aquosum in cerebri ventriculis , nemo hunc morbum vocabit hydrocephalum , quia firma ossa cranii extensionem impediunt , & hinc moles capitis non apparet aucta , licet copia satis magna seris aquosi interius hæreat accumulata .

Quamvis autem inter ipsa integumenta communia & calvariam possit accumulari aqua in omni ætate ; tamen hoc rarius contingit in adultis , & ideo hydrocephalus fere tantumprehenditur in junioribus . Notum est , quandoque foetus , dum in utero materno hærent , hoc morbo laborare , & aucta sic capitis mole partum difficilem fieri non tantum , sed & quandoque omnino impossibilem , nisi inter partus nixus rumpantur membranae , quæ aquam continent , vel per artem via paratur , sicque capitis moles minuitur .

Nato infante frequenter hic morbus nascitur , sollicite distinguendus in initio ; ut curari possit : adultus enim difficulter medelam admittit . Notum est , in recens natis calvariam nondum penitus ossæam esse , sed inter ossa capitis interstitia reperiri membranacea satis magna ; quæ procedente ætate sensim ossescunt , citius vel serius in diversis . Vidi aliquoties octavo ætatis anno inter ossa bregmatis & frontis *fontanellam* (sic vulgo dictam) adhuc superesse , imo & quandoque serius , dum nondum in os mutata fuisset hæc pars membranacea . Unde facile patet , accumulato in cavo calvariae liquido , ossa magis magisque a se mutuo recedere , partem membranaceam extendi , sicque capitis molem immaniter augeri ; posse ; uti numerosae docuerunt observationes .

Commode dividitur hic morbus in Hydrocephalon externum & internum. Externus dicitur, ubi inter integumenta capitis, vel inter haec & calvariam, haeret aqua. Internus vocatur, dum in cavo calvariae accumulatur lymphæ, in quocumque demum loco haereat: potest enim, uti mox patebit, variam occupare sedem. Externam hujus morbi speciem videtur tantum agnovisse *Celsus* (k), ubi de morbis, qui nascuntur in capite, agit. Dicit enim: *Praeter haec etiam invenitur genus; quod potest longum esse: ubi humor cutem inflat, eaque intumescit & prementi digito cedit: ὑδροκεφαλον Graeci appellant.* Hoc autem videtur confirmari ex illis, quae ad curandum hunc morbum suadet (l). In hoc tonderi ad cutem necessarium est, dein imponere sinapi, sic ut exulceret: si id parum profuit, scalpello utendum est. Videtur enim tantum voluisse, ut sic via fieret aquae inter integumenta capitis & calvariam collectae. E contra celebres alii in arte viri dubitaverunt, an quidem daretur hydrocephalus externus, vel saltem, si observaretur, an non illud rarius contingeret. *Celeberrimus Petit* (m) fatetur, se tantum observasse hydrocephalos, qui a sero aquoso in ventriculis cerebri accumulato facti fuerant. Raræ certe admodum habentur observationes hydrocephali sub externis tantum tegumentis haerentis, absque eo, quod in cranii cavo lymphæ extravasata inventa fuerit. Interim tamen, cum in tunica cellulosa totius corporis aqua colligi possit, poterit & idem in capite contingere. Artificiosus autem hydrocephalus, quem *Hildanus* recenset (n), potius erat emphysema, dum scelesti parentes foramine parvo inciso in cute verticis infantis per flatum impulsam in magnam molem extenderant integumenta, ut quaestum inde facerent: meritam autem sceleris poenam dederunt ultimo supplicio affecti.

Quod raro observetur hydrocephalus exteriorem tantum partem capitis occupans, etiam inde confirmatur, quod *Aëtius* (o), de hoc morbo agens, illum quidem descripsit duplicem, externum & internum, sed simul monuerit, plerumque quidem aquosam humiditatem hic colligi, nonnunquam tamen etiam foeculentam & sanguineam: inter apparentes autem morbi causas percussione aut contusione numerat, unde vasa franguntur ac sanguis effunditur; & speciatim monet, hoc fieri, dum obstetrix rudiori manu caput attrectaverit. Manifestè inde apparet, quod sub hydrocephali nomine descripsit tumores a contusione in externa capitis parte natos. *Stalpart van der Wiel* (p), qui plures hydrocephalorum observationes recenset, dicit, quod tales hydrocephali (externi nempe) non tantum a violentia, aliave causa externa, nascantur, sed & quod in iisdem limosa quaedam, vel sanguinolenta, turbulentaque, semper reperiatur lymphæ, cum tamen in internis hydrocephalis ea clara semper & limpida appareat. Saepius contingit, si in difficiliore partu diutius haeserit caput foetus pressum inter ossa pelvis, quod tunc illa pars capitis, quae aperto uteri orificio, elapsis jam aquis, directe respondet, incipiat

(k) Lib. IV. cap. 2. pag. 187.

(l) Ibidem pag. 189.

(m) Acad. des

Scienc. 1718. Mem. pag. 121.

(n) Observat. Chirurg. Centur. 3. observ.

18 pag. 199.

(o) Lib. VI. cap. 1. pag. 99. versa.

(p) Observ. ra-

rior. Tom. II. pag. 123.

cipiat tumere, & fugillationem five ecchymosin inveniamus in hoc loco, postquam infans natus est. Sed videtur male tunc talis tumor referri ad hydrocephalum. Saepe etiam hoc contingit, dum os uteri una cum foetus capite non directe respondet pelvi, sed in partem lateralem pelvis vel summitatem ossium pubis impingit. Contunditur enim tunc per validos parientis nixus ad ossa caput. Memini me vidisse talem tumorem satis insignem in capite infantis, cujus bregma finistrum diu haeserat appressum margini ossis pubis, antequam peritior obstetrix vocata, mutato puerperae situ, & prudenti manu, perversam hanc posituram emendasset. Tumor tamen ille feliciter curatus fuit illis remediis, quae ad contusionem curandam antea fuerunt laudata; ita ut postea illum viderim saepius, jam adolescentiae annos superantem, vegetum & sanum. Plures similes casus vidi, sed nunquam observavi illud, quod *Aëtius* (*q*) innuere videtur. Dicit enim, quod si a percussione vel contusione talis tumor natus fuerit, in initio quidem rubeat & doleat, sed postea, humore contento in tenuem substantiam mutato, tum demum tumor concolor cuti & sine dolore evadat. Certe si effusus sanguis sub cute integra sensim sic attenuari possit, ut in tenuem lympham convertatur, facile resorberi poterit, & talis tumor resolvendo curabitur, uti pluribus demonstratum fuit in *Capitulo de contusis*. In illis casibus, quos mihi videre contigit, tales tumores perfecte resoluti fuerunt; neque opus fuit, ut incisa cute via fieret sanguini extravasato.

Notandum insuper est, quandoque in recens natis tumorem circa occiput inveniri mollem, & magnae satis molis: aliquoties hoc vidi, sed perierunt omnes, & quidam ex his satis cito. *Ruyfchius* (*r*) testatur, se hos tumores aliquoties vidisse, & quidem semel tantae molis, ut foetum magnitudine superaret: improprie hydropes capitis illos tumores vocari monet, si reliquum caput bene constitutum fuerit, tamen hanc cum hydrocephalo affinitatem habere observavit, ut cito moriantur infantes, si tales tumores aperiantur, cum liquidum, similibus tumoribus contentum, plerumque communicet cum latice aquoso, qui in ventriculis cerebri stabulatur. Similes tumores se vidisse aliquando asserit, qui non plane humorales erant, sed partim carnei, partim etiam cartilaginosi. *Wepferus* (*s*) vidit tamen puellam, quae similem tumorem in occipitio habebat, & vitam in sextum annum produxit, licet & dysenteriam & febrim catarrhalem passa fuerit. Convulsionibus & paralyfi sinistri pedis praegressis, mortua est. In cadavere patuit, hunc tumorem per foramen exacte rotundum in osse lambdoideo communionem habuisse cum capitis partibus internis; & ventriculi cerebri ultra libram aquae sanguinolentae continebant.

Cum autem omnia, quae cranii cavo continentur, in hominibus violenta morte peremptis semper humida inveniantur, nemo mirabitur, accumulacionem seri aquosi hic fieri posse, & quidem variis in locis, omnium tamen fre-

(*q*) Loco citato. (*r*) Observat. Anatom. Chirurgic. N°. 52. pag. 50.

(*s*) Observat. Medic. Pract. de Affect. cap. N°. 23. pag. 46.

frequentissimè in ventriculis cerebri, uti ex numerosis observationibus, quae apud autores habentur, colligi potest. Certe dura mater, uti notum est, firmiter adhaeret cranio, ita ut inde non nisi vi adhibita avelli possit: adeoque difficilius fieri poterit collectio lymphae inter cranium & duram matrem. Longe facilius id contingere poterit inter duram & piam matrem; cum hae membranae sibi invicem contiguae quidem sint, naturaliter tamen nunquam concretae, ob perpetuam humidi interpositionem. Arachnoidea dicta membrana, quae piae matri accumbit, cellulosa substantiam habet; unde, si in cadavere lanceolae apice prudenter pertusa fuerit, flatu distenditur facile: inter hanc ergo & piam matrem poterit lymphae colligi, quod aliquoties factum vidi in cadaveribus illorum, qui lethargo perierant: apparet tunc, ac si gelatina cerebro circumfusa haereret, cum per innumeras cellulas distributa sit collecta lymphae, licet puncturis factis lymphae tenuis effluat. Plures observationes legi poterunt apud *Stalpart van der Wiel* (t) de aqua in diversis locis capitis interni collecta. Praecipue autem hujus rei veritatem evincit accuratum examen foetus, quem difficili admodum partu ob capitis molem ingentem enixa fuerat paupercula mater (u). In cadavere, cranii integumentis divisis, non multum lymphae reperiebatur in membrana cellulosa, sed pericranium in sacci speciem elevatum, & a cranii ossibus separatum lympham copiosam subrubellam continebat: dura mater ubique a superioribus cranii ossibus sejuncta erat, sed cohaerebat cum pericranio in loco futurarum: inter piam & duram matrem aliquot lymphae librae haerebant: pia mater satis naturaliter se habebat. Cerebrum autem, a pondere incumbentis lymphae depressum, convexam figuram omnino amiserat, ita ut lobi complanati essent sic, ut cum corpore calloso idem planum facerent. Caeterum cerebrum, medulla oblongata, & alter cerebelli lobus, in pulvem quasi conversa conspiciebantur. Simul autem hic apparet, in externis & internis partibus collectam fuisse lympham.

In ventriculis cerebri contentam lympham frequentissime hydrocephali causam esse, plurimae testantur observationes; antea monitum fuit, quod *Petitius* hanc solam hydrocephali speciem tantum observaverit. Imprimis mirum videtur, ingentem adeo liquidae copiam posse in calvariae cavo contineri. *Vesalius* (v) vidit Augustae Vindelicorum puellam biennem, cujus caput septem mensium spatio mirum in modum mole increverat, ita ut post mortem novem fere aquae librae in cerebri ventriculis repertae fuerint. Simul notat, quod calvaria fuit prorsus membranacea, tantaque duntaxat sede ossea, quanta calvariae puellae erat amplitudo, priusquam caput extra modum increveret. Nullibi autem in reliquo corpore aquosa colluvies observabatur: cerebellum & cerebri universa basis, uti & nervorum productiones, secundum naturam se habebant, & puella ad mortem usque sensibus omnibus integre fuit

(t) Observat. rarior. Tom. II. pag. 112. & sequent.
 Dissertat. Miscell. Anat. pract. pag. 39.
 Lib. I. cap. 5. pag. 17.

(u) Corn. Henr. Velfe
 De corp. human. fabrica

fuit ufa: paucis ante mortem diebus illam videns *Vesalius* observavit, si caput ab adstantibus moveretur, vel nonnihil, quantumvis etiam leviter, erigeretur, quod tunc ilico sequebatur tuffis, difficilis respiratio, vultus sanguine suffundebatur, & lacrymae fluebant. In quinquenni puero hydrocephalum vidit *Tulpius* (w), qui continebat quinque aquae libras, qua effusa totum cavum cranii adeo vacuum videbatur, ut plerique adstantium judicaverint, omnino cerebrum abesse: interim apparuit, cerebrum quidem adesse, *sed amissa figura globosa induisse formam convexi fornicis*; & ab exuberante aqua, *sequacem ejus medullam adeo fuisse distentam, ut instar alicujus crassioris membranae adhaeresceret undique arcuatae dissolutorum ossium circumferentiae*. Interim sanctè asseverabat pueri pater, integra semper fuisse mentis munia. Ultra viginti quatuor libras aquae ex capite infantis, coram pluribus testibus, eductas fuisse, legitur (x).

Merito mirum videtur, quod, tam enormi copia aquae in capite contenta, supervivere potuerint tam diu quandoque, cum paucae saepe unciae sanguinis effusi sub cranio subitam mortem fecerint. Verum in junioribus cedere possunt ossa cranii, membranaceis interstitiis tantum inter se juncta, neque simul & semel tanta copia lymphae effunditur, sed sensim & successive colligitur. Magis mirum adhuc est, quod in quibusdam actiones sensuum superstitès fuerint, licet adeo enormiter mutata fuerit cerebri fabrica, vel per pressionem incumbentis aquae, vel per ingentem adeo extensionem ventriculorum cerebri, ut illud omnino deesse videretur, non tantum minus peritis, sed & Medicis. Quamvis autem facilis illa capitis extensio in junioribus multum videatur huc facere posse; tamen non omnino haec difficultas sic solvitur. Nam & capitis moles observata fuit augeri, licet ossa solitam acquirerent duritiem pro ratione aetatis, & tamen manifesto apparebat, sensuum functiones superesse: ossa tamen capitis tenuia erant adeo, ut irradiante lumine pellucerent sic, ut interiora capitis videri potuerint (y). Sed alia habetur observatio hydrocephali in puero octo vel novem annorum, in quo ossa frontis, bregmatis, occipitis, sextam partem pollicis crassitie excedebant, & tamen tres pintae aquae lymphicae inodoraeducebantur cranio resecto (z). Peritissimus ille Anatomicus nullum vestigium cerebri invenit, sed solam tantum medullam oblongatam. Fatetur, se ignorare, an sensuum & loquelae usum habuerit ille puer; tandiu tamen vivere potuit. *Hildanus* (a) vidit juvenem octodecim annorum, cui caput immensae erat magnitudinis: tertio aetatis anno inceperat intumescere post morbum acutum toleratum: reliquum vero corpus extenuatum erat: *Cranium autem non membranofum, ut plerumque solet esse hydrocephalorum, sed durum solidumque, tactu percipiebatur*. Loquebatur distinctè, sed mens non adeo constabat, & pessimos insultus Epilepticos patiebatur. In nudinis quondam publice se spectandum

ex-

(w) Observat. Medic. Lib. I. cap. 24. (x) Miscell. curios. Dec. 3. anno 1. pag. 25. (y) *Betheder* Histoire de l'Hydrocephale de Begle pag. 35. & seq. (z) *Du Verney* Traité des Maladies des os Tom. II, pag. 8. (a) *Observ. Chirurg. Cent. 3. Observ. 19. pag. 199.*

exhibebat homo, qui primo vitae tempore hydrocephalo laboraverat, & languidam quidem vitam duxerat, sed tamen trigefimum annum superaverat: immanis erat capitis moles, dum reliquum corpus decennis pueri magnitudinem non superabat; sensus aderant quidem, hebetate tamen erat ingenio, nec multum se movere poterat, imo ingens capitis pondus impediēbat, quo minus erecto situ diu sedere posset, nisi retro appositis pulvinaribus sustineretur.

Dum sera posteritas in coemeteriis immanes tales calvarias inveniet, non deerunt procul dubio, qui calculo subducto immensi gigantis mensuram inde eruent, praecipue si simul solito major crassities in talis cranii ossibus inveniatur, qualem *Du Verney* in calvaria novennis pueri vidit, qui hoc morbo laboraverat. Si integra talis calvaria effoderetur, posset cognosci, cum ossa maxillae superioris naturalem magnitudinem servent, licet ossa cranii immaniter aucta fuerint. Verum si ossa cranii a se mutuo soluta jam reperiantur, tunc hoc criterium locum non habet. *Ruyschius* (b) servabat gigantis os syncipitis sinistrum tam prodigiosae magnitudinis, ut integro hominis capiti pro galea inservire posset. Humanum esse os, agnovit *Ruyschius*, qui certe in his facile falli non potuit. Sed *Libitiniarius templi novi hujus civitatis* dixit nobis, sese illud inter alia ossa effodisse, cujus curiositas tanta non erat, ut caetera quoque reservaret. Procul dubio si *Libitiniarius* ille alia eodem in sepulcro invenisset ossa sceleti gigantei, illa obtulisset *Ruyschio*, vel Amplissimo & Consultissimo viro *D. J. Witsen*, Amstelodamensium Reipublicae consuli, qui dextrum syncipitis os in musaeo suo servabat. Accedit, quod historia patria nullam mentionem fecerit unquam, procerae adeo staturae gigantem existisse, qui tamen omnium oculos in se rapere debuisset, dum viveret.

§. 1218. **F**acile cognoscitur posterior species incurabilis, reliquae levi inustione, terebratione, punctura, prudenter, lente adhibitis, simulque hydragogis & roborantibus internis curatur; vel externis discutientibus dissipatur.

Ad curam omnis hydrophis, uti postea ad §. 1231. dicitur, requiritur, ut aquae in cavitates effusae inde educantur. Ubi autem copia jam magna feri aquosi haeret in ipsius cerebri cavitatibus, facile patet, illam inde educi non posse. Punctura saltem locum non habet, cum prius deberet tota substantia cerebri, & ipsum corpus callosum pertundi. Resorptio autem extravasati feri aquosi ex ipsis cavis cerebri vix sperari poterit, nisi parca tantum copia adfuerit; & tunc adhuc difficulter fiet; cum ideo haec accumulatio facta fuerit, quia venae non satis resorbuerunt laticem, qui ab arteriis exhalantibus perpetuo exivit. Si quid ergo sperandum sit, imprimis ab eo pendebit, ut in ipso morbi initio tentetur curatio; adeoque magna cura debent

(b) Catalog. Rarior. pag. 153.

debent considerari illa indicia, quae justam dant suspicionem morbi incipientis.

Observavit *Petitus* (c), nasci quandoque hunc morbum post dentitionem difficilem, validas convulsiones, uti & si vermibus laboraverint. Incipiente autem morbo labia & palpebrae motibus convulsivis levioribus agitantur, mordent labia, dentibus strident, nasum fricant: alvus est vel stricta vel laxa nimis: oculi apparent languidi, pupilla dilatatur magis: pallidi, debiles, tristes, languent. Praecipuum signum est, si incipiant hebetes fieri & somnolenti; quod docet, jam comprimi cerebrum ab accumulato sero aquoso: dein, aucto malo, incipiunt ossa capitis a se mutuo recedere, caput augeatur mole, tuncque nullum amplius dubium de morbo superest. Signa illa omnia notant, cerebri functiones magis & magis impediri; quae ergo minus facile deteguntur in infantibus paucorum tantum mensium; ubi vero annum superaverunt, melius illa mutatio poterit observari: sic legitur casus (d) de puero, qui ad secundum annum cum dimidio vixerat perfecte sanus, & deinde hoc morbo incepit corripi. Loquela fiebat minus distincta, nihil addiscebatur amplius, memoria peribat, sensus hebetabantur magis & magis, & tandem omnino peribant. Nec in externis partibus capitis, quamvis plurimum mole aucti, nec inter meninges, reperiebatur aqua, sed pertuso cerebro ingens copia prodibat lymphae pellucidae, quae nihil mali odoris spirabat. Praeter memorata signa, & imprimis hebetudinem illam perpetuam, observavi aliquoties, quod minime ferant erectum capitis situm, sed mox ejulent; simul ac autem reclinatum leviter versus posteriora caput pulvinari sustentatur, quieti jacent, sed hebetes. Ausus fui praedicere collectionem seri aquosi in ventriculis cerebri, licet capitis magnitudo nondum insigniter aucta fuisset, & in cadavere dissecto veritas Diagnosis patuit: semper etiam inveni collectam hanc aquam esse lymphidam absque ullo foetore.

Hippocrates (e) descripsit signa, quae adsunt, si aqua in cerebro orta fuerit, sed non meminit auctae magnitudinis capitis, & reliqua, quae in curatione morbi describit, satis docent, quod non hic agat de hydrocephalo in junioribus, dum ossa adhuc extendi possunt, sed de collectione aquae in cerebro adulti jam hominis facta. Haec autem signa enumerat: *Dolor acutus sinciput & tempora, interdumque alia capitis parte, detinet; subindeque rigor & febris; oculorum regiones dolor occupat, iique caligant, pupilla scinditur, & ex uno duo sibi cernere videntur, & si surrexerit, ipsum tenebricosa vertigo prehendit &c.* Si autem haec signa conferantur cum illis, quae *Petitus* (f) invenit in cadaveribus hoc morbo defunctorum, ratio horum symptomatum satis liquet. Invenit enim duram matrem solito firmiter adhaerere calvariae, basin cranii complanatam, & quasi depressam, oculorum orbitas extrorsum pressas una cum oculis. In junioribus vero vix expiscari possumus, quid sentiant

in-

(c) Academ. des Sciences l'an 1718. Mem. pag. 121. (d) Ibidem l'an 1705. Histo. pag. 70. (e) De Morbis Lib. II. cap. 6 Charter. Tom. VII. pag. 556. (f) Academ. des Sciences l'an 1718. Mem. pag. 123.

incommodi, praecipue cum procedente morbo magis magisque hebetes fiant, & loquela minuatur. Interim tamen molesto ejulatu noctes diesque dolorem testantur, uti observavit *Celeberrimus Lierre* (g) in puero, qui integro bienio hunc morbum tulit, & toto hoc tempore parum dormiebat, perpetuo fere plorans.

Ubi ex indiciis modo enumeratis suspicabar, collectum haerere in capitis interioribus laticem, resectis capillis, molli frictione usus fui, quam facile ferebant, Emplastro molli, aromatico tamen, quale est illud, quod a Labdano, vel & Meliloto, in officinis nomen habet, texti caput, removendo bis vel ter de die emplastrum, ut frictio adhiberi posset: loca pone aures parum fortius perfricari curavi, ut cutis rubescere inciperet: cum enim observe- mus toties pone aures, imò & quandoque ex tota capitis cute, exire copiam liquidi, qui effluxus si impediatur imprudenti consilio, mox cerebrum affici, & omnes ejus functiones turbari, hinc sperabam, & capitis interiora liberari posse, si externa capitis cutis madescere multum inciperet.

Tentavi hanc methodum in puella novem mensium, & laetabar multum, dum circa latus dextrum fontanellae madorem insignem perciperem, postea- que universa capitis cutis, & imprimis pone aures, perpetuo quasi rore per- funderetur, sic ut capitis tegumenta saepius mutari debuerint penitus ma- dida. Sollicite caput quotidie lustrans, vidi illud non augeri mole, nec ma- gis secedere a se mutuo ossa in vertice. Simul blandis utebar purgantibus, quantum prudentia suadebat in tenello hoc corpore. Sed spes me fefellit, & postquam per binas septimanas perpetuo plorasset liquidum tota cutis capi- tis, augebatur hebetudo, & post leves convulsiones mors secuta fuit. In ventriculis cerebri ultra sex uncias limpidiſſimae aquae inveni. Si novem partes Emplastri de meliloto fumantur cum una parte Emplastri vesicatorii, & haec super linteam extensa applicentur cuti capillatae capitis, capillis prius forfice resectis, non vero novacula abrasis, leviter irritatur cutis, parum ru- bescere incipit, nec tamen elevatur Epidermis in vesiculas, cum parca tan- tum emplastri vesicatorii copia addita fuerit, & ob pilorum, forfice tan- tum resectorum, reliquias emplastrum non tangat cutim immediate, & ple- rumque cutis madescere incipit. Hac methodo feliciter usus fui, ubi cutis capitis ulcerosa & manans exsiccantibus remediis adhibitis, imprudenti con- silio, subito curata fuerat, & convulsiones vel diras ophthalmias, aut & pe- riculosum asthma, produxerat perversa haec medela. Brevi enim post redit ichoris per cutim sic irritatam excretio, cum levamine subito omnium ma- lorum. Unde apparet, hanc methodum cum spe tentari posse, praecipue in morbi initio.

Sacculi ex herbis aromaticis, cephalicis dictis, *salvia*, *roremarino*, *laven- dula*, &c, capiti applicantur, quibus solet addi copia salis marini decrepi- tati, quod vel ex ipso aëre humidum cito in se trahit.

Simul mollis & prudens compressio totius capitis fulcit partes, ne nimis extendantur. Pileolum solent conficere ex corio turcico, quem per fibulas ad-

(g) Académ. des Sciences l'an 1705. Histoire. pag. 70.

adducunt leniter, sic ut firmentur potius partes quam validè constringantur: verum & hoc tantum locum habet in morbi initio; ubi enim in majorem jam molem increvit hydrocephalon, a tali compressione lethalis apoplexia metuenda foret.

Purgantia dantur frequenter, ut exhauriatur corpus utcumque, hac spe, ut venae fiant magis bibulae, sicque resorbeant extravasatam lympham.

Ubi inter integumenta & calvariam haeret collecta aqua, scarificatione facile via fieri posset, vel & inustione, quae ulcus relinquit diutius apertum, per quod perpetuo effluere possit serum illud aquosum. Ubi autem in cavo ipso calvariae haeret, longe major difficultas est: antea jam dictum fuit, si in cerebri cavis haereat, inde per puncturam educi non posse: si autem inter cerebri meninges accumulata fuerit aqua, facilis quidem foret pertusio; sed educto sero ossa adhuc tenera, & per membranam sibi invicem unita, nec sustentata amplius, collaberentur & contentum cerebrum comprimerent, dum caput pulvinari incumberet.

Verum quidem est, uti postea in cura generali hydrophis dicitur, indicationem curatoriam requirere, ut aqua in cavitatibus corporis contenta educatur, sed tamen observationes fere omnes docuerunt, puncturam in hydrocephalo interno funestum habuisse exitum. *Petitus (b)* doluit, omnes mori, in quibus haec operatio instituitur. Si omnis copia educta fuerit, quatuor vel quinque horis post evacuationem pereunt; si minus eductum fuerit, tardius moriuntur; ita quidem, ut nullus supervixerit quadraginta horis. Celebris Chirurgus *(i)* absolute repudiabat puncturam hydrocephali tanquam lethalem semper, dumque audacior alter operationem perficiebat in puero trimestri, educta aqua subsidebant ossa, & sequenti die mors sequebatur, licet educta aqua lymphidissima fuerit, & haeserit intra cranium & duram matrem, quae hydrocephali species videretur majorem curae spem dare, quam reliquae, quae profundius haerent. Eandem sententiam tuetur *Hildanus (k)*, & apud *Wepferum (l)* legitur, quod recusaverit hydrocephali sectionem in quinquenni puero, licet mater importunè urgeret: postea audivit, Chirur- gum quemdam hanc operationem tentasse, sed lethali cum eventu: in hac tamen aetate major firmitas ossium utcumque sperari potuisset, quo minus facile subsiderent educta aqua. Cum ergo neminem servatum viderim, in quo capitis punctura instituta fuerit, & probatissimi auctores illam operationem repudient, videtur prudentia jubere, ut hydrocephalo interno laborantes suo fato relinquuntur, praecipuè cum constet certis observatis, quosdam diu adhuc supervixisse, quamvis misere vixerint.

Verum quidem est, quod *Aëtius (m)* & in externo & interno hydrocephalo sectionem commendaverit, sed simul monet sequentia: *majores nostri dicunt*, etiam inter membranas & cerebrum colligi, quod quidem est lethale.

Hip-

(b) Academ. des Sciences l'an 1718. Mem. pag. 122. (i) La Motte Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 131. &c. (k) Observat. Chirurg. Cent. 3. observ. 17. pag. 198. (l) Observ. Medic. Pract. de cap. Affect. observ. 49. pag. 49. (m) Lib. VI. cap. 1. pag. 99. versa.

Hippocrates (n), ubi per purgantia praecipue, & repetita quidem, aquam in encephalo contentam educere tentaverat, ultimum suadet remedium, ut, inciso circa bregma capite, perforatio usque ad cerebrum fieret. Sed, uti paulo ante monitum fuit, non videtur ibi agere de Hydrocephalo, infantum morbo, ubi ossa adhuc cedere possunt, verum de aqua collecta in cavo cranii adultorum. Simul facile patet, cranii perforationem tantum posse exitum conciliare lymphae inter cranium & meninges, vel inter meninges & cerebrum, collectae, neutiquam vero sic educi posse serum aquosum, quod in cerebri ventriculis accumulatum est.

Imo, si tuto posset educi lymphæ, quae in cerebri ventriculis continetur, sic videntur debere collabi omnia, dum aqua subducta fuit, ut omnes encephali actiones brevi destruantur. Hoc autem videtur confirmari ex morbo illo, qui in recens natis & junioribus aliquoties observatur, & quem spinam bifidam vocare solent Chirurghi & Medici, quia spinæ vertebrarum quasi a se mutuo dehiscunt, & tumor in hoc loco nascitur mollis, variae magnitudinis, quandoque lymphidam aquam continens, quandoque opacum magis humorem: aliquando integumenta naturali colore praedita manent, saepius rubrum colorem, vel & sublividum, habent. *Celeberrimus Ruyschius* (o) hunc morbum describit, & affirmat; *si rite hunc examinaverimus tumorem, luce meridiana clarius constabit, Hydropem esse particulæ spinalis medullae, eundemque esse fere affectum, qui in capite foetus hydrocephalus audit.*

In dorso aut lumbis talis tumor apparere solet, in nucha etiam, sed rarius; rarissime in inferiore & exteriori parte ossis sacri, quod mirabatur *Ruyschius*, cum infima pars ossis sacri a postica parte semper in statu naturali hiatus habeat. Quamvis autem plerumque dehiscant tantum vertebrae a parte posteriori circa processus spinosos, corpore ipsius vertebrae manente integro, observavit tamen & in cadavere aperturam in unica tantum vertebra, quae vix ciceris granum admittebat. Fatetur autem, quod nullus ex infantibus, hoc morbo affectis, quos tractavit, evaserit, & in omnibus vidit, mortem accelerari, si tumor talis vel sponte rumpere, vel imprudenti consilio pertunderetur. Hinc jam ante *Ruyschii* observata monuerat *Tulpius* (p) chirurgos, ne aperirent unquam tales tumores.

Tota ergo curatio tantum palliativa est, cavendo ne contactu imprudenti vel attritu rumpantur tumoris integumenta, sed potius per fomenta adstringentia & roborantia reddantur magis firma & solida, ut diutius tumor talis integer & clausus maneat.

Ad quintum annum aetatis sic servatum fuisse legitur (q) infantem, qui forte adhuc diutius supervixit, cum auctor de illo post quintum annum adhuc vivente loquatur. Plerumque citius pereunt, dum vel casu, vel mala arte, quandoque & gangraena nata, exitus paratur lymphæ tumorem distendenti.

(n) De Morbis Lib. II. cap. 6 Charter. Tom. VII. pag. 556. (o) Observat. Anatom. Chirurg. Centur. observ. 34. 35. 36. pag. 33. & seq. (p) Lib. III. Observat. Medic. cap. 29. 30. pag. 232. & seq. (q) Abrahami Tissot, over de tegennatuurlyke splyting der ruggegraat pag. 69.

denti. Si potuerint hydrocephalo affecti tam diu vivere, uti ante dictum fuit, videtur & in spina bifida spes prolongandae vitae superesse.

Forte etiam lymphæ, in spinae bifidae tumore contenta, a ventriculis cerebri descendit: notum enim est, quartum ventriculum cerebri continuari secundum longitudinem medullae spinalis. Apud *Wepferum* (r) habetur observatio, quae hanc sententiam confirmare videtur. Nascebatur puella, capite bene formato, in dorso ad dextrum latus vertebrarum lumbarium superiorum apparebat macula livida splendescens, uncias circiter quinque longa & tres lata, quae indices sensim in altum attollebatur, sic tamen ut nunquam ultra crassitiem parvi digiti emineret, & simul tam splendida fiebat, ut speculi instar reluceret. Pes dexter a nativitate fuit immobilis. Decimo a nativitate die, cum aqua per cutim pelluceret, Chirurgus vulnusculum inflixit, ex quo lymphidissima profiliit aqua; vulnusculum postea brevi coaluit; quod mater diebus sequentibus adhuc sexies ungue laceravit, qualibet vice tribus aquae unciis erumpentibus: Chirurgus brevi consolidavit locum. Verum quam primum cicatrice clausus fuerat ille locus, & macula penitus evanuerat, primo incipit dextrum, deinde sinistrum, in fastigium tolli coepit, & hydrocephalus vasta mole apparuit circa quartam aetatis septimanam. Manifeste patet, lympham hanc ex ventriculis cerebri defluxisse, cujus exitu impedito, nec amplius distentis integumentis, ab accumulatione hujus caput impleri cepit, & quaquaversum distendi.

Simul etiam patet, quod, cum in loco tam dissito a capite exitus lymphæ extravasatae tuto conciliari non potuerit, sed gravissimorum auctorum testimonio semper mors intra paucos plerumque dies secuta fuerit, multo magis funestus exitus exspectari debeat, si talis pertusio tentaretur, ubi interiora cranii accumulato sero aquoso replentur.

§. 1219. **I**n Thoracis hydrope, qui ex variis locis colligere lympham valet, eadem fere signa, quae Empyematis, sed observatio causae antecedentis discrimen exhibet; paracentesis sanat hunc, una adhibitis his, quae causae adversantur ejus.

Dictum fuit ad §. 1217., expirationem humidi, & expirati resorptionem, obtinere in omnibus cavis majoribus & minoribus corporis; adeoque & idem in cavitate pectoris verum erit. Imo videtur, in thorace expirationem validissimam esse, dum cor totis suis viribus humores urget per propinqua vasa. Certe pulmonis superficies, quae ab aëre tangitur, copiam ingentem vaporis humidi efflat singulis expirationibus; qui vapor non apparet aestivo calido tempore, sed invisibili sub specie diffatur in auras; rigida vero hyeme, densae nebulae forma ex ore & naribus hominum majorumque animalium expellitur, & quidem longe majori copia ac impetu, quam ex reliqua cutis superficie; uti manifestè apparet, si quis, de lecto calido sur-

gens,

(r) Observat. Medic. Practic. de Affect. Capit. observ. 29. pag. 56.

gens, intensissimo sub gelu, frigido se exponat aëri per momentum: fumant manus quidem, sed longe copiosior vapor ex naribus & ore prodit. Solet hoc phœnomenon terrorem incutere Afris servis, qui calidissimo sub aëre vixerant semper, dum ad frigidiora Europae loca veniunt. Sed directis experimentis demonstravit *Kaau* (*s*), pulmonum superficiem externam, totam pleuram, mediastina, pericardium, cor, auriculas, perpetuo exspirare similem vaporem. Omnium velocissima sanguinis circulatio fit per arterias coronarias; hinc tota cordis superficies perpetuo magnam copiam talis vaporis exhalat. Unde si in vivo animali celeri sectione cor nudetur, illud totum fumat: ideo etiam post mortem, penitus frigefacto cadavere, ab hoc vapore condensato, major copia humidi reperitur in cavo pericardii, quam in aliis corporis cavis, habita nempe ratione magnitudinis diversae in variis cavitatibus.

In sanis tamen animalibus omnes partes internae, tam continentales quam contentae, reperiuntur perpetuo humidae, sed non invenitur liquidum accumulatum, si viva, vel statim post mortem, dissecantur. Resorbetur ergo ille vapor humidus, qui exhalat per arterias, denuo per venas, uti pulchris experimentis demonstratur (*t*). Sed & venulae illae resorbentes minimae, vicinis unitae, majores trunculos, etiam nudo oculo visibiles, ostendunt in thorace, & quidem in omni continentium & contentorum superficie, tandem hae venae lymphaticae in ductum thoracicum, vel & in venas sanguineas, se evacuant (*u*). Patet ergo, manifeste adesse vias, per quas tenuis lympa, ex ultimis arteriis exhalantibus in cava corporis expulsa, iterum humoribus circulantibus reddi possit; adeoque sic impediatur humidi collectio, & collecti stagnatio.

Quamvis autem sanitatis tempore videatur illud exhalans ex arteriis resorberi vaporis forma per venas, antequam in lympham condensetur, tamen & patuit directis experimentis, vapores jam condensatos, & collectam inde notabili copia aquam, per venas resorberi posse. *Celeberrimus Musgrave* (*w*) per syphonem injecit uncias quatuor aquae calidae in dextram partem thoracis canis vivi, unde difficultas respirationis sequebatur, & manifesta debilitas: tamen successive minuebantur illae molestiae, & septimanae spatio aequo sanum videbatur animal, ac ante fuerat: postea simili modo injecit sexdecim uncias aquae calidae in sinistrum thoracis cavum ejusdem canis; respiratio erat difficilis, animal calebat admodum, & cor validissime pulsabat: intra septimanae spatium pariter convaluit canis. Postea in unum thoracis cavum aquae calidae uncias octodecim injecit, in alterum sex tantum: eadem omnino symptomata sequebantur, sed citius evanescebant; post quinque enim dies perfecte convaluit canis. Simul observavit, copiam urinae solito majorem excrevisse hoc animal.

Postea

(*s*) Perspirat. dicta Hippocr. pag. 239. & seq.

(*t*) Ibidem pag. 274. & seq.

(*u*) Ibidem pag. 279.

(*w*) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III.

pag. 78.

Postea dicetur ad §. 1228. de causis hydropis; hic sufficiet in genere notasse, quod omnis causa, quae impedire valet promptam resorptionem exhalantis liquidi per venas, possit esse causa hydropis thoracis. Unde intelligitur, quare post Asthma spasmodicum convulsivum, diu toleratum, toties sequatur hydrops thoracis. Certe in hoc morbo cor dextrum sanguinem pellere nequit per pulmonem constrictum, hinc venae cavae se evacuare non possunt, ideo omnes venae turgent, livescunt labia & tument miseris, adeoque & venae lymphaticae resorptionem lympham tradere nequeunt venis sanguineis, prae nimia plenitudine turgentibus; pergunt tamen arteriae exhalare; hinc accumulabitur lympham, vel & tenera adeo vasa lymphatica rumpentur, & perpetuum fiet in thoracis cava stillicidium. Imprimis autem haec mala metuenda sunt, si paroxysmi asthmatici validi, diuturni, & frequentes, fuerint.

Fortè nulla frequentior causa est feri aquosi in thorace collecti, quam si calido & aestuante corpore potum gelidum quis subito ingurgitet, vel quiescente corpore in aëre frigido maneat diu. Quantum haec noceant, antea in *Pleuritidis* Historia dictum fuit; quatenus nempe acutos inflammatorios morbos producant: in illis vero, quorum humores in spissitudinem inflammatoriam non adeo vergunt, frequenter pectoris hydrops nascitur. Subito enim tali frigore constringuntur extrema vasorum orificia, & venosa magis, quam arteriosa exhalantia, quia, caeteris paribus, venae tenuiores tunicas habent quam arteriae, uti etiam quia motus humorum per arterias, versus extremos fines, illos servat apertos, vel reserat, si constricti fuerint aliquatenus: in venis autem humorum motus non potest urgere extrema illarum orificia, unde illa constricta a frigore connivent facilius, vel & collapsa, nullo liquido interposito, concreescere possunt; quod si in plurimis venis inhalantibus fiat, immedicabilis hydrops nascetur, cum inhalatio tunc restitui nequeat. Moris est apud Batavos, uti notum est, ut statutis horis scaphae ab una urbe ad aliam tendant; cum autem ad ipsum campanae pulsus solvatur scapha, saepe veloci cursu peregrinantes illam jamjam abeuntem assequi conantur, & sudore madentes illam ingressi, per aliquot horas sedent quieti: si autem ventus validus, vel & frigida hyemalis tempestas, fuerit, tunc saepius contingit, ut a tali causa asthmatici fiant, & copiam feri aquosi in pectoris cavis colligant.

Merito autem notatur in textu, quod in variis thoracis locis lympham colligi possit. Alia occasione ad §. 913. dictum fuit, quomodo pleura totum thoracis interni ambitum investiat non tantum, verum etiam & qua ratione mediastinum, thoracem bifariam dividens, nascatur. Potest hinc lympham in dextro & sinistro thoracis cavo colligi, vel & in utroque: poterit & in ipso pericardii, cor ambientis, cavo accumulari. Simul tunc notatum fuit, quod singulis thoracis cavitatibus sua quasi propria membrana sit, & hinc binae pleurae possent concipi, ut cavae vesicae sibi mutuo adjacentes, & in loco contactus sibi invicem accretae, ita ut ex harum membranarum duplicatura nascatur mediastinum, quod thoracis cavum bifariam dividit. Simul tunc monitum fuit, quod a pleura utrimque a corporibus vertebrarum secedente

dente relinquatur species triangularis cavi, cujus postica pars fit a columna vertebrarum dorsi: cavum autem hoc occupat membrana cellulosa, per quam transeunt aspera arteria, oesophagus &c.: anterieus vero illae lamellae duplicis pleurae arctius cohaerent, nisi quod in superiori parte secedant in illo loco, ubi glandula thymus ponitur.

Possit ergo lymphæ collecta in quinque distinctis locis thoracis haerere: in dextro & sinistro pectoris cavo, in pericardio, retrorsum extra pleuram circa corpora vertebrarum, & antrorsum sub sterno inter binas pleurae lamellas. Hae autem diversae hydropis sedes ideo imprimis distingui merentur, quia & diversa producunt symptomata, & varia requiritur methodus, ut collecta ibi lymphæ educi possit. Si enim in alterutro pectoris cavo haereat, paracentesi educi poterit; si in cavo pericardii, illud deberet pertundi; si sub sterno colligeretur lymphæ, sterni perforatio requiretetur. Si vero in triangulari illo cavo, quod diffitae a se mutuo pleurae relinquunt circa vertebrae thoracis, accumulatur aqua, viam vel solo pondere sibi facit per membranam cellulosa, quae musculos dorsi ambit, & illorum interstitia occupat; simili modo ac pus ibi natum sinuosa, & miro modo decurrentia, ulcera facit, uti pariter ad §. 913. notatum fuit.

Magna ergo cum cura erui debent signa diagnostica, quae docent hydrophem thoracis adesse, & simul demonstrant, in quo loco collecta lymphæ haereat. Diagnosim autem evidens hujus morbi non semper adeo facile obtineri poterit, uti patebit ex sequentibus.

Multa enim signa communia, imo & fere eadem, habet hydrops pectoris, quae in Empyemate adesse solent. Liquidum in cavo pectoris contentum aequè pulmonem comprimet & angustabit, sive pus fuerit, sive serum aquosum: pus mora in acrem ichorem degenerans simili modo irritabit partes quas alluit, ac lymphæ dum putrescere incipit. Sollicita hujus morbi observatione & cadaverum sectione didicit *Celeberrimus Albertini* (x), stagnans in thorace liquidum, si purum & aqueum sit, non adeo difficilem respirationem inducere, nisi utramque pectoris cavitatem fere impleat, vel alterutram sic distendat, ut alterum pectoris cavum comprimendo minuat: ubi vero liquidum extravasatum turbidum, intense flavum, aut acre fuerit, tunc parva etiam feri quantitas in pectoris cavo difficilem admodum respirationem fecerat.

Causarum quidem antecedentium observatio discrimen exhibet, si nempe post morbum inflammatorium pectoris suppurationis signa secuta fuerint, & postea succedat difficillima respiratio, tunc pus adesse concludimus facile. Verum antea in *Capitulo de Phthisi* patuit, quandoque latentes adeo fuisse pectoris vomicas, ut nec aegri nec Medici talem morbum suspicati fuerint, antequam pus tussi eductum viderent, vel in cadavere Empyema invenirent. Si vero causae, hydropi producendo aptae, praecesserint; temperies frigida leucophlegmatica, facies tumidula, fuerit; pedes, crura, femora, scrotum,

tu-

(x) Instit. Bonon. Tom. I. pag. 393.

tumeant; tunc certius hydropem cognoscimus, & si tunc difficilis respiratio adfit, vel concusso corpore strepitus moti liquidi in pectore percipiatur, certiore habemus hujus morbi diagnofin. Praeterea novimus, uti antea monitum fuit, poft aethma convulfivum faepe fequi thoracis hydropem, adeoque, tali morbo praegreffo, merito & illum fufpicamur. Si alterutrum cavum pectoris aqua plenum fuerit, in latus fanum decumbere nequeunt; fi in utroque cavo aqua haereat, fitum erectum, corpore parum verfus anteriora inclinato ferunt facilius. Oedema autem pedum fere femper comitari folet morbum non tantum, fed & levatur pectus, fi extrema inferiora plus tumeant; quod faepius obfervavi; & e contra fi crura detumefcerent subito, peffime angebantur tales aegri. Adefit & frequenter, licet non femper illud invenerim, alterum fignum, quod pro certiffimo & pathognomico habuit *Pifo (y)*; nempe *eam in fpirando difficultatem ac crebritatem, quae de subito fomni primo tempore invadat, & quiete defraudet, fed tamen procedente die fenfim lentefcat, quod fignum cum ratio mihi dictaverit, tum experientia in omnibus comprobavit.* Simul notat, fe quandoque obfervaffe unius, quandoque utriusque, brachii refolutionem in aegris, qui pectoris hydrope laborabant. Quamvis autem merito ad caufas praegreffas, & varia figna modo memorata, attendendum fit, juftam tamen hujus morbi fufpicionem dabit oedema partium externarum cum difficili refpiratione.

Praeterea obfervata fuit lymphae accumulatio in cavo pericardii: antea dictum fuit, in fanis animalibus pericardii internam fuperficiem femper mafeccere, uti etiam cor, auriculas, finus, & vafa majora, in pericardii cavo contenta. Certe nullibi majores caufae fecretionis adfunt, quam hic: docuerunt injectiones Anatomicae, pericardium feccere innumeris arteriis, per quas fanguis a pulmone redux, fluidus, attenuatus, pellitur ingenti cordis proximi vi: idem & in omnibus, quae pericardii cavo continentur, obtinet: fimul adefit calor maximus refolvens liquidum exhalans in vaporem admodum penetrabilem: unde in fanis animalibus nulla fit hic aggeftio liquidi, nulla ftagnatio, nulla corruptio. Per hunc vaporem humidum, calidum, perpetuo exhalantem, removetur pericardium a corde, impeditur omnis concretio, & tota fuperficies cordis, ambarum auricularum, finuum, arteriarum, venarum, manet mobilis, extenfilis, humida, reforptioni apta; fimul praecavetur a fummo & perpetuo illo motu metuenda partium callofitas, & attritus tollitur. Certe, fi adfunt maximae fecretionis caufae, non minor invenitur & reforptioni opportunitas. Vapor enim exhalans calidus magna fatis vi urget omnem fuperficiem concavam pericardii, convexamque cordis & auricularum: venae cordis, fyftoles tempore, evacuantur penitus, hinc momento poft vacuae, bibulae, aptiffimae funt, ut reforbeant omne excrementum per arterias. Verum quidem eft, quod olim quidam Medici crediderint, naturaliter copiam humoris aliquam pericardii cavo contineri, ut calidiffimum cor perpetuo humectaretur; fed hodie illae lites compositae funt,
cum

(y) De Morbis a ferofa colluv. feft. III. cap. 7. pag. 243.

cum tantum post mortem frigefacto cadavere liquidum hic inveniatur ; in vivis animalibus subito dissectis vapor exhalat , caeterum nil invenitur , si nempe ante mortem sana fuerint. *Vesalius* (z) haec experimenta jam tentavit , & dixit : *Vivi canes , involucri cavitatem , & cordis superficiem , humectas habent , in hisque nulla diffluentis aquae observatur quantitas : quum tamen notatu digna (etiamsi fere semper mediocris) in aliquamdiu mortuis canibus occurrat.* Videtur interim potius favisse illorum sententiae , qui aquam in pericardio naturaliter contineri affirmabant ; licet semper dubio modo de hac re loqueretur. Nullum unquam cadaver dissectum , quin invenerit aquam in pericardio ; addit tamen : *Quin etiam minus fere aquae in nuper mortuis adinveni , quam in his , a quorum sectione diutius temperassem.* Sed & in vivis hominibus habuit occasionem examinandi hoc dubium , quibus saevo supplicio cor exscindebatur adhuc spirantibus , sed fatetur , quod non commode illud expendere licuerit , licet propinquum supplicio locum occuparet ; tantum affirmans sequentia : *aquam etiam in involucre continere videbatur.* Postea vero *Patavii pulsans adhuc cor cum pulmone , reliquisque visceribus ilico atque ex his , quos vivos in quatuor partes dissectat , exemptum erat , in proximam quandoque pharmacopolae officinam deferri curavimus , ac in involucre aquam nonnullam invenimus.* Certe circa mortem omnia stagnant in venis , sinu dextro , & auricula dextra ; hinc cessat resorptio ; arteriae proprio elatere cavum suum minuunt ; hinc propellunt adhuc humores ; adeoque exhalatio diutius durat , quam resorptio : praeterea , licet ilico a loco supplicii ad vicinam domum delata fuerint haec viscera , aëri exposita fuerint , antequam potuerint examinari : adeoque facile intelligitur , vapores exhalantes potuisse sic condensari , ut nonnullam aquam in pericardii cavo invenerit. Quod autem aliquot post mortem diebus aucta inveniatur hujus liquidi copia , intelligitur , si consideretur , quod post mortem arteriae magis & magis contrahantur , propria vi elastica , & aëris ambientis frigore , quod in cadaveris superficiem magis agit ; adeoque humores ab hac causa retropelluntur versus cor sinistrum ; valvulae autem aërtae impediunt ingressum in cavum cordis ; hinc arteriae coronariae urgentur , & per illorum fines tenuissima humorum pars exprimitur in cavum pericardii. Auricula vero dextra a retropulso ab eadem causa sanguine venoso turget , sed si in cadavere prematur superficies interna auriculae dextrae , exsudat superficies externa liquidum tenue : accedit , quod incipiente putredine solvatur sanguis in cordis vasis contentus , & per extrema hiantia transeat solutus ; unde etiam in cadavere plerumque subrubellus ichor invenitur in pericardii cavo. Videntur illae causae sufficere , ut post mortem in cadaveribus unum alterumve cochlear liquidi reperiatur , quam quantitatem se invenisse plerumque , testatur *Diemerbroekius* (a) in naturaliter constitutis corporibus.

Cum autem adeo valida exhalatio hic sit , ob causas ante expositas , si a quacumque demum causa impediatur resorptio , accumulabitur in pericardio hu-

(z) Lib. VI. cap. 8. pag. 506. 507. (a) Anatom. Lib. II. cap. 5. pag. 261.

humor, & poterit ad magnam satis quantitatem colligi. Nec videtur adeo infrequens hic morbus esse, cum satis numerosi casus in Historia Medica recensentur: aliquando hydropem pectoris comitatur; quandoque solum pericardium hydropicum inventum fuit (b). Plures similes casus recensuit *Celeberrimus Senac* (c) in utilissimo tractatu, quem de corde scripsit.

Diagnosif autem certa, quae docet hydropem pericardii adesse, non adeo facilis est, uti optime & prudenter monuit *Senac* (d); imprimis ideo, quia saepe hic morbus concurrens cum hydrope pectoris, vitiis pulmonum, cordis, polypis &c.: unde tunc symptomata, in vivente aegro observata, non possunt unice tribui hydropi pericardii, qui post mortem detegitur. Praeterea certum est, incipiente morbo, dum modice tantum distenditur pericardium, minores molestias nasci, quam ubi accumulata lympham immaniter turgit. Pressiois & angustiae sensus circa partem anteriorem thoracis, quam pericardium occupat, indicium hujus morbi videtur. Simul evidens est, a turgente pericardio vicinum pulmonem debere comprimi; adeoque respiratio erit difficilior; & tussis sicca irritans adest saepius: cum autem pericardium incumbat parti tendinosae diaphragmatis non tantum, sed & accrescat firmissime illa sui parte, quae respondet planae inferiori parti cordis, videtur probabile, quod pericardium aqua collecta distentum motum diaphragmatis reddet difficiliorem. Praeterea cordis motus turbabitur; unde palpitationes cordis, pulsuum inaequalitas, quandoque & syncope, sequentur, praecedente suffocationis quasi instantis sensu. In quinque aegris, qui post mortem inventi fuerunt pericardii hydrope laborasse, talia symptomata ferè recensuit *Barrere* (e). Unde pro signis diagnosticis hujus morbi posuit pedum oedema, pallorem faciei, pulsus parvum celerem, respirationem impeditam, difficilem in lecto decubitus, una cum suffocationis sensu, subinde recurrente; simul tamen fatetur, quod hydrops pericardii difficulter distinguatur a pectoris hydrope. Magna cum cura enumeravit signa hujus morbi *Senac* (f), tam ex probatis auctoribus, quam ex propriis observationibus; & imprimis addidit illud signum, quod reliquis certius videtur, nempe inter tertiam, quartam, & quintam, costam percipitur motus undulatorius, dum cor palpitat: verum quidem est, quod palpitante corde, licet absit hydrops pericardii, aliquid simile percipiatur, sed non sentitur tunc ille motus undulatorius, & fluctuatio quasi, quae satis longe se extendit. Forte tamen, si pericardium jam admodum distentum fuerit, non adeo distincte percipietur illa undulatio.

Palpitationem cordis adfuisse negat *Diemerbroeckius* (g) in Anglo, in cuius pericardio duas libras aquae invenit; nec *Barrere* in quinque aegris hujus symptomatis mentionem fecit, tantum meminit pulsus parvum & celerem ad-

(b) *Sinopéi Parerg. Med. pag. 46 — 51. Barrere Observat. Anatom. pag. 81. 83. 86. 89. 91.* (c) *De la Structure du coeur Livr. IV. chap. 5. Tom. II. pag. 354. & seq.* (d) *Ibidem pag. 356. & seq.* (e) *In loco modo citato.* (f) *De la Structure du coeur Livr. IV. chap. 5. Tom. II. pag. 356. & seq.* (g) *Anatom. Lib. II. cap. 5. pag. 261.*

adfuiffe, qualis etiam quandoque cordis palpitationem comitari solet: praeterea veri simile videtur, quod cordis motus difficilius percipiatur in pectore; dum inter costas & cordis apicem copiosa aqua haeret.

Prudentissime hinc concludit *Senac* (*b*), quod signa recensita, si non plenam certitudinem, saltem justam suspicionem, latentis hujus morbi exhibeant.

- Simul facile apparet, si tot & tanta mala ab accumulatione feri aquosi in pericardio oriantur, multo adhuc pejora exspectanda esse, si degenerans illud serum acre fiat, & sic cor, adeo irritabile viscus, perpetuo stimulet. Invenit *Vieussens* liquidum in pericardio alcalinae fuisse naturae (*i*). In tribus cadaveribus *Barrere* (*k*) invenit pericardii & cordis superficiem obductam materia, quae lac grumofum referebat.

In tribus ergo cavis, in pericardio nempe, pectore dextro, & sinistro, thoracis hydrops praecipue locum habet: ille enim locus mediastini, ubi thymus haeret, parvus est, nec memini me legisse, quod ibi hydrops inventus unquam fuerit: a posteriori vero parte, inter dehiscentes mediastini lamellas, si colligeretur aqua, per tunicam cellulofam facile diffunderetur, uti dictum fuit.

Quomodo procedendum sit in cura hydropis, postea dicetur; & §. 1231. inter generales curationis indicationes secundo numero ponitur, ut aquae jam in cavitates effusae educantur. Haec autem eductio tentatur duplici modo: vel enim per alvum, vesicam, sudores &c.; conantur educere extravasatam lympham; quae ergo prius resorberi debebit per venas ex cavo, in quo haeret; vel, si hoc frustra tentatum fuerit, arte emissarium parant, per quod effluere possit collecta in corpore lympham, & postea conantur remove causas, quae hydropem produxerant. De priori methodo postea dicetur: hic autem perpendi debet, an & quomodo possit via fieri sero aquoso, punctura thoracis, quam & paracentesin vocare solent.

Certum quidem est; paracentesin non tollere causam morbi; sed a praesenti suffocationis periculo liberat aegrum; sicque tempus & occasio datur Medico; ut causam morbi efficaci medela aggredi possit; imo, uti postea patebit, ubi de paracentesi abdominis agitur, frequenter repetita punctio, licet causa hydropis tolli per artem nequeat, tamen vitam & tolerabiliorem reddit, & prolongat. Hinc minime videtur damnanda esse paracentesis thoracis in hoc morbo, uti clari in arte viri fecerunt. Lympham non sine vitae periculo educi posse, communis chirurgorum querela est, ut monuit *Brunnerus* (*l*), & ideo propter infausum plerumque successum e foro medico proscribi: mirabatur, *Empyricum* convalescere, cui intra triduum duodecim libras materiae subrufae eduxerat, & paracentesin in hydrope thoracis tentatam, sed sinistro ac plane contrario eventu. *La Motte* (*m*) omnes pe-

ctoris

(*b*) In loco citato pag. 364. (*i*) Ibidem pag. 360. (*k*) Observat. Anat. pag. 86. & seq. (*l*) De Glandul. Duodeni pag. 84. 85. (*m*) Traité compl. de Chirurg. Tom. II. pag. 189.

toris hydropes absolutè lethales asserit, & paracentesin omnino damnat, tanquam & rationi & experientiae penitus adversam: noverat quidem, antiquos Medicos commendasse aquarum eductionem in pectoris hydrope, tamen illam absolutè lethalem pronunciat, & a nemine tentatam fuisse felici cum eventu. Interim, uti statim dicitur, *Hippocrates* hanc eductionem aquae ex pectore consuluit, & ex ejus verbis concludi posse videtur, quod per paracentesin quidam servati fuerint. Multo magis adhuc lethalis habitus fuit hydrops pericardii, cum piaculum crederetur fere omnibus illud pertundere, imo nequidem remediis fatigandos aegros voluerunt (*n*) in hoc morbo, quem certe lethalem credebant. Facile patet, parum spei superesse, si collectum serum diu in his cavis haeserit, & maceraverit vitalia viscera, vel jam mora acrius factum illa eroderit: in tali enim casu mors sequens non debet adscribi eductioni serii collecti, sed quod non fuerit instituta Paracentesis, antequam viscera hanc labem passa fuerant: plerumque autem haec operatio serius tentatur, diu nimis cespitantibus amicis, & quandoque Medicis.

Sic apud *Peyerum* (*o*) legitur, ultra tres libras acris & turbidi humoris in pericardii cavo inventas fuisse, quae cordis substantiam eroderant. Pulmones ab eadem causa pessime affectos fuisse, numerosae observationes evincunt; uti etiam abdominalia viscera in ascite hydrope; de quo postea dicitur. Paracentesis autem thoracis & ab antiquis Medicis & a recentioribus instituta fuit, cum felici saepe successu.

Descripsit *Hippocrates* (*p*) hunc morbum, & monuit, maxime oriri, si aestivo tempore valida siti pressus quis copiosam aquam biberit, & pulmo expletus fuerit, rursusque in pectus dimiserit. Monet, tussim siccam fieri, fauces exasperari: dein succedit rigor, febris, & orthopnoea; corpus extubemat, pedes tument: monet, tales aegros similibus affici malis ac suppuratos, verum remissius atque diutius; simul addit, quod quibusdam etiam venter, scrotum, & facies, intumescat; sed addit, hoc tantum fieri, *si sectionis tempus praeterierit*. Jubet, ut auribus admotis Medicus exploret strepitum vel fluctuationem aquae, dum nempe inspirando & expirando pectus movetur. Legitur quidem (*q*), quod *si diutius aure ad latera admota auscultaveris, intrinsecus velut acetum olet*. Sed manifeste mendosus locus est, cum certe aurem nemo admoveat, dum quid olfacere vult, & ex sequentibus, & alio loco citato (*r*), manifestè pateat, aurem admoveri, ut constet, an aqua in thorace haereat, & in quo loco; ut nempe inde educi possit. Deinde jubet attendi, an exterius protuberet thorax; & tunc in protuberante loco sectionem instituendam jubet: sin minus, mandat, ut multa calida lotus aeger, humeris comprehensus, concutiatur, uti in Empyicis fieri solet; & tunc auscultet Medicus, in quonam latere magis fluctuet: de hoc ubi constiterit, jussit, ut ad costam, quae tertium ab ultima locum habet; sectio

(*n*) Barrere Observat. Anatom. pag. 93. (*o*) Parerg. Anatom. & Medic. pag. 150. 151. (*p*) De Morbis Lib. II. cap. 24. Charter. Tom. VII. pag. 576. & de Intern. Affect. cap. 24. Ibidem pag. 655. (*q*) Ibidem pag. 576. (*r*) Ibidem pag. 656.

sectio fiat, & quidem ad os usque; postea jubet costam terebra perforari, ut aquae pauculum educatur: dein monet, ut foramen factum lino crudo obturetur, mollis spongia superimponatur, & simul apta deligatione firmetur totus ille apparatus. Singulis autem diebus pars aquae educebatur; decimo tertio tandem die omnis, quae adhuc in pectoris cavo supererat, aqua educebatur: reliquo vero tempore, si nova accumulatio observabatur, per eandem viam educebatur; cibos simul siccos adhibebat, & medicamenta calefacientia, monetque, audacter scarificationes adhibendas esse, si pudenda ac femora intumuerint.

Notandum autem est, quod non simul & semel, sed partitis vicibus tantum, aquam ex pectore eduxerit *Hippocrates*. Pro generali enim regula olim habitum fuit, nunquam simul & semel ex cavis majoribus corporis educere humores, qui in his praeternaturaliter collecti erant. Unde in *Aphorismis* (s) legitur; *Qui suppurati aut hydropici uruntur, pure aut aqua confertim effluente, omnino intereunt*. In commentariis ad hunc *Aphorismum* idem asserit *Galenus* (t), & *Erasistrati* testimonio confirmat, idemque metuendum esse in aliis locis corporis, aeque ac in thorace, monet, si magni abscessus subito sic aperiantur, ut uno impetu contentum pus educatur: rationem autem dat sequentem: *vasa quaedam arteriosa recludi videntur, quae prius operculi vice pus habebant; quo derepente evacuato, multus spiritus cum eo excernitur, unde detrimentum aegrotantibus accidit*. Cum autem hydrops saepe scirrhum pro causa habeat, in pectoris hydrope subito evacuato metuebat, ne scirrhus forte, non amplius sustentatus, mole sua distraheret diaphragma, aut alia circa thoracem viscera. Ob hanc causam videtur *Hippocrates* non secasse molles thoracis partes, ut aquam educeret, quae citius coalescere solent, sed perterebrasse costam, ut diutius apertura maneret.

Verum quidem est, diu macerata in aqua undique alluente viscera saepe sic esse emollita, ut, simulac aequalis pressio ambientis aquae tollitur, vasa rumpantur ab impetu sanguinis moti: sed hoc non fit, nisi serius tentetur feri aquosi eductio, mora nimia jam acrioris facti. Praeterea, uti postea in paracentesi abdominis dicitur, idonea ligatura sic poterunt firmari viscera, dum aqua effluit, ut pressio semper maneat aequabilis, & tunc tuto omnis aqua educitur: metus enim est, ne repetita saepius evacuatione aër accedat, & putredinem extravasati liquidi subito promoveat.

Videtur etiam in thoracis hydrope minus inde metuendum esse, cum pulmo, antea ab aqua ambiente pressus, nunc libere ab aëre inspirato distendatur, & totum pectoris cavum, aqua educta, repleat: hinc nisi omnino jam tabefactus pulmo fuerit, satis tuto poterit simul & semel educi omnis aqua.

Saltem ex dictis concludi potest, paracentesin thoracis veteribus Medicis in usu fuisse, & plures evasisse post eductam ex thorace aquam. Diserte enim

(s) Sect. VI. Aphor. 27. Charter. Tom. IX. pag. 263.

(t) Ibidem.

enim *Hippocrates* (*u*) dicit; *Si quinto die linamentum pure obductum fuerit, plerumque evadit; sin vero hoc non contigerit, postquam aquam exhauseris, fitis corripit ac tussis, & moritur.*

Recentiorum autem observata docuerunt, thoracis paracentesin in pectoris hydrope utiliter institui posse, etiam in tali casu, ubi vix multum spei superesse videbatur. *Celebris du Verney* (*w*) in foemina, cui pulsus parvus inaequalis erat, & respiratio admodum difficilis, nec tantum pectoris hydrope, sed & ascite, laborabat, evacuata prius ex abdomine aqua per paracentesin, post aliquot dies acu cannulata thoracem inter secundam & tertiam costam spuriam pertudit, tam propinquo ad spinam dorsi loco, ac fieri poterat, sicque omnem aquam eduxit, felici adeo successu, ut statim libere respirare potuerit, & mensis spatio solitis vacaret muneribus. Paracentesin thoracis in recenti pectoris hydrope, & juvene athletico, audacter tentatam & salutarem vidit *Bianchi* (*x*): fatetur tamen, quod saepius eandem in usum vocare non auderet.

Nec solus *Bianchi* in hac re meticulosus fuit: dolet *Celeberrimus Senac*, quod Medici fere omnes suo fato relinquunt pectoris hydrope laborantes (*y*), cum tamen propriis experimentis utilitatem paracentesis agnosceret. Post curatam enim pleuritidem in homine, tanta erat respirationis difficultas, ut non nisi sedens erecto corpore animam ducere posset. Dum adeo augebatur malum, ut jamjam suffocandus videretur, pertusus fuit thorax, exiverunt sex pintae flavae pellucidae aquae, & per aliquot dies perrexit similis fluxus, felici adeo cum successu, ut intra mensis spatium integre curatus fuerit, & pernici vectus equo regiis venationibus interesse potuerit. Doluit pariter *Morand* (*z*) in Galliis, ubi tamen adeo excolitur ars Chirurgica, raro admodum institui thoracis paracentesin ad curandum pectoris hydropem: videbat toties, Scholam Anatomicam inundari aqua, dum defunctorum pectora secarentur. In desperato fere casu celeberrimus ille chirurgus eduxit simul & semel sex pintas aquae: in fine sequebatur notabilis copia puris: revixit illico aeger, qui morti proximus videbatur: post septem dies rediit eadem oppressio pectoris, adeo intolerabilis, ut denuo via fieri debuerit liquido extravasato, non per acum cannulatam, ut prius, sed diffecando spatium intercostale, ut in Empyematis cura fieri solet: exiverunt adhuc quinque pintae aquae, & sub finem major, quam ante, puris copia prodiit: quamvis autem marasmo periturus videretur, tamen a tanto morbo integrè curatus fuit. Notandum autem est, omnem aquam simul ac semel emissam fuisse, & licet una cum pectoris hydrope manifesta suppurationis indicia adfuerint, tamen curam cessisse feliciter.

Simul hic notari meretur, quod tanta copia aquae in thoracis cavo haerens debuerit pulmonem redegisse in parvam satis molem; neque forte statim ex-

(*u*) De Morbis Lib. II. cap. 24. Charter. Tom. VII. pag. 576. (*w*) Académ. des Sciences l'an 1703. Memoir. pag. 199. (*x*) Histor. Hepat. Tom. I. pag. 662. (*y*) Traité de la Structure du Coeur Tom. II. pag. 366. (*z*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 547.

explicatur penitus, cum vix impediri possit aëris in cavum thoracis ingressus, imprimis dum latiori vulnere spatium intercostale divisum fuerit: hinc intelligitur, quare specillum potuerit introduci ad quatuor vel quinque pollicum longitudinem absque ulla resistantia. Postquam autem omne extravasatum liquidum educatum est, nec amplius nova copia per aliquot dies colligitur, aër in pectoris cavo contentus educi debet; tuncque pulmo ab aëre inspirato distensus fiet contiguus pleurae, & replebit totum pectoris cavum. Quomodo autem hoc obtineri possit, pluribus dictum fuit ad §. 304., ubi de cura vulnerum thoracis agebatur.

Si Medici & Chirurghi nimis meticulosi fuerint in educendis aquis ex thoracis cavo, quam audax facinus debet videri omnibus, si quis cogitaret de pertundendo pericardio, dum hydrope turgēt. Antea vidimus, difficilem satis hujus mali Diagnosin haberi, nec tamen omnino impossibile esse, ut cognoscatur hydrops Pericardii. Si ergo constaret de morbo, & incassum tentata fuissent omnia, de quibus postea in cura hydropis dicetur, nil superest, nisi ut certae morti relinquatur aeger, vel per artem via fiat extravasato liquido. Nemo prudens negabit, omnia hic periculi plena esse; potest enim cor jam vitium non emendabile contraxisse, quod mortem inducet post educam aquam; potest tale latere vitium, quod impedit facilem resorptionem halitus, quem arteriae efflant; hinc licet feliciter educata fuisset omnis aqua, brevi renasceretur morbus. Inventum fuit pericardium distensum sanguine, pure, ichore, aëre (*a*). Cor perpetuo motum laedi potest ab instrumento perforante. Omnes hae difficultates effecerunt, ut nunquam forte tentata fuerit haec operatio; saltem non memini me ullibi legisse, quod instituta fuerit paracentesis pericardii. Interim generale axioma practicum omnibus probatur; tentandum esse potius anceps remedium quam nullum, dum certa perniciēs imminet. Sequenti autem methodo perfici posse hanc operationem, legitur (*b*). Acu cannulata pertunditur spatium inter costam tertiam & quartam in latere sinistro ad duorum pollicum distantiam a sternō, sic ut apex dirigatur oblique versus originem cartilaginis ensiformis, & proxime ad costas transeat acus: sic enim cavebitur, ne vel cor, vel pulmo, aut arteria mammaria, laedantur.

Simul hoc notandum videtur, ut caveant Medici, ne absolutè affirment, quale liquidum prodibit, dum thorax pertunditur, imprimis si morbi inflammatorii praecesserint pectoris hydropem. In casibus modo memoratis patuit, quandoque primo copiam seri aquosi, dein notabilem quantitatem puris prodiiisse: quandoque & alii degeneres humores in thoracis cavo latent. In cadavere viri (*c*) robustissimi, admodum musculosi & proceri, & qui ob torositatem corporis, ac crassiora edulia in ventriculo reperta, videbatur ante mortem adhuc utcumque valuisse, inter alia continebantur in dextro tho-

(*a*) Senac Traité de la Structure du Coeur Tom. II. pag. 353. 354. (*b*) Ibidem pag. 365. 366. (*c*) Cornel. Henr. Velse Dissert. Misc. Anat. Pract. pag. 30. & seq.

thoracis cavo duodecim librae liquoris, qui griseum colorem habebat, & odore recentes liquiritiae radices referebat, primo non ingrato, sed sensim ingravescente, & tandem nauseoso. Hic humor spissitudine ac homogeneitate ab ichore diversus erat; pure autem bono magis candicans & fluidus: nulum putredinis signum dabat ille liquor, licet quinque post mortem diebus apertus fuerit thorax: dum in digestionem ponebatur hic liquor, acidum spirabat, & in duas partes secedebat, quarum altera ponderosior subsidebat, instar lactis coaguli, mucosa & subflavescentis; altera multo tenuior, subviridis, priori innatabat. Acescentem odorem nonnisi post multos demum dies cum putrido alcalino & valde nauseoso commutabat: ductus thoracicus integerrimus erat, oesophagus toto suo itinere illaesus, nec ullibi vas lymphaticum majus in thorace disruptum apparuit. In sinistra autem cavitate pectoris magna copia lymphae subrubellae inventa fuit.

Plura alia notatu dignissima in hoc cadavere inventa fuerunt; sed quae hujus loci non sunt; sufficit enim, quod in eodem homine in binis cavis thoracis adeo diversi liquores inventi fuerint; adeoque cauti debent esse Medici, ne facile determinent naturam liquidi, quod thoracis cavo continetur, sicque cavillandi ansam praebeant malevolis vel ignaris, qui saepe plus a Medico requirunt, quam in arte est. Facile enim apparet, diversam liquidi extravasati indolem non mutare methodum medendi, cum indicatio jubeat, tollendum esse illud, quod pectus gravat, pulmonem comprimit, qualiscumque demum fuerit indolis.

Caeterum de illis, quae adhibenda sunt post eductam ex thorace aquam, & causae hydropis adversantur, dicetur postea, ubi de cura generali hydropis agetur.

§. 1220. **D**eprehensus itidem pulmo, accumulata, effusa, inter sinus magnos recepta, lymphae, nunc in hydatides, nunc in vomicas hydropicas, incidisse; morbus sane difficilis cognitu, curatuque, nisi alia signa praesentia fortuitam huic hydropis curationem petant.

Mirus praeterea & tectus satis morbus est, dum ipse pulmo hydropicus fit. Notum est, quod hoc viscus constet vasibus arteriosis & venosis, & praeterea vasibus aëriiferis. Seri aquosi collectio in vasibus arteriosis & venosis, per quae perpetuo humores moventur a proximi cordis vi, fieri nequit, neque etiam in aëriiferis vasibus, cum colligi incipientes ibi humores, excitata tussi, statim expellerentur, vel si fieri hoc non posset, brevi sequeretur suffocatio. Verum Anatome docuit (*d*), triplex hoc vasorum genus in pulmone jungi per cellulosam tunicam satis notabilem, quae nunquam adipem habet: demonstratur haec cellulosa satis facile, si, levissime vulnerata membrana pulmonum exteriori, tubulo prudenter immisso inter lobos sibi mutuo adjacent-

(*d*) Kaau Perspir. dicta Hippocrat. pag. 64.

centes, inflatur aër, tunc enim totus pulmo affurgit, aëre pererrante omnes vasorum & vesicularum conjunctiones; sicque impletur haec cellulosa, & conspicua redditur. Longe autem pulchrius apparet, si, vasis sanguineis feliciter materia ceracea impletis, inflatus pulmo exsiccat: tunc enim, si microscopio conspiciatur lamella tenuis pulmonis sic praeparati, apparent folliculi Malpighiani, quorum membranas innumera vascula perrepunt; sed & praeterea manifestè apparet, inter folliculos illos relicta spatia continere membranam cellulosam, per quam pariter numerosissima vascula distribuuntur. Praeparata talia possideo, quae evidentissime hoc demonstrant. In hac membrana cellulosa, simili modo ac in universo reliquo corpore, poterit colligi extravasata lymphæ, & verum pulmonis hydropem facere, simulac tenuis halitus, quem arteriae perpetuo exspirant, non resorbetur integrè a venulis absorbentibus, quacumque demum causa hoc fiat. Verum turgens haec tunica cellulosa hydropem potest variae magnitudinis tumores, vomicas aquosas, hydatidesve, producere, adjacentia vasa comprimere, praecipue extrema membranacea vasorum aëriiferorum; sicque pulmonis actionem variis modis turbare. Nec hoc mirum videbitur, si consideretur, vomicas purulentas in eadem hac tunica cellulosa colligi.

Videtur autem *Hippocrates* (e) hunc morbum descripsisse: in praecedenti paragrapho de hoc textu *Hippocratis* jam dictum fuit: notabatur tunc, quod aure admota ad latera iusserit explorari, in quo loco haereret collecta aqua: dixit tunc: *intrinsecus velut acetum olet*. *Cornarius*, loco δζε olet; legit ζην ebullit, fervet. Antea, ubi de Peripneumonia agebatur, ad §. 848: dictum fuit, quod pro pessimo signo habeatur; si ab adstantibus ingratus strepitus auditur, qui refert ferventis in lebe, operculo imprimis tecto, aquae sibilum, quem fervorem strepentis pulmonis vocaverunt Medici; simul notabatur ibi, hoc imprimis fieri, dum ab infarctis & distentis vasis sanguineis pulmonis comprimuntur vesiculae aëreae, unde liber aëris ingressus & egressus impeditur; collectusque mucus spumescens, cum aëre conquassatus, neque facile averri potens, ingratum illum strepitum facit. Quam maxime autem notandum est, quod ex *Prognostico Hippocratis* citatus fuerit textus, in quo idem illud vocabulum ζην occurrit, dum nempe *pulmo plenus in gutture fervet*. At illo tempore, dum vinum secunda fermentatione in acetum transit, similis omnino strepitus in doliis auditur. Sic videtur commode intelligi posse textus *Hippocratis*, qui absque hac *Cornarii* emendatione obscurus omnino manet.

Quod autem de pulmonis hydropem hic agat *Hippocrates*, patet ex illis quae immediate sequuntur: *Et aliquamdiu his afficitur, sed postea in ventrem (πρὸς τὴν κοιλίην) crumpit, confestimque sanus, & morbo liberatus esse videtur*. Si enim cellulosa pulmonis membrana sero aquoso impleta fuerit, vel idem illud majorem hydatidem formaverit, compressis vasis aëreis magna fiet anxietas, tussis sicca &c. Simulac vero talis vomica aquosa rupta in cavum thoracis

effu-

(e) De Morbis Lib. II. cap. 24. Charter. Tom. VII. pag. 576.

effuderit lympham, omnia illa symptomata cessant, dum hydrops pulmonis mutatur in hydropem thoracis. Quod autem in hoc loco *Hippocrates* intellexerit cavum thoracis, evidenter patet, cum paulo post abdomen vocaverit non κοιλίην simpliciter, sed κοιλίην τῷ κάτω, vel & γαστέρι.

Evidentius autem adhuc alibi (f) de his loquitur: *Gignitur etiam, ubi tubercula in pulmone exorta fuerint, & aqua repleta in pectus eruperint. Quod autem etiam a tuberculis oriatur hydrops, mihi argumento sunt boves, canes, & sues. In his enim quadrupedibus maxime pulmonis tubercula oriuntur, quae aquam continent. Sectione namque facta citissime cognoveris, nam aqua effluet. Talia autem multo magis etiam in homine, quam in pecoribus, fieri videntur, quanto morbofa magis etiam victus ratione utimur.*

Alia occasione ad §. 1062. memini, *Celeberrimum Ruyschium* in tribus cadaveribus orthopnoea & dyspnoea ante mortem afflictorum, in quorum pulmonibus invenit acervum vesicularum pellucidarum ab aëre expansarum, ex quibus levi compressione aërem educere non potuit, neque etiam flatus per asperam arteriam impulsus commercium habebat cum his vesiculis expansis, quae acicula perforatae, aëre emisso, subsidebant. Conatus fui tunc hoc explicare, quod nempe, paralyticis factis musculis mesochondriis, ultimi fines vasorum aëriiferorum manerent aëre distenti, concretis postea a quacunque causa asperae arteriae ramusculis, qui ad has vesiculas pertingebant. Fortè probabilius videbitur, ab aëre distentam fuisse tunicam cellulofam pulmonis, ita ut quasi pulmonis emphysema inde natum fuerit, quod vesiculas aëreas pulmonis compresserit, sicque respirationi impedimentum fecerit. Tunc facile intelligitur, quare flatus per asperam arteriam immixtus non penetraverit in has cellulas; uti etiam, cur, aëre vehementer per asperam arteriam adacto, nonnullae disruptae fuerint. Potuit autem aër extricatus ex humoribus nostris, uti in *Capitulo de Flatibus* antea dictum fuit, distendere cellulofam pulmonis tunicam, vel & ruptis aut exesis ultimis finibus asperae arteriae in illam venire. Ubi autem semel aër ingressus est tunicam cellulofam, non tam facile expelli poterit per eandem viam, per quam intravit, uti antea dictum fuit, ubi de Emphysemate post vulnera capitis, & imprimis thoracis, sequente agebatur. Merito autem credidit *Ruyschius*, hanc posse esse causam Asthmatis, & quidem frequentiore, quam creditur.

Celeberrimus Albertini (g) observavit tale oedema pulmonis, & imprimis inde Diagnosin deduxit, si una cum oedemate partium externarum incipiente statim adsit difficilis respiratio: a mediocri enim seri copia in pulmonum interstitiis cumulati difficiliorem reddi respirationem, quam a multo majori copia in pectoris cavum effusa, & ratio docet, & modo memoratum *Hippocratis* testimonium confirmare videtur. Simul etiam notat, quod pulmones accumulato in interstitiis suis sero facilius liberentur, quam si serum aquosum in pectoris cavis haeret effusum. Multos enim aegros viderat, qui varias ob causas

(f) De Intern. Affect. cap. 24. Charter. Tom. VII. pag. 656.
Bonon. Tom. I. pag. 392. 393.

(g) Institut.

causas subito intumuerant toto corpore, & praecipue in extremis partibus, & magna simul urgebantur respirationis difficultate, tamen haud multo labore ex morbo convaluisse, datis lenibus hydragogis, diureticis, &c., unde conclusit spirandi illam difficultatem, a pulmonum oedemate originem fuisse. Memorabile est observatum *Celeberrimi Simsoni* (*), qui fatetur, se semper suspicatum fuisse oedema pulmonis, si vel facies turgida esset, vel circa malleolos etiam parum tumerent pedes, & respiratio difficilis esset: praecipue si simul pulsus adeo suppressus fuerit, ut vix tangi posset. Sic dato mercurio dulci feliciter curavit mulierem, quae jamjam suffocanda videbatur. Certe si consideremus, quod pulmonis venae liberrime evacuentur illo tempore, dum cordis diastole est, calorque magnus & celeris humorum circulatio hic adsint, videtur magna spes resorptionis liquidi extravasati, imprimis in morbi initio, & si prudens evacuatio humorum instituat; hinc diuresin, purgationem per alvum, imo & venaesectionem, profuisse vidit. Hanc hydropis sedem ex cadaverum sectionibus se didicisse, affirmat: fatetur tamen, rarius hydropem pulmonis in cadaveribus inveniri, partim quia facilius curationem recipit, partim etiam quia idem morbus, si pertinax fuerit, facile, rupta tali vomica aquosa, in thoracis hydropem transeat.

Pulchra tamen hujus morbi observatio habetur (b) descripta a *Celeberrimo Maloët*. Miles magna difficultate respirandi laborabat una cum febre lenta, nec dorso nec alterutri laterum incumbere poterat absque magna molestia, hinc cogebatur fere semper erecto manere corporis situ: brachia & manus, crura & pedes, erant oedematosa: suspicabatur Egregius ille Medicus hydropem thoracis, sed cum severo examine nullam inveniret fluctuationem, nec aeger unquam simile quid percepisset, nec reliqua symptomata adessent, quae hunc morbum comitari solent, mutabat sententiam. Ab adhibitis remediis parvum solamen habuit miser; & postquam per biennium languerat, moritur; mortui cadaver aperitur. In thoracis cavo nihil feri extravasati invenitur, verum in utroque pulmone aderat vomica aquosa, quae uncias sex circiter feri lymphidi pellucidi continebat. Serum hoc peculiari cystidi inclusum haerebat, cujus parietes lineam geometricam circiter crassitie aequabant, ex pluribus lamellis sibi mutuo accumbentibus conflati, in quibus nec fibrae, nec vasa, nec glandulae, ullo modo apparebant: in majorem tamen longitudinem distrahi poterant, & proprio elatere, cessante distractione, denovo contrahebantur; digitis tamen rudius tritae hae membranae abibant in mucum informem. Optimè simul notatur, serum extravasatum non haesisse in vasis aëreis pulmonum, sed in tunica cellulosa, quae interstitia loborum majorum & minorum hujus visceris replet.

Ex hac observatione confirmatur Diagnofis paulo ante tradita: extrema enim corporis tumebant oedematosa, signa hydropis thoracis non aderant, & a paucis unciis feri lymphidi ingens respirationis nascebatur difficultas.

Vide-

(*) *Medic. Essays* Tom. V. part. 2. pag. 627. 628. (b) *Academ. des Sciences* l'an 1732. Mem. pag. 350. & seq.

Videtur Celeberrimus Auctor, in hac opinione fuisse, lamellatas illas harum cystidum membranas non esse partes organicas, sed ex liquido contento natas fuisse, cum nec fibrae nec vasa in illis apparuerint. Dudum jam Celeberrimi Anatomici in hac opinione fuerant, membranae cellulosae proprie dicendam substantiam non esse vasculosam, saltem haecenus non demonstrata esse in hac parte vascula: at per tunicam cellulosam numerosissima distribuuntur vasa; eadem haec tunica ambit vasa per viscerum fabricam dispersa, & ubique eadem comitatur. Notum est illis, qui subtiliorem Anatomem excoluerunt, post felicissimas injectiones manere quaedam non impleta in viscerum fabrica, qua nisi per macerationem vel alia encheiresi tollatur, obfuscant semper praeparatorum Anatomicorum nitiditatem: hoc videtur praecipue pendere a tunica cellulosa. Videri potest & de hac re *Celeberrimus Hallerus* (i), ubi de tunica cellulosa agit. Possideo talia praeparata Anatomica, quae omni cellulosa tunica ablata mirabilem in singulis visceribus vasorum decursum oculo armato exhibent quam perfectissime. An ergo impossibile videtur, tunicam cellulosam fecisse cystidem, in qua lymphæ collecta haesit: praeterea novimus, membranas praeternaturaliter extensas non semper extenuari, sed saepius incrassari. Videntur & vomicae purulentae pulmonum in eadem tunica cellulosa haerere, quae ubique in toto corpore phlegmones, & suppurationis illam sequentis, sedes est: illae autem vomicae toties inventae fuerunt crassos, imo & satis solidos, habere parietes.

Caeterum oedema pulmonis in cadaveribus se invenisse testatur *Barrere* (k); semel etiam in concava parte lobi dextri pulmonis invenit duas vesicas aëre plenas, quarum una pollicem magnitudine aequabat, altera ovum gallinaceum. Integrum pulmonem emphysematicum vidit *Störk* (*). Hydrops autem pulmonis triplicem exitum habere potest: vel enim resorptum extravasatum serum per emunctoria communia exire potest, & sic liberatur pulmo, uti antea dictum fuit; vel vomica talis hydropica rumpitur versus cavum pectoris, & thoracis hydropem producit; vel denique contentam lympham in aërea vasa pulmonis diffundit, & per tussim evacuatur; ubi idem periculum est ac in vomica purulenta, ne nempe simul ac semel inundentur tracheae, & suffocetur aeger.

Caeterum si evacuari possit per tussim extravasatum hoc serum, & nondum magnam acrimoniam acquisiverit, major curae spes est, quam in vomica purulenta, a qua tamen multi evaserunt, uti antea dictum fuit.

Binae observationes Medicae (l) hoc confirmant. In viro Patricio, jam sexagenario, post neglectum catarrhum ante quatuor annos, difficilior erat respiratio, intercurrente subinde tussi molestissima, loquela erat difficilis, & per aliquot dies quandoque crura tuebant. Accidit, dum brachium dextrum levaret, quod senserit, acsi quid rumperetur in pectore, & statim cum

(i) *Prinae* Lin. *Physiol.* pag. 15. & seq. (k) *Observat. Anatom.* pag. 109. & seq. (*) *Ann. Medic.* pag. 115. (l) *Targioni Tozzetti prima raccolta di Osservaz. Mediche* pag. 83. & seq.

cum valida tussi exspuit materiam insipidam inodoram, similem albumini ovi, ita ut intra tres horae quadrantes ejecerit quatuor libras, & postquam in lecto repositus parum quieverat, sensit levamen, & pulsus bonus inveniebatur. Dum felix sperabatur successus, post decem horas rediit similis evacuatio, ita ut intra viginti horae minuta tres libras similis materiae exspueret. Verum non levabatur inde, crescebat anxietas, vires deficiebant; & paulo post suffocatus periit. Verosimile est, binas tales vomicas adfuisse. Felicius successit in robusto juvene, qui post toleratam pleuritidem querebatur de levi anxietate, & ponderis sensu in loco affecto: post quadraginta dies subito sensit, ac si aliquid rumperetur in pectore, mox sequebatur magna anxietas, tussisque validissima, & intra horam plus quam quatuor libras similis materiae, ut prior, ejecit, ac integre convaluit.

Si suspicio talis morbi foret, eadem tentanda forent, quae ad §. 857. laudata fuerunt ad promovendam rupturam vomicae purulentae. Certe in ultimo casu quis potius exspectasset abscessum. Interim tamen, sive pus, sive aqua collecta, haeserit in pulmone, semper eductio tentanda erit.

§. 1221. **Q**uin & arteria aspera, anteriori, & conspicua parte, quacunque vi lympham stagnantem colligens, Bronchoceles saepe speciem exhibet; quam cognitu facilem, punctura, discutientibus, avertentibus, aggredi licet; si observatur, ut Auctores scribunt.

Frequenter in anteriori & conspicua arteriae asperae parte tumores apparent, & saepe ingentis molis, quos cum credant oriri ab insigni nixu, a clamore valido, vel & in puerperii laboribus, hinc ad hernias sive rupturas retulerunt, & vocaverunt *Bronchocelen*. Cum autem glandula, Thyroidea dicta, quae in homine quatuor pollices longa est (*m*), parte sua anteriori applicetur segmentis cartilagineis asperae arteriae, & ibi angustior sit, lata magis, ubi partes laterales cartilaginis thyroideae tegit, hinc plerumque pro sede horum tumorum habetur. Multum laboris adhibuit *Celeberrimus Lallouette*, ut fabricam & usum hujus glandulae in humano corpore, & in aliis animalibus, indagaret: vidit, internam fabricam constare innumeris corpusculis rotundis, pellucidis, quae dissecta dabant humorem flavum, admodum viscosum, tamen prompte evanescentem. Levi vulnuscule apice lanceolae inflicto, per tubum aërem inflabat, & turgebat multum glandula thyroidea; viditque, rotunda illa corpuscula elevari ac tumere. Dum autem per arterias aut venas flatum adigebat, non tumebant haec corpuscula. Contigit in puerpera, post validissimos nixus puerperii, dum aërem inspiratum clausa glottide retinebat, tumere insigniter partem sinistram glandulae thyroideae; qui tumor in cadavere examinatus, continebat aërem tantum, una cum paucis

(*m*) Mém. de Mathém. & Phys. présentés à l'Académ. Tom. I. pag. 160.

cis guttulis liquidi flavi tenuioris (*n*). Unde admodum videtur probabile, quod aër, retentus in aspera arteria, per validos nixus viam invenerit, per quam transfret in hujus glandulae substantiam. Cum ergo insignes arteriae ad hanc glandulam tendant, venae inde redeant, & innumeris corpusculis rotundis, cavis, humorem continentibus, constet, videtur hic omnis apparatus ad liquidi secretionem adesse; quod si in folliculis accumulatum inde impediat exire, illos sensim magis magisque distendere poterit, & insignes producere tumores.

Interim tamen in sola glandula thyroidea non nasci tales tumores aquosos circa haec loca, patet ex binis illis casibus, qui ad §. 792. memorati fuerunt.

Certe talis tumor aquosus cognitu facilis est, & dum nondum in magnam admodum molem increvit, spes est, dissipando curari posse, si frictiones adhibeantur repetitae, *Sp. vini camphorato dilutiori* foveantur, & subinde purgans hydragogum detur. *Bryoniae radice* decoctum addito *vino & sale ammoniaco*, vel & sola haec radix in pulvem contusa, saepius profuit. Si majores fuerint hi tumores, nec cedant his remediis, tuto aperiuntur, & plerumque exit liquidum pellucidum, subviscidum, fere instar albuminis ovi. Ut recidiva caveatur, poterunt vacui sacci parietes validioribus suppurantibus, aut leviter erodentibus, sic irritari, ut suppuratione facta concresecant inter se, de qua re postea dicetur, ubi de curatione Hydroceles agendum erit.

§. 1222. **S**imili morbo cujuslibet glandulae folliculus occupari, simili modo sanari, potest.

Vix ullus forte locus corporis est, ubi similes tumores non possint nasci, dum accumulato sero aquoso distenditur vel glandulae folliculus, vel una pluresve cellulae membranae adiposae. Nullum in corpore cavum est, magnum vel parvum, quod non exspirat humorem & exspiratum resorbet, uti ad §. 1216. dictum fuit. Si ergo quacumque de causa resorptio per venas impediatur, pergente interim exhalatione, tumor talis aquosus nasci poterit. Sub lingua, uti ad §. 796. monui, talem tumorem, & quidem magnae molis, vidi, feliciter curatum, dum pertunderetur. In limbis palpebrarum, in ipsa cornea, observavi aliquoties natas tales hydatides. In articulo genu frequenter satis colligitur talis lympham subviscida, quae tamen in principio morbi plerumque satis feliciter idoneis remediis dissipatur; una nocte natum talem tumorem vidit *La Motte* (*o*), parum dolentem, & in quo manifestam undulationem percipiebat, feliciter tamen, intra paucos dies, aromatibus & vino applicatis, integra sanatio sequebatur. Curatio autem similium in variis corporis locis facile deducitur ex modo dictis, uti etiam ex illis, quae postea dicentur de hydropis curatione.

§. 1223.

(*n*) *Mém. de Mathém. & Phys. présentés à l'Académ. Tom. I. pag. 169.*

(*o*) *Traité complet de Chirurgie Tom. II. pag. 209.*

§. 1223. **N**otabilis itidem hydropis species ovaria mulierum saepe occupat, qui morbus ut plurimum steriles, annosaeque, mulieres occupat, difficulter cognoscitur, & vix sine inciso cadavere; curatur vero nunquam, sed transit saepe in Asciten.

Ovaria, utrimque ad latera fundi uteri sita, & utero unita per ligamentum breve ac teres, intra duplicaturam ligamenti lati uteri haerent, & satis frequenter hydrope tument. Numerosissimi tales casus passim apud observationum Medicarum scriptores & collectores occurrunt. In flore aetatis turgida & torosa ovaria inveniuntur, pluresque vesiculae pellucidae ex illarum superficie eminent, quae ova vocari solent. In effoetis & vetulis mulieribus adeo saepe mole minuuntur, ut vix vestigium illorum remaneat. Nulla forte corporis pars est, quae tam frequenter in enormes adeo tumores excrescat, atheromatosos, steatomatosos, hydropicos &c., & in qua tam mira concreta inventa fuerint. Calculos, pilos, dentes, capillos, ossa, invenerunt in ovariiis anatomici, & frequenter tumores hydropicos, sive hydatides ingentes, propriis membranis conclusos, aliquando in molem immanem auctos.

Quamvis autem saepius steriles & annosae mulieres occupet ille morbus, tamen & foecundas & in ipso aetatis flore occupasse certum est. In cadavere puerperae, quae viginti septem annos nata erat, & tertio a partu die perierat, invenit *Celeberrimus Douglas* (p) ovarium sinistrum mutatum fuisse in hydatidem ingentem, quae totum cavum abdominis implebat, omnia contenta viscera comprimebat, & continebat plus quam septuaginta libras humoris visceri, fusci, syrupi fere consistentiam habentis. In ipso sacco invenit plures vesiculas, diversae magnitudinis, a se invicem distinctas, continentem pellucidum & viscosum humorem, similem mucilagini feminum Cydoniorum, & calore concrecentem instar albuminis ovi.

Triennii spatio vastus adeo tumor increverat, & originem duxerat a valida percussione sinistrae partis abdominis, non diu post primum puerperium; magnum ab hac percussione dolorem senserat; qui tamen intra triduum evanescebat. Post bimestre spatium leves dolores percepit in sinistro hypogastrio, quod & tumere incepit: dolores magis magisque increfcebant, donec denuo conceperit, nec toto graviditatis tempore insolitam molestiam sensit; abdomen tantum solito plus tumebat; post puerperium vix subsidebat abdomen: anni spatio elapso denuo concepit, & circa medium graviditatis tempus subito coeperunt crura tumere, quae si fricarentur, aqua satis copiosa exibat, uti etiam ex cute abdominis, imprimis si pustulae quaedam in cute lacerarentur unguibus. Accessit tunc respirationis difficultas, & cordis palpitatio, nec poterat ob suffocationis metum somnum capere nisi erecto corporis

(p) Philosoph. Transact. N°. 308. pag. 2317. & Philosoph. Transact. abridg'd. Tom. V. pag. 290.

poris situ. Peperit tamen vivum infantem ; sed sequebatur post partum summa debilitas, & respirationis difficultas, tertiaque puerperii die periit. Cum autem utrumque thoracis cavum contineret magnam copiam aquae subrubellae, & pericardium viridem fatis copiosum liquorem haberet, credidit *Douglas*, hanc fuisse praecipuam mortis causam, dum caeterum plures annos vivere adhuc potuisset, cum reliqua omnia abdominis viscera naturaliter se haberent.

Per quinquaginta & octo annos toleratum fuisse hunc morbum legitur (*q*) a virgine, quae trigesimo anno hoc malo laborare incepit, & ad octuagesimum octavum annum vitam produxit : in cadavere deprehensum fuit, quod tumor totum cavum abdominis occuparet, excepta pelvi.

An in hydrope ovarii contentus liquor frequentius invenitur colorem fuscum habere, quam quidem in ascite? Certe plura observata hoc docere videntur. In modo memorato casu inventus fuit liquor viscidus fuscus : in alio casu simili post mortem eductae fuerunt ad minimum quadraginta & duae pintae liquidi inodori, quod consistentia & colore referebat potum Caffée (*r*). In binis cadaveribus hydrope defunctorum, dum paracentesin discipulis demonstrare voluit egregius *Antonius Benevoli* (*s*), ex uno cadavere eduxit maximam copiam aquae lymphidae fatis, ex altero cadavere obscuri coloris liquor effluxit ; quod miratus statim dissecuit abdomen, & primo intuitu credebatur, omnia contenta in putrilaginem versa fuisse : aqua pura curavit elui totum abdominis cavum, viditque tunc in aqua fluitare ingentem cavam membranam, nigri coloris, sub qua tegebantur intestina & reliqua abdominis viscera sana & optimi coloris ; post diligens examen apparuit, vastum illum faccum radicari in sinistro ovario : in superficie interna hujus sacci reperiabantur aliqui tumores praeterea, qui ovi magnitudinem aequabant, quidam & superabant. *Celeberrimus Morand* (*t*) suis quoque observatis confirmat, saepe amurcae similem materiam contineri, quandoque & gelatinosam habere consistentiam ; quod pariter vidi.

Quando in magnam molem jam increverunt tales tumores hydropici, ita ut abdominis cavum replent, tunc non adeo facile ab ascite possunt distinguui. Sed incipiens hydrops ovarii facilius cognosci posse videtur a loco, quem occupat, in uno vel altero hypogastrio, & a tumoris limite circumscripto : adest saepe & obtusus dolor & ponderis sensus in loco affecto (*u*), dum morbus incipit. Ferunt hoc malum aegrotae diu absque magno fanitatis damno ; concipiunt, pariunt, & reliquorum viscerum abdominalium functiones fatis integrae manent, cum non macerentur in aqua, ut in ascite, sed tantum ab accumbentis sacci distensione molestiam patiantur. Urinae libere fatis prodeunt, & consueta copia, quod in asciticis pariter vix observatur. His signis addidit celebris Medicus (*v*), si crus ejusdem lateris tumeat,

(*q*) Mém. de l'Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 458. (*r*) Académ. des Sciences Pan 1739. hist. pag. 22. (*s*) Differtazioni &c. pag. 113. & 114.
 (*t*) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 458. (*u*) Ibidem pag. 457.
 (*v*) Targioni Tozzetti Observat. Mediche pag. 37. & 75.

meat, & per cutis poros aqua saepius exeat; imo hoc signum fere pro indicio pathognomico habuit. Certe in casu, quem paulo ante recensui, *Celeberrimus Douglas* idem observavit.

Interim adhuc dubium manere posset de vera hydropis sede, cum & in tubis Fallopiianis idem malum observatum fuerit, quod per octodecim annos tulit misera virgo, in cujus cadavere, abdomine quamvis immaniter distento, nulla aqua in ventris cavo inventa fuit, sed centum & duodecim librae aquae lymphidae saporis subsalsi continebantur tuba Fallopiana dextri lateris (*w*). Ovarium erat mediocris magnitudinis tantum, & dimidia ex parte corruptum. Nemo certe facile distinguet, an incipiens talis tumor in ovario, aut in tuba Fallopiana, sedem habeat: tamen in curatione non erit magna diversitas, sive hydrops in hoc, sive in illo, loco haeserit. Cum autem saepe membranae talis sacci hydropici inventae fuerint crassae, in tali casu & difficilius percipietur fluctuatio, quam si in abdominis cavo collecta aqua haereret.

Hydropem ovarii, ruptis membranis coërcentibus, in cavum abdominis effundere posse contentam aquam, sicque ascitem producere, sponte patet: videtur tamen hoc rarius contingere, cum tot observata legantur ingentium tumorum aquosorum in ovariiis, qui integri in cadaveribus reperti fuerint. Curatio tentari posset similis, ac postea dicitur in generali hydropis cura; sed merito difficilis praevidetur; cum in morbi initio saepe diu lateat malum, antequam rite distingui possit, & vix certo cognoscatur, nisi postquam in notabilem molem jam increverit. Si jam verum fuerit, uti *Celeberrimus Ruyschius* (*x*) affirmat, tumores illos hydropicos ovariorum esse ut plurimum, si non semper, ova dilatata, tunc haec immaniter excedunt naturalem suam magnitudinem, antequam cognoscatur morbus. Cum autem praecipua spes hydropis curandi consistat in eo, ut collecta lympham per venas resorpta expellatur de corpore, per urinam, alvum, aut cutis vasa, facile patet, vix exspectari posse hanc resorptionem, dum membranae coërcentes jam adeo dilatatae fuerunt, adeoque & a distendente aqua venae membranas has perreptantes compressae omnino; hinc pergunt tales tumores excrescere, donec in molem vix credibilem quandoque extendantur. Accedit, quod aliquando scirrhusa labes haec mala comitetur, quae curae difficultatem auget (*y*). Utrumque ovarium scirrhosum inventum fuit, ita ut unum quindecim libras, alterum duodecim, ponderaret: interior horum tumorum substantia apparebat quasi glandulosa, & plures continebat hydatides variae magnitudinis. Quandoque gelatinae similis materia continetur in talibus tumoribus (*z*), & per acum cannulatam educi nequit; unde necesse fuit dilatare vulnus, ut spissior talis humor educi posset. Verum post liberum aëris accessum putredo brevi sequitur, & pars contenti humoris in abdomen delabitur, corrumpitur, ac mor-

(*w*) Bonet. Sepulcret. Anatom. Tom. II. pag. 491. (*x*) Observat. Anatom. Chirurg. Observ. 17. pag. 17. (*y*) Académ. de Chirurg. Tom. II. pag. 456. (*z*) Académ. de Chirurgie Tom. II. pag. 452.

mortem facit. Licet diversis vicibus sexaginta septem librae gelatinosi humoris eductae fuissent, tamen & ejusdem copia in cavo abdominis post mortem inventa fuit.

An ergo hydrops ovarii pro morbo absolutè incurabili haberi debet? Certe casus legitur (a), in quo omnia symptomata docere videntur, ovarium finistrum affectum fuisse, & tredecim annorum spatio immaniter intumuisse. Cum in apicem promineret tumor, miserae aegrotae precibus cessit Egregius Medicus *Houston*, & tumenti apici vulnus inflixit ad pollicis longitudinem; cum nihil exiret, dilatavit ulterius vulnus; tenax gelatinosa substantia prodiit, & postea ingens copia similis materiae, ac in steatome & atheromate contineri solet, una cum numerosis hydatidibus variae magnitudinis, quarum quaedam malum aurantium superabant. Evacuatis omnibus vulnus futura univit, & adhibita curatione debita, post paucas septimanas, integrae sanitati restituta fuit haec foemina.

Cum autem quandoque tales tumores non adeo crasso pedunculo adhaereant ovario, & inventi fuerint nulli alteri ex vicinis visceribus accreti, inceperunt cogitare celebres Chirurghi de extirpatione ovarii morbofi. Certum est, in multis animalibus excindi ovaria, vita superstita; & in humano genere hoc tentatum fuisse legitur; quandoque & casu hoc contigisse (b). Morbo nondum admodum provento, dum minor adhaesionis metus est cum vicinis, non videtur impossibile, hoc cum spe felicitis eventus tentari posse.

Interim hoc certum est, aequè tuto, instituta paracentesi, aquas ex tumore ovario educi posse, quam ex cavo abdominis. Sic saltem vita per plures annos prorogari posset, & molestiae morbi tolli, licet integra sanatio non succederet. *Celeberrimus Morand* (c) testatur, se aliquoties sic applicuisse paracentesin nobili foeminae, quae tam parum incommodi inde habebat, ut saepe sequenti post operationem die rus peteret, licet plerumque octodecim pintae aquae educerentur. Neque illa hydrope periit, sed alio morbo.

§. 1224. **I**mo in ipso cavo uterino, clauso accurate ejus ore interno, saepe colligitur tanta aquae copia, ut integrum abdomen mentiatur Asciten; morbus itidem difficulter cognoscendus ob signa fallacia graviditatis; curabilis laxatione oris uterini per fomenta, vapores, Uterina adhibita.

Uterus, cum cavus sit, per ultima orificia arteriosa exhalat lympham tenuem, quae vel exire poterit per orificium uteri, vel, si illud connivens facilem exitum non concesserit, resorbetur per venas, quae hic & copiosae & patulae satis adsunt. Dum Egregius Anatomicus *Tabarrani* (d) inflaret

(a) Philosoph. Transact. Num. 381. Sect. 3. II. pag. 460.

(c) Ibidem pag. 458.

pag. 77.

(b) Academ. de Chirurg. Tom.

(d) Observat. Anatom. N°. 38.

ret aërem in alterum arteriae vel venae hypogastricae ramum, aliis singulis utrimque vinculo adstrictis, vidit communicationem seu anastomofin, quam invicem agunt arteriae, itidemque venae, matricis alterius lateris cum aliis similibus partis oppositae, & cum ipsis spermaticis. Non tantum hoc, verum ipsum uteri & vaginae cavum sic inflari vidit, & vicissim per orificium vaginae insufflando aërem observavit, venas utero, vaginae, atque ovariis, dicatas aëre turgentes attolli. Liberrimus hinc exhalantis liquidi aditus est in venas, adeoque facilis resorptio. Praeterea si accumulatio feri aquosi fiat in uteri cavo, facile exire poterit per os uteri, nisi illud clausum fuerit, vel vagina praeternaturaliter concreta, quod cum rarius contingat, patet ratio, quare hydrops uterinus non adeo frequenter observetur.

Cum autem graviditatis tempore os uteri clausum sit, lymphae, si colligretur in cavo uteri, exitus denegaretur. Verum quidem est, quod ubi foetus in notabilem molem jam crevit, chorion ubique cavae uteri superficiei adhaereat per substantiam cellulofam, & totum uteri cavum repleatur. Sed primo graviditatis tempore foetus cum membranis, & liquido his incluso, cavo uterino longe minor est, & hoc tempore posset lymphae collectio fieri. Praeterea, postquam chorii externa superficies uteri cavum undique tangit, & ipsi adhaeret, poterit pars cellulosa nectens rumpi in quodam loco, vel & alia de causa separari, & inter uteri concavam & chorii convexam superficiem colligi liquidum extravasatum.

Interim facile patet, ut fiat hydrops uteri, requiri, ut os uteri clausum sit, vel vagina concreta: hinc potest uteri hydrops considerari in gravidis, vel in illis, quae gravidae non sunt.

In propria uxore gravida talem uteri hydropem observavit *Hildanus (e)*. Ab initio graviditatis statim praeter consuetudinem debilis fuerat, venter postea in monstrosam adeo excrefcebat magnitudinem, ut plures foetus enixuram omnes arbitrarentur; sex ante partum septimanis crura & pedes hydropticorum more intumescebant. Multas & graves molestias diu toleravit, tandem partus dolores per biduum passa, sed leniores, aucto subito-dolore os uteri aperitur, & maximo cum impetu effluunt octodecim librae civiles aquae lymphidissimae, nullo cruore admisto. Postquam per semihoram quievisset, & cardiaco remedio refecta fuisset, tunc primo aquae, quae foetum comitari solent, effluerunt, sed ad novem librarum quantitatem, peperitque puellum sanissimum & robustiorem quam reliqui, quos ante pepererat; cui ubera dedit mater, & feliciter educavit: ipsa vero puerpera mensis spatio optime convaluit; postea dein gravida fuit, & toto graviditatis tempore satis bene se habuit. Admodum probabile videtur, primas illas octodecim libras aquae pellucidae extra membranas foetum involventes praeternaturaliter collectas fuisse, cum aquae foetum ambientes vix unquam adeo pellucidae inveniantur. In foemina, quae ante menssem tres libras & ultra aquae per uterum emiserat, inve-

(e) Oper. omn. Observat. Centur. 2. pag. 128. 129.

invenit *Mauriceau* (f) membranas foetum ambientes integras, illasque per-rumpere debuit, ut illam a foetu mortuo liberaret.

Interim tamen admodum verosimile videtur, humorem, in cavo amnios contentum naturaliter, quandoque ad magnam copiam increfcere poffe. Sic faepius observatur, gravidas abdomen admodum tumidum habere, fic ut plures se gestare foetus credant, dum tamen partus tempore unicus tantum excluditur, nec mole insignis, fed ruptis membranis in partu ingens copia aquae prodit. Saepe tales foetus debiliores funt, & non diu vitam languidam trahunt. Mulier, quae faepius antea pepererat, octo menses gravida, tumidum admodum habebat abdomen, cujus moles ultimis binis feptimanis quotidie notabiliter increverat. Ruptis membranis, quinquaginta circiter aquae librae effluerunt, deinde Chirurgus obftetricans eduxit gemellos, quorum unus mortuus erat, alter adhuc per sexaginta quatuor horas supervixit; fed uterque vix dimidiam habebat molem, quam octimestris foetus habere folet. Mater vero, duodecimo a partu die jam extra omne mortis periculum credebatur (g).

Morbus illè *Hippocrati* cognitus fuit, & pluribus in locis ejus mentionem fecit (h), dixitque, convalescere mulierem, fi pepererit; *expurgantur enim cum ipfo puerperii purgamento & quae prius in ea suberant.* Recensiti modo casus *Hippocratis* sententiam confirmant.

Verum aliquoties contingit, ut post abortum hydrops uteri fequatur, praecipue fi placenta relicta fuerit; quae observata fuit toties degeneraffe in congeriem hydatidum. Observavit *Ruyfchius* (i), ab hac causa quibusdam mulieribus abdomen in magnam molem distendi, cum respirandi difficultate, pedum oedemate, ventriculi anorexia, praecordiorum anxietatibus, animi deliquiis, & faciei pallore. Alio in loco (k) monet, faepius se vidiffe, quod placenta, relicta in utero, vel in totum vel pro parte degeneravit in hydatides limpidas. *Tulpius* (l) familia viderat in muliere, quae, menftruis inordinatis aliquamdiu afflicta, tandem peperit massam, continentem in se innumeras vesiculas, partim aqua crocea, partim solo spiritu, refertas. Non quidem simul & femel, fed partitis vicibus, haec excernebantur, fic ut simul collecta facile explerent situlam, qua aquam haurire solent mulieres (& quae facile sedecim & ultra libras aquae continet). Post haec excreta tantum adhuc aquae ac sanguinis effluxit, ut defecerit crebrius anima. Similem affectum adhuc in alia muliere viderat, quae, aequae ac prior, brevi pristinam recuperavit fanitatem; nec videtur aliquid vitii in utero mansiffe, cum postea feliciter pepererint. Videtur & *Hippocrates* (m), ab hac causa natum hydro-

(f) *Traité des Maladies des Femmes grosses* Tom. I. pag. 178. (g) *Essays and Observat. Physic. and liter.* Vol. II. pag. 342. (h) *De Natur. muliebri* cap. 2. *Charter.* Tom. VII. pag. 682. & cap. 36. *Ibidem* 707. *De mulier. morb.* Lib. II. cap. 53. *Ibidem* 828. (i) *Observat. Anatom. Chirurg.* N°. 28. pag. 25. (k) *Ibidem Observat.* 33. pag. 32. (l) *Observat. Medic.* Lib. III. cap. 22. pag. 238. (m) *De Natura muliebri* cap. 2. *Charter.* Tom. VII. pag. 682.

dropem uteri agnovisse. Sic enim habet : *Si hydrops in uteris oboriatur , menses pauciores ac deteriores fiunt , deinde derepente deficiunt , venter intumescit , mammae siccae evadunt , & in reliquis male habet , sibi que utero gestare videtur . Sed & in uterorum osculo significat ; tangentibus enim gracile apparet ; & febris & aqua ipsam corripit , quoque longius tempus processerit , dolor inum ventrem , lumbos , & ilia , detinet . Hic morbus ex abortu maxime oritur ; & ex aliis etiam accidit .* His familia alio in loco (n) habet.

Sed & in utero non gravido aquosam colluviem accumulari , docent observationes , & quidem maxima quandoque copia , si os uteri vel obstructum vel concretum fuerit ; sicque exitum collectae lymphae impediat . Cum autem multa graviditatis signa ab uteri distentione pendeant , minime mirum videbitur , quandoque distentum hydrope uterum fefellisse etiam peritos falsa graviditatis specie . Quandoque & serum aquosum in uteri cavo collectum , statim temporibus exit aperto uteri osculo , ac renascitur denuo . Sic legitur apud *Fernelium* (o) , quod *mulier quaedam , hoc hydrope correpta , quoties appetebat menstrua purgatio , omnem aquarum colluviem ex utero per cervicem profunderet , pelvesque sex aut octo repleret aqua ferventissima , dum venter totus subsideret . Mox deinde menses insequerentur ex naturae praescripto . Collecta proximo mense par colluvies , stato dein tempore profluebat . Haec tandem persanata uterum gestavit , beneque vitalem peperit foetum .* Quotidie per aliquot menses ex utero generosae foeminae Berolinensis lymphidissima exstillabat aqua , quae viginti quatuor horarum spatio interdum libram aequabat ; tandem marcore & febre confecta periit . In cadavere uterus magna ex parte scirrhusus , ex parte etiam polypis quoad vasa obsessus , inventus fuit (p) . Verum in binis his casibus dehiscens os uteri viam relinquebat apertam collectae lymphae . Cum autem simul ex his observatis appareat , ingentem liquidi copiam satis brevi tempore in uteri cavo colligi posse , si os uteri obturatum quacumque de causa impediverit liberum exitum , minus mirabimur observationem *Vesalii* (q) , dum testatur , se vidisse in utero cadaveris plus quam centum & octoginta libras aquae serosae , nullibi interim circum intestina aqua praesente , aut laxo in manibus aut pedibus tumore , aut etiam viscerum , aut alterius cujusdam organi , sese alioquin offerente vitio : praeterquam quod magnus ille uterus , cujus fundi os miris modis occalluerat , tota anteriori sua sede peritonaco erat connatus , & dextri testis glandulae miris modis non secus excreverant , quam si novem decemve anserum , aut struthio-camelorum potius , ova unice inessent membranae , singula humore albumini ovorum non absimili , aut paulo crassiore , oppleta . Plura potuissent adduci de hydrope uteri observata , sed haec credo sufficere , ut constet , & in utero gravido , & non gravido , hunc morbum observatum fuisse .

Diffi-

(n) De Natura Muliebri cap. 36. Charter. Tom. VII. pag. 707. & de Nat. Mul. cap. 59. Ibidem pag. 761. (o) Pathol. Lib. VI. cap. 15. part. 2. pag. 196. (p) Frid. Hoffm. Medic. rat. system. Tom. III. pag. 160. (q) De Hum. corp. fabr. Lib. V. cap. 9. Tom. I. pag. 438.

Difficultatem Diagnosis in hoc morbo ipse agnovit *Hippocrates* (r), cum & mulieres quandoque nesciant se aegrotare, & licet incipientem in hypogastrio tumorem percipiant, credant se gravidas esse, vel si hujus nulla suspicio sit, ex pudore celent incipiens malum. Monet & *Hippocrates*, quod etiam Medici hallucinentur, dum morbi causam non satis accuratè inquirunt. Postea, ubi de gravidarum morbis agendum erit, patebit, signa graviditatis non omnino certa esse, & peritissimos etiam Medicos quandoque hic deceptos fuisse. Haec autem hydropis uterini signa *Hippocrates* (s) habet: *Venter ei magnus erit, & pondus tanquam praegnantis inerit, & in ejus ventre velut puer moveri videbitur, uteris nimirum aqua oppletis, & aqua agitata. Alias enim atque alias in iis aqua tanquam in utre fluctuat, & pars sub umbilico ad contactum dolet, claviculae, thorax, facies, atque oculi, attenuantur, & papillae attolluntur.* Recentiores pauca alia his signis addiderunt (t), & notaverunt, sterilibus mulieribus hunc morbum saepius contingere, quam illis, quae pepererunt, & fere semper os uteri minus ac gracilius apparere. *Hippocrates* dixerat, papillas attolli; illi vero statuerunt, mammas flaccidas & molles esse, neque lacte turgere, ut in gravidis fieri solet.

Interim, omnibus rite perpensis, satis patet, magna prudentia opus esse, ut quid certi hic determinari possit. Sensim enim aqua collecta turgens uterus assurgit, ut in gravidis, neque videtur facile posse percipi aquae utero contentae fluctuatio, cum semper plenus sit, & ideo distendatur uterus ab aucta copia aquae, quia plenus est. Quandoque & foeminae, hydrope uterino laborantes, certissime credunt, se motum foetus in utero sentire, quod facile fieri poterit a flatibus per intestina oberrantibus, dum diversa abdominis loca successive distendunt. Sterilis foemina (u) certissime se gravidam credebat, uti & obstetrix, & aliae plures: decimo mense finito copia aquae una cum flatibus erupit ex utero, & abdominis tumor subsedit. Non enim in cavo uterino tantum aqua colligitur, sed & flatus, qui, si uteri orificium pertinaciter clausum fuerit, tympanitidem refert. Uteri inflationem *Hippocrates* (v) vocavit, & alibi (w) monet, quod, dum uteri, a ventre flatum suppeditante, spiritu distenduntur & intumescunt, tunc mulieres se concepisse existiment. Aërem in uteri cavum libere venire posse, notum est, imprimis dum post partum uteri os hiat: si jam a quacumque causa os uteri obturetur, aër retentus, calore corporis expansus, uterum distendere poterit: sed & ex sanguine extravasato putrescente separatur elasticus aër, qui uteri inflationem producere poterit. Pulchre hoc notavit *Aëtius* (x); dicens; *Vulva interdum a partu refrigerata spiritu impleri solet, sive os ejus claudatur, sive grumescente sanguine obstruatur.* Deinde addit, *nonnunquam spiritus efflatio per muliebrem pudendum erumpit, ut ab aegris percipiatur.* In puerperis, utero in-

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 61. Charter. Tom. VII. pag. 763. (s) Ibid.

(t) Mauriceau Traité des Maladies des Femmes grosses Tom. I. pag. 177.

(u) Ibidem pag. 74. (v) De Natur. Muliebri cap. 41. Charter. Tom. VII. pag. 709. (w) De Natur. pueri cap. 10. Charter. Tom. V. pag. 323.

(x) De Re Medica Lib. XVI. cap. 80. pag. 159.

inflammato, vel & orificio ejus a grumis concreti sanguinis obstructo, inflatur abdomen non sine magno vitae periculo, & tunc adfunt pleraque symptomata, quae Aëtius recenset: *Affectum sequitur pectinis; totiusque suminis, tanquam tympanitae hydropis tumefactio, doloresque punctiois sensum inferentes, qui usque ad stomachum & septum transversum perveniunt, ac nihilominus utrimque in lateribus extenduntur, saepeque alteri inguini, interdum utrique, interdum & umbilico lumbisque ac pectini, dolor communicatur, cui caput quoque assentitur.* In curatione hujus mali jubet, ut, post diuturnam balnei applicationem, quod partim emollientibus, partim uterinis & carminantibus, constabit, *obstetrix, digitum inunctum in sinum pudoris imponens, grumum sensim dissolvat & educat.*

Sive enim aqua, sive flatus, in cavo uteri contineatur, praecipua curae spes in eo sita est, ut aperto uteri orificio exitus concedatur. Quod cum plerumque sperari possit, ideo dixit Aretaeus (y), uteri hydropem caeteris esse sanabiliorem: *Nam si ejus osculum a priori conclusione hinc ceperit, humorem quidem, si habeat, effundit; si spiritum, efflat.* Ex emollientissimis ergo herbis parata balnea, fomenta, vapores, linimenta &c., adhibentur, qualia ad §. 35. 3. laudata fuerunt, & in *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur. Post haec adhibita, vel & una cum illis, miscentur uterina sic dicta remedia, quae stimulo agunt, & in *Materia Medica* ad §. 1291. 4. recensentur; ex quibus seligi possunt illa, quae aetati, temperiei &c., ac grotantis magis conducere videntur.

Similem methodum laudavit & Hippocrates (z): commendabat enim calidas lotiones & tepentes fatus, dein propinabat medicamentum, quod deorsum purgat, porro irritabat os uteri fomento, quod ex stercore bubulo parabatur, postea utebatur remedio, quod ex cantharide praeparatur, & tribus diebus intermissis, adhibebat aliud, quod ex felle conficitur. Similia alio in loco (a) suadet, & post lotiones ac fomenta *cyclaminum* melle subactum, linteoque exceptum, uteri osculo applicari jubet, & *cupressi* ramenta aqua madefacta. *Idque, quo plus mordet aut vellicat, brevius aut longius tempore faciendum. Et paratum specillum stanneum digitumque eodem modo intromittito.* Dum enim irritatur os uteri, spes est, uterum, propria contractione, emollitum prius orificium sic dilatare posse, ut contenta aqua expellatur. Dum post partum absolutum grumus sanguinis haerere incipit in uteri orificio, novi oriuntur tenesmi, qui non cessant, donec illud molestum exprimatur: postea, ubi de partu difficili agetur, patebit, quod leviter atrectando, & titillando quasi, os uteri languentes partus dolores excitent quandoque obstetrices, imo primum ingruentis doloris vestigium percipere noverunt in ipso uteri orificio, dum illud tangunt in parturientibus.

Tota ergo spes curae in eo consistit, ut aperto iterum uteri ore exeant illa, quae in uteri cavo continentur. Si autem illud sic obturatum fuerit, ut

(y) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 51. (z) De Natura Mulieb. cap. 2. Charter. Tom. VII. pag. 682. (a) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 60. Charter. Tom. VII. pag. 762.

ut nulla arte referari possit, uti in mirabili casu, qui ex *Vesalio* paulo ante memoratus fuit, factum legitur, tunc in immanem molem distendetur uterus. Forte tunc Paracentesis locum habere posset, ut levamen morbi obtineretur saltem. Uteri ipsa substantia pertundi deberet; sed non videtur inde tantum discriminis metuendum esse, cum in partu caesareo largum vulnus infligatur utero, & simul constet, illud feliciter sanatum fuisse. Nec facile, post cannulam eductam, aqua residua, vel postea accumulanda denuo in uteri cavo, in abdomen delabatur, cum illud vulnusculum statim sic contrahatur, ut fere nullum fiat, & distentissimus uterus saepius accrescat peritonaeo, uti & observatum *Vesalii* testatur.

§. 1225. **Q**uoties in toto habitu pinguitudinis subcutaneae eadem lymphæ stagnat, vel effunditur, hydrops oritur ἀνὰ σάρκα, ὑπὸ σάρκα, λευκοφλεγματία: qui & circum abdomen, & circa scrotum.

Alia occasione, ubi de inflammatione agebatur, ad §. 374., de tunica adiposa dictum fuit; & tunc notabatur, illam per totum corpus dispergi, omnes musculos, tendines &c., investire, uti & horum fibras, vasa fere omnia in tali cellulosa substantia decurrere, imo & ipsam vasorum viscerumque substantiam pro parte constituere. Fabrica hujus membranae pulcherrime descripta est (b); & simul probatur, a sanguine secerni pingue oleum in cellulas hujus membranae, non quidem per vasa pinguisera peculiaria; sed ex lateribus arteriarum sanguiferarum minorum exeunt ramuli, sola decrescen- te magnitudine a prioribus diversi, per quorum fines pingue in cellulas hujus membranae deponitur, atque iterum per venulas similes resorptum sanguini redditur. Si plus secernitur pinguis in membranam cellulosa, quam resorbetur per venas, optima pinguedine turget corpus obesum; si fufum pingue per motum validum, calorem, febrim, resorptum fuerit, saepe subita sequitur emaciatio, uti post morbos acutos toleratos toties observatur. Ubi ergo aquosa colluvies in sanguine abundaverit, vel partes aquosae cum spissiori sanguinis parte minus unitae fuerint, secernitur facile in cellulosa tunicam aqua, quae, si non resorbeatur eadem proportione per venas, extendet tunicam cellulosa, & tumere faciet totum corporis habitum. Sic artificialem hydropem produxit *Celeberrimus Hales* (c), dum arteriis animalis infudit aquam calidam per canalem talis altitudinis, ut pressio columnae referret quam proxime vim, qua cor pellit sanguinem per vasa. Verum etiam per venas si injiciatur aqua, tota membrana cellulosa turget hydropica, & quidem facilius, quam si per arterias aquae injectio tentetur (d). Ob hanc causam hydrops panniculi adiposi, vel membranae cellularis, musculis ubique

(b) Abrah. Kaaui Perspirat. dicta Hippocr. pag. 326. & seq. (c) Haemastatics Exper. XIV. pag. 114. (d) Abrah. Kaaui Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 335.

que incumbentis, & inter illorum interstitia locatae, vocatur ἀνά σαρκά, vel ὑπὸ σαρκά, & quia tumens membrana cellulosa cutim a subjectis partibus elevat, hinc & aquam inter cutim vocaverunt. Ita *Quintus Serenus* de hydrope loquitur;

*Corrupti jecoris vitio vel splenis acervo
Crescit hydrops: aut cum siccatae febre medullas,
Atque avidae fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lymphæ intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.*

Potest ergo serum aquosum, in tunica cellulosa collectum, per totum habitum corporis dispergi: possunt etiam singulares partes eodem vitio tumere. Sic saepius pedes, crura, & femora, hydrope anasarca laborant sola, imo & plerumque ab inferioribus partibus incipit hic morbus, dum collecta in tunica cellulosa aqua proprio pondere versus inferiora delabitur, & vespertino tempore tumere pedes facit, qui tumor lecti tempore, & horizontali corporis situ in lecto, denuo evanescit, rediturus iterum, dum erecto corpore artus inferiores in situ declivi ponuntur, praecipue si motu musculari non juvetur difficilis hic sanguinis venosi ascensus.

Notatur autem, quod hydrops anasarca, & circum abdomen, & circa scrotum, haerere possit, quia quandoque tunica cellulosa harum partium, facile distendenda, sic tumere potest, ut ascitem vel & testium hydropem referret, quos morbos etiam anasarca quandoque comitatur, ut postea dicetur.

Solet quidem hic morbus vocari λευκοφλεγματία, sed forte minus adaequatè. Antea ad §. 72., ubi de morbis ex glutinoso spontaneo natis agebatur, dictum fuit, quod sanguis quandoque degeneret in talem cacochymiam, ut rubedinem & densitatem amittat, leviorque factus magis laxam, & mucoso frigori accedentem, naturam acquirat; tunc vocaverunt veteres λεύκον φλέγμα. Ubi vero sanguis dissolutus in aquosam tenuitatem loca subcutanea aquoso humore distendit, tunc potius dicitur *hydrops anasarca*. In Leucophlegmatia ergo adest potius mucosus lentor, qui, in habitum corporis diffusus, magis aequabiliter per totum dispergitur. In Anasarca est aquosa tenuitas humorum, & tumor aquosus in inferioribus corporis partibus primo apparet, dein sensim ascendente tumore pergit. Notatum tunc etiam fuit, quod veteres Medici observaverint, leucophlegmatiam in hydropem transire, dum frigidum illud mucosum sensim in tenuitatem aquosam dissolvitur. *Celsus* (e) quidem hydropem in tres species distinxit, sic ut secundam speciem λευκοφλεγματίαν, vel ὑπὸ τῆν σαρκά, dixerit, in quo morbo monet, observari sequentia: *Modo corpus inaequale est, tumoribus aliter, aliterque, per totum id*
orien-

(e) Lib. III. cap. 21. pag. 160.

orientibus; quae descriptio respondet Anasarcae potius quam Leucophlegmatiae, in qua solet totus habitus corporis tumere. *Hippocrates* (f), postquam *Φλέγμα λευκόν* descripserat, addit sequentia: *Si igitur curatus fuerit inchoante morbo, convalescit; sin minus, in hydropem transit morbus, & hominem perimit.* Carnes vero deliquescere, corrumpi, & aquam gignere, monet paulo post (g). Notum autem est, veteres pinguedinem musculis externis superpositam vocasse carnes, & panniculum carnosum, quod etiam pulchre confirmatur alio *Hippocratis* (h) textu: *A pituita in hydropem maxime hoc modo devenitur. Colliquatur pinguedo, & a pituitae ardore aqua fit.* Simul addit, vix sperari posse curationem morbi, si omnis pinguedo perierit. Distinxit *Arctaeus* (i) binos hos morbos: *Si omne corpus intumescat, si ex alba crassa & frigida pituita est, φλεγματίας ei nomen est: si in humorem sanguineum, aquosum, tenuem, carnes liquatae fuerint, ἰδρωψ ἀνα σάρκα generatur.*

Operae pretium tamen est, binos illos morbos a se mutuo distinguere, cum varia saepe requiratur cura. Leucophlegmatica virgo, absque evacuantibus remediis, saepe solis roborantibus curatur, quod in hydropis cura non semper obtinet. Sic autem imprimis distinguuntur: in Leucophlegmaticis totus habitus corporis mollis, pastaceus, frigidus, apparet: in anasarca tumor hydropicus a pedibus fere semper incipit, sensim adscendens; simulque major tumor partium aqua intercute laborantium observatur, cum in Leucophlegmatia totum corpus tumidulum, laxum, pallidum, apparet. Hoc signum *Fernelius* (k) pro pathognomico habuit; dicens; *Hanc (anasarcam) a phlegmatica cachexia sejungit sola magnitudo, quod tumidiorem habeat corporis vitiatam molem.* Praeterea, si partes tumentes in hac hydropis specie digitis premantur, fovea fit, quae sensim denuo assurgit: membranae enim adiposae cellulae cum se invicem communicant, hinc a pressione dum quaedam evacuantur, liquidum in his contentum transit in vicinas, & cessante pressione sensim redit in priorem locum. Hoc autem in Leucophlegmatia non tam facile contingere potest, cum magis viscida sit collecti humoris indoles, quae difficiliter pressione in vicinas cellulas adigi potest. Inde etiam intelligitur, quare, proprio pondere, serum aquosum per compagem tunicae cellulosaee versus inferiorem partem corporis delabatur. *Arctaeus* (l) hoc signum hydropis inter cutim observavit: jubet enim, ut huic illive parti digitus imprimatur, tunc enim *cavus locus efficitur, & multum temporis cavus perseverat.* Verum quidem est, quod pro hydropis ascitis signo habeat, si fovea digitis impressa maneat, sed minus accuratè, cum hoc tantum observetur, si ascitem comitetur anasarca, quod aliquoties fit. Potest tamen ascites solus esse, & tunc abdomen tensum est, nec integumenta pressioni cedunt.

Potest

- (f) De Affect. cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 625. (g) Ibidem cap. 6. pag. 625. (h) De Intern. Affect. cap. 23. Charter. Tom. VII. pag. 655. (i) De Caus. & Sign. morb. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 49. (k) Patholog. Lib. VI. cap. 8. part. 2. pag. 151. (l) Loco modo citato.

Potest jam hydrops anasarca totum corporis habitum occupare, cum tunica cellulosa per omnia se diffundat; sed tunc facile patet, difficillimam curationem praevideri, cum totus sanguis in aquosam tenuitatem degeneraverit; tuncque *Hippocrates*, uti paulo ante dictum fuit, vix ullam spem superesse dixit; *si omnis pinguedo perierit*. Tunc & *Aretaeus* (*m*) ipsa tympanitide difficiliorem curatu pronuntiavit Anasarcam. *Oportet enim Medicum in hoc morbo totum hominem permutare, quod neque Diis ipsis facile fuerit*. Quod autem acerbam illam Prognosin de universali hydrope intellexerit, patet inde, quod mox subjungat, quod nonnunquam exigua tantum in parte homo hydropem patiatur, in capite, pulmone, jecinore, liene, &c.

Praeterea tali in casu merito metuendum est, ne tunica cellulosa in interioribus pariter aqua turgeat. Antea ad §. 1220. dictum fuit, vomicas tales aquosas in cellulari pulmonis substantia observatas fuisse, & postea dicitur, hydatides, quae saepe degenerantis tunicae cellulosae videntur esse foveoles, in plurimis visceribus fuisse inventas. Veram Anasarcam piaie matris vidi, dum inter Arachnoideam membranam & piaiam matrem posita cellulosa substantia turgebat aqua; primo aspectu tenax mucus videbatur incumbere piaie matri; sed lanceolae apice aliquot locis pertundebatur Arachnoidea, & tenuis aqua effluebat notabili satis copia; quo facto omnis tumor subsidebat. Videri possunt & illa, quae §. 1010. 2. γ. habentur, ubi de Apoplexia ex simili causa orta agebatur.

Patet simul, anasarcam hydropem varia mala producere posse, prout vel totum corporis habitum, vel has illasve partes, occupat, non tantum in internis, verum etiam in externis, corporis partibus. Vidi, in tali hydrope palpebras oculorum adeo intumuisse, ut nullo modo deduci potuerint. Frequenter contingit in anasarca, si scrotum occupet, turgere penem, & praeputium tumidum miro intorqueri modo, ita ut saepe urinae excretio difficillima fiat, imo & integrè supprimatur; sic ut scarificationibus opus sit, quibus exitus fiat aquae in mirabili hic tunica cellulosa contentae. Notavit hoc morbi symptoma *Aretaeus* (*n*): *Intumescunt testes, praeputium, & totus collicis, ob inaequalitatem tumoris, tortuosus est*.

Caeteris tamen paribus, videtur Hydrops Anasarca, nisi interiora corporis occupaverit, facilius curam admittere, quam reliquae species hydropis, cum largae & numerosae venae decurrant per tunicam cellulosam, quae resorbere poterunt collectum hic serum aquosum, & simul frictionibus adhibitis stagnantia in motum duci possint, sicque adjuvari resorptio. Simul etiam scarificatione, vesicatoriis, cauterio, exitus conciliari satis facile poterit collectae lymphae; de qua re postea dicitur.

(*m*) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. 1. pag. 51.

(*n*) Ibidem pag. 5.

§. 1226. **D**um eadem aqua in duplicatura peritonaei, in cavo abdominis inter peritoneum & viscera abdominis, aut in dilatatis glandularum cavis, vasisque in abdomine contentis, colligitur, ἀσκήτης appellatur, ut & τυμπανίτης, si vapore rarefacto turget, ab aqua, pure, ichore, aëre, clausis hic, fotis, putrefactisve.

Quando regio abdominis a collecta aqua tumet insigniter, tunc vocatur ἀσκήτης, quia utrem coriaceum, quo veteres vina recondere solebant, refert. Triplici autem modo collecta hic aqua haerere potest. Vel enim in cavo abdominis libere fluctuat, & viscera abdominis undique alluit, vel in cavis membranis dilatatis haeret, vel denique extra abdominis cavitatem colligitur, & tunc intra duplicaturam peritonaei haerere dicitur.

An autem Peritoneum revera duplex sit, dubitaverunt multi. Galenus (o) sic descripsit, ubi de vulneribus abdominis agens, abdominis integumenta recenset. Quod vero deinceps excipit, ab illis quidem vocatur peritoneum, putantibus videlicet, illud unum & simplex esse corpus, minimeque compositum, sed non ita se res habet, quum id compositum ex duobus corporibus sit, quorum utrumque & exsanguis & nervosum est. Verum alterum eorum aponeurosis est musculorum transversorum, alterum membrana praetenuis, velut aranea, quae utique verum est peritoneum.

Ex hac descriptione apparet evidenter, quod Galenus non habuerit ipsum peritoneum pro duplici membrana, sed tantum de aponeurosi musculorum peritoneo incumbente hoc intellexerit. Cellulosa tunica videtur se interponere inter illam tendinosam expansionem & peritoneum, & hanc pro parte externa peritonaei habuit accuratissimus Anatomicus Winslow (p), notatque, cellulosam hanc fabricam non esse ubique ejusdem crassitiei, in quibusdam locis admodum exiguam esse, imo quandoque fere nullam. Simul monet, improprie dici sic duplicaturam peritonaei. Eandem sententiam confirmavit Celeberrimus Douglas (q), & voluit, cellulosam hanc substantiam inter peritoneum & incumbentes ipsi partes locatam, idem facere, quod gossypium vel sericei flocci in veste quadam inter pannum exteriorem & interiorem.

Fatetur deinde (r), quod olim quidem crediderit, aquam colligi inter duplicaturam peritonaei, sed quod nunc penitus convictus sit, inter peritoneum, & tendines musculorum transversorum, esse.

An autem certo constat, Peritoneum simplicem esse membranam, nec duplicatam? certe simplices tales membranae rarissime in corpore occurrunt. Exactissime omnium Peritoneum descripsit Kaau (s), & mirabilem modum demonstravit, quo haec membrana non tantum undique tegit internam abdominis

(o) Method. Medendi Lib. VI. cap. 4. Charter. Tom. X. pag. 139. (p) Exposit. Anatomique, traité du bas ventre N°. 28. pag. 501. (q) Descriptio Periton. pag. 37. (r) Ibidem pag. 98. (s) Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 255. & sequent.

minis superficiem, sed & singula involvit viscera, mesenterium ac omentum producit &c.; unde concludit, *factam esse mirabilem hanc membranam continuam, ut partes ordinet, simul investiat, & loco retineat stupendum in modum, omni parte una & eadem; processus ubique dans, qui, iterum ad partes divergentes; illas includunt; nec finis nec principium revera in his est (t)*. Verum Peritonaeum vasculosa membrana est, & idem ille author, qui tanta cum industria corpus humanum scrutatus est, *admirabatur naturae apparatus, dum moliretur vasorum deductiones; nunquam pendula, nunquam in superficie distribuuntur, nuda; sed semper inter binas lamellas membranaceas proserpunt: ibi ordinantur, & ibi in ordine servantur (u)*. Optime autem hoc confirmavit ex structura Pericardii, quae, ante *Ruyschii* artem, pro simplici, tenui, pellicula, habebatur membrana; post felicem autem vasorum impletionem patuit, numerosissima vascula in cellulosa tunica media inter duplices membranas decurrere. Hydatides inventae fuerunt numerosae in peritonaeo, quae vix concipi possent, nisi duplex haec membrana foret. Si jam simul consideretur, per morbos miro modo quandoque mutari peritonaeum, ita ut admodum incalescat; & in plures lamellas dividi possit, confirmabitur magis haec opinio, quod peritonaeum sanum non sit absolute simplex membrana, sed, ut reliquae fere omnes, duplici lamella constet, quae lamellae naturaliter cohaerent quidem, sed tamen per morbos a se mutuo separari possunt, & sic cavum facere, in quo serum aquosum colligi, & accumulari, possit. In Herniosis, dum operatione Chirurgica indiget inveteratum malum, toties invenerunt Chirurghi, se numerosas lamellas cultello findere debere, antequam intestinum nudum appareat, integre aperto sacco hernioso.

An autem hydrops abdominis, qui non occupat ventris cavum, haereat intra duplicaturam peritonaei, an vero inter peritonaeum & expansionem tendinosam muscutorum abdominalium, forte non tam facile cognosci poterit in cadaveribus hydropicorum, cum in morbo hoc inveterato membranae continentes aquam collectam saepe insigniter a naturali suo statu degenerent. Neque videtur adeo magni momenti futurum ad morbi curationem, sive aqua haereat in duplicatura peritonaei, sive inter peritonaeum & membranam tendinosam. Proderit semper novisse, an aqua haereat in abdominis cavo, an extra illud, quod quomodo cognosci possit, statim dicetur.

Non incongruum tamen videtur, si hoc loco consideremus, quid probati auctores se observasse testentur in cadaveribus hominum, qui hunc morbum passi fuerunt.

Nuckius (w), in canibus instituto experimento, viderat, vasa lymphatica inter duplicaturam peritonaei decurrere, & inde deduxit originem *hydropis peritonaei*, quem novum morbum vocat, quod antea illum incognitum fuisse crediderit. Speciatim autem in helluonibus, voracibus, & gravidis, hunc morbum metuendum esse voluit, dum ab una parte ventriculus & intestina

re-

(t) Perspirat. dicta Hippocrat. pag. 267.
graph. curios. pag. 99. &c.

(u) Ibidem pag. 290.

(w) Adeno]

repleta, vel uterus distentus, premit, ab altera parte musculi abdominales renitentur; hinc facile posse vasa lymphatica nimis impleta rumpi & lymphae stillare intra duplicaturam peritonaei. Postea narrat casum hydropicae mulieris, cujus cadaver inciderat, prius post mortem prope umbilicum instituta paracentesi, & nonaginta quinque libris aquae eductis. Dein incisis abdominis integumentis mirabatur, nulla apparere oculis viscera (ascitem enim esse crediderat) diligentiori autem examine, & cultri acie profundius adacta, viscera, quae antea latuerant, in conspectum venerunt omnia, & *Peritonaeum sacciformem induisse figuram, intra cujus duplicaturam tanta aquarum moles abscondita fuerat, observatum, internamque membranam ab externa secessisse, & adeo incrassatam fuisse, ut altera tantum peritonaei lamina naturalem hujus membranae constitutionem triplo quadruplove crassitie sua superaret, & cavitate sua accuratissime aquam extravasatam servaret, ut ne guttula quidem abdominis viscera irroraret.* Deinde recenset *Tulpium* (x) similem observationem de muliere hydropica, quae centum & decem aquae libras gessit inter duplicaturam peritonaei, & tantum aquarum pondus septem plus minus annis animosa tulit, ita ut potuerit, perinde atque sanissima, deambulare, peregre proficisci, imo, quod magis mirum erat, excelsam Clivensium turrim ascendere. In cadavere omnia viscera sana & integra reperiebantur, excepto rene sinistro, qui solito major erat, uti & tubis Fallopiis, quae erant planè imperviae. Peritonaei autem tunicae, inter quas haeserat aquosa ingens haec colluvies, crassitiem habebant digiti annularis.

Plures similes casus in Historia Medica habentur, qui demonstrant, hydropem maximae molis inveniri satis frequenter in abdominali regione, & tamen extra abdominis cavum, nec operae pretium videtur, plures recensere. Interim semper invenitur, quod membranae, quae continent aquas, degeneraverint plurimum, & incrassatae fuerint; adeoque non videtur inde certo concludi posse, quod aquae inter duplicaturam peritonaei haeserint. Illi enim, qui contrariam sententiam tenent, poterunt statuere, quod cellulosa tunica, inter peritonaeum & expansionem tendineam musculorum abdominalium locata, longe aptior videatur, ut sic degeneret, quam simplex & tenuis membrana; hincque affirmabunt, posteriorem talis sacci hydropici partem esse peritonaeum, anteriorem vero constitui ab expansione tendinosa. Praeterea observationes habentur, quae affirmant, tales aquarum collectiones inter peritonaeum & musculos fuisse inventas (y); licet & alii plures testentur, illas haesisse inter duplicaturam peritonaei; verum dum hos casus attente perlegi, non vidi, quod hoc accurate demonstraverint, sed plerumque, prout in hac illave opinione fuerint, pronunciaverint aquas in abdominali regione, sed extra cavum abdominis repertas, fuisse in duplicatura Peritonaei, vel inter Peritonaeum & musculos abdominales.

Celeberrimus Mead (z) peritonaeum agnovit esse duplicem membranam, &

(x) Observat. Medic. Lib. IV. cap. 44.
pag. 1977. Abridg. Tom. V. pag. 286.
pag. 126. &c.

(y) Philosoph. Transact. N°. 299.
(z) Monit. & Praecept. Medic.

& hinc triplicem ascitis speciem statuit, unam, ubi aqua in cavo abdominis collecta stagnat; alteram, ubi inter tendines musculorum abdominis, qui transversales dicuntur, & peritonaeum, aqua effunditur; tertiam denique, ubi in medium tunicarum peritonaei illapsus humor harum distensione largum sibi receptaculum format. Rarissimum autem casum vidit in cadavere mulieris quadraginta annorum, in quo omnes tres illae hydropis species aderant. *Inciso enim cadavere, effluxit primum ex cavo, quod musculorum transversalium tendines a peritonaeo sejuncti consecerant, magna aquae copia, admixtis multis hydatibus largis & nondum disruptis. Dein, secto peritonaeo, crassiusculi & visceri humoris librae septem aut octoeductae, quibus glandulae multae corruptae admiscebantur. Mirabamur jam, nulla se in conspectum dare intestina, quae frustra quaesivimus; donec, crassa membrana corii instar dissecta, ventriculum & omnia intestina simul cum omento in angustum spatium coacta, & quasi occultata, tandem reperimus. Membrana haec erat pars interior peritonaei, quod duplex esse jam diximus; cujus pars exterior, quum corium, ut notavi, prope referret, facile prima facie ita nobis imposuit, ut totum esse peritonaeum putarem.*

Ex omnibus haecenus dictis videtur sequi, quod inter duplicaturam peritonaei hydrops nasci possit, quamvis forte rarius id contingat: non semper autem adeo facile distinguitur, an inter peritonaeum & tendines transversalium musculorum, an vero in duplicatura peritonaei, haereat aqua, cum membranae adeo degenerent, neque semper cadavera hoc morbo defunctorum dissecantibus satis temporis concedatur, ut ad amuffim omnia inquirere possint.

Sequitur jam, ut agatur de signis, quibus cognosci potest hydrops ascites, qui extra cavum abdominis colligitur: facile patet, haec signa distinctius posse cognosci, morbo incipiente, quam postea, ubi in immanem molem talis hydrops excrevit.

Celeberrimus Littre (a) descripsit casum matronae, quae hydrope peritonaei periit; & indicia hujus morbi accurate recenset; sunt autem sequentia.

1°. Si sensim inceperit, & lente admodum augeatur, morbus; quod imprimis observatur in hydropis talis initio.

2°. Si venter aequabiliter non tumeat, uti fieri solet, dum in abdominis cavo aqua colligitur, sed circumscriptus, praecipue in anteriore ventris parte, tumor appareat, cujus figura in diverso corporis situ vix mutatur. Sic enim distinguitur ab hydrope in cavo abdominis collecto; nisi enim admodum jam distentum fuerit abdomen, mutatur tumoris locus, prout in hoc illudve latus aeger decumbit. Sic pariter distingui poterit ab ovarii tumore incipiente, qui inferiorem lateralem abdominis regionem occupat, & plerumque obtusum quemdam dolorem comitem habet. Notandum tamen est, quod observatum fuerit (b), cavum abdominis bifariam divisum fuisse dura & pollicem

(a) Académ. des Sciences l'an 1707. Memoir. pag. 667. & seq.

(b) Ibidem

l'an 1703. Memoir. pag. 114.

cem crassa membrana, oblique posita, sic ut inciperet a rene dextro, & inde descendens terminaretur ad trium pollicum distantiam ab inferiore parte renis sinistri: in superiore parte abdominis nihil extravasati aderat, in inferiori autem parte nigra, spissa, glutinosa, colluvies aderat cadaverosi foetoris. Patet facile, in tali casu abdomen non fuisse aequabiliter distentum.

3°. Si locus in abdomine inveniatur, ubi nulla fluctuatio percipitur; nempe extra limites circumscripti tumoris.

4°. Si extrema corporis inferiora non tumeant, vel saltem parum & tardè admodum intumescant.

5°. Si diu absque insigni functionum laesione ferat aeger malum, & vix aliam patiatur molestiam, quam a mole & pondere tumoris sensim aucti.

Certe ultra triginta annos tumidissimo sic abdomine vixit mulier, fatis caeterum sana, absque ulla crurum intumescencia, in cujus cadavere ingens aquae copia in peritonaei duplicatura inventa fuit (c).

Mirabilior adhuc casus legitur de muliere, quae per quadraginta quatuor annos hunc morbum tulit, & tandem octuagesimo secundo anno mortua fuit, tumore hydropico toto fere illo tempore permanente in eodem statu. Post mortem ultra quinquaginta pintae liquoris foetidi, spissi, viscosi, salini, inventae fuerunt inter lamellas peritonaei (d).

Addit *Celeberrimus Littre*, in loco modo citato, & alia quaedam signa, quae post paracentesin institutam observari possunt in hac hydropis specie. V. g. si omnis omnino aqua effluat, & si, evacuato penitus tali sacco, aqua tepida per cannulam injecta ilico redeat tota &c. verum de his signis hic loci non agitur, postea de illis dicendum erit. Considerantur enim nunc tantum illa indicia, quae morbum in suo initio detegunt.

Cum autem aqua extra cavum abdominis haereat, viscera non macerantur in hac colluvie; hinc diutius morbum sustinere possunt tales aegri, commoda adhuc fatis sanitate gaudentes; & observationes fidae docuerunt, quod & color bonus faciei, urinae naturalis fatis libera excretio, appetitus, digestio, alvi egestio, per plures annos fuerint integra. Unde iterum morbi hujus signa deduci poterunt. Moles sola, dum multum increvit talis hydrops, molesta est, & premendo viscera nocet: cum autem & peritonaeum, & abdominis integumenta, facile cedant, primis morbi temporibus viscera abdominalia non adeo multum comprimuntur.

Sed & felicior poterit sperari cura, cum integre talis sacculus per paracentesin evacuari possit; & si admissio aëre putredo inciperet nasci in hoc cavo, per injectiones detergentes & antisepticas posset haec emendari, limosa foex, quae superficiem talis sacculi oblinire solet, posset simul ablui, & sic depurari latera sacculi, ut moderata compressione accedente spes sit, concreescere posse, sicque morbum integrè curari.

Sequi-

(c) Philosoph. Transact. N°. 348. pag. 458. Abridgem. Tom. V. pag. 288. 289.

(d) Medic. Observat. and Inquiries Tom. I. pag. 7. & seq.

Sequitur jam, ut consideretur ascites, qui fit ab aqua accumulata in ipso abdominis cavo; qui iterum duplex est. Vel enim liberè fluctuat, & omnia abdominalia viscera alluit, vel in dilatatis glandularum cavis aut vasis colligitur; qui & hydrops cysticus, & saccatus, vocari solet.

Dum in abdominis cavo colligitur fluctuans aqua, nullum sui indicium dabit, nisi dum incipit aucta copia distendi abdomen: verum quidem est, quod ex morbis praegressis, colore corporis mutato, urina parca &c., Medicus prudens saepe colligit, hydropem metuendum esse, sicque illum praevidet futurum: verum hic agitur de signis morbi praesentis: cum autem aqua, incipiens colligi in cavo abdominis, pondere suo inferiora petat, tumor ille ab inferiori abdominis parte incipiet, & sensim aucta copia extravasati liquidi ascendet: hinc mirum non est, quod in ipso sui initio ascites facile distinguere nequeat. Hoc videtur indicasse *Aretaeus* (e), dum dicit: *Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropa nuncupamus: quandoquidem neque ibi vitium est, sed quum morbum consequitur tumor, inflatio, coloris foeditas, iste in aquam habitus colliquescens, hydrops est, & vocatur.* Deinde paulo post addit: *Si aqua copiosa in peritoneo conineatur, natentque in humore intestinali, asciten cognominarunt.* Notat simul, hydropi, qui in ilibus fit, unam earum, quae totum corpus inflant, copulari nonnunquam: ideo videtur & signis Hydropis Ascitis addidisse signa Hydropis Anasarcae; sic enim habet: *In Ascite in ilibus tumorem, in pedibus inflationem (oides), videre licet: facies, brachia, & reliqua, gracilia cernuntur, intumescunt testes, praeputium, & totus colis ob inaequalitatem tumoris tortuosus est. Tangito vero, & aliquam in partem manum imprimens intro moderate pellito, ad alias enim partes humiditas transluet. Verum etiam in corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem faciet; fluctuantisque liquoris sonitus exauditur.*

Patet ergo, quod, cum impleri incipiat aqua abdomen, in ilibus primo tumor appareat; dumque magis & magis impletio haec augetur, pressio major fit in abdominis inferiora, unde venae iliacae comprimuntur; & hinc in ascitide crura & femora frequentius tument, cum e contra, ubi aqua inter musculos abdominis & peritoneum, vel in duplicatura peritonei, colligitur, venae iliacae non premantur, & ideo, uti modo dictum fuit, tunc artus inferiores vel omnino non, vel parum tantum & tarde, tumere incipiant; quando nempe immaniter jam aucto tumore viscera abdomine contenta multum comprimuntur.

Fluctuatio autem aquae contentae, & delapsus versus latus, in quod aeger decumbit, omnium facillime deprehenduntur, quando totum abdominis cavum nondum aqua repletum est. Dum enim lagena liquido penitus plena concutitur, nullus sonus, nulla fluctuatio, percipitur. Cum autem Medici quandoque non vocentur nisi morbo jam adulto, dum totum abdomen jam plenum turget, majori cautela opus erit, ut certa habeatur Diagnofis. Multum juvabit certe, si incipientis morbi historia ritè cognosci possit, sed
&

(e) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. 1. pag. 48. 49.

& saepe haec deficit, vel ab aegro & adstantibus vix accurata sperari potest. Solent autem Medici sic examinare tumidum abdomen. Digitos applicant utrimque lateribus abdominis, dein uno digito fortiter percutiunt unum latus, si tunc sentiant undulationem digitis eodem tempore opposito lateri applicatis; credunt impletum esse liquido abdomen, & non sine ratione. Notavit *Celebris du Verney junior* (f), quandoque ob nimiam tensionem, vel ob crassitiam integumentorum, nequidem hoc modo percipi fluctuationem, tuncque voluit, ut, una manu umbilico imposita, percutiatur inferior abdominis pars, ita ut percussione impetus dirigatur versus superiora abdominis. Quamvis autem egregius ille vir satis versatus fuerit in hoc asciticorum examine, fatetur tamen candidè, se aliquoties deceptum fuisse in Diagnosi, dum fluctuationem se percepisse arbitrabatur, cum tamen postea nullam inveniret aquam in cavo abdominis, sed intestina flatibus & glutinosa materia plena.

Videmus, optimos Medicos, & admodum versatos in hujus morbi Diagnosi, quandoque tamen hallucinatos fuisse. *Sydenhamus* (g) monuit, excrescentias carnosas praeternaturales quandoque abdominis Hydropem mentiri, uti & flatus, de quibus postea agetur, ubi *Tympanitidis* fiet mentio. Mirus talis casus legitur (h). Matrona quadraginta septem annorum, ob mortem unici filii afflictissima, incepit languere, & emaciari: abdomen postea intumuit sensim magis magisque, & cum omnia signa ascitidis adesse viderentur, tentata fuit paracentesis in quartam vicem usque, absque ullo fructu, cum nulla omnino exiret aqua, licet fluctuatio manifestè perciperetur. In cadavere inveniebatur ren sinister immaniter auctus mole, ita ut triginta quinque libras aequaret pondere, totus a structura sua naturali degenerans. Aqua, cujus fluctuatio in vivente percepta fuerat, haerebat tantum in vacuis intervallis, quae a rene tam enormiter tumido relinquebantur, adeoque non mirum erat, evacuationem per institutam paracentesin non successisse. Alia similia exempla apud *Bonetum* (i), & alios, habentur.

Patet ergo, nihil temere hic concludendum esse, & famam Medici saepe in hac Diagnosi periclitari, nisi ad omnia, quae toto morbi tempore contigerunt, attentissimus fuerit.

Verum si tanta requiritur prudentia, ut statuatur, an abdominis tumor ab aqua collecta pendeat, major adhuc desideratur, ut de indole & dotibus contenti in abdominis cavo humoris quis decernat. Stupebat *Celebris Vernage* (k), dum pertundebatur abdomen hydropicae virginis, loco aquae exire liquidum, quod colore & consistentia lac referebat, imo & sapore utcumque, nisi quod falsius esset: spumescebat lactis instar, dum ex alto cadebat, intumescebat igni impositum, attamen multo levius erat lacte, nec coagulabatur per acida, sed per salem tartari admixtum. Singulis quindecim die-

bus

(f) Académ. des Sciences l'an 1703. Memoir. pag. 186. (g) De Hydropem pag. 611. (h) Académ. des Sciences l'an 1732. Histoire pag. 45. & seq. (i) Sepulcr. Anat. Tom. II. pag. 448. & aliis pluribus in locis. (k) Académ. des Sciences l'an 1700. Histoire pag. 15.

bus debebat repeti paracentesis, & singulis vicibus educebantur tredecim, quatuordecim, imo & quindecim, pintae: integro anno morbum passa, periit. Post lapsum in caput sanissima ante puella septem annorum languere incepit; chylosa materies una cum foecibus exhibat, corpus totum emaciabatur: cessavit dein chylosus ille alvi fluxus, & abdomen incepit tumere: paracentesi facta, sex septemve pintae liquidi chylosi eductae fuerunt, & post quindecim dies periit: post mortem similis liquidi eadem quantitas in cavo abdominis inventa fuit (1). Quandoque, licet manifesta fluctuatio percipiat, pertuso abdomine pauca copia exprimitur tremulae quasi gelatinae; quod mihi contigit, dum in annosa virgine, quae nullo modo persuaderi se passa fuit, ut chirurgi manum admitteret, paracentesin instituissem: licet enim amplam fatis cannulam adhibuissem, educta acu triquetra, nihil effluxit: immixtus tamen per cannulam stylus nullum offendebat obstaculum; & vix, compresso turgido abdomine, decem unciae gelatinae subfuscae educi potuerunt.

Aliquando aquae cruentae, quandoque virides, fuscae &c., exeunt: imo, repetita saepius abdominis punctione, singulis vicibus prodit diversis dotibus praeditus humor, uti postea patebit, quando de paracentesi dicetur.

Hinc videtur, tutius esse, ut Medicus, ante paracentesin institutam, de peculiari indole liquidi in abdomine contenti nihil affirmet.

Verum non semper in asciticis contentus in abdomine humor libere fluctuat, sed invenitur saepe in majoribus vel minoribus cavis membranaceis contineri; & tunc hydrops sacculus vocari solet.

Degenerare posse sic cavos folliculos membranosos, ut lymphae collectae turgidi magis magisque extendantur, & saepe in magnam molem, si quacumque de causa emissarium horum fuerit impervium, facile concipitur, similesque tumores in externis corporis partibus saepius videmus; uti v. g. in limbis palpebrarum; & solent hydatides vocari. Sed & in tunica cellulosa idem contingere posse certum est: vidi tales parvas hydatides in albo oculi, ad limbum corneae & scleroticae, imo in ipsius corneae superficie, quae apice lanceolae apertae statim subsidebant absque ullo incommodo remanente. Verum & ipsa vasa corporis sic posse degenerare, ut in hydatides abeant, alia occasione ad §. 112. 1., ubi de obstructione agebatur, notavi: integram enim placentam uterinam in hydatides mutatam observavit *Ruyschius*, & ipse partem talis placentae servo. Verum tunc simul monitum fuit, quod quandoque tales hydatides inventae fuerint libere fluctuantes, absque omni nexu cum se invicem vel vicinis partibus, in majori sacco membranaceo: imo quandoque inventae fuerunt majores hydatides, quae minores alias, in suo cavo libere fluctuantes, continebant.

Veteres Medici hanc morbi speciem observaverunt. *Aretaeus* (m) enim sic habet: *Alia quaedam hydropici morbi species talis agnoscitur: vesiculae quae-*

(1) Académ. des Sciences l'an 1710. Histoire pag. 52. (m) De Caus. & Sign. morbor. diuturni. Lib. II. cap. 1. pag. 51.

quaedam pusillae, crebrae, humoris plenae, in loco, ubi ascites fieri solet, excitantur. Caeterum quod humore multo impleantur, illud indicio est. Si abdomen perforaveris, parum admodum humoris effundes, ab interiori nempe parte vesica occlusit; at si in vesicam instrumentum impuleris, iterum effluit: haec autem hydropis species haud levis est.

Ingenue simul fatetur, se nihil certi habere, quod diceret de harum vesicularum origine. Sed & Aëtius (n) similiter sic scribit: *Fiunt etiam aliquando bullae inter peritonaeum, pelliculam, & intestina, figura vesicae similes & serosum humorem continentes: hae ipsae sane per fluctuationes quasdam inaequales deprehenduntur: nimirum proprium locum, secundum lineamenta quaedam distributum ac velut circumscriptum, ipso humore tenente.*

Licet autem in folliculorum praeternaturaliter dilatatorum, vel membranae cellulosae, cryptulis origo hydatidum a multis ponatur, tamen & aliis visum fuit, vasa lymphatica ad talem degenerationem imprimis aptissima esse. Nuckius (o), qui in rimandis vasis lymphaticis diligentissimus fuit, illa in hydatides morbose mutari, asserit: Celeberrimus Morand (p), sententiam Nuckii amplexus, illam satis ingeniose explicat & confirmat. Plerumque hydatides sub tunica externa viscerum haerent in primo suo ortu, sed in eodem loco copia vasorum lymphaticorum adest; hydatides lympham continent similem, ac per vasa lymphatica fluit: vasa lymphatica in tota sua longitudine nodosa quasi apparent, dum ubique binis valvulis appositis illorum cavum distinguitur, quarum valvularum apparatus talis est, ut lymphae, versus latiore partem horum vasorum fluenti, facilem viam praebet, retrogrado autem motui, a latiori horum vasorum parte versus angustiore, obicem ponat. Simul observatur, quod vasa lymphatica ad singula loca, ubi valvulae ponuntur, magis constricta appareant. Ipsae autem hae valvulae ab illa parte, quae latiore vasorum lymphaticorum partem spectat, cavae sunt, ab altera parte convexae. Si jam a quacumque causa tenera haec vasa lymphatica comprimantur, vel obstaculum quodcumque nascatur, quod impedit liberam lymphae in majores venas evacuationem turgebunt haec internodia, valvularum cava superficies ab incumbente liquido distendetur, binae sibi mutuo accumbentes valvulae dilatatae pressione, & plasticae lymphae indole, uniri poterunt ac concrefcere, sicque tota vasis lymphatici pars inter bina valvularum paria in hydatidem extendetur, dum lymphae sequens perpetuo urget, antequam valvulae penitus inter se concreverint: nec impossibile videtur, hydatidem sic natam posse a reliqua continuitate vasis, cum haec tenerrima sint, solvi, & in cavum abdominis decidere; sicque intelligeretur ortus hydatidum libere fluctuantium.

Voluit & egregius ille vir, quod valvulae multum distentae possent singulae abire in hydatides, dum sensim a lymphae degenerante ex valvula nasceretur integra sphaerula; & cum inter binas tales sphaerulas contiguas adhuc aliquod

(n) Serm. X. cap. 20. pag. 234. (o) Adenograph. Curios. pag. 99.

(p) Académ. des Sciences l'an 1723. Histoire pag. 32. & sequent.

quod interstitium maneat, aliqua copia lymphae transiens posset augere nascentium sic hydatidum molem, donec tandem pauculum illud, quod transprimitur adhuc, tardius motum, vel omnino stagnans, concreveret, & adhaereret formatis jam hydatidibus. Sic explicare conatur originem hydatidum, quae racemosae vocantur, cum racemi uvarum instar cohaereant.

Cum autem, uti postea ad §. 1229. dicitur, omnes pertinaces viscerum obstructions & scirrhi inter causas hydropis numerentur, non adeo improbabilis videtur haec opinio, quod hydatides a morbosa vasorum lymphaticorum degeneratione fieri possent, quamvis non careat adhuc omni difficultate, quam forsitan diluet ulterior hujus morbi observatio.

Quidquid statuatur de origine hydatidum, certum est, illas inveniri in cadaveribus demortuorum. *Celeberrimus Bianchi (q)* testatur, se vidisse in homine quadragenario *viscera abdominis omnia, Hepar, Lienem, Mesenterium, Pancreas, Renes, Vesicam, Intestina &c.*, non tantum innumeris pene utriculis sero turgidis, ac omnimodam hydatidum speciem repraesentantibus, obsita; sed hae insuper suppositae hydatides sibi invicem per quatuor aut quinque plana densissime superincumbebant. Cum autem & in ipsis intestinorum cavis similes hydatides deprehenderet, neque in viscerum superficie vasa lymphatica tam denso agmine ab Anatomicis deprehensa fuerint, ut plurimis stratis sibi mutuo incumbent, hinc noluit hydatides ad lymphaticorum vitia referre, sed potius dispersis cingentis tunicae elevationibus a sero subter effuso illarum originem tribuit. Summa autem pelluciditate a reliquis aquosis tumoribus hydatides distingui asserit.

Similis etiam casus legitur apud *Schenckium (r)*, de muliere hydropica, in qua omnia viscera, & in externa superficie, & in cavis suis, habebant cystides pendulas, plenas aqua citrina, quae etiam post vigesimum diem nullum contraxit foetorem. Nequidem cava cordis, pericardii, ventriculi, intestinorum &c., erant immunia ab hoc morbo; quod satis mirum videtur. Numerosa apud Observatores exempla hydropis faccati occurrunt, sed plura recensere superfluum videtur.

Utile tamen semper erit Medico, si scire possit, an tumor abdominis a fluctuante in cavo abdominis aqua fiat, an vero ab hydrope, faccato dicto. Antea jam laudatus *Du Verney (s)* haec signa collegit. Si nempe lente increverit tumor, ita ut biennium & ultra elapsum fuerit, antequam abdomen in magnam molem intumuerit. Si incipiente morbo tumorem in abdomine rotundum perceperit aeger, qui sensim increvit absque magna molestia. Si pedes, crura, femora, tarde tumere inceperint, & venter, mutato situ aegri, figuram nunquam mutaverit, uti fieri solet, dum hydrops in cavo abdomine colligitur. Apparet, pleraque ex his signis satis convenire cum illis, quae

(q) *Histor. Hepat. Tom. I. part. 2. cap. 3. §. 2. pag. 139.* (r) *Observat. Medicin. Lib. III. observ. 4. pag. 341.* (s) *Académ. des Sciences l'an 1703. Memoir. pag. 195.*

quae antea recensita fuerunt, ubi de dignoscendo peritonaei hydrope agebatur.

Interim tamen in Diagnostici hac formanda opus est iterum magna circumspicione, si Medicus ab initio ipsius morbi non adfuerit aegro. *Tumor observatus fuit durus ventris, enormis, aequalis, in corpore summe cachectico, ubi omnis suspicio enormis hydrophis saccati aderat, maxime cum totum abdomen expleret, excepta infima hypogastrica regione, in adolescente quatuordecim annorum, spina ventosa, omnes dorsi ac lumborum vertebrae & os sacrum exedente, enecti; ubi tamen monstruosa abdominis moles unice debebatur sanissimis, & citra notatum Anatomicis exemplum, mole immensis, Hepati & Lieni (t).* Quam turpis error fuisset in hoc casu Paracentesin instituire?

Præterea contingere potest, ut saccus talis hydropicus a nimia distensione collectae aquae rumpatur, & sic omnis aqua in cavo abdominis haereat. Verum quidem est, quod frequenter talis sacci latera multum crassescant simul, dum distenduntur; sed & post mortem, toto abdomine aqua pleno, inventae fuerunt laciniae lacerae ingentis sacci, qui aquam olim continuerat.

Neque hoc tantum: verum & observatum fuit, aquam in cavo abdominis haesisse, licet simul hydrophis saccatus adesset. Memorabile exemplum habetur (u): Pertuso abdomine, modica aquae quantitas effluebat, nec ventris tumor multum minuebatur: stylo tamen per cannulam immisso, certum erat, acum triquetram in cavum abdominis penetrasse: cannula percipiebatur resistentia manifesta, cumque se certum crederet peritissimus in hoc morbo *Du Verney*, cystidem se tangere, pertudit illam, & effluerunt circiter sex pintae humoris flavescentis, & mucilaginosi, qui penitus diversus erat ab illo, qui prius ex cavo abdominis exiverat. Repetiit in eadem aegra paracentesin, iisdem cum cautelis, & postea etiam in aliis aegris cum eodem eventu.

Inde tamen apparet, quam certus debeat esse Medicus de morbi Diagnostici, antequam audeat resistentem cannulae tumorem, post eductam ex cavo abdominis aquam, pertundere, cum toties inventi fuerint scirrhusi tumores hydropem comitantes, qui, distento per aquas abdomine, tactum fugiunt.

Verum & observatum fuit abdomen admodum tumidum, licet nulla aqua contineretur in cavo abdominis, nec in duplicatura peritonaei, nec inter peritonaeum & musculos abdominales, sed totus tumor a vapore rarefacto penderet. *Tympanites* hydrophis tunc vocatur, quia turgidum abdomen, dum manu percutitur, resonat tympani bellici instar. Solet etiam a Medicis hydrophis *ficcus* vocari.

Galenus (w), ubi de plenitudine pulsus disputat, dicit, tactu non posse de-

(t) Ant. de Haen Meth. Med. part. 4. pag. 99.

(u) Académ. des Sciences.

in loco modo citato.

(w) De Dignosc. Puls. Lib. IV. cap. 3. Charter.

Tom. VIII. pag. 163.

deprehendi, an spiritus solus arteriis, an vero etiam quidam humores, contineantur; & hac occasione pro exemplo confirmante hanc assertionem addit, quod nec in hydrope possimus solo tactu explorare, an humor sit, an spiritus, qui ventre continetur: *Sed ad veram notitiam comparandam pulsare cogimur abdomen* (τὸ ἐπιγαστήριον), *ut cognoscamus, si velut tympanum resonet: secundo loco aliter componere hominem, & in latera convertere, quo fluctuationem aliquam audiamus: ac nobis strepitus, per modum tympani, spiritum annuntiat, fluctuatio humorem, uno vero admoto tactu distentum abdomen non deprehendas, ex aëre sit, an ex aqua.* Notandum imprimis, quod Galenus illud, quod in tympanitide distendit abdomen, nunc vocaverit aëra, nunc spiritum. Cum autem, uti ad initium hujus capituli probatum fuit, vaporem, qui omnia cava corporis in sanis hominibus replet, veteres Medici vocaverint spiritum; ubi autem vapor ille condensabatur in humorem, tunc vocaverint ichorem; sic etiam crediderunt, illud elasticum fluidum, quod in tympanitide distendit abdomen, in aquam mutari posse. Unde Aëtius (x) de hoc morbo agens dicit: *Tympanites vero flatus aëre repleti ac superflui plurimam collectionem in iisdem ventri incumbentibus locis facit, ut in principio sola inflatio esse videatur: postea tamen flatus inspissatur, & velut nubilus redditur, atque ita una cum flatu quasi nebulosus humor consistit ac congregatur.* Ita & Aretaeus (y) hunc morbum vocat humidam suffusionem, quae in ilibus fluctuat; & prae inflatione, quum verberantur, tympanum quodammodo referant. Videtur autem omnino fuisse in hac opinione, quod condensatus ille vapor produceret ascitem: sic enim paulo post legitur: *Tympanias autem, ultra tumoris spectaculum, etiam auditu sonorus est, nam ad palmae percussum abdomen sonam edit: neque ad corporis conversionem spiritus locum mutat. Etsi enim locus ambiens aliquantum inclinatur, spiritus tamen aequalis supra & infra ubique permanet. Caeterum si in nebulam & aquam spiritus vertatur (nam Ascites ex Tympania gignitur), si non perfecte aliquando mutatus fuerit, ex dimidio factus in ventre fluctuat.*

Videntur & postea quidam ex celebrioribus etiam Medicis in simili fere opinione fuisse; ac credidisse, tympanitidem vix habendam esse pro peculiari quadam hydropis specie. Sic enim Celeberrimus Hofmannus (z) habet: *Quoad illam speciem, quae tympanitis, itemque hydrops siccus, appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmae percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, cum symptoma potius anasarcae & ascitis, quam certam hydropis speciem, esse dicendam.* Quamvis autem quandoque contingat, tympanitem alios hydropes comitari vel sequi, tamen patebit ex sequentibus, verum tympanitem solum inveniri. Imo alio in loco idem Hofmannus (a) agnoscit, quod sit morbus plane peculiaris, & sine ulla aquae extravasatione in abdomine contingat. Minime ergo credendum est, dum abdomen instar

tym-

(x) Serm. X. cap. 20. pag. 233.

(y) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn.

Lib. II. cap. 1. pag. 49.

(z) Medic. Ration. & Systemat. Tom. IV.

part 4. pag. 425.

(a) Ibidem pag. 486.

tympani resonat, semper adesse aquam simul in cavo abdominis, quae paracentesim indicaret. Turpis enim sic error fieret, qualis apud *Helmontium* (b) legitur: *Vir quidam, suasu medentum, paracentesim a latere umbilici sustinens, qui hydropicus censebatur, utque aquam elicerent, me juvene spectante, extracto chirurgi phlebotomo, repente sedit abdomen, & quam primum periit: editus autem flatus immense putidus; & cadaver olebat.*

Requiritur ergo, ut omni cura indagentur signa, quae docent, quod tympanites adsit, & quomodo ab ascite distingui possit: periti enim Medici in hac Diagnosi quandoque erraverunt; dum pertinaciter affirmabant tympanitem adesse, ubi tamen instituta Paracentesis monstrabat ascitem fuisse, & e contra quandoque credebant Medici, se manifestam percepisse fluctuationem aquae in abdomine contentae, dum tamen sectio cadaveris monstrabat postea, nihil extravasati adesse, sed totum abdominis tumorem natum fuisse ab intestinis flatibus & glutinosa materia distentis. Ingenue fatetur antea jam laudatus *Du Verney junior* proprium in hac Diagnosi errorem (c).

In Tympanite nunquam abdomen in tantam molem extenditur, ac in Ascite: abdomen ad latera magis compressum est, anterius autem magis prominere: non percipitur evidens illa fluctuatio: percussum abdomen resonat, sed obtuso quodam sono, qualem daret tympanum madidum, vel non satis tensum (d). Haec signa colligens *Celebris Combalusier* (e) ita definit Tympanitem: *Est totius abdominis utricularius tumor, renitens, ad sensum levis, constanter sursum & versus umbilicum prominens, percussione facta tinniens, pressus mox se attollens, ruetu, borborygmis, & contumaci ut plurimum ventris adstrictione, stipatus, a flatibus oriundus.* His autem signis alio in loco (f) addit, quod in tympanite alba tensa & elastica cutis sit abdominis, quae pressa renititur, prompteque resilit, quod ex vario decubitu non mutetur ventris forma, & plerumque pulsus sit plenior ac durior quam in Ascite, ubi minor & languidior esse solet. Quamvis autem omnia haec signa suam conferant symbolam ad formandam Diagnosin, praecipua tamen sunt haec bina, si abdomen percussum instar tympani resonet, & si aeger ad stateram levis sit, cum e contra in ascite aegri ob collectam aquam pondus insigne habeant.

Cum autem, uti antea ad §. 1224. dictum fuit, in cavo uteri, clauso ejus orificio, quandoque elasticus aer collectus inflaverit hoc viscus, hinc maximè communis olim opinio fuit, tympanitem adesse, dum in cavo abdominis aer collectus haereret. Licet autem hoc quandoque fiat, tamen sectio cadaverum docuit, rarius hoc contingere, & frequentius longe ventriculum & intestina, enormiter ab aëre contento & rarefacto distenta, tympanitem producere. *Celeberrimus Littre* (g) in pluribus cadaveribus hoc morbo defunctorum paracentesim instituit; non subsidebat abdomen, & dum,

(b) Capit. *Ignotus Hydrops* pag. 416. ad num. 44.

(c) Académ. des Scienc.

l'an 1703. Mém. pag. 186.

(d) Ibidem.

(e) Pneumato-Patholog.

pag. 23.

(f) Ibidem pag. 229.

(g) Académ. des Sciences l'an 1713.

Mémoire. pag. 315.

acu educta, cannulae orificio applicabatur candela, flamma manebat immota, licet abdomen undique premeretur. Dum receptis erat tympanites, parum humoris invenit in cavo abdominis, si diu durasset morbus, tres circiter libras aquae invenit, quae quantitas adeo modica non respondebat abdominis distensioni. Semper autem invenit ventriculum & intestina distenta, imprimis autem crassa, ita ut coecum & colon quandoque femur humanum mole aequaverint: hinc conclusit, tympanitem non produci ab aëre collecto in cavo abdominis, sed a ventriculo & intestinis inflatis. Eandem sententiam suis observationibus confirmavit *Sinopeus (b)*, dum, intrusa cannula in tumidissimum ventrem cadaveris, quem vix amplissimus sarcophagus capere poterat, nec aqua nec flatus erupit: postea in pluribus vidit, simili morbo defunctis, intestina enormiter a flatibus distenta, dum modica tantum aqua inter anfractus intestinorum fluctuaret. Celeberrimus in Viennensi Lycaeo Professor *de Haen (i)*, postquam varias autorum de sede hujus morbi opiniones recensuit, omnino probat sententiam *Celeberrimi Littre*, cum in cadavere hominis, qui a triennio tympaniticus vixerat, invenerit colon admodum dilatatum, ita ut in quibusdam locis brachium, in aliis femur hominis adulti; magnitudine aequaret: intestina autem tenuia omnia, uti & ventriculus, duplo, triplo; naturalem diametrum superabant, ita ut, enormiter adeo tumentibus his, thoracis figura multum fuerit mutata, & pulmones una cum corde compressi. Cum autem utiles suos labores quotannis communicare publico soleat, candore non minus, quam indefessa diligentia, spectabilis ille vir, & aliud memorat exemplum tympanitis (*k*), quo per longum tempus jam languerat sexennis puer, sic ut nunc plus nunc minus tumeret, sed nunquam integrè detumesceret, ultimis triginta diebus vitae abdomen in immanem increverat molem, una cum alvo stricta: haud aequaliter tamen venter tumebat, sed eminentiis pluribus, globosis, & oblongis, inaequalis apparebat. Post mortem inciso abdomine, nihil aquae inveniebatur, sed totus tumor originem debebat intestinis crassis hic plus, illic minus, dilatatis & impletis: continebant autem aëris immensam copiam, & multum durarum foecum. Apparet hinc, quomodo possit in tympanite abdomen plurimum distendi, sed non aequaliter tamen, magis minusve distentis in hoc illove loco intestinis: imo in iis locis, ubi foeces durae accumulatae haerent, durities insignis sentietur, dum in reliquo abdomine flatulentus tumor adsit tantum. Simul notari meretur diversus intestini coli situs, penitus mutatus a naturali, quod satis frequenter contingit, uti antea, ubi de vulneribus agebatur, monui.

Cum ergo frequentior tympanitis sedes in ventriculo, intestinis crassis, tenuibusque, inveniatur, quandoque in singulis, quandoque in pluribus, vel omnibus simul; & cum observata fidelia doceant, inflammatoriis intestinorum morbis saepe successisse tympanitem, sive hydropem siccum; intelliguntur

(b) Parerg. Medic. pag. 14. (i) Rat. Medend. parte altera cap. 5. pag. 73. & sequent. (k) Ibidem parte quarta pag. 59. & sequent.

tur quaedam loca *Hippocratis*, quae caeteroquin obscuriora videbantur. Dixerat enim (l): *Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamento purgante, neque alias, solvitur, in hydropem siccum firmatur.* Tormina enim praecedunt, dum intestina flatu distenduntur, & cum in situ naturali intestina tenuia regionem umbilicalem occupent, malum tunc in his haerere videtur, & revera etiam in cadaveribus tympaniticorum intestina tenuia admodum distenta fuerunt inventa: verum etiam crassa intestina quandoque miris modis situm mutant, uti dictum modo fuit, & Colon visum fuit occupasse regionem umbilicalem. Si autem valide intumuerint intestina, mesenterium necessario distrahitur, si in tenuibus intestinis malum haeserit, mesocolon vero, si in crassis: verum & mesenterium & mesocolon, uti notum est, lumbis annectuntur; & hinc patet ratio, quare lumborum dolor pro praefagio hydropis sicci secuturi ab *Hippocrate* habeatur. Si autem medicamento purgante dato, aut alio quocumque modo, solvatur malum, exturbata intestinorum saburra, & flatibus, antequam nimis diu distenta intestina tonum amiserint omnino, sanatur malum. In *Coacis Praenotionibus* (m) legitur: *Dolor supra umbilicum, & lumborum dolor, si medicamentis non solvantur, in hydropem siccum desinunt.* Tunc autem credi potest, in colo intestino praecipue haerere sedem mali. Alibi (n) legitur: *Orthopnoeam facit hydrops siccus*: dum nempe immaniter distento abdomine cavum thoracis arctatur; uti in sexennis pueri paulo ante memorati casu contigit. In *hydropse sicco sui significationem praemittente, tormina circa venae (intestinum) incidentia, malum* (o). Et paulo ante legitur (p): *In hydropicis siccis, urinae stiliicidia, mala. Mala etiam urinae parva sedimenta habentes.* Designat enim, ventriculum & intestina inflata sic comprimere renes & ureteres, ut secretio & excretio urinae turbetur. Sed & ab eadem causa ascites saepe nascitur, uti postea dicetur, qui se tympaniti jungere potest, uti statim apparebit.

Optime explicuit *Celeberrimus Littere* (q) modum, quo ventriculus & intestina sic distendi possint aëre, ut tympanitem producant. Oesophagus aërem semper libere admittit, cum superius pateat; sed & in ventriculum una cum deglutitis cibus & potibus aërem transmittit: forte etiam, dum ventriculus vacuus est, & a binis orificiis suis pendulus haeret, vix clausum tunc orificium ventriculi superius satis libere aërem admittere potest; qui ergo in ventriculi & intestinorum cavo satis libere oberrabit. Quem autem usum habeat aër in digestionem ciborum, in *Physiologia* explicatur. Aër quidem a calore corporis interni expanditur, sed tubus totus alimentarius, cum musculosus sit, validisque satis tunicis constet, resistit suae dilatationi, & premit semper contenta in suo cavo. In vivo animali, si subito dissectetur abdomen, intestina solida apparent & teretia, & vix cavum habere videntur, si

(l) Aphor. II. Sect. 4. Charter. Tom. IX. pag. 138.

(m) N°. 305. Charter.

Tom. VIII. pag. 869.

(n) Ibidem N°. 424. pag. 877.

(o) Ibidem

N°. 458. pag. 879.

(p) Ibidem N°. 453. pag. 878.

(q) Académ. des

Sciences l'an 1713. Mémoir. pag. 318. & sequent.

si discindantur: in cadavere, intestina apparent tenuia membranosa, & cava multum, dum post mortem vis illa musculosa cessat, quae aëri distendenti resistebat. Cum autem viscera adhuc calida maneant pluribus post mortem horis, a rarefacto aëre distenduntur intestina, dum non amplius se contrahere possint vi musculari sua.

Considerabat jam *Celeberrimus Littre*, aërem contentum in tubo alimentario nitentem distendere intestina, dum rarefcit, & vim contractilem intestinorum, quae resistit huic dilatationi, tanquam binas potentias sibi invicem oppositas. In sanitate vis contractilis intestinorum praevalet: nisi enim hoc fieret, concipi non posset, quomodo sex & ultra librae aquarum medicatarum, parvo temporis intervallo potatae, integre resorbeantur ab intestinis, sic ut nihil per alvum exeat. Si vero aëris nimia copia adsit in tubo alimentario, sive nimis rarefactus fuerit, a contractione naturali ventriculi & intestinorum exprimitur, vel sursum per ructus, vel deorsum per flatus. Hinc ventriculus, qui cruda, flatulenta, potus fermentantes, toties excipit, imo his saepe repletur, nimis copiosum aërem ab his genitum, vel & nimis subito rarefcientem, per os superius, oesophago continuum, cum impetu explodit. In crassis autem intestinis, in quibus residua ingestorum pars, exhausta fere omni materia nutrititia, colligitur, una cum illis, quae ab humoribus corporis nostri per totam longitudinem tubi alimentarii admiscuntur ingestis, putredinis manifestae signa adsunt; verum alia occasione ad §. 647. demonstratum fuit, humores putrescentes elasticum aërem producere; & hinc patet, quare intestina crassa prae reliquis flatuum sedes sint. Crassa autem intestina majorem diametrum habent, quam tenuia, tunicas fortiores, & triplex ligamentum, quod nimiae extensioni resistit, totamque longitudinem crassi intestini firmat insigniter. Hinc renitens crassum intestinum, & irritatum validissime se contrahens, flatus per vicinam anum expellit. Quanta autem vis sit, qua se contrahit crassum intestinum, vel inde patet, quod robustissimo homini, etiam invito & renitenti, flatus, imo & foeces, per alvum quandoque exprimentur magna cum vi.

Si jam a quacumque causa debilitetur vis, qua intestina se contrahunt, cedent aëri se expandenti, & poterit nasci tympanites; unde post morbos longos, debilitatis solidis corporis partibus, sequi solet; uti etiam post ileum aliquoties toleratum; ut ex casibus modo allegatis patet. Antea, ubi de intestinorum inflammatione agebatur ad §. 960., patuit, partem intestini, quae loco obstructo altior est, immaniter distendi, inflari, & dilacerari, cum dolore acutissimo: verum §. 25. probatum fuit, nimiam distractionem fibrae, rupturae proximam, pro effectu suo relinquere, debilitatem nimiam. Imo §. 1060. inter causas Paralyfis numerabatur dolor ingens diuturnus, & quidquid distorquendo aut distrahendo nervos laedere potest. Patet ergo, ex variis causis sic debilitari posse fibras intestinorum, atque ita enervari muscularem intestinorum actionem, ut cedere debeant aëri expanso, & sic magis magisque dilatari, uti in tympaniticis observatum fuit.

Licet autem nascentem tympanitem saepe dolor acutus praecedat, dum inflammationem intestinorum sequitur, vel saltem molesta tormina, si a mi-
tiori

tiori causa sequatur, uti ex *Hippocratis* observatis patuit, tamen postea, validè jam extensis intestinis, nec amplius se contrahere valentibus, dolor cessat, paralyticis jam redditis fibris muscularibus intestinorum, simili modo ac post acerbissimos rheumatismi dolores toleratos, sequente paralyfi, dolor cessat, destructis jam nervis, vel saltem per morbum sic mutatis, ut functionibus suis exercendis sint impares.

Hinc etiam intelligitur, quare in tympanite jam adulto nulli flatus exeant, nulli borborygmi audiantur: uti etiam, cur, si curae spes adhuc sit, pro bono omine habeatur, si borborygmos percipiat aeger; cum signum dent, intestina recuperasse, vel nondum penitus saltem amisisse, vim se contrahendi; unde postea copiosissimi flatus expelluntur, & tunc subsidet abdomen satis subito, licet quandoque postea intumescat denuo, donec tandem, idoneis remediis adhibitis, intestina debitum robur acquisiverint, non amplius redeunte abdominis tumore.

Memorabilis talis casus legitur (*r*): Puella viginti duorum annorum, post febrim tertianam pessime tractatam, & per septem ac ultra menses pertinaciter manentem, sumsit aliquot doses corticis peruviani: incepit postea pati acutos dolores in lumbis & abdomine, qui plerumque incipiebant circa dextrum os ilii, dein ascendebant & transversim secundum ventriculum ad latus sinistrum pergebant: aderant tormina, borborygmi; abdomen intumescibat, & quandoque in magnam molem assurgebat, deinde absque ulla evacuatione facta gradatim subsidebat, ita tamen ut nunquam penitus detumesceret: hyeme sequenti per aliquod tempus libera erat ab his malis; sed veris initio eadem symptomata redibant; & abdomen semper tumidum erat; sed aliquando tumor adeo augebatur, ut integumentorum abdominis crepatura metueretur; absque tamen ulla evacuatione denuo gradatim minuebatur tumor; & tunc tactu percipiebantur in abdomine quasi pilae protuberantes in variis locis, praecipue in utroque abdominis latere. Appetitus erat integer, sitis nulla, urina respondebat potus assumpti quantitati. Purgantibus datis foeces evacuabantur; sed vix aliquid flatulenti; & parum mutabatur abdominis tumor: varia tentabantur remedia, externa & interna, sed vix ullo cum successu: Alvus semper erat stricta, flatus nulli exibant. Tandem inceperunt murmura & borborygmi in abdomine; aliquid sanguinis exivit ano; antea enim haemorrhoidum fluxum passa fuerat; postea per biduum flatus sursum & deorsum tanta cum vi exibant, ut nemo aegrorum, in eodem nosocomio decumbentium, tolerare potuerit; abdomen detumescebat, & reddebatur mollius; pergebat flatuum explosio, & quamvis tumor abdominis subinde rediret, datis corroborantibus adeo convaluit, ut duris laboribus ferendis par esset, & integra postea maneret sanitas, licet plerumque nudis incederet pedibus, validos perficeret labores, nec exquisito victu uteretur.

Videtur ex descriptione miri morbi tympanites adfuisse, distento intestino colo in toto sui tractu: tumores illi duri procul dubio a foecibus induratis facti

(*r*) Medic. Essays Tom. I. N°. 31. pag. 296. & sequent.

facti fuerunt ; si enim scirrhusi fuissent , non tam facilis cura sperari potuisset. Restituto robore intestini dilatati fibris , flatus explosi fuerunt , abdomen subsedit , retentae foeces purgantibus ac clysmatibus fuerunt expulsae , & optata rediit sanitas.

Neque videtur impossibile , ut post mortem flatus quandoque viam inveniens per anum exeat , & abdomen , antea immaniter tumens , subito subsideat. Mirabatur *Ballonius* (s) , dum hoc viderat contigisse in focu sua , & in alia adhuc matrona. *Quum utraque hydropica foret , & aqualiculus valde distenderetur , partim aquis , partim flatu aliquo , postquam utraque extincta est , ita resedit venter , ac si nusquam intumuisset.* Videtur autem ille tympanites in intestinis sedem habuisse ; si enim in cavo abdominis haesisset , & non in tubo alimentario , vix intelligi poterit , quomodo tumor post mortem evanuerit , integris manentibus abdominis integumentis.

Ex omnibus his concludi posse videtur , tympanitem frequentissime sedem habere in ventriculo & intestinis , imprimis crassis. Nec videtur tamen omnino negari posse , quod tympanites quandoque inventus fuerit in cavo peritonaeo. Observationes enim fideles docuerunt , revera hoc contigisse. Ne autem longior sim in his enarrandis , unicam tantum selegi , quae a *Celeberrimo Ruyschio* , adeo versato in secandis cadaveribus , facta fuit , praesente *Heistero* , qui certe facile in similibus falli non poterat (t). Mulier nempe , in flore aetatis , subito moriebatur ; cum autem abdomen admodum tumeret , & gravida crederetur , cupiebant parentes & maritus , ut post mortem sedulo indagaretur , an gravida foret , & quid lateret mali. Dum *Ruyschius* solita sua prudentia & dexteritate abdomen aperire tentabat , levi foraminulo in cavum abdominis penetrante , cum strepitu exhibat aër copiosus , & mox totum abdomen concidebat. Uterus vacuus & contractus inveniebatur , solum omentum contabuerat , reliqua viscera tam in pectore , quam abdomine , sana erant , nec *Ruyschius* detegere poterat , quomodo aut per quas vias aër in cavum abdominis venire potuisset. Oppido rarum esse , quod tympanites abdominalis inveniatur , testatur & *Heisterus* jam septuagenarius ; licet enim spatio quadraginta sex annorum plura tympanite defunctorum cadavera secuisset , nunquam invenit aërem in cavo abdominis , sed semper intestinis admodum distentis. Hodie certo novimus , uti pluribus in *Capitulo de Flatibus* dictum fuit , aërem incredibili copia haerere in fluidis & solidis corporis nostri ; verum quamdiu cohaeret partibus corpus constituentibus aër , in sua elementa quasi divisus , non est elasticus : at ubi aucto calore , vel per intestinum motum fermentationis aut putrefactionis , nexus ille & cohaesio aëris cum solidis & fluidis nostri corporis partibus solvitur , redit solita aëri elasticitas , & dilatabilitas ad leve etiam caloris augmentum. Cum autem in cadavere hujus mulieris omentum tabidum inveniretur , non adeo difficile intellectu videtur , quare abdomen adeo intumuerit , & , levi vulnuscule inflictio abdomini , aër cum impetu & sono eruperit.

Haec

(s) Epidem. & Ephemer. Lib. II. Tom. I. pag. 176.
Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen pag. 28.

(t) Heisters Medic.

Haec est ratio, quare, dum in pessimis morbis omnia in putredinem vergunt, tympanites mortem brevi fecuturam praecedat. Ubi de *Synocho putrida* agebatur, §. 735. notatum fuit, quod mors inflet, *si hypochondria tensa & inflata fuerint*. Sic etiam ad §. 1104., ubi de *bile atra turgente* dicebatur, notatum fuit, quod materies atrabilaria putrefacta, ruptis viscerum vasculis in cavum abdominis effusa, tympanitem producat: ob eandem causam cadavera submersorum post aliquot dies, inflato admodum abdomine, in superficiem aquae emergunt. Facile simul patet, ex gangraenosis intestinis aërem in cavum abdominis penetrare posse; unde & Ileum passis, & moribundis, abdomen inflatur: ob eandem causam &, si vermes perforaverint intestina, tympanites abdominalis nasci poterit.

Cum autem tympanites intestinalis longe frequentius observetur, quam abdominalis, de illo cogitare imprimis solent semper Medici: quaedam tamen signa videntur, quibus haec binae tympanitidum species distingui possent. Si enim post ventris tormina, & dolorem lumborum, infletur abdomen, frequentes adsint borborygmi, alvusque tarda admodum, merito creditur, tympanitem intestinale adeste. Si haec signa abfuerint, & tumeat subito inflatum abdomen, de tympanite abdominali cogitandum videtur; tuncque percussum abdomen fortius resonat. Confirmatur haec Diagnofis, si tales causae fuerint praegressae, a quibus putredo & tabefactio viscerum metuenda est.

Sed & inde patet ratio, quare tympanites quandoque ascitem comitetur: si nempe aquae abdominis cavo contentae putrescere incipiant, vel viscera, diuturna hac maceratione tabefacta, jam corrumpantur. Vidit hoc *Du Verney junior* (u), & signa notat, quibus hoc cognosci possit. Cum aër aqua levior sit, superiorem abdominis locum occupat, & dum manibus palpatur abdomen, illo in loco, ubi aqua desinit, percipitur levitas quasi, sive minor resistentia, ac si vesicam quis tangeret, partim aqua, partim aëre, plenam: mutato situ corporis, mutatur & aquae & aëris in abdomine locus: praeterea observavit, paracentesi instituta, aquae effluxum quandoque impeditum bulla aërea, quae seta porcina debuit pertundi, ut liber fluxus restitueretur. Sed & simul patet, in tali casu aegri perniciem metuendam esse; cum sola spes in cura ascitis pendeat ab integritate viscerum adhuc superstitite.

Talis casus & habetur descriptus a *Celeberrimo Combalusier* (w), qui in vivente adhuc aegra muliere tympanitem abdominale junctum asciti pronuntiaverat; & post mortem veritas Diagnofis manifestè patuit. Dum enim tricuspis acus in prominentissimum abdomen adigebatur, mox cum tetro foetore profiliit aër, & quidem tanto cum impetu, ut lampadis flammam mox exstingueret, mediaque pars tumentis abdominis collaberetur ilico. Dissecto dein abdomine apparuit ingens copia humoris crassioris ex luteo viridis, cui hy-

(u) Académ. des Sciences l'an 1703. Mémoir. pag. 185. (w) Pneumato-
Patholog. pag. 33.

hydatides multae, limpido aut flavescente liquore turgidae, diversaeque magnitudinis, innatabant, uti & pelliculae nonnullae, ruptarum hydatidum exuviae.

§. 1227. **H**ydrops testium dictus, est 1. scroti; pertinet ad (1225.); noscitur sensu tactus; pelluciditate conspicua; vestigio remanente impressi digiti. 2. Sacci ex producto peritoneaeo in hernia vera orti: fit in Ascite (1226.) valido: noscitur signis Ascitis, Tympanitidisve, praegressis; evanescencia per pressionem, decubitus supinum declivem, evacuationem aquae ex abdomine; subito saepe augmento & decremento mali, sine causa manifesta; figura tumoris farciminali per inguina ex scroto. 3. Involucris vaginalis testis: fit, si humor ibi secretus non resorbetur suis vasis, sed stagnat, accumulatur, vesicam suam distendit in immensum saepe; aut si ruptis, obstructis, vasis, itidem colligitur; inflammatio, suppuratio, ichorosa collectio, saepe hujus speciem mentiuntur. Cognoscitur tumore non elastico, non cedente, duro, lente producto; absentia signorum primi & secundi hydropis testium; figura tumoris rotunda, vel ovali saltem; pelluciditate apparente, si circumtenso scroto, sacculus collectionis candelae lucenti expositus cernitur clarus: an vero, praeter hos, inter tunicam nerveam & ipsam testis substantiam, aut in ipsa hujus substantia similis sit tumor, haud ita observatur, a praecedenti specie vix dignoscitur, nec forsitan, nisi extirpando, curatur. Vocantur mala haec, ὑδροκήλαι, hydrocelae.

Sequitur hydrops, masculino sexui peculiaris, qui hydrops testium quidem solet vocari, licet raro ipsam testium substantiam occupet, sed plerumque tantum in illorum involucris haereat, praecipue in scroto. Cum autem & hic herniarum maxime communis locus sit, hinc tumens ab aqua aggesta scroto si fuerit, vocaverunt herniam, & ut distingueretur ab aliis speciebus, aquosam; unde & a Graecis omnes aquosi harum partium tumores vocabantur ὑδροκήλαι, generali nomine.

Cum autem in diversis locis aquosa talis colluvies colligi possit, merito hoc indagari debet; quod & diversa medendi methodus requiratur. Optimè hinc monuit *Celsus* (x), de his morbis agens: *Signa autem quaedam communia sunt, quaedam propria. Communia, quibus humor deprehenditur: propria, quibus locus.* Unde de diversis hujus morbi speciebus agendum est.

1°. Est

(x) Lib. VII. cap. 18. pag. 458.

1°. Est proprie Anasarca scroti, sive collectio aquae in tunica cellulosa hujus partis; adeoque omnia, quae ad §. 1225. memorata fuerunt, huc pertinent. Sub cute enim scroti (*y*) tenerrima cellulosa ponitur, in qua locantur bulbi pilorum; huic cellulosae succumbit musculus cutaneus cavus, *Dartos* dictus, cujus pleraeque fibrae per cellulosam illam transeunt, & cuti fortiter adhaerent. Concava pars illius musculi cutanei, sive *Dartos*, vestitur pariter tunica cellulari, & quidem crassiori, quam illa, quae inter cutim & hunc muscolum ponitur; unde proprie loquendo *Dartos* inter binas tunicas cellulares ponitur. Cum autem hydrops Anasarca sedem suam habeat in membrana cellulari, posset & concipi talis morbus in singulis his membranis. Verum cum tenerrimae sint, nunquam naturaliter pinguedinem habeant (in castratis tantum animalibus adipe implentur) tenuis musculus, cavus, cutaneus, interponatur, nullum dubium videtur, quin binae illae cellulosae per interstitia fibrarum hujus musculi communicent inter se, adeoque ambae simul aqua collecta turgeant in hoc morbo, qui Anasarca scroti vocatur. Sedes ergo hujus hydrophis est in illo spatio, quod cutim & tunicam vaginalem dictam, de qua postea, intercedit, & utramque hanc cellulosam occupat.

Videtur haec quodammodo *Celsus* (*z*) distinxisse; dum dicit: *Ac ne ei quidem humori, qui inter tunicas est, una sedes est. Nam modo inter summam & mediam, modo inter mediam & imam, consistit.* Videtur autem Anasarca scroti convenire cum hydrocele *Celsi*, in qua humor inter summam & mediam tunicam, id est, inter cutim & tunicam vaginalem, colligitur. Postea enim sic habet (*a*): *Si inter summam mediamque tunicam est, cum digitis duobus premimus, paulatim humor inter eos revertens subit: scrotum remissius est & albidius, si ducitur, aut nihil, aut paululum intenditur, testiculus ex parte, neque visu neque tactu sentitur.* Cutis enim scroti, dum aqua distenditur tunica cellulosa, corrugari nequit, uti in fanis & robustis fit.

Plures auctores, qui de hoc morbo scripserunt, multiplicaverunt species herniae aquosae; nam consideraverunt, aquam colligi non tantum inter vaginalem tunicam & testem; de qua postea ad tertium numerum agetur; verum etiam inter tunicam vaginalem & *Dartos*. Cum autem ex accuratissimi *Winslowi* observatis inter tunicam vaginalem & *Dartos* interponatur notabilis cellularis substantia, potius humor collectus in hoc loco faciet Anasarcam, dum illa cellularis substantia, uti modo dictum fuit, communionem habet cum simili, quae inter cutim & *Dartos* ponitur, disperebit fere tener ille musculus inter binas has membranas cellulosas distentas, neque videtur *Dartos* satis firmus esse, ut inter hunc & tunicam vaginalem aqua colligatur tanquam in sacco cavo. Legi certe merentur, quae circa hanc rem scripsit *Egregius Chirurgus Sharp* (*b*). Interim tamen, si humor hic collectus

vel

(*y*) Winslow Exposit. Anatom. Traité du bas Ventre N°. 493. & seq. pag. 562.

(*z*) Lib. VII. cap. 18. pag. 457. (*a*) Ibidem pag. 458. (*b*) A Cri-

tical Enquiry into the present state of surgery cap. 2. pag. 64. & seq.

vel ex natura sua propria acrior fit, vel mora diuturniori talis fiat, minime impossibile videtur, ut cellulæ hujus membranae erodantur, & sic collectus humor non amplius in divisis cellulis hæreat, sed in majori cavo. Quamdiu autem hæe cellulæ sunt integræ, non facile a pondere & copia collecti humoris hoc continget, cum non premat tota sua altitudine, sed in cellulis divisus hæreat, uti optime notavit *Celeberrimus Bertrandi* (c). Hoc videtur contingere, dum a calculo in urethra hærente, vel alia quacumque causa, impeditur urinae excretio; tunc summis illis & perpetuis nixibus urethra rumpitur, & urina se per substantiam scroti & penis diffundit (d). Vidi hoc contigisse in juvene, cui post repetitas gonorrhoeas, pessima methodo tractatas, carunculis enatis urethrae cavum fere integre oppletum erat, & urina totam cellulofam scroti impleverat, ac deinde pluribus in locis cutim erose rat sic, ut urina tota per hæc foraminula exiret, & vix quid per urethram. Dum universalis Anasarca habitum corporis occupat, minime mirum est, & cellulofam scroti tunicam repleri; interim tamen hic morbus observatus fuit scrotum occupare prae reliquis partibus. Mirus talis casus legitur (e) de homine, qui aliquoties Erysipelas scroti & pedum passus, tandem Anasarca harum partium laborare incepit, caeterum satis sanus. Excreverat scrotum, uti & penis, in molem immanem, ita ut scrotum in omni dimensione auctum ad genua pertingeret, & una cum pene resectum quadraginta libras pondere aequaret. Cutis quidem harum partium degeneraverat multum, triplo crassior facta, sed reliqua monstrosæ hujus molis substantia erat *composita ex innumerabilibus cellulis loculisque, quibus, velut intra totidem sacculos membranaceos, spissus & gelatinosus continebatur humor, qualem etiam in tumore pedum, cute hinc inde incisa, observavimus. Proinde hoc tenace latice totum scrotum, & penis involucrem, repletum deprehendimus, nec alias cavitates in isto invenimus, nisi eas, quibus testes, naturalibus multo majores, concluderentur.* Mirus ille casus confirmat, quæ modo dicta fuerunt, quod nempe ingens humoris copia possit in cellulis membranae hujus contineri, absque eo quod destructis harum cellularum membranis majus & amplius cavum fieret.

Cum jam venæ & arteriæ spermaticæ, una cum vase deferente, in funiculo spermatico dicto contentæ, ordinentur & firmentur in tunica cellulosa, poterit & hic loci similis collectio fieri; quam observavit *Celeberrimus Monro* (f). Tunc tumor mollis oblongus in funiculo spermatico percipitur, qui premendo diminuitur, vel & integre disparet quandoque: mutatur figura pro diverso corporis situ, si nempe horizontaliter decumbat aeger, & scrotum sustineatur, tumor apparet oblongus, & fere ejusdem crassitiei ab annulo abdominis ad summitatem testis usque; si autem erectus stet aeger, scro-

(c) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 85. & sequent. (d) Medic. Essays and Observat. Tom. V. pag. 300. (e) Act. Erudit. 1725. Novembris pag. 492. (f) Medic. Essays and Observat. Tom. V. pag. 301. & sequent.

scroto simul pendulo, in parte inferiori major tumor apparet, & minor in superiori. Imo & quandoque cellulae hujus membranae, sensim magis distentae, in cysticos tumores mutantur, qui coerciti a cremastere musculo oblongam figuram acquirunt, & facile tangi possunt: testiculus autem manifestè sub tumore tali percipitur. Enarrantur deinde observationes practicae, quibus modo dicta confirmantur.

2°. Notum est, hernias inguinales & scrotales fieri, non a ruptura peritonaei, vel saltem rarissimè, sed a peritoneo producto & extenso in proceffum cavum, qui recipit & continet in se intestini vel omenti partem: talis sacculus peritonaei adhuc facilius recipiet in se aquam in abdomine contentam, uti & aërem in cavo abdominis collectum in tympaniticis. Cum autem hernia reducta bracherio firmatur locus, ne intestina vel omentum elabuntur, productio peritonaei illa adhuc pendula in scroto manet, & si aqua in cavo abdominis adsit, poterit illa se facile sub comprimente inguen bracherio subducere, & implere sacculum herniosum. Imo quandoque observatum fuit, licet omentum & intestina in sacco hernioso ingenti haerent adhuc, simul tamen magnam aquae copiam adfuisse. Sic ex annosae herniae sacco, enormiter tumente, sex libras seri lymphidi eduxit *Monro* (g), & tunc tactu facile potuit distinguere intestini gyros & omenti inaequalem superficiem, quae herniam constituebant. Rarius contingit, post reductam herniam, partem superiorem sacculi herniosi sic connivere, ut non amplius admittat intestini vel omenti prolapsum, sed tamen parva apertura maneat, quae aquam ex abdomine defluentem accipiat. Vidit hoc celebris Chirurgus *Saviard* in cadavere foeminae asciticae, quae & hernia laboraverat, & tumorem in inguine habebat (h). Saccus erat herniosus, qui minima apertura in parte superiori relicta admittebat partem seri in abdomine fluctuantis. Similis casus alibi legitur (i), ubi simul egregius author notat, inventum fuisse sacculum herniosum talem aqua plenum, cujus orificium, cum abdominis cavo communicans, omnino clausum erat.

Cognoscitur autem haec species hydroceles imprimis ex hernia praegressa, & ascite praesente; uti enim optime notavit *Sharp* (k), solus ascites non implet scrotum; & provocat ad omnes practicos, an unquam viderint ascite laborantes, qui simul hydrocelem patiebantur, nisi antea herniosi fuissent. Fateor, quod numerosos viderim asciticos, & licet abdomen distentissimum aqua foret, nunquam vidi, viam sibi fecisse in scrotum, nisi hernia praegressa fuisset.

Facile intelligitur, quod talis hydrocele cum abdominis cavo communicans pressione evanescere possit, per decubitus supinum declivem minui, si nondum omnino pleum aqua fuerit abdominis cavum, erecto aegro augeri, & ipse

(g) *Medic. Essays and Observat.* Tom. V. pag. 315.

(h) *Nouveau Recueil*

d'Observat. Chirurgic. observ. 22. pag. 120.

(i) *Le Dran Traité des*

Opérations de Chirurgie pag. 184.

(k) *A Critical inquiry into the present*

state of surgery cap. 2. pag. 72.

ipse tumor aquosus farciminis formam referre, debeat, cum talis figurae sit faccus herniosus repletus.

Observatum fuit (1), vesicam urinariam, protensam in processum quasi, exire per anulum abdominalem in scrotum, & tumorem herniosum facere, qui urina distentus fallere posset minus peritos sub hydroceles specie. Verum cum plerumque post diu retentam urinam hoc malum sequatur, & presso tali tumore urina exeat per urethram, tumorque minuatur insigniter, vel & totus quandoque evanescat, postea denuo replendus ab urina collecta, non adeo difficile videtur, distinguere herniam urinofam ab hydrocele, praecipue cum hic morbus longe melius cognitus sit quam olim, quando raro vel nunquam cogitabatur de vesicae hernia. Cum autem hujus loci non sit de hoc morbo differere, videantur illa, quae in *Academia Chirurgica Parisina* (m) habentur, ubi optima omnia, quae ad hunc morbum cognoscendum & curandum spectant, collecta legi possunt.

3°. Haec est tertia hydroceles species, & omnium frequentissima, ita ut fere hanc unicam agnoverit *Egregius Sharp*, praeter anasarcam scroti (n): Colligitur autem in tunica vaginali testis dicta, quae est continuatio vaginae, quae funiculum spermaticum ambit: dum enim haec vagina ad testem accedit, sensim magis magisque dilatatur, & constat quasi binis capsulis membranaceis, quarum una alteram includit, sic ut externa longior sit, & fundum largiorem habeat, adeoque intervallum sit inter binos harum capsularum fundos, in quo intervallo testis locatur. Interna tunica facit fundum vaginae funiculi spermatici, & illi adhaerens sepimentum facit, quod communicationem tollit inter vaginam funiculi spermatici, & tunicam vaginalem testis, quae est continuatio externae membranae, & dilatatur circa testiculum (o). Poterit ergo aqua colligi in vagina funiculi spermatici, de qua re ante dictum fuit; sed illa hydroceles species de qua jam agitur, colligitur in cavo tunicae vaginalis, quae testiculum cingit. Demonstravit autem *Kaau* (p), internam superficiem tunicae vaginalis, uti & testiculi & Epididymidis superficiem, perpetuo exhalare tenuem rorem, qui post mortem collectus & condensatus madorem notabilem exhibet, quem semper inveniri in hoc loco testatur *Sharp* (q), & a cujus accumulatione hydrocelem fieri merito contendit. Legitur casus satis mirus, a *Celeberrimo Monro* descriptus (r), de vegeto senē, cui tumor aquosus in superiori parte scroti sic excreverat, ut pertusione opus haberet, cum discissionem facci ad curam radicalem perficiendam admittere nollet. Post aliquot menses faccus, ut solet fieri, denuo implebatur; per integrum biennium punctiōnem distulit; & tunc scrotum non tantum in superiori, verum etiam in inferiori, parte tumebat, nec testiculus

(1) Académ. des Sciences l'an 1713. Memoir. pag. 147. (m) Tom. II. pag. 1. & sequent. (n) A Critical inquiry into the present state of surgery pag. 65. (o) Winslow Exposit. Anatom. Traité du bas Ventre N. 515. 516. 517. pag. 564. (p) Perspirat. Hippocr. pag. 313. 314. (q) A critical inquiry into the present state of surgery pag. 66. (r) Medic. Essays Tom. V. N. 21. pag. 310. & sequent.

culus amplius percipi poterat tangendo. Exterius apparebat transversa depressio, quae totum tumorem bifariam divisum monstrabat: dum inferior pars digito premebatur, nulla fluctuatio percipiebatur in parte superiori. Pertundebatur scrotum in parte inferiori, exibant plures aquae unciae, sed superior tumentis scroti pars non detumescebat. Post aliquot dies febris, inflammatio, ac suppuratio, secuta fuerunt in parte inferiori scroti, & maturatione facta, discisso loco duodecim puris unciae exiverunt, evidenterque apparuit, pus hoc collectum fuisse in ipsa tumentis testiculi substantia. Post decem dies observabatur, apparatus Chirurgicum ulceri impositum plus solito madescere; quo remoto, lymphida guttatim exstillabat aqua, & superior scroti tumor minuebatur, qui continuante eodem stillicidio totus evanuit; ulcus curabatur, nec postea unquam rediit Hydrocele.

Videtur ille casus docere, quod aqua collecta fuerit in vagina funiculi spermatici; hincque tumor natus in superiori scroti parte; sed postea pariter similis collectio contigit in tunica vaginali testis, & aqua inde educta, fundus vaginae funiculi spermatici, non amplius sustentatus aqua in tunica vaginali collecta, ruptus viam fecit, ut aqua contenta elabi posset.

Cum autem magna hic & assidua fiat perspiratio, ut testis perpetuo foveatur blando tali vapore, si resorptio a quacumque causa impediatur, accumulabitur sensim humor, & tunica vaginalis poterit sensim in immanem molem distendi, uti frequentes satis observationes docuerunt. Idem jam a ruptis vasis lympham ferentibus fieri poterit, uti antea in recensendis diversis hydropum speciebus demonstratum fuit. Vidi hominem sexagenarium, cui, dum in platea urinam mittebat, pes subito gliscebatur, simul acutum sentiebat dolorem in dextra lumborum parte, sed brevi evanidum, paulo post in eodem latere hydrocele nata fuit, satis subito aucta, ita ut brevi punctura opus habuerit. Videtur in hoc casu probabile, a ruptura vasorum hydrocelem natam fuisse.

Cavendum est, ne alii tumores fallant sub hydroceles specie; quod tamen vix fiet, si debita adhibeatur attentio. Inflammatorii enim harum partium tumores, calore, rubedine, dolore, febre comite, satis distinguuntur; suppuratorii & ichorosi tumores ab inflammatione aliisve causis praegressis noscuntur, & aequae ac hydrocele collecti humoris evacuationem indicant, ne malum mora pejus reddatur. Quandoque & testis a contusione aliisve causis intumescit, durus ac scaber fit, & in immanem molem quandoque excrescit; vocari solet tunc *Sarcocele*; quae tamen tactu facile distinguitur ab hydrocele. Aliquando etiam observatur, teste sic male affecto, sequi hydrocelem; quae si in magnam molem excreverit, occultare potest testem tumidum sic, ut tangi non possit. Tunc autem compositum malum est, & historia morbi docebit, testis tumorem praecessisse hydrocelem: si exacta morbi descriptio a rudioribus hominibus obtineri nequeat, cum cautela tamen punctura adhiberi poterit absque testis laesione, uti postea ad §. 1252. dicitur, ubi de Paracentesi scroti agendum erit.

Cognoscitur morbus ille tunc tantum, quando tumore se manifestat: ipsum enim initium, dum parca tantum serosae lymphae copia in tunica vaginali

colligitur, distingui nequit. Tumor autem ille non est elasticus, nec digitis prementibus cedit, postea demum resurgens, ut in Anasarca scroti fit, quia non haeret in tunica cellulosa, sed in vaginali testis tunica. Confirmatur Diagnofis, si primae & secundae speciei hydroceles signa, antea recensita, absint. Cum cavum tunicae vaginalis rotundam fatis figuram habeat, idem dilatatum hanc figuram habebit; cum autem tunica vaginalis versus superiora angustior fiat, hinc poterit, penitus repleta, figuram ovalem referre; licet tamen, aucta copia humoris contenti, & haec superior pars tunicae vaginalis sic dilatari soleat, ut totus tumor rotundam figuram acquirat. Cum autem & tunica vaginalis, & integumenta scroti, multum distenta attenuentur distrahendo, hinc sacculus, in quo collectus haeret humor, fatis pellucidus apparebit, praesertim si molli linteo & lato stringatur prudenter scrotum in parte superiori, ut tensio augeatur. Aqua autem, in hydrocele tali contenta, plerumque lymphida esse solet; adeoque totus tumor pellucebit, si a parte adversa lucens candela ponatur, ita ut testiculus in medio tumore haerens distingui facile possit, & sic in paracentesi instituenda caveri, ne ab acus triquetrae cuspide laedatur. Haec Diagnofis a *Celso* (s) confirmatur; qui sic habet: *Tumor mollis est, si non nimius humor subest; at, si is vehementer increvit, renititur sicut uter repletus & arctè adstrictus: Venae quoque in scroto inflantur; & si digitis premimus, cedit humor, circumfluensque id, quod non premitur, attollit, & tanquam in vitro cornuve per scrotum apparet; isque, quantum in se ipso est, sine dolore est.* Deinde postquam addidit signa, quibus prima hydroceles species dignoscitur, addit: *At, si sub media tunica est, intentum scrotum magis se attollit, adeo ut superior coles sub tumore delitescat.* Notandum tamen, quandoque contingere, ut collectus in tunica vaginali humor pellucidus non sit, sed turbidus, & aliquando sanguinolentus; quod saepius fieri solet in hydrocele inveterata, ubi humor collectus mora jam degenerari incepit, & vasa macerata, vel & erosa, sanguinem effuderint. Pelluciditas tunc non adest, & Paracentesis scroti majori cum cautela debet institui.

Praeter recensitas modo hydroceles species, voluerunt quidam, aquosum humorem colligi posse inter ipsam testium substantiam & membranam propriam testium, quae nervea atque albuginea vocatur, fortis admodum est ac tenax, & arctissime accrevit ipsi testium substantiae. Imo *Celeberrimus Winslow* (t) credit, membranofas illas cellulas, quae testiculi vasa secretoria continent & ordinant, esse productiones tunicae albugineae, quae testiculum obvolvit. Unde facile patet, non posse hic colligi tam facile humorem, & si collectus foret, non posse distendi tunicam albugineam, aut a testiculi substantia sic divelli, quin tota testiculi structura penitus destrueretur; quod etiam fieri deberet, si in ipsa testium substantia colligeretur hydrops. Optime notat *Celeberrimus Bertrandi* (u), nullas inveniri observationes, quibus

li-

(s) Lib. VII. cap. 18. pag. 458.

(t) Exposit. Anatom. Traité du bas Ventre

N°. 486. pag. 561.

(u) Académ. de Chirurg. Tom. III. pag. 101.

liquido demonstraretur testium hydrops ita, ut omnis suspicio de alia aquarum sede adimatur. Praeterea monet, quod in casibus, ubi talis morbus adesse credebatur, effluerit humor, qui testiculi eliquationem putridam, vel supurationem veram, fuisse praegressam probaret.

Certe si adesset talis hydrocele, a praecedenti vix posset distingui, quae in tunica vaginali colligitur, nisi forte immani dolore in morbo incipiente, dum nempe tunica albuginea a testis substantia lenta distractione separaretur. Cum autem hoc fieri non posset, nisi simul destructa testis fabrica, sola ejusdem extirpatio superesset, ut curatio fieret. Testes maceratos in aqua & diffuentes quasi in hydrocele inveterata observatos fuisse, certum est; sed de testium hydrope proprie sic dicendo non constat.

§. 1228. **O**bservatum fuit, hos omnes morbos produci ab omni causa, quae valet liquidum serosum 1. ita coercere, ut redire nequeat in venas, sed extensis in vasis stagnet. vel 2. ipsa vasa rumpat ita, ut intra membranulas effundatur. aut 3. vasa reducentia a cavitatibus ita obstruat, & liquida in cavitatibus deposita tam parum moveat, ut non exhalent, nec resorbeantur.

Postquam enarratae fuerunt hydropis diversae species, sequitur, ut dicatur de causis hydropis, quae per attentam observationem hujus morbi detectae fuerunt, vel etiam in dissectis hydropicorum cadaveribus inventae. Sequenti paragrapho praecipuae enumerantur. Cum autem adeo variae & numerosae sint, ordo doctrinae poscit, ut ad quasdam magis generales classes reducantur. De qua re hac paragrapho agendum.

1°. Notum est ex Physiologicis, omnem lympham, a quacumque corporis parte reducem, per vasa venosa lymphatica venire in venas sanguineas, sive immediatè, sive prius ad cysternam lumbarem, ad ductum thoracicum, & deinde in venam subclaviam, derivetur. Si jam quacumque de causa impediatur liber transitus lymphae in majora vasa, stagnabit haec in vasis suis, illa distendet, & minimae venae resorbentes se evacuare non poterunt; hinc resorptio ex cavis corporis cessabit, dum tamen exhalatio per arterias perget in eadem cava; adeoque nascetur hydrops. Directis experimentis in vivis animalibus hoc demonstravit *Lowerus* (w). In majori molosso, perforato thorace, ligavit venam cavam ascendentem, dein consuit vulnus; mox languit animal, & intra paucas horas exspiravit: *In dissecti abdomine magna seri quantitas innatare conspiciebatur, non aliter, quam si Ascite diu laborasset.* In alio cane venas jugulares arctè ligaverat; post aliquot horas partes omnes supra ligaturam mirè intumescebant, & intra duos dies canis, quasi angina suffocatus, periit: invenit musculos omnes & glandulas, supra ligaturam positas, sero limpido admodum distentas & pellucas. Apparet hinc, ab im-

(w) De Corde cap. 2. pag. 123. & sequent.

impedimento motus sanguinis venosi intra paucas horas ascitem ortum fuisse. In cadavere puellae octo annorum (x), quae a collecta in ventriculis cerebri aqua perierat soporosa, cum difficili respiratione, inventa fuit & pectoris cavitas plena sero aquoso subrubello; in cerebro autem lymphidissimus humor reperiebatur. Dum autem totum pectoris cavum liberasset a contento humore, invenit pulmones sanos; verum abscessus binos, & duos tumores duros, carnosos, ovum columbinum magnitudine aequantes, qui venam cavam descendentem compresserant; & procul dubio inde orta fuerat collectio feri aquosi, in capite, & in pectore.

Sed & videmus toties in gravidis, si distentus uterus premat venas iliacas, crura & femora tumore hydropico affici, quandoque & genitales partes vera anasarca turgere: simul ac post partum tollitur haec venarum compressio, intra paucos dies saepe evanescit omnis tumor. Haec, & similia plura, dum considerabant Celebres Medici, statuerunt nimiae corporis in hydrope intumescitiae & separationis feri a sanguine, ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis, veram causam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum (y). Inde etiam intelligitur ratio, quare in hydrope incipiente, uti notatur ad §. 1230., pedes primo tumere incipiant, quia nempe difficilis in extremis inferioribus est sanguinis venosi adscensus contra gravitatis nixum, praecipue in illis, qui sedentariam nimis vitam agentes vix corpus movent. Unde etiam, procerae staturae homines hydropi magis obnoxios esse, creditur (z). Praecipua enim staturae diversitas pendet a majori minorive longitudine crurum & femorum: illa enim distantia, quae mensuratur a summitate ossis sterni usque ad ossa pubis, in hominibus diversae staturae non adeo multum differt, cum viscera thoracis & abdominis in omnibus locum fere similem requirant. Praecipua autem staturae varietas a majori minorive longitudine capitis, colli, & imprimis artuum inferiorum, oritur.

In proceris ergo hominibus, sanguis venosus per longius spatium contra gravitatis nixum ascendere debet, adeoque, caeteris omnibus paribus, facilius tumbunt in his hydrope pedes. Optime notavit *Celeberrimus de Sauvages* (a), humores sanos habere certum visciditatis gradum, per quam adhaerent lateribus vasorum; adeoque per hanc minuitur actio gravitatis, ubi perpendiculariter fere debent ascendere. Si jam nata fuerit cachexia talis, ut non amplius firmus & bonus sanguis producat, sed in aquosam tenuitatem degenerare incipiant humores, minuetur illa adhaesio ad latera vasorum, manente tamen immutata vi gravitatis; adeoque tunc facile tumbunt artus inferiores.

Pariter ex his intelligitur, cur quocumque obstaculo nato circa sinum venosum dextrum, arteriam pulmonalem, vel in ipso pulmone, sic ut liber sanguinis transitus per hoc viscus impediatur, hydrops metuendus sit: binae enim

(x) La Motte Traité compl. de Chirurg. Tom. II. pag. 186. (y) Frid. Hoffmann. Med. Rat. System. Tom. IV. part. 4. cap. 14. pag. 431. (z) Ibidem pag. 436. (a) Dissertat. sur les Médicam. pag. 12.

enim venae cavae se tunc libere evacuare nequeunt; unde totius sanguinis venosi motus impeditur. Inde fit, ut toties miseri, qui polyposis concrecionibus circa cor & majora vasa laborant, pereant hydropici. Ob eandem rationem Asthmatici saepius hydropici fiunt; quod & monuit *Aretaeus* (b), de hoc morbo agens: *Nonnulli ex his celerius suffocati sunt; quam aliquod deterius omne corpus invaserit: nonnullis vero in hydropem circa ilia, aut in eum, qui Anasarca dicitur, desinit.* Et *Aëtius* (c), licet secundum opinionem sui temporis statuisset; *Citra hepatis refrigerationem impossibile est, aquam congelari;* adeoque hepatis refrigerato omnem hydropem adscriberet; tamen paulo post adjungit sequentia: *Novimus etiam quosdam, qui ex recta spiratione, quam orthopnoeam vocant, in aquam inter cutem sunt deducti.*

Nec mirum est, Veteres hepar male affectum accusasse tanquam omnis hydropis causam, cum toties male affectum hoc viscus in hydropicorum cadaveribus inveniatur, cava ascendens per hepar transeat, & vena portarum per totam hujus visceris substantiam distribuatur. Tumore enim quocumque in hepate nato, fieri poterit impedimentum motui sanguinis venosi. Remoto autem obstaculo, quod liberum motum sanguinis venosi tollebat, resorptio extravasati liquidi fieri poterit, & resorpti evacuatio de corpore per loca commoda. Unde *Hippocrates* dixit: *Ab Hydropse detento, aqua secundum venas in ventrem fluente, solutio* (d). Cujus textus alia occasione mentionem feci ad §. 719.

2°. Si impedito libero motu sanguinis venosi distenta maneant vasa lymphatica, poterunt & aucta distensione rumpi, & liquidum contentum in cava effundere. Verum quidem est, plures auctores negare hanc hydropis causam; alii rarissime hanc causam hydropis adesse, si unquam, credunt (e). Observaverat *Lowerus* (f) in ovibus, hydrope pectoris atque abdominis defunctis, vasa lymphatica plena & turgida; ita ut Anatomicis commendet talia cadavera praeter reliquis pro optima vasorum lymphaticorum demonstratione. Hoc autem succedere nunquam posset, si vasa lymphatica rupta fuissent. Interim tamen si consideretur, ipsum ductum thoracicum ruptum fuisse, qui maximum vas est lympham ferens, & hinc quasi vena cava lymphae vocatur, nulla videtur esse ratio, quare & in minoribus vasis lymphaticis idem contingere non posset. Imo ipse ille *Egregius Auctor* (g), qui negaverat, hydropem a ruptura vasorum lymphaticorum unquam fieri, recenset casum hominis, ex cujus thorace larga quantitas liquidi chylosieducta fuerat, & in cujus cadavere ductus thoracicus circa tertiam aut quartam thoracis vertebra perforatus fuit inventus. Dum autem in vivis animalibus ligaverat ductum thoracicum, fatetur, receptaculum chyli quandoque, aut quaedam ex majoribus vasis lacteis, rupta fuisse. Sed per morbos poterit idem con-

(b) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. I. cap. 12. pag. 41. (c) Serm. X. cap. 20. pag. 233. (d) Aphor. 14. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 255. & Coac. Praenot. N°. 461. Charter. Tom. VIII. pag. 879. (e) Monro an Essay on the Dropsy pag. 20. (f) De Corde cap. 2. pag. 124. 125. (g) Monro an Essay on the Dropsy pag. 22.

contingere; quod in vivis animalibus ligatura fecerat. Puellus duorum annorum, post peripneumoniam male curatam, valetudinarius, cum tussi & difficili respiratione, mansit per annum, accessit febris quotidiana intermit- tens, tumor abdominis hydropicus, indies crescens, tussis & dyspnoeae aug- mentum, atrophia partium, tandemque tot malis succubuit aegrotulus. Ve- geta tamen mansit facies, & appetitus integer ad mortem usque. Praedixit *Mortonus* (b) amicis, esse hydropem vere chylosum, factum a depluvio chyli in cavitates abdominis per vasa lactea, ex accidente aliquo rupta. Viderat enim, paracentesi abdominis in vivo adhuc puello instituta, exivisse plurimas libras chyli lactescentis, dulcis, qualis in ipso ductu chylofero reperitur. In cadavere autem invenit pulmones sanos, nisi quod in postica parte pone tracheam glandulae appaerent admodum numerosae, eaeque satis insignes & durae, egregiam pressuram super ipsum ductum thoracicum facientes, fere qua parte venam sub- claviam pertingit; erantque adeo insignis ponderis & molis, quod ob pressuram super ductum inde factam, ac si a fascia injecta, difficile admodum videbatur, se omnino possibile, ut chylus sese in sanguinem trajiceret.

Si jam simul consideretur, vasa lymphatica tenerrimas habere tunicas, & una cum liquore contento sic pellucere, ut minus peritorum oculos facile fugiant; praeterca, haec vasa tamen satis notabilem magnitudinem habere, ita ut (vide §. 1215.) in renibus inventus fuerit truncus dimidii calami scri- ptorii magnitudinem habens, patebit satis, non esse impossibile, ut tenera adeo vasa, liquido contento turgidissima, rumpantur quandoque, effundant lympham, plorent deinde perpetuo, & sic hydropem producant. Maxima enim lymphae copia per vasa lymphatica discissa vel rupta exire potest: te- statur hoc *Ruyfchius* (i). Chirurgus bubonem venereum ante perfectam ma- turitatem aperuerat, & mala fortuna vas lymphaticum dissecuerat, unde ma- gna lymphae copia quotidie effluebat, ita ut lintamina imposita continuo madescerent. Spleniis infra locum affectum impositis, & per fibulam arcte compressis, compefcuit lymphae per vasa lymphatica ascendentia motum, & sic curavit feliciter. Aliquoties vidi, post venae sectionem institutam mole- stissimum lymphae copiosae stillicidium diu mansisse. Adeoque patet, ruptu- ram vasorum inter causas hydropis numerari posse, licet tamen sequens causa longe frequentior sit.

3°. Antea saepius notatum fuit, cava corporis majora & minora semper in vivente & sano homine plena esse vapore tenuissimo mobili, qui ex dis- secto abdomine sani animalis exit instar densae nebulae, imprimis hyemali tempore, & difflatur in auras. Videtur idem ille vapor a venulis minimis resorberi, antequam in laticem condensetur, cum in vivis animalibus viscera humida quidem inveniantur in omni superficie, sed nihil liquidi collecti re- periat in cavis corporis, nisi post mortem. Cum impetu enim efflatur ex arteriis exhalantibus ille roscidus vapor, & eadem vi videtur introprimi in venu-

(b) Phthisiologiae Lib. I. cap. 10. pag. 21.
N°. 41. pag. 40.

(i) Observat. Anatom. Chirurg.

venularum patula oscula. Nisi ergo valida vis vitalis adsit, quae humores circumducat, minori cum impetu ex arteriis exhibit ille vapor, minore vi urgebitur in venas: unde etiam languidis & debilibus magis infestus est hydrops, robustis & alacribus minus. Omnia ergo, quae vasorum robur debilitant, ad hydropem disponunt. Sic observavit *Hippocrates* (k), quum annus austrinus humidus & molliis fuisset, in hydropem multos incidisse: nil enim magis debilitat solidas nostri corporis partes, quam humidus & tepidus vapor, uti antea, quando de solidarum partium morbis agebatur, demonstratum fuit.

Simulac autem debilitatur vasorum robur, minus agunt in contenta fluida, nec chylum possunt in bonum & firmum sanguinem mutare; hinc incipit deficere pars rubra in sanguine, & cum haec pars omnium crassissima sit, tota massa humorum in majorem tenuitatem degenerat, cachectica fiunt corpora, & si nimis attenuata fluida distillantur de corpore, marasmus sequitur, si manent in corpore, in cavis accumulatur, fitque Leucophlegmatia & Hydrops; uti ad §. 1170. dictum fuit.

Cum autem & illa corpora, quae firma vasa habent, ac copiosum sanguinem rubrum, plus caleant, caeteris paribus, minus in hydropem prona erunt, sed potius in morbos acutos calidos vergent: minuto autem calore, vaporosum illud exhalans condensatur in laticem, cava implet, & difficillime resorbetur: hinc toties observantur hydropicorum crura & femora marmoris instar frigida; ideoque, uti postea in curatione dicetur, Medici tantam spem ponunt in frictione partium tumentium, ut stagnantia moveantur non tantum, verum etiam, ut per frictiones natus calor in vapores solvat extravasatum liquidum, sicque resorptioni reddat magis aptum. Antea ad §. 44., ubi de morbis viscerum debiliu & laxorum agebatur, notatum fuit, illam vim, qua minima orificia venosa imbibunt ex cavis corporis locis effusos humores, crescere & decrescere proportionaliter ad circulationis vires. Simul tunc notabatur, quod in summis languoribus diutius videatur persistere vis evacuans arteriae, quam vis resorbens venae: unde etiam ob hanc causam in cadaveribus fere semper aliqua humidi quantitas in cavis corporis reperitur.

Ubi autem aqua nimis abundat in humoribus humanis, nec distillatur de corpore per vasa cutanea, aut per urinae vias expellitur, crescit perpetuo ejus copia, & reliqua omnia minuuntur.

Sic in confirmato hydrope videmus, abdomen & artus inferiores tumere immaniter, dum superiora tabescunt, & vasa sanguinea pauculum tantum sanguinis continent, ita ut fere in totum collabantur.

Sed & alia ratio est, quare abundans in humoribus nostris aqua derivetur in cava corporis, & hydropem faciat. Prima fronte videretur, quod aqua, sanguine rubro tenuior, facillime deberet transire ex arteriarum sanguiferarum finibus in venas; & sic sperabat *Celeberrimus Hales* (l), quod posset aqua

(k) Epidem. Lib. III. Charter. Tom. IX. pag. 259. & 263.

(l) Haemastat.

Exper. XX. pag. 143. & seq.

calida immiffa per arterias omnia vafa fanguinea, venofa aequae ac arteriofa, eluere & penitus liberare ab omni craffo fanguine. Sed non fufficit eventus: aqua enim non redibat per venas; fed per minimas arterias, per quas fanguis ruber transfire non poterat, in vacua interftitia membranac cellulofae penetravit; vicinasque arterias compressit mole fua, & adhuc plus venas minus refiftentes. Conclufit autem ex hoc experimento, ultimas arterias capillares fanguineas adeo contractiles effe, ut earum fines extremi non poffint retineri aperti per aquam transfluentem, fed requiri non interruptam globulorum rubrorum feriem, quae viam ex ultimo extremo arteriae in venam ipfi continuatam fervet apertam. Hinc alibi (*m*) demonftravit, non fufficere ad vitam, ut arteriae & venae plenae maneat aqua, poft fanguinem eductum; moriebantur enim animalia. Simul, dum pergebat per tubum carotidi arteriae affixum aquam infundere, venis jugularibus quamvis fecundum longitudinem fiffis, non exivit libere aqua per has aperturas; fed omnes partes corporis incipiebant tumere, & fiebat univerfalis hydrops; ubera distendebantur, omnes mufculi turgebant, interftitiis inter fibras illorum repletis aqua. Interim non majori vi aqua premebatur per arterias, quam erat vis cordis in ftatu naturali.

Patet ergo ratio, quomodo fola aquae in fanguine aucta proportio ad reliquas partes poffit difponere ad hydropem.

Ubi autem aqua in cavis corporis ad talem copiam pervenit, ut multum distendere incipiat continentes membranas, tunc vix poffibile est, ut amplius in vapores resolvatur; quandoque mora spiffefcit gelatinae inftar, ficque nullo modo poterit reforberi. Praeterea dum ab aqua accumulata ultra modum membranac distenduntur, licet forte credi poffet, fic pariter diftrahi & latiora fieri venularum reforbentium oscula, tamen venarum ramuli ab ipfa preffione liquidi fic comprimentur, ut nil amplius transmittere poffint, adeoque reforptionis difficultas augebitur. Accedit praeterea, quod in diuturniori hydrope obfervatum fuerit, limofas foeces incrustare latera cavi continentis, quibus oscula venofa obturantur. Hoc imprimis in hydrope, faccato dicto, fuit obfervatum frequentius; uti cadaverum fectiones docuerunt, & antea dictum fuit.

Hae funt tres generales caufae, unde Hydrops nascitur. Sequitur jam, ut confiderentur illae mutationes morbofae corporis humani, quae unam vel plures harum caufarum praecedere folent, ficque hydropi fecuturo occasionem praebent.

§. 1229. **Q**uae caufae obfervatae funt imprimis: difpofitio gentilitia: potus nimius frigidae fubitus, neque vomitu, neque alvo, neque fudore, vel urina, calore motuve excitatis, excretus: Morbi acuti, imprimis ardentiffimi, five cum fiti potuque
inex-

(*m*) Haemafat. Exper., XIV. pag. 114. & fequent.

inexplebili, five sine his: Dysenteria lienosa diu permanens: omnes pertinaces viscerum obstructions, ut scirrhi Hepatis, Lienis, Pancreatis, Mesenterii, Renum, Uteri, Intestinorum: Icterus: Quartana faeva & diuturna: Lienteria: diarrhoea: dysenteria diuturna: Coeliaca: Empyema: phthoë: podagra: Evacuaciones quaecunque nimiae, maxime sanguinis arteriosi: haustus acrium, fermentatorumque liquidorum: victus tenacium, durorum: Hydatides ingentes, plures, in cavo abdominis pendulae: & plura similia, ut Melancholia, Scorbutus &c.

Dispositio gentilitia. Numerosis fatis observatis constat, Morbos ex parentibus in prolem derivari; uti alia occasione ad §. 1075. dictum fuit; adeoque minime mirum videbitur, si hydropicis parentibus nati ab eodem morbo sibi timeant. Et uti solet futurorum malorum metus efficere, ut vana etiam avidè arripiantur remedia, hinc, ut antea & de phthisi dictum fuit, hydrope mortuorum cadavera dum comburebantur, illorum liberi fedebant pedibus in aquam demissis; sic enim caveri credebatur, ne morbus in illos transfiret unquam (*n*). Populus Antwerpiensis, *Helmontii* tempore, in illa versabatur opinione, *nisi omnis aqua e cadavere hauriretur, in proximum haereditatem hydropem migraturum; adeoque solliciti erant de sectione.* Saltem haec populi persuasio illud utilitatis habuit, ut frequens daretur Medicis occasio lustrandae hydropicorum cadavera, ut tanto melius morbi hujus causas & effectus investigare possent. Antea dictum fuit, debiles & flaccidos homines huic morbo, caeteris paribus, magis obnoxios esse; cum autem talium & infirma soleat esse progenies, patet facile ratio, quare dispositio gentilitia inter causas hydropis numeretur.

Potus nimius frigidae subitus &c. Haec causa satis frequens est subiti hydropis, imprimis in castris, dum lassii & aestuantes a validiori labore, vel & longiori itinere, milites affatim frigidam hauriunt, & mox ad quietem se disponunt. Antea, dum de *Pleuritide* & *Peripneumonia* agebatur, demonstratum fuit, quantum discrimen subitae mortis, vel & morborum acutissimorum, imminet illis, qui, calefacto per aestum aut validos labores corpore, frigidam affatim ingurgitant. Ubi autem hoc periculum effugerunt, aliud superest, ne nempe subito hydropici fiant. In quibusdam morbis prodest quandoque gelidissimae aquae potus; uti in cura Ilei inflammatorii, Haemoptysis &c., dictum fuit: verum prudentes Medici modica quantitate, & saepe repetitis vicibus, gelidam potandam praebent, ut in ventriculo calefieri possit, & postea aequabiliter per totum corpus diffundi. Solet enim, dum hac lege datur gelidus potus, & bene tecto corpore in lecto decumbunt aegri, sequi blandus & aequabilis ad extrema corporis usque calor; simulque succedit toto corpore profusus sudor, quo diffatur aqua, quae in sanguine abundat.

Ve-

(*n*) Plutarch. de his qui serò a Numine puniuntur Tom. II. pag. 558.

Verum dum aestuante corpore, absque ullo moderamine, largis haustibus aqua ingeritur, & non bene tecto corpore postea quiescunt homines, nullus sudor sequitur, imo quandoque paucissima exit urina, & omnis aqua ingesta sanguini permixta manet. Verum ex pulcherrimis experimentis *Celeberrimi Hales*, ante memoratis, patuit, magnam copiam aquae, sanguini mistam subito, non transire ex arteriis in venas sanguineas, sed per tenuiores ramulos secretorios deponi in cava corporis, sicque satis subito produci hydropem universalem. Hoc contingit miseris illis, dum mox post copiosum gelidae potum quiescunt; si enim pergerent corpus acriter movere, musculis perpetuo & validè agentibus, impediretur collectio aquae in tunica cellulosa, quae ubique musculis incumbit, & illorum interstitia replet; simul dum a motu pergit incallescere corpus, aqua ingesta mobilis manet, & per sudoris vel urinae vias denuo exit de corpore, aut si nimium gravat corpus, vomitu expellitur, vel per alvum ruit.

Sed praeterea, dum frigida potata subito turget ventriculus, calefacto per motum corporis praegressum hepatis, accumbenti & incumbenti ventriculo, subitum applicatur frigus; unde metuenda est hepatitis, & ejus effectus, scirrhus nempe hepatis, uti antea ad §. 916. dictum fuit; statim autem videbimus, ab hepatis scirrho frequenter hydropem nasci; adeoque duplicem ob rationem post imprudentem frigidam ingurgitationem, calefacto prius corpore, fit hydrops; vel subitaneus, dum aqua ingesta manet in corpore; vel tardior, dum post hepar prius male affectum sequitur. Cum autem hepatis refrigerationem pro causa primaria hydropis habuerint Veteres Medici, & ab hac sola, absque ullo hepatis tumore praeter naturam, hydropem nasci posse statuerent, licet & hepatis indurationem saepe praecedere hydropem probe novissent, dixit *Aëtius* (o) sequentia: *Aquae inter cutem morbo corpus apprehenditur, ex sola refrigeratione, hepate in his in principio affecto: post vero aliquando & durum fit; quod palam in illis videre est, qui ex intempestivo aquae frigidae potu hepar refrigeratum habent acervatim, ut statim aquae suffusionem operetur, priusquam ipsum in scirrhosum tumorem elevetur.* Omnium autem pulcherrime subitum talem hydropem *Aretaeus* (p) describit: *Fit & hydrops subito, a copioso frigidae potu, quum prae nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit; postea humidum in peritoneum delatum fuerit; atque inde in ventribus insitus calor refrigeratus fuerit: deinde in ilia guttae effluunt, quae prius in aërem versae, per transpirationem digerebantur. Id igitur si incidit, facilius est hujus morbi curatio, antequam viscus aliquod, aut totus homo, affectus sit.* Praecipue autem damnavit *Hippocrates* (q) aquam pluviam ac stagnantem, & hydropem universalem inde oriri dixit: *Quum quis per aestatis tempus ex longo viae itinere in aquam pluviam & stagnantem inciderit, eamque avidè copiosam biberit: si igitur carnes aquam ebibe-*
rint,

(o) Serm. X. cap. 20. pag. 233.
Lib. II. cap. 1. pag. 50.
Tom. VII.

(p) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. 1. pag. 50.
(q) De Intern. Affection. cap. 28. Charter.

rint, & in se continerint, nusquam autem secessus fiat, haec contingunt. Deinde pulchre addit: *Hic interea sane si incedat, nihil mali videtur habere; quum autem ab incessu cessarit, solque occiderit, confestim multum laborem exhibet.* Alia occasione ad §. 1051. I. jam quaedam de hac re notavi. Agitur autem hic de hydrope ex gelido potu copioso subito nato; nam stagnantes & palustres aquae si communi potui interserviant, licet non ingurgitentur affatim, hydropes quoque producere, & quidem maxime lethales, Hippocrates alibi notavit (r); sed non loquitur ibi de subito nato hydrope, qui minus lethalis est, quam reliqui, qui a visceribus male affectis oriuntur; dicit enim: *AEstate dysenteriae multae incidunt, & diarrhoeae, & quartanae febres diuturnae. Hi autem morbi producti ejusmodi naturas ad hydropas deducunt, & perimunt.* Imo & uteri hydropem palustrium aquarum usui attribuit.

Morbi acuti &c. Dixerat Celsus (s), de hoc morbo agens: *Saepe hoc malum per se incipit, saepe alteri vetusto morbo supervenit.* De priori hydropis specie dictum; sequitur, ut videamus, post quos morbos hydrops sequi soleat.

Morbi acuti, & praecipue ardentissimi, penitus oppositam hydropi naturam videntur habere, cum ardens calor adsit, una cum siccitate oris, narium, linguae, & totius cutis (vide §. 739.), ac contraria in hydrope observentur symptomata: hinc mirum videri posset, quod post morbos calidissimos frigidus hydrops sequatur. Sed considerandum est, per morbos calidos acutos fluidissima & mobilissima perire de corpore, crassiora relicta sic adunari, ut aqua, copiosa etiam, ingesta vix dilui & attenuari denuo possint, imo tandem adeo compacta & tenacia evadant, ut intimam cum aquosis miscelam vel non admittant omnino, vel saltem aqua brevi post per vasa secretoria a spisso nimis sanguine secedat, & vel per sudores non juvantes, vel per urinas, eliminentur de corpore. Unde, uti antea in morborum inflammatoriorum historia saepius monitum fuit, pro infausto omine habent Medici, si urinae tenues aquosae exeant in morbis acutis. Observatur enim, quandoque piceam fere tenacitatem induere sanguinem, dum mobilissimis & fluidissimis partibus orbatus est. Unde inter causas atrae bilis §. 1093. enumeratae fuerunt *febres calidae diu haerentes, saepe repetentes, sine bona crisi, & sine diluentibus, abeuntes.* Aliquando tales morbos inexplebilis fitis comitatur, quandoque, licet omnes fitis causae, & quidem validissimae, adsint, nullum potum assumunt aegri, dum nempe mens laborat. In priori casu, quamdiu in vigore morbus est, diluentia, maxima in copia potata, per vim febris moventur, & variis viis expelluntur de corpore. Verum causa fitis non sublata, dum copiosum potum pergunt fumere aegri, morbo jam defervescente, & fractis per mali praegressi vehementiam viribus, non movebuntur ingesta aquosa fatis per vasa, secedent a sanguine nimis inspissato, colligentur

(r) De Aëre, locis, & aquis. Charter. Tom. VI. pag. 195.

(s) Lib. III.

cap. 21. pag. 161.

tur in cavis majoribus & minoribus corporis, sicque hydrops sequetur. Ubi vero ardentissimi morbi tempore fitim non senserunt aegri, maximè densabitur sanguis, & difficillima erit perfecta miscela aquae cum reliquis humorum partibus, quando mitescente morbo ad se redeunt aegri, & potum avidè potant. Accedit, quod tenax talis sanguis aptissimus erit, ut producat pessimas viscerum obstructions; ex quibus, uti statim videbimus, hydrops nasci poterit. Videantur & illa, quae de morbis chronicis, originem ducentibus a vitiis relictis ex morbis acutis non bene sanatis, ad §. 1050. & sequentes dicta fuerunt.

Dysenteria Lienosa diu permanens. Antea ad §. 958., ubi de lienis morbis agebatur, notatum fuit, dysenteriam splenicis utilem esse, modo non sit longa; quando nempe materies morbofa, lienem infarciens, soluta, per venam splenicam in hepar tendit, & inde in intestinorum cavum: si autem, evacuata sic materia morbofa, cesset dysenteria, & vires resurgant, optimum signum est; verum *Hippocrates*, uti in illo loco dictum fuit, damnavit longam dysenteriam in lienosis, dixitque, tunc illas desinere in hydropem, aut lenteriam, lethali cum eventu.

Tunc enim dysenteria non est effectus materiae morbosae solutae exitum molientis; sed tabefactorum potius viscerum, & solutorum nimis humorum, simulque acrium, signum dat.

Omnes pertinaces viscerum obstructions, ut scirrhi &c. Haec frequentissima hydropis causa observatur, & quidem adeo, ut, si excipiantur hydropes, qui a potu frigido affatim ingestis oriuntur, uti & illi, qui ab evacuationibus nimis sanguinis fiunt, pauci occurrant casus, in quibus non inveniatur unum, vel & plura viscera, scirrhusa.

Toties contingit, post Paracentesin institutam, ut eductis aquis scirrhusae massae tactui appareant in abdomine: numerosissima legi possunt exempla apud observationum Medicarum collectores; non pauca ipse in cadaveribus vidi; & praecipue in hepate; ut non videatur illis enarrandis immorandum esse, praecipue cum de viscerum scirrhis, & pessimis eorum effectibus, antea dictum fuerit in morbis inflammatoriis, uti etiam in Capitulo de Scirrhuso, ubi peculiariter de hac re agebatur. Cum autem tunc simul patuerit difficultas summa sanandi scirrhi confirmati, nemo mirabitur, Medicos vix audere integram hydropis curam sperare, dum scirrhi viscerum adsunt. Merito hinc *Arctaeus* (t) dixit: *Scirrhi in liene geniti discussiones non facillimae sunt, quod si & ab hoc oriundi morbi proveniant, hydrops aut cachexia, insanabile malum effectum est.* Idem certe de aliorum viscerum scirrhis pronuntiari poterit. Vel enim mole aucta premendo vicinas venas reditum lymphae venosae impedire poterunt; quod imprimis in hepate metuendum, cum per illud viscus magna portarum vena distribuatur, & cava vena ascendens transeat; unde & vasorum distentorum ruptura metuenda erit; vel etiam, functionibus viscerum, ad crudorum ingestorum elaborationem requisitorum, impeditis,

(t) De Curat. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 14. pag. 128.

ditis, corpus totum cachecticum fiet; unde, pariter hydrops nasci poterit; vel etiam a simili causa resorptio illius, quod per arterias exhalantes efflatur perpetuo, impediatur; adeoque a solis viscerum scirrhis omnia illa fieri poterunt, quae hydropi producendo originem dant, & praecedenti paragrapho fuerunt enumerata.

Constat ex Physiologicis (u), omenti talem fabricam esse, ut resorptioni lymphae aptissima sit, atque illam resorptam per binas venas Epiploicas miscet sanguini venae portarum, antequam per hepar fluet: adeoque si male affectum omentum fuerit, haec resorptio impediatur.

Patet jam numerosis observatis, in cadaveribus hydropicorum frequentissime observari omentum insigniter minutum mole, ita ut quandoque vel integre desit, vel parva tantum ejus portio supersit. Aliquando etiam, licet rarius, miro modo degenerat a naturali sua fabrica; cujus notabile exemplum *Celeberrimus Monro* (w) in cadavere mulieris asciticae invenit. Similes his observationes apud *Ruyschium*, aliosque, habentur.

Notandum tamen est, quod in hydrope abdominis sacco, educta per paracentesin aqua, aliquando corrugetur sacculus, & durum tumorem tactui offerat, qui dein, sacco recrescente aqua distento, disparet, & post mortem in loco, ubi scirrhosam duritiem adesse crediderant Medici, nihil tale inveniatur.

Icterus. In pertinaci ictero saepe scirrhus hepatis adest: praeterea antea ad §. 950. notatum fuit, bilem, si saepe in sanguinem regurgitet, diuque illi permixta maneat, totum sanguinem ita fundere & attenuare, ut nihil fere de rubra ac crassiori parte sanguinis supersit; unde post diuturnum icterum hydrops solet sequi, & quidem immedicabilis.

Quartana saeva & diuturna. Videantur illa, quae de hac re ad §. 753. habentur, ubi agitur de illis corporis humani mutationibus morbosis, quae a febribus intermittentibus observantur productae fuisse. Simul tunc notatum fuit, curum tumorem hydropicum, post febres intermittentes, non adeo malum omen dare, cum *Sydenhamus* observaverit febrim tunc simul recedere solitam, credideritque, aliquid materiae morbosae versus has partes deponi; hinc curam hydropis non adhibebat huic malo, sed frictionibus, & vino medicato, ex amaricantibus, aromaticis, & roborantibus, parato satis feliciter illud superare poterat.

Lienteria, diarrhoea &c. Antea jam monitum fuit, quandoque serum aquosum in cavis corporis collectum, per venas resorptum, viam per alvum quaerere; & tunc tales dysenteriae, diarrhoeae &c., utiles sunt, quatenus materiam morbosam evacuant; ac deinde laxae partes nimis, ubi haesit collecta aqua, uti & illae, per quas transfluxit, roborantibus sic firmari poterunt, ut sanitas redeat. Postea in cura hydropis patebit, quandoque & Medicos
per

(u) Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 331.
Tom. IV. N°. 30. pag. 428. & sequent.

(w) Medic. Essays and Observat.

per artem has evacuationes moliri: sic *Aretaeus* (x), ubi de Lienteria agit, notat, quod *hydrops nonnunquam in hanc aegritudinem feliciter commutatus sit, in malum scilicet ex malo; sed melior est successio.* Alibi autem (y), de Dy-senteria agens, dicit: *Nonnunquam ex laxo (colo) intestino aqua multa, dysenteriae modo, profluit, idque millenos ab hydrope liberavit.*

Verum iidem illi morbi tunc remedium adferunt, quando colluviem aquo-sam educunt de corpore, simul auctis viribus, quod prudentissime *Are-taeus* (z) distinxit, ubi de hydrope post hepar male affectum orto disserit. Sic autem habet: *Quod si pristinas vires natura recipiat, & quandoque per ventrem cum impetu materiem deturbet, post multorum crassorum, aquosorumque, depulsionem, & ipsum hydropem tollere consuevit. Verum id genus auxilii cum periculo est. Post enim subitas & copiosas inanitiones, extremosque collapsus, perierunt interdum aegri prostratis viribus.* Ex his simul intelligitur, quare *Hippocrates* (a) damnaverit tanquam malum, si, quibus ab *Ilibus* & *lumbis* principia fiunt *hydropum*, pedes tumeant, & *diarrhoeae diuturnae detineant*, quae neque dolores ex *ilibus* ac *lumbis* abortos solvunt, neque ventrem molliunt. Optime autem *Galenus* (b) in commentariis ad hunc locum monet, το λαπάτ-τειν non significare alvi evacuationem, cum diarrhoea longa adsit, sed ven-tris tumentis diminutionem.

Omnes ergo illae alvi evacuationes, si hydropem sequentes expellant de corpore colluviem aquosam, una cum virium instauratione, utiles esse pos-sunt. Verum, ubi post has praegressas debile corpus, & cachecticum jam redditum, hydrope turgere incipit, malum est. Videantur & illa, quae ad §. 721. de *Leucophlegmatia* & *Hydrope*, diarrhoeam & dysenteriam sequen-tibus, dicta fuerunt.

Empyema, *Phthoë*. Solutis nempe per pus resorptum omnibus cor-poris humoribus, in ultimo stadio morbi extrema corporis tumere incipiunt, praecipue si sudores nocturni, debilitatis penitus viribus, minui, vel & inte-gre cessare, inceperint; omnium maxime, si simul valida fitis adsit; tunc enim ingestus potus satis moveri per corpus nequit, & hinc extrema tument. Videantur & illa, quae §. 1206. de hac re dicta fuerunt.

Podagra. Partim, quia saepe *Podagra vini* & potuum spirituosorum diu-turnum abusum sequitur, qui & *hydropi* originem dat, uti mox patebit; partim, quia frequentiores & diuturni *podagrae paroxysmi* aegros perpetuo lecto fere affigunt; & dum articuli plurimi corporis, imprimis artuum infe-riorum, omnem amiserunt mobilitatem, vix ullo modo movere possunt cor-pus, etiam dum dolor abest. Verum §. 25. probatum fuit, quod defectus motus muscularis producat laxam debilitatem fibrarum solidarum corporis, & §. 44. demonstratum fuit, illam debilitatem *hydropi* producendo favere omnino. Accedit, quod diuturno decubitu in dorso, tempore paroxysmi,

(x) De Caus. & Sign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 10. pag. 63. (y) Ibidem cap. 9. pag. 61. (z) Ibidem Lib. I. cap. 13. pag. 43. (a) In Progn. Charter. Tom. VIII. pag. 620. (b) Ibidem.

plerumque soleant in podagricis renes male affici, unde saepe calculosi fiunt, secretio & excretio urinae libera impeditur. Verum patebit sequenti paragrapho, urinae paucitatem non tantum esse hydropis effectum, sed & saepe causam.

Evacuaciones quaecumque &c. Antea, ubi de Cachexiae causis agebatur, §. 1168. notatum fuit, ad perfectam assimilationem ingestorum requiri, ut pauculum crudi assumpti misceatur ingenti copiae humorum inquilinorum. Si ergo per evacuationes validas quascumque de corpore subducitur magna copia sanorum humorum, non rite assimilantur cruda ingesta, sequiturque universalis liquidorum degeneratio, cachexia, & hydrops ejus sequela; uti ante dictum fuit.

Sed imprimis hydrops metuendus est post ingentes evacuationes sanguinis arteriosi per vulnera, post abortum, puerperium &c.; pars enim rubra sanguinis solidissima est, crassissima, & producendo ac conservando calori corporis nostri aptissima. Reliquae sanguinis partes tenuiores sunt, & ex vasis majoribus elabuntur per ramos laterales tenuiores, in cavis corporis majoribus & minoribus accumulatur, nec moventur satis, nec calent, ut exhalare vel resorberi possint. Ex experimentis enim *Celeberrimi Hales*, antea recitatis, patuit, simul ac sanguis in vivo & sano animali nimis diluitur, statim hydropem nasci. Hanc causam hydropis, dilutionem nempe nimiam humorum, suis observatis confirmavit *Hippocrates (c)*. Sic autem habet: *Si sitim mulier minime temperet, neque vesica, neque alvus, tum urinam, tum stercus, ut aequum est, transmiserint, neque idonea utatur homo victus ratione. Quod si hydropica fuerit, copiosi menses derepente, quandoque etiam pauci, prodeunt, & nonnunquam velut aqua ex carnibus fiunt, ut si quis cruentas carnes abluerit, interdum etiam paulo fortiores, neque concresecunt.* Et alio in loco (*d*), ubi de hydropis sanabili & insanabili agit, dicit: *Cui vero multum sanguinis sursum ac deorsum eruperit, & febris insuper accesserit, eum aqua repletum iri multa spes est, atque hic hydrops brevissimi temporis est, & ex quo paucissimi evadunt.* Hoc ergo pro certo statui potest, defectum partis rubrae in sanguine, sive sensim fiat, ut in cachecticis, sive subito, ut in vulneratis, disponere ad hydropem.

Hauftus acrium, fermentatorumque liquidorum. Alia occasione ad §. 28. dictum fuit, abusu spirituum fermentatorum viscera abdominalia indurari, & in scirrhus abire, nulla arte amplius medicabiles; verum pertinaces tales obstructions hydropem faciunt, uti paulo ante dictum fuit.

Sed & aliam ob causam ebriosi fiunt hydropici: dum enim Veteris Massici pocula affatim ingurgitant, calescit corpus, rarefcunt liquida, turgent omnia vasa. Vide lauta de mensa, post larga pocula, surgentes convivas, venae omnes inflatae sunt, rubicunda turget facies; sed postquam hoc villi edormiverunt, languent debiles, pallefcunt. Si jam frequenter, imo quo-

(c) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 61. Charter. Tom. VII. pag. 762.

(d) Praedict. Lib. II. cap. 5. Charter. Tom. VIII. pag. 814.

quotidie, genio indulgeant, distentis toties ultra modum vasis, perit debi-
tum robur (§. 25. N°. 3.), & cum simul crapulam comitetur ingens fitis,
potus aquosos copiosos ingerunt, qui ulterius debilitant, nec a flaccidis vasis
fatis moveri possunt, ut distentur de corpore; hinc in cavis corporis accu-
mulati stagnant: hoc imprimis metuendum illis, qui, turpis vitii poeniten-
tia ducti, simul & semel abstinent ab omnibus fermentatis liquidis, & in
pessimum languorem incidunt. Videantur illa, quae §. 605. 11. de hac re
dicta fuerunt.

Victus tenacium, durorum. Videantur circa hanc rem illa, quae ad
§. 25. & 26. habentur; uti etiam illa, quae ad §. 1168. de malo victu, tan-
quam cachexiae causa, dicta fuerunt.

Hydatides ingentes. De his ad §. 1226. dictum fuit.

Plura similia &c. Omnes illi morbi in genere, qui vires vitales multum
debilitant, hydropis causae esse possunt; uti etiam illi, qui sanguinem ad-
modum tenacem efficiunt, ita ut ab aquosis vix dilui, nec iisdem intime per-
misceri, possit; uti ex Melancholiae tota historia patuit. Sed & in scor-
buti descriptione §. 1153. crassities sanguinis unam partem causae proximae
constituebat. Accedit, quod & hi morbi plures habeant causas communes
cum hydrope; uti ex illis, quae ad §. 1093. & 1150. dicta fuerunt, evi-
denter patet.

§. 1230. **E**ffectus adeoque, & morbi progressus, hic fere est: tu-
ment pedes, maxime vesperi, sensim hic augetur tu-
mor, increfcitque: tum tumor abdominis, quotidie increfcens: hujus
extensi sonus in Tympanitide, si percutitur; strepitus fluctuantis
aquae in moto corpore in Ascite ab aqua libera fluente in cavo ab-
dominis; at in Ascite ab aquis clausis in suis cistis, fallit: Dys-
pnoea: Sitis: Gravitas: Torpor: Alvus dura: Urina pauca: Fe-
bricula lenta: Sudor nullus: macies eo major, quo partis affectae
major intumescencia: tum femorum, scroti, cutis abdominalis, aqua
intercus: hydatides: aquae, in loco calido, clauso, stagnantis,
putrefactae, acrimonia: Ulcera: Gangraenae: Haemorrhagiae narium:
Exomphali: Viscerum sphacelus: Mors.

Operae pretium erit, considerare, quomodo & cum quibus signis, mor-
bus hic incipiat, & augeatur.

Tument pedes &c. Si nempe a simplici tenuitate aquosa liquidorum
originem trahit morbus, tunc ibi incipit tumor, ubi difficillimus sanguinis
venosi ascensus est; nempe circa pedum astragalos primo tumor apparet,
quia calcei coercent pedes, ut non facile tumere possint. Si autem a visce-
rum scirrhis oriatur hydrops, vel a ruptis vasis, tunc abdomen prius tumet,
quam pedes, & saepe asciti tarde succedit pedum tumor, praecipue si aqua
collecta haeserit extra abdominis cavum, uti ad §. 1226. dictum fuit. Ves-
peri:

peri autem imprimis tumor ille percipitur, quia tota die, vel erecto, vel sedente, homine, nec multum corpus movente, humores facile non potuerunt ascendere: imo observamus, etiam in sanis caeteroquin hominibus, plus minusve turgere artus inferiores vesperi; unde & calcei, si parum arctiores fuerint, tunc magis urgent. Incipiens autem talis tumor pedum solet horizontali decubitu, & tepore lecti, denuo dissipari, sic ut matutino tempore integre dispareat, vesperi demum rediturus. Dum sensim augetur malum, tumor altius assurgit, nec amplius evanescit noctis tempore.

Notandum tamen est, non omnem pedum tumorem designare hydropem; nam & in scorbuto incipiente (vide §. 1151. 2.) tumor crurum accedens & recedens adest: tumor autem ille in scorbuticis non adeo pastaceus est, sed magis resistit digitis prementibus, nec foveae manent, quas pro signo hydropis Hippocrates (e) sub Ilei nomine sic describit in hominibus, qui calida & humida victus ratione usi fuerint, nec corpus exercuerint, sed cibis expleti perpetuo fere dormierint; *Si digito partem aliquam comprimas, impressionem facies, & tibi vestigium apparebit, quemadmodum in farina aqua subacta, maxime autem in pedibus cavitas imprimitur.* Verum, uti ad praecedentem paragraphum monitum fuit, quandoque post morbos diuturnos deponitur ad unum pedem, vel & ad utrumque, separatus a reliquo sanguine humor, cum manifesto levamine; & tunc, motu corporis, frictionibus, insolatione, remediisque roborantibus, feliciter superantur tales tumores, qui primo aspectu pro hydropicis haberi possent, cum anasarcam omnino referant. Videtur & Celsus (f) hoc indigitare, dum dicit: *Aqua inter cutim minime terribilis est, quae nullo antecedente morbo coepit: deinde quae longo morbo supervenit; utique si firma viscera sunt, si spiritus facilis est, si nullus dolor &c.*: deinde recenset omnium fere functionum integritatem, & concludit: *Si quidem in quo omnia haec sunt, is ex toto tutus est: in quo plura ex his sunt, is in bona spe est.* In tali enim casu tumor satis subito augetur, donec, deposita omni materia morbosa versus has partes, viscera omnino liberentur: in hydrope vero incipente sensim augetur tumor, & reliqua signa mox enumeranda successive sequuntur, quae docent viscera non liberari per metastasin ad artus inferiores; sed tumorem hunc sequelam esse viscerum male affectorum. *Quibus vero ab hepate hydropes fiunt, tussis & tussendi cupiditas ipsis innascitur, nihilque effatu dignum exspuunt, ac pedes tument, venterque non dejicit nisi & dura & ad necessitatem, & circa ventrem tumores prodeunt, qui partim ad dextra, partim ad sinistra, tum consistunt, tum desinunt (g).*

Certe & Sydenhamus (h), qui adeo attente morbos in prima etiam origine observabat, foveas a digitorum impressione in furarum parte inferiori, sub noctem imprimis conspicuas, mane vero evanescentes, agnoscebat pro primo hydropis indicio. Monet tamen, non certum omnino hoc signum esse,

(e) De Intern. Affect. cap. 46. Charter. Tom. VII. pag. 671. (f) Lib. II. cap. 8. (g) Hippocrat. Prognost. Charter. Tom. VIII. pag. 621. Coac. Praenot. N°. 452. Ibidem pag. 878. (h) Tractat. de Hydrope pag. 608. 609.

esse, nisi ita affecti spiritum aegrius ducant: qui quidem tumor tam copia quam mole auctior indies redditur, donec, pedibus majorem aquarum copiam jam respicientibus, crura tentantur, ac postea abdomen ipsum.

Licet autem plerumque in hydrope incipiente pedes tumeant, tamen non semper ab inferioribus incipit; nam, uti ante in *hydrocephalo*, *thoracis hydrope*, & *ascite*, dictum fuit, saepe in illis hujus morbi speciebus pedes non tument omnino, vel saltem tarde, ubi hydrops in cavis corporis jam confirmatus fuit. Imo ex *Hippocratis* observatis pateret, quandoque ab ipsa facie hydropem incipere, atque inde versus inferiora descendere. Sic enim describit morbum, quem crassum vocat, & quidem quartam ejus speciem, quae verus hydrops est, & quam curandam jubet iisdem, quibus hydrops sanatur, remediis (i): *Hic morbus a pituita alba fit; in ventre vero colligitur, ubi febres diuturnae corpus occuparint. Hic morbus initium sumit a facie, & facies tumet; deinde ad ventrem descendit; quo quum pervenerit, ventrem in magnitudinem attollit, corpusque velut a defatigatione succumbit. In ventre pondus est, & dolor vehemens, & pedes intumescunt. Deinde addit mirum symptoma, quod in hoc morbo observavit: Quod si pluvia in terram effusa fuerit, pulveris odorem non sustinet. Si vero in pluvia forte constiterit, & terrae odorem senserit, mox concidit.* Alia occasione ad §. 1210., ubi de tabis curatione agebatur, quaedam notavi de miro illo odore, quem pluviis madefacta tellus spargit.

Tum tumor abdominis &c. Si nempe in cavo abdominis sensim incipit accumulari aqua. Si enim serum aquosum in panniculo adiposo colligitur tantum, ut in hydrope intercute sive anasarca fit, tunc abdomen non plus tumet, quam reliquae partes corporis, cum aqua non in ejus cavo, sed tantum sub cute, colligatur.

Caeterum de signis Diagnosticiis Tympanitidis, & Ascitis simplicis, sive etiam saccati Hydropis, abunde dictum fuit ad §. 1226.

Dyspnoea. Quando nempe libera pulmonis expansio ab aëre inspirato impeditur. Si abdomen aqua plenum turgeat, diaphragma in inspiratione descendere nequit libere, unde thoracis dilatatio impeditur. Sed & idem contingere potest longe magis, si non tantum abdominis, sed & pectoris, cavum aqua repleti inceperit. Verum in Anasarca universalis metus est, ne & tunica cellulosa pulmonum similiter affecta sit, uti ad §. 1220. dictum fuit. Unde merito pro malo signo in hydrope habetur dyspnoea; quia vel summam abdominis plenitudinem in ascite sequitur, vel justum metum facit, thoracem & pulmonem simili morbo affici.

Ob eandem rationem & tussis in hoc morbo pro malo signo habetur, cum pariter designet pulmonem impediri ob copiam aquae accumulatae, vel irritari perpetuo a parciore etiam aquae copia, sed jam acrioris redditae, uti antea ad §. 1219. notatum fuit. Hinc *Hippocrates* (k) dixit: *Hydropicis tussis*

(i) De Intern. Affect. cap. 52. Charter. Tom. VIII. pag. 676.

(k) Aphor. 35. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270.

tuffis succedens, malum. In Commentariis autem ad hunc Aphorismum *Galenus* (1) notat, tunc imprimis malam esse tuffim, quando ab hydrope augmentum capiente, ut causa, producitur; non vero, quando ex alia occasione hydropico tuffis fit. Potest enim a catarrho & aliis causis produci. In alio loco *Hippocrates* (m) videtur tuffim continuam in hoc morbo non simpliciter malam pronunciaffe; sed dicit: *Hydropicum si tuffis detineat, desperatus est.* Ibi autem utitur hac phrasi ἢ βῆξ ἔχῃ, quae videtur intelligenda de perpetua & sicca tufficula hydropicorum, cum in altero loco forte tantum de leviori & incipiente tufficula dicat.

Sitis. Antea, ubi de siti febrili agebatur, ad §. 636., fitis causae enumeratae fuerunt. Siccitas nempe, liquorum immutabilitas, acrimonia falsa, &c.: sed omnes hae causae concurrunt in hydrope, si morbus jam inveteraverit; nam in initio hydropici non adeo siticulosi sunt. Dum colligitur in cavis corporis serum aquosum, illud non redit per venas, nec sanguini miscetur amplius; hinc fluidissima sui parte quotidie magis magisque sanguis privatur, adeoque redditur minus meabilis. Simul ob humidi in sanguine defectum secretiones liquidi tenuioris a sanguine minuuntur, unde cutis sicca, lingua & os internum arida, fiunt; & dum in ascite solus venter augetur mole, reliqua omnia vero marasmo contabescunt. Nec sitim sedat copiosus etiam potus, quia liquida ingesta non facile uniuntur exsiccato jam nimis sanguini, atque cito ex vasis elabuntur in cava corporis dilatata. Non enim perspirat cutis amplius, & urina paucissima prodit, uti statim dicitur; hinc potus ingestus manet in corpore, & hydropem auget; sed non manet in vasis, per quae humores circumducuntur. Hinc merito de hydropicis dicitur: *Quo plus sunt potae, plus sitiuntur, aquae.* Sed lymphae haec accumulata falsa est, & diuturna mora acrior redditur, subputrida, & fere alcalina. Accedit, quod & alvus dura fit in hydropicis, adeoque diu retenta excrementa in primis viis putrida fiunt. Patet ergo, plures & efficaces causas sitis in hoc morbo adesse.

Gravitas: Torpor. Obruuntur miseri mole aquarum, & debiles vires immane corporis pondus movere nequeunt. Si jam simul cogitetur, a sanguine, adeo degenerante in hoc morbo, bonorum spirituum copiam per fabricam encephali parari non posse, patebit & alia ratio, quare grave corpus percipiatur, & torpidi fiant hydropici. Accedit, quod & aliquando aqua incipiat accumulari in ventriculis cerebri; unde lethargici quandoque pereunt aegri. Simul etiam notari meretur, quod sanguis, orbatus fere omni lymphae, difficulter per vasa encephali tandem moveatur; unde omnes functiones animales turbari poterunt, & quidem variis modis. Videtur & hoc *Hippocratis* observatis confirmari, dum monet (n); Epileptica mala, si hydropicis contigerint, perniciofa esse.

Alvus

(1) Aphor. 35. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 270. (m) Aphor. 47. Sect. VII. Ibidein pag. 317. (n) Coac. Praenot. N°. 454. 459. Charter. Tom. VIII pag. 878. 879.

Alvus dura. Dum ingenti copia aquae distentum est abdomen, intestina comprimuntur; hinc facile in crassis intestinis accumulatur foeces, indurescunt, & non nisi magna cum difficultate excerni possunt. Accedit, quod saepe scirrhusa & pertinaciter obstructa sint viscera chylopoietica in hydropticis, quae tamen omnia ad bilis bonae praeparationem suam conferunt symbolam, uti in Physiologicis demonstratur. Sed inter alios bilis usus notatur, quod & alvi excretionem promoveat: unde si bilis quantitate deficiat, vel ob viscerum impeditam actionem debitas dotes non habeat, patet facile, quare & ab hac causa sequi possit alvi constipatio. Omnia haec hydropis symptomata pulchre Hippocrates recenset (o): *Quibus ex aliqua aegritudine ad hydropem res devenit, his alvi siccae excrementa caprini stercoris pilulis similia dejiciunt, cum eliquatione mucosa, & urina non bona: & distensiones circa hypochondria, & dolores ac tumores circa ventrem, & dolores circa laterum molliitudinem, & juxta spinae musculos, accidunt; febres quoque, & sitis, & tussis siccae, sequuntur, & circa motus spirandi difficultas, & crurum gravitas; & a cibis abstinent, & paucis ingestis explentur.*

Adeo autem segnis plerumque in hydropticis est alvus, ut, dum purgantibus cura tentatur, saepe dupla, imo & tripla, dosi cathartorum remedium indigeant, ut alvus moveri possit.

Urina pauca. Dum omne serum aquosum in corporis cavis accumulatur, mirum non est, paucam secerni urinam a sanguine, lympham orbatam proxima parte. Pariter certum est, maximam copiam potus tenuis aquosi per renes exire, nisi a motu corporis validiori, aut aëris calore, aestuans homo per sudorem expulerit superabundantem in sanguine aquam: patet hoc manifeste in illis, qui aquas minerales larga copia potant. Unde etiam aestivo sub calore parcius urina observatur, dum multum liquidi per cutis spiracula exit, & contrarium obtinet hyemali frigore. Simul observatum est, dum subito ingens copia urinae aquosae excernitur, sive sponte, sive per artem hoc contigerit, tumores hydropicos minui non tantum, verum etiam quandoque penitus tolli. Haec dum considerabat *Helmontius*, qui nullam unquam neglexit occasionem, ut in Scholas Medicas debaccharetur, antiquis Medicis, & *Galeno* praecipue, semper infensus, voluit sedem omnis hydropis in solis renibus esse. Salsè ridebat Veteres Medicos, qui hepatis frigidam intemperiem statuerant hydropis causam: affirmabat, se plurima hydropticorum cadavera secuisse, & semel tantum in hepate labem invenisse: unde statuebat (p); *In Hydrope autem efficiens Archaeus renum, in conceptu Ideae a perturbatione sua genitae, claudit renes, & fit hydrops. Et alibi (q); Renes actualiter hydropem concipiunt, fabricant, & continent. Abdomen vero, per actionem regiminis renum, diversorium praebet, & ren laticem, tanquam scenae productum, eo mittit. Non enim, quatenus per aliud viscus, latex fur-*
tim

(o) Coac. Praenot. N°. 481. Charter. Tom. VIII. pag. 880. (p) In Capitulo *Ignotus hospes Morbus* §. 70. pag. 399. (q) In Capitulo *Ignotus Hydrops* §. 20. pag. 411.

im abripiatur; sed solus ren laticem proscribat ad loca ipsi subiecta. Unde concludit (r): Ergo verus Hydrops Ascites est in renibus: sive, solvere pertinem seram renum, est solvere hydropem. Unde, si illa perturbatio Ideae in Archeo renum mutaretur, credit hydropem sanari posse. Sic enim habet (s): Authores aliquot commendant bufones vivos, utrimque renibus alligatos, solvere hydropem per lotium. Saltem vidi rusticum hydropicum sanatum, alligata anguium senecta per ventrem & renes. Inducitur enim idea metus renibus, qua indignationem amittant. Eodem videlicet modo, fitis ideam tristitiae, sive denegatae appetentiae, suscitatur: unde ren suae indignationis obliviscitur.

Illi, qui *Helmontii* mira dogmata sequebantur, stupebant magistri sagacitatem, dum in renibus invenerat omnis hydropis causam; in scholis publicis clamabant, neminem ante *Helmontium* de hac re cogitasse unquam. Interim certum est, veteres Medicos Graecos, urinae parcitatem agnovisse tanquam causam & signum hydropis nascentis, & damnasse eandem, si adesset, hydrope jam facto. Certe *Hippocrates* (t) dixit: *In biliosis alvus turbata, deiciens parva, geniturae similia, mucosa, & dolorem circa pubem inducentia, & urinae non expedite prodeuntes* (sic enim verti posse vocabulum εὐλύτως credendum); *ex talibus in hydropem desinunt.* Et paulo post (u): *Hydropico febrienti, urina pauca, & turbata, pernicioosa est.* Dum de renum duritie, sive scirrho, agit *Aetius* (w), dicit: *Mingunt pauca, & reliquo corporis habitu aqua inter cutem laborantibus maxime similes existunt. Quidam etiam temporis progressu manifeste hydropem incurrunt.*

Et contra urinae copiosum profluvium pro optima hydropis medela habebat *Aretaeus* (x): dum enim de Diabete agit, dicit, illam esse speciem hydropis, & tantum differre in eo, quod effluat in Diabete aqua de corpore, non vero colligatur in corporis cavis, ut in hydrope; deinde addit: *Hydropicis eadem haec via succedit, si in bonum vertitur morbus.*

Cum autem, uti postea in curatione videbimus, eductio collectae aquae ex corpore hydropicorum juvet quidem semper, si prudenter instituta fuerit, nec tamen sanet morbum, nisi causa hydropis tolli possit, hinc prudenter *Aretaeus* subjungit: *Ac bonum est, si causa solvatur, nec ponderis duntaxat levatio fiat.* Cum autem videbant, totum corpus marasmo exsiccati, dum hydrope affectae partes solae crescerent mole, hinc, collinescere omnia in aquam, dixerunt. Sic *Galenus* (y) dixit: *Fit igitur quaedam quasi in elementa divisio (ἀνατομική), vel colliquatio, vel dissolutio, aut quomodocumque quis aliter nominare voluerit, aliquando totius corporis, aliquando humorum, qui in venis sunt, duntaxat. Atque hujus colliquamentum alias ad ventrem confluit, alias ad urinas, alias ad sudores pellitur. Ac humoribus, quos venae continent, in serosam saniem resolutis, renes ad excrementum id trabendum nati, potissimum quum sani sunt,*

(r) In Capitulo *Ignotus Hydrops* §. 19. pag. 412. (s) Ibidem §. 36. pag. 415.
 (t) Coac. Praenot. N°. 455. Charter. Tom. VIII. pag. 878. (u) Ibidem N°. 456.
 (w) Sermon. XI. cap. 17. pag. 270. (x) De Morbor. diurn. Curat. Lib. II. cap. 2. pag. 129. (y) Lib. III. de Symptom. caus. cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 99.

sunt, serum quidem a venis expurgant, fluxionem autem ad vesicam assiduo mittunt. Ubi autem renes trahere non valent, venae ejusmodi serum in ventrem mittunt, aut, toti id corpori partientes, subitaneos hydropum status inducunt.

Quam pulchre haec *Galenus* sententia experimentis hoc saeculo captis confirmatur! Prima fronte plus quam verosimile videretur forsan, quod sanguis in serum aquosum solutus facillime transire posset per renum vasa secretoria, praecipue cum potus tenuis, magna copia a sanis hominibus ingestus, tam facile transeat per renes, & urinae copiam augeat. Verum, ad secretionem feri aquosi a sanguine per renum fabricam, requiritur sanguinis rubri motus validus per majora vasa, qui si cessat, vel ob defectum partis rubrae in sanguine nimis dissoluto, vel ob vasorum minutum robur, cessat secretio in renibus, vel uti alia phrasi *Galenus* dixit, non trahunt renes.

Pulchrum experimentum fecit *Celeberrimus Hales* (z), per quod modo dicta omnino confirmantur. Discissis venis jugularibus, per tubum arteriae insertum eluebat immissa aqua calida omnem sanguinem rubrum, in cane: post mortem calente adhuc cadavere aperiebat abdomen & thoracem. Dein Aörtæ descendenti, in cordis vicinia, immittebat largiorem tubum aeneum, ut aqua calida liberrime arteriam ingredi posset, & ex tali altitudine, ut pressio liquidi incumbentis aequalis foret viribus, quae sanguinem arteriosum movent. Dum aqua calida sic movebatur per arterias, fovebat cadaver perpetuo, per aquam calidam affusam, tegebat pannis aqua calida madentibus, quandoque & totum cadaver immergebat calidae aquae. Omnibus tamen his cautelis adhibitis, nil de aqua calida transibat per renes in ureteres & vesicam, licet renes aqua distenti indurescerent.

Nonne ex his patet, nihil novi dixisse *Helmontium*, dum urinae secretionem impeditam causam statuebat: Veteres Medici ex sollicita morborum observatione hoc noverant, hoc scripserant: Fatetur *Helmontius*, quod legisset antiquos Medicos; sed lectos contemserat. Jam aliquoties alia occasione monui, quod multa, quae laudantur in heteroclito hoc auctore, apud veteres inveniantur, & melius quidem. *Galenus* simpliciter dixit: non trahunt renes serum aquosum. An meliora protulit *Helmontius*, dum affirmat, Archeum renum indignabundum abjecisse habenas regendi laticis? An sapere videtur, dum credit, appensis vivis bufonibus, vel anguim senecta, metum incuti Archeo, illumque ad meliorem mentem adduci, sic ut pristino suo munere denuo rite fungatur?

Febricula lenta. Quamvis in hydrope incipiente totum corpus frigeat, langueat, & omnino a febre alienus morbus hydrops videatur, tamen vetustiore jam hydrope febris comitari solet; partim ob putredinem inceptam in liquidis stagnantibus, partim ob sanguinem orbatum lymphæ diluente, quae vasis exit, & in cavis corporis colligitur. De his videri possunt illa, quae ad §. 586. ε. habentur, ubi de febrium causis agebatur. Unde de hydro-

(z) Haemastat. Experim. XIV. pag. 118. & sequent.

drope *Aëtius* (a) differens, dicit: *Fastidiunt etiam cibum, potum autem largiorem plurimi appetunt, maxime qui ex ascite laborant. Etenim humor, qui in locis detinetur, salsus est & putrefactus, quare & sitis & febris augetur: fere enim in totum plurimi ex hydropicis febriunt.*

Sudor nullus. Ut per extrema arteriolarum cutanearum humores exire possint, requiritur, ut cutis mollis sit, & naturali calore tepescat. Verum in hydropicis crura & femora tumentia, marmoris instar, frigescent, dum simul reliquae partes, uti statim dicitur, macie penitus exsiccentur & arefcant. Optimam certe curationis spem concipiunt Medici, si hydropici sponte vel per artem sudare incipiant, cum hoc signum det, extravasatum ferum resorberi, resorptum cum sanguine moveri per vasa, & per cutis spiracula diffari de corpore. Solent hinc Medici, uti postea dicitur, per sudorifera remedia curam tentare quandoque, sed & saepe dolent, verissima esse illa, quae *Arætaeus* (b) jam monuerat: *Citra madorem illorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt.*

Macies eo major &c. Nisi perpetuo per bona alimenta restitueretur partibus nostri corporis illud, quod quotidie per ipsas sanitatis actiones perit necessario de partibus fluidis & solidis, omnia vero marasmo contabescerent. Verum vel optima etiam alimenta requirunt omnium viscerum & vasorum actiones, & copiam bonorum humorum praeëxistentium jam in corpore, ut possint restitui perdita. Sed totus sanguis degenerat a dotibus suis naturalibus, & viscera comprimuntur a collecta aqua in cavis corporis, hinc impediuntur in functionibus suis exercendis, & deficit nutritio in partibus non tumentibus eo magis, quo partes aliae, hydrope distentae, plus turgent. Unde *Hippocrates* (c): *Et siquidem hydrops ex purgationis defectu oriatur, venter aqua impletur, pedes & tibiae attolluntur, humeri vero, claviculae, pectus, & femora, contabescunt.* Verum & macies illa partium superiorum merito habetur ab *Aëtio* pro malo omine (d). Omnes autem inveterati hydropes, & qui jam habitum corrumpunt, sunt periculosi.

Tum femoris, scroti, &c. Haec mala imprimis sequi solent Asciten jam inveteratum, dum ab aqua in cavo abdominis contenta premitur cava ascendens & venae iliacae. Verum tunc hydrops anasarca artuum inferiorum aucta, ascendens, etiam sub cute abdominali extenditur. Praeterea & ab ipsa cutis distensione, quotidie aucta, premuntur venae sanguineae subcutaneae; hinc, quidquid in tunicam cellulosam per arterias adhuc exhalat, per venas non poterit resorberi; hinc turgere incipiet tunica cellulosa. In asciticis in cute abdominis apparent venae sanguineae magnae, nigro fere sanguine plenae, quas in paracentesi instituenda vitare solent Chirurghi; & praecipue si in scroto haec operatio institui debeat. Videantur & illa, quae de aqua intercute ad §. 1225. dicta fuerunt.

Hyda-

(a) Serm. X. cap. 20. pag. 233.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn.

Lib. II. cap. 1. pag. 50.

(c) De Affection. cap. 6. Charter. Tom. VIII.

pag. 626.

(d) Sermon. X. cap. 20. pag. 234.

Hydatides. De his antea saepius dictum fuit.

Aquae in loco calido &c. Humores corporis nostri in putredinem tendere, notum est; sed quamdiu moventur per vasa, & per debitas vias excernuntur de corpore illa, quae nimis jam in putredinem vergunt, omnis corruptela impeditur in vivente. Verum, dum liquida in cavis corporis collecta stagnant diu, putredo metuenda est, quae quidem serius contingit, quamdiu cava haec clausa sunt, sed longe citius, si semel aëri accessus detur. Forte haec est ratio, uti postea in cura hydropis dicitur, quareeductio aquae ex abdomine, partitis vicibus, saepius infausto cum eventu tentata fuerit. Aëre enim admisso, putredo acceleratur insigniter: imo observatum fuit, aquas paracentesieductas nullum putredinis signum dedisse, & post paucas horas, dum aëri exponebantur, pessimum sparsisse foetorem. Licet in quocumque corporis loco collecta aqua putrescere possit, videtur tamen hoc citius fieri debere in ascite. Ex abdomine enim sani animalis recens aperto exspirat halitus, suburinofus, & aliquid jam foetiduli habens: viscera abdominalia perpetuo respirationis motu agitantur: bilis, inter naturales humores putredini proxima, transsudat sic, ut vicina cystidi felleae loca in cadaveribus flavo colore toties tincta appareant: in intestinis crassis foeces retentae diu (dura enim solet esse hydropicis alvus) putridum spirant. Omnia haec concurrunt, ut citius hic putrescant aquae; quod ubi semel obtinuit, viscera, perpetuo macerata in tali colluvie, in putridum liquamen contabescunt! Unde etiam pro infausto omine habetur, si paracentesi instituta aquae exeunt, putrefactae jam, vel & tales, ut digitos immixtos abstergant, & cutim teneram reddant, ut solet facere lixivium alcalinum; de qua re postea dicitur.

Ulcera, gangraenae. Dum diu stagnat serum aquosum in tunica cellulosa, non tantum cutim distendit, sed & sensim acrius factum, inflammat & erodit. Saepius contingit, ut hydropici frigidos & tumidos pedes igni propius admoverint, nec tenerint a nimio calore epidermidem in vesiculas attolli; quae ruptae copiam feri plorabant continuo: dicitur postea ad §. 1242, & per artem tentari talia emissaria, quandoque cum optimo successu. Cum autem tunc aëri liber accessus detur, partibus illis flaccidis, & tamdiu in lympham jam acriori maceratis, gangraena subito accidit (uti ad §. 423. monitum fuit), nisi fomentis antisepticis hoc caveatur. Saepe etiam loca haec, per quae exeunt aquae, in ulcera degenerant, difficillimae curationis, cum a perpetuo feri acrioris affluxu impediatur, ne tale ulcus depuratum reducatur ad conditionem puri vulneris (vide §. 411.), quod requiritur, ut ulcus sanari possit. Unde recte monuit *Hippocrates* (e): *Orta hydropicis in corpore ulcera non facile sanantur.* *Galenus* autem notat in Commentario ad hunc textum, illud fieri non posse ob nimiam humiditatem, cum ulcus exsiccari debeat, ut ad cicatricem deducatur. Idem etiam confirmat *Celsus* (f).
Post-

(e) Aphor. 8. Sect. VI. Charter. Tom. IX pag. 252.
21. pag. 161.

(f) Lib. III. cap.

Postquam enim varias hydropum species recensuit, addit: *Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia: ob quam ne ulcera quidem in his aegris facile sanescunt.*

Haemorrhagiae narium. Paucus quidem sanguis per vasa fluit; sed si cogitemus, omnia vasa artuum inferiorum premi ab aqua accumbente, & in ascite, dum admodum turget abdomen, aërtæ descendentes ramos præcipuos pariter comprimi, patet, sanguinis liberum motum adhuc fere tantum per vasa superiora fieri. Si jam simul, uti hoc paragrapho dictum fuit, adsit dyspnoea, sanguis venosus a capite libere redire nequit; hinc hydropici, frigidi in toto corpore, calent quandoque in capite, & genas rubras habent: sequitur tunc haemorrhagia narium, quae nocet, minuendo sanguinis copiam, quae parca nimis adest, & etiam malum signum dat, nempe inferioris corporis vasa a tumore hydropico admodum compressa esse. Haemorrhagiae narium autem, quae in hydrope contingit, videtur applicari posse Prognosis, quam *Hippocrates* (g) dedit: *In morbis longis parvae apparentes sanguinis fluxiones, perniciosae sunt.* Cum enim paucus sanguis adhuc per vasa fluat, valida haemorrhagia narium non est expectanda. Forte & huc spectat alius *Hippocratis* (h) textus: *Alvi interceptae, sed parva, nigra, caprinis stercoreibus similia, ex necessitate dejicientes, nasus in his sanguinem fundens, malum.* Alvus enim in hydropicis dura est, ut ante dictum fuit, & tunc *Hippocratis* textus allegatus fuit, ubi eodem vocabulo *σπυρατῶδες* usus fuit, ut foecum alvinarum figuram designaret.

Exomphali. Notum est, quod linea alba dicta abdominis in media fere parte suae longitudinis rotundo foramine perforetur, quod in foetu transmittit chordam umbilicalem, & amplius est, in adulto autem multo minus. Interim tamen, cum ille locus minus sit firmus, quam reliqua abdominis superficies, hinc satis frequentes observantur herniae umbilicales. Mirum ergo non est, ubi aqua plenum est abdomen, si hic locus extendatur, sicque exomphalus fiat. Ubi crassa & firma pinguedo abdomini incumbit, minus facile herniae fiunt, & observaverunt Chirurghi, herniosos, antea macilentos, si pinguescere incipiant, curari facilius. Cum in hydrope observassent Veteres Medici, aqua collecta tumere partes corporis, reliqua autem omnia penitus emaciari, hinc dixerunt, uti ad §. 1225. notatum fuit, pinguedinem colliquari, & in aquam verti. Monebat autem *Hippocrates* (i), curabilem esse hydropem, quamdiu quis in imo ventre pinguedinem habet: *Sed an pinguedo in imo ventre adsit, nec ne, his potissimum dignosces; si sane febres advenerint, & erectus stare nequeat, & umbilicus inflatus foras promineat, pinguedinem non amplius inesse dicito, eumque sanari non posse.* Ex quo textu saltem videtur patere, quod agnoverit, pinguedine consumpta, facilius protuberare umbilicum. Non videtur autem hoc semper pro signo incurabilis hydro-

(g) Coac. Praenot. N°. 340. Charter. Tom. VIII. pag. 871. (h) Praediction. Lib. I. Ibidem pag. 728. Coac. Praenot. N°. 603. Ibidem pag. 888. (i) De Intern. Affect. cap. 23. Charter. Tom. VII. pag. 655.

dropis haberi posse, cum observata docuerint, non tantum protuberante umbilico, sed etiam a valida pressione rupto, aegros mansisse superstites. Vidit hoc *Celeberrimus du Verney junior* (k) in muliere, quae in flore aetatis, post lochiorum suppressionem, ascite laborabat, una cum insigni femorum & crurum tumore. Pluribus incassum tentatis, instituta fuit Paracentesis, cum multo levamine; & postea urina, quae antea pauca, nunc copiosa reddebatur; unde omnis tumor hydropicus evanescebat; simul appetitus & somnus boni erant, viresque brevi restituebantur, ita ut integre sanata crederetur, licet una cum aqua ex abdomineeducta fuisset materies purulenta. Post aliquot septimanas autem denuo intumuit abdomen; dumque de reiteranda paracentesi cogitaret aegra, incepit tumere umbilicus, & dein apertus fuit. Exivit similis humor, ac per paracentesin eductus fuerat: post octiduum rursus aperiebatur umbilicus, & lymphidissima exivit aqua. Postea adhuc bis eadem ipsi contigerunt, & sponte consolidato umbilico perfectam sanitatem recuperavit. Alter casus habetur descriptus a *D. Chomel* (l), ubi pariter post puerperium, suppressis lochiis, abdomen intumuit, & licet rupto umbilico ingens copia foetidi humoris exiverit, superstes fuit aegra, & integre sanata. Sed & Ascites plurium annorum sanatus fuit, exeunte aqua per umbilicum, ex muliere quadraginta & aliquot annorum; post validissima purgantia hydragoga, & diuretica, exhibita a Medicis, augebatur potius moles abdominis, & cum paracentesin admittere nollet, suo relinquebatur fato. Post validum purgans datum per umbilicum aquam exire sensit, sed sensim, & absque ulla molestia, nisi quod lintea perpetuo madescerent: duravit hoc stillicidium per totam hyemem, non crescente abdominis tumore quidem, sed emaciabatur, una cum virium diminutione. Majo mense sequente, dum curru vehebatur, cum impetu ex umbilico profiliit aqua, & magna valde copia, sequente maxima debilitate: quamvis autem sequeretur febris, vomitu, singultu, asthmate, comitata, evasit tamen; color, torositas, vires, redierunt, & per aliquot menses sana vixit, tuncque alio morbo, colico nempe dolore cum pertinaci alvi constipatione & vomitu violento, periit intra paucos dies. Aperto abdomine nulla fuit inventa aqua, nec aliquid praeternaturale in visceribus, excepto, quod uterus ingens, totus scirrhusus, quatuor libras cum dimidia pendens, reperiretur (m).

Similes casus videntur docere, quod salutaria haec naturae morbos curantis molimina dederint arti Medicae occasionem, ut instituta Paracentesi haec imitaretur.

Viscerum sphacelus, mors. Dum nempe putrefacta jam aqua viscera macerantur, & in putridum tabum diffluunt.

Caeterum praecipua, quae ad Prognosin in Hydrope formandam spectant, apud

(k) Académ. des Sciences l'an 1702. Memoir. pag. 285. & sequent. (l) Ibidem l'an 1728. Mémoir. pag. 583. & sequent. (m) Medic. Essais and observations. Tom. III. pag. 378 & sequent.

apud Hippocratem (n) sic leguntur: *Eum, qui ab hydrope correptus est, & superstes est futurus, bonis visceribus praeditum esse oportet, ita ut natura se exferat, simulque facile concoquat, & bene spiret, sitque sine dolore, & totum corpus aequaliter tepidum habeat, & non circa extremas partes colliquatum. Melius est autem, ut tumores potius habeat in extremis partibus. Optimum vero est, neutrum horum habere: nam molles & graciles esse convenit extremas partes, itemque ventrem ad contactum mollem. Tussim vero adesse non oportet, neque sitim, neque linguam resiccari, tum reliquo tempore, tum post somnos, quando haec valde fieri solent. At cibos libenter accipere oportet, & ubi idoneam copiam comedit, non affligi. Alvum vero ad medicamenta quidem celerem habere, reliquo autem tempore egerere excrementum molle figuratum. Urinam apparere convenit secundum institutum (morem), & vinorum mutationes. Laborem vero oportet ferre facile, & lassitudinis exsortem esse. Ac optimum quidem est, hominem per omnia sic dispositum esse, & sic securissime sanus fieri poterit; sin minus, plurima ex his habeat; nam spes erit, ut superstes evadat. Qui vero nihil horum habuerit, sed contraria, eum desperatum esse scito. Qui autem pauca horum habuerit, quae bona dixi esse si hydrope laboranti adsint, huic exiguae spes restant. Apparet ex hoc textu, quod tanto pejorem morbum crediderit, quanto plures functiones laesae sunt, uti optime Galenus in loco antea ad §. 3. citato tanquam generale axioma practicum posuit: *Cujusque morbi tanta magnitudo est, quantum a naturali statu recedit; quantum vero recedat, is solus novit, qui naturalem habitum adamussim tenuerit.**

§. 1231. **H**ydrops curandus ergo indicat 1. Liberum conciliare fluorem Lymphae: sive fuerit aqua, serum biliosum, ichorosum, sanguinolentumve. 2. Aquas jam in cavitates effusas inde educere. 3. Labem debilitatorum viscerum tollere, sive ea causa, sive hydropis fuerit effectus.

Postquam dictum fuit de illis, quae in variis speciebus hydropis tam ad Diagnosin quam ad Prognosin spectant, sequitur ut de curatione agatur. Primo autem dicendum de generalibus indicationibus curatoriiis, & postea videndum, qua methodo, & quibus remediis, obtineri possit illud, quod indicatio medica jubet.

1°. Lympha tunc liberum habet fluorem, quando humor meabilis, per vasa pervia, debito motu, propellitur. Si haec tria obtineri poterunt, tunc huic indicationi penitus satisfiet. Cum autem, uti antea jam saepius dictum fuit, & tenuis lympha, halitus instar, in cavis majoribus ac minoribus corporis perpetuo expellatur, nisi absorbeat per venulas denuo, accumulatur in his cavis, & hydropem facit: hinc, ut hoc impediatur, debent oscula venarum absorbentium aperta, & nullum obstaculum in toto genere venoso, esse,

(n) Praediction. Lib. II. cap. 5. Charter. Tom. VIII. pag. 814.

esse, quod redivitum lymphae venosae resorptae ex cavis corporis impedire possit: antea enim demonstratum fuit, a sola venarum compressione hydro-
pem nasci posse subito; & simul monitum fuit, asthmaticos saepe fieri hy-
dropicos, quia per contractos paroxysmi tempore pulmones cor dextrum li-
bere nequit sanguinem propellere; adeoque venosi sanguinis receptacula cir-
ca cor dextrum plena manent; sicque obex ponitur libero motui humorum
venosorum. Praeterea videtur satis verosimile, quod sanitatis tempore sub
vaporis forma afflent arteriae lympham, quae & eadem sub forma, a venis
resorbetur, antequam in lympham condensari possit. Unde & calor corporis
interni requiritur talis, ut illa condensatio nec cito nec facile contingere
possit. Ex abdomine, thorace, pericardio, animalis sani, celeri manu aper-
ti, exhalat talis vapor, qui post mortem, frigescente cadavere, densatur in
lympham.

Quamvis autem ille vapor, & ex illo condensato nata lympham, constet
pro maxima parte aqua, tamen non est pura aqua, uti manifeste docet va-
poris talis odor suburinofus. Praeterea huic lymphae, in cavis corporis col-
lectae, saepe seri, ad ignem coagulabilis, quantitas permista est; unde &
flavo colore seri quandoque tinguntur hydropicorum aquae; qui color in ascite
intensior saepe observatur, ob bilem nempe transsudantem; uti antea di-
ctum fuit. Possunt & hae aquae mora, inceptaque jam putredine, in acrem
ichorem mutari; sed tunc parum spei superest. Interim tamen ichoris vo-
cabulum apud *Hippocratem*, aliosque Veteres Medicos, non semper significa-
bat acrem putridumve liquorem. Vapor enim in cava corporis perpetuo ex-
halans vocabatur *πνεῦμα*; ubi vero idem ille vapor condensabatur in liquidum,
tunc *ἰχὼρ* dicebatur.

Contingit aliquando, aquas hydropicorum subrubello sanguinis colore tin-
gi, dum vasa quaedam sanguinea, diu macerata, contentum fluidum dimit-
tunt: tamen & hoc observatur, licet omnia vasa adhuc integra fuerint, im-
primis in pericardio, ubi ob cordis moventis & maximorum vasorum vici-
niam circulatio sanguinis rapidissima est: in cadaveribus enim hominum sano-
rum, violenta morte perentorum, saepe invenitur aliqua copia lymphae ru-
bellae. Videtur celerrimo motu humorum per vasa in hoc loco aliquid de
parte rubra sanguinis exprimi per dilatata oscula arteriarum exhalantium; do-
cent autem injectiones Anatomicae, ipsam materiam ceraceam, rubro colo-
re tinctam, per totam cordis superficiem exprimi, licet integritas vasorum
manserit.

Caeterum de diversis coloribus, variisque dotibus, aquarum, in cavis
corporis collectarum, & prognosi inde facienda, partim dictum fuit ad
§. 1219., partim etiam agetur ad §. 1240., ubi de Paracentesi in ascite di-
cendum erit.

2°. Nisi enim hoc cito fieri possit, semper metus est, ne vel copia auctae
pondere & pressione noceant vicinis visceribus, vel mora acriores redditae
destruant omnia. Haec autem eductio aquae obtinetur, vel efficiendo, ut
venae denuo resorbeant collectam lympham, quae dein sanguini mista per
varia loca potest de corpore educi; vel, si hoc obtineri nequeat, per artem

exitus paratur, pertuso loco, in quo aqua collecta stagnat. In hac indicatione perficienda ars multum valet, sed longe major difficultas invenitur in sequenti.

3°. Patuit ex illis, quae ad §. 1229. dicta fuerunt, ubi causae hydropis recensentur, quam multae inter illas sint, quae vel omnino non, vel difficillimè, per artem tolli possunt. Praecedenti vero paragrapho dictum fuit de pessimis effectibus, qui ex hydrope metuendi sunt, & post sublatum hydropem superstites manent; neque semper in potestate artis est, ut tolli vel emendari possint. Si per diuturnam macerationem viscera fere contabuerint, vel acriori jam reddito sero aquoso erosa fuerint, quis curam promittere audebit? Unde merito a Medicis hydrops inter morbos curatu admodum difficiles numeratur. Novi Chemicos, arcanis suis superbientes, certam hydropis curam polliceri audacter, sed & saepe testis fui, quam turpiter erraverint. *Helmontius* (o) jaëtat, *se supra bis mille hydropicos, etiam quorum lotium jam ex cruento nigricaret, & tota nocte vix unum cochlear minxerant, in pristinam sanitatem restituisse.*

Nec tamen ad magnam senectutem vitam produxit, cum quinquagesimo sexto vitae anno fuerit mortuus. Paucos credo fore Medicos, veritatis amantes, qui idem jaëtare auderent. Verum quidem est, si *Helmontio* credere fas est, quod decimo septimo aetatis anno jam praecelleret reliquis Medicis. Natus fuit anno 1588., & de se ipso testatur sequentia (p): *In Autumno 1605., ex Anglia Antwerpiam rediens, reperi aliquot centenos, post malignam atque popularem febrim, hydropicos: multos sanavi, multique sub infaustis aliorum tentaminibus interim perierunt. An non quadrat hïc Proverbium? Oportet, mendacem esse memorem.*

Certe de hoc morbo longe aliter sensit sapiens vetustas: *Hydrops injucundum aspectu vitium est, & toleratu difficile. Ab ipso enim perpauci liberantur, idque felicitate quadam, ac Deorum potius, quam artis (majora enim omnia vitia soli Dii medicantur). Nam aut in viscere primario morbus delitescens totum in malum habitum convertit, aut, omne corpus ingruente pestilentia, in malum succum viscera permutavit, quando sibi utraque vicissim ad perniciem suffragantur, nullaque est pars noxa carens, quae vel modicam naturae opem afferre possit (q).* Unde mirabatur *Aretaeus*, quod Hydropici vitam amarent (r): *Cujus rei causa dici non potest, sed mirari tantum id licet: hoc autem magnum est. Namque in aliis, non omnino perniciosis, affectibus aegrotantes abjecto sunt animo, tristes, mortis amantes: in his vero & bene sperant, & vitae cupidi sunt: Ambo haec contraria morbi efficiunt.*

(o) In Capitulo *Ignotus Hydrops* §. 11. pag. 409.

(p) *Ibidem* pag. 408.

(q) *Aretaeus de Causis & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 48.*

(r) *Ibidem* pag. 50.

§. 1232. **F**luor conciliatur Lymphae, tollendo causas hunc impediētes, quae 1. vis vitalis minus fortiter circumagens; 2. vasculorum compressio, disruptio, obstructio. 3. Liquidi nimia tenacitas.

Fluor lymphae liber impeditur, vel vitio vasorum, per quae circumducitur, vel nimia tenacitate liquidi, vel denique si & vasa continentia, & liquida contenta, bona fuerint, potest defectus esse in causis moventibus minus validis.

1°. Ut humores nostri debito cum impetu moveantur per vasa, non tantum cordis, sed & vasorum, actio requiritur debita; quae si deficient robore, ingestorum mutatio in nostros humores non fiet, illa spontaneam naturam sequentur (vide §. 10.), inducetur cachexia, quae toties hydropem praecedit, uti antea dictum fuit. Cum autem motus humorum pendeat multum a firmo vasorum robore, hinc antea ad §. 26. notatum fuit, a nimia debilitate fibrarum solidarum produci vasorum facilem extensionem, rupturam, tumores, &c., quae omnia hydropi viam sternunt. Unde etiam §. 44. hydrops tanquam effectus viscerum nimis debiliū & laxorum enumeratus fuit. Verum ad §. 69. demonstratum fuit, liquidorum glutinosam tenacitatem ab iisdem causis nasci, per quam pariter lymphae liber fluor impeditur.

2°. Compressio in vasis venosis facta reditum lymphae ex cavis corporis impedire, & horum vasorum ruptura, praecipue si majora fuerint, perpetuo lymphae depluvio cavitates implere, poterit. In arteriis lymphaticis minus hoc metuendum videtur, cum parvae sint; adeoque ab harum ruptura copiosae lymphae effluvium non sequetur: si vero arteriae lymphaticae comprimerentur, exhalatio in cava corporis impediretur; unde potius siccitas sequeretur. Obstructio autem in iisdem arteriis eundem effectum faciet: in venis enim vix obstructio locum habere potest (vide §. 119.), nisi cavum illarum vera compressione adjacentis tumoris, vel alterius similis causae, angustetur.

3°. Observatum fuit, uti antea dictum, serum aquosum, in cavis corporis collectum, quandoque lentescere sic, ut paracentesi instituta vel omnino non, vel difficillime, exire possit. Verum admodum probabile videtur, quod ab initio, dum incipiebat colligi, talem tenacitatem non habuerit, sed per moram diuturnam sic mutatum fuerit. Sed & potest in humoribus circulantibus talis tenacitas nasci, sive inflammatoria calida, sive glutinosa frigida, quae difficillimas viscerum obstructions producet; adeoque hydropem (vide §. 1229.) poterit facere. Ut ergo radicitus curetur morbus, debet nimia illa liquidi tenacitas tolli.

§. 1233. **A**d primum (1232.) faciunt Cardiaca dicta, roborantia; & stimulantia; quae, si fitis valida non urget, petuntur ex aromaticis, salinis, oleosis, calidis, forma Electuarii, Misturae, Vini Medicati, Cerevisiae Medicatae, Pilularum, Decoctorum, Syruporum, Tabellarum, facillime varianda.

In hydrope saepe totum corpus friget, vires languent, debilis nimis circuitus humorum parum movet liquida; ita ut adsit tunc revera illud, quod *Horatius* optime dixit; *aquosus albo in corpore languor*. Augere ergo tunc convenit humorum per vasa motum. Cum autem cor primaria causa movens sit, hinc talia remedia vocantur Cardiaca, quae motum vitalem sustinent, & augent, licet soli cordi proximè non interserviant (*r*). Solent autem Cardiaca dividi in illa, quae replent, restituendo copiam humoris sani, vel secundo, quae roborant vires solidorum, per quas humores moventur, vel denique, quae amabili fragrantia reficiunt subito debiles vires, & hinc copiam motumque humoris nervosi augere dicuntur; aut etiam acriori stimulo sic irritant fibras motrices, ut inertia vasa & stagnantes humores in majorem motum ducantur.

Quamvis autem & de salubri victu Hydrope laborantium cura haberi debeat, tamen ad hanc indicationem proprie spectant Cardiaca, quae roborant flaccidas partes, & motum nimis debilem suo stimulo augent. In *Materia Medica* ad hunc numerum enumerantur talia remedia, quae has vires medicatas habent, & simul adsunt variae formulae medicamentorum ex his paratae, ad quarum normam plures aliae componi facile poterunt. Cum enim quandoque huic indicationi diu insistendum sit, expedit saepe, ut mutantur formulae, manente tamen eadem medendi methodo, ne diuturnus ejusdem remedii usus morosioribus aegris fastidium pariat.

Interim tamen in horum usu etiam prudentia opus erit, ne nempe simul & semel nimis augeamus circulationis velocitatem. Crescit enim sibi indulgens dirus hydrops, & in ascite magis magisque turgescit abdomen, dum arteriae pergunt eructare serum aquosum, venae autem vel nihil omnino, vel parum, resorbent. Hinc si nimis subito augetur humorum motus, imprimis si soluti nimis fuerint, omnes exprimerentur in cavum dilatatum abdominis, & omnia vasa corporis collaberentur subito; quod periculosum foret. Prudentem certe cautelam dedit in cura Hydropis *Trallianus* (*): *Nam calescentia nimium, si universa ac una vice assumantur, totum potius habitum colliquant, quam abundantem humorem evacuent.*

Praeterea, dum subito illa, quae stagnaverant hactenus, deducuntur in motum, & humoribus circulantibus miscentur, subita fiet vasorum plenitudo, obruetur pulmo sic, ut possit aeger suffocari. Ita videmus, dum hydro-

(*r*) Herm. Boerh. Institut. Medic. §. 1095. & sequent. pag. 528.

(*) Lib. IX. cap. 3.

drope anasarca corpus tumet, si subito movere corpus tales aegri tentent, quod incipiant angi, vix animam ducere possint, imprimis si per acclivia loca gressum facere nitantur. Unde prudentes Medici, non simul & semel, sed sensim, conantur stagnantia in motum reducere, hac spe, ut extravasata lympha, denuo resorpta & sanguini mista, per cutanea vasa, vel auctam urinae copiam, expellatur de corpore: nisi enim hoc obtineatur per auctum motum vitalem, nullum inde emolumentum percipient aegri: brevi enim omne illud, quod circulantibus humoribus mistum fuerat, denuo in cavis corporis colligetur.

Talem medendi methodum laudavit in hoc morbo *Hippocrates* (s). Dicit enim, *huic ventrem siccare confert*. Victum autem siccum ex carnibus imprimis assatis commendat: pisces quidem dabat elixos, sed pridie coctos & frigidos, ut essent siccissimi; & ideo monuit, ut jusculo non immergantur, insulsi que sint, ne fitis augeatur. Vinum autem nigrum, crassissimum, & acerbissimum, dabat, sed paucum: pro oleribus commendabat raphanos, & apium: simul mane & a coena ambulare iussit. Similia fere his alio in loco laudat (t). Verum haec omnia tantum locum habent, si non urgeat fitis valida, quae per calida haec remedia augetur eo usque, ut aegri a potu copiosiore sibi temperare non possent; unde major copia aquae adderetur humoribus, quam diffilaretur de corpore per motum vitalem auctum; adeoque hydrops augmentum caperet.

§. 1234. **S**i ingens vexet fitis, causa fuerit calida, morbus cum febre calida, quod saepe solet fieri, ad primum (1232.) faciunt Cardiaci dicta rescipientia, acida grata, & leniter aromatica.

In hydrope incipiente raro ingens fitis adesse solet, sed adulto morbo saepe accedit, & merito pro malo signo habetur. Siris enim, uti alia occasione dictum fuit ad §. 636., pro causis agnoscit humorum immeabilitatem, siccitatem, aut acrimoniam; quae in hydrope inveterato invenitur putrida. Dum autem aquosa pars a sanguine secedens in cavis corporis colligitur, orbatus diluente vehiculo sanguis redditur nimis siccus & immeabilis; tuncque fitis nascitur, & saepe molestissima. A potu autem crescit indulgens sibi Hydrops, nec fitis potu ingesto tollitur, quia ingesta aqua facillime a sanguine secedit, & copiam extravasati liquidi auget; nullo modo autem liquidorum per vasa fluentium immeabilitatem minuit; adeoque fitis causa manet; & tunc a calidis illis stimulantibus abstinendum est.

Quandoque hydrops morbos acutos sequitur, & ab illo *Hippocrates* (u) multum metuebat; dicit enim: *Hydopes ex acutis morbis omnes mali; neque enim*

(s) De Intern. Affection. cap. 33. Charter. Tom. VII. pag. 655. (t) De Morbis Lib. II. cap. 28. Ibidem pag. 580. (u) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 619. & Coac. Praenot. N°. 452. Ibidem pag. 878.

enim febrem solvunt, & cum dolore sunt vehementi, & lethales: imprimis hoc observatur post febres continuas mali moris, scarlatinae quandam speciem, exanthemata miliaria, & petechia, ita ut hydrops nascens cum fine talis morbi fere coincidat, & quandoque jam tumere incipiant, antequam febris omnino deferbuerit: minime tutum foret in simili casu calidis & stimulantibus remediis uti. Unde Trallianus. (v) singulari titulo agit de illis, qui hydrope una cum febre laborant, & monet sequentia: Quare aqua inter cutim, ex acutis morbis profecta, non potest non inflammationes habere in ipsa perseverantes: nihil enim adeo intervallorum experts est ac febris: ac mirum, quod neque aqua inter cutim, ipsis oboriens, calorem aegrorum exstinguat, neque febris omnem aquam inter cutim exhauriat, sed ab aqua & igne simul contineantur ambo, ut undequaque dubia fiat curatio, sive calefacere, sive refrigerare, quidpiam velis.

Contingit autem saepius, quod in hydrope jam inveterato stagnantes aquae incipiant putrescere, & acres fieri; tunc febris calida accenditur in frigido antea corpore, fitis immanis oritur, & omnia brevi in pejus ruunt. Sic observatur, crura & femora hydropicorum, tumida, pallida, & marmoris instar frigida, incipere rubescere, calere, dum simul cutis leviter etiam tacta dolet, quae brevi post eroditur, & copia quandoque ingens feri aquosi exit, cum levamine quodam; sed saepe pessima gangraena sequitur, omnia depascens. Tunc augetur immaniter fitis, & calida illa stimulantia remedia nocerent pessime. Unde optimè monuit Trallianus (w): *Quod si aqua inter cutem laborantes etiam febricitent, admodum calidis auxiliis utendum non est, neque in visceribus, neque in cibus, aut potibus, aut antidotis, aut purgationibus, &c. Nullum enim valde calefaciens ipsos juvare potest. Nam ejusmodi medicamenta fitim ipsorum augent, & febrim incendunt, & causas inflammantes magis adhuc exurunt, intenduntque malum.*

Cum autem post morbos acutos, uti dictum fuit, quandoque sequatur hydrops, praecipue illa species, quae aqua intercus sive anasarca dicitur, ideo forte Veteres Medici sanguinis missionem consuluerunt in hac specie hydropis. Sic Aegineta (x) curam Tympanitis, & Ascitis, auspicari jussit a purgantibus hydragogis; in Anasarca autem a sanguinis missione incipiendum voluit; *maxime si a suppressis haemorrhoidibus, aut menstrua purgatione, affectus originem habuerit; praeterquam si jam antea sanguinem miserint, in malo habitu constituti.* Similia & apud Trallianum (y) habentur, ubi asserit, venae sectionem in cura anasarcae interdum requiri, *ut quae ex sanguinis frigidi copia nascatur. Ac frigiditatis ratione quidem illa non indiget, sed quoniam copiae detractio naturam levat.* Sed ex sequentibus alio in loco patet, quod Trallianus (z) cespitaverit circa venae sectionem, addit enim plures cautelas; voluitque, tunc convenire tantum, si inflammatio scirrhusa sit in visceribus, si

(v) Lib. IX. cap. 3. pag. 526.
cap. 48. pag. 48. versa.
dem pag. 518.

(w) Ibidem pag. 525.

(x) Lib. III.

(y) Lib. IX. cap. 3. pag. 514.

(z) Ibi-

si pravi humoris copia in venis adsit, si vires constant, aeger sit in vigore aetatis, nec tempus admodum frigidum fuerit. Imo videtur & sanguinis missionem ideo praemisisse, ut post hanc tutius posset valida calefacientia remedia adhibere. Sollicitè autem monet, magnam cautelam adhibendam esse: *Etenim intempestiva sanguinis missio in aliis quoque periculum inducit, in hydro-pico autem interdum etiam mortem.*

Antea monitum fuit, impedimentum motus sanguinis venosi posse originem dare hydropi, adeoque & nimiam vasorum plenitudinem; in tali casu vasorum depletio per sanguinis missiones procul dubio utilis foret. Apud *Hildanum* (a) tale exemplum habetur, de homine robustissimo sanguineo, trigessimum annum agente, qui a vertice ad pedes usque intumuit. Dum Medici curam aperientibus & purgantibus lenioribus tentant, subito ex nare dextra sanguis ad quatuor libras effluxit tanto cum impetu, ut syncope sequeretur. Suppressa autem hac haemorrhagia, non tantum vires redierunt, *verum etiam ab hydrope, citra ullorum aliorum remediorum usum brevi curatus est aeger.* Apparet hinc evidens ratio, quo casu in cura hydropis sanguinis missio locum habere possit, cum caeteroquin sanguinis evacuatio hydropicis nocere soleat, imo a profusa sanguinis evacuatione in robustis etiam & sanis hominibus toties nascatur hydrops, uti ad §. 1229. dictum fuit. Ubi ergo a causa calida morbus ortus fuerit, vel & febris calida hydropico supervenerit, & valida sitis vexaverit, tunc calida illa stimulantia remedia, quae ad paragraphum praecedentem laudata fuerunt, locum non habent. Ideo ad hunc numerum in *Materia Medica* alia laudantur, *crystalli tartari, rob sambuci, juniperi, spiritus salis marini, &c.* quae & sitim sedant, & putredini hic metuendae resistunt quam efficacissimè. Aromata quidem & hic laudantur, sed leniora; & prudens Medicus facile determinabit horum quantitatem, prout virium languor, major vel minor calor, & molestae sitis intensitas, requirunt.

§. 1235. **U**troque casu (1233. 1234.) prodest frictio, motus, calor.

Totus scopus consistit in eo, ut per motum vitalem auctum stagnans lymphæ sic disponatur, ut a venis resorberi possit, & resorpta, humoribus circulantibus mixta, per varias vias exire de corpore. Quantum autem frictiones valeant ad augendum motum per vasa, alio in loco ad §. 28. N°. 2. dictum fuit. Sed praeterea ad §. 334., dum de cura contusionis agebatur, patuit, quantum possit frictio prudenter instituta in resolvendo sanguine extravasato & grumoso; adeoque & multo plus efficere poterit in serum aquosum, si lentescere inceperit. Imprimis autem frictio efficax est in hydrope anasarca, dum aqua in panniculo adiposo collecta stagnat: quamvis enim & in aliis hydropis speciebus usum habere possit, tamen frictionis effectus, in-

(a) Observat. Centur. 1. pag. 43.

terposita tantum cute, agit magis immediatè in extravasatum serum, quam si abdomen in Ascite turgidum fortiter perfricaretur. Unde *Trallianus* (b) dixit: *At perfricatio hydropicis adhiberi debet potissimum, ut externos corporis meatus rarefaciat, humores extenuet, & discutiat.* In cura hydropis Anasarcae quam maxime frictiones commendat *Aëtius* (c); & alii plures. Frictiones autem illae variis instituebantur modis: *Utendum igitur prima die quidem fricatione, per modicum oleum, moderatè & molliter facta: in progressu autem & sicca & multa, & cum intensione magis appressa: deinde etiam per lintea asperiora.*

Certe, dum manu oleo inuncta perfricatur cutis, minus laeditur & exasperatur, hincque frictiones diuturniores ferunt aegri absque molestia. Verum quidem est, quod locus oleo perfricatus minus reddatur perspirabilis, sed scopus est tantum, ut per frictionem mobilia reddantur illa, quae stagnant, & attenuentur lenta ac viscosa, dum simul acceleratur humorum per vasa motus; unde videtur oleum tuto hic adhiberi posse, & Veteres Medici illud in usu habuerunt, additaque *Scilla* & aliis reddiderunt medicatum (d). Interim tamen & solum oleum olivarum salubrem aequè praestitit effectum in ipso Ascite, qui curabatur tali frictione mane ac vesperi facta intra mensis spatium; & tertio jam quartove die, post frictiones inceptas, copiosa reddebatur urina; sicque quotidie detumescebat abdomen (e). Videtur autem felix ille eventus frictioni tribuendus esse, non autem virtuti medicatae olei olivarum. Alvus inde quotidie sine aliis remediis soluta fuit. Frictio autem cum oleo non convenit, si ventris moles nimium magna sit, & integumenta tensa ac tenuia, & respiratio multum difficilis (*). Ubi jam minui incipit tumor, cutis minus tensa fortiolem & asperiolem frictionem ferre poterit. Antiquis ad dissipandos tumores hydropicos in usu fuit & alia methodus, ad frictionem accedens, quae hodie vix in usu est, & tamen tuta satis & utilis videtur. De hac methodo *Aëtius* (f) sic habet. *Experiri etiam Herodoti remedium convenit, neque enim minus quam ipsa frictio auxiliari potest: vesicis itaque bubulis, aut etiam aliis magnis omnino, ac probè inflatis & vacuis, tumentes locos pulsato, atque id autoritate tum Archigenis tum Herodoti facito: inde enim citra molestiam caro condensatur, neque dolore, neque repercussione duriore, resultante.*

Omnibus autem illis methodis hoc obtinere sperabant, ut moverentur stagnantia, & sic dissiparentur tumores hydropici, simulque caverent, ne cutis offenderetur. Vidi saepius per imprudentem frictionem crurum tumentium inflammari cutim, & brevi gangraenescere; quod periculosum erat frequenter, & semper magnas creabat molestias. Prudentissime hinc *Celsus* monuit (g), de cura hydropis agens: *Utendum fricatione, madefactis tantum manibus*
aqua,

(b) Lib. IX. cap. 3. pag. 524. (c) Sermon. X. cap. 28. pag. 244. (d) Ibidem.

(e) Donald Monro on the Dropsy pag. 30. 31. Nouvelle Biblioth. Angloise pour les Mois de Janvier & Février 1757. pag. 107. (*) Störk Ann.

Medic. pag. 90. (f) Sermon. X. cap. 29. pag. 246. (g) Lib. III. cap. 21. pag. 164.

aqua, cui sal & nitrum & olei paucum sit adjectum, sic, ut aut puerilis, aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus sit. Idque, si vires patiantur, ante meridiem tota hora, post meridiem semihora, fieri oportet.

Simul etiam apparet, quod prudenter Veteres Medici a lenioribus frictionibus inceperint, ne uno impetu extravasatum serum, humoribus circulantibus mistum, obrueret pulmonem, cum periculo suffocationis. Observaverat *Hofmannus* (b), tumorem oedematofum pedum, quacumque de causa intra corpus repulsum, gravem pectoris oppressionem & anxietatem producere. Imo viderat in talibus aegris, febre intermittente correptis, sub frigoris accessione, pedum tumores subito evanuisse, cum ingenti respirationis angustia, & tertio semper paroxyfmo repentina sequebatur, sub ipso frigore, suffocatio.

Motus. De pulchris motus corporis in emendanda valetudine effectibus, antea ad §. 28. dictum fuit. Certe per motus musculares acceleratur motus sanguinis venosi versus cor, & circulatio humorum augeri potest pro lubitu. Unde ab omni tempore corporis motus inter remedia hydropis numeratus fuit. *Hippocrates* (i) praecipua ad hydropem remedia enumerat, labores, fottum, & temperantiam. Vocabulo autem *ταλαιπωρίας* utitur, quod graves & ad lassitudinem usque protractos labores indicat; posteaque addit, quod quam plurimum laborare debeant, imo & per acclivia loca ambulando ascendere. Ne autem valido & subito motu obrueretur pulmo, addit cautelam: Si vero difficulter spiraverit, fueritque aestiva anni tempestas, aetas viguerit, & virium robur adsit, sanguinem e brachio detrabere oportet.

Musculis, dum agunt, tumentibus, premitur tunica cellulosa, musculis non tantum incumbens, sed & ubique interposita; adeoque & in Anasarca ob hunc effectum utilis esse poterit, movendo stagnans serum. Hinc suavit *Gelsus* (k), multum ambulandum esse, currendum aliquando; & ideo credidit, quod *facilius in servis, quam in liberis, tollitur; quia, cum desideret famem, sitim, & mille alia taedia, longamque patientiam, promptius iis succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est.*

Cum autem per validos motus augeatur humorum per vasa circumductio, facile patet, his non utendum esse, si per febrim comitem excessus motus circulatorii jam adsit; unde subjungit sequentia: *Sed si febris quoque est, haec imprimis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est. Si sine febre aeger est, tum demum ad ea veniendum est, quae ipsi morbo mederi solent.*

Facile patet, & hic eandem cautelam observandam esse, ne subito per valida corporis exercitia in motum ducantur stagnantia, uti de frictionibus paulo ante dictum fuit. A leniori ergo motu incipiendum est, quod & magis convenit talium aegrorum viribus, quae non semper adeo validae sunt, dum

(b) *Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. 3. cap. 2. pag. 324.* (i) *De Visu Acutorum Charter. Tom. XI. pag. 174. Epidem. V. Charter. Tom. IX. pag. 347.* (k) *Lib. III. cap. 21. pag. 161. 162.*

dum simul pondus artuum inferiorum, si anasarca adfit, difficilem corporis motum reddat. Unde *Trallianus* (l) dixit: *Porro motus, si quid aliud, hydropicis conducit, praecipue qui fit per mare, equum, & lecticam; iis vero, qui viribus constant, incessus per pedes est utilissimus.* Illud exercitii genus, quod navigatione in mari fit, etiam debilibus convenit, & recentiorum observatis confirmatur ejus utilitas. Sic apud *Forestum* (m) legitur, quod a Medicis derelictus hydropicus, cui non tantum venter, sed & manus, pedes, & facies, tuebant, naviculam ingressus per aliquot milliaria ascenderit in altum maris. Vomuit, & post vomitum exercitio utens restitutus est. Notum est, non affluetis, dum mari vehuntur, nauseam molestissimam & vomitum succedere: verum postea ad §. 1244. patebit, vomitum egregie profuisse in hydrope curando. Usus navigationis ille & pluribus observatis confirmatur (n).

Calor. Antea dictum fuit, in sanis exhalans in cava corporis liquidum sub vaporis forma expelli ex arteriis, & resorberi a venis, antequam in liquidum fuerit condensatum. Unde videmus, quod ab omni aevo frigida hydropicorum corpora calefecerint Medici, ut stagnans serum aquosum mobile magis redderent, & aptum ut in vapores solvi inciperet, facilius a venis bibulis resorbendos. Per frictiones & motum augetur in corpore calor; sed praeterea externum calorem adhibuerunt, & quidem satis validum. *Aëtius* (o) *maximam curandi rationem in insolationibus habet: itaque tumefactae partes ad solem exponantur, capite saltem velato, cavendo etiam, ne tumor vehementius supercalefiat.*

Ipsas fricationes, vel in sole, vel juxta ignem, institui jussit: *Aliquando & arena probe a sole ignita, aut pellibus, similiter a sole fervefactis, aegrum occulere oportet, capite tantum velato, & facie cum spongia perpetuo absterfa.* His similia *Celsus* (p) laudavit: *Evocandus est sudor, non per exercitationem tantum, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis, &c. Balneum, atque omnis humor, alienus est.* Siccus enim hic calor requiritur. Post eductas autem per Paracentesim ex abdomine aquas, ut morbi recidiva cayeatur, paulatim revocandus aeger est ad exercitationes, fricationes, solem, sudationes, fatigationes, & idoneos cibos, donec ex toto convalescat (q).

§. 1236. **A**d secundum scopum (1232.) indaganda causa vasa arctans, obstruens, rumpensve; quae tollenda, si fieri queat (1229.), vel emendanda saepe aquis mineralibus.

De causis hydropis dictum fuit ad §. 1229. Sed & simul tunc patuit, plures ex illis esse, quae vel difficillime, vel omnino non, tolli possunt. Si

(l) Lib. IX. cap. 3. pag. 524. (m) Lib. XIX. Observat. 32. pag. 377.
 (n) Ebenezer Gilchrist the use of sea Voyages pag. 88. (o) Sermon. X. cap. 28. pag. 244. 245. (p) Lib. III. cap. 21. pag. 162. (q) Ibidem pag. 166.

Si v. g. ingens steatoma in abdomine compresserit vicinas venas; quis sperare audebit curationem, cum in externis corporis locis vix unquam, nisi manu chirurgi, tolli possit. Econtra, dum tumens gravidæ uterus venas iliacas, vel cavam descendentem, premit, tument sæpe immaniter crura & femora; verum post partum contracto utero tollitur venarum compressio, & sponte sua brevi cedit talis Anasarca, vel saltem molli frictione sola facile superatur.

Haec videtur esse ratio, quare quandoque ab aquis mineralibus sanetur hydrops: quando nempe obstacula, liberum lymphæ venosæ motum impediencia, harum aquarum efficacia solvi & removeri possunt. Abstinencia a potu, uti postea patebit, inter efficacia ad hydropem sanandum remédia numeratur, adeoque noxium videri debet, si hydropico corpori copiosæ tales aquæ ingererentur. Verum notandum est, tunc tantum prodesse has aquas posse, si vires vitales adhuc adeo validæ sint, ut ingestas aquas movere & excernere possint per urinam, sudorem, aut alvum. Si enim manerent in corpore, augetur hydrops. Unde prudentes Medici, dum hæc tentant, a parca incipiunt copia, quam augent deinde, si observent, aegrum facile ferre, & urinam ingesti potus quantitati respondere. Habent enim salubres hæc aquæ stimulum aliquem, quem lingua facile distinguit, in auras evanescentem cito, si in aère aperto relinquuntur, per quem stimulum efficitur, ut cito a venis bibulis ventriculi & intestinorum resorbeantur, ac facile cum humoribus circulantibus moveantur per corporis vasa. Certe si sanus & robustus homo potaret intra breve temporis spatium matutino tempore libras quatuor aquæ communis, inde gravaretur: valetudinarius autem majorem copiam aquæ spadanae fumit absque ulla molestia.

Plura exempla habentur apud Auctores, qui de viribus & usu fontium medicorum scripserunt, quæ docent, hydropem aliquando horum usu curatum fuisse. *Celeberrimus Cocchi* (r) plures tales collegit casus, qui hoc confirmant; quibus similes passim & apud alios habentur.

Cum enim in hydropicis fere semper urina excernatur parca copia, si ab aquis potatis urinae copia augeatur subito, quandoque tam feliciter referantur hæc viæ, ut integra sequatur curatio, & quidem in tali hydrope, qui omnino desperatus videbatur. Mirus talis casus (cujus *Cocchi* etiam meminit) integre descriptus legitur (s) de homine, qui genio indulgens ictero corripiebatur, & dein ascite turgebat. Varia tentaverant Celebres Medici, sed absque fructu. Cum nulla omnino spes superesset, ad aquas medicatas deductus fuit, & unicum hoc solamen ab uxore rogavit, ut ante mortem intolerabilem sitim extinguere liceret, potis ad libitum his aquis: impetrata hac venia, spatio quinque vel sex horarum maximam ingurgitavit aquæ copiam, ne guttulam quidem urinae emittens; sudor frigidus & viscidus, summa simul debilitas, fecerunt, ut adstantes mortuum, ut putabant, in lectum repo-

(r) De J. Bagni de Pisa pag. 265. &c. in Notis. pag. 457.

(s) Floyer ψυχροθεσία

reposuerint : post mediam horam urina inceptit fluere, & quidem tanta copia, ut medietatem aquae potatae emingeret. Hoc facto loqui inceptit, & paululum vini generosi petiit; quo calide sumto, profundo obdormivit somno, & tota nocte sudor erat, & perpetuum urinae stillicidium: simul & per alvum tenuia aquosa excernebantur. Per quinque vel sex dies potando & mingendo perrexit; & convaluit. Medicus, qui ejus curam gesserat, & reliquerat tanquam desperatum, obstupescerebat, dum post biennium videret eundem hunc hominem sanum, quem diu sepultum credebat. Mali ominis solet haberi ab omnibus Medicis hydrops, qui Icterus sequitur; unde & mirabilior haec cura apparet.

Aliquid simile videtur ab *Hippocrate* (t) observatum fuisse. Ubi enim de hydrope universali, orto a potu copioso aquae pluviae & stagnantis, agit; valida purgantia ad curandum hunc morbum laudat; & deinde subjungit: *Potissimum vero ejus aquae, ex qua morbus corripuit, quam plurimum propinato, quo ejus ventrem turbet, & multum dejiciat. Sic enim maxime sanum facies.* Quamvis enim hic aquarum medicatarum nulla fiat mentio, tamen apparet, quod aquam, collectam in corpore, per aquam copiose potatam expellere de corpore conatus fuerit.

§. 1237. **L**iquidi nimia tenacitas solvetur in calido, frigidove, hydrope (1233. 1234.). 1. Per ea remedia, quae ibidem data. 2. Per Alcalinos maxime sales, tam volatiles, quam imprimis fixos. 3. Ope Mercurialium, Antimoniatorumque, & Venerorum medicaminum arte Chemicâ rite praeparatorum, & sagacitate medica bene exhibitorum.

Verum quidem est, quandoque nimis solutos humores inveniri in hydropicis; adeoque tunc opus minime foret, ut illa remedia adhiberentur, quae humores solvendi vim habent. Ex illis autem, quae in *Capitulo de glutinoso spontaneo* dicta sunt, patent signa Diagnostica hujus degenerationis humorum. Simul etiam ex causis hydropis intelligi poterit, quid de tenacitate nimia humorum statuendum sit. Si enim post largas haemorrhagias, post copiosum aquae potum, subito ortus fuerit hydrops, & nulla ante hunc morbum suspicio fuerit viscerum obstructorum, vel viscidae cacochymiae, de attenuantibus remediis cogitandum non est, sed potius ilico opera adhibenda, ut expellatur de corpore aquosa haec colluvies, ac dein labefactato corpori pristinae vires restituantur per remedia roborantia. Verum quidem est, quod collectum serum aquosum in corporis cavis stagnando lentescere possit, sed non multum efficaciae videntur habere remedia in humores extravasatos, & imprimis si jam ingenti copia collecti fuerint. Nec aliqualis lentor extravasati seri pro malo omine habetur: observavit enim ante jam saepe laudatus

Du

(*) De Intern. Affect. cap. 28. Charter. Tom. VII. pag. 658.

Du Verney junior (u), majorem curationis spem adesse, si aquae per paracentesin educerentur parum mucilaginosae, cum e contra, si aquae fluviatili similes forent, nullumque post evaporationem factam relinquerent sedimentum, vel parca tantum copia, aegri fere semper morerentur.

Illa autem remedia, quae nimiam tenacitatem solvunt, quandoque simul evacuando profunt, uti postea patebit, imprimis si liberaliori dosi exhibeantur: hic autem proprie de attenuandi & solvendi virtute, quam possident, agitur, qua profunt removendis viscerum obstructionibus, quae toties observatae fuerunt, hydropem fecisse.

1°. Antea, ubi de *glutinoso spontaneo* agebatur, ad §. 75. demonstratum fuit, ab aucto motu plurimum boni expectari merito in solvenda nimia tenacitate; adeoque omnia illa remedia, quae laudata fuerunt numeris hic citatis, huic scopo inserviunt, quatenus vim vitalem humores circumagentem incitant. Monitum autem tunc fuit, ex qua remediorum classe desumi debeant in diversis speciebus hydrôpis, calidi nempe, aut frigidi.

2°. Antea, ubi de cura obstructionis agebatur, ad §. 135., sales alcalini tam fixi quam volatiles numerati fuerunt inter remedia attenuantia & solventia, quibus majori cum fiducia nunc utimur, postquam per experimenta *Celeberrimi Pringle* constitit (*w*), putredinem per hos sales non promoveri, uti antea credebatur. Sales alcalini volatiles, uti sal volatile oleosum in officinis dictum, & alia similia, ad §. 1233. laudata fuerunt, tanquam stimulantia & motum augentia remedia; simul tamen etiam ob vim solventem merito celebrantur. Sunt autem quaedam plantae, quae continent naturaliter salem volatilem alcalinum, similem illi, qui arte Chemica ex variis corporibus elicatur. In cepis, alliis, sinapi feminibus, & pluribus aliis plantis, quae antiscorbuticae acres solent vocari, praesto est copia salis volatilii alcalini, qui vix percipitur, quamdiu harum plantarum partes integrae sunt, sed simul ac scindendo aut contundendo franguntur, mox quaquaversum exhalans nares ferit, oculosque irritando lacrymas exprimit, linguam vellicat. Sed & similibus plantarum efficacia per totum corpus penetrat, vix mutata. Notum est hominum, qui alliorum usu delectantur, halitum non tantum, sed & urinam, & sudorem, allii spirare fragrantiam; dum simul merito laudatur ob vim diureticam, adeoque duplici effectu prodest. *Forestus (x)* inveteratos hydropes solo allii usu curatos vidit. *Sydenhamus (y)* testatur, quod solo allio, missis evacuantibus, Hydropem ex aliorum praescripto, non suo, depulsum noverit.

Cum statim exspirent volatile illud hi bulbi, uti & femina, si scissa vel contusa fuerint, apud plebem moris fuit dudum jam, integros alliorum bulbos, integra femina sinapi, deglutire, ut, maceratione in ventriculo & intestinis emollita, sensim exhalent salem volatilem alcalinum, quem reconduunt, absque

(*u*) Académ. des Sciences l'an 1703. Mémoir. pag. 206. 207. (*w*) Observat. on the Dis-eas. of the Army; in Appendice. (*x*) Lib. XIX. observat. 27. Tom. II. pag. 369. (*y*) De Hydropes pag. 633.

absque ulla jactura. Mirabilis effectus similium remediorum legitur (z). Quinquagenaria mulier ascite laborabat; qui nec purgantibus nec diureticis remediis levabatur: ter paracentesin passa fuerat, sed denuo intumescibat. Aniculae consilio mane & vesperi cochleare plenum seminum sinapi non contusorum devoravit, superbibendo decocti summitatum viridium genistae semilibram; & post triduum sensit maximum levamen, dum molestissima sitis omnino sedaretur. Urina quotidie ad libras minimum quinque aut sex profluxit; alyus interdum duobus aut tribus diebus continuis movebatur ab hoc remedio. Perstitit in hisce per annum, neque rediit morbus. Verum quidem est, quod & *genista* ad hydropem curandum celebris planta sit; sed tamen admodum credibile videtur, quod semina sinapi multum ad felicem hanc curationem contulerint. Salsum succum *genista* habet, & ejus cineres, vel sal fixus ex his elixivando eductus, magni nominis remedium dat in hoc morbo, & ubique in officinis servatur. Cineres *genistae*, vel salem, vino infundere solent, & hujus vini medicati unc. ij. bis vel ter de die exhibent; plerumque unciam salis infundunt libris duabus vini aciduli, rhenani, mofellani, vel similis; dosim hanc augent, vel minuunt, pro varia aetate, viribus aegrorum, & remedii effectu. Quando cineribus utuntur, eorundem libram substituere solent unciae salis plerumque. Salis autem fixi copia in *genistae* cineribus varia observatur, pro diversitate foli: circa litora maris in arenosis locis crescens falsissima esse solet haec planta, minus si in loco pinguiori aut humidior degat. Ex *stipitibus Fabarum*, *Absinthio*, *Carduo Benedicto*, aliisque pluribus plantis, parati cineres, & sales, ad eisdem laudantur usus.

Dum autem alcalini sales fixi infunduntur vino, nascitur sal ex acido & alcali compositus, ob oleum vini ipsi unitum saponaceus, admodum penetrabilis, qui facillime fertur a corpore humano, & insigni solvendi & deobstruendi efficacia valet. Notum est, quantas laudes habeat, & mereatur, *Tartarus regeneratus*, qui & *Terra Foliata tartari* a chemicis vocari solet, atque ex acido aceti, & sale tartari alcalino fixo, componitur, perfecta saturatione sibi mutuo intime unitis ita, ut nec acidum nec alcali praedominetur. Simile huic, & forte adhuc magis penetrabile, remedium paratur, dum spiritus salis ammoniaci, qui volatilis & alcalinus, unitur acido vegetabili fati volatili, quod acetum destillatum in officinis vocatur: ex miscela horum & perfecta saturatione nascitur sal compositus mitissimus, qui ne oculum quidem irritat, saltem si parum tantum diluatur aqua, & nullo modo corpus turbat; hinc in morbis acutis & chronicis tuto usurpatur, tanquam potentissimum resolvens, simulque excretiones per urinam & sudores multum promovet. Haec si considerentur, nemo mirabitur, cur Medici tantam spem conceperint de similibus remediis, ad sanandum hydropem, & tollendas hydropis causas frequentissimas, obstructions nempe viscerum.

Quandoque felici cum effectu sales volatiles, fixos & alcalinos, una cum

vi

(z) Mead Monit. & Praecept. Medic. pag. 138.

vi roborante ferri, simul adhibuerunt hydropi curando. Sic legitur (a), quod ascites, quem comitabatur anasarca crurum & femorum, respiratio difficilis, fitis magna, una cum pulsu celeri & debili, curatus fuerit, dum libris duodecim cerevisiae infunderetur libra cinerum genistae, cum unciis duabus seminum sinapi, & limaturae ferri unciis quatuor, & postea aegra fumeret uncias quatuor hujus cerevisiae bis de die. Effectus autem adeo subitus erat, ut post primam dosin assumptam viginti libras urinae excerneret: continuato usu hujus, interpositis subinde purgantibus, aegra haec convaluit.

3°. Notum est, ex argento vivo, antimonio, cupro, varia parari posse remedia, quae efficacissime corpus turbant, & sursum & deorsum valide evacuant. In hoc autem loco non agitur adeo de illa vi, per quam expellere aquam in cavitates congestam haec remedia solent, sed potius de illa horum efficacia, per quam solvunt nimiam tenacitatem, sicque tollunt in vasis & visceribus illa obstacula, quae hydropi causam dederunt. Soluta autem illa tenacitate, quandoque profusae evacuationes sequuntur, imprimis per sudores & urinam, rarius per alvum, & quidem cum magno levamine, surgentibus inde, non autem fractis, aegrorum viribus. Illae enim evacuationes tunc non excitantur a remediorum stimulo, sed remotis, vel multum imminutis, obstaculis, natura, quae toties sola sibi sufficit, per varias vias de corpore expellit aquosam colluviem.

Salivatio, per argentum vivum excitata, solvit omnes humores totius corporis ita, ut emacietur totum; licet prudentes Medici contentur impedire, ne soluti humores per alvum ruant, cum adeo acres sint, ut totum os exulcerent, adeoque & similiter intestina sic afficere possent. Verum per ipsam salivationem hydrops sanatus fuit in homine triginta circiter annorum, qui hydrope anasarca & ascite laborabat, cumque post paracentesin maneret anasarca, nec cederet remediis, salivatio tentata fuit, tam felici cum effectu, ut non tantum evanuerit omnis hydrops, verum & postea perfecta frueretur sanitate (b). De mirabili hac vi, qua argentum vivum solvit humores nostros, alia occasione ad §. 135. 4. dixi; ubi de cura obstructionis agebatur.

In praeparatis illis metallicis conficiendis sollicita cura requiritur, & in iisdem administrandis prudens sagacitas. Ob hanc causam propria manu solebam, difficiliora saltem, conficere, vel nonnisi illis committere hanc provinciam, quorum fidem & dexteritatem in Chemicis probe noveram. Minime autem hoc feci, ut arcanorum titulo distribuerem cognita remedia, vel si quid peculiaris efficaciae scirem, non omnibus notum, turpis lucri causa tegerem; revelavi enim ilico, si quid utilis novissem. Summa cum indignatione vidi, Medicos, sed hoc nomine indignos, libellis lingua vernacula scriptis obtrudere ignaro vulgo merces suas, addito pretio, ut sacram
illam

(a) Medic. Essays Tom. V. part. 2. pag. 639.
l'an 1703. Mémoir. pag. 174.

(b) Académ. des Sciences

illam auri famem fatiarent malis his artibus. *Augusta Imperatrix* & honoribus & praemiis remuneratur illos, qui novi quid, sed utilis, in re Medica invenerunt, sed e ditionibus suis iussit exulare turpes illos libellos, quibus creduli homines decipi possent, crumenae semper, quandoque & sanitatis, dispendio. Sed haec per transennam.

Solent autem ad hunc scopum adhiberi haec remedia, vel in tam parca dosi, vel variis praeparationibus sic mitigata, ut in ventriculum & intestina nullo agant stimulo, vel saltem adeo levi, ut nec vomitum, nec alvi evacuationem, excitent; licet eadem remedia, vel majori dosi, vel aliis modis praeparata, validam vim emeticam, aut catharticam, exercent in corpore. Plures in *Materia Medica* ad hunc numerum prostant formulae, ubi mercurialia remedia praescribuntur parca admodum dosi; antimonii vis emetica sic adhibetur, ut lenissima tantum sit. Tale remedium videtur fuisse *Praecipiolum Paracelsi*, cujus vires adeo extollit *Helmontius* (c); dicens: *Curat omnem hydropem, non quatenus purgat, sed in quantum materialiter transiens per intestina, resolvit extravasatum cruorem. Sin autem vomitum vel alvum cieat, id hydropi est per accidens.* Apparet autem, quod vim purgantem hujus remedii non probaverit; quod confirmatur, cum paulo post *brioniae albae* radicem ad hydropem laudaverit: *Quocirca vim hydragogi in Brionia proficuum attende, si virus solutivum ab eadem abstuleris.* Similiter laudat *Antimonium*, si prius in liquorem versum fuerit, & dein in pulverem, qui tantum per sudorem purget; tunc enim agit, *haberi remedium, quod omnem hydropem modeste tollit absque metu recidivae.* De *Praecipio*lo autem illo *Paracelsi* dicit, quod difficilis quidem sit ejus acquisitio, sed & duorum granorum pondus sufficiat, ter quaterve adhibitum. De praeparatione hujus remedii habet sequentia (d): *Id autem ut pro voto succedat, oportet mercurium mori, absque ullo salium externorum sodalio, aut spirituum alienorum consortio. Sic tamen convenit mori, ut vivum maneat in plaustro, quod queat in vita media mercurii deferre ad loca destinata. Gratulor illi, quem ignis docuit me intelligere.* Ex illis autem, quae ad §. 135. N°. 4. dicta sunt, patuit, argentum vivum, absque ullo alio addito, posse converti in pulverem saporis acris metallici, per solam digestionem, vel & distillationem repetitam: pulvis tamen ille sic natus ex argento vivo, solo igne valido fere totus mutabatur in argentum vivum, omni acri sapore deleto. Videtur hinc satis probabile, *Praecipiolum Paracelsi* simile esse huic pulveri. Novi, hoc in hydrope, & in aliis morbis difficillimis, non contemnendum effectum produxisse: vidi unicum granum, una cum purgantibus datum, pessimum in lingua ulcus cito sanasse; sed adeo turbaverat totum corpus, ut aeger biduo post assumptum hoc remedium langueret omnino.

Quamvis autem illud mercuriale praeparatum non immerito ob singularem efficaciam commendetur, tamen & ab aliis mercurialibus remediis officinalibus

(c) In capitulo *Ignotus Hydrops* §. 39. & sequent. pag. 416. 417.

(d) Ibidem pag. 417.

bus similis quandoque effectus fuit observatus. Sic paucis dosibus mercurii dulcis ascites, cum universali totius corporis anasarca junctus, curatus fuit, sequente copiosissimo urinae profluvio (e). Similis effectus etiam ab emeticis, refracta dosi datis, observatus fuit (f); & imprimis profuit, si una cum opio addito darentur. Cuprum in spiritu volatili alcalino solutum, & tali quantitate datum, ut corpus non turbet, excitato urinae profluvio, quandoque insigniter profuit (g).

Utilis haec methodus exhibendi valida remedia tam parca dosi, ut corpus nullo modo turbent, videtur magni momenti esse in curando hydrope, aliisque chronicis & difficilibus morbis; neque tantum in remediis ex regno minerali depromtis, verum etiam in vegetabilibus locum habet. Multae plantae sunt, ob venenatam indolem suspectae, quae forte post diversas praeparationes, vel etiam minuta dosi, possent tuto exhiberi, & prodesse. Papaveris succum horruerunt multi ex antiquis Medicis; *Paracelsus*, illo audacter utens, magnam sibi famam comparavit. Infamis ab omnibus, ob deleteriam vim, habita fuit *Cicuta*; debemus egregio *Archiatro Störck*, quod absque noxa, etiam satis magna copia, dari possit, & tam interno quam externo usu Cancro domando profit egregie. Vix verosimile videbatur, plantam, ubique terrarum fere, laete crescentem, in solam generis humani perniciem fuisse creatam. *Helleboris* utebantur Veteres Medici ad difficillimos morbos curandos, sed tali quantitate, ut, non sine convulsionum, imo & mortis periculo, corpus evacuarent. Duro enim nodo duriorum adhuc cuneum adhibere audebant, dum corpus balneis, aliisque remediis, ad ferendam validissimorum pharmacorum vim praeparaverant. Disputant quidem Eruditi, an Veterum *Hellebori* hodie cogniti sint, an non. Certum tamen est, illas plantas, quas hodie *Helleboros* vocamus, insignis esse efficaciae, modo sat recentes fuerint, nec diuturna in officinis mora, situ aut carie corruptae. Certe observatum fuit, *Helleborum nigrum officinarum*, moderata dosi datum, vi insigni diuretica profuisse quam plurimum in curando hydrope (h). Ex *Helleboro albo* & *nigro*, quandoque & ex solo *Helleboro albo*, *oxymel helleboratum confecit Gesnerus* (i), cujus eximias vires in literis ad *Adolphum Occonem* datis describit. Bina autem talia oxymella adhibebat, quorum unum majus, alterum minus, vocabat. Dicitque, quod propriae matri, protractae admodum aetatis, & ob dyspnoeam valde periculose decumbenti, dederit minoris oxymellis parum admodum, ex vino cretico, quinquies vel sexies, hoc cum effectum, ut statim melius se haberet, & a morte ad vitam rediisse videretur. Edidit autem tractatulum, in quo de *Aconitis* disputat, & simul utriusque oxymellitis descriptionem exhibet (k). Testatur (l), *hydropicis* & *cachecticis illico profuisse, asthmate simul* & *siti remissis*. Verum quidem est, quod

(e) Donald Menro on the Dropsy pag. 62. (f) Ibidem pag. 52. (g) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 478. (h) Freind History of Physick part. 2. pag. 105. (i) Epistol. Medic. Conrad. Gesner. pag. 48. versâ & 49. (k) Conr. Gesner. de Aconit. & Oxymelle Hellebor. &c. pag. 21. (l) Ibidem pag. 26.

quod multa alia remedia his compositionibus admiscuerit, uti decimo sexto saeculo moris erat apud Medicos: interim tamen videtur, praecipuam efficaciam horum remediorum *Helleboro albo* tribuisse. Dicit enim (*m*): *Nec est, quod quisquam ab Elleboro albo abhorreat, cum tam modicè & in parva dosi sumatur; & ego tali modo quotidie, & felicissime, in meis aegris utor.* Quam utile foret humano generi, si Medici vellent tantorum virorum vestigia sequi, & prudenti cum cautela experiri, quid faciant in morbis curandis minutae doses remediorum, quae in majori copia habentur pro noxiis.

§. 1238. **A** quae in cavitates congestae inde educuntur. 1. Paracentesi. 2. Emissariis paratis novis. 3. Urinae via. 4. Vomitu. 5. Purgatione alvi. 6. Dissipatione.

Tres indicationes generales ad curandum hydropem enumeratae fuerunt §. 1231. De prima, quae suadebat, liberum conciliare fluorem lymphae, haecenus dictum fuit; sequitur nunc secunda indicatio, quae agit de educendis aquis, quae in cava corporis effusae stagnant. Haec autem aquarum eductio duplici modo fit; vel enim pertuso loco, ubi haeret, aquae collectae datur exitus; vel resorpta prius per venas aqua, & humoribus circulantibus mista, per varias vias expellitur de corpore.

1°. Ubi nempe punctura facta exitus paratur aquae in cavis majoribus corporis collectae. Ad §. 1218. patuit, quam parum expectari possit a punctura, aut terebratione, in hydrocephalo sanando. Meliori cum spe illud tentari posse in pectoris hydrope, constitit ex illis, quae ad §. 1219. dicta fuerunt. Sequenti autem paragrapho agetur de usu paracentesis abdominis ad curandum hydropem asciten. De Paracentesi autem scroti in hydrocele postea agetur §. 1252.

2°. Ubi vero in minoribus cavis corporis aqua collecta haeret, tunc Paracentesis locum non habet, sed latior plaga causticis, aut vesicantibus, facta; vel & pluribus vulnusculis sic pertundi debet, ut aqua in panniculo adiposo collecta satis libere exire possit; & haec methodus in Hydrope Anasarca curando locum imprimis habet. De qua re ad §. 1242. dicendum erit.

3°. Hoc autem obtineri nequit, nisi serum aquosum, in cavis corporis collectum, prius resorptum fuerit per venas, & postea per renes excernatur. Qua methodo, & per quae remedia, hoc obtineri possit, §. 1243. patebit.

4°. Per vomitum non posse evacuari collectam aquam, nisi prius in cavum ventriculi venerit, sponte patet; adeoque prius resorberi deberet. Cum autem facilius per alvum, urinam, vel sudorem, exeant, ideo §. 1244., ubi de vomitu agitur, imprimis laudatur ille effectus, quo per validos concussus inter vomendum solvi, moveri, expelli, possunt stagnantia, & sic saepe felici-

(*m*) Conrad. Gesner. de Aconit. & Oxymelle Helleborato &c. pag. 27. versa.

liciter removeri obstacula, quae hydropi causam dederant. Simul etiam vomitoria, imprimis validiora, alvum movere solent.

5°. Facile patet, stagnantem in cavo abdominis aquam non posse per alvum exire, nisi prius resorpta fuerit. Ob hanc causam §. 1247. laudantur purgantia valida, quae non tantum evacuant, sed fundunt, & movent fortiter; ideoque etiam repetitis, pauco tantum intervallo, vicibus dantur, in quantum vires aegri tolerare possunt.

6°. Tuta satis videtur haec methodus, cum vix ullo modo corpus turbet; sed magnum aegris taedium parit, & vix toleratur, nisi a constantissimis. Calore enim majore excitato stagnans aquosa haec colluvies aptior redditur, ut resorberi possit a venis; cumque simul calor major ad diaphoresin & sudores disponat, spes est, ut omne, quod resorptum fuit, per cutis spiracula diffletur de corpore. De hac re agetur §. 1248. Sed simul, dum hoc fit, pertinaciter toleranda sitis est, siccis cibis tantum utendum est, ne reddatur corpori liquidum, quod calore dissipatum fuit. Hinc vera est hydropici corporis exsiccatio, de qua dicitur ad §. 1249.

Cum autem longa patientia desideretur, merito dixit *Celsus*, facilius curari in servis, qui cogi possint; *si enim ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem non perducuntur* (n). Et merito peritus Medicus negavit, hominem, mediocriter hoc morbo implicatum, sanari posse, cum notae esset intemperantiae. Cumque alter Medicus sanationem polliceretur, scitè respondit, *illum ad morbum aegri respicere, se ad animum*. Eventus certe asserti veritatem probavit. *Ille enim cum summa diligentia, non Medici tantum, sed etiam regis, custodiretur, tamen malagmata sua devorando, bibendoque suam urinam, in exitium se praecipitavit.*

Facile autem patet, hanc methodum locum habere tantum, ubi vires adhuc constant, nec morbus omnino inveteratus est. Si enim abdomen v. g. immaniter jam distentum fuerit, vix ulla resorptionis spes superest, & simul metus est, ne per auctum calorem putredo concilietur stagnanti sero, unde brevi tabefacta viscera certam inducent mortem, & quidem tanto citius, cum in hac curandi methodo omnis potus negetur aegris, vel saltem parcissimus tantum concedatur, adeoque nec dilui satis, nec elui, possit de corpore putridum, diuturna stagnatione & calore aucto natum. Unde prudenter *Celsus* (o) dixit: *Inter initia tamen non difficillima curatio est, si imperata sint corpori quies, sitis, inedia. At si malum inveteravit, non sine magna mole discutitur.* Licet autem motus corporis utilis hydropicis laudetur merito, tamen illum tolerare non possent aegri, dum simul sitim & inediam pati cogentur. Hodie quidem absoluta inedia non solet imperari; sed solo fere pane biscocto vivere solent; uti postea patebit.

(n) *Celsus* Lib. III. cap. 21. pag. 161.

(o) *Ibidem*.

§. 1239. **S**i causa hydropis ascitis est recens, extrinsecus cito applicata; si vires integrae, corpus juvenile; si viscera bene constituta, neque alio morbo perdita; si aqua nondum putrida, neque diu in loco stagnerit; statim instituenda paracentesis.

Patuit antea ad §. 1219., satis felici cum eventu per institutam thoracis Paracentesin aquam, in pectoris cavo collectam, eductam fuisse. Ubi ergo in cavo abdominis similis aquosa colluvies aderat, merito cogitabatur, ut simili arte educeretur. Natura enim, sponte sua, quandoque monstravit hanc viam. Apud *Schenckium* (p) plura exempla habentur, umbilico prius protuberante, dein rupto, effluxisse aquas, restituta integre sanitate; & quidem, illud contigisse in viro sexagenario majore, qui integre sanatus ab hydrope, absque ulla recidiva, septuagesimo aetatis anno jam superato, aliis de causis mortuus est. His similia leguntur & apud *Forestum* (q). Adeo tumebat ascitica mulier, ut *Celeberrimus Mead* (r) morbum insuperabilem pronunciaret, cum non superessent vires. Sponte tamen rupto aqualiculo, duodecim fere aquae librae proruperunt, & sequenti die nova ruptura facta sex aquae librae exiverunt. Non quidem in umbilico, sed prope illum, binnae hae aperturae inveniebantur. Languida autem adeo, & tantum non moribunda, erat haec aegra, ut cardiaco remedio dato certam & citam mortem praedixerit. Post menses nihilominus aliquot incolumem, & ab omni hydrope immunem, vulneribus sponte consolidatis, mirabundus vidit. Unde statuit: *mulieri, ne mortuae quidem, vix credendum esse.*

Videtur ergo ars imitari posse methodum, quam natura monstravit. Interim tamen non omnino unanimis fuit Medicorum circa paracentesis utilitatem consensus. Dum enim aliquando contigisset, neglectis debitis cautelis, subito post tentatam paracentesin mortuos fuisse aegros, in multis denuo distenderetur abdomen nova accumulata aqua, quandoque satis cito, cumque praeterea considerarent, per paracentesin non tolli morbosas viscerum affectiones, quae hydropi originem dederant, plures fuerunt, qui damnaverunt paracentesim tanquam noxiam, alii neglexerunt tanquam inutilem.

Apud *Caelium Aurelianum* (s) diversae antiquorum Medicorum circa paracentesim opiniones leguntur; quas collegit; & sententiam illorum, qui damnant hanc operationem, bene refellit, ac deinde contra illos insurgit, dicens: *Omnes enim paracentesi curatos, ut ajunt, mori, apertissime mentiuntur: nos enim quosdam vidimus evasisse: plurimi vero moriuntur. Siquidem medicorum tardante consilio serius paracentesis adhibetur.* Praeterea optime notat, licet causa, quae hydropem produxerat, non tollatur per aquae collectae educationem, tamen symptomata plura & molestiam morbi sic minui posse: cum

(p) Observat. Medicin. Lib. III. observ. 18. pag. 439. (q) Tom. II. Lib. XIX. observ. 33. pag. 379. (r) Monit. & Praecept. Medic. pag. 152. (s) Morb. Chronic. Lib. III. cap. 8. pag. 478. & sequent.

cum autem in aliis morbis curandis Medici plura adhibere soleant remedia, quae causam morbi non attingunt, sed symptomata leniunt, nulla videtur esse ratio, quare & paracentesis ad eundem scopum non posset adhiberi. Suadet *Hippocrates* (t), de cura ascitis agens, si alia remedia, & victus ratio, nihil effecerint, sectione facta aquam educendam esse: sectionem autem jubet faciendam circa umbilicum, vel retro circa ilia; dein dicit: *Inde vero pauci etiam evadunt.* Neque *Sydenhamus* (u) probavit Paracentesin: postquam enim vesicatoriorum applicationem damnaverat, ob gangraenae metum, addit sequentia. *Neque aut feliciori cum eventu, aut minore discrimine, administrantur, me iudice, sive Paracentesis, sive Acupuncturae, a nonnullis celebratae, quam vesicatoria.* Novi fati, plures alios, nec infimae notae, Medicos parum sperare de Paracentesi, imo & quosdam absolute damnare. Ex sequentibus, spero, patebit, an recte hi senserint nec ne?

Certe *Celsus* (w), postquam de cura hujus morbi dixerat, jubet, *si per talia auxilia venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriori via succurrere, ut is per ventrem ipsum emittatur.* Fatetur, *Erasistratum* damnasse Paracentesin, quia unicam hydropis causam credebat esse vitiatum jecur; unde optime addit sequentia; *tamen aqua, nisi emittitur, quae contra naturam ibi substitit, & jecinori, & caeteris interioribus partibus, nocet.* Nec exspectabat a sola paracentesi hydropis sanationem, nec credebat, omnes aegros sic posse sanari. Fatetur enim, *corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed Medicinae locum facit, quam intus inclusus impedit.* *Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint.*

Omnes, qui de Hydrope scripserunt, Medici conveniunt, colluviem aquosam, in abdominis cavo aggestam, tollendam esse; sed non omnes volunt succurrere celeriori via, uti *Celsus* dixerat; pertuso nempe abdomine. Per emetica, purgantia hydragoga valida, diuretica, &c., conantur hydropicorum aquas evacuare, vel siti & calore magno dissipare tentant, non sine magna aegrorum molestia, & quidem tali, ut non omnes illam tolerare aut possint aut velint. Interim brevi tempore absque insigni dolore, absque ullo periculo, idem scopus poterit obtineri, si perita manu instituat Paracentesis. Sola enim integumenta communia, muscoli abdominales, & peritonaeum, pertunduntur. Aqua in abdominis cavo contenta removet a visceribus Peritonaeum, ita ut nullus omnino metus sit, viscera ab instrumento perforante laedi posse. Praeterea acus triquetra statim educitur, & sola cava cannula, obtusa, in abdominis cavo manet; unde, effluentibus aquis, dum arctatur abdomen, vel sponte, vel fasciis circumductis, nequidem tunc ullum potest esse viscerum laesionis periculum. Vulnusculum exiguum est, imo fere evanescit, dum integumenta abdominis, aquis eductis, corrugantur; & cito sanatur. Nihil ergo discriminis habet ex sua natura Paracentesis, & aquas:

ex

(t) De Affection. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 627.
pag. 635. (w) Lib. III. cap. 21. pag. 165. 166.

(u) De Hydrope.

ex abdomine cito evacuat, vel tardius & repetitis vicibus, si hoc utile crediderit Medicus (de qua re sequenti dicitur paragrapho). Si non satis firmato abdomine, vel alia quacumque de causa, languere incipit aeger, & animi deliquium metuitur, digito poterit ilico obturari cannulae extremum, donec vino, vel alio cardiaco remedio, refocilletur.

An non emetica, valida purgantia, quae saepe repeti debent, imo & ipsa diuretica valida, longe magis turbant corpus, quam levis talis punctura? Omnia haec remedia tantum tunc prodesse possunt, dum aqua in abdomine collecta resorberi a venis potest: nisi hoc fiat, nihil tollent de aquosa colluvie, sed minuent copiam humorum bonorum. Verum quidem est, quod fundente vi purgantium & diureticorum, validisque concussibus inter vomendum, removeri quandoque possint in visceribus obstacula, quae hydropi originem dederant. Sed & aequè verum est, rumpi posse validis his concussibus diu macerata & tabefacta fere viscera; aequè verum est, per purgantia hydragoga sanguinem solvi, & tamen saepe nimiam humorum dissolutionem hydropem producere. Nemo credet, scirrhosam viscerum labem, quae toties hydropis causa est, dissolvi posse per haec remedia; unde aliis opus erit artis adminiculis, postquam aquae eductae fuerunt, ut sanetur morbus, si adhuc curationi locus est. An non melior ab his effectus sperari poterit, si, nondum fractis per valida haec remedia aegrorum viribus, eductis per paracentesin aquis, haec adhibeantur.

Credo, si quis animo ab omni praeconcepta opinione libero haec consideret, nullum dubium superesse posse, quin in ascite curando paracentesis ad aquas educendas tutius remedium sit, quam si per emetica & purgantia valida idem tentetur.

Quaenam ergo est ratio, cur celebres in arte nostra viri illam damnaverint, imo mortem accelerare dixerint. Facilis responsio est: Paracentesin tentarunt, postquam alias methodos incassum adhibuerant, vires aegrorum jam collapsae fuerant, viscera in aqua, quandoque jam semiputrida, contabuerant. Omnium fere animis insedit haec opinio, quaevis prius esse tentanda, antequam ad Paracentesin perveniatur. Ipse *Hippocrates* (y) dicit: *Si igitur a medicamentis, & reliqua victus ratione, juvetur, & venter molliatur. Sin minus, sectione facta aquam educere oportet.* Non mirum ergo est, si pauci evaserint. Ipse *Caelius Aurelianus* (z), licet agnoscat, quod, ex remediis contra hydropem, *alia vesicam commovent; alia intestina lacerando ulcerant, vel dysentericam faciunt passionem; alia stomachum vertunt, & fastidium generant cibi, & sitim extendunt;* tamen dedit validissima remedia, helleboros nempe, euphorbium, scillam, &c.; deinde subjungit; *At si ex his humor detrabi non potuerit, oportebit tanquam alienum Paracentesi auferre.* Interim Paracentesim, tanquam utilem, defendebat contra alios Medicos, uti paulo ante dictum fuit. *Tulpius* (a), qui certe minime favebat paracentesi, il-

(y) De Affect. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 627. (z) Lib. III. cap. 8. pag. 477. (a) Observat. Medic. Lib. II. cap. 38. pag. 254.

lamque potius damnabat, utpote raro utilem, & saepius noxiam, tamen solito suo candore fatetur sequentia: *Consumitur plerumque tantum temporis in medicamentis aquam per alvum ducentibus, ut vix cogitetur de scalpello, nisi ubi viscera jam sunt, prae morbi longitudine, vitiata.*

Prudentius egit *Celsus* (b), dum tentabat, corporis motu, malagmate digerente imposito, fasciis circumductis, dissipare asciten. Jecori aut lieni, si haec viscera affecta forent, imponebat ficum pinguem contusam, adjecto melle. Si his adhibitis nullum profectum videret, celeriori via per ventrem ipsum emittebat aquam: nullam autem mentionem fecit de purgantibus validis in ascite adhibendis, antequam paracentesis tentaretur.

Ubi vero abdomen nondum in magnam molem excrevit, & recens adhuc morbus est, merito tentari possunt efficacia remedia, hac spe, ut evacuetur aqua per varias corporis vias. Imo non facile admittent aegri Paracentesin, nisi quaedam remedia, irriti successu, prius adhibita fuerint. Hoc tamen videtur non satis inculcari posse, ne nimis diu in remediorum evacuantium usu pergatur, si tumor abdominis his non minuatur, sed, vel idem maneat, vel increascit. Optime hinc *Celsus* (c) monuit sequentia: *Commodum est, etiam lino metiri ventrem quotidie, & qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim, quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundae valetudinis spes est.* Praestat ergo, citius ad paracentesin confugere, quam validis remediis vires aegrorum exhaurire. *Hydropicos cito secandos esse, jussit Hippocrates* (d): post morbos longos, & pluribus vicibus recurrentes, si hydrops nascatur ascites, a sectione omnino abstinere jussit (e).

Omnium autem tutissime, & certa cum spe curationis, instituitur paracentesis, si causa hydropis recens, & non a labe viscerum producta fuerit, sed a causa externa subito applicata corpori antea sano; uti v. g. dum nimia copia frigidi potus subito ingeritur (vide §. 1229.), & inde abdomen cito intumescit; tunc certe majori cum securitate ilico educitur per paracentesin, antequam mora diuturniori magis distractae partes, & compressa viscera, fuerint.

Interim tamen, uti & in omnibus aliis curationibus, prudentia opus est, ne temere instituta paracentesi mors acceleretur; saltem, ne Medicus videatur occidisse aegrum, qui servari non poterat. Ideo hic recensentur illae conditiones, quae certum reddere Medicum possint, a Paracentesi non tantum levamen, sed & curationem, exspectari posse, absque ullo aegrotantis periculo. Si omnia adsint, quae hic enumerantur, omne procul dubio abest discrimen; sed raro contingit, ut hydrops nascatur in corpore juvenili, robusto, absque ulla viscerum labe, absque morbo praegresso; imo vix unquam,

(b) Lib. III. cap. 21. pag. 165. (c) Ibidem pag. 163. (d) Foësius Tom. II. pag. 1195. (e) De Intern. Affect. cap. 46. Charter. Tom. VII. pag. 672.

quam, nisi a causa externa subito applicata morbus ortum duxerit. Adeoque rara foret occasio, in qua Paracentesi locus daretur. Certe antea ad §. 1230. ex Hippocrate recensita sunt illa, ex quibus Medicus concludere posset, qualis Hydropis exitus sperandus sit. Si enim omnia bona signa adfuerint, tunc *securissime sanus fieri poterit; sin minus plurima ex his habeat, spes erit, ut superstes evadat.* Idem in determinanda Paracentesi hic locum habet. Si enim multa ex bonis illis signis adfuerint, licet non omnia, tamen cum spe tentari poterit; & eventus toties docuit, profuisse, etiam in talibus aegris, ubi certa videbatur imminere perniciēs. In muliere, juvene quidem, per integrum triennium sensim increverat ascites, ita ut ventris disruptio formidaretur; macie totum corpus fere confectum erat; sed cum a distractis mole aquarum partibus intolerabilem pateretur dolorem, paracentesin petiit, ut saltem levaretur cruciatus, cum caeteroquin assiduis tormentis & lenta morte consumenda foret. Quamvis sine maximo vitae periculo tentari non posse, edixisset *Celeberrimus Mead (f)*, precibus victus concessit, & pertuso abdomine sexaginta librae humoris limpidi, ac nullo modo foetidi, simul & semel eductae fuerunt. Quotidie augebantur vires, nunquam rediit hydrops; & elapsis decem mensibus filium robustum peperit, plurimum postea prolium foecunda mater. Quis credidisset in annoso hydrope aquas nondum computruisse? Quis non timuisset, viscera macerata per integrum triennium in aquosa tali colluvie, si non tabeacta penitus, saltem amisisse firmitatem suam? Tamen subito redierunt vires, & post mensem apta fuit concipere foetum, conceptum alere, & dein felici partu excludere maturum.

Non semper tamen, imo raro, paracentesis habet tam felicem effectum, ut non tantum educantur aquae, sed etiam nulla recidiva sequatur. Quandoque causae morbosae in visceribus latent, quae evacuatis aquis tantum manifestae redduntur, imprimis si Medicus aegrum non viderit, antequam abdomen jam multum intumuerit. Saepius mihi contigit, ut, post Paracentesin, tetigerim in vacuo jam abdomine duros tumores; unde facile praevidebam hydropis recidivam; nec tamen ideo me poenituit, quod aquarum educationem suaserim.

Insigne enim levamen conciliatur aegris, & licet humor emissus non fanet, Medicinae tamen locum facit. Ter repetii in eadem muliere paracentesin, licet duros tales tumores tetigissem manifeste; fere per integrum quadriennium supervixit, ac quidem satis commodè, labores domesticos solitos peragens; & procul dubio diutius adhuc vixisset, nisi alia ex causa periisset. Maritus enim, aerumnosae vitae pertaesus, se ipsum suspenderat; misera uxor, nihil simile suspicata, cubiculum ingressa, in laqueo haerentem videt, mox labitur in syncopen, quam excepit acutissima febris, qua brevi periit.

Prodest ergo Paracentesis, licet causam morbi non tollat, imo licet im-

(f) *Monita & Praec. Medic. pag. 150.*

medicabilis eadem causa fit, & frequentes recidivas faciat; nam & Paracentesis repeti poterit saepius. Certe in morbo non medicabili multum est, si possint minui insigniter anxietas & dolor, ac vita prolongari. Ex numerosissimis, qui hoc probant, casibus unicum adduxisse sufficiet. Quadraginta novem annorum vir ascite, & simul anasarca, laborans curabatur ab insigni Medico *Störck* vino scillitico, ita ut ad solitos labores redire potuerit; superstiti tamen tumore duro immobili in Epigastrio. Tentabat varia Medicus, sed aeger curam neglexit; rediit morbus, non obediens amplius remediis adhibitis. Instituta Paracentesi, centum librae aquae turbidaeeductae fuerunt, & tumor in Epigastrio longe magis extensus percipiebatur. Tentabantur incassum varia, & post mensem, ob suffocationis metum, denuo Paracentesi opus erat; eadem fere copia similis liquoriseducta fuit. Singulis mensibus debuit repeti punctura abdominis, ad septem vices usque. Per quatuordecim dies videbatur se satis bene habere, sed iterum immaniter intumuit. Debilitas, appetitus deletus, febres, sudores, octavam punctionem dissuadebant, quam tamen miser subire voluit, suffocationem, aut ventris crepaturam, metuens. Centum fere libraeeductae fuerunt, cum levamine quidem, sed sensim collapsis viribus periit (g). In cadavere repertum omentum, in pelvim usque propendens, mutatum in crassum marsupium, quod steatomatosum tumorem gerebat, pondere libras medicas triginta tres aequantem. Caeterum nulla in cavo abdominis aqua, sed in illo sacco omenti copiosissima, rubra, foetida.

Immedicabilis erat causa hydropem tam validum toties reproducens, acus debuit pertundere faccum omenti ut aqua exire posset, & tamen tot per menses vita prolongata fuit in homine jamjam suffocando, & ablata intolerabilis illa anxietas.

Nec definitur facile numerus punctionum, quas ascitici sustinere possunt cum levamine, antequam ab immedicabili viscerum labe tandem succumbant. Miles Helvetus quinquagesies septies paracentesin toleravit, spatio vigniti & uno mensium; tam cito renascebatur hydrops, ut quovis undecimo vel duodecimo die debuerit repeti. Adeo enim facile & subito eructabatur lympham in cavum abdominis, ut pro ingestorum alimentorum diversitate variae dotes observarentur in aquiseductis. Si chaerophyllo & nasturtio usus fuisset, viridescebant aquae; post vinum rubrum assumptum rubescebant; ab allio & cepis assumptis validum spirabant odorem; post vinum album epotum limpidiore prodibant (h). Illustris vidua, quinquagesimo primo aetatis anno ascitica facta, paracentesin adhibuit adhuc frequentius, sed singulis mensibus, ita ut primo anno singulis punctionibus educerentur librae quadraginta quatuor. Secundo anno, mensis spatio collegit libras quadraginta octo. Tertio anno minuebatur quantitas, ita ut unoquoque mense viginti quatuor tantum librae effluerent. Quarto autem & quinto, sextique anni septem mensibus, tri-

(g) De Haen Rat. Medend. Tom. IV. pag. 87. *Störck* Ann. Medic. pag. 146.

(h) Académ. des Sciences l'an 1721. Histoïr. pag. 38.

trigesies paracentesis instituta fuit, sed non ultra sedecim profluxerunt librae singulis vicibus. Incepit languere, tabescere, difficulter respirare, animi deliquium pati. Tandem vitae & curae taedium cepit, & placida morte occubuit, postquam quinque annorum & septem mensium spatio sexagesies sexties Paracentesin passa fuerit, & mille nongentae viginti librae aquae ex abdomine profluxerant. Prolongata ergo per plures annos vita fuit, & simul imminutum morbi taedium, dum eductis aquis alacris non tantum amicorum confortiis, sed exercitationibus, imo & choreis, se oblectare potuerit. Testamento autem mandavit, ut ad futuram rei memoriam monumento suo inscriberetur punctio numerus, & aquarum eductarum quantitas: simulque, quod absque murmure morbum tulerit, nec unquam Paracentesin formidaverit (i).

Ex his patet, quantum proffit Paracentesis, & quod aliquoties sanitatem fecerit, fere semper ingens levamen attulerit, vitamque saltem prolongaverit; si debita cum prudentia institueretur; de qua re mox dicendum erit.

Verum quidem est, quod imprimis tunc laudetur, proffitque, Paracentesis, quando viscera sunt adhuc integra, nec alio morbo perdita, nec aquae diu stagnerint, nec computruerint. Sed non videtur, ideo semper repudiari posse, licet iusta suspicio sit, talia mala jam adesse. Sydenhamus (k), qui validis emeticis & purgantibus aggrediebatur hunc morbum, candide fateatur, non semper sanari posse hydropem: noverat, annofo ascite in putrilagine viscera converti; adeoque facile intelligebat, tutum minime esse, hunc morbum in tali statu validis remediis aggredi, utpote arte omni superiorem. Deinde tamen sequentia maxime notanda subjungit: *Nilominus Medici est, cum certo scire nequeat, quantum adhuc noxae visceribus illatum fuerit, curationem omni ope moliri, remediis, tam evacuantibus, quam corroborantibus; & neque animo ipse cadere, neque aegro ut cadat, autor esse debet. Cui rei ob hanc potissimum causam danda est opera, quoniam in permultis affectibus, morbi fomite jam penitus exantlato, Natura, quae noctes atque dies nostris rebus invigilat, consulitque, sponte sua mirum in modum machinatur, quo aegrum a pernicioso morbi reliquiis muniat ac tueatur. Quam ob rem omnis Ascites, quantumlibet inveteratus, & quantumlibet funestam cladem visceribus intulerit, haud alio modo tractari potest, quam si nunc primum occoeperit.*

Omniū sapientium Medicorum iudicio relinquo, an non tutius foret, tentare Paracentesin, ubi metuitur aquarum putrefactio, vel viscerum pessima jam conditio, quam validis emeticis aut purgantibus corpus turbare. Fidelia observata, antea enumerata, facile evincunt, cui parti accedendum sit. Mulier, quae per integrum sexennium languida & morbosa vixerat, incepit adeo tumere ab ascite Hydrope, ut Paracentesis institueretur, quae postea duodecim vicibus repetita fuit, intra spatium quatuordecim mensium,
sic

(i) Mead Mon. & Praecept. pag. 148—151. (k) De Hydrope pag. 634.

fic ut tota aquarum eductarum quantitas aequaret libras septingentas & sedecim. Cum octava vice punctura institueretur, aqua exivit foetida; quatuor sequentibus vicibus minor observabatur foetor; cannula tamen argentea, caeruleo foeda colore, ex abdomine educebatur, & tribus ultimis vicibus post eductas aquas observabatur globosum corpus delabi ab epigastrio ad ossa pubis usque; postea in cadavere inventus fuit tumor, angustiori pedunculo ab umbilico pendens, variis peritonaei locis leviter accretus, octo libras aequans pondere. Postquam ergo jam foetebant aquae, adhuc quatuor vicibus levari potuit per paracentesin, licet adesset magnus talis, qui tolli non poterat, in abdomine tumor (l).

Sed & in muliere, quae ignorabat se gravidam esse, & uteri prolapsu simul laborabat, ter fuit facta paracentesis, & quidem tam felici cum successu, ut post ultimam puncturam quotidie redirent vires corpori & torositas; sextoque post paracentesim primam mense peperit infantem sanum; & postea integre convaluit. Adeo autem cito crescebat hydrops, ut, intra tertium & quartum graviditatis mensem, spatio novendecim dierum tribus vicibus debuerint aquae educi. Sic Paracentesis servavit, & matrem, & foetum (m).

Plura certe colligere potuissem observata, quae evincunt Paracentesis utilitatem; sed haec abunde sufficient, ut constet, quantum boni sperandum inde sit.

Sequitur jam, ut videamus, quatenam observanda sint, ut possit haec operatio institui absque ullo periculo, & repeti etiam, si morbi pertinacia id exigat.

§. 1240. **Q**uae fiat 3. pollicum longitudine infra umbilicum, & eadem distantia a linea alba, mensura in corpore sano intellecta, in latere a fonte Hydropis averso, punctura facta ope instrumenti idonei, cannula immissa, iterumque educta, aquae copia parva, quotidie bis, emissa, ad minimum impensis 15. diebus in evacuando, interim utendo praescriptis (1233. ad 1238.): aut & recentiori methodo; qua abdomen circumductis linteis premitur pro proportione eductae aquae; ne laxa, & pendula, viscera & vasa fluctuent in inani post evacuationem abdomine.

Ex illis, quae *Celsus* (n) de Paracentesi abdominis scripsit, patet, quod quandoque ipsum umbilicum perforaverint, quidam vero quatuor interpositis digitis sub umbilico a sinistra parte aperturam fecerint. Antea constitit, ex umbilico sponte rupto aquas omnes effluxisse; hinc forte hoc tentari posset,

(l) Medic. Essays Tom. V. part. 2. N°. 68. pag. 640.

(m) Ibidem pag. 644.

(n) Lib. VII. cap. 15. pag. 451.

si umbilicus tumens hanc indicaret viam. Interim tamen merito potius eligitur locus magis declivis, ut facilius aquae evacuari possint. Cum autem abdomen in ascite quandoque immaniter tumeat, pro ratione tumoris augeri debet distantia loci pertundendi ab umbilico. Omnium optima determinatio loci, in quo punctura fiet, habetur, si mensuretur distantia inter umbilicum & cruram ossis ilii, tuncque in medio hujus perforans instrumentum adigatur. Solent Chirurghi atramento notare locum indicatum; & si abdomen immaniter tumuerit, adhuc magis declivem locum eligunt. Sic abunde cavetur, ne vel linea alba, vel tendinosa vagina, musculos rectos abdominis tegens, laedatur, cum a tendinosis expansionibus laesis dolores & molesta alia symptomata sequi soleant. AEquae autem tuto in dextro latere, quam in sinistro, haec operatio instituitur, nisi quod quandoque alterutrum eligatur, ut fiat punctura in latere a fonte hydropis averso. Hoc autem sic intelligendum est. Saepe scirrhus hepatis, aut lienis, in hoc morbo adest, neque sine ratione pro morbi causa & origine habetur, uti antea dictum fuit. Cum autem scirrhusa viscera in molem ingentem saepe excrescant, ideo si v. g. lienis scirrhus adeste credatur, in latere dextro instituitur paracentesis, ne, aliqua copia aquarumeducta, moles talis scirrhusa cannulae orificio apprimatur, & sic liber effluxus impediatur. Monuit etiam *Celsus* (o), magnam curam adhibendam esse, *ne qua vena incidatur*. Saepe enim videmus, venas cutaneas in distento asciticorum abdomine magnas admodum & varicosas. Verum quidem est, quod a laesa tali vena non timenda sit periculosa haemorrhagia, sed adstantes inde turbantur, & si quid sinistri postea sequeretur, Chirurgum accusarent, ac si non satis magnam attentionem adhibuisset. Notavit & *Garengot* (p), venarum talium laesionem quandoque ulcuscula sequi. Facile autem hoc evitari poterit, cum pertusio, absque ulla noxa, ad aliquam distantiam a loco determinato per mensuram fieri possit.

Licet aegro in sedili posito commode Paracentesis institui possit, malunt tamen plerique, ut hoc fiat, aegro in lecto decumbente in latus, ita ut turgidum abdomen ultra lecti marginem emineat. Sic enim vitatur aegri defatigatio, & simul cavetur facile, ne lectus conspurcetur ab effluentibus aquis.

Oritur jam illa quaestio, an aqua ex abdomine pertuso debeat simul & semel educi omnis, an vero partitis vicibus. In diversam opinionem abiverunt hic Medici ac Chirurghi, & olim fere omnes statuerunt, nonnisi summo cum periculo omnes aquas simul posse emitti. Veterum Medicorum consensus firmabat hanc sententiam, & infelices casus, qui contigerant, dum totaliseductio aquarum absque debita cautela facta fuerat, videbantur idem omnino demonstrare. Plerique credebant, una cum colluvie aquosa exire subtile aliquid, spirituosum, ad vires & vitam conservandam maxime neces-

(o) Lib. VII. cap. 15. pag. 451.
pag. 249.

(p) Opérations de Chirurg. Tom. I.

farium. Videtur in hac opinione fuisse Celsus (q), dum dicit: *Illud jure aliquis mirabitur, quomodo quaedam simul & affligant nostra corpora, & parte aliqua tueantur. Nam, sive aqua inter cutem quem implevit, sive in magno abscessu multum puris coit, simul id omne effudisse, aequè mortiferum est, ac si quis sani corporis vulnere factus exsanguis est.* Certe & Hippocrates (r) ferramento ventrem inuri, & aquas paulatim educi, jubet. Imò certam mortem a contrario praedicat alibi (s): *Qui Empyici aut hydropici uruntur, pure aut aqua confertim effluente, omnino pereunt;* uti antea ad §. 1219. dictum fuit. In commentariis ad hunc locum Galenus (t) rationem conatur reddere; quod nempe aperirentur arteriosa quaedam vasa, quæ prius operculi loco pus habebant, quo repente & confertim vacuato, multus spiritus cum eo excernitur, quod nocet ægris. Notum est, quod Veteres crediderint, spiritum potius quam sanguinem arteriis contineri; in hydropicis autem non tantum ob hanc causam nocere subitam aquarum educationem, verum etiam, quia scirrhus, non amplius ab aqua sustentatus, tum diaphragma, tum viscera thorace contenta, deorsum traheret. Quia ergo aquas sensim educere volebant, ideo unctionem praetulerunt sectioni, cum ustus locus non nisi suppuratione prius facta consolidetur, sectione autem facti vulneris labia cito uniantur. Celsus (u) hoc confirmat: *Quidam, cute primum adusta, deinde interiore abdomine inciso; quia, quod per ignem divisum est, minus celeriter coit.* Ferramento vulnus fecit Celsus (w), cui deinde plumbeam aut aeneam fistulam imposuit, ut per hanc evacuaret humorem; cujus majorem partem educi curabat; deinde, ut jubet, demisso linteolo fistula claudebatur, in vulnere, si id ustum non est, relinquenda, ut singulis diebus singulae heminae emitterentur, donec nullum aquarum vestigium appareret amplius. Notat tamen, quosdam, non usta cute, protinus fistulam adhibere, supra vulnus spongiam expressam ex aqua aut aceto deligare, deinde postero die rursus fistulam demittere (quod recens vulnus paululum diductum patitur), ut si quid humoris superest, emittatur. Audaciores ergo erant illi, cum binis vicibus totum educerent.

Certum est, quod, simul & semel eductis aquis, viscera antea pressa in magno cavo nunc libere fluctuant, vasa illorum antea compressa nunc facile impulsis a corde humoribus cedant & dilatentur, unde quandoque totus fere sanguis in loca haec non resistentia transit, nullus vel saltem paucus versus superiores corporis partes tendit, hinc omnia encephali vasa subito collabuntur, & lethalis syncope metuenda est. Simile infortunium quandoque & observatum fuit in puerperis, quæ felici, ut videbatur, celerique partu aquas, foetum, secundinas, expulerant; unde sanguis subito & magno impetu in vasa uteri dilatata ruit, & majori etiam copia in reliquorum viscerum abdominalium vasa, jam non amplius a mole tumentis uteri compressa, transit.

Si

(q) Lib. II. cap. 8. pag. 72. 73. (r) De Intern. Affection. cap. 26. Charter. Tom. VII. pag. 657. (s) Aphor. 27. sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 263. (t) Ibidem. (u) Lib. VII. cap. 15. pag. 451. (w) Ibidem.

Si autem ilico post partum lato linteo circumducto abdomen molliter fulcitur, uti postea in puerperii morbis dicitur, praecaveri possunt haec mala. Verum quidem est, quod placenta soluta, ex hiulcis uteri vasis sanguis undatim effluat, sicque periculum augeatur. Sed & metus, ne macerata tamdiu in colluvie aquosa viscera adeo debilitentur, ut rumpantur ab impetu sanguinis jam liberius influentis, vel & sic dilatentur vasorum extrema oscula, ut per anastomofin sanguinem dimittant. Haec videtur esse ratio, quare per paracentesin prima vice institutam limpidae prodeant aquae, & postea, si repetenda sit operatio, cruentae profluant (x).

Ut hoc periculum evitetur, monuit *Du Verney junior* (y), ut angustior cannula adhibeatur, ne nimis impetuose effluant aquae, & subinde interrumpatur exitus aquarum, ut detur tempus partibus distentis se contrahendi proprio elatere: jubet praeterea, ut prematur vel fasciis firmetur abdomen, uti solet fieri foeminis immediate post puerperium: simul, si vires languere incipiant, jusculo reficiendi sunt aegri, vel vino generoso, quo melius cardiacum vix habetur. Interim tamen, si angustior adhibetur cannula, viscidiores aquae difficilius effluent, a membranulis, saepe una cum aquis effluentibus, facile poterit obstrui cavum angustius; hinc, modo debita abdominis compressio fiat, dum fluunt aquae, etiam tuto adhibetur crassior cannula. Pulchre hoc confirmatur a *Celeberrimo Mead* (z), qui, explorare volens, quid efficeret compressio abdominis ad cavendum subitae mortis discrimen post institutam Paracentesin, simulac aqua pertuso abdomine erumperet, sedula cura ambabus manibus supra umbilicum ab utroque latere positus ventrem deorsum compulit, simul mandans Chirurgo, ut inferiorem partem abdominis simili modo comprimeret. *Id autem animadvertit, si vel per temporis momentum manus amoveret, aegram actutum animo deficere.* Eductis penitus aquis, fasciis laneis arctè adstringebatur abdomen, panno laneo spiritu vinoso madefacto primum superimposito. Integre autem convaluit, morbi recidivam nunquam passa.

Cum autem pressio manibus facta non ab uno, sed a pluribus, fieri deberet, & deinde eductis aquis fascia circumducenda esset, quod fieri non facile poterit, nisi manus removeantur, adeoque syncopes periculum nasci posset illo tempore, dum fascia applicatur, *Celeberrimus Alexander Monro* (a) cingulum excogitavit & descripsit, quod circumducitur abdomini tumido ante Paracentesin, & per fibulas adducitur, dum aqua effluit, ut semper maneat aequabilis pressio; & eductis penitus aquis manere poterit, nec aliis fasciis opus erit. Hoc cingulo, postquam innotuerat, usus sum felici semper cum successu, & ab aliis idem factum novi, ita ut non tantum quinquaginta sex librae, uti optimus ille vir se fecisse laetabatur, sed centum librae eductae fuerint una vice, absque ullo animi deliquio. Exactius etiam determinavit locum

(x) Monro on the Dropsy pag. 73. (y) Académ. des Sciences l'an 1703. Mém. pag. 184. (z) Monit. & Praecept. Medic. pag. 146. (a) Medic. Essays and Observat. Tom I. N°. 18. pag. 218.

locum puncturae Celebris ille vir (b); medio nempe loco inter umbilicum & cristam ossis Ilii; sed cum haec crista magnam extensionem habeat, hinc non satis sic indicatur locus; unde monuit, tutum puncturae locum haberi in media distantia inter umbilicum & processum anteriorem cristae ossis Ilii; a quo oritur rectus cruris musculus (c).

Quotannis frequenter in Nosocomiis Viennensibus sic Paracentesis instituitur, & feliciter; tutoque sequimur consilium *Coelii Aureliani* (d), suadentis, *per cathetera liquorem, si res patiuntur, semel atque eodem tempore omnem auferendum.* Usus enim fuit cathetere muliebri, postquam scalpello in cavum abdominis usque viam fecerat: monet pariter, cavendas esse *venarum divisuras.* Manuum quidem compressionem adhibuit, sed tantum, uti videtur, ad exprimendas aquas, neque videtur de fasciis cogitasse, nam *levi fasciola* tantum firmabat apparatus in loco puncturae, si differre debebat integram aquarum evacuationem, *quo turbatio corporis resolvatur: ac deinde resumpto aegrotante eodem die residuum detrahimus humorem: sin minus, alia die, manibus comprimentes subjectas partes.*

Tuto ergo simul & semel possunt per paracentesin educi aquae omnes, si circumducto tali cingulo premitur abdomen secundum proportionem eductae aquae. Sicque multa aegrorum taedia vitantur, & felicior sperari poterit effectus. Si enim partitis vicibus hoc fiat, vel debet cannula in abdomine manere, unde saepe inflammatio in omni ambitu nata fuit, dum contracta & corrugata abdominis integumenta ad duram cannulam premuntur, & affricantur, respirationis motu. Si auferatur cannula, exiguum illud vulnus brevi concresecet, vel saltem sic contrahetur, ut non possit absque vi adhibita denuo introduci, unde saepe molesta mala sequi possent. Ideo *Caelius Aurelianus* (e), qui scalpello vulnus infligebat, cui dein immittebat tubum, adeoque majorem aperturam faciebat, monet; si eodem tempore totum detrahi non potuerit; *alio in loco divisuram facientes; vel si rursus oportuerit, tertio. Etenim prima divisura servata distans aut cohaerens, soluta tumores vel consensus ingerit vehementes.*

Sed quod maxime metuendum videtur, est putredo accelerata per liberum aëris accessum. Quamvis enim nondum computruerint aquae in cavo abdominis, utpote ab omni commercio cum aëre externo seclusae, tamen saepe adeo putredini proximae sunt, ut accedente aëre cito corrumpantur. Per quindecim annos mulier fuit hydropica, &, gangraena supra umbilicum nata ac separata, magno cum impetu humor in abdomine contentus erupit, sine notabili foetore: tamen hic humor, paucis post eruptionem horis, tantum concepit foetorem, ut nemo perferre potuerit (f). Per tot annos ergo haerere potuit aqua absque notabili corruptione, & aëre libere accedente intra paucas horas omnino corrupta fuit. Quandoque & paulo ante mortem
serum

(b) Medic. Essays and observat. Tom. I. N°. 18. pag. 216.
stach. 43. N°. 30. (d) Lib. III. cap. 8. pag. 483.

(c) Tab. Eustach. 43. N°. 30. (e) Ibidem.

(f) Ruyfch. Observ. Anatom. Chirurg. N°. 18. pag. 18.

ferum aquosum horrendam acquirit putredinem, ita ut Chirurgus, paucis post mortem horis in cadavere asciticae paracentesim instituens, a viridis coloris feri, quod effluebat, mephiti pestilentiali febre correptus fuerit, unde vix evasit (g).

Subita illa corruptio aquarum in abdomine stagnantium ab aëre admisso, dum partitis vicibus educuntur aquae, videtur potissimum in causa fuisse, quare egregii Medici Paracentesim contemserint, cum fere omnes morerentur. Casus sequens (b) hoc docet. Juvenis laborabat ascite, a sex mensibus lente accrescente; non tuebant artus inferiores, nec ulla alia corporis pars; nulla aderat anxietas, commode decumbebat, pulsus bonus erat; nec aliquid aliud culpari in corpore poterat; nullusque alius morbus hydropem praecesserat. Celebris ille Chirurgus merito concludebat, paracentesim, si unquam, in hoc aegro cum spe optima tentari posse; nec abnuit Medicus, sed subridens dixit, quod post Paracentesim institutam non evaderet aeger, cum fere omnes perire vidisset, in quibus idem tentatum fuerat. Cum autem multum prominere umbilicus, acu pertusus fuit, & sex librae aquae fuerunt educitae (non enim in more habebat, simul & semel omnem aquam evacuare); cera flava & idoneo apparatu sic claudebatur apertura, ut ne vel guttula exire posset; vesperi ejusdem diei per eandem aperturam eadem quantitas educita fuit; idemque factum quotidie, bis de die. Omnia feliciter procedebant usque ad diem duodecimum; abdomen valde admodum detumuerat, aeger vegetus apparebat, integer erat appetitus, nec febris, nec ullum aliud symptoma, aderat. Sed vix elapso hoc tempore febris sequebatur cum nausea, paulo post convulsiones se manifestabant, aquae, quae antea limpidae effluerant, jam turbidae prodibant & foetentes, quae acum argenteam colore violaceo, & dein nigro, tingebant. Perit vigesimo quarto die post paracentesim institutam. In cadavere parva obstructio in concava hepatis parte inveniebatur; sed totum peritoneum penitus putrefactum erat; & copia tabi putridi pessime foetentis inundaverat totum abdominis cavum.

Conclufit hinc *Benevoli*, aëris liberum ingressum, post tot punctiones, pro causa natae putredinis habendum esse; adeoque simul & semel educendas esse aquas ex cavo abdominis; quam sententiam & confirmat casu mulieris asciticae, cui tumens umbilicus, exulceratus, ruptus, omnem aquam subito effuderat, & quidem tanta copia, ut non minus quadraginta libras in diversis vasis collegerint; cui adhuc addi debebat non mediocris quantitas, quae lectum & cubiculum inundaverat, antequam vasis excipi potuisset.

Illa post tres septimanas, sanato umbilico, domum ex nosocomio rediit. Post quatuor vel quinque annos denuo Ascites rediit, urinae profluvio fanatus.

Oppo-

(g) Pringle on the diseases of the Army pag. 421.

Benevoli pag. 126.

(b) Dissertazioni di Ant.

Opponi forte posset, esse & alia observata, quae docent, aquas per paracentesim eductas non semper adeo cito corrumpi, licet libero exponantur aëri. Antea ad §. 1219. dictum fuit, humorem ex cavo pectoris eductum quinque post mortem diebus nullum putredinis signum dedisse, imo post digestionem acidulum spirasse odorem, qui tandem post multos dies in putridum & valde nauseosum mutabatur. *Celeberrimus de Haen (i)*, postquam per paracentesim integre evacuaverat abdomen asciticae mulieris, eductas libras viginti septem servavit in vasis vitreis, in aëre aperto, per quindecim dies absque ullis signis putredinis: in fundo quidem subsidebat gelatina spissa, nonnullis in vasis sanguine, pure in aliis, mista: tenuior pars supernatans cochleari excepta, igni imposita, mox abiit in coagulum; unde merito concluditur, maximam partem humoris collecti fuisse serum. Interim notandum est, recentem satis fuisse morbum, cum vix per quinque menses duraverat, dum paracentesis institueretur; adeoque minor erat in putredinem proclivitas. Tamen satis cito degenerare incepit eductus humor; nam intra octo horas cepit floccos oblongos albosque a superficie deorsum versus formare, & sequenti die pus in fundo exhibere. Verum quidem est, quod morbi historia doceat, justam rationem suspicandi fuisse, quod uterus suppuratus fuerit. Verum notandum videtur, quod *Celeberrimus Pringle (k)* observaverit, purum sanguinis serum, dum ad putredinem disponebatur, turbidum fieri, album purulentum sedimentum ad fundum dimittere, & viridescere leviter. Sed ex hac foemina eductum liquidum erat subviridescens ac turbidum, & sequenti die, non autem statim, pus in fundo exhibuit. Unde satis credibile videtur, si pars educti liquidi in abdomine mansisset, per aëris admissionem, una cum calore corporis, citius secuturam fuisse putredinem. Dum enim partitis tantum vicibus aqua ex abdomine educitur, saepe notabile tempus intercurrit, antequam totalis evacuatio fieri possit; uti ex observatione *Benevoli* constat.

Simul etiam hinc patet, purulentam materiam nasci posse in sero sanguinis degenerante, licet nulla inflammatio praegressa fuerit; quod magni momenti est ad intelligendas subitas illas metastases in morbis quandoque observatas, dum subito tumor pure plenus elevatur in quibusdam corporis locis, licet nulla signa doceant alibi abscessum fuisse, cujus pus resorptum ad haec loca deponeretur. Pariter & patet, non sine ratione Veteres Medicos mutationem humorum in pus vocasse putredinem; ita tamen, ut non intelligerent omnimodo absolutam putredinem, sed quae aliquid coctionis haberet. Videantur quae antea ad §. 387. de hac re dicta fuerunt, ubi agebatur de inflammatione non resolubili, quae in abscessum vergit.

Instrumentum, quod ad Paracentesim adhibetur, omnibus cognitum est, & apud *Heisterum*, *Garengeot*, aliosque, descriptum, figuraque expressum, habetur. Acus nempe tricuspis, cannula argentea contentus ita, ut cuspis emineat, hac lege formatus, ut perforato abdomine acus commode retrahi possit,

(i) Ratio Medendi part. 4. pag. 73.
pag. 420.

(k) On the Diseases of the Army

possit, cannula in ventris cavo manente. Solemus autem nunc, crassiores cannulas tenuioribus praeferre, cum debite firmato & constricto abdomine nihil metuendum sit a celeriori aquarum effluxu, & si viscidiores aquae fuerint, facilius per patulum magis orificium effluant.

Sed observatum fuit, quandoque in asciticis non contineri aquam facile effluentem, simulac libera via conceditur; at invenitur tremula gelatina (qualem casum mihi contigisse ad §. 1226. monui), quae nullo modo per ampliorem cannulam, etiam compresso abdomine, exit. Contigit, ut prima vice exiret aqua viridis instar decocti asparagorum, & satis fluida: secunda vice cum difficultate exhibat gelatina, & paulo post nihil omnino, licet vulnus dilataretur, calido balneo immergeretur aeger, & calidi liquores in abdomen injicerentur. Brevi tempore moriebatur aeger, & abdomen plenum inveniebatur gelatina (1). Et illa aegra, quam memoravi, periit intra triduum, sed cadaveris secandi licentiam impetrare non potui.

In tali casu nihil superesse videtur, nisi ut aeger fato suo relinquatur, vel larga apertura facta exitus concilietur materiae gelatinosae in cavo abdominis contentae. Factum hoc fuisse legitur (m), incisione abdominis facta ad quinque digitorum latitudinem; exhibat gelatinam; sed adhuc difficulter; cum; triginta quinque librae ut exirent, requireretur tempus duarum horarum cum quadrante; nondum tamen penitus evacuato abdomine; cum amoto apparatu Chirurgico adhuc quindecim librae similis gelatinae prodirent, & postea adhuc plures. Quarta die accessit diarrhoea, quinta effluxerunt liquida serosa, gangraenae & putredinis signa accesserunt, & tandem decima tertia post operationem die succubuit, postquam gelatinosae talis materiae sexaginta septem librae diversis vicibus prodierant. In cadavere inventum fuit, ovarium dextrum dilatatum continuisse omnem hanc molem; & sectionem factam penetrasse in cavum hujus tumoris, apertura quatuor circiter digitos aequante. Bina adhuc alia foramina inveniebantur, a putredine nata, per quae gelatina haec in cavum abdominis transfiverat. Certe non mirum videtur, cum tam largo vulnere opus fuerit, aëre liberrime accedente, putredinem natam fuisse.

Alter casus mirabilis contigit Parisiis (n) in homine robusto quadrato ascitico; quinquaginta & octo annos nato; ex cujus abdomine, post factam paracentesim nihil prodibat: dilatato autem vulnere, exivit materies gelatinosa coloris grisei & lutei, albumine ovorum spissior, cum magna hydatidum copia ad mensuras sex (mensura solet quatuor libras continere); vires constabant optime. Sequenti die, dilatato vulnere, adhuc prodibant magno numero hydatides, majoris jam molis, & ovum columbinum magnitudine superantes, una cum magno frusto massae cujusdam albae, portionem omenti referentis, cui plures hydatides fibrosis filamentis adhaerebant; simul & sex

(1) Targioni Tozzetti osservaz. Medic. pag. 34. 35.
dém. Royal. de Chirurg. Tom. II. pag. 452.
vol. XXXII. N°. 370. §. 4. pag. 17.

(m) Mémoir. de l'Académ.
(n) Philosop. Transact.

mensurae similis gelatinae exiverunt. Hydatidum autem numerus, majorum & minorum, ad septem vel octo millia se extendisse, legitur.

Decimo sexto ab operatione die aeger quam optime se habebat: venter erat mollis, planus, vulnus pulcherrimum, urina, pulsus, respiratio, bona, febris nulla, somnus tranquillus. Verum evacuatio per tredecim dies fuerat copiosa, sed inodora, postea serosa & parca, sed fortem odorem spirans, immissumque catheterem nigro colore tingens. Credebatur autem, potius corporibus heterogeneis corruptis, quam viscerum gangraenae hoc tribuendum esse, cum febris abesset, uti etiam, quia decocto antiseptico in cavum abdominis injecto ruptae hydatidis pellicula prodibat, quae videbatur ovum gallinae aequasse ad minimum, dum integra erat.

Qualis autem morbi exitus fuerit, non dicitur; sed fere credi posset, tandem funestum fuisse; cum metuenda hic maxime putredo jam adesset, & postea subjungatur: *Appetitus & vires nunc sunt, quae nobis facessunt.* Certe dum, putridis viscera abdominalia alluentibus, in robusto corpore vires cadunt, parum spei superesse videtur.

An ergo dilatatio vulneris in tali casu non foret tentanda? Certe in illo casu, qui mihi contigit, facta non fuit, nec facere licuisset, & tamen periit intra triduum. In binis his casibus, dilatato vulnere, levamen senserunt aegri, & supervixerunt diutius. Pro generali autem Axiomate habetur, in morbo ancipiti tentari posse anceps remedium. Corticis Peruviani virtus antiseptica, hodie tam certo cognita, aliquam spem faceret, si illius decoctum in abdomen injiceretur, simulque idem remedium per os ingereretur.

Injectio autem liquidorum detergentium, antisepticorum, &c., in cavum, post eductas per paracentesin aquas, saepius tentata fuit. Observatur enim, aquas eductas saepe deponere foeculenti quid limosi; quandoque & gelatinam subsidere; unde merito creditur, in diuturno ascite simile quid contingere in loco, ubi collecta aqua haeret. Verum illud limosum adhaeret cavi parietibus, & visceribus contentis, videturque citius putrescere, quam tenuior humor, dum aër admittitur; unde de eluendis his foecibus cogitatum fuit.

Dum post repetitam aliquoties Paracentesim spissior & foetidus prodiret liquor, post evacuationem *Celeberrimus Littré* vulnerariis injectionibus usus fuit (o) in Ascite, qui occupabat duplicaturam peritonaei. Sed & in abdominis cavum ipsum injectiones tentatae fuerunt, & quidem magna copia. Peritus, & ingenio aequae ac dexteritate valens, Chirurgus *Warrick* (p), in quinquagenaria muliere ascitica paracentesin instituens, eduxerat triginta sex pintas pellucidae viridescantis lymphae; optimo cum successu quidem, sed quadraginta post dies abdomen aequae, si non magis, tumebat ac ante. Nova hinc aquarum eductione opus erat. Cum autem variis experimentis in lym-

(o) Académ. des Sciences l'an 1707. Mémoir. pag. 669. & 679. (p) Philosoph. Transact. vol. XLIII. N°. 472. §. 3. pag. 13. & sequent.

lympha, per primam paracentesim educta, vidisset, a miscela vini rubri, uti & aquarum Bristolensium lympham coagulari, credidit, recidivam caveri posse, si post eductas aquas talia injicerentur in abdominis cavum. Consentientibus huic tentamini binis egregiis Medicis, eductis per paracentesim circiter duabus tertiis partibus aquae in abdomine contentae, per cannulam injecit aequalem copiam vini & aquae Bristolensis, quae sanguinis calorem habebant. Cum autem tam cito abdomen replere non posset, incipiebat animi deliquium; quod tamen cessabat, dum denuo turgebat abdomen. Percipiebat aegra, ac si liquor injectus stomachum ingrederetur. Cum vero notabilis quantitas lymphae adhuc esset in abdomine, dum miscelam ex aqua Bristolensi & vino rubro injiceret, metuebat efficaciam nimis minutam fuisse; hinc educto per cannulam omni liquido in abdomine contento, denuo cavum replevit miscela, quae duas partes vini rubri, & unam aquae Bristolensis, haberet, ut tanto major foret efficacia. Sentiebat tunc aegra pungentes in pectore dolores, & lancinationes per omnia viscera, difficulter respirabat, pulsus vacillabat, syncope redibat, & loqui non poterat. Unde tam subito, quam fieri potuit, evacuato abdomine, cannulam abstulit, & solito modo abdomen firmavit spleniis & fasciis, sicque redibant integre sensus aegrae.

Optimus autem fuit successus; non enim passa fuit morbi recidivam; sed integra sanitate fruebatur; quae felicitas post integrum annum adhuc stabilis mansit.

Dum hoc contigisse noverat *Reverendus Hales*, proposuit methodum, qua hoc commodius imposterum tentari posset; duplici nempe paracentesi, ut eodem tempore, dum per unam cannulam educeretur aqua, per alteram fieret injectio liquoris medicati (q).

Ex omnibus illis, quae jam dicta sunt, patet, quantum ars profecerit in curatione Hydropis per Paracentesim, dum firmato abdomine collecta aqua simul & semel educitur.

Quandoque quaedam contingunt operationis tempore, quae moram effluenti aquae faciunt, & nisi removeri possint haec obstacula, totalem evacuationem impediunt. De gelatinosa visciditate aquae contentae in abdomine dictum fuit: verum contingit quandoque, ut educta notabili quantitate aquae, & constricto, pro ratione effluentis aquae, abdomine, omentum, vel & intestina, contigua fiant orificio cannulae, illudque obturent. Ideo solent periti Chirurghi praesto habere stylum plumbeum, flexilem, obtusum, quem per cannulae cavum introducunt, & sic, absque vi adhibita, & absque laesionis periculo, remonent obstacula talia a cannulae apertura. Debet autem stylus talis esse minoris diametri, quam est cannulae cavum, ut sic facilius possit introduci, & inter illum ac cavam superficiem cannulae transire possit aqua. Contingit aliquando, ut membranae, in aquis asciticorum fluctuantes, cannulae cavum ingrediantur, ejusque cavum obturent. Mirus talis casus legi-

(q) Philosoph. Transact. vol. XLIII. N°. 472. §. 4. pag. 20.

legitur (*r*), ubi post factam paracentesim nulla exhibat aqua, & eductam cannulam sequebatur corpus teres, parum complanatum tamen, prominens ex vulnere ad longitudinem duorum digitorum; cum illud prudenter extraheretur, absque ullo dolore, vel haemorrhagia, ad longitudinem fere binarum ulnarum, prodierunt cum impetu aquae. Corpus illud evolutum exhibuit membranam telae araneae instar tenuem, in qua nihil organici deprehendebatur, & hinc credebatur, fuisse involucrum cystidis, quae aquas suo cavo continuerat. Unde etiam sperabatur, aquas impofterum minus facile accumulari posse; cumque bimestri spatio bis debuerit repeti paracentesis, singulis vicibus minor quantitas educebatur. Septuaginta & tribus diebus supervixit; in cadavere *Celeberrimus Morand* (*s*) residuam cystidis membranaceae partem invenit, hepatis scirrhusi externae membranae affixam, & pendulam.

Sacci autem tales non semper tenuem adeo membranam habent; sed frequentius longe firmiori fabrica constant; quandoque scirrhusi inventi fuerunt, uti patet ex antedictis. Aliquando intestinis accreti sunt, & si non omnino duri fuerint, sed adhuc contractiles, aquis evacuatis, trahere & irritare possunt intestina: idem fieri poterit, dum intestina, sacco concreta, minus jam pressa, liberius agunt, & se movent; unde videntur nasci dolores illi, & spasmii, qui quandoque Paracentesin sequuntur (*t*).

Post eductas aquas, quantum fieri poterit, spes videbatur adesse, ut paucum illud, quod forte adhuc reliquum mansit, absorberi posset, praecipue dum strictum per cingulum, aut fascias, abdomen distensionem resistit, & victu roborantibusque remediis, de quibus §. 1250. dicitur, tentent impedire Medici, ne renascatur hydrops. Tanto magis autem talis resorptio sperari posse videbatur, cum observationes Medicae docuerint, etiam crassiora resorberi, & postea per urinas evacuari, posse. Virgo viginti annorum per biennium fere hydrope ascite laborabat, & ter paracentesis instituta fuit, hoc effectu, ut singulis vicibus quatuor vel quinque pintae materiae limosae & nigricantis educerentur: post tertiam paracentesim uti incepit ptisana ex *urtica*, *iride*, & *acetosa rotundifolia*, parata; sequenti jam die similis materia in urina inveniebatur, & quidem tali copia, ut ad minimum mediam quantitatem urinae emissae constitueret. Sanata fuit, viro juncta dein infantes peperit (*u*).

Interim ex illis, quae ante dicta sunt, patet, ascitem renasci saepius, & raro per unicam paracentesim tolli. Dolebant quidem hoc Medici, sed non adeo mirabantur, probe gnari, eductis aquis non tolli semper hydropis causam, qua ergo manente recidiva metuenda erat. Intelligebant facile, vasa illa, quae dilatata vel rupta effuderant humores, jam a pressione aquae in abdomine contentae libera, similem humorem fundere, & quidem majori copia:

(*r*) Académ. des Sciences l'an 1718. *Histoire*. pag. 34. (*s*) *Ibidem* l'an 1719. *Histoire*. pag. 48. (*t*) *De Haen Ratio Medend.* Tom. IV. pag. 108. (*u*) Académ. des Sciences l'an 1703. *Mémoire*. pag. 175.

copia : unde nequidem mirabantur , abdomen , quod per plures menses , imo annos , lente intumuerat , jam cito impleri , postquam per paracentesin omnis colluvies aquosaeducta fuerat . Hoc autem maximè mirum videbatur , quod , licet parca admodum copia liquidi ingereretur , & urina aequaret , imo & superaret , potus assumpti quantitatem , tamen abdomen intra paucas septimanas aequè turgeret , quandoque & magis , quam antea .

Mulieri asciticae per paracentesin auferebantur quadraginta sex librae , magno quidem cum levamine . *Celsus* (w) in hoc morbo monuerat : *Neque alienum est , metiri & portionem ejus & urinam ; nam si plus humoris excernitur , quam assumitur , ita demum secundae valetudinis spes est .* Secutus fui hoc consilium , & laetabar , urinam superare quotidie copiam liquidi assumpti . Tamen fere quotidie ad stateram examinata inveniebatur ponderosior , & post tres septimanas nova indigebat paracentesi , per quam evacuatae fuerunt quinquagintae tres librae . Post mensis spatium denuo quadraginta librae eductae fuerunt . Interim toto hoc tempore , vel ab omni omnino potu abstinuit , vel , dum sitis tolerari non poterat , decem uncias ad summum cerevisiae , sed valde meracae , assumpsit . Cum autem haec foemina salutis recuperandae avidissima foret , & semper illam in aliis morbis morigeram invenirem , nullam habui suspicionem , quod me deceperit : accedebat , quod indiga esset satis , neque cibus aut potibus uteretur , nisi illis , quos subministrabam . Licet autem sollicito examine constaret , urinam emissam superare potum , & illud liquidi , quod in cibus adesse poterat , tamen quotidie crescebat abdominis moles ab aqua accumulata .

An ergo ex aëre trahunt aquam hydropicorum corpora ? Videtur jam *Hippocrates* (x) similem habuisse opinionem ; credebat enim a flatibus hydrophem nasci : *Quod si flatus , per carnes perrumpentes , corporis meatus rarefecerint , eos humiditas consequitur , cui viam aër antea struxit .* Ut autem explicaret , cur tam cito renasceretur hydrops , dixit : *Est & hoc aliud ejus rei indicium . Nam ventre penitus evacuato , non transeunt tres dies , & iterum impletur . Quidnam igitur aliud quam spiritus impleat ? quidve aliud tam cito implere possit ? Neque enim tanta potus copia corpus ingressa est , neque carnes , quae colliquescunt , in causa esse possunt , quum ossa supersint , & nervi , & fibrae , a quarum nulla quidem tantum aquae augmentum fieri potest .* Certum est , in aëre aestivo calido , qui omnibus apparet siccissimus , incredibilem aquae copiam haerere : sales enim alcalini fixi , siccissimi ab igne , in tali aëre humescunt ilico , & pondere augentur , simulac refrigerint ; nec parva est copia aquae , quam sales illi ex aëre in se trahunt . Observavit *Digby* , libram salis tartari ex aëre vicino in se trahere novem libras aquae , dum per deliquium , ut Chemici dicunt , solvitur (y) . Si jam simul consideretur aëris nos ambientis levitas ad stateram , debet sal alcalinus ficcus ad ingentem distan-

(w) Lib. III. cap. 21. (x) De Flatibus cap. 6. Charter. Tom. VI. pag. 218. (y) Dionis Dissert. sur le taenia &c. ; ubi ille Tractatus Digby habetur pag. 166. 167.

distantiam aquam ex aëre attrahere, vel debet aër perpetuo motus, successive sali alcalino applicatus, aquam contentam huic sali tradere. Neque tantum hoc alcalinis salibus proprium est, sed & sal marinus, & sal ammoniacus, in aëre deliquescunt. Imo fortissimum acidum, vitrioli oleum nempe, si per artem chemicam concentratissimum reddatur, forma solida, glaciei instar, concrefcit in vasis vitreis purissimis, quibus servatur, si exacte clausa fuerint. Si in balance ponatur tale vas, & ab altera parte appposito pondere exactum habeatur aequilibrium, simulac aufertur epistomium, ut aër libere ingredi possit, vix minutum horae numeratur, quin jam descensus lancis indicet ponderis augmentum; & solida prius concreti olei vitrioli massa deliquescere incipiat. Plurima alia dantur corpora, quae aquam ex aëre, in quo haeret, in se trahunt; hujus autem loci non est, illa enumerare.

Sufficient dicta, ut demonstretur, aquam in aëre haerere satis copiosam, & quaedam corpora illam ex aëre trahere, ac sibi unire.

Si jam consideretur, dum tumidum in asciticis turget abdomen, reliquum corpus decrefcere, penitusque exsuccum fieri, non videtur absonum esse, ut credatur, talia corpora ex ipso aëre in se aquam trahere, imprimis cum nulla alia causa assignari possit, cur ascitici, per paracentesin ab omni colluvie aquosa liberati, tam cito denuo impleantur, licet parcissimo potu & cibis ficcioribus utantur, excretæque urinae copia potus ingesti quantitatem superet. Mirabilis casus narratur a *Petro Servio*, summi Pontificis *Urbani octavi* Archiatro, de sacra virgine, quae jejunio, vigilia, meditatione, corpus omnino exhauserat ita, ut cum maxima totius ficcitate urens adesset calor. Illa, per aliquot septimanas, singulis viginti quatuor horis ducentas & ultra libras per vesicam excrevit.

Fatetur *Digby* (z), quod vix fidem adhibere potuisset, nisi tantus in arte vir illud portentum memoriae mandasset, & veritatem facti ab ipsa aegra, & plurimis Medicis Romanis, confirmari audivisset. Toties certe mirati fuerunt Medici, in hysteriis paroxysmis ingentem copiam urinae limpidae inodorae insipidae excerni, ita ut metueretur sanguinis, diluenti vehiculo orbati, periculosa inspissatio. Finito tamen paroxysmo satis commoda valetudine fruebantur tales aegrae. An in his morbis simile quid contingit?

Videndum jam adhuc superest, quam Prognosin fecerint Medici, post Paracentesin, pro diversa aquarum ex abdomine eductarum indole.

Ad §. 1215. dictum fuit, serum aquosum colligi in cavis majoribus & minoribus corporis, dum hydrops adest; tuncque probatum fuit, non esse puram aquam semper, quae in cavis corporis colligitur, sed admistum fere semper esse sanguinis serum, dilutum tamen copiosa lymphæ, quae ad ignem non concrefcit, ut serum, sed avolat. Cum igitur, paracentesi instituta, prodit liquidum, in quo dotes seri & lymphæ reperiuntur, pro bono habetur omine; cum hoc designet, humores effusos sanos fuisse, nondum per moram
aut

(z) Dionis Dissertat. sur le Taenia &c.; ubi ille Tractatus *Digby* habetur pag. 167. 168.

aut inceptam putredinem degeneres, adeoque & spem esse, quod viscera abdominalia nondum multum damni receperint, dum talis humor illa undique alluebat. Sed serum sanguinis flavescit in sanis hominibus, aliquem lentorem habet, subsalsum est, & quid suburinosis spirat; unde & laudantur hydropticorum aquae, si similes dotes habuerint. Hoc autem pulchre probatur observatis *Celeberrimi du Verney junioris* (a), qui expertus fuit, tunc imprimis felicem eventum sperari posse, si aquae eductae citrini coloris forent, submucilaginosae, subsaluae, & odorem urinosum spirarent. Quo autem magis recederent aquae ab his dotibus, eo majus periculum praevidebat. Hinc foetidas aquas, saturato flavo colore, vel & sanguineo rubro, tinctas, damnabat, uti & omnino mucilaginosas, imprimis in muliebri sexu, quia tunc observaverat, hydropem faccatum adfuisse, qui raro integre curatur. Quin imo suspectae erant Hydropticorum aquae, si puram referrent aquam & post evaporationem nullum omnino, vel paucum tantum, relinquerent sedimentum; tales enim aegri ut plurimum moriebantur, cito recrescente hydropem. Si aquae haec digitos immixtos instar acris lixivii detergeant, & cutim corrugent, sensibilioremque reddant, signum est, jam majorem adesse acrimoniam, adeoque merito metuendum esse, ne viscera contabescere jam inceperint, imprimis si, una cum aquis, omenti filamenta vel laciniae prodierint.

§. 1241. **S**i conditiones (1240.) absint, vel sint contrariae, paracentesis mortem accelerat.

Antea ad §. 1239. enumeratae fuerunt illae conditiones, quae, dum adessent, suadebant, Paracentesim tuto institui posse non tantum, sed & affulgere tunc spem felicitis curationis. Simul tamen tunc monitum fuit, raro obtinere, ut adsint omnes, & tamen utilem esse Paracentesim, licet quaedam ex his desint. Si autem signa omnia penitus contraria fuerint, ut, si aeger decrepitus senex sit, viscera corrupta, putredinis certa adfuerint signa, tunc melius abstinetur a Paracentesi, ne Medicus occidisse videatur aegrum, qui nullo modo servari poterat. Interim tamen ex illis, quae haecenus dicta fuerunt, satis patet, Paracentesim rarissime, si unquam, mortem accelerasse, si debitis cum cautelis simul & semel omnis aqua educitur. Constat etiam pluribus & fidelissimis observatis, hydropicos, de quorum salute peritissimi Medici omnino desperabant, per Paracentesim non tantum insigne levamen accepisse, verum etiam integrae sanitati restitutos fuisse. Et quamvis nulla omnino spes superesset, causam hydropis tolli posse, adeoque certo praevideret Medicus, rediturum morbum, tamen insignem usum habet Paracentesis, quod per hanc intolerabiles aegris molestiae tolli, & vita prorogari, possit. Ex quibus omnibus concludere licet, Paracentesim utilem, & secundum artis regulas etiam in dubiis casibus adhibendam, esse.

(a) Académ. des Sciences l'an 1703. Mémoire. pag. 206. & sequent.

§. 1242. **E**missaria ferro candenti, medicamentis causticis, vesicantibus, lanceolis, filis, facta, in parte carnosa, loco declivi, saepe admodum profunt; maxime si aperta teneri permittit morbi genius.

Si colluvies aquosa possit quacumque via educi de corpore, semper utile erit, cum & inde levantur aegri, & locus medicinae detur, ut hydropis causa tolli postea possit. Dum in majoribus cavis corporis collecta haeret aqua, in abdomine vel thorace, paracentesi educitur, uti dictum fuit. Verum ubi in hydrope anasarca per tunicam cellulosam distributa haeret aqua, sponte patet, illam per puncturam inde educi non posse; unde varia methodo usi fuerunt Medici, ut pararent facilem & tutum exitum aquae sub cute collectae. Certe ipsa Natura indicavit hic viam, & casus fortuiti dederunt toties felicem eventum. Contingit enim quandoque, uti antea dictum fuit, per ipsos cutis distentae poros exire aquam, perpetui roris instar, ita ut partes hydropicae detumescant sensim. Quandoque aqua, per cutim penetrans, non transit per epidermidem, sed illam in vesicas attollit, quibus ruptis, sequitur perpetuum stillicidium, simili cum effectu. Toties contingit, ut frigida crura hydropici igni admoveant propius, & cum in distentis illis partibus obtusior sensus sit, levis ambustio fiat; vesiculae tunc fiunt, quibus sponte ruptis vel pertusis aqua exit perpetuo. In quibusdam locis mulieres in more habent, ut hypocaustula, quae vivos cespitum carbones continent, pedibus supponant hyemali tempore, ut caleant: si hydrope tumeant pedes & crura, fere semper tales vesiculae attolluntur, & plurimas inde levatas, imo & multas sic curatas, vidi. Inter plures felices curationes, per ambustionem factas, *Celeberrimus Homberg* (b) memorat casum mulieris, cui per plures annos enormiter tuebant crura & femora, simulque aderat dolor, quem levare solebat, perfricando tumentes partes mane & vesperi spiritu vini ante focum: casu incenditur vini spiritus, & leviter amburit partes; quibus applicuit unguentum quoddam; & unica nocte omnino detumuerunt crura ac femora, evacuata per urinas omni aqua, qua prius turgebant. Verum quidem est, hic novum emissarium factum non fuisse, cum per urinae vias exiverit aqua, mota subito, rarefacta, & resorpta venis, per subitum & validum hunc calorem. Interim tamen vix dubium videtur, quin eadem haec aqua per vesicas ambustione excitatas exivisset, nisi tam cito resorpta aliam invenisset viam. Integerrima autem fuit curatio, cum nunquam postea redierit tumor.

Ut ergo novum emissarium paretur aquae in hydrope anasarca, debet cutis pertundi ita, ut vulnus transeat in tunicam cellulosam usque, simulque debet esse non adeo angustum, ut cito coalescere, vel a tumente membrana cellulosa obturari, possit. Vario modo hoc perficere tentaverunt Medici.

Tu-

(b) Académ. des Sciences l'an 1708. *Histoire*. pag. 56.

Tumidas & aqua plenas partes in puero scalpello aperiendas jubet *Hippocrates* (c); simulque monet, fomentis utendum, & semper, quod apertum est, calefaciente linimento illinendum, esse; gangraena enim facile occupat flaccidas, post eductam aquam, partes, uti postea dicitur. Alio autem in loco (d) dicit, dum de hydrope agit: *Quod si in scroto & femoribus ac tibiis tumor constiterit, peracuto scalpello multis & crebris vulnusculis scarificato. Haec si feceris, cito sanum efficies.* Postquam plura remedia ad hydropem intercutem sanandam recensuerat *Aëtius*, dicit (e): *Omnibus praedictis efficacius auxilium in hac hydropis specie chirurgia praestat.* Quod *Asclepiadis* & *Archigenis* autoritate confirmat, qui jubebant; *fissuras fieri circa internum talum, in loco quatuor digitorum spatio supra talum eminente, ea profunditate, qua quis in venae sectione utatur.*

Neque timuerunt vulnerum inflammationem, neque subitam coalitionem vulnerum, cum aqua perpetuo deplueret, donec totus homo gracilis relinqueretur. *Forestus* (f) ramulis *Ilicis*, sive *aquifolii*, verberari fecit bis in die crura & femora hydropicae mulieris, sicque puncta vel & lacerata cute per spinosa hujus plantae folia, miro modo detumescebant crura & femora.

Longe minori cum molestia hodie pertundi potest cutis ope instrumenti, quod *scarificator* vocatur, ubi plures lanceolae, elateris ope, proficientes, vulnuscula faciunt, ex quibus postea ope cucurbitae impositae sanguis educitur. Sic autem constructum est illud instrumentum, ut varia profunditate cutim pertundere possint lanceolae: in hoc autem casu requiritur, ut cute pertusa, penetrant in tunicam cellulosam; quod absque ullo periculo fieri poterit, cum aqua turgens haec tunica cutim a suppositis vasis & musculis removeat. Cum autem ictu oculi citius hac methodo scindatur cutis, aegri nullum dolorem sentiunt, & ideo minime hanc operationem formidant, si quandoque repeti debeat in alio loco.

Universalem hydropem anasarcam vidit *Celebris Chirurgus* (g), in quo a vertice capitis ad plantas pedum usque omnes tuebant corporis partes. Frustra in juvene & robusto equite purgantia hydragoga aliaque plura fuerant adhibita, & scrotum adeo tuebatur, ut inter femora, quocumque etiam corporis situ, commode locari non posset. Scrotum, crura, femora, pluribus scarificationibus pertudit; unde ingens aquarum copia effluxit, hoc effectu, ut intra duos tresve dies penitus detumerit, & postea integre convalesceret. In juvene rustico neglectus hydrops anasarca universalis una cum ascite adeo invaluerat, ut nulla medelae spes superesse videretur. Miser, omnium rerum indigus, in nosocomium recipiebatur tantum, ut placide saltem mori posset; scrotum immaniter tuebatur, dyspnoea aderat, & talis functionum vitalium debilitas, ut nullo corporis loco arteriarum pulsus percipi

(c) De Locis in Homine cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 369. (d) De Intern. Affect. cap. 23. Charter. Tom. VII. pag. 655. (e) Sermon. X. cap. 30. pag. 246. (f) Lib. XIX. Observat. 41. Tom. II. pag. 394. (g) De la Motte Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 147.

cipi potuerit ; tremulus tantum motus circa regionem cordis sentiebatur. Dato vino calido , aqua mixta diluto , cum parum revivisceret , sic ut pulsus in carpo , sed admodum languidus , perciperetur , pluribus in locis pertundebatur lanceola scroti inferior pars , vesiculae in cruribus pedibusque elevatae discindebantur , & notabilis aquae copia exivit : fovebantur scrotum & crura decocto aromatico calido , dabatur vinum aqua dilutum pro potu communi , una cum julapio diuretico ; postea crura pungebantur pluribus in locis ; unde incredibilis copia aquae effluxit : detumescebat totum corpus , appetitus redibat , respiratio & pulsus emendabantur. Abdomen tamen adhuc tumebat , sed multo minus quam ante. Alternis diebus purgantia mercurialia sumsit , interpositis remediis diureticis , tanto cum effectu , ut intra sex septimanas ex nosocomio dimissus fuerit sanus , de quo omnino desperabatur antea , & post anni spatium sanum & robustum viderit illum Medicus , qui ejus curam gesserat (b).

Bini illi casus satis evincunt , non facile desperandum esse , imprimis si in flore aetatis constiterint aegri ; tunc enim , sublata colluvie aquosa , vires promptè surgunt , quod in senili aetate vix sperare licet.

Cum autem tunica cellulosa per totum corpus distribuatur , & ejus cellulae secum mutuo communicent , non adeo mirum videbitur , dissecta cute in loco corporis inferiori , omne aquosum exhauriri , quod in tunica cellulosa collectum fuerat. Magis autem mirum est , eadem methodo ficcari Ascitem , qui Anasarcam comitatur. Cutis fissuras , uti ante dictum fuit , tanquam efficacissimum in curando hydrope Anasarca remedium laudaverat Aëtius (i) ; sed & postea addidit sequentia : *Caeterum Archigenes ita prodit. Non sunt audiendi , inquit , qui per hujusmodi lancinationes nihil excerni dicunt , quin potius cum fiducia hae ipsae incutiendae : nam & nos , inquit , his cutis fissuris usi sumus , & per ipsas quantum plurimum exclusimus humorem , ut & femora , & surae , & superior venter , evidentem sint demissa ac compressa.* Observatio Foresti (k) antea memorata habet , quod dum crura & femora in ascitica muliere verberabantur bis de die spinosis aquifolii foliis , non tantum partes illae detumescerent , sed & venter ipse. Antea ad §. 1215. dictum fuit , tunicam cellulosam cum vasis lymphaticis immediatum commercium habere ; & observationes practicae docent , serum aquosum in pectore congestum ad inferiores partes derivari quandoque cum insigni aegrorum levamine ; & e contra toties observatum fuit , pectus statim opprimi , dum tumor hydropicus artuum inferiorum subito dispareret , absque evacuationibus spontaneis , vel per artem factis. Videtur enim corpus , a comprimente hydrope anasarca liberatum , sic disponi , ut venulae collectam in majoribus cavis corporis aquam resorbere possint , & resorpta haec per nova illa emissaria expellatur. Sic & saepius contingit , evacuato per paracentesin abdomine , anasarcam artuum inferiorum sensim evanescere. Quin imo quandoque & sub-

(b) Essays and Observat. Physic. and liter. Tom. II. pag. 407. (i) Sermon. X. cap. 30. pag. 246. (k) Lib. XIX. observ. 41. Tom. II. pag. 394.

subitae tales resorptiones aquae accumulatae fuerunt observatae. Cum in Ascitico per Paracentesin viginti circiter librae humoris limpidi & tenuis eductae fuissent, post aliquot hebdomadas abdomen de novo intumuit; dumque ad repetendam Paracentesin *Celeberrimus Mead* (1) una cum Chirurgo mane accederet, subridens aeger, nudato corpore, abdomen molle & laxum ostendit, licet neque per alvum, neque per renes, neque per sudorem, plus solito quid profluxisset. Forte quis crederet, tympanitidem successisse post ascitem: verum nulla flatuum emissorum fit mentio, & notum est, ascitem post paracentesin saepius redire. Neque verosimile videtur, in Medica praxi adeo versatum *Meadium* hic hallucinatum fuisse. Observavit egregius ille vir (m), incisa cute in cellulosa membranam usque, in tibiis, non tantum magnum levamen in ascite, sed & interdum sanationem, profluente per multos dies tanta liquoris copia, ut fidem superaret.

Confirmat autem hoc, casum enarrando generosae foeminae, annorum fere quinquaginta, sed corpore satis firmo ac robusto, quae hydrope intercute simul & ascite laborabat, ita quidem, ut de vita fere desperaretur, & sub dubia spe humoris e talo emissio proponebatur, tanquam unicum remedium. Reluctans aegra, amicorum precibus victa, tandem admisit in utroque crure vulnusculum: per decem continuos dies ad congi mensuram quotidie effluxit aqua, datisque idoneis remediis sensim convaluit, & corpus ad pristinum statum rediit. Per integrum quinquennium supervixit sana; dein morbo acuto correpta periit. Credebat *Meadius*, totum illud aquarum colluvium, partim ex cellulosa membrana, partim ex sacco a tendinibus muscutorum abdominis & peritonaeo, aut duplicis membranae peritonaci distensione, formato, profluxisse. Videtur autem aequae possibilis resorptio aquae ex cavo abdomine, quam ex ingentibus talibus faccis morbofis.

Ut autem talia emissaria in cute fierent, usi fuerunt Medici & aliis methodis; cauterio nempe actuali, dum ferro ignito profunde inurebant cutim; vel & cauterio, potenciali dicto, profundam rodendo faciebant escharam, qua, per suppurationem in ambitu natam, separata a partibus vivis vicinis, liber dabatur aquae, in panniculo adiposo collectae, effluxus. Simul etiam non tam cito poterat consolidari tale ulcus, quam quidem recens & leve vulnus cuti inflictum; adeoque tale emissarium diutius manebat apertum. Tamen rarius haec methodus jam tentari solet, quia & aegri ignem horrent, & eschara tam potenciali quam actuali cauterio producta separari non potest, nisi inflammatione in ambitu facta, ac sequente dein suppuratione. Cum autem semper hic merito metuatur gangraena, quantum potest fieri cavetur omnis inflammatio; cum levia illa vulnuscula scarificando inflicta absque suppuratione, vel saltem modica tantum, sanari possint, hinc haec methodus praeferrari solet. Neque tamen tam facile consolidatio fiet, quamdiu perpetuum aquae stillicidium manet, & si, hoc effluxu multum minuto, vel integre cessante, consolidarentur haec vulnuscula, antequam penitus evacuatae fo-

(1) Monit. & Praecept. Medic. pag. 154.

(m) Ibidem pag. 131. 132.

forent aquae, levi negotio poterunt nova similia vulnuscule fieri. *Rhases* (n) in utroque crure Fontanellam fieri jubet, sed simul monet, cavendum esse, ne eas candenti ferro aperias, quoniam ignis siccatur, laxam partem roborat, ne ultra permeet. *Ruptoria*, praeter incertitudinem quantitatis rptionis, summe partem debilitant. Qua de causa plurima, illaque irreparabilia, damna, partis nempe mortificatio & gangraena, subsequuntur. Testatur autem, quod Illustram matronam, per biennium jam ascite laborantem, plurimis aliis remediis frustra tentatis, curaverit, binis fontanellis in cruribus apertis: Cum enim per hos fontes trium mensium spatio serosus humor in magna copia emanaret, detumuit venter, sitis, quae antea vexabat clamosa, minuta est, & tandem parco chalybeati vini potu usa, lymphati cum aqua decocta eupatorio, ac rhubarbaro, & a morbo evasit.

Cum autem Fontanellis heterogeneum corpus imponi debeat, ut apertae teneantur, a perpetua illa irritatione quandoque inflammatur & irritatur omnis ambitus; quod praestat evitare. Idem verum est de fetaceis, quae ad eundem scopum quandoque adhibita fuerunt; nam & filum relictum simili modo irritat; imprimis, dum quotidie trahitur, ut fieri solet.

Idem tentatum fuit per vesicatoria applicata, a quibus epidermis elevatur in vesicas lymphae plenas; his ruptis, sequitur stillicidium perpetuum, pergens, donec totus hydrops exhaustur, dum simul magna copia urinae excernitur. Notum est, cantharides specifica vi stimulare urinae vias, imo quandoque molestam facere dysuriam, si majori copia externe corpori applicentur. Forte utroque modo vesicatoria profunt, imprimis si majori quantitate applicantur. Celebris Medicus (o) tres cantharidum drachmas cum sufficiente quantitate fermenti panis, addito aceto scillitico, miscbat, & femoribus applicabat, in curanda anasarca, felicissimo cum successu, uti ex binis casibus ibi memoratis patet. Damnaverant quidem vesicatoriorum usum *Sydenhamus* (p), metuens, ne gangraena nasceretur in partibus aqua distentis; sed testatur *Tozzetti*, nunquam se vidisse gangraenam natam in locis, cui vesicatoria fuerant applicata, ut hydrops Anasarca curaretur: fatetur tamen, quod hoc malum metueret, si in Ascite confirmato vesicatoria adhiberentur.

Cum autem omnia illa emissaria, quaecumque demum methodo parata fuerint, diutius aperta teneri debeant, ut aquae exhaustantur, facile patet; plus metuendum esse, si acris simul humorum indoles una cum hydrope adsit. Sic v. g. antea ad §. 1151. 4. inter pessimos scorbuti effectus & hydrops numerabatur: notum autem est, ulcera pessima, nullis fere remediis cedentia, crura scorbuticorum frequenter depascere, quae acrem ac foetidum ichorem plorant; adeoque in scorbutica tali diathesi majori cum discrimine nova talia emissaria tentantur in artubus inferioribus. Sed & fatendum est, quod

(n) Zacut. Lusit. Lib. II. observ. 120. & 121. Tom. II. pag. 401. (o) Targioni Tozzetti Observat. Medic. pag. 109. (p) Tractat. de Hydrope pag. 635.

quod raro curetur hydrops, si scorbutum, jam intensiori gradu minacem, comitetur, vel sequatur. Cum autem in morbis, in quibus certa pernicies praevidetur, anceps etiam remedium tentari possit, forte ne tunc quidem haec methodus omnino repudianda videtur; praecipue cum antisepticam corticis Peruviani vim tot jam experimenta probaverint, per quam caveri posse gangraenam, vel coërceri, si jam nata fuerit, magna spes superest.

§. 1243. **P**er urinas evacuati hydropis quum citentur plurima exempla, & hanc viam tentabimus praeëunte natura, utendo salibus urinosis, fixis, compositis, specificis animalibus, vitriolatis, solutisque metallis, specificis renibus.

Antea ad §. 1230. monitum fuit, urinae paucitatem hydropis imminens signum esse; unde, uti tunc dictum fuit, *Helmontius* praecipuam causam Hydropis in renibus ponebat; & quia videbat in Hydropicis urinam paucam ruberrimam excerni, dixit (q): *Sicuti deficiente potu, nihilominus adhuc renes urinam cruoris eliciunt, licet parcam, ita & in hydrope urina est cruoris, non potus, non laticis.* Et paulo post addit sequentia: *Non ergo renes cadere sinunt laticem proprio pondere, sed vere mittunt, non secus atque vere iterum trabunt eundem, trans omnem venarum cruorem, dum scilicet sanatur hydrops per mictiones.* Unde concludit; in renibus solvendum est itaque pertinaciae vitium *Archei*, ita ut mictio sequatur, si speranda est sanitas.

Cum autem abundans in sanguine aqua, post potum tenuem copiosum v. g., vel & post imminutam perspirationem cutaneam, per renes naturali lege secernatur, & secreta expellatur de corpore, facile apparet ratio, quare semper Medici de remediis diureticis cogitaverint; quae praeterea & hoc commodi habent, quod caeteris paribus minus turbent corpus, quam vomitoria & purgantia, minusque aegros debilitent. Unde etiam *Sydenhamus* (r), qui praecipuam curandi hydropis spem ponebat in usu emeticorum & validorum purgantium, tamen diuretica remedia adhibere coactus fuit in debilibus aegris, & in mulieribus hysteris, & fatetur, quod horum usu solo *Hydropes pro deploratis habitos curatos viderit in iis, quorum crasis debilior purgantibus ferendis non fuit.*

Diuretica autem remedia habentur admodum varia (s). Aquae enim & aquosa omnia, ad quae etiam referuntur acescentes animalium humores, ut serum lactis, lac acidum, lac ebutyratum, si copiose potentur, aquae copiam in sanguine augent, & hoc modo aquae secretionem per renes promoven: cum autem in hydropicis colluvies aquosa jam adsit, & per renes parum secernatur, metus est, ne ingesta aquosorum copia augeatur hydrops. Nisi enim tubuli renales his assumtis sic referari possint, ut liberrime transmittant, quid-

(q) In Capitulo *Ignotus Hydrops* pag. 411. §. 20. N°. 4. & 5. 10. & pag. 412. §. 20. N°. 19. (r) *Tractat. de Hydrope* pag. 629. (s) *Herm. Boerhaave Institut.* §. 1222.

quidquid aquosi ingestum fuerit, crescet morbus, cum cutis hydropicorum vix transpiret, adeoque vix spes sit, per vasa cutanea aquam ingestam exire posse. Ob hanc rationem solent Medici potius adhibere illa, quae stimulo, aut specifica virtute, diuresim promovent. Interim constat, aquas medicatas magna copia potatas, si tandem per renes transire potuerint, deploratum etiam hydropem curasse; cujus mirum exemplum antea ad §. 1236. memoratum fuit. Fatendum tamen est, quod anceps semper eventus sit, cum aquosa magna copia ingesta, si non profuerint, noceant semper.

Cum autem in sanitate per urinae vias expellantur & salina de corpore, quae diutius relicta nocere potuissent, hinc crediderunt Medici, urinae secretionem augeri posse, si ingererentur talia, quae secretionis hujus necessitatem facerent majorem. Certum est, quod ingesta salina in sano corpore majorem faciant urinae secretionem; sed imprimis ideo, quia, siti ab his assumtis nata, copiosior potus ingeritur, adeoque & plus urinae prodit. Nisi enim simul potetur, ab his acrior poterit reddi urina, & frequentior nascetur ad mingendum stimulus, sed non sequetur semper copiosior urinae excretio; quae imprimis in hydropem curando desideratur. Praeterea sitim, adeo saepe molestant hydropicis, augere per salina remedia exhibita, non videtur semper tutum, cum rari inveniantur, qui obfirmato animo illam tolerare possint; unde potu copiosiori ingestio crescit dirus hydrops. Acidos sales, qui etiam inter diuretica remedia numerantur, hinc praetulerunt multi, cum sitim sedent, & simul efficaciter putredini resistant.

Acetum, ad uncias quinque vel sex potatum, in Ascite curando profuisse legitur (t). Alcalinis salibus usi fuerunt alii, & minori cum scrupulo haec tentabuntur, cum *Celeberrimi Pringle* experimentis constet, alcalia non adeo favere putredini augendae, ac quidem olim credebatur.

Omnium tamen optime successit, dum sales alcalini fixi acido vegetabili jungebantur, ut sic fieret tartari regenerati species quaedam. Efficacissima haec invenit *Sydenhamus* (u), salia nempe Lixivialia vino infusa; neque credidit, quidquam referre, e quorum vegetabilium genere desumerentur. Cum autem *genista* facile haberi possit, & antiqua jam traditione medica ad hydropem curandum laudata fuerit haec planta, cinerum ejus libram frigide infundi jubebat libris quatuor vini rhenani, addendo pugillum unum alterumve absinthii vulgaris: filtro depurati liquoris uncias quatuor mane & vesperi dabat, usque dum tumor omnis evanesceret; & testatur, se vidisse felicissimum successum. Cum autem *genista* succum falsum habeat, in cineribus ejus copia salis fixi relinquitur. Multi etiam laudaverunt cineres *stipitum fabarum*; alii ex aliis plantis desumptos. Si sali fixo, ex cineribus harum plantarum elixiviato, addatur vinum acidulum, tali proportione, ut unciae salis affundantur binae vini librae, habetur efficax ad hunc scopum remedium; quod simul valida vi solvente ac deobstruente pollet, sicque viscerum ob-

stru-

(t) Combalusier Pneumato - Patholog. pag. 535.
pag. 629.

(u) Traetat. de Hydrope

structionibus referendis, & liquidorum solvendae tenacitati nimiae, utilissimum est; adeoque non tantum evacuandis aquis, sed & pluribus hydropis causis tollendis, prodest.

Baccae juniperi infusum praebent, quod ob diureticam virtutem satis celebre est; sed magna copia harum baccarum addita debet parari, cum hoc remedium facile a corpore feratur, nec turbas excitet. Optime profuisse ascitico homini testatur *Du Verney junior* (w), dum potus communis loco dabatur vinum, baccis juniperi infusis medicatum, simulque addebatur centaureum minus. Saepius vidi, forte infusum harum baccarum suffecisse ad curam ascitis & anasarcae, dum nondum penitus inveteratus erat morbus. In officinis habetur *rob ex baccis juniperinis* paratum, cujus unciae quatuor si diluantur in duabus libris *aquae stillatitiae juniperi*, & huic miscelae addantur binae unciae *spiritus ex baccis juniperi* destillati, habetur remedium, quod concentratas baccarum juniperi vires habet; cui quandoque solet addi uncia media *spiritus nitri dulcis*, si aegri multum sitiant. Hujus remedii uncia una aut altera si detur omni trihorio, satis pulchrum effectum solet praestare. Profuit & *semen fraxini* infusum *spiritui baccarum juniperi*, si simili modo fumeretur.

Plures aliae plantae ob virtutem diureticam laudantur (x); ex quibus variae formae remedia ad hunc scopum confici poterunt. Observatum fuit aliquando, valida purgantia hydropicis, & satis audaci quidem dosi, exhibita, nullam evacuationem per alvum, sed ingens urinae profluvium fecisse. Sic legitur (y), quod *diagridii* grana quindecim, & totidem grana *mercurii dulcis*, additis granis sex *gummi guttae*, hydropico data, non moverint alvum, sed secuta fuerit incredibilis urinae excretio. Dictum fuit antea ad §. 1237. 3. de pulchra illa methodo exhibendi purgantia, emetica, & alia validissima remedia, tam refracta dosi, vel sic cicuratis viribus, ut vix agant in primas vias, & quod tunc saepe vi diuretica insigni agant, adeoque & huic scopo utilissima sint. Sic observatur, *asari* folia, quae cruda, vel aquae infusa, si exhibeantur, validissime sursum & deorsum corpus evacuant, si coquantur per unam alteramve horam, agere vi diuretica tantum (z).

Millepedum cum vino contritorum succum expressum laudaverunt plures, & profuisse novi. *Cantharides* ausi fuerunt dare quidam; sed pessima quandoque sequuntur mala, quae *Dioscorides* graphice descripsit. Unde cum tuta, & satis efficacia, remedia diuretica habeantur, prudentiores Cantharidibus abstinere solent.

Inter diuretica certa & efficacia *Scillae* bulbus primum videtur mereri locum. Amarissimo sapore ingratum quidem est, & quod majori copia datum nauseam ac vomitum movet satis valide, Veteribus Medicis, ad difficiles multos morbos curandos, laudatum remedium; praecipue dum
vino

(w) Académ. des Sciences l'an 1703. Mémoir. pag. 172. (x) Herm. Boerhaave Institut. §. 1222. N°. 7. (y) De Laiffé Rec. d'Observ. de Chirurg. pag. 179. (z) Herm. Boerhaave in loco modo citato,

vino vel aceto infundebatur; unde *acetum scilliticum*, *vinum scilliticum*, *mel* & *oxymel scilliticum*, multo in usu erant; interim tamen videntur Veteres Medici metuiffe utcumque validas hujus bulbi vires; & ideo adhibuiffe varias praeparationes ad mitigandam ejus efficaciam. Notum est, *Trochiscos scilliticos*, qui *Tberiacam* ingrediuntur, parari ex scillae bulbo in clibano affato; ex cujus pulpa, addita farina, dein parabantur trochisci. *Aëtius* (a), recensens illa remedia, quae ad ciendam urinam ab hydropicis bibuntur, laudat, si *acetum scillinum* assidue sorbeant. Etenim ex eorum numero, quae citra gravitatem urinam cient, est *scilla affata*, delineta ex melle: aut *scillam affatam terito*, eique farinae ervi per pondus admisceto, siccato, ac drachmam unam ex vino dato. Scillam coctam deligari super tumores hydropicos, suavit *Celsus* (b); & in *Leucophlegmatia* curanda dicit; quod si valens est, qui id accipit, ei *scilla cocta simul supra ventrem deligatur*. Scillae bene purgatae libram, adjectis vini sextariis tribus, ad tertias decoqui jubebat *Caelius Aurelianus* (c); deinde ex hoc vino scillitico dabat *duo cochlearia*; & proficiente curatione, usque ad unciae unius accedere modium oportet. Sed hoc erit post gestationem adhibendum, vel post perunctionem corporis, & ante sumptionem (cibi), cum plurimo interjecto tempore. Unde apparet, quod veteres Medici anxia cum cautela tantum usi fuerint *scillae* bulbo.

Cum semper in illa opinione fuerim, potius minuendam esse medicamentorum quantitatem, si quid mali ab illis metuatur, quam ut laboriosis praeparationibus cicurentur illorum vires, adhibui potius recentem & crudum scillae bulbum. Quamvis enim exotica planta sit, diu servari potest recens, & succi plena: saepe enim non sine admiratione vidi, bulbum scillae, charta crassiori involutum, in mercatorum scriniis per plures menses servatum, non tantum mansisse integrum, sed & germinasse. Vegeti talis bulbi, remotis tantum tunicis exterioribus aridis, unciam mediam infundi curavi libris duabus vini, & adulto homini mane, vacuo ventriculo, unciam mediam talis vini scillitici exhibui. Solet plerumque sequi levis nausea, absque vomitu, & subito adest magnum urinae profluvium, ita ut intra paucas horas sex, octo, imo duodecim, libras excretas viderim, summo cum aegrotantium levamine. Minuitur, vel augetur, remedii dosis, pro varia aetate, & tolerantia aegri. Attente enim expiscari conabar, quaenam sufficeret dosis, ut sequeretur levis nausea tantum; tunc enim certus eram de diuresi secutura. Si autem inde vomerent aegri, non sequebatur tanta urinae excretio; nec succedebat etiam, si nullam omnino nauseam sentirent. Haec videtur esse ratio, quare celebris Autor (d), ut vomitum a scillae usu cave-ret, monuerit sequentia: *Et siquidem squillae infusio detur cum aqua Cinamomi forti, raro vomitum ciet: sed modo per album, modo per renes, copiosissimo flumine excernitur. Et profecto hanc ob causam fit, ut adeo in hydropicis celebretur ejus usus.*

Dosis

(a) Serm. X. cap. 36. pag. 240. (b) Lib. III. cap. 21. pag. 164. (c) De Morb. Chronic. Lib. III. cap. 8. pag. 477. (d) Ruffel de Tab. Glandulari pag. 68.

Dosis hujus remedii differt multum in variis hominibus. Vidi, qui vix ferebant unciam mediam, quin vomerent; in aliis tripla quantitate opus fuit, antequam nauseam sentirent. Repetitur quotidie vini scillitici usus, donec omnes aquae per diuresin evacuatae fuerint: cum autem soleant sensim minus affici ab hoc remedio, prudenter augetur dosis, donec effectus sequatur. Quamvis autem *scilla*, & omnia inde parata remedia, insignem vim solvendi & attenuandi habeant, tamen non semper sufficiunt, ut hydropis causam tollant; & saepe aliis remediis opus erit. Hic tantum agitur de evacuatione colluviei aquosae per diuresin; in qua promovenda insignem hoc remedium praestat effectum. Facile autem patet, tunc tantum posse expectari auxilium ab hoc remedio, si cavum, in quo haeret collecta aqua, adhuc aptum sit, ut resorbeat; secus enim per urinam exire non posset. Cum autem inde minus debilitentur aegri, quam a validis purgantibus, hinc *scillae* usum tentare soleo, antequam instituat^r Paracentesis.

§. 1244. **P**er Vomitus solvuntur cuncta tenacia, concutiuntur obstructa, expelluntur stagnantia, unde mirabiliter in hoc morbo profunt.

Antea ad §. 1237. dictum fuit de usu & efficacia emeticorum in hydrope curando, dum tam refracta dosi dantur, ut levem tantum nauseam excitent, & potius per alvum evacuando agant, vel per auctam urinae excretionem. Hic autem agitur de effectu vomitoriorum, non quatenus per vomitum evacuetur aqua, sed potius, per concussus validos inter vomendum sic moventur & agitantur aquae collectae; ut resorberi possint a venis, & resorptae per varias vias expelli de corpore. Antea, ubi de *Vomitu Febrili* agebatur §. 652., dictum fuit, de valido illo & convulsivo fibrarum muscularium, faucium, oesophagi, intestinorum, diaphragmatis, muscutorum abdominalium, motu, qui vomitus tempore contingit. Simul tunc notatum fuit, non tantum per vomitum expelli omnia, quae in ventriculo & intestinorum cavo continentur, sed etiam omnes humores, qui ex aliis abdominis visceribus in ventriculum & intestina venire possunt. Apparet hinc, quam late pateat emeticorum virtus. Patuit autem ex antedictis, saepe obstructions viscerum esse causam hydropis, quandoque aquam in cavo abdominis collectam lentescere, imo in tremulam gelatinam mutari; quae sola concussione demum fluidior fieri poterit, adeoque resorptioni aptior. Sed & iisdem illis concussibus referari poterunt obstructions, si nondum in scirrhosam duritiem omnino degeneraverint. Adeoque patet, optimos Medicos merito magnam spem posuisse in usu emeticorum ad curandum hydropem; non tantum ascitem; verum etiam, ut *Aëtius* (e) dixit; *Maximum hydropis subter cutim auxilium vomitus praestant*; & vel in pueris anasarca laborantibus hoc tentandum voluit; licet difficulter persuaderi ipsis possit, ut haec remedia admittant; unde jubebat, tonsillas pinnulis, aut digitis oleo

in

(e) Sermon. X. cap. 31. pag. 247.

inunctis, irritandas esse, ut vomitus fieret; imo & alias plures artes recenset, quibus hoc obtineri posset. Concutitur enim inter vomendum totum corpus, & omnes fere agitantur muscoli. Licet autem non videatur, quod statim possit expectari aquarum evacuatio per vomitoria data, sed potius per concussus inter vomendum sic disponantur aquae, ut resorberi possint ex cavis, in quibus collectae haerebant, tamen notat *Sydenhamus* (f), quod, cessante vomitione, catharsis soleat sequi, quae aquas per vomendi concussus resorptas evacuat; imo etiam observavit, quod, post repetitum aliquoties emeticorum usum, aquae per os & per alvum evacuabantur (g). Simul etiam monet, si leviter tantum tumeat abdomen in Ascite, aquas per vomitoria non ita prompte educi, quam si majori copia aquarum abdomen tumeat: *Etenim vel ipsa aquarum moles, dum emetici operatione agitur ac concutitur, ad eundem evacuationem mire confert; atque eam ob causam, nisi venter in tumorem insignem attollatur, omnino convenit, ut tota res evacuationibus per inferiora committatur.* Facile enim intelligitur, praelum illud abdominale, dum simul agunt diaphragma & muscoli abdominales, validius agere in contentas aquas, si abdomen turgeat.

§. 1245. **S**ed fortia dari, saepe repeti, & sine longa mora intermedia se mutuo excipere, debent.

Haec erat *Sydenhami* (h) methodus, quam satis audacter adhibebat. Pauperulae enim mulieri, quae quinquaginta annos jam superaverat, & post diuturnam febrim intermittentem carceri per triennium inclusa, a frigore multum passa fuerat, cui dein ascite abdomen adeo intumuerat, ut fateatur, se parem tumorem nunquam vidisse; huic mulieri, inquam, emeticum dedit Antimoniale validum, unciam nempe cum dimidia Infusionis *Croci Metallorum* per tres dies successivos, & postea alternis diebus, usque dum sex omnino doses talis Emetici sumisset. Detumuerat quidem post haec assumpta abdomen cum insigni levamine, sed adeo simul turbatum erat corpus violentia remedii, ut tutum non crederet pergere in eorundem usum, sed repetita catharsi curam absolvere debuerit: saepius tamen interpolare debuit horum usum, cum affectus hysterici sequerentur purgantium usum, licet mitiores illis, qui ab Emeticis datis excitabantur. Hoc praesertim incommodi habet talis medicatio, quod validissimis remediis opus sit, quae frequenter repeti debeant, absque longa interposita mora, cum aliter denuo magis intumescere incipiant aegri. Sed certe ad tantas molestias sustinendas requiritur, ut viscerum integritas tot vomendi concussus absque noxa ferre possit, & vires adhuc satis firmas sint.

Notandum praeterea est, quod post tot evacuationes toleratas nondum curatus sit hydrops, cum Medicus minime adhuc certus esse possit, sublatam esse

(f) *Traetat. de Hydrope pag. 617.*

(g) *Ibidem pag. 625.*

(h) *Ibidem pag. 624.*

esse hydropis causam; tantum eduxit aquas, quae in cava corporis effusae fuerant. Superest adhuc semper tertia conditio (vide §. 1231.), in hydrope curando requisita, nempe ut tollatur labes debilitatorum viscerum, sive haec causa fuerit hydropis, sive effectus. Si jam consideremus, magnam vim inferri visceribus per repetitum tam validorum remediorum usum, an non tutius erit, per paracentesin ex cavis abdominis & thoracis aquas educere, aut in anasarca parare in declivibus corporis locis emissaria, per quae aqua, per totum habitum corporis collecta, depluere possit? Tuto haec tentari posse, ex ante dictis patuit; minorique cum aegrorum molestia & periculo hoc fieri, vix ullum dubium videtur.

§. 1246. **U**t plurimum eadem valide solent evacuare alvum, unde duplici effectu, quin saepe & tertio, diuresi, profunt.

Adeo affinis est Emeticorum & Cathartorum virtus, ut Emetica fere semper alvum simul movere soleant, & purgantia, imprimis validiora, vomitum excitent illo tempore, dum agere incipiunt. Laudabat hinc infusi croci metallorum usum, cujus sesquiunciam, vel uncias duas in purgatu difficillimis, dabat Sydenhamus (i), quia cessante vomitione, in Catharsin τὴν κάτω solet desinere. Imo si non sequeretur inde copiosus alvi fluxus, addebat infuso croci metallorum syrupum de spina cervina, & Electuarium de succo rosarum. Observaverat Hofmannus (k), in hydrope curando, Emetica, paulo majori etiam dosi data, serum aquosum per inferiora, rarius vero per superiora, expellere; & alio in loco felicem curam recenset, dum purgantibus addidit radicem Ypecacuanhae, hoc cum effectu, ut non tantum alvus sufficienter evacuata fuerit, verum & mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti, quantitas per uterum effluerit: saepe etiam aucta diuresis solet sequi, postquam per vomitus concussionem incepit resorberi serum extravasatum, quod postea per varias vias exit de corpore, si feliciter cura successerit.

§. 1247. **P**er alvum feri eductio fit per usum largum, saepe & breviter repetitum, summe purgantium, variis formis, in maxime liquida, assumptorum.

Magnam spem Medici posuerunt in purgantium remediorum usu ad curandum hydropem, imprimis, quia observata docuerant, naturam saepius hanc viam indicare in sanando hoc morbo. Dixerat, (uti alia occasione ad §. 423. β. & 720. monui) Hippocrates; Hydropicis, secundum venas aqua in alvum prorumpente, solutio fit (l). Et alibi (m); Hydropi incipienti alvi pro-

(i) Tractat. de Hydrope pag. 617. 618.

(k) Medic. Ration. System. Tom.

III. Sect. II. cap. 5. pag. 483.

(l) Coac. Praenot. N°. 461. Charter.

Tom. VIII. pag. 879.

(m) Ibidem N°. 457. Ibidem pag. 878.

profluvium aquosum superveniens, citra cruditatem, morbum solvit. Iterum validam alvi evacuationem laudat (n); Subaquoso, & lienoso, albaque pituita detento, alvus vehementer perturbata, bonum. Alio in loco (o), ubi sub nomine Pituitae albae describit Anasarcam, totum corpus occupantem, dicit; Huic si venter per morbi initia sua quidem sponte turbetur, sanitati est proximus: deinde subjungit: Quod si non purgetur, medicamentum deorsum purgans, quo aqua purgetur, exhibeto. Alibi autem (p), de eodem morbo, sed jam vetustiori, agens, suadet: Si alvus sponte turbata non fuerit, cneoro dato, aut hippophae, grano cnidio, vel Magnesio lapide, purgare oportet. Ex quibus patet, Hippocratem multum boni expectasse ab alvi fluxu in recenti hydrope, si sponte naturae fieret, & hanc evacuationem per artem promovisse, si spontanea non sequebatur, & quidem satis acribus remediis, etiam in morbo jam vetustiori. Sed notandum est, quod vires adhuc constabant aegris, dum hanc curationem tentabat Hippocrates; jubet enim, ut postero die mane viginti stadia obambulet. At reversus, panem exassatum parvum comedat, & opsonium allium coctum habeat, vini que ejusdem (nigri nempe austeri & fortis) pauculum meracius bibat, deinde stadia triginta ambulet, quumque tempestivum fuerit, quantum prandere consueverat, coenet. Pro opsonio maxime quidem pedes suillos, aut capita, habeat. Sin minus galli carnibus, aut suillis, tritis utatur. Piscibus vero, scorpio, aut dracone, aut cuculo, aut callionymo, aut gobio, aut aliis piscibus, aequalem facultatem habentibus. Ex oleribus, alliis solis utatur, neque olerum ullo alio. Haec autem quam plurima comedat, tum cruda, tum assa, & elixa, singulis diebus semper plura, & pro ciborum ratione ex paucis plus laboret.

Ex quibus patet, quod Hippocrates purgandi methodum adhibuerit in curando hydrope, si recens fuerit, & si vetustior esset, in talibus aegris, quibus viscera firma erant ad digerendos validos cibos, bis de die assumptos, & simul vires tantae, ut corporis exercitiis ac laboribus ferendis pares essent. Neque videtur, inveteratum morbum his remediis aggressus fuisse, cum subjungat: *Judicatur autem triginta diebus, lethalis sit, nec ne.* Neque talis hydrops a pertinaci causa ortum duxit, quales sunt viscerum scirrhi, tumores, &c. Dicit enim: *Hic morbus potissimum per aestatem oritur ex aquae potu, ad haec etiam ex multo somno.*

Neque videtur, multum sperasse a catharticis, si ab hydrope jam admodum intumisset aeger. Monet enim (q): *Hunc si incipientem (curandum) acceperis, priusquam aqua exuberante distentus fuerit, medicamenta propina, quibus aqua aut bilis per inferiora purgetur. Bilis vero minime movenda.* In hydropicis enim saepe bilis quantitate & qualitate deficere solet, & uti notum est, illi minus in lentos morbos proclives sunt, quibus acrior & copiosior bilis adest. Certum est, si conditiones §. 1239. adfuerint, feliciter saepe

(n) De Morbis Lib. I. cap. 4. Charter. Tom. VII. pag. 535. & Aphor. 29. Sect. VII. Charter. Tom. IX. pag. 305. (o) Ibidem Lib. II. cap. 28. Charter. Tom. VII. pag. 579. (p) De Intern. Affect. cap. 22. Ibidem pag. 654. (q) Ibidem cap. 6. pg. 626.

saepe curam perfici catharticoꝝ usu. Memini inter alios plures casus similes, quod binis purgantis remedii dosibus sanaverim hominem, qui universali Anasarca laborabat, dum simul abdomen Ascite tumeret: dederam scrupulos duos *radicum jalappae* cum granis quatuor *turbith mineralis* pro dosi, felici adeo effectu, ut totus detumuerit, & perfecte sanus foret: verum erat vir triginta annorum, robustus, antea semper sanus, qui, aestuante sub sole iter faciens navi, ingentem cerevisiae tenuis copiam biberat, & dein, non tecto corpore, refrigerato subito post validum tonitru aëre, obdormiverat. Verum in vetustiori jam morbo, & si difficiliores hydropis causae fuerint, non sperandus est felix adeo eventus.

Observatum fuit fere semper, hydropicos, imprimis adulto jam morbo, vix moveri nisi a purgantibus validioribus, imo, si repeti debeat catharticoꝝ usus, augeri dosim debere, aut acriorem stimulum addendum esse. Si jam percurramus Catalogum purgantium, quae hydragoga vocari solent, fere omnia sunt validissima; & quae simul hanc vim habent, ut solvant totum sanguinem, solutumque in tenuem olidum liquorem per alvum expellant. Dum enim gonorrhoea, aliaque mala venerea, purgantibus datis saepius tentantur, videmus manifestè totum sanguinem solvi, labia, oculos, gingivas, &c., pallefcere, totamque corporis torositatem collabi. Sed in asciticis, adulto jam morbo, macies eo major fit, quo abdomen magis tumet (vide §. 1230.). Si ergo per purgantia hydragoga valida pauculum illud sanguinis, quod adhuc per vasa majora circumducitur, solvatur, metus est, ne exhaustus pereat aeger, nisi subito resorpta aqua, in abdomine contenta, per alvum expellatur; sicque roborantibus remediis, & victui analeptico, locus detur. An ergo non patet denuo, citius & tutius per paracentesin educi posse colluviem serosam. Si jam videamus illa remedia, quae ad hunc numerum, uti & ad numerum 1245., habentur, invenimus *turbith minerale*, *succum recenter expressum corticis medii sambuci*, *soldanellae folia*, *elaterium*, sive *cucumeris asinini succum inspissatum*, *jalappam*, *scammoneum*, &c., *Lunam purgativam Boylei*, quae & *argentum Hydragogum Angeli Salae* dicitur (r). Ex illis, quae ante notata fuerunt, patuit & Hippocratem satis acribus purgantibus usum fuisse. Sed & Celsus (s), qui dixerat, *Alvum moliri cibo melius est, quam medicamento*; tamen in hydrope curando, si res cogat, inter alia minus efficacia commendat *Iridem*, *Nardum* &c., *Uvam taminiam*, quam *σαφίδα αγγιαν* Graeci vocant, & quae certe acerrima est. Addit tamen: *Primo, quae lenissima ex his sunt, id est, rosae folia, vel nardi spica, tentanda sunt.* Neque videtur favisse adeo usui purgantium saepe & breviter repetito: postea enim subjungit sequentia; *Hactenus communiter de omni specie praecipitur: si vehementius malum est, deducenda ratio curandi est.*

Interim Sydenhamus (t), & alii multi, se expertos fuisse testantur, ubi pur-

(r) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 468.

(s) Lib. III. cap. 21. pag.

162. 163.

(t) Tractat. de Hydrope pag. 613. 614.

purgantibus remediis tentatur aquarum expulsio, non succedere curam, si post longa intervalla tentetur repetita purgatio. Unde noluerunt cessandum esse ab horum usu, nisi urgente necessitate, donec omnis aquarum moles omnino fuerit evacuata. *Caeteroquin, quantumlibet copiosa catharsis praecesserit, aquis denuo colligendis ansam praebebitur, atque ex hac induciarum occasione, quasi victoria jam parta uti nescientes, tandem loco pulsus, re infecta turpiter fugabimur.* Prudenter tamen inquirendum jubet, an aegro facile moveatur alvus, cum hic in variis hominibus magna diversitas inveniatur, dum aliquando robustissimi lenibus cathartici facile moventur, & contra debiliores quandoque validioribus indigent, ut alvus moveatur. Tamen purgationem paulo fortiorem praeferebat, nec multum metuebat hypercatharsin, cum *laudano liquido* certo & cito illam domare posset.

Quandoque & purgantia per diuresin agunt; rarum est, quod per alvum, renes; & sudores, simul agant. Talem effectum fecit *Seneca*, sive *Polygala Virginiana*, dum uncia radice in pinta aquae coquebatur ad medietatem, & colaturae tria cochlearia dabantur omni hora homini anasarca universali & ascite decumbenti. Simul aderat febris. Optimus tamen successus fuit, licet lien mole magnus ac durus fuerit; nam & tumor hydropicus detumuit, & febris sedata fuit (u).

Liquida autem forma praefertur in purgantibus, quia primae viae siccae saepe omnino sunt; ita ut pilulae, & alia solidiora, vix solvantur; hincque minus agant.

§. 1248. **D**issipatur calore foci, hypocausti, furni, arenae, solis, falis, fimi, excitato sudore, vel diaphoresi.

Cum quotidiana observatione constet, madida corpora, in aëre sicco calido, dissipato sensim humido, siccescere, idem tentatum fuit in hydrope curando, hac quidem spe, ut quotidie aliqua pars superabundantis humiditatis dissiparetur de corpore. Sed aër, dum siccat corpora humida, undique illa aluit; hydrops autem in cavis corporis collectus haeret; vel dum per habitum corporis dispersus in tunica cellulosa locatur, cutis illam ambit, quae distensionem aquae impedit. Dixerat *Aretaeus* (w), dum de hydrope post hepatis morbos sequente agit, omnium tutissimam esse curationem, si sudor liberalius effluens morbum solveret; sed simul monet, hydropicos non solere ita multum in cute humectari; unde patet, ab hac exsiccatione hydropis, per aërem siccum calidum, non adeo multum exspectandum esse.

Verum videtur calor major conciliatus hydropicis alium usum habere posse. Antea jam saepius monitum fuit, ab arteriis vaporis forma efflari humidum in cava corporis, illudque simili sub forma resorberi a venis, antequam in ichorem concrevit: unde in vivis & fanis animalibus, subito apertis abdomine

(u) Académ. des Sciences l'an 1744. Mémoir. pag. 55.
Sign. Morbor. diurn. cap. 13. pag. 43.

(w) De Caus. &

mine vel thorace, omnes partes his cavis contentae inveniuntur quidem humidae, sed collectus humor non apparet, tantum exhalat vapor humidus, suburinosum odorem diffundens. Cum jam crura & femora hydropicorum frigida manifeste percipiuntur, nihil hic in vaporem solvitur, nihil ergo resorbetur, sed accumulatur magis magisque aquosum illud, quod arteriarum oscula extrema pergunt effundere. Si nunc per artem applicato majore calore pars aliqua collectae aquae incipit in vapores resolvi, haec resorbetur, & sic minuetur aquosus tumor. Docuit hoc evidenter casus ille, §. 1242. memoratus, ubi fortuito spiritus vini incendio detumuit anasarca crurum & femorum, quae per plures annos duraverat, ita ut unicae noctis spatio totus tumor evanuerit, nec postea rediverit unquam, tota hac aquosa colluvie per urinas evacuata. Ubi enim semel resorpta fuerit aqua ex locis, ubi stagnaverat, solet facile sibi viam invenire, ut exeat de corpore.

A fricationibus calefcere partes primo, quibus applicantur, & dein totum corpus, omnibus notum est; illae magno in usu erant veteribus Medicis (x); sed mollioribus utebantur, ne tensa a tumore hydropico laederetur cutis; simulque exponebant soli; *sed non nimium; ne febriculam incenderet: si is vehementior est; caput velandum est, utendumque fricatione.* Omnimolimine conabantur calorem in cutem evocare (y), ambulando, currendo, frictionibus; quae dum in debilioribus non semper locum habere possunt, *evocandus est sudor, non per exercitationem tantum, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis: maximeque utiles sunt naturales. & siccae sudationes; quales super Batas habemus in myrtetis.* Balneum, atque omnis humor, alienus est. Siccum ergo calorem laudaverunt veteres, & adhuc hodie peregrinationes in Lusitaniam, Hispaniam, Neapolim, consuluntur talibus aegris. Hydrope laborantem decet, laboribus exerceri, sudare, dixit Hippocrates (z); sed si vires non sufficiant, ut per exercitia corporis calefcere possint aegri, tunc externus calor ad supplendum hunc defectum adhibetur. Abdomini hominis, qui ascite laborabat, lateres calefactos applicari continuo curavi; nec sine successu; sed abdomen modice tumebat tantum. Variam methodum adhibuerunt Medici, ut calefacerent cutim, & stagnantem aquam mobilem redderent, hac imprimis spe, ut sudore dissiparetur aqua. Tenuioris fortunae hominibus consulebat Schenckius (a), *ut mensae incubantes universum corpus immitterent in clibanum, recenti pane extracto etiamnum tepentem, ita tamen ut caput extra praefurnium, pulvinari innixum foret, ut libera maneret exspiratio, nec a calidiore aëre suffocationis periculum nasceretur.* Commendavit & balneum vaporis; sed tam calidum, ac aeger ferre posset; cum autem balneum vaporis laxet partes, per ipsam distensionem nimis jam distractas, hoc forte minus conducere. Si simile quid tentandum foret, forte melius conducere spiritus vini accensi vapor, ad partem hydropicam tumentem determinatus peculiari methodo, de qua in cura *Morborum Ossium* ad §. 529. dictum fuit.

Cum

(x) Celsus Lib. III. cap. 21. pag. 164. (y) Ibidem pag. 162. (z) Epidem. Lib. V. Textu 41. Charter. Tom. IX. pag. 347. (a) Lib. III. pag. 442.

Cum autem fimo calefceret, calore fatis simili, ac est in corpore humano sano, in hydrope curando ejus quoque usus tentatus fuisse legitur: sic *Heraclitus*, dum hominum odio in montes secessit, oleribus & herbis vivens, hydropicus factus fuit, & se ipsum boum stabulo includens, fimoque bubulo obruens, curationem sperabat. *Hermippus* retulit, quod se ipsum objecerit solis radiis, ac jufferit, ut pueri boum fimo se oblinirent; sed quod postridie obierit; alius narravit, quod in fimo haerens a canibus discerptus fuerit. Alii autem memoriae tradiderunt, quod ab hydrope quidem curatus fuerit, sed postea alio morbo vitam finiverit (b). Quidquid de eventu hujus curae fuerit, constat saltem, hoc tentatum fuisse. Fimi calor fatis facile toleratur a corpore; nam constat, ova gallinarum sic excludi posse; & novi eruditissimum virum, qui adhuc in vivis est, in pueritia pressum dura pauperie, totum variolarum morbum superasse, dum solo fimo tectus erat, ut arceret asperrimae hyemis frigus, quod nono hujus saeculi anno toti Europae adeo molestum fuit.

Simul etiam tentaverunt dissipare tumores hydropicos, dum salem marinum decrepitatum siccissimum, calidum, linteo involutum, applicabant. Non autem solo calore excitato prodest hoc remedium, verum etiam sal marinus in se trahit aquam, ex ipso aëre, licet siccissimus videatur; hinc & spes erat, quod sub cute haerentem aquam sibi unire possent, sicque tumores hydropicos minuere. Neque caret haec methodus successu; si nempe saepius renovetur salis decrepitati applicatio, partim ut celerior obtineatur effectus, partim ne sal in muriam deliquescens rodat, aut inflammet, tenfam cutim, & ulcera curatu difficilia sequantur.

Simul etiam apparet, tunc tantum prodesse diaphoresin & sudores, quando resorberi incipit stagnans aqua, vel dum spes est, per calorem externum applicatum, foci, solis, arenae, &c., ad resorptionem disponi posse: tunc enim solet simul sudor sequi. Si autem, dum immaniter tumet abdomen in ascite, darentur calida stimulantia sudorifera, haec non agerent in lympham extravasatam & stagnantem, sed expellerent de corpore pauculum illud fluidi, quod adhuc per vasa circumducitur vitamque continuat.

§. 1249. **T**um maxime, pertinaci abstinentia a potu, victu panis biscocti, cum paucio sale, & pauxillo vini oleosi.

Tentata fuit & haec methodus quandoque cum successu; imo Celebris Medici certam inde exspectabant curam, modo viscera nondum essent tabefacta, nec indomabilis causa morbi lateret in corpore: sed in tali casu nulla medendi methodus sanat, & sola superest cura palliativa. Potum parcum, illumque meraciorem, omnes Medici unanimi consensu suadent in hydrope curando, sed pertinacem ab omni omnino potu abstinentiam tolerare possunt pauci.

b) Diog. Laërt. Lib. IX. cap. 1. pag. 964. & sequent.

pauci. Hinc videmus etiam, Medicos admodum sollicitos fuisse, ut talia invenirent, quae fallerent sitim, sicque tolerabilem redderent omnimodam a potu abstinentioniam. Aqua frigida, addito spiritu vitrioli acidula reddita, os colluere saepius, jussit *Sydenhamus* (c). Limones manducari jussit, vel tamarindos in ore retineri. Glycirrhizae radicem orevolvendam, suaserunt alii; quae ab hoc usu ἀδυστα vocari solet: omnia enim haec efficiunt, ut, vel motu manducationis, vel leni stimulo, os humescat internum, sicque minus percipiatur sitis tormentum. In eundem usum commendatur, ut cum pane biscocto sumatur pauculum salis; quamvis omnia falsa sitim augere soleant, si majori copia sumantur. Pauculum autem salis stimulando os humectat. Noverunt hoc Asiatici, dum per arida & deserta loca peregrinantur: Camelis enim linguam & gingivas sale perfricant; sicque haec animalia, per plures etiam dies, sitim tolerant. Bellicosa Hungarorum natio, simili modo, lassos & siticulosos equos reficere solet.

Quam difficulter autem immanem illam sitim tolerant miseri hydropici, patet exemplo amici regis *Antigoni*, qui regis jussu diligenter ab omni potu arcebatur, sed, propriam urinam ebibendo, in exitium sese praecipitavit (d). *Metrodorus*, Epicuri discipulus, hydropis curam in se ipso tentans per abstinentioniam a potu, dum aequo animo necessariam sitim non amplius sustinere posset, bibebat, deinde evomebat. Unde *Celsus* (e) conclusit: *Quod si redditur, quidquid receptum est, multum taedio demit: si a stomacho retentum est, morbum auget; ideoque in quolibet tentandum non est.*

Fuerunt tamen homines, qui sitis tormento vitam redimere, & voluerunt, & potuerunt. Mirus imprimis casus legitur (f) rustici hydropici, de quo desperans Medicus, ut aliquod saltem consilium daret, subridens dixit: *Amice, si curari desideras, opus est, ut non ultra bibas, quam ut vitam sustineas.* Post annum integrum rediit ad Medicum, ut bibendi licentiam obtineret, cum haecenus omni caruisset potu. Facile obtinuit, & sanus postea vixit.

Per mensis spatium dum ab omni potu abstineret nobilis Pedemontanus, Ascite laborans, integre sanatus fuit (g). Duos, gravissimo hydrope ascite laborantes, abstinentionia a potu sanatos vidit *Celeberrimus Meadius* (h). Sed & illi fauces succo pomorum acidorum aut limoniorum eluebant; sicque sitim pertinaciter fallebant.

Panis autem biscoctus in victu imprimis conceditur, quoniam facillimae digestionis est, sponte quasi deliquescens, grati saporis simul, neque ventriculum gravat. Pauculum vini oleosi, qualia sunt vina Graeca, Hispanica, Tockaviense, &c., simul datur ad erigendas vires; quod imprimis prodest, si panis biscoctus simili vino intinctus sumatur.

(c) *Traetat. de Hydrope* pag. 632. 633. (d) *Celsus Lib. III. cap. 21. pag. 161.*
 (e) *Ibidem* pag. 162. (f) *Marcell. Donat. de Medic. Histor. Mirabil.*
Lib. IV. cap. 21. pag. 234. versa. (g) *Hildan. Observ. Medico-Chirurg.*
Cent. IV. observ. 41. pag. 319. (h) *Monita & Praec. Medic. pag. 143.*

§. 1250. **T**ertiae indicationi (1231.) satisfaciunt imprimis vina chalybeata, chalybs, & roborantia leniter adstringentia, debita dosi, & in tempore usurpata; victus siccus; vinum meracum, vetus, adstringens; motus.

Antea ad §. 1231. generales indicationes ad curandum hydropem enumeratae fuerunt: de binis prioribus haecenus actum fuit. Superest tertia & ultima, ut nempe labes debilitatorum viscerum tollatur, sive illa causa hydro-
pis fuerit, sive effectus.

Debilitatem in solidis partibus corporis humani pro causa Hydropis agnovit *Sydenhamus* (i); unde etiam foeminis, quibus laxior naturaliter corporis fabrica est, frequentiore esse hunc morbum, quam viris, notavit. Monuit simul, magis increfcere hyeme, quam aestate, tempestate pluvia, quam serena. Frigus quidem potius roborat solida; sed notandum, quod Hydropici frigus moleste ferant; hinc vel foco assident perpetuo, vel calidis in hypocaustis torpidi manent, & vix ullos facere possunt corporis motus; unde debilitas & inertia augentur. Sed & mucosam inertem frigidam humorum degenerationem, quam sanguinis debilitatem vocabat, pro causa hydro-
pis agnovit; quam cacochymiam observaverat oriri a nimia sanguinis jactura, per vulnera, vel nimis repetitas sanguinis missiones, uti etiam a tali victu, qui non poterat superari viscerum, vasorum, & bonorum humorum in corpore praeeistentium, efficacia; unde, loco boni sanguinis, degeneres omnino humores parabantur, sicque sequebatur cacochymia, quae in hydropem toties solet desinere. Similem sanguinis degenerationem observaverat fieri in illis, qui liquorum spirituosorum usui indulgebant nimis; in illis enim quotidie distendantur vasa, turgent inflatae venae, & mox omnia, dissipatis de corpore illis spiritibus, collabuntur; miserieque novis indigent stimulis, ut actiones solitas perficere valeant. Verum ad §. 25. 3. demonstratum fuit, distractionem nimiam inducere solidis corporis fibris debilitatem. Cum ergo quotidie sic nimis distendantur vasa, omne fere robur tandem amittunt; & pallor, genae pendulae, ac tremulae, manus effundentes plena vasa, nimis testantur aerumnosam conditionem illorum, qui potuum spirituosorum ingurgitationi perpetuo indulgent. Videri possunt circa rem hanc illa, quae ad §. 605. 11. habentur; ubi de pessimis ebriosorum malis agitur. Accedit, quod plerumque ebrietatem sequatur ingens fitis; unde copiosum potum aquosum ingurgitare solent; qui a vasis debilitatis nec subigi, nec expelli potest de corpore; unde in cavis corporis accumulatus varias hydropis species producit.

Patet ergo, debilitatem vasorum & viscerum merito inter hydropis causas numerari. Sed & eadem debilitas hydropem sequitur, tanquam effectus. Dictum fuit ad §. 30., aquosa reddere fibras debiles; & contra ad §. 35.

de-

(i) Tractat. de Hydrope pag. 608. — 611.

demonstratum fuit, remedia aquosa, externa, interna, tepide applicata fibris nimis rigidis, reddere debitam flexilitatem. Si jam cogitetur, in ascite per tot menses, imo & per annos quandoque, macerari omnia viscera abdominalia in sero aquoso tepido, facile patet, nimiam debilitatem metuendam esse, tanquam effectum hydropis. Dum cogitamus, in Anasarca cutim immaniter distendi, panniculum adiposum impleri aquoso humore, non miramur, post eductas aquas adeo flaccescere omnes illas partes; adeoque post evacuationem factam statim cogitandum est de roboratione harum partium; & quidem omnium maxime, si per Paracentesin, vel evacuantia remedia, aquarum evacuatio subita facta fuerit. Si enim per dissipationem (§. 1248.), aut pertinaci a potu abstinencia (§. 1249.), sensim imminuti fuerint hydropici tumores, solidae partes successive minorem vim patiuntur, sensim propria elasticitate se contrahunt, & robur acquirunt debitum.

Qua autem methodo, & quibus remediis, firmitas restitui debita possit debilibus nimis & laxis partibus corporis humani, dictum fuit ad §. 28., ubi de hac re agebatur.

Maximam autem spem posuerunt Medici, & merito quidem, in usu ferri, sive in substantia, ut vocant, sive soluti in acido vegetabili (k); imprimis, si addantur aromata, ac talia remedia, quae roborante & adstringente vi pollent. In *Materia Medica* ad hunc numerum formula talis vini Medici habetur; in qua tamen praestaret addere quatuor libras vini rhenani, cum in formula tantum binae librae vini praescribantur. Omnia enim haec agunt primo in ventriculum, & si nimis meraca fuerint, illum quandoque offendunt.

Chalybis usum non tantum commendavit *Sydenhamus* (l) ad roborandum corpus post educationem aquarum, sed & in ipso hydrope, incipiente tamen, qui vel pedes tantum inflavit, vel etiam ventrem, sed modice, sufficere dixit non raro remediorum calefacientium & corroborantium usum, neque tunc requiri emeticorum & cathartorum exhibitionem. Simul autem monet sequentia; *Quoties hunc morbum solis corroborantibus, vel etiam lixivialibus, aggredimur, aeger nullo modo expurgandus est, sive mitiori, sive fortiori, pharmaco quocumque, tantisper, dum sanguinis corroborationi navatur opera. Evertet enim catharticum, quidquid corroborans exstruxerit; quod vel invitus agnoscat oportet, qui observaverit, tumorem, qui ab usu corroborantium jam imminui coeperat, mox a purgatione augeri.* Verum hoc tantum intelligit, ubi roborantibus solis hydropem curari spes est. Dum enim evacuantibus tentatur curatio, & vires aegri non permittunt, ut quotidianae fiant evacuationes, intermediis illis diebus corroborantia adhibere non improbat (m). Uti enim antea ad §. 1237. dictum fuit, usu cerevisiae medicatae ex ferri limatura, cineribus genistae, & seminum sinapi, felicissime curata fuit mulier, ascite & anasarca laborans, interposito tamen subinde purgantium usu.

Victus

(k) Herm. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 438. & sequent.
Hydrope pag. 633.

(m) Ibidem.

(l) Tractat. de

Victus autem tum imperatur siccior, ex pane biscocto, vel saltem bene fermentato & cocto, carnibus juniorum animalium assatis, piscibus fluvialibus, assis pariter. Potus sit parcior, sed meracior. Vinum imprimis generosum, rubrum, quod adstringentem simul vim habere solet, optimi usus est. Ut autem flaccida intestina & ventriculus modice stimulentur, condimenta acriora cibis misceri solent, *sinapi, raphanus rusticanus, piper*, aliaque aromata; habita semper ratione tempestatis anni, aetatis, & peculiaris temperiei aegri, qui ab hydrope convaleuit.

Omnium autem maxima spes, ad recidivam cavendam, ponitur in salubri corporis motu; nil enim magis roborat, & dissipat superflua de corpore. Haec erat ratio, quare *Hippocrates*, in textu antea ad §. 1230. citato, ubi recenset bona signa, quae docent, hydropicum sanari posse, laudaverit imprimis, si aeger defatigationem facile sustinere possit; & uti antea ad §. 1235. dictum fuit, valida corporis exercitia inter praecipua ad hydropem curandum remedia numerat. Legitur etiam (n) de piscatore, cujus venter ingenti mole intumuerat, qui assiduo labore detumuit, & perfecte sanatus fuit, nullis Medicis adhibitis auxiliis.

Interim dissimulari non debet, quod *Celsus* (o) dixerit de hydrope: *Inter initia tamen, non difficillima curatio est, si imperata sint corpori sitis, quies, inedia.* Quantum sitis pertinaciter tolerata in hydrope curando prodesse possit, antea dictum fuit: dixerat *Hippocrates* (p): *Corporibus humidis carnes habentibus famem inducere oportet: fames enim exsiccat corpora.*

Forte sitis & inedia tentata fuerunt in initio levioris morbi; quamvis durum videatur, aegros siti & fame cruciari; sed quietem, quantum memini, nemo consuluit, nisi *Celsus* in hoc loco tantum. Certe aegri fame & siti enervati corporis motum tolerare non possent. Videtur autem haec cura tentata fuisse in amico regis Antigoni, cum non tantum propriam urinam biberit, sed etiam malagmata sua devoraverit (q). Quod autem in aliis casibus *Celsus* (r) motum corporis laudaverit, patet ex illis, quae paulo post sequuntur: *Atque hic quoque, quaecumque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est. Multum ambulandum, currendum quandoque, &c.*

Caeterum ad roborandas partes flaccidas insignem usum habent fasciae; postquam plane, educta aqua, detumuerunt partes; de quarum usu insigni dictum fuit §. 28. 3. Solent etiam fasciae, optimo cum effectu, fumo aromatico *succini, olibani, mastiches, styracis calamitae, benzoin, &c.*, impregnari.

(n) Marcell. Donat. de Medic. Histor. mirab. Lib. IV. cap. 21. pag. 235. versa.
 (o) Lib. III. cap. 21. pag. 161. (p) Aphor. 69. Sect. VII. Charter.
 Tom. IX. pag. 326. (q) *Celsus* in loco modo citato. (r) *Ibidem*
 pag. 162.

§. 1251. **T**ympanitis iisdem mediis, eadem methodo, tollitur, si ortum duxit a rarefacto vapore humoris extravasati, & putrefacti; tum enim, causa ablata, tollitur; si vero ortum duxit ex aëre per membranas intestinorum putrefactorum perforatas in cava delapso, retroire non potente, sed calore corporis rarefcente, tum cuncta cito putrefiunt, aëre juvante, malumque ex posita causa est fere semper insanabile: unde hydrops ficcus humido longe magis immedicabilis habetur: punctura saepe solatio, raro sanationi, suffecit; fasciae post puncturam locum habent.

Antea ad §. 1226. de *Tympanite*, sive hydrope ficco, & ejus Diagnosi, pluribus dictum fuit; hic agitur de illis mediis, per quae hoc malum tolli possit. Monitum tunc fuit, duplicem esse tympanitis speciem: vel enim aër haeret libere in cavo abdominis, vel intestina & ventriculus aëre distenta tument: simul tunc probatum fuit fide dignissimis observationibus, rarius contingere tympanitem ab aëre in cavo abdominis haerente; longe frequentius autem ab intestinis & ventriculo aëre distentis. Simul tunc dictum fuit de signis, quibus utraque haec tympanitis species distingui potest.

Notum est, aquam caloris ope in vapores mutari, qui longe majus spatium occupant, quam aqua, unde nati sunt; hinc si pars aquae in cavo abdominis contentae in vapores mutaretur, multum auferetur in ascite abdominis tumor. Sed simul saepius monitum jam in hoc capitulo, naturaliter in sanitate corporis cava repleti halitu, non aqua, sed post mortem illum halitum densari in aquam. Dictum fuit in curatione hydropis, Medicos conari, ut per calorem solis, foci, &c., pars aquae extravasatae mutetur in vapores, quia videtur humidum sub vaporis specie facilius resorberi a venis; adeoque a tali rarefacto vapore potius morbi curatio speranda est, quam morbi augmentum: si enim ille vapor, a calore externo applicato natus, non resorberetur, minuto calore densaretur denuo in aquam, nec fieret inde tumoris augmentum.

Verum, in Capitulo, ubi de *Rustibus* & *Flatibus* agebatur, probatum fuit, aërem ingenti copia inhaerere vegetabilium & animalium partibus liquidis & solidis, sed tali nexu, ut non amplius elasticus sit aër, quamdiu illis partibus cohaeret. Simul tunc constitit, putredine nata, solvi nexum illum aëris cum partibus nostri corporis, illumque, simul ac liber est, denuo elasticum fieri, & occupare longe majus spatium, quam antè. Si ergo aquae in cavo abdominis contentae putrescere incipiant, tympanites poterit comitari Ascitem, & uti ad §. 1226. dictum fuit, tunc superior pars abdominis instar tympani resonabit, dum percutitur, simulque in inferiori ventris parte manifesta fluctuatio contentae aquae percipietur. Tunc autem imprimis locum habebit Prognosis *Aretaei* (s), qui omnes hydropes malos pronuntiavit, sed longe pejorem illorum permissionem dixit.

Certe,

(s) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 1. pag. 49.

Certe, si a putredine nata aër extricatus, elasticus redditus, distendit abdomen, tolli debet putridus ille fomes, aqua nempe extravasata in abdomine, adeoque cura ascitis requiritur. Quam parum autem spei supererit, dum hepar & lien in putrescente lymphâ macerata fuerint? in tabum putridum brevi omnia diffluent cum certa pernicie.

Paracentesis ipsa, quamvis ex sua natura satis tutum sit remedium, aëris externi liberiori admissione inceptam augebit putredinem. Nec reliquae methodi, de quibus in ascite curando dictum fuit, meliorem usum habebunt; omnia enim valida sunt, movent fortiter, & quandoque vomitum excitant, qui certe semper metuendus est, dum macerata in putrescente aqua viscera jam tabescere incipiunt. Calor externus, dissipationis spe applicatus, nocet, rarefactione tumorem augendo. Sitis, quae semper immanis adest, dum aquae putrescere incipiunt, ab aegro tolerari non poterit ullo modo; imo augebitur putredo, si a potu abstineant aegri, cum potus ingestus aliquid saltem ex putredine nata abluat de corpore.

Si vero, intestinis a vermibus perforatis, vel per gangraenam tabescentibus, aër in cavum abdominis exeat, ille rarefcet magis a calore corporis, omnia cito corrumpentur, & vix ulla, ut facile liquet, spes supererit.

Patet ergo evidens ratio, quare fere desperaverint Medici de curando Hydrope sicco. Unde Aëtius (t) dixit: *Est autem Tympanites omnino periculosus, minus eo Ascites: adhibetur enim in eo pertusio sive punctio, quam paracentesin Graeci appellant, & reliquis quoque remediis promptius quam ille obedit.* Haec autem imprimis vera sunt de illo Tympanite, ubi aër in cavo abdominis haeret.

At si contigerit, ventriculum & intestina, aëre distenta quam maxime, producere talem abdominis tumorem, melior spes est, quamvis curatu difficilis semper sit morbus. Antea ad §. 1226. dictum fuit, aërem in ventriculo & intestinis adesse, sed actione ventriculi & intestinorum sic coerceri, ut illa non distendat; adeoque aërem se expandere conantem, & vim ventriculi ac intestinorum, considerari posse tanquam binas oppositas potentias. Si vis intestinorum praevaleat, cavum intestinorum fere nullum est, & intestina solida ac teretia apparent in animali vivo, dissecto abdomine: post mortem in cadavere intestina expansa sunt, tenuia; & fere pellucet. In *Capitulo de Rustibus & Flatibus* patuit, acre irritans sic stringere locum intestini, cui applicatur, ut nil transire possit; quod dum in pluribus locis simul fit, interceptus aër expanditur, & intestini cavum dilatat quam maxime: idem in hysteriis, & hypochondriacis, ab animi affectibus fieri, omnibus notum est. Si jam similes causae vel validissimae fuerint, vel frequenter repetitae, aut diuturnae, perit vis contractilis intestinorum, vel saltem debilis adeo fit, ut aëris rarefactio semper praevaleat; & tunc tympanites adest. Ad §. 1226. dictum fuit, quandoque intestina crassa in tympanite sic dila-

(t) Sermôn. X. cap. 20. pag. 234.

dilatata fuisse, ut femur humanum amplitudine aequarent. Si distenta intestina, vel ventriculus, contracta postea, expellunt rarefactum aërem, vel quacumque de causa minuatur aëris rarefactio, tunc flatus dicuntur, & tales morbi flatulenti vocantur: si vero pertinax maneat flatulentus talis tumor, tunc tympanites est. Mirabatur *Sydenhamus* (u), dum in muliere hydro-pica, evacuatis per valida emetica & cathartica aquis, videbat abdomen subito aequae tumidum fieri, ac antea fuerat, praecipue cum observaret, emetico aut purgante dato, tumorem augeri ad guttur usque, & simul adesse dyspnoeam, *donec corpus, a purgantium molestia liberatum, statum naturalem ac quietem reciperet; quo facto & tumor & caetera symptomata derepente evanescebant, donec a succedente catharsi denuo irritarentur.* Unde, dum, post omnes aquas evacuatas, eadem symptomata etiam ad septimanam a postrema purgatione negotium facebant, coactus fuit, ad quatuor noctes continuas sesquiunciam *Diacodii* propinare; imo, nisi somnus intra tres horas insequeretur, eadem dosis repetenda erat: sic pacata sunt omnia, & tumor disparuit. Subitum talem tumorem observavi in muliere ascitica, abdomine per diuretica remedia fere integrè evacuato, dum dederam pulverem aromaticum ex *speciebus diagalangae & cortice Magellanico*, sed intra paucas horas subsedit omnis tumor. Tympanites poterat vocari ille morbus; nam abdomen percussum tympani instar resonabat; sed brevi evanuit. Si vero diu maneant sic distenta intestina, aut ventriculus, difficilis saepe cura est, dum omnem se contrahendi vim amiserunt haec viscera.

Curatio ergo tympanitis requirit, ut vis illa, qua ventriculus & intestina resistunt dilatationi cavi sui, augeatur: ut aëris in horum viscerum cavo contenti rarefactio minuatur. Notum est ex *Physiologicis* (w), talem vim inesse ventriculo & intestinis, ut contenta premant, moveant, omni solubili emungant, & residuas foeces promoveant ad recti intestini finem usque, ut dein expellantur de corpore. Verum ubi haec vis intestinorum a quacumque causa minuitur, vel penitus tollitur, ab aëre contento distendi possunt nimis; uti circa mortem aliquoties contingit in morbis, & post mortem fere semper solet observari. Simul constat, ab acri quocumque, vel causa mechanica vulnerante, sic constringi haec viscera, ut nihil transmittant omnino; & hinc ab aëre inter loca constricta intercepto possunt turgere immaniter. Ideo, uti ad §. 1226. dictum fuit, alvi constipatio, tormina ventris, dolor lumborum, praecedere solent: ob eandem rationem pro bono omine habetur in tympanite, si borborygmi percipiuntur in abdomine; nam dant signum, per vim peristalticam moveri flatulentam materiam in cavo intestinorum; imprimis, si post borborygmos expellantur flatus; brevi enim tunc detumescet abdomen, restituta intestinorum contractilitate.

Videtur in sanitate stimulus adesse, qui tubum intestinale, facile irritabilem, in contractionem irritet: ingesta pleraque, vel sponte sua talem vim ha-

(*) Tractat. de Hydrope pag. 626. 627.
dic. §. 93.

(w) Herm. Boerh. Institut. Me-

habent, vel mora acquirunt saepe; unde a blando lacte, acescente in ventriculo & intestinis in junioribus, toties ventris tormina & abdominis intumescencia. Bilis autem sana, quae majorem acrimoniam habet, quam reliqui humores sani, videtur hunc effectum facere. Supra ad §. 312., ubi de vulneribus abdominis agebatur, memorabilis casus habetur de milite, cui fundus vesicae felleae perfossus fuerat, absque ulla notabili laesione vicinarum partium. Statim intumescibat abdomen; mansitque ille tumor ad mortem usque: nulli ructus, flatus, aut borborygmi, aderant, & alvus mansit semper stricta, licet acria satis purgantia ac clysmata adhiberentur. Stimulus autem bilis sanae naturalis est, & corpori amicus, dumque in famelicis hominibus vacuus obmurmurat venter, videtur & hoc a bile in ventriculum regurgitante, vel per intestina fluente, fieri; nam tales saepe eructant spumescens subamarum liquidum.

Unde patet, quod Tympanites nasci possit, deleta vi contractili intestinorum, vel dum in quodam loco intestinum coarctatum est, & hinc, tumens ante locum constrictum, nimia distractione vires perdit: unde in cadaveribus hoc morbo defunctorum toties inveniuntur intestina hinc inde contracta, dum in aliis locis immaniter distenta sunt. Hinc in morbi hujus initio spasmodica intestinorum constrictio solvenda est, ut impediatur nimia dilatatio partium non constrictarum; quomodo autem, & per quae remedia, hoc fieri possit, dictum fuit in *Capitulo de Ructibus & Flatibus*, praecipue ad §. 650. Ubi autem diuturna intestinorum, vel in toto, vel in parte, dilatatio vires contractiles omnino superavit, tunc requiritur stimulus, ut inertes fibrae intestinorum sollicitentur in motum; & dein roborantia remedia, ut distractis partibus reddatur debita firmitas.

Si jam consideremus illa remedia, quae a Medicis peritissimis laudata fuerunt ad tympanitem curandum, patebit, esse talia, quae his indicationibus respondent. *Celsus* (x), de cura agens hujus morbi, quem & *inflationem* vocavit, primo videtur dicere de illis, quae in morbi hujus initio conducunt; nam dicit, *si ex ea (inflatione) dolor creber est*. Verum antea ad §. 1226. notatum fuit, abdominis tormina praecedere Tympanitem, retentis nempe flatibus & interceptis, ab intestinorum spasmodica constrictione in variis locis. Tunc suavit vomitum quotidie, aut altero quoque die, post cibum, fomenta sicca calida, cucurbitulas sine ferro. *Si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis est, & tum his utendum*. Si nec haec profuerint, ultimum auxilium erat, *per alvum infundere copiosam aquam calidam, eamque recipere*. Omnia haec videntur imprimis conducere huic scopo, ut spasmi solvantur. Verum ubi jam diu dilatata manserunt intestina, tunc locus videtur esse irritantibus, ut distentae nimis, & fere paralyticae, intestinorum fibrae motum recuperent. Jussit enim, sinapi saepius ventri imponendum, donec cutim erodat; imo & voluit, ferramentis candentibus ventrem exulcerandum esse pluribus in locis, & servanda ulcera diutius:

Scilicet

(x) Lib. III. cap. 21. pag. 163. 164.

Scillam coctam utiliter super cutim deligari, dixit. Quamvis autem illa externa tantum abdominis involucra irritent, tamen & internas partes inde mutari, patuit ex illis, quae antea de *Ructibus* & *Flatibus* dicta fuerunt.

Aquam, glacie aut nive frigidissimam redditam, applicuerunt abdomini Medici, & simul potandam dederunt, cum felicissimo effectu (y). Sed certe frigus tale subitum stringit partes solidas, simul minuit flatuosae materiae expansionem, & sic utroque prodest effectu. Unde talis frigidae aquae applicatio merito ad roborantia remedia refertur. Simulac autem abdomen subsidere incipit, fasciis circumductis firmandum est, ut non tam facile ventriculus & intestina dilatari denuo possint, sed resistent rarefactis vaporibus, qui per illorum cava oberrant.

Notum est, cathartorum remediorum stimulis augeri & accelerari vim peristalticam intestinorum, ita ut contenta citius ano expellantur. Unde Medici & haec adhibuerunt; & quidam laudaverunt acerrima (z), *cucumerem agrestem*, *iridem*, *soldanellam*, additis simul aromaticis & carminantibus dictis remediis. Verum cum non semper in tympaniticis turgeat tota intestinorum series, sed saepe hinc inde constricta sint intestina, hinc plures laudaverunt parcam copiam purgantium, & quidem mitiorum, addendo carminantia, hoc scopo tantum, ne dura moretur alvus: a validioribus enim cathartis non sine ratione metuitur major constrictio in locis intestinorum coarctatis: & observatum fuit, carminantia remedia, absque leni stimulo purgante addito, nocuisse (a). Videtur etiam *Celeberrimus Hofmannus* (b) suspectum habuisse acriorum purgantium stimulum in hoc morbo curando; laudat enim *pilulas purgantes cum anodynis maritatas*; dum simul ventrem *camp-phora* oleo amygdalarum soluta inungi jubet.

Aëris in ventriculi & intestinorum cavis rarefactio minuenda est, quantum fieri poterit. Aër autem cum ingestis deglutitur, vel digestionis tempore extricatur ex alimentis, in quibus latebat prius non elasticus, vel, quod pejus est, per putredinem emergit. Demonstravit *Celeberrimus Hales* (c), aërem inhaerere corporibus, & notabilem satis partem molis eorundem constituere, eundemque aërem denuo inde separari, quando partium inter se nexus per ignem, fermentationem, putredinem, effervescentiam, aliasve causas, tollitur, vel minuitur: monstravit pariter, aërem, separatum a corporibus, elasticum reddi, atque denuo ab aliis corporibus resorptum elasticitate privari. Observavit etiam, vapores aqueos elasticitatem minuere, sive ex pura aqua nati sint, sive ex animalium corporibus exhalent; unde per ipsam respirationem aëris inspirati elasticitas minuitur. Si jam consideremus, digestionis tempore resolvi alimenta; quaedam ex illis in fermentationem, alia in putredinem vergere; necessario sequetur aëris separatio ab ingestis;

(y) *Combalusier Pneumato-pathologia* pag. 428. & seq. (z) *Ibidem* pag. 467.

(a) *Pringle on the Diseases of the Army* pag. 252. 253. (b) *Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. 4. pag. 455.* (c) *Vegetable Staticks* chap. 6. pag. 309.

qui, nisi iterum resorbeatur, & privetur sic elasticitate per vapores calidos, ex arteriis ultimis in cava ventriculi & intestinorum exhalantes, distendet haec viscera, & quidem tanto magis, quanto haec viscera minus firma fuerint, adeoque expansioni aëris minus resistere potuerint. In sanis hominibus, digestionis naturalis tempore plus aëris generari videtur, quam resorberi; unde post pastum omnes homines plus minusve tument; in debilioribus autem molesti toties flatus oriuntur, imprimis si tales cibos potusve assumerint, qui vel ex sua indole plurimum aëris, facile ab illis separandi, continent, vel in fermentationem aut putredinem admodum proni sunt. Unde patet, quare tympanite laborantibus fructus horaei crudi, rapae, raphani, &c., noceant.

Invenit *Hales* (d), sulphuris vaporem absorbere potentissime aërem, sive ejus elasticitatem insigniter minuere. Sed fortuitus casus practicus docuit, spiritum sulphuris per campanam, qui accensi sulphuris condensatus vapor est, insigniter profuisse in hoc morbo (e). *Franciscus Oswaldus Grembsius* purgantibus hydragogis frustra curare tentaverat hunc morbum, postea momentum ex *urina pueri* & *lapide prunellae* imperaverat, vix ullo modo sperans de sanatione morbi. Postea petiit aeger remedium, quo sitim intolerabilem lenire posset. Habebat Medicus prae manibus tunc temporis *spiritum sulphuris per campanam*; cujus portionem dedit instillandam aquae fontanae. Sitis non tantum sedata fuit inde, sed flatus copiosissimi eruperunt, venter detumuit, & integrae sanitati fuit restitutus. Notum est, quantam efficaciam habeat vapor sulphuris ad cavendam fermentationem, vel ad eandem supprimendam, si jam nata fuerit. Fermentatio autem copiosum aërem elasticum generat.

Quamdiu intestina nondum omnem vim suam perdidierunt; quae tamen nimis debilis est, ut expellat distendentem aërem; simul ac aëris elasticitas a quacumque causa minuitur, vis contractilis praevalere incipit, & flatus expellit. Hoc autem videtur contigisse in casu memorato: dum per potum copiosorem aquae cum admisto *spiritu sulphuris per campanam* aëris intestina expandentis rarefactio minuta fuit, peristaltica intestinorum contractio praevaluit aëri distendenti: simul etiam videtur ad hunc salutarem effectum concurrisse, quod arteriae exhalantes, contractis jam magis intestinis, denuo emitte-re potuerint vaporem calidum aquosum, qui pariter aërem absorbet, ejusve elasticitatem minuit.

Verum omnia haec tunc locum imprimis habent, dum in cavo ventriculi & intestinorum aër elasticus oberrat, nec facile expelli potest. Possunt enim & intestina vero Emphysemate occupari. Notum est ex Anatomicis, Mesenterium constare duplici Peritonaei lamella; ubi mesenterium accedit intestino, ibi fecedunt lamellae peritonaei, & intestinum undique ambiunt, ita ut intestini pars mesenterio proxima non tegatur peritonaeo. Cellulosa autem
tuni-

(d) Vegetable Staticks chap. VI. pag. 226. (e) Combalusier Pneumato-Patholog. pag. 455.

tunica Mesenterii, inter binas lamellas Peritonaei media, pariter ad intestinum pertingit, & applicatur illi plagae intestini, quae a Peritonaeo non tegitur: haec cellulosa tunica sensim imminuitur, dum strictior fit Peritonaei ad intestinum adhaesio, & tandem evanescit; adeoque totum intestinum non ambit. Haec autem vocatur tunica cellulosa exterior: adest enim & altera, quae interior dicitur, musculari intestinorum tunicae supposita, quae olim solebat dici nervea, sed est vera cellulosa. In utraque hac tunica Emphysema nasci potest, uti per reliquum totum corpus, & observatum fuit, talem morbum adfuisse (f), dum intestina tali Emphysemate obsita reperiebantur pluribus in locis, non tantum in externa superficie, sed & inverso intestino simile emphysema apparebat, perfecte situ respondens externo: nonnulli autem ex illis tumoribus Emphysematicis adeo protuberabant, ut fere cavum intestini obturarent. Docuerunt enim experimenta Anatomica, flatum, immissum per tunicam cellulosam exteriorem intestinorum, etiam distendere tunicam cellulosam interiorem. Verum & alia viscera corporis Emphysemate simili quandoque affecta inveniuntur: in hepatis convexa superficie sub tunica externa parvum tale Emphysema me vidisse memini. Sed, quod longe magis mirum est, in homine, qui validissime tussiens subito periit, post mortem inventus fuit *pulmo totus durus, inflatus, valide elasticus; aër inter membranam pulmones investientem effusus multas diversae magnitudinis bullas efformavit. Nulla pressione aër per asperam arteriam expelli potuit; pulmo in frustra dissectus nequaquam collabebatur; & omnia frustra aequè inflata & elastica permanserunt* (g).

Si jam tale Emphysema occupet intestina, tumor abdominis non quidem erit adeo magnus, ac in prioribus tympanitis speciebus observari solet, sed eadem curatio locum habebit; quae tamen difficilior erit, cum ingesta remedia, dum per cavum intestinorum transeunt, parum admodum in tale Emphysema agere possint.

Si autem nullis remediis cedat Tympanites, an punctura locum habet? Si Tympanites abdominalis foret, cum ille plerumque putredinis soboles sit, facile apparet, parum sperari posse: levabitur forte aeger a molesta tensione; sed, manente putrido fomite, renascetur tympanites. Verum quidem est, fasciis, vel ligatura simili, ut in ascitis cura dictum fuit, firmari posse abdomen; sed si regeneretur elasticus aër in cavo abdominis, summas anxietates faciet, nec poterit ferri ab aegro abdominis constrictio.

Si vero non in cavo abdominis, sed in ventriculo & intestinis, haeserit aër, non poterit punctura viam aëri facere, nisi pertundantur haec viscera. Antea ad §. 316., ubi de vulneribus abdominalibus dicebatur, constitit, Chirurgos tumens intestinum, aëre distentum, acicula pertudisse, ut collapsum reponi posset in abdominis cavum, quod non poterat fieri, quamdiu inflatum maneret; simulque tunc dictum fuit, *Paraeum felici cum successu tales pun-*

(f) Combalusier Pneumato-Pathol. pag. 18. Comment. Acad. Petropol. Tom. V. pag. 213. (g) Störck Ann. Medic. pag. 115.

puncturas fecisse. Verum haec vulnuscule minima erant, & contracto postea intestino disparere debebant integre; quod certo non possumus expectare in Tympanite; quin majori acu opus est ad Paracentesin abdominis, cum saepe una cum aëre adeste soleat aliqua copia aquae, & intestina, tamdiu aëre distenta, multum saepe amiserint de vi sua contractili; adeoque metuendum foret, ne ex Tympanite intestinali sequeretur abdominalis, & possent per foramen factum in intestino in cavum abdominis delabi contenta intestinorum, quae corrupta dein nova & immedicabilia mala producerent.

Prudenter de punctura abdominis in Tympanite differit *Celeberrimus Combalusier (b)*, & merito monet, hactenus nullam haberi observationem Medicam, quae doceat, Paracentesin in Tympanite curando institutam fuisse felici cum successu. In pectore, quod pure plenum credebatur, facta fuit punctura, & loco puris cum strepitu profiliit aër, citoque convaluit aeger (*i*). Incertae sane opus aleae foret hoc tentare; sed ubi certa pernicietas imminet, anceps remedium tentare licet, acerbo Prognostico praemisso, ut famae Medici consulatur. Eadem methodo, & iisdem cum cautelis, deberet tunc Paracentesis institui, ac in cura Ascitis dictum fuit. Acus triquetra tamen deberet esse minoris diametri, ut parvum vulnus tantum infligeretur intestino, ut eo certius & citius occluderetur.

§. 1252. **H**ydrocele prima (1227.) sanatur, si 1°. Hydrops anasarca, cujus soboles est, sanetur (1231. ad 1238.). 2°. per remedia (1248.). 3°. summis discutientibus, & corroborantibus simul, ipsi scroto applicatis, perque calorem externum assiduo excitatis in majorem motum. Secunda autem species (1227.) curabitur optime 1. si hernia radicali chirurgica cura persanetur. 2. ablata ascitis materie (1238. ad 1252.), & occluso fonte. 3. tum per machinas comprimentes presso loco exitus, ut in herniis per ligamenta: raro autem semel factus hydrops hic sanatur integre. Ultima tandem (1227.) sanabitur. 1. Datis hydragogis fortibus, saepe repetitis, dum interim victus est exsiccans. 2. Validissimis discutientibus & corroborantibus. 3. Paracentesi scroti. 4. Causticis, & suppuratione.

Antea ad §. 1227. de diversis Hydroceles speciebus dictum fuit, uti & de signis, quibus a se invicem distingui possunt. Constitit tunc, primam speciem Hydroceles esse veram Anasarcam, & raro scrotum occupare, nisi reliquum corpus simili malo laboret. Adeoque omnia, quae ad curam hydrophis Anasarcae spectant, hic pariter locum habent. Simul hoc commodi habetur, quod scrotum, cum promineat totum, undique obvolvi possit discu-

(b) Pneumato-Patholog. pag. 506. (i) Ibidem pag. 508.

scutientibus ac roborantibus remediis, & exponi vaporibus aromaticis incensi *Succini*, *Masticis*, vel similibus.

Secunda species §. 1227. erat, ubi sacculus, ex producto Peritonaeo in herniis natus, replebatur aqua in abdomine contenta, si ascites, vel & elastico aëre, si Tympanites, tales hernias comitaretur. Cura autem talis mali obtinebitur, si herniae cura fiat radicalis; quae fit, quando intestinum aut omentum, in sacco hernioso contenta, non tantum reducuntur in cavum abdominis, sed & simul sacculi ex producto peritonaeo nati latera omnino inter se concresecunt, adeoque nihil postea illum ingredi potest. Facile autem apparet, curam herniae radicalem vix tentari posse, antequam felici curatione ascitis, aut tympanitis, detumuerit abdomen; adeoque haec cura debet praemitti. Verum quidem est, quod post herniae reductionem per machinas comprimentes sic possit premi locus, ut non amplius sacculus Peritonaei admittere possit intestini vel omenti partem; sed longe difficilius poterit impediri; ne aqua sensim delabi possit, si abdomen aqua plenum fuerit; accedit, quod cingula, quae comprimentes machinas firmare & in situ retinere debent, vel difficillime, vel omnino non, possint applicari distento abdomini. Unde patet, raro hydrocelem, ab hac causa natam, posse sanari integre, nisi ablata prius ascitis materie: si enim parva etiam copia aquae relicta fuerit in abdomine, vel, postquam totalis eductio facta fuerit, renascatur, ob causas hydropis nondum radicaliter sublatas, necessario ad declivem abdominis locum suo pondere feretur, sacculumque herniosum distendet denuo.

Supereft ergo tantum, ut agatur de ultima Hydroceles specie, quae §. 1227. describitur, ubi nempe aqua in vaginali involucre testis collecta haeret. Cura autem hujus tentatur sequentibus modis.

1°. De hac methodo dictum fuit ad §. 1247. Si potuit, uti docuerunt fidelia observata, abdomen aqua repletum exhauriri per purgantia, longe plus hoc sperari poterit in hydrocele, ubi saepe reliquum totum corpus est sanum; praecipue si purgantia hydragoga adhibeantur in mali principio, una cum victu exsiccante. Annosam Hydrocelem saepius purgante methodo tentatam vidi, sanatam nunquam. Nimia enim distractione adeo immutatae sunt partes aquam continentis, ut nulla resorptio sperari possit; quae tamen omnino requiritur, ut per cathartica remedia educi de corpore possit aqua, in testis tunica vaginali contenta.

2°. Haec methodus multum saepe boni praestat, imprimis incipiente morbo. Cum autem hydrocele in initio non multum molestiae pariat, vix implorant auxilium tales aegri, nisi postquam in magnam jam molem increvit tumor. Scroto, uti statim dictum fuit, undique possunt discutientia & roborantia remedia applicari pro lubitu. In *Materia Medica* efficacissimae remedium formularum habentur; cataplasma nempe ex simplicibus, magna vi discutiendi donatis, confectum; dein fomentum roborans & discutiens simul. Salis marini decrepitati siccissimi usus pariter commendatur, quatenus aquam potenter in se trahit; de qua re antea dictum fuit. Tandem & habetur
suffu-

suffumigium, partim ex discutientibus, partim ex roborantibus, compositum, insignis pariter efficaciae.

In junioribus pueris, & quandoque in recens natis, hydrocelen incipientem, & quidem saepius, observare mihi contigit: suffumigii talis aromatici usu feliciter, & satis brevi tempore, curabatur hoc malum. *Celeberrimus Monro* (k) in recens natis, applicato panno laneo, vapore accensi *Benzoin* imbuto, curavit pariter. Sed in hac aetate omnia vasa aperta & libera sunt; unde futurae resorptionis summa spes. Quin imo *Hippocrates* (l), dum recenset morbos, quibus obnoxii vivunt illi, qui civitatem ad septentrionem sitam incolunt, dicit: *Pueris autem hydro pes in testibus fiunt, quamdiu parvi fuerint, qui deinde aetate procedente evanescent.*

3°. Ubi autem inveteravit malum, & in magnam molem scrotum aqua tumens increvit, frustra que priores methodi tentatae fuerunt, tunc scroti paracentesis locum habet. Quamvis olim saepius per lanceolam exitus aquis contentis fuerit paratus, tamen hodie omnes Chirurghi amant adhibere triquetram acum una cum cannula; uti in abdominis Paracentesi dictum fuit: minoris tamen molis acus sit, quae scroti Paracentesi servit. Cautela adhibenda est, ne testiculus, aut funiculus spermaticus, laedantur. Contingit enim quandoque, ut testiculi indurationem scirrhosam sequatur Hydrocele; quod quidem ex Historia morbi cognosci potest; sed quandoque contingit, rudiores homines auxilium non petere, nisi dum inveteravit morbus, & parum attentos non meminisse, quid in initio morbi observaverint. Verum quidem est, si pellucidae aquae fuerint, & in obscuro loco candela ponatur retro tumens scrotum, quod tunc totus faccus pelluceat, & testiculus conspici possit, adeoque & facile vitari. Sed quandoque contingit, opacas vel turbidas esse aquas, & tunc nihil distingui potest.

Hac autem methodo feliciter scroti paracentesim institutam vidi: erecto corpore, cruribus divaricatis stabat aeger, & mollis fascia, binos digitos lata, peni ac scroti summitati circumdabatur, cujus extrema aeger tenebat, & leniter constringebat ipse, quantum absque dolore fieri poterat; hoc scopo, ut pars inferior scroti tanto magis tenderetur. Quo facto, candela a retro aegri posita, si pellucerent aquae, Chirurgus parti anteriori & inferiori scroti infigebat acum, tali directione, ut cuspis versus exteriorem partem scroti tenderet: educta tunc acu, per cannulam exhibat cum impetu aqua; quae plerumque subcitrini coloris est, & nisi immaniter ac diu distentum fuerit scrotum, illud stringitur, & corrugatur, eadem proportione, qua effluit aqua; & quandoque tanta vi, ut viderim, cannulam, scroto penitus evacuato, sic stringi, ut difficulter educi potuerit. Ob hanc causam solent cannulam prius oleo amygdalarum inungere, ut postea minori cum difficultate educi possit. Vulnusculum illud, corrugato scroto, evanescit, & nul-

(k) *Medic. Essays and Observat.* Tom. V. part. 1. pag. 312.

(l) *De Aëre, aquis, & locis.* textu 21. *Charter.* Tom. VI. pag. 192.

nullam requirit medelam; sic ut soleant aegri, hoc onere levati, ad pristina munia redire statim.

Cum autem in scroto dilatato saepe varicosae venae turgeant, cavetur semper, ne acu laedantur tales venae: verum quidem est, quod, contracto post aquae evacuationem scroto, orificium venae laesae pariter minui debeat, sed tamen metus est, ne venae vulnus, per scroti corrugati contractionem, sic disponatur, ut in cavum tunicae vaginalis sanguinem stillet; unde novae nascerentur molestiae. Observationes enim certae docuerunt, haemorrhagiam quandoque sequi post scroti Paracentesim, licet dexterrima manu peracta fuerit. In sexagenario homine, dum quarta vice (singulis enim annis repeti debebat) instituebatur scroti Paracentesis, eductis viginti tribus aquae unciis, post pauca minuta, pleno rivo, exiverunt circiter duodecim unciae puri sanguinis: post largam venaesectionem in brachio institutam cessavit haec haemorrhagia: sequenti mane turgebat scrotum magis quam antea. Conclufum fuit, incidendum esse scrotum, quod ubi factum fuit, vulnere, quod duos pollices aequabat, apparuit tunica vaginalis sana, sed maxime distenta; qua pariter discissa, sanguinis coagulati magna copia excidit, & partim digitis educta fuit. Cum testiculus, ejus vasa, & omnia vicina, sanguine deterfo apparerent sana, & tunica vaginalis subito se contraheret, affulgebat spes sanationis; quae etiam trium septimanarum spatio successit; neque integro triennio, quo supervixit aeger, rediit hydrocele (*m*). Vidi similem casum, sed ubi serius, sequente nempe die, sequebatur haemorrhagia, satis copiosa, quae, subinde silens, rediit adhuc aliquoties, & dein cessavit, licet vulnus non fuerit dilatatum, sed roborantibus tantum foveretur scrotum. An macerata diu vasa, aqua sustentante ablata, rumpuntur? Videtur satis verosimile, cum haemorrhagia non immediate secuta fuerit vulnus inflictum, sed post satis longum temporis intervallum.

Verum, uti in Ascitis cura dictum fuit, Paracentesis tollit aquosam coluviem, sed non aufert causam morbi: observationes quaedam docuerunt, purgantibus hydragogis datis, corroborantibus scroto applicatis, suspensorio ligamento diu gestato, impeditam fuisse recidivam; sed plerumque solet redire morbus; cum aegri, post Paracentesim scroti, omni molestia liberi, Medicorum monita spernere soleant: fateri tamen debemus, & recidivam contigisse talibus aegris, qui admodum morigeri fuerant.

Cum autem Paracentesis scroti, nec magnum dolorem faciat, nec periculosa sit, si perita manu instituat, multi illorum, qui Hydrocele laborant, repetitas punctiones malunt ferre, quam subire radicalem curam, de qua statim dicitur. Ob hanc rationem solet & scroti Paracentesis cura palliativa dici. Plures novi, qui quotannis semel, bis, ter, Paracentesi opus habent. In Reverendo Praefule adeo cito renascebatur Hydrocele, ut singulis tribus mensibus puncturam subire debuerit per viginti annorum spatium.

Ubi

(*m*) Medic. Essays and Observat. Vol. II. §. 14. pag. 253.

Ubi autem repetitae punctiōnis taedium ferre amplius nolunt aegri, vel inveterascente morbo aquae non amplius purae prodeunt, sed turbidae & degeneres, tunc radicalis cura requiritur.

4°. Haec curatio autem consistit in eo, ut impediatur omnis exhalatio in cavum tunicae vaginalis; quod obtinebitur, si concrescat tunica vaginalis cum teste; dum nempe prius inflammatio & suppuratio excitantur, e ducta aqua, in omni ambitu tunicae vaginalis, & tunicae nerveae testis, ut postea purae & vivae redditae hae partes concrecant inter se, sicque totum cavum, in quo antea colligebatur hydrocele, aboleatur.

Celsus (*n*) nullam mentionem facit puncturae scroti ad educendam aquam, sed tantum curam radicalem describit; quam etiam in pueris tentari jussit. Verum antea patuit, in juniori aetate curam integram sperari posse absque tali operatione. Jussit autem *Celsus*, abscindendas esse membranas, quae humorem continuerunt; unde apparet, satis molestant & crudelem fuisse hanc operationem.

Diversas methodos laudaverunt celebres Chirurghi: quidam scalpello findebant scrotum fere secundum totam longitudinem, alii causticis ad similem effectum maluerunt uti, cum & aegri incisiones saepe nimis horreant, & eschara per causticorum actionem facta in omni suo ambitu inflammationem faciat, ac dein suppurationem, quae in cura hac laudatur. Egregius Chirurgus *Sharp* (*o*) praefert simplicem incisionem, quam plurimis experimentis, paucorum annorum spatio factis, feliciter successisse noverat. Quandoque, dum enormiter tumuit scrotum ab Hydrocele, ut vix spes sit, illud satis corrugari posse; excinditur secundum totam tumoris longitudinem pars scroti, ita ut ellipticum tale segmentum pollicem, vel pollicem cum dimidio, aequet minori sua diametro. Monet tamen, tantum ter quaterve contigisse, ut tali exsectione opus fuerit; dum nempe tunica vaginalis carneis concretionibus obsidebatur. *Heisterus* (*p*) testatur, se caustico potenciali feliciter usum esse, neque unquam inde aliquid mali observasse. Utraque haec methodus multos defensores habuit; & quidem tales, qui in arte Chirurgica magnam famam adepti fuerant. *Bertrandi* (*q*) tutius credidit, si magnae molis fuerit Hydrocele, prius per paracentesin educere aquam; dein suspensorio & remediis corroborantibus uti; dum incepit denuo crescere Hydrocele, antequam ad priorem magnitudinem pervenisset, repetebatur una alterave vice adhuc Paracentesis; & tunc ad curam radicalem pergebat. Optimè autem considerat, minorem metum Haemorrhagiae & gangraenae esse, si sic sensim partium antea immaniter distentarum robur augeatur, antequam discindatur scrotum. Plura alia utilissima celebris ille Chirurgus de hoc morbo habet, quae legi merentur.

Post-

(*n*) Lib. VII. cap. 21. pag. 468.

(*o*) A Critical Inquiry into the present

State of Surgery pag. 87.

(*p*) Institut. Chirurgic. part. 2. Sect. V.

cap. 122. pag. 847.

(*q*) Mémoire de l'Académie Royale de Chirurg.

Tom. III. pag. 111.

Postquam scrotum, vel sectione, vel per causticum potentiale, secundum longitudinem apertum fuit, omnes consentiunt, in eo inflammationem levem & suppurationem excitandam esse, ut depurata latera sacci sibi mutuo, & vicinis, sic accrescere possint, ut totum cavum deleatur. *Celsus* (r) jussit abscindendas membranas, quae humorem continuerunt: *Deinde eluendum id ex aqua, quae vel salem adjectum vel nitrum habeat.* Alii ipsum vini spiritum injecerunt, sed validissima secuta fuit inflammatio, non sine aegri periculo; quae larga & repetita venae sectione vix compefci potuit; unde postea vino rubro injecto idem tentatum fuit, & quidem meliori cum successu (s). Suppurantibus, leviter erodentibus, idem tentatum fuit ab aliis, praecipue si in Hydrocele inveterata tunica vaginalis increassata degenerasset, uti saepius contigisse, observatum fuit.

Interim magna hic opus esse prudentia, patet inde, quod optimi Chirurghi, *Sharp*, *Bertrandi*, &c., moneant, inflammationem, in tunica vaginali excitatam, quandoque tam validam febrim comitem habere, cum delirio, abdominis convulsione, & aliis malis symptomatibus, ut aeger in manifesto versetur vitae periculo. Quin imo *Sharp*, licet aegros semper evasisse viderit, fatetur tamen, magis terribilem esse hanc febrim illa, quae tumentis testiculi extirpationem sequi solet. Nimiam hinc irritationem & pessimas ejus sequelas metuens, damnat crudelem methodum illorum, qui, scroto dissecto, tunicam vaginalem lacerando tentabant avellere, putantes esse morbosam cystidem, in qua hydrops collectus fuerat. A blanda suppuratione videtur tota spes curae radicalis pendere: levis ergo irritatio requiritur, valida autem periculo non caret, sive hoc fiat acrioribus remediis, laceratione, punctura, corporibus heterogeneis applicatis: variae enim tales methodi a diversis tentatae fuerunt.

§. 1253. **E**x quibus denuo apparet, in sanatione Hydropis plus difficultatis oriri ab indole aquae in stagno putrefactae, quam quidem ab ejus causis primis. Cur eductis his aquis acceleratur gangraena partis prius innatantis? Cur educta subito ex thorace, vel abdomine, hac aqua, mors, aut animi deliquium summum? Cur tanta in hydropicis sitis? & quid illa notat? Cur acida saepe adeo in hoc morbo profunt? Cur eductis per evacuantia valida plurimis simul aquis tumor abdominalis idem, vel & major, videtur? opio autem dato subsidet? Cur fasciae hic tanti usus? & quo usque?

Sequuntur jam quaedam corollaria, quae ex illis, quae haecenus dicta fuerunt, facile intelliguntur.

In sanatione Hydropis &c. Si videantur illa, quae §. 1229. de causis Hydropis dicta fuerunt, patebit, plures ex illis superari posse, vel faltetem.

(r) In loco citato.

(s) *Monro an Essay on the Dropsy* pag. 165.

tem diu tolerari, & quandoque absque magna noxa. Si autem putrefactae fuerint aquae, tabescunt viscera, tabefacta diffuunt, & brevi sequitur certa mors.

Cur eductis his aquis &c. Macerata sunt diu viscera in colluvie hac aquosa; hinc vasa fere omne robur suum amiserunt, & vix amplius resistere possunt liquidis impulsis. Quamdiu ab aequabili pressione aquae sustinentur vasa, illorum ruptura cavetur, & compensatur sic utcumque nimia vasorum debilitas; verum simulac aqua tollitur, vasa rumpuntur, vel saltem, nimis debilia cum sint, non possunt movere liquores contentos; unde aboletur motus vitalis humorum per arterias & venas; adeoque gangraena sequitur (vide §. 419.).

Antea saepius monitum jam fuit, hoc malum metuendum esse. Tenerri- ma tunica retina oculi, abortus minimi, aquae immersa, sustinentur aequa- bili pressione, & pulchre potest examinari structura: si vero ex aqua edu- cuntur, collabuntur omnia in mucum informem.

Cur educta subito &c. In thorace, si pulmo adhuc integer sit, & explicari possit ab aëre inspirato, minus discrimen est, quia tunc pectus sem- per plenum manet, aëre ingrediente eadem proportione, qua aqua inter pleu- ram & pulmones collecta tollitur per paracentesim. De cautelis autem adhi- bendis in hoc casu dictum fuit ad §. 1219.

In abdomine autem, nisi fascia sensim adstricta firmentur flaccidae partes, omnis sanguis ruit in vasa vix resistentia; cerebri & cerebelli vasa non im- plentur; unde syncope & mors subita sequi poterunt; longe magis autem, si vasa rumpantur. De qua re videri possunt illa, quae ad §. 1240. dicta fuerunt.

Cur tanta in hydropicis sitis &c. Dum tanta copia feri aquosi in cor- poris cavis colligitur, sanguis orbatur diluente vehiculo; unde sequitur hu- morum circulantium immeabilitas; a qua sitis nascitur; quae & augetur, dum putrescere incipiunt aquae. Videantur illa, quae ad §. 1230. de siti dicta fuerunt.

Cur acida &c. Quia sitim sedant, diuresin promovent, & putredinem arcent.

Cur eductis per evacuantia &c. Antea ad §. 1251. patuit, *Sydenha- mo* contigisse, quod, eductis post valida evacuantia aquis, abdomen aequae- turgidum foret ac ante; verum tumor ille non erat a nova aquae collectio- ne, sed a distentis ventriculo & intestinis flatu. Spasmi enim tales post va- lida purgantia & emetica saepe sequuntur, per quos contracta intestina aë- rem coërcent, qui mora rarescens viros tumores facere potest; uti in hyste- ricis mulieribus toties observatur. Ast & post institutam Paracentesim mo- lesti tales flatus sequi solent (t); & quidem statim. Opium autem spasma- dicas illas constrictiones tollit feliciter, & cito talis tumor evanescit; uti & *Sydenhamus* expertus fuit.

Cur

(t) De Haen Ratio Medend. part. IV. pag. 80:

Cur fasciae &c. Quam necessaria sit abdominis constrictio, dum per-
tuso abdomine effluunt aquae, ante dictum fuit. Sed & post omnes aquas
eductas firmare partes, antea adeo distentas, nunc flaccescentes, oportet.
Unde & fasciarum usus, ad roborandas fibras debiles & laxas, §. 28. lau-
datus fuit. Dum sponte vel per artem fissa cute in anasarca crurum & fe-
morum exit aqua, nisi fasciis sensim magis magisque stringantur flaccida ha-
rum partium integumenta, periculum est, ne omnia hic stagnare incipiant,
& gangraena sequatur, vel nova colluvies in flaccidissimis illis partibus col-
ligatur.

Verum fasciae locum tantum habent, dum evacuatio fit, ut in Paracen-
tesis, vel post educationem factam in hydropico tumore partium inferiorum.
Tutum enim minime est, tumentes partes fasciis fortiter stringere, hac spe,
ut retroprimatur illud, quod extravasatum est: si enim succederet, fere sem-
per interiora corporis occuparet omne illud, quod retropulsus est. Antea,
ubi de hydrope thoracis agebatur, notatum fuit, saepe subito crura & fe-
mora his intumescere, cum insigni levamine pectoris oppressi: quandoque
contingit, subito subsidere tumorem crurum & femorum; sed statim denuo
pectus gravatur adeo, ut suffocationis instet periculum. In tali casu patet,
fasciarum usum noxium fore.

Antea dictum fuit ad §. 1229., post diuturnas febres intermittentes suc-
cedere quandoque tumorem hydropicum pedum; & cum videret *Sydenhamus*
febrim simul recedere tunc, credidit, aliquid materiae morbosae deponi ver-
sus has partes: unde non utebatur cura hydropis ad debellanda haec mala,
sed solis frictionibus, vinoque medicato ex amaricantibus & aromaticis pa-
rato, curabat feliciter. Aliquoties vidi in febribus rheumaticis autumnali-
bus, dum ad finem morbi destitutae suo robore vires non poterant expedi-
re devictum hostem, secutam fuisse anasarcam pedum & crurum, materia
morbi deposita versus has partes; quae ergo male per fascias retroprime-
retur.

P O D A G R A.

§. 1254. **P**odagra vocatur dolens admodum aegritudo circa ligamenta ossium pedis, & circa juncturas horum, vere & autumnno maxime revertens.

Agitur hic de exquisita Podagrae definitione, per quam ab aliis morbis distingui possit exactè. Unde consideratur hic tanquam simplex morbus, qui nullum alium comitem habet.

Quamvis enim, uti postea videbimus, plures alias partes occupet, & tunc aliud ipsi nomen detur, tamen locus, quem primo aggreditur, semper pes est (vide §. 1259.). Et inde ratio nominis patet: *Ποδάγρα καλῆμαι γιγνομένη ποδῶν ἄγρα.* Podagra vocor, quasi pedum captura sim (a). Quale autem nomen debeat dari morbo, dum alia loca occupat, facile intelligitur, dum partis affectae nomini subjungitur dirum illud ἄγρα (b). Unde dum manus invadit, Chiragra, si genua Gonagra, & sic porro, vocatur: Nam pedem, genu, acetabulum, talos, coxendices, femora, manus, scapulas, brachia, rostra, carpos, adedit, depascitur, urit, tenet, inflammat, coquit (c).

Sed dirum illud & inauspicatum podagrae nomen displicet plerumque illis, qui primos dolores sentiunt, probe gnari, quod recens podagricus risu excipi solet a fociis malorum, & si fateatur nomen morbi, ab amicis omnibus in triumpho ducitur (d); hinc morbum dissimulant, & aliis quibusvis causis tribuunt dolorem, quem patiuntur; imo maximè quandoque indignantur Medicis, si vel de Podagra mussitare audeant. Aretaeus (e) jam monuerat, Podagricos causam doloris dissimulare: *Aliqui novae crepidae attritum; aliqui longam obambulationem; alius plagam, aut calcationem; nullus intestinam domesticamque causam, explicabit: quin etiam aegrotis, verum audientibus, incredibile esse videtur.* Similes doloris causas ab aegris enarrari, monet & Caelius Aurelianus (f); tandem necessitate coacti, augmenti temporibus, in confessionem veniunt aegrotantes. Raro autem primo podagrae paroxysmo nomen morbi admittere volunt aegri; dum haec passio initio parvitatis causa negligitur, & contempta convalescit (g).

Cum

(a) Lucian. Tragopod. Tom. III. pag. 656. (b) Ibidem pag. 671. (c) Ibidem pag. 652. (d) Ibidem pag. 655. & 665. (e) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 12. pag. 66. (f) Morb. Chronic. Lib. V. cap. 2. pag. 560. (g) Ibidem.

Cum autem minus invisum sit *Arthritidis* nomen, hinc & aegri, & Medici etiam quandoque, sub hoc nomine Podagram celant, donec redeunte paroxysmo nullum dubium amplius superesse possit. Quod tanto facilius admitti poterit, cum Celebres Medici sub Arthritidis nomine generali etiam comprehenderint Podagram tanquam speciem; sic *Fernelius* (b) dixit; *Statuuntur autem Arthritidis differentiae ex articulorum numero: sed tribus duntaxat usus nomina indidit: hae sunt Chiragra, Ischias, & Podagra. Quaecumque in alio quovis figitur articulo, generis nomine Arthritis appellatur.*

Interim tamen certum est, quod & podagricis, imprimis plures jam paroxysmos passis, morbus invadat genua, neque tamen tunc arthritis, sed *gonagra* appelletur. Praeterea alios articulorum dolores a podagra distinxerunt veteres Medici. Sic *Hippocrates* (i), de doloribus circa articulos agens, dicit: *At quibus circa articulos dolores fiunt & tumores, & sedantur, non podagrigo modo, in his comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam, & talis, si tempora elevarit, dicet se saepe dolere, dicet etiam, sudores sibi nocturnos oboriri. Si vero neque in urina subsidet talis subsidentia, neque sudores fiant, periculum est, ne aut claudi fiant articuli, vel, quod melicerida vocant, sub ipsis nascatur.* Accedit, quod Arthritis saepe plures, imo aliquando omnes, articulos invadat, raro vel nunquam solos pedes; unde videtur *Aretaeus* (k) statuisse, quod *communis omnium articulorum dolor est arthritis, sed pedum dolorem podagram vocamus.* Similem & Diagnosin habet *Aegineta* (l), tunc vocans Arthritidem, quando omnes corporis articulos invasit malum.

Quamvis ergo Podagra quandoque cum Arthritide confundatur, patet tamen, distinctos esse morbos; licet Podagra jam inveterata alios & plures simul articulos occupet, tamen incipiens morbus solenne habet, ut feriat pedes (m). Praeterea Arthritis cum febre continua solet incipere, *Podagra advertente nullo incurrit artubus* (n), & licet repetitos ejus paroxysmos praecedant ructus, cruditas, & reliqua signa §. 1257. enumerata, prima tamen invasio nil minus opinantes occupat; sic ut saepius viderim, fanos lectum ingressos media nocte evigilasse prae dolore: imo his diebus vidi robustum & in flore aetatis constitutum hominem, dum ex curru descendebat, momento temporis immanem dolorem sensit, unde firmiter credebat, distorsionem vel subluxationem pollicis pedis causam doloris esse. Ast eventus docuit, veram fuisse podagram; nam post paucos dies sensim evanuit dolor, nullo relicto sui vestigio, & post annum rediit. Primi autem Podagrae insultus semper breves esse solent, & sic ab Arthritide distinguitur, quae diu affligit, si autumno inceperit, vix ante vernum tempus cessat, & saepe difficiliorem articulorum motum relinquit, diu superstitem; neque solenne est

(b) Patholog. Lib. VI. cap. 18. Tom. II. pag. 211. (i) Praedict. Lib. II. cap. 19. Charter. Tom. VIII. pag. 827. (k) De Caus. & Sign. Morbor. diuturnor. Lib. II. cap. 12. pag. 65. (l) Lib. III. cap. 78. pag. 57. (m) Lucian. Tom. III. pag. 666. (n) Ibidem pag. 665.

est Arthritidi, ut redeat; plures enim vidi, qui hoc morbo graviter decubuerunt, & postea penitus immunes vixerunt. Unde notavit *Aretaeus* (o): *Haud facile quidem continua Podagra gignitur, sed nonnunquam longo temporis intervallo intermittitur; tenuis enim est, & in ludis olympicis podagricus, sedato morbo, cursu victoriam adeptus est.* Si ergo inopinatus dolor, absque alia causa manifesta, pedis extrema occupet, sponte vel levibus remediis, intra paucos dies, sensim minutus, evanescat, nullo vestigio relicto, Podagrae justa suspicio est; quae augetur, si causae, mox enumerandae, fuerint praegressae: confirmatur autem omnino, si vere vel autumno revertatur malum, *Hippocrate* (p) monente: *Podagrifici affectus vere & autumno plerumque moventur.* Ubi notandum imprimis est, quod *Hippocrates* non dixerit, nasci morbum; sed videtur indicare, latentem & sensim accumulata materiam morbosam moveri, & disponi, ut in artus detonet. *Galenus* in Commentariis (q) ad hunc textum, verno imprimis tempore Podagrae recidivam metuendam esse monet; quod & *Lucianus* (r), qui hunc morbum tam bene descripsit, confirmat:

*Sed quando ulmi vere tener flos abundat,
Et arguta cantat in ramis merula:
Tunc per membra acutum telum haeret mystis,
Obscurum, latens, subiens recessus artuum.*

§. 1255. **Q**ui, semper idem, quacunque demum causa ortus, ubi naturae suae decursum non turbatum absolvit, sequi solet aetatem matura majorem, triginta, & plurimum, annorum; sexum virilem: ingenium acutum, hujus exercitia durissima & protracta, maxime nocturna; victum opiparum; vina acidula, alba, potum generosum, copiosumque, maxime noctu; Venerem praematuram, nimis cultam; Corpus magnum, crassum, plenum; acidorum usum nimium; pedes sudantes subito refrigeratos, in humidis caligis sudantes, hinc venatum, equitationem in frigore; haereditatem in ferros nepotes, per parentem saepe nondum podagricum, sed tantum labe genitae damnosum genitae proli; contagium.

Videtur, uti postea patebit, sensim accumulari illud in corpore, quod postea, in pedes derivatum, podagricos dolores producet. Quamvis autem diversae admodum causae huic morbo originem dent, tamen ubi natus est, similem omnino decursum habet, sive haereditario jure ad posteros devenit,

(o) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 12. pag. 67. (p) Sect. VI. Aphor. 55. Charter. Tom. IX. pag. 287. (q) Ibidem, (r) Tom. III. pag. 641. 651. 652.

rit, five ab erroribus in vivendi genere commissis ortum duxerit. Hoc autem tunc tantum obtinet, si, nec imprudenti medela, nec aliis de causis, in suo decursu turbatus fuerit morbus: mira enim & anomala penitus symptomata oriuntur, si materies podagrica, jam praesens in corpore, non deponatur ad loca solita, vel jam deposita repellatur: omnia tamen haec denuo cessant, si acriter dolere incipiant pedes.

Sequi solet aetatem &c. Pueros ante veneris usum non laborare podagra, statuit *Hippocrates* (s): & alibi (t) podagram numerat inter illos morbos, qui ante pubertatem non contingunt. Confirmat & hoc *Galenus* (u), dum hunc Aphorismum commentatur, dicens; se quidem vidisse Eunuchos podagra vexari, sed pueros nunquam: & si quid simile pueris contingeret, tumentibus nempe genibus & manuum articulis, potius ipsi videbatur arthritis, propter plethoram ex multis cruditatibus acervatam. Videtur enim saepius arthritis, uti & rheumatismus, sub podagrae nomine descriptus fuisse. Sic enim apud *Athenaeum* (w) leguntur sequentia: *Pythermus memoriae tradidit, ut fert Egesander, aevo suo moros annis viginti fructum non dedisse, & epidemiam podagricorum talem factam fuisse, ut non tantum viros, sed etiam pueros, eunuchos, virgines, mulieres, is morbus corripuerit; quin & eam aegritudinem tam vehementer saevivisse in greges, ut ovium partes duas ille morbus affligerit.* Cum autem *Morus arbor novissima urbanarum germinet, nec nisi exacto frigore, ob id dicta sapientissima arborum* (x), videtur concludi posse, insolitum aëris frigus adfuisse, quod Arthritidi & Rheumatismo producendis faveret: non enim novi, constare certis observatis, quod vera Podagra unquam, epidemicorum more, genus humanum affligerit.

Sydenhamus (y) pariter testatur, quod nec pueros, nec juvenibus minores, Podagra vera atque genuina vexatos observaverit. Quosdam tamen viderat, quorum nempe patres etiam tunc hoc morbo tenerentur, cum iis generandis operam darent, qui leviculam aliquam quasi velitationem praesenserant, antequam maturam aetatem attigissent. Pariter & *Arctaeus* (z) aetatem matura majorem in hoc morbo statuit, dicens: *Aetas autem huic morbo subjecta est a quinque annis super triginta; celerius quoque, aut tardius, ex cujusque natura, & vivendi ratione.*

Sexum virilem. Certum est, viros frequentius mulieribus podagra laborare, non tamen omnino ab hoc morbo immunes sunt. *Hippocrates* dixerat (a): *Mulier Podagra non laborat, nisi ipsi menstrua defecerint.* Sed certa observata docuerunt, quod & quasdam mulieres hic morbus invaserit, licet menstrua copia & tempore debitis fluerent. Frequentius autem hoc contingit, si morbus in familia haereditarius fuerit, rarius si ab aliis causis natus.

Mores

- (s) Sect. VI. Aphor. 30. Charter. Tom. IX. pag. 264. (t) Coac. Praenot. N. 512. Charter. Tom. VIII. pag. 882. (u) Charter. Tom. IX. pag. 264. (w) Athen. Deipnosoph. Lib. II. pag. 26. (x) Plin. Secund. Histor. Natur. Lib. XVI. cap. 25. pag. 390. (y) Tractat. de Podagra pag. 556. (z) De Caus. & Sign. Morb. diurn. Lib. II. cap. 12. pag. 67. (a) Sect. VI. Aphor. 29. Charter. Tom. IX. pag. 265.

Mores sui saeculi carpens *Seneca* (b) dixit: *Non mutata foeminarum natura, sed vita est, nam cum virorum licentiam aequaverint, corporum quoque virilium vitia aequaverunt.* Paulo post *Hippocratem* sic excusat: *Quid ergo mirandum est, maximum medicorum ac naturae peritissimum, in mendacio prehendi, cum tot foeminae podagricae, calvaeque, sint? Beneficium sexus suis vitiis perdiderunt: & quia foeminam exuerunt, damnatae sunt morbis virilibus.*

Optimè hinc videtur *Aretaeus* (c) dixisse: *Viri facilius in hunc morbum incidunt, & ex mulieribus agiliores. Mulieres autem, licet rarius quam viri, difficilius laborant; quod enim neque usitatum, neque familiare, est, si ex necessitate potentius evaserit, violentum cum sit, majorem calamitatem infert.*

Confirmantur haec & *Sydenhami* (d) observatis, qui invenit, foeminas raro admodum Podagra infestari, & tantum vetulas, ac viragines, quae masculorum habitum aemulantur. Caeterum observavit, graciliores, quae vel in adolescentia vel constanti aetate patiuntur symptomata podagram mentientia, vel hystericas fuisse, vel Rheumatismo obnoxias, & inde non satis curatas.

Interim notandum est, *Senecam* dixisse, quod *Hippocrates* asseruerit, foeminas nec podagricas nec calvas fieri; cum tamen in citato Aphorismo nulla calvitiei mentio fiat: sed in proxime praecedente Aphorismo (e) dixit: *Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt.* Contra quem Aphorismum postea tot insurrexerunt Medici, imprimis illo tempore, dum post *Paracelsum* & *Helmontium* Chemici in Scholis Medicis dominabantur, antiquorum Medicorum hostes infensissimi.

Ita *Heinsius* (f) in apocrypha *Hippocratis* oracula (sic Aphorismos *Hippocratis* vocabat) petulantissime debacchatur, dum viderat, ex haereditaria labe podagra laborasse juniores utriusque sexus, & noverat, binos Eunuchos pessime hoc morbo afflictos fuisse.

Si autem consideretur, illo tempore, quo *Hippocrates* vixit, non constare, quod Eunuchi inter Graecorum servos numerati fuerint, & Persarum imperium non exiguam Graeciae partem sibi subditam haberet, cui praefecti satrapae inter servos suos & Eunuchos aiebant, opportunam habuit occasionem *Hippocrates*, ut Eunuchorum vivendi modum, corporis constitutionem, & morbos, inquireret: praeterquam, quod & ipse exteras regiones peragraverit, & plurimos habuerit discipulos, qui quaquaversum emissi cum ipso communicabant, quae observaverant. Verum & *Hippocratis* tempore, & adhuc diu post, Persae severis legibus temperantiam in victu, & juventutis educationem optimam, tuebantur, & nemini otioso esse licebat. Nec principum liberis magna, prae reliquis civibus, concedebatur licentia. Cum autem Eunuchi, veneri impares, ex gentis instituto sobrie vivebant, & gyn-

(b) Epist. 95. pag. 600. (c) Loco ante citato. (d) Ibidem loco citato.
(e) Charter. Tom. IX. pag. 264. (f) Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra pag. 23. 28.

naeceorum custodiae pro maxima parte adhibebantur, patet, quod plurimis causis, quae Podagrae originem dare solent, minime essent obnoxii. De his autem legi meretur Eruditissima Dissertatio in Aphorismum 28. Sect. VI. scripta (g), ubi omnia, quae ad hanc rem spectant, enarrantur, & Hippocrates contra calumniatores nervosissimè defenditur.

Agnovit autem hanc veritatem Galenus (h), ubi hunc Aphorismum commentatur: sic enim habet: *Caeterum Eunuchos Podagra non laborare, Hippocratis quidem tempore verum erat, nunc vero non amplius, tum propter nimium otium, tum simul victus intemperantiam.* Et paulo post subjungit: *Talis enim est eorum desidia, tanta ingluvies & crapula, ut etiam absque veneris usu corripì possint Podagra.*

Ingenium acutum &c. Morborum curationem, & rerum naturae contemplationem, sub iisdem auctoribus natam esse, dixit Celsus (i), quia maxime indigebant Medicina illi, qui corporum suorum robora inquieta cogitatione, nocturnaue vigilia, minuerant. Certum est plures, qui sobrie & caste vivunt, absque ulla suspitione haereditariae labis, pessime hoc morbo laborare, dum libris perpetuo impallescent, & quod studiorum intemperantia detrahit, salubri corporis exercitio restituere nolunt, quamvis saepius a Medicis moneantur. *Latenter enim longis meditationibus contrahitur morbus (k).* Praeterquam enim, quod continuis & protractis meditationibus mobilia expelluntur, reliqua figantur (vide §. 1093.), ingestorum alimentorum digestio multum impeditur, dum sapientiae studiis dediti vix corpus movent; & haec indigestio viscerum merito pro origine proxima hujus morbi habetur, uti ad §. 1265. patebit.

Sydenhamus (l), qui pluribus annis cum hoc morbo conflictatus fuerat, illud pro solatio sibi aliisque malorum fociis reputabat, quod Reges, Duces, Philosophos, idem frequenter affligerit malum. Imo, *ut verbo diceret, articularius ille morbus (quod vix de quovis alio affirmaveris) divites plures interemit, quam pauperes, plures sapientes, quam fatuos. Natura quasi digito monstrante, quam parum iniqua sit omnium parens & arbitra, quam partibus non studeat, cum eos, quibus alicubi defuit, alio aliquo bonorum genere cumulatus ditare soleat: profusorem vero erga alios munificentiam aequa malorum parte admista diluat, & contemperet.* Certe Lappones, qui simplici victu contenti ingenium exercent minime, talem morbum in mundo existere, ne per somnium audiverunt (m), & tota vita manent agilissimi. Mirabatur Linnæus, dum, superatis Alpibus, ipse lassus & exanimis fere jaceret, binos Lappones, senes jam, itineris comites, & ipsius suppellectile onustos, non sensitse viae incommoda. Vidit senes, septuagenario majores, talum collo suo imposuisse, puerorum instar, & quidem sine ulla molestia.

Prae-

(g) a Barthol. Hermann. de Moor Lugdun. Batavor. 1736. (h) Charter. Tom. IX. pag. 264. (i) In Praefat. pag. 2. (k) Aret. Capp. de Caus. & Sign. Morbor. diuturnor. Lib. II. cap. 12. pag. 65. (l) De Podagra pag. 555. 556. (m) Linnæi Flor. Lapon. pag. 157.

Praecipue autem nocent lucubrationes nocturnae illis, qui ad hunc morbum dispositi sunt, ita ut viderim, veteranos Podagricos malorum incrementa percepisse, si vel amicorum literas fera nocte legissent.

Victum opiparum. Hinc divitum morbus, & *Μισωριωχ* & *Θεα* dicitur Podagra, quae pauperes odit, & divitum in pedibus bene culta sedet. De hac Podagrae causa inter omnes auctores convenit. *Sydenhamus*, qui tanta cum industria hunc morbum investigavit, dixit (n); *Podagra eos plerumque senes invadit, qui postquam meliores vitae dies mollius ac delicatius transegerint, Epulis lautioribus, vino, aliisque liquoribus spirituosiss, liberalius indulgentes, tandem ob pigritiam, aetatis ingravescentis semper comitem, ea corporis exercitia penitus omisere, quibus juvenes assueverant.* Quamdiu enim agile corpus est, & validos motus facile fert, ingestorum ciborum copiam superare potest, & assimilare in indolem requisitam. Ubi autem opima pinguedine torpere incipiunt, vel ingravescente aetate languent, & tamen genio indulgent, tunc saepe Podagra prae foribus est.

Confirmatur hoc imprimis, cum frugalis vita sustulerit quandoque vitium ab opiparo victu natum: *Legimus, quosdam morbo articulari & podagrae humoribus laborantes, proscriptioe bonorum, ad simplicem mensam & pauperes cibos redactos, convaluisse.* Caruerant enim sollicitudine dispensandae domus, & epularum largitate, quae & corpus frangunt & animam (o). Plura talia exempla, quae hoc probant, apud *Schenckium* (p) habentur. A fide dignissimis hominibus accepi, pingui sacerdotio fruentem virum, & veteranum jam podagricum, a piratis captum per biennium integrum in triremibus barbarorum remigasse, hoc effectu, ut postea a captivitate redemptus, nimia & molesta obesitate liberatus, nec unquam postea podagra correptus, fuerit, licet plures annos supervixerit.

Vina acidula alba. Praecipuam dolorum Podagricorum causam ponebat *Helmontius* (q) in acida acrimonia, quae *Synoviam*, unctuosum scilicet humorem, qui ossa articulata oblinat, infecerat: inde credidit, grumescere *Synoviam*, & sic ineptam fieri, *ut juxta solitum tenorem sanitatis tota exhalet, absque capitis mortui residentia.* Fitque hinc degener morbosus partus, infelix nodorum mater. *Suffert enim tum aquosarum partium distensionem, retentis ex opaca & indurata Synovia residuis.* Hinc illa monstra, calx, & creta. Ob hanc causam damnabat vina alba, acidula, largius hausta, parum vini, multum aceti, continentia. Talia vina videntur veteribus Medicis dicta fuisse *ὄλιγοφορα* (r): *Est autem oligophorum, quod, si diluatur, minimam sustinet aquae mixtionem.* Sed est sane imbecillimum, & ut in vinis, aquosissimum; nam quod plurimum aquae in mistura, id tum vehementissimum est, tum validissimum. *Ejusmodi vinum Hippocrates vinosum nominat.* Verum ab hoc

(n) De Podagra pag. 545. (o) S. Hieron. advers. Jovin. Lib. II. pag. 341.
 (p) Observat. Medic. Lib. V. pag. 681. (q) In Capitulo *Volupe viventium morbus antiquitus putatus* pag. 314. 315. (r) Galen. Method. Med. Lib. VII. cap. 6. Charter. Tom. X. pag. 163.

hoc cavendum est, quoniam imbecillas vires ferit. At quod aquosum natura est, caeterum austerum, id percommodum est, quod & ab aquae imbecillitate recessit, & vini noxam nondum habet. Unde videntur haec vina ex sua indole non adeo noxia esse, sed saepe solent largiori copia potari, cum sapore grata sint, & imprimis siticulosis fervida aestate placeant adeo.

An vero acidum illud, secundum *Helmontii* placita, sit dolorum causa, non convenit inter Medicos. Cum fluidae & solidae partes corporis humani, chemico examine, exhibeant falem volatilem alcalinum, non vero acidum, & ipsa calx podagrica in acidis liquoribus integre dissolvatur, & per retortam destillata spiritum volatilem alcalinum praebeat (s). Praeterea lac, sponte sua acescens, podagricis toties profuit, uti postea dicitur. Cum autem inter Podagrae causas recensatur & liquidi acrimonia §. 1263., non videtur repugnare, quod & quandoque acida acrimonia ad morbum hunc producendum concurrere possit, praecipue si vina talia acidula quotidie & magna copia ingesta fuerint. Tandem enim, licet serius, sanguinem infici posse acida acrimonia, patuit ex illis, quae in *Capitulo de morbis spontaneis ex acido humore* dicta fuerunt.

Mira fatis observatio practica habetur, quae acidae acrimoniae praesentiam in podagrico docet (t). Paroxyfmi tempore tanto dolore furebat morbus, ut vix non insaniret aeger. Dolor uno momento pedem utrumque deserebat, sed aequali acerbitate invadebat furas, & post dimidium horae minutum in utroque femore eundem percipiebat dolorem, furis & pedibus liberis a tormento; post minutum alterum, relictis femoribus, invadebat dolor abdomen, validum tormen percipiebat in intestinis, quod ad ventriculum ascendens mox vomitum fecit liquidi aquosi viridescentis, acidi, & adeo acris, ut aequaret fortissimi mineralis acidi acrimoniam. Cum autem aeger & Chirurxicam & Pharmaceuticam artem exerceret, certe non ineptus erat similibus rerum iudex. Pintam autem cum dimidia acris hujus liquoris vomitu rejecit. Mox autem ab omni dolore liber per quinque horas dormivit, & de morbo nil supererat praeter tumorem & teneritudinem quandam pedum, & bidui spatii solitis muneribus fungi poterat. Post annum, redeunte simili paroxysmo, sequente vomitu similis liquidi acris, pariter levabatur adeo, ut sequenti die incedere potuerit. Post decem menses omnia eadem redierunt, sed parcam copiam acris acidi evomuit, quod octavam unciae partem aequabat; attamen cum praesenti malorum levamine; & quamvis tribus aquae calidae pintis potatis vomitum conaretur promovere, etiam digito in fauces immisso, nullus tamen sequebatur vomitus.

Subitum adeo furentis Podagrae levamen, post expulsionem acris acidi liquoris, a natura, absque ullo artis adminiculo, factam, videtur omnino favere huic opinioni, quae acidam acrimoniam inter causas podagrae agnoscit.

Neque

(s) Philosoph. Transact. N°. 403. pag. 491. Abridg. Tom. VII. pag. 634.

(t) Medic. Observ. and Inquiries vol. I. pag. 41. & sequent.

Neque ab eadem opinione alieni videntur fuisse plures alii magni nominis Medici. Sic *Hofmannus* (u), de hoc morbo agens, quamvis *purum & sibi relictum acidum in animantium corporibus vix reperiri existimaret*, tamen acidam tartaream acrimoniam quandoque, licet non semper, culpandam esse in podagra, afferit. Imo postea ex *Clopton Havers* experimentis addit: *Attentione dignum est, nihil magis mucilaginem articulorum destruere, atque coagulare, quam acidum tartareum sal, lenius v. g. acetum vini, vel vinum rubellum album, neque tantam mutationem atque coagulationem ipsi inducere aliud potens, uti oleum vitrioli &c.* Et inde concludit, vinā tartarea aptissima esse ad procurandos morbos arthriticos.

Postea autem, quando de creta sive calce podagricorum dicitur, quaedam adhuc circa hanc rem monenda erunt.

Potum generosum, copiosumque, maxime noctu. Quantum mutetur corpus ab usu immoderato & frequenti potus generosi, alia occasione ad §. 605. 11. dictum fuit. Omnium autem maximè nocet, si in seram noctem, uti Bacchi nepotulis solenne est, protrahantur computationes. Sequenti enim die, postquam edormiverunt hoc villi, languent, appetitus deletus est, molesta sitis adest; dum autem quotidie genio indulgent, vix ullis vitae muneribus fungi possunt, nisi vini stimulo languentes erigant vires, sicque tandem viscerum primae coctionis actio fere integre deletur, vel languidissima tantum superest; unde indigestiones quotidianae, quibus podagrae origo (§. 1265.) merito tribuitur. Hanc podagrae causam excusare semper solent ebriosi, dum monstrant, sobrie viventes eodem morbo languere; sed & ab aliis causis podagram nasci posse, certum est; sed & aequae certum habetur, ebrietatem & crapulam huic malo frequenter originem dare.

Novi quidem, quod ante paucos annos *Celebris Medicus Parisinus* (w) mucilaginosam humorum degenerationem pro materiali causa Podagrae statuerit, illamque fieri dixerit, vel ab alimentis nimis validis, vel a potu quotidiano, qui similem materiam magna fatis copia contineret. Hinc vina, quae acidi salis, spirituumque, majorem copiam habent, esse remedium prophylacticum contra podagram, quatenus vim attenuandi hanc mucilaginem possident. Et contra, alios potus, qui plus de spissiori tali materia in se continent, podagrae producendae favere quam maxime. Unde concludit, cerevisiae potatores ob hanc causam magis podagrae obnoxios esse. Quamvis autem multa huic opinioni possent argumenta opponi, unicum tantum monendum credidi. Olim apud Batavos frugalis mensa in more erat, & potus communis cerevisia sola, non tantum dilutior illa, qua ad sedandam sitim utebantur, verum vesperi post diurnos labores forti & generosa cerevisia delectabantur. Vini usus rarus erat, etiam apud illos, quibus nullo modo res angusta domi: rarissime autem Podagra laborabant, qui tali victu utebantur;

(u) Medic. Ration. & System. Tom. IV. part. 2. pag. 506. & sequent.

(w) Liger. Traité de la Goutte pag. 75. 96. &c.

tur; e contra longe plures hoc morbo afflictos vidi, postquam vini largior usus increbuit, & lautiores a generosae cerevisiae usu fere integre abstinuerunt, illam plebeculae soli relinquentes, dum ipsi liberaliter satis vino indulgerent; imprimis vespertinis horis, cum a diurnis laboribus liberi amicorum inter confortia animum exhilarant. *Celeberrimus Linnaeus (x)*, dum videbat *Lappones*, licet spiritu frumenti uterentur, & saepe nimia copia, tamen ne per somnium quidem Podagram novisse; dum videbat, rusticos Suecos nunquam vinum, sed solam cerevisiam haurientes, a podagra immunes vivere, dicit: *An Podagra a solo usu vini? sic suadent nationes podagricae, quae pro potu quotidiano utuntur vino &c.: sic divites nostri podagrici, qui potu vini utuntur.* Praeterea alia occasione ad §. 1211. dictum fuit, farinam tritici, dum in aqua lavatur, relinquere copiam tenacissimi glutinis, quod aquae misceri nequit, & Chemico examine dat talia producta, quae ex animalium partibus educi per artem conflat. Gluten ergo, quod in podagricorum sanguine culpatur, tanquam materia morbi, foret abundantissimum in tritico, cujus communis adeo in vita usus est. *Hac* ipsum, quod toties profuit podagricis, glutinosum caseum continet.

Venerem praematuram, nimis cultam. Videtur communis fuisse opinio veterum Medicorum, quod & Venus, vel praematura, vel nimis culta, podagrae causam det. Dum causas universales hujus morbi recenset *Aëtius (y)*, dicit: *Generant autem affectionem cruditates coaccervatae, & ebrietates, atque his adhuc amplius immoderatus rei venereae usus.* Imo videtur Eunuchos, & impuberes, *Hippocrates* ideo ab hoc morbo liberos pronunciaffe, quod ad venerem apti non forent. *Sydenhamus (z)*, senes plerumque hunc morbum invadere, dixit, licet quandoque etiam aetate florentes corripit; *quoties scilicet infelicia morbi semina a parentibus quasi ex traduce acceperint, vel si hoc non fuerit, immodicae veneri praematurius indulserint.*

Praeterea (a) & Senectae & Podagrae inimicam Venerem damnavit. Videantur & illa, quae ad §. 586. e. habentur de nimiae veneris noxis; ubi ex *Sanctorio* monebatur, facultates concoctrices a nimio coitu debilitari; unde podagrae origo (§. 1265.) deducitur. Plures vidi, qui a prima pubertate inceperant nimia Venere vires exhaurire, ante trigessimum aetatis annum jam miserrime podagricos, omnem fere pedum & manuum usum amisisse, licet sanissimis nati parentibus sobrie satis vixerint in reliquis.

Durum ergo videtur, ex numero causarum Podagrae expungere Veneris abusum, ut *Celebris* autor statuit (b), cum unicam morbi causam, mucilaginem nempe, ponere voluit, reliquis omnibus rejectis. Verum quidem est, saepe plures in hoc morbo causas concurrere, nec rarum esse, ut Veneri indulgentes etiam Baccho litent; unde *Bacchi* & Veneris filia salutatur a poetis Podagra:

Avis

(x) Flor. Lapon. pag. 155.
Podagra pag. 545.

(y) Sermon. XII. cap. 6. pag. 308.

(a) Ibidem pag. 590.

(b) Liger. Traité de la

Goutte pag. 46. & 188.

Λυσιμελῆ Βάκχης καὶ λυσιμελῆς Ἀφροδίτης
Γενᾶται θυγάτηρ λυσιμελῆς Ποδάγρα :

Interim tamen & singulae ex his causis Podagrae producendae videntur sufficere. In Italia Podagrivi nimiam venerem, in aliis regionibus ingluviem & crapulam, accusant, quandoque & plures utroque modo se corpus enervasse dolent.

Corpus magnum, crassum, plenum. Talis enim corporis habitus solet esse in illis, qui opiparo utuntur victu, & strenuis computationibus delectantur; imprimis, si simul corpus non satis exerceant. Quamdiu enim equitatione, venatu, aliisque modis, corpus valide movent, licet genio nimis indulgeant, adhuc satis commoda sanitate fruuntur: ubi autem ingravescens aetas vires corporis & agilitatem minuit, nec vivendi normam emendaverint, saepe hic morbus aggredi solet (c). Unde & *Caelius Aurelianus* (d) inter causas Podagrae recensuit *repentinam desertionem solitae exercitationis*. Interim, uti optimè monuit *Sydenhamus*, non omnes Podagrivi repletum corpus habent; nam & macilenti quandoque corripuntur eodem malo; sed rarius tamen. Illi, qui ex praematura & nimia venerem in Podagram incidunt, plerumque sunt admodum macilenti & exhausti. Imo & dolorum acerbitate, si exquisita podagra diuturnis paroxysmis saeviat, saepe omnino emaciantur.

Acidorum usum nimium. Quenam noxae a vinorum acidulorum usu nimio metuendae sint, paulo ante dictum fuit. Solebat hac occasione auditoribus suis narrare Celeberrimus auctor, quod Medicus, *Helmontii* opinionibus penitus addictus, spiritum sulphuris per Campanam sumserit quotidie, & quidem majori copia (vitam enim longaevam, & ab omni contagio immunitatem, sperabat ab hoc remedio) incideritque in podagram, a qua tamen usu diuturno falis volatilis alcalini emerfit.

Pedes sudantes, subito refrigeratos &c. Postea patebit, praeter liquidorum vitia in hoc morbo etiam culpam nimiam vasculorum angustiam, & rigiditatem. Haec est praecipua causa, quare inferioris fortis homines quandoque laborent podagra; licet res angusta domi illis satis superque sobrietatem suadeat, & cogantur quotidiano labore corpus exercere, ut sibi suisque victum parent. Illi, qui apud Batavos cespitibus effodiendis victum quaerunt, totos saepe dies pedes aquae immerfos habere coguntur (idem & piscatoribus contingit); ocreis quidem pedes muniunt, nec tamen sic omnem humiditatem arcere possunt; solent hi saepe madidos pedes igni affidentes exficcare; unde rigiditas solidis partibus nascitur; & nisi oleo fricarent ocreas, illae sic exsiccatae fierent rigidae, & usibus ineptae penitus. Venatores, dum omnes tempestatum injurias spernunt, vel in paludosis locis diu manere coguntur.

(c) Sydenham. de Podagra pag. 545.
pag. 558.

(d) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. 2.

coguntur, pedibus luto vel & stagno immerfis, ab eadem causa pessimam dispositionem pedibus inducunt, rigidis redditis ligamentis & tendinibus, & ideo quandoque podagrifici fiunt. Omnium autem maxime, si una vel plures ex causis enumeratis simul concurrant, quae acrimoniam & tenacitatem morbosam liquidis inducere valent.

Haereditatem in seros nepotes &c. Haereditariam Podagram esse, omnes Medici satis unanimiter testantur, & vidi plures tales, in quibus nulla alia causa culpari ullo modo poterat, praeter labem haereditariam: sobriè enim, castè, & moderatè, vixerant; & tamen, in adolescentia jam, morbi insultum passi fuerant. Inter illos & sapientem virum novi, qui, sciens per plures generationes in propria familia morbum hunc propagatum fuisse, coelibem elegit vitam, ne posteritati traderet infestum malum. Dum haereditariam Podagram considerabat *Helmontius (e)*, dixit: *Est ergo Podagrae character in semine, tanquam vita prima, cum determinatione silentii, ut dormiat usque in paroxysmum primum, velut hirundo tota hyeme. Virtus ergo formativa in semine nondum defectum suum sentit ob crimen materialis indispositionis. Character siquidem in semine non natus est generare suam Podagram, ante sui maturitatem, quae characteris maturitas non nisi in nepote subinde explicatur.* Dum peritus Medicus noverat, hunc morbum in familia sua haereditarium esse, jam a prima aetate attentus latentis hostis insidias metuebat; nec fefellit eventus (*f*); nam podagra correptus fuit; sed & simul ostendit suo exemplo, non omnino desperandum esse de cura Podagrae haereditariae. Videantur & illa, quae de morbis haereditariis ad §. 1075. 1. dicta fuerunt.

Contagium. Illa, quae in morbis observantur, videntur evincere, quod morbi, qui causis manifestis originem suam debent, sic mutant corpus humanum & omnes humores, ut postea talis aeger per contagium propaget morbum, quem non ex contagio, sed per manifestas atque obvias causas, acquisiverat: ita quidem, ut per hoc contagium inficiantur sanissimi homines, qui non obnoxii fuerant causis manifestis, quae in priore aegro morbum produserant. Sic dysenteria, a manifestis causis nata, postea per contagium propagatur. Antea ad §. 1133. 1134. dictum fuit, in quibusdam animalibus absque contagio rabiem nasci, & tamen morbum sic natum per contagium propagari quam facillime. Pluribus de hac re dicendum erit ad §. 1381., ubi de variolarum contagio agitur. Interim ex his satis constare videtur, contagium nasci posse in humano corpore illo tempore, dum morbus adest absque contagio natus, & sic postea infici alios. Non ergo repugnat analogiae, quod idem in Podagra fieri possit, praecipue cum quaedam observationes hoc confirmare videantur. *Canis podagra laboranti ad pedes dormit: hic, qui paulo ante mortem dolore praeoptabat, podagra liber irridet in gyros versum canem, & latratu suo dolorem, quem attraxit, ejul-*
lan-

(e) In Capitulo: *Volupe vivent. Morbus. N°. 8. pag. 313.*

(f) *Coste Traité*

pratique sur la Goute, Préface.

lantem (g). Memoriae tradidit *Job. Bapt. Werloschnigg* (b), quod duos noverit, quorum unus podagra laborantis ocreas dono accepit, alter simili miasmate affectas in foro scrutario sibi comparavit; ambo, paulo post indutis ocreis, crudelissimos podagrae cruciatus passi fuerunt. Narrat *Helmontius* (i), matronam nobilem sibi notam esse, quae, quoties remisso paroxysmi podagrici dolore insideret sedili, quo frater ejus olim, & in alia urbe, podagricus sedere solitus fuerat, mox dolores recrudescere dolebat, licet non suspicaretur ullo modo, hanc causam esse, cur per multos menses sine remissione laboraret. Addit tamen, alium podagricum absque noxa usum fuisse eodem sedili; unde concludit: *Fratri jam mortui mumiam sedem contagio suspectam merito reddidisse, quae sorori, & non alteri podagrigo, fluxus illos secus quieturos moveret, trans omnes vestes penetrans.*

Observatum fuit aliquoties, uxores sanissimas, dum die noctuque maritorum podagricorum curam gerebant, eodem morbo postea laboravisse, licet & multae aliae, quae eodem officio strenue perfungebantur, immunes manserint.

Ex dictis tamen videtur concludi posse, Podagram, imprimis inveteratam, non carere omni contagii suspitione, adeoque prudentiam dictare, ut illud caveatur.

§. 1256. **T**empus, aetas, & reliqua vice causae fungentia (1255.), tum & phaenomena, initium, progressus, effectus, finis hujus morbi, simul comprehensa, causas medicas hujus mali demonstrant.

Diversae causae enumeratae fuerunt, a quibus Podagra producitur; sed & simul monitum fuit, quod morbus semper idem sit, a quacumque demum causa oriatur. A diversis ergo causis incipit nasci degenerans in quadam humorum nostrorum parte indoles, quae certo tempore crescit, & accumulata se manifestat circa extrema artuum inferiorum, si regularis morbus sit, de quo primo agendum est, ut melius intelligi possit podagrae indoles. Postea enim recensentur anomala illa symptomata, quae contingunt, ubi turbatur morbi decursus, & materiae morbosae depositio versus extrema corporis impeditur. Si enim quis primo Podagrae paroxysmo defunctus fuerit, qui fere semper brevior esse solet, redit pristina agilitas articulis antea dolentibus, & integra omnino apparet sanitas. Dum autem eadem causae pergunt agere, similis degeneratio sequitur, quae tamen non ilico functiones turbat, sed sensim accumulata denuo deponitur ad eadem loca, similem dolorem excitat, & manet, donec blando madore partis dolentis dissipetur de corpore illud, quod morbum fecerat. Haec autem accumulatio materiae mor-

(g) Kaau *Perspiratio* dicta Hippocrat. pag. 216. 217. Boyle de Util. Philos. experim. pag. 291. (b) *Miscell. Curios. Decur.* 3. ann. 9. & 10. pag. 40.
(i) In *Capitulo de Magnetica vulnerum curatione* pag. 599.

morbofae celerius vel tardius fit, prout caufae morbi validiores vel debiliores fuerint: hinc aliquoties contingit, ut primum paroxyfimum paffi aegri, dum caufas morbi follicite vitant, fatis diu vivant immunes. Novi, qui totum biennium, imo & triennium, vivebant fañi, antequam rediret paroxyfimus. Cum autem materies morbofa, jam haerens in parte affecta, fic attenuetur, ut blanda diaphorefi diffipari poffit, videtur fatis probabile, partem ejusdem intervallo inter binos paroxyfimos medio diffilari de corpore. Observatur enim, aestivos calores prodeffe podagricis, frigidam tempeftatem nocere. Observavit *Sydenhamus* (k), veteranos Podagricos fere per integrum annum vexari morbo, *demptis duobus vel tribus menfibus calidioribus atque aestivis*. Monet, paroxyfimum non valedicere fenioribus, nifi poft bimestre fpacium: *iis vero, qui vel annis, vel diuturniore morbi mora, jam fractiores sunt, non prius valedicit, quam aestas jam adultior illam fugaverit*.

Unde haec confiderans *Helmontius* (l) illam humorum degenerationem dixit Podagram, dolorem autem effe hujus degenerationis productum. *In digito namque non est Podagra: at duntaxat pomum, five fructus radice. Ideoque etfi digitum abfcideris, non proinde Podagram sanaveris. Itaque non quod dolet, quodque tumet, vel ardet, Podagra est, sed hujus sunt producta; neque enim per pilam bombardae sublato pede, ablata est podagra, five Arthritis. Tota enim curatio hujus morbi, uti poftea patebit, in eo confiftit, ut bono victu, & corporis falubri exercitio, fimulque follicita evitacione manifeftrarum caufarum, vitetur illa humorum degeneratione, & fi quid jam degenerare inceperit, illud prudenter subducatur de corpore, antequam ad artus deponatur.*

Unde etiam intelligitur, cur primus dolentis morbi accessus inopinatus veniat aegris, quamvis fatis conscii fint, magnos se in diaeta errores commiffisse; quod graphice describit *Lucianus* (m), ubi recenfet illa, quae contingant *Ocyro*, dum Podagra corripiebatur; qui, morbum excufare volens, a lucta, curfu, percuffione, dolorem pedis natum effe pertinaciter affirmabat. Verum fenex, qui ejus educationi praefuit, medicum monet:

Mendacia tibi dicta, quaeque dicta sunt.

Nec enim luctamve seu cursum, quod indicat,

Exercens ictus est: at hoc mihi credito:

Probe quidem valens primo venit domum,

Bene tum saturatus, affatim potus, miser

In lectulo jacens somnum solus capit.

Tum nocte, somno excussus, exclamat subito,

Divinitus velut ictus: & cuncti timent:

Dixit-

(k) De Podagra pag. 549. 551. (l) In Capitulo: *Volupe viventium morbus.*
pag. 313. 315. (m) In Tragopod. Tom. III. pag. 670.

*Dixitque, vae mihi! unde tanta vis mali!
Deusne quis pedem tenens extra rapis? &c.
Sed quae modo dicebat, finxit omnia,
Dum dira morbi dissimulat mysteria.*

Ubi autem repetitis paroxysmis ingravescit morbus, tunc quaedam observantur in corpore, ex quibus Medici, imo & saepe ipsi aegri, propriis aerumnis edocti, praefagire noverunt, materiam morbosam accumulata[m] adesse jam, & sic disponi, ut brevi in artus detonet. De his autem signis dicetur sequenti paragrapho.

§. 1257. **R**epetitos enim ejus, latentis diu, in femine nondum germinante, paroxysmos praecedit cruditas, ructus, gravitas, torpor flatulentus, alvus adstrictior, febricula, sudor pedum solitus interceptus, horum varices, anni tempestas, mutatio coeli.

Dum considerabat *Helmontius* (n) Podagram, sive per parentum semina labatur in haeredes, sive demum proprio vivendi errore contrabatur, unius & ejusdem speciei esse, cum omni proprietate illum stipante, mirabatur imprimis, quod Podagrae character esset in femine, tanquam vita prima, cum determinatione silentii, ut dormiat usque in paroxysmum primum, velut hirundo tota hyeme. Adeoque illud, quod Podagram poduceret post multos annos, latebat diu in corpore, nullis se manifestans signis. Podagrae semen aderat, sed nondum germinabat. Simile contingit intervallo inter paroxysmos medio, quod saepe satis longum est: recte tunc valent fatis, donec infaustum illud semen germinare demum incipiat, & novum minitetur Paroxysmum. Verum illo tempore Podagrici (o) primum agitantur in praecordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quam externas aeris vicissitudines, sentiunt; imo & saepe has futuras praesagiunt. Quare patiuntur febriles motus primum &c. Et alio in loco (p) dicit: Haecenus namque nec antiqua medullitis radicata podagra, e sinibus insiti spiritus vitalis, quibus sigillata est, erumpit, quin ante sui accessum infestet circa os stomachi, totalemque inde integri dispositionem violet, concitetque: quam adventantem podagram quaedam praecedens febricula plerumque prodit: his similia pluribus aliis locis memorat.

Nunquam autem accuratius morbus describitur, quam a Medicis, qui illum passi sunt. *Sydenhamus* (q) per multos annos Podagricus, & in morborum decursu observando attentissimus, fatetur quidem, quod derepente ingruat Paroxysmus, nisi quod ventriculi cruditate, atque ἀπεψία, ad septimanas
ali-

(n) In Capitulo: *Volupe viventium morbus* pag. 313. (o) Ibidem pag. 315.
(p) In Capitulo: *In verbis, herbis, & lapidibus* &c. pag. 465. (q) De Podagra pag. 546.

aliquot acger laboraverit ; corporis quoque intumescencia quasi ventosa & gravitate , quae indies augetur , donec tandem detonet Paroxysmus ; quem paucis diebus praecit torpor , & quasi flatuum descensus per femorum carnes , cum affectione *σπασμωδαι* ; tum etiam pridie paroxysmi appetitus voracior , non tamen naturalis.

Similia his leguntur apud alium auctorem (r) , qui podagra haereditaria laboravit , & observavit , lacrymas copiosas , involuntarias , acres , depluere , dum instat paroxysmus ; uti & , quod urinae per plures dies prodeant pallidae , aut & subturbidae , fere instar potus , quem limonatum vocare solent. Simul monet , tanto severiorem futurum paroxysmum , quo diutius haec signa praecesserint , & levari citius morbum , si urinae flavam , vel rubram , hypostasim magna copia deposuerint.

Constans autem videtur fuisse semper morbi hujus decursus ; nam pleraque haec signa jam apud *Caelium Aurelianum* leguntur (s) : Sequitur autem passione articulari tentatos torpor , atque fornicatio eorum articularum , qui tanguntur , & difficilis flexio , atque rursus extensio : item gravedo , & vacandi dulcedo , & ad parvum motum vehemens labor , atque dormientibus sensus quidam resonantium articularum , & cum de somno surrexerint , veluti saltu earundem partium afficiuntur : tum horror , vel rigor , atque tremor , sine ulla ratione , partium sequuntur. Dehinc cum passio se extollere coeperit , in podagricis dolor alterius pedis &c. Non meminit quidem cruditatis in primis viis , & ructuum ; verum haec per aliquot septimanas praecedunt quandoque paroxysmum , ut monuit *Sydenhamus* , & videtur *Aurelianus* jamjam invasuri morbi signa notare.

Sudor pedum solitus interceptus. In sanis hominibus pedes sudant frequenter , & praecipue olidus spissior sudor in digitorum pedis interstitiis observatur , qui collectus inspissatus sordes mali odoris relinquit , imprimis in illis , qui corporis munditiam parum curant. Norunt podagrici plures , sibi instantem accessum praedicere , ex mutato excremento intra pedes digitos nascente (t). Testatur & *Hofmannus* (u) , saepe se observasse , sudoris consueti intermissionem , notabilemque perspirationis , quae ex indusiis inspectis cognoscitur , atque excrementorum inter pedis digitos defectionem , imminentem designare paroxysmum. Econtra decrevit dolor cum madore pedum , & finitur diaphoresi ; uti postea ad §. 1261. dicitur. Constrictis enim vasis retinentur excernenda , & iisdem denuo laxatis exeunt illa , quae retenta haecenus fuerant.

Horum varices. Omnis causa , quae obstaculum ponit sanguini venoso refluenti versus cor , producit majorem venarum distentionem a sanguine accumulato ; hinc in gravidis , dum uterus distentus venas iliacas comprimit , toties venae varicosae fiunt in cruribus , & nisi leni fasciarum compressione

(r) La Coste Traité Pratique sur la Goute pag. 58. &c. (s) Morbor. Chronicor. Lib. V. cap. 2. pag. 558. (t) Helmont. in Capitulo : Volupe viventium morbus N°. 19. pag. 314. (u) Medic. Rat. System. Tom. IV. part. II. Sect. II. cap. 11. pag. 515.

sione firmentur, postea tota vita saepe enormiter distentae manent. Idem etiam frequenter contingit in textoribus, & aliis opificibus, qui pendula crura toto die habent, dum tamen valido motu musculari inferiorum partium frui non possunt; uti etiam in illis, quorum munus postulat, ut quotidie diu erecti stare debeant; tunc enim humores venosi difficillime contra nixum gravitatis ascendere possunt; hinc tales, imprimis aetate ingravescente, tumidos pedes habent, & venas varicosas. Verum quidem est, copiosas valvulas adesse in venis artuum inferiorum, quae impediunt, ne tota sanguinis columna in venis premat inferiorem partem canalis; sed tamen requiritur sanguinis ascendentis impetus sufficiens, ut valvulas conniventes elevare possit; qui si desit, tunc inter binas valvularum series sanguis colligitur, venam dilatat, & nodosi varices fiunt.

Cum autem impetus sanguinis arteriosi moveat sanguinem in venas ex arteriis pulsum, & ex siccitate pedum vix amplius perspirantium pateat, motum arteriosi liquidi minutum esse, sequitur necessario, retardari & motum sanguinis venosi, adeoque venas tumere debere. Accedit, quod motus muscularis debilis sit in podagricis, imprimis si jam diu hunc morbum passi fuerint: notum enim est, musculos adjacere venis ubique, dum arteriae profundius haerent, ut nempe a turgentibus musculis, dum agunt, premantur venae, & sic motus sanguinis venosi augeatur. Unde etiam contingit, ut illi, qui in vigore aetatis sunt, neque per repetitos paroxysmos agilitatem pedum perdididerunt, longe minus distentas venas habeant. Paroxysmi autem tempore, dum ingens dolor absolutam quietem imperat, venae tumunt.

Inde etiam videtur intelligi ratio, quare veteres Medici sanguinis missionem imperaverint. Videbant enim turgidas venas, dum aegri de urente calore conquerebantur; praecipue si simul ruberet pars affecta. Testatur *Aëtius* (w), se hoc fecisse: *Quod si vero manus dextra dolore infestetur, venam in dextro crure secamus, juxta talos, aut poplitem, aut plantam pedis: post sectam vero venam, si dolores adhuc perseverent, & fortis tensio sit in affecto membro, saepe in ipso inflammato crure vena incisa, & multo sanguine detracto, liberavi hominem ab omni dolore.* De venae sectione autem in podagra curanda dicendum erit §. 1270.

Cum autem viderent venas adeo turgidas, & sanguinis circulum ignorarent, videntur fuisse in illa opinione, per venas fluere in partem affectam illud, quod morbum faciebat; & hinc suaserunt, ut excinderentur venae, sicque interciperetur humoris morborum affluxus. Sic *Rufus* (x) operae pretium credit, etiam alios auxiliorum modos excogitare in difficili hoc morbo curando; & suadet sequentia: *Si igitur quis venas veluti in varicibus excindat, multitudo sanguinis non amplius inflammationem facere, quemadmodum antea consuevit, potest. Atque id imprimis in sanguinea podagra conducet.* Hodie novimus, per venas nihil influere in partes, sed per illas humores redire

ad.

(w) Sermon. XII. cap. 23. pag. 316.

(x) Ibidem cap. 24.

ad cor. Cum autem materialis causa podagrae non generetur in pede, sed aliunde adveniens in pedem deponatur, & si impediatur illa depositio, ad alia loca dispergatur, nemo facile suadebit crudelem hanc operationem (y), quam quidem animose tulit *Ille, qui dum varices exsecandas praeberet, legere librum perseveravit* (z). Tamen *C. Marius*, varices in utroque crure cum haberet, secandas eas medico praeiit: alteriusque sectionem solutus absque ullo gemitu, & ne contractis quidem superciliis, sustinuit: ad alterum transeuntem inhibuit; non esse inquiens remedium isto dignum dolore (a).

Anni tempestas, mutatio coeli. Antea ad §. 1254. dictum fuit, quod Podagra Vere, & Autumno, soleat quam maxime reverti. Verum hoc tempore solent magnae & subitae tempestatum mutationes contingere. Interim tamen non adeo limitatum hoc tempus videtur: *Sydenhamus* (b) enim, qui tanta cum cura hunc morbum observavit, dum regularem podagram describit, dicit, morbum Januario exeunte, aut incipiente Febuario, repente ingruere. Alius Medicus (c) fatetur quidem, ut plurimum paroxysmum podagrae excitari hyeme vel autumno, sic tamen, ut in se ipso & millenis aliis viderit, quovis anni tempore renovari dolores, qui in quibusdam redibant trimestri semper intervallo. Imo noverat quosdam, qui media aestate corripiebantur, & vix liberabantur ante autumnum; quod forte rarius contingit; cum plerumque podagratici aestivis mensibus melius se habere soleant; uti & observasse videtur *Caelius Aurelianus* (d); qui sic habet: *Nec non temporibus certis nasci, item magis asperari, videtur, ut primoverno, secundo autumno, tertio hyeme, aestate vero difficile.* Simul notandum est, quod non exspectatum paroxysmum accersere possint, alieno etiam anni tempore, illa, quae sequenti paragrapho enumerantur.

§. 1258. **A**ccelerat, & inexpectatos accersit vitium quodcumque admissum in sex rebus non naturalibus, unde cruditas oritur; hinc venus immoderata; lucubratio; pergraecatio; asparagorum, lardi, & similium, comestio; defatigatio; animi affectus; purgatio medica alvi sola; aër humidus, frigidus, procellosus; haec adeo podagricis inimica.

Antea ad §. 1255. dictum fuit, diaetae vitia inter Podagrae causas merito numerari; simul constitit, accumulari tempore inter paroxysmos medio materiam morbosam, quae detonabit in artus; adeoque mirum non est, si, vitio admissio in sex rerum non naturalium usu, augeatur cruditas, etiam accelerari paroxysmum. Uti enim *Aretaeus* (e) monuit: *Si discrimen evaserint,*

(y) Vide Celsum Lib. VII. cap. 31. pag. 495. (z) Senec. Epist. 78. pag. 532.
 (a) Plutarch. Apothegm. Tom. II. pag. 202. (b) De Podagra pag. 546.
 (c) Coste Traité Pratique sur la Goute pag. 59. (d) Morb. Chron. Lib. V. cap. 2. pag. 558.
 (e) De Caus. & Sign. Morbor. diuturnor. Lib. II. cap. 12. pag. 67.

rint, tanquam ab inferis elapsi, laxiorem vitam degunt &c: idcirco, tanquam mortem rursus subituri, licentiose praesenti vita fruuntur. Imo solent Medicos false ridere, dum illis vivendi normam praescribere volunt. Podagricus (f) monebatur a Medicis, ut a sale & fumo induratis carnibus abstineret: obedire autem noluit, dicens, se sperare ingens animi solamen, si media inter podagrae tormenta posset incusare haec edulia, illisque maledicere. Unde & Galenus (g) curam morbi sperabat in his, qui deinceps moderate vivere vellent. *Intemperantes enim, vinososque, & ventri ac gulae deditos, neque purgatione, neque sanguinis missione, magnopere adjuveris; nam per vitae intemperantiam crudorum humorum copiam occyissime colligunt. Verum his ne manum quidem admoveere tentandum est.*

Praeterea subita mutatio quaevis in diaeta, licet in melius, saepe paroxysmum accerfit. Monet enim Sydenhamus (h) nocere, si edaces fuerint, & liquores spirituosos immoderatus hauserint, postea derepente ad liquores tenues, & refrigerantes, se contulerint. Mutatur enim inde subito corpus, & si materies Podagrica praesto sit, solet brevi tunc paroxysmus sequi. Plures Podagrici, dum a dolore liberi sunt, appetitu satis vigent, sed dum dolent, saepe omnia oblata fastidiunt. In quibusdam ciborum nausea solet praecedere ingruentem paroxysmum. Raro observatur juncta articulari dolori fames canina; quam vidit in Eminentissimo Podagrico *Celebris Hahn (i)* adeo acrem, ut nisi ad primam clamantis cibum vocem accurrerent servi, cibum adportantes, illico vomituritione ingratisissima afficeretur aeger, spasmo gulam tamdiu torquente, usque dum proripatus esurie ventriculus pituitam & bilem cum impetu eructaret.

Observatur toties, podagricos saevo corripit paroxysmo, postquam genio indulgentes Bacchanalia celebrarunt; praecipue si, ut fieri tunc solet, in feram noctem vigilaverint pergraecantes. *Ocyus*, bene pastus, affatim potus, dum in lectulo jacet, subito corripitur podagra (k).

Venus immoderata. De hac dictum fuit ad §. 1255. Interim observatur, plures podagricos magis prurire in Venerem, dum accessus in procinctu est.

Lucubratio &c. Quantum haec faveant podagrae excitandae, pariter dictum fuit ad §. 1255. Insignem novi Mathematicum, cui haereditarius morbus erat, & qui semper sobrie & caste vixerat, accelerasse paroxysmum, dum difficili Problemati enodando se applicuerat diu. In illo enim Podagra satis regularis erat, statuto fere tempore bis in anno invadens.

Asparagorum, lardi, & similium, comestio. Asparagi, gratum adeo in mensis verno tempore ferculum, habent illud singulare, ut parva etiam copia gustati intra unum alterumve horae minutum urinam inficiant foetore singu-

(f) *Essays de Montagne* Tom. I. pag. 18. (g) *De Curandi Ratione per Venae.* Sect. cap. 7. *Charter.* Tom. X. pag. 436. (h) *De Podagra* pag. 545.

(i) *Histor. Podagr. Eminentiss.* &c. pag. 4. (k) *Lucian.* Tom. III. pag. 670.

singulari, & quasi subputrido; unde *Helmontius* (1) dixit: *Sic asparagus foetet in lotio, quatenus putredo aliqua sibi adnata eundem in exilium festinat.* Ille autem odor, qui post esum asparagorum in urina percipitur, omnino distinctus est a proprio odore asparagorum, & crudorum, & coctorum; quod imprimis ideo notari meretur, quia allium v. g. suo odore inficit urinam. Unde manifestum est, mutari urinam ab asparagis, & quidem brevi admodum tempore; hinc penetrabilis admodum asparagorum vis patet; & videntur ob hanc causam radices hujus plantae recenseri in numero *quinque radicum aperientium* in officinis. Certum est, quod a sanis hominibus larga etiam copia comedantur asparagi absque ulla noxa. In Podagricis tamen quibusdam observatum fuit, largiorem usum paroxysmum accelerasse. An penetrabili sua virtute movet, & in actum deducit, materiam morbosam, haecenus silentem? Certe *Trallianus* (m) *brassicam, nasturtium, erucam, porrum, allium*, tanquam inimica damnavit in hoc morbo. Verum & haec urinae alienum odorem conciliant. Pariter damnavit & omnia pinguia, quia ab illis facillime cruditas oritur, & non nisi a robustis, & valido labore corpus exercentibus, bene digeri possunt, si majori copia assumantur; imprimis autem lardum; de horum omnium noxis antea ad §. 196. in cura vulnerum dictum fuit.

Defatigatio. Antea, ubi §. 586. de febrium causis agebatur, constitit, a solo corporis motu nimio acutissimas accendi posse febres, praecipue in illis, qui validis corporis motibus non sunt assueti. Unde patet, aucta per motum corporis circulationis velocitate, agitari omnia; adeoque & materiam morbosam; dum simul a fatigatione nimia dolentes pedes faciunt, ut facilius metastasis versus artus inferiores fiat. Ob hanc causam sollicitè inculcat *Sydenhamus* (n), qui exercitium quotidianum summopere podagricis commendabat: *Hoc vero exercitium vehemens non sit, oportet; tale vero, quale senibus competit, qui Podagrae subjecta sunt magis usitata. Motus enim corporis justo vehementior spiritus nimium dissipat, & e consequenti concoctiones laedit; quando exercitatio moderata & perseverans eosdem firmet.*

Animi Affectus. Adeo facile in iram proni sunt Podagrici, ut *Sydenhamus* (o) non dubitaverit dicere de hoc morbo: *Non enim rectius Podagrae, quam iracundiae, Paroxysmus omnis dici potest.* Cum eruditissimo viro diu amicitiam colui; blandae & pacatissimae indolis, qui proprio experimento didicerat, paroxysmum instare, dum morosus ob levissimam quamvis causam irascere-tur. Neque tantum iracundiae, sed & aliis quoque passionibus, obnoxios esse podagricos, timori, sollicitudini, aliisque id genus, observavit *Sydenhamus* (p); neque restitui animo pristinam tranquillitatem, donec morbus evanesceret, finito paroxysmo. Quantas autem turbas animi affectiones possint excitare, alia occasione in febrium historia dictum fuit; uti etiam in

Capi-

(1) In Capitulo: *Aditus praecclusus* &c. N°. 12. pag. 446. (m) Lib. XI. cap. 1. pag. 604. (n) De Podagra pag. 589. (o) Ibidem pag. 555. (p) Ibidem.

Capitulum de morbis oriundis ab excessu motus circulatorii. Pulchre notavit *AEgineta* (q), praëxistere in podagricis materiam hactenus quiescentem, quae a causa procatarctica in motum deducitur; adeoque animi affectus, qui miris adeo modis movere valent totum corpus, tanquam causae procatarcticae nocere possunt. Verum & alias noxas iisdem *AEgineta* adscribit in hoc morbo, dicens: *Mocrores autem, curae, & alii animi affectus, non solum movent, sed ipsi quoque cacochymiam generant, sive primario, sive ex contingenti.* Adeoque animi affectus, si validi fuerint, poterunt & causae proëgumenae, sive praedisponentis, aequae ac causae procatarcticae, sive excitantis, vices agere.

Nisi autem constaret numerosissimis observatis, incredibiles mutationes in corpore humano fieri posse per subitos & validos animi affectus, vix fides haberetur testantibus, podagram ab iisdem sanatam fuisse. Sic legitur (r) de homine podagrigo, ob maledicentiam insignem pluribus invisio, quem in ipso paroxysmo homo larvatus, spectrum simulans, lecto eripit, dorso imponit, sic onustus gradus descendit, pedes aegri dolentes gradibus allidit, nullisque miseri ejulationibus motus in aream deponit: Podagricus, qui antea pedibus nequidem insistere poterat, aufugit, velociter gradus ascendit, & fenestris apertis clamore totam viciniam replet. Convaluit homo, nec unquam postea correptus podagra fuit. Ducitur ad supplicium, capite plectendus, quadragenarius podagricus: advenit insperatae veniae nuncius; quo sic affectus fuit, ut, qui exanimis prope omnium membrorum usu carebat, statim alacri & expedito motu se in pedes dederit, annosque multos postea liber ab hoc morbo supervixerit (s). In Acta Publica relatus ille casus omnem fidem mereri videtur.

Purgatio medica alvi sola. Quid de usu purgantium remediorum in cura Podagrae sentiendum sit, postea dicetur ad §. 1271. Hic tantum agitur de purgantibus, tanquam suspectis, quod podagrae paroxysmum, adhuc silentem, renovent. Multi Medici fuerunt in hac opinione, partem materiae morbosae, paulo post deponendae in artus, posse tolli purgantibus remediis, ita ut paroxysmus lenior sequatur; imprimis, cum a diaetae vitiis, quibus cruditas debetur, exasperetur saepius morbus. Junioribus Medicis pro axioma practico commendavit *Hofmannus* (t), *mitiores semper dolores evadere, in quocumque etiam loco existant, si prima regio prius sordibus suis, ante usum aliorum medicamentorum, fuerit repurgata.* Imo testatur, quod in se ipso, statim sub initio doloris, insigni cum fructu expertus fuerit purgantis remedii efficaciam: verum potissimum hoc fecit scopo liberandi primas vias a foecibus alvinis, & collectis in duodeno intestinorumque reliquo canali vitiosis humoribus; sed praecipue laudat in hunc usum clysteres emollientes, rhabbarbarum, mannam, cremorem tartari; quae non magnas turbas excitant in

cor-

(q) Lib. III. cap. 78. pag. 57. (r) Hildan. Oper. omn. pag. 993. (s) Ibidem pag. 59. (t) Medic. Rat. & System. Tom. IV. part. 2. Sect. II. cap. 11. pag. 529.

corpore. *Sydenhamus* (*u*) tamen, magnae autoritatis certe in hoc morbo; dicit, se persuasissimum esse, omnem catharsin, tam per lenientia, quam per fortiora medicamenta, nocere, sive tempore paroxysmi, sive intervallo inter binos paroxysmos medio, sumantur. Dicit enim: *Etenim tam mei ipsius, quam aliorum, periculo compertissimum habeo, catharsin, quovis horum temporum administratam, ita parum votis respondisse, ut malum, quod debuerat averruncare atque avertere, accerseret.*

Postea tamen, dum mictu sanguineo ob renum calculum laboraret, insigni cum levamine usus fuit *Manna*; vesperi sumto laudano liquido, ut turbas a purgante remedio excitatas compesceret, sicque praecaveret podagrae recidivam (*w*). Fatetur autem, hanc methodum feliciter sibi cessisse; adeoque statuit, Podagricis purgantia exhiberi quidem tali methodo posse, si tale symptoma illud posceret; interim tamen manet in eadem opinione, purgantia podagricis non prodesse. Unde *Podagra* apud *Lucianum* (*x*) monet Podagricos, quod iracundior occurrit illis, qui purgabantur epoto medicamento sacro; *Hiera Picra* nempe; quae tota fere aloë constat.

Aër humidus, frigidus, &c. Podagrae paroxysmus ut plurimum recrudescit verno & autumnali tempore, quando omnium maximae aëris varietates contingere solent. Podagrici levamen percipiunt ab aëre tepido; unde sollicite dolentes artus tegere solent. Imo legitur (*y*), hominem, qui trigesimo primo aetatis anno miserrime podagra laboraverat, & manuum pedumque usum fere omnem perdiderat, in Indias orientales navigasse, ut insigni ibi munere fungeretur; post triennium in patriam redux, solo aëris calore, absque ullo alio remedio, perfecte sanus, a podagra liber vixit. Contra *Celebris Hahn* (*z*) observavit, septentrionalem ventum provocasse morbum, perinde uti mollioris aurae afflatum eundem mitigasse.

Cum autem ab eadem aëris intemperie frequentes soleant oriri catarrhi, observavit, familiarem esse fere omnibus podagricis quandam catarrhorum cum febribus vicissitudinem. Licet enim Podagrici ab epidemicis morbis liberi censeantur, tamen *catarrhorum epidemiae podagricis minus parcunt; quin imo permultis ansa fiunt recrudescentis morbi. Quidam etiam per vices vel catarrho laborant, vel articulari morbo* (*a*). Unde credidit, acre podagricum in catarrhosa pituita delitescere, & sic una cum catarrhis eliminari de corpore, sin minus, podagrae cruciatus excitari. Dum incipiente catarrho tenuis humor de naribus stillat, saepe alae nasi & labium superius inflammantur, & fere eroduntur; si depluat per labium in os, saporem falsum exhibet: humor ille catarrhifus ex naribus depluens, microscopio examinatus, plenus apparebat spiculis salinis (*b*). Si imprudenter impediatur illius acris catarrhosi effluxus, pessima quandoque mala sequuntur. Sic observavit *Willisus* (*c*),

(*u*) De Podagra pag. 561.

(*w*) De Mictu Sanguin. pag. 704.

(*x*) Tom.

III. pag. 655.

(*y*) Heinsius Verhandeling van het Podagra pag. 267.

(*z*) Histor. Podagr. Eminentissim. &c. pag. 13.

(*a*) Ibidem pag. 21.

(*b*) Haarlemsche Maatschappy Tom. II. pag. 101. in notis.

(*c*) Pathol.

Cereb. pag. 124.

catarrhum fumo succini subito exsiccatum , pessimas fecisse convulsiones. Patebit autem postea ad §. 1273. , materiam podagricam , nisi ad solita loca defluat , horrenda mala producere.

§. 1259. **L**ocus , quem primo , quem regularis aggreditur , femper per pes ; hujusque illae inprimis partes , quas difficillime suum pervadit liquidum ; ut periosteum , tendines , nervos , membranas , ligamenta ; quae a corde remotiores ; & maxime pressae.

Quamvis , uti antea dictum fuit , pro diversis partibus , quas morbosa materies occupat , aliud nomen detur morbo , tamen cum a pedibus semper incipiat , si regularis fuerit , Podagra vocatur ab omnibus ; licet postea , uti sequenti paragrafo dicitur , alias plures corporis partes invadat.

Lucianus (d) , qui false miseros podagricos risit , sed simul morbum graphicè descripsit , inducit *Podagram* loquentem , dum jamjam meditatur invadere *Ocyrum* :

*Ego , quam mordet ira (quidni feminam ?)
Morsu hunc remordi certo & insanabili ,
Ut est solenne mihi ferire artum pedis.
Et jam dolor dirus parvum tenet locum ,
Soleamque terebrat imam punctiombus :*

Dum Medicos binos , qui jactabant arcanum se possidere remedium , quod pedibus inunctum leniret statim dolores , jussit poenis , bacchanalium suorum comitibus , ut accederent , & mandavit (e) :

—— — *Tu quidem pedum extimas
Soleas adurito , digitos ad usque pedum ;
Tu malleolos invade ; Tuque a femoribus
Ad genua stilla amaram in intima saniem ;
Sed vos manuum digitos ; agite , constringite.*

Licet autem omnia simul tormenta adhiberet Podagra miseris , ut cogerentur fateri , *Podagram non deliniri pharmacis , non obsequi* ; tamen a pedibus incipit ; uti etiam (f) , dum enumerat partes corporis , quas *adedit , depascitur , urit , tenet , inflammat , coquit*.

Miratus fui exactissimam podagrae descriptionem , quam *Lucianus* dedit , dum illam cum *Sydenhami* observatis conferrem (g). Ille enim dum morbi progres-

(d) Tom. III. pag. 666.

(e) Ibidem pag. 661.

(f) Ibidem pag. 652.

(g) De Podagra pag. 551.

gressum describit, dicit: *Est, ubi femur occupans sensum exhibet quasi ingentis ponderis appensi, sine dolore tamen notabili; at genu exinde petens id acrius urget, motum omnem inhibens, ut, quasi clavo transacto, lectulo affixum ne latum pilum a loco, in quo est, se queat dimovere.* Podagra autem apud *Lucianum* non mandat, ut poenae urant femora; sed jubet, a femoribus ad genua stillare amaram in intima saniem; quod omnino respondet *Sydenhami* observatis.

Sedem autem mali sic *Arctaeus* (b) definivit: *Initio vero nervi, articularum vincula, & quaecumque ex ossibus exorta sunt, & in ossa inseruntur.* Locum autem, ubi dolor podagricus primo sentiri solet, notat: *Magnum pedis digitum dolor occupat; rursus calcem in priori parte qua nitimur; deinde in concavam subit: malleolus autem postremus intumescit.* Eadem & *Sydenhami* observatis confirmantur; nempe primum dolorem ut plurimum occupare pedis pollicem, quandoque calcaneum, suram, aut talum (i). Unde postea (k) generaliter conclusit, in hoc morbo pedes esse sedem genuinam peccantis materiae, quae cum alias quaslibet partes occupat, certissimum est, vel morbi methodum inversam esse, vel corporis vigorem paulatim jam imminutum.

Si jam consideremus, partes illas, quae primo dolere solent in podagra, esse tales, per quorum vasa difficillime transeunt liquida, non improbabili videbitur ratio, quare a pedibus incipiat morbus. Calceis enim premuntur, totum corporis pondus sustinere debent, frigent saepius, madescunt, a corde, motus origine, sunt remotissimi, liquida per arterias allata readscendere debent per venas, contra gravitatis nixum. Omnia haec videntur docere, quod his in locis facile quid haerere & colligi possit. Si jam simul notetur, hic adesse ligamenta numerosa, tendines multos &c.; quae vasa minus pervia habent, ut docent injectiones anatomicae; patebit, plurima hic concurrere obstacula liberae humorum circulationi. Accedit, quod senibus, vel jam senescentibus, in quibus multa vasa occalluerunt, frequentior sit morbus, insolens penitus juniori aetati, in qua omnia vasa pervia sunt, & facile cedunt humoribus impulsis. Saepe etiam pedes offenduntur, gressu, saltu, lapsu, &c.; a quibus, monuit *Aegineta* (l), quidam primum hujus affectus experimentum invenerunt, dum nempe materies morbosa quidem praesto erat, nunc autem a tali infortunio in actum deducebatur.

Memini, me vidisse hominem, qui casu pedem distorserat cum magno dolore; quo fere sedato, primus podagrae paroxysmus se manifestavit, pertinaciter morbum negante aegro, donec post anni circiter spatium rediret malum.

Unde non inepte apud *Lucianum* (m), dum chorus podagricorum laudes canit divae Podagrae, inter alia epitheta, dicitur & ἐπιδημοχαρής, tanquam ligamenta afficere imprimis amaret.

Novi,

(b) De Caus. & Sign. Morbor. diurn. Lib. II. cap. 12. pag. 65. (i) De Podagra pag. 547. (k) Ibidem pag. 550. (l) Lib. III. cap. 78. pag. 57. (m) Tom. III. pag. 656.

Novi, summos in arte viros, qui certe fallere nollent, nec facile falli possunt, per experimenta statuisse, quod ligamenta omni carerent sensibilitate, & ideo negasse, dolores podagricos ibi sedem habere, sed in cute & nervis, qui per superficiem internam cutis decurrunt (n). Sed & multi, pariter magni nominis viri per experimenta testantur, oppositam sententiam stabiliri. Certe Sydenhamus (o), dum proprios cruciatus describit, dicit: *Dolor autem hic, primo remissior, gradatim intenditur; idque in singulas horas; donec tandem ad apicem pervenerit; sed ad varietatem ossiculorum tarfi & metatarsi, quorum ligamenta obsidet, perbelle accommodans, nunc tensionem violentam, vel ligamentorum istorum dilacerationem, nunc morsum canis rodentis, quandoque pressuram & coarctationem, exprimens: adhaec ita vivum exquisitumque habet sensum, ut nec linteorum superincumbentium pondus, nec cubiculi a fortiori ambulatione concussum, ferre valeat.* Vix credo, quod Sydenhamus sibi persuaderi passus fuisset, acerrimum illum dolorem in cute sedem suam habere. Praeterea notat (p), a minimo motu partis affectae talem excitari dolorem, qui eo tantum nomine potest tolerari, quod confestim evanescat &c. *Dolor enim vehementior non per omnem paroxysmum extenditur, si modo pars affecta omnino quiescat.*

Si jam simul consideretur, dolentissimam observari podagram absque ullo tumore partis affectae, absque mutato cutis colore; imo tunc lenimen dolorum percipi, dum tumet & rubet cutis (q); quod & confirmat Podagra haereditaria laborans Medicus; nempe, quando dolor ad summum gradum pervenit, tunc intumescere articulum, cutim inflammari, & ubi ille tumor & inflammatio cutis sunt in summo gradu, tunc dolorem minui, qui tunc potius intensissimus esse deberet, si sedes doloris in sola cute foret, non vero in partibus illis in *textu* enumeratis. Accedit, quod morbus articularum sedem occupet, magnam debilitatem relinquat saepe post finitum paroxysmum, atque tandem articularum mobilitatem tollat penitus.

§. 1260. **H**is (1259.) demum obstructione, infarctu, tumore occlusis; vel materia morbi quacunque vi dispersa in alia loca, alias aggreditur partes, ita tamen, ut eadem ibidem loca, easdem partes, obsideat (1259.).

In Podagra regulari plerumque primis paroxysmis pedum alteruter affligitur; crescente morbo, quandoque uterque pes simul dolet; *Si materia podagrae generandae apta fuerit copiosior (r); ut plurimum tamen successive pedes aggreditur.* Verum cum morbus perversa medela turbatur, *vel ob diuturniorem morbi pertinaciam, corporis substantia quasi in morbi fomitem convertitur, neque par est natura eidem, methodo consueta, eliminando*

(v) Haller Dissertat. sur les parties irritables & sensibles &c. pag. 20. (o) De Podagra pag. 547. (p) Ibidem pag. 551. (q) Ibidem pag. 548. Coste Traité sur la Goute pag. 60. (r) Sydenh. de Podagra pag. 448.

do (s), tunc non tantum pedes, sed manus, carpos, cubitos, genua, aliasque partes corporis, occupat, & plures quandoque simul. Verum & partes, quas morbus infestavit saepius, miro quandoque modo mutantur, vasa infarcta manent, premuntur a tumoribus vicinis, sicque inepta redduntur, ut morbosam materiam recipiant, quae hinc ad alia loca dispergitur. Unde merito *Aretaeus* (t) dixit: *Nam si majora membra occupaverit, morbum ipsum capere valentia, organa illa non supergreditur.* Caeteroquin per omne corpus vagatur, sic tamen, ut eadem loca, & partes praecedenti paragrapho enumeratas, occupet praecipue. *Plerumque a pedibus in manus profilit, neque enim multum refert in pedibusne, an fiat in manibus: quum utriusque ejusdem naturae sint, graciles, excarnes, externo frigori proximi, a calore interno remotissimi.* Postea monet, incredibile esse, quantum malum serpat, & recenset varias partes, quae quandoque afficiuntur: *post omnia nares, & aures, & labia, inficiuntur (*).* Haec & *Aëtius* (u) confirmat: *Qui vero extreme ab hac affectione apprehenduntur, his & spinæ vertebrae, & costarum juncturae, & genae, dolent, aliquibus autem & guttur, neque est aliqua ossium connexio, quae ab hac affectione sit immunis.* Postea ad §. 1273. patebit, podagricam materiam, dum impeditur a quacumque causa ejus depositio ad solita loca, ipsa viscera occupare, & mira symptomata producere, illaque admodum periculosa. Unde patet, podagram naturaliter quidem articulos petere, sed si morbosae materiae nimia adsit copia, vel loca solita illam recipere nequeant amplius, tunc dispergi posse per omnes corporis partes.

In veteranis Podagricis hoc toties observatum fuit. Sic observavit *Celeberrimus Hahn* (w), a manu dextra incepisse paroxysmum; dein cubitus & pes dexter occupabatur: simul afficiebatur latus sinistrum, costis turgidulis & subrubris: porro transibat morbus in manum sinistram; & tandem in pedem ejusdem lateris. Sed & ipsa facies phlogosi repetita perfundebatur, & *Ardor quidam, cum igne lambente comparandus, totum caput exagitabat, molestus adeo sensu, ut vel levissima tegumenta jugiter a capite raso removeret aeger &c.* *Tricesima septima agebatur dies, qua nuchae tumor & rigor, & calor auctus, & pervigilium, & verticis dolor, spasmusque genu alterius, negotium faciebant.* In alio paroxysmo a pede dextro incepit malum; post septem dies lateris sinistri costae affligebantur, cum laesa respiratione, & maxima deglutitionis difficultate; dein dolor aurem sinistram, cubitum & manum ejusdem lateris, infestabat (x). Ossa lingualia in eodem aegro affecta observavit cum importuno gulae spasmo deglutitionem turbante, sed eodem die, dolore manuum occupante, gula liberabatur (y).

Testatur *Platerus* (z), quod viderit, nodos calce podagrica turgentibus in ipsa auricula crevisse. Imo, in mercatore podagrico, diu & misere afflicto,

ex

(s) Sydenh. de Podagra. pag. 550. (t) De Caus. & Sign. Morbor. diuturn. Lib. II. cap. 12. pag. 66. (*) Ibidem. (u) Sermon. XII. cap. 6. pag. 308. (w) Hist. Podagr. Eminentissim. &c. pag. 5. & 6. (x) Ibidem pag. 12. (y) Ibidem pag. 21. (z) Prax. Medic. Tom. II. pag. 598.

ex toto corpore, per poros, adeo ut etiam palpebrae oculorum non exemptae fuerint, ejusmodi materiem gypseam, circa poros cutis mox in topbos mutatam, prodidisse, observavit.

Plura his similia & mihi contigit aliquoties observare; sed haec sufficiunt, ut constet, quam late pateat Podagrae in corpore dominium, ubi morbus jam altas egit radices. Sequitur, ut considerentur illa symptomata, quae paroxysmi tempore aegrum affligunt, & quo ordine haec se mutuo excipere soleant, denuoque evanescere.

§. 1261. **D**olor adest tensivus, dilacerans, coarctans, increfcens sensim, decrefcens iterum, cum madore, rubore, tumore; finitus diaphoresi, fotu lecti, pruritu, desquamatione, vel abiens in cretam, calcemve, vasa runpentem, articulorum vincula, formam, motum, usum, privantem.

Nunquam accuratius morbus aliquis describitur, quam a Medico, qui illum passus fuit; praecipue, si assuetus omnino fuerit, morbos considerare, non perfunctorie aut raptim, sed omni cum attentione. Haec fuit ratio, quare Sydenhami *Traëtatus de Podagra* adeo ab omnibus laudatus fuerit. Sic autem describit propriam calamitatem (a).

Quamvis enim, uti ad §. 1257 dictum fuit, quaedam praecedant mutationes in corpore, dum Podagrae paroxysmus in procinctu est, multi ad haec leviora non attendunt, vel commissis in diaeta vitiis attribuunt. Imo, licet futuram accessionem metuant, de tempore tamen incertos adoritur inopinato dolor. Sani lectum petunt, sed post mediam noctem excitantur, & somno excussi exclamant subito (b). Dolor autem eum refert, qui ossium dissociationem comitatur, cum sensu quasi aquae, tantum non frigidae, partis affectae membranis affusae, mox sequitur rigor cum horrore & febricitatione aliqua (c). Quandoque audivi miseros conquerentes, ac si cuneus, inter ossa sensim magis magisque impactus, distendendo dilaceraret omnia. Saepe & molestissima tensio in tendine Achillis percipitur, *nervumque tendit, vir sagittator velut telum emissurus* (d); jactatque se *Diva Podagra* (e), animadvertente nullo incurrens artubus. Observavit Coste (f) febris comitantis majori minorive vehementiae respondere podagræ paroxysmi intensitatem.

Dolor autem hic primo remissior, gradatim intenditur (& pari passu rigor atque horror recedunt); idque in singulas horas; donec tandem sub noctem ad apicem pervenerit (g). Variis dein modis sensum doloris exprimunt miseri; quandoque pressuram & coarctationem percipiunt; alii rosionem; quidam vivum ignem dolenti parti inhaerere clamant. Podagra enim *adedit, depascitur, urit, tenet, inflammat, coquit* (h). Doloris vero acerbitas facit, ut perpetuo jactent aegri

(a) Pag. 547. &c.

(b) Lucian. tom. 3. pag. 670.

(c) Sydenh. tractat. de

Podagra pag. 547.

(d) Lucian. tom. 3. pag. 666.

(e) Ibid. 665.

(f) Traité sur la Goutte pag. 61.

(g) Sydenh. de Podagra pag. 547.

(h) Lucian. tom. 3. pag. 652.

corporis membra, quae non dolent, & mutato corporis, vel & partis dolentis, fitu levamen quaerant, quod tamen vix inveniunt, nisi decurso nyctemeri spatio, a primo appulsu paroxysmi; quo tempore aegri post materiae peccantis modicam digestionem, & difflationem aliqualem, subito a dolore respirant; licet hanc illi liberationem isti membri affecti positurae, qua postremo usi erant, immerito acceptam referant (i). Centies audivi Podagricos, acriter increpantes domesticos suos, quod non citius invenissent illum partis affectae fitum, cui deberi unice dolorum levamen firmiter credebant. Cumque morosiores esse soleant Podagrici, quandoque intempestiva iracundia augent morbum, vel saltem turbant ejus decursum.

Sequitur tunc lenis mador cutis, & postea sensim somnus subrepat, a quo dum evigilant, laetantur, cum, dolore multum imminuto, partem affectam tumore recenter occupatam cernunt, cum solum ante hac (quod in omnibus Podagricorum paroxysmis solenne est) insignior intumescencia venarum, membro vexato intertextarum, se in conspectum dederat (k).

Neque tantum in doloribus Podagricis, sed & in aliis pluribus, observatur, quod dolore maxime urgente cutis tota sicca fit, & dum haec madescere incipit per totum corpus, imprimis in parte affecta, mitescat dolor. In doloribus colicis hoc toties observavi; uti etiam in dentium, & aurium, cruciati- bus, qui omnem fere superabant tolerantiam. Non tamen credendum est, calida sudorifera in similibus convenire; calor enim siccus accenditur ab his, dolores augentur, nec ullo modo madescit cutis. Sola diluentia, emollientia, laxantia, externe, interne, applicata, hunc effectum producant. In Podagricis, subacta, mutata, per teporem lecti, febriculamque comitem, doloris causa, referantur vascula cutanea, quae antea constricta fuerant. Quam pulchre hoc notavit *Lucianus* (l), dum miserum Podagricum inducit, tormenta sua enarrantem;

*Ut aridum atque aerumnabile corpus meum,
Manibus a summis, ad pedum vestigia,
Sanie mala, atque amaro succo felleo,
Violento spiritu clausis meatibus,
Constitit! ut clausum dolores exacuit!*

Omnium saevissima Podraga observatur, quae non mutat colorem cutis, nec ullum tumorem facit, dum nempe morbosa materies minimis vasis impacta haeret. *Hippocrates* (m), postquam monuerat, Podagram esse omnium morborum, qui circa articulos oriuntur, violentissimum, ac diuturnissimum, & qui aegerrime solvitur, addit sequentia: *At quo magis in tenuissimis fuerit venulis, ac in plurima corporis necessitate constitutis, & in nervis, & ossibus multis*

ac

(i) Sydenh. de Podagra pag. 548.

(k) Ibidem.

(l) Tom. 3. pag. 645.

(m) De Affection. cap. 8. Charter. tom. VII. pag. 629.

ac densis, eo sane tum permanentissimus morbus est, tum aegerrime profligatur. Haec etiam videtur fuisse ratio, quare Veteres Medici Podagram distinxerint in calidam & frigidam. Cum enim vidissent, Podagra correptum articulum tumere, rubere, calere, ad calidos tumores retulerunt tale malum (n): Quod si dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens collapsus sit, neque extumeat, frigidum hunc esse dixerim: tuncque jussit, calida acria remedia applicari: Caliditas enim collapsas partes in tumorem excitat, & internum calorem ad superficiem evocat. Crudelissima illa Podagra, quae absque ullo tumore vel rubore excitato in parte dolente decursum suum absolvit, rarius quidem occurrit; verum passim in initio Paroxysmi nullus tumor & rubor solet apparere, sed mitescente jam malo rubet, & tumet, pars affecta. Unde Aretaeus (o), hanc mutationem observans, dum non tumebat pars dolens, calida suadebat adhibenda remedia; si vero tumor & rubor adessent, frigida; dein addit sequentia; (atque ut compendio dicam) calore in principio, frigiditate in fine, opus est. Similem divisionem Podagrae, in calidam & frigidam, apud Caesium Aurelianum (p) legimus; qui deinde addit: Item initio, ut saepe contigit, similis color patientium atque sanarum videtur partium, attestante aequalitate, nullo emergente tumore. Dehinc inflatio partium fit cum rubore. Quapropter relevatio altiorum saepe sequetur. Scite admodum hoc & notavit Lucianus (q). Dum enim Medicus ab Ocypto causam exquireret doloris in pede, & ille, morbum dissimulare volens, vim externam pedi illatam accusaret, cum tamen sanus cubitum ivisset, respondit Medicus, probe gnarus, in Podagrae initio nil in loco affecto apparere praeter dolorem;

Cur non adest ergo gravis inflammatio

Ipsa in loco, nec humidum fomentum habes?

In Gymnasiis enim praesto erant Medici (r), quoniam inter exercendum saepe vulnera, contusiones, contorsiones, luxationes, multaque alia, fieri solent. Quod & patet ex loco Galeni (s), cujus alia occasione mentionem feci ad §. 164. In palaestra enim acromium a clavicula diductum fuerat, & magister (παιδογυμνασις), humerum luxatum credens, extensione facta reponere nitebatur, atque illum artificiose illud tentasse, testatur Galenus. Aderant ergo in gymnasiis homines gnari, qui succurrere poterant ilico, si quid infortunii contigisset; & hinc jure ab Ocypto petebat Medicus, cur fomentum non haberet in pede, si in palaestra vis illata foret.

Cum observarent Veteres Medici, inopinato Podagram ingruere, inferiores artus, & quidem extrema illorum, primo occupari, venas varicosas reddi, dolorem excitari acrem, & ultimo partem tumere, crediderunt, materiam morbosam aliunde derivari in partem dolentem, & hanc derivationem vocabant

(n) Aretaeus de caus. & sign. morbor. diurn. Lib. II. cap. 12. pag. 67.

(o) Ibidem. (p) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. 2. pag. 559.

(q) Tom. III. pag. 669. (r) Mercurial. de Arte Gymnastica Lib. I. cap. 12. pag. 95. (s) Commentar. I. in Hippocrat. de Articulis. Charter. Tom. XII. pag. 322.

bant fluxionem, vel & catarrhum, ἀπὸ τῆς καταρρέειν, a defluendo, dictum. Hanc esse communem causam omnium morborum articulariorum statuebant. Sic *Aetius* (t) dicit: *Podagrica* & *Arthritica* affectio ejusdem speciei inter se existunt. Differt autem *Podagra* ab *Arthritide*, non toto genere, sed affectis locis. In omnibus enim debilitas articularum diuturna est cum fluxione. Confirmabantur in hac opinione, dum videbant, temporis intervallo accumulari denuo materiam morbosam, & dein derivari ad eadem loca; cruditates ex diaetae vitiis natas fovere & excitare morbum; & contra accuratam vivendi normam prodesse. Simul considerabant, quod *Podagrae* paroxysmum provocarent *ambulationes concitatiores quam pro more*, & *stationes diutius productae*, & *familiares excretiones suppressae*, & *consuetorum exercitiorum intermissiones* (u); quibus causis attribuebant articularum debilitatem, per quam aptiores evadebant, ut materies morbosa versus illos determinaretur.

Helmontius (w) hanc veterum Medicorum, quibus semper & ubique infensum se monstrat, opinionem explodit, & totam hanc *Catarrhi* fabulam evertere nititur. Statuit primo illud, quod ad §. 1255 dictum fuit; scilicet; *Podagram*, sive per parentum semina labatur in haeredes, sive demum proprio vivendi errore contrahatur, unius & ejusdem speciei esse, cum omni proprietate illam stipante. Deinde addit; *haereditariam saltem Podagram non derivari a catarrho, si in semine, hujusque constituto, per tringinta annos insensilis latuit*. Unde concludit, *si Podagra haereditaria careat catarrho; ergo & quaevis alia. Cum unius rei in specie semper sint eadem specifica constitutiva initia*. Cum autem dolor *Podagricus*, & quidem acerrimus, sine tumore fit quandoque, & tumor plerumque dolorem sequi soleat, non praecedat, negat humoris descensum, & tumorem, esse doloris causam. Postea autem omnium Medicorum medendi methodum explodit.

Certe, si *Helmontius* pacata mente considerasset Veterum Medicorum monumenta, credo, quod non tanta cum procacia insultasset illorum opinionibus, quae accuratis morborum observationibus, non autem fingendi libidini, ortum debebant. Putem, non inopportunum fore, breviter considerare illa, quae in *catarrho* sic dicto contingunt.

Incipit plerumque cum sensu ponderis quasi in capite, quandoque & obtusus capitis dolor adest, praecipue circa frontem, oculi lacrymantur, sternutatio oritur. Paulo post membrana narium interna incipit tumere, ita ut respiratio per nares integra tollatur, & hinc aperto ore dormire cogantur. Sequitur tunc depluvium lymphae tenuis, acris, falsae, nares & labium superius exulcerantis; & quidem tali copia, ut saepe pluribus muciniis opus sit homini, qui sanitatis tempore vix nares emungere cogitur. Solet paulo post sequi, quandoque etiam comitari, tussis molesta; qua nihil educitur fere aliud, quam tenuis humor, similis naturae ac est illa lympa, quae per nares depluit; unde & dolor in imo pectore percipitur, & quidem saepe molestus. Cubiculi

(t) Sermon. XII. cap. 6. pag. 308.

(u) Ibid. cap. 7.

(w) In capitulo:

Volupe vivent. morbus pag. 31. & seq.

tepore, blando victu, mollibus remediis, tenuis, qui antea fuerat, & acris, humor incipit mitior fieri ac spiffior. Naribus emungitur mucus coctus, spiffus, flavescens, quasi purulentus; & sputa similia ex pulmone prodeunt. Subsident sensim tumentes membranae narium, & pulmonis, redit sanitas, & melius se solent habere homines, quam ante catarrhum. Comitantur catarrhum plerumque tarditas, & obtusus dolor omnium artuum; totumque corpus grave sentitur.

An non omnia haec Symptomata docent, morbum a capite incipientem descendere versus inferiora; adeoque non errasse Veteres, dum defluxionis nomine utebantur.

Sed & Oesophagus, ventriculus, intestina, investiuntur membrana mucum fecernente; hinc & successive descendendo hae partes simili modo afficiuntur, vomitus pituitosi fiunt, mucosa per alvum egeruntur, & verae diarrhoeae mucosae sequuntur, non tantum in junioribus, qui catarrhosum mucum deglutire solent, sed etiam in adultis; uti alia occasione ad §. 719. dictum fuit. Quin imo satis verosimile videtur fluorem album uterinum, mitem nempe, qui absque ulla ulcerosa dispositione uteri nascitur, similem causam agnoscere. *Charletonus* (x) fluorem album vocat uteri rheumatismum, & notat, quod quandoque *narium mucum spiffitudine & lentore aequet*. Et postea (y), ubi causas fluoris uterini albi recenset, dicit; *Caeterum variae sunt ατομίας hujus uterinae causae, tum procatarrcticae, tum antecedentes. Aëris nimirum intemperies, frigidior simul ac humidior, sive a regione, sive a situ, sive ab anni tempore, sive a coeli statu, talis existit*. Sed notum est, aëris intemperiem frigidam & humidam catarrhis producendis quam maxime favere. Acri sub gelu vix audiuntur homines tussientes in templis; verum ubi degelascere incipit, humidus fit aër, & tunc omnes fere tussunt. Videtur & *Hippocrates* (z), ubi de fluore albo agit, simile quid credidisse, dum dicit de uteris pituita repletis; sic enim habet: *Interrogare igitur eam oportet, num, quod defluit, mordeat, atque exulceret. Atque si non mordeat, a cerebro defluere asserito*. Notum autem est, quod Veteres catarrhos derivare solebant a cerebro, quod frigidum & exsangue credebant. Et paulo post (a), agens de acetabulis pituita obductis, tanquam abortus causis, dicit; *Hoc autem modo noveris. Humida fit, & mucosum glutinosumque defluit, neque mordet*.

Constat, omnium articulorum cava, ossa excipientia & excepta, mucu lubrico subpingui inungi, qui partim ex glandulis, in cavis articulorum reperiendis, partim ex tota interna superficie ligamenti capsularis, articulum ambientis, fecernitur. Si jam similis mutatio his in locis contingat, ac in membrana mucosa, nares, fauces, pulmonem, &c., tegente, observatur, molestissima in articulis mala sequi poterunt, dolores, tumores &c.; & quidem ab iisdem causis. Vere & autumno catarrhi & coryzae frequenter occurrunt, dum
magnae

(x) De catamen. & rheumatismo uteri pag. 156. (y) Ibidem pag. 173.

(z) De Natura Muliebri cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 686.

(a) Ibid. cap. 17. pag. 689.

magnae aëris vicissitudines adfunt, sed & tunc articulares morbi frequentius observantur. Si calefacto corpore quis imprudenter se exponat frigido aëri, solet catarrhus sequi; qui inde & *refrigeratio* solet dici. Sed ab eadem causa toties sanissimi homines, post summos dolores, omnium vel plurimum articulo- rum usum perdiderunt. Antea ad §. 118. dictum fuit, *Alexandro*, dum ca- lente corpore in frigidissimum amnem se projiceret, statim omnes artus ri- guisse.

Credo, si omnia haec considerentur, patere, quod absque sufficiente causa *Helmontius* adeo debacchatus fuerit in Veteres Medicos, ob putidum illud Ca- tarrhi, ut dicit, figmentum, imo scholas medicas catarrhofas nominaverit, quia scilicet Catarrhum somniaverant. Materies enim morbosa adest, sensim collecta, vel & antea filens, nunc in actum excitata, quae sui in corpore prae- sentiam laesis quibusdam functionibus demonstrat (vide §. 1257), & serius vel ocysus deponitur ad artus, ibique Podagram facit. Cum autem plerumque ar- tus inferiores occupet primo morbus, non immerito descendere dicitur.

An ipse *Helmontius* meliora dixit? Certe a praecordiis illud, quod Poda- gram vocat, descendere fatetur, sed solita sua heteroclita phrasi: *Itaque Po- dagra est character morbidus, seminaliter in spiritu vitae insertus, qui suae ma- turitatis terminis fructum acidum fermentalem gignit, spermaticis partibus confer- mentabilem. Non existit ergo Podagra in cruore, multoque minus in excrementis. Verum podagrici primum agitantur in praecordiis, & tam internas potuum atque ciborum, quam externas aëris vicissitudines, sentiunt, imo & saepe has futuras praesagiunt. Quare patiuntur febriles motus primum, circa officinam spiritus vi- talis, ac quidem paroxysmi initiis. Etenim primi motus e praecordiis ascendunt, sedem animae sensitivae adoriuntur; conceptus namque in praecordiis character, Lunae atque Mercurii typos explicat, atque deinde in corde perficitur. Formatus autem, sive maturatus, character spiritum ibidem febrilem induit, quatenus in- ficit. Qui simul atque acorem symboli vitae, sive fermentalem, concepit, motu febrili abigitur squallens, & ad loca destinata (crudi videlicet spermatis in Syno- via articulorum) febriliter defertur. Spiritus enim sic infectus, & non humor (quod notandum) synoviam in se transparens, eum aciditate fermenti coagulat in grumum opacum. Adeo ut prae-ponticitatis conceptae gradu, calores, dolores, tu- moresque, Podagrae distinguantur. Laticem vero advocari doloris buccina, & per venas dimitti, ad eluendum, certum est, in scholis confirmasse defluxionum errores &c. (b).*

Putavi, quod non omni usu careret, si etiam longior textus ex *Helmontio* describeretur, ut pateret, quod multis verbis, & terminis fatis obscuris, nil aliud dixerit, quam quod Veteres Medici concinne magis statuerant. Late- re nempe, & filere, in corpore causam Podagrae, quae excitata, & in actum deducta, ad articulos deponitur. Spiritum vocavit illud morbosum latens, & non humorem; sed Veteres dixerant, haerere morbosam materiam in tenuibus venis, per quas non nisi tenuissima liquida fluere possunt, quod etiam sequen-
ti

(b) In capitulo: *Volupe viventiam morbus* pag. 315. n°. 28.

ti paragrapho probabitur. *Helmontius* laticem advocari dixit doloris buccina; Veteres dixerunt humores adfluere ad partem dolentem.

Certe videmus toties in morbis, aliquid, non nisi effectis suis in corpore humano cognitum, turbare totum corpus, & assimilare in suam naturam humores antea sanos, qui humores sic mutati constituunt materiam morbosam dictam Medicis, & quae materies morbosa potentiam saepe habet propagandi eundem morbum. In dysentericis putridum miasma recipitur ab adstantibus, & quamvis illud infinite parvum fuerit, omnes humores hominis sani in tabum dysentericum convertit. Parvo vulnuscule, cutaneo tantum, applicatur filum pure varioloso imbutum; susceptum illud contagium filet per plures dies, dein febrim accendit, totum corpus turbat, & convertit humores sanos in suam indolem ita, ut quandoque numerosae pustulae, omnes pure contagioso plenae, per omnem corporis superficiem nascantur. Nonne sic concipitur, illud, quod Podagrae producendae aptum est, diu latere in corpore, dein actuosum redditum ad certa corporis loca deponi, & ibi humores sanos in suam naturam assimilare ita, ut iidem producendo simili morbo reddantur idonei. Certe ex illis, quae ad §. 1255 dicta fuerunt, patet, Podagram non carere omni contagii suspitione.

His missis, considerare oportet reliqua, quae observantur contingere tempore paroxysmi Podagrici.

Postquam pars affecta, leni madore perfusa, incipit intumescere, levatur dolor. *Sequente die, forte etiam ad biduum triduumve, si materia Podagrae generandae apta fuerit copiosior, dolet nonnihil pars affecta, idque vehementius die jam advesperascente, levatur autem sub galli cantu (c); & postea aeger convalescit, saepe satis cito, si primus vel secundus morbi accessus fuerit.*

Ubi vero adultior jam morbus fuit: *Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, quo is, qui prior doluit; vel si prior iste jam dolere desierit, debilitas, quae eum infirmaverat, mox evanescit, tam viribus, quam integra sanitate, isti pedi statim restitutus, perinde ac nunquam laboraverat, si modo dolor pedem nuper tentatum ferocius lancinet (d).* Similis autem tragoedia luditur; & quandoque, si materia copiosior fuerit, utrumque pedem simul invadit: sic diversis accessibus constat Podagrae paroxysmus, qui toties renovantur, donec omne morbosum penitus dissipatum fuerit. *Nam isti Paroxysmi, qui hominum incautorum ac minus perspicacium oculos animosque soli fere perstringunt & occupant, nihil prorsus aliud sunt, quam series & ordo symptomatum ab illa methodo pendentium, qua uti solet natura in materia morbum committente foras pellenda. (e).*

Illam autem expulsio hujus morbidi citius vel tardius fit, pro majori copia, & viribus aegri magis vel minus integris. In vegetis hominibus, & illis, quos Podagra rarius invisit, diebus saepe quatuordecim finitur morbus (f). Scite hoc indicavit *Lucianus* (g): inducit Podagricum, haecenus ignorantem, se esse Μύσιν τῆς ἀνικῆς θεῶς, qui scipioni innixus foras egrediebatur ad blandum solis jubar, dicens:

Nam

(c) Sydenh. de Podag. pag. 548.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem. 577.

(f) Ibid. pag. 549.

(g) Tom. III pag. 648.

*Nam decima haec supra quintam lux, ni fallor, est,
Ex quo tenebris conclusus & Phoebus carens,
Cubilibus non stratis corpus macero.*

Verum in senioribus, atque iis, quos saepius afflixit, duobus mensibus; iis vero, qui vel annis, vel diuturniore morbi mora, fractiores jam sunt, non valet prius, quam aestas jam adultior eam fugaverit (b). Neque videtur adulta jam Podagra semper eodem tempore finire, cum aëris inclementia, aegri in diæta vitia, & alia, morbum prolongare possint. Hinc forte Hippocrates (i) medium terminum statuit, quem morbus & brevitate & longiori mora excedit quandoque. Sic autem habet: *Qui podagræ morbi sunt, sedata inflammatione, intra dies quadraginta desinunt*: Et Galenus (k) in Commentariis ad hunc Aphorismum notat, quod Hippocrates in Prognostico meminerit quadragesimæ diei, in quo morbi judicantur, qui non sunt plane diuturni, acutorum tamen terminum excesserunt.

In Podagra autem inveterata aliud obtinet. Antea jam monitum fuit, Paroxysmum generalem componi ex pluribus aliis minoribus. Tunc autem Paroxysmus major, sive generalis, jam protractior, quam olim fuerat, invenitur; ita etiam Paroxysmi particulares, ex quibus generalior componitur, diutius saeviunt singuli: cum enim antea particulares illi non ultra unum alterumve diem excruciant, jam ubicumque sedem figunt, maxime si pedes vel genua occupaverint, non ante decimum quartum diem castra movent (l). Unde tandem miseri toto fere anno aegrotant, demtis duobus vel tribus mensibus aestivis; deinde simul, praeter dolorem, patiuntur aliquam aegritudinem, una cum prostrato appetitu.

Observavit praeterea Sydenhamus (m), quamdiu vegetae adhuc vires adsunt, dolores esse validissimos; verum ubi senio, & diuturnitate morbi, debilitatur corpus, minuuntur dolores, & quidem gradatim singulis paroxysmis; tandemque aegritudine potius, quam dolore, aeger conficitur. Sed praeter hanc aegritudinem veteranus Podagricus hoc lenimen doloris redimit dolore ventris, lassitudine spontanea, & propensione quadam in Diarrhoeam; quae dum adsunt, dolor est mitis; qui simulac intenditur, haec symptomata evanescent. Unde conclusit Sydenhamus (n), quod *hoc in morbo dolor amarissimum sit naturae phar-macum, qui, quo vehementior est, eo citius praeterlabitur paroxysmus; atque insuper & longior erit intermissio & vice versa*. Observavit pariter & Coste (o), quo diutius intervallum fuerit, eo longiorem & severiorem instare paroxysmum.

Duplici autem modo a paroxysmo liberatur aeger: vel enim illud morbosum, quod circa articulos congeritur, per vasa cutanea exit, vel abit in creatam, sive calcem, podagricam dictam, quae tumoribus nodosis artus deturpat, & articulorum motus impedit. Quae bina seorsim considerari merentur.

An-

(b) Sydenh. de Podag. pag. 549.
pag. 282. (k) Ibidem.
(m) Ibid. pag. 553. 554.
goutte pag. 61.

(i) Aphor. 49 Sect. VI. Charter. tom. IX.
(l) Sydenh. tractat. de Podagr. pag. 551.
(n) Ibidem. (o) Traité pratique sur la

Antea dictum fuit, quod, incipiente dolore podagrico, cutis colorem non mutet, verum postea incipiat rubescere locus, & tumere; sed tunc simul dolor minuitur, & cutis madescere incipit, apertis vasis, cum antea sicca fuerit. Hinc nova colligitur similitudo Podagrae cum catarrhis sic dictis. Toties enim contingit, ut saeva odontalgia sequatur, si quis calens aurae frigidiusculae, per rimam fenestrae illabenti, sic exponatur, ut dimidium caput refrigeretur. Ubi ille dolor acerrimus duravit per aliquot horas, intumescere incipit gena, cum levamine doloris; qui tumor evanescere solet intra aliquot dies, absque ullo malo relicto, vel ulla suppuratione sequente; quae succedere solet, ubi a dente per cariem eroso odontalgia nascitur.

Quamdiu enim dolens Podagra furit, sicca in loco dolente cutis est, & tumor nullus; ubi autem materia morbosa solvi incipit, & meabilis reddi per vasa minus constricta, & pervia, pruritus sentiunt aegri; deinde vasis cutaneis magis dilatatis, sudoris forma exit; dum simul epidermis, exsiccata illo tempore, dum vasa cutanea nihil vel parum admodum transmittere poterant, secedit squammarum sub forma (p). Dum haec in se ipso & aliis observaverat Sydenhamus, statuit sequentia: *In Podagra nihilominus, quasi naturae praerogativa est, materiam peccantem suo modo exterminare, & in articulos deponere, per insensibilem transpirationem distillantem (q)*. Monet tamen, non adhibenda hic esse valida sudorifera, sed teporem lecti, & blandos diluentes potus, sufficere. Non autem Sydenhamus hic intellexit perspirationem insensibilem, strictè dictam; sed & sudorem; nam in alio loco dicit, madescere cutim. Per hunc autem sudorem exire noxium quid, inde patet, quod sudor Podagricorum, tam in manibus, quam in pedibus, admodum olidus sit, etiam in illis, qui corporis nitiditati servandae invigilant; imo ille sudor fusco, vel & nigricante, colore inficit purum argentum; simili fere modo ac sulphuris accensi vapor (r). Sic testatur Medicus, qui ipse Podagrae calamitates expertus fuerat. Et alibi monet (s), dolorem minui, & paroxysmum integre finire, dum pars affecta incipit exspirare foetidum tale serum. Hinc, sedulo perpensis Podagrae attributis, concludit (t), Podagrae virus aequè septicam vim habere, ac virus luis venereae; & etiam similiter in posteros propagari.

Non autem solum sulphur argenti nitorem deturpat: fumus carbonum fossilium, cespitum, qui bituminosi solent vocari, idem praestat. Pisces in aqua calcis macerati orbis argenteos obfuscant; imo & molle albumen ovi, imprimis coctione induratum, argentum simili modo tingit. Forte & plura alia similem effectum faciunt.

Observavit Hofmannus (u) in viro generoso, subinde podagrico, quod paroxysmum imminens praesentire solet maxime ex colore annuli, quem digito gerebat, ex mercurio mediante Venere & Tutia confecti; qui aliquot dies ante paroxysmum, & per totum morbi cursum, livorem ac nigredinem contraherebat, spontè tandem desinentem, pristino redeunte colore, sub declinationis tempus.

Ex

(p) Medic. Essays Tom. II. pag. 42. 43. (q) De Podagr. pag. 559. (r) Coste
 Traité Pratique sur la Goutte pag. 23. (s) Ibid. pag. 60. (t) Ibidem pag.
 33. (u) Medic. Rat. & System. Tom. IV. part. 2. Sect. 2. Cap. II. pag. 507.

Ex hæcenus dictis videtur patere, illud, quod Podagram producet, in pede verbi gratia, prius exstitisse in corpore, diu filuisse nondum actuosum, deinde vel temporis mora, vel aliis accedentibus causis, excitatum, reddi actuosum, turbare corporis functiones, deponi ad articulos, ibi acerbum dolorem excitare, fluida & solida corporis in suam naturam assimilare, sicque materiam, morbosam dictam Medicis, constituere, quae si per cutis vasa sub sudoris forma exeat integra, redit sanitas. Illud autem, quod sic per vasa cutanea forma sudoris exit, morbosas dotes habere, docet, levamen doloris, olidus foetor, metallorum obfuscatio. Observatio autem *Celeberrimi Hofmanni* indicat, illud virus podagricum jam assimilare sibi humores nostri corporis, antequam ad loca consueta deponatur; nam ex colore mutato annulli paroxysmum brevi futurum praenoverat. Si ergo totum illud morbosum diffari possit de corpore, non sequetur paroxysmus podagricus; sin minus, sola spes est, ut ad loca solita deponatur, depositum deinde sic mutetur, ut per sudorem, partis affectae imprimis, expelli possit: illo autem tempore, dum haec mutatio efficitur, dolor ingens adest, quem ideo vocavit *Sydenhamus* acerbum naturae remedium, quo utitur ad domandam morbi materiam: unde exspectabat, eo brevior fore paroxysmum, quo dolor magis urgebat: & contra, senio, & diuturnitate morbi, fractis viribus, dolor quidem reddebatur mitior, sed molestam aegritudinem tolerare debebant aegri, & paroxysmi reddebantur diuturniores, ita ut tandem vix unquam forent a morbo liberi.

Quot & quanta mala metuenda sint, si materiae podagricae depositio ad consueta loca impediatur, postea dicetur ad §. 1273. Ubi autem salutari naturae molimine ad articulos deposita est, debet sic mutari, ut inde diffari possit. Febris comes, quies, & tepor lecti, imprimis subigendae materiae morbosae profunt; & quamvis corporis exercitia moderata semper adeo laudentur in Podagra; etiam a *Celso* (w); tamen addit cautelam: *Nisi cum dolor increvit; sub quo quies optima.* Certe nemo persuadebit Podagrigo, dum acerrimum dolorem patitur, ut partem affectam movendo haec tormenta immaniter augeat. Verum *Sydenhamus* monuit (x); *Et quidem bene nobiscum agitur, quod, quoties dolor ita vehemens est, ut aeger motum tolerare non valeat, neque eo admodum opus habeat; ipso dolore, quod amarissimum naturae est remedium, aegro de vita prospiciente.* Si vero in morbo jam inveterato potius aegritudinem, quam validos dolores, perciperent, tales serio monet, corpus movendum esse omni modo, quo possunt, ambulatione, equitatione, ventione in rheda; caeteroquin in vitae summum discrimen venturi; praecipue si jam ad *animi deliquia, ventris tormina, diarrhoeam, aliaque his similia Symptomata, propendeant.*

Motum ergo corporis in paroxysmorum intervallis non tantum commendat (y), in aëre imprimis puro campestri; verum etiam, dum adhuc dolent artus. *Quamlibet enim in Paroxysmi initio aegro impossibile videatur, ut lationem in currum, multo minus ejus motum, ferre queat; attamen si tentaverit, non ita diu post sentiet, se minus a tali motu dolere, quam cum se in cathedra domi*

con-

(w) Lib. I. cap. 9. pag. 39.

(x) De Podagr. pag. 597.

(y) Ibid. pag. 595.

contineret. Simul etiam hoc commodi promittit, ut a motu lassatus dormiat facilius. Imprimis autem a motu exspectabat dissipationem materiae podagricae, ne in articulis, vel vicinis partibus, relicta tophos podagricos generaret; & hinc, nondum finito paroxysmo, aegros currum ascendere jubet; *cune opes, quae luxuriae, unde pullulavit morbus, irritamenta erant, facultates currus habendi subministrant* (z).

Tantam autem a motu efficaciam sperabat, quia ipse expertus erat, quod *exercitatio longa & quotidiana non tantum non officit generationi tophorum, sed etiam tophos veteres & induratos solvit, modo non tantum eo usque invaluerint, ut cutim extimam in suam substantiam mutaverint.* Certe *Lucianus* (a), qui accurate Podagrae historiam descripsit, chorum Podagricorum inducit, qui omnes baculo fulti prorepebant, ut sacra facerent *Divae Podagrae*, quae ipsa scipione gradum fulciens incedebat (b). Novus autem mysta ait, animum quidem & voluntatem praesto esse conanti gressus alternare ad januas, sed corpus ignavum non servire cupidini: urget tamen animum;

*Probe qui noverat,
Podager pauper ambulare si velit,
Nec possit, esse eum ponendum in mortuis.*

Ambulent ergo Podagrici, quamvis non absque molestia, ut nempe impetrent

*Dolori finem celerem
His temporibus vernis.*

Sed & Diva Podagra nuncio suo, qui quinto itineris die duorum stadiorum viam absolverat, in diligentiae praemium concessit, ut abhinc triennio leves dolores sentiret (c). Motum & *Celsus* (d) inculcavit: *si cui vero dolere nervi solent, quod in Podagra, Chiragraeve, esse consuevit, huic, quantum fieri potest, exercendum id est, quod affectum est, objiciendumque labori, & frigori.* Omnia haec molimina tentantur, ut nihil maneat reliquum de materia podagrica post paroxysmum, nec rigeant articuli, dum paroxysmi tempore ob doloris acerbiter diu immoti manent; a qua causa sola anchyloses difficulter curabiles quandoque fiunt; uti antea dictum fuit, quando de *Luxationibus, & Fracturis*, agebatur.

Vidi hominem, saltatoriae artis magistrum, qui bis in anno Podagra satis acriter infestabatur, & per viginti ac ultra annos nullam in articulis rigiditatem expertus fuit: numerosae enim familiae ut victum compararet, simul ac aliquam saltem dolorum remissionem sentiebat, mox lecto exhibat, & quantum poterat, incedebat, dumque hoc quotidie tentabat, citius liberabatur. Generosa

(z) De Podagr. pag. 591. (a) Tom. III. pag. 648. & 649. (b) Ibidem pag. 652. (c) Ibid. 657-659. (d) Lib. I. cap. 9. pag. 39.

nerosa autem haec molimina difficiliter impetrantur ab illis, qui laute & molli-
ter vivere consueverunt.

Praeterea metuebant semper Medici, ne materia podagrica, nisi dissipetur
continuo, concreveret in cretam, calcemve, vasa rumpentem, articu-
lorum vincula, formam, motum, usum, privantem.

In diuturna Podagra observabat Sydenhamus (e), tandem concretiones circa
articularum ligamenta tophaceas generari, quae articularum cutim, ipsamque cuti-
culam, destruentes, nudos tophos, cretam vel oculos cancrorum aemulantes, acicula
eruentes, exhibent conspectui, nonnumquam materia morbum committens, cubitis
impacta, tumorem subalbum excitat fere ad ovi magnitudinem, quae sensim inflam-
matur cum rubore. Cutis enim, sensim distenta a materia accumulata, inflam-
matur, tandem rumpitur, & similis cretacea quasi materies exit. Vidi in ho-
mine quadragenario, qui semper, & caste, & sobrie, vixerat, & vix credibili
cum patientia summos dolores podagricos tulerat, omnes fere articulos cor-
poris tophis talibus cretaceis obsessos; septem tantum annis Podagricus fuerat.
Raro autem contingit, ut tam cito adeo male mulctentur, praecipue dum
bonam vivendi normam servant, uti solebat optimus ille vir, qui ex religiosa
Franciscanorum familia erat.

Calcem autem hanc, sive cretam, non esse sanguinis tartarum, ad articu-
los transmissum, statuit Sydenhamus (f); sed, dum magna vis materiae in-
concoctae Podagram facientis in articulos quosdam depluit, & partes vicinas diu-
tius tumidas reddit, tandem accidit, ut partim harum virtus assimilativa suf-
flaminetur, partim a suffocante obstructione, quam in eis parit iners hic humor,
dicta materia generetur; quae a calore doloreque articuli in hujusmodi substantiam
cogitur, atque indies augetur, tum carnem, tum cutim articuli, in propriam natu-
ram vertens. Ex quibus patet, credidisse Sydenhamum, materiam podagricam
copiose collectam in articulis, dissipata parte subtiliori, in tophos cretaceos
concrevisse exsiccatam. In eadem opinione versatur Coste (g); & Celeberrimus
Mead, sensim cretaceam hanc materiam accumulari, pariter credidit
(h); subsidente enim tumore, effusi humoris pars, quae per cutis meatus exire non
potuit (& exigua sane ejus portio hac via exhalatur) in venas & lymphae cana-
les absorbetur: dum id, quod crassimum est, membranis adhaeret; & singulis do-
loris circuitibus cumulatum, interdum in duritiem quasi cretaceam concrevit, sen-
simque articulos opplet, & contundit. Verum antea patuit, per sudorem olidum,
& copiosum, notabilem copiam materiae podagricae exire de loco affecto.
Praeterea successiva illa collectio materiae cretaceae non videtur facile concilia-
ri posse cum illis, quae observantur in hoc morbo, uti postea dicitur.

Pro tartarea concretionem cretaceam hanc materiam habuit Celeberrimus Hoff-
mannus (i); & opinionem suam imprimis firmare nititur, quod nempe Podag-
rici

(e) De Podag. pag. 550. 551.
sur la Goutte pag. 23.

(f) Ibid. pag. 590.

(g) Traité pratique

(h) Monit. & Praecept. Medic. pag. 198. 199.

(i) Medic. Rat. System. Tom. IV. part. 2. Sect. 2. cap. II. pag. 506. &
sequent.

grici saepe etiam calculosi sint; quod cretacea illa materies ex tophis podagricis educta manifestissime naturam tartarei salis, ex acido & copiosa terra conflati, demonstrat; quod a nimia potatione vinorum, quae tartaro scatent, Podagra frequentissime nascatur; &c. Alii, dum audiebant aegros, furente Podagra, exclamare, quod vivi ignis, partem affectam comburentis, tormentum paterentur, crediderunt, in calcem vi morbi comburi ligamenta, & ossa. Quidam catarrhosum mucum sic concreescere posse opinabantur. Alii alia dixerunt.

Omniū autem maxime expendi merentur placita illorum, qui cretam illam podagricam sollicitè examinaverunt. *Celeberrimus Hales (k)*, postquam calculum humanum invenerat continere maximam copiam aëris non elastici, atque idem obtinere in tartaro, calculum vocavit tartarum animale, nec se dubitare dixit, quin idem obtineat in concretionibus podagricis, quas calculis similes esse asserit. *Egregius Whytt (l)*, dum plurimis experimentis probat magnam utilitatem *aquae calcis* in morbis calculosis, operae pretium credidit, tentare efficaciam *aquae calcis* in concreciones illas podagricas, imprimis cum Medici fere omnes supposuerint, magnam affinitatem esse inter calculum & cretam podagricam; & quidam asseveraverint, Chemico examine eadem omnino principia ex ambobus his concretis educi. Infudit hinc *aquae calcis* cretam podagricam, quae specificè levior supernatabat; verum pluribus aëris bullis emissis cito fundum petebat, & intra unum alterumve diem creta instar butyri mollis reperiebatur. Postea eandem cretam podagricam infudit aquae purae, & idem omnino effectus sequebatur. Unde conclusit, ex illis experimentis non posse deduci, *aquam calcis* similem effectum habituram in concretionibus podagricis, uti in calculis.

Nunquam inveni, calcem podagricam ita firmiter cohaerere, ac calculos; semper vidi, levi vi friabilem esse; quod & tentavi, dum haec scribo, in concreto tali Podagrigo, quod jam per viginti annos servaveram, & quod aequè friabile inveni, ac fuit illo tempore, dum illud ex topho podagrigo eximebam. Nec mirum est, Podagricos Nephritide calculosa laborare, dum saepe longo tempore lecto affiguntur immobiles, & in aliis casibus, ubi diuturnus decubitus vitari nequit, ut in paralyticis, fractura femoris, &c., pariter calculos concreescere, toties observatum fuerit.

Forte alia, & non improbabilis, ratio afferri poterit, quare calx podagrica nascatur.

Incomparabili industria *Celeberrimus Hallerus (m)* indagavit in nascente animali, quomodo ossa formarentur, & quamvis suam opinionem modestè proponat, conjecturae instar, enarrat illa, quae vidit. Observavit autem, totum nascentis animalis corpus glutem referre molle, adeoque & ipsa ossa; gluten autem illud in cartilaginem, haec dein in os, mutatur. Glutinis in cartilaginem promptus & facilis transitus est; requiri enim tantum videtur major
foli-

(k) Vegetab. Statics pag. 192.

(l) Medical Essays Tom. V. part. 2. pag. 714.

(m) Sur la formation des os pag. 252. &c.

soliditas. Longior autem & tectior via est, qua cartilago in os tendit. Cartilago, dum tenuis imprimis est, pellucet; primum ossescentis cartilaginis signum est opacitas & color flavescens, simulque incipit apparere fibrosa compages: octavo incubatus die haec mutatio cernitur. Decimo die, sanguinis rudimentum apparet, colore flavo se manifestans; undecimo die, rubedo adest; & eadem pars cartilaginis, quae incipiebat opaca fieri & flavescere die octavo, rubescit die undecimo, dilatatis jam sic arteriis, ut rubras sanguinis moleculas transmittere possint: eodem tempore & ossia durities in eodem cartilaginis loco observatur; idemque in callis ossium fractorum apparet, antequam in os consolidentur. Auctae magis magisque arteriae vicina premunt, consolidant, dum a sanguine dilatantur, simulque aptiores evadunt, ut crassiora transmittere possint, imprimis terram, quae sic interposita cartilagineae substantiae duritiem, & fragilitatem, addit, flexibilitatem ejus minuit, unde ex flexili & elastica cartilagine durum & fragile os nascitur. Dum acidum aceti huic terrae unitur, nascitur sal neuter splendidis crystallis micans, & ossa mollescunt denuo, atque ad cartilagineam naturam redeunt.

Terra enim illa in acidis solvitur; & cum de his differerem cum amantissimo collega *Störck*, maceravit ossa pullorum in aqua forti, addita aqua communi, diluta; & reddita fuerunt flexilia atque elastica. Postea instillavit oleum tartari per deliquium, & in fundo vasis cecidit pulvis, qui ablutus omni dote referebat meram terram. Dein integram calvariam, quae per annos in coemeterio jacuerat, immerfit aquae forti dilutae, & flexilis ac elastica reddita fuit tota calvaria.

Videtur autem, rubiae tinctorum radix agere tantum in hanc partem terream, illamque colore suo imbuere (*n*); & ideo cartilagineas non tinguntur, nisi dum ossescent, neque etiam callus uniens ossa fracta, antequam ossis naturam jam incipiat acquirere.

Cartilago ergo differt ab osse, quod careat hac substantia terrea, & si ex osse in acidis macerato tollatur illud terreum, redit cartilago, quae latuerat quasi in vero osse (*o*). Si illud terreum coloratum fuerit usu radices rubiae tinctorum, osse macerato in acidis, omne coloratum perit, & superest cartilago, nullo modo tinctorum (*p*). Observavit *Herissant* (*q*), concreciones illas podagricas integre dissolvi ab acido nitroso, nulla cartilagine, vel membrana, relicta: idem in Gallina annosa, quae similes concreciones circa digitos pedis habebat, observatum fuit; nam & post usum rubiae tinctorum concreciones illae rubro saturato colore tinctorum erant, & integre dissolvebantur in acido diluto (*r*). Unde confirmatur, terream substantiam ossium tingi a rubia tinctorum, & cum concreciones podagricae sola hac terra constent, hinc magis saturato colore imbuuntur, quam ipsa ossa.

Si jam consideretur, per ipsas vitae sanae actiones deteri perpetuo partes solidas, requiritur & restitutio perditae continua, ut sanitas conservetur. Constit

(*n*) Sur la formation des os pag. 9. & seq. (*o*) Fougereux Mém. sur les os pag. 5.
 (*p*) Ibid. pag. 23. (*q*) Ibid. pag. 22. (*r*) Ibid. pag. 96. 97. (*s*) Académ. des scienc. l'an. 1742. Mém. 497.

tit plurimis experimentis (s), a *Celeberrimo du Hamel* institutis, & ab aliis confirmatis, si animalis nutrimento addatur rubiae tinctorum radix, ossa tingi rubro colore; si dein nutriatur solito nutrimento, absque rubia tinctorum addita, tunc illam ossis partem, quae crevit hoc tempore, non esse tinctam; si vero denuo nutriatur, addita rubia tinctorum, color ruber iterum apparet: hoc modo vidit os variegatum, circulis rubris, & albis, *Du Hamel* in porco, quem tali modo nutriverat, & cujus os femoris transversaliter disciderat. Notandum autem, quod mensis spatium, quo rubia tinctorum nutritum fuerat animal, notabilis pars crassitie ossis rubro tingebatur colore, & cum antea demonstratum fuerit, partem terream ossium tingi solam colore rubiae tinctorum, patet, mensis spatium, notabilem terrae copiam ossi appositam fuisse, partim ad reparandum perdita, partim ut cresceret os: in juniore enim animali haec experimenta capta fuerunt. Sed & constitit experimentis, intra sex septimanarum spatium evanescere illam ossium rubedinem, si animal nutrimento solito, absque additione rubiae tinctorum, utatur (t). Dum nempe jacturam terreae ossis substantiae supplet alia similis materia, sed non tincta amplius rubro colore.

Inde videtur concludi posse, terream hanc substantiam separari ab osse, & separatam exire de corpore per solitas vias, quibus inutilia de corpore eliminantur: sed simul per vasa allatam similem materiam supplere non tantum hanc jacturam, verum & addere talem copiam, qualis ad incrementum ossium requiritur in juniore aetate.

Si ergo per repetitos Podagrae insultus sic mutata fuerint vasa, sic laesa fit ossium fabrica, ut illud, quod reparando ossi destinatum fuerat, ad debita loca venire nequeat, non videtur mirum, quod idem id, ad vicina loca depositum, tophos podagricos constituat. Ex ante dictis enim constat, cretam podagricam illas habere dotes, quae inveniuntur in terrea parte ossium, quae cartilagini addita illam reddit osseam.

Ubi ergo illud, quod reparando ossi servire debebat, in cavis articulorum colligitur, vix medicabiles anchyloses faciet; si ligamenta articulorum occupet, horum flexilitatem tollet; adeoque motum usumque partium abolebit, & forma miris poterit depravari modis. *Quandoque enim, unum pluresve digitos distorquens, fasciculo radicum pastinacae similes illos reddit, motu paulatim privans (u).* Unde, dum chorus Podagricorum divae Podagrae dotes concinit, ab illis vocatur *Περιχονδυλοπαρόφλα*, *callum articulis inducere amans*. Galba Imperator adeo male mulctatus fuerat, *manibus pedibusque articulari morbo distortissimis, ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere, aut tenere, omnino valeret (w).* Unde non immerito miser Podagricus sic lamentabatur; *Cum esse oportet, manus non habeo; oportet progredi, non sunt mihi pedes; oportet dolere, tum & pedes mihi sunt, & manus.* Tandem enim, ubi una cum morbo ingravescit aetas, *aeger ideo tantum vivit, ut sit miser, non ut vitae dulcedine minimum fruatur (x).*

Quam-

(s) Haller sur la formation des os pag. 17. (u) Sydenh. tractat. de Podag. pag. 550.
(w) Sueton. in vita Lib. VII. pag. 584. (x) Sydenh. tract. de Podag. pag. 552.

Quamvis autem haec materies terrea, quae calcem podagricam constituere videtur, solidescat facile, tamen una cum liquidis ad ossa defertur per vasa, imo & quandoque liquida sub forma exit ex tophis podagricis nondum penitus induratis; quod aliquoties me vidisse memini; & praeterea confirmatur miro satis casu. Dictum fuit ad §. 1255. de illo homine, qui, dum acerrimum acidum vomitu rejiciebat in paroxysmo podagrico, statim doloris levamen percipiebat. In eodem hoc homine circa metatarsum pedis dextri tumor durus apparuit, dum exiret viscida materies, similis albumini ovi, una cum paucis & parvis calcareis lapidibus, ex medio digito ejusdem pedis prodeuntibus. Haec autem evacuatio fiebat quatuor vel quinque diebus antequam regularis paroxysmus invadebat; qui, per tres quatuorve septimanas durans, finiebatur absque vomitu illo acido, absque urina sedimentosa, & absque fudore olido; quibus praecedentes paroxysmi solebant finiri: sed apparebant in una manu tres digiti, in altera duo, calce podagrica onusti. Si frigescerent digiti, acutissime dolebant; sed dolor per calorem semper levabatur. Non diu post larga copia cretae podagricae exibat per trimestre spatium ex sinistri pedis digito majore, sive pollice, & quidem ex illo loco, cui totum corpus innititur: manebat apertus ille locus, ex quo exiverat calx illa podagrica, corripiebatur febre, cui, per sudorem & urinam post triduum critice judicatae, succedebat paroxysmus, & utrumque pedem dolor occupabat, satis acer, per septimanam circiter. Oriebatur insolitus pruritus circa locum illum apertum, & leviter premendo uncia una alterave materiae liquidae calcariae prodibat; sequenti die, larga apertura facta, exibat media circiter pinta feri sanguinolenti, pleni calculis cretaceis; vulnus brevi consolidatum fuit, & aeger convalevit (y).

Cum ergo subito tanta materia colligebatur in hoc loco, non videtur ibi praeexistisse, sed ex aliis locis huc versus delata fuisse, per veram metastasin, dum dolor partis invitaret versus hunc locum materiam morbosam; uti dictum fuit antea, ubi in febrium historia de *Crisi*, & *Metastasi*, agebatur.

Fluxit ergo haec terrea materies cum humoribus sanis, & ossibus reddidit illud, quod quotidie perit de ossibus, uti & id, quod ad incrementum ossium in junioribus requiritur. Verum & eadem haec materies, dum per morbum mutatur, vel partibus ossibus ritè applicari nequit, ad alia loca deponitur, vel & eliminatur de corpore. Ad praecedentem paragraphum dictum fuit, *Platerum* observasse tophos podagricos in auricula, imo & in ipsis palpebris. In pulmonibus Podagricorum tales concretiones cretaceae inventae fuerunt (z); in renibus, & hepate, similiter (a). *Pechlinus* (b) vidit juvenes viros, torosos, optimi temperamenti, tam misere afflictos, ut jam a trigesimo anno tophos sudarent, & unus alterque ex illis jam ante quadragesimum aetatis annum hoc morbo periret. *In illis autem sic omnia in calcem coierant, ut quidquid redderetur sputi, sudorumque, prae gypsi copia candesceret.* Homini quinquagenario majori

(y) Medic. Observat. and Inquiries pag. 47 & seq. pag. 344. (a) Ibidem pag. 346. 347. lib. 2. observat. 25. pag. 272.

(z) Liger traité de la Goutte (b) Observat. Physico-Medicar.

jori, caeteroquin sano, leves Podagrae paroxysmi redibant per intervalla; simul erat adeo frigoris impatiens, ut etiam media aestate calefacere cubiculum debuerit. Subito incepit reddere urinas lacteas, quae post horam pellucidae fiebant, deposito ad fundum vasis sedimento albicante copioso, quod primo molle instar argillae erat, sed post unam alteramve horam, cretae instar sive gypsi, indurescebat. Talis urinae excretio, absque ulla interpolatione, duravit per octo vel novem menses; ita ut aeger judicaret, se plus quam sexaginta libras talis cretae materiae excrevisse (c). Quod autem maxime mirum videtur, mutato domicilio, cessabat illa urinae cretae excretio ilico, absque ullo sanitatis emolumento, vel detrimento. Simile quid *Baglivus* habet, ubi de Calculo, & Podagra, differit (d): *Nuper Artbriticus quidam Romae excrevit urinam crassam, copiosam, quae paulo post coagulata fuit in gelatinae consistentiam, & ita liber evasit ab arthritide.* In praecedenti observatione notatur, quod illud sedimentum potuerit scindi instar saponis. Sed & observata docuerunt, futuros tophos podagricos sub forma liquida collectos fuisse circa articulos. *Pechlinus* (e) vidit, in puero quatuordecim annorum, qui a teneris hoc morbo laboraverat, intumuisse cubiti articulum, sic ut laxatis cum tempore tunicis in sacculum propenderet; quod videbatur glutinis alicujus aut adiposae materiae Promum-condum. Verum apertus tumor liquorem prodidit salsum, statimque ad auras in album callum concreverunt.

Credo, ex haecenus dictis fatis apparere, quid de creta, sive calce, podagrica sentiendum sit. Videtur enim eadem esse cum terrea illa substantia, quae cartilaginem in os convertit, & qua ablata os antea durum denuo mollescit. Morbi autem mirabiles ossium observati videntur confirmare hanc sententiam. Antea ad §. 549, ubi de morbis ossium agebatur, quaedam dicta fuerunt de praeternaturali & morbosa ossium mollitie, ex *Celeberrimi Petiti* observatis. *Du Verney* (f) describit, ex tertio tomo *Aetorum Hafniensium*, mirabilem morbum hominis, qui vicesimo quarto aetatis anno incepit dolere circa pedum talos, dein genua, & femorum superiores partes; unde Podagra laborare credebatur. Post anni spatium dolebat omnibus corporis partibus, ita ut perpetuo decumbere cogeretur; ossa incipiebant mollescere; atque dolores illi non cessaverunt, nisi ubi omnia ossa adeo emollita fuissent, ut cerae instar flecti potuerint, absque dolore, in quasvis figuras. Verum a musculis se contrahentibus, cum ossa non amplius resisterent, sic minuta fuit corporis longitudo, ut miser, qui ante justae fuerat staturae, jam triennem puerum vix aequaret. Functiones tamen reliquae corporis, motu excepto, integrae manserunt; & sic vixit, usque ad annum aetatis trigesimum secundum; ultimo autem vitae mense redierunt dolores, perpetuo manentes ad mortem usque.

Observaverat autem *Petitus* (vide §. 549), quod, ossibus quamvis emollitis, cartilagines naturalem suam duritiem retinuerant.

Plu-

(c) Académ. des scienc. l'an. 1747. Hist. pag. 56. in 4°. (d) Opera omnia Prax. Medic. Lib. I. pag. 117. (e) Observat. Physico Medic. Lib. II. observ. 25. pag. 272. (f) Traité des maladies des os Tom. I. Praeface pag. 138.

Plures alii casus in Historia Medica habentur, qui docent, ossa corporis humani omnia, quandoque & quaedam tantum, penitus emollita fuisse: imprimis autem notari merentur illa, quae *Gagliardi* (g) observavit in simili casu.

Nobilissima nempe foemina, juvenis adhuc, sed fluxionibus rheumaticis obnoxia, post saevos & continuos cruciatus, habuit omnia ossa emollita, ut in cadavere viderentur potius constructa callosa quadam carne, in artubus superioribus & inferioribus; reliqua vero ossa cartilaginea tantum duritie praedita erant: dum autem rationem dat, cur ossa sic emolliantur, dicit: *Quare, cum filamenta ossium, dissoluto memorato osseo, seu gypseo, succo, rigida amplius non conservedur, ex eo, quia de sui natura mollia ac flexibilia sunt, hinc est, ut, illis ad primaevum statum redeuntibus, omnis duritiei causa cesset, & sic ossa necessario mollia fiant, & magis, aut minus, prout magis, minusve, dictus succus osseus, jam concretus, dissolutus fuerit.*

In miro autem illo casu, descripto ab Expertissimo & Eruditissimo *Morand* (b); ubi agitur de foemina, cui ante mortem omnia ossa emollita fuerant, hoc imprimis notandum est, quod validos dolores sentiret in illis partibus, quarum ossa postea debitam firmitatem amittebant; sed simul tunc emittebat urinam turbidam, lacteam, sedimentum copiosum deponentem, quod rite examinatum referebat gypsum, & in acidis fossilibus, & in aceto destillato, solvatur, cum effervescentia manifesta. Dum autem talis urina excernebatur, mitescabant dolores. Quandoque & copiosi sudores aderant, linthea maculantes ita, ac si creta pinguedini mista forent inuncta. Licet autem in misera hac muliere omnia ossa emollita fuerint, cartilagineae omnes manserunt immutatae, & pristinam albedinem, laevitatem, & elasticitatem, retinuerunt (i). Ossa autem emollita trahendo poterant reduci ad naturalem formam, sed sponte sua iterum incurvabantur, sibi relicta. Morbi hujus mirabilis historia, uti & sceleti, quod in Academiae thesauro servatur, exacta descriptio, concinnata a *Celeberrimo Morand patre*, habetur in monumentis Academiae Regiae Parisinae (k). Notat autem *Morand*, quod ossa hujus sceleti non servaverint eandem mollitiem, quam habebant in cadavere, sed firmiora reddita fuerint, & imprimis cranii ossa. Certè idem contigit, dum, maceratione in aqua forti diluta, calvaria ossea in flexilem & elasticam cartilaginem mutabatur; nam & haec exciccata majorem firmitatem acquisivit.

Caeterum, hanc materiam cretaceam, sive calcem podagricam dictam, dum circa articulos, horumque ligamenta, colligitur, motum impedire posse, & miras deformitates producere, sponte patet, tristibusque exemplis, quotidie obviis, confirmatur.

(g) Anat. off. pag. 70. & seq. (b) Histoire de la maladie singulière & de l'examen du cadavre d'une femme pag. 13. 17. (i) Ibid. pag. 74. (k) L'an. 1753. Mem. pag. 541 — 552.

§. 1262. **E**x quibus cunctis liquet, causam proximam hujus mali esse vitiatam indolem minimorum, adeoque nervosorum, vasculorum in corpore; tum etiam liquidi, quod nervosas partes alluit.

Patuit antea, in Historia Epilepsiae, & aliorum quorundam morborum, miras & subitas fieri mutationes in corpore, & stupenda mala produci, a latentibus causis, quas nullis sensibus assequi possunt Medici, quasque frustra in cadaveribus mortuorum inquiverunt toties. Unde merito concluderunt, horum effectuum causam latere in encephalo, & inde productis nervis. Nec absque ratione idem crediderunt de vera & exquisita Podagra. Latet morbus per annos in Podagra haereditaria; suo tamen tempore se manifestat. Ex avo transit in nepotem, cujus pater immunis mansit a morbo. Silet intermedio inter paroxysmos tempore, & multi Podagrici illibata sanitate fruuntur toto illo tempore, quo morbus abest. Hinc licet alii humores sint sani, potest aliquid latere in encephalo & nervis; quod nimis subtile est, ut turbet reliquas functiones; quodque tamen, suo tempore actuosum redditum, morbum producet: unde, uti antea ad §. 1257 dictum est, *Helmontius* statuerat, in digito dolente non esse Podagram, sed tantum pomum, sive fructum, radice. Illam autem Podagrae radicem in systemate nervoso haerere, multis probari potest argumentis.

Vidi hominem, qui molestissimum hoc symptoma passus fuit per biennium: dum sederet tranquillus, nihil percipiebat mali; sed simulac surgens erecto stabat corpore, mox vertigine corripiebatur, & cadebat. A peritissimis Medicis tentata fuerunt plurima, absque ullo successu. Inopinato Podagrae paroxysmus corripit hominem, qui nunquam hoc morbo laboraverat, liber fuit omnino a molestissima vertigine. Curandum habui hominem, qui dolore valido abdominis corripiebatur, cum delirio, & tremore valido totius corporis; postea cadit Epilepticus, & postquam mensis spatio tres insultus Epilepticos passus fuerat, acerrimus dolor Podagricus pollicem pedis invasit; sed omnino ab epilepsia immunis mansit, postquam Podagricorum coetui adscriptus fuerat; postea bis in anno regulari Podagra laborans. Monuerat jam *Hippocrates* (1), affini Podagrae morbo epilepsiam solvi; dicit enim; *Magni morbi, in vehementia existentis, solutio coxarum dolor.*

Praeterea, antea ad §. 1258 dictum fuit, terrore valido, uti & gaudio, subito curatam fuisse Podagram, dum validis & subitis animi affectibus sensorium commune & nervi agitabantur. Notavit *Helmontius*, uti ad §. 1257 monitum fuit, prima ingruentis paroxysmi podagrici vestigia in praecordiis percipi; sed & eodem loco animi affectus validi turbas suas excitant; & vicissim, sordes circa praecordia haerentes miris modis totum sensorium commune turbant; uti pluribus demonstratum fuit ad §. 701; ubi de Delirio Febrili

age-

(1) Epidemic. Lib. II. text. V. Charter. Tom. IX. pag. 187.

agebatur. *Hippocrates*, & *Aretaeus*, in tenuissimis venulis, imo in nervis intimis, Podagrae sedem statuerunt; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Imo *Aretaeus* (m) addidit, dum de hoc morbo ageret; *Est autem omnium simul nervorum affectus, si auctum malum omnibus ingruat.*

Haec omnia si considerentur, patebit, non sine ratione statui, causam proximam Podagrae haerere in vitiata indole minimorum, sive nervosorum, vasculorum in corpore; vel etiam, in degeneratione subtilissimi liquidi, quod per minima haec vasa movetur, vel illa alluit.

Anatomicorum enim industria demonstravit, nervos majores constare fasciculis minorum nervorum; qui iterum in minores dividi possunt; nec haecenus armati oculi, nec dexterrimae manus, finem hic invenerunt: nemo enim unquam vidit simplicem fibrillam nerveam, sed tantum minimorum nervulorum fasciculum, qui adhuc ulterius dividi posset, nisi minutissima moles omnem artem, omnem dexteritatem, eluderet. Verum omnes illi fasciculi propriis in vaginulis haerent, & tenuissimo liquido madent, ne cum se mutuo concrecant vicini. Omnia ergo haec nervulorum integumenta vasculosa sunt, & in minimis tenue admodum liquidum continere possunt tantum, quod licet tenuitate cedere videatur fluido, quod per fibrillae ultimae nerveae cavum movetur, tamen magnam subtilitatem habere debet. Si jam consideretur, tenuissimum illud rorem, qui concretionem impedit, denuo resorberi per venas, quae, in initio minimae, evacuant se in majores trunculos, & tandem in venas sanguineas, quae, uti antea dictum fuit, constanter turgent paroxysmi podagræ initio, poterit impediari facilis resorptio tenuissimae illius lymphæ, quae mora poterit degenerare, & male afficere partes, quas alluit, & humectat. Unde etiam videntur intelligi Podagrae diversitates, prout in minutissimis, vel paulo majoribus, vasculis morbus haeret. Hinc etiam omnium crudelissima observatur Podagra, dum non tumet pars affecta; uti antea dictum fuit.

§. 1263. **E**t quidem liquidum peccans hic, acrimonia, & majore tenacitate; solidum, nimia vasculorum angustia, & rigiditate.

Multae rationes docent, in humoribus acrimoniam adesse. Licet enim validus dolor adesse possit, dum obstructa vasa urgentur ab humoribus a tergo prementibus, sicque distrahuntur fibrae, uti in *Historia Inflammationis* explicatum fuit, tamen & dolentissima Podagra observatur, absque tumore & rubedine partis dolentis; ubi & vix ulla febris, vel saltem exigua tantum, adest. Tunc autem Medici solent incusare acrimoniam, quando summi dolores absque motu aucto adsunt: potest tamen humorum visciditas huic acrimoniae juncta esse; imo quandoque & in aliis morbis contingit, ut acre viscido inhaereat irretitum, sicque fixius haereat, & difficilius extricari possit; uti de

Scor-

(m) De caus. & sign. morbor. diurn. Lib. II. cap. 12. pag. 65.

Scorbuto antea ad §. 1153. dictum fuit. *Sydenhamus* (n), qui omnes animi nervos intendit, ut hunc morbum intelligeret, accusavit acrimoniam. *Cofte* humorum acrimoniam, visciditati majori junctam, pro causa morbi habuit (o); imo septicam acrimoniam hic agnovit, per quam ossa & cartilagine carie destruuntur (p). Sentiebat, paroxysmum instare, dum acres, copiosae, lacrymae oculos irritabant perpetuo; uti ad §. 1261. dictum fuit. Praeterea illos, qui acri victu utuntur, & vino liberalius indulgent, caeteris paribus, magis affligit morbus; & contra lenitur diaeta lactea.

Certum est, in corpore sanissimo humores in majorem acrimoniam vergere; verum acre, in humoribus natum, expellitur de corpore per urinae vias, vel & per cutis spiracula exhalat, simulque, ubi talis acrimonia copiosior adest, sive sponte nata in corpore, sive ab ingestis acrioribus producta, sitis sequitur, quae invitat ad largum aquosi potus usum, ut abluatur illud acre, & per solitas vias acre illud dilutum expellatur de corpore. Sed observavit *Cofte* (vide §. 1257.), instante paroxysmo, urinas per plures dies prodire pallidas, subturbidas, instar potus limonati, & tanto severiorem metuebat paroxysmum, quanto diutius haec signa praecesserant; quae docebant, humorum acrimoniam adesse, quae tamen non satis expellebatur per urinae vias. Et contra, citius levare morbum, observavit, si urinae flavam, vel rubram, hypostasim magna copia deponerent. Unde videntur tubuli uriniferi in renibus strictiores esse, neque satis facile transmittere illa, quae naturali lege exire per hanc viam debebant de corpore.

Memorabilis observatio confirmat modo dicta. Notum est, a *terebinthina* sumpta, imo etiam ab eadem externe inuncta, odore grato violaceo imbui urinam, & satis cito quidem, ita ut post pauca minuta in propria urina hunc odorem observaverim, dum experimenti gratia quinque grana hujus balsami nativi deglutiveram. Verum annosa *Podagra* laborans quotidie mane & vespere sumferat dracham *terebinthinae venetae* cum *polio montano* coctae (q), & quidem constantissime per integros septemdecim menses; excepto, quod paroxysmi *podagrici* tempore interpolaretur ejus usus; & tamen nunquam se prodiderat in urina violaceus ille odor (r). Verum quidem est, quod *terebinthina* per coctionem perdat fragrantiae suae partem non contemnendam; sed tamen patuit, illam mansisse accumulata in corpore, dum nihil de hac per renes excerneretur. Sitis enim immodica urgebat, & per salivalia organa *terebinthinae* odor viam inveniebat. Sputa enim copiosa tenacia prodierunt, odore & sapore *terebinthinae* penitus imbuta; & licet, statim ac sputa talia prodire incipiebant, abstineretur a *terebinthinae* usu, *fons tamen videbatur inexhaustus*, *omnisque saliva nil nisi foecundissima terebinthinae progenies erat*. *Nec mirum!* Adeo longo enim temporis tractu decantati hujus remedii frugem periclitati fueramus, ut tota humorum massa imbui ejus substantia potuerit commode. Cum
au-

(n) Tract. de Podag. pag. 559. (o) Traité de la goutte pag. 27. (p) Ibidem pag. 33. (q) Hahn histor. Podagr. Eminent. &c. pag. 10. & seq. (r) Ibidem pag. 16.

autem per plures dies molestus ille salivae odor persisteret, ex oleo amygdalarum, saccharo, & vitello ovorum, parabatur remedium, quod saponacea sua vi divideret sic tenax illud terebinthinaceum, ut facilius integre de corpore eliminari posset; quod etiam ex voto successit; dum, paucorum dierum tempore, usu hujus remedii continuato, illud incommodum tollebatur.

Patet inde, illud, quod tam cito & facile transit per urinae vias in fanis, retineri per tot menses posse in Podagrisci corpore, adeoque per urinae vias non exire omnia, quae secundum sanitatis leges eliminari debebant. Forte & hoc considerari meretur inter causas, quare Podagrisci toties fiant calculosi. Ideo & Sydenhamus inculcavit serio potum tenuem, & motum corporis inter paroxysmorum intervalla, ut renes liberarentur ab illis, quae haerere ibi inciperent, & calculosis concretionibus originem dare possent. Jussit enim (s), ut Podagrisci, prandio contenti, decumbant incoenati: *Haustum tamen cerevisiae alicujus tenuioris liberaliorem sibi indulgeant; quandoquidem etiam renum calculo generando proclives fere sunt tales, cujus concretio a liquore ejusmodi hoc tempore hausto multum impeditur; refrigeratis scilicet ab eo renibus, prolutisque.*

Verum & videtur incusari posse simul major humorum tenacitas. Observavit Coste (t), sanguinem eductum de venis Podagricorum, qui vigore aetatis & bona temperie fruebantur, habuisse densitatem phlogisticam instar pleuriticorum: copia tamen partis rubrae minor erat, & serum abundabat. In debilibus jam, & morbi diurnitate fractis, pars rubra nigricabat, & feri copia adhuc magis abundabat; quod viride erat & subsalsum. Cruor autem ille, dum refrigerat, jam foetebat (u). Hahn invenit sanguinem vena missum in Podagrigo fatis bonae notae; post annum catarrhoso muco viscidum; tribus mensibus postea floridum denuo; post sex menses sanguis erat tenax, & pituitosus; sicque nunc melior, nunc pejor, apparuit sanguinis indoles: sex autem ante mortem mensibus, praeter morem tenax, luridus, teter, inflammationem spirans, e pede emissus fuit sanguis. Omnia haec monstrant, majorem tenacitatem humorum in hoc morbo inventam fuisse; imo concluderunt aliqui, totum morbum a sola hac aucta visciditate in humoribus pendere, adeoque produci ab illis alimentis & potulentis, in quibus mucilago abundaret (w). De hac re autem antea dictum fuit.

In solidis autem partibus major rigiditas culpatur; ex qua sequitur vasorum major angustia; uti ad §. 33. probatum fuit; & major resistentia liquidis, quae per vasa moveri debent.

Ideo proventa aetate frequentius Podagra occupat (§. 1255.), cum sensim magis magisque rigescant solidae corporis partes. Externum frigus, dum vasa stringit, hinc Podagricis adeo inimicum est, & frequenter paroxysmum excitat, uti antea monitum fuit. Unde veterani Podagrisci, qui fere toto anno sunt miseri, aestivis saltem mensibus commodius valere solent. Perspirationis fo-

(s) Traetat. de Podag. pag. 579. (t) Traité sur la goutte pag. 21. 22. (u) Histor. Podag. Eminentiss. &c. pag. 13. 17. 25. 20. (w) Liger traité de la goutte pag. 63.

solitae imminutio, & imprimis ficcitas cutis inter digitos pedum, qui olido sudore in fanis madescere solent, pro indicio instantis paroxysmi haberi solet; uti antea dictum fuit. Ubi autem constricta antea vasa laxantur, & transmittere incipiunt humores, humescit cutis, dolores leniuntur, & morbus in parte affecta versus finem properat; uti pariter antea jam notatum fuit.

§. 1264. **U**nde in locis a cerebro remotissimis, motui maxime resistentibus, ob soliditatem, duritiem, exercitium, pondus incumbens, primo se manifestat.

Omnia haec vera sunt in morbo incipiente; tunc enim pedes primo invadere solet. In morbo autem jam adulto, dum augetur copia materiae morbosae, pedum articuli saepe non sufficiunt, ut omne illud capiant; & tunc etiam alia loca occupantur; praecipue, si post frequentes jam toleratos paroxysmos sic mutata fuerit partium fabrica, obstructis, vel compressis, aut infarctis, vasis, ut impediatur materiae podagricae depositio versus has partes. Tunc enim quandoque manus, genua, aliasve corporis partes, invadit morbus; vel & per totum corpus miris dispergitur modis; uti antea dictum fuit. Videantur illa, quae ad §. 1259. de hac re dicta fuerunt.

§. 1265. **E**jus vitii autem (1262. 1263.) origo proxima in indigestione viscerum, non attenuantium, assimilantiumque, satis assumpta in indolem requisitam in liquido nervoso, id est ultimae elaborationis ultimo effectu, spiritui vitae, & radicali seminis proliferi materiae, hinc se innectit clanculum.

Si considerentur illa, quae nutritionem spectant, patet per inevitabiles vitae sanae actiones liquidorum nostrorum copiam minui, solida deteri, quotidie; hinc nisi restituerentur perpetuo illa, quae perduntur continuo, brevi corpus nostrum destrueretur. Sed non hoc tantum; verum etiam humores humani, calore corporis, motu per vasa, degenerant a blanda indole, & in acrimoniam mutantur putrescentem: unde, nisi aciora, nocitura corpori, si manerent, eliminarentur de corpore per cutis vasa, urinam, & alvum, novusque blandus chylus restitueret hanc jacturam, brevi actum foret de corpore. Manifeste hoc apparet in illis, qui strictissimo jejunio corpus macerant, si per viginti quatuor horas ab omni cibo & potu abstinerint. Vires enim languent, ita ut solitos labores tolerare nequeant; imo saepe in animi deliquium cadunt, licet quiescant. Anima in his olere incipit; urina parca acris stranguriam facit; quae omnia emendantur, dum cibo potuque reficiuntur. Aucta haec per inediam acrimonia humorum primo se manifestat quidem in primis viis, & vasis majoribus; verum ubi & tenuissimi humores sic affici incipiunt, sequuntur pervigilia, epilepticae convulsiones, febres furiosae, & tandem mors (x).

Ve-

(x) H. Boerh. Institut. Med. §. 757.

Verum alimenta, quae ingeruntur, non sunt eadem cum illis, quae deperdita fuerunt; sed debent sic mutari per actionem viscerum, & vasorum, ut, amissa propria natura; acquirant indolem nostrarum partium solidarum, & fluidarum. Demonstrarunt Physiologi ingentem illum apparatus, qui requiritur, ut ex ingestis reparentur perdita. Manducatio dividit, & salivam una cum aëre miscet intime cibis; ventriculus recipit, retinet, fovet, suos humores admiscet; dum simul hoc viscus, una cum contentis suis, pressione diaphragmatis, & muscutorum abdominalium, agitur perpetuo, atque hepate & liene, sanguine calido copioso plenis, fovetur, cum haec viscera partim accumulabant, partim incumbant, ventriculo; idem & a pancreate succumbente fit. Mutati sic in ventriculo cibi, liquidiori sub forma exeunt per pylorum in intestina; admiscetur bilis utraque, & succus pancreaticus; in toto tubo intestinali, in omni puncto, ex arteriis exit tenuis lymphæ, quae contentis intestinorum intime miscetur; per lactea vasa resorbetur tenuior pars; donec, omni utili succo exhausto, foeculenta pars per alvum exeat. Chylo autem sic resorpto admiscetur lymphæ tenuis venosa, a toto corpore redux; tandemque chylus, sic dilutus, ut pro maxima parte constet humoribus animalibus, guttatim instillatur sanguini, per venam axillarem praeterlabenti; cum hoc pellitur ad cor; dein per pulmonem in aortam; & cum sanguine arterioso per totum corpus circumducitur.

Chylus ille, dum cum sanguine sic movetur, jam multum perdidit de natura ingestorum; sed nondum tamen perfectam indolem nostrarum partium acquisivit: per vasa enim mammaria separatus, & in mammis collectus, adhuc saepe dotes ingestorum retinet. *Loweri* autem experimentis constitit, chylum, postquam per octo horas fluxit cum sanguine per vasa & viscera nostra, deposita propria natura, jam assimilatum esse humoribus nostris, adeoque aptum, ut restituantur perdita ex hoc chylo jam mutato.

Si autem ex tot conditionibus, ad perfectam talem assimilationem requisitis, una vel plures defecerint, effectus ultimus erit diversus, aliqua sequetur degeneratio, imprimis in tenuissimis humoribus, qui maxima elaboratione indigent, ut absque impedimento per minima corporis vasa fluere possint. Si maneant eadem ultimae assimilationis vitia, accumulabitur sensim major copia degeneris humoris; qui, si non exeat de corpore, mora acrior, & minus meabilis, reddi poterit; sicque tandem, ad loca huic materiae, jam morbosae, recipiendae apta depositus, morbum producere.

Hinc patet, quare *Aegineta* (y), de hoc morbo agens, dixerit: Humor praeter naturam, & partium debilitas, hunc morbum faciunt. *Quando enim altrix facultas partium labefactata fuerit* (ἡ θρεπτικὴ δύναμις ἀτονήσῃ) *ob ciborum copiam, ex qua cruditates contingunt, humor abundans in quamcumque articulationem, quae antea debilior fuerat, se conferet, & distendens colligantes nervos, dolorem faciet.*

Sed & *Sydenhamus* (z), proprium morbum attentissime considerans, post ab-

(y) Lib. III. cap. 78. pag. 57.

(z) Tractat. de Podag. pag. 557.

absolutam Podagrae historiam, dicit: *omnes animi nervos variis hujusce morbi phaenomenis contemplandis acriter intendens, illum Ἀπεψία, seu labefactatae tamen in partibus quam succis corporis universi concoctioni, ortum debere existimo.* Haec autem deinde latius deducit. Certe illa, quae hactenus dicta sunt de hoc morbo, hanc sententiam pulchre confirmant. Divites, lautissime viventes, imprimis infestat Podagra; & constitit, eosdem a morbo curatos fuisse, dum, iniqua sorte, divitiis orbi, cogebantur, frugalem victum in sudore vultus sibi suisque quaerere. Si enim, minus perfecta assimilatione facta, forte quid degeneraverit in humoribus, illud subigetur per labores, corporisque exercitia, vel expelletur de corpore. Panem atrum, & lardum sale fumoque induratum, avidè comedit, & optime digerit, durus arator; quae pessime gravarent ventriculum hominis, sedentariam vitam viventis. Unde & illi, qui plus aequo libris impalescunt, toties Podagrifici fiunt, dum salubre corporis exercitium nimis negligunt. Inde etiam senescentibus frequentior morbus; dum minus agile per aetatem corpus motibus perficiendis minus aptum evadit.

Sed & postea, quando de cura agetur, illud ulterius confirmabitur. Laudaverunt Medici toties dietam lacteam, ut nempe in sani animalis corpore paratus humor daretur; qui facilius a debilioribus visceribus subigi posset. Dietam mollem ex eupeptis cibis, & simplicem, laudavit *Sydenhamus*; jussitque Podagricos, solo prandio contentos, incoenatos lectum petere. Deinde corporis exercitia Podagricis suadet quam maxime, ita ut dolentibus adhuc pedibus incedere illos jusserit. Si remedia, maxime decantata, consideramus, sunt imprimis talia, quae languentem viscerum chylopoieticorum actionem excitare, & emendare, valent. Si enim prima in coctione aliquod vitium manserit, illud in reliquis coctionibus difficilius emendabitur ita, ut perfecta omnium assimilatio fiat. Imo licet reliqui humores, qui per majora vasa fluunt, satis boni fuerint, in minimis vasis, & subtilissimis liquidis secretis a sanguine, quae per tenerrima haec vasa moventur, poterit manere quid a natura alienum; quod sensim copia auctum, vel & mora pejus redditum, diversos, & miros, morbos producere poterit. Videantur illa, quae ad §. 1262. dicta sunt. Cum igitur in Podagricis haec degeneratio morbosa in subtilissimo totius corporis liquido haereat, inde *Helmontius* (a), Podagram in vitae spiritu diversorium suum nactam esse, statuit; cumque in praecordiis officinam spiritus vitalis poneret, & circa praecordia ingruentis paroxysmi primordia saepe sentirent Podagrifici, hinc in illa opinione confirmabatur. Subtilissimis autem partibus, sive solidis, sive fluidis, inhaerere morbosum hunc characterem, etiam inde conclusit, quod Podagra haereditaria esset, & per tot annos silens latere posset in corpore, antequam in nervum erumperet (vide §. 1255); unde dixit (b); *Non est cruori character ille Podagrae commistus, at bene moderatori partium solidarum. Mutatur nimirum multoties cruor, totaque alimenti suppellex, ante Podagrae haereditariae venturum adventum.*

Cer-

(a) In Capitulo *Asthma & Tussis* §. 40. pag. 293.
ventium morbus. §. 11. pag. 313.

(b) In Capitulo: *Volupe vi-*

Certe in morbis haereditariis quam maxime mirum videtur, quod in nascentis hominis molecula minima jam haereat illud, quod post triginta annos morbum faciet, tanto temporis spatio in silentio quasi obdormiens. Sed omnia, quae generationis opus spectant, parum adhuc intellecta sunt, licet summi viri omne ingenii acumen adhibuerint, & nullis laboribus pepercerint, ut haec mysteria indagarent. Ille, qui fecit omnia, dedit animalibus & plantis potentiam se multiplicandi: hoc dum fit, debet de toto hoc praeparari quid, & abscindi de integro hoc manente, quod erit alterum simile huic; haec est genitura, aliam ex alia prolem substituendo multiplicans naturam: hoc exire posse de corpore fabricato, manente corpore integro, scimus.

Sed incomparabilis *Reaumurii* (c) industria patuit, rudimentum illud vitale futuri animalis per plures annos posse manere immutatum, & longo quasi somno sepultum, non crescens, aptum tamen, ut inde prodeat animal, quod sui simile producet postea. In regno vegetabili germen futurae plantulae in femine maturo reclusum quam diutissime servari poterit. Nobilis vir, qui sapidissimos melones singulis annis in horto colebat, melonum semina bene sicca servabat vasis purissimis vitreis exacte clausis, nec terrae mandabat unquam, nisi prius per integrum decennium servasset, dum firmiter sibi persuasum haberet, ex diu servatis feminibus longe meliores fructus produci. Ex feminibus plantae, *Mimosae* dictae, sive *Sensitivae*, per octoginta annos servatis, dum in scrinio neglecta jacuerant, ab avo olim ex Indiis receptis, a nepote dein terrae mandatis, plantulas surrexisse vidi, quae vividissime, ad levissimum tantum attactum, foliola contrahebant. In historia naturali versatissimus *Eques de Baillou*, qui immensum thesaurum fossilium, aliarumque rerum naturalium, quem collegerat indefesso labore & summa industria, *Augusto Imperatori* tradiderat, ut sub tantis auspiciis illam in ordinem redigere posset, & augere perpetuo, casu invenit in scriniolo fabas, quarum quaedam miniato colore fulgebant, aliae variegatis coloribus pulcherrimis omnium oculos in se rapiebant. Vocabatur Hortulanus, in arte sua nemini secundus, qui, diligenter lustrans haec semina, terrae adhuc mandari posse, ut germinent, dixit. Optimus senex *de Baillou* risit, monstravit schedulam, quam una cum fabis his invenerat, quae docebat jam ultra ducentos annos servatas fuisse, & licet integrae viderentur, tamen vix verosimile esse, ut post bina saecula plantam sui generis producerent. Hortulanus scalpello, non sine molestia, duras fabas has dividens, vidit, germen integrum esse, cotyledones sanos, nil mucidi, nil corrupti; hinc audacter dixit, se non moveri omnibus illis ratiunculis; sed certum esse, quod arte sua excitare posset tam diu sopitum hoc germen, ut vegetaret. Maceravit per aliquot dies in pura aqua fabas, ut molliretur externa superficies; dein fertili terrae commisit; blando calore fovit; & post aliquot septimanas jam una alterave germinare ceperunt, posteaque plures aliae, quae Phaseoli plantas ad magnam satis altitudinem scandentes exhibuerunt.

Sed certe & in corpore humano ipso observantur similia, quae docent,
quae-

(c) Mémoir. pour l'histoire des insectes Tom. II. pag. 30.

quaedam diu latere in corpore, vix incrementum capientia, quae post annos simul & semel se manifestant. Pilorum in cute pubis rudimenta haerent; sed circa pubertatis tempus prodire incipiunt tantum; & tunc cito crescunt. In maxillis minorum abortuum diffractis vidi dentium primordia manifestè, non tantum illorum, qui primi prodibunt, sed & illorum, qui septimo vel octavo aetatis anno, & ferius adhuc, subito crescere incipient, priorumque locum derelictum occupabunt. Notum est, in utraque maxilla ultimos dentes molares saepe ad vigesimum quintum & ultra aetatis annum manere in alveolis suis gingiva tectos, & postea, saepe non sine magna molestia, emergere; unde & dentes sapientiae vocari solent: horum tamen rudimenta in maxilla abortuum vidi, & in foemina octogenario majore, penitus jam edentula, miratus fui, eosdem illos dentes emeruisse manifestos, non sine metu haeredum, ne effoeta haec anus denuo juvenesceret. Omnia haec modo dicta si considerentur, non adeo absolum videbitur, infelix Podagrae, aliorumque morborum, feminium nascentis hominis primo rudimento sic innecti posse, ut nullo signo se manifestet per plures annos, tandemque determinato vitae tempore in actum deducatur, & similem, ac in parente olim fuerat, morbum producat. Omnia, uti modo dixi, in generationis opere, mysteriis plena sunt: acutissimi observatores detexerunt plura, quae jam facta erant; modum autem, quo fiebant haec, quae facta mirabantur, nemo evidenter explicuit; saltem quantum novi. Prudenter certe Columella (d) dixit: *Nec generandi quidem data est potestas manibus aut plantis: sed, quod hominibus ignotum esse voluit genitor universi, ventre protexit, ut divina praeditus ratione rerum aeternus opifex, quasi quibusdam secretis corporis, in arcano, atque operto, sacra illa spiritus elementa cum terrenis primordiis misceret, atque hanc animantis machinae speciem effingeret.*

§. 1266. **C**ujus (1265.) ratio iterum deducitur ex causis remotis (1255. 1258.)

Si jam cum dictis conferantur illa, quae ad numeros hic citatos de causis remotis allata sunt, patebit has tales esse, ut digestionem, attenuationem, & assimilationem, ingestorum turbent, & impediunt; unde cruditas nascitur; & si diu similes causae egerint, a naturali sua indole multum degenerabunt corporis humores; adeoque Podagrae producendae, vel excitandae, si antea jam adfuerit, dabunt occasionem.

§. 1267. **S**upponit itaque omnes fere coctionum vitiatas functiones ad producendum hoc malum (1265.), & quidem vitio in majoribus vasis, liquidisve, vix sensibili.

Omnia illa vitia in usu sex rerum naturalium commissa turbant saepe multas viscerum functiones, & alios morbos plures producere possunt, uti facile pa-

(d) Lib. III. cap. 10. Auctor, rei rustic. Tom. I. pag. 376.

patet. Verum ipsa Podagra ex his sequi potest, licet vix ullum vitium in majoribus vasis, aut liquidis crassioribus, appareat. Dictum enim fuit antea ad §. 1256. & 1262, illud, quod postea dolorem podagricum excitabit in pede, nullum saepe sui signum dare, nisi dum ad artus delatum fuerit. Unde *Helmontius* (e), licet spiritus vitalis sedem in praecordiis poneret; & *Archaeum* suum circa cardiacam, sive os ventriculi superius, locaret, tamen non credidit, aliquid morbofi in ventriculo haerere, quod Podagrae quasi fomitem daret: *Nec est enim character ille Podagricus silens, materialiter, aliquo depositus in nido, segregatoque stabulo in plicis aut rugis stomachi exceptus, tanquam tartarus aliquis exoticus adhaerens. Sed est in ipso vitae Archaeo concreditus character.*

Quandoque enim Podagrici toto inter paroxysmos intervallo se credunt sanos; imo quandoque media nocte, dum sani lectum ingressi fuerant, saevus dolor corripit nil tale suspicantes; uti antea dictum fuit. Unde ad §. 1262. conclusum fuit, causam proximam Podagrae haerere in subtilissimis partibus solidis & fluidis corporis. Sed antea dictum fuit in Epilepsia, & in Febre Intermittente, causam proximam horum morborum in minimis his partibus quandoque haerere. Unde etiam tales morbi saepe se invicem mutant, imo destruunt quandoque. Antea patuit, molestam vertiginem, Podagra sequente, perfecte ablatam fuisse. Febris intermittens quandoque delevit Epilepsiam exquisitam. Vidi in homine robusto, aliquot jam Podagrae accessus passo, tertianam vernam; post secundum paroxysmum pollex pedis acri dolore corripiebatur; nec rediit amplius febris. Notum autem est, tertianam vernam, licet mitis fuerit, raro ante quintum paroxysmum, & plerumque septimo tantum, finiri. Solet in talibus febribus, sponte; vel per artem, sursum aut deorsum evacuari materies biliosa, magno cum levamine; hinc & illi tale remedium praescriptum fuerat; quod mane sumisset, nisi de nocte Podagrae paroxysmus se manifestasset, quem turbare dum nollet, prudenter ab usu purgantis remedii abstinuit; & intra quatuordecim dies, a Podagra liber, optime se habuit tota aestate. Neque potui observare, quod postea biliosas evacuationes habuerit, licet aegrum & adstantes monuerim, ut sollicito attenderent.

§. 1268. **A**deoque curatio impossibilis, nisi per medicamenta, quae integre haec vitia emendare queant, & subtilissimum peccans rite corrigant. Unde incurabilis fere haecenus habita, nisi paucis Empiricis.

Dolorem lenire, non est Podagram curare; cum sponte sua semper minuat, & dissipata omni materia morbosa, cesset Paroxysmus. Sed vera curatio Podagrae est, ut nunquam postea redeat morbus, licet etiam causae, excitare paroxysmum valentes, applicentur corpori; de quibus §. 1258. dictum fuit. Illae enim causae procatarticae non fecissent Podagram, nisi praedisponens

(e) In capitulo: *A sede animae ad morbos* §. 11. pag. 236.

nens ad Podagram causa praëxstitisset in corpore; quae si sublata fuerit, morbus abest.

Observatur enim, bona diaeta leniri morbum, imo saepe per plures annos filere, si solo lacte vivant aegri, uti postea dicitur; attamen tales non sunt curati, & causa praedisponens manet, licet, per talem diaetam sublatis causis occasionalibus, causa praedisponens non fuerit actuosa reddita, sed siluerit per plures annos. Observatum enim fuit, si ad pristinam diaetam redierint, omisso lactis usu, tales aegros acriori Podagra laborasse, quam ante, licet se sanos omnino credidissent. Agitur ergo hic de radicali illa cura, quae characterem illum Podagricum dictum *Helmontio* delet integre, & subtilissimum illud peccans rite corrigere potest. Uti enim ad §. 1256. dictum fuit, non illud, quod in loco dolente ardet, dolet, Podagra est, sed ejus productum tantum: Aderat degenerans illud tubtile ante Paroxysmum; sed tunc morbum facit, dum in articulos deponitur. Hinc dixit *Helmontius* (f); in sananda Podagra *meditandum est, quomodo e spiritu vitae character seminalis Podagrae sit abolendus Quo alias perstite nil actum est, electo medico dignum. Neque enim ad intima spiritus vitalis scrinia quivis tabellarius accedit, nisi legatus amicus.*

Tale autem remedium jactabat esse *Arcanum corallinum Paracelsi*, quod Podagram in suo femine interimeret. Neque videtur fuisse medicamentum purgans per alvum, sed nostris constitutivis commiscibile. Credibile videtur, quantum ex obscura descriptione colligi potest, ex argento vivo paratum fuisse illud remedium, quod mite erat, nee corpus turbabat multum. Non enim validas evacuationes in hoc morbo desiderabat *Helmontius*; uti ex alio loco patet (g); sunt demum morbi, quibus nulla est occasionalis materia. Quibus tamen sub periodum sua excutitur materia connexa, velut ignis e silice: non habentes, inquam, aliam sibi occasionem praeter impressiones ideales. Qualis est Podagra, Caducus, Mania, Asthma, &c. Quorum scilicet perfecta sanatio consistit in characteris seminalis, & incorporei fermenti, ablatione, non item in materiae cujusdam sequestratione.

Chemici in arcanis suis, quae ad intima corporis penetrare posse sperabant, spem posuerunt. Veteres Medici laudaverunt *Helleborum*, quem difficillimis morbis eradicandis parem credebant. Sic *Aretaeus* (h) dixit; Podagricis *Vetrarum* magnum remedium; sed in primis morbi invasionibus; quod si multis jam annis inveteravit, vel a majoribus per successionem descendit, aegrotum ad mortem usque comitatur.

Sydenhamus (i), postquam diaetam, exercitium corporis, & alia, Podagricis praescripserat, monet, illos immunes non fore omnino a morbo, licet cuncta haec religiose observent; sed insigne malorum lenimen promittit tantum. Ille enim, qui hujusce morbi curationem molitur, id negotii sibi dari, debet credere, ut totius corporis habitum immutet, atque illud ad pristinam constitutionem.

(f) In Capitulo: *Volupe viventium morbus* §. 25. pag. 315. (g) In Capitulo: *Ignotus hospes morbus* pag. 405. (h) De curat. morbor. diuturnor. lib. I. cap. 12. pag. 133. (i) Tractat. de Podag. pag. 592. & seq.

tutionem resingat, quantum per aetatem, & reliquas circumstantias, fieri possit: quod in Paroxysmorum interstitiis, non in ipsis Paroxysmis, annitendum est. Cande autem fatetur (k), quod, Therapeia radicalis, & usquequaque perfecta, qua quis etiam a diatbesi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet, atque in naturae sinu reconditur, nescio quando, aut a quibus, in lucem extrahenda. Nec desperabat tamen, quod aliquando tale remedium inveniretur, imprimis fultus exemplo corticis Peruviani, qui tam feliciter febres intermittentes curat, quae toties ad omnes Medicorum conatus rebelles manebant. Patet inde ratio, cur haecenus Medici radicalem podagrae curam, si non omnino impossibilem, saltem difficillimam habuerunt. Hippocrates (l) de Podagra dixit, quod sit omnium, qui circa articulos oriuntur, affectuum, violentissimus, & qui difficillime solvitur, & permanentissimus. Licet autem longus sit & molestus, minime tamen lethalis.

Inde apud Lucianum (m) Podagricorum chorus insuperabilem Deam vocat Podagram; quae & se ipsam ἐνίκητον δεσπότην πόγων dicit (n), quae nullo thure placatur, quae consuevit iracundior occurrere illis, qui plurima tentant remedia (o). E contra.

*His, qui nihil sapiunt mihi contrarium,
Animam gero mitem, & fio placabilis.*

Causas autem difficillimae curationis, vel & saepe impossibilis, enumerat Aurelianus (p); & inter illas notat; Passio haec initio parvitas causa negligitur, & contempta convalescit &c. ob hoc igitur passio perseverare, atque corpora possidere, meditatur. Non autem minus etiam longorum lenimentorum causa, quibus recessisse videtur, cum sanos aegrotantes fingendo promittit, adjuvante etiam intemperantia, qua cum saepe concipi passio perspicitur, manere posse non dubitatur.

Empyrici soli, qui audacter adeo de corio humano ludere solent, jactant, se suis arcanis vel radicatissimam Podagram funditus tollere posse. Cumque ditiores praecipue infestet hic morbus, undique advolant, ut ingenti saepe pretio nugas suas vendant credulis. Novi plures, qui, saepius quamvis ab his nugivendulis decepti fuissent, tamen faciles praebebant aures, dum novus agyrta jactaret similia. Facile enim solet humanum genus illa credere, quae optaret vera esse. Conantur autem tales homines fidem mereri, dum dolentibus paroxysmi tempore partibus applicant talia, quae cruciatus lenire videntur, dum Paroxysmi particularis declinatione dolor sponte remittit. Verum optime monuit Sydenhamus (q) aegros: Quin potius sub initio Paroxysmi ista usurpet, & statim edocebitur, quam ficulneum sit istud auxilium, quam vana spes; cum haec Epithemata nocere quandoque possint, prodesse nunquam. Sed & ante Sydenhamum

(k) Tractat. de Podag. pag. 606.

(l) De Affection. cap. 8. Charter. Tom.

VII. pag. 629.

(m) Tom. III. pag. 649.

(n) Ibidem pag. 653.

(o) Ibid.

pag. 655.

(p) Morbor. Chronic. Lib. V. cap. 2. pag. 560.

(q) De

Podag. pag. 601.

mum similia monuerat *Aurelianus* (r), postquam farraginem remediorum a variis laudatorum recensuerat, & exploserat: *Fit praeterea, ut accessiones tempora percurrant, & sua sponte levigentur, atque ita occurrens declinatio, vel paulo proximius lenimentum, eventum curationis afferat. Quod si forte vere profuisse putaretur declinationi adhibitum, rursus initiis necessario noxium comprobatur.*

Utinam illis jactatoribus contingeret illud, quod scite fingit factum fuisse in binis Syris *Lucianus* (s). Hi enim fame subacti, & victi inopia, terram pererabant totam vagi, & mare, jactantes, se possidere haereditario jure unguentum, quod leniret faevos dolores; cujus tamen compositionem, ob juratam tacendi fidem, revelare nolebant. Verum iratissima *Diva Podagra* jussit, ut severae poenae, bacchanalium suorum comites, convolarent ilico, & miseros crudeli torquerent dolore, donec; frustra illito unguento, cogerentur fateri, nec suum arcanum, nec ullum aliud, vincere posse Podagram; quae invicta dein exclamat;

*Cognoscat unusquisque, me solam Deum
Non deliniri Pharmacis, non obsequi.*

§. 1269. **H**aereditaria, & tophacea, curatu omnium difficillima.

Licet autem Podagra semper arduus curatu sit morbus, tamen varios difficultatis gradus in curando hoc morbo agnoverunt Medici, & statuerunt satis unanimiter, haereditariam omnium difficillimam esse; imo *Aretaeus*, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, de illa curanda desperavit; uti etiam de illa, quae admodum inveterata jam est, & tophos podagricos in variis corporis locis produxit.

Omnes agnoscunt summam difficultatem curandae Podagrae haereditariae, tamen non videtur omnino desperandum esse. Constat enim observatis, quod quandoque hic morbus ex avo in nepotem transeat, cujus pater immunis ab hoc morbo totam vitam transegit, praecipue si sobriam, & quotidianis laboribus exercitatum, vitam duxerit. Si dura paupertas potuerit confirmatam jam Podagram eradicare, videtur admodum verisimile esse, eandem hoc efficere posse, ne morbosus ille character, haereditate susceptus, in actum deducatur unquam, sed silens obdormiat tota vita. Verum quidem est, quod non videatur omnino deletus ille character, cum transire observetur in progeniem tamen; sed & illa, frugali vita, & salubri corporis motu, pariter cavere poterit, ne latens morbi vestigium in nervum erumpat; sicque spes erit, ut tandem ex tali familia exstirpetur infelix morbi radix. Haereditariam phthisin, cavendo Haemoptoën, sic deletam fuisse, antea dictum fuit, ubi de hoc morbo agebatur.

Haereditariae Podagrae validum Paroxysmum ipso aetatis flore senserat Me-

(r) In loco modo citato pag. 565.

(s) Tom. III, pag. 660.

dicus (t); severa diaeta, aliisque, de quibus postea dicitur in curatione, immunem se praestitit a Podagrae cruciatibus per duodecim annos, & ultra. Nec tamen videbatur radix mali superata fuisse. Dicit enim, se dictasse egregium hunc tractatum, cum scribere non posset, ut rigidae hyemis, & diri morbi, quo decumbebat, taedia falleret, simulque proximo prodesset. Patet tamen inde, quantum sperare poterit Medicus, si docilem & constantis animi aegrum nactus fuerit, qui frugali mensa Podagrae cruciatus redimere velit. *Cornaro*, sola diaeta ab articulario & aliis pluribus morbis liberatus, integrum saeculum complevit, tandemque absque ullo morbo praegresso vivere desiit (u). Tamen post quadragesimum modo annum sobrie vivere inceperat; antea gulae deditus morbosam agebat vitam.

Ubi vero eo usque invaluit, ut tophi, creta podagrica pleni, in variis corporis locis nascantur, credebat *Sydenhamus*, uti ad §. 1260 & 1261 dictum fuit, ipsam corporis substantiam in morbi fomitem jam conversam esse, adeoque & morbum difficillime curandum fore. *Hippocrates* (w) hanc Prognosin dedit in hoc morbo: *Quicumque, aut senes sunt, aut circa articulos callos (ἐπί τῶν ῥῶματι) habent, aut aerumnose vivunt, hi omnes sani fieri non possunt humana arte, quantum ego novi &c. Qui vero juvenis est, & circa articulos nondum callos habet, & accurate vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studiorum ratione, hic sane, medicum intelligentem nactus, sanari poterit.*

Tamen, uti postea patebit, bona vivendi ratione, & opportunis remediis, multum profici poterit, etiam in Podagra tophacea. *Sydenhamus* (x) testatur, se expertum esse, quod exercitatio longa, & quotidiana, non tantum officit generationi tophorum, sed etiam tophos veteres, & induratos, solvit, modo non eo usque invaluerint, ut cutim extimam in suam substantiam mutaverint. De possibili resolutione cretae, five calcis, podagricae postea in curatione adhuc quaedam erunt dicenda.

§. 1270. **E**x iisdem deducitur, Venae sectionem non attingere mali materiam, sedem, causam: prodesse tamen aliquando casu, revellendo parum, & vires urgentes minuendo (1257.).

Ex illis, quae ad §. 1262 dicta fuerunt, patuit, in liquidis tenuissimis, & vasis minimis, imprimis haerere causam proximam hujus mali; & inde conclusum fuit ad §. 1268, curationem sperari non posse, nisi a talibus remediis, quae integre possunt emendare abdita haec vitia, & subtilissimum peccans rite corrigere. Verum per Venaesectionem tantum educitur crassior humorum pars, sanguis nempe ruber, post factas secretiones tenuiorum humorum, re-
dux in venas ex arteriis; unde nihil de morbi materia per sanguinis missionem
eva-

(t) Coste *Traité sur la Goute*. In Praefat.

(u) *Cornaro raadgeving &c.*

(w) *Praedict. Lib. II. cap. 7. Charter. Tom. VIII. pag. 815.* (x) *De Podagr. pag. 590.*

evacuari, neque per hanc emendari poterit vitium, in tenuioribus longe vasis & fluidis haerens.

Non agitur, proprie loquendo, hic, an non conducat quandoque Podagricis sanguinis missio, verum an ad Podagrae curationem commendari mereatur. Si aeger plethorae signa habuerit, aut certo anni tempore sanguinis missioni affuetus fuerit dudum, tunc certe Venae sectione opus erit; uti antea ad §. 106. dictum fuit. Si paroxysmum comitetur febris vehemens, delirium, respiratio difficilis, materia morbi non rite deposita ad loca solita, tunc prudentes Medici sanguinis missione utuntur, ut periculosa haec symptomata emendent; non autem curandae Podagrae spem ponunt in sanguinis evacuatione: sic certe sentiebat *Celeberrimus Mead* (y); qui observaverat; *sanguinis missionem id plerumque efficere, ut morbus locum, quem jam tenet, deserat, & derelinquat.* Si ergo materia podagrica, pectus, cerebrum, aliaque viscera, infestaverit, usum habere poterit Venae sectio, non tantum, ut leventur molesta & periculosa symptomata, verum etiam hac spe, ut morbus locum mutet, & in artus derivetur.

Sed simul inde patet, ubi artus rite occupat Podagra, tunc a Venae sectione metuendum esse, ne morbi materia locum mutet, & viscera infestet; uti postea ad §. 1273. dicitur. Unde *Sydenhamus* (z) pro regula practica in curatione hujus morbi statuit sequentia: *Non est itaque adhibenda Phlebotomia, vel ad praecavendum paroxysmum, qui timetur, vel ad istum, qui jam adest, mitigandum; in iis nempe, qui aetate sunt proveciores. Quamvis enim, qui educitur, sanguis Pleuriticorum, & Rheumatismo laborantium, sanguinem ut plurimum referat, attamen Venae sectio haud minus insigniter in hoc morbo officere aegro, quam in duobus praedictis prodesse, cernitur.* Non improbat quidem in juvenibus, si immodicis imprimis potationibus indulserint, sanguinem detrahi in initio Paroxysmi; *sin autem in Paroxysmis subsequentibus Phlebotomia jugiter utatur, Podagra quam citissime etiam in juvenibus inveterascet, & intra paucos annos latius imperium, seu potius tyrannidem, propagabit; quam alias in multis extendere potuisset.* Certe & *Aegineta* (a), qui Podagrae curam secundum quatuor humores descripsit, statim quidem jubet, sanguinem mittendum esse in Podagra sanguinea; imo etiam in pituitosa, & melancholica; ut nempe noxium humorem de Venis educeret; tamen monet sequentia: *statim ergo cum quis morbum experiri primum coeperit, sanguinis missio erit tentanda: nam quos jam fluxio frequenter infestavit, ii plus inde noxae, quam auxilii, sentiunt; praesertim quibus corpus est natura frigidius, aut imbecillius.*

Verum quidem est, quod *Galenus* (b) jubeat, in Podagricis, & Arthriticis, vacationem fieri debere, veris initio, sive per venae sectionem, sive per remedium purgans: simulque testetur, quod plures sanaverit hoc modo, qui tres quatuorve annos pedum doloribus laboraverant: caute tamen subjungit;

Cae-

(y) *Monit. & Praec. Med.* pag. 201.

(z) *Tractat. de Podag.* pag. 560.

(a) *Lib. III. cap. 78.* pag. 57. versa.

(b) *De curandi ratione per venae*

sect. cap. 7. Charter. Tom. X. pag. 436.

Caeterum id neminem latere puto, illos in omni deinceps victus vitaeque ratione agere moderatos. Intemperantibus enim, vinosis, ventri gulaeque deditis, nullam medelam adhibendam esse statuit. Exercitia autem salubri victus rationi jungebat Galenus. Sed ex antedictis patuit, & postea adhuc in curatione morbi dicitur, salubri corporis motu, & regulari diaeta, magnum emolumentum obtineri in Podagra, nondum penitus inveterata; qualis fuit illa, in qua Galenus sanguinis missionem verno tempore laudavit.

Antea ad §. 1257. dictum fuit, Veteres Medicos, dum videbant turgidas in membro dolente venas, calorem urentem quererentur aegri, & locum dolentem conspicerent rubentem & tumidum, tentasse Venae sectionem, non tantum in aliis locis corporis satis diffitis, revulsionis causa, sed in ipso dolente crure, vena incisa, & multo sanguine detracto. *Aëtius* testatur, se liberasse hominem ab omni dolore, minuta nempe tensione partium, quam fortem adfuisse memorat, per hanc vasorum evacuationem. Minuebantur enim sic subito vires urgentes locum affectum. Praeterea monitum fuit antea, spem levaminis adesse, dum pars affecta tumere, & rubere, incipit; adeoque doloris abolitio potuit non pendere a sola sanguinis missione. *Medicus Gandavensis*, qui satis audacia, & felicia, in morbis quibusdam curandis tentamina fecerat (c), laudavit venae sectionem in ipso articulo dolente, vel in loco propinquo, & testatur, quod saepe intra diei spatium omnis dolor abesset, ita ut aeger eodem adhuc die progredi potuerit, pedi affecto insistens. Inde autem conclusit, ad praecavendum Podagrae reditum, profuturum quam maxime, si bis, vel ter, in anno aperiretur vena in pedis pollice; in quo loco Podagra sedem suam figere amat (d). Sed certe aliud quid est, dolorem lenire paroxysmi tempore, aliud est, Podagram curare. Ex modo dictis autem constat, repetitas sanguinis missiones nocere, debilitando corpus. Laudavit quidem *Celeberrimus Hoffmannus* (e) cucurbitas cum scarificatione, si singulis tribus mensibus dorso pedis applicarentur, dixitque, quod *insignissimum allevamentum in pluribus, atque etiam in se ipso, qui non immunis fuit ab ejusmodi insultibus podagricis, licet obtusioribus, & non diu persistentibus, expertus fuerit.* Notum autem est, celebrem illum medicum prophylacticas illas venae sectiones semper fere consuluisse, etiam sanissimis hominibus, ut nempe ab omnibus morbis, imprimis acutis, manerent immunes. Praeterea notandum est, quod hic agatur de cura radicali Podagrae, quae ob rationes datas non videtur sperari posse a repetitis sanguinis missionibus. Dum *Ocypus* apud *Lucianum* (f), morbum dissimulans, medicum falleret, ac si a vi in palaestra illata pedoleret, ille jam paraverat *acutum, cruoris sitiens, semiteres*, instrumentum, ut dolentem partem scarificaret; verum accurrens *Ephorus* impedivit, exclamans;

So-

(c) Van der Heyden Discours & advis &c. pag. 72. (d) Ibidem pag. 83.

(e) Med. rat. & syst. Tom. IV. part. 2. sect. 2. cap. 11. pag. 525.

(f) Tom. III. pag. 670.

*Soter, quid occipis? sic te fugiat salus?
Audes, quaesitas ferro poenas addere?
Ignarus omnium, malum admoves pedi.
Mendacia tibi dicta, quaeque dicta sunt.*

Unde patet, antiquitus scarificationem partis dolentis satis insolitam fuisse.

§. 1271. **N**eque purgationem per superiora, inferiorave, tantum praestare, quantum vulgo sperari solet; excitare saepe tumultum liquidi nervosi, subducere liquidiora, labefactare virtutem expellentem.

Hanc methodum ad Podagram sanandam laudaverunt plures; &, uti videtur, ob sequentes imprimis rationes.

Antea dictum fuit ad §. 1257., Podagricos futuri paroxysmi indicium sentire circa stomachum & praecordia, cruditates, ructus adeste nidorosos, alvum reddi strictiorem, flatus molestos percipi, appetitum languere, quandoque etiam pridie ante paroxysmum solito voraciorem reddi, imo, uti ad §. 1258. notatum fuit, quandoque famem caninam adeste. Simul & ibi dictum fuit, lardi & similium comestionem, quae difficilis admodum digestionis sunt, uti & orania vitia in rebus sex non naturalibus, unde cruditas oritur, accelerare paroxysmum. Omnia autem haec videntur indicare, quod in primis viis noxii quid haereat, quod sui expulsionem indicat, per vomitum, vel alvum.

Unde *Trallianus* (g) purgationes, etiam repetitas, suadet, *si humor, qui in articulos fluit, biliosus & acris videatur ex signis*; & tunc damnat Venae sectionem. Prudentur tamen monet, *medicamento bilem ducente utendum, ubi prius acrimoniam humoris, aut rosionem, humectaveris, & contemperaveris*. Ut autem caveantur nimiae turbae a cathartico remedio metuendae, *Non semel, verum saepe, aeger purgandus est: ita namque articulos a recrementis & fluxionibus tutos servare poteris, si materiam superantem, non universam, sed per vices, subtrahere semper coneris*. Eandem cautelam postea (h) in cura Podagrae puitosae, sive frigidae, repetit. Calida tunc purgantia dabat; *Aloën, colocynthidem, veratrum nigrum, euphorbium &c.* Simulque monet, *ipsa non modo, praeservationis gratia, per intervalla dari debere morbi, sed in ipsius circuitu etiam. Nam accessionem valde mitigant, dum materiam ex partibus affectis eliciunt, nec impostherum fluxionem tentare sinunt*. Postea omni bimestri vel trimestri spatio purgantis remedii usum repetendum suadet (i). *Demetrius Pepagomenus* (k), non solum in declinatione dolorum, verum etiam in ipso vi-

(g) Lib. XI. cap. 1. pag. 600.

(h) Ibid. pag. 615.

(i) Ibid. pag. 619.

(k) Cap. 29. pag. 69.

gore, purgandum suadet. Fernelius (l), in consilio pro *Alberto Juniore marchione Brandeburgensi*, in ipso paroxysmo suadet, ut corpus exquisitè purgetur remedio, cui non infirmior vis sit, ne forte humores exagitet potius, quam evacuet, hincque fluxionem geminet; sed valido satis, & quod a summis extremisque partibus exuperantes humores proliciat. Imo secunda & tertia vice eodem remedio opus esse statuit, si dolores perseverent. Sed & Hofmannus (m) juniores medicos monet, ut pro aphorismo practico habeant; mitiores semper dolores evadere, in quocumque etiam loco consistant, si prima regio prius sordibus suis, ante usum aliorum medicamentorum, fuerit expurgata, quae alias, migrando in sanguinem, inque partes affectas penetrando, & dolores intensiores reddunt, & graviora symptomata producant. Interim tamen clysmatibus, & lenioribus catharticis, utebatur, manna, rhabarbaro, cremore tartari, & similibus.

Si signa adsunt collectarum fordium in primis viis, leni evacuatione has tollere, non videtur adeo nociturum. Sed non apparet, tutum esse, acribus remediis turbare corpus, hac spe, ut materies podagrica per alvum expellatur; praecipue, si jam ad artus deposita fuerit, vel in procinctu sit, ut illuc deponatur. Tunc enim metuenda est introversio materiae morbosae; & ab hac sequi solent pessima mala; ut §. 1273. dicitur.

Verum quidem est, observata docuisse, vomitum humoris acidi acris profuisse podagricis, ita ut paroxysmus inde multum mitesceret (n): cujus exemplum memorabile ad §. 1255. recensitum fuit. Sed vomitus ille spontaneus erat, nullo remedio excitatus, imo licet aeger aquae tepidae copiam biberet, & digito in fauces immisso vomitum excitare conaretur, non successit, postquam acre illud acidum, in parva licet quantitate, vomitu spontaneo jam expulsus fuerat. Spem curationis Podagrae videtur & Hippocrates (o) posuisse in dysenteria; sic enim habet: *sanant quidem hos optimè dysenteriae, si successerint. Sed & aliae eliquationes valde profunt, quae ad inferna loca repunt.* Hinc non videtur quidem improbable, partem materiae morbosae per hanc viam exire posse; sed paroxysmi tempore videtur potius naturae, quam artis, opus esse: adeoque potu diluente, aut molli enemate, juvari possunt haec naturae molimina; sed minime tutum est, acri stimulo paroxysmi tempore has evacuationes producere. De usu autem purgantium, intercalari inter paroxysmos tempore, dicitur postea ad §. 1276.

Minime favebat Sydenhamus purgantium methodo, tamen agnovit, quandoque materiam morbosam per alvum exire. Ubi enim de compescenda diarrhoea podagricorum agit (p), dicit: *Quod si materia podagrica committens, quae jam non in artus fuerit eliminata, Diarrhoeam produxerit, modo ea Paroxysmi singularis crisis non fuerit &c.*; tunc sudorem excitandum suadet; sistetur ut plurimum diarrhoea, & morbi fomes magna vi in artus detonabit. Hac methodo se propriae vitae consuluisse testatur, dum ab imprudenti potatione aquae frigidae

(l) Part. 2. pag. 332.

(m) Med. rat. & system. Tom. IV. part. 2. sect. 2.

cap. 11. pag. 529.

(n) Observations intéress. sur la cure de la Goute &c. pag.

260. & seq.

(o) Praedict. Lib. II. cap. 7. Charter. Tom. VIII. pag. 815.

(p) Tractat. de Podag. pag. 598. 599.

gidae in hoc periculum incidisset. Caeterum monuit (*q*), in paroxysmo nil magni tentandum esse, sufficere solam nempe quietem, cum tenuiori diæta ex lenibus cibis. Purgantia autem absolutè damnavit, & tempore paroxysmi, & spatio intercalari (*r*). Fatetur, se ipsum fuisse mulctatum novo paroxysmo, dum prioris reliquias exturbare conabatur per remedium purgans. Licet autem, uti dictum fuit ad §. 1258, postea fassus sit, purgantia podagricis tuto dari posse, si miçtus sanguineus, vel aliud quoddam symptoma, posceret, modo vesperi ejusdem diei, sumto laudano liquido compescerentur turbae, a cathartico remedio excitatae; tamen monet sequentia (*s*); *Nilominus, si Podagram solam respiciamus, Evacuationes quaecumque plurimum nocent, ac proinde nequaquam sunt admittendae, nisi symptoma dictum earundem usum omnino postulaverit.* Neque multum boni in Podagra curanda a purgantibus expectavit *Mead* (*t*); & ab his potius credidit vehementius in artus detonare morbum: ubi enim Podagra retrocesserat, commendabat cathartica calida, quae non vehementer alvum moverent, ut materia podagrica reverteretur in partem, quam prius occupaverat.

Si omnia haec considerentur, patebit, non tantum boni a purgantibus, & emeticis, expectari posse, ac quidem vulgo solet promitti; imprimis ab *Argyrtis*. Certe paroxysmi tempore turbant totum corpus, si valida fuerint, & impediunt materiae morbosae depositionem ad loca debita, dum simul, liquidiora de corpore educendo, crassioribus relictis, nocere possunt.

§. 1272. S udorifera ex arte instituta plus proficere.

Cum in tenuibus humoribus, & minoribus vasis, haereat malum (§. 1262), fatis rationi consentaneum videtur, per minorum vasorum ultimas aperturas, in cutis superficie hiantes, illud certius & tutius expelli de corpore posse. Incredibilem tenuitatem vasorum exhalantium in cute demonstraverunt *Anatomici*, & *Physiologi*; per quae vasa tamen quotidie insignem adeo liquidi tenuissimi copiam exire, demonstravit *Sanctorius*. Si jam simul consideretur ingens ille nervulorum numerus, qui in cutis substantiam demerguntur, & ibi desinunt; uti in tabulis suis *Eustachius* adumbrare conatus fuit; vix dubium videtur, non omnes hos tactui servire, qui non adeo exquisitus est in tota cute, ac in digitorum apicibus; sed & plurimos ex ultimis osculis, in cutis extima superficie patentibus, exhalare subtilissimum liquidum, quod relictum diutius in corpore nocuisset. Observatur enim, a retento perspirabili turbari corporis functiones, & plurimos morbos produci: primum autem, quod percipi solet ab impedita perspiratione, malum, est lassitudo insignis, & gravitas, totius corporis, ita ut musculares motus difficile peragantur, qui nervorum actionem liberam postulant, uti notum est.

Obi

(*q*) Tractat. de Podag. pag. 594. (*r*) Ibid. pag. 562. (*s*) De miçt. sanguin. Ibid. pag. 704. (*t*) Monit. & Praec. Med. pag. 179.

Observaverat *Sanctorius*, a lardo imprimis, & etiam a pinguibus cibis, minui transpirationem, uti & ab aëre humido, procelloso, frigido. Verum ad §. 1258. dictum fuit, ab iisdem accelerari, & inexpectatos venire, Podagrae paroxysmos. Praeterea ad §. 1261. notatum fuit, leni madore partis dolentis, & diaphoresi, finire paroxysmum, expulsa per cutis spiracula morbi materiae. Haec autem omnia militant pro sudoriferorum usu.

Sydenhamus (u), licet nec his confidat multum, tamen fatetur, quod materiae peccantis per sudores evacuatio minus noceat, quam si idem tentaretur per Emetica, aut Cathartica. Interim tamen & tunc cautela opus esse, prudenter monet: *in Podagra enim levis ille mador, qui ut plurimum mane sua sponte eritur, post minorum paroxysmorum, e quibus majorem paroxysmum constare docui, singulos, tam dolorem, quam inquietudinem, quibuscum aeger tota nocte conflabatatur, mitigat; e contra vero, si quando levis ille mador, & suapte natura fugax, diutius & vehementius proritetur, quam fert proportio materiae peccantis, jam ab ultimo paroxysmo concoctae, morbus inde exacerbatur.* Inde tamen constat, quod tantum damnaverit illos sudores, qui calidis, & stimulantibus, remediis exprimuntur; non autem nocebit dare diluentia, & leniter aromatica, quae inceptum illud naturae molimen promovent, absque motu aucto. Paroxysmi enim tempore, ut antea dictum fuit, nil magni moliendum est. *Sydenhamus* (w) fatetur, quod per sudores non retrahatur morbi fomes in viscera; sed e contra in corporis habitum propellatur. Metuebat tantum, ne per calida sudorifera, data paroxysmi tempore, materies morbifica nimio impetu impingeretur artubus, & intolerabiles excitaret dolores; uti etiam, si nimia foret, plura loca simul occuparet, magna cum molestia; cum caeteroquin, si naturalem decursum morbus sequatur, non soleat dolere aliud membrum, nisi postquam jam multum deferbuerit malum in loco, quem dolor primò invaserat. Si vero corpus colluvie serosa multum abundaret simul, tunc a calidis stimulantibus, imprudenter adhibitis, metuebat jure apoplexiam; subito nempe mota tali saburra, quae diu stagnaverat, vel saltem lente tantum per vasa movebatur. De qua cautela antea dictum fuit, ubi de Apoplexia lenta frigida pituitosa agebatur.

Intercalari autem tempore pariter damnavit *Sydenhamus* calida sudorifera, ne per haec materies podagrica, nondum satis subacta, in artus vi detruderetur, sicque novus Paroxysmus excitaretur, ante tempus, & invita natura. Quod autem non abhorruerit *Sydenhamus* a talibus sudoriferis, quae lene aroma, multa copia aquae dilutum, habebant, patet ex potu diaetetico, quem Podagricis, medio inter paroxysmos tempore, sumendum suavit. Constabat enim ille radicibus *Chinae*, *Sarzae parillae*, ligno *sassaphras*, seminibus *anisi*, &c. (x).

(u) Tractat. de Podag. pag. 564. & seq.
pag. 585.

(w) Ibidem.

(x) Ibidem

§. 1273. **N**ihil autem in hoc morbo damnosius, quam impedire materiae podagricae jam adultae (1263.), nec alio modo tuto eductae, vel correctae, defluxum ad sua loca (1259. 1260), maxime quidem dolentia, minime tamen periculosa. Tum enim retenta apoplexias, paralyfes, deliria, debilitates, sopores, tremores, convulsionēs universales, si in cerebrum introiit; asthma, tussim, suffocationem, si in pulmones; pleuritidem saevam convulsivam, si in intercostalia & pleuram; nauseas, anxietates, vomitus, ructus, tormina, spasmos viscerum, si in viscera abdominalia; & ita incredibile quot morbos creat, saepe subito lethales: quos frustra exquisitissimo remedio, vel methodo, fonte ignorato, tractes: nec enim cedunt, nisi podagrae recenti paroxysmo, eoque saevo, resuscitato. Contingit id damni ex applicatu incauto narcoticorum, refrigerantium, constringentium, incrassantium; vel ex omni remedio debilitante, evacuante, rursus revellente, suffocante; hinc missio sanguinis, purgatio sursum, deorsumve, Emplastra, Cataplasmata modo dicta, opiata omnia, id efficiunt; ut & spontanea fenii decrepiti debilitate ingruente; vel partibus omnibus extremis ita obstructis, exsiccatis, corruptis, destructis, ut mala materies per eas amplius ire nequeat: hinc liquet, quae, quibus cum symptomatibus, & cur, podagricis, ex hoc morbo, mors.

Ex illis, quae haecenus dicta fuerunt, patet, illud morbosum, quod Podagrae paroxysmum suo tempore producet, sensim intercalari tempore accumulari in corpore, maturari quasi, tandem ad loca solita deponi, & ibi ingentes dolores excitare. Unde, uti ad §. 1267 dictum fuit, sanos saepe se credunt omnino, dum Paroxysmus imminet, vel si aliquid mutatum in sanitate advertant, hoc aliis causis tribuunt potius. Ideo ad §. 1256 & §. 1268. monitum fuit, illud, quod dolet, quod ardet, non esse Podagram, sed ejus productum. Hoc latentis morbi productum, sive materies peccans morbosa, a natura foras pellitur, & ad extremas partes deponitur, longe a visceribus, & imprimis versus pedes, in quibus diva Podagra thronum quasi suum figere assuescit; uti ad §. 1261. pluribus dictum fuit. Si quis credat, se tale habere remedium, quod, absque noxa vel periculo, materiam hanc podagricam possit sic mutare, ut sanis denuo humoribus similis reddatur, & absque ullis turbis excitatis per omnia corporis vasa fluere possit; vel saltem, si hanc materiem morbosam jam adultam, mox paroxysmum excitaturam, noverit, tuto de corpore educere, utatur sua felicitate. Verum opus est, factis demonstrare: non sufficit, vanis promissis miseros lactare. *Sydenhamus*, uti dictum fuit, latere tale remedium haecenus, merito affirmavit, quamvis non desperaret, aliquando illud inveniri posse. Postea in curatione hujus morbi patebit, bona diaeta, & congruis remediis, obtineri posse, ut materiae morbosae, intercalari tempore colligendae, minuatur copia, & emendetur acrimonia, sicque majus inter paroxysmos intervallum fiat, & quandoque etiam doloris atrocitas leniatur multum. Verum materiae

podagricaе, jam maturae & turgentis, emendationem perfectam, vel tutam expulsionem de corpore per alia loca, nemo adhuc certis & fide dignis experimentis demonstravit. Natura hanc materiam ad artus deponit, ibi deposita consumitur sensim, aut expellitur per diaphoresin, quandoque & per sudorem olidum: verum, dum haec fiunt, acerbos dolores patiuntur aegri, quos quovis pretio redimere vellent. Attentissimus ad proprium morbum Sydenhamus (y) observavit, podagricos tanto perfectius convalescere aegros, tanto diutius a novo paroxysmo liberos manere, quo plus doluerint. *Morbo jam discusso, aegri tum appetitus, tum vigilia, redeunt, pro rata doloris, quo saeviebat Paroxysmus nuper elapsus, & in eadem proportione servata vel acceleratur, vel differtur, sequens Paroxysmus. Nam si hic ultimus aegrum pessime multaverit, sequens Paroxysmus non nisi anno ad idem punctum revertente denuo accedet.* Unde statuit, uti ad §. 1161. dictum fuit, dolorem esse illud acerbum naturae pharmacum, quo utitur in debellando hoc morbo. *Quanto enim magis aegri dolores lenit, tanto magis humorum concoctioni adversatur; quantoque claudicationem arcet, tanto materiae morbificae expulsionem officit (z).* Imo, dum dolor acer aderat, tunc non metuebat de vita aegri; si vero dolor cessaret, vel lenior solito esset, ut in veteranis Podagricis, si simul senes fuerint, fieri solet, summum adesse periculum statuebat (a). Unde & Hippocrates (b), longum, molestum, difficilem, hunc morbum esse, pronunciavit, *sed non lethalem.* Constat enim, Podagricos, si morbum patienter tulerint, ad longaevam aetatem pervenisse. Unde & Diva Podagra apud Lucianum (c), indignata, quod omnes illam detestarentur, & non dolorem, dicit:

*Verum dolor mihi malorum adjutor est.
Nihil ego namque sum, si ab hoc relicta sim.
Hoc ergo mordet, hoc animum subigit meum,
Dolorem quod malorum originem omnium
Maleficis maledictis haud quisquam sauciat,
Sed contra me laxant vocem execrabilem,
Mea sperantes evitare vincula.*

Dolorem hinc individuum sibi comitem agnoscit Podagra, & Sydenhamus praecipuum a dolore expectavit auxilium (d). *Cum enim morbi fomes non solum generatus, sed & in articulos jam ablegatus, fuerit, sero nimis vel ejusdem mutationem, vel eliminationem, per alias vias conabimur: cum non alia methodo foras ejiciendus sit, quam ea, quam natura praemonstrat, cui soli permittendus omnino est.* Interea

Mul-

(y) Tractat. de Podag. pag. 550. (z) Ibid. pag. 594. (a) Ibid. pag. 597.
(b) De Affectionibus cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 630. (c) Tom. III.
pag. 665. (d) Tractat. de Podag. pag. 593.

Multae formae infortunatorum.

Meditatio poenae, & consuetudo,

Podagros miseros consolentur (e).

Si enim materia podagrica impediatur, ne in artus defluat; vel ibi deposita repellatur; semper magno in discrimine versantur aegri.

Tum enim retenta apoplexias &c: Antea ad §. 1260. dictum fuit, materiam podagricam ad varia corporis loca deponi, quando partes, illam excipere solitae paroxysmi tempore, morbi diurnitate, vel alia quacumque de causa, sic mutatae fuerint, & impeditae, ut illam in se amplius, vel omnino non, vel difficulter, recipere valeant. Simul constitit tunc, quod latissime se extendere possit, per totum corpus externum non tantum, sed etiam ipsa viscera quandoque occupare. Patet ergo, diversissimos morbos nasci posse, prout haec materies morbosa diversas partes occupat: cum autem tendines, ligamenta, ossa ipsa, durissimas corporis partes, adeo male afficere possit, facile patet, quanta mala metuenda sint, si visceribus eadem materia impingatur. Numerosissimi casus in historia medica habentur, qui evincunt, subitam mortem a retropulsa materia podagrica secutam fuisse. Monuerat jam hoc *Demetrius Pepagomenus (f)*, dum de hoc morbo scriberet: *Nec vero tantum in manus, pedes, omnes articulos, tales feruntur fluxiones: verum etiam in cerebrum, jecur, atque adeo ipsum cor; quae quidem sunt teterrimae, & liberatu difficillimae.* Si ergo in cerebrum deponatur Podagrae materia, omnes morbi cerebri sequi poterunt, & apoplexia cito lethalis; quam aliquoties sic natam dolens vidi, dum consueto Paroxysmi tempore leves tantum dolores in artubus percipiebantur, & cito evanidi; mox sequente vertigine, tremore, apoplexia, & quidem tam subito, ut nulla efficaci medelae opportunitas relinqueretur. Si autem pulmones occupet, asthma validum, subitam suffocationem minitans, succedit; quod aliquando praecedit molesta, & sicca, tussis. Observaverat & hoc *Aretaeus (g)*; monet enim: *Multis in hydropicum morbum Podagra concessit; quandoque vero in asthma: horum vero successio inevitabilis est.* Observaverat *Sydenhamus (h)*, si tussis brumalis a frigore suscepta fuerit, tempore paroxysmi, materiam sensim in pulmones allici, artubus interim, ob translationem materiae morbosae in aliam regionem, vel omnino, vel tantum non, tam a dolore, quam a tumore, liberatis. Licet autem *Sydenhamus*, uti antea dictum fuit, damnaret evacuantia Paroxysmi tempore, tamen in hoc casu morbum tractandum suadet, instar Peripneumoniae, per sanguinis missiones, & alia; ob imminens nempe suffocationis periculum. Si evadant ab hoc discrimine, adhuc metus est, si tophacea fuerit Podagra, ne talis materia huic visceri impingatur. Cretaceas enim concreciones in pulmone observatas fuisse, ad §. 1261. dictum fuit.

Memini, me curandum habuisse olim veteranum Podagricum, qui solis aesti-

(e) Lucianus Tom. III. pag. 663.

(f) Cap. V. pag. 21.

(g) De caus. &

sign. morbor. diurn. Lib. II. cap. 12. pag. 67.

(h) Tractat. de Pod. pag. 599.

aestivis mensibus a dolore liber erat: laetabatur summopere, quod per integrum annum inducias habuisset: verum inopinato incepit omnia ingesta evomere, & post paucas horas saeva pleuritide correptus fuit, qua fere suffocabatur. Post binas sanguinis missiones minuebatur ingens discrimen; dumque simul pedes perpetuo irritarentur epispasticis, inceperunt dolere; pectus magis magisque liberabatur; & tandem evasit. Regulares autem paroxysmi non redierunt; & dum subinde manus pedesque afficerentur, dolores lenes erant, brevique evanidi. Unde in tertiam vicem usque talis pleuritis rediit intra decem mensium spatium; sicque, omnibus incassum tentatis, periit.

Facile intelligitur, quanta mala metuenda sint, si in ventriculum aut intestina deponatur eadem haec materia. Miles dolentibus artibus applicuerat spiritum vini Camphoratum, & retropulsa subito morbi materia invasit viscera abdominalia, unde miser convulsus, aphonus, cum sudoribus frigidis, vix non pro desperato habebatur. Dato Laudano liquido, & quidem audaci dosi, evomuit copiam bilis viridescens, & deinde sanguinis missione, ac vesicatoriis ad crura applicatis, ex ipsis orci faucibus ereptus fuit (i).

Cum ergo tot, & tam varia, mala a Materia podagrica retrocedente metuenda sint, hinc operae pretium est, attendere ad omnia illa signa, quae docent, tale malum metuendum esse. Sydenhamo (k) subinde talis retrocessio materiae podagricae contigit, & observavit, quod *aegritudo ingens, cum vomituritione, & aliquali ventris dolore*, signum dederint; *dum simul artus ex improviso doloris sunt expertes, ac ad motum plus solito habiles*. Haec signa sufficiunt, si doluerint artus, materiae podagrica jam in illos deposita. Verum quandoque contingit, quod materia haec nullo modo deponatur ad artus; sed viscera aggrediatur. Tunc tamen, quantum observare potui, aegritudo praecedat; & hinc prudentes Medici, si quid inopinati contingat homini, quem podagricum esse noverunt, semper de hoc morbo cogitant, partesque, affici solitas olim, frictionibus, balneis, epispasticis, &c.; omni modo vexant, ut vaga materies, viscera occupare jam minitans, eo versus derivetur, ubi dolorem quidem excitare poterit, sed absque periculo. Imprimis autem similia tentanda sunt, si diu morbum suum non fuerit passus Podagricus, insignes in diaeta errores commiserit, vel adsint signa §. 1257. enumerata, quae indicant, morbi materiem jam adesse in corpore, & actuosam fieri; licet nondum ad artus deposita fuerit. *Totis viribus contendendum est, ut ignea colluvies ista in partem, quam prius occupaverat, revertatur* (l). Licet enim numerosis & variis symptomatibus, pro diversitate viscerum affectorum, stipetur morbus, nunquam fidam inducias, nisi paroxysmus podagricus acris fuscitari possit. Non potui, licet efficacissima quaevis tentaverim, in Podagrigo illo veterano, de quo modo dixi, excitare in pedibus acres dolores, sed leniores tantum, & brevi evanidos: verum, recidiva duplici facta, tandem cum summo stertore, & incredibili anxietate, succubuit miser. Dum felicior fueram in aliis, fa-

vos

(i) La Coste, traité sur la Goute pag. 98. (k) Tractat. de Podag. pag. 706.
 (l) Mead Monit. & praecept. Med. pag. 197.

vos inter dolores, dira quaevis imprecabantur mihi; cum potius mortem optassent, quam tantis cruciatibus vitam redimere. Solet enim saevus paroxysmus redire, dum vaga materia podagrica ad solita loca revocatur.

Omnia autem haec supponunt, Medicum novisse, quod aeger podagricus sit, vel ob haereditariam labem in hunc morbum proclivis. Verum quandoque contingit, ut Materia podagrica, praesens in corpore, turbet varias functiones; antequam primum Paroxysmum produxerit in artubus. Sic ad §. 1262. dictum fuit, molestissimam Vertiginem, imo & ipsam Epilepsiam, cessasse omnino, ingruente primo Podagrae, nunquam ante toleratae, paroxysmo. Vidi in homine obeso, antea nephritidis doloribus obnoxio, post rudem in curru vectionem ortum dolorem circa renem dextrum, cum nausea; urina erat tenuis, decolor, alvus stricta; dum in lecto jacebat, dolor augebatur, somnum impediens. Dum illa tentabantur, quae antea in eodem, ut credebatur, morbo profuerant, post aliquot dies subito dolor migravit ex lumbis in pollicem pedis dextri, & primum, sed acrem satis, Podagrae paroxysmum fecit. Nemo, ut puto, in hoc casu suspicatus fuisset Podagram, cujus tamen semen, nondum germinans (vide §. 1257.), subdole latebat in corpore.

Contingit id damni ex applicatu incauto narcoticorum &c. Ubique quidem inculcat *Sydenhamus*, propriis aerumnis edoctus, dolorem esse illud unicum, sed acerbum, remedium, quo natura utitur ad digerendam & diffundendam materiam Podagrae, quae artubus infedit; promittit, tanto saniores futuros, tanto diutius liberos, quo dolentior fuerit paroxysmus. Non omnes adeo constantis sunt animi, ut hos cruciatus, qui saepe vix non omnem humanam patientiam superant, pacata mente velint ferre, vel possint. Unde ad omnia tentanda parati sunt, modo vel levissima dolores leniendi spes affulgeat. Hinc faciles aures praebent Agyrtis, tonsoribus, mulierculis, chemicis, qui undique affluere solent, dum pecuniosum Podagricum saevo morbo decumbere norunt. Cum autem, uti *Sydenhamus* optime monuit, dolores illi circa auroram soleant mitescere, saepe illud laudatur tanquam divinum remedium, quod opportuno tempore applicatum fuerat, dum sponte sua dolorum intensitas minuebatur. Inde illa farrago remediorum, ex animali, vegetabili, & minerali, regno, quam tam false ridet *Diva Podagra* apud *Lucianum* (m). Videat, cui lubet, vana illa, inficeta, & superstitiosa, remedia, quae apud *Trallianum* habentur in fine libri undecimi, in quo de Podagra agit. Verba, nullam omnino significationem habentia, sculpebantur in aurea lamina; nec *Jehovae* nomini parcebatur, ut incantamentis lenirent dolorem. Certe jam *Lucianus* (n) dixit;

Carminibus alius impostorum luditur;
Judaeus nactus stultum excantat alterum.

Quae

(m) Tom. III. pag. 653. & seq. (n) Ibid. pag. 655.

Quaevis fere tentata fuerunt, ut molestum adeo mitesceret malum. *Servius Clodius*, cum in Podagrae morbum incidisset, *hujus impatiens, veneno sibi perunxit pedes, & enecuit, ita, ut parte ea corporis quasi praemortua vixerit* (o). Idem de eodem Equite Romano refert *Plinius* (p), nempe, *magnitudine doloris in Podagra coactum, veneno crura perunxisse, & postea caruisse omni sensu aequae ac dolore in ea parte corporis*. Quale autem fuerit illud venenum, ignoramus; probabile tamen videtur, ex stupefacientium classe desumptum fuisse. Dum de frigoris utilitate, & noxis, disserit *Hippocrates* (q), dicit: *Tumores in articulis, & citra ulcus dolores, & podagricos affectus, & convulsa, haec magna ex parte frigida copiose affusa & levat, & minuit, doloremque solvit: Moderatus nempe stupor dolorem solvit*. Notandum enim est, quod non semper levare inde dicat, sed tantum *magna ex parte*, & quod, moderato stupore inducto, doloris tantum levamen hic quaesiverit. Testatur *Aëtius* (r), se vidisse quemdam, biliosa ipsi dicta Podagra laborantem, *qui immixtis in frigidam aquam pedibus, & aliquamdiu in ea retentis, praeclaram opem tulit*. Verum alia occasione dictum fuit, ubi de frigidae usu in curanda Paralyti, & solvenda alvo pertinacissime clausa in Ileo laborantibus, agebatur, uti etiam, quando de compescenda subito periculosa Haemoptoë dicebatur, quod, aqua frigidissima potata, vel externe applicata, in lectum repositi aegri postea multum incaluerint, & secutus fuerit satis copiosus sudor, insigni cum levamine. Idem certe exspectari potest, dum podagricorum pedes aquae frigidae immerguntur; sicque posset Materia podagrica per sudorem validum, in parte affecta excitatum, de corpore expelli. Nive, suadente villico quodam, peditum Praefectus dolentes a Podagra pedes perfricabat, & statim aderat omnium dolorum remissio; unde, audentior factus, nudis plantis pedum super nivibus ambulatiunculam instituit, domumque rediit, omni dolore liber; atque per annum, quod alias fieri non solebat, a morbo immunis fuit (s). Notum est, manus nive fricatas multum incallescere; unde videtur, simile hic contigisse. Praeterea notandum est, quod jam per tres septimanas Podagra decubuerat aeger, antequam nivalem hanc curam institueret; adeoque jam maturior Materia podagrica facilius potuit, per calorem sequentem, distillari de corpore. Quod autem talem effectum a frigidis, & stuporem producentibus, remediis speraverit *Aëtius* (t), patet ex illis, quae in eodem Capitulo statim subjungit: *In horum tamen medicamentorum usu immodici caloris deletionem pro scopo habere oportet, quae saepe in una contingit hora, postquam statim, stupefactivo ablato, cataplasma ex fabacea farina, adipeque, & aqua, imponatur. Etenim ubi ea, quae vehementer refrigerant, diutius adhaeserint, stuporem, aegrumque ac languidum sensum, corpori inducunt. Quapropter, quum in ferventibus doloribus fuerimus ad stupefacientium usum coacti, postea refovebimus partes per ea, quae calefacere possunt*.

Ex

(o) C. Sueton. Tranquill. de Illust. grammat. Cap. III. pag. 704. (p) Lib. XXV. cap. 3. (q) Aphorism. 25. sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 210. (r) Sermon. 12. cap. 28. pag. 321. (s) Pechlin. observat. Physico-Medic. Lib. II. observ. 28. pag. 280. (t) Sermon. 12. cap. 28. pag. 322.

Ex his patet, *Aëtium* similiarum usum suspectum habuisse. Certe mobilis fatis haec materia morbosa est, & subito tali frigore, vel & constringentium remedium usu, retropulsa, viscera occupare potest; summo cum periculo; a quo vix ulla evadendi spes est, nisi materia haec in artus revocari possit, & tunc solet saepe acriores prioribus dolores facere; unde parum lucri, periculi plurimum, solet sequi anomalas tales curationes. Vidi nobilem & strenuissimum virum, qui glaciem rasam circumposuerat dolenti pedi podagrico; unde quidem lenimen subitum doloris sequebatur; sed paulo post foedus Herpes totam faciem deturpavit, ipsasque palpebras occupans maximam fecit molestiam; a qua difficulter liberare potui aegrum, sequente brevi post acri Podagrae paroxysmo.

Alium novi, qui, divitiis affluens, quotidiana fere crapula, sibi Podagram contraxerat dolentissimam; ab Agyrta Emplastrum fuit applicatum in initio Paroxysmi; unde fatis subitum levamen habuit; & prudenti Medico insultans quam pessime, tota die enarrabat encomia divini Emplastri, simulque Agyrtam cumulabat muneribus; vafer ille se subduxit post aliquot dies; mensis spatio vix elapso, incidit in Pleuritidem acutissimam; quae dum prudenter efficaci medela tractabatur, & jam in vado esse omnibus videbatur, successit paroxysmus Podagrae, quo diuturniorem, & acriorem, nunquam passus fuerat, tali cum effectu, ut pedum usu postea caruerit tota vita; quam tamen, post hunc morbum, per triginta annos protraxit, sed miserimam.

Prudenter certe *Trallianus* (u) monuit sequentia: *Ego vero affirmo, ne adstringentibus quidem, & repellentibus, in affectis partibus utendum esse, nisi totum prius corpus a recrementis liberaveris. Nam quod articulis influit, ne, ad principales partes recurrens, suffocationis causa fiat aegro, periculumque mortis adferat, metuendum est, sive igitur discutientibus, sive repellentibus, uti velis, totum corpus recrementis vacuare properato.* Per recrementa autem hic intelligi materiam podagricam, quae in articulos derivatur, facile patet. Idem etiam *Sydenhamus* (w) repetitis vicibus inculcat, ut nempe a similibus in Podagra curanda caveatur; *Et fidenter asserit, multa & longa observatione suffultus, maximam partem eorum, qui Podagra periisse putantur, non tam ipso morbo, quam sublesta atque indebita medicatione, fuisse peremptos.*

Vel ex omni remedio debilitante &c. Ut materies morbosa in artus debito modo derivetur, requiritur virium integritas; & hinc in vigore aetatis acri dolore quidem stipantur Paroxysmi, sed citius finiuntur; caeteris paribus, & longius intervallum relinquunt, omni materia podagrica subito cum impetu ad loca solita deposita.

Ubi autem, vel diuturnitate morbi, vel senio ingruente, vel alia quacumque de causa, fatiscunt vires, dolores minus urgent, sed Paroxysmi fiunt longiores, & irregulares, medioque inter Paroxysmos intervallo languent, nec fere unquam pristinae vires redeunt. Unde *Sydenhamus* (x), quamvis medio-

cri-

(u) Lib. XI. pag. 636. 637.

(w) Tractat. de Podag. pag. 598—601.

(x) Ibid. pag. 578.

critatem in cibo & potu observandam suadeat, tamen nimiam abstinenciam damnat, quam noxiam, tam in se ipso, quam in aliis, haud semel expertus fuerat. Licet autem Eueptos cibos reliquis praeferret, attamen aegri palato consulendum voluit; nam *saepenumero id, quod ventriculus vehementer appetit, licet difficilius coquatur, citius tamen a natura vincitur, quam quod facillioris concoctionis habetur, si ventriculo nauseam creet.* Imo & in ipso paroxysmo, licet tenuem dietam prodesse agnoscat, monet tamen, quosdam non ferre a carnibus abstinenciam, quin langueant, imo & animi deliquio corripiantur. Talibus abstinenciam a carnibus diuturniorem nocere, non prodesse, monet; hinc & illarum usum concessit, simul ac appetitus has desideret, semper tamen cavendo, ne, vel in quantitate, vel in qualitate, ciborum peccent tales aegri (y). Sustinentiae enim sunt vires; non autem obruendum corpus nimia alimenti copia.

Cum autem sanguinis missiones, purgantia, emetica, evacuando debilitent (vide §. 1270. 1271.), neque attingant mali materiam, sedem, vel causam, hinc illorum usus repudiatur; quatenus vires minuunt requisitas ad digerendam, & maturandam, morbi materiam, uti & ejus depositionem versus artus. Ubi vero, periculosa metastasi, materia podagrica pulmonem, aut caput, aggreditur, tunc evacuantibus opus erit; uti antea dictum fuit; quoniam semper ex duobus malis minus eligendum est, si optio detur.

Ab externis applicatis parum utilitatis exspectabat *Sydenhamus* (z). Pulviculam ex *pane similagineo*, in lacte decocto, addito *croco*, & pauca quantitate *olei rosarum*, prae reliquis sibi profuisse testatur; ita tamen, *ut in Paroxysmi initio nihil prorsus juvaret.* Unde postea, spernens ficulnea haec auxilia, per multos annos nulla remedia externa adhibuit. Neque anodynis utebatur; nisi dolor patientiam multum superaret; caeterum haec melius omittenda iudicavit. De his autem postea ad §. 1278. dicendum erit.

Ut & spontanea senii decrepiti debilitate &c. De illis mutationibus, quae per senectutem in corpore humano contingere observantur, antea ad §. 55. dictum fuit; nempe, quod minora vasa sensim concrecant, & callosa fiant; hinc omnes functiones, quae a libero motu subtilissimorum humorum per minima vasa pendent, magis magisque aboleri incipiunt; simul reliqui humores in frigidam & pituitosam cacochymiam degenerant; & humorum circuitus per sola majora vasa adhuc absolvitur; quae tandem & in cartilagineam, imo osseam, duritiem mutantur; sicque tandem nec distendi possunt a liquido impulso, nec reägere in liquidum contentum; unde inevitabilis mors, etiam in sanissimis hominibus, per ipsam senectutem sequitur. In ultimo autem senio decrepiti dicuntur; quia vita humana solet lucernae comparari, cujus flammula, dum deficiente oleo brevi exstinguetur, crepat; unde lucerna dicebatur decrepita, & lumen decrepitem, quod jam prope exspiraret; hinc & senes decrepiti vocantur, qui in eo propemodum sunt, ut expirent. Unde & dubiam lucem crepusculum videntur dixisse. In ultimo hoc vitae stadio

vi-

(y) Tractat. de Podag. pag. 594.

(z) Ibid. pag. 601.

vires debiles sunt, plurima vasa impervia, humores tenaciores & minus mobiles; hinc nec debita coctio, & maturatio, materiae morbosae, nec facilis ad articulos, prae senili rigiditate immobiles, derivatio sperari potest; unde perpetuus languor manet, vel in viscera deponitur morbi materies; quod etiam necessario sequi debet, si extremi corporis artus, post repetitos Podagrae insultus, & imprimis tophos tumentes, adeo male mulctati fuerint, ut materiam morbosam amplius recipere nequeant. De hac re etiam dictum fuit ad §. 1260, tuncque patuit, morbum se dispergere per varias corporis partes.

Hinc liquet, quae, quibus cum symptomatibus, &c. Optime notavit *Sydenhamus* (a), multum differre Podagram, pro diversa vitae periodo, qua primum invadit. Si enim senio contactum hominem aggreditur, nec regulares adeo periodos habet, nec adeo immaniter saevit, quam si in vigore aetatis adoriatur. Saepe etiam senectute pereunt tales homines, antequam Podagra ad summum stadium pervenerit. Tales autem quidem moriuntur podagratici, sed merito aliis causis mors attribuitur.

Verum ipsa Podagra, licet jure inter longissimos morbos numeretur, tandem tamen in mortem terminatur. Quibus autem cum symptomatibus hoc fiat, *Sydenhamus* (b) graphice descripsit. Paroxysmi in Podagra inveterata jam fiunt longiores, & per annum integrum fere vexant, exceptis duobus vel tribus mensibus aestivis. Praeterea aeger, praeter dolorem, aliqualem etiam aegritudinem patitur, & omnimodam appetitus prostrationem. Simul artus nunquam sunt omnino a dolore liberi; si quid comederit, adsunt ructus nidorosi, molesti; urinae excernuntur decolores, & copiosae; pruritus in pluribus corporis partibus adest, imprimis in dorso, & sub somni tempus; praeterea tendines musculorum pedum subito, & dolentissimo, spasmu corripuntur frequenter. Tandem *post multos cruciatus, & carnificinam diuturniorem, ceu pignus missionis, quam mors jam in propinquo stans mox est datura*, Paroxysmi subsequentes minus aegrum excruciant; sed faciunt aegritudinem quandam, cum dolore ventris, lassitudine spontanea; & quandoque etiam propensio ad Diarrhoeam supervenit. Si acrius dolere incipiant artus, haec symptomata evanescent, & contra; atque ita, nunc dolore, nunc aegritudine, quasi alternatim lacescente, Paroxysmus longas necit moras, tandemque aegritudine potius conficitur, quam dolore. Sicque *tandem vitam afflictissimam, & jam diu non vitalem, cum morte, aerumnarum requie, feliciter commutat*: viribus enim sensim deficientibus, materia morbi in artus non exploditur, vel obstructis, concretis, destructis, partibus, quae hanc materiam recipere solebant, illa in viscera deponitur, & periculosissimos, subitoque lethales, morbos facit.

(a) Tractat. de Podag. pag. 546.

(b) Ibid. pag. 551. & seq.

§. 1274. **P**roinde Curatio, quam contemplatio mali, & experientia commendavit, absolvitur 1. restitutione vigoris in visceribus perditis (1265.). 2. ablatione liquidi jam corrupti fluentis in vasis, vel stagnantis ad loca (1262. 1263.).

Curatio morborum, ut rite instituat, semper requirit cognitam exacte morbi historiam, quae non potest haberi, nisi totus decursus morbi sollicitè observatus fuerit. Ex his enim cognitis indicatio curatoria, sive methodus medendi, deducitur. Si jam morbus secundum talem indicationem curatoriam tractetur, & levamen insigne, vel & integra curatio, sequatur, tunc certissimus, genuinam methodum fuisse adhibitam, quam contemplatio mali indicavit, & cujus utilitatem commendavit experientia.

Tota jam Podagrae historia docuit, excessus magnos, & frequentes, in usu sex rerum non naturalium, esse maxime obviam hujus morbi causam; & contra, moderatum sex rerum non naturalium usum lenire morbum, dum jam adest, cavere eundem, ne fiat, etiam in illis, qui haereditario vitio in hunc morbum proni sunt, vel saltem hoc efficere, ut longe tardius adoriatur, quam quidem factum fuisset, dum haec cautela negligitur.

Praeterea constitit, Materiam podagricam, tempore Paroxysmi, expelli de corpore, vel sic mutari, ut non noceat, sed sanitas corpori & solita agilitas redeat membris; uti in Podagra regulari, nondum inveterata, fieri solet. Interim in tali homine, qui absolute sanus esse videtur, intra aliquot mensium spatium colligitur similis morbosa materies, quae denuo ad artus deponetur, & Paroxysmum renovabit. Hinc prudentes Medici cogitaverunt de methodo, qua causas futuri paroxysmi podagrici praecoccupare possent sic, ut non nasceretur. Bonam diaetam hic multum valere, omnes agnoverunt: verum selectissima quaevis alimenta debent per actionem viscerum sic mutari, ut naturam fluidarum, & solidarum, partium nostri corporis acquirant. Si enim viscerum actio non sufficiat subigendis perfectè ingestis, ultima illa, & perfectissima, elaboratio non sequetur; sed manebit quid degenerans in corpore; uti ad §. 1265. dictum fuit; & poterit hoc latens vitium adeo leve esse, ut in majoribus vasis, & crassioribus humoribus, vix ullum sui vestigium relinquat (vide §. 1267); sed tantum in liquido omnium tenuissimo, nervoso nempe, quod ultimae elaborationis ultimus effectus est. Verum ad §. 1262. & 1263. patuit, liquidorum minimorum, & vasculorum, per quae haec fluunt, vitiatam indolem, pro causa proxima hujus morbi habendam esse. Ubi autem illud vitium, copia auctum, & moram pejus redditum, fuit, tunc aptum fiet, ut novum excitet paroxysmum; per quem vel consumitur illud degenerans, vel expellitur de corpore. Unde novum vigorem conabantur reddere visceribus, ut perfectissima fieret coctio, & assimilatio, omnium humorum: si vero jam aliqua degeneratio facta esset in tenuioribus illis liquidis, ita ut illud degenerans a conditione sanorum humorum flueret cum reliquis liquidis adhuc per vasa, vel jam depositum esset ad illa loca, quae Paroxysmi tempore infestari solent, illud conabantur tollere. Hi erant duo cardines, in quibus cura Podagrae

dagrae versabatur. Unde *Aëtius* (c) dixit; *Quare duplex etiam sanationis scopus nobis praefigetur. Evacuatio redundantis humoris, & corroboratio partium debilitatarum.* Dum omnia Podagrae phaenomena collegerat *Sydenhamus* (d), & singula diligenter pensitaverat, concludit, in curatione hujus morbi duabus imprimis causis obviam iri debere. *Prima est causa antecedens, sive humorum indigestio, a caloris & spirituum naturalium defectu orta. Altera est causa continens, sive eorundem humorum calor & exaestuatio; ubi jam, tum putredinem, tum etiam acrem, nacti sunt a mora in corpore, quam oportuerat, diuturniore; quae mora ab inconcoctione supra memorata pendet.* Prudenter tamen monet, remedia, binis his causis debellandis apta, penitus a se invicem discrepare, ita ut, quod uni ex his causis prodest, saepe alteri noceat omnino; & ideo imprimis Podagrae curam difficillimam esse statuit. Illa enim, quae emendandis indigestionibus profunt, calefaciendo saepe nocent, dum materies morbi jam praesens in majores agitur tumultus; & contra, illa quae refrigerando, & humorum acrimoniam mitigando, agunt, nocent, labefactando viscera. Credit etiam, quod perraro paroxysmi tempore omnis omnino materia morbi sic expellatur de corpore, ut nihil reliquum supersit; unde metuebat, ne per illa, quae viscerum functiones instaurant, moverentur subito illae morbosae reliquiae, & vel novum Paroxysmum producerent, vel periculo majori visceribus impingerentur. *Quandoquidem materiae continentis eliminatio naturae omnino opus est, sua ipsius methodo peragendum* (e). Maximam tamen curandi intentionem in eo posuit, *ut coctioni, indigestionibus sublatis, consulatur* (f).

Cum autem Podagra senilis morbus sit, & hoc vitae tempore viscerum functiones languere incipiant, atque eadem quandoque per alia mala chronica, praegressa Podagram, vel illam concomitantia, labefactata fuerint, patet alia iterum curae difficilis ratio. Suadet tamen *Sydenhamus* (g), *Quantum vires, annique, sinunt, tentandam esse curationem; & prout aeger propius ad hanc metam accedet, vel recedet longius, Podagrae tyrannidem magis minusve effugiet.*

Videndum, quibus remediis, & qua cum cautela, perfici poterint illa, quae duplici hoc scopo indicantur.

§. 1275. **A**d primum (1274.) spectat *α.* Usus plantarum aromaticarum, amararum, antiscorbuticarum, maxime si per se usurpentur solo melle exceptae. *β.* Usus salium lixiviosorum fixorum saepe iterata, parva dosi, diu continuata, assumtorum. *γ.* Tum cibi, potusque nutrientes, facile digerendi, leves. *δ.* Exercitio magno, continuato, equitationis in aëre puro, tum frictionibus, motibusque partium saepe iteratis. *ε.* Somno maturo, longo.

(c) Sermon. XII. cap. 22. pag. 314. (d) Tractat. de Podag. pag. 566.
(e) Ibid. pag. 567. (f) Ibidem. (g) Ibid. pag. 577.

Oportet jam considerare illa remedia, a quibus restitutio vigoris in visceribus exspectari potest; ut nempe satisfiat primae indicationi curatoriae praecedentis paragraphi.

a. Cum primae viae, sive viscera primae coctionis dicta, praesertim agant in ingesta, illaque tam per vim suam, quam per affusionem copiosam humorum, quae jam conditiones sani liquidi humani habent, sic mutant, ut, propria sua indole fere deposita, propius accedant ad naturam fluidarum & solidarum partium nostri corporis; ideo laudata fuerunt quam maxime illa remedia, quae ventriculi & intestinorum actionem auferent in ingesta, ut nempe ex his fieri posset bonus chylus; qui dein in sanguinem mutatur; ex quo omnes reliqui humores nostri fecernuntur. Cum autem chylopoietica viscera, non tantum continendo, retinendo, premendo, agerent in ingesta, verum etiam affundendo utiles humores, inter quos bilis merito credebatur magnam habere efficaciam; ideo talia prae reliquis laudata fuerunt, in quibus & gratus aromaticus stimulus, & simul amaror biliosus, adesset. Sic enim & viscera in efficaciorum motum irritabantur, & bilis inertia, si adesset, amarum remediis emendabatur. Unde omnia amaricantia, quae virtute evacuante carebant, ab omni tempore dicta fuerunt stomachica remedia. Cum autem ingluvies & crapula, quae primae digestionis officinam turbant & debilitant, toties Podagrae causam dent, hinc omni modo convenire ea ad hunc morbum credebantur.

Alia occasione, dum de morbis chronicis agebatur §. 1051. 1. 8., ad curandam nimiam obesitatem laudabantur amara illa remedia, quae bilis nimis parcae copiam & inertiam supplerent. Galenus autem (h), uti tunc dictum fuit, commendabat, *rutae semen, praesertim sylvestris, una cum ipsis corymbis, & aristolochiam rotundam, & centaurium minus, & gentianam, & polium. Praeterea ex urinam cientibus ea, quae pollentes habent vires, ut petroselinum.* Monet simul, quosdam ad arthriticos affectus eadem haec remedia adhibere. Dabantur autem haec, vel singula, vel inter se permixta.

Invenimus autem, haec, vel his similia, remedia dudum jam ad Podagram sanandam adhibita, & quandoque sub arcani titulo vendita, fuisse, caro satis pretio. Trallianus (i) similia antidota describit, quae longo tempore sumenda suadet, quandoque per sex menses, imo & per integrum annum ac ultra, interpolatis tamen subinde aliquot diebus. Aëtius (k) similia laudat, & inter alia tetrapharmacum, ex quatuor ingredientibus paratum, radice nempe *gentianae, & aristolochiae, baccis lauri & myrrhae*, aequali pondere sumtis. *The-riaca Diatesaron* hodie dicitur in officinis, dum pulvis ille, tripla copia mellis exceptus, in formam Electuarii redigitur.

Omnes tamen in eo fere convenerunt, tale remedium longo temporis spatio debere sumi, si fructus inde speretur; hinc annalia medicamenta vocabat *Aurelianus* (l); quia anno continuo sumi debebant. *Sin minus, repraesentandum*

(h) Method. Med. lib. XIV. cap. 15. Charter. tom. X. pag. 335. (i) Lib. XI. cap. 1. pag. 616. 618. 650. (k) Sermon. XII. cap. 47. pag. 352. 353.
(l) Morbor. chronic. lib. V. cap. 2. pag. 562. 563.

dum numerum dierum, quo integer compleatur annus, quanquam longo tempore porrectus. Videtur tamen; non adeo multum tribuisse similibus remediis, sed potius credidisse, exactiorem dietam, quam simul observabant, levasse morbum.

Certum tamen est, talia remedia restaurando viscerum vigori prodesse, adeoque huic indicationi satisfacere; simulque negari nequit, pluribus aegris haec profuisse, licet non omnibus. Cum talis remedii usus in Anglia hoc tempore inclaresceret, ob felicem successum, quem ex ejus usu habuit *Portlandiae Dux*, haereditaria Podagra per plures annos qui laboraverat, hinc celebris apud Londinenses Medicus *John Clephane (m)* comparavit hujus remedii ingredientia cum illis, quae in veterum medicorum monumentis habentur, & invenit, quod *Pulvis Ducis Portlandiae* dictus idem esset cum *Diacentaurea Caelii Aureliani*; uti & cum Antidoto ex duobus *Centaureae generibus*, quam *Aëtius* descripsit.

Formula autem pulveris est sequens:

Rad. *Aristolochiae rotundae*

— *Gentianae*

Summit. *Chamaedr.*

— — *Chamaepityos*

— — *Centaurei (min.)*

an. part. aequales.

Siccata redigantur in pulverem tenuissimum, cujus drachma mane sumatur, vacuo ventriculo, ex vino & aqua, jusculo, potu theae, vel alio quocumque vehiculo. Per horam cum dimidia, jejunus maneat aeger. Per tres menses, absque interruptione, debet continuari usus; dein per alios tres menses quotidie fumantur tres quartae partes drachmae; postea per alios sex menses ejusdem pulveris dimidia drachma sumitur quotidie. Sequenti anno sufficit, si alternis diebus media drachma sumatur. Monet simul, quandoque integrum requiri biennium, antequam manifestum morbi levamen percipiatur, simulque hortatur aegros, ne longitudine temporis territi desistant ab usu remedii, dum non statim inde fructum sentiunt.

Videtur & haec remedia indicasse *Lucianus, (n)*, dum *Diva Podagra* enumerat illa, quibus miseri *Inviictam Dominam Dolorum* superare conantur:

Bibunt alii de quatuor rebus Pharmacum,

Sed octuplex alii, septemplex plurimi.

Postquam varias Podagram curandi methodos expenderat *Sydenhamus (o)*, optima laudavit illa remedia, quae miti calore atque amaritudine, ventriculum cor-
robo-

(m) Med. Observ. and Inquir. Tom. I. pag. 126. &c.

(n) Tom. III. pag. 654.

(o) Tractat. de Podagra pag. 568. & seq.

roborant, & sanguinis massam vegetiorem reddunt ac magis vitalem. Amaranthibus his & roborantibus addidit Antiscorbutica sic vocata remedia, ut *Raphanum*, *Cochleariam*, *Nasturtium aquaticum* &c: & magnum satis numerum simplicium recensuit, ex quibus talia medicamenta parari possent. Nam quia, non specifica quadam vi, sed generali calefaciendi modice & roborandi efficacia, prodesse, hinc voluit, ut eligerentur talia, quae aegris magis placere. Cum enim diu admodum, scilicet ad omnem fere aetatem, in usu ejus perseverandum sit, omnino convenit, ut palato minus sit ingratum (p). Monet simul, inter corroborantia primum locum obtinere *Corticem Peruvianum*, & ideo suadet, ut mane & vesperi aliquot ejus grana fumantur.

Quamvis autem alias horum remediorum formulas non reprobet, ut & in hoc consulatur aegrorum palato, tamen formam Electuarii reliquis praefert, dum nempe haec remedia in pulverem redacta, melle despumato & vino canarino additis, in Electuarium debita consistentiae rediguntur, cujus drachmas duas mane & sero sumi jubet. Nec tantum in Podagra, sed & in aliis plerisque morbis chronicis, a talibus remediis insignem expectabat utilitatem: Quandoquidem singuli hujus generis morbi ad unam eandemque causam universalem, humorum scilicet indigestionem, referri debeant (q).

In *Materia Medica* ad hunc numerum laudantur eadem simplicia, quae ad hydropem sanandum §. 1233. commendabantur, quae omnia aromatica aut amara sunt, & si solam *gratiolam germanorum* exceperis, nullum ex illis vomitum vel alvum movet: cum autem amarissima haec plantula in parca tantum quantitate addatur, vix ullas turbas excitare poterit, sed amarore suo cum reliquorum simplicium virtute conspirabit. Interim monendum est, ad hydropem, frigidissimum morbum, curandum, calida remedia dari majori copia, quam aliquando conduceret in Podagra; unde minor copia horum conveniret, si vini vel cerevisiae medicatae forma aegri palato magis arrideret. Optima autem forma videtur illa, si tale remedium pulveris, vel melle addito in electuarium redacti, specie exhibeatur. Sic enim & blandior horum simplicium actio & diuturnior erit, dum ab humoribus in ventriculum sensim affluentibus, vel jusculo aliove conveniente vehiculo superpotato, sensim solvuntur; & per totum tractum ventriculi & intestinorum vires suas medicatas diffundunt.

Quamvis autem videatur talium remediorum satis tutus usus in hoc morbo, tamen dissimulari non potest, quibusdam non prospere successisse, materia podagrica non deposita ad artus, ut solebat, sed visceribus impacta, cujus notabile exemplum a *Celeberrimo Gaubio* observatum fuit (r). Homo nempe quadraginta annorum, biliosae admodum temperiei, diu jam Podagra laborans, licet moderate vixisset semper, in reliquis satis sanus, morbi, quamvis non adeo gravis, pertaesus, decantatum *Ducis Portlandiae* remedium sumsit quotidie, octodecim circiter mensium spatio, hoc effectu, ut a Podagrae solitis Pa-

(p) Tractat. de Podagra pag. 570.

(q) Ibid. pag. 571.

(r) Hollandsche

Maatschappye Tom. IV. pag. 308. & seq.

Paroxysmis liber maneret; sed incepit difficili respiratione laborare; quod malum de die in diem auctum adeo increvit, ut post aliquot menses corpus, non nisi anhelans, movere posset; imo etiam inter loquendum augebatur respirationis difficultas; tussis aderat sicca; totum corpus exsanguie pallebat; leve oedema manuum & pedum, uti & faciei sub palpebris; lingua alba sicca; fitis ingens; pulsus plenus tardus; urina copiosa instar aquae, decolor, & inodora; cutis sicca absque ulla transpiratione, vel sudore; appetitus parvus; somnus modicus; & in utrumque latus decumbere poterat, capite tamen parum elevato. Variis absque multo fructu tentatis remediis, subito moritur. In cadaveris abdomine nil inventum fuit, cui morbus praegressus & mors attribui potuisset. In pectoris utroque cavo circiter viginti unciae feri continebantur; Pulmonis tertia circiter pars mollis, coloris naturalis, dissecta sanguinem fundebat: reliqua vero pulmonum substantia, imprimis in parte inferiori, albescens, contracta, & quasi coriacea, continebat plura tubercula, pisorum magnitudine, & dissiciffa, etiam profunde, ne guttam quidem cruoris emittebat, sed pressione parum feri flavescens viscerum educi poterat. Dura illa tubercula dissiciffa nil purulenti continebant, sed pultaceam materiam, quae referebat illam, quae in tophis Podagricorum invenitur.

Ex omnibus illis videtur concludi posse, materiam podagricam, quae antea ad artus solebat deponi, post usum remedii Antipodagrici, in pulmonem depositam, morbum & mortem produxisse. Adeoque patet, non ab omnibus podagricis talia remedia tuto usurpari posse. Medici veteres jam hoc prudenter monuerant. Dum similia remedia, quae ad Arthriticos affectus adhiberi solebant, Galenus (s) commendabat ad nimiam obesitatem minuendam, dixit: *Multique, cum vel graciliores, vel mediocris habitudinis, essent, ex ejusmodi medicamentorum potione perierunt, sanguine ipsorum excocto. Ruerant autem ad ea propterea, quod liberatos aliquos articulariis affectibus viderant, minime aestimantes, quod temperies eorum, qui sanati fuerant, humidior, pituitosiorque, erat, qualis nimirum obesorum est, in quibus hujusmodi medicamentorum securus est usus.* Dum *Tetrapharmacum*, de quo ante dictum fuit, Podagricis commendat tanquam morbi prophylacticum *Aetius* (t), addit hoc monitum: *Prodest pituitosis. Biliofos autem laedit.* Simile autem decantato pulveri remedium describit (v), sub titulo *antidoti ex centaureis*, cujus drachmam dabat quotidie ex aqua calida per quadraginta dies; deinde reliquis trecentis viginti diebus, qui integrum annum complent, dabat quotidie mediam drachmam. *Est autem ex vehementer laudatis, & praeter opinionem auxiliantibus, quod ipsum experientia testatur. Nam multos ejus usu servatos novi. Est enim adeo salutaris Podagricis, ut quosdam, per quindecim annos Podagra correptos, ejus usus ad iter pedibus faciendum praeparaverit.* Sed de his & aliis similibus calidis remediis, quae per longum tempus sumi debent, *Aegineta* (w) monuit sequentia: *Qui vero per medicamenta,*
quae

(s) Method. Medend. Lib. XIV. cap. 15. Charter. Tom. X. pag. 335. (t) Sermon. XII. cap. 47. pag. 352. (v) Ibid. pag. 353. (w) Lib. III. cap. 78. pag. 58. versa.

quae per annum bibuntur, morbum prorsus tollere voluerunt, multis sane, quibus pituitosus & excrementitius humor articulis incubuerit, opitulati sunt. Verum qui calidioribus siccioribusque constarent naturis, hos in subitam mortem praecipitaverunt, quod materia ad intestinum, aut renes, aut costas, aut pulmonem, aut principem quandam partem, se contulerit. His similia & apud Aurelianum (x) habentur.

Patet ergo, Veteres Medicos talia remedia laudasse ad Podagram curandam, quae restaurando viscerum vigorem agebant, sed addidisse simul prudentes cautelas, quae nisi observentur, & omnibus absque ullo discrimine talia remedia exhibeantur, tunc magnum saepe sequi damnum. Certe aegro, cujus historiam descripsit *Celeberrimus Gaubius*, prudens Medicus non consulisset usum pulveris illius Antipodagrivi, cum admodum biliosam temperiem haberet.

Totus enim scopus, ob quem haec remedia dantur, est, ut, coctionibus restitutis, minor copia materiae podagricae generetur, vel, generata si fuerit, diffletur de corpore, antequam ad quaedam loca corporis deponi, & ibi quasi figi possit. Antea notatum fuit, Podagricos Veteranos languere fere toto anno, aestivis mensibus solis commode utcumque valere; sed notat *Sydenhamus* (y); *herbas ejusmodi excalescentes magnum omnino commodum adferre, cum sanguini aestatis calorem vel media hyeme concilient.* Monet tamen, quod si aestivo tempore earum usui assuescamus, melius praecavebunt mala illa, quae adversa tempestas solet apportare. Alio autem in loco (z) omnia haec in Paroxysmorum intervallis in usum revocanda esse, idque quam longissime fieri potest a Paroxysmo infecuturo. Dum enim Podagrae accessus deferbuit, parum superest de materia morbi, tuncque haec tutius dantur, hac spe, ut hujus materiae incrementum, roboratis visceribus, caveant. Materiae enim podagricae jam accumulatae in corpore & maturae emendationem aut feliciorum depositionem ad solita loca ab his remediis *Sydenhamus* non exspectabat (a): *Quandoquidem materiae continentis eliminatio naturae omnino opus est, sua ipsius methodo peragendum: & illo tempore jubet, ut vitentur victus & medicamenta calidiora, a quibus inflammantur humores.*

Cum autem Podagra senibus, vel jam fenescantibus, contingat frequentius, illa aetas calidiora fert facilius, hinc tutius talia illis dantur. In vigore aetatis, calida sanguinea, vel biliosa, temperie, major cautela requiritur, & mitioribus remediis prudentes Medici uti solent, ne ignes addant ignibus, sicque omnia turbent in corpore. Unde etiam *Lobb* (b), dum ad prophylaxim Podagrae laudat usum moderatum vini & aromatum, caryophyllorum, macis &c., ut nempe augeatur vis ac robur actionum cordis & arteriarum, quando deficiunt, addit: *ut saepe fit in specie in corporibus Podagra affectis, fereque semper in iis, qui ex habitu corporis friguriunt, quorumque caro flaccida, vasaque nimis laxa, sunt.*

β.

(x) *Morb. chronicor. Lib. V. cap. 2. pag. 563.*

(z) *Ibid. pag. 578.*

(a) *Ibid. pag. 567.*

(y) *Tractat. de Podag. pag. 575.*

(b) *De Calculo & Podagra &c.*

cap. 21. pag. 252. 253.

β. Antea ad §. 1263. demonstratum fuit, acrimonia & majori tenacitate hic peccare liquidum; unde, quidquid illam tenacitatem solvere poterit, hic conveniet, omnium maxime, si acrimoniam, quae tenacitatem comitatur, non augeat, sed potius illam imminuere, & integre corrigere, valeat. Cum autem acidorum abusus, uti §. 1255. dictum fuit, merito inter Podagrae causas numeretur, patet ratio, quare sales lixiviosi fixi, alcalini, magnum nomen in hoc morbo curando acquisiverint. Unde *Celeberrimus Boerhaavius* (c) dixit: *utique illa Podagrae species, quae acido nimio ortum debet, forte vix curatur felicius, quam parco hujus salis, sed diu protracto, usu.* Tunc enim & tenacitatem solvit, & acre praedominans tollit. Interim, cum humores nostri naturaliter in putredinem vergant, & quidem tanto magis, quanto plus fuerint elaborati, hinc acre illud podagricum non semper acidum est. Chylus, cum sanguine per vasa fluens, & deinde per mammas separatus a sanguine; lac vocatur, quod sponte sua acescit, sed per repetitas vasorum & viscerum actiones, dum cum sanguine per vasa movetur, mutatur sic, ut non amplius acescat, at, humorum nostrorum indole penitus acquisita, vergat sponte sua in putredinem. Cum autem statuatur (vide §. 1265.), in ultimae elaborationis ultimo effectu, tenuissimo nempe & elaboratissimo liquido, clanculum se innectere illud acre, videtur minus verosimile esse, illud acre ad acidorum classem pertinere, praesertim cum victus ex acescentibus, uti statim dicitur, Podagricis toties profuerit.

Notandum tamen est, quod in Podagra (vide §. 1265.) culpetur indigestio viscerum, non satis assimilantium assumta in indolem nostrorum humorum, adeoque acidam acrimoniam ingestorum, dilutione admistorum humorum humanorum, minui quidem & enervari, neque tamen penitus subigi, ut in perfectissima sanitate fit. Cum autem illud humorum vitium tam leve sit, ut majora vasa non afficiat, poterit tamen in minimis nocere, praecipue cum, antea dispersum, nunc ad quaedam corporis loca incipit haerere collectum. Interim certum est, ex acidis & acescentibus, non satis subactis in corpore, natum acre non facere universalem Podagrae causam, uti quidam voluerunt. Unde prudenter subjunxit salium fixorum laudibus *Celeberrimus Boerhaavius* (d) sequentia: *Non tamen vel ideo universale antipodagricum statim laudari debet: quia nocet podagricis acriter biliosis, quorum humores jam sponte in alcali putridum vergunt.* Tamen, si Medicus causas praegressas morbum, & conditionem praesentem aegri, sedulo consideraverit, non facile errabit determinando utilitatem vel noxam horum remediorum.

Certum est, sales alcalinos fixos acres esse, ita ut applicati cuti externae illam erodant & crustas gangraenosas producant (e). Tanto autem aciores sunt, quo ignis validi vim diutius experti fuerint. Unde & mitiores sales possunt exhiberi, quales sunt illi, qui methodo, *Tacheniana* dicta, parantur (f); dum nempe herbae virides, non vivis flammis, sed suffocato igne, in
car-

(c) Elem. chem. Tom. II. pag. 59.

(d) Ibidem.

(e) Ibid. pag. 54.

(f) Ibid. pag. 48.

carbonem nigerrimum rediguntur, qui dein igne aperto scintillare incipit, absque flamma, & convertitur in cineres, qui elixiviati dant salem subfuscum, alcalinum quidem, sed longe mitiorem illis, qui ex cineribus plantarum, vivo igne combuſtarum; paratur.

Hinc patet etiam ratio, quare parca doſis, & diu continuatus uſus, horum ſalium laudetur, ut nempe blanda vi ſolvente agant, dividendo omne viſcidum, nec tamen acrimonia noceant. Unde prudens horum uſus poteſt prodeſſe etiam in illo caſu, ubi acidæ humorum acrimoniae nulla adſunt ſigna, præcipue cum experimenta *Celeberrimi Pringle* docuerint, ab his ſalibus putredinem non adeo augetur, ac quidem credebatur.

In *Materia Medica* ad hunc numerum laudatur *Alcabeſt Glauberi*; quod eſt nitrum in alcalinum ſalem converſum, in aëre per deliquium ſolutum; & vulgo in officinis ſolet vocari *liquor nitri fixi*. Hujus paucae guttae omni mane ex juſculo vitulino dantur, & ſic tutiſſime exhiberi poterit. Alterum ex *cineribus geniftae* vino rhenano infuſis paratur; cujus liquoris uncia media datur omni mane. *Cineres geniftae* ſalem alcalinum habent, ſed acidum vini rhenani acrimoniam alcalinam infringit, & ſimul unita conſtituunt ſpeciem *tartari regenerati*; cujus blanda indoles, & magna ſolvendi vis, omnibus adeo nota eſt. Unde, ſi vel minimus ſcrupulus Medico ſupereſſet, ne forte acrimonia alcalina noceret, hoc remedio ſemper ſecure uti poterit.

Magnum levamen & a terreis acidum abſorbentibus, & a ſalibus lixivioſis, ſe obſervari in Podagra, notat *Hoffmannus* (g); præcipue ubi acidorum vomitus ſimul aderant. Multum commendat podagricis uſum *Thermarum Carolinarum*, in quibus ſal alcalinus invenitur.

γ. Cum proxima origo morbi (vide §. 1265.) in debiliore actione viſcerum non ſatis ſubigentium & aſſimilantium ingeſta conſiſtat, & certum ſit, quaedam alimenta requirere validiſſimorum viſcerum actionem, ut ſubigi poſſint, alia vero minori viſcerum robore poſſe ſic mutari, ut noſtrorum humorum indolem acquirant, hinc patet facile, magnam curam diaetae habendam eſſe, ut morbus inſigniter levare, vel & curari, poſſit. Unde omnes Medici molles cibos, facile digerendos, laudaverunt, & potus ſimiles; ut caverent, ne quid acrius ingereretur, neque facile naſci poſſet ex degeneratione ſpontanea ingeſtorum major acrimonia humorum in corpore.

Magnam ſpem poſuerunt multi in victu vegetabili ſolo, ſic ut omnis cibus ex animalium partibus paratus omnino a menſa exularet. *Celeb. Lobb* (h) aliquot recenset caſus, ubi tali diaeta utentes a Podagra liberi manſerunt non tantum, ſed & tophi podagrici, ſenſim minuti, tandem omnino diſparuerunt. Moleſtias tamen multas, toſitatis corporis imminutionem, & virium debilitatem, perceperunt, dum hac diaeta inceperunt uti, & dum poſtea carnibus moderate veſcerentur, licet vino penitus abſtinerent, rediit morbus. Ita quidem, ut in quodam aegro dolor, manum ſiniſtram & carpum occupans, dein

ad

(g) Medic. ration. & ſyſtem. Tom. IV. part. 2. Sect. 2. cap. 11. pag. 548.

(h) De calculo & Podag. &c. cap. 20. pag. 215. &c.

ad cubitum se extenderit, & post quatuor dies utrumque pedem occupaverit; dolores autem intensi, & admodum violenti, per septem dies & noctes continuaverint. Unde patet, Podagram, licet siluerit satis diu, tamen mutato victu, severum satis paroxysmum produxisse. Optimus ille Medicus, omnibus his consideratis conclusit: *Alimentum vegetabile per se non tantopere nutrire, atque roborare, ac mixtum cum cibo animali, adeoque victum animale non solum quandoque proficuum, sed & omnino necessarium, esse (i)*. Vires enim conservandae sunt, cum requirantur ad corporis exercitia, quae superando morbo multum conducunt, uti sequenti numero dicitur. Simul apparet, victum vegetabilem non fustulisse causam Proëgumenam Podagrae, cum mutato victu, rediret morbus; videtur tamen minuisse morbi materiam, cum Paroxysmi vel omnino siluerint, vel leviores, minus frequentes, & breviores, redierint. An autem diuturno & pertinaci usu talis diaetae tandem & delebitur Character ille podagricus *Helmontio* vocatus? Certe antea recensita fuerunt talia exempla, quae evincunt, quosdam fuisse integre sanatos, dum duram cogebantur pauperiem pati, & quotidiano labore victum parcum quaerere; qui fere ex solis vegetabilibus constabat. Sed & exemplum legitur (*k*) hominis, qui in putidum detrusus carcerem solo pane & aqua vixit per novendecim annos, & postea sanus, atque a Podagra, qua antea immaniter laboraverat, immunis vixit.

Rari invenientur, qui hoc vivendi genus per plures annos tolerare possint, aut velint, & cum podagricorum plurimi laute vixerint, genio nimis indulgentes, subita talis mutatio non careret periculo. Unde prudenter illis, qui talem curationem tentare vellent, *Lobb (l)* suadet; *ut non subito & semel, sed per gradus, id faciant; gradatim minuendo quantitatem cibi animalis singulis hebdomadibus, concedendo sibi tempus trium mensium, ut, post hos demum elapsos, ad totalem a cibus his abstinentiam perveniant*. Unde etiam consulit illis, qui omnino a cibo animali non abstinent in hoc morbo, ut saltem ejus quantitatem diminuunt multum, donec tandem octo, sex, vel & quatuor tantum, uncias cibi animalis in prandio sumant, adeoque cibus vegetabilis maximam partem soliti nutrimenti constituat.

Unde concludi potest, victum vegetabilem prodesse in hoc morbo, licet his solis non possit, vel nolit, vivere aeger. Certe a copioso usu melonum, aliorumque fructuum horaeorum, in pessima Podagra laborante aegro nulla observabatur molestia. *Constans potius docuit experientia, horum usu aequo, & ad palati desideria demerso, nunquam non temperatos fuisse sanguinis fervores, indeque pendentem perspirationis excessum (m)*.

Sydenhamus, experientiâ, tam in se ipso, quam in aliis, edoctus, prudentes diaetae leges dedit. Bina vitanda monet, nimiam nempe ciborum ingurgitationem, quae a ventriculo subigi non potens metuendas hic cruditates produceret, simul damnat nimis strictam diaetam, quae vires enervando nocet (*n*).

Quam-

(i) De Calculo & Podag. &c. pag. 222.

(k) Ramazzin. oper. pag. 478.

(l) De Calculo & Podag. cap. 22. pag. 279.

(m) Hahn Histor. Podagr.

&c. pag. 9.

(n) Tractat. de Podag. pag. 578 & seq.

Quamvis autem facilioris digestionis cibos reliquis praeferendos agnoscat, tamen monet optimè, palato aegrorum consulendum esse; cum certum sit, illa, quae avidè appetuntur, citius & melius digeri. Consuetudini etiam hic aliquid tribuendum esse patet: de his autem antea, ubi de Febribus agebatur, abundè dictum fuit. Interim, si aegrorum appetitus in alimenta difficilioris concoctionis feratur, minori quantitate tantum haec concedenda sunt. Simul Sydenhamus unicam tantum carniùm speciem commendat; *cum varia carniùm genera, simul ingesta, plus ventriculo molestiae faceffunt, quam unicum, quod omnia ista quantitate exaequet.* Simul accedit, quod multa ferculorum varietas invitet, ut ultra satietatem comedatur, praecipue si acribus, falsis, aromaticis, condimentis, quae erudita gula invenit, irritetur jam sopita fames; unde & illa in victu Podagricorum damnantur. Hippocrates (o) dixit: *Est autem ejusmodi prava victus ratio: primum quidem, quum quis copiosiores cibos, aut liquidos aut siccos, exhibeat, quam ipsum ferre possit, neque laborem ullum ciborum copiae opponat. Deinde quum varios & dissimiles inter se cibos immittat. Dissimilia enim seditionem excitant, & alia citius, alia tardius, concoquuntur.* Cum ergo, uti statim dicitur, labores & corporis exercitia adeo profint Podagricis, debent sic nutriri, ut vires ad haec necessarias habeant; unde nimis exquisita diaeta noceret. Simplici ergo victu contenti sint, a nimia ferculorum varietate caveant, & tantum comedant, quantum fames poscit. Utile simul erit, uti ex ante dictis patet, si olerum mollium, & fructuum maturorum, copia excedat cibum ex animali regno defumtum. Solo prandio contentos jussit esse Podagricos Sydenhamus (p); sed loco coenae haustum liberaliorem tenuioris cereviciae suadet (si nempe huic potui assueti fuerint), hoc imprimis scopo, ut concretae calculosae in renibus caveantur, quibus ob diuturnum decubitum Podagrici solent esse obnoxii: urina enim, majori copia ob potum tenuem secreta, abluitur quidquid in renibus accumulari inciperet.

Magnum nomen in cura Podagrae habuit Lac, omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentium, maxime alibile (q). Est alimentum, quod inter animale & vegetabile regnum quasi ambigit; molle oleum habet, quod a reliquis lactis partibus separatum vocatur butyrum; continet serum sponte acescens, & caseum, qui a reliquis penitus liber animali naturae propius accedit. Certum est, lac continere in se omnia, quae ad nutritionem requiruntur; unde recens natis, & debilibus hominibus, utile & bonum nutrimentum dat. Est enim chylus, efficacia viscerum & vasorum sani animalis sic elaboratus, ut jam propius accedat ad indolem nostrorum humorum. Observationes numerosae docuerunt, Podagricis profuisse lactis usum, & quidem adeo, ut ab omni paroxysmo liberi fuerint, quamdiu solo lacte viverent. Non tamen delet latentem illam in podagricis causam Proëgumenam. Profuit enim prae reliquis omnibus praesidiis lactea haec diaeta; *quamdiu ne latum unguem ab ea discesserint.* Quam primum vero ad sanorum diaetam, utut lenem mitemque, se receperit,

(o) Lib. de Flatibus cap. 3. Charter. Tom. VI. pag. 215. (p) In loco modo citato.
(q) Varro de re rustica lib. 2. cap. XI. pag. 302.

rit, qui huic insueverat, Podagra, confestim reversa, aegrum longe pejus, quam ante hac, vexavit (r). Videtur enim, molli hac, & levem tantum viscerum actionem requirente, diaeta lactea, sic enervari efficacia viscerum chylopoieticorum, ut postea, dum ad consuetum fanis hominibus victum redeunt, solidiores cibi non possint subigi, adeoque Podagrae materia augeatur; uti ad §. 1265. patuit. Pauci enim constanti satis animo sunt, ut lacteam diaetam tota vita sustineant; imo licet vellent, quandoque tantum lactis fastidium oritur, ut cogantur inviti lac relinquere; quod aliquoties vidi; & Sydenhamus (s) optime notavit. Unde Celeberrimus Mead (t) monet, ne aetate proveciores, & Podagram jam dudum passi, strictam illam diaetam ex lacte & oleribus tentent: observavit enim; quod his, si non omnino invadit morbus, pro articulis praecordia infestentur, crurumque insuper robore destituti, vitam saepe in reliquum miseram transigant. Juvenes vero, qui bis vel ter Paroxysmum passi sunt, tentare tale quid posse, credit, imprimis autem suadet illis, in quorum familia haereditarius morbus est. Neque tamen & his rigidam lactis diaetam commendat: jubet enim, ut vino & cerevisia abstineant omnino, & sola aqua sitim sedent, lacte & lacticiis & oleribus vescantur: semel tamen in die teneris carnibus, interdum & piscibus fluviatilibus, uti permittit ad famem sedandam (solent enim hydropotae famelici esse). Novit nonnullos, tali vivendi genere a Podagra liberatos, ad viridem & jucundam senectutem pervenisse. Similes effectus etiam a tali moderata diaeta vidi, ita ut, vel omnino non, vel levissimo tantum, paroxysmo intra biennium aut triennium corripentur. Similem diaetam laudavit Coste (u), & utilitatem ejus proprio in morbo expertus fuit.

Quamvis autem plurimi autores solam aquam pro potu commendent Podagricis, tamen non omnes severam hanc legem statuunt, licet in eo conveniant omnes, sobriam vitam ducendam esse, ut morbi levamen sperare possint.

Multi certe post vini nimiam ingurgitationem in hunc morbum inciderunt; illi, si simul & semel ad aquae potum damnentur, non ita diu post vitam cum morte commutare solent, uti optime monuit Sydenhamus (w). Unde licet vinum nocere Podagrae statuatur, & dicatur; cum universa corporis substantia in Podagram quasi degeneraverit, minus, quam exoptet, in profligando morbo promovebit, qui non a liquore fermentato quocumque, quantumvis leni & tenui, in totum abstinet; tamen & hic prudentia opus esse, agnovit, ne a subita tali mutatione ingens damnum sequatur. Commodè fertur ab illis aquae potus, qui ab ineunte aetate ei assueverunt; caeteris non adeo. Hinc Sydenhamus (x) dixit: Aquam puram crudamque & periculosam existimo, & expertus sum meo damno. Unde pro potu communi laudavit illos liquores tanquam optimos, qui neque ad vini generositatem ascendunt, neque ad aquae debilitatem deprimuntur. Cum enim potum tenuem copiosum commendaret Podagricis, ut a nephritide calculosa immunes manerent, hinc coenae loco suadebat copiosorem potum,

uti

(r) Sydenh. tractat. de Podag. pag. 579.

(s) Ibid. pag. 580.

(t) Monit. &

Praecept. Med. pag. 202.

(u) Traité pratique sur la goutte pag. 86. & seq.

(w) Tractat. de Podag. pag. 582.

(x) Ibid. pag. 583.

uti antea dictum fuit. Aquae autem potum copiosum vix ferri posse a non asuetis cum probe novisset, iussit, tales substitui liquores, qui neque vel in maxima copia assumti inebriare possunt, neque frigore suo ventriculum laedere (y). Cerevisiae tenues, aut vinum magna copia aquae dilutum, in hunc usum adhiberi poterunt: habenda autem hic est consuetudinis ratio, prout hoc illove potu quis uti consuevit. Dantur cerevisiae, quae post absolutam fermentationem vini fragrantiam habent, destillatione spiritum ardentem exhibent, & pessime inebriant: tales cerevisiae nocerent podagricis. Verum agitur hic de cerevisia, quae, sapore placens, omni foete deposita pellucens, nullo modo inebriat; talem autem podagricis nunquam nocuisse observavi, si antea huic potui assueti fuerint imprimis. Triticeam cerevisiam laudaverunt quidam; alii praetulerunt illam, quae ex hordeo vel avena paratur. In diversis regionibus variae solent parari species, nec magna in salubri effectu observatur diversitas, modo sint tenues, molles, & lymphidae, nec inebriandi vim possideant, ut tuto & magna quidem copia sumi possint. Ptisanæ hordeaceae usum tanquam saluberrimum aegris ubique laudavit Hippocrates. Hordei, post inceptam germinationem siccati, farina aquae ferventi infunditur, infusum hoc leniter decoquitur, dolis reconditur, defoecatur, & vocatur cerevisia.

Ubi tamen inveterata esset Podagra, tunc Sydenhamus suasit, ut a Vino & Cerevisia omnino abstinerent, & uterentur potu diaetetico ex radicibus *sarsaparillae*, *chinae*, *ligno sassaparillae*, *glycyrrhiza* &c.: secundum hanc normam plures alii similes potus diaetetici parari possent; qui omnes in eo conveniunt, ut lene aroma addatur copiosae aquae. Suadet simul, ut finito paroxysmo aegri talis potus usum incipiant, & dein tota vita pergant hoc uti (z). Simul hoc commodi a tali potu sperabat, ut nempe leviores in reliqua diaeta commissi errores minus nocituri essent aegris, quam si vino aut cerevisia uterentur. Licet autem tales potus in initio minus placeant aegris, sensim tamen solent illis sic assuescere, ut placeant omnino.

Ubi autem ventriculi languor usum vini poscit, in prandii fine pauculum vini, generosi, mollis, concedi potest, quale est Hispanicum, Tockaviense, aut simile his aliud.

δ. Omnia, quae modo dicta fuerunt, hunc imprimis scopum habent, ut ex ingestis, cibo & potu, per actionem viscerum chylopoieticorum conficiatur bonus chylus; qui tamen adhuc penitus diversus est a sanguine humor, & longe abest a perfectione elaboratissimi fluidi illius, quod per minima vasa fluere debet, & a cuius vitio, uti dictum fuit §. 1262. 1263. 1265. Podagra originem ducit. Verum in Physiologicis demonstratur, chylum, circumductione cum sanguine per viscera & vasa, & praecipue pulmonum actione, sic mutari, ut sanis humoribus nostris perfecte similis fiat.

Dum autem in corporis exercitiis muscoli moventur, sanguinis venosi motus acceleratur, cor hinc validius & frequentius se contrahit, uti etiam arteriae, respiratio pariter augetur, adeoque omnes vires assimilantes chylum humoribus

sanis

(y) Tractat. de Podag. pag. 582.

(z) Ibid. pag. 585.

fanis intra datum tempus plus agunt, quam in homine quiescente; omnes secretiones & excretiones promoventur; adeoque omnia disponuntur ad optimam sanitatem. Haec est ratio, quare non tantum in Podagra, verum & in aliis morbis chronicis, Medici adeo laudent salubrem corporis motum. Neque tantum corporis motus prodest sanguificationi, verum etiam chylicationi, dum pendula abdominis viscera sic agitantur, alterne a diaphragmate & abdominalibus musculis premuntur, secretiones liquidi gastrici, pancreatici, enterici, bilis utriusque, augentur. Unde duris & quotidianis laboribus exercitati homines quaevis oblata edulia sumunt, & facillime digerunt, dum molli otio torpentes etiam a levioribus cibus anguntur, & flatibus molestantur perpetuo. Nec tamen sufficit interpolatis vicibus corpus movere, quotidianum debet esse exercitium, cum perpetua hujus necessitas sit.

Cum autem Podagra plerumque proVectioris aetatis homines torquere soleat, debent eluctari senii torporem, si velint levamen percipere malorum. Nisi enim animose hoc tentent, & senio & morbo obrigescent artus, & reddentur ad omnem motum inhabiles; monuitque *Sydenhamus* (a) senes podagricos, quod nihil minus sperandum est, quam ut morbus sine exercitio ad digestionem perducatur unquam. Cum enim morbus naturam viribus superet, saepe moriuntur a languore atque aegritudine, quae fomitis morborum copia concoctionem respuentis apportat; & ab hac materia incoctili, quae nullo modo potest assimilari, tanquam a veneno enecantur. Haec tamen corporis exercitia, ut quotidie adhiberi possint, debent proportionata esse viribus ac aetati, ne nimia lassitudine debilitentur. Unde equitatio prae reliquis commendatur, quia assuetos minus delassat, & pulmonis in sanguinem actionem auget: imprimis autem prodest, si in aëre puro aperto instituat, de qua re antea ad §. 1210. dictum fuit. Si autem equitatio locum habere nequeat, vectio in curru substitui poterit, licet minus emolumentum praebet. Praeter haec, motus partium, quae doluerunt antea, cavet, ne obrigescant articuli, quod familiare in Podagra inveterata malum est, & curatu difficile admodum. Unde *Aurelianus* (b) monet sequentia: *Arthriticis vero convenit, etiam digitis ceram emolliendam dare, vel manipulos tenendos, quos palestritae ἀλτήρας appellant, tum movendos cereos, vel ligneos primo, cum parvo plumbo interfuso, tum pro modo profectus graviores &c: sit igitur primo gestatio pro modo virium, tum deambulatio molli stramine coaequato solo, adjecto vocis exercitio cum corporis unctioe.* Ex his patet, quod articulorum, ob nimiam quietem, metuendae rigiditati sic prospexerit, simulque ambulationi addiderit vocis exercitium, ut pulmonis actio augetetur. Intelligitur simul, quod haec tentamina inceperit, dum paroxysmus nondum integre finitus esset, sed aliquis adhuc, licet levior, adesset dolor. A lenissimo enim motu incipit, & dum ambulatio tentatur, molli stramine solum sterni jubet, & liberos a calceamentis pedes vult, ut nempe commodius motus tolerari possit. Hoc & confirmat *Aegineta* (c), qui ἐν ταῖς ἀρθριτικαῖς, minuto

(a) Tractat. de Podag. pag. 596.
cap. 78. pag. 58.

(b) Lib. V. cap. 2. pag. 561.

(c) Lib. III.

nuto nempe dolore, nondum tamen penitus abolito, suasit exercitia & frictions, maximè articulorum; & confirmatur *Sydenhami* observatis, qui urgebat Podagricos, ut motum tentarent, licet adhuc dolerent articuli, uti antea dictum fuit.

Frictiones autem insignem utilitatem habent, si applicentur partibus, quae paroxysmi podagrivi tempore dolere solent: saepius de magna frictionum efficacia ad solvendas obstructions, in capitulo de *Obstructione*, & ubi de *Contusione* agebatur, dictum fuit, aliisque etiam in locis. Certus sum, pluribus experimentis, ingens levamen semper secutum fuisse, si impetrare potuerim, ut diligenter his uterentur aegri mane & vesperi, imprimis in pedibus, quos frequentius morbus aggreditur. Ne simplicitas remedii contentum pareret, pannos laneos suffumigio quodam aromatico imbui jussi, vel & molle aliquod unguentum simul adhibui; tamen, ut vera fatear, a sola frictione eundem effectum vidi, si mane & vesperi per quadrantem horae quotidie adhiberetur. Roborantur enim sic partes, & quidquid de materia morbosa colligi ac figi hic inciperet, dissipatur. Commendavit quam maxime frictions, tanquam summum Podagrae prophylacticum, *Aëtius* (d), illudque adhiberi jussit, non quidem tempore inflammationis, & doloribus instantibus, sed cum haec remittunt. Effectus autem salubres recenset sequentes: Omnibus enim, qui hoc modo fricantur, insitus calor augetur, & quod praeter naturam est discutitur, recrementaque consumuntur, & affecta membra fiunt robustiora, & adversus affectionem firmanentur, minimeque ei obnoxia redduntur, maxime si diligenter singulis diebus mane & vesperi, ubi dolores, quemadmodum dictum fuit, remiserint, per omnem vitam hoc praesidio utantur. Oleo autem cum sale tenuissime trito inungebat loca perfricanda *Aëtius*; sed, uti modo dixi, soli frictioni tribuendum esse optimum hunc effectum credo. Suaeram hoc prophylacticum Podagrivo, qui deinde mane & vesperi tibialibus fricabat fortiter pedes, dum illa indueret & exueret, tandemque sic assuevit, ut vix cogitans, automatico fere motu, has frictions perageret, quoad vixit: Licet autem diaetae regulas laxius tantum servaret, quandoque genio indulgens, levioribus tantum, magnoque intervallo disjunctis, vexatus fuit paroxysmis, & flexilem membrorum agilitatem servavit; sicque facile corpus exercere potuit. Confidenter ausus fuit pronunciare *Philagrius* (e), quod solae frictions sufficiant his, qui etiam maximè circa diaetam delinquant.

Multo plus tamen sperare licet, si simul debita vivendi norma servetur, de qua dictum fuit.

ε. Constat ex Physiologicis (f), somni tempore, motum arteriarum, venarum, & cordis, fieri fortiorem, lentiolem, aequabiliorem, dum simul respiratio est profundior, robustior, lentior, & aequabilior: sed per haec inducitur sanguini illa perfectio, quae requiritur ad optimam coctionem, dum motus humorum celerior fit per vasa sanguinea, cordique propiora, lentior per

(d) Sermon. XII. cap. 21. pag. 314.
Med. §. 590.

(e) Ibidem.

(f) H. Boerh. Instit.

per vasa lateralia, & a corde remota. Sed constat, assimilationem crudi fieri in majoribus vasis, & in illis chylum sic perfici, ut omnino nostrorum humorum indolem acquirat. Cum ergo somni tempore actio cordis & vasorum majorum augeatur, simulque increseat respirationis robur, efficacissima hoc tempore fiet transmutatio crudi in coctum, adeoque & perfectissima assimilatio; a cujus defectu proximam Podagrae originem pendere, §. 1265. demonstratum fuit. Verum vigiliae nimiae & pergræcationes antea recensitae fuerunt inter Podagrae causas; unde apparet, quantum conducat somnus podagricis; qui simul corpus reficit, & vires subministrat, ut exercitia corporis quotidiana sustinere possint. Ideo *Sydenhamus* (g) sollicitè monet Podagricos, ut mature lectum petant, & surgant diuicio. Licet enim idem temporis spatium concedatur somno, magna tamen diversitas est in effectu, si quis vesperi mature quieti se dederit, & per septem vel octo horas somno indulserit, quam si in seram noctem vigilaverit, & dein partem diei dormiendo transegerit. Hoc & sani ac robusti homines percipiunt, dum Bacchanalium tempore noctem choreis, diem somno, impendunt. Quamvis enim plus solito dormiverint, tamen lassii & hebetes, muneribusque suis peragendis vix apti, surgunt a longiori somno.

Cum autem & literatos homines, summosque viros, qui reipublicae gerendae praesunt, toties excruciet Podagra, monendi sunt, ut matutinas horas arduis rebus agendis impendant tantum, hac lege tamen, ut bihorium supersit exercendo corpori ante prandium. Pomeridianas horas ambulationi, rusticationi, &c, tradant, vel gratis amicorum confabulationibus: vesperi nihil omnino tractent, quod intentam mentis aciem postulet.

Hac vivendi norma ad amissim observata, vidi, inveteratam Podagram adeo mitem fuisse factam, ut raris, brevibus, nec multum dolentibus, paroxysmis tantum sui memoriam revocaret, & ultimum senectutis limitem attingerent aegri, antequam morerentur. Severam lactis diaetam, vel & vegetabilem, absque ullo cibo animali, paucissimi tolerare possunt diu; hanc vero satis commode. Ubi autem morbus nondum inveteraverit, neque corpus crapula & ingluvie omnino fuerit enervatum, etiam integrae curationis magna spes affulget. *Dabit enim curatio aliis integram sanitatem, aliis raram doloris admonitionem, ne jugi superpositione vexentur, (h).*

Prudentis Medici erit, non facile promittere integram curationem, imprimis si vel morbus diuturnior, vel aetas jam provector, fuerit. Si enim post talia promissa levem etiam Paroxysmum sentiant, penitus immorigeri redduntur, monita Medicorum spernunt, & in pristinum vivendi genus ruunt. prони, omnino desperantes de emendatione morbi; quam tamen spondere Medici possunt, si aegri observare velint illa, quae hac paragrapho laudata fuerunt.

(g) Tractat. de Podag. pag. 587.

(h) Cael. Aurelian. Lib. V. cap. 2. pag. 562.

§. 1276. **A**d alterum (1274.) Usus conducit; 1. salis cujuscumque volatilis parva dosi diu assumti, mane antequam quis surgat, cum largo haustu decocti cujusdam lenis, sudorisque, vel madoris, expressione levi per horam. 2. frictio calida, cum linteis siccis, partium. 3. Usus purgantis serosi, una cum mercurialibus acuti, & addito circa vesperam potu opiato sedante.

Ad §. 1274. patuit, medendi methodum in Podagra binis constare partibus, quarum prima per bonam dietam, viscerumque auctum robur, impedit, ne materia morbosa tam facile, nec tam copiose, nasci possit in corpore: de quibus omnibus dictum fuit praecedenti paragrapho. Altera pars curationis dirigenda est in hunc scopum, ut illud morbosum, quod incipit colligi & accumulari in corpore, expellatur tuto, antequam novum paroxysmum producat; vel si hoc statim integrè obtineri non possit, saltem sic minuatur materiae morbosae copia, ut leviora tantum mala efficiat.

Licet enim omnia illa strenuè fiant, quae paragrapho praecedenti laudata fuerunt, non tamen statim obtinebitur, ut redintegretur perfecta assimilatio omnium; adeoque adhuc quaedam degeneratio manebit, imprimis in subtilissimis fluidis, quae ultimae & perfectissimae elaborationis effecta sunt. Illud autem degenerans morbosum cum reliquis humoribus fluit, & ubi copia auctum, vel mora pejus redditum, fuit, incipit turbare functiones corporis, sicque signa dare imminentis paroxysmi; uti ad §. 1257. dictum fuit. Illud autem morbosum quandoque de corpore educi, saltem pro parte, patet ex illis, quae §. 1261. dicta sunt: ante paroxysmum enim acris pituita in fauces depluebat, acriores lacrymae oculos irritabant. Ad §. 1272. notatur; acie illud quandoque ad intestina vergere, & dysenteriam facere. Ex quibus omnibus patet, secundum artis regulas tentari posse educationem materiae podagricae, cum humoribus per vasa fluentis. Ubi autem jam stagnat & haeret ad loca, quae occupare solet materia morbosa, dum paroxysmum producit, non adeo tuto hoc fieri potest, uti ad §. 1273. monitum fuit; de qua re adhuc ad §. 1281. dicendum erit.

Sequentibus autem methodis haec educio tentatur.

1°. Cum materies podagrica, in articulis collecta, post toleratos dolores, per diaphoresin exeat de locis, quae occupaverat, uti ad §. 1261. dictum fuit, merito sperari poterit, per eandem viam expelli posse de corpore, antequam in artubus fixa haereat. Videantur illa, quae ad §. 1272. habentur.

Solet autem sequenti modo hoc fieri. Quinque vel sex grana *salis volatilis cornu cervi*, vel alterius similis, exhibentur mane post somnum finitum; superpotantur sex vel octo unciae calidi infusi *ligni sassaphras*, *decocti quinque radicum aperientium*, vel similis potus, in quo tenue aroma dilutum multa aqua adest: quiescunt in lecto per unam alteramve horam; tunc plerumque incipiunt leni madore perfundi, a quo minime debilitantur, sed potius alacriores sentiunt. Curavi plerumque, ut pedes & genua bene tecta essent, & frequen-

quenter sic obtinui, ut hae partes solae sudarent, dum reliquum corpus, minus tectum, leviter tantum perspiraret. Quandoque hoc continuatur per duos tresve menses, in aliis semel vel bis in septimana hoc factum fuit, toto tempore, quo a paroxysmo liberi fuerunt, & quidem insigni cum levamine, dum simul & articuli, qui diuturnitate morbi jam obrigescere ceperant, multo flexiliores reddebantur. Ut autem tota cutis tersa & optime perspirabilis retineatur, balnea laudantur, praecipue si strictae temperiei & sicciore habitus fuerint aegri: in tumidis leucophlegmaticis corporibus haec minus conveniunt, & a frictionibus totius corporis tales majus emolumentum percipiunt.

2°. De insigni frictionum in hoc morbo efficacia dictum fuit ad literam & praecedentis paragraphi.

3°. Purgantia terosa, quae & Hydragoga vocantur, sunt talia, quae non tantum sua virtute expellunt illa, quae in cavo tubi intestinalis continentur, verum etiam solvunt humores, & solutos in aquosam tenuitatem per alvum evacuant. In venericis malis curandis, uti postea dicetur, saepe Medici talibus purgantibus usi fuerunt, hoc quidem effectu, ut repetito horum usu aegri pallebant, & multum exhauriantur. Quamvis enim ne guttula quidem sanguinis per alvum exeat, sed mera tantum aquosa colluvies, vividus & floridus in vultu color, a rubro sanguine pendens, perit, non evacuato sanguine, sed soluto. Notum enim est, quod pars rubra sanguinis sit crassissima omnium, & hinc naturaliter tantum inveniatur in majoribus vasis. Unde etiam talia remedia non tantum ob vim purgantem, verum etiam ob efficaciam solvendi, adhibentur. *Celeberrimus Boerhaevius* amico suo *Bassando*, podagrigo jam veterano, in literis ad illum datis suavit, ut singulo trimestri tale purgans sumeret, quod componebatur ex *scammonei puri* parte una, & duabus partibus *antimonii diaphoretici*; quod additum scammono eo ejus efficaciam auget, & feliciter in curandis febribus intermittentibus usurpatur, si octo horis ante futurum paroxysmum detur. Grana duodecim scammonii, vel sedecim, sufficiunt plerumque in adulto, quamvis aliqua diversitas in variis hominibus observetur, dum quidam facilius, alii difficilius, a catharticis remediis moventur. Tale remedium vocavit *Diaceltateffon* in tractatu, idiomate Belgico edito, *Helmontius* (i), cujus efficaciam impense laudat, & simul fatetur, quod una cum morbofis foecibus & utilia quaedam evacuet. Cum autem summa illa Adeptorum arcana revelare nefas crederet, saltem voluit utili hoc remedio beare genus humanum. More solito tamen paravit hoc remedium, operoso magis labore, quam quidem opus erat: ex antimonii floribus, per salem ammoniacum sublimatis, addito nitro, paravit antimonium diaphoreticum, quod certe minori pretio, & laboris compendio, ex puro antimonio & tribus niri partibus, parari potest. Praeterea *Helmontius* jussit, ut, postquam flores antimonii cum nitro deflagrassent, massa residua sollicitè ablueretur, ne quid falsi remaneret; & postea a calce relicta spiritum vini rectificatissimum abstraheret.

Aequè

(i) Dageraad &c. der Geneeskunst, pag. 186.

Aeque tutum, & efficax magis, inveni illud remedium, si non ablutum adhibeatur iisdem usibus. Solent autem Chemici eo pluris aestimare remedia sua, quo majori labore parata fuerint.

Cum autem argentum vivum, & ex eo parata remedia, inter solventia non infimum locum habeant, remedio huic purganti aliquot grana Mercurii dulcis addi solent; Chemici semper magnam ipem posuerunt in usu mercurialium, imprimis talium, quae sic cicurata fuerant, vel tam levi dosi exhibita, ut non turbarent corpus, neque molestam excitarent salivationem. Ab arcano tali remedio, quod tamen cognoscebatur ex argento vivo praeparatum esse, podagrico in ipso paroxysmo dato, pedes inceperunt sudare adeo, ut mantilia octies complicata, quibus pedes involverat aeger, intra bihorii spatium penitus maderescerent: sequebatur dolorum levamen sensim, ita ut per cubiculum incedere potuerit aeger absque baculo (k). Eodem in loco plures memorantur casus similes. Inunctionem parcam unguenti mercurialis, & ejusdem usum internum, laudaverunt alii (l).

Interim tunc a purgantibus, & aliis solventibus remediis, imprimis emolumentum exspectari poterit, si aegri corpus obesius fuerit, & mucosis lentis humoribus plenum. In strictis enim & macilentis corporibus haec non conveniunt.

Antea ad §. 1271. de purgantium usu in Podagra dictum fuit, patuitque, in diversas opiniones abivisse Medicos, dum quidam omnem omnino purgantium usum damnabant, alii vero etiam in ipso Podagrae paroxysmo illa exhiberi jubebant. Sydenhamus, uti ibidem monitum fuit, damnabat omnino purgantium usum, tam in paroxysmo, quam in tempore intercalari; sed fatetur tamen, quandoque diarrhoeam particularis paroxysmi crism facere. Metuebat autem, ne purgantibus datis tales nascerentur in corpore turbae, quae silentem adhuc, & tardius venturum, paroxysmum excitarent. Postea tamen, uti ad §. 1258. dictum fuit, mitius sensit de purgantium usu; si nempe, post haec exhibita, eodem die vesperi exhiberentur opiata, quae turbas a cathartics remediis excitatas tuto & feliciter compescere solent.

Cum autem haec purgantia serosa, non tantum evacuando, verum etiam solvendo, agant, patet, utilitatem ab horum usu exspectari posse, si prudenter, & cum cautelis memoratis, intercalari tempore exhibeantur.

Ob eandem rationem videntur & aquae minerales a Medicis laudatae fuisse. Praecedenti paragrapho ad literam β. dictum fuit, *Celeberrimum Hofmannum* laudasse usum *Thermarum Carolinarum*, quae salem alcalinum continent; sed quae & simul alvum movent. *Thermarum Carolinarum*, aquarum Egranarum, aliorumque fontium medicatorum, usum laudat & *Coste* (m); si nempe aeger nondum excefferit quinquagesimum aetatis annum. Monuerat enim *Sydenhamus* (n), male cedere aquarum mineralium usum, si senes fuerint (ut sunt plerumque), & pariter, corporis habitu phlegmatico, imbecilloque. In his enim non

(k) Observat. intéressant. sur la cure de la goutte &c. pag. 458.

(l) Ghisi

lettere mediche pag. 110. & seq. (m) Traité Pratique sur la goutte pag. 86.

(n) De mictu sanguinis a calculo &c. pag. 709.

nonnunquam naturae vires eousque sunt minutae & succisae, ut omnino metuendum sit, ne tanta copia aquarum penitus obruantur ac succumbant. Testatur autem, sibi compertissimum fuisse, plures Podagricos intempestivo aquarum mineralium usu periisse.

§. 1277. **Q**uibus equidem remediis, & curandi methodo, multum saepe proficitur, etiam in tophacea.

Quamvis nemo dubitet, Podagram difficillimum curatu morbum esse, tamen si omnia haec fiant, quae binis praecedentibus paragraphis dicta fuerunt, magna spes est, superari morbum posse, si nondum penitus inveteratus fuerit: semper insigne levamen sequetur, si penitus debellari morbus nequeat; modo aegri Medicorum praeceptis obedire velint, & dociles se praebeant, ad observandas diaetae leges; quod non semper impetrari potest a Podagricis, qui, genio indulgere soliti, & dolorum obliti, saepe aliquot septimanarum cruciatibus redimere malunt licentiam solito more vivendi, sicque se ipsos misere perdunt.

Cum autem pro vulgari axiomate habeatur, nodosam Podagram penitus incurabilem esse, imo nequidem leniri posse remediis, quidam omnem spem abjiciunt, simul ac vel prima nodorum cretaceorum principia in artubus observant. Neque aegros tantum, sed & Medicos quandoque, in tali casu desperasse, vidi. Tamen certissimum est, bona medendi methodo multum profici posse, etiam in Podagra tophacea.

Ad §. 1261. pluribus dictum fuit de materia illa, quae tophos illos constituit, quibus podagricorum artus toties deturpantur: unde satis constat, neque de talium tophorum resolutione, & dissipatione, omnino desperandum esse. Antea ad §. 1269. dictum fuit, *Sydenhamum* observasse, per longam & quotidianam exercitationem corporis tophos veteres & induratos solutos fuisse ita, ut penitus disparuerint. Notat tamen, tophos, dum & extimam cutim in suam substantiam mutaverant, tunc non fuisse dissipatos: verum tunc, cute rupta, exire solet tophacea haec materies, & postea consolidatur locus; atque solo corporis exercitio cavetur, ne tophi nascantur denuo; cum & duri tales tumores a sola hac causa solvantur.

Cum ergo tophacea haec materies antea per vasa fluere potuerit, saepius subliquida reperiatur in talibus tumoribus, motu corporis dissipari possit, non videtur esse indissolubilis calx: nec desunt in arte auxilia, a quorum applicatione sperari potest horum tumorum solutio.

Cum Calx haec, sive Creta podagrica, in acidis solvatur facilè, & ipsa ossa, acido liquore macerata, soluta terrestri materia, abeant in cartilagineam molli-
tiem, uti ad §. 1261. dictum fuit, tentaverunt quidam, acidorum externa applicatione resolvere hos tumores, quae tamen debebant adeo temperata esse, ut cutim non laederent. Dum ex sale marino, addita media parte olei vitrioli, destillatur spiritus salis marini, methodo *Glauberiana*, posuerunt in excipulo olei terebinthinae quantitatem, quae pondere aequabat sale marinum adhibitum: impraegnabatur illud oleum a penetrabili vapore spiritus salis marini, rubrumque colorem acquirebat: hoc oleo inungebantur tophi podagrici,

ut solverentur; quod & satis feliciter quandoque cessit. Penetrabile admodum terebinthinæ oleum, cuti dum affricatur, evanescit quasi, se subducens per ipsam cutim; cum autem & acidum salis marini spiritum sibi junctum habet, poterit satis efficaciter in calcem podagricam agere.

Frequentior tamen usus fuit ad tophos podagricos remediorum, quæ alcalinæ indolis erant. *Galenus* (o) pinguem caseum bubulum, casu servatum diu, & ob acrimoniam esui inutilem, maceravit decocto cruris fuilli saliti, & applicuit tophis arthritici, hoc effectu, ut, rupta sponte cute, quotidie tophorum particulae absque dolore effluerent; quod idem experimentum postea & in aliis successit. Notum autem est, veterem caseum acris alcalinae naturae fieri, simulque rancescere, si pinguis fuerit; qualis est ille, qui ex lacte non prius ebutyrato paratur. Verum quidem est, quod tophorum materia, rupta cute, exiverit tantum; videtur tamen incepta solutio fuisse; cum *Galenus* scribat, quod effluerit. *Aëtius* (p) paravit pro podagricis pharmacum ex lixivio & spuma nitri, quod erosivum vocat, quia bullas excitat, & cutem erodit; atque alibi (q) commendat calcem vivam, & nitrum, pari pondere; ut nempe axungia hæc excipiantur, & tophis imponantur. Notum autem est, Veteres sub nitri nomine non intellexisse illum sale, qui hodie in nostris officinis hac appellatione gaudet: multa enim argumenta docent, nitrum Veterum fuisse alcalinae naturae: præterea novimus, alcalinorum salium acrimoniam augeri multum, si calx viva addatur. *Trallianus* (r) ad tophos solvendo laudat, tanquam præstantissimum, & usu probatum, ceratum, quod præter *Aphronitrum* continebat *lixivium*, quo *piliarii utuntur lanis succidis abluendo*. Cum hæc omnia, a Veteribus laudata, alcalina sint, tentavi simile remedium, quod quidem vim acrem igneam habet, sed illud sic diluebam, ut nimia acrimonia nocere non posset, & tamen vim solventem adhuc satis validam retineret.

Consideraveram, ruptorium chirurgorum, sive causticum potentiale dictum, parari ex sale alcalino & calce viva, simul combustis valido igne in crucibulo, & fusis; tuncque nasci remedium, quod corpori vivo applicatum escharam mortuam gangraenosam excitat in omni parte, quam tangit; quæ dein in putridum liquamen diffluit. Videram, sale alcalinum, calce viva acrius redditum, dein aqua solutum, dare lixivium, quod non tantum pinguedinem, sed & solidam substantiam animale, solvit, dum vegetabilem materiam integram relinquit. Notum est, aurum, quod vestibis ornandis adhibetur, circumvolvi serico undique ita, ut illud totum tegat: ut aurum illud a serico liberent, dum ornamenta detrita vel maculata repudiantur, illa linteo inclusa decoquunt in tali lixivio, & sic omne sericum dissolvitur, abluitur, & aurum, vel potius argentum auro obductum, purum manet, nec linteum, ex vegetabili materia confectum, patitur quid damni, dum sericum, animale productum, deliquescit totum.

In

(o) De simpl. medic. facult. Lib. X. cap. 9. Charter. Tom. XIII. pag. 282.

(p) Sermone XII. cap. 27. pag. 320.

(q) Ibid. cap. 45. pag. 347.

(r) Lib. II. cap. 1. pag. 639. & 641.

In laboris compendium, tartarum crudum, in pulverem redactum, cum tripla copia calcis vivae mistum, curavi reponi in furno figulino, in quo validus ignis satis diu agit: refrigerato furno, massam hanc salinam curavi solvi in aqua; filtro depuratum lixivium inspissabatur in salem; qui clausis accurate vasis servandus est, ne in aëre deliquescat. Hujus salis talem copiam in aqua pura, vel & destillata, ex *floribus rosarum, sambuci, &c.* solvi, ut haec solutio gustata nullum linguae dolorem faceret, vel notabilem saporis molestiam; tunc enim certus eram a cute facile tolerari posse. Linteis hac solutione calida madidis fovebantur tophi podagrici, & quidem pulchro cum effectu: paucis enim diebus quandoque solvebantur. In exostosis, & aliis difficilibus tumoribus, idem profuisse, vidi.

Cum autem in Saponis praeparatione sal alcalinus & calx viva adhibeantur, patet ratio, quare & illius usus laudetur a multis tanquam tutissimus & efficax simul, imprimis quia per pingue additum, & intime sali alcalino unitum, obtunditur ejus acrimonia.

A lixivio tamen, modo laudato, satis diluto, effectus magis notabiles observantur. Hinc intelligitur, quare celeberrimi in arte viri toties laudaverint ad praecavendos tophos podagricos, vel etiam curandos, alcalina remedia. *Hoffmannus* (s) commendat tincturam sulphuris volatilem, ex calce viva, sale ammoniaco, & sulphure, paratam, ut charta bibula hac tinctura madescens imponatur membris affectis, ubi tophi metuendi erant. Et alibi (t), ad tophos discutiendos in senili & inveterata Podagra, tanquam praesentissimum remedium commendat *balsamum sulphuris antimoniatum*; quod ex sale scoriarum reguli antimonii simplicis, superinfuso oleo terebinthinae & juniperi, paratur.

Verum *Chemia* docet (u), in praeparatione reguli antimonii, tartarum & nitrum, cum antimonio in crucibulo fusa, mutari in salem alcalinum acrem, qui partem sulphuream antimonii in se rapit, & sibi unit, dum pars metallica fundum petit. Adeoque balsamum illud sulphuris antimoniatum vires salis alcalini, & quidem satis acres, in se habet.

§. 1278. **A**d summam doloris in loco saevitiem temperandam, urgente summa necessitate, Opiatis internis, copioso seri lactis, similive, potu calido, externis Emollientibus, Anodynis, Calidis, quin verberatione cum urticis, inunctione balsami sulphuris Terebinthinati, inustione cum Lino, utendum saepe est.

Certe, dolor si abesset, vel si lenis & tolerabilis foret, Podagrici pacato satis animo morbum ferrent. Unde invicta dolorum regina, Podagra, uti §. 1273. dictum est, apud *Lucianum* (w) in haec verba erumpit:

(s) *Medic. Ration. & System. Tom. IV. sect. 2. cap. 11. pag. 531.*
536. (u) *Herm. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 507. & seq.*
III. pag. 664.

(t) *Ibid. pag.*
(w) *Tom.*

Verum dolor mihi malorum adjutor est.

Nihil ego namque sum, si ab hoc relicta sim.

Sed quandoque tanta est in hoc morbo dolorum acerbitas, ut omnem humanam patientiam superet: unde miseri Medicum, amicos, adstantes, conjurant, ut aliquod saltem horum tormentorum levamen ipsis concilient, parati quaevis tentare, modo ab his vel minima leniminis spes affulgeat. Unde infinitus fere remediorum crevit numerus. *Aegrotos namque sibi ipsis remedia parare urgens impellit calamitas* (x). Cum autem acutissimi illi dolores circa auroram sponte soleant minui, aegri toties adscribunt remediis effectum, qui ipsius morbi indoli tribuendus erat; uti antea pluribus dictum fuit.

In capitulo de *Dolore* ad §. 228. 229. patuit, binis modis dolorem leniri posse, sublata nempe doloris causa; vel ablato doloris sensu, quamvis causa maneat. Utramque hanc methodum in Podagra tentaverunt Medici; quandoque & aegri.

Prior methodus semper tutissima est; sed in Podagra non semper obtineri potest: morbofa enim materies, doloris causa, sensim sic subigitur, ut per diaphoresim exeat ex locis, quae occupaverat (§. 1261.); & dum haec materies sic mutatur, dolor immaniter saepe excruciat. Praecipua autem ad dolorem remedia sunt, lenire omnem acrimoniam, laxare dolentes partes. Juscula carnis vitulinae diluta, serum lactis tenue magna copia potatum, infusa diluta emollientium herbarum, & plura similia, laudantur, & profunt, dum omne acre diluunt, & obvolvunt, solidasque partes laxant; sed tamen promptum & subitum doloris lenimen non praestant. Sed & externa similia applicuerunt, & variis quidem modis ac formis. *Aretaeus* (y) testatur, per vulgatum fuisse suo tempore remedium ad dolorem tollendum, si capra *iride herba* pasceretur ad satietatem; deinde post digestionem alimenti hujus perfectam, mactaretur capra, & dissecti statim animalis abdomini adhuc calenti immitterentur dolentes pedes. Aliis in locis saepius monitum fuit, acerbos dolores felicissime leniri vapore calido, subpingui, qui ex recenter occisi animalis abdomine exhalat. Verum miseri aegri, dum saevis illis doloribus cruciantur, nullum dolentium pedum motum, imo ne levissimum quidem tactum, ferunt; nec stragulorum incumbentium pondus: hinc non video, quomodo dolentissimis membris applicari posset hoc fomentum, licet ex propria sua natura utile foret. Topica illa externa remedia, vel noxia, vel saltem inutilia, damnavit *Sydenhamus* (vide §. 1273.). Pulticulam ex pane in lacte decocto, addito *croco*, & paucis *oleo rosarum*, sibi utcumque profuisse, testatur quidem, ita tamen, ut in paroxysmi dolentis initio nihil omnino juvaret: unde postea per multos annos nullum omnino remedium externum applicuit. Imo *Coste* (z) cataplasmatum usum, ut dolores leventur, non tantum inutilem, sed & noxium, damnavit, mollique panno laneo tantum textit dolent-

(x) Aret. de curat. morbor. diuturnor. Lib. II. cap. 13. pag. 134.

(y) Ibidem.

(z) Traité Pratique sur la goutte pag. 64.

lentes partes; & expertus fuit, perspirationem sic optime promoveri, per quam dolores leniuntur.

Supereft hinc fere tantum, ut doloris faevities leniatur, doloris sensum tollere, manente ejus causa: hoc autem duplici modo effici poterit (vide §. 229); nempe, sensorium commune obtundendo per vim remediorum narcoticorum, vel nervos dolentes ineptos reddendo ad sensum. *Sydenhamus* (a), licet in aliis morbis plurimis satis audacter uteretur opiatis, tamen ad dolores podagricos leniendos minus frequenter illa adhibuit. Monet enim: *si igitur dolor admodum saeviat, aeger rectius sibi consulat, se in lecto continendo, donec is aliquantisper remiserit, quam si Anodynis utatur: attamen haud abs re fuerit, laudari pauxillum vesperi sumere, si dolor patientiam multum vincat; aliter melius omittetur.* Si autem intolerabilis dolor opiatorum usum omnino poscat, sic tegenda sunt haec remedia, ut aeger nesciat, se illis uti: ubi enim semel expertus fuit illud solamen, illo nunquam carere vellet, etiam in mitiori dolore. Verum ad §. 1273. inter causas, quae impediunt materiae podagricae jam adultae defluxum ad loca sua, numerabatur & imprudens usus narcoticorum; podagrici autem, dum saevos dolores patiuntur, illos saepe redimere vellent vitae etiam periculo; unde Medici monita spernerent, & proprio Marte opiata remedia fumerent; quod non semel contigisse novi.

Veteres Medici narcotica remedia applicuerunt exterius quandoque, ut saevum lenirent dolorem; sed videntur semper inde aliquid mali metuisse. *Aëtius* enim, uti antea ad §. 1273. dictum fuit, immodicum partis dolentis calorem voluit minuere horum applicatione; quod cum saepe horae spatio contingere posset, ilico haec jussit removeri, & alia applicari. *Trallianus* (b) pariter, dum in dolore urgente *crocum, succum coriandri, glaucium, cum exiguo opio*, applicari posse, dixerat, mox subjungit: *Caeterum sciendum est, epithematum, & unctioem, quae torporem inducunt, liberaliorem usum cavendum esse, ut quae magis offendant, quam juvent. At si, ob vehementem dolorem, aestumque, ipsis uti cogamur, animus deligenter adhibendus est, ne hujusmodi auxilia diu incumbere permittamus: verum sive unctioes, sive pharmaca, esse, quae adhibentur, contigerit, conandum est statim, simul atque fervor doloris finierit, ipsa prorsus auferre.* Omnibus his nervi ad sensum inepti reddebantur tantum, dum causa doloris intacta manebat. *Servius Clodius*, uti dictum fuit ad §. 1273, veneno perunxit pedes, & sic obtinuit, ut omni sensu postea caruerint.

Antea, ubi ad §. 229. de doloris remediis agebatur, dictum fuit, *Hippocratem* scarificationes profundas, imo & ipsam inunctionem, locorum dolentium suavissime, tanquam certissimum ad pertinacissimos dolores remedium. Facile patet, sic discindi vel per ignem destrui, nervos dolentes. Dictum fuit tunc de molli *Artemisiae* lanugine, qua utuntur in Asia frequentissime, dum cauterium actuale applicare volunt corporis partibus, quod longe tardius agit ferro candenti, sed etiam multo mitius. *Linum crudum* adhibuit *Hippocrates* (c) ad similem usum. Verum quidem est, *Artemisiae* lanuginem, *Moxam*

VCE

(a) Tractat. de Podag. pag. 601.

(b) Lib. XI. cap. 1. pag. 609.

(c) De Affection. cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 630.

vocant Asiatici, dum comburitur supra partem, non semper destruere nervos, sed agere per humorum educationem ex parte dolente, dum ignis actuosa vis agit omnia. In *Miscellaneis curiosis* (d) habetur notabilis casus utilitatis hujus remedii in doloribus podagricis sedandis. A patre & avo podagricis morbum haereditarium deducebat Reverendus vir; ille decumbebat solito vehementius in *Batavia* urbe, Indiae Batavae Metropoli; dolorum levamen non tantum, sed & integram morbi curationem, promisit mulier Inda, modo levem inuisionem pati vellet. Renuit primo, sed crescentibus doloribus admisit tandem. *Moxae* particulam, pisco non majorem, digitis in conii formam aptabat haec mulier, dein basin conii imponebat cuti eo in loco, ubi dolor maxime urgebat: tunc bacillis aromaticis ardentibus incendit conii apicem: pars *Moxae* in cineres vertebatur, pars manebat affixa cuti, quam in cineres comburi impediēbat humiditas, quae de cute exibat; haec uestio per *Moxam* aliquoties, plerumque tantum ter, repetitur; & tota operatio absolvebatur dimidiae horae spatio, licet ipsi pluribus locis hoc remedium applicasset. *Motum humorum intercutaneum, celerrimum, sensu & oculis se deprehendisse, ait; dolores vero omnes confestim cessasse; odorem interim tetrum exspirasse locum affectum, perhibet; inde mox incidisse somnum diuturnum, quo per septimanas aliquot caruerat: altera die experrectus praeter tumorem pedum nihil sensit mali; sed & illi mox detumuerunt.*

Subitum illud & insigne levamen, absque ullo damno secuto, sensus ille motus subcutanei, teter exhalans odor, docere videntur, dolorem sublatum fuisse, non per retropulsionem materiae podagricae, sed per ejus integram evacuationem, dum morbosa materies, mota per ignem, exibat per cutis vasa, & tetro odore (vide §. 1261) nares feriebat. Omne illud morbosum, quod artibus impactum fuerat, inde exivisse, confirmatur ex eo, quod per viginti & septem menses a Podagra liber vixerit. Character autem morbosus Podagrae non erat deletus; fatetur enim, se deinceps, quamvis leviter, eodem morbo laborasse. Postea, cum acuta febre periculose decumberet, morbus in Podagram vehementiorem desiit; & quidem magno aegri gaudio; cum certus esset de doloris levamine. Testatur simul, profuisse omnibus, quibus auctor fuit, ut hoc remedio uterentur.

Facile autem patet, totum hunc effectum soli ignis actioni tribuendum esse, non vero virtuti medicatae, quam Moxa, vel bacilli aromatici, quibus incenditur, possident. Simul etiam apparet, sic non deleri Podagrae causam, sed tantum dissipari citius materiam morbosam, quae, ad artus deposita, faevos adeo dolores excitat. Licet *Moxae* usui minus favere videatur *Sydenhamus* (e), & *Hippocratis* uestionem per linum crudum eandem utilitatem praestare credat merito, fatetur tamen sequentia: *Haec partis affectae ustulatio aliquid pollicetur (quod & efficere quandoque possit) ad doloris committigationem, evocata scilicet formitis morbifici parte subtilissima, ac maxime spirituosam, in articulum jam depositam. Attamen beneficium ab hoc remedio parvum, cum indigestionem;* quae

(d) Decur. I. an. 6 & 7. pag. 319.

(e) Tractat. de Podag. pag. 602.

Podagrae causa est antecedens, nullo modo attingat, fugax esse oportet & brevis. Multum tamen est, tuto posse leniri acerbum dolorem, & materiam podagricam dissipari. Hoc enim facto, possunt adhiberi omnia illa remedia, quae ad indigestiones tollendas, & viscera roboranda, fuerunt commendata ad §. 1275.

Neque adeo formidandus videtur *Moxae* usus, cum vel pueri, teste *Kaempfero* (vide §. 229.), in Asia absque ullo ejulatu hoc tolerare soleant; uti centies vidit. Applicui proprio femori longe majorem *Moxae* conum, & facile tolerare potui illum dolorem. Gliscit enim sensim ignis per *Artemisiae* lanuginem, sicque gradatim augetur calor, donec sensim auctus tolerabilem fatis ustionis sensum faciat: forte podagrici minus doloris percipiunt a tali ustione, quae in cutim agit, dum saevior dolor urget cuti suppositas partes. Dixerat *Hippocrates*, quod duobus doloribus simul obortis non in eodem loco, vehementior alterum obscuret; cujus textus mentionem feci ad §. 650. 3; ubi etiam quaedam de *Moxae* usu habentur.

Quomodo autem *Moxa* ex *Artemisia* paretur, apud *Kaempferum* (f), & *ten Rhyne* (g), videri potest.

Forte, ad eundem effectum obtinendum, quidam Medici tentaverunt dolores lenire per talia remedia, quae ignea acri vi pollent, & cutim sanam, cui applicantur, inflammant; hac spe, ut mota per haec materies morbosa citius dissipari posset. Sic apud *Trallianum* (h) describitur Emplastrum, sive *Cecuratum*, in quo praeter *Nitrum Alexandrinum* etiam *Euphorbium* invenitur. *Etenim summam cutim discutit, & vellicat, trahitque ex alto, quae impasta sunt, & discutit, & dolorem exscindit.* Imo ipsum *Euphorbium*, adeo calidum & acre, cum oleo & cera coctum, adhibuerunt; *Sinapi*, tritum cum aceto, & ficibus, *Vesicantia* ex cantharidibus parata, & *allia* (i); certe omnia haec remedia acerrima sunt, dolorem faciunt, cutim inflammant, adeoque dolorem levare nequeunt, nisi quatenus materiam morbosam dissipare valent. Unde nec probat illa *Trallianus*, metuens, ne, subtiliori parte dissipata, reliquum tanto fixius haereret.

Balsami sulphuris terebinthinati inunctionem laudaverunt multi; quod pariter penetrabile & satis acre remedium est, sed & gravi odore molestum. Forte ab oleis stillatitiis fragrantium aromatum, *cinamomi*, *caryophyllorum*, & similibus, idem posset expectari effectus, imprimis, si saponaceo quodam remedio permiscerentur, & sic diluerentur, ut nimia acrimonia nocere non possent. Olea enim haec stillatitia adeo acria sunt, ut, si sola inungerentur, cutim urerent. Tale remedium describitur (k), quod ex oleo *terebinthinae*, *sale tartari*, *sapone veneto*, simul mistis, paratur, addita aliqua copia *spiritus matricalis*, aut *juniperi*: usus tempore unciae hujus remedii addebantur guttae quinquaginta olei *Coelilaban*; quod, ex Asia allatum, creditur, ex radicibus

ar-

(f) *Amoenit. Exotic.* pag. 592 &c.
 XI. cap. 1. pag. 623.
 schappy tom. II. pag. 7 & seq.

(g) *De Arthritide* pag. 108.

(h) *Lib.*

(i) *Ibidem* pag. 625.

(k) *Haerlemsche Maat-*

arborum nucis moschatae, & caryophyllorum, destillari. Cum autem admodum aromaticum sit hoc oleum, videtur ejus defectus oleis Macis & Caryophyllorum stillatitiis posse compensari. Felix successus, & satis celer, dum tale remedium dolentissimae patellae inungebatur, describitur (1).

Omnia haec, irritando, movendo, calefaciendo, quandoque & solvendo, agunt; & si materia morbi his educi de corpore possit, profunt; sin minus, dolorem augent, atque etiam nocere possunt: *Urticarum* stimulus, molestum dolorem faciens, in Paralyfi curanda §. 1069. laudatus fuit; nemo autem podagricus, dum ob doloris saevitiem vel minimum attactum horret, ferre posset verberationem urticis factam.

§. 1279. **C**aeterum non aliter usurpanda, quin summopere metuat: tur citior induratio loci affecti, mobilitatisque jactura.

Enumerata fuerunt praecedenti paragrapho illa remedia, a quorum usu lenimen dolorum factum fuisse constat. Videmus tamen Medicos, qui haec commendaverant ad sedandum dolorem, jussisse, ut statim auferantur, sive calidae, sive frigidae, indolis haec remedia fuerint. Sic *Trallianus* (m), postquam enumeravit pharmaca, quae, torporem inducendo, dolorem minuunt, dicit: *Universa namque haec, diutius inhaerentia, torporem & movendi difficultatem in articulis excitare solent.* Et, postquam de calidis & acribus remediis egit, addit: *Nocent enim maxime, etiamsi lenire videantur &c: Nam id, quod tenue est, solum per illa exhalat, crassum autem & terrestre relinquitur, ut quod manere & infigi articulis, ac adhaerescere, compellant &c: nam omnes, solis adeo acribus medicamentis, quae nihil habeant emolliens, usi, praesertim initio, & cum urgeret copia, articulos nacti sunt difficiles ad motum, & post longum tempus eo revertentes, ut potuerint incedere.*

Antea ad §. 1273. dictum fuit, *Sydenhamum*, & in se ipso, & in aliis, observasse, quod dolor esset acerbum illud remedium, quo natura utitur, ut materiam morbosam, ad artus delatam, maturet, & aptam reddat, ut possit diaphoresi partis affectae exire tuto. Hinc, quamdiu aegri acriter dolebant, nil metuebat, & promittere audebat illis, quod eo diutius a paroxysmo liberi forent, quo doluissent acrius. Verum ubi vix dolebant, sed potius aegritudine molesta afficiebantur, tunc metuebat funestum morbi exitum.

Haec erat ratio, quare non, nisi coactus intolerabili dolorum acerbitate, recurreret ad illa, quae dolorem lenirent, semper suspicans, ab horum usu quid discriminis sequi posse.

Mollem pulticulam, quam pedibus suis dolentibus applicuerat, tandem neglexit omnino, cum parum inde sentiret emolumenti. *Coste*, uti dictum fuit, omnia topica repudiavit, solo panno laneo contentus, ad molliter tegendos dolentes artus, & ab aëris ambientis frigore muniendos, ut tanto melius perspirarent. Imo observatum fuit, citius plerumque obrigescere ar-

(1) Haarlemsche Maatschappy. Tom. IV. Berichten pag. 22. (m) Lib. XI. cap. 1. pag. 609.

articulos, dum fomentis, unguentis, emplastris, aliisque similibus, dolentes artus tegunt. Videantur & illa, quae ad §. 1261. habentur.

Magna ergo prudentia opus est, ut tuto leniri possint Podagrae cruciatus.

§. 1280. **M**aximum vero cuique remedium, quod oppositum illi causae, unde originem duxerat morbus (1255. 1258.).

In binis paragraphis hic citatis enumeratae fuerunt causae, a quibus Podagra originem ducit, uti etiam illae, quae silentem adhuc paroxysmum excitant, qui sine his ferius advenisset. Sponte patet ergo, omnia illa vitanda esse sedulo, si quis morbi levamen, vel & curationem, obtinere velit. Illa enim, quae in robusto & sano corpore originem potuerunt dare morbo, illum certo augebunt, dum jam adest. Omnes Medici hic uno ore fatentur, quod raro Podagricos adeo morigeros monitis suis experiantur, ac quidem oporteret. Longa inter paroxysmos intervalla, quae saepius observantur incipiente morbo, efficiunt, ut morbum fateri nolint aegri, sicque inani spe lactentur: & licet se mystas invictae dolorum Reginae fateantur, plures tamen sunt, qui genio indulgere malunt, & ad vina perdenda nati, comestationibus, pergraeationibus, quotidie operam dare, quam sobria vivendi norma diros quotannis ingravescentis mali cruciatus redimeret. Dum a doloribus liberi sunt, Medicos momentes rident: interea morbus altas radices agit, viscerum functiones magis magisque labefactantur, aetas ingravescit, & si tandem resipiscere velint, ferius sapiunt; nam si ulli morbo, certe Podagrae, applicari poterit sequens monitum:

*Principiis obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.*

§. 1281. **S**i autem materiae podagricae introversae signa adsint (1273.), sine ulla mora tentanda est ejus expulsio in juncturas: ergo statim applicentur femoribus larga vesicatoria; locis, dolere assuetis, fomenta aromatica salina tepida; fiat deambulatio, vel motus magnus in rheda; sumatur larga copia decocti alicujus aromatici sudoriferi, vel, hoc non juvante, vini rhenani generosi; his dein factis, dolore incipiente, in calidum lectum repositus, & operatus, sudet.

Antea ad §. 1273 dictum fuit de signis, quae docent, Materiam podagricam jam maturam praesto esse in corpore, nec tamen deponi ad illa loca, quae tempore paroxysmi occupare solebat eadem haec materia. Omnia tunc, quae contingunt nova, peritus Medicus semper suspecta habet, licet levioris momenti esse videantur. Vidi aliquoties, tussim catarrhalem; verno tempore incipiente plurimos occupantem absque multo periculo, in Podagricis cito in periculofam peripneumoniam degenerasse, dum solitus paroxysmus in procinctu

jam effēt. Si ergo Veterani Podagrici diu fuerint a Paroxysmo liberi, semper metuendum est, ne quid sinistri lateat, imprimis si hoc mali levamen non possit tribui bonae diaetae, & methodo medendi, de quibus dictum fuit. Omni tunc artis molimine tentandum est, ut doleant artus, sicque materia morbi, quae tanto cum discrimine viscera occupat, ad solita loca derivetur, atque acri dolore vitae periculum redimatur. Aegri laetantur saepe, quod solito diutius ab his cruciatibus liberi vivant, imo pessime debacchantur quandoque in Medicos, dum suspicantur, illos tentare, ut redeant dolores. Interim nulla, praeter hanc, tuta medela superest.

Si ergo signa §. 1257. enumerata adsint, vel & tales causae praegressae fuerint, quae paroxysmos accelerare solent, nec sequatur dolor artuum; sed anomala symptomata, anxietates, tormina abdominis, vomitus, singultus, laterum dolores, respirationis difficultas, somnolentia major, deliria, angina, &c., appareant; ilico efficaci medela succurrendum est, cum ingens periculum immineat.

Antea ad §. 134., ubi de cura obstructionis agebatur, dictum fuit de illis, per quae efficacia remediorum ad quaedam loca corporis derivari, attrahi, & propelli, possit. Ad §. 859, & 860, dictum fuit, quomodo morbosa materies, quae, antea pulmonem gravans, jam mobilis reddita, determinari possit ad varia corporis loca, dum sic disponuntur haec loca, ut minus resistant, plus trahant; quod laxatione & stimulo imprimis obtinetur, dum simul levi, fluido, blande aromatico, paululum vinoso, victu, sustinentur non tantum, sed & augmentur, vires.

Statim hinc applicantur femoribus larga vesicatoria, quae quotidie leviter irritanda sunt; ut pergant haec loca plorare lympham, & perpetuus stimulus maneat. Plantis pedum applicatur *Sinapismi*, vel & *Emplastrum de galbano*. Foventur & utiliter pedes vino *rhenano* infuso cum recenti ruta, addita ad libram vini media uncia *salis marini*. Deambulatio, vel & vectio in rheda, si vires sufficiant, & faveat tempestas, pariter profunt; caeteroquin decubitus in lecto, bene tecto corpore, disponit ad blandam transpirationem; quae juvari poterit, potando copiam calidi infusi cujusdam leviter aromatici, quale est infusum *ligni sassaphras*, *trium santalorum*, decocti *quinque radicum aperientium*, vel similis, in quo blandum aroma copiosa aqua diluitur. Eisdem scopo & servit fragrans vinum, quale rhenanum est, imprimis si vires langueant in veteranis jam Podagricis, omnium maxime, si largiori vini usui dudum assueti fuerint. Contigit, ut veteranus Podagricus, strenuus potator, decumberet: pedes vix dolebant, sed aderant anxietas, nausea, levitas ventris tormina, una cum debilitate. Medicus vini usum prohibuerat. Accessit aegrum amicus, hilaris olim conviva, cum quo saepius Baccho litaverat, qui ilico omnia remedia amoveri iussit, & horum loco propinavit binas libras vini rhenani generosi, hoc effectu, ut post paucas horas acriter quidem dolerent pedes; sed reliqua mala symptomata omnino evanuerant. Unde, doloribus mane jam imminutis, accedentem Medicum false derisit aeger, vinum Podagrae specificum remedium jactans. Fatetur *Sydenhamus*

mus

mus (n) sequentia: *Multa egomet expertus sum in postremorum annorum paroxysmis ad mitigandum hoc symptoma (ventriculi nempe debilitatem ac languorem cum ventris torminibus tanquam a flatu) nihil vero aequae votis respondit, ac vini canariensis haustulus subinde deglutitus, languore atque aegritudine urgentibus: neque, vel vinum gallicum rubrum, vel theriaca Andromachi, neque aliud quodlibet e cardiacis mihi haecenus notis pares habet vires.* Vini autem usum in simili casu laudavit & *Cofte* (o); imo & acria aromata addi posse voluit. Ubi in Podagrae paroxysmo sentiebat molestum in ventriculo spasmus, aliquot guttulas olei stillatitii *Macis*, vel *Cinamomi*, ex vino Hispanico fumebat, hoc effectu, ut statim sedaretur spasmus, somnus sequeretur, & blanda transpiratio.

Ubi vero gravius aliquod symptoma, inducias haud ferens, ex retrocessu materiae podagricae subito oritur, ita ut mortem minitetur, tunc nec vino, nec reliquis artis praesidiis, confidebat *Sydenhamus* (p); sed statim confugiebat ad Laudanum liquidum; cujus viginti guttas propinabat; *modo non caput, ac partes naturales, vel vitales, ejusmodi malum impeteret.* Jusitque simul, ut aeger in lecto ad quietem se componeret. Si enim pulmones v: g: invaderet materies podagrica, tunc tractabat morbum ut Peripneumoniam, sanguinis missione &c. (q); uti antea dictum fuit. Dum a retrogressa Podagrae materia ventriculus afficitur, dolor horrendus sequitur, cum vomendi conatu, sed irritato, & in tali casu ilico viginti guttas Laudani liquidi exhibendas suadet *Cofte* (r); imo militi miserrime sic affecto, valide convulso, cum sudoribus frigidis, dedit triginta guttas. Mox, his assumtis, solet vomitus copiosae materiae biliosae sequi, cum levamine subito. *Sydenhamus* (s), dum dolor artuum evanescebat, succedente aegritudine ingenti, cum vomituritione, & aliquali ventris dolore, statim aliquot libras cerevisiae tenuioris, vel alterius similis, potabat, & quam primum totum hoc ingestum vomendo rejecerat, guttas octodecim Laudani liquidi cum haustu vini canarini fumebat, in lecto ad quietem se componens: testatur autem, quod se ipsum hac methodo ab imminente morte aliquoties liberaverit.

Simul ac autem illi spasmi ventriculi & intestinorum remittunt, si bene tectus in lecto calido teneatur aeger, tota cutis incipiet calescere, madescere, & fausto omine largus sudor sequetur, sub quo omnia mala levantur, & consueta loca dolor occupat brevi, moxque omnia anomala symptomata cessant, sic ut aeger, qui brevi periturus credebatur, saepe intra paucas horas in vado sit, sed simul ut plurimum acrem satis dolorem podagricum tolerare debeat.

(n) Traetat. de Podag. pag. 598.

(o) Traité pratique sur la goutte pag. 66, 67, 68.

(p) Traetat. de Podag. pag. 598.

(q) Ibid. pag. 599.

(r) Traité

pratique sur la goutte pag. 72.

(s) De mictu sanguin. pag. 706.

§. 1282. **Q**uae si quis omnia consideret, videt difficultatem summam curandi hujus morbi: tum rationem, cur in renovantibus hujus medelam quaesiverint summi & Medici & Chemici? cur Lac, & quousque sanet? an sit acor specificus cruore conceptus mater podagrae? quae sit ratio nodi, tophi, cretae, podagricorum? Cur miserrima sit, quae sine tumore, podagra? cur mitior tumens? cur dolor tandem desinat in podagricis; cur, quamdiu dirissimus dolor in paroxysmis, serena, eaque longa, intervalla sint? Cur cessante doloris saevitie, dein vix unquam integre liber sit aeger? an ullum absorbens alcalinum specificum sit, quod podagram radicitus exstirpet? Cur Machina Statica Sanctorii summa directrix & index futurorum, & faciendorum in podagra? Caterum podagra, spiritui vitae inhaerens, in humore articularum tenuissimo, & in femine ipso, tantum se prodit violentis effectibus.

Si omnia, haecenus dicta de hoc morbo, considerentur, evidenter patebit difficultas curationis integrae & radicalis Podagrae. Dolorem enim lenire, imo & tollere, in Paroxysmo, non est curare Podagram: vafri Agyrtae hoc persuadent credulis aegris, & pecunia accepta abeunt, parum solliciti, quid imposterum fiet. Uti enim optime dixit *Helmontius* (vide §. 1256); Non quod dolet, non quod ardet, non quod tumet, Podagra est, sed sunt hujus producta. Ille, qui Podagram se curare posse credit, debet tollere posse istam causam praedisponentem, istum characterem morbosum, qui ex parentibus transit in progeniem, per longam annorum seriem silens dormit, nullo se manifestans signo, donec determinato vitae tempore actuosus fiat, & dolentem morbum producat. Eadem illa causa praedisponens, licet nullus in tota familia Podagrae obnoxius fuerit, producit, dum Baccho & Veneri imprudenter indulgent nimis; uti etiam ab aliis causis, quae §. 1255. enumeratae fuerunt. Morbus tamen, in sobrie viventibus per haereditatem natus, & in illis, qui dissolutissimo vivendi genere illum contraxerunt, idem est. Possunt silere diu Paroxysmi, dum lactea diaeta utuntur; sed manet tamen character ille morbosus, qui saevum Paroxysmum excitat, simulac mutatur vivendi ratio. Unde *Sydenhamus* dicit (vide §. 1268.), quod lateat adhuc in *Democriti* puteo radicalis illa Therapeia, qua quis etiam a Diathesi ad hunc morbum liberari posset.

Difficultatem curae auget, quod Podagra senes frequentius infestet; uti etiam, quod raro Medicorum monitis obsequiosi vivere velint Podagrici: de qua re jam *Aretaeus* conquerebatur, uti ad §. 1258. dictum fuit.

Cur in renovantibus &c. *Sydenhamus*, uti ad §. 1260. dictum fuit, totam corporis substantiam in morbi fomitem tandem converti credidit. Ideo monet (vide §. 1268.), illum, qui Podagrae curam molitur, debere totius corporis habitum immutare, atque illud ad pristinam constitutionem refingere. Altricem partium facultatem in toto corpore labefactatam esse (vide §. 1265.),

Ac-

Aegineta statuit. Hinc omnia renovanda crediderunt in corpore, ut Podagra radicatus extirpari posset. Notum est, quantam spem posuerint Veteres Medici in *Hellebori* usu, dum in difficillimis morbis praesens conditio corporis debebat integre mutari. Sed *Aretaeus* (vide §. 1268.) *Veratrum*, quod magnum remedium vocat, commendabat Podagricis. Chemici, uti eodem loco dictum fuit, confidebant Arcanis suis, quae ad intima spiritus vitalis scrinia pertingere posse credebant, ut ibi characterem feminalem Podagrae delerent. Nihil citius, nec efficacius, omnia in corpore humano mutat, quam subitus & validus animi affectus. Sed & hoc modo Podagram sanctam fuisse legitur (vide §. 1258.).

Cur lac, & quo usque, sanet? Non tollit characterem morbosum, sed causas excitantes cavet, cum humor animalis, jam in corpore paratus, facile superari possit a debioribus etiam visceribus, & sic corpus nutrire. Hinc quamdiu diaeta lactea utuntur, a paroxysmo liberi manent; qui tamen redit, & acrior plerumque, simul ac, lactis pertaesi, incipiunt aliis cibis uti. Videantur illa, quae de lactis usu habentur ad §. 1275. 2.

An sit acor &c. Ad §. 1263. dictum fuit, quod in Podagra merito culpari possit major humorum acrimonia, visciditati juncta. Praeterea ibidem probatum fuit, miro satis exemplo, acria in corpore podagrigo latere posse per plures menses, non evacuata per solitas excretiones, sed accumulata magis magisque, tandem impetu quasi facto, simul & semel expulsa fuisse. Cum autem vinorum acidulorum, alborum, & aliorum acidorum, usus nimis §. 1255. inter causas Podagrae numeretur, & acerrimi acidi vomitus levaverit subito quandoque furentis prae dolore Podagrici tormenta, non potest negari, acidam acrimoniam aliquando in hoc morbo adesse. Neque tamen acorem pro universali Podagrae causa haberi posse, antea §. 1275. β. demonstratum fuit. Quandoque enim sudor foetidus admodum, nullo modo acidus, argentum maculis inficiens, dolentibus artibus exit, cum insigni levamine. In quo casu (vide §. 1261.) septica acrimonia potius incusanda videtur.

Quae sit ratio nodi, tophi, cretae, Podagricorum? De his videantur illa, quae ad §. 1261. habentur, ubi satis prolixè de omnibus his dictum fuit.

Cur miserrima sit &c. Quia tunc in minimis vasis causa doloris haeret, quae distenta summos dolores excitant. Quamvis autem rarius observetur Podagra, cujus Paroxysmus absque ullo tumore artuum dolentium deurrat, tamen certum est, in initio Paroxysmi partem affectam non tumere, nec cutis colorem mutari, tuncque dolorem esse acerrimum; qui tamen levatur, simulac pars tumere incipit. Dum in *odontalgia* fibrillae minimae nervosae, per dentis substantiam dispersae, summum dolorem faciunt, simulac gena tumere incipit, dolor levatur. Videantur illa, quae ad §. 1261. dicta sunt.

Cur dolor tandem desinat in Podagricis? Quamdiu vires integrae valent materiam morbosam fortiter derivare versus loca solita, dolores validi sunt: ubi vero per senectutem, & morbi diurnitatem, languescunt vires, tunc

vix dolent amplius, sed aegritudine potius conficiuntur. Unde tunc illud dolorum levamen non significat morbi imminutionem, sed virium languorem. Videantur illa, quae §. 1261. de hac re dicta fuerunt, uti etiam ad §. 1273.

Cur quamdiu dirissimus dolor &c. : Quia tota materia morbi in artus disploditur, & ibi maturata, redditur apta, ut integre expellatur de corpore; adeoque integra redit sanitas; & majus requiritur temporis spatium, ut denuo sufficiens colligatur materies, quae novum paroxysmum producere valet.

Cur cessante doloris saevitie &c. Quia vires non sufficiunt amplius, ut omnis materia morbosa deponatur ad artus; hinc manet fomes morbosus, nec amplius integre dissipatur. Unde perpetuos fere, sed leves, dolores sentiunt, & tantum fere vivunt, ut miseri sint; donec aegritudine perpetua debilitati pereant, vel materies morbi viscera occupet, & finem miseriis his imponat.

An ullum absorbens &c. Chemici, qui saepe nimis praecipites fuerunt in condendis regulis universalibus ex paucis & singularibus experimentis, cum vidissent Podagrae, ex acidorum abusu natae, insigniter alcalina profuisse, concluderunt, his solis omnem Podagram curari posse. Verum demonstratum est, non semper praedominari in hoc morbo acidam acrimoniam. Interim tamen blanda vi solvente sales alcalini possunt prodesse Podagricis, licet non adsit acrimonia acida; uti ad §. 1275. β. dictum fuit.

Cur machina statica Sanctorii &c. Notum est, *Sanctorium* per usum staticae machinae demonstrasse, quantum perspiret corpus sanum determinato temporis spatio, & ex aucta vel minuta perspiratione conclusisse, quid sperandum, vel metuendum, foret circa morbos futuros imprimis. Cum autem pauci admodum sint, qui hac machina uti possint, aut velint, simul addidit prudentissime illas mutationes sensibiles in corpore, quae auctam nimis, aut imminutam, perspirationem sequuntur; & quae facile observari poterunt ab omnibus. Sic certe unusquisque, modo attentus esse velit, poterit fructum capere ex *Sanctorii* laboriosis observationibus (quas & postea *Celeberrimi viri, Lister, de Gorter, & alii*, auxerunt) licet statica hac machina careat. Simul notavit *Sanctorius* accurate, quinam cibi, potus, animi affectus, &c., & quomodo, mutant insensibilem perspirationem. Adeoque Medicus, imo & ipsi Podagrici, poterunt cum maxima utilitate usum sex rerum non naturalium secundum hanc normam dirigere.

Liberam autem perspirationem maximi momenti esse in Podagra, tota hujus morbi historia docet. Inter causas enim §. 1255., vigiliae, victus nimis lautus, vini abusus, in rebus Venereis excessus, pedes sudantes subito refrigerati, numerantur. Deinde, si considerentur illa, quae paroxysmum instantem praecedunt, plura invenimus impeditae perspirationis signa. Idem verum est de illis, quae §. 1258. habentur, & paroxysmum podagricum accelerare observantur: fere omnia enim haec a *Sanctorio* pro causis imminutae perspirationis habentur. Praeterea dictum fuit §. 1261., dolorem podagricum finiri diaphoresi partium dolentium; §. 1272. demonstratum fuit, su-

dorifera ex arte adhibita prodesse; uti etiam ad §. 1276. probatum fuit. Unde *Sanctorius* (t) dixit: *Humores Podagricorum, etiamsi crassissimi sint, solum per modum vaporis resolvuntur.* Podagrici veterani solis aestivis mensibus tolerabilem vitam vivunt, reliquo anni tempore languent. Imo, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, ad revocandam in artus podagram introgressam praecipuam spem Medici ponunt in eo, ut aeger, in calidum lectum repositus, & opertus, sudet.

Caeterum Podagra spiritui vitae inhaerens &c. In subtilissimo humore, in partibus minimis nervosis, latere characterem morbosum, antea dictum fuit; hinc in spiritu vitae illum figi, & radicari, dixit *Helmontius* (u), & clanculum necti proliferae feminis materiae. *Sub illo momento concubitus, Podagrae character alioquin obdormiens in spiritu Archaeo, sub tanta libidinis agitatione excitatus, cum spiritu una semini contemperatur, anomalo plane modo, quod natura, tum regendis habenis impotens, non potuit cohibere, quin venenum characteris libidinosum semen fermentaliter inficiat. Itaque cum regulariter semen, sive character Podagrae, spermatica contaminet, ideo quam promptissime synoviam, quae nusquam solitaria occurrit, quam ubi duo ossa se mutuo tangunt. Hinc locus, sive nidus, Podagrae in Articulis. Videantur illa, quae ad §. 1255, 1265, 1267, dicta sunt.*

(t) De Gorter de Perspirat. pag. 209. n°. 88.
morbus. pag. 314. col. 1. §. 16.

(u) In capit. *Volupe viventium*

MORBI VIRGINUM.

§. 1283. **P**raeter omnia haec Acutorum & Chronicorum genera, sunt nonnulli morbi virginibus, gravidis, puerperisque, proprii, tum & puerili aetati.

Haecenus dictum fuit de morbis fluidarum & solidarum partium, tam simplicibus quam compositis, acutis & chronicis. Verum praeter hos alii morbi sunt, qui observantur illo tantum vitae tempore, dum corpus foemininum aptum fit ad suscipiendam prolem; alii morbi sunt, qui a momento conceptus per totum graviditatis decursum molesti sunt: ipsum puerperium, quamvis legitimum & naturale fuerit, saepe non caret difficultate: post partum demum sollicita cura requiritur, ut puerpera sic restituatur, ut integra, sana, & foecunda, maneat.

Sed & recens nati infantes morbos patiuntur huic aetati proprios, quibus vel omnino non, vel rarius saltem, obnoxii sunt, reliquo vitae tempore, dum sensim magis magisque firmum redditum corpus non adeo facile afficitur a levioribus morborum causis.

De omnibus ergo his singulatim agendum est, & ordo postulat, ut primo dicatur de insigni illa mutatione, quae observatur in corpore muliebri circa fluoris menstrui eruptionem, & de variis molestiis, quae illam praecedere, vel & comitari, solent.

§. 1284. **Q**uo tempore foemininum corpus ad incrementum suum pervenit, in bene facta temperie plus solet conficere cruoris, quam qui vasis contineatur, unde arteriis uterinis fluoris Menstrui nomine secernitur.

Constat, in foemineo sexu, dum corpus ad propagandam speciem humanam aptum fit, miras & satis subitas contingere mutationes: crescit saepe subito incremento corporis statura, mammae turgidulae sororiari incipiunt, pubescunt pudenda, de muliebri sinu sanguis prodire incipit, & in sana puella statis temporibus idem redit sanguinis effluxus, qui fluoris menstrui nomine vocatur, quia, mensis spatio elapso circiter, denuo apparere solet; ita tamen ut quaedam varietas observetur in diversis, licet caeterum sanissimis, puellis, quoad intervallum inter has sanguinis excretiones. Aliquando enim bis in mense, quibusdam tertia quavis septimana, plurimis quarta, redeunt menstrua. Neque observatur, si caeterum sanae fuerint virgines, ab intervalli hujus di-

ver-

veritate impediri vel minui foecunditatem, modo constans maneat periodus haec, nec variet perpetuo. Tales enim minus foecundas observavi, & si conciperent, facile abortum patiebantur; similis etiam diversitas in quantitate sanguinis excreti observatur, pro varia ipsius uteri dispositione in singulis. Hoc monuit *Hippocrates* (w); *Mulieribus quibusdam quidem menstruae purgationes abundantes, quibusdam pauciores, expurgantur. Quod si in natura & genere semper contingat* (μηνεῶν σφίς ἔστω) *ipsis uterinum est.* Varia hinc etiam nomina imposita fuerunt huic fluori: a Periodo enim magis communi, *fluor menstruus, menstrua, menses, catamenia*, vocatur, & *purgatio menstrua*, cum multi crediderint, aliquid noxii per hunc fluorem expurgari de corpore: multi etiam dixerunt *Flores*, quia, uti hi fructum praecedunt in regno vegetabili, sic & menstrua futurae foecunditatis signum dant: his enim apparentibus nubilis virgo habetur, & dicitur.

Plerumque circa decimum quartum aetatis annum menses primo apparere solent, raro ante decimum tertium; plerumque circa quadragesimum & quintum aetatis annum cessare solent (x), in quibusdam tamen citius, in aliis ferius, desinunt. Toto hoc tempore, dum menstrua ordinatim fluunt, foecundae dicuntur mulieres; illis cessantibus, vocantur effoetae, quia raro vel nunquam post menstruorum cessationem concipiunt. Unde videtur menstrui fluxus duratio coincidere cum foecunditatis tempore. Observatur etiam, in calidioribus regionibus citius prodire menstrua puellis, sed & citius cessare; in borealibus regionibus contrarium obtinet. Sic observavit *Linnaeus* (y), Lapponicas foeminas menstruum fluxum, parciorem tamen, statuta periodo pati. Plures vidit, quae toto vitae tempore carebant menstruis, sed viro junctae manebant steriles. Juvenculas noverat, quae aestate solum menstruantur; hyeme, quae rigida admodum & longa in his locis est, nunquam. Aderant & aliae, quae semel in anno menstruantur tantum, sed haec, quotquot vidit, habebant pedes oedematosos.

Quamvis autem illo aetatis tempore communiter soleant menstrua prodire, tamen raras observationes docuerunt, non diu post nativitatem contigisse fluorem menstruum. Sic legitur (z), recens natae puellae, octiduo post nativitatem, secundum alias relationes tertio tantum mense, prodiisse menstrua. Sed quarto aetatis anno absoluto eadem haec puella jam aequabat tres pedes cum dimidio, corporis altitudine, cum justa omnium membrorum proportione. Partes autem genitales, & mammae, eodem se habebant modo, uti in virgine octodecim annorum observari solent, ita ut perfectè nubilis videretur. Primo vitae mense vidi profluxisse menstrua, & videbatur septimo aetatis anno nubilis; laxae tamen temperiei; fatis sana vixit, & decimo nono aetatis anno nupta plures postea proles sanas peperit. Varios similes casus colligere ex Historia Medica facile foret; unde minus mirum videtur, in Indiis orientalibus nono aetatis anno jam parere foeminas (a).

Pa-

(w) De natur. puer. cap. 10. Charter. Tom. V. pag. 323.

des malad. des femm. gross. Tom. I. pag. 49.

(z) Acad. des scienc. l'an. 1708. hist. pag. 63.

(x) Mauriceau traité
(y) Flora Lappon. pag. 324.

(a) Ibidem.

Pariter & observatum fuit, longe diutius perstitisse fluxum menstruum: quin imo in decrepita senectute rediisse absque noxa. Sic *Daniel Puerarius*, Genevensis Medicus, scripsit *Thomae Bartholino* sequentia, quorum testem autoptem se fatetur. *Mulier quaedam octogenaria, a duobus circiter annis, menstrua patitur, εὐτάκτως, cum sanitatis commodo & εὐφορίᾳ. (b).* Centesimo & sexto aetatis anno menstrua adhuc fluxisse, alibi (c) legitur. Interim commune axioma est, quod ex raro contingentibus nunquam formentur regulae.

Cum ergo generali naturae lege in foemineo sexu determinato aetatis tempore prodirent menstrua, atque alio aetatis tempore denuo cessarent sponte, consideraverunt sedulo Medici omnia, quae causam menstrui fluoris illustrare possent, & determinare loca, unde sanguis ille fluit. Cum enim non continuus, sed periodicus, sit ille fluxus, debet adeste mutatio quaedam in partibus, unde fluit, illo tempore, dum fluxus menstruus adest. Cum autem in morbis defunctorum cadaveribus semper iusta adsit suspicio, multa per morbum mutata occurrere, facile patebat, pulchrius haec indagari posse in violenta aut subita morte peremtis, illo tempore, dum fluxus menstruus aderat. *Columbus (d)* voluit, menstruum sanguinem non effundi per uteri vasa, sed ab illis, quae in uteri cervicem, ad ejus latera, inseruntur: testaturque alio in loco (e) idem his verbis: *Quemadmodum saepe numero vidi hisce oculis in aliquibus mulieribus, quae violenta morte perierunt, dum adhuc illis menses fluere, neque in his modo, sed etiam in aliis quibusdam, quibus instabant, & mox fluxuri erant. Imprimis autem se hoc observasse credit in muliere infanticida, quae ultimo supplicio affecta fuit; mensis spatio elapso, quo gemellos pepererat, & in lucem editos mox suffocaverat. In illo cadavere numerosis spectatoribus ostendit illas venas, quae in aliis non admodum magnae esse solent, esse insignes, nigerrimas, & propterea satis perspicuas: inde autem conclusit; per quas venas fluunt menstrua, eas non transire per uterum.*

Alia autem, & fide dignissima quidem, observata evincunt, menstruum fluorem ex ipso utero, praecipue ex vasis, quae ad fundum uteri pertingunt, procedere. Sic *Mauriceau (f)* in cadavere infanticidae, suspensae menstruorum tempore, invenit totum fundum cavum uteri obductum grumulis sanguinis coagulati; vasa fundi uteri multo ampliora erant, quam illa, quae ad cervicem uteri spectabant: orificia autem horum vasorum, in uteri cavum hiantia, plena erant sanguine grumoso. Confirmatur hoc & celeberrimi *Litre (g)* observatis. In cadavere enim foeminae, quae embryonem in tuba Fallopiana gestabat, & moriebatur, dum menstrua fluebant, invenit uterum tumidum, sanguine rutilo, sed concreto, plenum; quo ablato, in superficie cava uteri vidit numerosissima foraminula, quae setam porcinam facile admittebant, & plena erant sanguine rutilo, qui, pressa inter digitos uteri substantia, guttatim exhibat. Sollicite examinans deinde internam vaginae superficiem,

(b) Thom. Barthol. Epist. Med. Centur. IV. pag. 432. (c) Académ. des scienc. in loco modo citato. (d) De Re Anatomica Lib. XI. pag. 243. (e) Lib. VI. pag. 173. Ibid. (f) Traité des Malad. des femmes grosses &c. Tom. I. pag. 48. (g) Académ. des scienc. 1702. mém. pag. 281. 282.

ciem, nihil simile invenit; unde conclusit, menstruum fluorem ex uteri cavo, non ex vagina, prodire: idem & in aliis menstruantium cadaveribus se vidisse testatur, & (quod videtur hanc opinionem extra omne dubium ponere) in tribus prolapsu uteri laborantibus, ita, ut orificium uteri prolapsi intra pudendi labia haereret, vidit, sanguinem menstruum ex uteri orificio prodire, dum ne gutta quidem exiret de vaginae cavo.

Huic sententiae & accedit accuratissimus Anatomicus *Morgagni* (*b*), qui vidit in virgine, fluente adhuc menstruo sanguine, a capitis ictu demortua, universum uteri fundum sanguineis maculis, quas & figura adumbravit (*i*), scaterre; ex quibus maculis, vel mediocri pressione, cruentas guttas elicere admodum facile erat: tamen, nec in vagina, nec in cervice uteri, inveniebatur aliquid, quod, cruorem ex earum parietibus prodiisse, significaret. Postea autem in plurium mulierum cadaveribus, quibus forte non ita pridem sanguis menstruus profluxerat, vidit similes maculas in uteri fundo, sed coloris multo dilutioris, ex quibus subcruentitas guttulas prolicere potuit; sed in cervice & vagina nil tale invenit. Interim negare noluit, quod & menstruus sanguis ex vaginae parietibus prodeat, cum plures graves & fide digni autores se hoc observasse testentur, quos plures recenset. Sic *Piso* (*k*) scripsit, quod *in puellae, quo tempore menses fluerent, strangulatae cadavere, superioribus annis hic publice dissecto, solus sinus pudoris, observatus fuerit sanguine perfusus tinctusque menstruo, uterus autem prorsus siccus, & arte connivens*. In cadavere menstruantis foeminae *Heisterus* (*l*) vidit, & ex uteri cavo & ex vagina prodiisse menstrua.

Cum ergo & celebris Anatomicus *Winslow* (*m*) invenerit, membranam internam, quae fundum uteri obvelat, multis foraminulis pertusam esse, quae oculis facile percipiuntur, & ex quibus sanguis prodit, si uteri substantia prematur: si praeterea consideretur, eandem hanc membranam instar holoserici villosam esse, & hos villos & haec foraminula, plus minusve sanguine tincta esse in illis, quae tempore menstrui fluoris perierunt; tandem si his addatur, quod aqua, vel ceracea materies, arteriis injecta, ex ultimis osculis apertis in cavum uteri exeat (*n*), videtur ex omnibus his concludi posse, quod locus, unde naturaliter menstrua fluunt, sit uteri cavum interius, & praecipue fundus uteri. Cum autem vagina, & totum in foeminis pudendum, assiduo sudent, ex apertis, ultimis, rectis, arteriis, humorem tenuem, blandum, aquosum, serosum (*o*), & similes, ac uterus ipse, arterias accipiant (*p*), videtur admodum credibile, & per horum vasorum extrema dilatata sanguinem exire quandoque: & forte in gravidis, quibus consuetum est, graviditatis tempore fluorem menstruum pati absque noxa, sed minori quantitate, ex vasis vaginae ille sanguis prodit. Si enim ex uteri cavo veniret, abortus sequeretur periculum.

Plu-

(*b*) Adversar. Anatom. I. pag. 45. 46. (*i*) Ibid. tab. 3. (*k*) De Morbis ex colluv. serosa &c. 2. part. 2. Cap. VII. pag. 131. (*l*) Medicin. Chirurg. Anat. Wahrnehm. pag. 840. (*m*) Exposit. Anatom. de la Struct. du Corps humain pag. 574. (*n*) Kaau Perspirat. dicta Hippocr. pag. 98. (*o*) Ibid. pag. 96. (*p*) Eustach. Tab. XIII.

Plures vidi gravidas, quibus id contigit, & maturum, sanum, robustum, foetum debito tempore pepererunt.

Sequitur jam, ut considerentur illa, quae clarissimi Medici statuerunt de causis menstrui fluoris, & ratione, quare itata periodo idem fluor redire soleat in sanis virginibus.

Dum viderent Medici, purum sanguinem hoc modo exire de sano corpore, absque sanitatis detrimento, imo potius cum euphoria; & simul observarent, citius ad debitam staturam pervenire puellas, quam mares adolescentes, menstruumque fluorem signum dare, quo noscitur, corpus foemininum jam aptum esse, ut concipiat, & conceptum nutriat foetum, donec, novem mensium spatio, ex minima incipientis hominis molecula in notabilem adeo molem crescens, tandem naturali partu excludatur; totumque illud foetus incrementum maternis humoribus deberi; patuit, quod corpus foemininum aptum esse debeat, ut non tantum se ipsum, sed & alium hominem nutrire possit, toto graviditatis tempore. Unde concluderunt, in non gravidis plus confici sanguinis, quam corpus indigebat, & ideo requiri, ut evacuetur illud superabundans, ne accumulatum noceret sanitati: Dixerat jam *Aristoteles* (q); *Mulieribus superfluum* (το περίττωμα) in purgationem (menstruam) vertitur. Confirmabatur ulterius haec sententia, quod mater, si prolem propriis nutriat uberibus, lactationis tempore communiter careat fluxu menstruo, vel longo intervallo, & parca copia tantum, eum experiatur, cum illud superfluum in alimentum prolis, lac nempe, cedat. Duro labore quae corpus quotidie exercent foeminae, parcius menstruari solent, contra, quae molliter & opiparè in otio vivunt, singulis mensibus, & saepius quoque, sanguine diffluunt. Hoc jam notavit *Moschione* (r), cujus saepius mentio fiet in sequentibus. Autor ille omnino diversus est a *Theodoro Moschione*, cujus *Plinius*, *Galenus*, *Aëtius*, *Alexander Trallianus*, meminerunt; antiquo enim hoc *Moschione* longe junior auctor est, & librum de illis, quae ad partum pertinent, in gratiam obstetricum Graecarum ex latina versum lingua, & triginta duobus capitibus auctum, dedit. Multa cum habeat bona, hinc in omnibus collectionibus gynaeciorum adest, quae nempe de mulierum, tum aliis, tum gravidarum, parientium, & puerperarum, affectibus & morbis agunt. Cum autem *Israël Spachius* suam collectionem ediderit anno 1597, post binas priores a *Casparo Wolfio*, & a *Caspare Baubino*, editas, & plura contineat, hinc illa collectione gynaeciorum uti malui (s).

Patet hinc, multas rationes adfuisse, cur Medici a plethora fluxum menstruum deduxerint. Si ergo nulla nasceretur plethora, ut in robustissimis, & duro labore exercitatis, mulieribus, tunc naturaliter & absque ullo damno carere possent fluore menstruo. Tales sunt illae, quas *Moschione* (t), dum recenset causas retentorum menstruorum, dixit, *absque ulla infirmitate, naturaliter*

11072

(q) De hist. anim. Lib. VII. cap. 2. Tom. II. pag. 365. (r) Spachii gynaecor. pag. 2. N. 16. (s) Vid. Fabric. biblioth. graec. Tom. XII. Lib. VI. cap. 7. pag. 696. & seq. (t) Spach. gynaec. pag. 11. N. 126. & Harmon. gynaec. part. poster. cap. 2. pag. 20.

non purgari. Testatur *Fernelius* (u), se vidisse mulierem, cui nunquam, vel menses, vel aliud quidquam, fluxit ab utero, ac nihilominus bene habita, prorsusque incolumis, annos vixit circiter sexaginta. Quadragenariam mulierem, & lapsu graviter laesam, curavit *Hildanus* (w), quae sancte affirmabat, se nec virginitatis tempore, nec in matrimonio, unquam menstrua habuisse. In puerperio lochia parce fluxerant: septem enim pepererat proles, quarum major pars superstes athleticè valebat. Robusta, valida, morbisque parum obnoxia, vixit, & cum paupere victu duros labores sustinere cogebatur; unde plethorae colligendae nulla dabatur occasio. Sic integram foemellarum regionem apud *Tapuyas* in *Brasilia* per totum vitae decursum Catameniis destitui, legitur (x). Alii itinerarii notaverunt, parcissime tantum fluere menstrua, uti & de *Lapponibus* foeminis ante dictum fuit. Forte plura similia in nostris regionibus habentur exempla, quorum, uti *Pechlinus* (y) monet, conscientiam sexus ille sibi reservat, non facile Medicis, qui & ipsi plebeja non magnopere curant, in testimonium rei vocatis. Haec dum considerabat Celeberrimus *Astruc* (z), fere inducebatur, ut crederet, non ex primaeva naturae lege adeo copiosa menstrua prodire foeminis, cum in illis nationibus, in quibus frugalis vita constanter obtinet, parce fluant, & in quibusdam mulieribus nihil omnino; apud politiores vero nationes sexum foemininum lauto in otio molliter vivere, opipara frui mensa, hinc & majorem copiam sanguinis accumulari, & per uteri vasa statis periodis exire.

Interim videtur fluor menstruus ex naturae instituto fieri certo aetatis tempore, non tantum, ut superabundans sanguinis copia tollatur de corpore, verum etiam, ut uterus disponatur ad conceptum. An vero integrae nationes menstruis careant, & tamen foecundae sint mulieres, non adeo liquido constat. Itinerum scriptores saepe audita referunt, & plerumque illis deest occasio, aut voluntas, ut similia exactè inquirant. Parciorum menstruorum copiam apud *Lappones* invenit *Linnaeus*, uti ante dictum fuit; sed simul monuit, illas, quae menstruis omnino carebant, semper fuisse steriles. Quadragenariae illi viduae, quae, incolumis quamvis & quadrata foret, nunquam menstruum fluorem passa fuerat (a), alteris statim nuptiis ad primum coitum menses prodierunt, & per integrum biennium stato tempore redierunt, antequam conceperit. Debito termino peperit feliciter sanam prolem, & in tertiam usque vicem foecunda fuit, antequam menstruus fluor per aetatem cessaverit. Unde videtur concludi posse, quod apertis extremis vasorum uterinorum oculis, exeunte sanguine, plethora quidem levetur, adeoque & pro varia sanguinis abundantia copia menstrui floris esse possit diversa; sed simul illa vasorum uterinorum dilatatio & apertura ad foecunditatem facere videtur, de qua re dicetur postea.

Praeterea crediderunt Medici, ex ipsa fabrica, corporis muliebris patere rationem, quare illud superfluum per uterum potius, quam per alias corporis par-

(u) *Pathol. Lib. VI. cap. 16. part. 2. pag. 197.*

(w) *Oper. omn. observat.*

Cent. V. pag. 428.

(x) *Gualt. Charletoni de causis catamen. cap. 4. pag. 39.*

(y) *Observat. Phys. Medic. N. 35. pag. 83.*

(z) *Traité des malad. des*

femmes Tom. I. pag. 85.

(a) *Vide Pechlin. in loco citato.*

partes, exiret. Si enim consideretur pelvis ossei fabrica in muliere, invenitur notabilis diversitas, & major amplitudo, quam in viro. Lumborum enim vertebrae magis retrorsum vergunt; distantia inter os sacrum & ossa pubis major est; uti & distantia inter ossa Ilii; Coccygis os rectius est, & magis mobile, quam in viris, in quibus antrorsum magis incurvatur; ossa pubis obtusiori angulo uniuntur inter se; praeterea ossium Ischii tubera magis a se invicem distant; unde femorum cervices magis transversim ponuntur, & cum acetabulis faciunt angulos minus acutos. Hinc circa pelvim major latitudo in foemina, quam in viro, ut turgens in gravidis abdomen firmiter possit sustineri. Hanc diversitatem in corpore muliebri scite noverunt exprimere pictores; & statuarii (b).

In ampla sic pelvi locatur uterus, inter intestinum rectum & vesicam, totus vasculosus, fere liber, nec multum pressus: totus enim fundus uteri in gravidis libere ascendit, in prolapsu autem uteri descendit saepe, ut extra pudendum promineat; praeterea uterus antrorsum, retrorsum, & ad latera, delabi potest, uti postea dicitur, quando de partu difficili agendum erit. Quamvis autem uterus in junioribus puellis, & in adultis virginibus, ad tactum firmus & solidus deprehendatur, tamen graviditas docet, haec vasa facile cedere posse, & in magnam amplitudinem dilatari, cum ultimo graviditatis tempore uterus instar spongiae sanguine plenae appareat, dum vasa, ante vix conspicua in utero non gravido, jam digiti minoris apicem quandoque capiant. Numerosas autem arterias accipit uterus, a Spermaticis, Hypogastricis, Haemorrhoidalibus, Iliacis externis. Simili apparatu & origine venae ad uterum veniunt, valvulis carentes, omnes inter se communicantes; quod & in arteriis uteri observatur; unde copiosi sanguinis liberrima circumductio sequitur. Simul interna uteri cavitas pertunditur exiguis hiatibus, qui humorem blandum, aquoso-mucosum, sudant, ut lubrica, madida, maneat semper interna uteri superficies, & impediatur cavitatis concretio (c).

Intellectis his, quae ad uteri situm, fabricam vasculosam, & facilem expansionem, spectant, considerabatur, quod citius foeminae, quam mares, ad apicem sui incrementi perveniant, & hoc tempore viscera tamen pergant ex ingestis bonos humores conficere simili copia ac ante, qui tamen non amplius augendae corporis staturae serviunt; cumque simul observaretur, muliebria corpora minus virilibus perspirare (d); hinc sequebatur, humorum sanorum copiam augeri in vasis, adeoque plethoram nasci, utilem quidem, si gravida facta mulier non tantum se ipsam, sed & foetum, nutrire debeat; at contra in non gravidis nocituram, & quotidie augendam, nisi illud superfluum exiret de corpore, ubi copia jam nocere posset. Ut autem concipiendo & alendo foetui apta foret semper mulier, illud abundans praesto semper esse debebat, simulque adesse debebant viae, per quas eliminari posset illud idem, dum non esset gravida mulier.

Cum autem uterus totus vasculosus foret, in loco libero positus, facile dilata-

(b) Vide de his Herm. Boerh. Instit. medic. §. 663. (c) Ibid. §. 664. (d) Ibid. §. 662.

latabilis, cavum haberet; in quod exire possent humores, & postea per os uteri expelli de corpore; hinc distenta sensim magis uteri vasa, ob auctam copiam humoris sani, tandem sic dilatabantur, ut extrema orificia, quae antea rorem humidum transmittabant tantum, auctis sensim diametris partem rubram sanguinis dimitterent in uteri cavum, sicque fluor menstruus sequeretur; cujus secretioni & excretioni favet etiam erectus foeminae humanae incessus.

Postquam autem per sanguinem de utero excretum minuta est plethora, tunc vasa minus distenta se contrahunt proprio robore in minorem diametrum, angustata non amplius dimittunt sanguinem, sed tenuiores tantum humores, sicque sensim ad solitam angustiam redeunt extrema vasorum oscula, quae in cavum uteri hiant, donec ab iisdem causis renata plethora denuo dilatentur simili temporis intervallo. Hoc modo explicabatur reditus periodicus fluoris menstrui, dum simul satis commodè elucidabantur illa, quae fluorem menstruum praecedere, comitari, vel sequi, solent. De his omnibus fuse egit *Celeberrimus Freind (e)*; quin & calculo subduxit, quantum singulis diebus accumulatur in corpore muliebri, ut, nata sic plethora, menstruum debita copia prodire possit, absque corporis damno; dum in non gravidis tantum sic eliminatur illud, quod superabundat; mensis spatio sensim congestum. Confirmabat autem hanc sententiam *Freind (f)*, quod, mensuris deficientibus, per varias vias exitum moliretur sanguis, ut hoc modo & plethora tolli posset.

Adeo simplex, adeo respondens phaenomenis, visa fuit haec menstrui fluoris explicatio, solis communibus corporum legibus superstructa, ut a plurimis recepta fuerit, tanquam omnino evidens, & vera: interim tamen si omnia haec argumenta ponderentur adamussim, & comparentur cum observatis certis & quotidianis, magnae adhuc superesse videntur difficultates.

Qui a plethora deducunt menstrui fluoris causam, dum nempe corpus muliebri ad incrementi sui apicem pervenit, non videntur attendisse, quod frequenter admodum contingat, ut puellae, jam ordinatam periodum fluoris menstrui habentes, insigniter postea crescant. Dum ante triginta & amplius annos legeram *Celeberrimi Simpsoni tractatum pulcherrimum de systemate uteri (g)*, qui hoc monuerat, attentus fui ad hanc rem, & vidi, illum verissima dixisse. Plerumque enim post prima menstrua notabile corporis incrementum observatur: vidi tamen aliquas, quibus decimo octavo anno, & adhuc serius, menstrua prodierant, neque postea sensibilibiter aucta fuit corporis statura. Credo etiam, me observasse, quod incrementum corporis humani non adeo regulariter semper procedat, ac quidem creditur. Citissime crescere humanum corpus, dum origini suae proximum est, docet foetus, qui ex minima molecula, novem mensium spatio, in notabilem adeo molem excrescit. Verum procedente aetate vidi magnam incrementi diversitatem. Circa pubertatis tempus saepe subitum incrementum observatur; in quibusdam etiam serius, ita ut paucorum mensium spatio plus augeatur statura corporis, quam antea factum fue-

rat

(e) Emmenolog. pag. 21. & seq.
Womb pag. 10.

(f) Ibid. pag. 55.

(g) System of the

rat integro biennio. Notum est, juniores morbis febrilibus, imprimis acutis, correptos, si evaserint, resurgere proceriores. Solet hoc explicari, quod velocius per febris impetum moti humores vasa elongaverint omnia, dum ossa nondum penitus dura cedere adhuc facile poterant. Sed, cessante morbo, cessat & haec subiti incrementi causa, & tamen vidi toties, praecipuum staturae augmentum non adeo tempore morbi, sed post morbum factum fuisse. Curavi adolescentem sedecim annorum, pusillae admodum staturae, a variolis, discretis quidem, sed numerosissimis. Morbi tempore longitudo corporis aucta fuit quidem, sed non adeo insigniter, perrexit tamen incrementum adeo, ut post tres annos, dum illum viderem, vix agnoscerem, cum sex pedes altitudine superaret, vigesimo anno nondum impleto. Ante paucos menses puellam variolis mitissimis & numero paucis correptam curavi. Lenis aderat in statu contagii febricula, quae integre cessavit, erumpentibus variolis, & per reliquum morbi decursum rediit nunquam: increvit morbi tempore non tantum, sed illud incrementum, per quinque jam menses a morbo finito, satis notabile pergit, una cum optima sanitate, & aucto totius corporis robore. Hinc videntur & aliae esse incrementi causae, quae ex illis, quae de corpore humano novimus, non adeo facile explicari possunt.

Alterum argumentum, quod urget *Celeberrimus Simson* (b), ut probet, plethoram corporis non esse menstrui fluoris causam, est illud, quod *Freind* supponat, gradatim quotidie increfcere plethoram inter binas Periodos menstruas, imprimis confidens *Sanctorio*, asserenti, quod & in corpore virili mensis spatio pondus corporis ad unam alteramve libram augetur. Tabulae autem *Keilianae* contrarium demonstrant; nempe, non fieri in corpore sano quotidianum tale & aequabile incrementum humorum, sed econtra ingentes hic contingere variationes in minuto vel aucto pondere; quod mirum non est, cum ingestorum & egestorum quantitas tam varia observetur etiam in sanis hominibus.

Praeterea, si a plethora sensim accumulata menstruus fluor penderet, deberet necessario retardari periodus, si quacumque evacuatione minueretur humorum quantitas, vel rerum penuria, aut strictiori diaeta, impediretur haec accumulatio. Audacter provocat *Simson* (i) ad testimonium omnium Medicorum, qui in praxi versati sunt, an unquam observaverint retardari Periodum per sanguinis missionem intermedio tempore institutam. Certum est, quod venae sectiones, in morbis factae, vel & in sanis mulieribus, quae quotannis assueverant sanguinis missionibus, raro mutant solitam periodum, imo & aliquando accelerent eandem, quod aliquoties vidi. *Hoffmannus* (k), multiplici edoctus experientia, affirmat, *etiam vulgo compertum esse, secta ante tempus menstruorum vena liberiolem, eorum fluxum fieri.*

His difficultatibus motus *Celeberrimus Simson*, negavit, plethoram universalem esse menstruorum causam, sed aliam proposuit. Credebat enim corporis incrementum non cessare, quia partes sensim firmiores redditae resistebant nimis suae elongationi & extensioni, sed quia vis extendens & elongans partes minue-

(b) System of the womb pag. 6. & seq.
Rat. & System. Tom. 2. pag. 464.

(i) Ibid. pag. 9.

(k) Med.

minuebatur. Dum enim major est resistentia circa extrema vasorum flexilium, tunc liquores, vi cordis per haec vasa pulsi, magis elongant & distendunt vasa; & contra, ubi liberior fit transitus per eadem, minuitur distensio & elongatio canalium. Unde putat, tunc corpus ad ἀκμήν sui incrementi pervenisse, quando omnia corporis vasa liberrima, pervia, & aperta, facillimum transitum liquidis impulsis concedunt. Unde conclusit, incrementum non cessare, quia partes cedere amplius nequeunt, sed quia virium distendentium efficacia deficit, vel plurimum minuitur.

Confirmabat suam sententiam ideo, quia si per obstructionem viscerum in adulto corpore nascatur liberae humorum circumductioni obstaculum, tunc mole denuo augeantur, & immaniter quandoque, uti in Hepate, Liene, Renibus &c., Observationes Medicae numerosissimae docent. Sic in steatomatosis tumoribus, quo magis accumulatur in folliculo secreta a sanguine materies, mole sua comprimens vasa vicina, pari ratione & crescunt haec vasa, dum ob impeditam liberam circulationem a sanguine impulso plus distenduntur (l).

Ex his conclusit, menstruum fluorem esse causam, quare uterus incrementi sui apicem attingat, & crescere desinat. Dum enim aperta vasorum oscula in uteri cavum mediate, vel immediate per sinus in substantia uteri prius repletos, sanguinem in ejus cavum effundunt, tunc liberrimus humorum motus est per vasa uterina, adeoque vis distendens & elongans vasa cessat. Ubi autem in utero impraegnato chorion & placenta, uteri cavo accreta, liberum sanguinis exitum impediunt, de novo increscit uterus, & insignis molis augmentum acquirit.

Gradatim autem factum uteri incrementum statuit esse causam eruptionis menstruorum. Semper enim liquidum in cavum uteri pervenit, ut humectetur, & a concretionem impediatur latera. Verum haec vasa exhalantia tenuissima sunt, & tandem, crescente utero, magis magisque dilatata, sanguinem ipsum transmittunt, tuncque fluor menstruus incipit, & potest apparere absque plethora totius corporis. Dum autem sanguis libere fluit per haec officina dilatata, minuitur resistentia sanguini per vasa uterina propulso, hinc causa dilatans vasa cessat, & propria contractione angustantur, donec tandem non amplius sanguinem, sed tenuiores tantum humores, transmittere possint; adeoque tunc menstruus fluor cessare debet sponte (m). Inde etiam explicat, quare in robustis foeminis citius desinant menstrua; quia nempe firmior vasorum compages in his, dum minuitur causa urgens, facit, ut citius & validius contrahantur vasa; dum e contra molles & delicatulae foeminae saepe diuturnum & copiosum fluorem menstruum patiuntur. Cum vero per ipsam evacuationem hanc debeant vasa contracta obicem ponere huic cruori, sponte cessat ille fluxus; sed & tunc denuo adest causa, resistentia nempe major vasorum, quae certo tempore, sensim dilatando canales, renovare debet fluorem menstruum, qui ergo periodice redibit. Fatetur tamen candide egregius

(l) Simson System. of the womb. pag. 27. &c.

(m) Ibidem pag. 54.

gius auctor, quod inde non pateat evidens ratio, quare in plerisque foeminis periodi floris menstrui mensis lunaris intervallo plerumque a se invicem distent (*n*). Secundum hanc sententiam fluor menstruus non penderet a plethora totius corporis, sed a plethora potius uteri, dum numerosissima vasa antea tantum tenuioribus sanguine humoribus pervia, sensim dilatata, recipiunt sanguinem rubrum; quae dilatatio, ubi usque ad extrema vasorum oscula pervenerit, quae in sinus uterinae substantiae primo, vel & directe in cavum uteri, hiant, tunc fluor menstruus prodeat. Ergo patet, ante fluorem menstruum, uteri vasa majori copia distendi, & minus sanguinis redire per venas reducentes; adeoque particularis plethora in utero adesse potest, licet in reliquis totius corporis vasis non abundet sanguinis copia.

Fatendum videtur, plurima floris menstrui phaenomena feliciter ex hac sententia explicari posse, quam ubi plethora universalis statuitur menstruationis causa unica. Hinc illam plethoram particularem uteri plurimis & summis in arte viris placuisse, mirum non est. Sic *Celeberrimus Astruc* (*o*), qui recentissime de hac re scripsit, eandem sententiam amplectitur, licet alio modo explicet (*p*), & credat, sanguinem menstruum ex uteri venis prodire, per quasdam appendices venosas, quas *coecales* vocat, quae in extremis suis corrugatae sanguini viam ocludunt, tempore vero menstrui floris ab urgente sanguine accumulato in uterinis vasis aperiuntur, & sanguinem dimittunt. Quamvis valde ingeniosa & haec explicatio videatur, liceat mihi, pace tanti Viri (ex cujus eruditissimis scriptis me plurima didicisse, gratus recordor) suspendere iudicium, cum aliqua saltem supponat in uteri fabrica, quae nondum videntur Anatomice satis demonstrata.

Lubens agnosco, artem nostram plurimum debere Mathematicae & Physicae generalis disciplinae, per quam communia omnibus corporibus attributa explicantur, & dum data certa sunt, quibus superstruitur tale ratiocinium, nullum adest erroris periculum. Hydraulicæ leges corpori humano applicari possunt; constat enim canalibus & liquidis per illos motus, habet sinus, receptacula &c. Sed non credo, omnia ex hydraulicis explicari posse. Canales nostri vivi sunt, dilatantur quidem vi cordis impellentis liquida, & nituntur redire ad pristinum diametrum elasticitate sua, sed praeter haec & aliae causae in nostra vasa agunt, quae per hydraulicas leges nec intelligi nec explicari possunt. Conati fuerunt celebres viri proportionem truncorum ad ramos, ramorum ad se invicem, angulorum, secundum quos rami vasorum ex truncis exeunt, diversitatem, determinare &c. Sed nec haec sufficiunt ad intelligenda illa, quae in nostro corpore fiunt. A sola cogitatione mutata canales nostri in momento temporis mutantur, sic ut subito dilatentur, subito contrahantur. Pacato homini & sano subitus terror nascitur, mox pallet totus, & vasa sanguinea faciei nullum admittunt sanguinem, quem antea transmittabant liberrime. Coram pudica virgine lascivum quis dicat verbum,

(*n*) Simson System. of the womb. pag. 60. (*o*) Traité des malad. des femmes. Tom. I. pag. 39. 48. (*p*) Ibid. pag. 1. & sequent.

bum, mox non tantum genae, sed tota facies, collum, cervix, intense rubent. Dum stimulus irritans quicumque applicatur parti, vel externae, corporis, in illo loco statim arteriae & fortius pulsant & celerius; de qua re §. 382. in historia inflammationis, & alibi, pluribus locis, dixi. Sed & in ipso menstruo fluore quoties non contigit, ut a subito metu, inopinave calamitate, statim compressus fuerit, & vel omnino non, vel difficillime, postea in ordinem redigi potuerit. Haec & similia multa, quae hic memorare nimis longum foret, fecerunt, ut crederem, ex cognita partium fabrica per generales omnium corporum proprietates non facile explicari posse illa, quae in humano corpore contingunt; solis observationibus cognoscenda nempe, dum fiunt, licet ignoremus, quomodo fiant.

Quaecumque enim quis amplectatur sententiam de causa fluoris menstrui, sive plethoram universalem, sive uteri solius, vel certam hujus fabricam quandam, semper manebit difficultas, cur uteri vasa incipiant magis impleri & distendi certo vitae tempore, tuncque aperta sanguinem effundant, non antea; & cur certa satis periodo redeant. Sane uterus in virginibus, licet menstrua jam passis, densus & solidus tactu percipitur, nec videtur adeo facile distendenda vasa habere. Verum, uti alia occasione monui ad §. 1267, in corpore humano observantur plura talia, quae per annos manent absque notabili mutatione, & dein subito incipiunt crescere & mutari. Dentes, qui septimo vel octavo (imo & ferius) aetatis anno prodibunt, jam haerent in maxillis abortuum, crescunt lente cum reliquis partibus corporis; sed subitum incrementum sequitur, dum emergunt suo tempore; bulbilli pilorum sub cute haerent in pube diu, nec crescunt tamen, circa pubertatis tempus in utroque sexu emergunt, & increfcunt subito.

Insignes autem mutationes in corpore fieri, circa illud tempus, dum generationi aptum redditur, certum est, ita ut Medici quandoque difficillimorum morborum curam sperent pubertatis tempore, quam nullis remediis obtinere potuerant; uti in *Historia Epilepsiae*, & aliis in locis, monitum fuit; noverunt tunc Medici, mutari plura, sed nemo haecenus evidenter explicuit, quomodo haec mutatio fieret.

Ex comparata Anatome autem constat, in animalibus, dum generationis tempus adest, & oestro Venereo turgent, genitalia organa miris mutari modis. *Reaumur* (q) descripsit, ex observatis *Sarrazini*, *glirem*, quem ab odore moschi, quem spirat, *moschatum* vocant: illo tempore anni, dum generationi operam dat hoc animal, partium genitalium fabricam exacte descripsit, prout nempe mensibus Aprili & Majo observantur: mirum autem erat, pari passu, quo defervesceret oestrum, minui testiculos, epididymidem, vesiculas seminales, &c., & tandem autumno adulto, & hyemali tempore, fere evanescere, figuram, colorem, situm, mutare penitus. Sed & observatum fuit, uterum in animalibus, quae certo tantum tempore anni generationi dant operam, miro mutari modo, humidum dimittere per pudenda, saepe satis copiosum,

(q) Académ. des Scienc. 1725. Mém. pag. 486. &c.

piofum, & quandoque subcruentum; tuncque haec animalia uno alterove coitu implentur: & in his ergo vasa dilatata dimittunt humores, quos antea retinebant. An hoc a priori explicari poterit? In oviparis animalibus vitellarium numerosissimos continet vitellos, qui, antequam gallina ova deponere incipit, aciculae caput vix aequant, postea subito crescunt, non omnes simul, sed successive, ita ut in gallina, ova pariente, diversissimae magnitudinis vitelli inveniantur: & tamen hi vitelli ab iisdem vasis humores accipiunt suos. In piscibus lactes, & ovorum numerosissimorum congeries, magnam abdominis partem implent certo anni tempore; alio integre quasi disparere, etiam in culinis notum est. Unde videtur, generationis opus, & omnia, quae ad illud pertinent, haecenus nondum explicari liquido posse: per fideles magnorum virorum observationes multa novimus, quae facta sunt, sed nondum sufficere videntur haec cognita, ut intelligi possit, quomodo haec fiant.

Variae, ut apparuit, & ingeniosae, rationes fluxus menstrui propositae fuerunt a viris Celeberrimis, & structurae corporis humani peritis, per quas quaedam phaenomena satis bene fuerunt explicata, sed non omnia. Utamur cognitis: cavendum tantum, ne regulae practicae superstruantur incertis.

In foemina humana fluorem menstruum foecunditatis signum esse, satis unanimis Medicorum sententia est: observatur prodire naturaliter illo vitae tempore, dum corpus aptum est concipiendo, servando, & nutriendo, foetui; cessat idem, dum per aetatem corpus huic muneri ineptum redditur; unde tunc effoetae vocantur mulieres. Cum autem, non certo anni tempore, ut in brutis, sed semper, in utroque sexu, generandi potestas adsit, hinc foeminae humanae uterus singulis mensibus fluore hoc irrigatur, cum in brutis uterus & pudenda tantum diffluant humoribus illo anni tempore, quo oestro venereo stimulantur. Fluor ille in brutis sanguinolentus purus nunquam observatur, tantum aliquando quid subcruenti exire visum fuit, at non constanti lege. Sed in foemina humana, dum gravida est, uterus extenditur, nec tamen hac extensione tenuior redditur, hinc majorem sanguinis copiam continere debet in vasis suis, ita ut ultimo graviditatis tempore instar spongiae sanguine plenae appareat; adeoque debebat in foemina foecunda talis copia sanguinis praesto esse, quae uteri gravidi ampliora vasa replere posset, & ne in non gravidis aucta haec copia gravaret corpus, requirebantur viae, per quas sanguis ille exire posset commode.

Praeterea foetus, membranis suis inclusus, necitur toti superficiei cavi uteri quidem, sed imprimis placentae ope firmiter adhaeret uteri fundo, cui haec placenta solet adhaerere. Per menstruum autem fluorem, qui imprimis ex fundo uteri prodire solet, uti dictum fuit, sic disponuntur sinus & vasa uteri, ut placenta facilius his quasi irradicari possit. Unde & *Galenus* (r) statuit: *Id vero (conceptus) potissimum fit, quum menstrua novissime cessarunt, quo maxime tempore uteri semen concipiunt.* Rationem autem dat ali-

bi

(r) De semine lib. I. cap. 3. in fine. Charter. Tom. III. pag. 186.

bi (s); Vasorum uteri, quae interiorē ipsius partem adēunt, quibus etiam menses purgantur, oscula, quum foemina conceptura est, aperiuntur: hoc autem tempus est, vel incipientibus, vel cessantibus, menstruis. Aperiuntur etiam alio toto purgationis tempore vasa haec, non tamen tunc intra se concipit mulier; non enim semen in utero manere potest, quod ab influentis sanguinis copia abluatur. At cessantibus, vel incipientibus, menstruis, vasorum ora aperta sunt, & menstruum, neque multum, neque affatim, sed paucum, & paulatim, effluit. Ita & apud Moschionem (t) legitur de fluore menstruo, quod paret utilem & aptum locum, a quo semen imbibit possit.

Cum autem in brutis, dum oestro venereo stimulantur, ex pudendis depluant humores, quod alio tempore non fit, uti antea dictum fuit, hinc Veneris stimulum pro praecipua fluoris menstrui causa statuerunt alii (u). Volebant enim simile quid contingere, ac in pene virili, dum turget, ab extravasato sanguine in cellulis corporum cavernosorum, ita tamen ut in uteri substantiam sic effusus sanguis stagneret diutius, nec resorberi posset tam facile per venas, uti fit in pene virili, dum flaccescit; & tandem mole accumulata irritarentur fibrae musculares uterinae, quae tunc contractae expellerent sanguinem collectum per sinuum orificia in cavum uteri. Credebatur huic opinioni favere facilis illa distensibilitas vasorum & sinuum uteri, quae in gravidis observatur, & quod Graefius (w) testetur, in uteri vasis saepe reperiri Polypos, & quidem tantos, ut ipsa adimpleant, nec non quandoque in callosam quasi substantiam degenerent. Uterum propria vi se contrahere posse, docet & puerperium (de quo postea), & quod post partum uterus duarum vel trium septimanarum spatium ad pristinam molem redeat, cum ultimo graviditatis tempore adeo distentus fuerit. Dixit Hippocrates (x); Mulieribus plerisque, quum menses apparituri sunt, uteri os sese magis, quam alias, contrahit. Hoc autem videretur docere, circa menstruorum tempus majorem adesse in utero contractionem, per quam nempe expelleretur illud, quod accumulatum erat. Accedit, quod saepius observatum fuerit a Medicis, virgines, quae difficulter menstruabantur, post matrimonium levamen habuisse.

Non tamen ex his patere videtur, quod menstrui fluoris causa a Venereo pendeat appetitu. Matura virgo Veneris stimulos sentit, non tantum dum menstrua instant, sed & postquam fluxerunt, dum cessant, lascivientes toties videmus jam effoetas mulieres, quae menstruis carent sanae. Novi plures, ritè menstruantes, quae in venerem segnes maritorum evitabant complexus morosae. Uti penis virilis, tumidus & rigens, post coitum flaccescit, sic & clitoris, nymphae, vagina, simili modo turgidae, pariter finito veneris certamine collabuntur. Constat ex Ruischii & aliorum observatis, tubas Fallopianas in actu Venereo turgidas erigi, & postea demum flaccescere. Unde nulla ratio videtur, quare uterus, si a fervida Venere turgeret totus, non col-

(s) De uteri dissectione Cap. X. Charter. Tom. IV. pag. 281. (t) Israel Spach gynaec. pag. 2. (u) Emmet theor. nouvelle du flux. menstruel pag. 77. &c. (w) De Mulier. Organ. pag. 113. (x) De superfoetatione cap. 7. Charteri Tom. VII. pag. 864.

collaberetur denuo, effuso sanguine resorpto per venas, uti in reliquis generationis organis utriusque sexus observatur fieri.

Cum autem sequenti paragrapho dicetur de illis malis, quae sequuntur diminutionem, vel & integram suppressionem, fluoris menstrui, operae pretium erit considerare, an determinari possit quantitas sanguinis, quae per menstruam hanc evacuationem exire solet de corpore sanae mulieris. Monuerat enim *Hippocrates* (y) sequentia: *Menstruis copiosioribus profluentibus morbi oboriuntur: at non prodeuntibus accidunt ab utero morbi.* Optimè *Galenus*, dum commentatur hunc Aphorismum, notat, quod a copiosioribus menstruis totius corporis morbos praesagiverit *Hippocrates*, dum a nimia jactura sanguinis cachecticum corpus redditur: ubi autem non prodeunt menstrua, tunc in ipso utero morbi nascuntur, vel a vasis nimis rigidis, vel a sanguine in substantia uteri accumulato, vel ab utrisque his simul concurrentibus: atque inde affectum inflammatorium, erysipelatosum, scirrhosum, carcinomatofum, metuendum esse docet (z); quae mala toties observantur illo vitae tempore, quando menstrua per aetatem cessare solent; imprimis in illis mulieribus, quibus copiosi fluebant menses, & dein subito supprimuntur.

Nihil ergo hic certi statui poterit, nisi habeatur cognita illa quantitas sanguinis, quae menstrua hac periodo exire solet in sanis.

Interim ex illis, quae ante dicta fuerunt, jam patuit, magnam diversitatem hic obtinere pro diversis regionibus, pro diversa corporis temperie, pro vario vitae genere. Lapponibus mulieribus parca, in calidis regionibus copiosiora, prodeunt menstrua: in laxa temperie copia major, in stricto & robusto corpore minor. Quae lautis epulis & inertio otio fruuntur, diffuunt copioso sanguine menstruo, dum rustica mulier, quotidianis firma laboribus, pauculum tantum stillat sanguinis, sana tamen. Dum, apud Batavos, mulieres tepidis aquosis potibus per totam fere vitam abutuntur, & hybernis mensibus, hypocaustulis suppositis, inferiores corporis partes perpetuo calore fovent, nimio menstruorum fluxu exhaustae languent, & totae redduntur cachecticae. Non mirum ergo est, tantam diversitatem occurrere apud auctores circa quantitatem fluoris menstrui debitam. Praeterea difficulter in singulis mulieribus quantitas exeuntis sanguinis determinari poterit, dum linteamina & vestes sanguine menstruo madescunt, & calore corporis denuo exsiccantur.

Hippocrates (a) quantitatem sic definivit: *At omni mulieri, si sana sit, prodeunt menses moderati sunt, qui ad duarum Atticarum heminarum mensuram, aut paulo plus vel minus, idque ad biduum vel triduum, manant. Longius autem tempus, aut brevius, morbosum aut sterile est.* Atticam autem *νόστι* aequivalere Heminae Romanae plerique auctores statuerunt; vocabantur autem cotylae etiam librae, quae duodecim uncias mensurales continebant, quae aequabantur decem unciis ponderalibus, totidem scilicet,

(y) Aphorism. 57. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 229.

(z) Ibid. pag. 240.

(a) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 734.

cet, quot Hemina Romana pendebat (b). Disputaverunt quidem auctores de his mensuris, attamen haec opinio admodum verosimilis videtur; & licet aliqua diversitas fuerit inter Cotylam Atticam & Heminam Romanam, non videtur hoc magni momenti esse posse in determinanda floris menstrui quantitate, quae absque hoc exquisitè definiri nequit. Videmus tamen, plerosque Medicos statuisse, viginti vel viginti quatuor uncias singulis mensibus sic evacuari, prout nempe uncias mensurales, vel ponderales, computabant. Sic *Celeberrimus Freind* (c) vulgarem catameniorum mensuram statuebat unciarum viginti, & dein computabat, quantum singulis diebus de sanguine accrescere deberet, ut menstrua illa plethora fieret.

Haec autem floris menstrui quantitas non fuit probata omnibus auctoribus Medicis; imo plures multum recesserunt inde: *Celeb. Astruc* (d), postquam monuerat, magnam varietatem occurrere in diversis mulieribus, imo & in eadem foemina quantitatem variare diversis periodis, communiter tamen statuit limites hujus varietatis ab octo unciis ad sedecim poni posse; quamvis & dentur foeminae, quibus, licet sanis, minor & major copia singulis mensibus evacuatur. Sex vel octo uncias pro communi mensura floris menstrui statuit *Hallerus* (e); quatuor uncias raro excedere, vult *Brudenell Exton* (f). Alia arte usus fuit *Celeberrimus de Haen* (g), ut exactius scire posset copiam floris menstrui: sanguini recens misso & adhuc calenti, cujus copiam novèrat praecise, immisit linteamina, deinde magnitudinem oriundarum inde macularum examinavit, notavit. Saepius haec tentando, didicit, sanguinis linteaminibus excepti quantitatem, quovis deposito pretio, exactè calculare; sicque justè determinare potuit, quantum sanguinis ex menstruante utero exiret.

Invenit autem, nonnullas foeminas menstruo tempore tres uncias sanguinis dimittere, alias quatuor, quinque; pauciores esse, quae semilibram; raras admodum, quae uncias decem evacuarent, nisi uteri quopiam defectu laborarent.

Per haec ergo experimenta apparet, quod copia menstruorum longe minor sit illa, quam *Hippocrates* statuerat; imo & ex ipso *Hippocrate* videtur hoc probari posse: dixit enim (b): *Prodeunt autem lochia sanae mulieri satis abunde, primum Atticae heminae & dimidiae mensura; aut paulo copiosiora; deinde ad hujus rationem pauciora, donec desinant.* Nemo autem, qui vidit lochia, quae in puerperio, separata placenta, exeunt, dubitare poterit, menstruum fluorem ad hanc quantitatem nullo modo accedere. Verum quidem est, quod Graecae mulieres vivebant reclusae, in calida regione, & hinc forte copiosius menstruabantur. Cum autem fere tantum ex conspectu linteaminum sanguine maculatorum de hac copia judicent Medici, & saepe muliercularum relationi confidant unice, facile potuit hic error subrepere, cum & mulierum custodes saepius turpiter in tali casu hallucinentur. Vidit idem ille egregius au-

tor

(b) Jo. Casp. Eisen Schmid. de ponder. & mensuris &c. pag. 74. & seq.

(c) Emmenolog. pag. 38. & pag. 6. (d) *Traité des malad. des femmes* Tom. I. pag. 22. (e) *Prim. lin. Physiolog.* §. 817. pag. 539. (f) pag. 108.

(g) *Rat. Medend. part. IV. Cap. VI. pag. 204.*

(h) *De mulier, morbis*

Lib. I. cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.

ror (i); casus fuisse abortuum, in quibus jurabant obstetrices, plus octo vel decem libris evacuatum fuisse, cum tamen totum sordidarum mapparum acervum examinans, vix sesquilibram evacuatam esse, existimare debuerit.

Videtur ergo ex his omnibus, quae modo dicta sunt, concludi posse, per fluxum menstruum disponi sic uterum foeminae humanae, ut concipere possit, conceptum retinere, retentum alere. Dum enim vasa & sinus uterinae substantiae sic aperiuntur singulis mensibus, ut crassissimam sanguinis partem, rubram nempe, admittere & transmittere possint, aptiora redduntur, ut ovi humani tota superficies, cavo uteri applicata, emissis propaginibus vasculosis, huic uniri & quasi irradicari possit. Periodum autem illam menstruam non posse facile explicari per plethoram universalem totius corporis, neque etiam per plethoram uteri solius. Donec ergo certiora noverimus de his, quae forte serior aetas docebit, contenti simus, uti certo cognitis, *obscuris omnibus, non a cogitatione artificis, sed ab ipsa arte rejeētis* (k). Per triginta & ultra annos foemina humana generationi apta manet, & incipientis foecunditatis signum dant menstrua, finitae vero illorum cessatio. Cum autem in humano genere nullum certum anni tempus generationi destinatum sit, hinc fluore menstruo omni mense disponitur uterus, ut facilius concipere possit. In brutis, licet nil sanguinolenti prodire soleat, tamen circa consuetum generationis tempus de utero humores fluere incipiunt, ita ut pudenda madescant. Legitur &, simiarum quandam speciem, humanae formae similiorem, inveniri, in qua foemellae menstruantur (l); cujus rei oculatum testem se asserit Kolbe (m); simulque notat, haec animalia binas mammas in pectoris anteriore parte gerere.

Ex ante dictis patuit, non ad plethoram tollendam, vel minuendam, institutum proprie esse menstruum fluxum, cum & in non plethoricis observetur, illum debito tempore contingere. Ubi autem extrema vasorum uterinorum, dilatata jam & aperta, sanguinem dimittunt, si aucta ejus copia in toto corpore plethoram fecerit, per vias has apertas jam major sanguinis quantitas exhibit, sicque plethora solvetur. Unde etiam ratio intelligitur, cur in otiosis & opipare viventibus major copia menstruorum prodeat, quam in illis mulieribus, quae duro labore parcum victum sibi & suis quaerere coguntur. Simul etiam inde constat, parcum admodum fluorem sufficere, ut foecunda sit mulier, modo caeterum sana sit: si enim apta maneat uteri superficies interna, ut ovum humanum, tenellum embryonem continens, illi necti & ad crescere possit, foecunda poterit esse mulier. Huic aptitudini conducere videtur fluor menstruus, licet etiam parcius fuerit; & in raris casibus observatum, quasdam mulieres, licet nunquam menstruatae fuerint, foecundas fuisse; quarum exempla leguntur apud Schenkium (n), & alios: interim ex antedictis constat, mulieres, nunquam menstrua passas, ferè semper fuisse steriles: in

ra.

(i) De Haen Rat. Medend. part. IV. Cap. VI. pag. 205. (k) Cels. de med. Lib. I. in Praefat. pag. 20. (l) Gassend. in vita Peiresc. Lib. V. pag. 169. (m) Beschryving van de Caep de goede Hoop pag. 166. (n) Lib. IV. de conceptione observat. I. pag. 550.

raris illis casibus credibile videtur, uteri vasa sic disposita fuisse, ut pervia quidem fuerint, & nexui cum ovo humano apta, sed tamen non adeo patula, ut sanguinem transmittere potuerint. Saepe enim observatur, mulieribus, quae menstruis carent, statuta periodo non sanguinem, sed tenuioris humoris aliquam copiam effluxisse. Forte & talis uteri conditio adest in foeminis lactantibus; quas aliquoties concepisse novi, licet menstrua non rediissent post puerperium. Novimus, per observata quotidiana, inter uterum & mammas notabile commercium esse; sic maturae virgini tumere incipiunt mammae, dum in utero ad prima menstrua dispositio nascitur: in puerperio, dum tertia die lochia minuuntur, imo quandoque integre cessant, mammae subito tumere incipiunt, & si lactet mulier, lochia redeunt, dum lac libere per papillas exit: si autem alienis uberibus nutriendum tradat infantem, detumescentibus mammis, alba exeunt per uterum, & deinde sanguinolenta denuo, ita ut, caeteris paribus, in non lactantibus lochia & diutius & copiosius fluant. In nutricibus aliquoties observatur, menstruorum loco aliquid serosi, albicantis, de utero fluere; quandoque & paulo post sanguis sequitur, magis dilatatis vasibus; in aliis vero non. Videntur autem hoc tempore ad conceptum dispositae esse, si viro jungantur. Uti enim paulo ante dictum fuit ex *Galeno*; conceptus potissimum fit, quum menstrua novissimè cesserunt; tunc enim aperta adhuc sunt illa vasa in uteri superficie interna, ita ut, non sanguinem, sed tenuiores humores, dimittant: idem contingere dicit incipientibus menstruis. Unde videtur in lactantibus, quae absque menstruorum reditu concipiunt, uterus sic dispositus esse in vasis suis, uti se habet, dum menstrua brevi prodibunt, vel dum cessare incipiunt; nempe, quod non penitus contracta vasa sint, sed sic tamen angustata, ut non sanguinem, sed tenuiores humores, transmittere possint. An similis dispositio adfuit in raris illis casibus, quando mulieres, nunquam menstruatae, conceperunt?

Menstrui floris prodituri signa satis bene descripsit *Moschio* (o): Mammae tument; pondus circa pubem cum quadam pruriginè sentiunt; pigrae fiunt; gravedinem in renibus percipiunt, aliquando & dolorem; frequentius oscitant, & totum corpus extendunt; ruborem in genis habent, non perseverantem; aliquando & fastidium patiuntur, & nauseam. Haec sunt symptomata maxime communia, quae praecedere solent, vel comitari, fluorem menstruum incipientem: pluribus tensi rigent in cervice tendines musculorum, saepe non sine molestia; aliis caput dolet.

Durat ille fluor menstruus plus minusve in diversis mulieribus, ita tamen, ut pluribus trium vel quatuor dierum tempore absolvatur (p). Laudatur etiam, si sensim stillet, & absque interruptione fluere pergat, donec cesset penitus. Quandoque tamen contingit, ut per biduum vel triduum menstrua fluant, dein cessent per unum alterumve diem, & tunc redeant denuo; quod in sanis foecundisque feminis observavi aliquoties; & etiam notatum fuit a *Celeb. Astruc* (q). Hoc tamen molestiae percipiunt tales mulieres, ut denuo

re-

(o) Spach. gynæc. pag. 2. N°. 21. & pag. 20 Harmon. gynæc.

(p) Ibid. N°. 18.

(q) Traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 23.

redeant illa symptomata, quae praecedere solent menstruorum eruptionem, praecipue capitis dolor, & molesta tensio circa nucham, donec de novo sanguis de utero prodeat.

Qualis autem sit ille sanguis, qui per menstruum fluorem exit, *Hippocratis* (r) auctoritate stabilitur; dum dicit: *Prodit autem sanguis, qualis e victima, citoque concrefcit, si mulier sana est.* Notum autem est, quod sanissima animalia pro sacrificiis eligerentur, & sanguinis sani, imprimis arteriosi, proprietas haec sit, ut statim concrefcant.

Hanc sententiam confirmarunt & reliqui autores plurimi, qui optime scripserunt de mulierum sanitate, & morbis (s). Ubi vero humores per morbum degeneraverunt, tunc mirum non est, & sanguinem morbosum per menstrua evacuari; uti etiam, si ulcerosi quid in utero vel in vagina fuerit. Pariter, si, constricto uteri orificio, sanguis menstruus in cavo collectus retineatur, vel & vaginae rugis adhaeserit semiconcretus, calore loci, & aëris accessu, poterit putrescere satis cito, & tunc postea loco boni sanguinis liquamen putridum defluet. Similia & poterunt fieri, si munditiae minus studiosae mulieres, nec indusia, nec lintea, mutant, imprimis in calidioribus regionibus. Verum sponte patet, sanum & purum sanguinem exivisse de vasis uterinis; sed postea corruptum esse.

Hinc simul facile apparet, quid sentiendum sit de omnibus illis noxis, quae sanguini menstruo, & menstruanti foeminae, adscribuntur; uti & de philtis; aliisque superstitiosis remediis, inde paratis. Scripserat *Columella* (t), ultimum remedium esse, aliis incassum tentatis, ad necandas erucas, hortis adeo noxias, si menstruans foemina, nudis pedibus, aperto sinu, & resolutis capillis, ter circumiret areolas, & sepem hortorum. Tunc enim;

— — — — — *mirabile visu,*
Non aliter quam decussa pluit arbore nimbus.
Aut teretis mali, vel tectae cortice glandis.
Volvitur ad terram distorto corpore Campe.

Plurima alia similia apud autores hinc inde sparsim inveniuntur, & collecta legi possunt apud *Ludovicum Bonaciolum* (v), si operae pretium videatur. Melius superstitiosae hae nugae, quibus tamen mulierculae fidem habere solent, oblivioni tradentur perpetuae.

(r) De mulier. morb. Lib. I. cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 735. (s) Mauriceau des malad. des femm. grosses Tom. I. pag. 54. De Graef de mulier. organ. 134. &c. Astruc traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 23. (t) Rei rustic. autor. Tom. I. pag. 732. Lib. X. vers. 357 & seq. (v) Ennead. mulieb. Cap. III. Spach. gynæc. pag. 115.

§. 1285. **S**i, posito corpore in conditione (1284.), hic sanguis retinetur, oritur plethora; tarditas; gravitas; pallor; dolor lumborum, inguinum; depravatae functiones omnes fere naturales, vitales, animales; quae facile deducuntur a vasis nimis pressis, liquido copiosiore, stagnante, suffocato.

Licet ad praecedentem paragraphum fuerit dictum, menstruum fluorem non produci a plethora universali, ut causa, tamen cum naturali lege in sanis mulieribus certa quantitas sanguinis sic exeat de corpore singulis mensibus, sponte patet, a retentis menstruis debere augeri sanguinis copiam in vasis, eo citius vel ferius, prout majori minorive copia menstrua fluere solebant. Verum etiam probatum fuit, quod, licet purgatio menstrua vocari soleat, sanguis purus exeat de vasis uterinis, non vero aliquid noxium. Ubi ergo sanguinis boni copia, per menstruorum retentionem, eo usque increvit, ut major jam sit, quam quae ferre possit illas mutationes, quae vitae inevitabiles accidunt, nisi inducantur morbi, tunc plethora adesse dicitur, uti pluribus ad §. 106. a. dictum fuit.

Tarditas, gravitas. Haec enim sunt plethorae effectus, uti §. 106. e. monitum fuit. *Gravitatis sensum in toto corpore* inter signa suppressionis menstruorum recensuit Galenus (w); & Hippocrates (x) dixit; *molli carne praeditae mulieri, ubi sanguine corpus impletum fuerit, nisi ab ipso decesserit, carnibus impletis, & calefactis, dolor oboritur.* Sentiunt enim in omnibus musculis corporis mollem, plenum, distendentem, tumorem, una cum immobilitate quadam, sic ut manuum digitos vix claudere possint, uti antea in *Plethorae* diagnosi dictum fuit.

Pallor. Inter signa plethorae recensitus fuit color ruber in facie, oculis, labiis; imo & in valde plethoricis quandoque cutis totius corporis impense rubet; adeoque mirum videtur, quod pallor sequatur menstruorum suppressionem. Verum circa hanc rem notandum est, quod quandoque in pallidis virginibus supprimantur menses, in quibus non adest fere sanguis ruber; uti manifeste apparet, si ad deplenda vasa ipsis vena aperiatur: parva enim placentula rubra innatat copioso admodum fero. Prudentes autem Medici in suppressione mensium curanda admodum solliciti sunt, ut ritè distinguant, an laborent morbo, quia menstrua supprimuntur, an vero ob morbum praegressum, vel praesentem, careant fluore menstruo. In priori enim casu plethora sequitur, & rubent, in posteriori autem languent, totae pallidae, & cacochymicae.

Magna hinc etiam requiritur in curatione diversitas: plethora enim sanguinis missionem indicat; cacochymia saepe longa aliis remediis opus habet.

Sed & alia ratio est, cur pallor post menstruorum suppressionem sequatur, li-

(w) De locis affectis Lib. VI, cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 524.

(x) De

mulier. morb. Lib. I, cap. 2, Ibid pag. 729.

licet plethora adfuerit. Notum est, sanguinem sanum de vena eductum, sibi relictum in vasa puro, secedere in duas partes, in serum nempe fluidum, & partem rubram concretam. Si omne serum effundatur, post pauca horas nova feri copia adest, deliquescente sensim parte rubra, quae sic fere integre in serum flavescens, vel ex flavo viridescens, solvi poterit. Vasa autem, per plethoram nimis distenta, perdunt partem virium suarum, per quas agunt in fluida contenta, hinc minus compinguntur & densantur humores, & poterit vel in ipsis vasis pars rubra sensim in serum deliquescere, unde color ruber corporis sensim minuitur, & in pallorem mutatur. Accedit, quod si plethora adfit, naturaliter per uteri vasa dilatata exitum quaerens, nec exiens tamen, vasa uteri & sinus dilatantur magis & magis; unde dolor in utero & partibus vicinis, uti statim dicitur. Verum tunc idem continget, quod in gravidis metuebat *Hippocrates* (y); uti alia occasione ad §. 69. notavi. *Cum in utero gerat mulier, tota fit cum virore pallida* (χλωρή), quod purus ipsius sanguis quotidie destillet, & ad foetum feratur, illique incrementum fiat; & pauciori in corpore sanguine existente, eam ex viridi pallidam esse, necesse est.

Dolor lumborum, inguinum. Dum sinus uteri, numerosi, & per totam ejus substantiam dispersi, turgent accumulato sanguine, vasa inter hos decurrentia necessario comprimuntur; unde vasa sanguinea vicinarum partium magis implentur, & impleta distrahuntur; hinc primo ponderis, & dein molesti doloris, sensus, qui tam saepe menstruum fluorem praecedere solet. Si jam non exeat de utero sanguis, omnia haec mala augentur (z). Pulchra habetur observatio, quae modo dicta confirmat. Violenta morte peribat mulier quinquagenaria, quae novendecim annis in conjugio vixerat sterilis. Menstrua prodibant, sed parca tantum copia, & illo tempore tumebat misera, & magnos in abdomine dolores patiebatur: post aliquot annos, a prima menstruorum eruptione, naribus emungebat sanguinem, vel & expuebat. In cadavere inventum fuit, quod membrana, interiori vaginæ superficiem tegens, occluserat orificium uteri, aequè firmiter ibi accreta, quam vaginæ. Haec membrana pertusa erat duobus parvis foraminulis, quorum diameter quartam partem lineae geometricae aequabat tantum. Collum vero uteri duplo longius erat solito, a distensione collecti sanguinis expansum, & tenue (a). Talem autem distractionem absque dolore & molestia insigni non potuisse fieri, facile patet. Unde *Hippocrates* (b) dixit; *Quum menses latuerint, dolor detinet inum ventrem, illique pondus incumbere videtur, lumbi & ilia dolent.* Similia habet alio in loco (c); sed ibi dicit, quod lumbi & ilia immaniter doleant; dein addit: *si vero menses omnino non fluant, pro morbo crassi, lenti, & glutinosi, redduntur;* adeoque apti, ut in vasis & sinibus uteri stagnent, & corrumpantur; quae omnia mala pejora fiunt temporis morâ. Unde, *postquam duo aut tres menses prodierunt, interdum ei per pudendum menstrua*

(y) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 748. (z) Simon the System. of the Womb. pag. 40. (a) Acad. des Scienc. l'an. 1704. hist. pag. 33. (b) De Natur. mulieb. cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 689. (c) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Ibid. pag. 732.

confertim erumpunt, & quae prodeunt, ut carunculæ esse videntur, velut ex corruptione; & nigra sunt (d). Quod autem hoc factum fuerit ab accumulato sanguine, vel in uteri cavo, vel in vasis, patet inde, quod talis mulier praeg-nans esse videatur, & in viri congressu doleat, ut putet quid incumbere; & pondus aliquod in ventre inest (e). Si vero diutius maneat suppressa menstrua, tunc suppurationem metuendam esse, monet (f). Id vero maximè accidit, si a febre exusti fuerint. Signa vero sunt, si purulenta fuerint: dolores enim ad imum ventrem irruunt, & pulsationes vehementes; neque contactum sustinet. Quod si melius habitura sit, menses ei per pudenda erumpunt, pusque & sanguis fertur. Deinde addit, uteri ulcus metuendum esse; quod si magnum fuerit, infocunda manebit mulier, licet sanetur. Sin autem ex utero non exiverit illud corruptum & purulentum, tunc circa lateris mollitudinem pus colligitur (g).

Haec sunt praecipua mala, quae contingunt ipsi utero, dum menstrua suppressuntur. Verum cum arteriae hypogastricae, non tantum utero, sed & vicinis partibus, dent ramos, hinc, impedito libero transitu per vasa uterina, vasa vicinarum partium magis urgentur, & distenduntur; unde nova nascuntur symptomata. Haec omnia pulchre habentur apud Hippocratem (h); qui sic dicit de menstruorum suppressione: Quum autem agitated & secretus sanguis non exeat foras, sed in uteros, uterique non hiant, tum sane, diutius immorante sanguine, uteri incallescunt calorem reliquo corpori praebent. Quandoque etiam sanguinem in venas corporis transfundunt, ut & venae impletae doleant, & oedemata excitent. Nonnunquam vero ex eo claudicationis periculum im-pendet. Quin etiam interdum Vesicam obsident, premuntque, & claudunt, stranguriamque adferunt. Quandoque vero uteri, sanguine pleni existentes, aut ad coxendicem, aut ad lumbos, procidunt, doloresque exhibent. Aliquando vero, ubi sanguis quinque aut sex menses in utero immoratus est, putrescens, pus fit, & quibusdam pus per pudendum exit. Nonnullis etiam in inguine velut tuberculum oritur, ibique pus factum foras prodit. Similia his recenset alio in loco (i) Galenus.

Verum a suppressis menstruis non tantum uterus, & vicinae utero partes, male afficiuntur; quod facile deducitur a vasis nimis pressis, liquido copiosiori, stagnante, suffocato; sed & totum corpus inde turbatur, ita ut ab hac sola causa observentur

Depravatae functiones omnes fere naturales, vitales, animales. Alia occasione ad §. 1224. ex observatis Egregii Anatomici Tabarrani constat, liberrimum esse commercium inter venas & uteri cavum: inflatis enim venis, observavit, uteri & vaginae cavum aëre repleri, & vicissim, per orificium vaginae insufflando, vidit, venas, utero, vaginae, atque ovariiis, dicatas, aëre turgentes attolli. Facillima ergo erit resorptio per venas
ute-

(d) De Mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Ibid. pag. 732. (e) Ibidem. (f) Ibidem.
cap. 4. pag. 731. (g) Ibid. cap. 5. pag. 732. (h) De Natura Pueri cap.
4. Charter. Tom. V. pag. 313. (i) Comment. tert. in librum Hippocr. de
alimento. Charter. Tom. VI. pag. 270.

uterinas, si uterus sanus sit. Ideo videtur Hippocrates (k) testimonium fecunditatis a facili uteri resorptione sumfisse; dum dicit: *Mulier si utero non concipiat, scire autem velis, an conceptura sit, vestibus obvolutam subter suffito: atqui si odor quidem ad nares & os usque per corpus tibi pervadere videatur, ipsam nosce per se infocundam non esse.* Hinc facile patet, si purulenti, vel stagnatione corrupti, humores hic stabulentur, ab horum resorptione cacochymiam pessimam induci posse, adeoque omnes functiones turbari; uti etiam per metastasin similibus resorptorum ad varia corporis loca. Videtur & Hippocrates (l) hoc indicasse, dum agit de illis, quae contingunt, si menses mulieri quidem prodeant; verum pauciores, quam conveniat, ferantur. Monet enim sequentia: *Dolet alias atque alias corpus, maximeque lumbos, & spinam; & inguina, manuumque & pedum articulos. Neque haec simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteris inesse nequit, impetum fecerit, & quacumque parte decubuerit, tumor existit.*

Verum & alia ratio est, quare ab utero male affecto naturales, vitales, animales, functiones turbari possint in corpore. Alia occasione, dum ad §. 701. de *Delirio Febrili* agebatur, probatum fuit, quod ab aliis partibus corporis affectis sic possit affici sensorium commune, acsi causa physica in ipso cerebro praëxistisset, cum tamen longe aliis in locis haereat origo mali. Hoc erat illud, quod *Helmontius* vocabat *actionem regiminis*, qua una pars corporis paret alteri. Patuit tunc simul, jam apud *Hippocratem* manifesta hujus actionis vestigia occurrere; & plurimis observatis tunc demonstratum fuit, quod revera partes quaedam corporis male affectae agant efficaciter in alias partes, licet distitas; non, uti videtur, communicatione sive propagatione materiae morbosae, per vapores emisso ex parte prius affecta, uti in scholis explicari solebat, sed miro imperio quarundam partium corporis in alias. Simul tunc monitum fuit, sufficere Medicis, ut sciant, talia contingere in corpore humano, licet fateri debeant, se non intelligere modum, quo haec fiant. Magnum certe in arte usum habebit, discere per fideles observationes, quaenam partes corporis in alias agant tali modo, vel patiantur: Quod & Hippocrates agnovit (m); uti ante dictum fuit. *Corpus autem ipsum sibi ipsi idem est, & ex eisdem constat. Etsi non eodem modo se habent ejus partes magnae & parvae, itemque superiores & inferiores. Si quis tamen interceptam corporis partem minimam male afficere velit, eam affectionem, qualiscumque tandem fuerit, totum corpus sentiet; propterea quod minima corporis pars eadem habet omnia, quaecumque & maxima. Eaque minima pars, quidquid tandem pertulerit, ad cognationem & gentilitatem refert (πρὸς τὴν ὁμοειδίαν), unaquaeque ad suam, sive bonum, sive malum, id fuerit; ac propterea corpus ob minimae partis cognationem tum dolet, tum oblectatur, quod in minima parte omnes insint, eaeque ad ea, quae sui sunt generis, singula transferunt; & omnia denunciant.*

Si jam consideretur, totum corpus adeo mutari circa pubertatis tempus, dum

(k) Aphor. 59. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 231.

(l) De Mulier. morb.

Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 733.

(m) De locis in homine cap. 1.

Charter. Tom. VII. pag. 358.

dum uterus mutari incipit; multos morbos minui, imo & integre cessare, dum prima prodeunt menstrua; totum cerebrum turbari miris modis in *furore uterino*, dum optime morata virgo, omni abjecto pudore, in venerem furibunda ruit, donec lassata viris, nondum satiata, recedat; his certe & plura alia addi possunt, ut demonstretur illud imperium, quo uterus male affectus omnes corporis functiones mutare & turbare possit. Unde *Helmontius* (n); dum observaverat, Asthma & tussim produci ab utero, *actione regiminis, modoque pene influentia, ad nutum irae, tristitiae, pavoris &c.*; dein addit sequentia; *Nec enim uterus vaporibus tenus, sed mero regiminis imperio, totam regit mulierem. Cum sit peregrini hospitis instar, a corpore non nisi alimentaliter dependens; prout viscus ab arbore, cui innascitur. Caeterum uterus quadra vivit propria, nullumque sibi, praeter animi pathemata, hostem novit. Quapropter non servit animae; sed in importunum perturbationibus animum, non secus atque in corpus, furiendo saevit &c.*

Omnia autem haec, utero male affecto, ob fluorem menstruum suppressum, contingere posse, docent *Hippocratis* observata: Dixit enim (o); *Menses non supprimi, utile: ex talibus comitiales morbi fiunt, ut arbitror: quibusdam ventris subductiones diuturnae; quibusdam autem haemorrhoides.* Quin imo alibi (p), de morbis muliebribus agens, dicit; *Morborum omnium uteri causae sunt.* Et paulo post subjungit, quod, suppressis menstruis, *pleni uteri coxendices contingunt & ad coxendices & inguina dolorem adferunt, ac tanquam pilae in ventre discurrunt, caputque dolore afficiunt, modo quidem altera parte, modo vero totum.* Similia his apud *Galenum* (q) leguntur de mensibus suppressis: *Signa sunt, gravitatis sensus in corpore, fastidium, dejecta cibi appetentia, horror inaequalis, alienorum quorundam cupiditas &c; ac terram, aut extinctos carbones, aut quaedam hujusmodi, edunt &c; praeterea lumborum, & colli, & syncipitis, dolor, & oculorum baseos, item febres ardentes, & urinae nigricantes, &c; quibusdam urina supprimitur omnino, aut difficulter redditur &c.* Unde & *Celsus* (r) conclusit: *Quibus foeminis menstrua non proveniunt, necesse est, capitis acerbissimi dolores sint, vel quaelibet alia pars morbo infestetur.* Sic frequentissimum mensium obstructions comitans symptomata, dolorem capitis nempe, memorat, & uteri affecti in omnes corporis partes imperium agnoscit. Optime autem notavit *Celeberrimus Astruc* (s), non requiri gravem adeo laesionem in utero, ut turbentur omnia in hysterica puella; sed levem tantum mutationem uteri sufficere; a repletis v. g. vasis, vel & subito depletis, aliisque similibus minoribus causis; dum econtra cancrosum ulcus, depascens uterum, praeter dolorem, non adeo turbat reliquas corporis partes, modo virosa talis ulceris faecies libere depluat, nec resorbeatur a venis.

Quam

(n) In Capitulo *Asthma & Tussis* N°. 13. 14. pag. 289 & in Capitulo *de conceptis* pag. 484. N°. 18. (o) *Coac. Praenot.* N°. 522. *Charter. Tom. VIII.* pag. 252.

(p) *De Natura pueri* cap. 18. *Charter. Tom. VII.* pag. 376.

(q) *De locis affect.* Lib. VI. cap. 5. *Charter. Tom. VII.* pag. 324.

(r) *Libi. II.* cap. 7. pag. 59.

(s) *Traité des malad. des femin.* Tom. IV.

pag. 62. 66.

Quam mira autem mala sequantur quandoque menstruorum suppressionem, sequens casus docet. Sedecim annorum puella post decimum quintum aetatis annum regulariter menstruata fuerat, subito perterrita, ob mortem inopinatam optimi patris, menstrui floris tempore, copiosum sanguinis fluxum, cum animi deliquio, & tremoribus, passa fuit. Postea se satis bene habuit usque ad proxime sequentem menstruorum periodum; quae vix apparuerunt; sequenti periodo nihil omnino prodiit; & tunc hystericus paroxysmus frequentius, validius, & manifeste convulsivus, accessit. Postea sanguis missus fuit, dein exhibitum vomitorium; quod & repetebatur post paucos dies; sed mox sequebatur deglutitio difficilis, & tandem omnino impossibilis; quae si tentaretur, mox convellebatur, cum tremore miro, & reciprocis distensionibus thoracis, & abdominis; quae tandem finiēbantur in tetanum universalem. Per integrum mensem vixit absque ullo cibo, & potu. Medicus vocatus cochlear Julapii antihysterici offerebat, quod deglutitum descendit ad duorum pollicum distantiam in oesophagum, ibi loci spasmodice contractum; mox sequebatur tetanus. Aliis remediis externis frustra adhibitis, tentavit, spongia ossi balaenae affixa aperire viam; quo bis facto, superatus fuit spasmus, & deglutire potuit aegra, absque molestia, solida aequae ac fluida, quae offerebantur. Deglutitionis libertas mansit per tres circiter septimanas; verum omnia ingesta evomebat, exceptis cerasis, fragis, & mixtura quadam antihysterica, quae retinebantur a ventriculo. Quandoque una cum ingestis evomebat viridia. Alvus manebat stricta; hinc clysmata laxantia injiciebantur; secuta fuit copiosa evacuatio sanguinis per anum, ita ut bidui spatii binae exirent librae. Injecto clysmate vulnerario adstringente, sistebatur haec sanguinis evacuatio; sed brevi post redibat spasmus Oesophagi, subito crescens adeo, ut nihil omnino deglutire posset; unde per quinquaginta & quatuor dies cibo & potu caruit omnino. Saepe toto hoc tempore afficiebatur tetano, validiore quam antea, & cum sensuum abolitione, donec cessaret paroxysmus. Dum tentabatur, immissa spongia, uti antea feliciter successerat, aperire viam deglutiendis, violentus adeo sequebatur tetanus, ut mox moritura crederetur. Post abstinentiam per tres quatuorve septimanas ab omni cibo & potu, sequebatur coecitas, & paulo post surditas: tactu tamen distinguebat amicos, & proprio nomine compellabat. Post mensem rediit visus; dein & auditus; & perfecte quidem. Rediit & deglutitio, cerevisiam & lactis serum potabat; sed sequebatur delirium, per unam alteramve horam durans tantum: poma & pyra cocta, & cruda, manducare poterat, minime autem panem, vel alios cibos solidos. Si quid mandaret, & negaretur, vel aliqua tantum mora fieret, sequebatur semper tetanus. Postea perpetuo decumbere in lecto cogebatur, octavo quoque vel decimo die tantum, ut lectus sterni posset, removebatur, sed simul ac moveretur corpus, tetani paroxysmus aderat, qui non cessabat, antequam in lectum reponeretur. Sequebantur dein duri circa aures tumores. Post aliquot menses eo usque profecerat, ut erecta in sedili manere potuerit per aliquot horas, & omnis generis vegetabilia comedere; sed fastidiebat omnino carnes, & juscula.

Illo

Illo tempore, dum ab omni cibo & potu abstinebat, clysmata nutrientia fuerunt adhibita, semel de die, raro bis; sed & per integros viginti quatuor dies ab his abstinendum fuit, cum levissimum etiam corporis motum validus tetanus sequeretur. Pulsus, abstinentiae tempore, erat plenus, fortis, aequalis, parum tardior naturali tamen, respiratio libera, urina sana. Tandem, postquam per biennium fere omnia haec mala tulerat, inter confabulandum cum amicis, subito periit placida morte (t).

Plures alii, huic fati affines, casus in Historia Medica leguntur (u); aliquos similes ipse vidi; sed hunc casum imprimis elegi, ut constaret, omnes functiones naturales, vitales, animales, vitari posse ob menstrui fluoris suppressionem.

§. 1286. **A**b eodem autem sic accumulato mirae saepe parantur viae, raris secretionibus menstruis notae; dum per oculos, aures, nares, gingivas, vias salivae, oesophagum, alvum, vesicam, mammas, cutim, vulnera, ulcera, exire viderint Medici.

Certum est, per observationes fideles & numerosas, quod sanguis, ob suppressionem menstruorum retentus, adeoque accumulatus in corpore, miras saepe inveniat vias, per quas exeat. Solet quidem plerumque hoc explicari, quod per plethoram distenta vasa rumpantur quandoque, vel & nimis dilatata, absque ruptura, per anastomofin sanguinem emittant. Sed tamen inde non patet evidenter, quare in plethora a suppressis mensibus nata hoc contingat frequentius, quam si ab aliis causis nimia copia sanguinis accumulatur in corpore. Ad §. 1284. dictum fuit, a sola plethora menstrui fluoris causam deduci non posse, cum sanguinis missiones non impediunt, quo minus solito tempore menstrua prodeant. Eadem illa causa, quae aperit vasa uterina (quam me ignorare lubens fateor) si applicetur aliis corporis vasis, idem facere poterit. Illam autem causam, qualiscumque fuerit, in vasis ipsis esse, & non pendere a cordis impellentis vi, facile demonstratur. Licet enim cor regulariter agere pergat, in quibusdam arteriis observatur tamen quandoque motus perturbatio, quae saepe haemorrhagias praecedat, de qua re in morborum acutorum historia saepius dictum fuit. Sic pulsatio in ulcere percepta designat haemorrhagiam brevi secuturam, pulsatio in hypochondrio sinistro praecedat toties largam haemorrhagiam narium in sanis caeteroquin hominibus. Observaverat *Solano de Lucque*, dicrotum pulsum designare criticam narium haemorrhagiam in morbis. Hoc exemplo incitati Medici omni attentione observaverunt pulsantium arteriarum mutationem, ut inde eruerent signa Prognostica, tam in sanitate, quam morbis. Sic *pulsus uterinus* dictus, qui menstruorum eruptionem praecedere solet, describitur (w). *Pulsus ille plerumque*

(t) Medical Essays and observat. Vol. V. part. 2. pag. 471. & seq.

(u) Act. Erudit. Ann. 1726. pag. 525 & seq.

(w) Recherch. sur le

pouls par rapport aux crises. pag. 95.

que est magis elevatus & expansus, quam antea; simul est inaequalis, & dicrotus; licet illud dicrotum, nec adeo frequenter, nec adeo distincte, percipiatur, quam in pulsu nasali (qui narium haemorrhagiam praefagit), tamen est satis sensibile. Monet Anonymus auctor, illum pulsum uterinum facilius percipi, dum prima instant menstrua: uti etiam in annosis, dum deficere incipiunt. Hisce diebus, nobilis virginis pulsum tangens, quae jam quadragesimum quintum aetatis annum superaverat, credebam, me percipere pulsum illum uterinum; unde rogavi, an menstruorum adesset tempus; respondit, se jam per tres menses illis caruisse. Vix domum redieram, quin literas miserit mihi, ut moneret, menstruum fluorem jam adesse; qui sequentibus diebus satis magna copia fluere pergebat; uti saepius hoc aetatis tempore solet contingere. Monet simul idem auctor, illum pulsum post primas menstruorum periodos non semper percipi, licet menstrua instant, cum in multis facillime prodeant, absque ullo fere signo.

Illum pulsum uterinum pariter se percepisse, testatur egregius Camus (x). Sed illud dicrotum in pulsu alio modo describit; credit enim, arteriam, tempore diastoles, non bis ferire digitum in eodem loco arteriae, sed successive in duobus punctis diversis.

Dictum fuit praecedenti paragrapho de miro illo regiminis imperio, quo uterus in alias partes corporis agit, etiam diffitas. Si ergo vasa uteri irritata non promoveant sanguinem menstruum usque in cavum uteri, ob majorem resistantiam circa fines, an communicare possunt, per regiminis imperium, similem motum vasis aliarum partium corporis? Hippocrates (y) moriuit, turbari sanguinem (ἀνω ταράσσεται), dum singulis mensibus cumulatim exire solet, & ideo dolorem fieri, si menses non prodeant. Quum autem agitated & secretus sanguis minime foras, sed in utero, feratur, uterique non hiant, tum sane, diutius immorante sanguine, uteri incalescentes calorem reliquo corpori excitant. Dein alibi (z), ubi de incommodis agit, quae parciorem menstruationem sequuntur, notat, varias corporis partes inde affici; additque sequentia: Neque haec simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteris inesse nequit, impetum fecerit, & qua parte corporis decubuerit, tumor existit. Vidi puellam, cui circa menstruationis tempus tumor in nucha oriebatur ovi magnitudine, ruber & dolens; si menstrua fluerent, intra paucas horas evanescebat totus. Celeb. Hoffmannus (a), antequam de haemorrhagiis agere incipit, monet, omnem haemorrhagiam, paulo graviorem, praecedere constrictionem spasticam vasorum per habitum corporis, cum alvo plerumque stricta, urina tenui, & parciore perspiratione: postea celerior & vehementior arteriarum motus, & ad certam partem directus impetus, consequitur. Verum, uti antea ad §. 1284. ex Hippocrate notatum fuit, mulieribus plerisque, quum menses apparituri sunt, uteri os sese magis quam antea contrahit. Ast, uti postea dicetur,

(x) Mémoire sur divers sujets de Médecine pag. 258.

(y) De Natura Pueri.

Cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 312. 313.

(z) De Mulier. morb. Lib.

I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 733.

(a) Medicin. Ration. Sy-

stem. Tom. IV. part. 2. in Praefat.

cetur, ubi de *Partu difficili* agendum erit, dum os uteri incipit contrahi, & totus uterus successive similiter contrahitur; unde, si sanguis menstrualis hoc motu non exprimitur in cavum uteri, tunc fit directio impetus ad aliam partem, & mirae quandoque sequuntur haemorrhagiae, per actionem sic dictam regiminis, qua uterum affectum in alias corporis partes agere posse, dictum fuit antea.

Neque Ars Medica caret exemplis, quae docent, actionem talem in distans, ut loquuntur scholae, revera obtinere: alia occasione, dum de sanguinis spatio coercendo agebatur, ad §. 1200. notavi, quod validissima narium haemorrhagia cessaverit ilico, dum linteam quadruplicatum, postea frigidissima madidum, toti obvolveretur scroto. Simile remedium in libro, qui *Galeno* adscribitur, legimus (*b*); ubi jubet, testes in aceto forti tenendos, ad sedandum nimium per nares sanguinis fluxum.

Supereft, ut videatur, per quas partes corporis sanguis, suppresso fluore menstruo retentus, viam sibi quandoque paraverit. Verum quidem est, quod a plethora simplici in viris aliquando, sed raro tamen, periodica sanguinis evacuatio per cutim externam illaenam observata fuerit. Sic legitur apud *Marcellum Donatum* (*c*) mirus casus, ex *Benivenio* excerptus, de homine admodum robusto, triginta sex annorum, cui singulis mensibus ex iliis dextris libra circiter sanguinis exhibat; dumque digitum apprimeret huic loco, & postea amoveret, simili impetu exhibat sanguis, ac si ex secta vena efflueret; cessante hoc fluxu, nullus in cute integerima distinguere poterat locum, unde sanguis manaverat. Singulis mensibus vena secta fuit, & dimidii anni spatio integre convaluit. Sed antea dictum fuit, licet plethora per sanguinis missionem tolleretur, tamen fluorem menstruum solitam servare periodum; unde sanguineae tales excretiones, per insolitas vias factae, ob suppressa menstrua, vix obediunt venae sectionibus; sed tunc curantur, si stato tempore per uterum denuo excernatur sanguis.

Frequentius contingit, superiores corporis partes urgeri a sanguine, dum solito tempore non exit per uteri vasa, uti alia occasione §. 1017, ubi de Apoplexia agebatur, dictum fuit; monente *Hippocrate*, capitis concussiones, & aurium sonitus, praecedere menstruorum eruptionem, illaque prodire, si juxta spinam ardor consequatur, qui designat, aortae descendens ramos a sanguine magis incipere distendi. Sed & tunc per varias vias exire sanguinem, fuit observatum.

Per oculos. In virgine carnosa, calidae temperiei, & sanguine plena, dum sedecim annos natae nondum prodiissent menstrua, ex oculis inceperunt stillare frequenter sanguineae guttae, lacrymarum instar. Profuit sanguinis missio ex talo, quam menstrua purgatio paulo post secuta fuit (*d*).

Au.

(*b*) De Dunamidis. Lib. 20. Cap. 14. Charter. Tom. X. pag. 680.
 (*c*) De Medic. Histor. mirab. Lib. 1. Cap. 2. pag. 11. (*d*) Medic. observat. Exempl. Rar. Dodon. Cap. XV. pag. 27.

Aures. Per aures, & oculos, singulis mensibus exivisse sanguinis copiam in virgine religiosa, menstruis carente, legitur (e).

Nares. Quotidianae observationes docent, & in sanitate, & in morbis, vasa narium sic disposita esse, ut facile dilatentur, & dimittant sanguinem, sicque corpus liberent a copia nimia gravante, vel & simul cum sanguine noxium morbosum educant. Nulla autem haemorrhagia & frequentior & tutior occurrit in menstruis supressis, illâ, quae per nares fit: unde *Hippocrates* (f) ex iisdem signis sperabat narium haemorrhagiam, & menstruorum eruptionem. Ideo alio in loco (g) dixit: *Mulieri, menstruis deficientibus, sanguinem ex naribus fluere, bonum.*

Gingivas, vias salivae. Et hoc observatum fuit; imo, dente molari evulso, postea singulis mensibus illa sanguinis copia, quae ex utero prodire solebat, per hunc locum evacuabatur (h); ubi & plura alia circa insolitas menstruorum vias habentur. Sanguis autem ille tunc per os evacuatur; sed etiam ore exspuitur, dum a pulmone, vitali viscere, venit. Majus autem inde periculum imminere, alia occasione ad §. 1198. *S. I.*, monitum fuit, & testimonio confirmatum *Hippocratis* (i), dicentis; *Quibusdam mulieribus, quum bimestres menses copiosi in uteris exstiterint, ubi intercepti fuerint, ad pulmones feruntur: his omnia contingunt, quae in tabe dicta sunt, nec superesse possunt.* Sed patuit ex dictis ad hunc locum, illud imprimis tunc metuendum esse, si in pulmone congestio fiat: ubi vero haemoptoë per anastomosin evacuabat hunc sanguinem, tunc per plures annos, absque sanitate detrimento, sanguinis illa per pulmonem evacuatio tolerari potuit. Imo *Benedictus* (k) adeo versatus in his morbis, sequens axioma statuit: *si critice, & per transumptionem, Haemoptoïca pulmone supervenerit affectio, tuto non raro, & cum totius adjumento, res succedit.*

Oesophagum; & inde in ventriculum; imo & ex ventriculo ipso; cum constet, numerosa & satis facile dilatabilia esse ventriculi vasa: sanguis autem ibi collectus, vel per vomitum expelletur, vel per alvum. De suppressione mensium agens *Hippocrates* (l), dixit: *Vertuntur etiam ad vomitum, & quibusdam ad sedem &c: Hanc autem viam minus mulieribus, quam virginibus, menstrua efficiunt.* Econtra monet (m); *Mulieri, sanguinem vomenti, menstruis erumpentibus, solutio fit.* Vidit talem periodicum sanguinis vomitum *Stalpart van der Wielen* (n) in puella, quae parentibus ejus olim famulabatur, & cujusvis purgationis menstruae tempore magnam copiam sanguinis rejecit. *Puella autem nihil inde detrimenti sensit; sana namque permanebat, & alacris.*

Plu-

(e) Schenck. Observat. Medicin. Lib. IV. pag. 635. (f) Praediçt. Lib. I. N°. 145. Charter. Tom. VIII. pag. 796. (g) Aphor. 33. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 214. (h) Schenck. Observat. Medic. Lib. IV. pag. 633. (i) De Morb. mulier. Lib. I. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 731. (k) Tabid. theat. pag. 107. (l) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 732. (m) Sect. V. Aphorism. 32. Charter. Tom. IX. pag. 233. (n) Observat. rar. medic. Anat. chirurg. Tom. II. observ. 17. pag. 196.

Plures deinde citat auctores, qui similia observata memoriae reliquerunt: inter haec notabilis recensetur casus quadragenariae Matronae, cui talis vomitus Periodicus, loco fluoris menstrui per biennium suppressi, familiaris erat; dum autem a Chirurgo stiptica propinarentur, pessime inde se habuit. *Timaeus*, celebris Medicus, quaevis tentavit, ut suppressa revocaret menstrua, sed absque ullo fructu. Cum ergo facile ferret haec aegra cruentum vomitum, soli naturae rem commisit. *Duraverunt autem hi vomitus usque ad quadragesimum octavum annum, quo sponte desierunt, valetudine corporis deinde variis morbis tentata subinde, ut plerumque deficientibus per aetatem mensibus fieri solet.* Optime simul monet, tuto quidem tentari posse vasorum uterinorum reperationem, sed, antequam hoc factum fuerit, periculosum esse talem cruentum vomitum compescere, cum mala symptomata, & mors ipsa, secuta fuerint perversam talem curandi methodum, uti pluribus probat exemplis.

Alvum. Ex ipso oesophago, & ventriculo, sanguinem in intestina venire, & dein per alvum exire posse, satis patet. Verum & ex vasis mesentericis in intestina derivari posse periodico tempore sanguinem, dum menstrua supprimuntur, dubium non est. Alia occasione, ad §. 719, ubi de diarrhoea febrili agebatur, citatus fuit ex *Galeno* (o) sequens textus: *At visa est quoque mulieribus, suppressis mensibus, huiusmodi per sedem sanguinis vacuatio fieri; ut & nonnullis per vomitum ob eandem causam. Verum & his quidem sincerus sanguis excernitur, similis ei, qui a mactata victima profunditur, modo per alvum inferiorem, modo per superiorem.*

Huc etiam refertur illa sanguinis evacuatio, quae per vasa haemorrhoidalia fit. Vicinia partium, & vasa similia, multum faciunt, ut per haemorrhoides sanguinis evacuatio fiat, dum menstrua supprimuntur; unde & *Hippocrates* (p), alioque in loco (q), dum recenset morbos, qui variis aetatibus contingunt, ante pubertatis tempus haemorrhoides non apparere monet, uti etiam non post annum quadragesimum secundum. Verum iisdem fere temporis limitibus fluor menstruus definitur. Testantur celebres Medici, in curanda mensium suppressione se mirum & promptum effectum habuisse, ab Hirudinibus ad Haemorrhoides admotis (r). Plures novi mulieres, quibus singulis mensibus, & per haemorrhoides, & ex utero, sanguis fluit, uniusque copia alterius defectum pulchre supplet. Quin imo quidam voluerunt, Haemorrhoides non tantum in intestino recto, sed & circa uterum, deprehendi. Sic enim legitur: *Haemorrhoides quidem raro in mulieris sinu inveniuntur, sed frequentius in collo matricis, & ejus orificio, nasci solent.* (s)

Vesicam. Dum *Galenus* (t) recenset symptomata, quae suppressionem menstruorum sequi solent, sic habet: *Ac praeterea lumborum, & colli, ac sin-*
cipitis,

(o) De loc. affect. Lib. V. Cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 503.

(p) Coac. Praenot. N°. 522. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (q) Ibidem N°. 512. pag. 882. (r) Freind Emmenolog. pag. 103.

(s) Harmon. gynaec. part. poster. Spach. pag. 33.

(t) De locis affect.

Lib. VI. Cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 524.

capitis, dolor, & oculorum baseos, item febres ardentes, & urinae nigricantes cum rubra quadam sanie, perinde acsi carniū recens mactatarum loturis fuliginem miscueris &c. Notum est, sanguinem, sive ex renibus, ureteribusve, sive ex vesica, effluxerit, profunde fuscum colorem, fere instar potus caffae, acquirere, dum urinae miscetur. Talis sanguinis evacuatio, menstruorum defectum supplens, observata legitur apud *Hollerium (u)*; *Est quidam mictus sanguineus, criticus, & intervallis quibusdam motus, qualis fuit in Moniali muliere, cujus meminit Musa, quae singulis mensibus, supressis menstruis, multum sanguinem emingebat.*

Mammas. Cum tam manifestum commercium sit inter mammas & uterum, uti antea jam saepius monitum fuit, minus mirum videbitur, si supressis menstruis sanguis in mammas derivetur, & per papillas exeat. Dixerat *Hippocrates (w)*; *At conclusi uteri menses ad mammas remittunt, & ad pectus adscendere cogunt.* Noverat *Paraeus (x)* foeminam, cui singulis mensibus per mammas exibat sanguis menstruus, sic ut tribus quatuorve mantilibus opus fuerit ad hunc sanguinem excipiendum. Dum quadragenaria mulier subita excandesceret ira, fluentibus menstruis, mox e papillis prorupit sanguis, & quidem adeo copiosus, ut reliquum corpus prolueret (*y*). Aliquot similes casus me vidisse, memini.

Per cutim. Quamvis enim vasa cutanea tenuiores tantum humores transmittant, tamen sic dilatari poterunt, ut & sanguinem fundant. Saepe observatum fuit, aestivis caloribus, per validos labores, sudorem expressum rubro colore maculasse indusia, omnium maxime circa axillas. *Mercatus (z)* testatur, quod jam ter viderit, *per minimum manus digitum, & per annularem sinistrae manus, singulis mensibus sanguinem profundi, non copiosum, in religiosa quadam foemina, cui natura menstruam purgationem per uterum denegaverat.* Mirabile aliud exemplum propriis oculis vidit *Zacutus Lusitanus (a)*, in virgine rustica, triginta & quatuor annorum, ad quam a binis medicinae studiosis adductus fuit, dum patiebatur periodicam sanguinis evacuationem, quae menstrui fluoris vices supplebat: vidit enim, *e pedis sinistri pollicis parte interna pulposa, juxta unguem, emanare rivulum sanguinis meri, morose & lente super phialam aqua calida plenam.* Per triduum, aut saepe quatrimum, pergebat haec evacuatio, dein occluso foramine, rusticos labores exercebat absque molestia. Septies intra decennium affirmabat contigisse, ut minori solito copia sanguis per hunc locum efflueret; tuncque dolor capitis, aut febris supervenerant: tunc autem venae sectio, in altero pede, dextro nempe, instituta, remedio erat. Dum enim in sinistro pede, Medico sic jubente, vena secabatur, in pollice & genui vehemens dolor excitabatur, & per annum minus feliciter contingebat solita haec sanguinis evacuatio.

Vul-

(u) Oper. Practic. Lib. I. Cap. 52. pag. 436. (w) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 20. Charter. Tom. VII. pag. 807. (x) Oeuvres d'Ambr. Paré Liv. 24. Chap. 62. pag. 631. (y) Stalpart van der Wiel Observat. rar. part. I. pag. 342. observat. 79. (z) De Mulier. affect. Lib. I. Cap. 7. pag. 469. (a) Oper. Tom. 2. pag. 494.

Vulnera. Testatur *Paracelsus* (b), quod viderit cuidam vulneratae sanguinem menstruum non per consueta loca, sed per vulneris sinum, effluxisse. Verum hoc raro contingit: frequentius vero

Per ulcera. Satis notabilis casus legitur (c), quo hoc demonstratur. Sanae, robustae, puellae rusticae pes dexter distorquetur quinto decimo aetatis anno: simile infortunium contingit iterum, dum novemdecim annos habet; & tunc sordidum ulcus in loco affecto sequitur, quod trium septimanarum spatio sanatur: paulo post tota languere incipit; vigesimo anno prima prodeunt menstrua, sed parca valde copia. Cum pergeret languere, vena saphaena secatur in dextro pede: paulo post ulcus in malleolo nascitur, quod per quinque annos duravit, & notabilis pars ossis calcis exivit de ulcere. Per hoc ulcus, singulis mensibus, binorum triumve dierum spatio, exhibat sanguinis illa copia, quae per menstrua evacuari solet, & stata periodo ulcus fundebat sanguinem, intermedio autem tempore nihil omnino. Aliquot diebus ante hanc evacuationem validum patiebatur in pede dolorem, qui minuebatur, dum haemorrhagia rediret ex ulcere. Tandem separatis ossibus corruptis, ulcus consolidari incepit, totum corpus torosum magis & validum reddebatur, tuncque naturali via fluor menstruus prodiit, simili copia, & totidem diebus, ac antea ex ulcere solebat exire. Postea sana vixit, regularem fluorem menstruum per solita loca habens, & nihil sanguinis amplius effluxit per ulcus, nondum integre clausum.

Sic patuit satis, sanguinem menstruum, dum per solita loca exitum non habet, per diversas corporis partes viam sibi facere. Credidit *Celeberrimus Ruyschius* (d), se habere rationem dubitandi, an non quandoque sanguis menstruus in cava corporis delapsus colligeretur. In cadavere enim menstruatae coagulatus sanguis leviter adhaerens cavi uteri lateribus inveniebatur, quo tuba ejusdem lateris non solum erat conspersa, verum etiam ovarium, in cujus superficie coagulatus copiose firmiterque adhaerebat. Servavit hunc uterum in thesauris suis, cum ovario annexo, & sanguine coagulato, balsamo conditum, ut omnibus demonstrari posset. In reliquis casibus, antea recensitis, sanguis exibat de corpore, licet per vias alienas; hic in cavum corporis effusus corrumperetur, quod adhuc longè periculosius foret.

Plures certe alii casus possent colligi, multos & mihi videre contigit, omnium maxime in juvenulis, dum circa primam eruptionem menstruorum valido terrore, vel alio gravi animi affectu, turbantur. Talis casus legitur (e) de puella, quae tertia menstruorum periodo gravi lapsu sanguinem vomuit, dein suppressis mensibus vel integre, vel saltem paucissima copia se monstrantibus tantum, per viginti novem integros annos miserissimam vitam duxit, fre-

(b) Chirurg. Magn. part. 1. Tractat. I. cap. 11. pag. 8.

and observat. Tom III. N°. 29. pag. 380.

Chirurg. centur. N°. 85. pag. 80.

II. N°. 20. pag. 306.

(c) Medic. Essais

(d) Observat Anatom.

(e) Med. Essays and observat. Tom.

frequentissimis haemorrhagiis obnoxia, per os, nares, aures, oculos, alvum, mammas, digitos manuum & pedum circa unguium radices.

Unicum adhuc addam casum, quem propria Celeberrimi Boerhaevii manu scriptum, in scriniis post mortem repertum, mihi concesserunt haeredes. Puellae decem annorum, ob luis suspicionem, datae fuerant pilulae Mercuriales, una cum decocto lignorum, fatis felici cum successu. Post novem menses sensit dolorem tensivum in brachio dextro, eruperunt pustulae non paucae, in quibus pungentem dolorem percepit, & paulo post vivus sanguis profiliit ex pustulis; quo facto, omnes pustulae evanuerunt, nullo relicto vestigio; simul omnis dolor cessabat in brachio. Post mensem, dum duodecimum ingrediebatur annum, omnia eadem redierunt, sed excipiebat haec primum fluor menstruus, qui & rediit sequente mense, post praegressam per pustulas brachii Haemorrhagiam.

Ut in debitum ordinem redigerentur menstrua, adhibita fuerunt Emmenagoga, venae sectio in pede instituta, hoc cum effectu, ut, absque brachii haemorrhagia praegressa, redirent menstrua, loco, ordine, quantitate, debitis. Cum autem rigida hyems foret, si digiti manus dextrae frigerent, mox ex illorum apicibus stillabat affatim sanguis, absque ullo fissurae vel pustulae vestigio. Calore foci, manicis, dein tepore verno, cessit malum, & per quatuor menses fluor menstruus, copia & periodo solitis, prodiit.

Deinde, posthabita circuitus menstrui lege, quotidie, vel & alternis diebus, quandoque omni octiduo, per cutim digitorum brachii dextri guttatim stillabat sanguis, nec oculus detegere poterat in cute absterfa aperturam ullam, per quam sanguis exiverat. Contigit postea, ut, dum mane ex digitis stillaverat sanguis, post meridiem vertigine corripereetur cum rubore faciei; mox larynx in tumorem extus conspicuum attollebatur, cum suffocatione quasi hysterica: paulo post de colli parte anteriori plures fonticuli sanguinei promanarunt, & mox vertigo, rubor faciei, laryngis tumor, una cum suffocationis sensu, aberant.

Alio tempore inflabatur hypochondrium dextrum, cum acerbo dolore; qui cessit emplastro aromatico applicato. Venae sectione in pede instituta, antihysterics, emmenagogis, balneis adhibitis, remiserunt quidem haec mala; sed, suppressio manente menstruo fluxu, quamvis fere corporis partem aggressa fuerunt.

Derepente erubuit facies, mox larga aderat narium haemorrhagia, qua nondum cessante, intumuit larynx, & sanguine per colli anteriora exsudante detumuit denuo; una & eadem die ex brachio dextro, & sura pedis dextri, sanguis stillabat; sub vesperam spasmi per totum dextrum corporis latus aderant; mente tamen constante. Post oculi, labia, collum, manus, genua, convellebantur alternatim, & ventriculus admodum intumescebat: hora decima omnes illae turbae compositae erant: supererant tantum brachii dextri laxa immobilitas, & extensio impossibilis genu dextri. Manebat cardialgica Epigastrici inflatio, & sequebatur oculi sinistri (quae sola pars hujus lateris afflicta) amaurosis.

Tentatis variis remediis, restituta fuit brachio dextro mobilitas; sed venter non detumuit, nec crus extendi potuit, nec rediit oculo sinistro visus.

Post mensem circiter oculus sinister subito intumuit, paulo post lacrymae sanguineae affatim fluxerunt, nec tamen emendabatur amaurosis. Sequebatur dein sudor sanguinis ex cute nasi, quae saccum lacrymalem sinistram tegit, post haemorrhagia narium, quam mox exceperunt sputa sanguinea, & sanguinis rivuli ex unguibus digitorum manus dextrae profilientes, & ex brachii latere, quod digitum minorem respicit. Sura dextra simul intumuit; verum ille tumor absque sudore cutis sanguineo evanuit. Post biduum, terrore percussae, sanguis ex oculo sinistro stillavit, uti etiam ex brachio & manu dextris juxta decursum majorum venarum, sed non copiosus.

Emplastrum hystericum abdomini applicatum fuit, Emmenagoga, balnea, hystERICA anodynis mista, adhibita: menstrua, per bimestre spatium suppressa, prodierunt, sed pauca copia, & detumuit abdomen.

Hic desinit miri morbi historia in manuscripto. Patet inde, quam varia & mirabilia mala sequi possint suppressionem menstruorum, & simul confirmantur illa, quae ante dicta fuerunt de variis & mirabilibus viis, per quas sanguis ille, naturaliter per uteri vasa evacuandus, exitum quaerit.

§. 1287. **V**el & saepe labefactantur inde omnia viscera, oriturque partim a putredine concepta, partim a vasis laevis, infinitum morborum genus (106.).

Antea ad §. 1285. dictum fuit, omnes fere functiones, naturales, vitales, animales, laedi a menstruorum suppressione, partim a retento sanguine, qui naturali lege evacuari debebat, partim ab utero irritato, qui regiminis actione variis visceribus nocere potest, vel saltem illorum actionem turbare. Ex illis, quae praecedenti paragrapho dicta sunt, constitit, quam varios & mirros morbos producere possit sanguis menstruus, dum non exit per consueta loca, sed per insolitas vias erumpit de corpore.

Verum tunc purus & bonus sanguis exire observatur, qualis de victima fluit, ut *Hippocratis* dixit. Si autem, vel in uteri substantia, vel in aliis visceribus, congestus, mora corrumpi incipit, & acris fieri, longe pejora mala metuenda erunt. Postea ad §. 1290. patebit, stagnantem in uteri cavo sanguinem, si aer libere accedere non possit, diu incorruptum manere; tamen tandem longiori mora omnino degenerat, & pessima mala producere potest. Observatur toties, sanitatem languere in foeminis, illo vitae tempore, quando fluor menstruus naturaliter cessare solet, quanto magis id continget, ubi menstrua praeternaturaliter supprimuntur. *Manningham*, in utilissimo, quod scripsit, artis obstetricariae compendio (f), notat, quod plures mulieres inter annum quodragesimum quintum & quinquagesimum moriantur, quam in quovis alio vitae stadio. Antea in *Capitulo de Scirrbo* monitum fuit, illo tempore

Scir-

(f) Pag. 49.

Scirrhus & Cancros frequentissime observari. Corrupti autem per moram retentum sanguinem menstruum, *Hippocrates* (g) monuit: *Et postquam duo aut tres menses praeterierint, interdum ei per pudendum menstrua confertim erumpunt, & quae prodeunt, velut carunculae esse videntur, velut ex corruptione, & nigra sunt.* Notat simul, a corrupto tali & acri sanguine ulcera in utero fieri, cum vitae periculo, uti antea ad §. 1285. notatum fuit. Imo ex sola muliebrium mensium multitudine, si nempe non ritè prodeant, multa mala alio in loco praefagit (h); *Lumborum distensio ex muliebrium mensium multitudine, ad suppurationem tendit: & varie prodeutes, viscosi, graveolentes, strangulatorii, menses, ex praedictis, ad suppurationem tendunt.* Arbitror autem, tales etiam aliquantum delirare. Unde non inepte dixit *Helmontius* (i), de menstruo agens: *Primo peccat abundantia bona, dein superfluitate onerosa, mox privatur vita, & virus evadit.*

Quaenam mala metuenda sint a sola abundantia nimia sanguinis boni, & quomodo inde vasa nimis distracta rumpantur, antea ad §. 106. pluribus dictum fuit. Ubi autem stagnantibus humoribus per moram accedit major acrimonia, tunc & magis laedentur vasa, & difficiliores morbi sequentur, sive in utero ipso, sive in aliis visceribus, per quae fluor menstruus retentus viam invenit, quandoque manente vasorum integritate, dilatatis tantum extremis, quandoque iisdem erosis, uti ante dictum fuit, quod multo pejus est. Unde etiam apparet ratio, quare *Hippocrates* (k) dixerit: *Morborum omnium uteri causae sunt.*

§. 1288. **C**ognoscitur hic morbus: 1. ab aetate. 2. incremento corporis jam perfecto. 3. plethora. 4. signis deinde morbi subsequenteris.

1°. Ad §. 1284. notatum fuit, aetatis tempus, quo prima menstrua prodeunt, varium esse in diversis regionibus; imo vidi aliquoties, in eadem familia magnam diversitatem adfuisse, dum quaedam biennio citius, quam sorores, menstruantur, licet omnes optima fruerentur sanitate.

2°. Quid de hac re sentiendum sit, dictum fuit §. 1284.; tuncque patuit, fluorem menstruum non semper sequi perfectum jam corporis incrementum, sed saepius praecedere.

3°. Quid de plethora, tanquam sola & unica menstrui floris causa, sentiendum sit, pariter ad §. 1284. dictum fuit. Verum quidem est, quod circa menstruorum eruptionem saepe magis rubescant in facie, major appareat in oculis vivacitas. Frequentissimum indicium dant mammae turgentes, dum uterus se parat ad primam menstruorum eruptionem. Caeterum de

(g) De Mulier. morbis lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 732, 733. (h) Coacar. Praenot. N°. 324. Charter. Tom. VIII. pag. 870. (i) In capitulo Lunare tributum pag. 584. (k) De locis in homine cap. 18. Charter. Tom. VII. pag. 376.

de Plethorae signis dictum fuit ad §. 106., quae si non adsunt, de Plethora non est cogitandum. Quandoque enim contingit, menstrua non apparere solito tempore, vel, si jam fluxerint, denuo cessare, ob Cacochymiam lentam, pituitosam, frigidam: in talibus deficit sanguis ruber; genae, labia, gingivae, pallent; vena secta, pauculum sanguinis rubelli concreti innatat copioso sero, quod quandoque mucosam visciditatem habet. In talibus puellis, si cura plethorae tentetur, omnia in pejus ruunt; emendanda enim est haec cacochymia. Uti enim ad §. 1285. monitum fuit, tales aegrae menstruis carent, quia morbo laborant, qui causa fuit, cur desierint menstrua, non vero effectus menstruorum deficientium.

4. Hic iterum magna attentione opus est, ut noxii errores in praxi vitentur. Circa illud tempus aetatis enim, quo menstrua prodire solent, virgo corripitur poterit aliis morbis, qui non pendent ab instante menstruatione, sed a longe aliis causis, & tamen omnia, quae contingunt hoc tempore, huic unicae causae tribui solent, non tantum a mulierculis, sed & quandoque a Medicis, minus saepe attentis ad singula, dum numerosa praxi obruuntur potius, quam occupantur. Novi, cogitatum fuisse de Emmenagogis validis exhibendis, dum susceptum variolarum contagium, una cum horrore & levi febre, dolorem dorsi cum rubore faciei produxerat. Urgente matre aegrae, prudentior Medicus, in consilium vocatus, vix potuit obtinere viginti quatuor horarum moram, ut certior morbi Diagnosin haberi posset, antequam Emmenagoga adhiberentur.

Praeterea nimis saepe sollicitae matres, dum certum tempus aetatis adest, cogunt fere Medicos, ut omnia artis molimina adhibeant, a quibus menstruorum eruptio sperari potest.

Naturae tamen opus est, sensim sic disponere uterum, ut menstruum sanguinem dimittat, dilatatis lente vasorum extremis: patuit autem ex ante dictis, hoc vario aetatis tempore fieri in variis. Nunquam me poenituit, quod spectatorem egerim in simili casu, & astu medico, sed licito, utens talia dederim tantum, quae minime turbare poterant corpus, nec augere humorum motum, ut viderer aliquid agere, dum nihil agerem, sicque importunis me liberarem querelis.

Contigit enim saepius, ut, dum per plures menses calidis stimulantibus remediis tentaverant menstrua educere, alios morbos produxerint, vel & frequentibus balneis sic debilitaverint uterina vasa, ut prodierint menstrua quidem, sed postea fluxerint nimia copia, & singulis fere septimanis redierint, non sine sanitatis detrimento, & sterilitatis metu.

Idem verum est de copia fluoris menstrui, quae non tanta est, ut multi crediderunt, prout antea monitum fuit; & diversa est in diversis mulieribus, sanis tamen & foecundis, pro varia temperie, & vivendi genere.

Ubi ergo solitum aetatis tempus adest, mammae fororiari incipiunt, subitum corporis incrementum observatur, facies magis florida est, si tunc dolor lumborum, & spinæ dorsi, tensio circa cervicem & inguina, cum obtusi doloris sensu, percipiuntur, novimus, corpus muliebri disponi ad menstruorum eruptionem. Molli balneo, frictionibus crurum & femorum,

lenioribus emmenagogis, incepta naturae molimina juvare tunc licet. In quibusdam, licet rarius, absque ulla molestia fluunt prima menstrua, & plerumque semel sic apertis uteri vasis sequentes periodi sine modo enarratis symptomatibus pergunt, vel saltem eadem leviora sunt, & minus frequentia.

§. 1289. **P**ro solutione requirit varia remedia respectu variae causae.

Curatio requirit, ut justo tempore, & debita copia, fluor menstruus prodeat. Cum autem variae possint esse causae, diversa etiam medendi methodus postulatur. Adeoque nihil generale hic statui poterit, sed requiritur sedula indagatio causae, ob quam suppressio menstruorum fit, ut possit felix curatio fieri. Si enim decantatissima etiam darentur Emmenagoga, dum viae, per quas exire debet sanguis clausae sunt (de qua re mox agetur), nocerent haec pessimè, prodesse nunquam. Si in pallida, Leucophlegmatica, virgine omnes functiones languent, ob boni sanguinis defectum, frustra tentatur menstrui floris eductio, antequam prius sic roboretur flaccidum & debile corpus, ut ex ingestis bonus sanguis vi viscerum & vasorum confici possit. Si e contra vasa uterina nimis constricta difficulter sic dilatari possint in extremis suis, ut sanguinem transmittant, opposita requiritur medela; mollissimis enim remediis, externo & interno usu adhibitis, vasorum resistentia minui debet: sic etiam de reliquis, de quibus ergo singulatim agendum erit.

§. 1290. **Q**uas inter naturalis, vel superveniens, pudendorum concretio manum Chirurgi requirit, debito instrumento, debito vulnere, viam facientis.

Licet debita sanguinis boni copia adsit, & vasa uterina debito tempore illum transmittant in cavum uteri, nisi exitus pateat per os uteri in vaginam, & ex hac extra corpus, menstrua supprimentur. Numerosa enim observata docuerunt, sic aliquando concrevisse pudenda, vel transversim posita in cavo vaginae membrana ita impeditum fuisse exitum, ut omnino nihil sanguinis effluere posset.

Haec autem concretio pudendorum quandoque *naturalis* est; si nempe a prima nativitate adfuerit: unde obstetrices monentur, ut in recens natis caute inquirant, an circa pudenda aliquod vitium observetur. Facile autem patet, tunc tantum posse detegi illam concretionem, quae in pudendi labiis obtinet, minime vero aliquod impedimentum, quod altiori loco in vagina, vel in ipso uteri ore, adesset, cujus noxae vix observantur, antequam menstrui floris debitum tempus adsit.

Frequentius tamen talis concretio post morbos harum partium, excoriationes, inflammationes, ulcera, &c., sequitur; & tunc *superveniens* vocatur.

Potest autem tale impedimentum adesse, vel in orificio uteri, vel in vagina

gina, vel & in utrisque, quod tamen raro contingit. Sub vaginae nomine etiam comprehenduntur pudenda, externa dicta.

Primo dicetur de impedimentis, quæ uteri orificium claudunt, sic, ut menstrui fluoris sequatur suppressio.

Antiqui Medici has suppressorum menstruorum causas observaverunt. Sic enim apud *Hippocratem* (l) legitur: *Si uteri indurati (schirrofi) fuerint, os asperum redditur, & menses delitescunt.* Paulo post addit: *Et eorum osculum clauditur, neque concipit. Quum sic habuerit, si digito contigeris, os asperum deprehendes, neque digitum intromittit.* Similia repetit in sequentibus (m). Præterea alio in loco (n) diserte mentionem facit membranae orificium uteri obturantis. Sic autem habet: *Si genituram non recipiat, mensibus secundum naturam prodeuntibus, membrana ori uteri prætenditur, quod etiam aliis ex causis contingit. Id autem cognosces, si digito, ad atrectandum immisso, obicem attigeris.* Verum quidem est, quod hoc loco dicat, in sterili tali muliere menstruum fluorem naturaliter prodire; sed non facile concipitur, quomodo menstrua exire possint, dum membrana uteri orificio prætenditur, quæ impedit, ne genitura ab utero recipi possit. Hinc verosimile videtur, in textu omissam fuisse particulam negativam *μη*.

Alio enim in loco (o) eadem repetit omnino, & in variis lectionibus (p) ad hunc textum notatur, ex *Calvo*, quosdam codices, loco *ἐρχομένων*, habere *μη ἐρχομένων*. Tunc autem textus satis facilis foret totius illius capituli, quod ita incipit: *Quod si diu non concipiat, non apparentibus mensibus &c.*

Deinde sequitur textus modo citatus, qui tunc sic legendus foret: *si mulier genituram non recipiat, mensibus non secundum naturam prodeuntibus &c.* In primo textu menstrua deficiebant omnino, in secundo non fluebant secundum naturam; forte parca tantum copia, ex solis vaginae vasis, per quæ quandoque etiam in gravidis sanguinem exire, antea monitum fuit. Quidquid sit de hujus textus emendatione, saltem hoc constat, *Hippocratem* mentionem fecisse membranae, quæ præternaturaliter orificium uteri occludebat.

Anatome confirmavit evidenter, quod tale fluoris menstrui impedimentum adfuerit, sicut videri poterit (q) in Academia Parisina, uti ad §. 1285. dictum fuit.

Celebris Chirurgiæ Professor, *Antonius Benevoli* (r), insignem casum narrat, ubi, felici errore, catheterem tentans in vesicam introducere, ut ischuriam levaret, eundem in vaginam, & os uteri, immisit, sicque puellam octodecim annorum, a suppressis mensibus tumidissimam, ex ipsis orci faucibus eripuit. Cum enim hæc urinae suppressio oriretur inde, quod distensus admodum uterus comprimeret vesicae collum, non potuit, nisi difficul-

(l) De Natur. mulieb. cap. 37. Charter. Tom. VII. pag. 707. (m) Ibid. cap. 39. pag. 708. (n) Cap. 68. Ibid. pag. 715. (o) De Mulier. morb. lib. I. cap. 20 Charter. Tom. VII. pag. 743. (p) Ibid. pag. 899. N°. 1296. (q) Académ. des Scienc. l'an 1704. hist. pag. 33. (r) Dissertazioni. &c. e. Osservazioni pag. 79. & seq.

ficulter, in vesicam introducere catheterem; quod, dum sequenti mane de-
nuo tentaret, per integram horam non successit; unde, mutato aegrae situ,
conatus fuit illud perficere, licet minus distinguere posset in illo situ, an
non catheter aberraret a via. Credebat tamen, se immisisse catheterem ad
sphincterem vesicae usque: cumque & diuturnae morae impatiens, & aegram
levare cupiens, parum fortius adigeret instrumentum, per catheterem exi-
vit obscuri coloris liquor, foecum vini instar, quem habebat pro urina san-
guinolenta. Noverat enim, paucas sanguinis guttas tingere posse simili
colore urinam in vesica contentam. Cum autem magna copia talis colluviei
(ad quantitatem triginta duarum librarum) evacuaretur per catheterem, vi-
dit magno cum impetu exire urinam lymphidam, sed non per catheterem,
& inde novit, quod instrumentum hoc non pervenerit in cavum vesicae,
sed penetraverit in cavum uteri: nullam enim in vagina invenerat resisten-
tiam. Mox aegra ingens levamen sensit, & laeta narravit totam morbi sui
historiam. Nempe, quod nunquam menstrua ipsi prodierant, jamque a trien-
nio sensim inceperat tumere abdomen; & quod singulis mensibus, certis qui-
busdam diebus, cum levis doloris sensu, auctus esset tumor abdominis, do-
nec ad enormem illam magnitudinem pervenisset.

Sequenti mane, digito in vaginam immissio invenit verum esse, quod cre-
diderat, osque uteri dilatavit, ut libere effluere posset spissior materies, quae
adhuc uteri cavo continebatur, hoc effectu, ut mensis spatio crassa prodi-
rent cum membranis corruptis: hanc autem evacuationem promovit, dum
uteri internam superficiem deterfit, injecto decocto herbarum vulnerariarum
cum melle rosato. Postquam autem insigniter jam minuta erat illius mate-
riae evacuatio, atque illa jam esset boni coloris, injecit vinum myrrhatum,
sicque post binos menses sana haec puella in patriam abiit. Post octo ta-
men vel decem annos rediit, quaedam hysterica symptomata patiens, quae
inde credebantur ortum ducere, quod omni Medicorum diligentia non po-
tuerit restitui menstruus fluor. Mirabatur hoc Egregius *Benevoli*, cum in
tribus aliis puellis, quae menstruorum suppressione laborabant, quia mem-
brana claudens orificium vaginae exitum impediabat, dum dissecta hac mem-
brana viam parasset collecto sanguini, rediret ordinata menstruorum perio-
dus. Optime autem notat, quod in priori casu, per integrum triennium
morante in utero sanguine, sic mutata fuerit uteri interna superficies, ut va-
forum uterinorum extrema aperiri non potuerint ita, ut menstruum sangui-
nem dimitterent.

Sponte patet, in tali casu, nihil aliud superesse remedii, nisi ut prudentis
Chirurgi manu pertundatur membrana, os uteri claudens, & dein sensim di-
latetur, uti in hoc casu factum fuit. Dum os uteri connivebat, jussit *Hip-
pocrates* (s) sequentia: *Copiosa calida lavato; & quae os emolliunt apponito;
immissoque specillo aperito; quod per digitum eodem modo facito.* Et alio in lo-

CO

(s) De Natura Muliebri cap. 39. Charter. Tom. VII. pag. 708.

co (t) dicit: *Quum vero lota & fota fuerit, os uteri, specillo stanneo, aut plumbeo, dilatato, simulque, si opus fuerit, dirigit, a tenui auspicatus; deinde crassiore, si admisserit, donec probe habere videatur. Specillum autem emolliente, quodcumque conducere videbitur, dissoluto & liquido reddito, intingito. Specilla lata posteriore parte conficito &c.* Alibi (u) notat sequentia: *Quum mulier genituram excipere non potest, membranam uterorum osculo adnatam esse, omnino necesse est. Hanc autem videtur consumere voluisse per aeris florem, fel tauri, &c.* Tutius certe pertunderetur talis membrana, cum ab acrioribus remediis laedi posset os uteri, adeo fenfile. Imo paulo post (w) ipse Hippocrates monet: *Nihil acre adhibendum. Si enim os uterorum exulceratum fuerit, quum inflammatum fuerit, periculum est, ne prorsus sterilis fiat.*

Omnium autem facillime prodibunt menstrua, si vasis uterinis, debito tempore dilatatis & apertis, sanguis libere per uteri os molle & facile cedens exsillet. Ad hoc autem requiritur, ut uteri os e directo vaginae sit positum, uti naturaliter fieri solet. Observatur quandoque, uti postea in partu difficili dicetur, os uteri a recto hoc situ declinare versus anteriora, posteriora, vel & laterales pelvis partes. A perverso hoc situ poterit nasci difficilior effluxus sanguinis menstrui, imo & integre supprimi, prout, vel partim, vel integre, os uteri partibus vicinis adpressum conniveat, vel obturetur omnino. Unde ab utero averso fluxum menstruum impediri, monuit Hippocrates (x). Et alibi (y); *Si uteri ad coxendicem decurrerint, tum menses non prodeunt, tum dolor ad imum ventrem, & ilia, pervenit; ac, si digito contigeris, os in coxendice deprehendes.* Monet etiam, quandoque uteros ad medios lumbos se convolvere (z). Et paulo post (a) subjungit; *At quibus osculum alio inclinatum, & in coxendicem incumbit (haec enim etiam fiunt, uterumque purgari, & genituram suscipere, liberosque procreari, prohibent); hanc odoratis fovere oportet, & post fomentum, digito revellere, & a coxendice abducere, posteaque taedulis & plumbea fistula dirigere; neque enim celeriter cogetur, ut dictum est.* Similia his pluribus in locis apud Hippocratem habentur. Fomenta mollia commendabat prae reliquis, & post horum usum suadebat, ut digito immisso ad naturalem situm redigeretur os uteri. Videtur etiam quandoque, post emollientia adhibita, usus fuisse acrioribus, ut horum vapore irritatus uterus contraheretur, sicque situm mutaret. Ita suadet (b); *Copiosa calida lavandum, & uteri fovendi, urinaque vetus infundenda, & ferverefacienda, & supra pelvis cavitatem mulier, vestibus contecta, collocanda. Ubi autem urina refrixerit, massae ignitae in urinam injiciendae, & fomentum adhibendum, quoad se obtuse cernere, & animo deficere, dicat.* Patet ergo, os uteri clausum, distortum, induratum, posse esse causam suppressionis menstruorum; uti etiam, si perverso situ orificii uteri impediatur liber exitus sanguinis men-

(t) De Infocundis cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 847. (u) Ibid. cap. XI. pag. 851.
 (w) Ibid. cap. XIII. pag. 853. (x) De locis in homine cap. 18. Charter. Tom. VII.
 pag. 376. (y) De Natura Muliebri cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 685.
 (z) De morbis mulierum lib. 2. cap. 19. Ibid. pag. 807. (a) Ibid. cap. 20.
 (b) Ibid. cap. 23. pag. 813.

menstrui in cavo uteri contenti. Simul etiam constat, has causas saepe satis difficulter indagari posse.

Frequentius occurrit concretio pudendorum, exitum impediens, vel & membrana, vaginae cavum dividens in duas partes, sic, ut sanguis ex utero delabens retineatur. Talis membrana praeternaturalis, licet etiam altiori loco haereat, a sanguine collecto incumbente distracta, descendit ad pudendi orificium usque, & oculis apparet. Sed & hymen, de quo inter Anatomicos multum disputatum fuit, angustat vaginae introitum; naturaliter tamen perforatus est; quod imprimis diductis partibus genitalibus apparet; tunc enim rima oblonga cernitur; si magis deducantur, foramen rotundum conspicitur; si sibi relinquuntur, sensim remissae hae partes, hymen concidit, osculum angustatur in formam oblongam, clauditur in rimae speciem; quae, omni diductione partium cessante, disparet. Hymenem talem in maturo Embryone invenit, & in infantibus junioribus, provectioribus, in nubilibus, & in virginibus viginti quinque circiter annorum, *Celeberrimus Albinus (c)*; & ut solet semper, accuratissime descripsit, & figuris illustravit. Naturaliter ergo Hymen patulam satis viam relinquit sanguini menstruo exituro; verum quandoque observatum fuit, degenerasse in membranam densam, quae nullam aperturam habet. Sic *Diemberbroeck (d)* testatur, *se in publico theatro secuisse juvenulam viginti trium annorum, in qua illam membranam omnino continuam, nec uspiam pertusam, adeoque firmam, invenit, ut cujuslibet fortissime arietantis viri impetum sine disruptione sustinere potuisset.* Hae *Atretae*, sive imperforatae, dicuntur; quales casus plures in Historia Medica leguntur. Verum non tantum circa orificium vaginae, sed & altiori in loco, membrana talis praeternaturalis inventa fuit; qualis casus mirabilis apud *Ruyschium (e)* legitur. Gravida mulier intensissimos partus dolores patiebatur, ita ut clamoribus totam impleret viciniam, neque validissimis conatibus partum promovere poterat. Vocatus *Ruyschius invenit membranam Hymenem, integram, valde crassam, & a foetus capite, exitum quaerente, foras extensam.* Discindebatur haec membrana forcice & stylo excavato, ne caput infantis laederetur. Frustra tamen expectabatur partus. Altera enim praeternaturalis membrana aderat, vulvam profundius claudens; qua pariter incisa, illico in lucem edebatur foetus, vivus, & robustus, superstiti matre, quae post aliquot septimanas optimè convaluit, & una cum prole pancreaticè vivebat, dum mirum hunc casum publico communicabat *Ruyschius.* Mirum est, duplici tali obstaculo non impeditam fuisse foecunditatem in hac muliere; de qua re dicendum erit in sequenti capitulo.

Facile patet, menstruorum suppressionem, a tali causa natam, non posse curari, nisi tollatur illud impedimentum Chirurgi manu. Tale impedimentum adesse cognoscitur, si debito aetatis tempore symptomata adsint fluoris menstrui instantis, nec tamen prodeat: si singulis mensibus eadem symptomata

(c) Academ. Annotat. Lib. IV. cap. X. pag. 49 & seq. (d) Anat. Lib. I. cap. 26. pag. 149. (e) Observat. Anatom. Chirurg. Centur. Observat. 22. pag. 21.

mata redeant, simulque uterus turgens magis magisque tumere abdomen faciat; si tumor ille inferiorem abdominis locum occupet, sphaericus, mollis, aequabilis; nec illum premendo ullus sentiat motus infantis (*f*); si diu duraverit hoc malum, abdominis tumor adeo augetur, ut superet multum ventris molem, quae in gravida muliere adest paulo ante partum. Simul membrana talis a sanguine incumbente tensa in vagina protuberat, quandoque & extra vulvam prominet.

Virginem viginti annorum, ob suppressa menstrua, jam a multis mensibus valetudinariam, de hypogastrii ponderositate & dolore intolerabili frequenter conquestam, curavit *Ruyfchius* (*g*) sola incisione cujusdam membranae pone membranam Hymenem sitae, & totam vulvam perfecte claudentis. Mirabatur autem, sanguinem, qui ilico a sectione, ad libras circiter quatuor, maximo impetu erumpebat, neutiquam coagulatum, multo minus putrefactum, sed nigricantem, fuisse. Alius casus legitur (*h*), de virgine viginti sex annorum circiter, cui nunquam menstruus fluor prodierat, sed acerbos dolores tumidi abdominis passa fuerat, auctos singulis tribus quatuorve septimanis; tandem & tumor in vulva apparuit, quem quidam pro hernia, alii pro uteri prolapsu, habuerunt. Dum dexterrimus & peritissimus Chirurgus *Sanniè* omnia sollicitè examinat, invenit tactu liquidum haerere pone hanc membranam, quam lanceola discidit, & mox magna sanguinis copia impetuose prorupit. Membrana illa pergameni habebat crassitiem, nec dolebat, dum discindere-tur: evacuato sanguine, os uteri exploravit, quod altiori loco situm invenit, quam solet esse in illis, quae nunquam pepererunt, sed in reliquis naturaliter se habebat. Perfectè curata fuit haec virgo, & post aliquod tempus menstrua debito tempore & copia fluxerunt: postea viro nupta foecunda fuit, & sana vixit. Sanguis autem, incisa membrana hac erumpens, boni coloris erat, admodum fluidus, & nullum spirabat foetorem: dum in vase exceptus reponeretur, incepit rarefcere, & fermentari, ita ut transcederet margines vasis, quamvis illi tribus digitis transversis eminent supra contentum in vase sanguinem. Plures in simili morbo tractaverat idem ille Chirurgus; sed in nulla invenerat membranam adeo densam, nec vaginam adeo exactè clausam.

Contingere etiam potest talis angustia vaginae, ut sanguis menstruus vel omnino non exire possit, vel saltem difficulter admodum; unde in hoc transitu grumescens viam arctam adhuc magis obturat. Dilatari tunc per artem vagina deberet; cujus satis mirum exemplum legitur (*i*), de muliere, cujus vagina per totam suam longitudinem adeo arcta erat, ut magna cum difficultate calamum scriptorium mediocris magnitudinis capere potuisset: unde matrimonium, ante triennium jam contractum, cum consummari non potuisset, irritum secundum leges declarandum erat; jamque in procinctu erat

ter-

(*f*) Astruc *Traité des maladies des femmes* Tom. I. pag. 258. (*g*) *Observat. Anatom. Chirurg. Centur. observ. 32. pag. 31.* (*h*) *Holl. Maatschapp. te Haerlem* Tom. V. pag. 424 & seq. (*i*) *Benevoli dissertazioni &c. e osservazioni* pag. 86. & seq.

termini statuti finis. Causa hujus angustiae in vagina cognita nulla erat. Simul vagina dura adeo erat, ut callosa videretur. Egregius *Benevoli* per aliquot dies fomenta emollientissima applicuit, deinde per totam longitudinem vaginae induxit pessarium ex *radice gentianae* paratum (qua solent Chirurghi uti ad dilatanda fistularum orificia); sensim autem adhibebat crassiora, donec sic dilataretur vagina, ut introduci posset medulla interior, quae in trunco frumenti Turcici continetur; pessarium inde factum, ab affluentibus humoribus turgens, majorem faciebat dilatationem; augebatur successive talis pessarii crassities; ultimo spongia, ritè praeparata, in eodem adhibebatur usus; quae potenter dilatare valet; injecto simul vino myrrhato ad sanandas leves excoriaciones, quae forte a pessariis illis dilatantibus oriri potuissent. Redeunti aegrae in patriam suasit, ut subinde repeteret spongiae applicationem, ut stabilis servaretur vaginae dilatatio. Post longum tempus spongiae usum intermisit, literisque datis ad *Benevoli* mandavit, se obtinuisse, quod speraverat.

Similis casus in *Academia Parisina* (k.) legitur; sed qui absque artis auxilio sanatus fuit. Foeminae, quae decimo sexto aetatis anno nupserat, vagina erat adeo angusta, ut vix calamum admitteret. Dolorem tensivum in utero sentiebat, menstruorum tempore; quae libere non fluebant; unde credebatur, vaginam adhuc angustiore esse prope uterum, quam circa exterius orificium. Frustra tentaverat juvenis & validus maritus viam parare: nihil tentari posse, crediderat Chirurgus. Post undecim annos gravida invenitur, licet vagina aequè arcta foret, ac ante. Omnes de partu futuro desperabant. Verum circa quintum graviditatis mensem sponte vagina incepit dilatari, atque circa finem, instante partu, debitam amplitudinem acquisivit, & mulier felicissime peperit.

Docent bini hi casus, magna prudentia opus esse, antequam statuatur, matrimonii consummationem impossibilem esse, ob nimiam angustiam partium genitalium in muliere.

§. 1291. **C**aeterum, ubi a stagnante liquido, huic conciliabitur fluor. 1. fotu, & frictu, pedum. 2. apertura venae in pede, & sanguine misso. 3. purgantibus Uterinis datis. 4. Emmenagogis. 5. Emplastris, fotibus, linimentis, vaporibus, calore. 6. ipsa vasa a plethora debilitata roborando per Chalybeata; & Adstringentia.

Agendum nunc erit de illis remediis, per quae effici possit, ut menstruus fluor, morbosè suppressus, denuo solita periodo prodeat. Cum autem antea patuerit, in variis regionibus, vario aetatis tempore prodire non tantum, sed etiam in eadem regione observari saepe notabilem diversitatem; imo & in eadem familia; hinc prudentia opus est, ne tota sanitas turbetur importunis auxiliis, dum nondum uterus paratus est, ut menstruum sanguinem

(k) l'An 1712 hist. pag. 48.

dimittat : hoc autem naturae, non artis, opus esse, antea pluribus demonstratum fuit. Si vel minimum de hac re dubium supersit, mollissimis tantum remediis locus erit; quae nempe sanguinem reddunt meabilem, & vasa ad facilè dilatationem disponunt. Urgere enim, & motum augere, per calida & acria remedia, quae in classe Emmenagogorum recensentur, dum nondum dispositae sunt viae, non caret periculo. Vidi aliquoties haemoptoën, validasque narium haemorrhagias, secutas fuisse; imo & per alia corporis loca exivisse sanguinem, dum ad prima pubertatis signa a mulierculis dabantur acria Emmenagoga virginibus: saepe tunc contingit, ut difficulter, & longo tempore, possit obtineri debita menstruorum, per solita loca, excretio.

Alterum, quod hic notandum, est, menstruum fluorem esse evacuationem sanguineam, adeoque supponere talem in corpore sanguinis copiam, ut absque sanitatis detrimento possit minui. Saepius autem menstrua deficiunt in illis, quae chlorosi, sive pallido dicto virginum morbo, laborant, in quo sanguis ruber deficit. Si talibus aegris per venae sectionem dematur pauculum sanguinis, quod adhuc adest, tanto magis languent, & tanto difficilius curantur. Prius ergo in his viscerum & vasorum robur restituendum est, ut ex ingestis bonus sanguis conficiatur, antequam sperari possit, ut debito ordine menstrua prodeant. Quomodo autem, & per quae remedia, hoc obtineri possit, dictum fuit antea ad §. 28 & 47, & adhuc quaedam dicenda erunt ad numerum sextum hujus paragraphi.

Ubi ergo pallent labia, gingivae, oculi, loca sub oculis laxa, inflata, tumet, totum corpus molle, frigidum, tumidulum, est; ad minimi corporis motum anhelant, hebetes, &, adiaphorae quasi ad omnia, languent & frigent, virgines, de Emmenagogis cogitandum non est, antequam per bonam medendi methodum restituta fuerit sanitas. Si vero floridus adsit in vultu color, calor acquabilis sit ad extrema usque, & signa, antè recensita, adsint, quae docent, urgeri vasa uterina, nec aperiri tamen, tunc locum habent illa auxilia, quae in hac paragrapho commendantur.

Stagnat autem, vel stagnare incipit, in vasis distentis uteri liquidum, vel quia illud minus meabile est, vel quia vasa nimis resistunt dilatationi requisitae, vel & quandoque utrumque vitium concurrat. Tunc Medici prudenter tentant sequentia.

1°. De his omnibus dictum fuit in *Capitulo de obstructione*; ubi simul etiam de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, actum fuit. Cum autem pedes & crura ab iliaceis arteriis externis sua vasa accipiant, uterus ab hypogastricis non tantum, sed ab iliaceis externis etiam, & variis inter se anastomosibus communicent (uti in *tabulis Eustachianis* (1) videri potest), facile patet, quare, per balnea laxatis pedum vasis, & dein per frictiones accelerato motu in iisdem, major copia sanguinis derivetur versus aortam, ubi in Iliacas dividitur, adeoque & magis tunc urgeantur uteri vasa; sicque sperari possit, illorum extrema ita dilatari posse, ut menstruum fluorem dimittant.

Si-

(1) Tab. XIII.

Simul notandum est, practicis observatis constare, calorem pedum prodesse menstruantibus; frigus autem nocere; imo quandoque subito menstrua supprimi, si admodum frigescant pedes; quod saepius observavi; praecipue si pavimento marmoreo frigido pedibus insistant diu. Solent enim ab hac causa sola, contractis spasmodice intestinis, dolores colici oriri molestissimi, in quibus magnum levamen sentitur, si pedes incaluerint, imprimis per frictiones. Omnia enim abdominis viscera male afficiuntur, dum pedes intense frigent; adeoque mirum non est, & uteri vasa stringi, sicque supprimi fluorem menstruum.

Balnea ergo haec, & frictiones, pedum profunt, frigus impediendo, & calorem revocando, ac augendo, in extremis corporis inferioribus; dum simul motum sanguinis accelerant, & copiam humorum augent in pedibus cruribusque. Cum autem extrema inferiora accipiant sanguinem ab Iliacis externis arteriis; uterus vero praecipue ab arteriis hypogastricis; hinc videtur sequi, tanto minus urgeri vasa uterina, quanto plus tument, & implentur, vasa pedum, ac crurum. Adeoque, si post balnea pedum ac fomenta adhibita, & per frictiones, aucto motu per arterias Iliacas, posset impedi, vel minui, trajectio sanguinis per arteriam cruralem, auferetur subito impetus, & copia, sanguinis per uterina vasa moti, sicque possent removeri obstacula, quae aliis resisterent remediis.

Pulchrum talis methodi exemplum legitur (m). Egregius apud Edinburgenses Medicus *Archibald Hamilton*, vocatur ad curandam virginem, cui circa vigesimum aetatis annum suppressa erant menstrua per septem fere menses: causa fuerat, quod fluoris menstrui tempore se exposuisset imprudenter frigori. Antea satis commoda sanitate fruebatur. Nullo Medici consilio usa fuerat; pauca tantum, muliercularum suasu, remedia adhibuerat, absque ullo levamine. Color incipiebat pallidior fieri; appetitus & digestio depravabantur; languor, nausea, & vomituritio, aderant; pulsus erat tardus & languidus; lassitudo magna impediabat solitum corporis exercitium. Caeterum nullo unquam pectoris morbo laboraverat, neque dolebant aut tuebant pudenda.

Duodecim diebus ante solitam menstruorum periodum exponebantur vesperi pudenda vaporis aquae tepidae, quotidie: post decem dies dabatur purgans aloëticum, a quo alvus quater evacuata fuit. Sequenti die, hora septima vespertina, splenium applicabatur cruralibus arteriis illo in loco, cui solet applicari premens cochlea (*tourniquet*) in extirpatione femoris; fascia circumducta premebatur arteria cruralis a splenio; sed non tam valide, ut mortificationis periculum foret, ob impeditum influxum sanguinis arteriosi in partes inferiores. Eodem tempore vaporis aquae tepidae exponebatur aegra.

Intentio Medici fuerat, praesens manere, ut effectum observaret sedulo, sed subito vocatus ad alium aegrum, abfuit per viginti horae minuta: dein rediens, invenit pulsum utcumque celeriore: post mediam horam elapsam incepit sentire pondus & plenitudinem in regione uteri, & languere. Cum
vero,

(m) *Essays and observat. Phys. and liter. Tom. II. pag. 403. & seq.*

vero, nec in capite, nec in pectore, molestiam sentiret, relicta fuit ligatura, & cardiaci remedii cochlear datum fuit. Sesqui-horae spatio, post primam applicationem ligaturae comprimentis, prodierunt menstrua. Cum autem pedes parum stupelcerent, relaxabatur ligatura; nec tamen removebantur splenia, nisi sequenti mane; dum menstrua fluere pergebant absque molestia; & continuaverunt per integrum triduum. Postea autem solita periodo menstrua prodierunt, & integra rediit sanitas.

An simile quid indicare voluit *Aegineta* (n), dum jubet, ubi statum mensium tempus propinquum est, vinculis constringere inferiores partes per tres vel quatuor dies. Verum, cum instat purgationis tempus, tunc voluit ligaturas solvi, & *myrrham*, *castoreum*, aliaque Emmenagoga, dari. In sequenti quidem capite (o) ligaturas commendat ad compescendam nimiam uteri haemorrhagiam, sed non in solis artibus inferioribus, verum & circa axillas, & circa inguina. Forte tunc molliorem tantum per vincula compressionem volebat, ut venis pressis sanguis non tanta copia rediret ad cor; quod magnum usum habet in haemorrhagiis sanandis, uti antea saepius dictum fuit. Ad menstrua autem provocanda solas partes inferiores ligandas suasit, neque tamen valida constrictio potuit fuisse, cum per tres vel quatuor dies manere deberet ligatura. Verum minuta venarum amplitudine per fascias in extremis inferioribus, arteriae iliacaе externae minus facile depleri poterant in venas turgidas & plenas; adeoque plus urgeri debebant vasa uterina toto illo tempore, quo ligaturae manebant applicatae.

2°. Cum in suppressione mensium retineatur ille sanguis, qui singulis periodis evacuari solebat, augebitur ejus copia, & quidem eo plus, quo major sanguinis quantitas per uterina vasa exire solebat: antea enim dictum fuit, magnam varietatem hic observari in variis foeminis. Ad minuendam ergo plethoram, a retentis mensibus natam, conducet sanguinis missio. Unde etiam, quando proveciore aetate cessant menses naturaliter, venae sectionem, & frequentius repetitam quidem, consulunt multi. Tamen hoc non universaliter verum esse videtur: si enim sensim minuatür fluor menstruus copia, & periodorum intervalla prolongentur, neque plethorae signa adsint, tunc sanguinis missione opus non erit. Non enim adest menstruorum suppressio; sed cessatio naturalis; quae turbari non debet. Si autem circa quadragesimum quintum annum subito supprimantur menstrua, quae hactenus solitam periodum servaverant, a valido v: g: animi affectu; si tensio & obtusus dolor circa lumbos, inguina, pubem, adsint; tunc venae sectio proderit.

Ut autem certo indicetur venae sectio in mensium suppressione; debent adesse signa plethorae; si enim menstrua defecerint, ob boni sanguinis inopiam, in exhaustis per morbos praegressos corporibus, repletio indicatur, non evacuatio. Ubi autem ipsa plethora degeneraverit in cacochymiam, neque tunc venae sectio requiritur semper, sed aliae potius evacuationes, quae non minuunt boni sanguinis copiam, sed vitiosos humores e corpore educunt,

(n) Lib. III. Cap. 61. pag. 52. Versa.

(o) Ibidem.

vel illos sic mutant, ut denuo sanorum humorum indolem acquirant; de qua re ad sextum numerum in hac paragrapho agetur. Monuerat *Manningham* (p) sequentia: *Hydrops in ventre a mensuris, magna ex parte, vel omnino, deficientibus plerumque oritur.* Si ergo *Hydrops* jam natus esset ab hac causa, sanguinis evacuatio non conduceret; licet quandoque prodesse potuisset in ipsa mensium suppressione, quae secuti *Hydrops* causa fuit. Satis bene hoc notavit *Helmontius* in loco antea citato (q), ubi de hac re agit, dicens; *Nam primo peccat abundantia bona, dein superfluitate onerosa, mox privatur vita, & virus evadit.* Unde concludit sequentia; *Peccatur ergo a scholis, per venae sectiones, dum virgines, ex parte menstrui, palpitationem sentientes, succurrere satagunt, sine distinctione.* Nam quanquam menstruum primi gradus, per phlebotomiam revulsam, palpitationes sedet: in tertio tamen menstrui gradu, exitiale remedium praedixi archiatri nostris. Imo addit, quod virgines repente extinctas viderit, propter phlebotomiam, se invito institutam.

In initio ergo ad solvendam plethoram sanguinis missio utilis erit; serius autem, ubi plethorae successit cacochymia, non nisi magna cum cautela. Poteritque hic locum habere monitum illud *Celsi* (r) de Venae sectione (cujus alia occasione ad §. 390. 1. mentionem feci); *quod nempe inutilis sit, cum jam spatio ipso materia vel exhausta est, vel corpus corrumpit, ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum.*

Ad minuendam vero sanguinis boni copiam, pertusio cujuscumque in corpore venae sufficeret: tamen videmus, omnes fere Medicos suadere, ut venae sectio in pede instituat. *Galenus* (s) hoc absolute jussit: *Nam plenitudines, a suppressis mensibus ortas, omnino per crura evacuabis, sive venam secare oportet, sive scarificare.* *Settae enim in cubito venae mulierum revellere purgationem assolent.* Simul monet, non esse prorogandam in his evacuationem; & si angustas venas haberent, praeferebat scarificationes; quas & menses provocare monuit. Idem affirmavit *Oribasius* (t), scarificationes laudans in suppressione menstruorum: *Statutum autem purgationis tempus expectare oportet, tuncque, quum nihil vel parum sponte fluxerit, eatenus detrahente hoc auxilio uti debemus, quatenus usus postularit.* Videtur autem per haec indicare tantum voluisse, scarificationibus talem copiam sanguinis demendam esse, qualis post suppressa, vel multum imminuta, menstrua maneret in corpore superabundans. Verum & ad promovendum menstruum fluorem prodesse scarificationes, docent illa, quae mox sequuntur; *Quibusdam etiam mulieribus, ut de more menstruae purgationes iterum redirent, hoc auxilium maxime contulit; nam continua in inferiores partes sanguiniseductio, inclinationem, viamque, ipsi praebet.*

Post circulationem sanguinis cognitam, clarius intelligitur utilitas Venae sectionis.

(p) *Artis Obstetr. Compend.* pag. 50. (q) In capitulo *Lunare tributum* pag. 584. col. 2. (r) *Lib. II. cap. 10.* pag. 80. (s) De curandi ratione per venae sectionem cap. 11. *Charter. Tom. X.* pag. 440. (t) De Cucurb. Scarificat. *Hirudin. &c. Cap. xx.* *Ibid.* pag. 458.

sectionis in pede, ad menstrua provocanda, non quidem in omni suppressione menstruorum, sed saepe tamen. Si tensio & ponderis sensus circa pubem & inguina adsint, & lumborum dolor, circa tempus periodi menstruae, novimus, vasa uteri repleti, distendi, nec tamen ultima extrema arteriarum, in cavum uteri hiantium, satis aperiri, ut distendentem sanguinem transmittant. Si ergo post balnea, imprimis vaporis, laxentur haec vasa, & simul tunc augeatur motus per vasa impleta, spes est, resistantiam circa fines vasorum superari posse ita, ut menstrua prodeant cum levamine omnium molestiarum. Ad numerum primum hujus paragraphi dictum fuit de compressione arteriarum cruralium facta, & quidem hac spe, ut sanguis per arterias iliacas motus, non potens libere per arterias crurales transire, urgeret fortius vasa uterina, sicque resistantiam circa fines illorum superare posset. Per venae sectionem autem in pede acceleratur motus sanguinis, & liberior redditur, per arteriam cruralem illius lateris, in quo vena aperta fuit; adeoque minus urgentur vasa uterina; & inde a quibusdam conclusum fuit, sanguinis missionem in pede minuere quidem sanguinis copiam, sed caeterum potius nocere, quam prodesse, in provocandis menstruis suppressis.

Considerandum autem est (vide §. 106. 8.), per ipsam plethoram majora vasa distendi, secretiones per minora vasa mutari, venas comprimi, extrema vasorum arteriosorum orificia a turgentibus majoribus ramis arteriosis claudi, hinc liberam circulationem suffocari. Dum ergo vasa uterina sic distenta sunt, se contrahere non possunt, nec promoverè contentum sanguinem; unde omnia hic ad stagnationem disponuntur. Simul ac aperta vena in pede sanguis celerius, & majori copia, pellitur in cruralem arteriam, uterina vasa minus urgentur, minus distenduntur; hinc arteriae se contrahere incipient, sanguinemque promovebunt in venas, quae liberrime se evacuare poterunt in venas Iliacas, jam minus plenas. Libera redibit hinc circulatio per uteri substantiam, arteriarum ultima extrema facile dilatabuntur, & restituetur menstruus fluor, antea suppressus, sive a plethora totius corporis, sive a plethora solius uteri; uti antea ad §. 1284. dictum fuit.

Notum est, in valde plethoricis motum sanguinis fere suppressi; unde, vasis sanguineis turgidis, hebetes, obliviosi, torpidi, apparent. Simul ac larga sanguinis missione solvitur haec plenitudo, motus redit per vasa; pulsus, antea suppressus, evadit validus, & acceleratur; vires corporis, torpore excusso, crescunt subito; circulatio humorum per omnia vasa redditur liberrima. Si haec applicentur utero, in suis vasis distento a sanguine accumulato, qui per extrema promoveri nequit, patebit ratio utilitatis, quam in tali casu a venae sectione in pede instituta exspectare licet.

3°. Si a plethora totius corporis suppressi fuerint menses, tunc post sanguinis missionem purgantia, antiphlogistica dicta, quae solvunt & evacuant humores, absque augmento motus circulatorii, conducerent; qualia ex *tamarindis*, *foliis senae*, *cremore* & *crystallis tartari*, &c., parantur; de quorum usu in cura morborum acutorum saepius dictum fuit.

Verum purgantia uterina solent plerumque vocari illa, quae una cum vi cathartica omne lentum mucosum fundunt, attenuant, & simul calefaciunt,

ac amarore bilis defectum suppleant, aut ejus inertiam corrigunt. Haec autem imprimis locum habent, dum post mensium suppressionem virgines in mucosam frigidam lentam cacochymiam vergunt, vel etiam, ubi menstruis carent, quia cacochymicae sunt. Simul solent tunc primae viae viscosa faburra gravari, quae solvi prius, dein expelli de corpore, debet; & solent plerumque praemitti usui remediorum, quae ad sextum numerum hujus paragraphi laudantur. Monuerat Hippocrates (u); Si vero menses omnino non prodeant, pro morbo crassi, lenti, & glutinosi, redduntur. Imprimis igitur ventrem sursum ac deorsum purgare oportet. Per ipsos enim concussus, qui ab his remediis excitantur in corpore, spes est, menstruum fluorem promoveri posse; dum simul omne lentum & glutinosum funditur. Etiam alibi (w) post vaporis balneum utero applicatum suadet, alvum subducere medicamentis deorsum purgantibus; cum hac tamen cautela, ne fiat superpurgatio; quae nimia evacuatione debilitaret.

Ob hanc causam inter purgantia uterina ad hunc numerum in *Materia Medica* recensentur, *myrrha*, *gummi ammoniacum*, *bdellium*, &c.: quae leviter tantum alvum movent, & non nisi in majori dosi hunc effectum praestant, dum simul fragrantia aromatica, nervis adeo amica, totum tractum primarum viarum replent, flatus, saepe in tali casu adeo molestos, discutunt, & languentem horum viscerum actionem grato, non nimis calefaciente, stimulo excitant.

Primum locum fere inter purgantia uterina occupat *Aloë*, quam ventriculum roborare omnes affirmaverunt Medici, dum tamen simul alvum subducit. Unde *Celsus* (x), dum purgantia remedia recenset, dicit: *Sed medicamentis stomachum fere laedunt. Ideoque omnibus catharticiis aloë miscenda est.* Hoc remedium datum, refracta dosi, & saepius, ad grana tria vel quatuor, vel & mistum cum modo laudatis gummi aromaticis, egregium in suppressis mensibus usum praestat, uti & in retenta per haemorrhoides consueta sanguinis evacuatione. *Aloë* omnia Elixiria, proprietatis dicta, ingreditur, quae additis *croco* & *myrrha*, quandoque & aliis remediis, in officinis proflare solent. His similis compositio, *massa pilularum Ruffi* dicta, ubique in usu est, quae ex *aloë*, *croco*, *myrrha*, conficitur; unde & Elixirium proprietatis siccum a quibusdam vocatur. Omnia haec solent tali exhiberi dosi, ut leniter tantum alvum subducant, absque virium debilitatione.

Mirum forte videri posset, quod inter purgantia uterina, recenseantur *Bryonia*, & *Colocynthis*; quae merito acerrimis purgantibus adnumerantur. Sed & haec minuta dosi adduntur tantum lenioribus remediis uterinis, vel exhibentur sic praeparata, ut nocere non possint. Sic in succo *Bryoniae* subsidens foecula alba laudatur a quibusdam Medicis, quam aliquando in aliis morbis dedi ad grana triginta, sequente unica tantum alvi subductione. Aquas dictas hystericas, in quibusdam Dispensatoriis, ingreditur *Bryoniae* radix; verum haec
vel

(x) De mulier. morb. Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VII. pag. 732.

locis in homine cap. 18. Ibid. 377.

(w) De

(x) Lib. II. cap. 12. pag. 84.

vel destillatione parantur, & tunc amarities, ac vis purgans, in extracto manent, & tuto usurpari potest aqua spirituosâ, quæ alembicum transcendit; vel si sola infusione conficiantur hæc remedia, tunc guttatim solent præscribi, ut vis solvens hujus plantæ, adeo laudata ab omnibus, efficaciam præstare possit absque catharsi; quæ adeo valida est in majori quantitate, ut dura melleorum ilia hanc ferre possent tantum. Sic & in *Dispensatorio Viennensi*, ex succo radicum *Bryoniæ*, *artemisia*, *ruta*, *sabina*, aliisque uterinis remediis dictis, addito vino generoso, destillatur aqua *Bryoniæ composita*; quæ tuto adhiberi potest, & alvum non movet.

Idem verum est de amarissima *Colocynthide*, quæ, dum in pulverem teritur in officinis, quandoque adstantes purgat, si diutius in aëre his pulvisculis pleno morati fuerint. Solet & unguentis admisceri, quæ abdomini illinuntur, ut alvus moveatur. Arabes Medici frequenter utebantur *Colocynthide*; sed ex ejus pulvere, addita mucilagine *gummi arabici*, parabant massam; unde formabantur rotulæ, quæ *Trochisci Albandal* vocantur in officinis: sic molli hac mucagine conabantur minuere metuendam *Colocynthidis* acrimoniam. Quandoque jufferunt, ut trochisci illi denuo in pulverem comminuerentur; qui mucagine *gummi arabici* iterum impastabatur; imo hoc repetebant in tertiam vicem usque.

Raro hodie sola *Colocynthidis* adhibetur, ut purgetur alvus; sed solet aliis purgantibus unum alterumve granum addi, ut efficacius agant, imprimis in talibus hominibus, quorum alvus segnius movetur a catharticis remediis. Ob hanc rationem ingreditur plures compositiones purgantes officinarum, *Confectionem Hamech*, *Extractum Catholicum*, *Pilulas Cochiae*, &c.

Cum autem in teneris virginibus ab acrioribus purgantibus remediis abstinendum esse, prudentia suadeat, patet satis, *Colocynthidem* inter purgantia uterina vix locum habere posse.

Sed alium insignem usum habet hoc remedium, si nempe octava grani pars detur omni trihorio, vel quadrihorio; tunc enim non purgat; sed in corporibus languidis, & pituitosis, mira satis præstat, dum leniori stimulo calorem & motum auget. Commode exhiberi poterit, si *myrrhæ*, *galbano*, & similibus hic laudatis, addatur *Colocynthidis* pulvisculus. Olim remedium arcanum circumferebatur, quod nil erat, nisi tinctura *Colocynthidis*, spiritu vini parata, additis *Caryophyllis aromaticis*, ut minus cognosci posset, ex quibus constaret *tinctura aurea* (sic enim vocabatur); quæ multis profuit; ubi nempe frigida, lenta, cacochymia menstrui fluoris suppressionem fecerat.

4. Generale admodum Emmenagogorum nomen est, & non omnia remedia, hoc nomine donata, conveniunt omnibus; unde magna hic prudentia, & delectu, opus est. Pleraque remedia, quæ laudari solent ad hunc usum, calida & aromatica sunt; imo quædam ex his non nisi cum cautela adhiberi possunt. *Marum* fragrantissimum aroma spirat, sed summopere calidum, ita ut ignis fere instar nares feriat; hinc plerhoricis, calidæ temperiei virginibus, nocere posset; in frigidioribus quidem toleratur; sed cum aqua infundi hujus plantæ folia debent, ut acre illud aroma diluatur. *Sabina* inter omnes fere herbas cognitâs maximam copiam olei essentialis largitur, satis acris, aromatici;

ita ut *Celeb. Hoffmannus* (y), hac herba, per vesicam (ut vocant) cum aqua destillata, potuerit ex singulis libris uncias fere tres olei stillatitii elicere, saltem ex duabus libris, destillatione rite peracta, quinque uncias talis olei obtinuit. Simul aliis observatis constitit, *Sabinae* infusum, vel decoctum, si sanguini recens misso affundatur, magnam ipsi fluiditatem conciliare, & rubedinem intensam (z). Cum autem plantarum aroma in oleis stillatitiis haereat concentratum, facile patet, quantum stimulum *Sabina* corpori applicare possit, dum simul vi sanguinem solvendi pollet. Cum scelestae mulieres quandoque hac planta, & ejus oleo stillatio, abusae fuerint, ut abortum facerent, hinc in quibusdam locis lege cautum est, ne petentibus detur haec herba, vel aqua ejus stillatio, aut oleum, nisi ex praescripto Medici. Huic plantae, odore, sapore, & viribus medicatis, satis similis est *Thuya*, semper virens pariter arbuscula. *Artemisia*, *Cardiaca*, longe leniorem efficaciam habent: imo *Sambuci* flores gratam spirant fragrantiam quidem, sed refrigerant potius; unde in calidis morbis, tam interno, quam externo, usu, toties adhibentur. Reliqua medicamenta, in *Materia Medica* ad hunc numerum recensita, aromatica quidem sunt, non tamen comparanda cum calidissimis illis, de quibus statim dictum fuit.

Unde patet, laudata Emmenagoga non posse indiscriminatim adhiberi, sed prudentem Medicum in singulis aegris perpendere debere, quatenus ex his tuto dari possint; & si indicatio Medica doceat, urgentia remedia in suppressione mensium exhibenda esse, a lenioribus incipere, sensimque ad acriora pergere, suadet prudentia; optimum videtur, si una cum his calidioribus remediis, humectantia, emollientia, lenientia, dentur; qualis methodus laudata fuit ad §. 75, ubi agebatur de cura morborum, qui glutinosa spontaneo originem debent. Illud autem videtur & voluisse *Celeberrimus horum Aphorismorum auctor*, dum in *Materia Medica* commendat stimulantia, quae ad §. 75. n°. 5. laudantur; sed simul his addit, quae ad §. 54. n°. 4. recensentur; ubi ad curam morborum viscerum fortium & rigidorum laudantur, & recensentur, humectantia, lenientia, & demulcentia, remedia.

Hujus methodi vestigia etiam apud *Hippocratem* habentur; acria enim remedia commendavit, sed simul addidit mollia (a). *In mensibus autem, si quidem sanguis erumpat* (satis est); *sin minus, cantharides quatuor, resectis pedibus, alis, & capite, bibat, poeoniaeque nigrae grana quinque, & sepiae ova, linique semen, ex vino. Quod si dolor, sique stranguria, detinuerit, in aqua calida desideat, & aquam mulsam aquosam bibat*: Imo, si non prodeant menses, haec repetenda voluit, jussitque, ut *in purgatione mercurialem edat, & polypos coctos, cibisque mollibus utatur*: similia alio in loco (b) habet; ubi & medicamentum, ex cantharide confectum, apponi jussit ad uteros; postero vero die adipem anserinum; & paulo post, bis de die calida lavari, praecipit.

Ex

(y) Observat. physic. chemic. pag. 8.

(z) Schwencke Haematol. pag. 187.

(a) De Natura Mulier. Cap. 8. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(b) Ibid. Cap. 18. pag. 689.

Ex his, & pluribus *Galen*, aliorumque Veterum Medicorum, locis, satis constat, novum non esse, si acria remedia ad curationem suppressionis menstruorum adhibeantur; sed & simul patet, quod & in victu, & in curatione, mollia, diluentia, demulcentia, simul propinaverint.

Postquam vis electrica morbis curandis adhiberi coepit, observatum fuit, mensium fluorem ab hac auctiorem fieri, quam antea unquam fuerat; imo &, antequam menstrua prodirent, & dum cessarent, fluorem album experta fuit mulier, a quo tota vita fuerat libera (c). Verum vis electrica, fulminis instar, uno momento penetrat per omnia; hinc & vasa aperiuntur, & humorum celeritas augetur.

Cum autem & a majori lentore stagnare possint liquida in vasis, hinc clari Medici magnam spem posuerunt in talibus remediis, quae una cum stimulo vim solventem haberent. *Celeberrimus Mead* (d) ad hunc scopum commendavit inter alia mercurium sexies sublimatum. Prae reliquis omnibus autem laudavit *Helleborum nigrum*; quem vix unquam spem fefellisse, meminerat. Dabat autem tincturae Hellebori nigri cochleare minimum, ex aquae tepesfactae haustrilo, bis de die. *Et illud quidem notabile observavit, quod quotiescumque, aut propter malam conformationem partium, aut alia quacumque de causa, sine effectu datum esset hoc medicamentum, sanguis per alias vias propulsus fuerit. Unde clarissime constat, quanta vi sanguinem propellendi polleat ista medicina.*

Alii laudaverunt alia, sed fere semper talia, quae vel aucto humorum motu, vel solvendi virtute, vel utrisque simul, suum praestarent effectum. Si autem vires expellentes excitantur stimulantibus remediis, antequam fluxile reddatur illud, quod exire debet, & emissaria, per quae eliminari debet, aperta fuerint, a calidis Emmenagogis exasperantur omnia mala, & quandoque periculosa haemorrhagia per alias corporis partes sequuntur, pertinaciter constrictis manentibus uteri vasis. Unde hic locum habet salutare illud *Hippocratis* (e) monitum, cujus alia occasione memini ad numerum 13. §. 605; *Corpora, si quis purgare voluerit, meabilia (εποα) facere oportet.* In hac re diligentes fuerunt Veteres Medici; & conabantur, vasis faciliorem dilatabilitatem conciliare, antequam darent stimulantia Emmenagoga; vel saltem his addebant emollientia; uti patebit sequenti numero.

5°. Quantum boni exspectaverit *Hippocrates*, in promovendo fluore menstruo, a faciliore dilatabilitate vasorum uteri, patet inde, quod conjugium suaserit virginibus, & integram sanitatem promiserit, si conciperent. Notum est, vasa uterina graviditatis tempore adeo dilatari sensim, ut calami amplitudinem, imo majorem etiam, acquirant illa, quae in utero non gravido nequidem oculis apparebant. Unde etiam toties contingit, ut post puerperium redeant menstrua longe copiosiora; cum vasa, graviditatis tempore adeo dilatata, nondum pristinum robur acquisiverint. Recenset *Hippocrates* (f) mo-

lestæ

(c) De Haen Rat. Medend. part. 3. pag. 241.
dic. pag. 246. 247.

(d) Monit. & praecept. Medic. Tom. IX. pag. 38.

(e) Aphor. 22. Sect. I. Charter. Tom. VII. pag. 679. 680.

lesta Symptomata, quibus viro maturae virgines afficiuntur, cum sanguis in uteros confluit, velut effluxurus, & tamen effluviū non habet; deinde dicit; Ego vero impero, virgines, his pathematis affectas, quam citissime viro jungi. Si enim conceperint, sanae evadunt. Observatum fuit, uti postea in graviditatis morbis dicitur, uterum in animalibus, post coitum dissectis, leviter quasi inflammatum apparuisse; dum rubebant loca, quae antea pallida fuerant reperta; adeoque magis dilatata erant vasa, cum sanguinem rubrum admitterent. In alio loco (g), postquam varia suaserat ad tollendam mensium suppressionem, addit ultimo; Morbo autem liberabitur, ubi conceperit. Majorem adhuc effectum speravit, si peperit mulier (h); De mulierum morbis sic enuncio; mulierem, quae non peperit, gravius & celerius a mensibus, quam partum expertam, aegrotare. Quum enim pepererit, ei venulae ad menstrua sunt meabiliores (ἑυρωτερὰ τὰ φλέβια). Meabiles autem ipsas faciunt lochia; quae purgatio quaedam est &c. His ita constitutis, quum mulier puerperii purgamenta experta fuerit, minus laboriose menstruis purgatur. Imo, cum vasa illa, jam tantam dilatationem passa graviditatis tempore, facilius distendi possint, minus dolebit mulier, partum experta, a menstruis retentis. Quod si mulieri, quae jam peperit, affectio aliqua oboriatur, ita ut procedentes menses rite repurgari nequeant, ea facilius, quam si haud peperisset, laborem feret. Assueti namque sunt uteri, & corpus, ut impleatur, idoneum, nimirum utero gerenti, simulque magna est in corpore amplitudo.

Cum autem non omnibus virginibus possit dari consilium de matrimonio ineundo, hinc omnia molimina artis adhibentur, ut vasa uterina cedant facilius, & sanguinem, quo distenduntur, dimittant per extrema orificia. In his operosus admodum fuit Hippocrates, ut calore blando, humectante, foveret haec loca. Sic (i) aquam calidam ad uteros, & ambientia loca, affundere, cosque ac crura excalescere iussit. (k). Totum corpus, ac praesertim uteros, leniter foveri, & bis de die calida lavari, praecepit. Alibi (l), calida lavare, crebroque toto corpore insidere, interdumque ad umbilicum usque fovere, intermissione vero facta, ea a quibus repurgetur, neque mordeatur, in subditio apponere, mandavit. Dum autem reliquum corpus non indigeret medela, sed uteri per se morbum haberent, solos uteros fovebat balneo vaporis, sic directo per arundinem, ut calentis aquae, non nimium fervidae tamen, ascendens vapor in uteri cavum venire posset (m); simulque methodum, & cautelas necessarias, describit. Addit tamen & huic vaporis allii fragrantiam, ut emollitam uteri internam superficiem leniter stimularet tantum; monet enim, non debere conteri allia, dum aquae infundentur; ex contritis enim, uti notum est, penetrabilis halitus quaquaversum diffunditur, ita ut adstantium oculi lacrymentur ilico. Alio in loco suadet (n), ut ventri ap-
pli-

(g) De Natur. Mulieb. Cap. VIII. Ibid. pag. 685.

(h) De Mulier. Morb.

Lib. I. Cap. I. Ibidem pag. 728. 729.

(i) De Mulier. Morb. Lib. 2.

Cap. 27. Ibid. pag. 816.

(k) Ibid. Cap. 28.

(l) Ibid. Cap. 37.

pag. 820.

(m) Ibid. Cap. 20. pag. 808.

(n) De Superfoetatione

Cap. XVII. Ibidem pag. 869.

plicentur pelles agninae calidae, lana sua adhuc tectae; & similia plura hinc inde passim laudat. Plura artis molimina, ut emolliantur vasa uterina, ad promovendum fluorem menstruum, collecta legi possunt (o) apud Moschionem, ubi balneis, fotibus, inunctionibus, pessariis, frictionibus, cucurbitulis, curam aggreditur retentionis inmenstruorum, vel quando cum dolore & stranguria purgantur. Pessaria autem in virginibus vix locum habent, ne vis aliqua pudoris claustro inferatur. In Materia Medica ad hunc numerum *Emplastra, fomenta, unguenta, linimenta, vapores*, recensentur, quae embliendo, lubricando, solvendo, stimulando, calefaciendo, inservire poterunt, prout diversa indicatio Medica postulat.

6. Antea, ubi ad §. 25. de causis nimiae debilitatis fibrarum solidarum corporis agebatur, dictum fuit, nimiam distractionem fibrarum & vasorum talem laxationem producere. Sed & ad §. 106, inter effecta plethorae, nimia dilatatio vasorum fuit recensita. Adeoque si vasa, nata ob mensium suppressionem plethora, nimis distenta fuerint, & diu, merito talis debilitas praevideatur, five in vasis uterinis, five & in reliquis corporis vasis; unde chalybeata, & adstringentia, remedia tunc usum habent, uti dictum fuit ad numerum quartum §. 28. Accedit, quod corporis habitus in mulieribus laxior solet esse naturaliter; unde roborantia remedia optimè ferunt. Monuit illud Hippocrates (p), dum dicit; *Mulieres autem siccioris victus ratione sic uti oportet. Sicca namque cibaria ad muliebrium carniuum molliem magis sunt idonea, & meraciores potus ad uteros, & foetus nutritionem, meliores existunt*: Veritatem moniti hujus Hippocratici quotidie vident Medici in illis locis, ubi, pessimo more, tepidis aquosis potibus indulgent mulieres, imprimis, si simul sedentariam vitam degunt. Molles, flaccidae, inertes, vivunt, vix foecundae, & si conceperint, frequenter abortum patiuntur. Sapiens Lycurgus (q), *Corpora virginum, cursu, lucta; discorum & telorum jactu, exercuit, ut & foetus radix, validum in valentibus exordium sumens, germinaret melius, atque illae, strenue partus exipientes, bene & facile adversus puerperii decertarent labores*. Sapienter sic futurae progeniei curam gerebat Legislator, cum molles & delicatulae, licet robustis & validis jungantur viris, debilem & morbosam prolem in lucem edant.

Verum & chalybeata, & roborantia, locum habent in pallido virginum morbo; in quo totum corpus tumet leucophlegmaticum, & loco boni sanguinis mucosus iners humor per vasa fluit; in illis deficiunt menstrua, quia deest sanguis, & omnia languent in corpore. Tunc ferri limatura, una cum aromaticis & roborantibus, in vino infusa, si ter de die talis vini medicati uncia detur, pulcherrimè prodest. Usui hujus remedii solet praemitti lene purgans, ut primae viae liberentur ab omni sorde glutinosa; dum v: g: per triiduum sumunt mane jejunae quindecim aut viginti grana *massae pilularum Ruffi*, vel similis officinalis compositi. Mirus, & saluberrimus, tunc sequitur effectus: intra paucos dies, enim tumor albus corporis incipit subsidere, labia &

(o) N°. 126. Apud Spach. pag. 11. & Ibid. Harmon. Gynaec. part. postèr. Cap. 2. pag. 20. (p) De Salub. victus ratione textu 24. Charter. Tom. VI. pag. 233. (q) Plutarch. Tom. I. pag. 47.

gingivae, quae antea pallecebant, incipiunt subrubescere, color roseus genis redit; dumque antea ad minimum corporis motum anhelae torperent desides, sensim redit pristina alacritas, & intra tres quatuorve septimanas omnes corporis functiones restituuntur. Adest tunc bonus sanguis, & menstrua brevi post prodeunt sponte, & debita periodo redeunt; modo velint renatis per talis remedii usum viribus, corpus movere. Si enim sanatae jam denuo tepidis aquosis potibus indulgeant, sedentariamque vitam ducant, in pristinum morbum recident quam certissime. Saepius mihi contigit, ut ter, imo quater, eandem curationem repetere debuerim biennii spatio, antequam resipiscentes monitis obedirent: quod nisi fiat, tandem iners ille languor nullis cedit amplius auxiliis, & postquam hebetes, obliviosae, torpentes, per plures menses morbosam traxerunt vitam, pereunt lethargo.

In tali casu profunt haec remedia; & nocet venae sectio; dum pauculum illud rubri sanguinis, quod adhuc per vasa fluit, demit de corpore. Ubi autem color ruber in labiis, gingivis, oculorum canthis, apparet, una cum calore totius corporis, & venis turgentibus, simulque fluoris menstrui suppressio adest, tunc nocerent talia vina medicata certissime; uti & omnia Emmenagoga calida, & motum augentia. Adest enim tunc copia sanguinis, & quidem nimia: hinc venae sectio in pede, balnea, fomenta, &c., quae uteri vasa, nimis resistentia, laxant, locum habent. Videri possunt & illa, quae §. 1083. de cura *Epilepsiae*, natae ab interceptione illorum, quae olim excerni solebant, dicta fuerunt.

Ex quibus omnibus apparet, prudentem delectum remediorum Emmenagogorum requiri quam maxime.

Caeterum talis vini medicati formula in *Materia Medica* ad §. 1250. habetur. Interim hoc monendum credo, nimis parvam copiam vini adscriptam fuisse. Librae sex vini Rhenani loco librarum duarum sumantur, ne nimis meracum fiat remedium; & hoc facto, sufficiet adhuc, unciam hujus vini medicati sumere ter de die. Tutius enim haec dantur minori dosi, longiori tempore continuanda.

§. 1292. **S**ublata his morbi scaturigine, solent omnia fere mala (§. 1285. 1286. 1287.) sponte evanescere. Vel curantur ex natura & cura ejus morbi, cujus imaginem referunt quam proxime: quod facile ex antedictis fit.

Antea, ad numeros in textu citatos, recensita fuerunt plura mala, quae a sola suppressione menstruorum nasci, observatum fuit. Pleraque ex his solent sponte evanescere, dum fluor menstruus, copia debita, & solita periodo, redit. Sed & simul notatum fuit, depravari ab hac causa posse fere omnes functiones, naturales, vitales, animales; si ergo diuturna fuerit obstructio mensium, possunt superesse postea mala, quae peculiarem medelam requirunt; licet menstrua debito ordine redierint. Sic pariter, dum sanguis menstruus per insolitas vias exit de corpore, potest superesse debilitas vasorum in illis

locis, per quae exivit, postquam naturali lege per vasa uterina inceperit excerni. Verum ex illis, quae ad §. 1287 dicta fuerunt, constat, saepe labefactari ab hac causa omnia viscera; unde & a vasorum laesione, aut humorum degeneratione varia, infinitum morborum genus nasci poterit; qui, restituto jam fluore menstruo, supersunt, & curationem poscunt, quae saepe facilis non est. Omnium talium malorum curationem hinc tradere, supervacaneum foret, cum de plerisque antea jam actum fuerit. Commode autem reduci poterunt ad naturam, & curam, illorum morborum, quorum imaginem quam proxime referunt.

Sic v: g: ad §. 1286. dictum fuit, interceptos menses quandoque ad pulmonem ferri, & haemoptöen inde nasci. Si quid mali inde contraxerit pulmo, facile patet, illam tunc conducere medelam, quae in *Capitulo de Phthisi* laudata fuit. Monitum fuit pariter eadem paragrapho, a suppressis mensibus dura tubercula in mammis gigni, quae curam scirrhi requirunt. Monuerat *Hippocrates (r)*; si menses prodeant quidem, sed pauciores, quam conveniant, ferantur, inter alia mala etiam contingere, quod sequitur; *Dolet alias atque alias corpus, maximeque lumbos, & spinam, & inguina, manuumque & pedum articulos. Neque haec simul dolent, sed vicissim, quocumque secretus sanguis, qui uteris inesse nequit, impetum fecerit, & qua parte corporis decubuerit, tumor existit &c.*: paulo post addit, quod quandoque *claudam reddiderit, aut aliquas partes impotentes effecerit, si sanguis, prae rigore, & cibi fastidio, quemcumque in locum irruerit, circa nervum concretionem habuerit.* Facile patet, curam talium malorum vel ad Paralysis, vel ad Morborum Articularium, medelam spectare. Idem & de reliquis verum est.

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 733. 734.

MORBI GRAVIDARUM.

§. 1293. **P**ostquam gravida est foemina, plurimis afficitur malis ex sola graviditate oriundis.

Facile patet, hic tantum agi de illis morbis, qui a graviditate, tanquam causa, pendent; non autem de illis, qui graviditatis tempore contingunt quidem, verum aliis causis originem debent. Gravidac enim quibusvis aliis morbis sunt obnoxiae.

Patet ex Physiologicis, insignem, & subitam, mutationem fieri in utero, tubis uteri, & ovariis, illo tempore, dum Veneris oestro percita mulier foecundo maris femine impletur, & concipit (s). Plura etiam observata docent, solito majorem in coitu voluptatem percipere mulieres, dum impraegnantur. Unde & haec mutatio in organis muliebribus, generationi dicatis, conceptionis tempore major creditur merito, quam si coitus absque impraegnatione sequente peragatur.

Antea autem ad §. 1285. dictum fuit de mirabili illo imperio regiminis (sic dicto ab *Helmontio*), quo uterus affectus, a leviori etiam causa, functiones vitales, animales, naturales, turbare possit, & variis quidem ac miris modis. *Hippocrates* jam notaverat, similia conceptus tempore contingere (t). Sic enim habet: *Liquido autem constat harum rerum peritis, quod mulier, ubi concepit, statim inborrescit, & incalcescit, ac dentibus stridet, & articulum, reliquumque corpus, convulsio prehendit, & uterum torpor, idque iis, quae purae sunt, accidit.* Videtur autem per puras hic intelligere sanas, alacres, & Venerem appetentes, foeminas, quarum uterus purus est, nec mucosis humoribus, aut fluore albo dicto, madescit. Statim enim addit sequentia: *Quae vero crassae, & mucosae, patiuntur, pleraeque harum mulierum illud non sentiunt.* Deinde prudenter subjungit: *Ac sane quantum illae mihi ita indicarunt, tantum etiam me scire profiteor.* Medicus enim de his nihil novisse potest, nisi ex sola mulierum relatione. Certum autem est, dari tales mulieres, quae mucosae, frigidae, ad Venerem torpidae, fluore albo laborantes, vix ullum in coitu oblectamentum percipiunt, & tamen quandoque impraegnantur, licet nihil perceperint illorum, quae modo dicta sunt. Interim plerumque contingit, ut miram mutationem sentiant foeminae illo tempore, dum impraegnantur; plu-

(s) Vide Boerhav. Instit. Medic. §. 668. & seq.
Charter. Tom. V. pag. 309.

(t) De Carnibus Cap. VIII.

pluresque novi honestas matronas, quae aliquoties pepererant, & accurate conceptionis, ac partus futuri, tempus ex his signis notaverant.

Confirmat hoc *Hippocrates* (u), dum testatur, quod *meretrices publicae, quae saepius haec expertae sunt, ubi cum viro congressae sunt, noscant, quando conceperint, moxque conceptum perdant, quo postea jam perduto, velut caro excidit* &c. Ex similibus signis, fere statuit de foecunditate mulieris, dum pessariis genitalia leviter irritarentur, uti alio in loco (w) habet; Si cui mulieri a pessariis non admodum vehementibus dolores ad articulos pervenerint, & dentium stridor detinuerit, tenebricosa vertigine laboraverit, & oscitaverit, huic concipiendi major spes adest, quam cui nihil horum contingat.

Neque haec signa, quae ipso conceptus tempore a mulieribus percipiuntur, sola graviditatis indicia sunt; plura enim alia observantur, quae diutius persistere solent. Sic enim *Hippocrates* (x) habet: *Praegnantem mulierem, si non alio, hocce cognosces: oculi ei contracti & magis cavi cernuntur, & oculorum candidum albedinis naturam non habet, sed lividius apparet. Quae utero gerunt, in facie ephelidem habent, & ubi concipere coeperunt, vinum odio habent, cibos aversantur, cardiogmo vexantur, ac salivant.* Plura quandoque alia signa apparent in gravidis mulieribus, & in variis diversa: frequentissime tamen occurrit ciborum fastidium, cum nausea. Et videtur *Hippocrates* (y) praecipuum graviditatis signum inde deduxisse; dum dicit; *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre, succedente, ciborum fastidia (nauseae) ipsi accidant, hanc gravidam esse, ratione dicito.* Cum enim a pravis humoribus, in ventriculo aut vicinis visceribus haerentibus, fastidium tale nasci posset in non gravidis mulieribus, hinc addidit prudenter *Hippocrates*, si nec horror nec febris succedat; quae natam nauseam a tali causa sequi solent; nisi per vomitum, vel alvi evacuationem, haec saburra expellatur.

In quibusdam gravidis illud fastidium universale est, ita ut ad quaevis oblata edulia nauseent; in pluribus contingit, ut ab hoc illove cibo tantum abhorreant, dum reliquos facile ferunt; vicissimque quosdam cibos vel potus impense desiderant, quos antea vix curabant. Multas matronas vidi, quae ex hoc solo signo se gravidas noverant, licet nullum aliud adhuc adesset graviditatis indicium. Quandoque, statim ac impraegnatae sunt foeminae, dolore molesto dentium cruciantur: in aliis vidi dolentissimam otalgiam, & hemi-craniam frequentem; cui vix erant obnoxiae, dum non erant gravidae. Ingens talium symptomatum, quae vel in ipso graviditatis initio contingunt, est diversitas: haec videri possunt apud illos, qui de graviditate, & arte obstetricia, scripserunt, *Mauriceau* (z), & alios passim: singula enim haec enumerare, operosum foret potius, quam utile. Sufficit, notasse, per ipsam graviditatem plures functiones laedi, & turbari, in corpore muliebri.

Ve-

(u) De Carnibus Cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 308. (w) De Infoecundis Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 846. (x) Ibidem. (y) Aphor. 61. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 232. (z) Traité des Malad. des Femm. grosses Tom. I. pag. 67. & seq.

Verum eadem illae functionum laesiones pro graviditatis signis habentur; notandum tamen est, magna hic prudentia opus esse Medico, ne facile graviditatem vel affirmet, vel neget, nisi ex certissimis, & omni exceptione majoribus, indiciis; v: g: si motus infantis in utero; manu abdomini imposta, distinctissime sentiatur: peritissimi enim decepti fuerunt toties; nunquam forte magis periclitatur fama Medici, quam ubi agitur de graviditate determinanda: undique fraudes, undique saepe insidiae, struuntur incautis. Dum ultimum supplicium ob crimina metuunt, in carceribus detentae, scelestae mulieres, graviditatem simulant saepius, & iudices a Medicis petunt, ut renuncient, an vera, an ficta, sit graviditas. Si vel minimum dubium superfit, prudens Medicus differendum supplicium suadebit, donec certius de graviditate constet, ne forte insons foetus una cum scelesta matre pereat. Hoc autem aliquoties contigisse, licet & Chirurghi, & Obstetrices, post examen institutum, renunciant iudicibus, fictam esse graviditatem, Historia Medica docet, & apud *Mauriceau* (a). tristes tales casus leguntur.

Quandoque & hydropicae mulieres, praeter omnem opinionem, gravidae inventae fuerunt; nec sine abortus periculo valida Emetica, & Cathartica, quae toties profunt in hoc morbo curando, potuerunt adhiberi. Antea, ubi de hydropice agebatur, plures tales casus memorati fuerunt. *Mauriceau* (b) viderat Chirurghi uxorem, quae per novem annos laboraverat ascite tantae molis, ut ultra triginta pintas aquae tumidum abdomen continere iudicaret; tamen morbi tempore peperit quatuor infantes, vivos, & sanos: testatur autem, dum in ultimo partu obstetriciam illi adhibuerat manum, ventrem edita prole non plus detumuisse visum, quam si ovum Gallinae ex abdomine prodiiisset; unde facile intelligitur, quantus fuerit ventris tumor.

Contigit mihi, ut curarem in caelibatu viventem, quae, pietatem astute simulans, ab omnibus intacta virgo credebatur. Ascitide laborabat satis valido per septem jam menses, dum meum petebat consilium; neque ullam poteram habere graviditatis suspicionem. Purgantibus hydragogis feliciter curata fuit quidem; verum ipsa me monuit, aliquid excidisse ex pudendis, dum latrinae insideret, alvum exoneratura. In rem statim inquirens, inveni abortum, qui trimestris videbatur. Fornicationis crimen fatebatur ilico; sed non difficulter mihi persuasit, se graviditatem ignorasse; cum per tres vel quatuor menses jam intumuisset abdomen, antequam concepisset.

Saepius autem contingit, ut furtiva Venere gravidae tentent imponere Medicis, dum hydropem simulant, hac spe, ut validis remediis datis perdant conceptum foetum. Quandoque & Emmenagoga validiora anxie petunt, morbosam mensium obstructionem culpantes. In his magna cautela opus est. Examen obstetricis, an os uteri clausum sit, anterior abdominis pars supra pubem tumeat, mammae magis turgere incipiant, eludunt facile, dum illibatam virginitatem per omnia sacra affirmant; imo probos Medicos pessime exceptos a potentibus familiis novi, dum simile quid suspicati fuissent. So-
leo

(a) *Traité des Malad. des Femm. grosses* Tom. I. pag. 71. (b) *Ibid.* 73.

leo in tali casu, magno apparatu, innocua dare remedia, nullo modo indicando, quid suspicer. Hoc modo impedio, ne alios Medicos forte decipiant, & dum me deceptum credunt, tempus labitur, justaeque suspicionis causae magis & magis augentur. Omnes enim, qui de graviditatis signis scripserunt, quamvis longo artis obstetriciae usu celebres fuerint, unanimi ore fatentur, primis praecipue mensibus, signa graviditatis satis incerta esse. *Avenzoar*, celebris inter Arabes Medicus, in propria uxore se deceptum, fatetur (c).

Quandoque & contingit, ut proVectioris aetatis mulieres, & jam accedentes ad illud vitae stadium, quo menstruus fluor cessare solet, bona fide credant, se gravidas esse; cum & similes molestias sentiant, ac in gravidis obtinere solent, & putent, solito tempore se motum foetus sentire; unde omnia ad futurum partum parant. *Sydenhamus* (d) hoc aliquoties observaverat, & monet Medicos, ut caute tales tumores abdominis distinguant ab hydrope, neque temere graviditatem affirmant, licet & mammae turgeant, & lac exstillent, & obstetricum testimonia confirmant, gravidam esse mulierem, & motum foetus sentiant. Observavit enim, quod *tandem venter, pari, quo increverat, gradu sensim detumescens, spem vanam eluserit*. Flatibus hunc ventris tumorem tribuit, & monet, quod talis tumor *viduas ut plurimum exerceat, vel etiam mulieres, quae non nisi proVectiores aetate nupserunt*.

Novi hoc contigisse nobili matronae, quae, quatuordecim jam prolium mater, per octennium parere cessaverat, & firmiter credebat, se gravidam esse, cum omnes illas molestias, quas toties experta fuerat, sentiret denuo: imo succensebat omnibus, quae aliquod dubium movere audebant: sensim per quinque menses increvit abdomen, postea sensim detumuit, & per plures annos sana vixit. Adeo autem aegre ferebat, se deceptam fuisse, ut per integrum annum domi pertinaciter latuerit, metuens, ne rideretur ab omnibus.

Vidi & aliam, quae vigesimo quinto aetatis anno filium pepererat, sterilis dein per integros viginti annos, quadragesimo sexto anno peperit secundum filium, licet plurimi vana spe prolis deceptam crederent. Hinc apparet, magna prudentia opus esse, in determinanda graviditate; nam non tantum in proVectioris aetatis mulieribus, sed & in-junioribus, similia contigerunt. *Deusingius*, circa medium elapsi saeculi celebris apud *Groningenses* Medicus, acris in controversiis Medicis autor, in literis ad *Thomam Bartholinum* datis (e) agens de similibus casibus, testatur sequentia: *Similem juvenculam ante biennium hic ipse sub cura mea habui, quae omnia ad partum jam jam imminentem, ut putabat ipsa, pararat; at cujus spes omnis in flatu evanuit*.

Plura his similia apud probatos auctores inveniuntur passim.

(c) *Traité des Malad. des Femm.* grosses Tom. I. pag. 73.
de hydrope pag. 611.

(d) *Traçtat. de hydrope* pag. 611. (e) *Thom. Barthol. Epistol. Med. Centur. IV. pag. 132. 133.*

§. 1294. **Q**uorum nonnulla oriuntur ex sanguine menstruo secerni impedito ob clausum uterum, & foetu tamen non potente hactenus in sui incrementum eum absumere.

In muliere non gravida sanguis menstruus stata periodo excernitur, uti praecedenti capitulo dictum fuit: ubi vero impraegnata est mulier, menstrua cessant, & praecipuum graviditatis signum inde deducitur. Cum autem, postquam menstrua cessarunt, sensim denuo distendantur & impleantur vasa uterina, pro futura nempe fluoris menstrui periodo, hinc credidit *Hippocrates* (f), vasis illis jam plenis difficulter concipere posse mulierem. *Quare si eo sanguine* (menstruo nempe) *vacuetur mulier, in ventre concipit, si vero eo plena fuerit, minime. Uteris enim & venis sanguine vacuis, mulieres in se foetus concipiunt. Hae namque mulieres post menstruam purgationem utero concipiunt.* Quamvis autem naturaliter in gravidis cessent menstrua, tamen & quibusdam contingit, ut primis mensibus graviditatis adhuc prodeant, superstite foetu; sed plerumque parviori copia tantum. Antea monitum fuit, in quibusdam mulieribus sanguinem menstruum non tantum ex uteri cavo, sed & ex vaginae vasis, prodire. Imo satis multas vidi, quae, dum menstrua solito quidem tempore, sed minuta copia, prodirent, se per mensem jam gravidas esse assererent; & tempus partus satis exacte huic computo respondebat.

Neque penitus impossibile videtur, antequam embryo, suis membranis inclusus undique cavo uteri nexus fuit, menstruum sanguinem exire posse; imprimis si os uteri clausum non fuerit exacte: sed & tunc simul apparet, conceptum jam embryonem facile cum sanguine exeunte abripi posse, sicque spem graviditatis tolli. Hinc nisi vasa, in superficiem internam uteri hiantia, impraegnata jam muliere, sic resistent, ut non amplius sanguinem dimittant dilatata, parvulus embryo, nondum mole sua implens uteri cavum, elueretur inde, si os uteri cederet, vel undique illum alluens sanguis extravasatus, mora corrumpendus, impediret necessariam utero accretionem, & acrior redditus tenerum illud nascentis hominis rudimentum destrueret brevi.

Docuerunt observationes certae, in ovariis, & in tubis Fallopianis, conceptos Embryones crevisse in justam magnitudinem, uti postea dicetur. An tunc, cavo uteri manente libero per totum infelicis graviditatis tempus, menstrua fluere pergerent?

Videntur saltem omnia phaenomena docere, constringi uterum conceptus tempore: uteri os clauditur, & menstrua non redeunt. Inde conceptus facti signum *Hippocrates* (g) statuit: *Quod si mulier se genituram concepisse noverit, primo tempore ne virum adeat, sed quiescat. Noscet autem, si vir emisisse se dixerit, mulier vero propter siccitatem ignoret.* Retentionem enim immisi in uteri cavum seminis, saltem pro aliquo tempore, ad conceptum necessarium esse, credidit; unde mox addit sequentia; *Quod si rursus eodem die uterus genituram*

(f) De Natur. Pueri Cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 313.

(g) De Infoc-

cundis Cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 849.

ram reddiderit, humidus erit, & si humidus fuerit, rursus cum viro misceatur, quoad concipiat. Postquam autem concepit mulier, os uteri clauditur, uti Hippocrates (b) monuit: *Qui utero gerunt, iis os uteri connivet.* In commentario ad hunc Aphorismum Galenus (i) pro maximo graviditatis indicio habet clausuram oris uteri, si digito immisso obstetrix illud potuerit attingere; quandoque enim in graviditatis initio altius haeret. In illis autem mulieribus, quae nunquam pepererunt, os uteri exactius clauditur, minus in illis, quae jam pepererunt. Neque solum oris uteri clausuram notat Galenus (k); sed sic habet; *Nam ubi primum uterus intra se semen concepit, universam capacitatem suam contrahit, osque claudit.* Cum autem morbosum os uteri tumere posset, inflammatum nempe, vel scirrhosum, hinc requiritur, ut os uteri clausum sit non tantum, sed & molle, si graviditatis signum inde colligatur. Unde Hippocrates alio in Aphorismo (l) dixit; *Quibus os uteri durum est, his os uteri connivere necesse est.* Unde Galenus maluisset, hunc Aphorismum immediate sequi priorem.

Cum autem considerarent Medici, in gravidis retineri illum sanguinem, qui singulis mensibus exibat de utero, neque primo graviditatis tempore tantam esse molem tenelli Embryonis, ut illud retentum in suos absumere usus posset, hinc non sine ratione cogitabant, plethoram metuendam esse primis mensibus, & huic adscribebant illas molestias, quae in gravidis mulieribus observabantur, de quibus paulo post dicitur. In praecedenti Capitulo pluribus demonstratum fuit, minorem longe copiam sanguinis excerni in sanis & robustis mulieribus per menstrua, ac quidem credi solet.

Verum & aliud notari meretur, retentum illum in gravidis sanguinem non fervire adeo ipsi Embryoni, quam utero; & ab hoc sanguine uterino fecerint quidem tenuiores humores, usibus Embryonis destinatos, sed nihil rubri sanguinis ad Embryonem venire, primo graviditatis tempore. Examinaui plures tales Embryones minimos, una cum membranis & placenta excussos, nec potui aliquid rubri detegere in ipso Embryonis corpusculo, nec in membranis, nec in placenta; quae in principio, uti notum est, totam Chorii superficiem fere tegit. Uterus autem, totus vasculosus, sensim distenditur, ita ut parva ejus cavitas, in non gravidis, sic dilatetur sensim, ut foetum cum fecundinis, & aqua intra membranas collecta, continere possit. Cum autem in non gravidis uteri substantia compacta & carnosam cavum contineat exiguum, crediderunt multi, uterum extenuari, dum distenditur, & quidem eadem proportione, qua cavum uteri augetur, minui substantiae crassitiem. Haec erat sententia Galeni (m); ubi de uteri diversitate ex aetate agit: *Rursus igitur in principio conceptus crassus, cum prope tempus pariendi accedit, magnus quidem, sed tenuis; crassitudo enim in longitudinem extensa absumitur; in reliquo vero intercedente tempore, pro ratione magnitudinis, crassitiem habet.* Pluribus demonstrari posset, si operae pretium foret, veteres Medicos uterum majorum animalium

po-

(b) Sect. V. Aphor. 51. Charter. Tom. IX. pag. 224.

(i) Ibidem pag. 225.

(k) Ibidem.

(l) Ibid. Aphor. 51. pag. 228.

(m) De uteri dis-

sect. Cap. 8. Charter. Tom. IV. pag. 280.

potius vidisse, quam uterum humanum, & applicuisse illa, quae in brutis viderant, humanis mulieribus. Sic illa divisio cavitatis uteri in dextram & sinistram, quae in bicorni brutorum utero locum habet, male tribuitur utero humano. Unde sponte cadunt omnes illae praedictiones de sexu foetus, dum mares in dextris, foeminas in sinistris, locari putabant. Sed & brutorum uteri membranacei & tenues sunt, ita ut foetus utero contenti, membranis integris manentibus, & utero illaeso, videri possint: uterus humanus longe alterius indolis est.

Mauriceau (n) pertinaciter Veterum sententiam, *Galen*i imprimis, de tenuitate uteri gravidi tuetur, & pluribus nititur firmare auctoritatibus; indignatur, celebres Anatomicos, & plures alios, statuisse, uterum gravidum, naturae miraculo quodam, incrassari tanto plus, quanto magis distenditur. Imo provocat ad ocularem inspectionem illos, qui falsam hanc opinionem tuentur. Voluit idem obtinere in utero, quod observatur in vesica urinaria, quae, vacua dum est, crassa apparet, dum autem urina collecta distenditur, membranacea est & tenuis. Fatetur quidem, in cadaveribus mulierum, subito post partum mortuarum, uterum crassitie sua duos digitos transversos circiter acquavisse, sed hoc tribuit contractioni uteri jam evacuati. Nec negat, in cadaveribus gravidarum, absque exclusione foetus mortuarum, uteri substantiam crassam inventam fuisse; sed hoc praeternaturale esse voluit, & ab inflammatione, ac affluxione humorum ad uterum, factum fuisse, post dolores partus diuturnos & frustraneos.

Unde conclusit, non posse demonstrari uteri crassitiem, tanquam naturalem, nisi in cadavere mulieris, quae partui proxima, utero pleno, nulla causa alterato, mortua fuit. Cum autem raro talis casus contingat, suadet, ut interea inspiciatur uterus ovillus impraegnatus, qui manifeste tenuis & membranaceus apparet.

Triste sic videmus exemplum, optimos viros, dum praeconceptam opinionem mordicus tueri volunt, nequidem propriis oculis quandoque fidem habere. Caeterum hanc opinionem solide refutavit celebris in arte obstetricia autor (o). Quod autem *Mauriceau* volebat videre, ut convinceretur de crassitie uteri gravidi, obtigit (p) Celeberrimo *Littre*, ut spectaret substantiam nempe uteri, octo circiter lineas crassam, in cadavere mulieris, quae, octavo graviditatis mense, ex lapsu, subito perierat. Similem crassitiem uteri in muliere, quatuor horis post partum mortua, vidit *Mery* (q). Ex quibus patet, uterum vacuum non apparere crassum, quia contractus jam est, ut *Mauriceau* voluit; uterus enim plenus similem substantiae crassitiem demonstravit. Pulchre autem notat *Deventer* (r), crassitiem uteri in causa esse, ne post partum fundus inverteretur tam facile, & per patulum uteri orificium exiens prolapsus faceret, imprimis dum placenta educitur. Si enim uterus

(n) Traité des malad. des Femm. gross. Tom. I. pag. 20. & seq.

(o) Deventer Novum lumen &c. Cap. VIII. pag. 29. & seq.

(p) Acad. des scienc. 1701. Mem. pag. 385.

(q) Ibid. 1706. Hist.

pag. 27.

(r) Novum lumen &c. Cap. 23. pag. 30.

tenuis & membranaceus foret, talis prolapsus uteri vix caveri posset. Testatur autem *Deventer*, adeo longaevo usu artis obstetricandi clarus, illud rarissime contingere; & tantum, *si scilicet insigniter fuerit tenuis, tunc quidem circa manum complicatur instar lintei madidi, neque tam cito tum facilisque contractio est; quod mihi non arridet; quin potius mallet, eum consuetam servare formam, & statim a partu ritè contrahi, & circa manum nondum retractam claudi, quod multo pauciora symptomata tunc extimescenda sint.* De illa autem flacciditate uteri, & quidnam inde metuendum sit, postea dicitur, ubi de *Morbis Puerperii* agetur.

Uti saepius contingere solet, dum in oppositas sententias acri studio ruunt eruditi homines, quidam dixerunt, uterum gravidum attenuari, dum distenditur; alii, multo crassiolem reddi, quam ante erat. Certe uterus in virginibus, & mulieribus nunquam gravidis, solidam, firmam, substantiam habet, digitum auricularem crassitie aequantem, quandoque & superantem; hinc si talis uterus impraegnatus, & prope partum adeo distentus, pristinam crassitiam retineat, multum corporeae molis ipsi accessisse debuit, ut absque attenuatione laterum cavum ejus adeo potuerit distendi. Omnia haec dum considerabat, amicitia, affinitate, & communi studio, mihi conjunctissimus autor (s), statuit, quod, si non plerumque, crebro equidem, pristina fere ipsi crassities maneat. Uterus gravidus, cujus historiam adeo accurate descripsit, & pulcherrima Icone (t), ad uterum in liquore suspensum a perito chalcographo facta, demonstravit, videtur naturalem uteri non gravidi crassitiam non multum excedere; unde merito statuit, in gravidis uteri substantiam nonnunquam augeri, nonnunquam manere eandem, & inter rarissima computandum esse, si quandoque extenuari contigerit. Cum autem indubitatum sit, & in pulcherrima Icone tam bene exprimatur, vasa uterina, non in eodem plano, sed per varias contignationes, inter lamellatam uteri substantiam, decurrere, simulque graviditatis tempore eadem haec vasa insigniter dilatari, sanguine repleta, patet facile, attenuationem uteri graviditatis tempore secundum naturam locum habere non posse; sed morbosam fuisse, si observata fuerit. Simul apparet, quo majori copia sanguinis distenta fuerint vasa uterina, adeoque magis dilatata, eo crassiolem reddi uteri gravidi substantiam; unde ratio diversae crassitiei in variis subjectis intelligitur. Quantae autem capacitatis vasa hic reperiantur, quam ampli sint sinus uterini, sanguine pleni, & cum chorio ac placenta communicantes, apud eundem auctorem (u) videri potest, qui omnia, quae uterum gravidum spectant, optima fide scripsit, nihilque affirmavit, quod non mihi, & aliis, exactissimè demonstraverit.

Si videantur pulcherrimae Icones uteri gravidi, quas deinde edidit *Celeberrimus Albinus*, cui ars nostra tantum debet, patebit similiter, quam ampla vasa uteri substantiam occupent graviditatis tempore; unde & uterum spongiae, sanguine plenae, in gravidis comparavit *De Graaf* (w), & miratus est, quod

(s) Noortwyk uteri human. gravid. Anat. & Histor. pag. III. (t) Ibidem pag. 205. (u) Ibid. pag. 10. (w) De Mulierum-organis Cap. VIII. pag. 104. 105.

post partum uterus sic contrahatur, ut sedecim dierum spatio ad pristinam redeat magnitudinem; per lochiorum fluxum evacuato sanguine, qui uteri vasa distendebat in gravidis.

In puerperis defunctis tamen invenit adhuc fatis patula haec vasa, dum per siphonem liquorem in Arterias Hypogastricas, aut Spermaticas, infunderet; qui non minus, quam flatus, in uteri capacitatem erumpebat.

Ex omnibus his patet, sanguinem menstruum, qui in gravidis naturali lege retinetur, non absumi in foetus incrementum tantum, sed etiam distendendis, ac replendis simul, uteri vasis impendi. Non levis momenti est haec observatio in tractandis gravidarum morbis, uti postea patebit.

Quam pulchre haec quadrant Hippocratis (x) doctrinae! Ubi enim mulier utero gerit, paulatim a toto corpore sanguis in uteros defertur, & in orbem id, quod in utero est, circumstans, ipsum auget. Alio autem in loco (y), dum explicat, quare mulier non laboret, deficientibus mensuris dum utero gerit, dicit: quod sanguis, singulis mensibus exire solitus cumulate, non agitur, sed sensim paulatimque quotidie in uteros sine dolore secedat; ex quo augetur, quod intro in uteris continetur. Singulis autem diebus, & non semel per mensem, idcirco deferretur, quod genitura, quae in uteris continetur, semper aliquid e corpore, pro virium ratione, trahit, ad eundemque modum etiam spiratio habet. Ac primo quidem parva est spiratio, & paucus sanguis ex matre fertur; Quum vero amplior fit spiratio, plus quoque sanguinis attrahit, & majore copia in uteros descendit.

Ovum ergo humanum, uteri concavae superficiei undique contiguum non tantum, sed & accretum, fovetur perpetuo calore sanguinis rubri, copiosi, in uteri ambientis substantia contenti; sicque incubatus in proprio mulieris corpore fit, quem ovipara animalia extra corpus suum perficiunt tantum. Unde apparet, quam pulchrum usum habeat sanguis, antea singulis mensibus exire solitus, nunc retentus in vasis uterinis, illaque, sensim magis dilatata, replens. Harveyus (z) praecipuum nascentis embryonis opus sanguini rubro tribuit; imo & existere prius, quam cor & vasa, atque in ipso nascentibus vitam primo incipere, & morientibus ultimo terminari, voluit. Inde spiritus vitalis, calorque nativus caeteris omnibus advenit; in quo Medicorum calidum innatum, sive implantatum, primo emicat, & lar familiaris, sive focus perennis, hospitatur; unde perpetuo in universum corpus, singulasque ejus partes, vita promanat, nutritio, incrementum, auxilium, & solamen, proveniunt &c. In quo calor primo (tanquam in fonte) & praecipue abundat, vigetque, & a quo reliquae omnes totius corporis partes calore influente foventur, & vitam obtinent. Quippe calor, sanguinem comitatus, totum corpus irrigat, fovet, & conservat.

Notum est, pulli primordium, in ovo foecundato latens, per longum tempus manere posse absque ullo vitae aut incrementi indicio. Debitus adhibeatur caloris gradus, sive per gallinae incubatum, sive alio quocumque modo,

(x) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 23. Charter. Tom. VII. pag. 744.

(y) De Natura Pueri Cap. 3. Charter. Tom. VI. pag. 312.

(z) De generat. animal. Exercitat. 51. pag. 199. & seq.

(z) De

motus, vita, incrementum, sequuntur statim, & quidem adeo celere, ut viginti dierum spatio omnes ante sensus fugiens minutissima molecula pullum jam exhibeat perfectum, qui propria vi fracto putaminis carcere exit. Videtur calidi sanguinis copiosi, per uterina vasa moti, circumfusio non leve emolumentum praestare nascenti Embryoni humano.

§. 1295. **A**lia ex ipsa mole, motuque foetus, atque secundinarum, & aquarum, vim exercentium in partes hasce sensiles admodum.

Uterus gravidus suo fundo adscendit in abdomen, reliqua viscera premit, & ex situ suo naturali removet, tanto plus, quo majus spatium in abdomine occupat; primis duobus vel tribus mensibus graviditatis, parum adhuc molestiae uterus sua mole auctus facere poterit, sed sequentibus mensibus, ad partum usque, multa quandoque parat incommoda. In cadavere mulieris, sexto graviditatis mense in aquam delapsae, & suffocatae, inventum fuit, fundum uteri ventriculum tangere (a); sed inter uteri tumentis partem anteriorem, & peritoneum nihil de intestinis, nec de omento, inveniebatur; omnia enim haec viscera, ad latera utrimque remota, conspiciebantur; unde uteri superficies peritoneo anterieus erat contigua. Hinc intelligitur ratio, quare motus foetus in utero, manu abdomini imposita, facile sentiat. Verum etiam uteri pars postica incumbere offi sacro & vertebrae lumborum, absque ullo viscere interposito (b). Uteri fundo ventriculus, & in aliis cadaveribus gravidarum, inventus fuit incumbere, omentum & pars magna intestinorum sursum ac retrorsum, versus diaphragma, haerebant compressa. Similia de mirabili mutatione situs viscerum in gravidis, etiam apud alios auctores leguntur (c). Patet ergo, vim quandoque inferri visceribus, dum a tumente utero ad latera removentur, ita ut hinc inde comprimantur intestina, sique difficilior ingestorum transitus per tenuia, accumulatio foecum in crassis, sequantur: ab eadem causa bilis in duodenum exitus redditur difficilior; unde toties leves icteri in gravidis observantur; qui post partum plerumque cessant, nisi retenta bilis in vesica fellea jam majorem spissitudinem acquisiverit, vel in calculosas concretiones concreverit, quae non facile per angustias ductus transire possunt. Rarius tamen hoc contingit, nisi in illis, quae jam ante graviditatem in hos morbos vergebant: plerumque enim gravidarum icteri faciles sunt. A diversa hac compressione viscerum plura certe symptomata oriri poterunt tempore graviditatis. An ideo Hippocrates (d) dixit: *Si nosse velis, an mulier conceperit, dormiturae aquam mulsam potui dato. Quod si tormina habuerit circa ventrem, concepit, sin minus, non concepit.* In commentario ad hunc locum Galenus (e) notat, quod crudam aquam mulsam de-

(a) Denys over het ampt der vroedmeesters &c. pag. 54.

(b) Ibid. pag. 56-62.

(c) Levret L'art des accouchem. &c. pag. 57.

(d) Sect. V. Aphorism.

XII. Charter. Tom. IX. pag. 219.

(e) Ibid. pag. 220.

dederit *Hippocrates*, quia flatulentia ejus ad hanc Diagnosin opus habebat. Videtur autem tentasse hanc Diagnosin primis graviditatis mensibus, cum circa quartum mensem, quandoque citius aut ferius, foetus motum gravida mulier sentire soleat (f); quod certius habetur impraegnationis signum, quam tormina ventris post mulsam epotam. Diserte autem addit *Galenus* (g), tormina illa fieri in mulieribus, quae conceperunt (διὰ τὴν ἀπὸ τῆς μήτρας στενοχωρίαν), propter angustiam loci, quae a matrice (tumente) fit.

Ab hac causa alvum adstrictam gravidarum deduxit *Mauriceau* (h), uti & alii plures. Sed & intelligitur inde, quare vomitu molesto laborent quaedam mulieres circa finem graviditatis, illae nempe, quibus uterus ascendit altius, & ventriculum premit, sicque irritat, vel saltem ejus distentionem ab ingestis impedit. Si, uti paulo ante dictum fuit, uterus in abdomen assurgens sexto graviditatis mense jam tangebatur ventriculum, ultimo graviditatis mense compressisse & arctasse illum, facile creditur. Talis autem vomitus cura sperari non potest, nisi a depletionem uteri per partum. Unicum solamen est, si parum simul comedant & bibant, sed frequenter, ut sic nutriantur, absque eo quod ventriculus distendatur (i). Si jam a sola mole uteri distenti tot incommoda oriri possint, facile patet, haec multum augeri, dum foetus validè se movet in utero, & vicinis impingit visceribus.

Spes tamen est, mutatum viscerum situm, depleto utero, restituendum brevi in naturalem: hoc autem plerumque contingere solet, nec semper tamen. Notaverat jam *Casparus Baubinus* (k), de omento agens, sequentia: *Nonnullis post partum circa ventris medium collectum remanet, ita ut non leves saepe dolores perferant.* Omentum, satis magnae molis in hominibus, intestinis superincumbit liberum, illa fovet, humectat, oblitit, dumque binis lamellis, supra se invicem mobilibus, constat, facile cedit, & situm mutat: nam in animalibus, post partum dissectis, omentum sub ventriculo collectum quasi apparet; sed vacuo ventriculo profundius descendit versus inferiora. Dum autem uteri gravidi fundus supra ossa pubis prominere incipit, elevat intestina ac omentum, & ad latera haec sensim detrudit. Videtur autem quandoque omentum ab utero assurgente convolvi, & complicari: si jam, vel ab uteri compressione, vel ab alia quacumque causa, siccescat omentum, concretio lamellarum omenti metuenda erit, nec depleto per partum utero poterit evolvi, ut pristinum locum occupet. Viderat aliquoties *Ruyfchius* (l) tumores duros & oblongos, post partum in abdomine remanentes, & fatetur diu se ancipitem haesisse, quid de his statueret, donec in dissectione cadaveris rem detegeret. Vidit enim omentum duos fere digitos crassum, tres digitos latum, spithamam cum dimidia longum, & in substantiam adipo-carnosam degeneratum, atque insuper scirrhusum. Massa autem illa, uti figura expressit, adhaerebat superius fundo ventriculi, inferius uteri fundo: admòdum videtur

cre-

(f) Mauriceau Traité des malad. des femmes grosses Tom. I. pag. 92.

(g) In loco statim citato.

(h) Tom. I. 124.

(i) Ibid. 130.

(k) Theat. Anatom. Lib. I. pag. 79. Cap. 12.

(l) Observ. Anatom.

chirurg. Cent. observat. 63. pag. 59.

credibile, fundum uteri elevatum ad ventriculum usque pressisse omentum, & cum illo concrevisse; post partum vero uterum contractum accretum omentum secum detraxisse, sicque tumorem talem oblongum in abdomine produxisse. Viderat, & contrectaverat, in viventibus plures tales tumores *Ruischius*, quorum nonnulli transversim positi erant, alii situm obliquum obtinebant. Notat pariter, *mulieres eos tumores, sine magno, imo aliquando sine ullo, dolore, licet non sine aliquo incommodo, per plures annos gestasse.*

Antea, ubi de hydrope agebatur, pluribus observatis constitit, quam miro modo quandoque omentum degenerare possit, & difficillimos morbos producere.

Quando sensim & directe ascendit uterus, mutatur quidem viscerum abdominalium situs, sed lente, & minori vi. Ubi autem fundus uteri gravidi in dextrum aut sinistrum latus inclinatur, inaequalior fit compressio, & multa posunt sequi mala. Mirus talis casus, a Clarissimo *Littre* observatus, legitur (*m*); ubi uterus gravidus, vitio ligamentorum, in dextrum latus semper declinans, hepar sursum contra diaphragma presserat, ejus situm & figuram mutaverat, pectoris cavum minuerat, palpitationes cordis produxerat, &c. Primus infans adeo magnae molis fuit, ut non potuerit excludi, sed mortuus frustillatim debuerit extrahi. Postea adhuc binos infantes feliciter peperit, sed semper uterus in latus dextrum inclinabat, graviditatis toto tempore.

Cum autem observatis, uti dictum fuit, constet, inter uterum gravidum ac tumentem, & vertebrae dorsae, nihil interponi, poterit & sic premi ab incumbente utero descendens secundum vertebrarum corpora aërtæ truncus, ut sanguis, corde pulsus, difficilius versus inferiora tendere possit, & hinc superiora magis impleantur. Verum antea, ubi de apoplexia agebatur, ad §. 1010. 3. γ. monitum fuit, quod ab utero gravido, comprimente vicina, impetus & copia sanguinis versus caput augeri possit, & quidem non sine periculo; quod & tunc confirmabatur *Hippocratis* textu ibi citato, dicentis: *Uterum gerentibus capitis dolores cum sopore & gravitate oborientes, mali: fortassis autem & his convulsivum quid pati contingit.* Simul notabatur ibidem, τὰς ἐπιφόβους non simpliciter gravidas, sed partui vicinas, vocari; tunc enim a tumente quam maxime utero majus discrimen compressionis vasorum adest.

§. 1296. **A**priori (1294.) videtur pendere Nausea, Vomitus, prostratus appetitus, vel idem depravatus plane, animi deliquia, vertigines, dolores summi stomachi, pectinis, inguinum, renum, mammarum, torpor, gravitas, dyspnoea, abortus.

Recensentur hac paragrapho praecipua symptomata, quae graviditatem comitari solent; non quidem, quod cuncta in omnibus gravidis adsint, sed plura, vel pauciora, ex his occurrant in diversis mulieribus gravidis: omnia autem haec mala solent tribui eidem causae, nempe sanguinis copiae nimiae, a

re-

(*m*) Académ. des sciences l'an. 1709. Hist. pag. 32-

retentis menstruis natae, dum foetus hunc sanguinem nondum potest in sui incrementum absumere, uti ad §. 1294. dictum fuit.

Verum tunc mōnitum fuit, non tantam sanguinis copiam per menstrua excerni, ac quidem vulgo creditur, & notabilem ejusdem partem infumi, ut uterina vasa, mole aucta, impleta maneat. Unde merito dubium nascitur, an soli plethorae in gravidis haec symptomata tribui possint.

Certe plethora habet sua signa, quibus distinguitur, de quibus dictum fuit ad §. 106. An illa inveniuntur in omnibus gravidis, quae aliqua saltem ex symptomatibus hic recensitis patiuntur? Ad §. 1293. inter signa graviditatis recensebatur, si oculi magis contracti & cavi cernerentur, & oculorum album lividum appareret. Sed haec non sunt plethorae signa; in hac enim oculi potius prominent, & vasa rubra in albo oculorum apparent. In multis gravidis faciem magis pallidam & contractam inveni, attamen graviditatis molestia satis symptomata aderant.

Praeterea pleraeque mulieres impraegnantur post menstruum fluorem finitum: unde peritae matronae tempus futuri partus computare solent, dum initium graviditatis ponunt decimo quarto die post initium ultimi floris menstrui, & eventus toties confirmavit justum satis fuisse hunc calculum. Verum hoc tempore nondum potest adesse plethora a retentis menstruis. Interim saepius vidi, nauseam & vomitum in ipso graviditatis initio adfuisse. Probe memini, formosam virginem, vegeto nuptam juveni, sequenti post nuptias die vomuisse, nauseasse, & postea insolita quaedam appetiisse. Indignabatur omnino, dum festivo in convivio ab omnibus salutaretur gravis. Post novem menses, exacto computo absolutos, sanum, robustum, infantem peperit. In alia muliere, satis robusta, mox a conceptu, dolebat ventriculus & dorsum immaniter; fiebat meticulosissima, & cogebatur perpetuo decumbere; ructus & flatus fere perpetui; lassitudo corporis summa; sensus omnes erant torpidi, facies pallida, mortuae fere similis. In miserrimo hoc statu manebat usque in quintum graviditatis mensem, tunc incepit vomere, vires redierunt, surgebat de lecto, & reliquum graviditatis tempus satis commode absolvebatur. Saepius peperit misera haec mulier, sed semper easdem molestias ferre debuit, licet plures & periti Medici omnem adhiberent operam, ut illi succurrerent. Tentata fuit Venae sectio, & alia plurima; sed incassum.

Scio quidem, opponi posse, quod raro tales casus observentur; sed saltem hoc inde concludi potest, symptomata tempore graviditatis observata non semper habere plethoram pro causa. Praeterea satis obvium est, mulieres nauseare quandoque, cibos quosdam fastidire, quibus antea delectabantur, insolitos appetere, atque, dum antea similia expertae fuerant, dubitare de graviditate, anxie expectantes solitam menstrui floris periodum, quae si non sequatur, tunc certo credere se gravidas esse, & ab illo tempore, quo haec symptomata observaverant, impraegnationis initium computare. Certe & in his casibus, qui rari non sunt, plethora non potest dici causa horum symptomatum, cum nondum adsit, & axioma illud in scholis omnibus admittatur, quod nullus effectus possit prior esse sua causa. Uteri, & vicinarum
uteri

uteri partium, quae ad generationem spectant, insignis mutatio, ipso impregnationis tempore, & postea, videtur potius causa esse illorum symptomatum, quae graviditatem comitantur, imprimis, cum ex ante dictis constiterit illud regiminis imperium, quo uterus in alias corporis partes agit.

Nausea, vomitus, prostratus appetitus. Adeo familiare hoc malum gravidis est, ut plurimae hoc patienter ferant, & vix medelam poscant; praecipue, cum saepius idem jam expertae noverint, procedente graviditate has molestias sensim minui, & tandem penitus cessare. Raro enim durant ultra tertium mensem. Quibusdam quidem circa finem graviditatis vomitus & nausea adsunt ob uterum assurgentem, & ventriculum jam sexto graviditatis mense tangentem, uti dictum fuit: verum hic imprimis agitur de illa nausea & vomitu, quae primis diebus graviditatis jam incipiunt (n). Simul monet Author idem, non produci haec per colluviem pravorum humorum in ventriculo, adeoque nec requiri evacuantia, quae in primo hoc graviditatis stadio vix tuto possunt adhiberi, praecipue si validiora fuerint. Videri possunt & illa, quae in *Capitulo de nausea* ad §. 642. n. 5. de hac re habentur. Tamen negari nequit, quod si diu durent haec, vel continuo urgeant, laedantur functiones viscerum chylopoieticorum sic, ut horreant miserae ab omni cibo & potu, & in ventriculo ac primis viis quandoque colligatur saburra vitiosorum humorum, quae expelli debet, imprimis si ructus nidorosi, os amarescens, lingua sordida, talis mali indicium dederint. Lene purgans, imprimis ex *rhabbaro*, solet tunc insigniter prodesse (o); validiora enim semper caute vitantur. Hanc methodum omnes optimi auctores, qui de gravidarum morbis scripserunt, commendaverunt; *Hippocrate* etiam consentiente (p); qui sic habet; *Praegnantis medicamentis purgandae sunt, si humor turgeat, quadrimestres, & ad septimum usque mensem; sed hae minus. Minoribus autem, aut grandioribus, foetibus cavendae sunt purgationes.* Patet ergo, quod *Hippocrates* non commendaverit purgationem ad nauseas & vomitus, quae primo graviditatis stadio contingunt, tertioque mense cessare solent, & quandoque citius; sed tantum in illo casu, ubi copia pravorum humorum adesset. Prioribus autem mensibus, quia majus tunc abortus periculum est, his abstinendum jussit; uti etiam ultimis mensibus, ne per tormina, quae saepius a purgantibus fiunt, excitarentur partus dolores, & ante tempus excluderetur foetus, nondum omnino maturus. Cum autem alio in loco (q) monuerit sequentia; *Mulieri utero gerenti, si alvus multoties fluat, abortionis periculum est; concludi potest, quod leniora tantum purgantia adhibuerit.*

Semel vidi, verso jam foetu, & utero ad inferiora descendente, nauseam & vomitum rediisse, quae vix jam poterant attribui uteri ascendentis fundo, ventriculum prementi. Vini hispanici pauculum cum pane biscocto datum profuit statim fere; quod & a *Mauriceau* (r) laudatur; qui parvam quoque

CO-

(n) Mauriceau *Traité des malad. des femm. grosses.* Tom. I. pag. 128. 129.

(o) *Ibid.* 131. (p) *Sect. IV. Aphor. I. Charter.* Tom. IX. pag. 130.

(q) *Sect. V. Aphorism. 34. Ibid.* pag. 214.

(r) *In loco modo citato.*

copiam spiritus vini dedit in similem usum. Si calidae temperiei, & plethorica, foret gravida, tutum non foret, calidioribus his uti, nisi prius per sanguinis missionem plenitudo haec imminuta foret. Caeterum vina illa oleosa, meraca, si dentur parca copia, multum levaminis adferunt. *Hippocrates* (s) statuit, quod *meraciores potus ad uteros, & foetus nutritionem, meliores existant.*

Ubi autem nausea perpetua, & vix tolerabilis amplius, affligebat gravidas, quibus genus nervosum admodum mobile erat, tunc aliquot guttulis laudani liquidi datis illam saepius feliciter sedavi. Vide illa, quae ad §. 644. §. habentur.

Depravatus plane. Cum adeo varius sit ille appetitus depravatus, Graecis *χίωα* vel & *χίττα* (t) dicitur, eo quod pica avis, & alas diversi coloris, & variatam admodum vocem, habeat. Malacia etiam vocatur illud symptoma, quod non tantum in gravidis, sed & in virginibus, aliquoties observatur: Appetitus ille depravatus quandoque absurda quaevis desiderat. Sic *Hippocrates* (u) notavit, praegnantem quandoque terram aut carbones concupiscere, & comedere, & in foetus capite signum tunc apparere, ubi editus fuit. Numerosa in Historia Medica habentur depravati gravidarum appetitus exempla, dum murorum calcem, lateres, lanam, aliaque multa, clam devorarent. Contingit etiam saepius, ut in quosdam cibos acerrimo appetitu ferantur, & stupendam horum manducant copiam. Vidit *Tulpius* (w) mulierem, quae *impraegnata delectabatur tam impense haelecibus salitis, ut ante partum comederit mille & quadringentos. Attamen sine ventriculi offensa, ullove sanitatis dispendio.* Computo subducto, patet, quod quotidie quinque comederit haececes, qui gratum quidem dant ferculum, verum a robusto homine vix ferri possent tanta copia. Sed & infans eodem delectabatur appetitu, *ut cum necdum posset verbis, expetierit tamen ejulatu, haececes.* Ubique satis in more est, ut gravidis concedantur illa, quae petunt, nisi omnino fuerint absona, & certo nocitura; quocumque etiam redimi debeant pretio. Unde sequens axioma practicum statuit *Manningham* (x): *Si alimenta, quae apprime appetunt gravidae, optima & ad nutritionem maxime idonea, non sint, omnino tamen anteponenda sunt illis alimentis, quae fugiunt & oderunt.* Neque semper illa ciborum vel potuum desideria per totum graviditatis tempus durant, ut in muliere illa, quae tot devoraverat haececes; sed saepius vidi, quod satis cito evanuerint, & denuo redierint quandoque. Sic optimam matronam novi, quae, sobria semper, per unum alterumve diem incepit vinum appetere quam maxime; pudibunda tamen cum esset, noluit vinum petere majori copia, quam solebat: maritus, rem subolfaciens, callide subministravit occasionem facilem, ut clam omnibus huic desiderio satisfacere posset: falsa est postea, nunquam aliquid gratius sibi contingere potuisse, & licet satis largam copiam vini hausisset, optime se habuit.

Ani-

(s) De salubr. vict. rat. textu 24. Charter. Tom. VI. pag. 233. (t) Mofchion apud Spach. pag. 3. N° 28. (u) De superfoetatione Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 863. (w) Observat. Medic. Lib. 2. Cap. 24. pag. 132. (x) Art. Obstetric. Compend. pag. 65.

Animi deliquia; quae saepius tempore graviditatis contingunt; imprimis in tenerioribus & delicatioribus foeminis: quandoque & validam nauseam haec sequi solent, sed brevi evanida, si fragrans acetum, odorum vinum, vel spiritus leniter aromati, naribus supponantur, additis quandoque & blandis antihystericis remediis, de quibus postea ad §. 1300 dicitur. A motu foetus in utero validiori, uti etiam dum gubus incumbunt diutius, quandoque leviter animo linquntur. Praeterea, utero & foetu jam multum auctis mole, magna copia sanguinis in uteri substantia continetur, ac in placentae vasis; verum & turgens uterus, quandoque premit venas iliacas, arterias minus, cum firmiores sint; unde magna copia sanguinis in pelvi, & sub pelvi, continetur, quae ad cor non redit, vel saltem non omnis; unde cordis vires minuuntur. Si vero mutetur uteri situs, decumbendo in lecto, vel alio quocumque modo, liberantur quandoque venae compressae, & copia sanguinis ad cor venit, illudque per aliquot momenta fere obruit; unde & cordis palpitatio, & instans quasi jamjam animi deliquium, sequitur; donec sanguis ille denuo aequabiliter per omnia vasa distributus fuerit; tunc enim omnia haec cessant.

Vertigines. A vertigine, quamvis levissimus cerebri morbus fit, omnes etiam graviore capitis morbi incipere, & dum curantur, pro ultimo symptomate vertiginem relinquere, solent: frequenter animi deliquia praecedat, vel comitatur, & frequentissime nauseam, etiam in sanissimis paulo ante hominibus, si subito in gyrum corpus agant, mari vehantur, ex alto loco deorsum spectent, &c.: Hinc a levibus satts causis vertigo nasci poterit. A plethora, si nimis turgeant encephali vasa, vertigo sequitur, vasorum depletionem sananda; & vulgo solet in gravidis haec causa accusari, quae quandoque, sed non semper, locum habet; cum & eadem causae, quae animi deliquia, nauseam, vomitum, producant, etiam vertiginem faciant, adeoque & simili medela indigeant.

Dolores summi stomachi. Cum acrimonia acida morsum ventriculi, & saevos intestinorum dolores, toties producat (vide §. 63), ab eadem causa & in gravidis mulieribus hoc poterit contingere, si cibis & potibus acidis, aut cito acescentibus, delectentur; imprimis, cum ob frequentem nauseam debilitata coctione prima haec difficilius subigantur, adeoque suam sequantur indolem; unde *Manningham* (y) monet sequentia; *Mulieres gravidae, quibus acescere, sive ardorem solet pati, stomachus, ab acidis fructibus immaturis, saccharoque, abstineant; vel etiam vinum fugiant; nam vinum, ut alimenta in stomacho acescant, efficit, ipsumque est acidum.* Acidi absorbentia terrea, ut *lapis cancrorum*, & similia, satis feliciter hoc malum tollunt: *Vina Hispanica*, & alia oleosa, ut *Tockaviense* &c., non adeo facile acescunt; quae ergo prae aliis usurpari poterunt. Omnium autem maxime sensilis pars videtur esse orificium superius ventriculi, quod, ab acidis, vel aliis acris, irritatum quam maxime dolet.

No

(y) Art. Obstetric. Compend. pag. 66.

Notum est; si quis vinum acidum ingesserit, vix molestiam sentiet; verum si eructaverit, vel in rheda vectus concutiatur, ita ut contenta ventriculi, jam acriora reddita, alluant orificium ventriculi superius, solet cardialgia sequi. Si jam consideretur, a tumente utero ventriculum premi, & quandoque ejus situm mutari, intelligetur ratio, quare ventriculi dolor a graviditate, ut causa, produci possit. Plura observata docuerunt, quandoque pertinacem dolorem ventriculi fieri, dum tumores scirrhusi ventriculo adhaerentes, vel & in ejus substantia nati, premendo, vel & pondere suo distrahendo, agunt. Aliquoties vidi, mulieres his doloribus obnoxias, post quartum graviditatis mensem ab illis omnino liberari, qui post partum redibant aequae molesti. An in his tumens uterus sustinet scirrhusos tales tumores, ita ut ventriculus minus laedatur? non videtur improbabile. Plenam tamen certitudinem non habeo, cum non contigerit mihi occasio, ut ullum cadaver illarum, in quibus hoc observaveram, aperire potuerim.

An vero similis dolor, non tantum a pressione vel mutato situ ventriculi, oritur, verum & per consensum, quo uterus ipse distans corporis partes afficere potest; quae actio regiminis dicitur; uti antea monitum fuit? Videtur Hippocrates (z) tale quid indicasse. Ubi enim recensuit, quae graviditatis tempore contingunt, uti & illa, quae fiunt, dum partus instat, subjungit; *Toto vero intermedio tempore oris ventriculi dolore subinde premitur, ob ventrem undique complectentem foetum, maxime vero ob uterum.* Dum autem, partus tempore, uterus molestum jam onus excutere nititur, cardiam prius affici notat Hippocrates (a), & pro signo jamjam instantis partus habet; dicens; *Quae in partu os ventriculi praedoluerit, paulo post ejiciunt.* Non enim hic loquitur de cardialgia, quae graviditatis tempore adfuit, sed de illa, quae corripit, dum partus dolores jam adsunt.

Pectinis, inguinum, renum. Si consideretur mutatio situs viscerum abdominalium per assurgentem uterum gravidum, mirum non videbitur, varios nasci posse dolores, a quarundam partium distractione, vel & compressione; praecipue, si praeternaturalis aliqua concretio viscera abdominalia inter se, vel cum vicinis partibus, univerit.

Verum quidem est, quod superior pars uteri, quae fundus dici solet, in gravidis expandatur imprimis: invenit Noortwyk (b) in cadavere mulieris, quinto graviditatis mense mortuae, quod sequitur; *Supremum uteri laqueare insigniter expansum erat; ita ut tubae Falloppianae, quae in non gravidis naturaliter lateribus summi uteri inseruntur, demissiori longe loco haererent: nempe quarta pars globi supra parallelam earundem insertionem protuberabat.* Idem & obtinet in ligamentis uteri teretibus dictis, sive rotundis, quae a fundi uteri lateribus, ubi tubae Falloppianae utero committuntur, orta, inter duplicaturam peritonaei versus inguina utrimque descendunt, dein extra abdominis cavitatem prodeunt; oblique supra pubis ossa versus pinguedinem, ibi copiosam,

ex-

(z) De Mulier. Morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 749. (a) Coacar. Praenot. n°. 547. Charter. Tom. VIII. pag. 884. (b) Uter. human. Grav. anat. pag. 7. pag. 74.

excurrunt, & in ea prope Clitoridem in multas partes divisa terminantur, ac evanescent (c). Sic impeditur nimia quidem illorum distractio, attamen, magis magisque ascendente uteri fundo, videntur plus elongari; & in quibusdam gravidis dolor molestus excitatur praecise illo in loco, ubi supra pubem haec ligamenta desinunt; cum autem vasculosa sint, & haec vasa in gravidis magis repleta observentur, forte & inde dolor nascitur (d). Adest autem ille dolor plerumque in uno latere tantum, & credidit celebris ille in arte obstetricia auctor, vasa ligamentorum teretium ideo infarciri, quia placenta, utero accreta, locum, unde nascitur ligamentum teres, occupat. Unde credit, hoc in utroque loco fieri non posse, nisi in gemellis, si singuli suam placentam habeant.

Saepe hos dolores in gravidis observavi hisce locis, plerumque post aliquod tempus, absque noxa relicta, evanidos. Verum & similes dolores in cruribus ac femoribus quandoque patiuntur gravidae, quae ab hac causa non videntur pendere. Illos dolores autem potius in prima graviditate contingere, observavit *Mauriceau* (e); quibus, quiete in lecto, & venae sectione, si opus foret, medelam facere solebat. Sponte autem patet, omnia haec mala multum augeri posse, dum foetus valide movetur in utero. *Hippocrates* dixit (f), de muliere gravida partui proxima; *Tum maxime lumbis dolet; nam & lumbi a foetu percutiuntur.*

Mammaram. Antea, ubi de virginum morbis agebatur, dictum fuit de manifesto illo commercio, quod inter mammas & uterum intercedit: etiam inter signa graviditatis mammaram tumor numerabatur, qui, si mollis sit, & potius tensionis utcumque molestae sensum faciat, quam dolorem, nullam medelam poscit: pro bono enim signo habetur, & *Hippocrates*, uti postea dicitur, abortum praefagebat, si subito flaccescerent mammae in gravidis; & e contra, optimam spem fovebat, si denuo turgidae redderentur. Cum autem, uterum humanum binis constare cavis, crederet, quorum dextrum mares, sinistrum puellas, foveret; hinc abortus futuri sexum cognosci posse credebat, prout dextra vel sinistra mamma flaccesceret. Mollis frictio, fomentum ex hydrogala, in qua sapo Venetus dissolvitur, satis feliciter has molestias tollere solent; praecipue, si serosi quid sublacteum ex papillis effluat. *Mauriceau* (g) pariter monuit, naturae hoc committendum esse; damnavit omnia repercutientia, & cavendum jussit, ne vestibis arctius adstrictis turgentes mammae premerentur; inde enim merito pessima metuebat mala.

Torpor, gravitas, dyspnoea. Molestum, quamvis charum, onus gravat totum corpus, & quandoque adeo debiles reddit, ut vix artus movere possint ultimo graviditatis tempore, praecipue si molliter educatae fuerint, & toto graviditatis tempore inertis torpuerint otio. Rusticae mulieri gravidae minor molestia, quae

In-

(c) De Graaf de Mulier. organ. pag. 147. 148.

(d) Levret l'art des accouch.

pag. 33.

(e) Traité des malad. des femm. gross. Tom. I. pag. 134.

(f) De

Mulier. morb. Lib. I. cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 749.

(g) Traité

des malad. des femm. gross. Tom. I. pag. 137.

*Instanti cum plena tument quoque viscera partu ,
 Aequat humum rastris , segetem nascentibus herbis
 Liberat , in longos religat sarmenta maniplos.
 Et duri patiens ita ruris , amansque laborum est ;
 Inter ut agrestes operas enixa , marito
 Progeniem referat , quam non peperisse , sed agris
 Invenisse putes (b).*

Totam quandoque familiam vidi desolatam , dum metuebant , ne ob torporem & debilitatem matris unquam felix succederet partus. Ubi tamen veri partus dolores urgere ceperunt , omnis torpor cedebat , vires , antea suppressae , redibant ilico , & faustum sequebatur puerperium. Elicet omnes calida cardiaca stimulantia poscerent , ut vires scilicet erigerentur , nihil tale dedi , cum nocitura praeviderem.

Dyspnoea autem imprimis circa finem graviditatis observatur , cum repleto adeo abdomine , & diaphragma libere descendere nequeat , & musculi abdominales adeo distracti minus validè agant.

Abortus , sic dictus , quod non sit tempestive ortus , vocatur foetus ante terminum ex utero exclusio : adeoque , stricte loquendo , potest abortus in primo impraegnationis exordio contingere , hinc & ἄμβροχίαν alii dixerunt ; immaturum partum : Attici , Galeno (i) teste , vocabant ἀμβλωσι : Hippocrates autem ἀποφθοράν , deperditionem , vocare solebat ; quia intempestivi tales foetus , vel prodeunt jam mortui , vel , si adhuc vixerint , brevi pereunt. Cum autem ante septimum mensem expulsus foetus raro vel nunquam superstes maneat , hinc tales sub abortus nomine comprehendere solent Medici : cum vero plurima exempla habeantur foetuum septimestrium , qui diu non tantum supervixerunt , sed & ad bonam senectutem pervenerunt ; hinc tales partus non vocantur amplius abortus ; sed simpliciter tantum praematuri. Cum autem primo impraegnationis tempore ovum humanum nondum uteri superficiei nexum sit , si tunc elabatur de utero , vix ullo indicio cognosci poterit talis embryonis deperditio ; unde & a multis abortus nomen tunc vix mereri creditur. Hinc plerumque a primi mensis fine usque ad septimum mensem absolutum mulier abortiri dicitur , si foetum perdat. Cumque toto hoc temporis intervallo embryo utero nexus sit , illa separatio ab utero , cujus vasa jam aucta mole , & sanguine plena , sunt , fieri nequit fere , nisi ante abortum , vel & ipso abortus tempore , sanguis majori minorive copia de utero exeat.

Forte hinc vocari posset abortus , *sanguinolenta foetus immaturi expulsio.*

Possunt enim satis commode in abortu tria temporis stadia distingui. *Primum* est , quando nexus placentae cum utero incipit solvi. Notum est , ovum humanum adhaerere omnium firmissime utero in illo loco , ubi placenta est , & magna uteri vasa cum placenta communicare , quae nexu hoc soluto sanguinem

(b) Vanief Praed. Rust. Lib. 2. pag. 47.
 demic. text. 2. pag. 356.

(i) Comment. I. in Lib. VI. Epi-

nem fundunt, qui copia auctus chorii nexum, longe debiliorem, cum utero tollit magis magisque, donec per os uteri exire incipiat; & hoc vocatur *secundum* stadium abortus. *Tertium* stadium dicitur, ubi foetus immaturus ex utero prodit.

Si jam in memoriam revocentur illa symptomata, quae primis graviditatis mensibus adesse solent, patebit facile, saepe metuendum esse, ne tener ille nexus foetus cum utero destruat. Soli, per vomitum, abdominis concussus producere possunt hoc malum; imprimis, si non tantum nausea & vomituritio, sed validus & frequens vomitus, adfit; qui, uti dictum fuit ad §. 652, agnoscit pro causa non tantum fibrarum muscularium, faucium, oesophagi, stomachi, intestinorum, convulsionem; sed etiam diaphragmatis & muscutorum abdominalium; unde tunc omnia contenta abdomine viscera premuntur, & concutiuntur. Augetur hoc discrimen, si vasa corporis multo sanguine turgeant eodem tempore.

Inde etiam patet ratio, quare circa tertium mensem abortus frequentius contingat; quia nempe debiliior adhuc est nexus foetus cum utero, & in sanguineae temperiei foeminis, quibus antea copiosa solebant fluere menstrua, vasa uterina multo sanguine turgent.

Sequitur jam, ut consideremus, qua methodo, & per quae remedia, haec symptomata, si non omnino tolli, saltem minui & leniri, possint. Patebit autem statim, ad hunc scopum obtinendum prudentia opus esse.

§. 1297. **Q**uae proinde pendentia ab una causa eodem remedio, sanguinis missione, tolli solent.

Cum inter praecipua graviditatis signa menstruorum cessatio habeatur, hinc solebant incipientis graviditatis molestiae retento huic sanguini adscribi a plurimis; adeoque concludebant, nullum praesentius remedium haberi posse, quam si per venae sectionem tolleretur sanguis, a cujus nimia copia nasci omnia haec mala credebant. Verum ex antedictis patuit, non in omnibus mulieribus tantam evacuari menstrui sanguinis copiam, ut ab hujus retentione, statim in graviditatis initio, mali quid metuendum sit. Praeterea patuit, multa ex illis symptomatibus, quae inter signa graviditatis solent haberi, jam adesse, antequam a retentis menstruis copia sanguinis aucta fuerit: solent enim saepe mulieres concipere primis diebus, postquam cessaverint menstrua, & in pluribus statim nausea, vomituritio, & appetitus rerum insolitarum, observatur. Neque facile deduci posse videntur haec gravidarum symptomata a sola copia sanguinis aucta, cum in plethoricis eadem non observentur. Verum etiam demonstratum fuit, sanguinem hunc retentum impendi replendis uteri mole crescentis vasis; atque ob hanc causam non statim abundare, licet a tenello Embryone non possit absorberi totus.

Quam maxime autem hic videtur considerandum naturae institutum, cui ministrare Medicum oportet, non imperare. In sana & vegeta muliere debito tempore fluunt menstrua; cessant, si impraegnatur. Si semper cum periculo retineretur in corpore gravidae ille sanguis, adorandus Creator alias

substituisset vias, per quas exire posset, & illae gravidae, quae sanguinis missionem non admitterent, graviores paterentur molestias. Nunquam tota vita sanguis missus fuit uxori meae propriae; nunquam tamen abortivit; & sex proles sanas peperit felicissime, atque a puerperiis cito restituta fuit semper. In plurimis aliis idem observavi; & hinc merito concludere possum, sanguinis illam missionem in omnibus gravidis necessariam non esse; imo nec semper utilem; & quandoque noxiam.

Longe tamen absum ab illa sententia, nunquam venam secandam esse in gravidis: vidi plures, quae sanguinis missione opus habebant, sive ob nimiam plenitudinem, sive ob subitam rarefactionem sanguinis. Illae, quae singulis mensibus copioso sanguine diffluunt, dum non sunt gravidae, opiparo utuntur victu, & corpus parum movent, saepe nimio sanguine turgent, plethoricae, primo vel secundo graviditatis mense; nec unquam dubitavi, talibus venae sectionem suadere, simulac signa plethorae observarem; probe gnarus, caeteroquin abortus periculum imminere. In aliis, per iracundiam validam vidi omnia vasa ilico turgere repleta, faciem rubram tensam, oculos rubro sanguine suffusos; & his venae sectio profuit. Hoc tantum monitum volo, ne pro generali regula habeatur, sanguinem tempore graviditatis mittendum esse, & omnes molestias, omnia mala, quae sequuntur, merito attribui hujus remedii neglectui. In quibusdam locis haec opinio inoluit, imprimis in nobilibus familiis, ter venam secandam esse tempore graviditatis; in initio nempe, circa medium, & prope finem; nulla habita ratione temperiei, & habitus corporis. Vidi, hoc factum fuisse in tenellis pallidis foeminis, & licet languerent inde pessime toto graviditatis tempore, debiles, languidos, infirmos, parerent foetus, & per integros menses affigerentur lecto, antequam post puerperium prodire possent in publicum, vix tamen, & apud paucas tantum, impetrare potui, ut imposterum idem non tentaretur. Medici ipsi, famae suae nimis consulentes, huic torrenti vix se audebant opponere: probe gnari enim erant, si quid sinistri contingeret postea, illud unice attribuendum fore omiffae venae sectioni; e contra, si more solito sanguis mitteretur, liberos ab omni culpa pronunciandos, quidquid etiam postea fieret.

Interim optimorum Medicorum gravis autoritas suadet, caute hic procedendum esse. Dixerat *Hippocrates* (k): *Mulier utero gerens vena secta abortit, eoque magis, si foetus grandior fuerit.* Et *Galenus* assentitur *Hippocrati*, praecipue, ubi jam adultior foetus majori copia nutrimenti indiget. Praeterea, dum in partu placenta educitur, magna sanguinis copia exire solet, & lochia per plures dies pergunt deplere vasa uterina. An ergo conducet paulo ante partum per venae sectionem minuere adhuc sanguinis copiam? Novi quidem, quod dicatur, sic impediri, ne copia tanta sanguinis ex utero fluat, dum placenta educitur: sed nequidem verosimilis est haec sententia. Magna enim adeo vasa ex utero ad placentam veniunt, ut necessario, post nexum hunc solutum, undatim sanguis effluere debeat; quem uterus se contrahens, dum
vacu-

(k) Aphor. 31. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 213.

vacuus est, urget. Imo nisi hoc fieret, pessima sequerentur mala, uti postea demonstrabitur in capitulo *de morbis puerperii*.

Fatendum est, non omnino & absolute verum esse hunc *Hippocratis* aphorismum; nam quotidiana observata docent, abortum non semper sequi, si gravidæ mulieri vena secetur. Unde *Celsus* (1) prudenter limitavit *Hippocratis* sententiam. Dum enim de venae sectione agit, monet, in pueris, & senibus, & gravidis, vetustatem Medicam hac abstinuisse: *Siquidem antiqui, primam ultimamque aetatem sustinere non posse hoc auxilii genus, judicabant, persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potius observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debet. Interest enim, non quæ aetas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint.* Haec ergo docebunt Medicum, quid agendum sit in gravidis; neque facile tunc errare poterit. Si enim langueat pallida mulier gravis, a sanguinis missione abstinere omnino; contra si rubescat, caleat, venae turgeant, caput doleat, narium stillicidium adsit, tensionem circa lumbos, pelvim, inguina, sentiat, venam secabit, ut abortum, a nimia vasorum plenitudine metuendum, caveat; semper tamen & tunc memor erit illorum, quæ *Celsus* (m) prudentissime monuit: *Mulierem praegnantem post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad partum, sustinendum. Non quidquid aut intentionem animi aut prudentiam exigit, protinus ejiciendum est: cum praecipua in hoc ars sit, quæ non annos numeret, neque conceptionem solam videat, sed vires aestimet, & ex eo colligat, possit, nec ne, superesse, quod vel puerum, vel senem, vel in una muliere duo corpora, sustineat.*

Videtur tamen ex toto contextu *Celsi* patere, quod tantum disputaverit, an liceat, in morbis, sanguinem mittere gravidis mulieribus; non an in gravidis & sanis illud fieri debeat. Cum autem *Hippocrates* abortum expectaverit in gravidis a sanguinis missione, quæ tamen saepe adeo necessaria est in morbis acutis, hinc forte statuit in Aphorismo precedenti (n); *Mulierem utero gerentem morbo quodam acuto corripit, lethale.* Periculosius decumbere gravidas talibus morbis, nemo dubitat, praecipue cum & foetus ratio habenda sit in curatione; uti optime *Galenus* (o) in Commentario ad hunc textum notat. Dum enim minori copia & longiori intervallo cibaria exhibentur aegrotanti matri, periculum est, ne alimenti penuria pereat foetus. Si autem plus ciborum, & crebro magis, exhibeatur, metus est, ne intempestivo cibo aucta febre gravis occidatur. Tamen, non semper perire gravidas, dum morbo acuto corripiuntur, vel ex ipso *Hippocrate* (p) demonstrari potest. Mulier enim illa, quæ in littore, trimestri foetu gravis, decumbebat febre acuta, cum obmutescencia, delirio, convulsione, insomniis, urinis tenuibus non benè coloratis, aliisque malis symptomatibus, tamen a morbo evasit, decimo

quar-

(1) Lib. 2. Cap. X. pag. 77.

(m) Ibid. pag. 78.

(n) Aphor. 3. Sect.

V. Charter. Tom. IX. pag. 213.

(o) Ibidem.

(p) Epidemic. Lib.

I. aegrot. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 115.

quarto die judicata. Unde & *Celsus* (q) hanc Prognosin limitavit, dicens: *Mulier quoque gravida acuto morbo facile consumitur.*

Vidi quandoque Medicos meticulosos fuisse ob hos Aphorismos *Hippocratis* in curandis gravidarum morbis acutis, & a sanguinis missione abstinuisse, vel saltem illam nec fatis larga copia, nec repetitis vicibus, tentare ausos fuisse, licet morbus hoc remedium posceret. Tuto tamen, & cum optimo eventu, hoc factum fuisse, propriis experimentis novi. In muliere sex menses gravida acutam pleuritidem, tribus venae sectionibus, intra nocthemeri spatium institutis, curavi feliciter, quae postea debito tempore sanam prolem peperit quam felicissime. In alia, circa ultimum graviditatis terminum, acuta febre cum dolore intenso lateris sinistri decumbente, bis venam secui: viginti quatuor horis post secundam venae sectionem sanam puellam enixa est, & feliciter a morbo, atque a puerperio, convaluit. Similes casus, ubi gravidis, morbo acuto laborantibus, feliciter vena secta fuit, apud *Forestum* (r) habentur, & alios.

Ex his, ut puto, fatis constat, quid de *Hippocratis* Aphorismo, prohibente venae sectionem in gravidis, sentiendum sit. In morbis acutis gravidarum illam quandoque requiri, & cum successu fuisse administratam, certis & numerosis observatis confirmatur. Verum inde concludi nequit, in gravidis & sanis mulieribus sanguinis missionem semper esse utilem.

Ubi signa plethorae adsunt, & largo menstruorum fluxui assuetae sunt mulieres, omnes conveniunt, sanguinis missionem non solum utilem esse, sed & necessariam; sin minus, *Mauriceau* (s) ne quidem illam laudat, dum sanguis ex vagina, menstruorum more, fluit in gravidis. *La Motte* (t), qui candidè adeo narrat illa, quae observavit, admittit venae sectionem tantum in gravidis, si *admodum plethoricae* fuerint: adhibet tamen etiam, si absurda appetant, bona alimenta fastidiant omnino, nauseant, vomant, debilitatem sentiant, aliquid sanguinis de vulva fluat. Verum ex antedictis constitit, haec symptomata non posse semper adscribi nimiae copiae sanguinis, adeoque non semper requirere venae sectionem.

Concludit autem, si gravida bene valeat, sanguinis missionem non tantum inutilem, sed & noxiam, esse.

§. 1298. **I**n qua tamen instituenda, locus, tempus, copiaque, maxime advertenda.

Locus. Cum venae sectio instituat in primis graviditatis mensibus tantum hoc scopo, ut minuatur nimia sanguinis quantitas, illud semper obtineri poterit, quocumque in loco aperiatur vena. Cum autem, uti ad §. 1291. dictum

(q) Lib. VI. Cap. 6. pag. 55.

van der Wielen observat. rar. Cent. prim. num. 33. part. I. pag. 132. & observ. 65. pag. 277. & seq.

chap. XX. pag. 156. 157. pag. 64. & seq.

(r) Lib. 2. Tom. I. pag. 59 & seq. Stalp.

(s) Traité des malad. des femm. gross. livr. I.

(t) Traité des accouchem. liv. I. chap. XV.

tum fuit, ad promovendum fluorem menstruum venae sectio in pede instituta usum habeat, & ideo ab omnibus commendetur, sponte patet, quare damnetur in gravidis, cum abortus periculum foret, si vasa uterina sanguinem dimittere inciperent. Hinc, omnium autorum consensu, sanguinis missio in brachio fit, graviditatis tempore. Quamvis autem impetus & copia humorum deriventur versus inferiores corporis partes per venae sectionem in pede institutam, tamen videtur sanguis facilius tunc transire per arteriam iliacam externam, quae non dat utero adeo copiosos ramos, & minus urgeri iliacam internam, quae utero prospicit. Frequentes observationes docuerunt, scelestas mulieres, dum menstruorum suppressionem simulabant, tentasse frustra venae sectionem in pede, ut clandestini amoris fructum perderent. Interim tutissima semper incedendum via est, & merito ex brachio facta sanguinis missio praefertur, dum nimia sanguinis congestio circa vasa uteri metuitur. *Danda est autem opera, ut quam maxime procul a locis, in quibus dolores fieri & sanguis colligi solet, sectiones faciamus. Sic enim minime magna mutatio repente continget, & translata consuetudine efficiet, ut ne amplius in eundem locum colligatur (u).*

Tempus. Si morbus acutus inflammatorius sanguinis missionem postulet, quovis graviditatis tempore vena secatur, uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Verum cum hic agatur de illa sanguinis evacuatione, per quam abortus periculum a nimia plenitudine cavetur, & emendantur molesta symptomata, graviditatis initium comitari solita, facile patet, primis mensibus praecipue venae sectionem locum habere. Post tertium enim mensem, nausea, vomitus, & reliqua graviditatis symptomata, minuuntur; imo integre cessant aliquando. Praeterea post hoc tempus uteri moles crevit, & vasa ejus copiosiori sanguine indigent, ut repleantur, simulque foetus mole auctus pluri indiget nutrimento. In plethoricis, & quae copiosa menstrua habere solent, quandoque post primam cessationem menstruorum opus est venae sectione; frequentius tamen post secundam periodum in tali casu instituitur; si signa doceant, sanguinem abundare in corpore, & urgere vasa uterina, nona vel decima septimana post impraegnationem: abortus enim hoc graviditatis tempore saepius contingunt, rarius quarto mense, & post illum finitum rarissime, nisi a morbo valido, vel vi externa, ut lapsu, percussione abdominis; aut & a validis animi affectibus, a quibus summopere cavendum est. Si nimiae plenitudinis signa recurrant denuo, eadem ratio suadet, repetendam esse sanguinis missionem: neque tales casus mihi frequenter contigerunt in praxi, ubi pluribus venae sectionibus opus fuit. Quasdam tamen vidi, lautissime vivere solitas, sanguineae temperiei, & ob levissimam quamvis causam irascentes, quibus quatuor, imo quinque, vicibus venam tundere opus erat, ut caveretur abortus. Prudens Medicus ex signis plethorae facile determinare poterit, quando depletione opus erit.

Copia requiritur talis, quae minuendae plenitudini sufficit, nec tamen vires

(u) Hippocrat. de Off. natura Cap. V. Charter. Tom. IV. pag. 3.

res debilitat. Hoc dum fit, post sanguinis missionem alacriores se sentiunt; si larga nimis copia detrahatur, languent. Cautè hinc monuit *Manningham* (w), etiam in morbis gravidarum, qui venae sectionem requirunt, cavendum esse, ne copia sanguinis larga uno tempore mittatur; quoniam effectus idem, si interpositis intervallis fiat, plerumque sequatur, & iis incommodis, quae temere effuso sanguine oriuntur, difficile sit, mederi. Felicior semper ars Medica est in tollendo, quod superest, quam in restituendo, quod deest. Parum enim valentur potiones cardiacaë, ad vires, intempestive effuso sanguine, reficiendas (x). Unde egregius ille vir hanc cautèlam commendavit: *Quandocumque sanguinem mitti jusseris (in rebus praesertim dubiis) digito aegrotantis venae continuo ab insisa vena admoto observandum, fortiores an languidiores (effluente sanguine) fiant ictus, (idque ex sola uncia permessa sedula observatione dignoscatur). Si fortiores fiant ictus, tuto potes pergere; sin minus, vel si languidiores fiunt, incommodis afficietur maximis aegrotans, nisi statim desinatur.* Non absimile monitum dederat *Celsus* (y), dicens: *Vis corporis melius ex venis, quam ex ipsa specie, aestimatur.*

§. 1299. **T**um victus tenuis, motus ordinatus, potus levis, admodum profunt.

Victus tenuis. Omnia viscera abdominalia, quae ingestos cibos retinere & mutare in chylum debent, a tumente utero moventur loco, & quandoque comprimuntur, dum procedente graviditate augetur uteri moles. In initio graviditatis molesta saepe adest nausea, quae ventriculi actionem turbat omnino. Hinc patet facile, victum tenuem tunc requiri ex eupeptis; jusculis nempe, teneris animalium juniorum carnibus, piscibus fluviatilibus, ovis recentibus, oleribus mollibus, pane bene fermentato. Praestat & saepius repetitis vicibus nutrimenta exhibere, quam ciborum copia gravare ventriculum. Opima pinguia, & illa cibaria, quae ex farinosis non fermentatis parantur, vitanda; consuetudinis tamen semper ratio habenda est in gravidarum victu; cum consuetos cibos facilius ferant; neque semper pertinaciter oblutandum est, si quaedam admodum desiderent edulia, licet minus salubria viderentur. Videantur & illa, quae §. 599 & 602 dicta sunt.

Contra hanc diaetae regulam saepe peccatur, dum meracissimis jusculis, aliisque ferculis, quae parva sub mole multum nutrimenti continent, conantur gravidas implere, etiam invitas, nimis saepe sollicitae matres. Credunt enim, omnem curam adhibendam esse, ut non tantum gravida, verum & foetus, alatur. Sed a similibus copia ingesta gravatur ventriculus, non nutritur corpus.

In condimentis autem, aromata calefacientia, & acria omnia, vitanda sunt, vel saltem, si his diu assueti fuerit mulier, parca manu tantum adhibenda.

(w.) *Artis obstetric. Compend. pag. 91. Cap. X. pag. 78.*

(x.) *Ibid. pag. 92.*

(y.) *Lib. 2.*

da. Blanda enim humorum maternorum indoles maxime conducit tenero foetui.

Motus ordinatus. Antea dictum fuit, quam feliciter rusticae mulieres parere soleant, quae vix solitos intermittunt labores, antequam partus dolores sentiant. Verum hoc in molliter educatis minime conduceret. Optime profest ambulatio, praecipue in aëre puro, sereno, rusticano, absque delassatione tamen. Vectio in rheda, nisi sic loris suspensa fuerit, ut nullum validae & subitae concussionis periculum adsit, nimis tuta est. Hinc itinera gravidis non conducunt, partim ob viarum asperitatem, partim ob subitum metum, quo percelli solent, si quid sinistri contigerit. Ascensus autem per acclivia, cum nimis delasset, & descensus per declivia, cum vix sine lapsus periculo a gravidis perfici possit, vitandi sunt. Imprimis damnantur saltationes validae, aut diuturnae, a quibus toties periculosae haemorrhagiae, & abortus, contigerunt. Pariter caveri debent omnes nixus validi, elevando pondera, removendo obstacula, & alia his similia. Vidi, optimam matronam abortivisse, dum gravida biennem filium, in terram delapsum, levare subito conabatur.

Potus levis. Aqua pura illis, quae assuetae sunt, optimus potus est. Nec unquam observare potui, cereviciam nocuisse illis, quae hanc potare solebant. Pauculum vini tuto miscetur aquae, pro potu communi. In fine prandii aliquid vini generosi mollis, cum pane tosto, vel biscocto, solet facile concedi; praecipue, si ventriculus langueat, uti saepius in initio graviditatis contingit. In temperie calida sanguinea majori sub cautela haec concedi solent.

Frigidi autem valde potus, imprimis per glaciem gelidissimi redditi, si bibantur a gravidis, *exinde colicam passionem saepe patiuntur, & abortionem faciunt* (z).

§. 1300. **I**nterim Cardiaca aromatica, una cum lenissimis antihystericis, vel & blandis subacidis, summi usus sunt, & efficaciae.

Languent plus minusve plurimae gravidae, praecipue primis graviditatis mensibus: illae vero, quae mobile admodum genus nervosum habent, saepius & passionibus hystericeis corripuntur. Unde Medici vix de aliis remediis cogitaverunt, nisi de talibus, quae hunc languorem grata sua fragrantia tollere possent, & debiles nimis fibras solidas roborarent, simulque inordinatos generis nervosi motus compefcerent. *Cinamomum*, quod inter aromata principem locum obtinet, hinc adeo laudatur: habet enim amabilem fragrantiam, simulque vim roborantem satis manifestam. Sed & ideo Cinamomi pulvis, infusum cum vino paratum, & tinctura, praeferuntur reliquis ex hoc aroma-

te

(z) Manningham Art. obstetric. compend. pag. 65.

te praeparatis, quae aromatica fragrante vi pollent quidem, sed roborante efficacia carent; qualia sunt *oleum essentielle Cinamomi*, *aqua stillatia*, vel *Et spiritus Cinamomi*; quae omnia sunt fragrantissima quidem, sed tota vis roborans in residuo post distillationem Cinamomo manet, nec una cum volatili fragrantia per alembicum transcendit. Magnum & hic usum habent *Cortices Arantiorum*, & *Citreorum*, qui mire reficiunt fragranti halitu, & gratum simul amarorem, ventriculo amicum, possident; quod imprimis in corticibus arantiorum obtinet. Sed & horum succi grato acido sapore oblectant, & deletum appetitum feliciter restaurant, dum cibi his succis condiuntur; simulque omni resistunt putredini. Ob eandem rationem *Ribesiorum* succus, cum saccharo in *Sapam* sive *Rob* coctus, roborans *Cydoniorum* pulpa, succus *Berberissae* acidus & subausterus, commendantur gravidis. Varias in *Materia Medica* ad hunc numerum reperiuntur formulae, ad quarum normam plures similes concinnari poterunt, magis minusve aromatae, pro diversa nempe mulieris gravidae temperie.

Affectibus autem hysteriis coercendis *Castorei* virosus odor, *Succinum*, horum tincturae, & alia plura similia, commendantur; sed parca dosi tantum; cum eadem haec & inter medicamenta Emmenagoga numerentur.

§. 1301. **A**b incremento foetus oriri videntur eadem fere, quae enumerata (1296.), tum Difficultas urinae, & alvi, Haemorrhoides, Varices, Inflatio pedum, Uterinorumque labiorum, lapsus proclivis.

Antea notatum fuit, non omnia graviditatis symptomata liquido intelligi, aut explicari, posse ex menstruorum retentione; nec a mole foetus, secundarum, & aquarum; quae saltem in graviditatis initio satis parva est. Unde etiam observatur, plura symptomata, quae incipientem graviditatem commitantur, minui multum, imo integre cessare quandoque, post tertium vel quartum mensem. Illae autem molestiae, quae a mole aucta uteri, foetum continentis, fiunt, potius augentur ad finem graviditatis usque. Si enim, uti ad §. 1295. dictum fuit, in muliere, sexto mense graviditatis mortua, uteri fundus inventus fuerit tangere fundum ventriculi, & intestina sursum ac ad latera removisse, ita ut inter uterum & spinam dorsum nihil locaretur, anteriorque uteri tumens superficies nudum peritoneum tangeret; patet facile, & reliquis tribus ultimis graviditatis mensibus hanc viscerum pressionem augeri adhuc debere, una cum uteri extensione. Diaphragmatis motus sic minus facilis redditur, & quandoque illud irritatum tetano riget, sicque verum asthma spasmodicum fit, quod per vices redit, imprimis, si ventriculus simul, vel ab ingestis, vel a flatibus, turgat. Vidi hoc in gravida, quae post partum statim liberabatur molesto hoc malo.

Multum tamen levantur hae molestiae, dum sensim crescit uteri gravidi moles, sicque lente & acquabiliter mutatur viscerum situs. At contingit aliquando, uteri fundum non assurgere recta, sed ad unum alterumve latus declinare, uti in sequenti Capitulo demonstrabitur; tunc minus acquabilis erit illa

illa pressio tumentis uteri, & possunt augeri molestiae. An tale quid indicare voluit *Hippocrates* (a), dum dixit: *Praegnantibus hypochondrii dolor, malum.* Saepius alia occasione monitum fuit, *Hippocratem*, ubi in singulari numero ponit hoc verbum, semper intellexisse hypochondrium dextrum. Si jam uteri fundus in dextram partem obliquatus assurgat, intestinorum molenti premet versus hepatis concavam partem, in qua vesicula fellis, ductus biliarii, venae portae truncus, &c.; haerent; unde patet facile, plurima mala fieri posse, quae indicantur metuenda ob dolorem dextri hypochondrii in gravidis.

Difficultas urinae. Agitur hic de illa urinae difficultate, quae ab incremento foetus, & uteri mole aucta, producitur, ac praecipue ultimis graviditatis mensibus observari solet. Potest enim graviditatis tempore ab aliis causis, quae ad graviditatem non spectant, urinae difficultas nasci. Vidi sic in muliere triginta annorum, tertio graviditatis mense, subito molestissimam dysuriam, absque ulla causa praegressa: post aliquot horas incepit dolere, & tumere, pudendi pars superior circa meatum urinarium: vena secta fuit, molissima remedia externo & interno usu adhibita; unde levamen quidem sensit, sed dolor ille, qui circa meatum urinarium fuerat, per abdomen dispergebatur; sexto die vix poterat decumbere; sed perpetuo erecta sedere cogebatur. Simul dolorem validum sensit circa renem sinistram; urina nunc facilius, nunc difficilius, profluebat; dolor manebat circa renem, nunc mitior, nunc magis acer; & sex septimanis elapsis, purum aequale album pus eminxit, cum levamine subito doloris circa renem; perrexit diu, urinam purulentam emitte- re; finito quinto mense graviditatis foetum mortuum excluderat. Postea renuit sumere illa, quae renali ulceri curando idonea consulebantur: pus in urina minuebatur copia quidem; sed incepit emaciari, tussive purulenta exspuere, & tabe pulmonari sensim confecta periit.

His similes morbi possunt gravidis contingere; sed etiam ab ipsa mole uteri gravidi potest impediri libera urinae excretio. Vesica enim utero incumbit (b). Hinc mole auctus potest vesicam comprimere ita, ut non satis distendi possit; adeoque frequenter cogetur urinam dimittere gravida; si autem col- lum vesicae comprimatur, impeditur liber urinae exitus, & pars urinae, diu manens in vesica, mora acrior reddita, irritat perpetuo, sicque molestam stranguriam facit; quod praecipue ultimis graviditatis mensibus contingere solet; dum quandoque vesica sic deprimitur, ut angulum faciat cum suo col- lo. Observavit hoc *Mauriceau* (c) in gravida, quae tribus ultimis mensibus, frequenter, & tanto cum dolore, urinam exprimebat, ac si calculo, vel ul- cere colli vesicae, laboraret; post partum autem omnia haec mala cessabant statim.

Idem contingere quandoque quarto & quinto graviditatis mense, notavit egre-

(a) Coac. Praenot. N° 523. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (b) Mauriceau
traité des malad. des femm. gross. liv. I. chap. XV. pag. 138. (c) Ibid.
pag. 139.

egregius de arte obstetricia autor *Brudenell Exton* (*d*), dum uterus gravidus totum pelvis cavum implet, nec adhuc multum supra pubis ossa eminent fundo suo. Imprimis autem hoc fiet in illis mulieribus, quibus uteri collum profundius in vaginam descendit; uti fieri solet in his, quae uteri prolapsum habuerunt, sive integrum, sive incipientem tantum: licet enim uterus non promineat extra vulvam, sed vaginam repleat, tamen sic comprimit collum vesicae, ut urina excerni nequeat. Talis casus legitur (*e*), ubi nec catheter poterat in vesicam deduci, sed, reducto utero prolapsio, sponte excernebatur ingens quantitas urinae, qua vesica distendebatur.

Omniū maxime haec urinae difficultas videtur fieri in gravidis, quarum uterus, propendulo maxime abdomine, supra ossa pubis antrorsum delapsus, efficit, ut vesica cum suo collo angulum faciat, sicque impediatur libera urinae excretio, & simul difficilis admodum reddatur catheteris in vesicam introductio. Observatum fuit, vesicam in gravidis, a tali suppressione urinae distentam, tumores produxisse in inguinibus, & in perinaeo; veram nempe vesicae herniam, de qua videri potest *Academia Chirurgica Parisina* (*f*), ubi tales casus habentur, in gravidis mulieribus observati. An simile quid indicat sequens *Hippocratis* locus (*g*): *Interdum etiam, ubi mulier vasorum vacationem passa fuerit, ac praeterea laborarit, uteri conversi ad vesicae osculum procumbunt, & stranguriam inducunt. Nullum autem aliud habet malum, & curata brevi convalescit, nonnunquam etiam sponte.*

Et Alvi. Ab assurgente utero gravido intestina omnia sursum & ad latera recedunt, ac plus minusve comprimuntur, cum minuatur cavum abdominis. Cum autem in intestinis tenuibus contenta sint molliora, & magis liquida, non tam facile transitus horum per cavum intestinorum impiedietur. In crassis vero intestinis exsucca magis materia haeret, & resorpto per vasa absorbentia liquidiori, magis magisque redditur arida, donec expellatur per anum. Coli jam intestini finis, uti notum est, antequam definit in rectum, elevatur sursum, incurvatur, dein iterum recta descendit in pelvim, & vocatur tunc intestinum rectum. Verum uteri turgentis moles hunc imprimis locum premit, ubi sponte sua, etiam in non gravidis fit remora foecibus alvinis; adeoque patet, quare toties stricta fiat alvus graviditatis tempore. Cavendum tamen est, ne nimis diu moretur alvus, quia foeces alvinae magis magisque exsiccantur, mole augentur, & indurantur; unde non possunt ano expelli postea, nisi summa vi; quod quandoque abortui causam dedit. Si autem pars tantum induratarum foecum alvo exprimatur, sensim reliqua accumulatur, omnia crassa intestina implentur foecibus, & intestinum imprimis rectum dilatatur quandoque in saccum ingentem, uti inventum fuit in cadavere juvenis quindecim annorum (*h*), qui diu laboraverat alvo stricta, ita ut intra viginti dies semel tantum alvum deponeret. Simul notatur in eodem loco, pluribus

con-

(*d*) System. of midwifery pag. 144.

(*f*) Tom. 2. pag. 23 & seq.

ter. Tom. VII. pag. 735.
pag. 48.

(*e*) Levret sur les polypes pag. 112. 113.

(*g*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. X. Char-

(*h*) Académ. des scienc. 1750. in 4°. Hist.

contigisse, ut digitis, vel & instrumentis, educi debuerint siccissimae & induratae foeces, si per longum tempus alvus stricta fuisset.

Neque tantum intestinum rectum sic dilatatur a foecibus retentis, sed & secundum totam longitudinem coli talis dilatatio contingere poterit. Vocatus fui ad mulierem Anglam olim, quae sanissima felici & satis facili partu excluderat prolem ianam, nec quid mali primis diebus puerperii passa fuerat. Nono autem post partum die, licet alvum quater deposuisset hoc intervallo, incepit conqueri de obtuso dolore & pondere circa os sacrum, una cum tenesmo, sed irritato, deponendi alvum; clysmata injecta fuerunt, sed redibant illico; olei copia data fuit; emollientissima decocta, cum melle, linimenta ano & vicinis partibus, adhibita fuerunt, tandem sensim descendit massa indurata, & anus incepit parum aperiri, ut instrumentis scalpendo quasi minui potuerit moles utcumque, tandemque post summas angustias, & dolores, per integrum biduum toleratos, expressa moles foecum induratarum fuit, quae foetus maturi caput aequabat, si non superabat. Absque dilaceratione an tantam moles transire non poterat, tamen ope peritissimi Chirurghi a tanto malo perfecte convaluit.

Patet facile, hanc foecum congeriem graviditatis tempore collectam fuisse, nec haesisse in intestino recto, vel coli sine, quia partum impedivisset; sed altius, & post puerperium sensim dilatato colo descendisse. Simul notandum est, talem foecum congeriem posse distendere intestinum crassum, & tamen non ita exacte implere ejus cavum, quin subducere se possit liquidior & mollior foecum stercoracea, quae postea in reliquo tractu intestini in scibala figurata mutatur, & absque molestia per alvum exit.

Unde auctores (i), qui de cura gravidarum scripserunt, sollicitè monent, cavendum summopere esse, ne stricta nimis alvus sit graviditatis tempore. Cum autem purgantium frequens usus non conveniat gravidis, hinc clysmata emollientia & lubricantia commendantur; praecipue si syringae ope injiciantur; tunc enim altius penetrant, quam si vesica adhibeatur ad hunc usum: Suppositoria pariter laudantur, quae suo stimulo non tantum intestinum rectum, sed & colon, incitant ad contractionem, per quam retentae foeces locomoveantur, imprimis, si per clyσμα emolliens & oleosum intestinum lubricatum fuerit, & durae foeces emollitae sint, tunc enim facilius descendunt, & minori molimine per anum exprimentur. Adeo autem magni momenti hanc rem esse credidit egregius ille autor, ut noluerit Medicum fidere gravidae vel illius custodis relationi, sed ut ipse inspiciat foecum copiam, nec cesset ab his remediis, donec molliora alvi excrementa prodierint.

Haemorrhoides. Tumentem uterum venas Ilicas premere, sicque difficiliorem facere reditum sanguinis venosi a partibus inferioribus, antea jam monitum fuit; hinc sequitur, venas magis tumere, imo etiam arterias, cum difficilius sanguinem suum in venas nimis plenas evacuent. Haec ratio est, quare toties occurrant haemorrhoides tempore graviditatis; omnium maxime in illis, quae antea solebant haemorrhoides pati: semel enim dilatata haec

vasa

(i) Brudenell Exton pag. 146. 147.

vasa a leviori etiam sanguinis praepondio magis tument. Augetur autem haec causa a foecibus durioribus, circa finem intestini coli collectis, vasa comprimantibus; uti etiam a mole uteri tumentis, prementis eadem haec intestini loca. Imo & in collo matricis, & circa ejus orificium observatum fuit, vasa instar haemorrhoidum tumere, uti alia occasione ad §. 1286. dictum fuit.

Varices. Ab eadem causa tumores varicosi in tibiis & femoribus oriuntur, tumentibus admodum venis, & nodosis circa loca, ubi valvulae haerent. Tumores illi varicosi post somnum solent minui, cum in horizontali corporis positura uteri gravidi moles minus premat venas iliacas: ob hanc rem etiam consulitur gravidis, ut de die aliquoties lecticae incumbant, cruribus in situ horizontali positis, ut sic facilius sanguis venosus ad cor redire possit. Interim hoc cavendum est, ne, mutato situ corporis, subito sanguis venosus, in venis tumentibus collectus, ad cor redeat; quod inde opprimeretur; unde animi deliquium metuendum foret, uti ad §. 1296. dictum fuit. A varicibus hoc imprimis metuendum est, ne diu distractae venae omne perdant robur (vide §. 25. 3.), & tandem ruptae periculosam producant Haemorrhagiam: stagnans autem sanguis in varicibus mora acrior reddi posset, & venarum tunicas erodere; quod si non fiat graviditatis tempore, contingit quandoque diu post in mulieribus, quae saepius pepererunt, in quibus aliquoties vidi tumores varicosos, pollicem amplitudine superantes, qui tandem improvise rumpebantur, cum profusa haemorrhagia, & dein in ulcera, molestae fatis curae, degenerabant. Post partum, depleto utero & contracto, causa distensionis venarum cessat; hinc brevi ad pristinam magnitudinem redeunt; nisi adeo distentae fuerint, ut vim contractilem omnino amiserint. Ut hoc caveatur, decubitus juvat, ac matutino tempore mollis frictio; & postea, ut spleniis impositis tumentibus venis fascia circumducatur, quae non comprimat fortiter, sed firmet tantum, laxas venas, & fulciat, ne nimis distendi possint. Ab inferioribus autem incipiendo fascia circumduci debet versus superiorem partem; & simul sit fatis lata, ut pressio fiat aequabilior.

Inflatio pedum, uterinorumque labiorum. Antea ad §. 1228 & 1229, ubi de causa hydropis agebatur, probatum fuit, compressionem venarum majorum producere hydropem; unde mirum non est, si, compressis venis iliacis, anasarca occupet pedes, crura, femora, imo & labia uterina. Si talis uteri gravidi, vel & venarum iliacarum, situs fuerit, ut una magis comprimatur, quam altera, tumor talis hydropicus in alterutro latere tantum observatur.

Tumores autem illi oedematosi artuum inferiorum non adeo infausti omnino sunt, & post partum, sublata causa, feliciter evanescere solent; praecipue, si blanda frictione stagnans lympham in motum reducatur. Saepius aucto urinae profluvio, quandoque & diarrhoea aquosa, aut sudoribus, dissipantur hi tumores; quo facto, flaccidae partes fascia circumducta firmantur; sicque intra paucos dies totum hoc superari solet.

Testatur *La Motte* (*k*), quod nunquam viderit perire gravidam, nec puerperam, licet ingentes tales tumores oedematosi adfuissent, nisi hi pro causa habuissent ingentem sanguinis jacturam, vel simul convulsiones, aut alia symptomata extraordinaria, adessent.

Cum enim talis tumor a compressione venarum oriatur, post decubitum & somnum minui solet, & praecipue ultimis graviditatis mensibus contingat, sublata post partum hac causa facilis cura sperari potest. Longe aliud obtinet, si post evacuationes nimias sanguinis nascatur hydrops (vide §. 1229). Post partum enim, dum secedit placenta, & per lochia postea exit sanguis, augetur tunc causa hydropis, non vero minuitur.

Plus metuendum videtur, si labia pudendi tumeant oedematosa, ne exitum foetus impediunt: verum cedunt satis facile tumores tales oedematosi, & vidi foeminam, cui hae partes tuebant immaniter, nec ullam admittere volebat medelam, peperisse feliciter, licet obstetrix, magnitudine tumoris territa, desperaret omnino.

Neque tamen adeo difficilis huic malo medela foret; leviter enim scarificando tumentia vulvae labia effluit lympham, & tumor brevi minuitur. Felici cum successu applicatur & vesicatorium, sic, ut partim tumentia vulvae labio, partim vicinae femoris parti, haereat (*l*).

Anceps autem discrimen imminet, si una cum febre inflammatorius tumor occupet vulvae labia, praecipue instante jam partu. Plerumque enim interiora vulvae simul tunc inflammata sunt, & post partum omnes sic affectas perire observatum fuit a peritissimis in arte obstetricia magistris.

Notum est, inflammatas partes, si premantur, vel ruditer tractentur, cito fieri gangraenosas: hoc ergo jure metuendum erit, dum caput infantis, partus tempore, partes has inflammatas premit, imo & quandoque dilacerat tumidas.

Lapsus proclivis. Naturaliter in gravidis abdomen antrorsum prominet, & quidem tanto magis, quo partui propiores sunt: ideo coguntur, trunco corporis retrorsum inclinato incedere, ut centrum gravitatis totius corporis sustineatur. Carnosae magis, caeteris paribus, in foeminis nates, & os sacrum magis retrorsum vergens favent aequilibrio corporis servando in gravidis: interim, si vel levissime pedem impingant obstaculo, cadunt pronae: optandum hinc foret, ut scipione uterentur inter ambulandum, sic facilius caveretur lapsus. Simul monendae sunt, ut calceis latis & humilibus utantur, & quantum fieri poterit, scalarum adscensum & descensum vitent, vel saltem tunc lente & caute incedant. A lapsu enim gravidae periculum profusae uteri haemorrhagiae, & abortus, metuendum est.

Cum autem omnes modo enumeratae molestiae fiant ab augmento foetus, & uteri mole aucta, patet satis, graviore has esse debere, si uterus geminos foetus contineat, vel & plures, quod rarius contingit. Unde etiam

Mau-

(*k*) *Traité des accouchemens* livre I. observ. XLII. pag. 79-82.
l'art des accouchem. pag. 202.

(*l*) *Levret*

Mauriceau (*m*) monet, omnes illas, quae gemellos utero gerunt, habere crura admodum tumida, ultimis graviditatis mensibus; imo alibi (*n*), femora simul tumere asserit, & vulvae labia. Statuit autem hoc cognosci posse, si gravidae abdomen ab utroque latere tumeat, & in medio lineam magis depressam monstret; simul & eodem momento motus diversos in utroque abdominis latere percipiat; qui etiam frequentiores esse solent, dum, uno ex gemellis moto, alter incitatur: quamvis enim peculiaribus membranis inclusi fuerint, vicini tamen sunt sibi invicem. His signis si simul accederet tumor magnus artuum inferiorum, & labiorum vulvae, tunc egregius ille autor credebat, certissime constare, quod talis mulier binos aut plures foetus utero gestaret.

Merito quidem suspicari licet, gemellos adesse, si omnia haec signa adsint, sed certo illud affirmare; tutum non videtur. Vidi enim toties fecellisse eventum, licet & obstetrices & gravidae firmissime persuasae fuerint de futuro gemellorum partu. *Bartholinus* (*o*) observavit sequentia: *Tumor enim saepe major in simplici foetu, quam gemellis; quod saepe observavi, sive quod copia humiditatum ibi major sit, sive quod foetus simplex nonnunquam gemellos, vel aequet, vel superet. Duplicem in abdomine lineam aliqui pro indicio habent, gestari gemellos utero; sed in uxore mea id non successisse, animadverti &c. sane non paucas gravidas novi, quae in hoc signo falsae fuerunt, uniusque foetus diversum & validum motum sentientes. Singulare experimentum adfertur, ultimis nempe mensibus tibias & pedes inflari. Quod verum deprehendimus in omni gestatione, etiam simplicis foetus.* Magni hujus Viri monitis assentior omnino, cum & propriis observatis edoctus fuerim, illum verissima dixisse.

Qualis autem sexus futurus sit foetus, nullum habetur certum indicium. Praecipua collegit *Moschion* (*p*) a veteribus tradita. Marem in utero latere credebant, si foetus cito & fortiter *γυμνάσιως* se moveret, si gravida bene colorata esset, si dextra mamma major foret: foeminam gestari e contra putabant, si tardius & segnius moveretur foetus, ipsa gravida decolor foret & infirma, sinistra mamma turgeret. Quid de his *Moschion* senserit, non patet evidenter, cum in fine hujus textus lacuna sit; quam in margine conati fuerunt supplere, ὁμοίως ἐν αἰεὶ ἀληθῆν εἶναι; sicque testatus fuisset, haec non semper vera esse.

Notum est, uti antea jam monitum fuit, veteres Medicos credidisse, uterum habere binas cavitates distinctas, quarum dextra maribus, sinistra foeminis, recipiendis dicata foret. Ex hac autem falsa opinione ortum duxerunt plurima de sexu foetus praesagia. Si nempe dextra, vel sinistra, mamma major foret, si gravida genibus incumbens dextrum vel sinistrum pedem prius attolleret, dum surgit, & plura his similia. Quidam ex Lunae Phasibus hoc determinare voluerunt. Omnia haec collecta legi poterunt apud *Mau-*

ri-

(*m*) *Traité sur les malad. des femm. gross. liv. I. chap. XVII. Tom. I. pag. 145.*
 (*n*) *Ibid. Chap. VIII. pag. 104.* (*o*) *Epistol. Med. Centur. IV. Tom. 4. pag. 142.* (*p*) *Spachii gynaec. pag. 3. N° 26, & pag. 20 in fine.*

riceau (q), qui omnia haec praefagia erronea esse probat, & flatuit, impossibile esse, ut quid certi de sexu foetus in utero statuatur. Unicum hoc excipit, quod nempe quaedam foeminae, saepius partum expertae, observaverint, se quaedam appetere, dum mares gestant, quae fastidiunt potius, si foemini sexus fuerit foetus; vel aliud quid diversi observaverint graviditatis tempore in vario sexu. Novi matronam, quae potum caffae appetebat, dum marem gestaret, fastidiebat, si puellam utero gereret, & ex hoc solo signo praefagium dabat, nec fallebatur.

Callidum consilium dedit. *Mauriceau* (r), ut nempe obstetrix expiscaretur, quem sexum avide desideraret familia, & hoc cognito, semper contrarium praediceret. Si vera dixit, scientiam mirabuntur parentes, dum omnium votis oppositam sententiam tueri ausa fuerit. Sin minus, voti compotes facti facile condonabunt falsum praefagium.

§. 1302. **Q**uibus quidem auxilium ferri potest aliquando remedio V. S. (1297.), vel & situ corporis pro tempore mutato, tum etiam fasciis, similibusque, atque tandem linimentis lenibus.

Agitur jam, quomodo illae molestiae, praecedenti paragrapho enumeratae, minui possint, si omnino tolli nequeant. Debet enim foetus crescere, debet uteri moles augeri, & vasa ejus, longe ampliora reddita, debent manere sanguine plena, atque idem de placentae, utero accretae, vasis verum est. Venae sectio laudatur tanquam proficua in hoc statu, si non semper, saltem *aliquando*. Verum, uti antea ex *Hippocrate* monitum fuit, in gravidis magna pars sanguinis circa uterum colligitur, hinc & saepe decolores fiunt, dum reliqua vasa corporis minori sanguinis copia implentur. An ergo proderit tunc minuere copiam? vix certe videtur. Non enim hic agitur de plethoricis, nec de gravidis morbo acuto inflammatorio laborantibus, qui sanguinis missionem poscit. In tali enim casu, uti antea dictum fuit, quovis graviditatis tempore venae sectio locum habet. Vidi aliquoties gravidas, adeo plethoricas, ut licet uterus & foetus jam multum aucti fuissent mole, tamen tota facies turgeret & ruberet, venae tumidae essent, & pulsus tangeretur plenus. Nemo prudens dubitare poterit, talibus conducere sanguinis missionem, & praecipue, si hoc contingat, instante jam partus tempore: merito enim tunc metuitur, ne validis in partu nixibus sic impleantur vasa encephali, ut omnes functiones supprimerentur, vel & ruptis vasis lethalis apoplexia, & convulsionibus, sequerentur, vel & periculosa, ruptis pulmonum vasis, haemoptoë. Vidi talia infortunia, dum Medicorum monita flocci faciebant sciolae mulierculae. Hoc tantum credo, in sana muliere, ipsam graviditatem non poscere sanguinis missionem, & male statui, partum inde reddi faciliorem, ac caveri plu-

(q) *Traité des malad. des femm. gross. liv. I. chap. VIII. Tom. I. pag. 98 & seq.*

(r) *Ibid. pag. 102.*

plures puerperii morbos. Conceptus, foetus & uteri incrementum, partus ipse, naturae solius opus sunt, quod temere nunquam turbare debet Medicus.

Peritissimi in arte obstetricia magistri eadem monuerunt. Sic *Mauriceau* (s), dum agit de minuendis graviditatis molestiis, a varicibus, dolore & tumore crurum & femorum, haemorrhoidibus &c.; laudat venae sectionem in brachio, *si in reliquo corpore signa plenitudinis & abundantiae sanguinis adsuerint*. Alio in loco (t) damnat illam consuetudinem mittendi sanguinem, instante partus tempore, nisi alia necessitas illud postulet, & post septimum mensem a venae sectione abstinendum suadet. *La Motte* (u) pro regula generali statuit: *si gravida se bene habeat, venae sectio non tantum est inutilis, sed noxia*. Plethoricis se venam secuisse monet, & in graviditatis initio illis, quae nausea, vomitu, lassitudine, animi deliquio, molestabantur; imprimis vero, si levem quandam uteri haemorrhagiam paterentur. Recenset autem casum, ubi mulieri, sanguineae temperiei & satis repletae, noluit venam secare, licet illud enixe peteret, quia sanissima erat, nec ulla graviditatis incommoda senserat. Frustra monebat, quod primam graviditatem & felicem secutum partum sustinuerat, absque ulla venae sectione; coactus fuit, ut venam aperiret. Cum autem post iter longinquum reduce marito statim concepisset, satis exacte potuit computari terminus graviditatis, per duodecim dies ad minimum adhuc remotus: nocte autem sequente post venae sectionem peperit infantem, qui non credebatur adhuc penitus maturus, & fere desperabatur, illum superstitem esse posse. Tamen evasit, & ad adultam pervenit aetatem. Similem casum in eodem loco memorat, & inde concludit, se magis magisque confirmari in hac sententia, *quod nunquam suadenda sit venae sectio gravidis, nisi evidens adsit necessitas*. Simul statuit, consuetudinem venam secandi gravidis circa medium graviditatis tempus esse ridiculam, & perniciosam.

Situ corporis pro tempore mutato. Ut minuatur pressio tumentis uteri in venas Iliacas, & facilior reditus concilietur sanguini in venis varicosis retento. Hoc autem fit decubitu vario in lecto, lectica, &c.; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Sic & difficili urinae excretioni, ut succurratur, suadet *Mauriceau* (w), ut gravida propriis manibus tumens abdomen elevet, dum urinam emittet, vel fascia lata, ad hunc usum adaptata, sustineat ventris pondus, ne vesica comprimatur. Aliis profuit, si prono potius corpore vesicam evacuare tentarent: sic enim efficitur, ut pondus viscerum abdominalium minus premat uteri fundum. Octavo mense gravem ventris molem fasciis diligenter sustinere jubet & *Moschion* (x): qui hoc mense imprimis gravidas se molestius habere monet. Si variis his situs mutationibus tentatis, non sequatur urinae secretio, tunc cathetere in vesicam immisso educenda est. Cum autem in mulieribus urethra brevior sit & rectior, hinc & simi-

(s) Lib. I. Cap. XVII. & XVIII. pag. 144 & seq. (t) Lib. I. Cap. XXVII. pag. 198.
 (u) Traité des accouch. liv. I. chap. XV. pag. 64 & seq. (w) Livr. I.
 chap. XV. pag. 139. (x) Spach. gynaec. pag. 3, N° 34.

simili cathetere solent uti chirurgi, qualem *Mauriceau* (y) delineavit. Verum considerandum hic est, per ipsam uteri tumentis pressionem mutari vesicae situm, ita ut ejus collum cum urethra angulum faciat; quod imprimis fit, quando in abdomine propendulo totus uteri fundus antrorsum supra ossa pubis prominet, uti praecedenti paragrapho dictum fuit. In tali casu dexterimus apud Batavos olim artis obstetriciae magister (z) prudenter incurvo cathetere opus esse monet, qualis in virili sexu solet adhiberi, si nempe mutato situ corporis urina non prodeat. Tunc jussit, ut genubus divaricatis incumberet gravida, capite dimisso, quantum fieri potest: binisque digitis a retro vaginae immixtis conabatur uterum ab ossibus pubis remove, & curvum catheterem urethrae immittebat hoc modo, ut curvaturae convexitas respiceret intestinum rectum, cavitas vero ossa pubis: si sentiret adhuc resistentiam, pergebat digitis remove uterum ab ossibus pubis, & tunc catheter penetrabat in cavum vesicae: simulac vero incipiebat effluere urina, circumvertebat gravidam corpus, ut supina decumberet, sed capite demissiori. Ultimis enim graviditatis mensibus priorem illum molestum situm diu ferre nequeunt absque animi deliquio. Simul tunc curabat, propendulum abdomen parum elevari, donec omnis urina efflueret. Relinquebat autem catheterem in vesica per biduum, ut vesica ultra modum distenta sensim contrahi, & vires suas recuperare, posset. Hoc enim nisi fiat, sequenti die saepe deberet repeti eadem haec operatio, quod nimis molestum foret. Omnium maximas molestias se expertum fatetur (a), dum partus tempore sic ab infantis capite premebatur collum vesicae, ut nec gutta urinae exiret, nec catheter ullo modo introduci posset. Tunc nihil superest, nisi ut tam cito, quam fieri poterit, rumpantur aquae; sic enim detumescit uteri moles, & vesica se exonerat. Mirum satis casum ibi recenset, ubi ruptis membranis octo librae aquae effluerunt, & mox sequebatur urinae copiosae effluxus.

Quomodo alvo nimis strictae succurrendum sit, & varices fasciis firmandi, dictum fuit praecedenti paragrapho.

Haemorrhoides autem mollissimis foveri debent remediis, si doleant. Pelvim, cui insident alvum exoneraturae, replere solent calido emollienti decocto, addito lacte: mollissimis inunguntur linimentis; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Cum autem in partu caput infantis premat, & complanet, intestinum rectum, ad crepaturam usque quandoque tument haemorrhoides, & partus dolores plurimum augendo faciunt, ut puerpera ultimos nixus prae doloris metu supprimat, sicque foetus exclusio retardetur.

Si ergo circa finem graviditatis multum tumeant, per sanguifugas applicatas evacuari possunt. Cum autem saepe contingat, ut sanguis, in his tumoribus diu retentus, grumescat, tunc potius lanceola sunt aperiendae. Cum autem post partum sponte soleant detumescere haemorrhoides, apertura non ten-

(y) Livr. 2. Cap. XXXIII. pag. 365.

(z) Denys over het Ampt der Vroet-

meesters &c. Cap. IV. pag. 128. & seq.

(a) Ibid. pag. 138.

tentatur, nisi justus metus sit, partum tumentibus haemorrhoidibus retardari posse.

§. 1303. **I**nter periculosissimos vero gravidarum morbos habetur fluor uterini sanguinis.

Semper suspectus in gravidis est fluxus sanguinis de utero, licet non semper aequale periculum habeat, uti postea dicitur. Si autem subito & undatim effluat, merito pro periculosissimo gravidarum morbo habetur, nec minus discrimen foetui, in utero contento, adfert. Antea dictum fuit, uterum gravidum distendi sensim magis magisque, ut cavo suo continere possit foetum cum secundinis & aquis, quibus foetus innatat: nec tamen uteri distenti crassities minuitur; sed vasa ejus successive plus distenta sanguine implentur; unde magna copia sanguinis in substantia uteri continetur. Sic autem connectitur ovum humanum uteri cavo, ut naturaliter nec gutta sanguinis exeat de utero. Verum simulac ille nexus solvitur a quacumque causa, & imprimis, si placenta separari incipit, ex vasis dilatatis sanguis exit, & quidem subito saepe, ac ingenti copia; unde metuenda sunt, animi deliquium, convulsiones ab inanitione vasorum, & mors. Simul tunc & foetui certa pernicietas imminet, cum nec a matre humores suscipere possit per venas umbilicales, nec tradere possit illi per arteriam umbilicalem suum sanguinem, perficiendum in corpore materno.

Erectus incessus foeminae humanae, & consuetudo menstrua sanguinis ex vasis uterinis exeuntis, videntur esse causae, quare abortus in his frequentiores sint, quam in brutis (*b*); uti etiam, cum vasa uteri & placentae sanguine copioso distendantur. Placenta autem citius necitur utero, fortius adhaeret, & mole major est, quam in brutis; caeteroquin adhuc frequentiores forent abortus.

Patet simul, haemorrhagiam uterinam tunc imprimis esse periculosissimam, quando omnia vasa uteri sunt maxime distenta, id est, ultimo graviditatis tempore. Unde pro axiomate practico ponitur sequens regula: *Quo partui propior est mulier, eo periculosior est haemorrhagia uterina* (*c*). Hinc plurimae servantur ex illis, quibus secundo, tertio, vel quarto, mense contingit haemorrhagia uterina. Verum his mensibus praecipue observantur abortus, rarius sequentibus: celebris, & in arte obstetricia adeo versatus, Puzos (*d*) testatur, multiplici experientia sibi constitisse, raro ex uteri haemorrhagia periisse gravidas, si quartum vel quintum graviditatis mensem non superaverint, nisi alius morbus periculosus simul adsit, vel necessarium artis auxilium defuerit. Longe pejorem metuebat eventum, si septimo, octavo, vel nono, mense idem contingeret; licet enim plerumque minus valida foret haemorrhagia

(*b*) Medic. Effays Tom. 2. N° XI. pag. 233. 234.

(*c*) Mauriceau traité des

malad. des femm. gross. livr. I. chap. 21, Tom. I. pag. 159. & 535. (*d*) Académ. de chirurg. Tom. I. pag. 361.

rhagia ante partum, quam in aliis abortibus, tamen plurimae ex his, non diu post partum moriebantur.

Non tamen credendum est, uteri haemorrhagias primis mensibus carere omni periculo. Quandoque enim post paucos dies redeunt, si vel secundinae, vel grumus sanguinis, excussio foetu, in utero manserit. Talis casus legitur (e), de muliere, quae tertio mense abortiverat, remanente placenta in utero; nullum primo sequebatur malum symptoma; octo diebus elapsis, tam valida sequebatur haemorrhagia, ut de vita metuerent, qui assistebant. Placentae portio ex uteri orificio eminebat; qua apprehensa, prudenti manu, & aegrae reviviscentis nixibus, integra sequebatur placenta: statim cessabat haemorrhagia; & aegra satis cito ex tanto periculo convaluit.

Abortuum placentae difficiliter educuntur, quam in foetu maturo, quia tener funiculus umbilicalis etiam a levi tractione rumpitur, & placenta major in minoribus foetibus largiori superficie utero adhaeret (f).

Bis vidi, a grumo concreti sanguinis post trimestrem abortum in utero retento, febrim acutam continuam putridam secutam fuisse: una ex his decima quarta morbi die, altera die decima septima, periit.

Ex abortu mulier prima die corripiebatur febre ardente, cum perpetuis alvi dejectionibus, & aliis malis symptomatibus; periit septima die (g). In hac aegra graviditatis tempus non expressit Hippocrates; sed in altera (h) notat, quod ad quintum mensem ex abortu febris prehenderit, cum pessimis pariter symptomatibus, inter quae & perpetuum alvi fluxum, & urinas paucas, tenues, subnigras, recenset. Et haec periit septimo die phrenitica.

Notum autem est, post haemorrhagiam uterinam abortum frequenter sequi.

Quam funestus autem metuendus sit exitus, dum scelestae mulieres abortivis remediis sumtis foetum perdere conantur, alio in loco (i) legitur: *Cuiusdam, quae circa vigesimum aetatis annum pharmacum abortum promovens potavit, dolor accidit, biliosorum multorum, pallidorum & porraceorum, vomitus. Quum bibisset, eam convulsio invadebat, & linguam mandebat. Quarto die ad eam accessi, ipsi lingua erat magna, nigra; oculorum alba rubescebant; insomnis erat. Quarto die sub noctem mortua est.* Eandem morbi historiam videtur postea adhuc repetiisse Hippocrates (k); sed addidit, quod ultronee medicamentum abortivum sumserit; trigesimo post impraegnationem die; simul legitur, quod nigra vomuerit. Reliqua omnia conveniunt cum priori.

Acriter invehitur *Magister amorum* (l) in hoc scelus;

— sine

(e) Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 360. (f) Medic. Essays Tom. 2 N° XI. pag. 239. (g) Hippocrat. Epidem. 3. aegrot. X. Charter Tom. IX. pag. 248. (h) Ibid. aegrot. XI. pag. 250. (i) Epidem. V. textu XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 345. (k) Epidemic. VII. aegrot. 82. Charter. Tom. IX. pag. 583. (l) Ovid. amor. Lib. 2. Eleg. XIV. pag. 329. 330.

— — — — Sine crescere nata.

*Est pretium parvae non leve vita morae.
Vestra quid effoditis subjectis viscera telis;
Et nondum natis dira venena datis. &c.
Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris:
Perdere nec foetus ausa leaena suos.
At tenerae faciunt, sed non impune, puellae.
Saepe, suos utero quae necat, ipsa perit.
Ipsa perit, ferturque toro resoluta capillos:
Et clamant, MERITO, qui modo cumque vident.*

Propriae vitae periculum saltem horreant illae, quas homicidii crimen non terret; optime enim *Tertullianus* dixit (m): *Etiam conceptum in utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet: Homicidii festinatio est, prohibere nasci: nec refert, natam quis erripiat animam, aut nascentem disturbet. Homo est, & qui futurus est.*

Ex his etiam patet ratio, quare *Hippocrates* (n) monuerit sequentia: *Quae abortiunt magis periclitantur. Abortiones enim graviores sunt, quam partus. Non enim citra violentiam embryo corrumpitur, sive medicamento, sive potu, vel cibo, vel subdititiis, vel re alia quapiam. Violentia autem malum est. Hoc enim casu periculum est, uteros ulcerari, aut inflammari. Hoc autem est periculosum.*

Observavit *Mauriceau* (o), tunc imprimis periclitari gravidas, si decumbentes febre continua, quae ut plurimum de remittentium genere esse solet, abortum patientur; omnium maxime, si pectus simul afficiatur. Plures vidit, & doluit, sic periisse, non ita diu post abortum. Credidit optimus Vir huc spectare *Hippocratis* (p) praesagium: *Si mulier utero gerens morbum non cognatum (congenerem) habeat, in puerperii purgatione perit.* Forte adhuc magis quadrat alter locus (q), ubi sequentia leguntur: *Quae utero gerentes a febribus corripiuntur, & vehementer citra manifestam causam extenuantur, pariunt difficulter, & periculose, aut abortientes periclitantur.* Merito ergo periculum praesagitur; nec tamen certa perniciēs semper imminet. Gravidas acutis morbis decumbentes plures curavi, & ab aliis curatas novi; imo memini, me tractasse puellam quindecim annorum, ex furtivo concubitu jam in quartum mensem gravidam, quae medio variolarum, fatis numerosarum, decursu abortum passa fuit, & tamen feliciter evasit.

Nec tantum ille metus, ne gravida per uteri haemorrhagiam pereat, sanguine exhausta; sed &, si emerferit, poterit facile in morbos chronicos diffici-

(m) Mauriceau liv. I. chapit. XXIV. pag. 191. (n) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. LXXI. Charter Tom VII. pag. 771. (o) Loco modo citato pag. 196. (p) De Nat. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315. (q) Aphor. 55. sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 228.

ficiles ex copiosa sanguinis, & subita, jactura incidere, in Cachexiam (§. 1168), Hydropem (§. 1229), aliaque plura. Vidi mulierem, quae post validissimam uteri haemorrhagiam frequentia & diuturna animi deliquia patiebatur: cum autem praeter omnem fere spem evasisset, & suo tempore peperisset infantem, sed debilem & paucis diebus tantum superstitem, non potuit de lecto surgere, quin statim adesset valida cordis palpitatio cum summa anxietate: misera per duodecim annos lecto affixa mansit, caeterum satis sana, modo quiesceret. Credibile admodum videtur, in longis illis & frequentibus animi deliquiis stagnantem circa cor & majora vasa sanguinem in polypum concrevisse, qui accelerato per motum corporis venoso sanguini obstaculum faceret statim.

Accedit etiam, quod post abortum, si secundinae manserint, aut sanguis concretus retineatur, plurima & molesta mala sequi possint. *Hippocrates* (r) dixit: *Dolores ex Iliis ad intestinum tenue transeuntes, in morbis longis, ex abortu, neque valde purgata muliere, perniciosi sunt.* Videtur ibi uteri purgationem a retentis, & per lochia post abortum, intellexisse.

Apparet, ex dictis satis probari, quod fluor uterini sanguinis pro periculosissimo gravidarum morbo merito habeatur.

§. 1304. **Q**ui fere ex eo, quod placenta ab utero soluta, & arteriis plenis sanguine distendente, uteroque distento, saepe pleno rivo arteriosus cruor emanet.

Naturaliter ovum humanum adhaeret tota sua superficie uteri cavo, sicque impedit, ne quid ex vasis uterinis exire possit, & partus tempore, dum foetus exit, vix quid sanguinis, vel parum tantum, prodit, licet chorii nexus cum utero hinc inde forte solvatur, dum foetus excluditur. Verum simul ac nexus placentae cum utero solvitur, sanguis magna copia exit, & non prius. Antea jam saepius dictum fuit, graviditatis tempore uteri vasa augeri continuo, hinc admodum ampla esse, dum partus instat; adeoque, dum placenta separatur ab utero, patula amplorum vasorum orificia sanguinem contentum liberrime effundere poterunt. Cum ergo in gravidis pleno rivo exit sanguis, merito creditur, placentam ab utero separatam esse, vel in totum, vel pro parte saltem. Periculosior autem longe talis haemorrhagia est, quia in gravidis uterus plenus manet, cum post partum, educta placenta, uterus vacuus se contrahat, sicque vasorum capacitatem minuat, adeoque & haemorrhagiam. Verum cum & absque separatione placentae sanguis de gravidarum vulva exire possit, hinc prudenter in textu dicitur, quod fluor uterini sanguinis in gravidis fere pendeat a placenta ab utero soluta: possunt enim esse & aliae causae, licet longe rarius occurrant. Sic notat *Mauriceau* (s); si uterus gravidus a vi externa findatur, ingens uteri haemorrhagia sequetur,

(r) Coac. Praenot. N° 515. Charter. Tom. VIII. pag. 882. (s) Traité des malad. des femm. grosses liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 169.

tur, licet placentae cum utero nexus manserit integer. Tale malum suspicari licet ex cognitione violentae causae praegressae; sed certo non potest sciri, nisi post mortem in cadavere. Nullam autem tunc spem superesse credidit, licet vel sponte, vel per artem, partus statim sequeretur, quia uterus adeo insigniter laesus non tam facile se contrahere posset; & semper tunc metuenda est uteri inflammatio, tam gravem offensam secutura, quae toties lethalis observatur.

Rarius longe est, & quod semel tantum vidit *La Motte* (t), quando Haemorrhagia uterina fit a ruptura vasorum, quae in chorda umbilicali continentur. Adfuit parturienti, in qua partum naturalem expectabat. Aquae formabantur; at, dum jamjam rumpendae erant, vidit manum suam pauco sanguine tingi, & ut solet saepe fieri, inde concludebat, partum brevi secuturum. Paulo post rumpebantur aquae, & caput infantis se offerebat, sed simul copia sanguinis prodibat, quae augebatur ad singulos parturientis dolores. Non dubitabat, hanc haemorrhagiam fieri ob placentae ab utero solutionem, nec poterat vertere infantem, ut partum acceleraret, extrahendo per pedes, quia caput in pelvi haerebat jam, & nixus parturientis validi nimis erant ac continui. Animosa tamen puerpera, non ignara imminentis periculi, validis nixibus partum sic promovit, ut brevi in lucem prodiret puella, debilis admodum, cujus collo funis umbilicalis tribus vicibus circumvolutus fecerat partum tardiolem & difficilem. Feliciter evasit puerpera, & postea adhuc septies peperit, absque eo, quod aliquid infortunati contingeret.

Simul ac infans prodierat, cessabat omnis haemorrhagia, & examinando funem umbilicalem apparuit, quod unus ex nodis varicosis, qui in vena umbilicali toties observantur, excoriatione quasi apertus, sanguinem profuderat; quod facile ab attritu circumvolutionum chordae umbilicalis circa collum ad se mutuo contingere potuit. Patet simul, veram hujus haemorrhagiae causam non potuisse cognosci ante partum absolutum, & ruptis jam membranis vix suspicari illud potuit optimus ille Chirurgus, cum nunquam tale quid vidisset, & frequentissima haemorrhagiae uterinae causa sit solutio placentae ab utero; ad quam videtur spectare sequens *Hippocratis* (u) prognosis; *Si cui parturienti ante foetum multus sanguinolentus citra dolorem fluxus prodeat, periculum est, ne foetus mortuus exeat, aut minime vitalis edatur.* In casu modo enarrato augebatur fluxus sanguinis dolorum tempore; verum ubi placenta integre, vel pro parte, separata est, tunc potius augebitur haemorrhagia, in dolorum intervallis. Dicit enim *Hippocrates* ὡδινώσῃ, dum partus dolores jam adsunt, & ante foetum, cujus exclusio jamjam expectatur, admonet, citra dolorem hoc fieri. Dolorum enim tempore, dum partus instat, caput infantis replet uteri orificium dilatatum, remittentibus doloribus illud minus urget, & hinc sanguini effluxuro liberior via conceditur. An inde Diagnofis haberi posset? dubium videtur. Si enim doloris tempore ca-

put

(t) *Traité des Accouchemens* livr. 3. chap. 8. observat. CCXI. pag. 296.

(u) *De superfœtatione* Cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 863.

put infantis nondum eo usque descenderit, ut repleat uteri orificium, poterit & dolorum tempore augeri uteri haemorrhagia, quae separatae placentae effectus est. In utroque casu praecipua spes est in eo, ut per partum uterus cito evacuetur, seque contrahere possit, uti postea dicitur.

Cum autem, uti antea dictum fuit, ovum humanum tota sui superficie nectatur utero, poterit forte & sanguis exire, si in alio quovis loco nexus chorii cum utero solvatur. In illo quidem loco, ubi placenta accrescit, vasa magna sanguinea adsunt, sed nec reliqua chorii pars vasis caret. Dum per ramum arteriae iliacaе materiam ceraceam immisit in uterum gravidum toties laudatus *Noortwyk* (w), vidit illam in vasa placentae, & chorii, profunde penetrasse. Dum integrum ovum humanum ab utero, cui nexum erat, suspensa manu separare conabatur, vidit, chorion per veram cellulosa substantiam utero nexum esse, qui nexus tamen levissima vi solvebatur (x). Sed *Eandem hanc cellulosa separanti vasa occurrebant numerosa per totum ambitum, ex chorio in uterum porrecta, impleta. Accurratius examen docuit, internam matricis superficiem poros habere mediocris magnitudinis, multos, aliquantulum tamen ab invicem distantes (vasorum orificia); quibus proportionatae dimensionis canales extra chorion emergentes, per dictam cellulosa progressi, inosculabantur, sic ut vas responderet vasi, & communis materiae cylindrulus utrumque impleret. Vasa haec alia majora, alia minora, erant, in univsum talia, ut tenuiorem, crassioremve, aciculam, quaedam etiam caput aciculae maximae facile admisissent. Rursus nonnulla recto tramite uterum subibant, nonnulla, postquam brevi prius spatio juxta uteri superficiem reflexa processerant: erantque ultima haec non rotunda, sed compressa quasi & complanata. Omnium etiam memoratorum vasorum cum matrice unio levissima vi solvebatur. Malui ipsis uti Autoris verbis, quibus haec observata describit, quorum oculatum testem me fuisse gaudeo.*

Sic passim ovum utero haesisse vidit, sed circa placentam nexus ille erat utcumque validior, vasa erant numerosiora, quibus extra placentam emergentibus, atque in uterinos poros insertis, manifesta oculis communicatio patebat inter uteri & placentae vasa: & haec iterum variam diametrum monstrabant, in genere non multum ampliora, quam quae circa chorion descripta, pariterque tenerima (y).

Ex his sequi videretur, non esse metuendam profusorem haemorrhagiam, dum placenta ab utero solvitur, quam si alio in loco chorion ab utero secederet. Sed ad radicem placentae, ubi haec per orbem supra chorion terminatur, cellulosa illa in ligamentosas lacinias collecta nexum denuo parum firmiorem exhibebat; hic vasa copiosissima, capacissima, adeo insignia, ut eorum quaedam digitum pueri potuissent recipere; veri venosi sinus, mollissimis tenuissimisque tunicis conflati, breves; ex quibus mox rami intra placentam immergebantur, longe minores, magna parte admodum exiles: quod patuit, dum in sinus tales, excussa, quam

con-

(w) Uter. human. gravid. Anat. pag. 11.

(x) Ibid. pag. 9.

(y) Ibid. pag. 10.

continebant, materie, introspiceret postea. Rami hi ex fundo sinuum, qua placentae innascebantur, procedebant ea utcumque ratione, uti vena cava, hepatis innata, intra hujus substantiam ramos dimittit (z). Inde patet simul, quare profusa haemorrhagia sequi possit, licet placenta pro maxima sui parte adhuc utero adhaereat, si tantum limbus orbicularis incipiat separari, ubi maxima illa vasa sunt, arachnoideae fere tenuitatis, & adeo mollia ac tenera, ut vix tangi possint, quin diffluant; unde mirum non est, si in secundinis, quas obstetricis manus eduxit, aut evanuerint collapsa, aut contrectando detrita fuerint (a).

Dubitari ergo nequit de immediata communicatione vasorum uterinorum cum ovi vasis, cum ovum per totum ambitum utero adnexum sit vasorum ope, ita ut directum commercium arteriarum uterinarum notabilium cum ovi vasis manifeste demonstretur. Per haec vasa directe sanguis matris ad chorion pervenit, & videtur ab hoc sanguine separari liquor amnii, qui foetum ambit undique. Observavit enim *Levret* (b), dum gravidae, lue venerea laboranti, frictions mercuriales fuerant adhibitae, ita ut foetus simul sanaretur a foedo hoc malo, tunc aquam amnii Mercurii contenti signa dare: plumbeum enim tunc colorem habet, & cupro rubro affricta illud dealbat, & quidem tanto plus, quanto major copia argenti vivi per frictions corpori matris applicata fuerat.

Videtur etiam ex dictis intelligi, quare levis quantitas sanguinis observetur partus tempore, dum aquae formatae, ut obstetrices dicere solent, os uteri jam multum dilatarunt, & extra illud prominent. Solet autem hoc merito haberi pro partus brevi secuturi omine. Non possunt enim membranae prominere, quin plura vasa, quae chorion utero necebant, rumpantur, & aliquid sanguinis effundant, quo lintea & obstetricis manus tinguntur. Nec magna tunc copia sanguinis effundi potest, quia tenerrima haec vasa rupta mox collabuntur, & aquae tumentes os uteri replent omnino; quibus ruptis mox caput infantis sequitur, & orificium obturat. Solet quidem hoc adscribi violentae dilatationi oris uteri, per quam illud plus minusve dilaceraretur; verum talis dilaceratio, ut vasa rumpantur, non semper fit, & si contingat, tunc imprimis deberet fieri, dum caput infantis transit, & tamen constat, aliquid sanguinolenti jam observari saepius, antequam aquae rumpantur, quae, sensim magis tumentes, successive molle & facile cedens uteri os dilatant. Unde videtur prior causa magis probabilis esse.

Illa autem, quae de nexu ovi cum utero per vasa fuerunt dicta, confirmantur & aliis magnorum virorum observatis. Sic *Celeberrimus Simson* (c) testatur, se examinasse uterum mulieris, subito mortuae septimo graviditatis mense. Dum separabat placentam, protraherebat ejus processus, longitudine medii pollicis ad minimum, erant autem numero multi, ex tota placentae superficie surgentes; quidam ex illis calamum anserinum aequabant crassitie; imo ex omni chorii ambitu surgebant filamenta fibrosa, capillaceae tenuitatis, quae penetrabant in poros uterinos.

(z) Uter. human. gravid. Anat. pag. 10. (a) Ibidem pag. 11. (b) L'art des accouchem. N° 265. 266. pag. 43. 44. (c) An Inquiry how far the vital and animal actions &c. In Praefat. pag. 9.

nos. Dum autem extraherat illos placentae processus, (frangebantur), statimque contraherentur, & referebant granulata superficiem mori arboris fructus. Vidit & Celeberrimus Albinus (d) in illa parte uteri gravidi, cui placenta adjuncta est, arterias tortuosas, non ramosas, & creberrimas: ruptae autem videbantur, quia placenta abscesserat ab utero. Postea perquisivit in alio utero, cui placenta integre adhaerebat, tunc invenit easdem sanguine plenas, & placentae se inferentes: unde dubium non erat, quin ad placentam pertinerent, sanguinemque in eam impellerent. Notandum autem est, quod data opera nihil mutaverat, neque premendo, neque inflando, neque replendo, aliove modo. Adeoque omnia in situ, & nexu naturali, apparebant. Merentur videri accuratissimae Tabulae uteri gravidi, quas summus ille Anatomicus edidit.

Certum ergo est, uteri cum ovo commercium per vasa, & his ruptis, quacumque de causa, sequi poterit haemorrhagia uterina, quae longe profusior erit, si placentae ambitus ab uteri nexu solvatur; vasa enim & magna, & numerosa, ex utero in placentam veniunt in hoc loco. Verum & fieri potest, ut vasa rumpantur, quae ex utero in placentam derivantur, & nihil tamen sanguinis utero exeat. Notavit hoc Celeberrimus Albinus (e), & sic descripsit: *Parturienti illi, cujus uterum aliquot tabulis persecutus sum, placenta abscesserat, multo sanguine interjecto coagulato inter eam & uterum. Tota autem marginis circumferentia nihil quidquam abscesserat, eoque, ne sanguis proflueret, prohibebatur.* In tali casu tamen metus est, ne sanguis, inter placentam & uterum ex vasis ruptis effluens, copia auctus, tandem & separet limbi orbicularis placentae nexum cum utero, & inde sequatur profusa haemorrhagia, uti dictum fuit ad §. 1296. *Placenta enim utero non insinuatur per ultimas capillares vasorum suorum extremitates (f).* Impedit hoc membrana vera, superextensa non tantum convexae superficiei placentae, quae uterum tangit, sed & sulcos placentae ingrediens, simili fere modo, uti pia mater sulcis cerebri se insinuat. Nec haec membrana sanguinis in superficie convexa placentae collecti progenies esse potest: nam in placenta recentissima, adhuc a matre calente, & fumante, eandem invenit (g).

§. 1305. **C**ognoscitur ex orificio uteri laxato, sanguinis fluxu magno, citato, admodum debilitante, vivo, vel grumoso, dolente.

Cum adeo periculosus sit hic gravidarum morbus, operae pretium erit, novisse signa, non tantum, quando jam adest haemorrhagia, verum etiam, dum futura metuitur.

Notandum tamen est, non omnem uteri haemorrhagiam aequè periculosam esse, & quandoque de vulva sanguinem exire, qui non ex utero venit. Obfer-

(d) Academ. Annot. Lib. I. Cap. IX. pag. 34 & seq.

(e) Ibid. pag. 36.

(f) Noortwyk de utero gravido pag. 14.

(g) Ibid. pag. 21.

servaverunt omnes, qui de morbis gravidarum scripserunt, quibusdam mulieribus familiare esse, ut sanguinis aliqua copia prodeat primis graviditatis mensibus, & quidem simili periodo, qua menstrua iisdem, non gravidis, prodire solebant. Aliquibus ad quartum graviditatis mensem usque hoc contingit. *Mauriceau (b)* noverat mulierem, cui ad sextum mensem usque, dum gravida erat, fluor menstruus solita periodo redibat; sed minori tamen copia; & debito tempore sanos pariebat infantes; quorum quinque superstites erant. Nec metuebat quid mali, si paucus flueret sanguis, absque dolore, & certa periodo, ac simul os uteri foret clausum: tunc enim noscitur, non fluere sanguinem ex uteri cavo, sed ex vasis vaginae, vel externae superficiei colli uteri. De hac re dictum fuit capitulo praecedenti, ubi de fluore menstruo agebatur. Optime hoc monuit *Celeberrimus Hofmannus (i)*: *Saepissime fit, ut, quae sanguine abundant foeminae, secundo & tertio graviditatis mense sanguineum experiantur fluxum, citra dolores & spasmos in regione lumbari & abdomine, citra debilitatem & praecedentem horrorem aut rigorem partium extremarum. Hoc autem in casu sanguis non ex uteri cavitate, sed potius ex vasis vaginae uterinae cum euphoria profluit.*

Quamvis autem certis observatis, levem talem haemorrhagiam contigisse absque noxa, constet, & admodum verosimile videatur, tunc tantum evacuari illud, quod, repletis sufficienter uteri incrementis vasis, & foetu nutrito, superabundat; tamen tutius credidit *Mauriceau (k)*, plethoram solvere in gravidis per sanguinis missionem, quam totam hanc rem naturae committere. Constat, *Hippocratem (l)* pronunciasse sequentia: *Mulieri foetum bimestrem, aut trimestrem, utero gerenti, si menses quam primum singulis mensibus prodeant, eam tum tenuem, tum debilem, reddi necesse esse. Interdum etiam his diebus, quam diu menses prodierint, febris corripit. Quumque fluunt, & ubi effluerint, pallefcit, quantumvis parce fluant.* Apparet hoc ex textu evidenter, quod non agatur hic de gravida plethorica; sed quae pallefcebat, si vel parcam jacturam sanguinis pateretur; & certe in tali casu hoc noceret; quia sic non tollitur superfluum, sed diminuitur necessarium; adeoque & matri & foetui damnosa est talis haemorrhagia. Praeterea manifestè patet, ex illis, quae sequuntur, quod loquatur de sanguine, qui ex ipso utero venit. *His uteri plus aequo debiscunt, & incrementum foetus dimittunt.* Et paulo post: *Si autem uteri plus aequo debiscant, sanguinem singulis mensibus, sicut prodire consuevit, effluere sinunt, & quod in uteris continetur, tenue & debile fit.* Et hoc sensu videtur intelligendus esse *Hippocratis Aphorismus (m)*; *Si mulieri utero gerenti purgationes prodeant, impossibile, foetum sanum esse.* Pulchre autem notat *Galenus (n)*, in commentario ad hunc textum, cum purgationes plurali numero enuncientur, & verbum prodeunt adjungatur, non agi hic de paucis san-

(b) Traité des malad. des femm. gross. livr. I. chap. XX. pag. 155. (i) Medic. ration. & system. Tom. IV. part. 3. Cap. 9. pag. 623. (k) In loco modo citato pag. 157. (l) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 744. (m) 60 Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 232. (n) Ibidem.

fanguine excreto, neque semel, sed saepe, & multum, erumpente. *Qui namque semel, aut bis, paucus excernitur (sanguis), in multis citra ullam foetus laesionem conspicitur.* Deinde addit sequentia: *At excretio, quae gravidis accidit, ex cervicis uteri venis fieri videtur. Nam interne in ipso cavo uteri suspenditur chorion, quare nihil per illa in muliebrem sinum excerni potest.* Simul inde patet, nunquam melius intelligi posse *Hippocratis* Aphorismos, quam dum aliis locis paralelis ejusdem autoris illustrantur.

Diagnosin ergo periculosae Haemorrhagiae desumitur, ex copia magna, doloribus lumborum & abdominis (qui tamen & in menstruantibus mulieribus saepe adsunt); & quandoque parca copia sanguinis prodit in initio; quam mox sequetur ingens uteri haemorrhagia; dum magis magisque placenta ab utero secedit, vel & plura vasa, chorion utero neccentia, solvuntur. Praecipuum autem signum est, si uteri orificium laxatum fuerit, & dehiscat, quod naturaliter in gravidis sic connivet, ut fere clausum sit, dum parvum hiatus opplet mucosa gelatinosa materies. Nullum dubium superesse poterit, si pleno rivo sanguis exeat, vel & grumi concreti cruoris, una cum dolore ventris & lumborum, ac sequente magna debilitate: grumi autem illi sanguinis concreverunt, vel in ipso utero, dum sanguis ruptis vasis effusus stagnat per aliquod tempus, ante quam cohaerens cum utero chorion separetur ad orificium uteri usque, sicque sanguis libere exire possit, adhuc fluidus: vel etiam grumi illi in vagina ex concolato sanguine fiunt, dum compressis ad se mutuo femoribus sanguinis effluxum minuere satagunt: concretus talis sanguis tunc a mulierculis adstantibus pro *mola*, aut *falso conceptu*, toties haberi solet, cum magnam satis molem in vagina acquirere possint, non vero in uteri cavo, quod a foetu, & secundinis, impletum est.

Verum dum jam profusa talis uteri haemorrhagia adest, fero cognoscitur, & plerumque abortus sequitur; unde magnae utilitatis erit, noscere & illa signa, quae nondum praesentem, sed futuram, uteri haemorrhagiam praesagiunt, ut nempe idonea medela praecaveri possit.

Sponte patet, tunc metuendum esse hoc malum, si causae praecesserint, a quibus illud produci saepius observatum fuit; de quibus dicetur sequenti paragrapho.

De commercio illo, quod mammas inter & uterum intercedit, jam saepius dictum fuit: dum uteri vasa implentur magis circa primam menstruorum corruptionem, turgent mammae; in gravidis, intumescente utero, & mammae tument. Ideo *Hippocrates* (o) dixit: *Mulier utero gerenti si mammae de repente extenuentur, ipsa abortit.* Metus enim est, ne tunc uteri vasa, soluta a nexu cum placenta & chorio, simili modo collabantur; quod absque illorum inanitione vix fieri poterit; adeoque abortus timendus est, & cum illo uteri haemorrhagia. Experientia saepius confirmavit *Hippocratis* hanc Prognosin. In sequenti Aphorismo idem testatur, si gemellos in utero gerat mulier, & una ex mam-

(o) Aphor. XXXVII. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 217.

mammis gracilis evadat, tunc unum ex gemellis abortiens perdit. Cum autem, uti antea dictum fuit, veteres Medici crediderint, uterum humanum binas habere cavitates, quarum dextra mares, sinistra foeminas, contineret, hinc & sexum futuri abortus determinari posse, credidit *Hippocrates*, prout vel dextra vel sinistra mamma extenuaretur. Sed & alio in loco de statu foetus in utero ex mammis praesagium sumsit (p); *Mulieri utero gerenti si lac copiosum e mammis effluat, foetum imbecillem significat. Quod si solidae mammae fuerint, sanioerem foetum significat.*

Quamvis autem *subitam* mammarum extenuationem pro absoluto signo futuri abortus habuerit *Hippocrates*, tamen non omnem spem servandi foetus abjecisse videtur, dum mammae extenuantur. Dicit enim (q): *Quae foetus corrupturae sunt, iis mammae extenuantur. Quod si iterum durae evaserint, dolor erit, aut in mammis, aut in coxis, aut in oculis, aut in genibus, neque (foetum) corrumpunt.*

Videtur ergo, nisi subito concidant mammae, adhuc medelae locus esse, licet extenuentur.

Ventris & lumborum dolorem pariter pro signo abortus futuri *Hippocrates* (r) habuit: *Si mulier utero gerens ventrem & lumbos doleat, metuendum est, ne abortione foetum excludat, ruptis membranis eum continentibus.* Semper in gravidis lumborum dolores, nisi partus instet, suspecti sunt, si diutius durent; praecipue, si per intervalla redeant, & versus abdominis inferiora terminentur; tunc enim sunt veri parturientium dolores, per quos immaturus foetus excluditur; & saepe abortum periculosa uteri haemorrhagia praecedat.

Dein & hoc praecipue notandum est, quod facile redeat uteri haemorrhagia, licet omnino cessasse videatur: nam, uti optime notavit versatissimus in arte obstetricia *Puzos* (s), non videtur illa pars placentae, quae separata haemorrhagiam uteri fecerat, facile agglutinari utero, ut firmiter haereat denuo, sed haemorrhagia potius sistitur, dum sanguis concretus in vasis hiulcis sic se accommodat illorum diametro, ut sanguini effluxuro obicem ponat: grumi illi si postea exciderint, redit haemorrhagia uteri, & plerumque profusior ac copiosior. Unde patet, quare tanta cautela opus sit, & tam diuturna, in gravidis mulieribus, quae hoc infortunium passae fuerunt.

§. 1306. **C**ausa hujus, affectus animi vehementes, motus corporis nimii, hysterica, & emmenagoga, male applicata, percussio inferioris partis abdominis.

Causae illae, a quibus uteri haemorrhagia fieri observatur, variae sunt; quaedam enim tales sunt, ut etiam in sanis & robustis mulieribus illam producere possint, qualis est v: g: valida abdominis percussio, & vehementissimi animi mo-

(p) Ibid. Aphor. LII. Charter. Ibid. pag. 225. (q) Ibid. Aphor. LIII. pag. 226. (r) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXV. Charter. Tom. VII. pag. 745. (s) Académ. de chirurg. Tom. I. pag. 362. 363.

motus: aliae, minus noxiae, tamen in quibusdam gravidis periculosae sunt, utpote magis dispositis ad uteri haemorrhagiam, & abortum. Deinde & peculiaris ipsius uteri dispositio inter causas merito numeratur. Tandem & ipse foetus in causa esse potest. Quae omnia singulatim considerari merentur, ut pateat melius, quid ars hic possit, & quaenam medela conveniat. Causae autem, quae hoc numero recensentur, etiam in gravidis, caeterum optime se habentibus, noxiae semper sunt, & periculosae; sed longe magis, si ad hunc morbum dispositae fuerint, in quibus & a levioribus causis idem metuendum est malum.

Affectus animi vehementes. Quam mirae, & quam subitae, fiant mutationes in corpore humano per validos animi affectus, antea jam saepius dictum fuit (vide §. 104. 611. 629. 1062. 1093. 1181. 1200): hinc illa non repetam. Sufficit hic notare, quod omnia vasa corporis in subito metu contrahantur; per iracundiam omnes humores rarefiant, & plena vasa turgeant; per summam moestitiam supremus belli dux concidit mortuus, dum paulo ante mille inter mortis pericula intrepidus versabatur: Spartana mater inter ipsos amplexus reducis filii, quem in acie caesum putabat, mortua corruit, prae nimio, & subito, gaudio. Si jam consideretur, tam subitos motus, validas adeo concussiones, &c., applicari teneris illis vasis, quae chorion & placentam nectunt utero, nemini mirum videri poterit, cur toties haemorrhagia uterina in gravidis post validos animi effectus sequatur. Foemina triginta annorum, robusta, & procerae staturae, versabatur fere quotidie in foro, ubi & rixis quotidianis, & iracundiae, indulgere solita erat satis. Cum jam termino graviditatis proxima esset, subita excandescit ira, dum vicina mulier puerum ejus quinquennem percuteret. Mox, aliquid insoliti sentiens in corpore, praedixit, se inde morituram. Post aliquot dies subito profusa uteri haemorrhagia sequitur; unde convulsa periit, antequam quid tentari posset, ut servaretur. In cadavere inveniebantur bini foetus masculi sanguine nigro coagulato tecti undique; quo & uterus plenus erat; ob rupturam placentae & vasorum ejus (t).

Plures alios casus egregius autor recenset, qui docent, quantum validi animi affectus nocere possint gravidis. Multos & ipse vidi, nec credo, ullum Medicum esse, quin similia observaverit. Hunc autem casum ideo selegi, quia in sana, robusta, muliere, rixis quotidianis & habituali iracundiae afflicta, tantum mali brevis ille furor producere potuit. Idem a metu, gaudio inopinato, &c., metuendum est; & plura exempla in Historia Medica habentur. Hinc discere possunt gravidae, quantum cavere debeant ab animi affectibus; uti & adstantes, quantam curam adhiberi oporteat, ne imprudentia sua praegnantem irriterent, inopinato nuncio, bono vel malo, illas percellant. Novi gravidam, quae placidissime dormiverat, dum in vicinia periculosum erat incendium: sollicita mater, mane accurrens, gratulabatur filiae, quod blandus somnus omnem timorem, arcuisset. Mox incipit tremere misera toto corpore,

(t) *Peu pratique des accouchemens* liv. I. chap. VIII. pag. 70.

re, & angi, simulque totus lectus jam inundabatur sanguine, sequente animi deliquio, & convulsionibus: tamen a periculosa hac uteri haemorrhagia convaluit; sed foetum quadrimestrem abortiens perdidit.

Motus corporis nimii. Frequens fatis uteri haemorrhagiae & abortus causa, quae tamen caveri posset a gravidis, modo vellent. Moderatus corporis motus prodest graviditatis tempore, praecipue ambulatio: imo videmus, rusticas mulieres facile ferre solitos labores, dum gravidae sunt, modo non nimis fatigentur, nec valido corporis nixu illos perficiant.

Notum est, per motum muscularem accelerari motum sanguinis venosi versus cor, adeoque & augeri velocitatem circulationis per vasa corporis (vide §. 99). Verum §. 100 inter effectus velocioris circulationis numerantur & sequentia: Major nempe vis pulsus sanguinis in vasa excipientia, vasorum sanguinisque attritus validus ad se mutuo, calor major, acrior indoles humorum. Si jam hi effectus conferantur cum tenera structura vasorum, quae chorion & placentam utero nectunt, sponte patebit, a nimio corporis motu metuendam esse horum vasorum rupturam, quam sequetur uteri haemorrhagia.

Patet hinc, quanto se exponant periculo gravidae, dum choreis ducendis indulgent, itinera suscipiunt, nixum validum edunt, pondera elevant, &c: succussus solus carpenti, praesertim si celeriter vehantur in viis asperis, toties haemorrhagiam uteri fecit, & abortum: illudque discrimen tanto majus est, quanto viciniore sunt partui. Unde patet, quam periculosum consilium sit, suadere gravidis, ut rheda vehantur ultimo graviditatis mense, hac spe nempe, ut foetus descendat citius per hos concussus, & partus reddatur felicior. Vidi aliquas, quae ridebant prudens consilium, dum post validos motus nihil mali illis contigisset statim; sed quaedam ex his post aliquot horas, aliae post unum alterumve diem, periculosam expertae fuerunt uteri haemorrhagiam.

Doluit *Mauriceau* (u), hoc contigisse propriae sorori, quae, ultimo graviditatis mense, in genua prolapsa, tumente abdomine humo impegerat, & cum non multum incommodi per unum alterumve diem perciperet, neglexit quietem corporis adeo necessariam; at tertio die subito sensit validos abdominis dolores, mox sequente valida uteri haemorrhagia, qua periit. Aliquibus enim vasis ruptis, quae chorion utero nectunt, sanguis effunditur sensim, qui collectus magis magisque chorion ab utero separat; sic pluribus vasis ruptis tandem undatim sanguis utero exit.

Notum nimis est, scelestas mulieres, ut foetum perdant, validos adhibere concussus corporis. Cantatrici, quae conceperat, jussit *Hippocrates* (w), ut in terram desiliret; quum jam septies exilisset, genitura in terram defluxit; & fiebat sonitus. Deinde descripsit ovum humanum, in cujus membrana contentus humor pellucebat. In membrana autem fibrae albae & tenues inesse videban-

(u) Traité des malad. de femm. gross. liv. I. chap. 21. pag. 162.

(w) De

Naturâ Pueri Cap. 2. Charter. Tom. V. pag. 312.

debantur, cum ichore crasso & rubro obvolutae, & circa membranam exterius fugillationes. In minoribus abortibus, una cum membranis integris exeuntibus, chorion totum filamentis hirtum apparet, quae placentae rudimentum sunt: sed cruenta illa, fugillatorum instar, vestigia, & ichor crassus ac ruber, qui involvebat fibras illas albas & tenues, docere videntur, ovum jam nexum fuisse utero. An autem tantum sex dierum conceptus fuerit, dubium videtur; cum illo graviditatis tempore ovum forte nondum utero nexum sit; neque vasa uteri adeo dilatata, ut sanguinem dimittant: Narrat autem *Hippocrates* (x), hanc cantatricem cum viris versatam fuisse, & audivisse ab aliis mulierculis, si quando mulier conceptura sit, genituram intus manere, neque foras egredi. Hinc facile potuit contigisse, quod diutius jam gravida fuerit, praecipue cum genitura illa, post septimum saltum prodiens, comparatur ovo crudo, cui undique externa testa ablata est.

Quomodo autem illud *Hippocratis* consilium possit conciliari cum ejus juramento, quod severe prohibet, ne Medici pessum abortivum mulieri exhibeant, non adeo facile patet. Quidam voluerunt, hunc de *natura pueri* librum non ab *Hippocrate*, sed a *Polybo*, scriptum fuisse: alii contendunt, genituram sic excussam fuisse tantum, sed non embryonem formatum; de qua re videri poterit *Meibomius* (y). Certe optime *Tertullianus* in *Apologetico* dixit: *Nobis, homicidio semel interdicto, etiam conceptum uteri, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet.*

In genere ergo statui potest, validos corporis in gravidis concussus semper metuendos esse, adeoque sollicito vitandos. Interim quandoque hi a talibus causis contingunt, quae non semper vitari possunt. Sic vidi a sternutatione valida, & frequenti, in coryza incipiente haemorrhagiam uterinam contingisse.

Unde, dum catarrhi regnant Epidemice, monendae sunt gravidae, ut, si vel levissimam coryzam sentiant, nares frequenter foveant aqua, & lacte, tepidis. Longe frequentius nocuit valida tussis, quae omnium molestissima est, ultimis graviditatis mensibus, dum tumidum abdomen impedit liberum diaphragmatis motum (z). Mollissimis remediis, & imprimis diacodiatis, occurrendum ilico violentae tussi. Quamvis autem & concussus per vomitum factus periculo non careat, tamen abortus & haemorrhagia uterina frequentius a valida tussi contingunt (a).

Hysterica, & Emmenagoga, male applicata. Lenissima antihysterica, & cardiaca moderata, gravidis prodesse, antea ad §. 1300. dictum fuit. Noxia tantum hic damnantur illa remedia, quae ab effectu suo *Emmenagoga* dicuntur, de quibus §. 1291. actum est. Cauti semper in hac re debent esse

Me-

(x) De Natura Pueri Cap. 2. Charter. Tom. V. pag. 11. (y) Hippoc. Jusjurand. Cap. XV. pag. 144. (z) Mauric. Traité des malad. des femm. gross. liv. I. chap. XVI. pag. 141. (a) Levret l'art des accouch. pag. 195.

Medici, ne decipiantur a scelestis mulieribus, quae foetum perdere tentant, ut tegant ignominiam, imprimis graviditatis initio, dum nondum aucta abdominis moles certam graviditatem monstrat. Semper imprimis suspectas tales habui, quae bene coloratae cum forent, de mensium suppressione conquerebantur, simulque valida remedia petebant, asserentes, firmum adeo corporis robur esse, ut a lenioribus nihil boni sperare liceret. In tali casu dedi innocua remedia, quae corpus nullo modo turbare poterant; quo astu Medico obtinui saepius, ut vana spe lactatae, tumente utero, tandem faterentur, se gravidas esse, neque amplius de perdendo foetu, sed de occultando partu, cogitarent.

Omnia enim fere illa remedia, quae Emmenagogorum nomen merentur, acria sunt; sed *Hippocrates* (b) monuit; *Sunt autem, quae, si acre quiddam, aut amarum, praeter consuetudinem, ederint aut biberint, foetus perdunt, tenello adhuc puello intus existente. Si quid enim puero praeter consuetudinem accidat, atque si parvulus adhuc fuerit, moritur.* Sed mortuo foetu inevitabilis est abortus, quem haemorrhagia uteri comitari solet.

Omnia autem acria, quae vel uterum ipsum, vel vicinas utero partes, afficiunt, & in contractionem validam stimulant, merito adiumentum causis haemorrhagiae uterinae. Notum est, clysmata leniter stimulantia, uti & suppositoria adhiberi in parturientibus, non tantum, ut crassae foeces educantur, verum etiam hoc effectu, ut dolores excitentur, si segnes nimis fuerint: ideo purgantia acriora in gravidis vitantur semper, cum non tantum molesta abdominis tormina, sed & tenesinum circa intestinum rectum, faciant; qui, teste *Hippocrate* (c), *si mulieri utero gerenti oboriat, abortum efficit.* Rationem addit in commentario *Galenus* (d); *quod tali contentione & molesta sollicitatione cum totum corpus, tum prae caeteris uterus, recto intestino coalescens, laboret.*

Idem a vehementi stranguria metuendum esse, ob eandem rationem, patet.

Percussio inferioris partis abdominis. Uterus enim, contento foetu turgens, anteriorem abdominis partem occupat; unde motus foetus in utero, applicata manu, facile sentiri potest. Tali vi illata, non tantum nexus chorii & placentae cum utero destrui potest, sed & ipse uterus findi; uti ex ante dictis patet. Haec est ratio, quare lapsus gravidis adeo periculosus sit; praecipue, si pronus fuerit, cum fere semper tunc prominulum abdomen humo impingat. Unde etiam sacris legibus (e) severa statuitur poena illi, qui gravidae mulieris abdomen percusserit.

Verum, uti paulo ante dictum fuit, praeter causas modo enarratas, potest in utero ipso adeste talis dispositio, ut a levioribus etiam causis sequatur uteri haemorrhagia, & abortus; imo & quandoque, licet nulla notabilis causa praegressa fuerit. Talis autem dispositio quandoque utero communis est cum

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. XXIV. pag. 745. Charter. Tom. VII.

(c) Sect. VII. Aphor. 27. Charter. Tom. IX. pag. 304.

(d) Ibidem

pag. 305.

(e) Exodi Cap. 21,

cum reliquo corpore, aliquando utero soli peculiaris. Sic in civitatibus Austro oppositis Hippocrates monet (f), corpora ut plurimum imbecilliora esse; addit; Mulieres morbis & fluxionibus obnoxiae sunt; deinde multae ex morbo, non natura, steriles sunt, & frequenter abortiunt. Ita & alibi dixit (g): Quae praeter naturam tenues utero gerunt, abortiunt bimestria, antequam crassiores evaserint.

Similia his alio in loco leguntur (h); ubi ab hac causa menstruum, & bimestrem, foetum perdi monet: Quidam etiam legerunt το σῶμα loco το εἶμα (i); ita ut sensus foret, in tali casu non increassandum esse os uteri, sed totum corpus. Sic enim cum Aphorismo modo citato textus ille convenit. Confirmatur hoc praeterea, quod mox subjungat sequentia (k); Quod si praeter naturam crassior evaserit, utero non concipit. Omentum enim crassius incumbens uteros comprimit, neque genituram suscipere sinit. Ubi manifeste macilentiae nimiae opponitur obesitas; quam attenuandam jubet, cum aliter praegnantem effici nequeant (l).

Sed & peculiaris ipsius uteri dispositio, reliquo corpore se bene habente, potest esse hujus mali causa. Apud Hippocratem (m) sic legitur: Quae vero mediocriter corpulentae foetus bimestres & trimestres abortiunt sine manifesta causa, illis uteri acetabula mucore plena sunt, neque prae pondere foetum continere possunt, sed abrumpuntur. Diagnosin autem talis morbi (n) habet: Hoc autem modo noveris. Humida fit, & mucosum glutinosumque defluit, neque mordet: & ubi a fluxu purgari desierit, cum mensibus per duos aut tres dies mucum ex utero procedunt. Sic frigidam & mucosam uteri dispositionem descripsit, five fluxorem album simplicem, ubi nulla adhuc adest acrimonia, quae mordere posset.

Alio in loco (o) monet, quasdam mulieres facile concipere, sed foetum perdere tertio vel quarto mense, nulla causa accedente; Si uteri, aut natura, aut ulceribus in his subortis, laeves fuerint. Si namque laeves fuerint, interdum foetum continent membranes, minus quam conveniat, adhaerent.

Praeterea patuit ex antedictis, crescente foetu, uteri magnitudinem augeri pariter, ut illum continere possit. Hippocrates (p) videtur observasse hanc abortus causam, si uterus non cresceret. Sic autem habet: Si vero concipiat quidem; sed foetus bimestres eodem exacte tempore corrumpat; neque prius neque posterius; idque ei bis vel ter eodem contingat modo; aut etiam, si longioris temporis foetum eodem modo corrumpat; hujus uteri in majorem molem non crescunt, foetu in eis augete, & bimestre vel trimestre spatium excedente. Sed hic quidem augetur, uteri vero nihil increascunt, propterea sane multae eodem tempore
foe-

(f) De aëre, locis, & aquis text. 9. & 10. Charter. Tom. VI. pag. 190.

(g) Aphor. 44. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 221.

(h) De natura muliebri Cap. 19. Charter. Tom. VII. pag. 690.

(k) Ibid. pag. 690.

(l) Sect. V. Aphor. 46. Charter. Tom. IX. pag. 222.

(m) Ibid. Aphor. 45. Charter. Tom. VII. pag. 689.

(n) De natur. mulieb. Cap. XVII. Charter. Tom. VII. pag. 743.

(o) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXI. Charter. Tom. VII. pag. 743.

(p) De infocundis. Cap. XVIII. Ibid. pag. 857.

foetum corrumpunt. Vidi plures tales casus, & imprimis mirabar, fanissimam matronam, absque ulla causa manifesta, circa finem quinti mensis abortum pati saepius, nec unquam maturum parere foetum, licet a peritissimis Medicis omnis adhiberetur cura.

Unde non immerito, postquam varias causas, quibus foetus corrumpi potest, recensuit *Hippocrates* (q), addit sequentia: *Sed & ipsi uteri naturas habent, quibus abortionem faciunt, quum flatulenti, densi, magni, parvi, existunt, aliisque similibus afficiuntur.* Testatur celebris artis obstetriciae magister, se invenisse, in quibusdam mulieribus, uterum adeo calidum, ut foetus ab immodico hoc calore periret, & exsiccatus induresceret: praecipue hoc observavit in quadam muliere, cujus uteri interna superficies tangebatur sicca & aspera, cum tanto simul calore, ut manui immiscae molestus esset, neque diu tolerari posset: foetus mortuus erat, exsiccatus, & durus: placenta parva, arida, arctissime cohaerens, ita ut difficulter potuerit ab utero separari. Notat simul, eandem mulierem plures foetus perdidisse ob nimium hunc uteri calorem (r).

Certe satis apta videtur distributio causarum, quae abortum faciunt, in duas classes, uti apud *Duretum* (s) legitur: *Aborsionis omnes causae, tam intrinatae, quam extrinsecus incidentes, revocantur ad duplicem impotentiam; unam gerendi foetum, alteram nutriendi.*

Praeterea si foetus, antequam partui maturus est, a quacumque demum causa hoc contigerit, moriatur, inde poterit haemorrhagia uteri cum expulsionem foetus mortui sequi. Quamvis rari quidam casus contigerint, ut foetus mortuus per plures menses, imo per annos, in utero maneret, tamen ut plurimum inutile illud pondus brevi post expelli solet. Verum simulac primum illud hominis rudimentum vita donatur, jam ad mortem aptum est: nec requiruntur adeo validae causae, ut tenellus embryo in utero materno pereat. Constans enim observatio est, quod major pars pereat hominum, dum origini suae propiores sunt. *Plerumque enim, cum admodum sunt exigui, imbecilles existunt. Quin & grandiusculi foetus etiam corrumpuntur. Quare mulieres mirari non oportet, quod nolentes foetum corrumpant. Nam cautione & scientia multa opus est, ut in utero foetum perferant, & enutrient, eoque in partu liberentur* (t).

Adsunt praeterea causae haemorrhagiae uterinae, quae ad foetum spectant; sed quae, nec certo cognosci, nec tolli, nec caveri, possunt, licet cognitae forent. Observaverunt artis obstetriciae magistri (u), funiculum umbilicalem, si brevior fuerit solito, vel si, quamvis longior fuerit, collo aut artubus circumvolvatur, quod tunc per motus foetus periculum sit, ne placenta ab utero separetur, & sequatur haemorrhagia uteri. Talis casus legi-

(q) De mulier. morb. Lib. I. Cap. XXIV. Ibid pag. 745.

que des accouch. liv. 2. chap. 17. pag. 535.

(r) Peu, prati-

pag. 442.

(s) In coac. Hippoc.

VII. pag. 745.

(t) Hippoc. de mulier. morb. Lib. I. Cap. 25. Charter. Tom.

pag. 159.

(u) Mauric. traité des malad. des femm. gross. Tom. I.

gitur (w); & notum est, saepius contingere difficilem partum, uti postea dicitur, ab eadem hac causa, dum foetus, proprio funiculo umbilicali illaqueatus, per validos etiam puerperae nixus expelli nequit. Placenta uteri plerumque fundo adhaerere solet, quandoque & lateribus: raro accrescit uteri collo; quod ubi contigerit, vitari nequit haemorrhagia uteri circa finem graviditatis (x). Vidi bis in eadem nobili matrona partum infantis mortui, qui in omnibus bene constitutus erat, sed chorda umbilicalis in media longitudine nodo fortiter constrictus erat, sicque omne commercium inter matrem & foetum interceptum fuerat. Videtur funis umbilicalis casu ansam fecisse per quam totum corpus foetus transivit, & postea motu ac pondere suo nodum inceptum sic constrinxit, ut vasa umbilicalia comprimerentur penitus; dum enim evolvebatur ille nodus, complanata apparuit tota pars funis umbilicalis, quae nodo intercepta fuerat. Vivos infantes pepererat ante bina haec infortunia, & post haec etiam.

Patet hinc, miras & latentes causas haemorrhagiae uterinae dari, quae nulla humana prudentia vitari possunt. Sequitur jam consideratio illorum, quae requiruntur, ut a tanto periculo eripiatur gravida, dum sanguis ex utero fluit.

§. 1307. **R**emedia, quies animi, corporisque, aër frigidus modice, Venae sectio, adstringentia, opiata.

Quies animi, corporisque. De hac re unanimis est apud omnes consensus. Cum enim, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, corporis motus nimii, & validi animi affectus, causae frequentes sint uterinae haemorrhagiae, sponte patet, quietem esse summopere necessariam, ne per patula uteri vasa exeat omnis omnino sanguis, & inevitabilis mors sequatur. Vestes hinc statim solvendae sunt, ne vasa externa ullo modo premantur, sicque augeatur copia sanguinis moti per vasa interiora. Postea curandum, ut horizontaliter decumbant; sic enim praecavetur, quantum fieri potest, animi deliquium.

Aër frigidus modice. Saepe ob ingentem sanguinis jacturam totae pallent & frigent; tuncque minuitur, vel & cessat omnino quandoque, haemorrhagia; simulac vero stragulis obruantur, vel calidis linteis foventur, extrema corporis, mox denuo recrudescit. Tota enim spes in eo imprimis est, ut, dum minima vita superest, tempus detur hiulcis vasis, ut se contrahant, vel & grumoso sanguine obturentur. Unde laudatur, si non in molli lecto, sed in culcitra, pilis equinis facta, decumbant. Ob eandem causam nullis cardiacis refocillandae sunt, licet summopere debiles animi deliquium metuant; vel si quaedam adhibeantur, debent lenissima esse tantum, nec spirituosa. *Citri fragrantia, melissae, florum tiliae, rosarum, sambuci, & similia,*

(w) Acad. des scienc. 1701. Mem. 118.
pag. 39.

(x) Levret l'art des accouchemens.

lium, odor, ut & aquarum stillatitiarum, quae ex his parantur, sufficiunt. Quomodo autem aëris calor temperari possit, antea ad numerum secundum §. 605. dictum fuit. Toties observatum fuit, vulneratos milites, omni fere sanguine exhausto, dum inter cadavera sub dio relinquebantur, postea convaluisse, qui officiosa magis cura periissent. Alia occasione ad §. 161. dictum fuit, evasisse rusticum, qui, discissa arteria axillari, pro mortuo depositus fuerat. Quantum autem frigidae aquae usus ad compescendas haemorrhagias conducatur, antea ad §. 1200. N°. 2. pluribus demonstratum fuit. Apud Hippocratem (y) ad haemorrhagiam uterinam leguntur sequentia: *Spongiam madefactam admoveto; & linteum laeve, molle, derafum, aqua frigida imbutum, ventri injicito, frigidaque aqua perfundito, lectumque a pedibus altiore facito, ac ita sternito.* Similia & apud Moschionem (z) habentur: *Oportet autem eas, cum curari ceperint, jacere in cubiculo parvo & obscuro, & mediocriter refrigerato, & firmo. Inferiores pedes altiores capite habeant, cum omni silentio, & quiete corporis: omnis vero motus fluxum provocat: ita ut pedes contortos supra invicem habeant; & spongas magnas, in aqua frigida vel posca intinctas, partibus ipsis applicare, hoc est pectori (forte pectini, cum in graeco textu legatur πύξις), renibus; & ad inguina, ita ut frequentius etiam mutantur, ne temperie corporis calefiant. Extrema etiam universa strictius tenere, & fasciis ligare, oportet, aut aqua frigida submittere faciem, etiam de aqua recenti fomentare, omneque corpus ejus ventilare flabellis.* Imo & frigidum eodem in loco commendatur balneum, ex decocto adstringentium plantarum. Cum autem illud requirat corporis motum, fatis patet, adhiberi vix potuisse, nisi haemorrhagia jam multum minuta foret, vel fere cessaret; unde potius, roborando, ferviret cavendae recidivae, quam compescendae validae haemorrhagiae: Saltem hoc inde patet, quod ab aëre modice frigido, & totius corporis refrigeratione, emolumentum exspectaverint jam olim Medici: Unde & aqua frigida cum paucis succo Citri solet dari pro potu, & juscula, dum exhibentur, egelida tantum.

Venae sectio. Quae tamen vix usum habebit, dum soluto placentae nexu undatim ex utero sanguis fluit: Minuta enim sanguinis copia non impedit, quo minus ille, qui superest, effluat per vasa magna & patula, adeoque citius ex inanitione convulsio & mors sequatur. Venae sectio in cavenda uteri haemorrhagia multum prodest, si post lapsum gravidae metuitur futura; merito etiam adhibetur, dum, paucis vasis solutis, parcius copia sanguinis ex utero prodit; sic enim, una cum quiete corporis & mentis, quandoque cavetur haemorrhagiae augmentum, & impeditur abortus. Dum carpebat Medicos *Helmontius* (a), quod in retentis, & in profluis, mensibus venam tunderent, dixit; *Simile fortassis fuerit, si nimis petulantem equum, tendinis laesione, claudicare fecerint.* Si enim ab hoc discrimine evaserint gravidae, semper metuendum, ne ob tantam sanguinis jacturam in cachexiam, & hydro-

Ad:

(y) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. 4. Charter. Tom. VII. pag. 797.

(z) Spach. gynoec. pag. 16; & Harmon. gynoec. part. post. Cap. XX. pag. 32.

(a) In capitulo de conceptis N° 23. pag. 487.

Adstringentia. Quid sperari possit ab adstringentibus remediis, dum vasis hiantibus, quae sanguinem copiosum fundunt, immediate nequeunt applicari, dictum fuit ad numerum secundum §. 1200, ubi de haemoptoë agebatur. Verum ex uteri vasis fluit sanguis, quibus stiptica applicari nequeunt. Adeoque omnia, quae tunc dicta fuerunt, etiam haemorrhagiae uterinae attribui possunt.

Novi quidem, Pessaria, ex adstringentibus remediis parata, ab *Hippocrate*, & ab aliis postea Medicis, laudari: verum in vagina haerent, nec per os uteri adigi possunt; hinc nec ab his certum sperari potest auxilium. Dum autem obturatur per haec vagina, sanguis non adeo libere effluens, grumescit non tantum in vagina, sed & quandoque in ipso uteri orificio; sicque potest nasci aliqua haemorrhagiae mora; sed & simul, dum vasa hiantia pergunt sanguinem fundere, ille, inter chorion & uteri superficiem accumulatus, magis & magis chorion separabit ab utero; adeoque plura vasa rumpet; hinc, dum paulo post grumus cruoris, in uteri orificio haerens, exprimitur, redit intensior uteri haemorrhagia, quae minuta credebatur, dum obturata per pessarium vagina, parum vel nihil foras exit. Accedit, quod grumus in orificio haerens uterum irretit, & nixum parturientium excitet; unde mortis periculum foetui imminet, si nimis immaturus fuerit; de qua re adhuc in sequentibus paragraphis dicendum erit, ubi patebit, artis magistros in diversas abivisse sententias, dum quidam volebant, expulsionem foetus omni modo promovendam esse, ut a tanto discrimine eripiatur mater; alii vero majori circumspectione utendum jubebant. Certum est, quod si, uti ex *Moschione* modo dictum fuit, quieta jaceat mulier, femoribus supra se mutuo politis, sic comprimi possit externum vulvae orificium, ut sanguis in vagina concrefcere in grumum possit, habeaturque illud, quod a pessariis fere sperari potest. Si tamen quis illa adhibere vellet, suadendum videtur, ut ab acrioribus stipticis absteineat, neque nimis profunde in vaginam immittantur, ne laedatur vel irretitur uteri orificium, quod satis sensibile est.

Opiata. Ab horum usu forte plus sperari poterit. Antea dictum fuit ad secundum numerum §. 1200, stipticorum actionem longe feliciter succedere in brutis, quam in hominibus; cum nempe bruta periculum ignorent, homines vero inde perturbentur; si vero, opio dato, illa perturbatio tollatur, tunc & hominibus aequae prodesse. Omnes Medici noverunt, quantum perturbentur gravidae, dum pro se & foetu metuunt, simulac percipiunt adesse uteri haemorrhagiam; adeoque ob hanc causam conducerent opiata.

Verum & experimenta, capta in ranis, videntur convincere, opium retardare motum sanguinis circulatorium. *Celeberrimus Alston*, in pulcherrima dissertatione (b) de opio, in ranis hoc tentavit, ut detegeret, an ab opio mutaretur sanguis, vel ejus motus per vasa. Notum est, per microscopia sanguinis circulum optime videri posse in membrana pellucida, quae in hoc animali digitos pedum nectit. Postquam per tubum exiguum vitreum aliquot gut-

(b) Medic. Essays and observ. Tom. V. part. I. N° XII. pag. 153.

guttulas solutionis opii in aqua factae instillaverat in ranae ventriculum; & postea microscopio adaptaverat, nemo praesentium observavit ullam mutationem in consistentia aut colore sanguinis rubri & feri; nulla apparebat mutatio in magnitudine, figura, aut colore, globulorum rubrorum; sed velocitas motus sanguinis per vasa miro mutabatur modo, ita ut dimidio minor esset: nondum elapsa media hora, gradatim increfcebat motus sanguinis per vasa, & solitus redibat ranae vigor, una cum solita sanguinis moti celeritate. Dimittebatur rana per mediam horam in aquam puram, ut reficeretur. Deinde alia dosis opii in ventriculum infundebatur, & exponebatur microscopio: tardius longe movebatur sanguis per vasa, quam in priori experimento, & gradatim minuta celeritate, tandem omnino stagnavit, primo in vasis minoribus, deinde in majoribus; & intra horae quadrantem circiter rana exspiravit. Licet autem velocitas sanguinis minueretur, pulsus tamen frequentia sensibilibiter non decrefcebat: Imo, licet motus progressivus sanguinis cessaret, pulsus tamen percipiebatur ex motu quodam undulatorio, per quem, tempore diastoles cordis, tantum retrogredebatur sanguis, quantum progressus fuerat tempore systoles; donec tandem omnino mortua videretur rana. Caeterum in visceribus nullum observabatur vitium; ventriculus tantum plenus erat muco gelatinoso, parum tincto ab opii colore.

Haec autem experimenta frequenter fuerunt repetita, & semper cum simili successu. Una tamen ex ranis sic occisis revixit omnino, ubi in vase servabatur, tali modo, ut vel in sicco, vel in aqua, posset esse, si revivisceret.

Haec etiam confirmantur plurimis experimentis a Celeberrimo *Whytt* institutis (c); ubi & alia multa habentur pulcherrima, quae probant, opium & in cordis vim muscularem suam exercere efficaciam.

Cum autem in validis haemorrhagiis profuit, ut vita debilissima maneat, uti antea saepius monitum fuit, patet ratio, quare opiata etiam hoc respectu profint. In *Materia Medica* ad hunc numerum talis formula habetur, in qua tria grana opii in sex unciis aquae diluuntur, & cochleatim exhibetur omni quadrante horae, donec inceperit leniri malum: adduntur deinde haec: *Si medicamento hujusmodi superabile sit. Simul admiscentur lap: haematites, bolus armena, sanguis draconis*; quae a virtute adstringente laudantur. Quantum ab his possit expectari, antea dictum fuit.

Proderunt etiam ligaturae artuum, sed tales, ut venae premantur, sicque retineatur sanguis in his; arteriae vero non debent comprimi, quae profundius plerumque locantur: hoc obtineri poterit, si moderata ligaturarum adstrictio fiat. Scopus enim est tantum, ut aliqua copia sanguinis retineatur collecta in artubus, ne omnis effluat per uteri vasa, & ideo arteriae debent liberae manere. De hac re ad §. 743. dictum fuit, ubi de compescenda nimia narium haemorrhagia agebatur. Praeterea notari debet, quod si comprimerentur arteriae artuum inferiorum, tunc augetur impetus & copia sanguinis per vasa uteri, adeoque & haemorrhagia. Ad §. 1291. enim dictum fuit, quandoque

refli-

(c) *Essays and observat. Physic. and Liter. Tom. 2. pag. 280 & seq.*

restitutum fuisse suppressum sanguinis menstrui fluxum, dum comprimeretur magna in femore arteria, & simul eodem tempore per balnea laxabantur uteri vasa.

Ubi autem uteri haemorrhagia incipit minui, sive collapsis vasis, sive thrombis sanguinis obturantibus vasorum hiantium orificia, non simul & semel laxandae sunt omnes ligaturae, sed una post alteram. Metuendum enim foret, ne sanguis in artubus collectus subito ad cor rediret, illudque obrueret, cum saepe magna debilitas adsit, vel etiam irritaret in validiorem ac frequentiore contractionem; unde merito metuendum foret haemorrhagiae augmentum. Solo interim jusculo vitulinae carnis, egelido tantum, saepius dato, sed parca copia simul, repleantur exhausta vasa. *Lowerus (d)* a Medico fide dignissimo accepit, quod adolescenti sedecim annorum per biduum magna sanguinis copia continuo eruperit, neque ulla arte potuerit cohiberi; unde jusculis tentaverunt illum reficere; quae avidè assumit; & tandem res eo devenit, ut, *massa sanguinis fere tota effluxa, quidquid jam efflueret, dilutum & pallidum, sanguinis neque naturam, neque speciem, prae se ferret, ipsi jusculo, quod toties hauserat, quam sanguini, similis; atque eadem forma per diem unum & alterum duravit hic aqueus fluxus, constante interim cordi motu suo, donec, fluxu tandem consopito, juvenis paulatim integrae sanitati restitutus est, & exinde in virum robustum & quadratum excrevit.* Cum ergo tale jusculum, in debili per tantam haemorrhagiam corpore vix mutatum, per vasa fluere potuerit, & vitam sustinere, quamvis debilem, patet, in uteri haemorrhagia valida vitae periculum adesse quidem, & spem in angusto positam, non autem certam desperationem, modo caveatur a Cardiacis stimulantibus, quae amici & adstantes urgere solent in tanta debilitate. Unica enim fere spes consistit in vita debili. Hac methodo servavi aliquot gravidas; quae nulla arte servari posse videbantur.

§. 1308. **S**i his nihil proficitur, Infans methodo optima, pro situ ejus mutata, ilico educendus, uterusque ab foetu, placenta, grumoso cruore, integre liberandus erit.

Cum in partu naturali observaretur, simulac placenta ab uteri cohaesione solvitur, sequi satis largam haemorrhagiam, quae tamen per uteri, jam vacui, contractionem sistitur; hinc mirum non est, omnes in voto habuisse, ut in periculosa uteri haemorrhagia cavum uteri evacuari posset: si enim abortus, uti toties primis graviditatis mensibus fit, sequitur, brevi solet minui haemorrhagia, & tandem cessare, contracto nempe utero. *Hippocrates (e)* monuerat: *In fluore muliebri, si convulsio, aut animi defectio, superveniat, malum.* Et alibi *(f)* pessima pariter praesagia habet, ac imprimis diras convul-

(d) De corde. Cap. 2. pag. 70.
IX. pag. 229.

(e) Aphor. 56. Sect. V. Charter. Tom. VII.

(f) De mulier. morb. Lib. 2. Cap. I. Charter. Tom. VII.

pag. 794. 795.

vulSIONES metuit: Magni pedum digiti contrahuntur, & ad suras femora semper contendit, lumborum ingentes dolores, & manuum ad motum impotentia. His ita contingentibus, tum a claviculis ad jugula, ad milas, & linguam, tetani fieri consueverunt. Et ex his paulo post in posteriora a tendinibus juxta spinam ad lumbos; sicque per violentiam pereunt. Pessima talia cum ab uteri haemorrhagia metuenda forent, hinc optimi etiam in arte obstetricia magistri suaserunt, ut in tanto discrimine fieret uteri evacuatio; imo in hac sola unicum spem posuerunt salutis. *Mauriceau* (g), si valida adsit uteri haemorrhagia, festinato opus esse dixit, & manu obstetricantis arreptum pedibus infantem educi jussit; propriaeque sororis tristem casum refert, quae ultimo graviditatis mense periit, dum ferius educeretur foetus, postquam jam omnem fere sanguinem perdiderat. Plures alios casus recenset gravidarum, quas una cum foetibus servaverat tempestiva educatione. In eadem sententia est *van Deventer* (h), jubens, statim educendum esse foetum, si a placentae separatione periculosa adsit uteri haemorrhagia, & quidem quocumque tempore, sive ante, sive post, septimum mensem. Interim certum est, hoc non posse fieri, nisi dilatetur os uteri, quod quandoque difficulter, & nonnisi vi adhibita, fieri poterit: sequenti autem capitulo patebit, non sine periculo violentam oris uteri dilatationem perfici posse: solet enim sequi periculosa admodum uteri inflammatio. Fatetur *Mauriceau* (i), quod, si orificium uteri fuerit molle, tenue, & aequabile, tunc facilius evaderent; & contra, si idem durum, crassum, & inaequabile, foret, perirent. Facile apparet ratio; quia nempe major vis debebat inferri uteri orificio, ut digitis Chirurghi dilatari posset, ad excludendum foetum.

Haec fuit ratio, quare alii statuerunt, non debere fieri educationem foetus, si illa fieri nequeat absque violenta dilatatione oris uteri (k); sed tunc tantum prodesse, dum os uteri apertum facile admittit digitos obstetricantis Chirurghi; refertur & ibi infelix casus, ubi, educto foetu, non minuebatur haemorrhagia, sed augebatur, donec misera mulier, exhausto omni sanguine, exspiraret. Postea adhuc alio in loco (l) idem inculcat, & certam mortem praedicit, si ad educendum foetum vis debeat inferri ori uteri. Quinimo magni in arte obstetricia nominis *Levret* (m) statuit, ne quidem tactu explorandam esse gravidam, si uteri haemorrhagia adsit, & nondum inceperint partus dolores, neque adsit terminus solitus graviditatis. Ubi autem ipso partus jam incepti tempore haemorrhagia uteri profusa se manifestat, tunc membranas aquam continentes cito rumpendas monet: aquis enim evacuatis uterus se contrahere in minus spatium poterit, & haemorrhagia minuetur.

Media hic via, & prudentissime quidem, incessit celeberrimus in arte obstetrici-

(g) Des malad. des femm. gross. Liv. I. chap. XXI. Tom. I. pag. 161. &c.

(h) Nov. Lum. obstetric. Cap. 33. pag. 145.

(i) Livr. I. chap. 21.

pag. 170.

(k) Peu pratique des accouchem. liv. 2 chap. I. pag. 272.

& seq.

(l) Ibid. chap. XV. pag. 516.

(m) L'art des accouchem.

chap. VII. pag. 75.

tricia *Puzos* (n). Cum enim videret, periculosam esse adeo educationem foetus, quae violenta dilatatione oris uteri fit, licet saepe brevi temporis spatio absolvatur, & festinandum hic esse credant omnes, ut uterus vacuus se contrahere possit; cum simul observasset, haemorrhagiam uteri, si partus tempore contingeret, minui, si dolores parturientis auferentur; conclusit, hos dolores augendos esse, vel excitandos, si nondum adessent. Conducere, imo & quandoque omnino necessariam esse, foetus exclusionem, ut sistatur haemorrhagia, agnoscit; sed simul judicat, hoc tentandum esse tali methodo, quae ad partum naturalem proprius accedit.

In partu naturali, dum foetus ingreditur capite suo orificium uteri, in tantum uterus contrahitur, in quantum caput progreditur, & caput infantis, os uteri dilatatum replens, impedit liberum effluxum sanguinis, simulque uterus se contrahens apprimat valide totam suam superficiem internam contentis in cavo suo; unde vasa hiantia comprimuntur; dum vero, ruptis membranis, effluunt aquae, magis contrahitur uterus, adeoque vasa sua angustat, & propria vi, una cum puerperae conatibus, valide apprimatur superficies cava uteri foetui; unde & haemorrhagia minuetur.

Verum lento modo procedere solet partus naturalis, & posset perire per validam haemorrhagiam gravida, antequam caput infantis orificium uteri dilataret, sic, ut per conatus parturientis illud ingredi posset, & rumperentur aquae. Haec fuit causa, quare subitam foetus exclusionem suaserunt multi.

At constitit observatis, posse accelerari partum naturalem, dum digitis leniter, & sensim, diducitur os uteri, simili fere modo ac in partu naturali per nixus parturientis dilatatur. In haemorrhagia uteri ejus orificium plus minusve hiat, sanguine calido effluente madescit, thrombis cruoris quandoque transpressis magis patulum redditur; unde plerumque & lenes dolores adsunt; sed nimis inertes ob debilitatem ab haemorrhagia natam; & ideo augeri debent; quod fit, si unus vel plures digiti immittantur uteri orificio; quibus gradatim & leniter dilatatur; subinde & interposito quodam intervallo; tunc augentur dolores, membranae aquam continentis turgent, quae statim rumpendae, ut detur major facilitas contractioni uteri, jam parte contentorum liberati, minuitur haemorrhagia, & partus brevi sequitur, matre & foetu plerumque salvis; dum ambo periissent lentore partus simpliciter naturalis, vel in summo fuissent periculo, si subita dilatatione oris uteri foetus eductus fuisset manu Chirurghi.

Hac methodo dilatatur digitis uteri orificium, sed leniter, & per intervalla; excitantur dolores partus, vel augentur, si jam adsint; datur tempus, & occasio, ut uterus se gradatim contrahat. Ubi vero subito & majori vi dilatatur os uteri, ut foetus eductio fiat, periculum sequentis inflammationis imminet, & vix sperari potest, ut educto foetu uterus habeat adhuc vim se subito contrahendi; cum, ob vires per praegressam haemorrhagiam multum im-

im-

(n) Académ. de chirurg. Tom. I. pag. 358. & seq.

imminutas, omnia flaccida collabantur; & haec videtur esse ratio, quare plures pereant post educationem foetus, pergente haemorrhagia; vel, si hoc discrimen superaverint, ob vim adhibitam, inflammato utero, acutissima febre, diris symptomatibus stipata, corripuntur, & paucissimae evadunt.

Pulcherrimis observatis *Celeberrimus Puzos* utilitatem hujus methodi probat, quam merito praefert educationi foetus; quae tamen quandoque necessaria est, si caput infantis non respondeat uteri orificio; sed situs praeternaturalis sit. Verum notat simul, sensim tentatam oris uteri dilatationem facere, ut minori cum molestia per pedes educi possit infans, si necessitas id postulet.

Simul optime monet, haemorrhagias uteri, post sextum vel septimum mensem si contigerint, fere semper redire, licet optima medela, & debitae cautela, adhibeantur. Credit enim, si placenta ab utero pro parte separata fuerit, haemorrhagiam cessare, non quod nova unio separatae placentae cum utero facta sit, sed quia thrombi sanguinis coagulati vasa patula obturant, qui levi de causa elabi possunt, unde haemorrhagiae recidiva metuitur. Tamen Uteri Gravidam indagator (o) putat, se invenisse in propria uxore, quod placenta, pro parte soluta ab utero, denuo illi firmissime accreverit. Sanissima enim haec, quarto mense gravida, dum per gradus descenderet, cespitante pede perterrita, non lapsa, fuit; nec unquam ante, a majoribus etiam terroribus, minimum passa fuit incommodum: post aliquot dies nocte urinam emittit, & mox se ad somnum, componit. Mane invenit urinam admixto sanguine profunde tinctam, & in lecto maculam subflavescentem, pedalis fere magnitudinis, nonnihil glutinosam, atque in ambitu zona angusta sanguinea cinctam. Abortus metuebatur; sed idoneis remediis, & quiete, factum fuit, ut reliquos graviditatis menses sana peregerit; & ipso, quem signaverat, die puellam peperit sanissimam, torosam, ad oculum ante genitis omnibus robustiorem. Verum placenta, cujus majori minorive secessui ab utero illa sanguinis fluidi profusio verosimiliter imputari poterat, jam adeo arcte accreta erat, ut non nisi iterato obstetricantis manus conamine solvi potuerit: prodiit autem in uno latere multum lacerata: postea accurato examine apparuit membrana tenuis, subpellucida, omnino homogenea, placentam tegens, exceptis solummodo locis vulneratis, ad quorum limbos facile distinguendo termino desinebat.

Ex quibus videtur constare, placentam pro parte separatam, posse denuo firmiter utero uniri, neque tunc adeo metuendum esse, ne uteri haemorrhagia redeat.

(o) Noortwyk de utero gravido pag. 27. 28.

§. 1309. **N**eque refert, quonam gestationis tempore id acciderit, cum melius sit perire, vel aliter periturum, foetum, salva matre, quam perire certo utrosque.

Haec erat olim sententia *Mauriceau* (p), in haemorrhagia uteri educendum esse foetum quantocyus, licet per tres tantum menses, imo & minori adhuc tempore, gravida foret. Verum hoc graviditatis tempore os uteri magis connivet, saepe & altius locatur, ut non adeo commode tangi possit digito, & multo minus aperiri sic, ut foetus educi possit; qui etiam cum mole minor sit, difficilius prehendi, nec ob corpusculi mollitiem digitis firmiter teneri poterit. Fatetur tamen *Mauriceau* (q), si orificium uteri non satis apertum fuerit, melius committi totum opus naturae; sed hoc graviditatis tempore, raro, si unquam, contingit, ut patulum sit ita os uteri, ut absque vi plures digiti introduci possent. Alia difficultas est, quod certus nemo esse possit de mole foetus circa tertium mensem: ingens diversitas in abortibus, quoad magnitudinem, animadvertitur, licet graviditatis menses tres tantum numerent gravidae, & circa hoc tempus frequentius contingant abortus. Nec mirum hoc apparebit, si consideretur, embryonem, qui vivere incepit tantum, esse jam mortalem. Verum non statim expellitur de corpore materno embryo, licet mortuus fuerit; unde poterit tertio mense vel citius haemorrhagia uteri nasci, licet parvulus, mollis, & post mortem fere diffuens, embryo in utero contineatur, qui digitis obstetricantis prehendi non possit. Candide fatetur *Mauriceau* (r), se observasse in mulieribus, quae tertium graviditatis mensem numerabant, abortum apud magnitudinem tantum, quandoque maximi digiti longitudinem, habuisse; & numerosis observatis hoc quotidie confirmatur. Verum quidem est, male computari potuisse graviditatis initium; sed illum calculi errorem adeo frequentem fuisse, etiam in mulieribus, saepius graviditatem expertis, vix verosimile videtur.

Hinc in haemorrhagiis uteri, quae primis graviditatis mensibus contingunt, ob rationes dictas, non videtur commendari posse foetus eductio. Omnes enim fatentur, rarius perire ex abortu mulieres hoc graviditatis tempore. Plures servatas vidi illis auxiliis, quae §. 1307. laudata fuerunt, quamvis, ob profusam haemorrhagiam convulsae, jamjam moriturae ab adstantibus crederentur.

Longe magis periculofam esse uteri haemorrhagiam sequentibus graviditatis mensibus, apud omnes in confesso est, cum uteri vasa magis magisque dilatentur: neque tamen tunc & matris & foetus servandi certa desperatio. Foemina sana, quinque menses gravida de scalis delabitur in pavementum lapideum; mox sequitur ingens haemorrhagia uteri, & quidem tanta, ut statim advolans, cum in vicinia habitarem, invenerim totum pavementum sanguine

(p) Liv. I. chap. XXI. pag. 171.
IV. pag. 80.

(q) Ibid, pag. 172.

(r) Ibid. chap.

guine inundatum. Mox in lectum reposita in animi deliquium labitur. Peritus in arte obstetricia Chirurgus vocatus nil tentare audebat, cum mox exspiraturam crederet. Diligenter usus fui laudata §. 1307. methodo, & cum adstantes ad amissim' exsequerentur omnia, quae suadebam, a tanto periculo evasit non tantum, sed & debito tempore peperit infantem sanum.

Similem haemorrhagiam in alia muliere, quae sexto graviditatis mense, lectum ingredi volens, divaricatis cruribus in durum obstaculum impegerat, eodem cum successu, & eadem methodo, curavi.

Neque etiam immaturos foetus certo perire debere, constat exemplo *Fortunii Liceti* (s), cujus mater gravida, succussibus in molesto itinere, & gravis tempestatis terrore, abortum passa fuit, credens se non multum a septimo graviditatis mense abesse: recens natus non superabat palmae manus magnitudinem. Pater Medicus tamen non desperabat de conservando filio, & tenerum corpusculum fovit in furno tepido, simili fere artificio, ac Aegyptii ova tractare solent, ut absque incubatu gallinae pulli excludantur; nutricem instruxit, quomodo alere deberet tenellum, & sollicitudinis suae praemium hoc nactus fuit, ut non tantum adolesceret, sed multis operibus eruditus clarus octogesimum fere aetatis annum attingeret, dum moreretur.

Ex quibus omnibus concludere licet, non desperandum esse in gravissimis etiam casibus, neque semper adhibendam esse eductionem foetus ad salvandam matrem, sed praefendam esse methodum, quam *Celeberrimus Puzos* monstravit, quae minus periculosa est, & felicibus successibus commendata.

(s) Baillet jugem. des scavants Tom. V. part. I. pag. 239.

PARTUS DIFFICILIS.

§. 1310. **P**artus difficilis fit vitio Matris, Infantisve.

Proprie loquendo, nullus partus absolute facilis dici potest, postquam peccati poenam statuit *Hevae Deus: Multiplicabo aerumnas tuas & conceptus tuos: in dolore paries filios* (t). Dolores ergo semper adfunt, graviores & diuturniores quidem in his, leviores & breviores in aliis; tamen naturalis partus sine dolore nunquam est. Contingere potest, ut, licet valida doloris adsit causa, tamen non sentiat; sed tunc monuit *Hippocrates* (uti ad §. 1. dictum fuit); *Qui aliqua parte corporis dolentes ut plurimum dolorem non sentiunt, illis mens laborat* (u). Quandoque enim accidit, ut convulsae, vel apoplecticae jam, foetum enitantur parturientes mulieres, dum doloris sensu carent; sed non ideo partus tunc facilis dici poterit, cum pessima quaeque metuenda sint. Unde merito damnavit *Hippocrates* (w) partum citra dolorem, tanquam periculofum.

Dum haec considerantur, patet, non adeo facile esse adaequatam definitionem dare partus difficilis, cum naturaliter nunquam sine molestia & dolore partus contingat. Difficile enim videtur limitem noscere, qui distinguat partum facilem, ab alio, qui jam difficilis nomen meretur, licet inter difficiliore non dum numerari possit. De his enim tantum per comparisonem judicari potest. Quaedam enim mulieres facilius, aliae difficilius, pariunt: imo in eadem muliere partus quandoque facilius est praecedenti, quandoque difficilius, uti toties observatur. *Hippocrates* (x), postquam dixerat, mulierem facile parere, si foetus capite prodeat, difficile autem, si transversim, vel per pedes, exitum moliatur, subjungit sequentia: *Ex puerperis autem maxime laborant primiparae, quod dolores nondum expertae fuerint*, (διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν πόνων); *& dolent quidem toto corpore, maxime autem lumbis & coxendicibus; nam coxendices ipsis diducuntur. Quae vero magis partus expertae sunt, minus dolent primiparis. At quae multoties pepererunt, omnium minime dolent.* Quamvis enim facilitatem & difficultatem partus a vario situ foetus deduxerit, tamen difficultatem partus in primiparis agnovit absolute, absque respectu ad diversum foetus in utero situm.

Sole-

(t) Genes. Cap. III. vers. 16.

(u) Aphor. 6. Sect. 2. Charter. Tom. IX.

pag. 47.

(w) Coac. Praenot. N° 538. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(x). De Natura Pueri Cap. XI. Charter. Tom. V. pag. 324.

Solebat a multis definiri partus difficilis, quod sit *exclusio foetus cum magna molestia, una cum periculo matris & foetus, vel utriusque*. Verum pleraeque puerperae difficulter pariunt, quamvis non tantum discrimen matri aut foetui immincat. *Mauriceau* (y) divisit puerperium in legitimum sive naturale, & illegitimum sive contra naturam. Quatuor autem condiciones posuit, ut legitimum & naturale dici possit: ut nempe fiat debito graviditatis termino, promptè & sine gravibus accidentibus, ut foetus prodeat vivus, & bono situ. Si una ex his conditionibus desit, tunc non esse vocandum puerperium legitimum & naturale, dixit, sed contra naturam potius, & quidem eo magis, quo plures ex his conditionibus absint. Certum tamen est, in primiparis raro partum promptè contingere, licet omnia se naturaliter habeant. Imo, licet vulgus credat, felix esse puerperium, quod cito absolvitur, & parientes nil magis desiderent, tamen rerum gnari aliter judicant (z). Raro quidem nocet infanti praecipuus partus, sed saepius infaustus est matri, & quandoque funestus: periculum enim est, ne mox post partum pereat immani haemorrhagia: praeterea partes, per quas transire debet nascens infans, in lentiori partu sensim dilatantur, & cedunt; in praecipiti partu saepe dilacerantur; unde plurima mala metuenda sunt.

Interim praeter partum naturalem, & contra naturam, alio in loco *Mauriceau* (a) memorat & partum laboriosum, in quo parturiens ac infans, licet bono in situ fuerit, plus solito pati debent; difficilem autem partum ad laboriosum reduxit.

Cum *Mauriceau* (b) ad legitimum & naturalem partum statuerit requiri, ut debito graviditatis termino fiat, & ille plerumque nono graviditatis mense finito statui soleat, novimus, quo tempore expectandus sit partus. Simul autem patet, non tam facile exactum calculum hic haberi posse, cum non omnes foeminae noverint praecipue conceptionis tempus, & plures se tantum gravidas suspicentur, dum observant, menstruum fluorem cessare; imo & quibusdam jam gravidis quandoque aliquid sanguinis menstrui solito tempore prodeat: unde omnes, qui de puerperio scripserunt, fatentur, illum terminum varium saepe esse, dum non tantum nono, sed decimo, mense graviditatis absoluto, imo adhuc ferius, partum naturalem contigisse asserunt. Sic legitur (c); *Feminam bonis atque honestis moribus, non ambigua pudicitia, in undecimo mense post mariti mortem peperisse; factumque esse negotium propter rationem temporis, quasi marito mortuo postea concepisset, quoniam decemviri in decem mensibus gigni hominem, non in undecimo, scripserunt: Sed divum Hadrianum, causa cognita, decrevisse, in undecimo quoque mense partum edi posse: Idque ipsum ejus rei decretum nos legimus: in eo decreto Hadrianus id statuere se dicit, requisitis veterum Philosophorum & Medicorum sententiis*. Plures casus recenset *La Motte* (d), ob candorem suum & optimam fidem celebris, qui docent, terminum gra-

(y) Livr. 2. chap. 2. pag. 202.

(z) Levret l'art des accouch. pag. 93.

(a) Ibid. chap. X. pag. 259.

(b) In loco modo citato.

(c) Aul.

Gellii noct. Attic. Lib. 3. Cap. 16. pag. 103.

(d) Traité des accouch.

&c. Liv. I. chap. 28. pag. 121. &c.

graviditatis quandoque & limites a *Divo Hadriano* statutos excedere. Putat autem, hoc imprimis tunc contingere, si debilior foetus ad debitam nutritionem & incrementum indigeat diuturniori in utero materno mora. Mirabilior longe casus legitur (*e*) de muliere, quae sex septimanis nupta incepit solita graviditatis incommoda pati: menstrua tamen non cessabant: circa medium quinti mensis sensit infantis motum, & turgebant mammae; octavo mense ex papillis aliquot guttae lactis spissi, rubelli, exhibant; noni mensis initio crura tumebant, & venae fiebant varicosae; undecimo mense aderant validi dorsi & ventris dolores; vocata obstetrix nullam ad partum dispositionem inveniebat; sequenti die tres circiter librae aquae rubellae effluerunt; dolores illi manserunt per triduum, mensium parca copia prodiit, dolores cessabant, & optime se habebat, manente abdomine tumido; & mammae admodum turgebant.

Peritissimos Medicos ac Chirugos consulebat, & Celeberrimum etiam *Winslow*, qui in vicinia rusticabatur: omnes affirmabant, illam gravidam esse.

Decimo octavo mirae illius graviditatis mense, menstruus fluor, hactenus ruber, in album mutatus est, & solita semper periodo rediit; motum infantis se sentire testabatur: peritissimus tamen Chirurgus, abdomem tangens, nullum infantis motum percepit, sed ventrem tensus tympani instar invenit. Per sedecim adhuc menses in eodem statu mansit, nisi quod crura detumerint, venis tamen manentibus varicosis. Trigesimo quinto mense peperit infantem masculum, qui per triduum vixit: mater autem ex puerperio surrexit sana. Infans & placenta solitam habebant molem. Eadem haec foemina paulo post puerperium denuo omnia graviditatis signa habuit; & credit, se motum infantis sentire in tumido enormiter abdomine, quod jam per quinque annos & octo menses gestat, caeterum sana, & ad solitos apta labores.

Sed & quibusdam mulieribus familiare est, ante novem menses absolutos parere: vidit *La Motte* (*f*) juvenulam, quae septem a matrimonio mensibus filium pepererat, dubitante marito de conjugis castitate: a primo post absolutum puerperium congressu impraegnata, peperit denuo filium septimestrem: ambo tamen adoleverunt, & militiae nomen dederunt. Filiae ejusdem mulieris pariter septimo mense pepererunt. Unde videtur in hac familia gentilitium fuisse morem, ut septimo mense partum excluderent. Similis & alter casus ibidem legitur.

Unde statuit *Mauriceau* (*g*), tunc partum sequi, quando uterus majorem extensionem non patitur; quod vel ab utero ipso pendere potest, uti praecedenti capitulo dictum fuit, vel etiam a velociori aut tardiori incremento foetus, uterum replentis. Ob hanc rationem credit, mulieres, quae gemellos

(*e*) Académ. des scienc. l'an. 1753. in: 4° Hist. pag. 139 & seq. (*f*) Traité des accouch. Liv. I. chap. 28. pag. 122. (*g*) Liv. 2. chap. 2. pag. 204. 205.

los in utero gerunt, citius parere, cum magis distendatur uterus, & frequentiori foetuum motu magis irritetur. Septimestres autem partus adeo parum vitales habuit, ut dicat, se nullos vidisse, qui plus quam per quindecim dies vixerint. Observata autem *La Motte*, ac aliorum, contrarium docent; & memini, me aliquot vidisse adolescentes sanos ac robustos, de quibus certus esse poteram, quod septimo mense nati fuerint. Verum tamen est, quod plerumque debiles sint, & minoris molis. Si foetus, palmam manus magnitudine aequans, educari potuerit, ut ad octogesimum annum vitam produxerit; multo magis id de septimestri partu sperari poterit. Neque soli *Liceto* (vide §. 1309) haec fortuna contigit, ut potuerit educari praeter omnem spem; recentior enim observatio, & magis mira, idem docet. Quinto graviditatis mense excludebatur foetus, vivus quidem, sed pusillus, & debilis admodum: non plorabat, & vix respirare videbatur, oculi clausi erant, membra flaccida & pendula; leves quidam motus, & calor corpusculi, testabantur vitam soli: mollibus tectus linteis, blando fovebatur calore, guttatim dabatur pauculum lactis tepidi; quod deglutiit; mansit in eodem praecise statu per quatuor integros menses, levissimos tantum motus faciens; nullum edebat planctum; nullum excrementum deposuit. Post quatuor hos menses absolutos incepit plorare, excrementa deponere, corpus movere, ubera ducere, & crescere, simili modo ac alii infantes, & tam feliciter quidem, ut circa decimum sextum a nativitate mensem coetaneos robore superaret (*b*). Jure mirabatur egregius autor, quod procox ille fructus vixerit vitam foetus toto illo tempore, quod deerat justae maturitati.

Videtur autem tota graviditatis historia docere, quod foetus magis magisque perficiatur in utero, & majus robur acquirat, adeoque non patet ratio, quare octimestris foetus debilior & minus vivax foret, quam septimestris, ut *Hippocrates* voluit, quem plurimi alii secuti sunt: verum quidem est, certa observata semper praevalere in Medicina, quantumcunque ratiocinium etiam videatur probare oppositam sententiam; sic *Peu* (*i*) testatur, plurimos infantes septimo mense prodire robustos & vegetos, octavo autem mense ut plurimum debiles, & vix vitales; contrariam tamen sententiam ex multiplici observatione tuetur *Mauriceau* (*k*). Videri potest de his *Drelincurtius* (*l*), qui videtur satis bene probasse, quod octimestris foetus, si casu vel morbo exeat, periculose habeat, si autem sponte prodeat, aequè possit vivere, ac septimestris.

Cum ergo ex ante dictis satis constet, terminum graviditatis satis incertum esse, non tantum in diversis, verum etiam in eadem muliere, dicendum erit de illis signis, quae partum brevi futurum designant, uti & de illis, quae actu parturire gravidam docent, & ex quibus indiciis, partum facilem aut difficilem futurum, cognoscere possit Medicus.

Ali-

(*b*) Brouzet Essai sur l'education medic. &c. pag. 37 & seq. in notis. (*i*) La Pratiq. des Accouchem. liv. I. chap. 9. pag. 95. (*k*) Loco modo citato.

(*l*) In Opuscul. pag. 120.

Aliquot ante partum diebus tumor ventris descendit, detumefcente fuperiori parte abdominis, dolor infolitus lumborum percipitur, urina frequentius, fed difficiliter, dimittitur, mucofus ex vagina humor fluit (*m*). Haec figna quidem iuftam dant fufpicionem, quod partus tempus appropinquet; verum non dant certam cognitionem. Illo enim tempore, dum vertitur infans, qui antea capite verfus fuperiora locabatur, plura ex his fignis observantur. Illa foetus verfio folet frequenter octavo graviditatis mense contingere, quandoque citius, aut ferius; & partum tunc jam instare, creditur. Saepius fe hoc vidiffe, testatur *Mauriceau* (*n*), & praecipue in Chirurgi uxore, quae octavo mense, dum vertebatur infans, credebat certiffime, fe parituram, dum magnos sentiebat in abdomine dolores; unde omnia neceffaria disponebat. Verum post integrum mensem adhuc gestavit infantem, & dein feliciter peperit: idem & in propria uxore, & in aliis pluribus, observavi. Unde, dum similia figna observantur, non temere praedicendum est, certo partum instare.

Tunc autem fcimus, parturire gravidam, si dolor in lumbis adfit, non continuus, fed per intervalla recurrens; qui dolor, per latera abdominis pergens, verfus pubem terminatur, cum tenefmi deprimentis quasi sensu; hi veri dolores ab obftetricibus solent vocari; spurii vero, si solum abdomen doleat, vel in abdomine orti verfus lumbos recurrant: partum enim non promovent spurii illi dolores; imo potius retardant; &, si molesti admodum fuerint, opiatis tolli debent, tuncque fequuntur veri partus dolores; uti & in propria uxore, ac aliis plurimis, observavi. Pulsus tunc fit frequentior, & elevatur magis; respiratio difficilior videtur, dum ad singulos dolores puerperae nixum facientes inhihent animam. Omnia autem haec, instante jam partu, fiunt validiora, dum dolores validi fe invicem proxime fequuntur. Dixerat *Hippocrates* (*o*); *Affero autem mulierem, ubi pariet, crebrum spiritum emittere &c. Tum vero potiffimum crebro respirat, ubi partui proxima est, tumque maxime lumbis dolet; nam & lumbi a foetu percutiuntur.* Omnia haec figna collegit *Mauriceau* (*p*); qui simul addit, pudenda tunc tumefieri, monetque, saepe tunc vomere parturientes; quod fignum non esse malum, uti vulgo creditur, fed proxime instantis partus indicium, testatur; quod & frequenter vidi; & *Manningham* (*q*) confirmat, dicens: *Vomitum vero inter puerperae labores, si supra modum non sint, nunquam non utiles sunt.* Narrat *La Motte* (*r*), quod adstiterit parturienti, quae ad singulos partus dolores vomebat, & inde pessime angebatur, dum in praecedentibus puerperiis nunquam simile quid experta fuiffet. Cum se accingeret, ut miserae hunc metum tolleret, ultimus dolor aderat, qui sanum infantem expellebat. Multiplici edoctus experimento, vomitum quidem pro figno instantis jam par-

(*m*) Mauric. traité des malad. des femm. gross. Tom. I. liv. 2. chap. 2. pag. 211. 212. (*n*) Ibid. chap. V. pag. 235. (*o*) De Morb. Mulier. Lib. I Cap. 32. Charter. Tom. VII. pag. 749. (*p*) In loco modo citato pag. 212. (*q*) Art. obftetric. compend. pag. 42. (*r*) Traité des accouchem. chap. XXV. pag. 114.

partus habuit, monuit tamen prudenter Chirurgo obstetricantes, ne facile, vel ex hoc, vel aliis signis, absolute felicem partum praefagiant, cum praeter omnem spem quandoque adversa contingant, absque cognita evidenti causa. Certe de vomitu, qui partus tempore contingit, *Manningham* (s) monuit sequentia: *Violentis doloribus subito deficientibus, si superveniat vomitus, metendum est, ne laceretur uterus.*

Notavit & *Mauriceau* (t), instante jam partu totum corpus tremere puerperis, praecipue tamen crura & femora, sed absque frigore, & calente toto corpore: tremor autem ille non est mali ominis, sed potius naturalis. In sacris enim literis legitur (u), Deum *Moyfi* dixisse: *Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni coelo; ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.* Solet tunc simul adesse, vel paulo post sequi, ut humores ex utero fluentes sanguine tingantur; quod merito habetur pro signo, brevi partum finiendum esse; neque leve illud sanguinis effluvium fit a laceratione oris uteri, sed potius a separatione chorii ab utero, dum aquae prominere incipiunt, uti in praecedenti Capitulo de *gravidarum morbis* dictum fuit (w). Summopere autem necessarium est, ut bene distinguatur, an veris partus doloribus laboret gravida, an non? Monuerat enim sollicitè *Manningham* (x): *Infans, se subvertens, in supremo gestationis mense, motu insolito falsos saepe dolores ciet, qui etiam nixus mature nimis afferunt.* Minus peritae enim obstetrices urgent quandoque gravidas, ut validis nixibus juvent dolores, qui oriuntur a versione infantis, nondum ad partum maturi; imprimis, si simul os uteri apertum jam tangant. *Mauriceau* (y) recenset talem casum; vocabatur ad gravidam, quae se parturire credebat; idem adfirmantibus binis, quae aderant, obstetricibus: tactu explorans, invenit os uteri hians ad pollicis latitudinem, tangebatur caput infantis tectum membranis, quae flaccidae adhaerebant capiti, nullo modo tensae, aut turgentes: licet per sex dies tormina ventris habuisset, spurios nempe dolores, & os uteri hiaret, tamen nullam adesse ad partum dispositionem, dixit *Mauriceau*, ac leni clysmate applicato, una cum tepore lecti, cessaverunt illi dolores, & per integrum mensem gravida haec potuit alacriter rebus suis domesticis vacare; tuncque felix infantis vivi partus sequebatur. Unde merito conclusit, omnia partus instantis signa esse incerta, nisi adsint dolores veri, qui ex lumbis incipientes versus pubem tendentes desinunt, cum tenesmi sensu; simulque aquae formari incipient; id est, digito percipiuntur membranae, aqua inter has & caput infantis collecta turgidae, prominentes per apertum os uteri, illudque replentes. Solam enim oris uteri aperturam fallax dare instantis partus signum, tanquam axioma in arte obstetricia posuit *Manningham* (z), dicens: *Apertio*
oris

(s) Art. obstetric. compend. pag. 15.

(u) Deuteron. Cap. 2. vers. 25.
femmes gross. Tom. I. pag. 213.

(y) Loco modo citato pag. 214.

(t) In loco modo citato pag. 212. 213.

(w) Mauric. traité des malad. des

(x) Art. obstetric. comp. pag. 14.

(z) Loco modo citato.

oris uteri mulieris gravidæ non semper parturitionis est signum certum; nonnunquam enim orificium adeo patefactum in quibusdam invenitur, ut digitum inferri sinat, mensem ante partum.

Postquam jam per signa certa constitit, partum instare, optime monet modo laudatus autor (a); *In principio doloris quaerendus est foetus, & uteri situs; ut nempe praefagium haberi possit de facilitate, vel difficultate, futuri partus, atque etiam mature adhiberi possint illa artis obstetriciæ auxilia, quæ malum infantis in utero, vel & ipsius orificii uteri, situm mutare, & emendare, poterunt. Plurimæ enim perierunt puerperæ, quæ servari potuissent, si statim hæc exploratio facta fuisset. De hac negligentia, vel imperitia, obstetricum passim apud artis obstetriciæ scriptores inveniuntur querelæ.*

Praecipua signa, ex quibus felicem partum augurari solent obstetricantes (b), sunt sequentia: *Si uteri infima pars in pelvim illapsa fuerit, ita ut in limine vaginae facile tangi possit: Si os uteri tenue, molle, lateque patulum, sit, & per aperturam oris uteri deprehendatur, infantem capite ad exclusionem praevio sive pronò ferri, neque brachio, neque funiculo umbilicali, intercedente, si simul aquae in latitudinem se complanent, nonnisi facilis celerque partus expectandus est.*

Omnia hæc signa sane bona sunt: sed tamen ex his nondum certi sumus de aliis obstaculis, quæ latere possunt: circumvolutio funis umbilicalis circa collum, vel alia membra, infantis potest partum difficilem reddere; ita etiam hydrocephalon, tumens nimis abdomen, monstruosa figura, &c. Unde omnia rite ad felicem partum disposita esse, ex his quidem concludi potest; sed tamen absoluta certitudo facilis & felicitatis partus haberi non potest; hinc semper aliqua cautela in hoc praefagio opus erit.

Partus difficilis autem praevideatur, si contraria praecedentibus signis observentur: *Os uteri altius, parum aut omnino non apertum, praeæcutum, crassum, atque durum, aut humores in longitudinem coarctatos. Tunc enim membranae aquis distentae non efficient planum vel subrotundum tumorem, sed farciminis instar elongabuntur: si autem ex his signis difficilis partus praevideatur, nunquam hoc parturienti indicandum, sed amicis ac adstantibus tantum, & prudenter quidem.*

Patet satis ex dictis, obstacula, quæ partum difficilem reddunt, pendere, vel a matre, vel a foetu, vel quandoque ab utrisque; & tunc solent difficillimi partus sequi. Hæc autem jam seorsim consideranda veniunt.

§. 1311. **V**itio Matris, deficientibus viribus ad expellendum, vel partibus ipsis naturalibus male se habentibus.

Cum homo, proportionem habita ad reliquas partes corporis, caput majus habeat, quam reliqua animalia, ideo & foemina humana difficiliter parit, ac

(a) Art. obstetric. compend. pag. 15. (b) Deventer novum lumen obstetric. Cap. 18. pag. 62. 63.

validiori indiget nixu; ad quem requiruntur debitae vires. Solet quidem dici, quod sanus & robustus foetus suis conaminibus matris parturientis nixus adjuvet, ut in dias luminis auras erumpat citius; si autem omnia rite considerentur, patet fatis, parum aut nihil foetum hic juvare posse: motu membrorum suorum, & dilatatione oris uteri per caput ingrediens facta, uterum irritat, & matris nixus excitat, per quos solos propellitur ex utero. Qui enim vel semel parturientem mulierem vidit, novit, quanto labore, quanta vi, agat puerpera, dum foetus nascitur: animam retinet, omnes muscoli fere corporis rigent, pedibus fulcro sustentatis firmo, manibus adstantes vel obvia quaeque firmissimeprehendit, muscoli abdominis, dorfi, colli, rigent, facies rubicunda inflata turgēt, &, ut uno verbo dicatur, omnes vires totius corporis agunt, ut excludatur foetus, qui partus tempore pati, non vero agere, videtur: &, si ageret, pauculum illud virium, quas tenellum corpusculum habet, nullo modo augere posset adeo validos parturientis matris conatus.

Novi, *Harvaecum* (c) statuisse, in viviparorum partu praecipuam nascendi causam foetui deberi. Molimini, inquam, ejus, non autem ponderi, ut Fabricius voluit, &c: Ipse foetus prono capite uteri claustra aggreditur, eademque propriis viribus recludit, & in lucem eluctatur. Credebat autem, sententiam suam inde praecipue confirmari, quod in oviparis foetus ipse, non autem mater, corticem ovi effringeret, idemque contingeret in insectis pluribus, & piscium ovis. Sed in Anatome comparata opus est magna cautela, ne facile credamus, in humano corpore semper eodem modo contingere illa, quae in aliis animalibus observantur. Oviparorum ova, a matre deposita, si foecunda fuerint, blando tantum tepore indigent, sive mater fovendo per incubatum hunc praebet, sive alio quocumque modo ille producat; uti hodie nimis notum est. Praeterea pullus durum jam rostrum habet, solidas ungulas, validosque, pro ratione molis, motus exercere aptus est; simulac enim ex ovi claustro prodiit, currit alacriter. Nascens homo fletu suo alienam, qua statim indiget, opem poscit, nec unquam uteri claustrum suis viribus aperire poterit. An obtusa capitis foetus figura, ejusque moles, aptum dabit instrumentum, quo dilatari posset uteri orificium, quod jam dilatatum esse debet, antequam caput foetus illud ingredi possit? Nixus materni, validaque uteri contractio, dum urgent dilatari jam inceptum uteri orificium, membranas humore plenas deprimunt in locum minus resistentem; sicque formantur aquae, os uteri sensim magis dilatantes, capite foetus nondum ingresso uteri orificium. Ruptis membranis, aquis effluentibus, in partu naturali caput foetus illabitur, non vero suis viribus exit foetus, sed validissimi tunc sequuntur parientis nixus, qui partum absolvunt; quibus minime opus fuisset, si proprio conamine in lucem prodire potuisset foetus.

Conatus fuit *Harvaeus* (d), stabilire sententiam suam observatis; testatur autem sequentia: *Mulier quaedam apud nos (compertum narro), sub vesperam*
mor-

(c) De generatione animal. pag. 366. 367.

(d) Ibid. 368.

mortua, in conclavi sola relicta est: mane autem sequenti, inter femora ejus repertus est infans, qui proprio nisu exitum sibi comparaverat. De fide hujus observationis nullus dubito, cum & similia apud alios autores legantur, & ipse talia contigisse probe noverim; sed minime videtur ex hac observatione concludi posse, quod proprio nisu exitum sibi fecerit infans. Notum est nimis, quam dubia sint mortis absolutae signa; neque mirum foret, si misera haec, pro mortua derelicta, revixerit denuo, & post novum pariendi conatum foetum excluderet, omnique destituta auxilio perierit.

Sed & ipse uterus, propria contractione sua, foetum, qui videtur partui proximus fuisse; exprimere potuit. Vidit *De Graaf* (e) in cuniculis dissectis, uterum motu undoso ac peristaltico quasi agitari, & propria sua vi foetus exprimere. Licet autem *Harvaeus* foetus viribus partum adscriberet, dissimulare non potuit tamen, excludi quandoque foetus morbosos & languidos, & quandoque ante debitum tempus prodire in lucem; verum tunc dixit, *non tam partus fit, quam abortio; foetusque ejicitur potius, quam paritur* (f). Solito tamen suo candore fatetur, quod uterus etiam huic operi auxiliares manus ferat, & probat exemplo mulieris, cui uterus prolapsus ad genua usque pendebat, capitis humani magnitudinem excedens; atque in ima sui parte dehiscens madorem & faniem (tanquam locus ulcerosus foret) profudit. Deinde addit sequentia (g): *Ego re inspecta (tactu enim non explorabam) cancrum aut carcinoma uteri jam affore metuebam, ideoque ligaturam & abscissionem meditabar; & interea consului, ut blandis fotibus dolorem leniret. Nocte vero sequenti ex eodem tumore infans spithamae longitudine, perfecte formatus, sed mortuus, protruditur, & postridie ad me defertur.* In hoc casu manifeste patet, nec matris nixus in pendulum extra vulvam uterum agere potuisse, nec foetum mortuum aliquid ad partum contribuisse; qui ergo soli uteri contractioni tribuendus est. Uterus ergo sua vi ad partum contribuit; & fatetur *Harvaeus* (b), quod non tantum in homine, sed etiam in aliis animalibus (utpote cane, ove, & jumentis) liceat observare, hunc connixum non esse uteri aut ventris solius actionem, sed totius quoque corporis conatum. Agnovit ergo & maternos nixus, tanquam partus causam; attamen paulo post (i) difficillimum partum solis robusti infantis viribus tribuit. Mulier enim, quae, post difficilem & laboriosum partum, integrum vaginae ambitum interiorem laceratum atque excoriatum habuit, ut postea vaginae latera prorsus inter se concreverint; Unde nec virili membro, nec specillo quidem, ingressus patuit, neque menstruorum fluxui egressus; gravida tamen facta fuit, & instante partu, miseris dum torqueretur modis, omnem spem pariendi abjecit, maritoque & amicis valedixit moritura. Cum ecce, inopinato, robusti admodum foetus summo conamine, totus ille tractus dirumpitur, fitque insperatus partus; & validus infans sibi matrique suae salutis auctor exstitit, viamque apertam aliis post nascendis reliquit: Idoneis enim remediis adhibitis, mater pristinam valetudinem recuperavit.

Quis

(e) De Mulier. organ. pag. 325. (f) Harv. de generat. animal. pag. 369.

(g) Ibid. 370.

(b) Ibid. 366.

(i) Ibid. pag. 368.

Quis mortalium credet, tantum obstaculum robustissimi etiam foetus viribus superari posse. An non potius summis miserae hujus puerperae nixibus debetur? Hinc discimus, quantum in candidissimis, ingeniosissimis, & ad observandum quasi natis, viris possit praeconcepta opinio.

Patet ex his, debilitatem virium merito inter causas difficultis partus recenferi; unde optimo consilio, uti alia occasione ad §. 1291. dictum fuit, Spartanæ virgines validis exercitiis firmabant corpus, ut, *strenue partus excipientes, bene & facile adversus puerperii certarent labores.*

Sed & Spartana mater difficilem, imo quandoque omnino impossibilem, experiretur partum, si partes ipsae naturales male se haberent, nec transitum nascituro homini permetterent, nisi difficillimè.

§. 1312. **S**i vires deficiunt, hæc excitandæ sunt ope Uterinorum, Cardiacorum, Sternutatoriorum.

Summa hic opus habet prudentia Medicus, ne noceat imprudenti cardiacorum exhibitione. Rarius enim, quam creditur, puerperae debilitas partum reddit difficilem. Vidi toties, dum adstantes crederent, insignem adesse virium defectum, omnes miratos fuisse ingens robur, dum ultimis nixibus prodiret infans. Ipsa puerpera, & omnes adstantes, in votis habent, partum accelerare. Verum antea monui, in primiparis, quæ omnium impatientissimæ esse solent, celerem partum non esse tutissimum, præstare potius lentiolem, ut sensim cedant partes, non autem simul & semel violente distendantur. Semper debemus memores esse prudentis Galeni moniti (vide §. 6.); *Sive purgans dederis, sive vomitorium &c., prima exhibitio in tua potestate est, reliqua sibi fortuna vindicat.* Si enim tempore parturitionis cardiaca calida, frequentius, aut majori copia, dederis, ad vires nempe instaurandas, vel partum accelerandum, hæc pergunt agere, postquam peperit mulier. Sed omnes Medici agnoscunt, nihil magis prodesse post partum, quam quietem mentis ac corporis, & pacatissimum humorum motum; qui accelerabitur post partum, dum pergunt agere stimuli cardiacorum, quæ parturitionis tempore exhibita fuerunt largiori copia. Quam prudenter *Celeberrimus Boerhaave* (k) hoc monuit, dum nobiles olei *Cinamomi* vires enumerat: *At oleo Cinamomi suppar videre nondum contigit, quotiescumque collapsæ gravidarum, parturientium, puerperarum, vires, absque inflammatione, absque ruptis, hætenusque hiulcis, vasis.* Sed certe post partum, dum separatur placenta ab utero, hiulca sunt vasa, & copiosum sanguinem effundunt. Dum genuini partus dolores breviori se invicem intervallo sequuntur, pulsus fit plenior, celerior, facies tensa rubet, calor in toto augetur corpore. Judicet nunc Medicus, an in tali conditione corporis cardiaca calida stimulantia utilitatem habere possint? Quamvis enim in parturitionis initio talis status nondum adsit, tamen aderit brevi, etiam in puerperio quam maxime legitimo, & naturali. Solent

(k) *Chemiae Tom. 2. pag. 129.*

in quibusdam locis circumferre obstetrices cistulas, spirituosis remediis plenas, quae parturientibus aliquando largiori dosi exhibent, & quidem tanto audacius, quo sunt minus peritae: unde saepe magna contigerunt infortunia. Si enim non a languore, sed a perverso situ foetus in utero, vel & uteri ipsius obliqua positura, difficilis partus fiat, tanto plus nocet obstetrix, quanto plus dolores urgeat, antequam mutato situ foetus, vel uteri, leventur haec obstacula. Hinc nisi certus sit Medicus de languore parturientis, nunquam exhibere debet cardiaca calida; & tunc adhuc tantum refracta dosi, repetitisque vicibus.

Urgent tamen haec obstetrices, parturientes, adstantes, & si neget, clam, incio Medico, vel etiam invito, offeruntur talia. Saepius fui in tali casu, & malui semper praescribere illa, quae noveram innoxia fore, quam morose negare omne cardiacum remedium. Aquae stillatitiae, ex floribus sambuci, tiliae, rosarum, ex cerasis nigris cum nucleis contusis, ex melissa, corticibus citri, arantiorum, & his similibus, grata fragrantia reficiunt, nec tamen calorem & motum augent.

Nullibi magis dominantur mulierculae, quam puerperii tempore: insultant Medicis, tanquam rerum muliebrium ignaris: quaevis adstantium matronarum peculiare quoddam habet remedium, quod in principibus familiis per saecula jam usu probatum dicitur. Ratione agere cum his si quis vellet, oleum & operam perderet, ac cum ratione insaniret. Magis profeci, dum facilem me monstrabam in adhibendis inanibus, imo saepe ridiculis, modo omni periculo & superstitione carerent. Nunquam me opposui, si lapidem *Lyncis*, *Aquilae*, & alia similis farinae, de collo parturientis suspendere, vel femori alligare, vellent; imo, modo in reliquis obtemperare vel lent, vel ipsum *Helmontii* (l) remedium concederem, quod ex felle & hepate anguillae siccatis, ac in pulverem tritis, conficitur; si non ex vino, sed ex aqua, vel vino multa aqua diluto, sumeretur. *Pharmaco nimirum adhuc in stomacho existente, apertum fit os pubis, & valvae ossis sacri in lumbis, foetusque statim propulsus. Notavi scilicet, stomachum claves uteri gerere.* Nugatur deinde, dum vult, ideo anguillae hepar, serpentis nempe aquatici, maledicti, rigorem minuere, quia propter serpentis invidiam mulier in dolore parere debuit. Maluit certe prudentior in his *Mauriceau* (m), blando alloquio animum erigere parturientis, & jusculo, vel paucis vino cum pane tosto, vires languentes erigere.

Praeterea notandum est, languere quandoque puerperas, vel ob diuturnitatem parturitionis, vel etiam, quod frequentius longe contingit, ob metum doloris, & ancipitis eventus; unde quandoque, in tenerioribus imprimis, hysterica anxietas sequitur; ideo uterina, sive antihysterica, remedia commendantur. Sufficiet in tali languore, aliquot guttulas *tincturae succini*, vel *castorei*, in aquis stillatis modo laudatis diluere, & cochleatim dare, donec levetur hoc malum.

Si

(l) In Capit. *Jus Duumviratus* pag. 247. N° 46.
des Femm, liv. 2. chap. 10. pag. 263.

(m) *Traité des malad.*

Si autem magna & subita debilitas oriatur, praecipue si simul dolores cessent, magnum imminet periculum. *Viribus derepente deficientibus, lethalis extravasatio est metuenda (n)*; dum sanguis, vel undatim ex vulva profluit, vel in abdomen diffunditur, rupto utero; de qua re postea dicitur. Sponte autem patet, in tristissimo tali casu mortem accelerari per cardiaca calida, cum haemorrhagiam augeant.

Illud, quod sponte naturae contingit in morbis, si juvet, solet ars imitari: unde doctrina illa de nocentibus & juvantibus magni momenti est in arte Medica: de qua re videantur illa, quae §. 602. septimo numero habentur.

Dixerat *Hippocrates (o)*; *Mulier, uteri strangulatione vexatae, aut partus difficultate laboranti, sternutatio superveniens, bonum.* Notum est, inter sternutandum concuti totum corpus, omnes fere musculos subito & convulsivo quasi motu agitari, conquassari omnia viscera: unde spes nascitur, dolores parturientis sic augeri posse, ut partus acceleretur.

Felix sternutationis in partu difficili effectus apud *Harvacum (p)* legitur: *Juvenula ob summum pariendi laborem in animi deliquium incidit, statimque adeo stupida & comatosa facta est, ut nullis potuerit excitari remediis, licet varia tentata fuerint: cum autem nil deglutire posset, pennam, sternutatorio fortiori illitam, indidit naribus: licet autem adeo stupore obruta fuerit, ut neque inde sternutaret, nec excitaretur, tamen totius corporis convulsione quadam tentari coepit, quae, ab humeris incipiens, paulatim per totum corpus ad inferiora pertingebat. Quotiescumque autem adhibebatur ille stimulus, promovebatur partus; tandemque, inscia matre, & comatosa adhuc manente, natus est infans sanus ac vegetus. Non notat tamen, an haec puerpera ad se redierit postea, & evaserit, an non.*

Patet inde, irritatis per acre sternutatorium nervis, etiam non sequente sternutatione, auctos fuisse pariendi conatus, cum felici successu. Si autem facies vultuosa, rubra, oculi turgentes, calor magnus capitis, adessent simul in tali parturiente, facile intelligitur, largam venae sectionem praemittendam esse, antequam validi illi sternutationis concussus tuto tentari possent. Secus enim vasorum in capite ruptura, & lethalis apoplexia, metuenda foret. Unde etiam *Mauriceau (q)*, dum laudat in convulsis parturientibus sternutatoria, venae sectionem suadet prius, nisi convulsio post profusam Haemorrhagiam secuta fuerit. Certe singultus, quem pro convulsione specie *Hippocrates* habuisse videtur, cum aequae a repletionem ac inanitionem fiat, ut convulsio, solvitur sternutatione (r). Cui sententiae etiam accedit *Galenus (s)*, dicens: *Signum itaque bonum est, quia indicat, naturam prius torpentem nunc exsuscitari ac recreari, & propriarum motionum reminisci.*

(n) Manningham art. obstetric. compend. pag. 15.

(o) Sect. V. Aphor. 35.

Charter. Tom. IX. pag. 215.

(p) De generat. animal. pag. 366.

(q) Livr. 2. chap. 28. pag. 335.

(r) Sect. VI. Aphor. 13. Charter.

Tom. IX. pag. 255.

(s) In comment. ad Aphor. 35. Sect. V. Ibid.

pag. 215.

§. 1313. **S**i uteri collum internum nimis angustum, durumve, linimentis succurrendum quantum possibile, ut lubricum emollescat, vel fotu.

Consideranda jam sunt impedimenta, quae in partibus naturalibus male se habentibus observata fuerunt, quibus partus difficilis merito tribui potest.

Foetus haeret in uteri cavo, ex quo per cervicem uteri, ejusque orificium, exire debet, ut partus fiat. Cervix autem illa uteri solet & collum internum vocari, ut distinguatur a vagina, quae a quibusdam collum uteri dicitur, sed externum; forte minus proprie. Notum est, pyriformem figuram utero plerumque tribui, cujus superior & latior pars fundus, inferior autem & angustior cervix, dici solet. *Eustachius* (*t*) uteri integri, & dissecti, figuras dedit; sed in non gravidis mulieribus talis est: apparet autem uteri cavum, triangulare quasi, superiori parte latius, convergere & angustari, ubi incipit cervix, sive collum internum, quod descendendo iterum dilatatur ad os uteri usque. In utero autem gravido fundus sensim magis magisque distenditur, & assurgit; sed & postea uteri cervix incipit dilatari, ita quidem, ut circa tertium graviditatis mensem quarta pars supremae cervicis aequae distenta jam sit, ac uteri fundus. Quinto mense auctus magnitudine fundus occupat medium spatium, quod inter summitatem ossium pubis & umbilicum interjacet; sed hoc tempore dimidia cervicis longitudo extensa est. Septimo mense fundus umbilicum tangit; octavo mense fundus mediam distantiam inter umbilicum & scrobiculum cordis occupat; nono mense scrobiculum cordis attingit fere; & tunc tota cervix uteri distenta est (*u*); tunc autem cervix uteri disparet quasi, unum cavum faciens cum fundo, quod adultum jam foetum continet. Si consideretur exactissima figura uteri foeminae, in quintum mensem gravidae (*w*), patet, jam maximam partem cervicis, sive colli uterini interni, deletam quasi esse distentione: notandum tamen est, illud, quod superest de cervice, brevius apparere, quam revera est, quia orificium uteri antrorsum incurvatum est, ut ejus interior superficies melius oculis pateret (*x*). Saltem inde patet, ultimo graviditatis tempore, instante jam partu, de cervice uteri vix quid superesse, cum tota jam dilatata, una cum fundo, magnum cavum faciat. Hinc tunc in summitate vaginae nil de cervice tangi potest explorantis digito; sed solum os uteri occurrit, miro pariter modo jam mutatum. In initio graviditatis enim illud tangitur exacte clausum, oblongum, prominens, fere instar rostri canis recens nati; sensim postea crassescit, & emollitur, ad sextum circiter mensem; post quem incipit minui in omni sua dimensione, in eadem proportione qua uterus magis distenditur, ita ut, partu appropinquante, totum complanetur, quasi confusum cum uteri tumentis

glo-

(*t*) Tabul. 13 & 14. (*u*) Brudenell Exton sect. 3. pag. 117. 118.

(*w*) Noortwyk de utero gravido pag. 205. (*x*) Ibid. pag. 206.

globo: superest tunc tantum parva circularis eminentia: in quibusdam tamen foeminis ultimis graviditatis mensibus uteri orificium crassius est, mucosis madescens humoribus; sed tunc laxum & molle tangitur, non vero compactum & firmum, uti in primis graviditatis mensibus fieri solet (y).

Cedere ergo posse debet non tantum uterus, sed & ejus cervix, graviditatis tempore, ut crescenti foetui commodum praebetur spatium; quod nisi fiat, abortus metuendus est, uti praecedenti Capitulo de gravidarum morbis dictum fuit.

Verum & uteri orificium pariter cedere debet, ac facile dilatari, partus tempore; &, licet in graviditatis initio clausum inveniatur, videtur tamen postea demum aperiri. In utero mulieris, quinque menses gravidae, *orificium manifeste hiabat, auctum valde, in ambitu rugosum, glutine quodam tenaci, coloris ex rubro profunde fusci, tanquam thrombo, infarctum: quod, utero dein per annum in convenienti spiritu servato, tetum dissolutum aperturam reliquit, transverso pollice longam & profundam, latitudinis ubique fere aequalis, cui facile quovis loco calamus scriptorium immitteres* (z).

Aderant autem in margine externo dicti orificii pori, admodum conspicui, simili glutine pleni, & globuli pellucidi, ad aliquam profunditatem cervicis substantiae immerfi, simili materia turgidi.

Adest ergo in his locis secretionis apparatus, ut & uteri hians orificium obturetur, & partes molles ac lubricae serventur, ut facile dilatari, & cedere, possint. Verum iidem illi folliculi, morbofi si fuerint, partum impedire poterunt. In muliere enim primipara, quae inter partus dolores, non excluso foetu, exspiraverat (vide §. 486), inventum fuit matricis collum obturatum substantia glandulosa, quae utero cohaerebat, & *parvis hinc inde foraminulis perforata erat*. Quandoque & observatum fuit, in mulieribus admodum foecundis has lacunas mucosas abolitas fuisse tandem; unde ultimi partus fuerunt magis laboriosi.

Observatur autem, uti ante dictum fuit, aliquot diebus ante partum de vagina prodire humorem mucosum, & genitalia perpetuo madescere, sicque omnia lubricari, ut facilius nascituro foetui praeparetur transitus. *Hippocrates* (a), ubi recenset commoda & incommoda illorum, qui civitates septentrioni expositas incolunt, dicit, necesse esse, ut robusti & sicci sint, capita habeant sana & dura, morbis acutis inflammatoriis obnoxii vivant, & tamen reliquis hominibus magis longaevi. Mulieribus autem praedixit, quod *multae steriles fiant propter aquas, quae sunt durae, crudeae, & frigidae; purgationes enim menstruae non contingunt idoneae, sed paucae, & pravae. Deinde difficile pariunt, neque valde abortiunt, &c. Tabes etiam frequenter a partu contingunt, prae violentia enim ruptiones & vulsuras habent*. Durities autem & siccitas partium facili partui obsistunt.

Con-

(y) Mauriceau traité des malad. &c. Tom. I. Liv. I. chap. VII. pag. 97.

(z) Noortwyk de Utero gravido pag. 7.

(a) De Aëre, locis & aquis.

Charter. Tom. VI. pag. 191.

Contra hoc vitium *Hippocrates* alio in loco (*b*) laudat sequentia: *Si quae in partu est sicca fuerit, ac aegre humectetur, oleum bibat, & locos oleo calido, & malvae aqua, perfundat, & cerato liquido illinat, adipe etiam anserino cum oleo infuso.* Similia adhibita fuerunt semper, ubi metus erat partus difficilis, ob siccitatem & minorem partium naturalium flexibilitatem. Merito suadet *Mauriceau* (*c*), haec emollientia non tantum adhibenda esse partus tempore, sed diu ante, ut debita mollities & lubricitas possit obtineri. Imo etiam in partu legitimo ac naturali monet obstetrices, ut inungant genitalia oleo emolliente, axungia, vel butyro recenti, si observaverint, illa difficilius dilatari (*d*). Hanc tamen cautelam addidit (*e*), ne partus tempore hae inunctiones nimis frequenter fiant, sicque abstergantur humores mucosi, qui tunc humectant & lubricant has partes; optime enim notat, hos longe utiliores esse, quam alia quaevis linimenta. Dum in annosa muliere primipara partum difficilem metuerem, bis de die partes genitales balneo vaporis exponi curavi, & dein inungi recenti amygdalarum oleo, cum decocto radicum althaeae diu conquisitato; sic enim emollientissimum & lubricans linimentum obtinui; secutus nempe *Hippocratis* consilium. Duabus autem septimanis ante partum hanc methodum adhibui, & felici cum successu.

Haec sunt illa, quae tuto adhiberi possunt; vim enim inferre, ut dilatentur partes nimis angustae & renitentes, periculosum est, & plerumque lethalis harum partium inflammatio, cum acutissima febre, sequi solet.

Accedit, quod quandoque praeter spem subito dilatentur partes, quae antea nimis angustae fuerant. Vidi saepe, obstetrices tangendo invenisse os uteri durum, clausum, licet aliqui partus dolores jam adessent; hinc abivisse ad alias, quas prompto auxilio credebant indigere. Vix horae spatium elapsum erat, quin orificium uteri, molle, apertum, facile cederet, sequente subito partu felici, antequam vocata denuo obstetrix adesse potuerit, ut opem ferret. Mirabatur *La Motte* (*), se non posse per pedes educere foetum sex mensium, dum nullo modo cederet durum uteri orificium: oleis, & aliis pinguibus, usus fuerat frustra: abiit, ut pararet balneum vaporis ex herbis emollientibus: dum redit, invenit uteri os molle, & adeo facile cedens, ut foetum commodissime educere potuerit, tam felici successu, ut post sex dies per plateas incederet sana, & dissimulans illa quae contigerant. Candidè autem fatetur, quod oris uteri relaxationem balneo vaporis adscripsisset, si post usum ejus secuta fuisset. Erat tamen solius naturae opus. Mirus legitur casus gravidæ (*f*), cujus vagina adeo erat arcta, ut vix calamum scriptorium admitteret: tamen, dum partus dolores ingruebant, trihorii spatio adeo dilatata fuit vagina, ut robustum & validum infantem pepererit. Unde merito concluditur, non facile desperandum esse, etiam in casibus difficillimis.

Pru-

(*b*) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 33. Charter. Tom. VII. pag. 749.

(*c*) Traité des malad. des femm. gross. liv. 2. chap. 10. pag. 262. liv. I. chap. 27. pag. 198. (*d*) Ibid. chap. 4. pag. 239. (*e*) Ibid. chap 7

pag. 245. (*) Traité des Accouch. livr. 3. chap. 7. pag. 291.

(*f*) Académ. des scienc. in 4°. l'an 1748. Hist. pag. 58.

Prudentius tamen actum fuisset, si graviditatis tempore de dilatatione vaginae cogitatum fuisset; de qua re ad §. 1315 adhuc dicendum erit. Natura enim saepe sibi soli sufficit; sed non semper; & tunc Arte opus est.

§. 1314. **S**i Tumor hic (1313.), vel in vagina enatus expulsionem impedit, is discutiendus, suppurandus, vel eximendus ope Chirurgica.

Cum partus naturalis non nisi valido puerperae nixu fiat, etiam dum omnes viae, per quas nascens infans transire debet, liberae sunt, sponte patet, quemcumque tumorem, circa os uteri vel in vagina natum, foetus exclusionem impedire; adeoque cura in ablatione talis tumoris consistit. Varia autem obstacula haec inventa fuerunt, de quibus nunc agendum.

Uterus, uti notum est, inter vesicam & intestinum rectum ponitur, adeoque quidquid tumere facit has partes, una cum utero in pelvi locatas, impedit facilem foetus exclusionem. Ad §. 1301, ubi ab incremento foetus nata incommoda recensentur, dictum fuit, difficultatem urinae, & alvi, in gravidis saepius observari. Unde inter partus impedimenta recensentur foeces accumulatae in crassis intestinis, & imprimis in recto, uti & vesica distenta per urinam (*g*). Ideo circa finem graviditatis alvus, si moretur, molli clysmate ducenda est. Optime etiam, dum primi partus dolores incipiunt, clyσμα applicatur, ut intestinum rectum penitus evacuetur: si enim tardius hoc tentetur, dum infantis caput magis jam descendit, tunc sic comprimitur intestinum rectum, ut nec clyσμα facile admitti, nec foeces exire, possint. Simul clysmata hunc usum habent, quod per nixum alvi evacuandae promoveantur dolores (*b*). Ob eandem rationem monentur parturientes, ut urinam excernere tentent; plerumque etiam, dum clyσμα alvum ducit, urina simul exire solet. Quomodo autem succurri possit gravidae, dum urina cum difficultate excernitur, vel integrè supprimitur, pariter ad §. 1301. dictum fuit; uti etiam de haemorrhoidibus, quae quandoque parturientibus multum molestiae faciunt, dum dolent turgidae, sicque ultimos pariendi nixus reddunt dolentissimos, imo quandoque impediunt, quo minus parturientes totis viribus foetus exclusionem moliri possint ob doloris acerbitatem.

Praecipue autem cavendum est, ne urina distendatur vesica: metus enim est, ne postea paralytica maneat vesica, & sequatur molesta incontinentia urinae: imo observatum fuit, plenissimam urinam vesicam validis parturientis nixibus ruptam fuisse; unde tristitia & vix medicabilia sequebantur mala. Post difficilem admodum partum mulieri effluebat urina, cum erecto corpore incederet, praeter voluntatem, non sine dolore acerrimo, ardore, & foetore. Instituto diligentissimo examine patuit, vesicae partem inferiorem versus la-

tus

(*g*) Mauriceau Traité des malad. &c. liv. 2. chap. 10. pag. 260.
chap. 4. pag. 238.

(*b*) Ibid.

tus ruptam, & rupturae labia callo quodam jam obducta, esse. Cum autem portio urinae inter vesicam & vaginam in tunica cellulosa colligeretur, mora acrior reddita erit vicina; unde exulceratio sequebatur, & urina assidue purulenta excernebatur (*i*). Imo, si non rumpatur vesica, poterit, si inter partus nixus admodum plena fuerit, sic elongari in loco, ubi vicina minus resistunt, ut hernia vesicae sequatur; molestum satis malum, quod in gravidis aliquoties observatum fuit, dum ultimis graviditatis mensibus caput infantis fundum vesicae premit, quae tunc in utroque latere distenditur quasi in cornua, quae per annulos abdominales exeunt; quandoque & inter vaginam ac intestinum rectum extensa vesica descendit, & in perinaeo tumorem herniosum facit, qui compressus, evacuata urina, evanescit, retenta urina, redit: plures tales casus leguntur (*k*). Facile patet, si hernia vesicae inter vaginam & intestinum rectum protendatur, talem tumorem, vaginam comprimendo, angustare posse ejus cavum, quod & observatum fuit.

Vidit *Ruyfchius* (*l*) in parturiente muliere a conatibus vehementioribus natum tumorem durum, minoris pugni magnitudine, in latere dextro vulvae. Fatetur, quod fere deceptus fuisset, credens prima fronte, esse placentae uterinae portionem; quae quandoque exitum ante foetum quaerit. *Re autem penitius investigata, veram uteri lateralem portionem esse deprehendit: quod eventus quoque edocuit: Foetu enim in lucem edito, statim ad naturalem rediit locum, patiensque convaluit sine ulla ulteriori fomentatione, qua usi sumus in partu, ne pars uteri prolapsa gangraenam conciperet.* Facile autem concipitur, si orificium uteri non respondeat directe vaginae cavo (de qua re postea dicetur), tunc inferiorem & lateralem uteri partem in talem tumorem extendi posse.

Huc etiam referri potest, tanquam partus impedimentum, vaginae prolapsus, qui simili fere modo fit, uti prolapsus intestini recti. Interior enim ejus tunica, laxior reddita, sensim quasi supra se ipsam invertitur, & extra vulvam prominet, sub forma quasi annuli turgidi, inaequaliter plicati, in cujus medio apertura est, qui facile digitum admittit (*m*); quo plerumque uteri orificium tangi potest, cum & illud tunc soleat profundius descendere.

Talis apparet vaginae prolapsus, si recens fuerit; multum mutatur, si diu duraverit malum, infarctis jam vasis, & miro quandoque modo degenerantibus. Unde aliquando a minus peritis, vel non satis attentis, pro uteri prolapsu habitum fuit hoc malum. Si initio tractetur rite prolapsus vaginae, satis facile reducitur, & quiete in lecto ac fomentis adstringentibus curatur (*n*). Si inveteraverit, saepe omnem omnino medelam respuit. Si ante partum vaginae prolapsus adsit, statim cura adhiberi debet, ne in partu, descendente foetus capite, magis magisque protrudatur interior vaginae tunica. Monet

van

(*i*) Stalp. van der wiel observat. &c. Cent. I. observ. 82. pag. 351. (*k*) Académ. des scienc. l'an 1717 hist. pag. 19. Académ. de Chirurg. Tom. 2. pag. 23 & seq. (*l*) Observat. Anat. chir. observ. XXIV. pag. 23.
(*m*) Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 390. (*n*) La Motte Traité des accouch. liv. 5. chap. 11. pag. 657

van Deventer (o), ut, si tale malum in parturiente jam adfit, obstetrix protinus omni studio prolapsam vaginam loco suo restituat, deinde maximopere curam gerat, ne os uteri nimis permittat delabi, sed illud supra in vagina retineat, & quoad fieri potest, manibus sustentatum servet, usque dum parturiens tam foetum quam secundinam enixa fuerit. Deinde vaginam prolapsam restituere jubet, & idoneam adhibere medelam, ut curetur.

Interim cautela adhibenda est, ne alii tumores genitalium habeantur pro vaginae prolapsu (p). Post partus enim frequentes, aut laboriosos, sic distrahitur vagina, ut postea, amisso robore, minus resistat tumentis a foecibus collectis intestino recto, vel vesicae urina plenae; & tunc saepe tumor in vagina apparet, qui extra vulvae labia prominet. Sic vidi mulierem, cui post duodecim felices partus, dum alvum deponere vellet, foeces delabebantur antrorsum, distendentes laxam nimis vaginam, nec poterant ano exprimi: unde, simul ac duriores foeces excludendae erant, digito in vulvam immisso illas retrorsum pellere debebat, & retinere, donec anus aperiretur.

Patet hinc, quanta peritia & prudentia opus sit, quam exacta cognitione partium indigeat, qui parturientibus foeminis utiliter opem feret.

Tandem & tumentia vulvae labia possunt partum magis laboriosum reddere, licet tales tumores non adeo periculosi habeantur a peritis, si frigidi & leucophlegmatici fuerint: de qua re videantur illa, quae ad §. 1301. habentur.

Hactenus dictum fuit de partibus vicinis tumentibus, quae exitum foetus maturi possunt remorari. Verum & in uteri orificio, vel circa illud, uti etiam in vagina, possunt nasci omnis generis tumores, qui in reliquis corporis partibus observantur. Sponte patet, omnia haec obstacula tolli debere, si ullo modo fieri possit, antequam partus instet. Imo contingere potest, ipso parturitionis tempore diu pressas a foetu partes tumere, & ad inflammationem disponi; tuncque cura antiphlogistica opus est, & imprimis sanguinis missione, ut fiat vasorum depletio. Sic *Hippocrates* (q) suavit: *Quod si praegnans diuturno tempore immoretur, & parere nequeat, sed pluribus diebus partus doloribus discrucietur, sit autem juvenis, & aetate florens, multoque sanguine redundet, venas in malleolis secare oportet, & virium habita ratione sanguinem detrahere.* Si vero alia quacumque de causa graviditatis tempore tumor inflammatorius has partes occupet, omni artis molimine tentanda est discussio; & si haec obtineri nequeat, promovenda est suppuratio, ut ante partum viae reddantur omnino liberae.

Observati fuerunt, & quidem satis frequenter, tumores in his partibus, folliculosi, vel & polyposi, similes satis narium polypis, & aliquando tam magnae molis, ut partum redderent impossibilem, nisi Chirurgi manu eximerentur.

Per multos annos in vagina gesserat tumorem puella, qui a quibusdam ob-

(o) Nov. Lum. obstetric. Cap. 30. pag. 134. 135. (p) Acad. de chirurg. Tom. 3. pag. 392. 393. (q) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 77. Character. Tom. VII. pag. 776.

obstetricibus habebatur pro uteri prolapsu, & post longum tempus multum increverat: contigit quadam die, dum domum rediret, quod sentiret, cum dolore, & impetu magno, prolabi ex pudendis tumorem, quem credens uterum esse, perterrita vocavit celeberrimum Chirurgiae Professore *Benevoli* (r), qui invenit pendentem extra pudenda tumorem, decem digitos transversos longum, cujus circumferentia eandem fere mensuram aequabat. Facile peritissimus ille vir videbat, non esse uteri prolapsum; anceps tamen haerebat, quomodo tentaret curationem tanti mali: reducere conabatur in vaginam tumorem, nec poterat; unde conclusit, solam superesse extirpationem, quam aegra magno animo petiit, ut tantis molestiis liberaretur. Collum quo adhaerebat tumor vaginae, duos circiter pollices aequabat crassitie. Advocato in auxilium altero Chirurgo peritissimo, ligavit collum tumoris chorda forti & crassiori, ut comprimere posset valide, absque scissurae periculo; simulac vero chorda stringebatur, vidit membranas a chorda scindi; unde cessavit, attentus, an sequeretur haemorrhagia; quod cum non fieret, perrexit animese constringere, & totus tumor separabatur a cohaesione cum vagina, nec sequebatur valida haemorrhagia: postquam sufficiens quantitas sanguinis effluerat, stuppis lineis implevit cavum, a quo separatus fuerat tumor, & solito apparatu firmavit. Tumor pendebat uncias viginti duas, mucosa conflans substantia, quam tegebat tenuis membrana, sed satis fortis. Paucorum dierum spatio integre curata erat haec puella, applicato decocto hordei cum melle rosato, & in fine vino myrrhato. Monet autem, ejusmodi tumores decipere potuisse illos, qui statuunt, quibusdam mulieribus extirpatum fuisse uterum, & tamen postea perperisse.

Similem tumorem, minoris molis, in vaginae initio haerentem, ligatura collo tumoris circumducta, abstulit *Denys* (s), sed jam ulcerosum, in virgine viginti & duorum annorum: quarto autem post ligaturam die, tumorem resecut, cum putrescens jam pessimum spargeret foetorem. Perfecta pariter sanatio secuta fuit. Pari successu ligando abstulit tumorem durum, crassum, nullibi adhaerentem vaginae, sed a sinistra parte oris uteri pendulum.

At non tantum in vagina, sed & in utero ipso, constat, tales tumores nasci, qui prolongati per uteri orificium transeunt, & in vagina pendent. Saepe tales tumores pertinacis haemorrhagiae causae sunt, quae post ligaturam horum tumorum cessat. Aliquando, per uteri orificium egressi, ab illo strangulantur, & cadunt. De his meretur legi *Egregius Levret* (t), qui hanc rem perfecit, & artificiosa valde instrumenta excogitavit, ut collum talis tumoris stringi posset, dum altiori in loco haeret. Quam maxime merentur & legi illa, quae idem ille autor alio in loco (u) de polypis uteri,

&

(r) Dissertazioni &c. observ. VI. pag. 101 & seq.

(s) Over het Ampt der

Vroedmeesters &c pag. 10. 11.

(t) Observat. sur les polyp. pag. 99 &

seq. & per totum.

(u) Mém. de L'Académ. de Chirurg. Tom. 3.

pag. 518 & seq.

& vaginae, habet. Cum autem instrumenta, quae descripserat, ad ligandum polypum, operosa forent, & non nisi magna dexteritate poterant adhiberi, simplicius descripsit aliud (*w*), quo, mediante filo argenteo, collum tumoris polyposi pro lubitu constringi poterit. Similem utcumque machinulam adhibuit *Denys* (*x*), ut pendulum ab orificio uteri tumorem ligaret; verum filo cerato usus fuit, loco fili argentei, quod tamen longe commodius est. Cum autem aegra post ligaturam applicatam discederet ex urbe, ipsi commisit, ut magis magisque torquendo ligaturam fringeret, donec caderet tumor; quod feliciter cessit.

Forte credi posset, tumores tales, praecipue si in ipso utero radicati fuerint, conceptionem impedire. Verum satis numerosa exempla contrarium docuerunt: plures tales casus, & satis mirabiles quidem, enumerantur (*y*), quibus evincitur, nequidem debitum foetus incrementum semper per tales tumores impediri, multo minus conceptionem.

Videtur autem vestigium similibus tumoribus, qui ex pedunculo penduli in his partibus reperiuntur, apud *Hippocratem* (*z*) legi. Sic enim habet: *Si in pudendis gravis odor sit, & columella innascatur, dolorque detineat, dolorem quidem sedabit apii semen ex vino jejunae datum, gravem autem odorem anisum eodem modo exhibitum. At columellam praecidere oportet.* Major adhuc verisimilitudo accedit ex variante lectione, quae in *Manuscripto Vaticano* habetur (*a*); ibi enim loco *κίτων*, *Columella*, legitur *κασοπος, κασοπίς*. Certe Castoreum officinarum, & graveolentia sua, & figura, similibus tumoribus non adeo inepte comparari potest.

§. 1315. **S**i excoriata harum partium labia coaluerint, cito, & ante partum, si fieri possit, dissecanda, & cicatrice obducenda, sunt.

Ut partus succedat, debet foetus transire per os uteri, per totam vaginae longitudinem, per vaginae orificium externum; adeoque in tribus illis locis impedimentum haerere poterit.

Certum est, excoriata & cruda harum partium latera, a quacumque demum causa hoc factum fuerit, concreescere inter se posse; nec impossibile est, ut idem in uteri orificio contingat. Clausa vagina conceptum factum fuisse, fidis observationibus constat; an autem concipere potuerit mulier uteri ipsius orificio penitus concreto & obturato, non constat. Verum quidem est, quod post impraegnationem factam concreescere possit os uteri; quod suspicari posset Medicus, si ulcera venerea, vel ab alia causa nata, has partes eroderint; ast tactu ante partum hoc distinguere, non adeo facile videtur.

Ve-

(*w*) *Mém. de L'Académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 578.* (*x*) *Over het Ampt der Vroedmeesters &c. pag. 11.* (*y*) *Acaédm. de Chirurg. Tom. 3. pag. 543 & seq.* (*z*) *De Natura Muliebri Cap. 66. Charter. Tom. VII. pag. 715.* (*a*) *Ibid. pag. 900. N° 197.*

Verum quidem est, in gravidis naturaliter os uteri, quod prius acuminatum, crassum, & solidum, fuerat, post bimestre vel trimestre spatium, sensim complanari, attenuari, & mollescere, ita ut duobus tribusve ante partum mensibus os uteri jam dehiscat (b). Verum prudenter monet idem auctor, sequenti pagina, *quod haec omnia sensu moderato sint intelligenda, utpote exceptionem facile admittentia.* In primiparis enim, robustis, & aetate provectis, os uteri quandoque ad extremum usque occlusum manet, nec aperitur, nisi propellentibus doloribus. Idem & contingere observavit in pravo situ infantis.

Praeterea observatur (c), gravidas quandoque spurios, obstetricibus dictos, pati dolores, qui per abdomen vagantur, non autem, ut veri, ex lumbis orti per latera abdominis tendunt versus os pubis: dum spurii dolores adfunt, os uteri contrahitur, adeoque imprudens quis credere posset, adesse orificii concretionem; praecipue, cum spurii illi dolores antecedant saepius genuinos, uno & quandoque illos comitentur. Videtur & *Moschion* (d) probe hos dolores a veris distinxisse; nam, postquam partus instantis signa optime descriperat, dicit; *Et quod fervoris dolor cum clausura & siccitate in orificio invenitur.* Cum e contra per veros dolores orificium uteri dilatetur, & madescat magis.

Ex quibus patet, magna peritia & prudentia opus esse, ut quis determinet, an revera os uteri concretum fuerit, cum hoc raro contingat, & forte tantum post impraegnationem. Inflammatio, suppuratio, mala venerea, inter causas talis mali possent numerari. Sed & *Hippocrates* (e) notavit, fervida ulcuscula (aphthas) obsidere quandoque mulierum pudenda; de quibus videantur illa, quae ad §. 978 dicta fuerunt.

Alia occasione ad §. 486. mentionem feci casus, ubi orificium uteri concretum erat, in muliere nempe quadragenaria, primipara, cui, ob parvam nimis distantiam inter os sacrum & ossa pubis, post quatuor dierum labores infans mortuus magna cum difficultate eductus fuerat; convaluit quidem ex molestissimo hoc puerperio, ac, post tres menses denuo gravida, debito termino parturire incepit, & licet per biduum saevos dolores passa fuisset, non cedebat ullo modo orificium uteri. Dum tangebatur ab obstetricante Chirurgo, invenit, concrevisse os uteri absque ullo aperturae vestigio. In primo partu, adeo difficili, magna vis orificio uteri illata fuit, & suppuratio secuta satis larga & diuturna, quam tamen ab exterioribus partibus, utcumque laceratis, deducebant adstantes. Admodum verosimile videtur, & interiora suppurasse, & post suppurationem concrevisse uteri orificium, sic, ut impraegnationi quidem via superesset, non vero excludendo foetui. Dilatata per extemporanea instrumenta vagina, cum aptiora deessent, cicatrix concreti oris uteri apparuit, & opus fuit scalpellum adigere ad medii pollicis profunditatem, ut concretum os uteri dividi posset: immisso digito tangebatur caput fo-

(b) Deventer nov. lum. obstetric. Cap. 16. pag. 55.
pag. 60. (d) Spach. gynaec. pag. 4. N°. 45.
lieb. Cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 714.

(c) Ibid. Cap. 17.
(e) De Natur. Mu-

foetus, sed omnis ambitus cartilagineam duritiem habebat, nec cedebat ullis miseræ parturientis nixibus: unde omnis ille ambitus variis incisionibus divisus fuit, & sic incepit parum dilatari, nec satis tamen: tunc necesse fuit, obfetricantis manu foetum educere, uti in primo puerperio factum.

Dum tot incisuris dividebatur cartilagineum uteri orificium, ne minimum quidem sanguinis exibat; nec dolorem percepit aegra, querens solum de molesta vaginae dilatatione.

Simul ac, absoluto partu, in lectum deposita fuit, corripiebatur dolore pleuritico, valida admodum febre, & difficili respiratione; quibus ferendis, post tot calamitates toleratas, impar, post viginti quatuor horas periit (f).

Mirus ille casus docet, post inflammationem & suppurationem concrevisse os uteri dura cartilaginea cicatrice; sed tamen hoc vitium tantum apparuisse manifeste partus tempore. Si autem justa foret talis mali suspicio, an non metuendus foret tunc abortus, & periculosa uteri Haemorrhagia; dum vagina vi dilatari debet, concretum os uteri sectione aperiri, & impediri deinceps, ne scalpello divisae partes inter se denuo concreverint? Antea ad §. 1306 dictum fuit, a levioribus etiam causis abortum metuendum esse.

Videri possunt & illa, quae de oris uteri obturatione per membranam, aliasque causas, dicta ad §. 1290 fuerunt, ubi menstruorum fluxum impediabant; verum ibi simul notabatur, quod steriles fuerint tales.

Facilius cognoscitur, & curatur, concretio vaginae & orificii pudendorum; de qua re pariter ad §. 1290 actum fuit; ubi simul habetur mirus ille casus foeminae, quae, decimo sexto aetatis anno nupta, vaginam adeo arctam habebat, ut vix calamus admitteret: haec tamen post undecim matrimonii annos gravida facta fuit, & quinto graviditatis mense incepit dilatari sponte sic vagina, ut feliciter pepererit. Dictum etiam tunc fuit de variis modis, quibus hoc vitium tolli possit. Si membrana claudens vaginam discindi debeat, vel partes concretae separari, sponte patet, hoc debere tentari ante partum, ita ut sanatio jam perfecta fuerit, antequam parturire incipiat mulier. Si enim serius hoc fiat, non caret molestiis, uti docet sequens observatio.

Dum primipara parturire inciperet, obstetrix explorando invenit, vaginam in media sua longitudine valide adstrictam, & angustatam: vocatus Chirurgus invenit, obfetricem vera dixisse; sed apice digiti tetigit parvulum foramen; quod postea advocatus etiam im molesto hoc casu *Benevoli* (g) digito dilatavit; unde commode introduci potuit speculum matricis, ut major fieret dilatatio. Potuit tunc caput foetus tangi; sed aderat adhuc tenuis membrana, cui unicum infixit, sicque a capite infantis removit, trahendo, dum alter illam forcice rescinderet; cum autem nondum videretur sufficiens esse apertura, quae caput foetus transmittere posset, manu immissa dilatavit,

(f) Medic. Essays and observat. Tom. 3. N° XIX. pag. 315 & seq. (g) Dis-

sertaz. &c. observ. V. pag. 96.

& laceravit, hanc membranam ita, ut caput foetus omnino detectum foret: post trihorium peperit vivam puellam. Bene se habuit puerpera usque ad quintum a partu diem; tunc, cum magno rigore, febris secuta fuit, abdomen intumuit, cum vomitu, sudore copioso, & acerbissimo vaginae dolore, cum eruptione copiosa materiae purulentae, mucosae, & sanguine tinctae; omnibus artis auxiliis post plures septimanas obtinebatur mali imminutio; sex tamen mensium spatio opus fuit, ut ulcerosa vagina cicatrice obduceretur. Felix nihilominus, & absoluta, curatio fuit, cum postea aliquoties feliciter pepererit. Cum autem postea peteretur a matre puerperae, an unquam tumore, vel alio quodam circa partes genitales morbo, laborasset, constanter negavit: tandem recordata fuit, filiam in prima juventute, dum una cum coactaneis equitaret in arundine longa, cecidisse, & pudenda nodo baculi, cui inequitabat, fortiter impegisse, ita ut Chirurgus ultra mensem illius curam gerere debuerit. Unde probabile satis videtur, ab hac causa originem mali deducendam esse. Certe si id fuisset cognitum, ante partum hoc obstaculum tutius removeri potuisset: partus enim proxime sequens laceram vaginae sic offendit, ut postea inflammatio, & sequens suppuratio, non potuerint evitari.

Post partum, laboriosum valde, vagina saepius inflammatur, & suppuratur, imo aliquando gangraenescit: si sanatio succedat, nisi cautela adhibeatur, vaginae latera concreescere possunt, vel & a duris ac contractis cicatricibus sic angustari, ut difficillime dilatari possit in sequenti partu. Plures tales casus in Historia Medica habentur (b).

§. 1316. **S**i ossum compages arctior iter impediverit, linimentis emollientibus (1313.), fomentis similibus, lenienda sunt, tum manu lege artis succurrendum parturienti est.

Ab hac causa omnium difficillimi partus contingunt, & cum vix emendabilis sit, merito a nulla re plus metuunt obstetricantes, quam a mala conformatione ossium, quae cavum pelvis constituunt.

Ossa pelvis, licet in recens natis ex quindecim ossibus distinctis componentur, postea adultiori aetate inter se sic uniuntur, ut in nubili virgine pelvis tantum constet quatuor ossibus, nempe osse sacro, osse coccygis, & binis ossibus innominatis: ultima haec ab Anatomicis solent singula in tres partes distingui, quae diversis insigniuntur nominibus. Anterior enim pars ossis innominati vocatur os pubis, superior & simul posterior pars os ilium dicitur, inferior & simul lateralis pars os ischion nominatur.

Haec ossa simul unita pelvis cavum constituunt, & ab illa parte, quae cavum pelvis spectat, laevia sunt. Pelvis cavum posterius os sacrum constituit, quod superius latius, sensim fit angustius, & infimae ejus ac angustissimae parti nequitur os coccygis: ossa ilii superiorem & lateralem, ossa ischii latera-

lena

(b) Peu pratique des Accouch. pag. 245 & seq.

lem & inferiorem, ossa pubis anteriorem, pelvis partem faciunt. Ergo sub pelvis nomine intelligitur illud spatium, quod ab his quatuor ossibus, inter se unitis, circumscribitur.

Simul etiam solet considerari introitus in cavum pelvis, & egressus ex cavo pelvis. Introitum formant posterius ultimae lumborum vertebrae antrorsum hic protuberantes, una cum suprema parte ossis sacri; a latere utrimque formatur a medio margine utriusque ossis ilii; anterius a suprema parte ossium pubis. Exitus autem pelvis posterius formatur osse coccygis, a latere margine inferiori utriusque ossis ischii, anterius curvatura inferiori ossium pubis.

A perfecta structura pelvis partus felicitas ut plurimum dependet; si enim nimis angusta via sit, sponte patet, foetum non nisi difficillime transprimitur posse; imo quandoque hoc omnino impossibile esse. Verum, quod prima fronte mirum videbitur, & nimia latitudo pelvis nocere poterit, nisi sedulam curam obstetricans adhibuerit. Ut enim felix partus fiat, debet per uteri orificium, sensim dilatatum, foetus nixibus maternis exprimi, & uterus tamen sic sustineri, ut non simul prolabi possit. Si enim ingressus pelvis nimis amplus fuerit, uterus una cum foetu descendet, uteri orificio vix adhuc aperto, cum non urgeatur a partus doloribus satis, nisi uterus ob debitam angustiam pelvis sustineatur. Multiplici experientia edoctus *Deventer (i)*, talia contingere, monet obstetrices; ut ad parturientes vocatae inquirant pelvis amplitudinem, nec confidant, licet *omnia plenissimis quasi velis ferantur*; metuendus enim est uteri prolapsus. Cavetur hoc malum, si uterum una cum foetu descendentem manu retineat, ne ex pudendis promineat. Sic prudenti arte utero praebet sustentatulum, quod nimia pelvis amplitudo negabat. Vidit similes casus *Ruischius (k)*, & notat sequentia: *Mirum dictu, quanta monstrositate sese offerat eo tempore dictum uteri os, & quanta circumspeditione opus sit in tali partu, norunt ii, qui hisce nobiscum adfuerunt casibus. In hoc statu foetus adhuc viventis exitum naturae committendum existimo; & os uteri utraque manu retinendum.* Neque hoc tantum, sed & uteri inversionem inde metuebat.

Notavit autem *Levret (l)*, dum introitus pelvis amplior est, plerumque ejus exitum esse angustiorum; & contra, si introitus pelvis sit angustior, exitum esse latiorum. In priori casu, in partus initio omnia cito procedunt, sed circa finem retardatur partus; tunc autem minor metus est, ne uterus prolabatur, & parturienti auxilium praestare potest obstetrix, blande reprimendo os coccygis, quod, antrorsum incurvatum, sustinet caput infantis, ac antrorsum versus inferiorem curvaturam, sive emarginationem, ossium pubis dirigit, ubi majus pro exitu foetus spatium reperitur. Notum autem est, os coccygis cedere posse, ubi naturaliter se habet, uti monet *Levret (m)*, ubi alia pulcherrima de pelvis ossi structura habentur. Si vero introitus pelvis angustior fuerit, plerumque exitus latior est, & tunc initium partus len-

(i) Nov. Lum. obstetric. Cap. 27. pag. 114.
rurg. pag. 25.

(l) L'art des Accouchem. pag. 7.

(k) Observat. Anatom. Chirurg. pag. 6.
(m) Ibid. pag. 6.

lentissime procedit; verum ubi has angustias superavit foetus, praeceps saepe egreditur, ob patulum magis exitum. Contingit etiam, ut pelvis non tantum in introitu & exitu, verum etiam in toto suo tractu, nimis ampla sit; & tunc totus uterûs, una cum contento foetu maturo, delabi extra pudenda posset, nisi perita manu caveretur (*n*).

Apparet ergo, quod nimia pelvis amplitudo culpari quidem possit merito; sed tamen praesto est in arte obstetricia auxilium. Verum longe major difficultas est, si pelvis nimis angusta fuerit; unde quandoque absoluta partus impossibilitas sequitur. Verum quidem est, nimiam foetus molem posse partum reddere difficilem, imo & impossibilem; sed hoc loco agitur de partu difficili ob vitium matris.

Signum autem pelvis adeo angustae, ut per ejus cavum foetus maturus nullo modo transire possit, ponitur (*o*), si non admittere possit manum obstetricantis Chirurgi, qualiscumque demum illa fuerit. Notum est, magnam satis diversitatem inveniri in diversis hominibus quoad manuum molem & torositatem: omnium aptissimi ad artem obstetriciam laudantur illi, qui, una cum valido musculorum robore, manus angustas & digitos longos habent: si ergo talis Chirurgi manum admittere nequeat pelvis, partus foetus maturi impossibilis habetur; & sola Sectio Caesarea superest; de qua postea dicetur.

Ossa pelvis omnes morbos pati possunt, quibus reliqua corporis ossa obnoxia sunt; adeoque & exostoses hic natae pelvis cavum angustare poterunt (*p*). Imo observatum fuit, femoris caput, ex acetabulo suo in foramen ovale motum, partum ante reductionem reddidisse impossibilem. Constat, ultimas lumborum vertebrae, nimis introrsum prominentes, licet ipsa pelvis bene conformata fuerit, partum omnino impedivisse.

Cum autem *Rachitis* plurima corporis ossa adeo mutet & deformet, hinc omnes, qui de arte obstetricia scripserunt, metuendum esse difficilem partum testantur in illis, quae hunc morbum in prima aetate passae fuerint. Toties enim inde gibbositas, spinae distorsio, claudicatio, &c: per reliquam vitam manent. Optime haec mala descripsit Egregius autor (*q*), & notavit, non semper pelvim male conformatam esse, licet spina dorsii distorta inveniantur. Si enim, non a rachitide in prima aetate, sed serius, duodecimo vel decimo quarto anno, spinae distortio ab alia quacumque causa contigerit, tunc pelvis jam formata est, & potest debitam obtinuisse formam, licet reliquum corpus ob spinae distortionem deforme fuerit. Hi forte sunt illi casus, ubi mirantur obstetricantes, deformes foeminas non parere difficilius aliis, quibus optima corporis structura contigit. Notandum tamen est, licet bona fuerit pelvis, si spinae distorsio pectoris cavum angustaverit, gibbosas foeminas difficilius parere, quia ob difficiliorem respirationem non possunt adeo validos exercere inter parturiendum nixus.

Cura

(*n*) L'art des Accouchem. pag. 7. 8.
utero rupto pag. 28.

(*o*) Ibid. pag. 9.

(*p*) Crantz de

(*q*) Brudenell Exton. of midwifery sect. IV. pag. 82.

Cum autem in Rachiticis infantibus ossa sint mollia & flexibilia, neque incedere possint, ut sani infantes solent, sedili perpetuo affixi manent, vel nutricis gremio insident: unde coccyx antrorsum versus cavum pelvis premittitur, extremitas inferior ossis sacri extrorsum vergit, suprema ejusdem ossis pars, una cum ultima lumborum vertebra, antrorsum prominet, & ad summitatem ossis pubis accedit, ita, ut quandoque in mulieribus inventa fuerit distantia inter os sacrum & supremum marginem ossium pubis non superare trium pollicum mensuram, in aliis duorum, in quibusdam, sed raro, unius cum dimidio pollicis.

In aliis ob eundem morbum ultima lumborum vertebra, una cum ossis sacri suprema parte, introrsum vergit; sed ad latus; ossa pubis, quae exterius convexam, interius cavam, superficiem habere debent, complanantur, imo quandoque & interiora versus convexa sunt: sed & pars inferior utriusque ossis ischii versus pelvis cavum vergit, & distantia inter horum ossium extrema, quae tres pollices cum quarta parte aequare solet, minuitur. Omnium tamen frequentissimum vitium ab hac causa natum est protuberantia ultimae lumborum vertebrae, & summitatis ossis sacri, quae facit, ut in deformi pelvi caput foetus toties haereat immobile in pelvis ingressu. Metum autem difficilis partus in illis, quae olim rachitide laboraverunt, auget, quia, licet sanatae venustam & proceram corporis staturam acquirant, tamen fere semper circa pelvim aliqua deformitas manet. Inde patet ratio, quare in tali casu versati in arte obstetricia semper metuant difficilem partum.

Si ergo ossium compages arctior foetus exitum impediat, merito quaeritur, quidnam auxilii in arte supersit? Mollissima quaevis commendantur linimenta, fomenta, vapores, &c: profunt haec quidem, praecipue si molles partes simul siccae & nimis rigidae fuerint, uti ad §. 1313 dictum fuit; sed non multum spei est, ut brevi molliri possint hac methodo ossa, faciliusque cedant: interim tuto haec tentari poterunt.

Cum autem ossa, quae pelvis cavum constituunt, olim per interpositas cartilagineas cohaeserint inter se, quae incipiunt ossescere circa pubertatis tempus, hinc disputaverunt artis obstetriciae periti, an partus tempore haec ossa a se mutuo secedere possint, ut cavum pelvis augeatur. Satis crassam synchondrosin, quae ossa pubis nectit, notavit *Eustachius* (r). Eadem haec commissura ossium pubis tegitur exterius magna copia fibrarum ligamentosarum & aponeuroticarum; quae validae sunt: pariter & nexus ossis sacri cum ossibus ilii ubique diversis planis fibrarum aponeuroticarum teguntur; quae & densae admodum sunt, & valde elasticae (s). Hinc videtur talis hic adesse apparatus, qui cedere utcumque possit, sed & vi elastica se statim restituere, simulac vis distrahens cessat.

Os coccygis cedere posse, omnes concedunt, & nisi retrorsum vergere possit, dum caput infantis in exitu pelvis haeret, partum difficiliorem fore, constat. Verum ossa pubis disjungi posse, negat *Mauriceau* (t); quia in

(r) Tabul. XXXXIII.
chap. 1. pag. 210.

(s) Levret l'art des accouch. pag. 3.

(t) Livr. 2,

magno Nosocomio Parisino (*l'hôtel Dieu*) statim post partum pedibus incedere viderat mulieres, ad lectum suum saepe fatis dissitum; quod fieri non posset, si ossa pubis a se mutuo, vel ossa ilii a sacro, disjuncta fuissent. Addit etiam, quod in pluribus puerperarum cadaveribus dissectis nunquam talem ossium separationem viderit. Verosimile videtur, quod in partu naturali, nec adeo difficili, licet utcumque cedere possit nexus ossium pelvis, tamen non fiat absoluta horum ossium separatio. Non videtur autem ullo modo negari posse, in difficili partu ossium pelvis a se mutuo sejunctionem contigisse. Testati fuerunt hoc celebres in arte obstetricia magistri; invenerunt nempe haec ligamenta, de quibus dictum fuit, mollia & dilatata, ipsa ossa separata. Trecentis auditoribus in cadavere mulieris, quarto a partu die suspendio strangulatae, hoc demonstravit *Riolanus*. In sequenti post partum die ad minimi digiti distantiam separata ossa pubis invenit *Diemberbroeckius*. Similia vidit *Paraeus*, *Baubinus*, *Harvaeus*, *Spigelius*. Omnia haec testimonia collecta habentur (*n*). Ipse vidi in Illustri puerpera, undecima a partu difficillimo septimana mortua, ossa pubis adhuc separata, ita ut cum crepitu supra se mutuo moveri possent. Hinc non miror, magni nominis in arte obstetricia virum (*w*), ex propriis observationibus, & cadaverum numerosa sectione, edoctum, statuisse, quod saepius, quam creditur, contingat in difficili partu, ut ossa pubis a se invicem diducantur. Pubis ossa ad digiti distantiam a se invicem separata, & cartilaginem, qua haec ossa juguntur, emollitam, invenit *Cornelius a Solingen* (*x*): ubi etiam plures observationes leguntur, ex optimis auctoribus collectae, quae docent, in partu difficili ossa pubis, & alia, quae pelvim constituunt, ossa, a se mutuo sejungi, emollitis & magis tumidis redditis integumentis; quod imprimis notandum videtur (*). Certe observatur, ante partum vaginae membranam internam tumidulam reddi, mollem, humidam, & vulvae labia molliter intumescere. Os uteri, quod antea tangebatur firmum & solidum, molle redditur, & dilatatur, antequam partus dolores ingruant. An similis mollities humida in ligamentis ossa pelvis inter se nectentibus nascitur ante partum, ut cedere possint, ubi opus erit in partu difficili? postea ossa sejuncta, foetu expulso, elasticorum ligamentorum ope ad pristinam redeunt unionem? Videtur certe hoc satis probabile esse. Vidi saepius, post difficilem partum, puerperas de molesto dolore circa commissuram ossium pubis conquestas fuisse, nec potuisse primis diebus puerperii ullo modo situm erectum in lecto tolerare. Sensim tamen minuebantur hae molestiae, & convalescebant, licet tardius.

Verum si tanta vi opus est in angusta nimis pelvi, ad exprimendum foetum, ut ipsa ossa disjungantur, patet satis, quantam vim pati debeat foetus caput, dum per arctas adeo vias transprimitur. Hinc toties mortui infantes pro-

(*n*) Bonet. Sepulc. Anatom. Tom. 3. pag. 117-119. (*w*) Levret l'art des Accouchem. pag. 3. (*x*) Stalp. van der Wiel observat. LXVI. pag. 284 & sequent. (*) Confer & Peu Pratiq. des Accouch. liv. I. chap. 12. §. 12. pag. 185. Denys verhandeligen &c. pag. 114. 115.

prodeunt in partu difficili; si autem vivi adhuc prodeant, elongatum caput habent, a solita figura multum recedens; quod peritae obstetrices molli & aequabili manuum pressione ad debitam figuram reducere conantur. Notum enim est, calvariam recens nati infantis non esse penitus osseam, sed partim adhuc membranaceam; unde ossa possunt ad se mutuo accedere, sicque sphaeroidea capitis figura in oblongam mutari, ut facilius per angustam nimis pelvim exire possit.

Nec minor vis infertur utero, dum foetum per angustam pelvim exprimere nititur. Uterum enim sua propria contractione agere ad partum promovendum, extra dubium est. *Hemsterbuys* (y) circa medium praecedentis saeculi vidit, quod gravidae canis uterus, abdomine aperto, suo nixu solo, diaphragmate & musculus abdominis non adjuvantibus, foetum exclusit. Recentiora experimenta idem confirmaverunt. In cane praegnante, partui jam propinqua, vidit celebris Medicus Bononiensis *Caldani* (z), uterum moveri satis fortiter. Credebat prima fronte, fieri hunc motum a foetibus in utero contentis. Discidit uterum, eduxit tres foetus vivos, & binos mortuos, fere totos putridos: uterus sic evacuatus jam propria vi sic contrahebatur, ut cavum ejus redderetur nullum. Perrexit uterus ille se movere per horam, & amplius; tuncque motus incepit languescere; leni stimulo poterat augeri, ita ut, candela propius admota, contraheretur adeo valide, ut tota ejus cavitas deleretur. Eadem tentamina postea facta sunt in uteris binarum vacuarum non gravidarum, & dum adhuc haerent in corpore, & dum jam essent exempti.

Sed eandem vim utero humano inesse suadent multa. Dum dolores partus urgent, perita obstetrix orificium uteri tangens sentit dolorem instare, licet puerpera non sentiat; imo, uti *praecedenti Capitulo* dictum fuit, prudenti irritatione oris uteri incitatur uterus, ut contenta suo cavo expellat. Propria sua vi uterus, matre jam mortua, foetum expressit; in vivente, placentam relictam toties solvit, solutamque expellit, grumos sanguinis cavum replentes exprimit, & ex magna distensione in gravidis redit in pristinam magnitudinem. Toties senserunt obstetricantes Chirurghi, manum utero immissam valide constringi. Muscularem in uteri fabrica substantiam detexit *Ruyschius*; confirmaverunt alii; de qua re videri possunt illa, quae apud Uteri Gravididi descriptorem habentur (a). Omnia ergo haec concurrunt ad demonstrandam validam uteri in partu contractionem.

De valida uteri contractione *Ruyschius* (diu antequam musculares illas fibras detexerat) adeo videtur fuisse certus, ut crediderit, uteri orificio pertinaciter clauso, vel capite foetus illud obturante, contentos in utero humores posse per tubas Fallopianas exprimi in cavitatem abdominis & pelvim (b).
Imo

(y) *Messis aurea exhibens Anatomica* pag. 333. (z) *Lettera scritta al chiarissimo &c. Haller* pag. 320. (a) *Noortwyk de utero gravido* pag. 106 & seq. (b) *Observ. Anatom. Chirurg.* N° LXXXIV & LXXXV. pag. 79. 80.

Imo, quod magis mirum, videtur uterus in difficillimo partu ex propria sua substantia expressisse quasi transfudando sanguinem in cavum abdominis, qui post mortem concretus repertus fuit. Moritur ob difficilem partum mulier, non excluso foetu: in cadavere reperitur tota anterior uteri superficies tecta sanguine concreto, qui nullo negotio inde separari poterat, & supra mensam expansus placentam coagulati sanguinis exhibebat, quindecim pollices longam, pedem latam, & tres lineas crassam. Accurato examine nullum vas ruptum inveniebatur, nec gutta sanguinis in reliquo cavo abdominis apparebat (c). Unde probabile videtur, quod sanguis ille ex ipsa uteri substantia transfudando expressus fuerit per validissimos miseræ puerperæ nixus. Nec improbable videtur, in difficili valde partu hoc sæpius contigisse; unde pessima sequi potuerunt mala post puerperium a corrupto hoc sanguine extravasato in liquamen soluto, & viscera abdominalia alluente. Vix enim credibile videtur, tantam copiam grumosi concreti sanguinis, in cavo abdominis collectam, resorberi potuisse.

Dum ergo tanta vi uterus constringitur, & in difficili partu validissimis parturientis nixibus urgetur, contra foetum ejus cavo contentum, merito metuitur uteri ipsius ruptura; per quam foetus, vel pro parte, vel & totus, in abdomen matris delabitur, lethali plerumque cum eventu. Celebris olim Parisiis obstetriciæ artis magister *Gregoire* testatur, se triginta annorum spatio decies sexies observasse uteri rupturam: inter hæc semel vidit, rupto utero ad placentæ latus, foetum pedibus suis tetigisse matris diaphragma: in alio casu notat, caput infantis, totumque dextrum latus, extra uterum, reliquis partibus adhuc in uteri cavo haerentibus, ita ut foetus divaricatis cruribus inequitaret quasi utero (d). Plura certe inveniuntur rupti uteri exempla apud *La Motte* (e), & alios; notabilis imprimis ille casus, ubi foetus placentam ac uterum pedibus suis perforaverat, & tamen *La Motte* per pedes illum eduxit: placenta postquam separata fuerat, manum denuo immisit utero, penetravit per uteri rupturam in abdomen, & intestina manifeste tangere potuit. Supervixit tamen misera per triduum. In alio simili casu supervixit puerpera per quatuor dies; & in cadavere vestigium tantum rupturæ uteri inveniebatur, quod minimi digiti apicem caperet, contracto nempe jam utero. Mirabilis casus rupti uteri habetur (f), ubi totus foetus in cavo abdominis haerebat, excepto unius pedis extremo, & fune umbilicali: tamen feliciter pedibus eductus fuit; & post separationem placentæ, dein manu immissa sanguinem grumosum eduxit ex abdominis cavo. Supervixit & hæc per octiduum. In cadavere mulieris, quæ partus dolores per triduum toleraverat, & absque foetus exclusione perierat, invenit Celeberrimus *Alexander Monro* fissuram uteri, per quam foetus maturus una cum placenta delapsus fue-

(c) Medic. Essays and observat. Tom. IV. pag. 447. (d) Acad. des scienc. l'an 1724 histoire pag. 52. Heisters waarnemingen 944. (e) Traité des Accouchemens liv. IV. chap. V. pag. 463. (f) Peu pratiq. des accouchem. liv. I. chap. VIII. pag. 79 & seq.

fuerat in abdominis cavum; quod etiam magnam sanguinis quantitatem continebat (g).

Sed non uterum tantum fissum, at ipsum quoque abdomen crepuisse in difficili partu, cum magno fragore, legitur (b), & per hanc aperturam exivisse foetum, eductam fuisse placentam, contentaque abdominis viscera ab adstantibus visa. Integre tamen curata fuit puerpera, sola applicatione butyri cum saccharo albo misti: cicatrix sanati vulneris simile vestigium reliquit, ac si crassiori acicula cutis rafa fuisset. Vix fidem mereri videretur mirus ille casus, nisi jurati autoptae testes coram magistratu veritatem confirmassent, ac in testium numero forent obstetrix, & alia mulier, quae placentam eduxerat. Testimonia autem haec, publica fide munita, a Secretariis *Societatis Edinburgensis* servantur.

Certum ergo est, in difficili partu uterum rumpi quandoque. Considerationem autem meretur, an cognosci possint signa, ex quibus praesagiri possit, uteri rupturam metuendam esse; & an dentur indicia, quae docent, uterum jam ruptum esse. Denique videndum est, an in tanta calamitate aliquid auxilii ab arte sperari possit.

Omne, quod obicem ponit foetui egressuro, inter causas rupturae uteri numerari potest; sed tamen non in omni partu, etiam admodum difficili, uterus rumpitur: imo rarius hoc contingere notum est (i). Cum autem non omnia cadavera parturientium, pleno utero mortuarum, aperiantur, videtur iusta suspicio esse, quod uteri ruptura adfuerit, saltem in quibusdam illarum, licet plena certitudo non habeatur: imprimis, si validos, irritos quamvis, habuerint pariendi conatus.

Immediatam autem causam rupti uteri, praeter vim externam illatam, frequentissime saltem ponit *Levret* (k) calcitrationem foetus, dum capite in angusta nimis pelvi inclavato (ut vocant) haeret. Praecipue autem, cum infans convellitur; quod saepe contingit, dum jam morti proximus est: si simul tunc uterus propria vi & nixibus maternis urgeatur, tanto magis ruptura metuenda est. Accedit, quod per motus convulsivos vis musculorum augeatur immaniter, uti in *Epilepsiae* historia dictum fuit.

Demonstratur fidelibus gravissimorum auctorum observatis, in omni sua parte uterum ruptum fuisse, quas collectas videre licet apud *Celeberrimum Crantz* (l), qui pulcherrimum de *rupto utero* tractatum scripsit. Signa autem, quae rupturam uteri praecedunt, haec sunt (m): Foetus, postquam aliquo temporis spatio immobilis mansit, subitis agitatur motibus, qui acutum matri dolorem excitant, in illo loco matricis, ubi rupturae periculum est: anxietas autem praecipue sedem figit versus medium regionis epigastricae. Illi succussus per vices redeunt, non limitato temporis intervallo: tandem ultimus, sed violentissimus, subsultus succedit, qui mortem foetus denunciat;

post-

(g) *Essays and observat. Physic. and Literar.* vol. 2. Artic. XXIV. pag. 339.

(b) *Ibidem* pag. 338. (i) *Crantz de utero rupto* pag. 12. (k) *L'Art des Accouch.* §. 595. pag. 97.

(l) In loco modo citato & seq.

(m) *Levret Ibid.* §. 597. 598. pag. 98.

postea silent illi motus. Plerumque enim foetus convulsus moritur. His signis *Celeberrimus Crantz* (n) addit sequentia: *Vastum & distentum abdomen, retracta vagina, orificium altum, dolores quidem veri, sed violenti, sine magnis intervallis frequentes, sine partus progressu ingrati, statim ab initio aut medio naturalis nixus tempore, adsunt. Ruptis aquis, dolores vehementius instant, sine intermissione improbi, sine partus spe crudeles; ita mulierem discruciant, ut & ignarum vulgus his non enixam vehementer miretur, &c: donec tandem violentissimo subsultu elatus foetus, contractum calcitratum uterum perfodat, aut membro magis obtuso dilaceret.* Disputat deinde in notis (o), an uterus rumpatur, aquis adhuc integris, an vero, postquam ruptis membranis jam effluxerunt; & omnibus rite ponderatis concludit; *Nibil certi in hanc rem statui posse; hucusque vero in bene descriptis observationibus uterus semper post effluxas aquas ruptus est.*

Si haec signa modo recensita adfuerint, futurae uteri rupturae justus metus est; si post haec succedant sequentia, uterum jam ruptum esse, designant (p). Si nempe animi deliquium, vel magna debilitas, sequatur, mente tamen adhuc constante, facies palleat, pulsus debilior fiat, abdomen tumescat tumore largo & plano, cum sensu caloris insoliti, sed blandi; si extrema frigescant, guttae sudoris viscosi frigidi in facie appareant; tunc brevi deficit, & plerumque parturiens moritur convulsa. Aliquando, dum uterus rumpitur, concussionis sonum audiunt adstantes, & post animi deliquium melius se habere videtur; foetus motus raro, vel nunquam, sentitur amplius; partus dolores cessant; foetus membra, quae in ore uteri antea tangi poterant, jam non amplius percipiuntur; si nempe, vel totus foetus, vel pro magna parte, jam in cavo abdominis haereat; tunc autem tangendo abdomen partes foetus distinctius tactu percipi possunt, quam antea, dum adhuc in uteri cavo haerebant.

Optime autem notatur (q), hanc symptomatum seriem non semper perpetuam esse; quasdam etiam absque ullis rupti jam uteri signis deficere, & mori, paucas post horas; dum aliae, uti ex ante dictis observatis constat, per plures dies supervivunt; in quibus varia debuerunt, vel saltem potuerunt, esse symptomata, prout foetus in abdomine haerens haec vel illa viscera, premendo, vel irritando, affecerit. Nec tamen semper foetus, rupto utero, in abdomen exit; nam & partu naturali, ac quidem placido, absque obstetricis auxilio, foetus prodiit, placenta statim subsequente. Matrem eadem die mortua, aperitur cadaver, & invenitur uteri ruptura (r).

Foetum autem, rupto utero, in abdomine haerere, imprimis noscitur, si pars, quae antea in orificio uteri tangebatur, jam non amplius sentiatur; si per muliebria sincerus defluat sanguis, aut jam congelatus decidat cruor; si orificium uteri, uti post partum plerumque contingere solet, commoveat; &

(n) De rupto utero pag. 15. 16 & seq.

(o) Ibid. pag. 17. 18.

(p) Ibid. pag. 19 & seq. Levret l'art des Accouch. §. 599. pag. 98.

(q) Crantz de utero rupto pag. 22.

(r) Ibid. in notis.

si uterus collapsus fuerit (s). Contraria autem his signa indicant, foetum integrum, vel pro parte, adhuc uteri cavo contineri.

Cum autem plurima symptomata uteri rupti pendeant a jactura sanguinis, qui in cavum abdominis effunditur, possent eadem sequi a quacumque alia haemorrhagia, licet sanguis non colligeretur in abdomine. Si per uteri orificium & vaginam effluit sanguis, causa manifesta est: verum si, membranis adhuc integris, funiculus umbilicalis ruptus fuerit, vel, iisdem jam ruptis, foetus capite obturante & implente uteri orificium, idem contigerit, replebitur uteri cavum sanguine, foetus ex inanitione convulsus uterum percutiet, parturiens debilitabitur, pallebit, sicque multa concurrent symptomata, quae pro signis uteri rumpendi, & rupti, habentur. Raro quidem observata fuit haec causa internae haemorrhagiae, ita ut *La Motte* testetur, se illam tantum semel observasse; uti ad §. 1304 dictum fuit; contigit tamen. Alter enim casus ex *Levreti* observationibus habetur apud *Crantz* (t), ubi chorda umbilicalis rupta fuerat inter partus dolores, pluribusque gyris collo circumvoluta suffocaverat foetum. Cum autem venter magis magisque tumeret, inaprimis in regione epigastrica, sed & simul tactu durus perciperetur, internam haemorrhagiam suspicabatur *Levret*, potius quam uteri rupturam, cum post hanc abdomen quidem sanguine impleatur, sed tumor planus & mollis appareat; quo signo uteri ruptura distinguitur ab haemorrhagia interna uterum integrum replente. Hinc licet in illo casu *verum & certum fuerit in consinio dubii & falsi*, tamen non difficile fuit consummato in arte viro *Levret*, veram facere diagnosin. Cum enim caput foetus totam fere vaginam repleret, nec tamen promoveretur per validos & frequentes dolores, quatuor horis a parturiente toleratos, justa erat suspicio, chordam umbilicalem collo, vel aliis membris foetus, circumvolutam partum retardare; adeoque metum esse, ne placenta, cui chorda affigitur, separaretur ab utero, & haemorrhagia sequeretur, uti toties contingit. Nec ullam culpam habuit, quod rupturam chordae umbilicalis non praecognoverit, cum tam raro contingat, & nullo modo cognosci possit, quamdiu foetus capite suo implet uteri orificium. Haemorrhagiam internam uteri integri distinxit ab illa, quae rupto sequitur utero, ac in abdominis cavum sanguinem effundit; & ex hac cognitione determinavit, quomodo parturienti succurrere posset.

Sequitur jam, ut consideretur, quomodo succurri possit parturientibus, dum partus difficilis pendet a compage arctiori ossium pelvis, quae transitum foetus impedit.

Optimus *Deventer* (u) monet obstetrices, si tangendo invenerint, angustam pelvim esse, ne urgeant parturientes, ut validos conatus adhibeant dolorum tempore: nunquam enim hic festinandum: praecipua spes est, ut sensim leniori nixu oblongetur caput infantis, sicque aptum reddatur, ut per has angustias transeat. Unde nulla remedia, nullae artes, adhibendae sunt, ut

(s) *Crantz* de utero rupto. pag. 39. (t) *Ibid.* pag. 25. 26. in notis.

(u) *Nov. Lum. obstetric.* Cap. 27. pag. 115.

ut augeantur dolores, robore aut frequentia, licet importune saepe haec desiderentur a parturientibus, & adstantibus. Antea monitum fuit, ossa pelvis ex diversis constare ossibus, quae a se mutuo videntur recedere posse, ut spatium transituro foetui augeatur: firmantur ad se mutuo cartilaginibus interpositis, & ligamentis: haec observata fuerunt tumescere, mollescere, flexilia fieri; dum partus instat, ut plus cedere possint: verum haec sensim fieri debent, & hinc lentior partus laudatur in primiparis. Commodo situ locandae sunt parturientes, sive in sella perforata, sive in lecto, ita, ut os coccygis libere retrorsum cedere possit, neque a pondere corporis, vel a vestibus, ullo modo prematur. Imo, ubi jam in exitu pelvis caput foetus haeret, suadet author, ut antrorsum incurvatum os coccygis, manus in vaginam immittitae dorso, dum vola sursum spectat, retroprimant aequabiliter, sicque capiti foetus emerfuro viam faciant, obstetrices (w).

Verum si caput infantis haereat in pelvis cavo, nec tamen transprimi possit ob viae angustiam, licet os coccygis retropressum fuerit, vel illud os non cedat facile, tunc aliis opus est auxiliis, quae varia a variis laudata fuerunt; sed non omnia aequae tuta. Quamdiu caput nondum penitus fixum & immobile in pelvis cavo haeret, suaserunt plures, ut, capite retropulso, prudenter per pedes, obstetricantis manu prehenso, educatur foetus. Verum si caput jam fixum in pelvi haereat, nec exprimi possit (inclavatum dicunt), tunc situs infantis amplius mutari nequit, nec caput retroprimi. Difficilis certe casus, cujus tot trisla exempla occurrerunt: si in his angustis diu haereat infans, moritur, & ante mortem convulsus, valida calcitatione quandoque matris uterum rumpit; uti dictum modo fuit. Si moriatur infans, flaccescit caput quandoque sic, post aliquod tempus, ut valido nixu exprimatur. Sed sero hoc plerumque fit, dum a continua illa valida compressione in mollibus partibus gangraena fit, plerumque matri lethalis; vel, si emerferit, molestissima curatione opus est, & pessima saepe relinquuntur mala, ob devastatas per gangraenam partes vicinas, vaginam, intestinum rectum, urethram; quarum calamitatum exempla passim leguntur.

Crudeles hinc tentatae fuerunt operationes, dum uncis infixis protrahere conabantur Chirurghi. Verum quidem est, foetui jam mortuo ut parcatur, nullam esse necessitatem: sed postea patebit, non semper adeo certo constare de morte foetus in utero materno. Horrenda fuerunt exempla, ubi semilaceri foetus, vi extracti, uncis confixi, misero ejulatu vitam testabantur. Quandoque unci, male defixi, vel laceratis inter trahendum foetus partibus dilapsi, miseram parturientem laceraverunt, imprimis, si foetu diu jam mortuo & semiputrido haec tentarentur. Unde factum est, ut prudentiores ab his abstineant omnino, vel utantur quam rarissimè. Legi meretur de hoc *Celeberrimi Crantz egregius tractatus de re instrumentaria in arte obstetricia*; ubi de omnibus his accurate agitur, simulque horrendus casus legitur (x)

ob-

(w) Nov. Lum. Obstetric. Cap. 27. pag. 122. 123. (x) §. XXXVIII. pag. 37.

obstetricantis Chirurghi, qui uncus foetus capiti infixit, cerebrum extraxit, infantemque adeo enormiter laesum post horae spatium protraxit, vivum adhuc, & valido ploratu crudelitatem exprobrantem. Nec contentus hoc facinore pede collo infantis imposito spiritum elisit. Carnificis manum merebatur horrenda talis carnificina.

Omni autem operam adhibuerunt, praeclari in arte obstetricia viri, ut in difficili hoc casu liberarent matrem, nec tamen laederent foetum; ita ut ille superstes esse posset. Manibus protrahi incuneatum in pelvi caput non poterat; hinc cogitaverunt *de parando apto instrumento, quod ferreis quasi manibus caput prehenderet, foetumque vivum, si possibile esset, secure extraheret* (y). Chronologico ordine ibidem recensentur auctores, qui talia instrumenta vel invenerunt, vel jam inventa correxerunt sic, ut facilius & tutius adhiberi possent. Simul etiam notatur, Veterum quaedam instrumenta salubri huic scopo, facili negotio, adaptari potuisse. Forceps nempe adhibitus fuit, cujus labia latiora utrimque foetus caput prehendere possent: labia autem illa excavatam curvaturam habere debebant, ut rotundae capitis figurae melius adaptari possent, & latiore superficiem prehendere, sicque minus laedere, dum agunt.

Facile autem patet, tales forcipes non potuisse habere crura juncta, ut in vulgari forcipe obtinet: tunc enim utrumque labium simul immitti debuisset, & deinde in ipsa vagina a se mutuo disjungi, ut caput prehendi posset; quod absque violenta partium distractione fieri non potest: praeterea forcipis labia inter caput foetus & os uteri locari debent, quod vix rite fieri potuisset, si crura invicem juncta fuissent. Verum dum crura separata sunt, unum post alterum introducitur, & postea, si opus fuerit, extra vaginam crura forcipis axe, vel cochlea, per foramina crurum sibi invicem impositorum transeunte, firmari poterunt, sicque caput protrahi: patet hinc, crura debere esse longiora. Manebat tamen semper difficultas in forcipe recto, ut crura jungerentur; hinc curvo forcipe *Levret* usus est, *cujus labia mediam capitis diametrum aptius prehendant, cujus crura facilius junguntur & clauduntur, & qui, quo caput propius adducit, eo a fraenulo vulvae magis distat* (z). Hujus autem forcipis *constructio, ad formam vaginae, pelvis, & capitis infantis, exacta, bicurvilinea, & cava, a prima inventione his incommodis vacavit* (a). Simul objectiones contra forcipum usum factas egregie solvit.

Saeculum & ultra elapsum est, quod, in partu difficili, quidam artis obstetriciae magistri longe feliciores fuerint aliis, dum nempe caput, incuneatum quasi, in pelvi haereret. Feliciter saepe absolvebant tales partus, dum alii, licet in arte obstetricia versati satis, infecta re abire debebant: Arcanam methodum servabant caute, ut nemini innotesceret. Videtur probabile, inventorem fuisse Anglum, celebrem olim in arte obstetricia magistrum, *Chamberlens* (b), qui una cum tribus filiis artem magna laude exercuit. Per
 sexa-

(y) Crantz de re instrum. in aere obstetric. §. IX. pag. 13. (z) Ibid. §. XXXIV. XXXV. pag. 34. 35. (a) Ibid. §. XLII. pag. 45. (b) Het Roonhuysiaansch geheim ontdeekt &c. pag. 19 & seq.

sexaginta & ultra annos latuit hoc arcanum, & *Amstelaedami* inclaruit ejus usu *Rogier van Roonbuysen*; unde postea arcana haec methodus, vel haereditate, vel pretio numerato, una cum promissa silentii fide, ad paucos pervenit, qui hac arte inclaruerunt. Summa ergo laude dignissimi sunt Poliatri egregii *Amstelaedamenses*, *Jacobus de Vischer*, & *Hugo van de Poll*, qui proprio aere redemptum hoc arcanum communicarunt, & publica fide munitis testimoniis probaverunt detecti arcani certitudinem, contra lucripetas & improbos quosdam obtrectatores, qui publicum decipere conabantur. Figuram instrumenti exactam dederunt ita, cum omnibus suis dimensionibus, ut ubique locorum artifices illud imitari possint quam facillime.

Instrumentum hoc simplicitate sua se commendat: est enim vectis simplex, cujus extremum leviter incurvatum inter ossa pubis & caput infantis inclavatum prudenter immittitur, sensimque protruditur, donec ad occiput infantis pervenerit, & curvatura sua illius convexitatem undique tangat. Tunc elevatur sensim alterum extremum vectis, donec tangat commissuram ossium pubis, quae hypomochlion firmum vecti dat, & ulterius elevando hoc extremum, caput infantis deorsum parum & antrorsum premitur, sicque ex his angustiis liberatur. Dum una manu vectem moderatur obstetricans, altera sustinet anum, ut lacerationem caveat, simulque caput foetus, jam liberum, versus anteriora dirigat, ubi majus spatium nascenti jam infanti datur. Caeterum omnia, quae in conficiendo hoc vecte, illumque tegendo, & dein applicando, sunt observanda, ad amissim in egregio hoc tractatu describuntur.

Quamvis autem egregii viri, qui varios forcipes invenerunt, aut perfecerunt, omnem laudem mereantur, & ob industriam, & ob candorem, quo sua inventa publico communicaverunt, tamen videtur vectis ille *Roonhuysianus* reliquis esse praeferendus.

Simplicissimum enim est instrumentum, parvae molis, facile occultandum, ne parturiens & adstantes instrumentorum apparatu terreantur. Unde, dum latebat hoc arcanum, plurimi crediderunt, *Roonhuysianos* obstetricantes nullo instrumento uti, sed peculiari, ipsis solis nota, encheiresi difficiles illos partus tam feliciter, & saepe paucorum minorum spatium, absolvere. Mirabantur quam maxime, hujus arcani possessores, ad parturientes vocatos, non semper statim opus aggressos fuisse. Si enim nondum penitus immobile in pelvis angustiis haereret caput, sed vacillaret adhuc, exspectabant, donec penitus incuneatum haereret. Ratio facile patet: vectis extremum occipiti applicatum vacillasset, nisi firmum haesisset foetus caput, nec dilabi ex suo potuisset loco. Magnam praeterea utilitatem habet, quod potentia vectis agat in os occipitis, quod firmissimum est inter ossa capitis foetus. Per forcipes autem prehensum caput comprimitur, & oblongius redditur; quod juvat quidem exitum, sed & simul semper metum relinquit, ne molle encephalon hac compressione laedatur.

Numerosi & felicissimi successus probaverunt plus satis utilitatem hujus simplicis instrumenti. Nam *Joannes de Bruyn*, a cujus haerede filia unica

hoc

hoc arcanum redemptum fuit, quadraginta duorum annorum spatio octingentos infantes, capite in angusta pelvi incuneatos haerentes, eduxit vivos. Sic apparuit ex annotationibus viri illius, qui integerrimae fidei ab omnibus semper laudatus fuit. Cum autem humiliter de se ipso sentiret, & invidorum calumniis laceraretur, non habuit civium suorum talem fiduciam, qualem merebatur. Caeterum servatorum infantum arte sua major procul dubio fuisset numerus. Pauci enim illi, qui arcanum hoc noverant, frequentius ad difficulter parientes vocati, mirabantur, quod tot annorum spatio octingentos tantum servasset infantes, cum ipsi longe plures, breviori multum tempore, felices successus numerare possent (c).

Quantam ergo cladem intulerunt humano generi, qui arcanum hoc texerunt! utinam non inter illos numeraretur *Fredericus Ruyschius*, cui ars nostra tantum debet. Quanta non debetur laus illis, quos *generoso incoctum pectus honesto* impulit, ut revelarent. Talis facti, fecisse, merces est, & praemium dabit optabilis serenae mentis tranquillitas illo tempore,

— — — *Dum numina nobis*

Mors instans majora facit - - -

Obstetricantibus, simulac innotuit, statim commendavi vectem; quo plures se feliciter usos fuisse testantur.

Si autem per exostoses, vel pessimam conformationem ossium, pelvis adeo angusta fuerit, ut nulla arte obtineri possit, nec sperari quidem, foetus exitus, tunc nihil superest, nisi ut Sectio Caesarea instituat. Idem verum est, si caput foetus praeternaturaliter adeo crassum fuerit, ut cavo pelvis, etiam naturaliter constituto, excipi nequeat: praecipue, si solidum caput, & monstrosae magnitudinis, fuerit. Si enim distendente lymphâ aucta fuerit moles, cedit, patitur se elongari; & observationes docuerunt, vectis modo descripti ope, difficilem talem partum fuisse expeditum. Quandoque etiam validis parturientis nixibus pressum caput rumpitur, & effusa lymphâ collabitur; sed infans tunc plerumque mortuus prodit, vel paulo post nativitatem perit. De qua re videri possunt illa, quae ad §. 1217 & §. 1218 dicta fuerunt.

In mortuae matris cadavere Caesaream Sectionem institui posse, ut servetur infans, nemo dubitavit, imo in quibusdam locis lege statutum est, ut hoc fiat in tali casu semper; & merito quidem. Utriusque *Siciliae Rex Carolus* talem legem sancivit quadragesimo nono hujus saeculi anno, quae statuit; *Ut quaevis persona, cujus dolo, impedimento, vel negligentia, Caesarei partus operatio cum damno foetus omittatur, aut saltem retardetur, isque insuper, cujus malitia violentus abortus, ut ante dictum fuit, evenerit, habeantur criminis homicidii patratores (d).* Deinde mandatur omnibus iudicibus, ut severiori,

qua

(c) Voorreden Ibid. pag. 29 & seq.
pag. 255 & seq.

(d) Cangia Mila Embryolog. Sacr.

qua possunt, methodo processum omnino construunt, illosque carceribus tradant, & consueta forma, juxta ritum legesque regni, capitali judicio persequantur; quo deinde ab iis, ad quos pertinet, pro ratione, tum qualitatis, & circumstantiarum in crimine, tum doli, & gravitatis negligentiae repertae, ad poenas damnari valeant, quibus homicidia coercentur.

Omnia, quae ad hanc rem spectant, ex Theologia, Jurisprudencia, & Medicina, in utilissimo hoc opere collecta habentur, ordine digesta, & contra objectas difficultates defensa (e).

Sponte patet, tam cito, quam fieri potest, post mortem matris foetum liberandum esse; cum, matre mortua, in magno versetur periculo. Neque desperandum tamen est de foetus vita, licet post mortem matris notabile tempus effluxerit, uti pluribus constat observatis, quae videri possunt (f). Inter quae mirabilis casus est gravidæ a marito pluribus vulneribus confossæ, ex cujus utero, quadraginta octo post mortem horis, sectione eductus fuit infans, in pede per uterum confossum vulneratus, qui adhuc per quadrantem horae supervixit.

Interim, ut sectione liceat educere foetum in hoc casu, certo constare debet de morte matris. Dissimulari non potest, Winslovium, & alios, demonstrasse, mortis signa non semper adeo certa esse, ac vulgo creditur. Nimis notum est, ipsum Vesalium, Caesaris Archiatrum, & Anatomicorum sui sæculi principem, erroris accusatum fuisse, quem peregrinatione in terram sanctam expiare debuit, in cujus itineris reditu mortuus est.

Adeoque patet, omni quidem hic circumspectione opus esse, imprimis si subita morte e vivis erepta credatur gravida: syncope enim fallere posset: unde excitantia, & nervos acriter stimulantia, remedia prius tentari debent: crudele enim foret, matris nondum mortuæ uterum incidere, ut foetus educatur, dum nulla spes est salvandæ simul matris per sectionem, uti mox dicetur; unde in Rituali Romano habetur (g); *Si mulier prægnans mortua fuerit, foetus quamprimum caute extrahatur.* Crudele erat illorum institutum, qui instante jam morte, nondum tamen mortua gravida, ventrem discindendum suadebant. Contra talium barbaram carnificinam merito insurgit Venerandus plurimum & eruditissimus auctor (h).

Ubi post morbum Chronicum diu toleratum, vel & validum acutum morbum, in gravida appropinquantem mortem vidit peritus & prudens Medicus, non fallitur facile, dum mortem adesse jam pronunciat: sed summa attentio requiritur, ut syncopen a vera morte distinguat. Imprimis summa prudentia opus est in talibus, quae animi deliquis, morbisque hystericis, obnoxiae vixerint, & graviditatis tempore in validam syncopen lapsae fuerint. In tali enim syncope pallescunt, facies collabitur, cadaverosa fit, extrema frigent, rigescunt, pulsus & respiratio silent omnino. Probe memini, me subito vocatum fuisse ad gravidam mulierem, quarto circiter mense, valida cholera & subitis ac copiosissimis evacuationibus quinque horarum spatio adeo ex-

hau-

(e) pag. 53 & seq.

(f) Ibid. pag. 72 & seq.

(g) Ibid. pag. 59.

(h) Ibidem.

haustam, ut post convulsiones inciderit in veram syncopen, ita ut ab adstantibus pro mortua haberetur, dum accedebam. Frictionibus extremorum, lintheis calidis, stimulantibus remediis spirituosus ad nares & prudenter linguae, applicatis, per quadrantem horae nihil profeci: indignabantur fere amici, quod cadaver vexarem; perrexi tamen; & post aliquot minuta percepi aliquem in carotidibus motum; palpebras deduxit, ingemuit, & sensim ad se rediit, bonisque nutrimentis exhaustum corpus sensim repletum, gratisque cardiacis erectae vires, fuerunt, ut integre restituta fuerit, & septimo mense vivum infantem pepererit, debilem tamen, & qui paucis diebus tantum supervixit.

Certissimum autem illud mortis absolutae criterium, putrefactio nempe cadaverosa, hic exspectari nequit; cum certo periret prius foetus: quandoque enim per biduum, imo & diutius, exspectandum foret, antequam foetor cadaverosus perciperetur. Sectio autem Caesarea ad salvandum foetum in hoc casu instituitur tantum.

Ubi ergo sollicito examine, non perfunctorio tantum, nulla signa vitae apparent, nulla respiratio, nullus arteriarum vel cordis motus, percipitur, facies jam ante mortem cadaverosa fuit, oculorum acies fracta (ut vocant), & quasi lamella viscida obducta, rigida sunt membra, extrema frigida: si, maxilla inferiore a superiore diducta, hiatus maneat, qui dein, elatere muscutorum per frigus cadaveris aucto, sensim minuitur, sed non ad perfectam clausuram usque; si nulla subita & copiosa evacuatio praecesserit, unde syncopes perfectae suspicio nasci posset; si nullis stimulis sopitus & cessans jam motus humorum excitari potuerit (*i*); tunc, si non physica, moralis saltem, mortis perfectae certitudo haberi poterit; quae augetur, si nequidem vivo igne corpori applicato ulla sensus aut motus signa observentur.

Optime enim notat egregius ille auctor (*k*): *Aliud est, dicere, Homines multoties errasse, illos reputando mortuos, qui vitam retinebant: aliud est, dicere, vivos a mortuis per signa internosci non posse: Sicuti etiam aliud est, dicere, saepe adulterinam expendi pecuniam pro incorrupta; aliud tamen, adstruere, non dari modum ad discernendum in pecuniis aurum probum a vitioso: primum enim verum, secundum omnino falsum, existimatur.*

Ideo etiam in his locis, ubi lege cautum est, ne cadavera sepeliantur ante quadraginta octo horas elapsas post mortem, conceditur, ut citius inhumentur, si Medicus, qui aegro opem tulit in ultimo morbo, scripto testetur, & suo quidem periculo, se de morte vera & absoluta certum esse. Absque hoc lex adaequate servatur, ne, ruri imprimis, ubi horrendi erroris majus periculum est, nondum vere mortui sepeliantur. Sic etiam obex ponitur periculoso Judaeorum mori, qui in mortuum peccare se credunt, nisi statim post mortem calens quandoque adhuc cadaver humo tradant.

Celeberrimus Heisterus (l), cujus scientiam, candorem, & longaevis artis

(*i*) Ibid. pag. 60 & seq.
Sect. V. Cap. 113. pag. 758.

(*k*) Ibid. pag. 66.

(*l*) Instit. Chirurg. Tom. 2.

usum, omnes venerantur, de hac re habet sequentia: *Quam rarissime enim, & vix ex centum millibus, qui a prudentibus, vel etiam a mediocri vulgo, pro mortuis habiti sunt, vel semel fefellit, ut non vere mortui fuerint, atque revixerint. Neque adhuc, quantum novi, ullum prostat exemplum, quod ejusmodi gravida, pro mortua habita, sub sectione revixerit. Imo si hoc aliquando etiam praeter spem & expectationem contingat, Medicus inde nimium terreri non debet; quia scelus non commisit, & sectionem malo animo non instituit; sed ob foetum servandum eam pro cadavere incidit; ad quod faciendum partim ex religione, partim ex legibus, ut mox ostendemus, obligatur.* Omnis autem criminis suspicio deleri videtur, si in cadavere Sectio Caesarea instituatur eadem cum cautela, acsi in vivente muliere fieret: tunc enim vulnus inter lethalia numerari nequit; cum certo constat, sanatas fuisse illas, quae hanc operationem passae fuerant, uti mox patebit. Prudenter hoc observandum jussit *Senatus Venetus (m)*, ne sectio fieret decussata abdominis, ut in dissectionibus cadaverum fieri solet, sed talis, quae in viventibus fieri solet, dum Sectio Caesarea adhibetur. Praeterea jussit Senatus, ut Collegium Medicorum daret magistratui nomina illorum, qui ad hanc operationem perficiendam aptissimi judicabantur. Simul voluit, horum nominum catalogum in singulis pharmacopoliis omnium oculis exponi, ut cives certo scire possent, quorum auxilium implorare deberent in tristi hoc casu; sed & haec utilitas inde sequeretur, ut majori animo & dexteritate Sectionem Caesaream facerent in vivis Chirurghi, dum eandem in cadaveribus tentassent saepius; illudque etiam fieret, quod artis obstetriciae optimi magistri toties optaverunt, ut nempe, aperto cadavere, paterent errores ab obstetricantibus commissi, sive ignorantia, sive temerariis ausibus, & debita posset statui poena, si culpa detecta foret, quam caeteroquin terra tegit.

Dicendum nunc superest de Sectione Caesarea in vivente muliere instituenda, hac spe, ut & mater & foetus servari possint. Quamvis autem numerosa fatis observata doceant, felici cum successu hoc tentatum fuisse, nemo tamen peritus credet, Sectionem Caesaream esse omnis omnino periculi expertem. Debet abdomen largo vulnere, & ipse uterus gravidus, vasis dilatatis, copioso sanguine plenis, turgens, discindi. Minime videtur mirum, sectionem illam non tantum mulieribus illam subituris, sed & Medicis, & Chirurgis, horrorem incussisse. Cumque non semper felix fuerit successus, hinc multi illam damnaverunt omnino, tanquam crudelem, & inutilem. Accedit, quod saepius nec parturiens nec adstantes hanc operationem admittant, nisi dum jam vires fatiscunt omnino; tuncque mors, si sequatur, adscribitur operationi; cujus felix exitus sperari potuisset, modo citius fuisset adhibita. *Paraeus (n)* fatetur quidem, quod audiverit, Sectionem Caesaream cum successu institutam fuisse; sed tamen nunquam sibi persuadere potuit, illam, salva matre, factam fuisse; unde concludit; *id curationis genus, quod periculi & desperationis plenum est, nunquam usurpandum esse.* Sic & *Mauriceau*

(m) Instit. Chirurg. Tom. 2. Sect. V. Cap. 113. pag. 758 in notis.
de generat. Cap. 31. Spach. gynæc. pag. 422.

(n) Lib.

ceau (o) acriter infurgit contra Sectionem Caesaream, quam nunquam in viva muliere tentandam esse declarat, tanquam certo lethalem, & a qua non nisi per miraculum evadere possit mulier, si unquam aliqua sanata fuerit. Tanquam turpes fraudes, & mendacia, damnat omnes historias, quae de Sectione Caesarea, superstitie matre facta, narrabantur, & imprimis in *Roussétum* acerbissime invehitur. De eadem re legitur dissertatiuncula (p), ubi tandem concludit peritus ille in arte obstetricia vir, quod nunquam tentaverit in vivente, nec tentabit, nisi alterius vestigia legendo, cui feliciter Sectio Caesarea successerit.

Egregius Chirurgus de *La Motte* (q), de operatione Caesarea agens, fatetur, si ob malam conformationem ossium pelvis non relinquatur spatium sufficiens, ut foetus transire possit, tunc unicam relinqui optionem, inter certam mortem matris ac foetus, & Sectionem Caesaream. Testatur, quod, si talis casus ipsi contingeret, post consilium in arte peritorum, absque haesitatione operationem susciperet, & omni cum cautela perficeret. Dicit, se credere, aequè possibilem esse hanc operationem, quam alias multas periculosas, atque ideo imprimis minus feliciter cedere, quia sero nimis, dum jam in extremis versatur puerpera, adhibetur. Damnatur tamen temeritatem illorum, qui in aliis casibus difficilis partus illam adhibent, cum firmiter sibi persuasum habeat, praeter malam conformationem pelvis ossæae transitum foetui negantem, omnibus aliis causis partus difficilis per artem dextera manu succurri posse. Narrat deinde casum mulieris, quae jam per triduum parturiebat, dum foetus mortui brachium extra orificium uteri pendeat. Ipsa mulier anxie desiderabat, ut inciso abdomine foetus extraheretur, & pertinacissime resistebat Obstetrici ac Chirurgo, dum vel explorationis causa manum in vaginam immittere cupiebant. Nec ullum ratiocinium, nec horridus apparatus instrumentorum ad operationem requisitorum coram ipsa factus, a pertinaci proposito dimovere potuerunt hanc mulierem.

Sub specie Sectionis Caesareae instituendae, firmiter illam teneri jussit, & manu in uterum immissa, pedibus arreptum foetum integrum, quamvis omnino putridum, eduxit momenti quasi tempore, sicque invitam, & quantum poterat, reluctantem, liberavit.

Verum non satis mirari potui, eundem auctorem (r), in fine ejusdem capituli, ubi dixerat, se sine ulla haesitatione Sectionem Caesaream institutum, si necessitas illam postularet, habere sequentia: *Metus, ne approbarem crudelem hanc operationem, & animos adderem aliis Chirurgis, ut illam tentarent, ad exemplum Ruleau, facit, ut protestar, me, licet versarer in tali casu, ubi crederem illam absolute necessariam esse, simulque adesse optimam spem felicitis successus, tamen nunquam illam tentaturum.* Longe crudelior videtur illa operatio, ubi caput infantis, in pelvis angustia immobilis haesentis, quinto jam die, cultro discidit, cerebri partem eduxit, dein, manu in cavum cranii im-

(o) Liv. 2. chap. 32. pag. 352 & seq. (p) *Peu pratique des Accouch.* liv. 2. chap. 2. pag. 316 & c. (q) Liv. IV. chap. XII. pag. 521 & seq. (r) *Ibid* pag. 526.

missa, digitis prehenso cranio, eduxit infantem, membra moventem adhuc.

Certum est hodie per numerosa fatis observata, Sectionem Caesaream institutam fuisse, superstite matre, & post integra sanitate fruente, ac foecunda. Alia occasione ad §. 170. 3, ubi de vulneribus lethalibus agebatur, bini casus memorati fuerunt Sectionis Caesareae feliciter tentatae, in quorum uno obstetrix dissecto utero foetum eduxit. Plura alia collecta habentur observata (s), quae docent, Sectionem Caesaream cum successu administratam fuisse; qualia hic recensere nimis longum foret.

Omnes tamen in eo conveniunt, periculosam esse hanc operationem, adeoque non adhibendam, si alia methodo liberari gravida posset. Considerando autem partuum Caesareorum historias, patere videtur, saltem in quibusdam institutam fuisse hanc operationem, dum adhuc alia in arte auxilia supererant, quibus cum fiducia quis uti potuisset. Sic legitur, ob concreta pendenda, abdomen dissectum fuisse gravidae, ut foetus educeretur: sed certe tutius scalpello haec concretio tolli potuisset; uti ex ante dictis constat: Eadem operatio instituta fuit, dum natibus prodiret infans duplicatus: notum autem est, talem situm infantis ab artis magistris nequidem inter laboriosos partus numerari, cum saepe facile sic prodeat infans. Plures leguntur casus mulierum, quae, sectionem caesaream passae, postea feliciter pepererunt, & saepius quidem: certe in his non potuit culpa mala pelvis conformatio, quae non emendatur hac operatione. De aliis legitur, quod saepius passae fuerint hanc operationem, dum absque hac parere non potuerint: in his procul dubio pelvis nimis angusta fuit, quam ut foetum adultum transmittere posset. Quamdiu in populosissima Amstelredamensium urbe paucis tantum notus erat *Vectis Roonhuysianus*, illi soli feliciter caput incuneatum foetus liberabant ab his angustiis; quod aliis vel nunquam succedebat, vel rarissime, & non nisi foetu jam mortuo. Cum ergo egregiis inventis adeo aucta fuerit a *Roonhuysio*, *Levreto*, & aliis, ars obstetricia, sperandum est, rarius occurruram esse necessitatem Caesariae Sectionis; praecipue, si salutari lege caveatur, ne artis imperitae mulieres obstetricis munere fungantur, quae toties sua inscitia naturalem partum mutant in difficillimum.

Sectio ergo Caesarea locum habet, ubi de impossibilitate partus alio modo perficiendi constat: hanc autem *Levret* (t) in nimia pelvis angustia ponit, tali nempe, ut obstetricans manum in pelvis cavum deducere nequeat, vel saltem illam, postquam pedem infantis arripuit, retrahere non possit.

Praeterea, si utero rupto, uti ante dictum fuit, totus infans in cavo abdominis haereat, tunc partus impossibilis est, & sola superesset Sectio Caesarea: sed si considerentur symptomata pessima, quae uteri rupturam comitari solent; animi deliquium, pallor cadaverosus, frigus extremorum, pulsus deficiens, sudor frigidus; quem saepe brevi mors sequitur; quis audebit hanc

ope-

(s) Académ. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 623-650. Tom. 2. pag. 308-350. *Cangia* mila Embryol. sacr. Lib. 3. Cap. 1. pag. 113 & seq. (t) *L'art des Accouch.* §. 653. pag. 107.

operationem tentare in ancipiti adeo statu; quae tamen ilico institui deberet, ut prodesset. An unquam parturiens, parentes, adstantes, admittent in arena captum consilium? An invenietur Chirurgus adeo obfirmati animi, ut illam perficiendam in se fulciperet? summo jure has difficultates movet egregius *Levret* (u).

De conceptibus illis, qui extra uterum facti sunt, in ovario, tubis Fallopianis, &c., postea adhuc dicendum erit: facile autem patet, illos naturali via educi nunquam posse: unde & pro illis indicaretur Sectio Caesarea. Verum, uti optime monet *Levret* (w), ut gravis adeo operatio instituat, certo constare debet, foetum non in utero, sed extra uterum, haerere. Signa autem Diagnostica, quae plenam hic dant certitudinem, haecenus deficiunt.

Licet autem, ut foetus in lucem edatur, requiratur proportionata pelvis amplitudo ad caput transmittendum, partus etiam difficillimus reddi potest, quamvis pelvis bene constituta fuerit, si caput foetus solito majorem magnitudinem habuerit; quae si talis foret, ut nullo modo transire posset, sola Sectio Caesarea opem ferre posset (x), praesertim, si a calcitracione foetus, in his angustiis haerentis, metus foret rupturae uteri. Verum, cum constet multis observatis, vasta etiam robustorum infantum capita, sensim transpressa fuisse, vel forcipe, vel & *Veste Roonhuysiano*, protracta; cum non tantum ossa capitis foetus cedere, sed & supra se mutuo scandere, possint; cum praeterea constet ex ante dictis, in difficillimo partu ipsa pelvis ossa a nexu mutuo recedere, & viam ampliorem reddere; non videtur facile haberi posse omnimoda certitudo impossibilis transitus; quae tamen requiritur, ut periculosa adeo operatio, qualis est Sectio Caesarea, instituat. Hydrocephalo affectos infantes natos fuisse, constat, non tantum vivos, sed & per plures menses superstites (y): ipse aliquoties vidi tales, ut mirarer, quomodo per pelvis cavum transire potuerint. Verum tamen est, satis flexilia esse plerumque in hydrocephalo calvariae ossa, & totum caput facilius posse elongari, sicque melius ad transitum adaptari. Videri possunt & illa, quae ad §. 1217 de hac re habentur.

De Methodo autem Sectionem Caesaream perficiendi scripsit *Rouffetus* (z), cujus tractatus, gallica lingua scriptus, raro inveniri potest; sed hunc *Casparus Baubinus* Latinitate donavit, & invenitur in collectione *Gynaeciorum*. Optime & omnia, quae partum Caesareum spectant, collecta habentur apud *Celeb: Heisterum* (a). His addi merentur, quae *Levret* de operatione Caesarea habet (b).

(u) *L'art des Accouch.* §. 653. pag. 97. (w) *Ibid.* pag. 108. (x) *Crantz* de utero rupto pag. 30 32. (y) *Ibid.* in notis. (z) *Ifr. Spachii* pag. 476. (a) *Institut. Chirurg.* Part. 2. Sect. V. Cap. CXIII. Tom. 2. pag. 755 & seq. (b) *Suite des observations sur les accouch. labor.* Artic. IX.

§. 1317. **I**nfantis vitio contingit, ubi ille immobilis, mortuus, vel ita situs, ut ipse sibi claudat portam.

Considerandae jam sunt illae causae partus difficilis, quae non a matre, sed ab ipso foetu, pendent.

Antea patuit, praecipuam vim, per quam foetus excluditur, pendere a valida vi contractili uteri, & summis, imprimis circa finem, parturientis nitibus: foetus suis viribus non adeo multum contribuere videtur, nisi quod motu membrorum irriter uterum, ut validissime contrahatur. Quotidianis autem observatis constat, foetus etiam mortuos excludi absque adeo magnis molestiis.

Verum malus situs foetus in utero frequentior causa est difficilis partus: situs naturalis foetus, partus tempore, laudatur ille, ubi vertex capitis directe, una cum orificio uteri sensim magis magisque dilatando, vaginae imminet, ita ut facies os sacrum matris respiciat, occiput ossa pubis, brachia habeat lateribus applicata, pedes sursum elatos. Talem autem situm foetus non semper habuit, sed ultimis graviditatis mensibus, in quibusdam citius, in aliis tardius, acquirit. Antea enim caput non deorsum, sed sursum, haeret (c). Quando autem caput deorsum labitur, tunc dicitur verti foetus; quod in multis circa octavum mensem contingit; in quibusdam, dum jam parturire incipiunt. Unde monuit Hippocrates (d): *Puer autem, ubi circumquaque membranae disruptae sunt, siquidem suo momento in caput inclinet, mulier facile parit.*

Quod si in latus (transversus), aut in pedes, prodeat (id enim saepius contingit, si illuc momentum vergat, vel propter uteri amplitudinem, vel si mulier in ipso partus dolore primum non quieverit); si sic, inquam, prodeat, difficulter pariet mulier. Jam vero ex his plurimae, vel ipsi foetus, vel una etiam cum suis foetibus matres, perierunt. Alio in loco (e) pariter difficilem pronunciat partum, si foetus transversus in utero jacuerit, aut in pedes exeat: laudat vero, tanquam perutile, si capite prodeat: Ut enim, si quis in lecythum angusti oris olivae nucleum immittat, hunc transversarium educere non facile est; sic sane etiam mulieri gravis est affectio, ubi foetus transversarius fuerit; etenim ipsum exire per arduum: grave vero etiam est, si in pedes prodierit, & plerumque, aut matres, aut puelli, aut ambo etiam, percunt. Est autem & haec magna causa, cur non facile exeat; si mortuus, aut sideratus, aut duplicatus, fuerit.

Transversum quidem situm foetus in utero omnes adhuc hodie agnoscunt esse difficilem; verum, si per pedes prodeat, vix non pro partu naturali ac facili habent obstetricantes, & difficiles partus plurimos feliciter absolvunt, dum malum situm obtinet foetus, si pedes arripere, & sic extrahere ex

ute-

(c) Noortwyk. de utero gravido pag. 208.

(d) De Natur. Puer. Cap. XI.

Charter. Tom. V. pag. 324.

(e) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 31.

Charter. Tom. VII. pag. 748.

utero possint foetum. Neque etiam pro difficili adeo partu habetur, si duplicatus infans natibus prodeat, modo non nimis torosus fuerit.

Foetus autem, in utero materno haerens, mobilis est, & quamdiu nondum capite, vel alia corporis parte, in ipso pelvis cavo figitur, potest nunc hanc, nunc illam, corporis partem offerre explorantis digitis. Notavit hoc *Deventer* (f), & monuit, mobiles tales foetus raro recte versos prodire, sed saepius in utero jacere transversos, & tunc, aquis jam formati, vel nihil omnino sentiri, vel & quandoque diversas foetus partes successive, manus, pedes, dorsum, &c. Vocabatur *La Motte* (g) ad parturientem, quae justum pariendi tempus adesse credebat: inveniebat os uteri dilatatum ad magnitudinem nummi Imperialis; dolores augebantur, aquae formabantur, & manifestè tangebatur caput infantis; unde brevi secuturum partum augurabatur: sed dolores cessabant, qui vesperi sequentis diei redibant frequentes & validi; os uteri valde dilatatum, membranae aquas continentes jamjam rumpendae, videbantur. Cessaverunt denuo dolores, & per triginta quinque dies commode se habuit; tunc parturire incepit denuo: verum non amplius tactu percipiebatur caput foetus, nec ulla alia pars, & ruptis violentia dolorum aquis, absque difficultate *La Motte* introduxit totam manum ad carpum usque, tuncque invenit pedem & manum foetus torosi admodum ac fortis, quem pedibus arreptum non sine difficultate eduxit; ob magnam nempe corporis molem. Optime hinc concludit, non manere in eodem situ foetus, licet capite deorsum lapso pristinum mutaverint situm.

In Sacris Literis legitur (h) de *Thamar*, gemellis gravida, quod *unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens: ille egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier; Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares: postea egressus frater ejus, in cujus manu erat coccinum, quem appellavit Zara.* Verum quidem est, quod gemelli soleant singuli in propria sua amnii membrana haerere, & communi chorio involvi; sed minime videtur impossibile, ut a motu gemellorum in utero rumpatur amnios, imprimis inter partus dolores, & tunc gemelli in eadem cava membrana haereant. Praeterea *Celeberrimus Mery* (i) exhibuit *Academiae Regiae scientiarum* binos gemellos, qui eodem involucre continebantur. Numerosae habentur in *Historia Medica* observationes foetuum inter se concretorum; qui debuerunt certo in eadem membrana cava habitasse: praeterea videmus, plures artis obstetriciae magistros enumerasse cautelas, ut in versione foetuum, dum per pedes educi debent, caveatur, ne singuli gemellorum pedes simul prehensi attrahantur, sicque partus ex difficili reddatur impossibilis. Unde confirmantur illa, quae in *Historia Sacra* leguntur.

Ubi vero foetus extra uterum haeret, tunc partus per solitas vias omnino im-

(f) Nov. lum. obstetric. Cap. 40. pag. 176.

(g) Traité des Accouchem. liv.

IV. observ. 374. pag. 570.

(h) Genes. Cap. 38.

(i) Acad. des

sciences 1693. Mémoire. pag. 116.

impossibilis est. Antea dictum fuit, in difficili partu foetus quandoque, rupto utero, in matris abdomen delapsos fuisse. Sed & observationes docuerunt, foetus extra uterum conceptos fuisse, in tubis Fallopijs, & in ovarijs, illisque locis excrevisse in solitam molem. Sexies feliciter pepererat mulier, & septima vice gravida per sex menses bene se habuit; verum ineunte mense septimo copiosam uteri haemorrhagiam passa fuit: non diu post fuscus foetidus ichor prodiit, & in vagina incepit molestam puncturam sentire; a Chirurgo extracta fuerunt quaedam foetus ossa, & postea adhuc plura: calvaria tamen adhuc integra tactu percipiebatur, nec spes videbatur, illam per aperturam, in laterali parte vaginae observatam, posse exire, nisi putredine ossium cohaesio soluta fuisset. Varia tentata fuerunt incassum, & vomitu, diarrhoea, aliisque malis, confecta, ac emaciatissima, periit. Prudenti cadaveris dissectione facta, apparuit, tubam Fallopijanam dextram, in saccum distentam, continere reliqua foetus ossa: uterus inveniebatur integer, & sanus (*k*). Nec adeo rarum esse, foetus extra uterum concipi, & crescere, monetur (*l*); ubi simul habetur rarus casus foetus inventi, non in cavo tubae Fallopijanae, sed in sacco a membrana exteriori tubae formato: circa umbilicum tumor nascebatur, transsudans serosam materiem; quo dissecto, extrahebatur foetus; sed jam semiputridus. Nulla autem arte servari potuit misera; sed undecima post dissectionem tumorem die periit. Notatur autem, quod toto graviditatis tempore nunquam lac in mammis habuerit. Plura alia similia videri poterunt (*m*).

Sed legitur & in ipso ovario conceptum factum fuisse, quod, a crescente foetu ruptum, una cum copioso sanguine in abdomen effuso, inventum fuit, tubis Fallopijs, & utero, integris (*n*).

Sponte patet, sola operatione Caesarea tales foetus, extra uterum natos, educi posse. Verum videntur deficere signa, quae deberent certo docere, talem casum adesse: nemo enim prudens hanc operationem suadebit, vel instituet, nisi certus sit omnino, absolute illam requiri. Unde in cadavere mortuae matris hoc detegitur, vel abscessu in variis locis nato, dein aperto, foetus integer, vel putrefacti jam ossa soluta a se invicem, educuntur; quales plures casus in Historia medica habentur.

(*k*) Anton. Benevoli Dissertaz. &c. pag. 104 & seq. (1) Académ. des scienc. 1714 Hist. pag. 29. (*m*) Ibid. 1721 Hist. pag. 27. & 1748 in 4. Mémoir. pag. 108 & seq. (*n*) Philosoph. transact. abrid'gd Tom. 3. pag. 212 &c.

§. 1318. **M**ortuus cognoscitur, si immobilis; si arteriae umbilicales sentiuntur in funiculo umbilicali quiescere, maxime prope corpus infantis; si foetida exeunt; si pondus ingens; si laborat tenesimo; si syncope; horripulatione; halitu graveolente; colore livido; si diu elapsis aquis nondum peperit; si epidermis prompte a cute secedit; si cutis foetus flaccida, facile separanda; ossa mollia, & mobilia.

Agendum jam de signis, ex quibus concludi potest, foetum mortuum esse. Antequam enim hoc cognoscatur, in difficili partu cogitandum semper est, de matre & foetu servandis; ubi vero foetus mortuus est, rarius tractari poterit, & de sola matris salute agitur. Singula ergo expendenda sunt, & sedulo considerandum, qualem certitudinis gradum habeant.

Si immobilis. Quamvis foetum se movere in utero certum sit, tamen ingens hic occurrit diversitas, non tantum in diversis mulieribus, sed in eadem: novi plures matronas, quae credebant, se foetum mortuum, vel saltem valde debilem, parituras, cum vix ullum motum sentirent; attamen prodiit infans vegetus, & torosus. Omnium maxime solent angi gravidae, dum antea frequentes & validos motus foetus senserunt, si inter pariendum sentiant fere nullos. Verum si in difficiliore partu, ruptis jam aquis, uterus valide se contraxerit, & infantis corpus arctissime complectatur, motus vix ullus percipietur: poterit infans, in his angustiis haerens, hebetior fieri, animi deliquium levius pati, &c. Unde patet, hoc signum, si solum fuerit, satis incertum esse.

Si arteriae umbilicales &c. In partu naturali, dum caput orificium uteri, propulsis aquis, sensim dilatatur, & ruptis aquis os uteri replet, funis umbilicalis tangi nequit: hinc imprimis locum haberet hoc signum, dum, una cum capite, vel alio foetus membro, prodiit chorda umbilicalis, vel & quandoque sola prolabitur; quod imprimis contingere solet, dum infans transversus in utero jacet. Tunc, si nullus in chorda pulsus arteriarum percipitur, concludi potest, infantem in summo versari periculo quidem, sed de certa morte neque ex hoc signo constat, cum languere possit foetus, & tamen postea reviviscere; uti satis frequentibus observatis constat, vitales prodiisse foetus, dum, versione facta, per pedes extrahebantur; licet in prolapsa chorda umbilicali nullus amplius arteriarum motus perciperetur.

Si foetida exeunt. Foetorem notare corruptionem jam inceptam, negari nequit, adeoque malum quidem signum est, sed non semper notat, foetum mortuum esse: potest enim ab alia causa fieri; unde merito monuit *Manningham* (o), quod *uteri excretiones foetidae non semper infantem mortuum indicant, quum a grumis sanguinis diutius retentis corruptis fieri possint.* Si enim vasis chorii, vel placentae, solutis sanguis exeat, nec libere tamen per os ute-

(o) Art. obstetric. compend. pag. 23.

uteri elabatur, relictus grumescet, & aëris accessu putrescet satis cito: idem observatur post puerperium, dum grumi sanguinis in utero, quandoque & in vagina, retenti prodeunt, admodum foetidi. Praeterea optime notat *Mauriceau* (p), contingere quandoque; ut ex gemellis unus mortuus jam computrescat, dum alter vivus, & sanus, est: talem casum se vidisse affirmat in juri-consulti uxore, quae motum foetus viventis se sentire dicebat, dum ipsi assidens obstetrix mortuum, & putridum, testabatur. Ambo verum dixerant; primus enim, qui prodiit ex gemellis, mortuus erat, & corruptus; alter vivus, & vegetus. Sed & malus odor adest, si meconium foetus excreverit, dum adhuc in utero haeret; & acriter insurgit *Mauriceau* (q) contra illos, qui meconii excretionem pro certo & indubitato signo mortis foetus ponunt; quod certo falsissimum est, cum soleat contingere, quando foetus natibus prodit, & frequenter etiam, dum ob malum situm verti debet infans in utero, ut pedibus arreptis educi possit.

Pondus ingens. Hoc signum imprimis locum habet, dum infans aliquo tempore ante partum mortuus fuerit: si enim per aliquot dies gravida nullum omnino motum infantis senserit, & dein percipiat, dum in hoc illudve latus se convertit, ac si pondus iners huc illucve dilabatur, tunc justa suspicio nascitur foetus mortui. Si autem foetus jam pelvis cavum ingressus fuerit, & ibi haerens moriatur, facile patet, hoc signum tunc non habere locum; cum in tali casu non possit foetus situm mutare; praecipue, si, aquis elapsis, uterus se contraxerit. Optime *Hippocrates* (*) hoc notavit: *Quum mortuus foetus fuerit, tum aliis signis conjicere licet, tum etiam jubere oportet, ut modo quidem in dextrum latus jaceat, modo etiam in sinistrum convertatur. Dilabitur enim foetus in utero, quocumque se vertat mulier, velut saxum, aut aliud quidpiam, si mortuus fuerit; & pectinem frigidum mulier habet. Quod si vivat, pectem calidus est, & totus quidem venter cum reliquo corpore decidit, nihilque in eo absque reliquo corpore delabitur.*

Si laboret tenesmo &c. Nititur sic viva mater, inscia saepe, nociturum cadaver expellere. Interim ille tenesmus non semper adest: animi deliquium, horripilatio, saepius observantur; &, si foetus mortuus jam in utero putrescere inceperit, tunc & halitus graveolens adest. Verum imprimis miratio in facie gravidae observatur, dum mortuum foetum gerit: pallet sublivida, labia imprimis lividum colorem habent, oculi triste quid monstrant, nec solita vivacitate resplendent, licet ignorent gravidae calamitatem suam. Quod imprimis vidi in nobili illa matrona, cujus ad §. 1306 mentionem feci, quae bis pepererat infantem mortuum, chorda propria umbilicali in nodum constricta in utero: luctuosus apparebat vultus; licet hilarem se esse testaretur omnibus; post biduum mammae concidebant; postea languere incepit, & levi febricula corripit; quae mansit, donec mortuus foetus prodiret.

Sic

(p) *Traité des malad. des femm. gross. Tom. I. liv. 2. chap. XII. pag. 277.*(q) *Ibid. 278 279.*
VII. pag. 862. 863.(*) *De superfoetatione Cap. IV. Charter. Tom.*

Sic vicino funere palluit, uti scitissime *Vanierius* (r) de salicum stipitibus cecinit, quibus fulcire solent hortulani teneras arbusculas;

*Ut mors caeca rapit saepe optima quaeque, salignum
Exstinctis tilia atque ulmo, mirabere truncum
Fundere pallentes vicino funere ramos.*

Si diu elapsis aquis non peperit. Haeret enim tunc in magnis angustiis foetus, & ab utero contracto valide comprimitur, cum antea, in liquore amnii haerens, tutus erat ob omni pressione. In periculo mortis tunc versari foetum, agnoscunt omnes; sed nullo modo certum est hoc signum, cum passim observationes doceant, per plures dies in his angustiis haesisse foetus, & tamen prodiisse in lucem vivos.

Si Epidermis &c. Ubi de *gangraena* & *sphacelo* §. 427. 429. antea agebatur, dictum fuit, dum pars corporis in mortem tendit, Epidermidem a cute separatam elevari in bullas ichore plenas: dum incepta putredo in cadavere est, periti Anatomici noverunt, facile separari Epidermidem a suppositis partibus; quo artificio solent uti, ut Epidermidis structuram indagent, & demonstrent. Unde patet, illud signum magni momenti esse, dum agitur de morte foetus.

Multo magis autem, si cutis foetus flaccida, facile separanda. Mollities enim, flacciditas, ad tactus vestigia non resurgens (§. 427. 4), in parte corporis, numerabatur inter signa gangraenae jam praesentis; si autem his jungeretur *cutis separabilis* (§. 429. 4), non tantum gangraenae, five mortis inceptae, sed sphaceli, mortis nempe absolutae, indicium habetur. Si capite praevio in uteri orificio haereat infans diutius in partu difficili, tunc pars capitis aperturæ orificii uteri respondens incipit in tumorem elevari, si vivit: ubi autem talis tumor non adest, vel, si adfuerit, flaccescere incipiat denuo, tunc obstetricantes fere desperant de vita foetus. *Si caput infantis in exitu haereat, cum non sit tumefactum, est, cur mortuum credas* (s).

Ossa mollia & mobilia. Hoc de ossibus capitis foetus intelligendum: notum enim est, calvariam recens nati infantis pro magna parte adhuc membranaceam esse. Quamdiu illa pars membranacea a contento encephalo tenditur, tunc caput resistit: ubi autem post mortem omnia collabuntur, subsident membranae, partes ossae calvariae in foetu vacillant, & facile ad se mutuo accedunt; adeoque & hoc merito pro malo signo habetur. Unde etiam fit, ut, mortuo jam foetu, ossibus mobilibus, caput quidem facilius transeat; verum tamen inde non semper difficilis partus emendatur; nam *Infantis mortui caput, e corruptione emollitum, non aequè ac vivi, exitum humeris in partu conciliat* (t). Tunc saepe accidit, ut dum capite arrepto infantem educere ni-

(r) Praed. ruffic.

(s) Manningham art. obstet. compend pag. 23.

(t) Ibidem.

nituntur obstetricantes, illud a trunco avellitur; qui, in utero manens, difficulter postea educi potest.

Cum autem ex modo dictis constet, omnia haec signa non dare singula plenam certitudinem mortis foetus, patet, magna cautela hic opus esse, ne instar mortui tractetur foetus, qui adhuc vivit. Apud *Hippocratem* legitur (u) de muliere, in quartum vel quintum mensem gravida, quae, anasarca totius corporis tumens, simul asthma laborabat adeo molesto, ut decumbere non posset; sed si qua somni incideret opinio, eum sedendo caperet. Fere sine febre erat, foetusque ex longo intervallo non movebatur, ac veluti ad corruptionem tendebat. Per bimestre spatium duravit illud asthma; postea, fabis melle conditis, mellis linctu, & cumino Aethiopico ex vino, usa, melius se habuit. Deinde multa matura, pituitosa, & alba, tussi rejecit, spirandi difficultas desiit, & prolem edidit foemellam. Cum autem nulla fiat, nec abortus, nec foetus mortui, mentio, admodum vero simile videtur, quod vivam puellam pepererit, licet motus foetus in utero non perciperetur, & gravi adeo morbo mater laboraret. Minus prudentes Medici hydropis curam tentassent validis remediis, nullam curam habentes foetus; mitioribus usus *Hippocrates* morbum abstulit, prolem servavit.

Antea enumerati fuerunt aliquot casus foetuum vivorum, uncis crudeliter laceratorum, quia mortui credebantur: plures similes in Historia Medica habentur. Unicum exemplum adhuc adducam, quia ipse *Deventer* (w), adeo prudens in arte obstetricia, fatetur, sibi ipsi contigisse tale infortunium. Vocabatur ad vicinum pagum, ut succurreret mulieri, per plures dies jam parturienti, licet infans in situ naturali foret: intra bidui spatium, nec obstetrix, nec mater, ullum senserant infantis motum; hinc mortuum certo credebant; neque aliud se colligere potuisse, *Deventer* fatetur; unde matri servandae intentus rudius tractavit infantem; qui tandem in lucem prodiit vivus; & per paucos dies adhuc superstes fuit. Duo vel tria in capite aderant tubera, ex nimia compressione nata; quod maxime dolebat. Subjungit autem sequentia: Fateor, hunc errorem totidem inde annis documento mihi & fuisse & fore posthac, dum spiritus hos regit artus, ne unquam infantem ut mortuum tractem, testimonio parturientis aut obstetricis persuasus: Imo de proprio sensu diffido, nihil ratum habens, praeter supremae capitis cuticulae dissolutionem, quae quidem ibidem haud facile dissolvitur, quia mediantibus capillis adhaeret; neque infantem ulterius sine maximo labore tangere licet. Monet autem, difficiles illos casus tunc imprimis contingere, quando nimis magnum caput, vel pelvis angustior, est. Cum autem ars obstetricia novas suppetias acceperit per recentiorum inventa, multum sperare licet, etiam in difficillimis casibus; uti patet ex illis, quae ad §. 1316 dicta fuerunt. Monet, similem in partu difficultatem obtinere, si propter uterum obliquum infans in meatu, instar cubiti incurvato, haeret. Verum de hac re statim dicetur. Unde hoc tempore, dum ars obstetri-

(u) Epidemic. VII. aegrot. XI. Charter. Tom. IX. pag. 557.

(w) Novum

lum. obstet. Cap. 32. pag. 140 & seq.

tricandi auctior adhuc & emendatior est, firma manet conclusio, quam *De-venter* (x) habet: *Istiusmodi igitur infantes, de quibus hic sermo est, sive vivi sive mortui, sola manu obstetricante, non autem instrumentis vulnificis, traducendi sunt; quoniam aegre, uti dictum est, certo cognosci potest, vivine, an emortui, sint.* Neminem poenitebit unquam, si mortuum foetum in difficili partu tractaverit, ac si vivus foret; sed quantae manent angustiae illos (*perpetuum quatiante animi torture flagellum*), qui temerario ausu vivum infantem, uncis dilaniatum, protrahunt.

§. 1319. **S**imul ac foetus cognoscitur mortuus (1318.), metu gangraenae, syncopes, mortisque maternae, eximendus est, vel per pedes maxime, si fieri queat.

Quamdiu adhuc in membranis clausis haeret foetus mortuus, non tam cito corrumpitur; verum ubi, ruptis membranis, aquae jam effluerunt, liber aëri datur aditus, & tunc in utero calido ac humido cito putrescit. Sed dum uterus undique contiguus est putrido cadaveri, metus est, ne inde pessime afficiatur, & a resorpto putrido pessima mala sequantur. Dum submersi animalis abdomen rumperetur media aestate, tanta exivit mephitis, ut vix non in animi deliquium ceciderim, dum transirem, licet sanissimus, robustus, & in ipso aetatis vigore, essem; non mirum ergo est, si syncope sequatur, dum putrescit in vivente matre cadaver. Imo a resorpto putrido febris mali moris oritur, quae post eductum foetum mortuum pergens matrem necat. Unde merito *Manningham* (y) monuit sequentia: *Mulieres, quae mortuum, & corruptum, infantem edunt, febre interim continua laborantes, post partum, paucis interpositis diebus, fere moriuntur.* Unde omnes conveniunt in eo, foetum mortuum quantocyus educendum esse. Notat *Mauriceau* (z), foetum jam per aliquod tempus mortuo, cessare dolores, vel saltem adeo languidos fieri, ut non sufficiant foetui expellendo. Suadet tunc, ut excitentur nixu parturiendi acriori clysmate injecto; quod si non successerit, obstetricantis manu educendum est foetus cadaver potius, quam ut ecbolica dicta remedia exhibeantur, quae calida acria solent esse, & magnopere nocere possent, vel omnino nugacia sunt, quibus confidere nemo prudens poterit.

Imprimis autem eligitur hodie, ut pedibus extrahatur foetus mortuus, vertendo illum, si alio in situ haeserit; de qua versione sequenti numero dicitur. Ubi autem caput inclavatum haeserit, tunc illud retroprimi non potest; unde tunc uncis infixis caput protrahendum jussit *Mauriceau* (a): Hodie forcipe *Levretiano*, vel vecte *Roonbuysiano*, feliciter hoc perficitur, & tutius, quam terrifico illo uncorum apparatu. Simul etiam consulitur famae obstetricantis, ne malevolae obstetrices, ut saepe solent, dicant, Chirurgum oc-

(x) Novum lum. obstet. Cap. 32. pag. 142.

(y) Art. obstetric. compend.

pag. 23.

(z) Traité des malad. des femm. gross. &c. liv. 2. chap. 30.

Tom. I. pag. 342.

(a) Ibid. pag. 344.

occidisse foetum, quem mortuum uncis protraxit. Quantum autem profecerit in melius *Embryulcia*, manifeste patebit, si videatur methodus, quam commendavit *Hippocrates* (b) ad foetum mortuum educendum. Iussit enim manus & humeros abscindi, pectus ad jugulum usque diffecari, costas contundi, dum foetus in utero haeret. In alio loco (c) jubet; ut obstetricans in magno digito unguem habeat, quo humeros a cervice solvat, ventrem discindat; interanea dein eximere mandat, & molles costas contere; ut sic collabens foetus corpusculum facilius educi possit. Similia, imo adhuc crudeliora, alio in loco leguntur (d).

Dum per pedes arreptus foetus mortuus protrahitur, contingit aliquando, imprimis si jam putrescere incepit, ut, toto corporis trunco jam educto, collum abrumpatur, & caput solum in utero maneat. Plerumque tunc os uteri se contrahit supra caput relictum, & cum illo reascendit, ac quidem tam alte, ut testetur *Celeberrimus Simson* (e), quod quandoque manum ad pedis distantiam, & ultra, introducere debuerit, antequam caput tangere potuerit. In tanta capitis distantia a vulva periculosum foret, uncas adhibere; & si capitis moles major fuerit pelvis cavo, tunc, illud extrahendo, contunduntur partes molles, quae inter caput foetus & pelvis ossa interjacent; unde multum mali metuendum est. Hinc credidit, utile futurum, si capitis moles minui posset, educto encephalo, & separatis, vel ad se mutuo compressis, capitis ossibus. Ut hoc tuto perficere posset, excogitavit anulum (f), cui affixum est scalpellum: anulum huic applicat secundae phalangae digiti indicis, ita ut scalpelli acies respiciat volam manus; flexo tunc digito ad juncturam mediam, acies scalpelli paralela est primae phalangi, & sic una cum manu introducitur, pollice & reliquis digitis caput prehenditur, dein extenditur index, & scalpellum imprimitur capiti, sicque apertura fit, cui digiti immitti possunt, calvaria evacuari, & ossa educi: observavit autem, quandoque ossa non tam facile solvi a se mutuo, & separari; verum hoc succedere, si expectetur per aliquod tempus: evacuaverat hac arte calvariam, & solverat unum ex bregmatis ossibus, nec tamen caput educere poterat. Cum lassata esset misera parturiens, & *Celeberrimus Simson* pariter, per trihorium cessavit ab operatione, tuncque facile ossa a se invicem solvere potuit.

Haec sunt praecipua, quae in tristi tali casu tentari poterunt.

Si autem foetus mortuus educi nequeat, putrescet, vicina inficiet, putridum resorbebitur, corrumpet pessime matris humores; sicque, post multas miseras toleratas, citius vel serius, mors sequi solet. Hinc *Hippocrates* (g) dixit: *At vero, si cui puer immortalis fuerit in utero, neque exierit, humido existente utero, etiam nullum humorem continente; imo quum siccatus fuerit uterus; primum quidem puer intumescit, deinde colliquescunt & putrescunt carnes, ac foras effluunt, postremo vero ossa prodeunt, fluorque aliquando illam prebendit,*

nisi

(b) De mulier. morb. Lib. I. Cap. 69. Charter. Tom. VII. pag. 769. 770.

(c) De superfoetatione Cap. 3. Ibid. pag. 862.

(d) De foetus in utero

mortui exfectione. Charter. Tom. XII. pag. 550.

(e) Medic. Essays and

observat. Tom. V. part. I. pag. 446.

(f) Ibid. Tab. IV. Fig. 1. pag. 468.

(g) De superfoetat. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 862.

nisi prius moriatur. Notum est, cadaver, dum putrescit, tumere, & imprimis circa abdomen; quod optime notavit *Hippocrates*. Si cito in faniem putridam solutae carnes effluant, & validis antisepticis datis cautum sit, ne matris humores corrumpantur, quandoque evaserunt tales, ossibus, post soluta per putredinem ligamenta, successive expulsis, vel per vaginam, vel per anum; gangraena prius nata, & separata, quae partem vaginae & intestini recti accumbentis consumserat; unde postea, foedo incommodo, foeces tota vita per vaginam exeunt. Talis casus legitur (*b*) de muliere, quae, quinto mense graviditatis lapsa, animi deliquio corripiebatur; quod sequebatur febris valida, & profusa uteri haemorrhagia, una cum nixibus parturiendi: convaleuit ita, ut posset solitos perficere labores; venter nec augebatur mole, nec subsidebat; subinde dolores sentiebat, quos semper comitabatur haemorrhagia. Octo mensibus elapsis, omnia haec mala augebantur, & finiebantur copioso alvi fluxu, cadaverosi odoris, cum tanta debilitate, in robusta caeteroquin muliere, ut de vita servanda nulla amplius spes haberetur. Post aliquot dies per anum inceperunt prodire foetus mortui membra, brachia primo, dein reliqua, ita ut intra octiduum omnes foetus partes per anum exiverint, excepta sola maxilla inferiori, quae ferius prodiit. Perfecte tamen a tanto malo convaleuit.

Quandoque & foetus mortui frustillatim ex umbilici regione exiverunt. Testatur *Bartholinus* (*i*), se hoc vidisse in muliere, quae gemellos gestare credebatur. Instante partu, post duorum dierum labores, nihil comparuit; post sex hebdomadas credidit, se foetuum motum sentire denuo; qui quinque annorum spatio perduravit; ita tamen, ut sensim illos observaverit constringi, & imminui. Postea intumuit umbilicus, ac disruptus fuit, & primis diebus aqua limpida, mox sanguis & pus effluxit, cum officulis nonnullis. Sic per umbilici foramen, septem octove annis patulum, quam plura officula sensim prodierunt; successit dein aliud foramen infra umbilicum, ex quo alia officula infantis, magno cum dolore, quotidie exprimebantur a natura.

Testatur autem *Bartholinus*, quod plura ex his officulis in Musaeo servaverit. Similia & ab aliis observata fuerunt (*k*). Non sine ratione creditur, saepius foetus, vel integre exeuntes, vel frustillatim eductos, extra uteri cavum haesisse. Gravida, tempore solito gestationis praeterlapso, vehementissime parturit, nec tamen prolem enititur; febre, abdominis doloribus, ventris torminibus, aphthis, aliisque diris symptomatibus, affligitur: Postea supra umbilicum apparent vesiculae, gangraenae instantis nunciae; quibus ruptis, ingens humorum prodiit copia, dein portio funiculi umbilicalis fiderata, summo cum foetore. Post decem dies sinistra foetus manus, ad cubiti flexum usque, per integumenta communia abdominis, jam gangraenosa, prominuit: post biduum, discisso prudenter abdomine, educebatur fo-

(*b*) Acad. des scienc. in 4° l'an 1746. Hist. pag. 43. 44.

(*i*) Epistol. Medicin. Centur. IV. Tom. IV. pag. 99.

I. pag. 442.

(*k*) Medic. Essays vol. V. part.

foetus, non mediocris magnitudinis, integer, foetidus: Difficilius educēbatur placenta, quae neutiquam utero, sed finitrorsum tubae Fallopiānae, ovariove, inhaerebat. Novem tamen septimanarum spatio integre convaluit haec mulier a tanto malo, & Medicis atque Chirurgis, qui ejus curam gesserant, monstravit ventrem profunda cicatrice clausum, sed umbilico carentem (1). Hunc casum imprimis selegi, quia omnes, qui adfuerunt, Medicos & Chirur̄gos probè novi; de quorum fide & peritia nullum dubium esse potest.

Quaquam autem plerumque putrescat cadaver foetus in corpore materno relictū, & saepe frustillatim postea exiverit per varia loca, tamen & rari casus docuerunt, quandoque absque corruptione mansisse per plures annos, & sola mole ac pondere molestum fuisse. Sic legitur (m) de Senonensi muliere, quae, sexagesimo octavo aetatis anno mortua, per viginti septem annos foetum mortuum gestaverat. Sterili in conjugio vixerat diu, & quadragesimo anno signa graviditatis animadvertit: cessabant enim menses, pica laborabat, motum infantis solito tempore percipiebat, mammis lacte turgentibus: absoluto gestationis curriculo, parturire incepit, cum suppressione urinae ad aliquot dies, quae postea ubertim profluxit. Credebatur & aquas ruptas fuisse, excreto simul sanguinis coacti thrombo. Postea conciderunt mammae; motus infantis percipiebatur exiguus, vel nullus; nec unquam partus secutus fuit: per totum triennium misera in lecto decumbere debuit; dein ad finem vitae usque semper languit, de tumore, duritie, gravi pondere, in abdomine, pro vario corporis motu nunc in hanc nunc in illam partem decumbente, conquesta: simul appetitus languebat, quem subinde acetariis, & absorpto omphacio, excitare tentabat. Tandem post tot calamitates, viginti septem annorum spatio toleratas, moritur. Periti Chirurgi, aperto cadavere, invenerunt uterum rugosum, & versicolore, sed simul tactu durum, ostracodermatis instar. Non sine difficultate durus adeo uterus dissecabatur; in cujus cavo inveniebatur foetus, transversim positus, & in orbem complicatus. Insolito spectaculo obstupefacti Chirurgi Medicos advocant, ut testes & iudices forent; ut autem melius totum examinari posset, omnem illam molem manibus & uncis extrahunt, domumque ferunt; quod non absque magna vi fieri poterat. Invenerunt in duro hoc utero foetum, ad coxam dextram, ad nates, & ad partem spinæ dorsi, omnino accretum uteri cavæ superficiei: ossa capitis tenuia quidem, sed firma, & instar cornu nitentia, cute capitis in multis locis pilosa: sinistra manus in pugnum adeo firmiter erat contracta, & summi digiti ita palmae haerebant, ut, licet apparerent seriatim inter se distincti, reipsa tamen in unum idemque corpus verè lapideum concrevissent. Dextrum brachium ad umbilicum manum extendebat, quae ad carpum inadvertenter excisa fuit, & in alvo matris relicta. In genere, *facto ex oculis & tactu iudicio,*

(1) Cornel. Trioen observat. Medic. Chirurg. fascic. pag. 64 & seq.

(m) Maur. Cordaei rhemi comment. VII in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 740.

cic, totum istud opus Phidiae alicujus esse dixeris, qui vel ex ebore, vel ex marmore, maturae aetatis embryi absolutissimam imaginem expressisset, maxime cum in ea duritie corpusculi moles non concidisset, imo cum cute nitida integram suam *συμμετρίαν*, & *πλευροχονίαν*, retinisset. Partes autem internae, viscera nempe omnia, cor, & cerebrum, habebant naturaliter, eo dempto, quod ultra modum induruerant (minus tamen quam externae); ita ut hodie exertum illud corpusculum neque putridinem minetur, neque teredinem. Cum autem milleni testes hunc foetum viderint, & manibus tractaverint, de facti veritate nullum superesse potest dubium. Caeterum Lithopaedion illud Senonense figura adumbratum habetur (n); at fatis rudī.

Sed & alia historia legitur (o) de foetu, qui per quadraginta sex annos latuit in alvo materna. Foemina nempe, quadragesimo octavo aetatis anno, omnia signa graviditatis sensit, tandemque partus dolores per septem septimanas toleravit, qui balneis adhibitis cessarunt quidem, sed abdomen tumidum remansit, absque dolore, solo pondere molestum. Postea adhuc duos infantes peperit sanos. Post mariti obitum quadraginta adhuc annis vixit; cumque semper se adhuc gravidam crederet, voluit, ut post mortem secaretur tumidum abdomen.

Rudi fatis manu cadaver secuit Chirurgus, & ex abdomine magnum fatis globum eduxit; quem, cum durus admodum esset, securis ictu aperuit. Cum in thesauro serenissimi Ducis Wirtembergensis servari deberet, relictus fuit in eodem statu ille globus. Per fissuram autem securi factam distinguere potuit *Celeberrimus Camerer*, in Tubingensi Academia Medicinae Professor, foetum, in hoc globo contentum, cujus caput difforme erat, pectus admodum complanatum; & quamvis foetus ille adhuc fatis flexilis esset, tamen non foetebat. Involucrum autem, foetum continens, durum valde, cartilagineum, imo osseum, apparebat, in omni ambitu, excepta illa parte, per quam adhaeserat cuidam abdominis loco; ibi enim major erat mollities, & adhaeserat carni crassae, ac rubicundae. *Celeberrimus Camerer* merito credidit, foetum illum in tubarum alterutra conceptum increvisse, cum mater postea binos adhuc infantes pepererit.

Foetum autem hunc, Lutetias delatum jussu serenissimi Ducis Wirtembergensis, vidit *Celeberrimus Morand* (p), qui simul recenset historiam foetus mortui, per triginta & unum annos gestati: Plura Ibidem, lectu dignissima, de foetibus in matris corpore diu latentibus habenter.

§. 1320. **S**itus infantis redigendus est in eum, quo foetus possit educi, vel per caput, vel per pedes imprimis.

Qualis sit situs infantis in partu naturali, ad §. 1317 dictum fuit; adeoque, si sic positus fuerit foetus, ut ipse sibi portam claudat, tunc situs ille mu-

(n) Maur. Cordaci rhemi comment. VII in Lib. I. Hippoc. de mulier. apud Spach. in Gynaec. pag. 478. (o) Academ. des Scienc. l'an 1721. Hilt pag. 43. (p) Acad. des Scienc. l'an 1748. in 4° Mem. pag. 113.

mutandus erit, & reducendus ad naturalem. Imprimis hoc monendum est, ne dentur unquam stimulantia calida remedia in partu difficili, qui ab hac causa pendet: Urgent horum exhibitionem parturiens, adstantes, obstetrices, si minus peritae fuerint. Interim certum est, partus dolores eo plus nocere, & matri, & foetui, quo validiores ac frequentiores fuerint; si foetus sic situs sit, ut transire non possit. Leve refrigerans cardiacum, loco validi stimulantis remedii, prudens Medicus dabit, ut videatur aliquid agere, sicque querulae parturientis animum erigat, dum omnia disponuntur, ut perita manu situs perversus foetus mutetur. Magnae utilitatis autem est, si cito cognoscatur, foetum in malo situ haerere. Quando naturali in situ, praevio capite, foetus urget os uteri, illud sensim inter nixus parturientis dilatatur, & membranae, ante caput infantis positae, aquis collectis turgere incipiunt, formantque tumorem rotundum, tensum, dum dolor partus adest, flaccidiorem vero, ubi dolor remittit. Sic sensim, vi aequabili, magis magisque dilatatur os uteri, & ad felicem partum disponitur. Unde monent omnes periti artis obstetriciae, ne cito aquas, formari incipientes, rumpat obstetrix, nondum satis dilatato uteri orificio. Contingit enim aliquando, felici partu, foetum adhuc membranis suis inclusum prorumpere. Ubi autem aquae adeo distenderunt membranas, & os uteri jam adeo dilatatum fuerit, ut caput infantis, pone aquas haerens, in os uteri delabi possit, totamque ejus amplitudinem implere, tunc aquae rumpi poterunt; quod facile fit, si doloris tempore digito premat tumentes membranas obstetrix, vel easdem, digitis arreptas, leviter circumtorqueat. Si vero admodum tenaces fuerint hae membranae, scindi possunt, sed cum cautela, quia, erumpentibus aquis, caput foetus saepe proxime sequitur. Inter difficilis partus causas *Moschion* (q) ponit, si membranae nimis tenues rumpantur citius, sicque effundatur ille humor, qui ad lubricum lapsum (*δικτὸ το ἑλιδθημα*) foetus praeparatus erat. Postea *Mauriceau*, & alii, idem monuerunt.

Si autem uterus recte positus fuerit, id est, si orificium ejus directe respondeat vaginae, & aquae formentur acuminatae, oblongae, tunc signum est, infantem male situm esse, neque capite praevio prodire (r). Quandoque tamen caput non admodum remotum est ab uteri orificio; tunc autem jubet sequentia: *Si invenerit uterum recte positum, & humores in longitudinem expansos esse; si modo manum, modo pedem, aut etiam caput, aliquatenus tangere poterit, tunc opportunum tempus non negligat, judicans, satis protuberare aquas, & tactu caput aliquatenus sentiens, ocyus membranam unguibus confringat, & protinus digitis caput in ostium dirigat, obstaculis quibuscumque, manus scilicet, pedis, funiculi umbilicalis, remotis; quod tum facile fieri poterit, quia satis spatii suppetit. Capite, hoc pacto, in ostium inducto, non est, quod obstetrix metuat, idem inde recessurum esse; humoribus enim effluxis, infanti in utero recto spatium*

non

(q) Spach. Gynaec. pag. 19. 150.
Cap. 40. pag. 177.

(r) Deventer. nov. lum. art. obstetric.

non est, sese huc illuc vertendi; quia uterus statim contractus infantem undique comprimit. Imo, quando aquae jam dudum effluerunt, adeo arctatur uterus, ut difficulter verti, & in alium situm redigi, possit; dum simul omnia sicca sunt: de hac difficultate conqueruntur omnes, qui de re obstetricia scripserunt, & hinc sedulo monent obstetrices, ut cito, si absolvendo partui se impares credant, peritum obstetricantem in auxilium vocent. Foetus enim in periculo versatur, parturiens debilitatur, si aquae jam dudum effluerint, antequam tentetur foetus versio: & major vis ipsi utero applicari debet, dum in illo, jam contracto, & sicco, situs foetus mutari debet.

Veteres Medici putaverunt, foetum in utero satis mobilem esse; hinc tentaverunt, mutare situm perversum foetus, dum parturientem concutiebant subito, & satis validè. Sic Hippocrates (s), dum tentabat, vertere foetum, ut in caput prodiret secundum naturam, suadet sequentia: *Supinae reclinatae molle quiddam coxis substernere oportet, atque etiam lecti pedibus aliquid supponere, quo altiores a pedibus decumbentes esse queant. Sed & coxae capite sint altiores; nullum vero capiti cervical subsit. Ad ea prospiciendum; quum vero retrusus fuerit foetus, & huc & illuc circumagatur, sublatis lapidibus, pedibus lecti suppositis, & eo quod coxis subditum fuerat, & lectum & coxas in pristinum statum restituito, capitique pulvinar supposito.* Patet satis, quod perversum foetus situm mutare in naturalem tentaverit hoc modo Hippocrates. An autem voluerit, situm infantis naturalem efficere, dum subducuntur fulcra lecti pedibus supposita, concussu quodam facto, an vero crediderit, illum jam adesse, dum removebantur haec, dubium videri potest. Cornarius enim haec verba, καὶ κατὰ τὸν καδίσταδα, retulit ad praecedentia, quae de situ foetus agunt; Foësius vero, & Charterius, crediderunt, pertinere potius ad situm parturientis restitutum. Sed alia loca Hippocratis videntur docere, quod a concussionem parturientis mutationem situs foetus exspectaverit. Praecedenti enim capite (t), simili concussionem, dum partus dolores urgebant, promoveri partum conabatur. Praeterea alibi (u), cum parturienti mulieri foetus transversus ceciderit, habet sequentia: *Concutere autem hoc modo oportet: Super tenui linteo substrato mulier reclinanda, alio superinjecto, quo ejus pudendum obvioletur, & utrumque crus tenui linteo tegendum, & utraque manus. Duae autem mulieres utrumque crus apprehendant, & aliae duae utramque manum; deinde eam ipsam non minus quam decies validè concutiant. Postea vero mulier in lectum reclinetur, ita ut caput deorsum, crura autem sursum, habeat, & mulieres omnes, dimissis manibus, crura apprehendant, eamque crebro in lecto concutiant, facta in humeros rejectione, ut in ampliore locum concussus foetus convertatur, & naturaliter prodire possit.*

Foetum, quamdiu aquae nondum effluerunt, satis mobilem esse, & nunc hanc nunc illam partem in uteri orificio tangi, antea dictum fuit. Deventer

(w)

(s) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 68. Charter. Tom. VII. pag. 769.

(u) Ibid. pag. 768.

(t) De foetus in utero mortui exfectione. Charter. Tom. XII. pag. 551.

(w) suo testimonio idem confirmat, simulque monet obstetrices, quod *Infantes isti mobiles raro recte versi prodeant*. Verum, aquis jam elapsis, contractus uterus foetum undique stringit, & nullo concussu situs ejus mutari facile poterit. Praeterea validis illis concussionibus metuenda foret solutio placentae ab utero, & inde periculosa haemorrhagia. Unde hodie Veterum haec methodus omnino exulat, & adhibetur perita obstetricantis manus, ad mutandum situm infantis ita, ut exire possit, capite praevio, vel, si hoc fieri nequeat, pedibus educatur.

Dum enim perverso situ haeret in utero foetus, non semper potest in talem situm reponi, ut capite praevio prodeat: tantum obtineri poterit hoc, si caput non multum distet ab uteri orificio, ita ut obstetricantis digitis facile tangi, & ex situ moveri, possit: *Mauriceau* (x) indignabatur Medicis, quod generale praeceptum dederint, situm perversum infantis mutandum esse ita, ut fiat naturalis omnino; cum hoc saepius impossibile sit, neque absque periculo infantis & matris tentari possit. Unde ille pro generali regula in arte obstetricia posuit, in quovis situ perverso foetus pedibus educi debere; cui asserto optimi, & peritissimi, obstetriciae artis magistri hodie adstipulantur.

Hoc tempore, si infantis pedes primo prodeant, non habetur pro partu praeternaturali, neque periti illum difficilem credunt, cum constet, illum satis cito absolvi posse, & absque periculo matris vel infantis, si reliqua omnia se naturaliter habeant. Imo jam apud *Moschionem* (y) leguntur sequentia: *Reliquis infantis positionibus praefertur quidem, Quoties in caput feruntur, ita ut in orificium matricis directum caput ejus inveniatur, manibus scilicet, & lateribus, & femoribus, junctis. Proximum vero bono schemati est, quoties & in pedibus descendit junctis, & orificio matricis oppositis, manibus scilicet per latera porrectis.*

Verum tamen est, ubi infans per pedes educitur, manus & brachia vix unquam manere exporrecta secundum corporis latera, sed sursum elevari, dum truncus corporis transit per uteri orificium; unde postea brachia una cum capite transire debent, atque ita sua mole transitum capitis reddunt difficiliorem. Fatetur *Deventer* (z), omnes auctores postulasse, ut *brachia successive producta juxta corpus ponantur*; ego tamen contrarium sentio, & expertus sum, in hac, aliisque rebus plurimis; qua propter brachia juxta caput relinquenda esse, confidenter suadeo, simul cum capite excludenda. Parturiens quidem, fateor, infantem omni nisu propellere tenetur, sed nubecula est cito transitura. &c: dein addit sequentia: *Mihi sane hoc modo res semper prospere successit; huic ergo praxi porro inhaerebo, qua periculum non est caput ab humeris avellendi, quod Paulo Portaali aliisque (uti ultro ipsi fatentur) saepius contigit: neque mirum hoc est: brachiis enim juxta corpus detractis, os uteri instar laquei vel ten-*
dicu-

(w) Nov. Lum. art. obstetric. Cap. 40. pag. 176.
des femm. gross. liv. 2. chap. 21. pag. 314.
prior. Cap. XI. Spach. Gynaec. pag. 10.
Cap. 40. pag. 198.

(x) Traité des malad.
(y) Harmon. Gynaec. pars
(z) Nov. Lum. art. obstetric.

dicalae contractum, & conclusum, non raro praefocat infantem, aut si jam defunctus sit, & tenellus, caput facile avellitur, quod in utero remanens uncis dein ferreis extrahendum est.

Si tamen caput infantis magnum fuerit, vel totus infans torosus, certum est, magnam satis vim adhibendam esse, ut caput cum brachiis simul transire possit; quod certe periculo carere non videtur. Ubi autem contrarium obtinet, tunc talis eductio tentari posset. Unde videmus, plures, qui post *Deventer* scripserunt, & quidem in arte peritissimos, consuluisse, ut brachia detrahantur, dum infans usque ad axillas protractus fuit; licet non semper, sed saepius, hoc requiri dixerint (a).

Caeterum observavit *Levret* (b), ex viginti infantibus, qui obliquo situ in utero locantur, vix unum reperiri, qui versus sinistrum uteri latus declinet. Causam autem hujus rei nondum detegere potuit.

§. 1321. **I**d efficitur 1. positu Matris debito. 2. mutatione situs infantis.

1°. Duplici modo considerari potest situs puerperae; vel quatenus favet partui naturali, ut facilius prodire possit; vel etiam, dum per mutatum situm parturientis ars conatur emendare malam uteri posituram, aut majorem conciliare facilitatem, ut perversus infantis situs mutari possit. In partu naturali talis situs requiritur, ut obstetrix commode manus admovere possit, dum parturienti opem ferre debet, simulque nullum impedimentum sit, dum os coccygis in transitu capitis infantis retrocedere debet. Cum autem plures tales situs esse possint, satis magna diversitas in variis locis observatur, neque mulierculae facile a consueto more recedent. Optime monet *Levret* (c), in omni fere situ partum feliciter absolvi posse, si omnino naturalis fuerit; unde non oportet nimis morosum esse, si hunc illumve situm parturiens praetulerit reliquis. *Latona*, ambabus ulnis palmam circumplexa, genua fixit in molli prato, sicque *Phoebum* in lucem effudit (d). Rusticas parturientes hunc situm praeferre, notat *Mauriceau* (e); fellam parturientium desiderant aliae, cujus figura habetur (f). In lecto ut pariant, laudat *Mauriceau* (g), & alii plures, ut partu absoluto statim quiescere possit puerpera, neque opus sit, illam ex fella parturientium in lectum deferre. Muniebatur autem linteis complicatis lectus, ut cruor, aliaeque sordes, commode auferri possent. Apud ditiores solent binos lectulos, sibi mutuo contiguos, sternere, ut commode aliquot post partum horis in lectum purum, siccum, calidum, puerperae reponi possint, nec cogantur diu in his fordibus decumbere. Prae-

(a) *Levret* art des accouchem. pag. 116. Crantz *Einleitung in die hebammenkunst* pag. 62. (b) *Ibid.* pag. 105. (c) *Art des Accouch.* pag. 110.
 (d) *Homer. Hymn. in Apoll. Spondan.* pag. 347. (e) *Traité des maladies des femm. gross. liv. 2. chapit. VII.* pag. 244. (f) *Deventer nov. lum. art. obstet. Cap. 26. pag. 90.* (g) *Ibidem.*

terea ad partum absolvendum laudatur, si lectus durior sit, ne in molliori lecto fovea imprimatur, quae coccygis ossis retrocessionem, & obstetricis manipulationem, impedire posset: unde *Mauriceau* (*b*) commendat, lectum sternere culcitrīs, quae pilis equinis fartae sunt, non vero plumis; eandem cautelam in difficili partu, qui obstetricantis manu absolvi debet, laudat *Levret* (*i*). Post partum autem conducit molle stratum: Pulchre hoc notavit *Moschion* (*k*), volens, ut bini sternantur lectuli; quorum unus durior utilis est, dum in lecto parturiunt; alter vero molliter stratus servit post toleratos partus labores.

Antea dictum fuit, uterum gravidum sensim magis magisque extendi, & simul ascendere ultra pelvis limites in cavum abdominis: hoc autem imprimis obtinet in uteri fundo, qui ejus pars superior est, & quandoque, uti dictum fuit, ad ventriculum usque ascendit. Facile intelligitur, uterum, adeo distentum, in abdomine declinare posse in alterutrum latus, vel & antrosum prolabi, si abdomen propendulum fuerit, dum pessimo more loricis stringunt abdomen gravidae, sicque liberum adscensum tumentis uteri impediunt. Optime autem notat *Levret* (*l*), fundum matricis non posse retrorsum labi; obstat enim columna vertebrarum, quae naturaliter introrsum hic prominet: tantum ergo locum habere potest, ubi mala spinae conformatio adest, quae extrorsum prominere fecit lumborum vertebrae. Patet simul, declinante sic fundo uteri, ejus orificium in oppositam partem vergere, neque directe respondere vaginae; unde partus difficilis sequi poterit.

Antea ad §. 1290 patuit, hanc uteri deviationem a Veteribus Medicis cognitam fuisse, illamque habuisse quandoque pro causa suppressionis menstruorum; quando nempe os uteri non directe respondebat vaginae, sed oblique positum sic apprimebatur vicinis partibus, ut minueretur ejus apertura, vel & integre obturaretur. Dictum fuit tunc etiam de methodo, qua *Hippocrates* usus fuit, ut perversum uteri orificii situm mutaret in naturalem. Si autem fluoris menstrui excretio ab hac causa impediri potuit, sponte patet, difficilem partum ab eadem causa debere fieri. Colli & orificii uteri declinationem variam descripsit & *Moschion* (*m*), monuitque, obstetricem digito hoc explorare posse, variaque recenset symptomata, prout os uteri has illasve partes premit. Interim verum est, raro, vel nunquam, antequam *Deventer* scripserat, de perverso orificii uteri situ, tanquam partus difficilis causa, mentionem fecisse auctores, neque excussisse hanc rem pro dignitate, sed malum situm infantis in utero fere solum culpasse, ob hanc rationem librum suum *Lumen novum obstetricantibus* exhibere dixit, & queritur (*n*), plerosque hanc sententiam non admodum fide dignam habituros esse; alios item nasutos, eandem ridentes, tanquam falsam & novam rejecturos.

Postea optimi de arte obstetricandi auctores eandem sententiam confirmave-

(*b*) *Deventer nov. lum. art. obstetr. Cap. 26. pag. 90.*

(*i*) *L'art des accouch.*

pag. 113. (*k*) *Spach. Gynaec. pag. 4. N°. 48*

(*l*) *L'art des accouch.*

pag. 37.

(*m*) *Spach. Gynaec. pag. 18. N°. 141.*

(*n*) *Deventer*

Cap. XI. pag. 47.

verunt; & *Levret* (*o*) posuit, praecipuam causam obliquati uteri pendere a loco, cui placenta adhaeret. Quamvis enim illa ut plurimum fundo, aut posteriori parti, uteri. accrescat, tamen constitit observatis, placentam omni loco cavi uteri accrescere posse, nequidem circumferentia orificii uteri excepta. Cum autem placenta septem vel octo pollicum diametrum habeat, & pollicem crassa sit, patet sponte, uteri substantiam, cui placenta nectitur, augeri mole; unde fundus uteri, libere in abdomine haerens, declinabit versus illam partem, cui placenta nectitur, secundum gravitatis legem, simulque collum uteri, ejusque orificium, tendet, ob eandem rationem, versus partem directe oppositam. Sic si placenta haereat laterali parti dextrae uteri, tunc ejus fundus declinabit versus regionem Iliacam dextram, collum vero haerebit in parte opposita. Hinc patet, tunc tantum imminere uterum directe pelvi, quando placenta ejus fundo, vel parti posteriori, accrevit, si gravidæ corpus bene conformatum fuerit: idem fiet, si placenta accreverit orificio uteri; quod raro contingit; & fere semper tunc in fine graviditatis sequitur haemorrhagia uteri.

An tale quid indicavit *Hippocrates* (*p*), dum dixit: *Si cui secundae pueri in utero exeant, priusquam puer foras prodire incipiat, difficile parit; magisque periclitatur, nisi caput praecedat.* Si enim placenta, orificio uteri accreta, prius prodeat, profusa sequitur, & periculosa, haemorrhagia: ubi autem caput infantis statim sequitur, & obturat orificium uteri, sanguini praeccluditur exitus. In textu quidem legitur *χωρίον*, quod pro extrema foetus membrana sumi saepe solet; sed monuit *Galenus* (*q*), hoc vocabulo etiam significari secundinas (*τὰ ὕστερα*); sub quo nomine etiam placenta continetur.

Saepe haec uteri declinatio visu & tactu abdominis in muliere gravida detegi potest, dum in hoc illove latere fundus uteri declinans ventrem attollit in majorem tumorem: imo ipsae gravidæ solent dicere, quod foetum in hoc illove latere gerant, dum & majorem molestiam, a compressione vel distractione vicinarum partium, sentiunt, & motum foetus magis percipiunt in illo latere, versus quod uteri fundus declinavit. Utile autem est haec novisse, ut postea, partus tempore, mutato parturientis situ, hoc emendari possit. Semper enim partus difficilis expectandus erit, si uteri orificium non respondeat directe vaginae; imo quandoque partus omnino impossibilis erit, quamdiu haec fundi uteri positura non mutetur. Si enim fundus uteri antroorsum delapsus fuerit, collum & orificium uteri angulum rectum cum vagina facient, collum vesicae comprimetur, ut nihil urinae exire possit. Quomodo autem, & qua encheiresi, situs fundi uteri mutari possit, ut felix sequatur partus, apud *Deventer* (*r*) videri poterit, qui fuisse fati de his egit; quibus & addi merentur illa, quae apud *Levret* (*s*) habentur.

(*o*) *Traité des Accouchem.* pag. 36 & seq. (*p*) *De superfoetat.* Cap. I. *Char-*
ter. Tom. VII. pag. 861. (*q*) *Comment. in Aphor.* 49. *Seçt.* V. *Char-*
ter. Tom. IX. pag. 224. (*r*) *Cap. XLVI & sequent.* pag. 201. &c.
(*s*) *L'art des Accouch.* pag. 103. 110.

2°. Naturalis situs infantis est, ut capite prævio, facie os sacrum matris spectante, prodeat: ubi autem a situ hoc naturali deviat infantis positura in utero, debet haec mutari, si fieri possit, uti dictum fuit; vel, si caput nimis distet ab uteri orificio, pedes quaerendi sunt, ut his arreptis perita manu protrahi possit infans. Hoc obstetricantes vocant *vertere infantem*. Quandoque contingit, ut pedibus primo prodeant; aliquando & aliae corporis partes in uteri orificio tactu percipiuntur.

Facile autem intelligitur, necessarium esse, ut distinguantur partes, quae se offerunt, ut obstetricans dirigat manum utero immisissam, dum pedes quaerit. Qua autem encheiresi, & quibus cautelis, opus sit, ut infantis versio tuto fiat, apud auctores artis obstetriciae, toties jam laudatos, legi poterit, imprimis apud *Levret (t)*, ubi omnia summa cum cura habentur descripta. Non enim videtur hujus loci esse, ut haec ad amissim describantur. Simulac autem constat, infantem in utero male positum esse, & orificium uteri jam apertum est, praestat statim tentare versionem, quae longe difficilius perfici poterit, si aquae jam dudum effluxerint, sicque uterus contractus sit, & siccus.

Postquam infans in lucem prodiit, nondum ab omnibus liberata est puerpera: membranae enim, in quibus infans haesit, chorda umbilicalis, & placenta, utero accreta, adhuc in cavo uteri haerent; quae omnia debent removeri, ut uterus se contrahere possit, & vasa sanguine distenta evacuari, sicque sensim ad pristinam magnitudinem redire. Omnia haec simul sumpta Graeci dixerunt τὰ ὑστερα; secundinas, quasi secundum partum, ut plurimum vocaverunt alii; quoniam quandoque non leves molestias facit secundinarum eductio; unde & multa hic prudentia opus est. Cum autem omnia illa, quae sub secundinarum nomine continentur, foetu jam in lucem edito, nullum amplius usum habeant, hinc inutili hac sarcina statim uterum liberandum esse voluerunt multi. Sic *Mauriceau (u)* quantocyus secundinas educendas jubet, etiam antequam ligetur, & abscindatur, chorda umbilicalis, metuens, ne constringatur os uteri, si mora intercedat. *Deventer (w)* quidem chordam umbilicalem abscindi prius jubet; sed, hoc facto, *sine mora secundis extrahendis omnis opera impendenda erit*. Imo, si apta ad hanc rem praesto sit alia foemina, suadet, ut illa liget, & abscindat, funiculum umbilicalem, *dum obstetrix, quae primum infantem sinu excepit bene valentem, vena umbilicali nondum constricta, vel abscissa, ocyus manum immittere potest extrahendae secundinae gratia*. Hanc autem methodum praeferebat ideo, quia, mox post partum, dehiscens adhuc uteri orificium, & ipse uterus nondum contractus, facile admittit obstetricantis manum, absque ulla vi adhibita, absque dolore puerperae: sic nullum periculum erat, ne, trahendo funem

um-

(t) L'art des accouch. pag. 113-127. Krantz hebammenkunst pag. 135.

(u) Traité des malad. des femm. gross. liv. 2. chapit. VIII. pag. 248.

(w) Nov. lum. art. obstetric. pag. 125. Cap. XXVIII.

umbilicalem, fundus uteri inverfus protraheretur; fimul commode fic nexus placentae cum utero folvi potest, fi nimis validus fuerit; & fi mola, grumive fanguinis, in utero haerent, aut partes lacerae membranarum, omnia haec fimul, manum retrahendo, fenfim educi poterunt, ne haec diutius relicta putrefcant. Praeterea credebat, fe fic fimul occasionem habere, ut uterum obliquatum in fitum debitum reftituere; unde non protinus retrahebat manum; vel, fi fecundinam educendo hoc fecerat, denuo illam utero immittebat, & exspectabat, donec uterus circa manum contraheretur. Testatur autem, hanc methodum fibi feliciter ceffiffe.

Alii, & magnae quidem auctoritatis in re obftetricia, viri fuadent, non nimis feftinandum effe; fed malunt, ut uterus, foetu jam exclufo, parum contrahatur prius, antequam tentetur, placentae educio. Ita confulit *Celeberrimus Monro* (x); & verfatiffimus in his *Levret* (y) monuit, non tentandam effe placentae educationem, nifi certus fit obftetricans, illam jam fic difpofitam effe, ut facile fequatur.

Tunc autem fic fe habere illam, creditur, fi ante partum, in partu, vel immediate poft egreffum infantis ex utero, copia fanguinis exeat. Signum enim hoc dat, placentam, vel integre, vel faltem pro parte, a nexu cum utero folutam effe. Quamvis enim tota chorii circumferentia utero gravido neftatur, & vafa quaedam manifefte ex utero in chorium tendentia obferventur; unde ab his ruptis, dum protuberant aquae, & partus jam inftat, aliqua fanguinis copia exit, fed parcius, uti antea dictum fuit; tamen maxima vafa funt in illo loco, ubi placenta utero cohaeret. Si ergo copia fanguinis ante partum, in partu, vel immediate poft partum, prodeat, novimus, placentam faltem pro parte ab utero separatam effe, adeoque merito fperari poffe integram feperationem, fi cum prudentia & leniter trahatur funiculus umbilicalis. Verum ubi notabilis copia fanguinis non prodiit, tunc novimus, placentam adhuc tota fua fuperficie haerere utero; tuncque cautela opus eft: rudiori enim tractione inverti poffet fundus uteri non tantum, fed etiam, fi placenta feliciter fequeretur, fubita & profufa fieret haemorrhagia, ac valde periculofa, nifi uterus, ftatim fe contrahendo, vaforum amplitudinem minueret.

Haec eft ratio prudentis moniti, quod *Celeberrimus Levret* (z) dedit, non tentandam tunc effe ftatim placentae educationem, antequam uterus figna fuae contractionis det. Quandoque enim uterus, foetu diftendente quamvis liber, flaccidus & iners collabatur, praecipue poft laboriofum partum toleratum, & tunc totum abdomen planum, molle, ac flaccidum, tangitur; ubi vero uterus contrahitur, & cavum fuum minuit poft partum, tactu percipitur in puerperae abdomine tumor pyriformis, fatis durus, & circumfcriptus. Tunc novimus, uterum valide contrahi; adeoque educata placenta non metuitur nimia haemorrhagia.

Un-

(x) Medical Effays and obfervat. vol. 2. N° XI. pag. 241.
accouch. pag. 127. 128.

(z) Ibidem.

(y) L'art des

Unde statim educendam placentam voluit, si haemorrhagia monstraverit, illam ad exitum paratam esse, ut integre evacuatus uterus se melius contrahere possit, & sic haemorrhagiam minuere: mora enim grumescit sanguis, & magnos thrombos format, qui novo labore indigent, ut exprimantur. Imo, si thrombus talis obturet uteri orificium, & flaccidus uterus se non contrahat, pergit tecta haemorrhagia, & totum uteri cavum sanguine repletur, ita ut puerpera in validam incidat syncopem. Signum periculosi illius status est, si, tangendo abdomen puerperae, uterus apparet amplius, & mollis: solum tunc remedium est, ut manu statim in cavum uteri immissa, educantur grumi, sicque uterus, hoc facto, se contrahere possit, & vasa patula claudere.

Videtur & ipsa contractio uteri conducere ad separationem placentae. Cum enim placentae lobuli ingrediantur sinus uterinae substantiae, contracto utero illi exprimuntur quasi, & hinc minus haerent. Uteri fabricam indagans *Ruyschius* (a) dixit, aequae ac vesicam, habere *substantiam fibrosam, crassam, motricem*; sed observavit, *etiam peculiaribus gaudere fibris motricibus, in orbem positis, & quidem eo loco, ubi placenta in statu naturali sese utero applicat; nempe in uteri fundo*. Icone adumbravit has fibras (b): cum tamen postea hanc Iconem praeter votum minus accurate delineatam inveniret, sub finem vitae aliam dedit (c). Credebat autem, has fibras servire imprimis separationi, & expulsionem, placentae. Cum autem fibras illas tantum inveniret circa fundum uteri, & probe novisset, placentam non semper eidem loco adhaerere, conclusit, placentam difficilius separari, si extra sphaeram activitatis hujus musculi sita foret.

Hinc videtur concludi posse, educendam esse statim placentam, dum copiosus exit post partum sanguis: tunc enim facile sequi solet, cum saltem pro parte a cohaesione cum utero soluta sit; ubi contrarium obtinet, & uterus nondum dederit signum contractionis suae, tunc potius expectandum esse. Nunquam autem vis adhiberi debet: doluit *Ruyschius* (d), quod, quinquaginta annorum spatio dum obstetricandi artem exercuisset, plures vidisset post partum felicem sanas & hilares periisse, quod placenta rudius extraheretur. *Hippocrates* (e) disertè monuit; si secundae non facile excidant, *id sensim, non vi, faciendum, ne praeter naturam divulgum quid inflammationem excitet*. Suadebat autem, ut pondere infantis solo tentaretur placentae educio, & quidem tali modo, ut quam lenissime hoc fieret: *Supponendae itaque foetui lanæ, quam maxime sublatae, recens carptae, quo paulatim cedant; aut utriculi duo copulati, aqua pleni, supra quos lanæ imponendae, & supra lana foetus collocandus; deinde uterque utriculus stilo pungendus, quo sensim aqua defluat, effluente vero aqua, utres demittantur, ac confidant; his autem demissis, foetus umbilicum attrahit, umbilicus vero secundas extrahit &c. Ad cundum quo.*

(a) *Advers. Anatom.* Dec. 3. N^o. X. in fine. pag. 35.

(b) *Tab. 3. Fig. I.*

(c) *Tractat. Anatom.* pag. 9.

(d) *Ibid.* pag. 11.

(e) *De superfœtatione* Cap. 3. *Charter.* Tom. VII. pag. 862.

tatione Cap. 3. *Charter.* Tom. VII. pag. 862.

quoque modum, abrupto aut ante tempus abscisso umbilico, convenientibus appensis ponderibus, secundarum eductio molienda. Haec enim istorum optima est curatio, & minime laedit.

Quamvis autem hodie haec methodus educendi placentam non adhibeatur, cum prudenti manu leniter trahendo umbilicalem chordam idem obtineatur effectus, patet tamen inde, Hippocratem damnaſſe omnem vim adhibitam.

Illa autem, quae apud Moschionem (f) leguntur, pulcherrima sunt; praecipue, si simul addantur, quae latina interpretatio habet addita ex libro matricis dicto (g), quid nempe agendum sit, si secundinae remanserint. Operae pretium credo, totum textum hic addere, quod nostris temporibus vix posset consuli quid melius.

Cum infans in manus obstetricis ceciderit, si ad umbilicum adhuc cohaeret, obstetrix debet etiam attentare leviter, hac & illac adducens, an per ipsum umbilicum infantis possit foras adduci, adjuvante conatibus suis & ipsa parturiente; idque fiat, quando fundo non adhaerent, & orificium patet. Neque vero in directum conetur, ut ne matrix simul adducatur. Si vero tarditas ipsa moram habuerit, praeciso umbilico, separandus est infans, eumque alia mulier accipiat, & reliquum ipsa teneat, & cum se matrix aperiat, ducendum, cum autem recludit, non conandum. Sed si ruptum, vel praecisum, statim intus se absconderit, orificio matricis patente, perunctam manum statim obstetrix immittere debet, & si jam ad fundum matricis recesserunt, & si obvolutae sunt & natant, quacumque parte apprehensis tollere debet. Si vero adhuc ad fundum matricis tenentur, resolutis ibi digitis, & apprehensis secundinis, tentare hac & illac, & adducens persuadeat auferre. Illae vero, quae imperitia in directum conantur, frequenter & ipsam matricem adducunt. Sed si ne sic subsequutae sunt, aut orificium matricis statim se clauserit, ut neque manus immitti, neque ipsae exire possint, & fervor fuerit subsequutus, ibi, eisdem dimissis, omnibus succis, & encathismate, & cataplasmatibus, & vaporationibus, quibus ad fervorem uti solemus, utendum est. Hac enim diligentia, omni strictura laxata, frequenter quidquid ibi remanserit, & alienum est, foras emittitur, & sua sponte cadit. Per fervorem autem (ζέση) inflammationem intelligi, patet. Ideo autem alias methodos, ad secundinarum expulsionem laudatas, damnat (h). Sternutamenta, & a scala suspensiones, & potiones, dabant, quae eas ejicere possent, & fumos suffiebant, & pessos sanguinem educentes subiciebant. Quin etiam pondera ad ipsum folliculum ligabant. Quae omnia nos reprobamus; si quidem fervorem partibus ipsis facere possunt, & praesentem sine dilatione sanguinis fluxum.

Quamvis autem Mauriceau (i) voluerit, placentam omnino educendam esse, & quidem quantocyus fieri poterit, cum ab illa relicta mortem puerperae metueret, tamen follicite monet, leniter tentandam esse hanc educationem, nec majorem vim adhibendam esse dilatando os uteri, & melius esse, si quid de pla-

(f) Spach. Gynaec. pag. 4. N° 53 & 54. (g) Harmon. Gynaec. part. prior. Cap. XIV. N° 7. pag. 13. (h) Ibid. N° 9. pag. 13. 14. (i) Traité des malad. des femm. gross. liv. 2. chapit. IX. pag. 252 & seq.

placenta residuum manet, illud relinquere, quam laedere uteri substantiam. Imo, totum opus naturae relinquendum esse, jubet, si violentia opus foret, ad placentam educendam; & tunc emollientissimorum decoctorum injectionem in uterum laudavit, ut & orificium uteri emolliatur, & suppuratione nata separetur placenta a cohaesione cum utero. His factis, suadet clyσμα, utcumque acrius, applicari, ut una cum alvi deponendae conatibus placenta prodeat; quod saepius successit; imo quibusdam, insciis fere, sponte exivit.

Inculcat obstetricibus hinc merito optimus *Ruyschius* (k), ut nullam vim adhibeant, si placenta nimis haereat, nec uteri orificium vi dilatent, sed puerperam placidae tradant quieti. Sponte enim sua os uteri laxabitur, & post aliquot horarum spatium placenta prodire solet: nec metuebat putredinem a relicta diutius placenta, cum illam nunquam observasset. Testatur enim, *Nullam puerperam, ex adstricta, & remansa, secundinarum mole, tempore plus quam quinquaginta annorum, quo ipsi Professoris in arte obstetricia sparta, ante nemini oblata, humanissime demandata fuit, obiisse, nisi placentam uterinam nimis atrocis nisu per frustra eradicare voluerint. Familiare ipsi etiam fuit, eandem per dies, septimanas, quid? quod menses in utero retentam, & feliciter expulsam fuisse.*

Neque etiam ruricolae, & veterinarii, a retentis secundinis vitulinis mortem vaccae augurantur (l). Econtra constans apud illos observatio est, secundinas, nisi simul cum vitulo prodeant, relinquendas esse; quae tunc post novem dies solent sponte prodire. Si vero statim post partum evellerentur, saepe uteri suppuratio sequeretur (m).

Peritissimus in arte obstetricia *Brudenell Exton* (n) notat, plerumque decem, quindecim, viginti, minutis, post partum, sequi secundinas, & non adeo frequenter opus esse, ut immissa in uteri cavum manu separetur secundina, cum plerumque, leviter trahendo funem umbilicalem, sequi soleat: agnoscit praeterea, uteri orificium aequae facile dilatari posse, aliquot horis post partum, quam antea: fatetur, si aliquid de secundinis in utero relinquatur (modo non sequatur magna haemorrhagia), illud post unum alterumve diem sponte prodire; & quidem *absque ullo puerperae damno*. Ut consulat tamen famae obstetricantis, suadet, ut integre educantur secundinae, antequam obstetricans a puerpera recedat; rationem enim hanc addit: *in order to avoid reflections.*

Ob eandem rationem suadet, ut non nimis diu relinquatur placenta, quoniam caeteroquin posset per aliquot dies retineri. Non, quod inde tantum mali metueret; addit enim sequentia: *Si uterus a quodam accidente inflammaretur, & puerpera periret, obstetricanti imputaretur, quia secundinas reliquit.*

Ex dictis patet, mala, quae sequuntur secundinarum retentionem, saepe pendere tantum a rudiori obstetricum tentamine, dum famae suae consulere nituntur: turpe enim putant, si re infecta discedere debeant; hinc quaevis

ten-

(k) Tractat. Anatom. pag. 13.

(l) Ibid. pag. 16.

(m) Verhandeling van

de ziekte en sterfte van het Rundvee pag. 62.

(n) Sect. VII. pag. 238

& seq.

tentare audent. *Hippocrates* (o) dixit: *Ad secundarum elapsum, sternutario admoto, nares & os comprimere oportet.* Sed sic magnus concussus fit totius corporis, & imprimis abdominis. An autem tutum est, uterum, partus tempore jam multa passum, sternutatione, & quidem compressa, tam validè agitare? An non majus inde malum metuendum est, quam a secundinarum diuturniori retentione? Non mirum erit, si post haec tentata, licet incassum, dolores in abdomine, rigores, febres, oriantur. Sic enim alibi legitur (p): *Quum secundae statim a partu non secesserint, imi ventris dolores in laterum inanitate suboriuntur, ac febres; quod si secundae secesserint, mulier etiam sanescit. Plerumque vero putrescunt; sexto tamen aut septimo die, aut etiam posterius, secedunt.* Quod autem putredo illa secundinarum, de qua dicit, non adeo metuenda sit, patet ex alio loco (q); *Si mulieri secundae relictæ fuerint, nisi uteri amplo ore fuerint, parcior, quam conveniat, purgatio prodit, venter durus & magnus evadit, frigus detinet, & febris acuta, & dolor totum corpus, praecipue vero ventris partem umbilico inferiorem, pondusque in utero ac tormina, ac si foetus existat, sentiuntur. Et curata secundas brevi putrefactas ejicit, & sana evadit.* Mirum non est, secundis relictis, purgationem parciolem esse, cum placenta majoribus vasis sanguineis utero nectatur, quorum solutione copiosus sanguis prodit.

Ab uteri autem solius robore secundarum retentorum expulsionem expectasse *Hippocratem*, ex alio loco (r) patet; ubi sic habet: *Quum vero in utero gerens foetum menstruum, aut bimestrem, corruperit, & secundae exire nequeant, ipsa autem tenuis sit, hujus corpus tunc purgare, & opimum reddere, oportet. Non enim prius putrefacti foetus exeunt, nisi uteri robusti, & bene compacti, fuerint.* Notum autem est, secundinas difficilius educi in abortu, praecipue, si paucorum tantum mensium fuerit; hinc saepius relinqui in utero, quam in partu tempestivo, & naturali.

Ex omnibus hæcenus dictis patet, ad plenariam liberationem puerperae requiri, ut secundinae educantur: statim quidem, si valida adfuerit hæmorrhagia, cum tunc periculum in mora sit; sed & tunc facilius placenta sequi solet, cum jam pro parte soluta sit ab utero; sin minus, expectandum esse, donec uterus signa dederit contractionis suae; quod attactò abdomine cognosci potest, uti antea dictum fuit. Caeterum nullam vim adhibendam esse, si vel orificium uteri valide constrictum fuerit, vel placenta nimis fortiter hæreat; cum multa majora mala metuenda sint a vi utero illata, quam a placenta relicta, quae postea sponte, citius vel ferius, prodire solet. Monuit *Ægineta* (s), postquam illa recensuit, quae ad educendam placentam requiruntur: *Sine sic quidem exemptae fuerint, non convenit turbari: post paucos enim dies putrefactae, & in saniem resolutae, excidunt.* At dum hæc fiunt, a gravi odore me-

(o) Aphor. 49. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224, & Epid. Lib. 2. in fine, Ibid. pag. 288. (p) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. LI. Charter. Tom. VII. pag. 757. (q) Ibid. Cap. LIII. pag. 758. (r) Ibid. Cap. LII. pag. 757. (s) Lib. VI. Cap. 75. pag. 93 versa.

metuebat, qui & caput oppleret, & stomachum subverteret; quod incommodum suffumigiis emendandum jubet. Non semper tamen in tantam putredinem transit placenta retenta: post tridui moram exeuntem vidi integram, dum urinam excernebat puerpera, nec putrefactam inveni; & feliciter evasit, licet tota nobilis familia aegerrime tulisset, quod impedivissem obstetricem, ne vi adhibita placentam educeret.

Cum autem sollicitae matronae eductas secundinas accurate lustrare soleant, & pessima quaevis metuant, si vel levissima suspicio fuerit, aliquid de membranis, vel de placenta, adhuc relictum fuisse in utero, quantum potui, hunc scrupulum illis eximere conatus fui, & si quid tale credidissem factum, sollicitate texi, ne turbaretur malo tali nuncio puerpera, neque de fama periclitaretur obstetrix. Quidquid enim molesti, vel sinistri, postea in puerperio contigerit, attribui solet huic negligentiae. Unde metuendum est, ne imposterum obstetrices, nimis uterum mundando, ut dicunt, illum laedant. Notavit sollicitate *Celeberrimus* in arte obstetricia *Levret* (*t*), uteri superficiem illo in loco, cui placenta adhaesit, elevari in cristas, notabilis quandoque molis, quae obstetricem fallere possent, tanquam placentae reliquiae, quas avelendo, ipsam uteri substantiam laceraret. Certus sum, quod tales reliquiae sponte postea una cum lochiis prodibunt; nec nocent puerperae; sed obstetricis famae sunt satis insidiosae, quam probus Medicus in tali casu tueri semper debet. Nec periculum est a putredine relictorum, cum & haec prudenti elotione uteri facile caveri, aut emendari, possit; uti sequenti *Capitulo* dicitur.

Legi merentur quam maxime illa, quae eodem in loco (*u*) de educatione placentae habentur: omnia enim ad hanc rem requisita ibi describuntur.

Quamvis plerumque placenta adhaereat fundo uteri, tamen constat, illam & aliis locis affigi: tuncque uterus quandoque inaequaliter se contrahit, & placentam retinet, quasi in cavo peculiari uterinae substantiae (*w*), & difficulter educitur. Observavit hoc etiam *Peu* (*x*), & consideravit talem cellulam, tanquam secundum uterum, quo sola placenta continetur; & cujus orificium non absimile est orificio ipsius uteri, habens margines crassos, duros, angustos, sed laeves simul; fere semper invenit talem cellulam, si aderat, in latere dextro uteri, raro in sinistro. Inaequalem talem contractionem uteri, qua placenta retinebatur, graphice descripsit celebris in arte obstetricia *Denys* (*y*). Vocabatur ad primiparam, quae ante quadrihorium infantem pepererat; sed funis umbilicalis ruptus fuerat, nec poterat obstetrix ullo modo placentam educere. Crediderat, se tangere placentam, sed accurato examine invenit, esse os uteri, quod admodum molle, crassum, & latum, tactu percipiebatur: manu in uteri cavum immissa, nullum placentae vestigium inveniebat; unde *Denys* vocabatur in auxilium, qui, manu in vaginam im-

(*t*) Mém. de L'académ. de Chirurg. Tom. 3. pag. 229. (*u*) pag. 216 - 233.

(*w*) Ibid. pag. 222, & L'art des accouch. pag. 131 & 132. (*x*) Pratique des Accouchem. liv. I. chap. IV. pag. 35.

(*y*) Verhand. over het Ampt der Vroed-Meesters &c. Cap. 3. pag. 31.

immissa, credebat pariter, se placentam ex uteri orificio prominentem tangere: orificium autem uteri pugni magnitudinem aequabat, quatuor digitos latum, & pollicem crassum: facile manum introducere potuit; sed cavum uteri digitis undique pertentando, placentam invenire non potuit; quod quam maxime mirabatur. Tandem, manu de novo in uterum immissa, invenit foramen, quod minimi digiti apicem vix admittebat; hinc credebat, uterum perforatum esse: indice digito prudenter dilatabat hoc foramen; sed mox sanguis prorumpebat, & digito molle quid tangens, credebat intestina esse: secundum dein digitum una cum indice induxit, & percepit, in hoc loco placentam latere; hoc facto, introduxit & pollicem; sicque sensim, non tamen sine molestia, separavit placentam ab utero, & separatam eduxit.

Foemina haec postea nihil insoliti passa fuit, & perfecte convaluit.

Patet satis, difficilem talem casum esse, & requirere periti obstetricantis exercitatum manum. An non spes est, talem particularem uteri constrictionem, per quam placenta particulari quasi cavo includitur, cessaturam? Notavit *Crantz* (z), si in tali casu, dum manus obstetricantis in uteri cavo est, novos dolores acquirit puerpera, tunc aperitur, & penitus quasi disparet, ille sacculus, in quo placenta haerebat, quae tunc facile sequitur.

Omnibus sic eductis, linteum quadruplicatum, molle, vulvae applicatur, ut frigus aëris arceatur, quod pessime noceret.

(z) Hebammenkunst capit. 9. pag. 150.

MORBI PUERPERII.

§. 1322. **P**uerpera corripitur lipothymia, syncope, convulsionibus, statim a partu: quia sanguis arteriosus a cerebro, & cerebello, averfus agitur in laxa abdominis vasa; dein dolore post partum, à labore tolerato, partibus contusis, à sanguine, foetu alio, secundinisve resitantibus.

Agendum jam est de morbis, qui post partum sequuntur, & qui ab ipso partu, ut causa, pendent: huc etiam spectant illa, quae a toleratis inter partum doloribus ortum ducere potuerunt. Puerpera enim potest tempore puerperii aliis morbis corripri, Epidemicis v. g., aliisque, de quibus hic non agitur, licet, si occurrant tales puerperii tempore, semper in illorum curatione Medicus rationem habere debeat illarum conditionum, quae in omni puerperio adsunt.

Ut haec omnia ordine tractentur, consideranda sunt illa, quae, excusso foetu, & educta placenta, sequi debent necessario.

Ante partum uterus distentus intestina ex situ removit, omnia vicina pressit, vasa, venosa imprimis, angustavit, diaphragmatis liberam actionem impedivit, abdominis musculos, & integumenta, extendit. Evacuato utero, omnia haec cessant: pendula abdominis viscera in pristinum locum relabuntur, vicina vasa venosa, toties in gravidis varicosa, retentum sanguinem subito ad cor remittunt, cor dextrum quandoque fere obruunt; arteriosa vasa, a pressione jam libera, facilius admittunt pulsus ex corde sanguinem, quem venis jam pariter liberis tradunt. Musculi abdominales diuturna distensione robur amiserunt, pendula & flaccida integumenta non resistunt (vide §. 25. N°. 3.); post placentae separationem ab utero magna, patula, vasa uteri sanguinis copiam undatim emittunt. Omnia haec concurrunt ad producendam lipothymiam, & syncopen, statim a partu. Omnis enim fere sanguis versus inferiora vasa corporis, jam laxa & patula, vergit, parca copia ad cerebrum & cerebellum venit. Hinc merito illud tempus puerperii, quod immediate partum sequitur, pro maxime periculoso habetur, & nisi uterus subita contractione vasa propria angustaret, adhuc majus illud discrimen foret. Ob hanc rationem periti in arte obstetricia, uti dictum fuit, monent, placentam ab utero non esse solvendam, antequam constet, uterum jam se contrahere: unde & adeo metuunt, si uterus, integre jam vacuus, flaccidus in abdomine fluctuet, nec in globum contractus tangatur. Diffuunt enim tunc sanguine,

&, ob inanitionem subitam vasorum, convulsae pereunt; simili fere modo, ac robustissima animalia, dissectis a lanione arteriis, sanguine fere omni exhausta, validissime convelluntur, antequam moriantur. Ob eandem rationem suspectus habetur nimis facilis partus, dum, una cum aquis ruptis, uno quasi impetu, prodit foetus, vel & quando, membranis adhuc integris inclusus, una cum placenta prodit. Nullum tunc tempus relictum fuit, ut uterus se contrahere potuisset. Ubi vero post ruptas aquas aliquo intervallo foetus sequitur, tunc se jam contraxit, & undique se corpori foetus applicuit. Noverrunt hoc obitetricantes, dum infantem, ob malum ejus situm, manu in uterum immissa, vertere debent, ut pedibus extrahi possit. Imprimis tale infortunium metuendum est illis mulieribus, quae, flaccidae temperiei, laute & in otio vixerunt, atque largam menstruorum copiam pati solent. Plures tales funesti casus apud auctores habentur, quos hic recensere supervacuum puto. Videtur & hoc indicasse *Hippocrates* (a), dum dicit: *Cum torpore exsolutiones, difficiles quidem ex partibus contingunt, & mentem emoventes, non tamen perniciosae. Sed & mensium copiam praesignificant.* Videtur autem tantum leviolem talis mali gradum indicasse, cerebri nempe actiones turbatas quidem, sed leviter. Nam vocabulum, *παρὰ τοῦ σπινθίου*, leviolem tantum mentis emotionem designat: neque etiam mentionem fecit lipothymiae, syncopes, & convulsionum. Sed notat, copiosa menstrua habuisse tales mulieres; *γυναικεία* enim & menstruum fluorem, & purgamenta post partum, significant apud *Hippocratem*; & utrumque verum est; nam flaccidae tales mulieres, & menstruis, & lochiis in puerperio, diffluere solent.

Dein dolore post partum a labore tolerato. Quantam vim adhibeat parturiens mulier, imprimis ultimis nixibus, nemo facile credet, qui nunquam vidit. Manibus fulcra, vel adstantes, tenent quam firmissime, pedes apprimunt scabellis suppositis, lassant sic saepe robustissimas mulieres, quae opem ferunt. Secedunt aliquando ossa pelvis a se mutuo, uti praecedenti *Capitulo* dictum fuit, in difficiliore partu. Sed quanta vis requiritur tunc, ut hoc fiat! Hinc licet, foetu in lucem edito, incredibile levamen percipiant, nihilque mali se sentire, liberatas ab hac sarcina, laetae testentur, tamen, sequenti die, omnes artus quasi conquassatos dolere, sentiunt, & de magna totius corporis lassitudine conqueruntur.

Partibus contusis. Totum pelvis osseae cavum mollibus partibus tegitur, quae, dum validis nixibus transprimitur foetus, ad dura ossa premuntur, & contunduntur. Vagina observatur circa finem graviditatis quandoque intumescere, sed tumore molli; turgent aliquando labia pudendorum: contingit aliquoties, ut caput infantis, si mole majus fuerit, vel subito impetu prodeat, dilaceret perinaeum, ad anum usque. Sed a valida contusione inflammatio, omnesque ejus effectus, sequi poterunt. Si caput foetus diu immobile in exitu haereat, a diuturna illa compressione sequitur gangraena parti-

(a) Coacar. Praenot. N° 456. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

tium mollium (*b*), & postea, si evaserint tales puerperae, escharae gangraenosae secedunt per suppurationem in ambitu factam: quandoque ipsum intestinum rectum, & vesica, a diuturna & continua pressione gangraenescent; unde tristissima mala, quandoque vix medicabilia, supersunt. Tristes tales casus aliquoties vidi. Sed facile patet, molestos dolores tunc sequi debere.

An post partum, distento abdomine jam evacuato, spasmi musculorum abdominis secuti dolorem faciunt? Quandoque, sed rarius, puerperas de illo querentes audivi. In illustri matrona, quae sedecim infantes pepererat, caeterum sana, saepius tales crampi abdominis reliquo vitae tempore observabantur. Longaeva arte, muneribus gestis, & scriptis Celebris, *Johannes Storcks* (*c*), dum proprii morbi, quo tandem periit, historiam graphice describit, notat, evacuato abdomine per incisionem tumentis umbilici, se sensisse in musculis abdominalibus molestum utcumque, licet non dolentem, crampum, sive spasmum, quem comparat molestiae, quam recens enixae puerperae percipiunt ab eadem causa.

A foetu alio. Qui tunc novos labores requirit, & partes jam dolentes irritare potest; licet tamen plerumque satis cito sequi soleat, cum viae jam patulae sint.

A sanguine, secundinisve, restantibus. Post partum tota superficies uteri sanguine madet, & imprimis ille locus, cui adhaesit placenta: uteri orificium interim arctatur, & quandoque integre clauditur, quamvis plerumque per plures horas satis facile a digitis obstetricantis dilatari possit; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Post placentae separationem, undatim profluit sanguis, sed brevi minuitur, & copia parciore depluit ex toto cavo uteri, moram ibi trahit, & grumescit; dumque tales grumi contracto utero per ejus orificium transeunt, novi dolores, & nixus excludendi, oriuntur, quocum post foetum jam exclusum sequantur, posteros dolores (*nachwehen*) vocare solent; qui saepe satis molesti sunt, & puerperae animum dejiciunt, dum se omni molestia jam defunctam credit. Antea dictum fuit, partus dolores ab uteri orificio quasi incipere, ita ut perita obstetrix, contractionem quandam in uteri orificio, cum tremulo quodam motu, advertens, moneat parturientem, ut mox secuturum pariendi nixum strenue promoveat; si nempe omnia ad partum naturalem rite fuerint disposita. Post partum autem illa irritabilitas orificii uterini adhuc manet; unde, dum grumus concreti sanguinis impingitur orificio uteri, illudque sic irritat, totus uterus valide contrahitur, sicque grumum transprimit.

In pluribus vidi, ipsum sanguinem, nondum concretum, dum per os uteri transit, dolores illos, & nixus, excitasse. Antea ad §. 1308 dictum fuit, dum periculosa uteri haemorrhagia educationem foetus requirit, leni & prudenti dilatatione oris uteri excitari partus dolores, si non adsint; augeri vero

(*b*) *Levret l'art des accouchem.* pag. 169.
&c. pag. 46.

(*c*) *Histor. hydrop. univers.*

vero, si jam praesto sint. Unde patet ratio dolorum, qui, ob rententum in utero sanguinem, post partum sequuntur.

Nec leves saepe sunt illi nixus: *Ruyfchius* (*d*) monet sequentia: *Certo certius autumo, uterum sese summopere movere in partu, omnesque partus conatus naturales ab utero fere pendere. Qui conatus post partum non raro adeo vehementer perseverant, ut uterus semet ipsum invertens e corpore procidat. In aliis puerperis, paucis horis a partu, expertus sum, uteri motum fuisse adeo evidentem, ut obstetrices, imo & puerperae, saepius mihi dixerint, alium foetum adhuc in utero restare.* Fatetur, se, manu abdomini puerperae admota, illum motum adeo manifeste percepisse, ut non valde exercitatus facile falli potuisset.

Quandoque illa uteri contractio tam valida est, ut ex grumo sanguinis omne fluidius exprimat, & illum condenset in massam quasi carneam, satis firmam, quae saepe cavi interni uteri exprimit figuram, posteaque citius vel ferius expellitur, ac saepe pro *mola* sic dicta habetur: tali massa expulsa, de novo sanguis de utero exit, novus grumus nascitur, qui similiter densatur: aliquando in puerpera tres successive grumos redditos vidi; sed primo securus minor erat mole, tertius secundo, & omnes uteri cavum figura sua exprimebant, tanto minores nempe, quanto uterus contractior cavitatem suam minuerat. Figuras talium concretionum dedit *Ruyfchius* (*e*), & notat, quandoque aliquid membranarum analogum illis appensum inveniri. Notum autem est, ex sanguine tales membranas concreescere posse, & similes, post venae sectionem in pede institutam, aquae innatare.

Similes dolores a secundinis restantibus fieri posse, sponte patet; de qua re praecedenti paragrapho dictum fuit.

§. 1323. **F**ascia lata laxum abdomen fulciens tollit priora mala (1322.). Foetus alius, secundinae partes, grumi sanguinis, manu educenda.

Antea ad §. 1240, ubi de paracentesi abdominis agebatur, notatum fuit, olim non simul & semel, sed partitis vicibus, aquas hydropicorum eductas fuisse; quia observatum fuerat, animi deliquia, & syncopen, imo mortem, sequi, si integre evacuaretur abdomen lympham collectam turgidam. Ratio tunc data fuit; quod nempe in laxa illa, & omni pressione libera, abdominis viscera, ac vasa, sanguis irrueret, sicque a cerebro & cerebello averteretur: simul etiam periculum erat, ne vasa & viscera, diu in aquosa hac coluvie macerata, a subito irruente sanguine rumperentur. Postquam autem idonea ligatura stringebatur abdomen sensim magis magisque, pro ratione effluentis aquae, numerosis experimentis evictum fuit, tuto omnes hydropicorum aquas simul & semel educi posse, neque tunc sequi animi deliquium, aut syncopen.

Ve-

(*d*) Observat. Anatom. Chirurg. N° 93. pag. 86. 87.
28. 29. pag. 25 & seq.

(*e*) Ibidem. observat.

Verum idem obtinet post puerperium, adeoque & eadem cautela indicatur: haberi tamen ratio debet, post validos adeo nixus, imprimis in difficili partu, abdomen, quasi contusum foret, obtuse dolere, utrumque ipsum similiter affectum esse. Unde valida constrictio abdominis hic nocere posset, uti optime monet *Mauriceau* (f); hinc suadet, tali modo applicetur ligatura, ut firmet & fulciat quidem laxum abdomen, non vero valide premat. Magnum, quadratum, splenium applicare iussit toti abdomini, & dein moderata ligatura firmari. Legi meretur tractatulus, quem *Celeberrimus de Gorter* (g) de fulciendo abdomine post puerperium scripsit lingua vernacula, ut eradicaret pessimam methodum, qua uti solebant mulierculæ, puerperarum custodes, dum stringebant cingulo, vel angusta fascia, circa medium corporis puerperas, & valide quidem (nullibi enim pejus & pertinacius insaniunt stolidæ anus, quam apud puerperas). Pulcherrimos autem effectus vidit semper, dum post partum statim abdomen molliter fulciretur lata fascia, mantili, vel mappa; quæ, si post aliquot horas, detumescente magis abdomine, laxius hæere incipiat, denuo moderate adduci potest, cavendo tamen semper validam compressionem. Observavit, hac methodo, minores dolores post partum sequi, minus grumosi sanguinis in utero colligi. Praeterea vidit, alvum facilius sequi in puerperio, dum aliter duræ foeces in colo intestino, facile distendendo, colliguntur in majorem molem, quæ postea summas molestias parere potest, dum per anum debet exprimi. Pulchrum & effectum observavit in hæmorrhagiis uteri chronicis, etiam in senili aetate, dum sacculum, roborantibus remediis plenum, applicabat abdomini, & simili fascia firmabat (h).

Foetum alium educendum esse, sponte patet, & cautelae, in tali casu observandae, passim apud obstetriciae artis auctores, antea saepius laudatos, habentur.

Secundinae partes, grumi sanguinis, manu educenda. De hac re ad §. 1321. dictum fuit: manu autem haec educenda esse, ideo monetur, quia quibusdã Medicis in more fuit, dare Emmenagoga, & Ecbolica dicta, remedia valida, si vel minima suspicio foret, aliquid adhuc latere in cavo uteri; quæ methodus certe periculosa est, cum omnia talia remedia stimulantia, & calida, sint, quae recens enixis puerperis minime conducunt. Illa ergo potius manu educenda sunt, si uteri orificium adhuc patulum sit, vel absque vi adhibita dilatari commode possit: ut facile exeat, si quid grumosi in utero collectum fuerit denuo; iussit *Moschion* (i), ut puerpera *decumbat, modice patentibus (diductis) pedibus, ut quidquid ex ea exire ceperit, non impediatur.* Ne nempe, femoribus adductis, grumis impleatur vagina, sicque liber exitus lochiorum ex utero impediatur.

Si autem commode haec educi nequeant, metus est, ne aëris accessu putre-

(f) *Malad. des femm. accouch. Tom. I. Liv. 3. Chap. 2. pag. 376. 377.* (g) *Van de Sluitband &c. (h) Ibid. pag. 36. & seq. (i) Spach. Gynaec. pag. 5. N°. 55. Harm. Gynaec. part. prior. Cap. XVII. pag. 14.*

rescant, sicque utero noceant, vel &, resorpto putrido, febris mali moris accendatur, antequam haec in utero relicta sponte prodeant. Dignum Academiae Chirurgicae membrum *Recolin* (k) tentavit in tali casu per siphonem aquam calidam injicere in uteri cavum; quod cum absque ulla violentia fieri possit, utile & tutum videtur. Nec successu caruit, uti in casibus ibi enumeratis patuit. Verum quidem est, quod haec injectio aquae calidae in uterum facta fuerit in foeminis abortum passis; in quo casu placentae saepissime retinentur, & adeo tenerae sunt, ut pars prominens ex orificio uteri statim abrumpatur, si tentetur protractio. Sed nulla videtur esse ratio, quare idem non tentaretur, si post partum maturi foetus placentae pars, vel grumi sanguinis, in utero retenta fuerint. Aqua calida emollit, ac solvit, & merito sperari poterit, unda aquae elabentis haec elui posse: quod si statim non sequantur, saltem hoc commodi inde habetur, quod putredo sic eluatur, adeoque diuturnior horum in utero mora minus periculosa sit: tuto autem repeti poterit haec injectio, & praeferenda semper videtur violentae orificii uteri dilatationi.

Videtur autem *Hippocrates* (l) injectione simili usus fuisse, dum uterus purulentus erat, & inde sterilitas sequebatur. *Nam pus genituram enecat, & corrumpit. Ac proinde pus ex uteris expurgare oportet, & uteri tuberculum tollere.* Postea addit: *Et uteri hoc modo colluendi; lac equinum coctum per sacculum tenuissimum & purissimum transmissum infundito, idoneo clystere facto.* Hoc modo tenuissima serosa lactis equini pars, per sacculum transiens, depurando utero adhibebatur. Quod autem non in vaginam, sed in uterum ipsum, injici curaverit *Hippocrates* illud serum, vel inde patet, quod in utero esset tuberculum purulentum, cujus deterfionem, & medelam, moliebatur. Praeterea hoc confirmatur, quia peculiarem syphonem describit, qui huic injectioni serviret; & quem sic describit: *Clysteris quidem summa pars laevis esto, qualis specilli, argentea, supra quam, interjecto parvo spatio, foramen perforetur. Sint autem & alia foramina, hinc & inde singula, aequaliter inter se distantia, ex obliqua (laterali) parte aequalia, non magna, sed angusta. Clysteris quidem apex solidus esto, ac reliquum totum cavum sit, quasi fistula, cui suis foeminae vesica, aqua calida probe emollita, & madefacta, alliganda est. Ubi eam alligaris, infuso in vesicam lacte, in foramina tenue linteam immittito, ne lac effluat. Postquam occluseris vesicam, alligatam mulieri ipsi, quam clystere lavaturus es, dato. Illa vero, detracto obturamento, in uterum indat. Noscet autem ipsa, ubi indere oporteat. Deinde vesicam manu comprimito, quoad totum pus foras effluxerit. Id autem manifestum erit, ubi pus non amplius cum lacte exierit; patet enim, cum nullum amplius inest, tunc desistere oportere.* Cum autem *Hippocratis* scopus esset, cavum uteri a pure liberare, abluendo, hinc lateralem tubi partem perforari jussit plurimis foraminulis. Cum autem *Recolin*, per injectionem aquae calidae in uteri cavum, tentaret sanguinis grumos solvere, ac dividere,

(k) Acad. de Chirurg. Tom. III. pag. 202. & seq.
Charter. Tom. VII. pag. 850.

(l) De Infocundis Cap. X.

& placentam, si forte in quadam parte adhuc utero haereret, impetu & copia injectae aquae separare, hinc merito curavit, ut siphon unicum tantum, & majus, foramen haberet in apice, in laterali autem ejus parte nullum.

Alia adhuc apud *Hippocratem* loca occurrunt, quae docere videntur, quod injectionibus uterinis usus fuerit; sed cum non adeo evidentia sint, sufficiet textus modo citatus.

§. 1324. **D**olor à labore tollitur opiato, antacido, cardiaco, diluente, fotu anodyno externo.

Dolores post partum quandoque satis molesti sunt, nati a causis §. 1322. recensitis. Papaveris succus inspissatus, qui sub nomine *opii* in officinis profertur, vel & varia ejus praeparata, aut medicamenta composita, solent a plurimis laudari ad hos sedandos. Non tamen omnibus horum usus placet. Quidam, & peritissimi etiam in arte obstetricia, viri (*m*) damnaverunt opium, & omnia ejus praeparata.

Si tamen, attento animo, & ab omni praejudicio libero, perpendantur illa, quae immediate post partum observantur, videtur horum usus non esse repudiandus. In ultimis praecipue partus nixibus ingens agitatio totius corporis adfuit, metus de propria & prolis salute, tristitia quandoque non levis, dum mortem instare credebant, saepe nimis pusillanimes. Verum est, haec, partu absoluto, minui quidem; sed non semper cito cessant. Uterus, qui validissimo nixu egit, ut foetum expelleret, non quiescit statim post partum, sed pergit quandoque validissime moveri, uti ad §. 1322. ex observationibus *Ruischii* dictum fuit. Summa illa molimina parturientis, dum obstetrix, dum adstantes, exclamant, nunc urgendum esse, nunc omnem vim adhibendam esse, si una cum prole salva esse velit, diutius haerent, quam creditur. Vidi hominem, jamjam submergendum, baculum porrectum validissime manu strinxisse; ex aquis e ductus, in calidum lectum depositus, tamen non potuit manum diducere: & dum adstantes hoc tentarent, potius digitos fregissent; post integram horam spasmus ille solutus fuit tandem. Observatur saepius in puerperis, satis validè constringi orificium uteri, ita ut non nisi vi diduci possit, ut grumi, vel secundinarum reliquiae, eximantur. Prudentiores in tali casu expectare malunt, donec spasmodica illa contractio multum minuatur, vel cesset.

Vidi tunc toties, opio prudenter dato, omnes illos dolores siluisse, & post pacatum somnum grumos concreti sanguinis sponte exivisse, absque omni molestia. Candide fateor, me semper adhibuisse opiata post partum, nec poenituit unquam, cum sanctè testari possim, quod nunquam inde ullam noxam viderim.

Verum opio, depurato simpliciter, usus fui; & dedi parca dosi, sed repetitis vicibus, donec optata quies sequeretur; a qua miro modo resiciebantur.

Haec

(*m*) Levret l'art des accouchem. pag. 138.

Haec autem cautela requiritur, cum Medici observent, variam copiam opii in diversis requiri, ut sequatur effectus: a medio autem grano in adulta nunquam aliquid metuendum est, & talis dosis pro re nata repeti poterit. Hinc aliquot grana opii in mixtura, sive potione, diluuntur, quae cochleatim exhibetur; vel & haec cum pulvisculis absorbentibus teruntur, & divisis dosibus dantur. In *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulæ habentur; ad quarum normam plures similes componi poterunt.

A compositis autem medicamentis opiatis semper abstinui; qualia sunt, *Theriaca Andromachi*, *Mithridatum Damocratis*, *Philonium Mesues*, & his similia: partim, quia unica dosi assumi solent; partim, quia calidis aromatibus simul constant, & periculo quandoque non vacat horum exhibitio, cum diversam adeo quantitatem opii in se contineant, licet promiscue laudari soleant. *Theriaca* enim triplo plus opii habet, quam *Mithridatum*; *Philonium* longe magis soporiferum est, quam ipsa *Theriaca*, & praeterea piperis, calidissimi aromatis, notabilem copiam habet. Cum autem succi papaveris efficacia sola hic opus sit, purum exhibere praestat, quam aliis inutilibus, quandoque & noxiis, mistum.

Cum autem quandoque partus doloribus exhaustæ puerperae langueant, grata aromatica simul exhibentur, sed leniora tantum, vel saltem adeo refracta dosi, ut amabili fragrantia languentes reficere possint quidem, nec tamen valido nimis stimulo nocere valeant. Unde vel fragrantæ aquae stillatitiae exhibentur; vel molle avenae & hordei decoctum, addita quarta parte fragrantis vini Rhenani, superbibitur (qualis formula in *Materia Medica* pariter habetur); vel & una alterave guttula olei stillatitii Cinamomi cum saccharo diu triti in mortario vitreo pulvisculis additur, qui divisis dosibus fumuntur.

Adduntur autem his acidum absorbentia; quia saepius gravidæ laborant fœda acida dicta, & post partum exhibentur quandoque acida, quale est decoctum modo laudatum, vel saltem acescentia, ut pulcullae hordeaceae, avenaceae, panatellae, emulsa, ac similia; unde etiam haec postea ad §. 1331. laudabuntur.

In omnibus tamen his consideranda est puerperae temperies; quae si calida sanguinea fuerit, mitiora tantum locum habere poterunt, sub titulo cardiacorum; e contra mucosae frigidae temperiei parum magis actiuosa concedi poterunt. Cavendum tamen semper, ne calida admodum stimulantia dentur: pessimus in quibusdam locis mos obtinet, imprimis ruri, ut recens enixis vinum calidum, larga copia macis & cinamomi addita, dilutis simul aliquot ovorum vitellis in hoc vino aromatico, propinant, & quidem adeo largiter, ut non semel paucis post partum horis puerperas temulentas viderim. Sponte patet, nihil damnosius fieri posse. Prudentiores carnis juscula, repetitis vicibus, & parca copia simul, exhibent; pulchro cum effectu; & subinde unum alterumve cochlear recentis olei amygdalarum, vel solum, vel cum jusculo, propinant; quod optime prodest demulcendo, si ventriculus ferat; quaedam enim nauseant inde, & tunc melius est oleo abstinere, ac blanda emulsa ex feminibus oleosis substituere; quae diluendo profunt, dum olei copiam si-

simul habent, & a ventriculo facile tolerantur, blandumque nutrimentum suppeditant.

Cum autem blanda quies adeo profit recens enixis, facile patet, quid sentiendum sit de illa consuetudine, quae in multis locis invaluit, ut nempe puerperae, tribus primis post partum horis, ab omni somno arceantur. Hinc garrulae mulierculae, quandoque plus potae, circumstrepunt, alta voce inclamant, si vel palpebras nictitare videant, imo & instrumentis musicis vicini laetitiam testantur, ut simul vigilem servent puerperam. Videtur origo hujus consuetudinis haec esse. Antea monitum fuit, post partum quandoque, utero flaccido manente, nec se contrahente, immani haemorrhagia subito periisse puerperas; quas, dum dormientes credebant, inveniebant praeter spem mortuas. Verum, si lata fascia abdomen fulciatur, & uterus signa contractionis suae dederit, ille metus abest. Praeterea, si Medicus, vel perita obstetrix, lecto puerperae assideat primis illis horis, facile apparebit, si quid sinistri metuendum hic sit, & prompta poterit adhiberi medela; uti antea dictum fuit. Prudentia jubet, ut, primis illis horis, non deseratur puerpera; sed nullo modo requiritur, ut perpetuo strepitu vigilare cogatur. Vivida lux puerperis nocet; haec ergo sic moderanda est, ne oculos nimis feriat; sic tamen, ut assidens lecto distinguere possit, an facies subito pallescat, aut collabatur; an anxia fieri incipiat; pulsus autem, & respiratio, facile docebunt peritum, an vires vitales collabi incipiant. Leni cardiaco, sed grato, adductione fasciae latae, qua abdomen fulcitur, instans animi deliquium tolli poterit, uti saepius expertus fui.

Cum autem pudendorum labia in partu, multum passa fuerint, praecipue in primiparis, & si caput infantis fuerit majoris molis, aut diutius in exitu vulvae haeserit, fotu anodyno blando illa fovere convenit. Ex oleo amygdalarum, vitellis & albumine ovorum, simul mistis, supra cineres calidos, mollius cataplasma parabat *Mauriceau* (n), quod linteo illitum applicabat vulvae, & renovabat post tres vel quatuor horas, si opus foret: dein fovebat, primis quinque, vel sex, a partu diebus, bis vel ter de die decocto, ex hordeo, feminibus lini, emollientibusve aliis herbis, parato; simulque a grumoso sanguine, & aliis fordibus, depurabat: alii tepido lacte foveant: apud quosdam cerevisia calida, admisto butyro, in usu est. Si labia vulvae tumuerint hydropicae, uti quandoque contingit, discutientia remedia his addi poterunt, uti *flores sambuci, chamaemeli, salvia, &c.*

§. 1325. **N**imio lochiorum fluxu vexatur, a nimia fluiditate, agitatione sanguinis, vel ut plurimum à retentis (1322) in utero, ejus contractionem impredientibus.

Nimia dicuntur lochia, quando quantitatem solitam excedunt; hinc, ut quid certi de hac re statui possiet, deberet cognosci illa copia, quae naturaliter

(n) *Malad. des femm. accouch. Tom. I. Liv. 3. Chap. 2. pag. 374.*

liter exire solet; quod non adeo facile est; cum linteis excipi lochia, vel lectum his conspurcari, novit tantum Medicus, & hinc quantitatem conjectura tantum assequi possit. Unde etiam de lochiorum quantitate debita apud omnes fere autores, qui de arte obstetricia scripserunt, silentium invenitur; sed tantum de nimis, vel de suppressis, lochiis dicunt. *Hippocrates* (o) quidem (uti alia occasione ad §. 1284. memini, ubi de quantitate fluoris menstrui agebatur) dixit: *Prodeunt autem lochia sanæ mulieri satis abunde, primum Atticæ heminae & dimidiæ mensura, aut paulo copiosiora, deinde ad ejus rationem pauciora, quoad desinant*: similia his alio in loco habentur (p); ubi eadem mensura describitur; sed additur, quod quandoque paulo plus, quandoque paulo minus, prodeat. Videtur autem Hemina Attica cum dimidia assignari tantum illi sanguinis copiae, quae primo impetu, postquam soluta fuit placenta, exit, & quaquaversum dispergitur, *non secus ac aqua in mensam effusa* (q): sanguis enim, qui postea exit, difficilius quoad quantitatem determinari poterit, cum fomenta, cataplasmata, &c, quae solent vulvae applicari post partum, hoc conspurcentur.

Præterea observatur ingens diversitas in variis puerperis non tantum, sed etiam in eadem foemina in diversis puerperiis. Antea monitum fuit, validas, & quotidiano labore duratas, mulieres parcum habere fluorem menstruum, & lochia pariter minori in his copia prodire: contrarium obtinet in illis, quae, opipare viventes, inertis languent otio. Cum autem uterus, dum distenditur in graviditate, sensim magis dilatata vasa acquirat, uti antea dictum fuit, eo largiora lochia expectanda erunt, quo magis distentus fuit uterus; & haec est ratio, quare in eadem muliere, diversis puerperiis, lochiorum quantitas varia esse possit. Notavit in *Aphorismis*, quos tanquam corollaria ex propriis scriptis collegit *Mauriceau* (r), puerperas, quae magnos infantes pepererunt, statim post partum validam plerumque haemorrhagiam pati; quia communiter in tali casu major esse solet placenta, & ampliora habere vasa, quibus uteri vasa, similiter aucta, respondent.

Credidit *Galenus* (s), *foetum in se meliorem, qua nutriatur, sanguinis portionem trahere, deteriore relinqueret; quae causa est praegnantibus cacochymiae, quam natura post partum evacuat*. Et paulo post subjungit, quod ideo *Lochiam, seu puerperii purgationem, Medici nominaverint, non simpliciter evacuationem*. Quamvis autem per illa, quae successive postea de utero fluunt, depuretur uterus; uti postea dicitur; tamen ille sanguis, qui statim post separatam placentam copiosus effluit, purus est, non vero sanguinis purgamentum relictum, postquam melior pars in nutrimentum foetus absorpta fuit. Optime hoc notavit *Hippocrates* (t), ubi de lochiis agit: *Prodeunt autem, velut sanguis e victima, si sana sit mulier (ut diximus), & sana futura sit, cito-*
que

(o) De Mulier. Morbis Lib. I. Cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.

(p) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 314. 315. (q) Ibidem.

(r) Aphor. 58. Tom. I. pag. 536. (s) Commentar. in text. XX. Hippoc. Epidem. Lib. 2. Charter. Tom. IX. pag. 141. (t) De Mulier.

Morb. Lib. I. Cap. 71. Charter. Tom. VII. pag. 771.

que concreſcunt, & expurgantur. Eadem habet alio in loco (u); dein addit ſequentia: Si vero ſana non ſit mulier, neque ſana futura, purgatio tum parcior, tum ſpecie deterior, prodiſt; neque cito concreſcit. Cacoehymiae hoc eſt indicium; effluit enim talis ſanguis omni dote, qualis antea per vaſa gravidæ fluxit; adeoque ſanus erit, ſi ſana fuerit. Hoc autem quam maxime notandum eſt, ut rite intelligatur, quid lochia ſint ſtatim poſt puerperium, & quomodo poſtea mutantur, licet idem nomen maneat.

Nimia lochiorum quantitas imprimis conſideratur illo tempore, quod proxime partum ſequitur: tunc enim maximum inde metuitur periculum: naturaliter enim paucis poſt partum horis lochia jam minus rubent, & illa rubedo ſenſim magis magisque minuitur, ita ut color ruber tertio, quarto, quinto, die penitus abſit (w). Uterus enim, ſenſim magis magisque contractus, vaſorum ſuorum capacitatem minuit. Unde lochiorum nimius fluxus cognoscitur imprimis inde, ſi nimio cum impetu ſanguis erumpat ſtatim poſt partum, ita ut palleat ſubito facies, obſcurentur oculi, tinniant aures, animo linqui incipiat: deinde, ſi moderatori quidem copia effluat ſanguis in initio, ſed diutius ſolito pergat exire, neque, poſt aliquot horas, color minui incipiat.

Nimia agitatio ſanguinis per labores toleratos, metum, alioſve animi affectus, in cauſa eſſe poſſunt; unde utilitas opiatorum patet, per quæ talis agitatio feliciter ſedatur. Huc etiam refertur nimia fluiditas ſanguinis, per quam fit, ut etiam, contractis jam utcumque vaſis, ſanguis exire pergat. Sed notum eſt, ſanis ac robuſtis hominibus ſanguinem denſum, & ſolidum, eſſe, citoque concreſcere, dum vaſis exit.

Verum talis ſanguinis conditio ſupponit vaſa firma & robuſta; cum econtra tenuis & fluidior ſanguis adſit, quando vaſa debilia minus agunt in ſanguinem contentum. Unde & præſentis ſanitatis, & futuræ, in puerpera ſignum dedit, ſi poſt partum effuſus ſanguis cito concreſcat.

In flaccidis autem illis & mollibus corporibus, uterus jam vacuus debilius & lentius ſe contrahit; unde nimius lochiorum fluxus ſequitur. Hoc videtur indicaffe Hippocrates (x), dum dixit: *Quod ſi mulier a partu paulo amplius, quam par ſit, purgata fuerit (id enim etiam contingit, ſi uteri lato ore fuerint, ut ex venis ad uterum tendentibus quaedam ex violento foetus egreſſu perruptæ fuerint), &c.* Sed latum orificium uteri ſi maneat, deſignat, uterum ſe non ſatis contrahere, adeoque vaſa diutius patula manere. Vaſa autem uteri laedi quandoque ex violento & ſubito foetus exitu, facile patet; uti etiam ex violenta placentæ educatione, vel quando fortiter haerens utero rudi manu ſeparatur, ſicque ipſa ſubſtantia uteri laceratur, uti antea dictum fuit. Omnium autem frequentiffime nimius lochiorum fluxus fit a retentis in utero: tunc enim uteri contractio impeditur, & ſimul perpetua irritatio in contractionem adest; præcipue; ſi retenta hæc pro parte
in

(u) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 315.
l'art des accouchem. pag. 134. Brudenell Exton pag. 409.
lier. Morb. Lib. I. Cap. 43. Charter. Tom. VII. pag. 754.

(w) Levret
(x) De Mu-

in orificium uteri protrudantur, neque tamen per illud transprimantur. Quandoque observatur, post primam sanguinis effusionem a partu, os uteri constringi, sanguinemque in utero effluentem in grumum concrefcere, qui brevi totum uteri cavum implet, & tunc parum, vel nihil fere, sanguinis effluit. Postquam autem grumus talis exprimitur, copia denuo sanguinis exit; quia nondum fatis contracta fuerunt vasa. Hoc aliquando repetitis vicibus fit; sed, utero se magis contrahente, grumi mole minores exeunt, & tandem lochia moderata tantum copia fluunt.

Multa autem mala sequi solent magnam talem sanguinis jacturam; praecipue, si debiles & tenerae ex sua natura fuerint puerperae. Cachexiam, Cacochymiam, Leucophlegmatiam, Hydropem, ex largis haemorrhagiis sequi, antea demonstratum fuit. Similia notavit *Hippocrates* (y) de lochiis nimis: *Eam levis febris, & rigor prehendit, calorque toto corpore; nonnunquam etiam horror, & cibi fastidium, & omnino execrabitur, & tenuis erit, & debilis, & pallida, & tumida; & cibos averfatur; si quid vero edat, aut bibat, non coquitur.* Antea jam saepius dictum fuit, requiri copiam boni sanguinis, ut ex crudis ingestis fiant humores humani, ex quibus perdita restitui possint: unde patet, omnia degenerare in corpore post profusam, & subitam, boni sanguinis jacturam.

Cum autem, primo puerperii tempore, tantum saepe periculum a copioso sanguinis effluxu metuendum sit, & tot mala quandoque sequantur, forte crederetur, idem timendum esse a diuturniore lochiorum fluxu; licet parviori copia. Verum considerandum est, anceps illud periculum adesse, quia subito sanguinis fluxu simul ac semel vasa collabuntur, & vix ullus sanguis arteriosus ad cerebrum aut cerebellum venit, nec datur tempus, ut vasa se contrahant, & minuta licet humorum copia, tamen plena maneat, sicque circuitus sanguinis persistet non turbatus. Robustus etiam homo, binis sanguinis libris per venae sectionem simul & semel emissis, in animi deliquium cadet; quod nullo modo fiet, si quotidie tres unciae sanguinis detrahantur per octiduum. Praeterea longiori tali mora datur medelae locus, cum ex profusa haemorrhagia post partum subita quandoque mors sequatur.

Quanto autem tempore lochiorum fluxus persistere debeat, non adeo conveniunt autores. Pro vario sexu infantis geniti lochiorum fluxus durationem determinavit *Hippocrates* (z); sic; *Nam & purgatio a partu fit mulieribus ut plurimum, in puella quidem concepta, duobus & quadraginta diebus, eaque, ut maxime diuturna, ita perfecta est. Extra tamen periculum fuerit, si etiam quinque & viginti diebus purgetur. In masculo vero purgatio diebus triginta contingit, sicque haec longissima, & perfecta est; extra tamen periculum fuerit, si diebus viginti purgetur. Postremo vero tempore, quam paucissima purgatio procedit. Si autem legantur reliqua, quae in eodem loco habentur, manifeste patet, Hippocratem, non ex observatis determinasse lochiorum terminum, sed ex illa hypothese, quod tot dies deberent tribui lochiis, quot numerantur a primo con-*

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 43. Charter. Tom. VII. pag. 754. (z) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V. pag. 314.

conceptu ad perfectam embryonis conformationem usque, dum nempe membrorum distinctio appareret. Placuit autem *Hippocrati*, quadraginta duos dies determinare pro foemineo, triginta pro masculino, sexu, ut haec conformatio absolvatur. Quanam tamen fuerit ratio, non liquet. *Duretus* (a) credit, tot dies debere impendi lochiis, quot per novem mensium spatium impensi fuissent menstruis, si gravida non fuisset mulier. *Nam quae sunt biduo menstruales, ut sunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis; quae tribus, viginti septem; quae quatrinduo, triginta sex; at menstruales quinque dierum, fere sunt puerperiales ad quadragesimum quintum diem a partu.* Erat autem in illa opinione, lochiorum purgamenta esse reliquias emortuas menstruorum, in venis majoribus, & circa uteros, stabulantium, quas per graviditatem incorruptas servavit amplificatio caloris nativi a foetu concepto; adeoque expurgandas esse.

Ast facile patet, haec omnia ex praeconcepta opinione, non ex fidelibus observatis, deducta esse. Uterus graviditatis tempore extenditur, ejusque vasa dilatantur: post partum omnia ad pristinam molem, & amplitudinem, debent redire; adeoque & vasa contrahi, ut minus sanguinis admittant, & emittant. Huic autem scopo fluxus lochiorum servit, ut nempe vasa uteri sic depleta contrahi possint. Quo ergo robustiora vasa erunt, quo minori impetu vasa uterina urgebuntur, eo brevior erit lochiorum fluxus. Unde puerperis, quae proli suae ubera praebent, lochiorum copia, & diurnitas, minuuntur: ob eandem causam in robustis, & valido labore duratis, mulieribus lochia parce fluunt; & contra, in laxis & debilibus copiose ac diu. Unde *Mauriceau* (b) statuit, nullam hic certam regulam obtinere, nullam diversitatem inveniri pro vario sexu infantis, sed plerumque quindecim, vel viginti, dierum spatio lochia finiri. Idem suis observatis confirmat *Levret* (c), & optime monet, post febrim lacteam, antequam solitus menstruorum fluxus redeat, frequenter contingere, ut sanguis denuo prodeat subinde, sed absque ulla noxa. Credit autem, hoc plerumque fieri in illis mulieribus, quae malae temperiei sunt, vel si fluor menstruus irregulari periodo illis redire soleat. Tamen idem observavi in sanissimis puerperis, & quae semper regulariter menstruatae fuerant. Nec mirum hoc videbitur, si consideremus, vasa uteri, circa graviditatis tempus ultimum, valde distenta fuisse, & licet postea contracta fuerint, tamen non statim pristinam firmitatem penitus recuperare, sed per aliquod tempus adhuc facile cedere humoribus impulsis; hinc, a leviori etiam causa, extrema vasorum uterinorum dilatata sanguinem emittunt. Unde, quando puerpera prolem non lactat, detumescantibus mammis, sanguineus lochiorum fluxus redit per aliquot saepe dies. Ob eandem rationem, menstruus fluor, post puerperium absolutum sequens, solet esse copiosior.

(a) In Coac. Hippoc. tractat. 3. N° 4. pag. 444. 445.
des Femm. gross. Liv. 3. chap. 9. pag. 414.
pag. 135.

(b) Traité des malad.
(c) L'art des accouchem.

§. 1326. **S**i à retentis, haec educenda (1323.)

De hac re jam antea dictum fuit, quatenus nempe a sanguine grumoso, foetu alio, secundinis restantibus, lochiorum fluxus immoderatus sequitur.

Non incongruum videtur hic quaedam dicere de *Mola*, quatenus & haec inter illa numerari solet, quae retenta in utero noxam inferre possunt. Notum est, miras de *Mola* fabulas narrari a mulierculis; quod nempe *Molae* tales variorum animalium figuras habuerint non tantum, sed etiam animalem motum monstraverint, volando, currendo, latebras quaerendo, &c.; quod *Molae* tales conatae fuerint celeriter redire in uterum, unde expulsae mox fuerant; quod nisi impediretur, ab hoc monstro immineret miserae puerperae certa pernicies: imo vidi, dum de *Mola* quid muscitaret garrula & imperita obstetrix, mulieres, quae opem laturae parturienti aderant, aufugisse omnes, dum singulae metuebant, ne monstrum illud apud illas latebras quaereret. Numerosae tales historiola habentur, quas recensere pudeat.

Si uterus intumesceret, ut in gravidis fieri solet, neque tamen foetus humanus in utero contineretur, tunc *falsum conceptum*, vel & graviditatem spuriam, vocabant auctores, qui de arte obstetricia scripserunt. Unde hydrops uteri, & tympanites, dum aëre elastico concluso distenditur hoc viscus, inter falsos conceptus numerantur (*d*): sed imprimis hoc nomen dabatur massis solidioribus, carneis quasi, quae post graviditatis signa prodibant de utero; & plerumque irregularis formae esse solent: hae proprie vocabantur *Molae*.

Satis communis opinio fuit, a gravissimis auctoribus probata, ex congressu utriusque sexus, loco foetus humani, produci quandoque deformem talem massam, quae omnino a naturali conceptu degenerat. *Hippocrates* (*e*) sic descripsit: *At molae conceptus haec causa est. Quum copiosi menses extiterint, & paucum ac morbosum semen conceperint, tum minime genuinus conceptus gignitur; tum venter, tanquam utero gerentis, impletur, nihil autem in ventre moveatur, neque in mammis lac generatur; pectus vero turgescit. Haec igitur biennium, saepe etiam triennium, sic affecta est. Et siquidem una caro nascatur, mulier perit (neque enim superesse potest); sin vero multae, copiosus ei sanguis, & carnosus, per pudendum erumpit. Quod si id moderate fiat, servatur; alioqui profluvio correpta perit. Atque ea quidem est hujus morbi conditio. Discernere autem oportet plenitudine, quodque in ventre non moveatur. Eadem habet alio in loco (*f*), nisi quod ibi legatur; neque lac in mammis generatur; ipsi tamen mammae turgent; dum in priori textu pectus turgere dixit. Haec ergo signa molae erant *Hippocrati*, si abdomen intumesceret, nec tamen suo tempore per-*

(*d*) Levret l'art des accouchem. pag. 184: (*e*) De Mulier. morb. Lib. I. Cap. 70. Character. Tom. VII. pag. 770. (*f*) De Infocundis Cap. XVI. Ibid. pag. 855.

perciperetur motus foetus, & simul mammae turgerent, nec lac tamen generaretur in illis. Futurum enim recens nato homini alimentum provida natura jam parat graviditatis tempore: ubi mola vero geritur, illud inutile foret, cum in utero informis massa haereat, non foetus humanus.

Sed etiam apparet, quod varii tumores, in ipsa uteri substantia enati, vocatae fuerint molae. Aëtius (g) enim sic descripsit: *Quae mola vocatur, affectus quidam uteri est, ad scirrhum tendens, interdum post inflammationem praecedentem eveniens, interdum post locale ulcus, cui caro superexcrevit; a motus autem gravitate & difficultate, molae nomen assumsi. Affectum tumor immitis consequitur, cum hypochondriorum retractione, gracilitate, decoloratione, appetendique dejectione: ac primo conceptionis opinio suboritur, &c.* ubi manifesto vitia in uteri substantia nata molas vocat. Paulo post tamen addit sequentia: *Tradunt nonnulli, in quibusdam mulieribus carunculas ad juglandis magnitudinem per pudendum excerni solitas, interdum singulis mensibus, interdum bimestres, & trimestres. Hanc aegritudinem alii tanquam insanabilem penitus reliquerunt, alii inchoantem tantum curari posse confidunt.* Satis verosimile videtur, abortum hic notari: postquam autem varia descripsit fomenta, balnea, pessaria, &c., partim emollientia, partim stimulantia, dicit: *Quibus peractis, frequentissime plurima atri & grumescens sanguinis copia exit, & morbus dissolvitur.* Philosophus vero, detentis, inquit, uxoris amici menstruis, primo eam concepisse arbitrabar, postea, exaucto magis tumore, hydropem suspicari coepi, quum totum corpus tumesceri cernerem: at tandem, ubi id esse morbi genus deprehendi, quod alii plinbium, alii molam, appellant, rutam & anethum in vino antiquo odorato decoxi, atque inde herbis abjectis vinum calidum propinavi, prope aquae loco hujusmodi offerens; statimque mulier, excreta cruoris copia, salutem adeptam est. Certe nec scirrhus uteri, nec ulcus, profusa haemorrhagia curantur; quae potius mali ominis est; cum designet, ab acri ichore jam erodi vasa, adeoque omnia mala metui potius, quam salutem sperari, posse.

Multa observata evincunt, abortus saepius pro molis habitos fuisse. Ipse Mauriceau (h), licet semini corrupto utriusque sexus molarum originem ascribat, illasque a falso conceptu distinguat, fatetur tamen, quod multiplici experimento invenerit, falsos illos sic dictos conceptus fuisse veros conceptus primis ab impraegnatione diebus; adeoque tantum esse parvas placentulas, quarum membranae sanguine coagulato infarctae sint; quae, aquis contentis jam vacuae, ab uteri contractione pressae, acquirunt figuram cavi ipsius uteri. Foetus autem non invenitur, quia vita orbis ob nimiam teneritudinem diffluxit, vel aquis ruptis informis mucii specie elapsus fuit. Notum enim est, minimos Embryones, nisi in liquido suspensi haereant, collabi, & omnem formam amittere.

Ex his ergo patet, molas non esse natas ex corrupto semine, cum fateatur (i), molas, & falsos conceptus, longiori tantum in utero mora a se invicem dif-

(g) Lib. XVI. Cap. 82. pag. 161.
Liv. I. chapit. X. pag. 109. & seq.

(h) Traité des Malad. des femm. gross.
(i) Ibidem pag. 111.

differre. Si enim relictæ illæ placentulæ secundo vel tertio mense prodeant, tunc vocat *falsos conceptus*; si vero diutius in utero manserint, & augeantur, tunc vult, *molæ* esse appellandas. Accuratus (k) dicitur, abortum duplici modo ejici: ovi, vel molæ, specie: *Aliquando membranaceam vesicam refert, majorem, minoremve, prout longius breviusve fuit post imprægnationem intervallum, & ovo subventaneo non dissimilem, nisi quod extrinsecus obsessa sit rudimento placentulæ. Hoc rudimentum leviter sanguine suffusum apparet, qui facile inde abluitur, dummodo in aqua frigida molliter concutiatur, & si aliquando frustulum coagulati cruoris alicubi tenacius hæserit, id nullo negotio ope tenaculi plerumque amoveri se patitur. Est perfecte illud, quod Mauriceau vocavit falsum conceptum.*

Ubi autem abortus forma *Molæ* prodit (l), tunc *massam repræsentat sanguinis rubri, valde compactam, quæ nullo artificio, mihi hætenus cognito, solvi potest.* Constat autem hæc massa ex segmentis irregularibus, arcte ad se invicem appressis: trunculos placentulæ ovi intra suam substantiam adeo tenet, ut hinc inde unicus extricari possit, sed semper plus minusve dilaceratus; tota vero placentula nunquam expediri potest. Talis mola ergo est conceptus naturalis; sed ab effuso & coagulato sanguine ovum humanum ita cingitur, & contractione uteri ita comprimitur, ut radices placentulæ intricentur penitus, & facile rumpi possint membranæ, aquæ una cum minuto embryone effundi, vel relictus si fuerit, sic comprimi, ut non amplius distingui possit. Non enim massæ ambientis ovum ubique eadem crassities, sed versus placentulæ limbum multo tenuior; unde in illa parte, minus nempe resiliens, membranæ facile rumpi poterunt. Ubi autem talis mola prudenter dissectatur dextera manu, in amnio multum intropresso foetus invenitur. *Habeo talem molam, in qua primo adspectu embryonem invenire non poteram, tandem obvium; exiguus scilicet, grano hordei vix major, abscondebatur inter inæqualitates amnii irregulariter intropressi: sed & alterum habeo, qui ovo suo, licet molæ, satis proportionatus, priorem pollicis articulum longitudine æquet torosus (m).*

Aliquando contingit, ut cruor coagulatus, ovo cohaerens, non ambiat totam ejus superficiem; unde in quodam loco talis molæ membrana tenuis fere pellucida apparet, per quam contentus Embryo, liquori amnii innatans, manifeste conspicitur. Talis mola describitur apud *Denys* (n): continebat autem hæc membranula duo circiter cochlearia liquidi; quod comparat liquori pericardii: Embryo albicans binos digitos æquabat longitudine. Multos vidi Embryones, in propriis membranis contentos, quosdam servavi, & manifeste observavi, si parvi admodum fuerint, quod tunc tota externa ovi superficies hirta appareat, fibrillis ramosis emissis: in majoribus jam aliqua pars membranæ ambientis caret his fibrillis & pellucida est. Cum jam Embryo ille duos digiti articulos æquaret, aliqua pars ovi his fibrillis carebat; cui ergo

(k) Noortwyk de utero gravido pag. 119.

(l) Ibid. pag. 120.

(m) Ibid. pag. 121.

(n) Over het ampt der Vroedmeesters en Vroedvrouwen. 8^e. hoofdstuck. pag. 170. 171.

ergo concretus sanguis minus haerere debebat; & in reliqua ovi parte fibrillis intricatus haesit pertinaciter. Hinc licet tota illa mola referret carneam solidam massam, in parte inferiori apparebat pellucida membrana, dimidium solidum fere aequans magnitudine. Videtur autem haec pars membranacea fuisse pars inferior ovi, uteri orificio proxima, uti ex descriptione patet.

Validam admodum haemorrhagiam passa fuit haec mulier, & acres simul partus dolores; unde mirum non est, cruorem intricatum fibrillis, membranam ovi externam cingentibus, contractione valida uteri inter partus dolores, mutatam fuisse in massam talem, quasi carneam, densam, in superiori parte crassiorem & latiore, in parte inferiori tenuiorem & angustiore; ita ut cor humanum fere referret figura, cujus apex tenuis, membranaceus, & pellucidus, foret.

Credebat autem *Denys* (o), a priori partu placentae partem mansisse utero affixam, quae in molem excreverat, cui postea, impraegnata muliere, ovum cum embryo contento adcreverat. Sed ex modo dictis facile apparet, quomodo talis mola produci potuerit, absque eo, quod placentae pars a priori partu residua supponatur.

Simul etiam intelligitur, quare saepius in talibus molis nullus Embryo reperitur. Pars enim illa tenuis membranacea, vel nullo, vel paucio saltem, tecta cruore, contracto dolorum tempore utero, facile rumpitur, elabitur tener embryo, una cum sanguine copioso, vel si manserit per chordam umbilicalem affixus ovo, aquis, quibus defendebatur a pressione, elapsis, comprimitur a contracto utero sic, ut quasi dispareat; imprimis, si vacuum jam aquis ovum ingrediatur sanguis: notum enim est, haemorrhagiam uterinam comitari molae exclusionem. Nemo, nisi hoc tentaverit, novit, quam difficile sit extricare parvulum embryonem ex tali massa densati cruoris: simul toties contingit, ut frustra quaeratur, cum ruptis membranis jam elapsus fuerit. His diebus trihorii spatium mihi opus fuit ut detegerem embryonem in tali mola, octava post conceptum septimana expulsa. Obstetricibus deficit dexteritas; Medicis in numerosa praxi versantibus tempus, & quandoque patientia, haec investigandi. Unde mirum non est, molam habitam fuisse pro massa informi, & pro falso conceptu, dum nihil organiciprehendebatur. Verum ex dictis patet, fuisse veros & naturales conceptus, sed a sanguine circumambiente, ac uteri contractione, miris modis mutatos, & abortiendo expulsos.

Hinc apparet, quid censendum sit de signis molae, sive falsi conceptus, quibus a vero distingui possit? Recensuerunt haec autores plures, qui de re obstetricia scripserunt; uti & *Lamzweerde* (p), qui ex instituto de molis scripsit. Omnes fere fatentur, *molae signa diagnostica cum signis verae impraegnationis fere coincidere*; reliqua vero, quae enarrantur, indicia sunt talia, *ut ad minimum aequivoca sint* (q). Pulchre autem explicat idem egregius auctor, quo-

(o) Over het ampt der Vroedmeesters en Vroedvrouwen. 8^e. hoofdstuck pag. 171.

(p) Histor. natur. Molar. uteri Cap. XVI. pag. 148.

(q) Levret l'art

des accouchem. pag. 180.

quomodo abortus, vel ejus reliquiae, in molam mutantur, & hinc non adeo prudenter concludunt quidam, falsum fuisse conceptum, non autem veram impraegnationem (r).

Certe *Ruischius* (s), adeo oculatus in his, dum, ex mandato magistratus, omnes populosissima in urbe Amstelaedamensi degentes obstetrices examinabat, ut illarum ignorantiam emendaret, sollicitè in molarum historiam inquisivit, plures ipsi allatas examinavit accurate, tandemque conclusit; *Verosimile admodum esse, Molas ita decantatas nil aliud esse, quam ejusmodi carnosas uteri excrescentias, aut placentulas retentas, & ab utero, uti supra innui, compressas; neutiquam vero ex mala conceptione ortas.* Excrescentiae tales carnosae, ex ipsa uteri substantia enatae, vera sarcomata, toties pro molis habita fuerunt. *Sarcomata, inquam, quia praeter carnem in illis nihil deprehendi: ejusmodi excrescentias uterinas, per pedunculum utero adhaerentes, observavi in ipso utero, dum mulieres in partus doloribus essent, & excretarum Iconem exhibeo. Illud vero neutiquam mirandum, quandoquidem in ipso etiam stomacho, & vesica urinaria, ejusmodi corpuscula excrescere observavi.* Si jam conferantur illa, quae *Celeberrimus Levret* (t) de his scripsit, ubi simul indicat pulchram methodum haec mala curandi per ligaturam; uti & illa, quae ab eodem auctore conscripta alibi (u) habentur; patebit, sarcomata illa uterina frequentius occurrere, quam olim credebatur, simulque saepius pro molis descripta fuisse, etiam a peritis viris. Licet autem perita manu plerumque indigeant tales tumores, ut tollantur, tamen contingit, ut aliquando sponte separentur, & excidant; cujus rei plures observationes ibi habentur. Admodum verosimile videtur, illam molam, quae describitur & delineatur (w) in *Actis Parisinis*, fuisse de genere sarcomatum, sive polyporum, uterinorum. Historia hujus molae ab Academia Montepessulana missa fuit. In figuris hujus molae manifeste apparet pedunculus, a quo pependit tota tumoris massa; & si conferatur historia cum illis, quae in *Academia Regia Chirurgica* habentur (x), videtur vix ullum superesse dubium.

Praeterea notandum est, si duorum triumve mensium embryo elapsus fuerit, ruptis membranis, & secundinae manserint, uti toties fit, cum quandoque adeo exigua uteri apertura sit, ut hae absque violenta dilatatione educi nequeant, tunc mira quandoque fit secundinarum degeneratio. Optime notavit *Celeberrimus de Gorter* (y), si parvulus embryo moriatur, non statim omnem vitalem influxum cessare in placenta, quae ab utero sanguinem recipit: adeoque si illa pergat crescere, dein post aliquod tempus ab utero separetur, & expellatur, prodire informem massam, quae mola vocatur. Cum autem in minoribus Embryonibus placentae moles major sit proportiona-

(r) Levret l'art des accouchem. pag. 62. 63.

(s) Observat. Anatom. Chirurgic. observat. 28. 29. pag. 25 & seq. & observ. 58 pag. 54.

(t) Observat. sur la cure radic. de plusieurs Polypes de la matrice &c.

(u) Mémoir. de l'Académie de Chirurg. Tom. 3. pag. 518 & seq.

(w) Académ. Royal. des sciences l'an 1735 Mem. 770. 778.

(x) Loco modo citato.

(y) Van de Sluytband der kraemvrouwen pag. 41.

liter, quam in foetu maturo, ideo illam comparavit foliis feminalibus plantarum, quae & mole majora sunt, & tam diu parant nutrimentum tenerae plantulae, donec propria quadra vivere possit; tunc enim haec, jam inutilia, arefacta decidunt: uti autem haec folia feminalia sine plantulae nascentis ope subsistere possunt, ita & placentam, embryo jam destructo, vivere posse, autumat. Observata *Ruyschii* confirmant, placentam diu manere in utero posse, & in hydatides degenerare (z); praeterea notat, *placentulas, ducrum, trium, quatuorve, mensium abortus, ita indurari, talemque adipisci formam, ut pro molis habeantur ab imperitis, modo diutius, quam par sit, aut per dies aliquot, in utero haereant.* Figuris tales sic dictas molas expressit; simulque notat, ab uteri compressione *carne musculoſa solidiores evadere.*

Sed & notat *Ruyschius (a)*, sanguinem coagulatum, in utero retentum, ab uteri compressione admodum durum reddi; *cui saepissime membranis analogum quid appensum invenitur, sicut, post venae sectionem in pede institutam, aquae innatare videmus.* Figuris pariter coagulati cruoris degenerantis massas expressit. Saepè in puerperii primis diebus tales massas ejectas vidi, quae spissiore, sed a minimo motu tremulam adhuc, gelatinam referunt; unde territae adstantes mulierculae jurabant, vixisse molam, & se hujus rei esse oculatas testes. Si autem coagulatus cruor diutius manserit in utero, densatur magis, tenuiora exprimuntur, & loturae carniū instar ex vagina prodit ichor, tenesmus dein sequitur, & exprimitur massa, cujus inferior pars in collo uteri haesit saepe per aliquot horas, & in apicem formatur, qui ibi minus pressus fuit, hinc cruorem magis refert nigricantem, & adhuc tremulum, dum reliqua massae pars per uteri compressionem magis solidata est, & minus profunde rubri coloris. Dum talis massa exit, arduum est, persuadere adstantibus, & puerperae, molam non esse, imo vivum animal. Confirmantur in illa opinione, quod puerpera insigne levamen sentiat, dum uterus liberatur a mole, qua gravabatur. Hinc facile patet, quid sentiendum sit, de omnibus illis historiis, quae circumferuntur, de puerperis, quae & foetum maturum pepererunt, & postea molam.

Cum ergo ex modo dictis constat, abortus, secundinarum degeneres reliquias, sanguinem coagulatum, sarcomata uteri, toties pro molis habita fuisse, an operae pretium erit, fingere degener ex semine & menstruo corruptis monstrum? Certe nullam molae historiam novi (& legi plures), quae non commode poterat explicari ex causis modo recensitis. An bona est distinctio, quam *Lamzweerde (b)* dedit; *Mola duplex est; una generationis, de qua hic agitur; altera nutritionis.* Fatetur, in utero virginum ex materia nutritionis tumores carnosos nasci posse, & has *molae nutritionis* vocandas voluit; sed de *molae generationis* sequens conclusio apud illum legitur (c); *Molarum materia conceptionis & formationis est genitura morboſa, sive semen utriusque sexus*

(z) Observat. Anatom. Chirurg. N° 28. pag. 26.

(a) Ibid. observat. 29.

pag. 28.

(b) Histor. molar. uteri Cap. I. pag. 13.

(c) In fine

capit. X. pag. 104.

certis particulis destitutum, in uteri aream effusum: materia nutritionis est sanguis menstruus affluens. Unde statuit, ad generationis molam coitum absolute requiri. In eadem sententia fuit & Fernelius (d); cujus haec est definitio: Mola tumor est carnosus, non in substantia, sed in uteri capacitate, genitus: hinc excludit molas, quas nutritionis dixit Lamzweerde; sed pariter ad Molae generationem concubitum requiri statuit, dicens: Molae causa est viri semen, idque aut corruptum, aut quovis modo invalidum; quod alimentum quidem trahere, nihil vero conformare, potest (e).

Certum est, omnes illas molas vocatas, quae embryonem humanum continent, & illas, quae relictæ placentulae degeneratione fiunt, absque concubitu nasci non posse. Sarcomata autem uteri, & ex concreto sanguine natas massas, absque ullo concubitu nasci posse, aequè certum est. Cum autem & haec sub generali molarum nomine comprehendi soleant, patet, magna cum prudentia molae nomen usurpandum esse, ne temere illibatae pudicitiae virginibus, & castis viduabus, incontinentiae inuratur nota. Testatur Ruyschius (f), ejusmodi molas a virginibus (aut saltem de quibus nulla alia erat suspicio) fuisse exclusas. Figuram autem exhibet talis molae, quae collo angustiori refert sarcoma, sive polypum, uterinum. Praeterea observavit, vetulas, viris non utentes, aliquando in lucem exposuisse tales molas. Circa illud tempus vitae, quo menstrua cessare incipiunt, in junioribus admodum raro, molas nasci, propriis ex observatis affirmat Levret (g). Idem & alii testantur (h).

Minus proprie vocaverunt *Molas*, dum uteri, aut vicinarum partium, mira degeneratio tumores magnos produxerat. Sic Lamzweerde (i) in senioris virginis cadavere, quae per viginti & plures annos tumidum gestavit abdomen, totum uterum invenit scirrhosum, cartilagineum, qui cultro vix cederet, octodecim libras pendentem: in puellae undecim annorum cadavere invenit tumorem quindecim librarum, qui ex parvo pedunculo pendeat affixus testiculo. Utrumque hunc tumorem ad molas retulit. Sic & Paraeus uterum scirrhosum, durissimum, qui a cadavere exemptus ultra novem libras ponderabat, statuit, *in initio molam fuisse, quae temporis successu in scirrhosum corpus, una cum uteri propria substantia, degenerasset (k)*. Imo jam apud Moschionem (l), dum de mola agit, leguntur sequentia: *Duritia matricis est, quae ex praecedente fervore fit, per quam venter totus extensus est ita, ut videatur gravida. Quandoque aliquid etiam in matrice generatur, copiosior caro augetur, & immisso digito, obstetrix in orificio, vel collo, invenit illud ipsum. Quandoque tota matrix talem morbum patitur, ita ut totus venter lapidea duritie increseat, & reliquum corpus cum malo colore & fastidio detineatur.*

Ex

(d) Patholog. Lib. VI. Cap. XV. pag. 194.

(e) Ibid. pag. 195.

(f) Observat. Anatomic. Chirurg. N° 58 pag. 54.

(g) l'Art des Accouch. pag. 187.

(h) Brudenell Exton sect. VIII. pag. 127.

(i) Histor. natur. Molar. uteri Cap. 2. pag. 14 15

(k) Spach. Gynaec. p. g. 424.

(l) Ibid. pag. 7.

(l) Ibid. pag. 16. & Harmon. Gynaec. part. prior. Cap. VII. pag. 7.

Ex his patet, diversa corporis mala ab auctoribus sub molae nomine describi. Simulque ex modo dictis apparet, quid de mola sentiendum sit.

§. 1327. **S**i ab affectu animi, sanguine nimis fluido, nimis agitato, concurrendum ad hordeata, gelatinas, emulsiones, opiata, adstringentia.

Si animi affectus validi nexum placentae cum utero solvere possint, & periculofam haemorrhagiam producere, quanto magis illud metuendum erit, dum post partum vasa adhuc hiant, vel tam parum contracta sunt, ut a leviori quavis causa denuo dilatari possint. Videantur illa, quae de hac re ad §. 1306 dicta fuerunt. Omnes ergo animi motus cavendi sedulo sunt, ab omni cura rei domesticae arcendae sunt puerperae, nec lactus, nec tristis, adveniat nuncius, ne pacata serenae mentis tranquillitas turbetur ullo modo. Prudenti lege *Harlemi* (quae Hollandiae urbs est) cautum est, ne toto puerperii tempore quid fiat, quod necessariam puerperae quietem turbare possit. Signum affigitur januae domus, in qua decumbit puerpera, quo viso, non licet licitori, apparitori, vel alii cuicumque justitiae ministro, hanc domum ingredi. Tantam Respublica curam habendam voluit mulieris, quae patriae civem dedit. Optimi cives, a teneris jam assueti venerari foecundas matres, omnem strepitum a vicinia arcent sollicitate. Pulchrum certe, & imitatione dignum, exemplum.

A sanguine nimis fluido, nimis agitato, &c. Indicatio Medica facile patet: omnia, quae nimiam tenuitatem humorum emendare possunt, nimiumve motum compescere valent, tunc adhibenda. Verum imprimis hic attendendum ad illa, quae possunt efficere, ut uterus se contrahat, sicque hiantia vasa claudantur; &, cum syncope, imo subita mors, hic metuenda sit, cita medela requiritur. Antea dictum fuit, peritissimos in arte obstetricia magistros monuisse, ne placenta solvatur ab utero, antequam ille incipiat se contrahere, ut caveatur periculosa haemorrhagia. Tangendo abdomen puerperae, hoc distinguere norunt. Peritus obstetricans Chirurgus *Dussè* (*m*) indicavit methodum, per quam nimius lochiorum fluxus minui posset: applicabat utramque manum hypogastrio puerperae, & molliter premebat uterum, simul movendo manus per totum hypogastrium, nunc circuli in modum, nunc a dextris sinistrorsum, & contra, ab inferioribus sursum, & contra; sicque in omni directione leniter premere & movere conabatur uterum flaccidum, ut se contraheret magis. Hoc modo solebant prodire sanguinis grumi; qui tamen si majoris molis forent, & adeo replerent uterum, ut resisteret nimis molli illi pressioni, tunc manu prius educi debebant, de qua re ante dictum fuit. Scite addidit, pro more suo, orbis eruditi decus, *Fontanelle*, unicum posse culpam in hac methodo vitium, quod nempe, admodum simplex cum esset, omni fere mysterio careret.

Ob-

(*m*) Académ. des scienc. l'an 1724. hist. pag. 51.

Observavit *Mauriceau* (*n*), quandoque nimium lochiorum fluxum produci a crassioribus foecibus, graviditatis tempore in crassis intestinis accumulatis. Vocatus fuerat ad puerperam, cui, rudiori manu educta, placenta fecerat validam haemorrhagiam, quae adhuc pergebat per quinque, vel sex, dies. Quamvis autem aliquot clysmata emollientia applicata fuissent, nullae prodibant foeces; sed sola clysmata per anum exhibant: contra plurimum, qui aderant, opinionem acrius parum clysmata injici curavit, tali cum effectu, ut integram pelvim duris foecibus repleverit, statim detumuerit abdomen, antea inflatum ac dolens, & haemorrhagia cessaverit. Testatur autem, quod eadem methodus ipsi postea feliciter cesserit, ad minuendum nimium lochiorum fluxum; si nempe justa suspicio foret, copiam foecum induratarum haerere in crassis intestinis.

Si autem post haec nullo modo cessaret nimius lochiorum fluxus, remotis culcitris, straminibus, simplici linteo tantum tectis, imponebat puerperam; lumbis applicabat oxycratum frigidum; in hyeme tamen parum tepescens; portulacae succum propinabat, lumbos cingebat recenti *Polygono*; quod & *Centumnodia* dicitur. Juscula meraca, & gelatinas, parca copia dabat simul; sicque conservabat vitam minimam, ut daretur tempus vasorum contractioni. Pauculum vini rubri, aquae ferratae mistum, dabat pro potu.

Victum paulo incrassantem laudat *Sydenhamus* (*o*), & bis vel ter de die uncias sex potus, qui parabatur ex vini rubri & aquae plantaginis partibus aequalibus, ad tertias coctis, & dein saccharo edulcoratis. Sic dissipabatur in auras multum de fragranti spirituosa vini parte, & manebat austerum adstringens, quod vino rubro inest. Bonum effectum satis vidi, si unciam mediam tincturae *Cinamomi* in unciis sex aquae stillatitiae *melissae*, vel similis, diluerem, & cochlear talis mixturae omni bihorio exhiberem. Refocillat tale remedium, roborat, nec tamen motum sanguinis augendo nocet; aqua autem stillatitia *Cinamomi*, ejusque oleum, stimulum fragrantem aromaticum habent; sed roborans illud austerum, una cum *Cinamomi* fragrantia, in tinctura adest; quae ideo magis convenire videtur.

Caeterum de efficacia opiatorum, & adstringentium, in nimio lochiorum fluxu, videantur illa, quae ad §. 1307 dicta fuerunt.

§. 1328. **Q**uorum delectus docent signa morbi, temperiei, velocitatis.

Sic si a retentis grumis pergat nimius lochiorum fluxus, hi educendi sunt prudenter, uti dictum fuit; si a flaccida & inertii temperie hoc fiat, roborantia cardiaca locum habent.

Verum si ab utero non contrahente se ingens haemorrhagia contigerit,

(*n*) *Traité des Malad. des femm. gross. liv. 3. chap. 5. pag. 386. &c.*

(*o*) *Dissertat. Epistol. pag. 537.*

velox perniciēs metuenda est; adeoque efficacissima quaevis statim tentanda sunt; de quibus omnibus dictum fuit.

Sequitur jam, ut expendantur sollicitē illa mala, quae lochiorum retentionem sequi solent.

§. 1329. **D**um fluit ab uteri vasis restrictis in mammas pabulum serosum lacteum, febricula exoritur, qua orta, saepe lochia omnino retinentur; unde infinita & pessimae indolis symptomata; prout in hoc illudve viscus rapiuntur; hinc phrenitides, pleuritides, peripneumoniae, anginae, paraphrenitides, mammarum inflammationes, peior hepatis, ventriculi, omenti, mesenterii, lienis, renum, intestinorum, tum Dysenteria, Colica, Iliaca, Apoplexia, Paralysis, & multiplex sane mali species.

Antea ad §. 1325, ubi de nimio lochiorum fluxu dictum fuit, constitit, quantitatem lochiorum multum variare, neque certam copiam determinari posse: idem & locum habet de tempore, quo durat lochiorum fluxus. Cum autem a lochiorum suppressione tot & tanta mala metuenda sint, operae pretium est, considerare illa, quae naturali lege in puerperio contingere solent.

Simul ac placenta solvitur ab utero, puri sanguinis copia undatim effluit, & vasa, distendente sanguine libera, se contrahunt; unde brevi minuitur illa haemorrhagia, ita ut, paucis post partum horis, lochiorum rubedo jam incipiat minui, & color ruber, tertio, quartove, die, vel & quinto, penitus absit (vide §. 1325). Hoc autem imprimis notandum, quoniam vidi aliquando, Medicos pessima quaeque metuissē, dum hoc puerperii tempore lintea nulla rubedine tincta viderent; unde credebant, lochiorum suppressionem adesse, atque omnia artis molimina volebant adhibenda, ut lochia provocarentur denuo. Verum haec lochiorum imminutio naturalis est, magis magisque contractis vasis uterinis. Cum autem *Hippocrates* (vide §. 1325) longum satis tempus lochiorum expurgationi statuerit, & alii crediderint, *emortuas menstruorum reliquias*, toto graviditatis tempore collectas, sic effundi, inde tot natae fuerunt de lochiorum suppressione querelae. Solent autem postea sponte redire lochia sanguinea, uti pariter ad §. 1325. monitum fuit.

Adeoque non videtur periculum imminere, dummodo nulla alia mala symptomata adsint (de quibus postea), si lochia hoc tempore parciora fuerint, & non rubra. Verum omnino cessare, ita ut lintea, per aliquot horas vulvae applicata, sicca maneant, hoc certe peioris ominis est. Naturaliter enim tunc illud, quod ex utero depluit, boni puris similitudinem habet (*p*), tam colore, quam crassitie, & odorem fatuum, lymphaticum (*q*). Si omnia
fe-

(*p*) Levret l'art des accouchem. pag. 135.

(*q*) Ibid. pag. 140.

feliciter cedant, talia lochia pergunt, purulenta quasi, ad puerperii finem usque; ita tamen, ut quotidie copia minuantur.

Antea ad §. 1304, ubi dictum fuit de periculosa uteri haemorrhagia in gravidis, constitit, chorii superficiem ubique necti uteri cavo per cellulosam substantiam, per quam vasa ex utero ad chorion tendunt. *Cavum enim uteri universum vasa exhibebat plurima, impleta, ore aperto hiantia, cum reliquiis cellulosae illius substantiae, quae ovum ligaverat; haec potissimum cernebantur eo in loco, cui placenta adhaeserat; eratque locus ille tota fere posterior pars uteri, quae in situ dorsum spectat, amplius igitur, & vix minor, quam tertia pars circumferentiae uteri. Superficies uteri interna, qua placentam sustinuerat, inaequabilissima apparebat, & leviter turgida adsurgebat, &c (r).* Cum ergo uteri superficies, post partum etiam quam maxime naturalem, lacerae tunicae illius cellulosae reliquias habeat, & vasorum ex utero in chorion tendentium extrema rupta, praecipue in loco, cui placenta adhaesit, videtur tota cava superficies uteri ab his depurari debere, ut ad statum pristinum redeat. Cum autem & cellulosa haec substantia, & vasa, licet magna, tenerrima sint, lenis & superficialis quasi suppuratio sufficit, ut lacera haec, & semimortua quasi, a vivis & sanis separentur, ac infarcta vasa in loco, cui placenta adhaesit, liberentur ab immeabili humore; ficque ex omnibus his solutis simul producatur puriformis liquor, qui sub forma lochiorum utero exit; de quibus videantur illa, quae ad §. 387 dicta fuerunt.

Verum non potest separatio chorii, & placentae, ab utero fieri, nisi plurima vasa rumpantur; unde fit *soluta cohaesio, recens, cruenta, partis mollis*; id est *Vulnus* (vide §. 145). Verum quidem est, quod in vulneris definitione dicatur, illam cohaesionis solutionem fieri *a corpore duro, acuto, moto, presso, vel resistente*, ut nempe a contusione imprimis distinguatur; sed facile patet, non mutari vulneris naturam, dum vasorum cohaesio tollitur avulsione chorii, vel separatione quantumvis leni, per quam tamen vasorum cohaesio solvitur.

Si jam phaenomena vulneris, §. 158 enumerata, conferantur cum illis, quae puerperis contingunt, omnia ad amussim quadrant; quatenus nempe loci affecti conditio, & solutae cohaesionis causa, permittunt, & sensibus detegi potest. Cruor enim primo cum impetu effluit, dein brevi sponte minuitur, & tandem sistitur; in vulnere externo, sibi relicto, crusta sanguinis innascitur, quae hic locum non habet, cum uteri superficies interna humida sit, & aëris liber accessus caveatur; contracto utero, & imprimis ejus orificio, simul lintea calida applicentur vulvae, ne aëris frigus noceat. Verum, paucis post partum horis, liquor dilutus, rubellus, tenuis, effluit. Uti in vulnere sensibus patente labia vulneris tument, calent, dolent, &c. (vide §. 158 N. 5), sic & simile quid videtur in utero fieri, at levius, quia superficialis tantum hic laesio obtinet, sed in lata superficie; oculis quidem haec distinguere non possumus; sed videtur inde deduci posse, quia, ut

(r) Noortwyck de utero gravido pag. 12.

in vulnere, ita & in puerperio, illo praecise tempore febricula adest, & pariter tertio, quartove, die, serius vel ocysus, adest purulenti quid, imo quandoque omni dote verum pus, quod, mucos, & humori transpiranti ex uteri & vaginae superficie, missum, quandoque aliquam diversitatem habet a bono pure, licet a similibus cum pure causis factum. Ubi autem pus in vulnere apparet, tunc rubor, calor, dolor, tumor, febricula, &c, cessant, vel minuuntur. Eadem mutatio in puerperis observatur. Pulchre illa lochiorum mutatio apud *Moschionem* (s) legitur. *Primo sanguis* (addendum voluit editor *purus & multus*), *secundo foeculentus & paucus*, *ultimo purulentus*.

Videtur hinc valde probabile esse, febriculam illam, quae in puerperis lactea solet dici, non tantum a lacte ad mammas delato nasci, sed etiam a depuratione uteri per blandam talem, & superficiariam, suppurationem. Cum autem vel optimum etiam pus, diutius retentum, acre fiat, & putrescat (vide §. 406), idem de lochiis purulentis verum erit, si retineantur. Simul apparet, non timendum esse purulentum talem lochiorum fluxum, cum naturalis sit, quod notari meretur, cum non tantum puerperas, & adstantes, verum etiam Medicos, turbatos fuisse, noverim, dum periculosum uteri ulcus adesse credebant: augebatur metus, si simul subputridus odor nares feriret, vel ob lintea non satis frequenter mutata, vel dum aliquid grumosi sanguinis, in uteri sinibus diutius retentum, in tabum subputridum deliquescens, simul prodiret. Quandoque in cavo uteri grumosus sanguis adest, saepe etiam in sinibus ipsius uteri substantiae insculptis, de quibus antea dictum fuit, aliquid de cruore remanet, quod postea malo odore lochia inficit. Saepius mihi videre contigit, quod optime monuit *Levret* (t), lochia nempe malum odorem habuisse, & tunc apparuisse maculas in linteis, quae limbo livido undique cingebantur, qui manebat donec grumus cruoris exiret, vel minor si fuerit, in sinibus uteri deliquescens, una cum purulenta materia, expellebatur; quo facto, omnis foetor aberat, & solitus odor, subnauseosus nempe, in linteis percipiebatur. Unde intelligitur etiam, quare uno die foeteant, altero non: prout nempe lintea saepius, aut rarius, permutantur, vel aliquid grumosi cruoris delitescit.

Si autem illud purulentum non exeat, sed resorptum misceatur humoribus, poterit, mala metastasi ad viscera delatum, periculosos producere morbos. Indicavit *Hippocrates* (u) hoc discrimen. *Quibus ex partu prodeunt alba; his vero suppressis, cum febre surditas, & dolor acutus ad latus, fit, mente moventur, & perniciosae habent.* Eadem Prognosis alio loco habetur (w), & *Galenus* (x) in commentario ad hunc textum dicit: *Quum igitur hic sanguis vacuatus non fuerit a mulieris puerperio, aut uterum ipsum in phlegmonem attollit magnam, aut, ad superiorem aliquam sedem vectus, parti excipienti proprium affe-*

(s) Spach. gynaec. pag. 5. N° 56 & Harmon. gynaec. part. prior. Cap. XVII. pag. 14. (t) L'art des accouchem. pag. 140. (u) Coacar. Praenot. N° 525. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (w) Hippoc. praedict. Lib. I. textu 82. lb.d. pag. 751. (x) Ibid. 752.

*fectum, periculumque, adfert; ad quam autem pervenerit, mox apparentia sympto-
mata indicabunt, quomodo & nunc, tum thorax, tum caput, vitiosum sangui-
nem, ab utero sursum delatum, exceperint.*

Apparet ergo, quod *Hippocrates* alba illa lochiorum purgamenta observa-
verit, & ab illorum retentione periculofam metastasin metuerit. Alius autem
textus docet, quod pro purulentis habuerit, & ulceratum uterum credide-
rit. Sic enim habet (y): *Si ulcerati quidem uteri fuerint, neque puerperii pur-
gamenta, ut decet, adfuerint, omnibus partibus dolebit, & nisi magna ulcera ad-
fuerint, curata brevi, sanitatem recipit.* Agnovit ergo levem illam, ac super-
ficiariam, uteri suppurationem, & sanitatem brevi inde sequentem, utero sic
depurato; distinxit illam a majori ulcere, quod post inflammationem validam
uteri sequitur, & non in superficie cava, sed in ejus substantia, haeret. Haec
autem confirmantur illis, quae paulo post (z) sequuntur: *Quod si uteri in-
flammati non fuerint, sua sponte exit malum; graveolens & lividum, aut nigrum
& grumosum, existit, & mulier a lochiis purgatur.* Videntur haec pulcherrime
convenire illis, quae modo dicta fuerunt.

Antea in morbis virginum, & gravidarum, saepius dictum fuit, mani-
festum commercium inveniri inter uterum & mammas; hincque statui solet,
constrictis uteri vasis, in mammas pabulum ferofum lacteum fluere.
Creditur enim, tale serum lacteum ad uterum deferri, graviditatis tempore,
pro nutrimento foetus. Dum chorion prudenter separabat ab utero *Noort-
wyk* (a), invenit, uno in loco exiguum quid liquoris crassiusculi, albicantis, su-
pra chorion effusum, quod cremorem lactis non inepte referebat. Quamvis autem
alio in loco (b) moneat, se non legisse hactenus autorem, qui tale quid in
homine profluxisse, oculari testimonio adferat: minime tamen contemnendum
censet. Accuratissimus *Winslow* enim testatur, provecta jam graviditate,
ductus lacteos in utero adesse (c). Celeberrimus *Astruc* (d) idem confirmat,
& tunc oculis se offerre dicit, si uterus foeminae, ultimo graviditatis mense,
vel ipso in partu, mortuae, invertatur, totaque interna superficies, cui pla-
centa non adhaeret, prius deterfa, leviter prematur; tunc numerosissimae
guttulae liquoris lactei per poros minimos transsudant; qui pori sunt extrema
vasorum, quae lacteum hunc succum a sanguine separant. Si vero uterus talis
in aceto maceretur aliquamdiu, & dein dextra manu tunica interna sepa-
retur, oculis apparent numerosissima vasa, exigua, vermicularia, alba, fetani
porcinam crassitie superantia, tres, quatuor, quinque, lineas longa, liquore
lacteum plena, qui ex vasis his laesis exit.

Ex quibus omnibus saltem hoc concludere licet, *aliquid forte lacti simile
secundum naturae leges intra ovum deduci, sed directum arteriarum uteri notabi-
lium cum ovi vasis commercium nequaquam probabilem reddere sententiam, quae sta-
tue-*

(y) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. XLII. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(z) Ibidem pag. 754.

(a) Uter. human. gravid. histor. pag. 10.

(b) Ibid. pag. 95.

(c) Exposit. Anatom. traité du bas ventre N° 623.

pag. 578.

(d) Traité des malad. des femm. Tom. I. pag. 12.

tueret, nil nisi lacteum humorem eo ingredi, cum per minora longe vasa sanguis liberrime fluat (e). Videri poterunt & illa, quae Robault (f) habet, ut evincat, non solum chylum, aut lac, sed & sanguinem, ex matre ad foetum venire. Optime enim notat, solum succum lacteum secundum hanc opinionem effluere debere, dum placenta ab utero separatur; quod omnibus observationibus repugnat.

Primum hominis rudimentum, tenerrimum cum sit, tenuissimo indiget liquido, ut nutriatur, & crescat; at videtur crassioribus indigere, dum mole multum auctus est embryo. Circa ultimum graviditatis tempus, jam crassiori assuescere debet pabulo; unde videtur tunc lac in quibusdam vasis uterinis adesse, & forte majori copia, dum pariendi tempus instat. Hippocrates (g) sequentia habet: *Pingui nempe incalescente, & candido effecto, quod uteri calore edulcatum est, in mammas expressum tendit, & in uteros quoque exigua portio per easdem venas defertur; ad mammas enim & uteros ejusmodi venulae, & consimiles aliae, feruntur. Quumque ad uteros pervenit, lactis formam habet, eoque exiguo puer fruitur.* Deinde alibi (h), ubi in causas inquirat, quae faciunt, ut foetus exitum ex utero materno molitur, dicit: *Quod enim in sanguine dulcissimum est, ad sese attrahit, simulque aliquantula lactis portione fruitur. Quae quum ipsi pauciora sint, puerque jam plenior factus plus alimenti, quam adsit, requirat, ipse sese jactans, membranas dirumpens, initium partus matri inducit.* Cum autem post nativitatem infanti natura destinaverit lac maternum pro nutrimento, probabile videtur, quod foetus in utero materno, jam adultior, quandam lactis copiam recipiat, ut sic sensim assuescat huic alimento. Interim graviditatis tempore sic disponuntur mammae, ut lac jam incipiant a sanguine separare; unde in multis gravidis aliqua lactis copia ex papillis stillare solet; imprimis, circa ultimos graviditatis menses; tunc enim, si partus succederet, vivere posset infans, non tantum septimestris, sed & minus maturus, uti antea dictum fuit. Unde lactis illud stillicidium de mammis indicat, jam obtinere facilem lactis a sanguine separationem; cujus aliqua parte videtur frui foetus in utero materno; quo si orbaretur omnino, imbecillior redderetur, utpote jam indigens robustiori alimento. Illud indicat Hippocrates (i) sequentibus: *Mulieri utero gerenti, si lac copiosum e mammis effluat, foetum imbecillum significat. Quod si solidae mammae fuerint, valentio-rem foetum indicant.* Dum autem infans, in lucem editus, ab omni commercio cum utero matris separatur, simile ipsi in mammis praesto est alimentum, lac nempe, quod jam majori copia requiritur, quam dum in utero haerebat; quia hoc solo jam nutrir, & crescere, debet, cum nihil amplius per umbilicalia vasa a matre recipiat. Unde tunc, constrictis uteri vasis post partum, illud pabulum ferosum lacteum ad mammas fluit.

Ute-

(e) Noortwyk de utero gravido pag. 11. (f) Académ. des scienc. l'an 1714
Mém. pag. 180 & seq. (g) De Natura Pueri Cap. VII. Charter. Tom.
V. pag. 318 (h) Ibid. Cap. X. pag. 322. (i) Aphor. 52. Sect. V.
Charter. Tom. IX. pag. 225.

Uteri enim vasa minus urgentur, dum mammae turgent; & hinc, uti alia occasione, dum de menstruis agebatur, dictum fuit, *Hippocrates* (k) suasit: *Si mulieri menstrua velis sistere, cucurbitulam quam maximam mammis admove.* Et contra monuit alibi (l); *Si mulier, quae neque gravida est, neque peperit, lac habeat, huic menstrua defecerunt.* Nimis enim resistantibus uteri vasis, mammaria sic urgentur, & implentur, ut lactis separatio, & secretio, sequatur.

Dum autem pabulum illud serosum lacteum, per uteri vasa, jam constricta magis, exire non potens, ad mammas derivatur, oriuntur quaedam in toto corpore turbae, & nova occurrunt symptomata, quae considerari merentur. Levis febricula simul plerumque adesse solet; quam *lactariam* Medici vocare consueverunt.

Post partum, una alterave hora, omnia pacatissima solent esse; pulsus, qui in ultimis partus nixibus elevatior & celerior fuerat, brevi redit ad statum naturalem, & aliquot horis si dormiverit puerpera, alacrem se sentit, a tanto onere liberam, & vix de ulla re conqueritur, nisi quod artus ob nixus validos toleratos doleant; & quandoque vulva parum intumescat; quod malum emollientibus fomentis applicatis facile cedere solet. Verum secundo, saepius tertio, quandoque & quarto, die, somnus fit inquietior, cum infomniis turbulentis, quandoque & totam noctem ducunt vigilem: adest inquietudo, quandoque & capitis dolor, pulsus insurgit, ac celerior fit; horripilatio levis adest secundum totum decursum spinae dorsi, inter scapulas, & quandoque per totum corpus; sequitur major calor; mammae incipiunt dolere, tendi, tumescere; respiratio fit utcumque laboriosior; lochia minuuntur; simul, ob tensionem vicinarum partium, brachia difficilius movere possunt. Si quiescant puerperae, potu copioso blando diluente utantur, & victu tenui, intra viginti quatuor horas omnes hae turbae sedantur, per sudorem totius corporis aequabilem, satis copiosum; praecipue circa pectus; & mammae lacte turgent. In foeminis quibusdam, optimae temperiei, invenitur haec febris adeo levis, ut, praeter noctem praegressam parum minus quietam, vix ullius momenti sit, praecipue, si infanti ubera dederint; quod & in propria uxore, & multis aliis puerperis, vidi. Solebam enim, duodecim post partum horis, postquam bono somno refectae fuerant puerperae, admovere recens natos infantes uberibus, cum crederem illud lac tenue & serosum, quod primo ex mammis prodit, illis admodum salutare esse; de qua re postea in *sequenti Capitulo* dicetur. Ipsa suctio facit, ut lac facilius in mammas derivetur, & lactis eductio cavet, ne mammae ultra modum distendantur. Ubi autem subito tumebant mammae, nec a debiliore infante depleri poterant, nimis turgidae, suasi, ut ab alia muliere leni suctione evacuantur pro parte, & dein infans uberibus admoveretur. Sponte patet, in illis, quae infantes suos lactare nolunt, caeteris paribus, majorem sequi difficultatem. Lac enim, in mammis jam collectum, redire denuo debet in sanguinem, &, antequam hoc fiat, quan-

(k) Ibid Aphor. 50. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 224.
39 pag. 219.

(l) Ibid. Aphor.

quandoque diutius moratur in tubulis lacteis mammarum, pluraque sequuntur mala, de quibus postea dicendum erit. Dum hoc factum fuit, mammae denuo detumescunt, & lochiorum exeuntium copia augetur, quae cum hoc tempore puerperii jam albescant, dicitur lac retropullum per lochia evacuari; verum, uti dictum fuit, purulenta exeunt de utero, dum ejus cava superficies depuratur.

Per varias vias lac, in mammis collectum, retropulsum in sanguinem, exire dem notaverunt de corpore autores: omnium naturalissima via credebatur, si per uteri vasa sub lochiorum forma prodiret: per urinam exivisse, observatum fuit saepius (*m*); per alvum pariter; aliquando & per sudores; sed dubito, an sudores vere lactei in puerperis fuerint observati. Fatetur tamen, quandoque lac disparere absque ulla sensibili ejus evacuatione observata (*n*). Nec mirum hoc videbitur, si consideremus, lac humorem sanum esse. chylum nempe reliquis humoribus mistum, & una cum his per vasa ac viscera circumductum, ut post aliquot horas acquirat indolem humorum nostrorum, illisque, per repetitam vasorum ac viscerum actionem, penitus assimiletur. Proprio enim lacte vivimus omnes; at non separatur a sanguine, & colligitur in mammis, semper; sed in gravidis, & puerperis, tantum naturaliter hoc fit. Lac enim cum sanguine fluit aliquot post partum horis, &, venae sectione instituta hoc tempore, lac toties invenitur sero sanguinis permittum. Sic minus miramur, intactas virgines, imo & viros, dum famelicis infantibus, & morosis, ubera praebuerunt, valida, & repetita, suctione lac tandem prodiisse. In Historia Medica plures tales casus recensentur. Si ergo lac non degeneraverit longiori mora in mammis, vel per febrim validiorem mutatum fuerit, non turbabit ullas functiones corporis, dum sanguini denuo admiscetur. Si autem lac jam utcumque degenerare inceperit ab humoribus sanis, facili negotio illud vitiosum per urinas, aliasve excretiones, expelletur. Notavit *Levret* (*o*), dum febris lactaria minuitur, plerumque sudorem sequi, qui molestum puncturae sensum in cute excitat, licet lochiorum copia plerumque augeatur eodem tempore. Sed & alvus, antea pigrior, jam libera redditur; vel saltem leni stimulo sollicitata evacuatur: si sudor cessare incipiat, urinae subturbidae copiosius prodeunt; si vero pergant sudores, urinae magis coloratae sunt, & mediocri copia excernuntur, at semper tali, quae potulentis, a puerpera assumtis, respondeat.

Sed per alvum, urinam, & cutis superficiem, naturali lege, de corpore exeunt illa, quae sanitatem turbarent, si diutius manerent in corpore. Ex his omnibus patet facilis ratio, quare lac quandoque in sanguinem redeat, absque ulla fere molestia.

Verum aliud quid obtinet in puerperis, quod sedulam considerationem meretur. Notum est, in quibusdam morbis, lac facillime a sanguine secedere, & exire cum damno ingenti de corpore. Sic observatur in *Diabete* quan-

(*m*) *Peu pratique des Accouchem.* pag. 214.

(*n*) *Ibid.* pag. 215.

(*o*) *L'art des accouchem.* pag. 135.

quandoque lactea urina, quae, si copiosa fuerit, aut diu excernatur talis, corpus privat alimento suo, & ex marasmo vero talis aeger perit. Observata fuit & diarrhaea talis chylosa. Facilis ille secessus lactis a sanguine morbus est.

In puerperis autem videtur facilius secessus lactis a sanguine, naturali lege, obtinere, ut in alimentum recens nato infanti cedat. De causis, unde hoc fiat, hic non disputo: sufficit enim Medico novisse, quid fiat in corpore, licet rationem facti non semper liquido intelligat. Semper oportet nos memores esse salutaris moniti, quod *Celsus* (p) dedit: *Rationalem quidem puto Medicinam esse debere: instrui vero ab evidentibus causis; obscuris omnibus, non a cogitatione artificis, sed ab arte ipsa, reiectis.* Cum ergo certa observata doceant, faciliorem lactis a sanguine separationem in puerperis adesse, quae jam inceperat ultimo graviditatis tempore; & pariter constat, naturali lege lac a sanguine separatum in mammis colligi, patet, si lactis derivatio in mammis impediatur, vel collectum jam ibi, non educatur per papillas, mali quid metuendum esse, vel in mammis ipsis, vel etiam in reliquo corpore, si ad aliena loca lac, a sanguine secretum, deponatur.

Merito funesta mala metuebat *Levret* (q), si, lochiis parce fluentibus, solito tempore non turgescerent mammae: praecipue, si instantis delirii vel levissima signa apparerent, aut balbutire inciperent. Quibusdam validus oritur capitis dolor, & quidem adeo subitus, ut ab externa causa caput percussum credant; sequitur aurium tinnitus, coma, stertor, risus sardonius, tendinum subsultus, convulsiones validae, mors subita. In cranio post mortem saepius inventa fuit lactea materia. Sed & acutos pectoris morbos in puerperis vidit (r), quos, non sine ratione, simili causae attribuebat: flaccidas enim viderat his morbis ingruentibus mammis; ubi vero, bona fortuna, mammae denuo turgebant, cita sequebatur sanatio.

Sed & similis metastasis lactea quandoque in ipsa pelvi colligitur (s): raro autem hoc fit ante duodecimum, aut quintodecimum, a partu diem, si febris lactea adfuerit, & mammae intumuerint. Ille autem facilis secessus lactis a sanguine diu manet in lactantibus foeminis. Talis enim metastasis ad pelvim contigit foeminae, integro post partum anno elapso; sed ante binas hebdomadas perdiderat infantem, cui haec ubera dederat. Observavit autem, plerumque talem metastasim fieri quindecim diebus, postquam flaccescere inceperunt mammae, etiam in illis, quae non lactaverunt; sed quibus lac per papillas tamen exstillaverat. Pluribus observatis hoc confirmatum fuit, neque multo citius contigit unquam talis metastasis, nisi in illis, quibus lac non derivatum fuerat ad mammis, sed statim potius ad alia loca tendebat. Solet tunc materia illa lactea colligi in tunica cellulosa, per quam peritonaeum pelvi nectitur, vel inter musculum *Psoam* & *Iliacum*, circa ligamenta lata, & quandoque in pluribus locis simul. Dum hoc fit, obtusus

(p) In fine Praefat. pag. 20.

(q) L'art des accouch. pag. 146. 147.

(r) Ibid. pag. 149.

(s) Ibid. pag. 150 & seq.

fus dolor circa inguina, pondus in pelvi, & debilitas femorum, percipiuntur. Si decumbat in dorso, femoribus extensis, plus molestiae habet, quam si eadem flexa fuerint. Rarius in utroque latere simul haec symptomata apparent; sed dum in uno latere tentatur dissipatio, in altero latere similia sequuntur symptomata. Postea ad femur lactea haec materia pergit, & tunicam cellulofam distendit; tandem eadem in crure & pede observantur, sicque omnia tument oedemate, & minuuntur dolores, qui antea circa pelvim fuerant. Ubi dissipari incipit tale oedema, femora primo detumescunt, dein crura, & pedes, simili modo, uti antea in hydrope anasarca dictum fuit. Vidi aliquoties tales tumores puerperii tempore: dum digitis premuntur, non observantur foveae, ut in Anasarca; sed tumor magis resistit, & fomentis ex lacte, cum sapone veneto decocto, satis feliciter solent dissipari, intra decem vel duodecim dies; praecipue, si urinae crassae copiosae prodierint, primo turbidae, dein reliquis diebus multum sedimenti deponentes.

Sed talis depositio materiae lacteae quandoque in aliis corporis locis colligitur, non dissipanda amplius. Sic Egregius Medicus *Chomel* (t) observavit, in foemina primipara, ita intumuisse ventrem, ut tribus a partu septimanis fere aequaeurgeret, ac ultimo graviditatis tempore. Rupto sponte umbilico, exivit ingens copia liquidi seroso-lactei, sed pessimi foetoris, & coloris subgrisei: bimestri spatio post ruptum umbilicum prudenti cura evasit, integre sanata. Credidit celebris ille Medicus, intra duplicaturam peritonaei illam Metastasin factam fuisse. Simul etiam notat, quod viderit in binis puerperis femora admodum intumuisse: tumores illos adscribit lochiorum suppressioni, & fatetur, quod non sine difficultate illos dissipare potuerit: videntur tamen tales tumores potius pendere a metastasi lactea. An simile quid in abdomine collectum invenit (u) *Ruyschius*? Puerperam visitaverat acriter febricitantem, & de hypogastrii dolore immani, una cum tensione & induratione, conquerentem. In cadaveris abdomine invenit multum materiae foetidae, loturae carnis, aut lochiorum corruptorum, ad exemplum; qualis etiam a me reperta est in uteri cavitate. Credidit autem, illud liquidum, quod in pelvi fluctuabat, ex utero per tubas Fallopianas in abdomen venisse.

Observata practica peritissimorum Medicorum docent, lacteam illam metastasin varia occupare quandoque viscera (w). Hyeme 1746 observabatur in puerperis morbus epidemicus. Aquae, dum parturiebant, effluebant, & postea uterus siccus, durus, dolens, tumebat, nec lochia solito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris sequebatur, imprimis circa locum, quem occupant ligamenta uteri lata, tensum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tussis. Tertio, vel quarto, post partum die mammae, quae tunc turgere solent, flaccecebant, & quinto, vel septi-

(t) Acad. des scienc. l'an 1728. Mém. pag. 581 & seq. (u) Observat. Anatom. Chirurg. N° 84. pag. 79. (w) Acad. des sciences l'an 1746 in 4° Mém. pag. 160.

septimo, die puerperae moriebantur. Pauperes solas invadebat hic morbus; praecipue, si in nosocomio peperissent. Februario mense adeo periculosus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis externae intestinorum superficiei adhaerens, & serum lacteum in cavo abdominis effusum; simile serum in quibusdam reperiebatur in pectoris cavo, & dum pulmones secabantur, eructabant similem lympham lacteam, sed putridam. Ventriculus, intestina, uterus, rite examinata, videbantur inflammationem passa fuisse, & grumi sanguinis ex dissectis canalibus uterinis exhibant: in multis etiam ovariorum suppuratio videbatur adfuisse.

An non ex haecenus dictis concludi potest, metastasin lacteam producere posse omnia illa mala, quae in textu enumerantur, & quae lochiis suppressis tribui solent: prout nempe in has illasve partes deponitur materia lactea, & quidem tanto majori cum periculo, quanto partes, in quas deponitur, ad vitam magis necessariae fuerint, uti etiam, si materia haec deponatur in loca, ex quibus difficulter eliminari poterit. Sic dum v: g: ad crura, & femora, deponitur, magna spes est, per fomenta, frictiones, &c., sic disponi posse materiam hanc, ut denuo resorpta per varias vias de corpore expellatur, per alvum, urinas, sudores imprimis. Ubi vero in cavum calvariae tendit, cita mors sequitur. Simul etiam patet, sollicite distinguendum esse illum tumorem femorum & crurum, qui post partum sequitur, a simili, qui in gravidis ab utero tumente, & venas comprimente, nascitur; qui post partum, dum uterus subsidet, sponte cedere solet. Prior enim a femoribus incipit, & dein ad inferiora descendit, tactui digitorum magis resistit, nec cessante pressione relinquuntur foveae: posterior ab inferioribus incipit, lente ascendit, mollior est, & prementibus digitis facilius cedit; est enim vera anasarca, a venarum compressione nata.

Simul etiam patet, puerperas lactantes minus periclitari ab hac causa, quam illas, quae natis ubera negant. Suctio ipsa lac in mammas evocat; retro-pulsio autem metastasis talis periculum facit.

Non tamen in illa opinione sum, acsi lochia retenta nullum facerent periculum; sed tantum hoc monendum esse credidi, etiam de depositione materiae lacteae ad varia loca corporis cogitandum esse. Lochia enim naturaliter minuuntur illo tempore, quo febris lactaria solet incipere, & vix sanguinea fluunt tunc, sed potius subpurulenta. Primis autem diebus puerperii majus videtur esse a lochiis retentis periculum; sequentibus diebus, post febrim lactariam, minus; ita tamen, ut si retineretur illud purulentum, quod tunc exire solet, ab ejus resorptione in sanguinem multum mali metuendum foret. Accedit, quod, laeso in partu utero, ejus inflammatio saepe sequatur; unde lochia supprimuntur; de quibus nunc dicendum erit.

Dum, excluso foetu, placenta separatur, copia sanguinis exit, quae brevi postea minuitur; & tunc lochia minus rubro colore tincta fluunt. Aëris accessus liber tunc adfuit, neque ille postea omnino impediri poterit; hinc semper metuenda est cita putredo sanguinis, & aliorum humorum, qui in

cavo uteri, vel in sinibus, qui in ipsa substantia uteri adfunt, retinentur. Calor loci, humiditas, aëris accessus, putredini extravasatorum & stagnantium humorum omnino favent: idem metuendum est a placentae solutae reliquiis; quamdiu enim adhuc intēgra utero adhaeret, credibile est, humorum circumductionem adhuc pergere per placentam, adeoque illam non tam cito putrescere. Si autem extravasati humores libere exeant, a putredine nihil metuendum erit. A mora ergo in cavo vel sinibus uteri imprimis metuendum est, ne putrescant extravasata, uterum ipsum male afficiant, & resorpta pessimas febres producant, vel, ad alia corporis loca deposita, & illa putredine inficiant. Si enim tot & tanta mala fiant a blanda materia lactea, quid non metuendum erit ab ichore putrido? Hanc lochiorum retentionum corruptionem descripsit *Hippocrates* (x), monuitque, inde uterum exulcerari, & ab hoc putrido resorpto periculosam febrem accendi: unicam fere spem curae videtur habuisse, si putredo haec, antequam totum sanguinem corruperit, expellatur de corpore. *Quinto, aut septimo, die quandoque venter turbatur, & nigra, & admodum graveolentia, alias atque alias secedunt, & urina quasi sinina. Quae si secesserint, melius illi esse videtur, & curata brevi convalescit; sin minus, periclitabitur vehementi alvi profluvio ipsi succedente.* Alvi perturbatio, per quam, nondum omnino fractis viribus, expellitur illud corruptum, salutaris est; verum ubi, diutius protracto morbo, omnes fere corporis humores in putrilaginem soluti sunt, tunc vehemēti alvi profluvio perire solent. Unde simul patet, non omne alvi profluvium in puerperio semper timendum esse: haec tamen opinio multorum animis insedit, postquam viderant, a lochiis suppressis tandem colliquativo alvi fluxu perire puerperas. Probe memini, dum puerperae, gemellos enixae, curam gererem, me pessime exceptum fuisse ab adstantibus, dum nollem alvi fluxum compescere. Tertia die lochia omnino suppressa fuerant; venter durus & dolens erat. Mollissimis fomentis adhibitis, lenissimis aperientibus decoctis copiose potatis, per alvum exiverunt viridia, foetidissima, & quidem cum insigni levamine; ac brevi convaluit.

Pessimas febres sequi ex lochiis suppressis, demonstravit *Hippocrates* (y), exemplo mulieris, quae ad frigidam aquam in Thaso decumbebat, quae filiam pepererat, nec esset purgata (a lochiis). Tertio enim a partu die correpta est febre acuta, horrida (*πρηνὴς*); aderant deliria, alvus turbata, multis tenuibus & aquosa bile mistis. Sitis aberat, & multa mala symptomata successively sequebantur; post multa molimina critica, sed imperfecta, post metastasin ad dextram coxendicem, sed absque fructu, post febris mutationes varias, tandem octogesimo die periit. Notavit *Hippocrates*, urinas fuisse perpetuo nigras, tenuesque, & aquosas.

Rarius autem est, tanto tempore protrahi funestum morbum, cum *Hippocrates* (z) alio in loco dixerit, de lochiis suppressis agens: *Moriuntur autem aliae alio tempore, prout corpus & affectio se habet. Verum unum & viginti*

(x) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 37. 38. Charter. Tom. VII. pag. 751.

(y) Epidemic. Lib. 3. textu 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(z) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 37. pag. 751.

simum diem non excedunt. Frequentius ita accidit. In Epidemicis (a) describitur historia puerperae, quae laboriose peperit gemellas, nec omnino purgatae (a lochiis) prima die jam febris acuta accessit, cum vigiliis, capitis & cervicis doloribus, delirio, urinis tenuibus, aquosis, dein & nigris, aliisque malis symptomatibus; Haec autem decima sexta die periit phrenitica. Confirmatur hoc Sydenhami (b) observatis: ille cautissime tractabat lochiorum suppressionem, & , si minus succederet cura, conabatur trahere morbum: Cum singulo quoque die curationis negotium magis magisque extra aleam ponatur, & si aegra vicesimum diem superaverit, jam fere in vado est. Videtur autem haec Sydenhami methodus satis congruere cum textu Hippocratis (c); praecipue, si secundum Vaticanum exemplar (d), loco αἱ μὲν τῆς ἢ βλαδύσας, legatur μὴ βλαδύσας; tunc enim sic sonat; At si illi vel medicamentis vel sponte purgatio eruperit: id etenim accidit, si uteri os suum relaxaverint, non coacti a sanguine derepente confertim delato; si, inquam, eruperit, graveolentia, & purulenta, repurgantur, interdumque etiam nigra: tumque melius erit, & adhibita cura convalescet. Perfecte haec conveniunt illis, quae paulo ante dicta fuerunt: purulenta enim exeunt, nauseosi odoris, & si grumofus sanguis, incepta jam putredine deliquescentes, exeat simul, foetor adest, & maculae, in linteis repertae, cinguntur circulo livido, quandoque & nigro.

Lochiorum autem suppressio duplicem causam agnoscit; vel enim non depluunt in cavum uteri, vel in utero colliguntur, nec exire possunt, si in grumos majores concreverint, aut exitus per uteri orificium a quacumque causa impediatur. Quum mulieri a partu purgatio fluit, non copiose procedit, inflammatis nimirum uteris, eorumque osculo concluso. Uteri autem stomachus (collum) in se concidit undique (e): Notaverunt periti artis obstetriciae magistri, post partum, & placentae educationem, collum matricis, instar intestinuli, pendulum in vaginae suprema parte reperiri, & quandoque ab imperitis obstetricibus haberi pro corpore peregrino, quod evellere conantur, pessimo certe, & periculoso, errore. Cum autem vasa patula satis hient in uteri cavum, libera satis via est, per quam humores in uteri cavum venire possunt, nisi sequens brevi inflammatio tumere faciat uteri substantiam, & sic haec vasa cito claudantur: unde uteri inflammatio merito pro frequenti causa suppressionis lochiorum habetur. De hac postea dicendum erit. Si a grumis obturetur os uteri, hi educendi sunt; de qua re videantur illa, quae ad §. 1322 & 1326 dicta fuerunt.

Sed & observavit Hippocrates, pudenda concreta fuisse tempore puerperii, unde liber lochiorum exitus impediabatur: interim tamen & suppressionis lochiorum effectus potuit esse talis concretio praeternaturalis. Sic autem habet (f): *Si puerperae aliqua pudendi pars obturata fuerit (jam vero & id vidi),*
si

(a) Lib. 3. textu 39. Ægrot. 14. Charter. Tom. IX. pag. 308. (b) Dissertat. Epistol. pag. 535. (c) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 37. Charter. Tom. VII. pag. 751. (d) Ibid. pag. 900. N° 207. (e) Ibid. pag. 751. (f) De Morb. Mulier. Lib. I. Cap. 44. Charter. Tom. VII. pag. 754.

si os pudendi ulceratum fuerit, & ubi in partu, per vim egresso puero, ulceratum fuerit, contingitque quid aphthae simile, valdeque inflammatur, & labra ex inflammatione, quum nimirum exulcerata fuerint, in sese concidunt, mutuoque cohaerent. Sed & frigus fit, & ambo labra occlusa sunt, quae purgationis reliquias constringunt. Quod si purgatio prodiret, ulcera non itaque coalescerent. Quomodo autem tale malum tractari debeat, dictum fuit antea ad §. 1290, & §. 1315.

Antea ad §. 1290, ubi de causis retenti fluoris menstrui agebatur, dictum fuit, a perverso situ oris uteri posse impediri menstruorum liberum effluxum. Ubi de partu difficili agebatur, pariter dictum fuit, obliquum uteri situm in causa esse saepius, ut mulier pariat difficilior. Sed & ab eadem causa lochiorum expurgationem impeditam deducit Hippocrates (g): Si, ex partu, uteri in dextram obversi fuerint, puerperii purgamenta non eunt, dolor inum ventrem, lumbos, & ilia, detinet, crus dextrum gravatur, & torpor occupat &c: Si uteri in sinistram partem, aut coxam, declinarint, dolor acutus & vehemens lumbos ac ilia, crusque, detinet, & claudicat. In quocumque alio obverso situ uteri idem metuendum esse, facile patet. Nisi enim uteri orificium directe respondeat vaginae, difficilior fluent lochia; imo & integre possunt supprimi, si os uteri vicinis partibus appressum claudatur. Quomodo autem uteri obversioni succurrendum sit, antea ad §. 1321. dictum fuit.

Omnium tamen maxime metuenda est lochiorum suppressio, quae ab inflammatione uteri originem ducit. In difficili partu, uti antea dictum fuit, magna vis infertur utero, ita ut quandoque rumpatur: caput infantis, si mole majus fuerit, in transitu saepe contundit, imo lacerat, os uteri; rudiori evulsionem placentae ab imperita obstetrice toties laeditur uteri substantia: unde non mirum est, uterum inflammari post partum, & a tali tumore inflammatorio lochia supprimi. Tales autem uteri inflammationes vix resolvendo curari possunt; sed saepe in suppurationem abeunt; quandoque & in gangraenam, subito lethalem. Hippocrates (h), de uteri ulcere agens, dicit: Morbus autem praecipue ex partu invadit, si quid in ipsis dilaniatum computruerit. Si ergo tales causae praecesserint, a quibus laesio uteri fieri potuit, tunc de inflammatione uteri secutura metus est.

Haec autem signa hujus mali recensuit Hippocrates (i); Si inflammatus fuerit uterus, vellicatur; quod si quid corruptum fuerit, & recruduerit, febris corripit acuta & magna, horrorque durus partes circa pudenda; ferociter afficitur, mordetur, & concitatur. Ac si quis digito contigerit, rursus pejus habet, & pungitur, caput & sinciput dolet, tum caligo, tum frontis sudor adest, extrema perfrigerantur ac tremunt, interdum etiam sopor occupat, neque audire potest, neque aliquid uterus efficit; multum est cibi fastidium, neque stomachus, neque venter, omnino cibum attrahit; vociferatur, profilit, dolet pubem, inguina, lumbos, & occultos pudendi locos; celeriterque intereunt. Similia his alio in loco (k) habentur,
ubi

(g) De Mulier. Morb. Lib. 2. Cap. 28. pag. 816.

(h) Ibid. Lib. I. Cap.

63. pag. 765.

(i) De Mulier. Morb. Lib. 2. Cap. 50. Charter. Tom.

VII. pag. 827.

(k) Ibid. Lib. I. de Morb. Mulier. Cap. 54. pag. 758.

& Cap. 55. 56. pag. 759.

ubi describit mala, quae contingunt, *Si uteri ex partu inflammati fuerint*; addit tamen & alia quaedam; *Ex ventre vero incendium nunquam cessat, sicut, & coxendaces dolent, imus venter vehementer intumescit, & alius turbatur: Dejectio magna est, graveolens.*

Apud *Actium* (1), praeter generalia uteri inflammati signa, enumerantur illa, quae diversa loca uteri, quae a morbo occupantur, designant. Sic si uteri cavum, aut fundus, fuerint inflammata, summum dolorem adesse dicit; *Ut saepe, nec exterius quidem, tangi patitur.* Si posteriorem uteri partem occupet inflammatio, *Dolor lumbos magis vexabit, dumque stercoris excrementa detinebuntur; quoniam intestinum rectum opprimitur.* Si anterior & inferior regio uteri inflammetur, urinae aderit difficultas, ob similem rationem. *Si obliqua loca occupaverit, inguina extenduntur, & crura difficulter moventur.*

A parco lochiorum fluxu *Hippocrates* (m) notavit, ventrem ac vesicam constringi; & alibi (n), stranguriam succedere utero inflammato. Omnia signa haec inflammati uteri pulchre collecta habentur apud *Moschionem* (o); ubi etiam, ex *Cleopatrae* observatione, additur, utero inflammato, linguam asperam, ac nigram, quasi atramento tinctam, inveniri; & extremos digitos ac unguis dolere (p). Omnia autem haec mala, quae inflammationem uteri comitari solent, etiam a recentioribus Medicis observata fuerunt.

Si considerentur illa, quae antea ad §. 1285 & 1293 dicta fuerunt de mirabili illo regiminis imperio, per quod uterus male affectus omnes corporis functiones turbare possit, minus mirum videbitur, tot symptomatum catervam comitari uteri inflammationem. Simul etiam notari meretur, uti optime monuit *Celeberrimus Simson* (q), uterum puerperii tempore magis irritabilem esse, hinc a leviori stimulo, & animi affectu, stringi ita, ut lochia supprimantur ilico, & caterva malorum sequatur. *Hippocrates* (r), postquam varia mala recensuit, quae sequuntur, si lochia non rite repurgentur, dat hanc rationem: *Quippe cum in molli parte, & bene sensili, existant, & in nervosa cavitate, multae autem cum ea partes communicent, sicut, stomachus, mens percellitur, depravatur, nec facile intelligere solet.*

Simul etiam hinc patet, quare periti in puerperis tractandis viri finistri quid metuerint, si non sedaretur pulsus celeritas, inter parturiendum na a, prima post partum hora; solet enim tunc morbus acutus sequi, & merito metuitur uteri inflammatio, ac pessimae ejus sequelae (s). Videtur & huc spectare textus *Hippocratis* (t), ubi de febrium crisi, & diebus criticis, agit. Postea enim subjungit: *Ad eundem vero modum etiam mulieribus crises a partu contingunt.* Illud autem videtur obtinere, si morbo acuto a partu

COR-

(1) Lib. XVI Cap. 85. pag. 162.

(m) De Mulier. Morb Lib I. Cap. 36.

Charter. Tom. VII. pag. 750.

(n) Aphorism. 58 Sect. V. Charter.

Tom. IX. pag. 230.

(o) Spach. Gynaec. pag. 12, 13; & Harmon.

Gynaec. pag. 23.

(p) Harm. Gynaec. pars poster. Cap. X. pag. 28.

(q) An Inquiry in five Essays. pag. 67.

(r) De Mulier. Mo. b. Lib.

I. Cap. 42. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(s) Levret l'art des Acc-

couchem. pag. 134.

(t) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

corripiantur; quod imprimis post difficilem partum contingere solet, laeso utero. Galenus (*u*) hoc suo Commentario confirmare videtur. Sic enim habet: *A quo die mulier pepererit, ab eo numerare incipias, non a quo cepit febricitare: Nam aliquae secundo vel tertio die, postquam pepererint, in febrem incidunt, atque ab eo plerique futuram crism enumerant. Verum res secus habet, quum oporteat a die quo foetum edet enumerationem exordiri.* Febris enim lactaria, quae secundo, vel tertio, die incipit, plerumque brevi secedit, per blandum sudorem, sine ullis perturbationibus criticis. Sic, in textu Hippocratis paulo ante citato, mulier, quae gemellas pepererat, sed laboriosè, prima die febre acuta fuit correpta, & postquam undecimo ac decimo quarto die mala symptomata adfuissent, phrenitica interiit decimo septimo die. Imo & illa mulier, quae in *Thaso* decumbebat, cujus pariter mentio facta fuit, tertio a partu die acuta febre correpta legitur quidem, sed tamen videtur Hippocrates a partus die numerasse morbi decursum. Notat enim quod *multo tamen ante partum febriculosa decubuerat, cibumque fastidierat*: nec credibile est, illam febrem post partum siluisse, sed cum horrore in acutam degenerasse; quae tamen de lentae febris, quae ante partum afflixerat, indole participabat, cum octogesimo die mortua fuerit (*w*).

Unde patet, lochiorum suppressionem merito periculosam haberi: *Nisi enim a lochiis mulier repurgetur, magno morbo corripietur, vitaeque periculum incurret, nisi cito curetur, & aliquis convenientem ipsi purgationem promoveat* (*x*). Omnium maxime, si uteri inflammatio fuerit causa, vel sequela, suppressionis lochiorum. *Nisi statim curentur, plurimae intereunt* (*y*). Quo & videtur spectare sequens Prognosis: *Uterinae in ventribus durities cum dolore, acute perniciosum* (*z*).

Hactenus praecipue dictum fuit de illis malis, quae ab utero male affecto, & lochiis retentis, oriuntur, uti etiam de his, quae a metastasi materiae lacteae in puerperis metuenda sunt. Verum & ipsa lochia retenta, mora acriora reddita, resorpta vasis uterinis, & dein ad varia viscera deposita, producere posse periculosissimos morbos, facile intelligitur. Praeclarus Medicus *Targioni Tozzetti* (*), multis aliis scriptis in orbe literario notissimus, inferuit suis observationibus unam alteramve, quae huc spectant, & quas desumpsit ex manuscripto Anatomico-Medico incerti auctoris, qui decimo sexto saeculo vixit, & videtur optima fide narrasse illa, quae viderat propriis oculis: simul figuras satis nitidas partium, de quibus agit, addidit. Secuit autem cadaver puerperae, quae postridie a partu gravissima corripiebatur Epilepsia, ita ut linguam sibi mordicus absciderit; dein Apoplectica interiit, cum per triduum totum mansisset aphona. Uterum invenit tumidum, plus quam pollicem in substantia crassum, durum, carnosum, vasa spermatica pollicem

cras-

(*u*) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 668.

(*w*) Epidemic. Lib. 3.

text. 62. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 294.

(*y*) Hippocr. de

Morb. Mulier. Lib. I. Cap. 54. Charter. Tom. VII. pag. 758.

(*z*) Coac. Praenot. N° 528. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

(*) Prima

Raccolta di osservazione Mediche pag. 92 &c.

crassa, tumida, subnigra, quasi essent sanguine grumoso plena, qui a partu debebat per uterum exonerari: testes, quos cornua uteri vocant plerique, invenit tumidos. In ipso uteri cavo invenit sanguinem crassum, atrum, haerentem arctissime cotyledonibus, ut vix avelleretur; qui putris videbatur. *Cotyledones autem sunt venarum uteri oscula parva, ut puncta viderentur subnigra. Caro vero, seu substantia uteri carnosae, & alba erat & dura, & per ipsam arteriae & venae transibant, ut si quis acu istum librum perforaret, & cum per transversum secaretur caro, profuliebat sanguis, quasi si quis acu acutissima illam perforasset. Os uteri habebat duos veluti musculos parvos intro se, & tenues, sive membranae alicujus partes videantur, utrimque claudentes os ipsum, ut ne acus quidem immitti posset, gravida existente muliere: Sic mihi ostendit magister Gulielmus Barbitonsor &c. Collegit hinc, mulierem hanc periisse ob retenta lochia, quae prima tantum die fluxerant sat copiose, materia nempe in cerebrum translata: notat simul, ante annum aliquot convulsiones Epilepticas habuisse noctu. Conjecit quoque, maximum laborem fuisse illi in partus exitu ad os uteri; nam totum erat lividum, quasi ictum esset baculo, aut saxo. In capitis sectione, dum separaretur a cranio Pericranium, mirabatur, profuisse tantum sanguinis aquosi, ac tenuis, & serosi, ut cranium videretur simile esse cribro, & ab ipsomet osse emanabat, nec decipiebar, videbaturque illud cranium esse veluti perforatum, eratque colore subobscuro livente, & vidimus venas durae matris fuisse in causa hujus fluoris & effusionis &c. Deinde addit: Notavi quoque, cum pericranium a cranio separaretur, quasi aliquod putre divelleretur ab osse, sic nullo momento, ac ut rem fracidam, illud ab osse separari. Videntur autem hic pericranium, calvaria, ac dura mater, imprimis laesa fuisse; nam de reliquis in cavo calvariae contentis nihil refert. Sed mox subjungit sequentia: In Domicella de Mauvoysin, quae obiit a partu epileptica una & apoplectica, secta observavi, totum ventriculum sinistrum cerebri fuisse plenum aquoso sanguine, seroso, putri, ac pravi coloris, & venas plexus retiformis una cum arteriis fuisse tumidas, quasi insufflatas, subnigras, quae notae erant partis non naturaliter affectae. Hic manifeste ad capitis interiora delata fuerunt, lethali metastasi: nec invenit vasa rupta, sed tumida & infarcta.*

Facile autem intelligitur, lochia deposita ad varia viscera, diversos efficere morbos pro diversitate functionum, quae ab his visceribus pendent. Horum malorum catervam descripsit Hippocrates (a); Si vero mulieri puerperii purgatio ad caput irruat (id enim contingit), plerumque statim moriuntur, si detineatur &c: Si vero per os non prodeat puerperii purgatio, sed cum impetu delata sursum vertatur, puerperia (lochia) delitescunt, neque pro ratione procedunt, tussis & asthmata illam corripient, oppletoque a sanguine pulmone, latus & dorsum ipsi dolebunt valde. Quumque tussit, siccum per tussim rejicitur; alias vero spumofum expuitur. At progressu temporis sputum subnigrum & turbidum apparet, pectora calor magis quam reliquum corpus detinet, nimirum sanguine ipsa calefaciente &c: Quod si purgatio impetu sursum delata per os non exeat, neque ad pulmones ver-

ta-

(a). De Mulier. Morb. Lib. I Cap. 45. Charter. Tom. VII. pag. 755.

tatur, ei ad faciem puerperia divertent, quae admodum rubicunda erit, & caput grave, neque id citra dolores movere poterit, oculi etiam valde rubicundi erunt, & ex ipsis sanguis tenuis effluet. Est, ubi etiam nonnullus sanguis per nares effluit, qui si effundatur, hoc modo morbus diuturnior evadit. In alio loco (b) monet, a lochiis minus, quam oportet, fluentibus, nonnullas corporis partes ad motum impotentes reddi, quandoque claudicationem sequi.

Omnia autem haec contingere possunt etiam in sanissimis mulieribus, quibus post partum purissimus sanguis exit, quasi de victima flueret: potest enim sola mora in cavo vel sinibus uteri corrumpi, & putrida, inde nata, miasmata resorberi, quae dein pro diversa metastasi varios & periculosissimos morbos producant. Majus certe discrimen metuendum erit, si humores ante partum jam multum degeneraverint a sanitatis conditionibus. Monuit Hippocrates (c) in illis locis, quorum incolae palustres aquas potant, mulieres oedematosas fieri, & pituita alba laborare non tantum, sed vix in ventre concipere, neque purgationem post partum in his mulieribus commodam contingere. Alibi (d) dixit: *In gestantibus uterum falsuginosa, significant post partum molestias ex albis mordacibus. Tales purgationes indurant; singultus in his, malum, & uterorum procidentia, quae & una interficit.* Et paulo post (e): *Uterum gerentibus falsuginosae juxta fauces fluxiones, malum.* Antea enim dictum fuit, postquam sanguine distenta vasa uterina fuerint evacuata, tertio die lochia prodire, quae puris conditiones referunt, sicque uteri cavam superficiem repurgari. Verum ad §. 387 demonstratum fuit, requiri blandam humorum indolem, ut benigna fiat suppuratio. In tali autem puerpera acriores humores ad uterum derivantur; unde sensilis ejus superficies nimis irritabitur.

Sed & ob eandem rationem morbi praegressi puerperium considerandi sunt. Dixit Hippocrates (f): *Quae ante partum, in modum cholerae morbi doluerunt, facile quidem pariunt; verum si febricitent, maligne habent, tum alias, tum si circa fauces quid vexet, vel aliquod signum mali moris in febre appareat.* De pituitosis, & lienosis, mulieribus praedixit (g); & lochia non boni coloris proditura, & metum fore, ne supprimantur. Alibi (h) monuit: *Si mulier uterum gerens morbo aliquo minime cognato laboret, in puerperii purgatione perit.* Recentiorum Medicorum observationes hoc confirmarunt. Sic Hoffmannus (i), quando gravidae, ultimis praesertim mensibus, cum aestu interno de virium debilitate valde queruntur, vidit saepe, & praedixit, in puerperio pravos eventus.

Dictum fuit, uterum a lochiorum retentione inflammari, & quandoque a la-

(b) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 41. Charter. Tom. VII. pag. 753.

(c) De Aëre Locis & Aquis Cap. 3. text. 7. Charter. Tom. VI. pag. 105.

(d) Coac. Praenot. N° 526. Charter. Tom. VIII. pag. 883. (e) Coac.

Praenot. N° 537. Ibid. pag. 884. (f) Coac. Praenot. N° 535. Ibid.

pag. 883. (g) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 28 & 29. Charter. Tom.

VII. pag. 746. 747. (h) De Natur. Puer. Cap. V. Charter. Tom. V.

pag. 315. (i) Medic. ration. & syst. Tom. IV. part. 2. sect. I. Cap. I.

pag. 25.

laborioso partu, vel & rudiori obstetricis manu, inflammatum, suppressionem lochiorum producere. De signis uteri inflammati dictum fuit. Verum talis inflammatio vel curabitur blanda resolutione, vel reliquos inflammationis exitus subibit, nempe suppurationem, gangraenam & sphacelum, scirrhumque, ex quo Cancer uteri sequi poterit. Uteri autem inflammatio gravior saepe omnes functiones encephali adeo turbat & opprimit, ut mors sequatur, antequam varii inflammationis exitus locum habere possint. Antea ad §. 432 dictum fuit, gangraenam viscerum lethalem esse; genitalium vero curatu difficilem; simul aliquot casus sanatae gangraenae in genitalibus fuerunt recensiti; imprimis ex *Ruyfchii* observatis. Dum nempe a difficili partu contusa vagina, & intestinum rectum, gangraena contabuerant, & postea corrupta a sanis per suppurationem separata fuerant, superstite puerpera. Quando enim magnae molis caput diu in exitu pelvis haeret, sic comprimuntur omnes partes vicinae molles ad dura pelvis ossa, ut omnis humorum circuitus per partes pressas penitus impediatur; unde gangraena sequitur. Tales gangraenas curatas fuisse quandoque, certo constat. Verum si gangraena validam inflammationem uteri praegressam pro causa habuerit, non novi, certa observatione constare, quod unquam haec curata fuerit; certe, si unquam, saltem rarissime, talem curam contingere, vix erit ullus, credo, qui dubitet. Cum autem nunquam gangraena sanari possit, nisi suppuratione facta, per quam omne corruptum & mortuum separatur a partibus vivis, operae pretium erit, quaedam dicere de ulcere uteri. De Scirrho enim, & Cancro, antea actum fuit, neque videtur hujus loci esse, ut de his inflammationis sequelis agatur. Non enim proprie ad puerperarum morbos pertinent, cum a puerperio jam resurgentibus molesta sint haec mala, & vix ante adverti possint.

Simul etiam facile patet, non intelligi hic superficiariam illam & lenem suppurationem, per quam cava uteri superficies depuratur, uti ante dictum fuit: verum agitur hic de suppuratione in ipsa uteri substantia post praegressam inflammationem producta. De his malis monuit *Hippocrates* (k): *At cura cito adhibenda est, si ulcera in utero fuerint. Nimirum enim tenero in loco sunt, celeriter crescunt, brevique putrescunt.*

Cognoscitur ex inflammatione praegressa, & signis suppurationis incipientis, de quibus & in *Capitulo de Abscessu*, & in morbis viscerum inflammatoriis, saepius dictum fuit. Si ergo dolor circa uterum maneat pertinax, absque signis pessimis, suppuratio uteri expectanda est. *Dolor ventris post partum, in his purulenta purgant* (l). Solet & tunc febricula adesse, quae suppurationes alicujus momenti, imprimis in visceribus, comitari solet. Unde *Celsus* monuit (m): *Si mulieri ex inguine febricula orta est, neque causa apparet, ulcus in vulva est.* Si talis vomica in utero orta fuerit, optandum est, illam sic rumpi, ut pus per vulvam exire possit; tunc enim citius sanantur. Si autem per aliam viam pus exitum tentet, curatio protrahitur multum, & quandoque difficul-

ter

(k) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 66. Charter. Tom. VII. pag. 768.

(l) Coac. Praenot. N° 520. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

2. Cap. 7. pag. 60.

(m) Lib.

ter admodum obtinebitur. Idem verum est, si pus, in uteri substantia collectum, per metastasin ad alia corporis loca deponatur.

Quandoque enim uteri vomica versus exteriora pus collectum derivat. Unde Hippocrates (n) monuit: *Si uterus, ischio incumbens, suppuratus fuerit, necesse est, illum linteis carptis curari.* Tunc enim manibus accessus datur, dum uteri ulcus extrorsum aperitur; adeoque & linteis carptis, & turundis, & aliis pluribus, opus erit; & ideo talia mala ἐμμοτα ab Hippocrate dicta fuisse, testatur Galenus (o); de qua re alia occasione dictum fuit. Aliquot tales casus ipse vidi, sed semper longa erat cura, & quandoque fistula manebat, licet sanitas in reliquis rediisset satis commoda.

Talis & casus apud Celeberrimum Benevoli (p) legitur, de juniore puerpera, cui post partum difficilem quinto die supprimebantur lochia, cum febre valida, abdominis tensione & tumore, vomitu, urina parca, & reliquis uteri inflammati signis. Tentata fuerunt efficacissima remedia ad resolvendam hanc inflammationem; verum omnia symptomata perrexerunt usque ad vigesimum quintum diem; tunc febris cepit minui; cessabant graviora symptomata, manente tamen abdomine tenso & tumido per sex menses & ultra, imprimis circa dextrum Ilium, ubi percipiebatur durities circumscripta. Post alios sex menses tussi molesta corripiebatur; unde tumor ille durus, antea profundi-
us latitans, incepit versus exteriora protuberare. Tribus adhuc mensibus elapsis, opem Benevoli imploravit, qui, omnibus ritè examinatis, abscessum latere conclusit, fomenta applicuit, & sexdecim a partu mensibus locum aperuit; quo facto, exivit pus bonum, sed parca admodum copia, quanta nempe contineri posse videbatur sub integumentis, nec videbatur aliquid exire ab interioribus. Verum post octo vel decem dies a tumoris apertura, aegra corripiebatur frigore, cum febre, & sequenti mane, mutando apparatus, inveniebatur copia puris dissoluti & foetentis; perrexit autem similis materia sponte exire, nec augebatur copia, si manu premerentur vicina. Omni octava, vel decima, die redibat febris, sequente copiosiori evacuatione puris, per trimestre fere spatium. Nihil autem aliud toto hoc tempore factum fuit, nisi quod vulneris labia tenerentur a se mutuo remota, ut liber puri maneret exitus. Neque aliquid purulenti unquam de vagina prodiit; & aegrae, licet diuturno morbo extenuatissimae, solito tempore prodibant menstrua. Vigesimo mense gangraena in vulnere aderat; qua separata, multum aucta fuit apertura, quae postea sensim imminuta fuit, manente parvo orificio, quod liberum exitum praebat puri. Fistula mansit sic incurabilis, cum tuto incidi nullo modo posset, quoniam specillum immis-
sum per sex digitos transversos adigi poterat, transversali, & satis profunda, directione.

Mirabilis casus suppurationis post suppressa lochia legitur (q). Post laboriosum

(n) Aphor. 47. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 223.

(o) Ibidem.

(p) Dissertazioni ed osservazioni &c. N° 36. pag. 217.

(q) La Motte

Traité complet de Chirurgie Tom. I. pag. 268.

riofum gemellorum partum, a valido terrore puerperae lochia fupprimuntur omnino, cum tenfione & dolore valido abdominis. Molliffimis fomentis applicatis, & fimilibus clysmatibus injectis, venae fectionibus in brachio repetitis, minuebatur utcumque vehementia dolorum; qui tamen manferunt perpetui per quadraginta dies, & ultra. Venter autem tumens fuperabat molem, quam ante partum habuerat. Subito augentur dolores, & quatuor digitorum diftantia ab umbilico, tam a latere, quam verfus inferiora, apertura fponte fit; per quam exeunt plures librae puris, replentes vas, quo aqua hauriri folet (*un fceau*); pergebat adhuc ex ingenti abfceffu pus exire, donec penitus depletus foret. Simpliciffimo apparatu Chirurgico applicato, brevi integre convaluit. *Hippocrates (r)*, de cura hujus mali agens, fuafit lactis ufum; dein dixit: *Post lactis autem potum, cibus quam maxime incrassandum, & ut utero geflet procurandum; sana enim evadet. Plerumque autem ex hoc morbo evadunt, & fertiles redduntur.* Haec tamen mulier, poft tam gravem morbum toleratum, faepius peperit.

Contingit aliquando, ut pus collectum in uteri ulcere, reforptum, per alia loca exeat. Sic vidi in gravida, quae & hydrope anafarca laborabat, dolorem ortum in dextro ilio, fatis intenfum: poft partum prodiit per vulvam pus olidiffimum, quod copia minori fenfim, & pofttea album, inodorum, fluxit quotidie ad feptimum a partu mensem ufque: aderat fimul cruris & femoris dextri imbecillitas; dein ex mamma dextra pus exivit, & lente convaluit.

In alia puerpera vidi, poft omnia figna abfceffus in finifiro Ilio collecti, alvi fluxum olidiffimum fecutum fuiffe; fimul & aliqua copia fimilis materiae de utero fluere cepit, cum levamine, & reftituto appetitu, qui antea deficiebat. Poft incepit fputa rejicere fimilia, & magna copia quidem: tardè pariter convaluit.

Uti jam in utero collectum pus per alia loca quandoque evacuatur, fic aliunde adveniens quandoque per uterum exit. Hanc diftinctionem *Hippocrates (s)* fecit, & monuit, quibus fignis hoc cognofci poffit: *An vero ab ipsis fint uteris, hoc pacto dignofces. Quae enim ab ipsis ulcerationes funt, purulentam & compactam purgationem exhibent; quae vero non ab ipsis, tenuem & faniofam.* Omnia, quae de ulceribus internis curandis antea dicta fuerunt, hic quoque locum habent. *Ulcerata (uteri) vero curanda funt, ut illa, quae in reliquo funt corpore, ftudendo, ut inflammatio arceatur, repurgentur, impleantur, & ad cicatricem perducantur. Aqua autem potui danda eft, vinum minime, cibique pauci, non multi (t).* Mollia fatis remedia, & victum fimilem, commendavit *Hippocrates (u)* in ulcere uteri, de quo hic agitur; nempe cujus materia non aliunde delata, fed in ipfa fubftantia uteri nata & collecta, fuit: *In quibus autem purulenta & compacta defluunt, in his quidem univerfum corpus nullo modo movere*
opor-

(r) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 62. Charter. Tom. VII. pag. 764.

(s) Ibidem Cap. 65. pag. 766.

(t) Ibidem Cap. 66. pag. 768.

(u) Ibid. Cap. 65. pag. 767.

oportet, sed colluere & ex his totam curationem moliri. Licet enim deterfio ulcerum, si sordida fuerint, quandoque acriora poscat remedia, tamen in parte adeo sensibili, & tantum imperium habente in reliquum corpus, prudenti cautela opus est. Ulcus uteri curabat *Harvaeus* (w), quod latis antiquum jam erat: cum autem usitatis remediis parum proficeret, validiora tentare voluit, addens solitis injectionibus aliquantulum *Vitrioli Romani*; a cujus acrimonia percussus uterus subito se contraxit, induruitque adeo, ut ad tactum lapide rigidior sentiretur; simulque plurima symptomata hysterica oborta sunt, quae ab uteri strangulatu, tetrisque inde vaporibus sursum latis, Medici vulgo fieri existimant. Duravit aliquamdiu hoc malum, donec a mitioribus & anodynis remediis placatus uterus orificium suum laxaret, liquoremque acrem (quem inieceram) una cum saniosa putrilagine expelleret. Utilis haec observatio docet, quanta mala sequi possint, si uterus irritetur, sive acri remedio, sive alio quocumque modo, hoc fiat.

§. 1330. **C**uncta haec eradicantur sponte, radice mali excisa (1329.).

Cum omnia haec mala a lochiorum suppressione ortum duxerint, hinc redeuntibus lochiis omnia haec minui, vel & integre cessare, solent. Praecedenti paragrapho patuit, retenta lochia diversissimos morbos producere, prout in hoc illudve viscus rapiuntur; & *Hippocrates* (x) similia monuerat; Si ex partu minime purgata fuerit, venter & crura tument, & vigor & dolor in unum ventrem occupat, quandoque etiam ad viscera progreditur. Similia his alibi leguntur (y). Praeterea (z), loquens de puerpera, cui primis tribus aut quatuor diebus puerperii purgatio prodierit, deinde ei derepente perdat, addit: Si vero curetur victus ratione mulier, supererit, si cito curetur.

Si enim viscerum fabrica a lochiis per metastasim depositis multum laesa fuerit, redeuntibus postea lochiis, non sequetur integra fanitas, sed quarundam actionum manebit vitium, & quandoque per omnem vitam. Unde alio in loco (a), ubi agit de lochiis ad caput, thoracem, aut pulmonem, irruentibus, monet, puerperam plerumque statim mori; si autem superstes fuerit, pulmonem saepe purulentum evadere, tussim & asthma sequi: Si autem ad caput vertantur lochia, mente alienabitur, & delirationes furiosae existant. Deinde addit: At curata convalescit; non autem multa spes est, illam superesse; Ac si forte superfit, surditas, aut in totum caecitas, succedet. Suis observatis idem confirmavit *Sydenhamus* (b), ubi agit de malis, quae lochiorum suppressionem sequuntur: Nonnunquam enim Phrenesi laborant ex hac occasione, quae in dies efferatior reddita spasmos primum, dein mortem, infert: Si vero mor-

tem:

(w) Exercitat. de generat. animal. in Capit. de Partu pag. 379.

(x) De Na-

tur. muliebri Cap. 9. Charter. Tom. VII. pag. 685.

(y) De Morb.

Mulier. Lib. I. Cap. XL. Ibid. pag. 752.

(z) Ibid. Cap. 39.

(a) Ibidem Cap. 45. pag. 755.

(b) Dissertat. Epistol. pag. 531. 532.

tem evadant, mitius aliquantum insaniunt, quandoque ad ultimum vitae terminum. Tristes tales casus ipse aliquoties dolens vidi.

Inde patet, tunc tantum sequi integram sanitatem, redeuntibus lochiis prius suppressis, si nempe cito hoc fiat, & nullum viscus adhuc insigniter laesum fuerit per metastasin lochiorum.

§. 1331. **H**inc requiruntur Antacida lenia, ad labem acidam feriosopiendam; diluentia lenia ex hordeatis, avenatis, amygdalatis, jusculis; aperientia specifica lenissima ex moderate cardiacis & uterinis; aperientia localia, Clysmata, Fomenta, Cataplasinata, Emplastra, Linimenta, Cucurbitae, Pessaria, Suppositoria.

Agitur jam de methodo tractandi puerperas, ut lochiorum suppressio caveatur, & quaenam tuto tentari possint, ut lochia suppressa, vel parca nimis, provocentur.

Imprimis hic attendendum est ad illa, quae ad §. 1329 dicta fuerunt; nempe lochia naturaliter multum minui, & circa tertium quartumque diem vix sanguinolenta esse, sed tunc subpurulenta quaedam prodire, per quae uteri cava superficies depuratur; adeoque male consuleretur puerperis, si darentur talia tunc remedia, quae lochia pellerent. Dum autem mammae turgere incipiunt, tunc impetus & copia humorum ab utero avertitur, & versus mammas tendit: unde lactantibus puerperis, caeteris paribus, minori copia fluunt lochia; illis vero, quibus lac ex mammis resorberi debet, fere semper lochia augentur, dum hoc fit.

Quies autem absoluta corporis & mentis omnino requiruntur. Vix enim credi potest, quam mobiles sint puerperae in toto genere nervoso, praecipue si tenerae, molliter educatae, & hysteriis malis obnoxiae, fuerint. Tristissimos irae, terrorisve, effectus plurimis exemplis probavit *Peu (c)*. Similes vidi aliquoties. Importunae visitationes amicarum, quae gratulationae adveniunt, multum saepe nocent: praecipue pessimus ille mos apud nobiles invaluit, & vix potui obtinere, ut in aliud conclave, remotius a puerpera, convenirent illae, quae ex amicitia, vel more, quotidie accurrebant, puerperam salutaturae. Si inter tot matronas sit vel unica, quae memores imo sub pectore reconditas iras, licet diu sopitae credantur, renovet, pessima certe metuenda sunt. Fragrantes odores, quibus multi adeo abuti solent, ut etiam mutatis vestibus tota cutis illis imbuta maneat, turbant saepe adeo puerperas, ut mox sequantur enormes capitis dolores, deliria, lochiorum suppressio (*d*). Plures tales casus vidi: hinc solent lectis puerperarum adnectere nodulos, ex foetidis uterinis, *asa foetida*, *castoreo*, &c., compositos, qui quandoque & sua graveolentia molesti sunt. Omnia haec caveri poterunt, si puerperae in perfecta serventur quiete, ita ut vitentur omnia, quae mentem,

(c) La Pratiq. des accouch. Liv. I. chapit. VIII. pag. 75 &c.
pag. 230.

(d) Ibidem

vel corpus, ullo modo turbare possunt. De hac cautela adeo necessaria jam dictum fuit ad §. 1329. Absolutam autem puerperarum quietem ad plures dies protractam voluit *Sydenhamus* (e). Credebat enim ex illis, quae in puerperio moriuntur, vix decimam quamque perire ob defectum virium, aut labores toleratos, sed tantum ideo, quod debito citius lecto surrexerint. *Quamobrem istis, quae me audiunt, ubique auctor sum, ut ad diem saltem decimum in lecto se contineant, si modo naturae paulo debilioris sint, praecipue si vaporibus, qui vulgo dicuntur, jam pridem fuerint tentatae.* In robustis enim & laboriosis mulieribus observatur quotidie, quod non adeo longa in lecto mora indigeant. *Levret* (f) in illis, quae flaccidum corpus habent, & sedentariam vitam duxerunt, caveri iussit, ne ante duodecimum diem vel pedem lecto efferant, ob metum prolapsus uteri.

Abdomen molliter fulciendum esse linteo lato, §. 1329. dictum fuit. Nichil autem magis noxium est, quam valide fasciis ventrem constringere. Mirabatur *Peu* (g), accedens secunda post partum die juvenem puerperam, quam feliciter liberaverat, anxiam jacere, oculis scintillantibus, ob immanem capitis dolorem, insomnem penitus: aderant nausea, tussis, animi leve deliquium, ructus foetidi, dolor lateris sinistri, lochiorum suppressio: subito binae venae sectiones in brachio, tertia in pede, instituebantur, & tamen augebantur omnia symptomata: dum ulterius inquiritur in causam tot malorum, invenitur abdomen fascia validè adeo strictum, ut mirum videretur, illam respirare potuisse. Solvitur fascia, mox redierunt lochia, & omnia illa mala symptomata evanuerunt. Plures ibi similes casus recenset.

Imprimis attendendum est, ne urina in recens enixis puerperis nimis diu retineatur. Dum enim vacuo jam utero flaccidum abdomen est, vesica distenditur facile absque ulla molestia, & saepe non sentiunt ullum nixum mingendi, antequam vesica ultra modum distenta fuerit, & vim se contrahendi amiserit; unde difficilis ischuria sequitur, quae cathetere in vesicam immisso levare debet. Ut hoc vitetur, sollicite semper monui, ut puerperae, postquam per aliquot horas quieverint, tentent urinam excernere, quamvis nullum ad mingendum sentiant stimulum. Inter parturiendum enim quandoque sitiunt, & multum potant, post partum juscula dari solent; unde urinae copia in vesica colligitur.

Adeo religiose quietem in puerperio servandam voluerunt multi, ut piaculum crediderint, si lintea mutarentur citius, quam circa decimum a partu diem (h). Certum est, frigidum aërem, primis puerperii diebus imprudenter admissum, plurimum nocuisse, praecipue si inferiores corporis partes tangeret. Verum etiam considerandum est, lochiis conspurcata esse linteamina, quae a calore corporis cito corrumpuntur, & pessime foetent. Memini, me aliquando visitasse tales puerperas, quae jam per aliquot dies in his for-

(e) Differt. Epistol. pag. 532.
Pratiq. des Accouchem. liv. 2. chap. 16. pag. 526.

(f) L'art des accouch. pag. 139.

(g) La

(h) Levret l'art des

accouch. pag. 139.

dibus morabantur. Dum manum de stragulis eductam mihi porrigebant, pulsus explorandi causa, tantus foetor nares feriit, ut vix non animo linquerer, quamvis non adeo delicatum me credam, ut a male olentibus afficiar facile. Sponte patet, pessima mala metuenda esse, si in putrida tali atmosphaera cogantur per plures dies decumbere puerperae. Observata fidelia confirmaverunt, putrida haec miasmata nocuisse puerperis, dum in nosocomiis decumbebant: magnus enim illarum numerus peribat; & suspicari ceperant Nosocomii Praefecti, ignorantiam aut negligentiam obitetricantium in causa esse. Plura secabantur cadavera defunctorum, & corporis interiora abscessibus plena fuerunt inventa. Sapiens Medicus, omnia attente examinans, hanc causam invenit, quod sub conclavi puerperarum decumberent vulnerati. Confirmabatur ejus sententia inde imprimis, quod aucto vulneratorum decumbentium numero cresceret puerperarum strages, minuto pariter decrederet. Aër humidus, tam calidus, quam frigidus, nocebat; ficcus autem proderat: notum enim est, humidum aërem putredini favere, praecipue si simul calidus fuerit. Dum autem puerperae locabantur in conclavi inferiori, non observabatur amplius haec strages: aër enim, putridis exhalationibus imbutus, levior est, unde superiora petit (i).

Hinc videtur conducere, ut lintea citius mutantur, sed omni cum cautela, ne aër frigidior corpus allabatur, vel lintea humida & frigidiuscula adhibeantur. Commode satis hoc fieri poterit, si breviori indusio utantur puerperae, quod tantum ad umbilicum pertingit: dum reliquum corpus tegitur linteo, quod procinctorii instar circumapplicatur, & cito & facile, absque mutatione corporis, mutari potest. Omnia autem haec linteamina, ficcissima, calida, vel & fumo *olibani*, *masticis*, &c.; imbuta adhibentur. Ditionibus folent construi bini lectuli, sibi invicem exacte contigui, qui, si opus fuerit, levi negotio, & absque ullo strepitu, possunt removeri, dum lectulorum pedes rotulis, in omnem directionem volubilibus, instructi sunt. Dum contigui sunt hi lectuli, facili negotio puerpera ex uno in alterum devolvitur; sicque omnia depurari poterunt. Vix credibile est, quantum levamen inde percipiant puerperae, si non cogantur diu immorari his fordibus.

Si tunc in perfecta quiete manserint, garrulae nimis arceantur custodes, ut muta sint ministeria, subobscuro in loco, dubia in luce, decumbant, ut vitentur omnia, quae sensus valide afficere possint, puerperium feliciter absolvetur.

Victus debet esse mollis, liquidus, ex avena, hordeo, oryza, & similibus, jusculis carniarum non nimis meracis, saepius de die, non nimia copia simul, exhibitis. A carnibus abstineant, donec febris lactaria cesserit; deinde sensim carnes albae conceduntur, minori copia primo, dein prudenter aucta, prout fames & digestio bona crescunt. Interim semper cogitandum est, puerperas esse nutriendas: seliguntur quidem cibi leves, & facilis digestionis; sed talis horum copia concedi debet, quae alendo corpori sufficit. Quandoque

(i) Peu la pratiq. des accouchem. liv. 2. chap. 1. §. 3. pag. 268.

que morosae puerperarum custodes, aliquando & Medici nimis severi, famem pati cogunt puerperas primis diebus; quod noxium est. De hac re videri possunt illa, quae antea ad §. 600 & 601 dicta fuerunt.

Potus pariter blandus, tenuis, copiosior, laudatur, ut omnes humores diluti & facile meabiles maneant. A vino primis diebus abstinetur, nisi languor aliquam ejus copiam poscat: assuetis aqua placet, & prodest, uti & blandae emulsiones, infusa ex emollientibus herbis parata. Cerevisiam recentem, bene defoecatam, mollem, nunquam nocuisse vidi puerperis, quae hoc potu uti consueverant. Qualiscumque potus concedatur, semper dari debet subtepidus, frigidus nunquam: solent enim sequi tormina molesta, horrores, lochiorum suppressio.

Cum autem, uti antea dictum fuit, serum lacteum ad uterum derivetur, & postea ad mammas, ac pleraque, quae pro potu & cibo conceduntur puerperis, imprimis recens enixis, sponte acescant, hinc antacida lenia, absorbentia nempe, exhibentur, ex *lapidibus cancrorum*, *coralliis*, *cornu cerviusto*, &c: de quibus videantur illa, quae ad §. 66. dicta fuerunt, ubi de corrigenda acrimonia acida agebatur.

Antea dictum fuit, ultimo nimirum graviditatis tempore a tumente utero quandoque sic premi intestina crassa, ut colligantur in illorum cavo durae foeces, quarum saepe tanta moles est, ut post partum, ad intestinum rectum delatae, difficillime excludi possint. Dum partus instat, prudentes obstetrices clyisma injicere solent, ne foeces in intestino recto haerentes obstaculum faciant. Multis mulieribus inter partus nixus alvus evacuatur. Si hoc factum fuerit, per biduum vel triduum absque noxa exspectari poterit. Si autem alvus stricta maneat, tuto ducetur injecto clysmate, sed leni tantum. Jusculum, aut decoctum emolliens, cum uncia una alterave *olei amygdalarum*, & eadem quantitate *syrupi althaeae*, sufficiet ad hunc usum: scopus enim est tantum, vias lubricare, & foeces emollire, ut facilius exire possint; nec vidi unquam, hoc nocuisse. Sunt tamen quidam in hac opinione, alvum strictam conducere puerperis, & per octo, imo plures, dies illam ducere non audent, vel mollissimo clysmate, exspectantes, donec sponte, non sine magnis saepe angustiis, & nixu validissimo, durae exprimantur foeces. Metuunt enim diarrhoeam, quam semper ominosam, & vix non certo lethalem, puerperis credunt. *Monuerat Hippocrates sequentia (k): Si vero uteri ex partu laboraverint, febris levis detinet, interiore autem parte venter accensus est, interdumque ad coxam usque intumescit, dolor etiam imum ventrem & laterum mollitudinem occupat, & dejectiones biliosae sunt & graveolentes, ac, nisi alvus sistatur, derepente perit.* Varia dein commendat ad alvum sistendam remedia. Verum antea ad §. 586. B., ubi de febrium causis agebatur, monitum fuit ex *Hippocrate*, febris, aut diarrhoeae, periculum esse, si alvus nimis diu moretur. Et ad §. 772. in *Phrenitidis* historia pariter dictum fuit, ex *Hippocrate*, &

Ga-

(k) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 55. Charter. Tom. VII. pag. 759.

Galeno, alvum interceptam non quidem proprium esse affecti cerebri signum, sed capitis mala ab alvi interceptione semper augeri & deteriora reddi. Notum autem est, in puerperio capitis dolores toties molestos esse, quandoque & succedere deliria: unde patet, diu strictam alvum puerperis non prodesse. *Hippocrates* (l) ipse in periculosa lochiorum suppressione iussit *alvum emolliri: melius autem est clysmata injicere*. Ita & *Mauriceau* (m), in periculossimo puerperarum morbo, inflammatione uteri nempe, commendat alvum liberam esse servandam, per clysmata mollia, quae nihil acris stimulantis habent. Unde patet, tutum & utile esse, si puerperii tempore alvus eluatur clysmate.

Neque adeo metuendum semper est a laxiori etiam sponte alvo, vel & levi diarrhoea in puerperis, si nullis aliis gravioribus symptomatibus stipata fuerit. *Celeberrimo de Haen* (n) in *Batavis puerperis observare aliquoties contigit diarrhoeam pro lochiis: perniciofa haec in genere credita, tamen plures in vita servat, si vires bene conserventur*. Ego & in *Batavis*, & in *Viennensibus*, puerperis aliquoties observavi, etiam quando lochia fluebant moderata copia. Antea notatum fuit, ab utero gravido tumente multa viscera comprimi, & sic impediri in suis functionibus, posse; nec adeo infrequens est gravidis mulieribus icterus. Non mirum ergo est, si libera jam ab uteri pressione viscera expellant per alvum illud omne, quod graviditatis tempore retentum & accumulatum fuerat. Hinc videntur celebres Practici, simulac a partus laboribus nati tumultus compositi sunt, jam de liberandis visceribus abdominalibus cogitasse. *Concinnabat Hoffmannus* (o) ex amaris extractis, gummatis, resinosis, & aloë probe correctis, pilulas, quarum grana quindecim dabat mane & vesperi, secundo jam post partum die; & pro re nata per plures dies pergebat in illarum usu. *Nam roborando tam intestinorum, quam ipsius uteri, per extensionem nimiam robore exuti, tonum, blande simul stimulando, imum ventrem ac intestina a sordibus, ipsum quoque uterum a stagnante corrupto sanguine, repurgat*. Ob similem rationem *Levret* (p) laudavit diuturnum usum *Arcani duplicati*; sed parca dosi adhibiti; tantum incepit illud dare post febrim lactariam jam finitam. Maluit enim, & prudenter quidem, statim, vel brevi post partum, nihil moliri, nisi magna posceret necessitas. Diluentibus mollibus solvetur sensim, si quid visceribus impactum haeserit, & vel sponte sua, vel leni stimulo postea, dum omnia jam in vado sunt, de corpore exhibunt.

Cum autem, suppressis lochiis, utero inflammato, omnibus in perniciem tendentibus, alvo exeunt tenuia, olida, excrementa, cum virium insigni prostratione, mors prae foribus est; hinc ad minimum diarrhoeae initium adeo perturbantur puerperae, & adstantes, talemque alvi fluxum statim cohi-

(l) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 42. Charter. Tom. VII. pag. 754. (m) Traité des malad. des femm. gross. Liv. 3. chap. 11. pag. 421. (n) De Haemorrhoid. Theses. Cap. V. pag. 76. (o) Medic. Ration. systemat. Tom. IV. sect. 2. Cap. X. pag. 498. (p) L'art des Accouchem. pag. 138.

hibendum volunt, & nisi obtemperet Medicus, actum est de ejus fama, si puerpera moriatur. Generale axioma Practicum dedit *Hippocrates* (q), cujus ad §. 11. memini: *Si qualia purgari deceat, purgentur, tum confert, tum facile ferunt, si e contra difficulter.* Nec fallit haec regula. Optimo jure hinc diarrhoeam puerperarum in criticam & symptomaticam distinxit *Levret* (r). Critica solet post tertium vel quartum puerperii diem incipere; alvo excernuntur pultacea flava, vel alba, aut binis his coloribus variegata, cum levamine, & sine lochiorum, vel urinae, suppressione, sed imminutione tantum: appetitus & somnus manent, pulsus pacatus est, abdomen molle. In symptomatica Diarrhoea econtra observatur, quod citius incipiat, limosa & nigricantia statim per alvum exeant, quae demum mutantur in grisea & serosa, quandoque mucosa & sanguinolenta; lochia supprimuntur, abdomen intumescit, vires minuuntur, appetitus deletur, somnus deficit; urina minuitur copia, & lateritium sedimentum deponit, fitis adest, sentit ardorem internum, dum externa corporis superficies friget.

Criticam talem diarrhoeam inhibere vetant artis regulae, symptomaticam coercere parum videtur tutum, cum sic retinerentur in corpore putrida. Antiseptiis efficacibus putredinem inceptam corrigere, & simul labentes vires firmare, indicatio Medica poscit. Si quid autem putridi mistum humoribus fluat per vasa, & debilitans alvi fluxus adsit, poterit illud tutius per urinam & sudores exire de corpore. *Hippocrates* (s), postquam in suppressione lochiorum alvum emolliendam, praecipue per clyisma, suaserat, uti dictum fuit, addit: *Quod si facile vomuerit, etiam vomitus ciendus. Satius autem urinam ciere, & sudorem provocare.* Lenia diluentia, quae copiose dari solent puerperis, & urinae vehiculum, & sudoribus, praebent: non autem laudantur sudores, qui cubiculi intenso calore, tragulorum pondere, vel calidis sudoriferis datis, exprimuntur; illi enim nocerent: tunc tantum profunt, quando blando lecti tepore, & dilutis humoribus, promoventur. Sic enim totius corporis lassitudo, a partus laboribus toleratis, tollitur, & febris lactaria solvi simili modo solet. Videantur illa, quae §. 715 & sequentibus de *Sudore Febrili* dicta fuerunt.

Hinc patet ratio, quare praecipui auctores, qui de arte obstetricia, & morbis puerperii, scripserunt, blandos illos in puerperio sudores adeo laudent; cum tantam ex his utilitatem observaverint, & econtra tot noxas, si imprudenter suppressi fuerint. Alvi fluxus enim cum saevis torminibus, dolores artus molestissimi, lochiorum suppressio, febres validae, sequi solent; quae omnia mala feliciter superantur, si tepore lecti, jusculis diluentibus datis, redeant sudores (t). Imo *Sydenhamus* (u), qui, uti notum est, non
adeo

(q) Aphor. 25. Sect. I. (r) L'Art des Accouchem. pag. 162 & seq.

(s) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 42. Charter. Tom. VII. pag. 754.

(t) Levret l'art des Accouchem. pag. 137. La Motte traité des Accouchem. Liv. I. chapit. 37. pag. 144-149. Brudenell Exton of Midwifery. sect.

VI. pag. 411-421. (u) Dissertat. Epistol. pag. 532.

adeo favebat calori lecti, & fudoribus, tamen solito suo candore, dum de puerperis loquitur, dicit: *Praeterquam enim, quod ista, qua in lecto fruuntur, quies a malis jam toties commemoratis eas immunes praestet, non interruptus lecti calor spiritus pariter reficit, tum a pariendi doloribus, tum ab evacuationibus in hoc casu solennibus, exhaustos fractosque: quinimo & Naturae suppetias fert, atque omnes, quas gestationis tempore mulier congesserat, cruditates digerit & amolitur.*

Si, ex signis, antea recensitis, constet uterum inflammari, omnia illa, quae in historia inflammationis, & morborum inflammatoriorum, dicta fuerunt, locum habent. De venae sectione autem, in puerperis administranda, adhuc quaedam dicentur paragrafo sequenti.

Ut autem suppressa lochia denuo redeant, laudantur *Aperientia specifica lenissima*, ex moderate cardiacis & uterinis. Illa, quae evacuationem lochiorum promovent, remedia, solent vocari *Aristolochica*, & horum enumeratio habetur (w). Distribuuntur autem in duas classes, nempe in derivantia, & aperientia sic dicta; de quibus ultimis nunc agendum, & quae interno pariter ac externo usu adhiberi solent. Si percurratur horum remediorum Catalogus, omnia inveniuntur calida esse & stimulantia, ita tamen, ut quaedam plus, alia minus, actiosa sint. Sic v: g: *Artemisia, Cardiacae, Chamaedrys*, leniores sunt, quam *Sabina, Satureja*, &c: idem verum est de oleis stillatitiis: ita *oleum Cinnamomi, Caryophyllorum*, acerrima sunt; *oleum Macis, Melissae*, quamvis fragrantissima, tamen longe mitiora sunt. Conducunt haec cardiacae, si debilitas adfit & languor. Idem & de uterinis dictis remediis verum est, quae aucto humorum motu vasa uteri urgent, & aperiunt occlusa: hinc eadem remedia & *Emmenagoga*, & *Aristolochica*, dicuntur; de quibus videantur illa, quae ad §. 1291. dicta sunt.

Verum cum in puerperis metuenda semper sit uteri inflammatio, si intempestive suppressa lochia fuerint, prudentia suadet, ut lenissima tantum specifica, uterina & cardiacae, remedia adhibeantur: hoc autem fit, seligendo mitiora ex his; vel si validiora adhibeantur, parca copia horum aquae copiosae infusa detur, dum simul fomentis, vaporibus, &c, sic disponuntur vasa uteri, ut facilius cedant aucto parumper impetui humorum: omnium maxima cautela requiritur in illis, quae facile mobiles, & hystericis passionibus obnoxiae, sunt. Prudentissime, ut solet, Medicos hinc monuit *Sydenhamus* (x), ut non pergant diu in usu remediorum, quae uterina dicuntur; *Sed, exhibitis aliquamdiu remediis, quae in hoc casu cum successu usurpari solent, si votis ea non respondeant, ab eis temperandum est; cum neque fortiora hic locum habeant, neque in mitiorum usu perseverare debeamus, propter attritas & fere prostratas puerperarum vires.* Semel tantum, ut spirituum conturbationem compesceret, *Laudanum*, vel solum, vel uterinis remediis mistum, propinabat: *Sedulo enim animadvertendum est, quod si, telo hoc semel misso, scopum non*

(w) Institut. Boerhaev. §. 1226. pag. 537.
533. & seq.

(x) In Dissertat. Epistolari pag.

atingamus, nec sequantur lochia, opium nullo modo est repetendum, ut in aliis casibus fieri solet, & debet. Idem de Enematum usu pronunciavit, nec repeti haec voluit, si post unius injectionem lochia non sequerentur. Tunc autem rem omnem tempori, Medicorum facile Principi ac Coryphaeo, committendam censuit. Imprimis ideo, cum singulo quoque die curationis negotium magis magisque extra aleam ponatur, & si aegra vigesimum diem superaverit, jam fere in vado sit. Constanter hanc methodum secutus fui, nec poenituit unquam. In puerpera, cui lochia parcissime fluxerant, manebat dolor molestus in hypogastrio, qui non cedebat lenioribus remediis ad provocanda lochia adhibitis. Fomenta mollissima applicui interdum, de nocte. Emplastra similia, cum jam surrexerat ex puerperio; post sextam a partu septimanam, copia sanguinis de utero fluxit, cum levamine doloris, & postea sana ac foecunda vixit.

Altera classis remediorum Aristolochicorum (y) continet illa, quae ad uterum determinant, hoc effectu, ut humores majori copia & impetu versus inferiores aërtæ ramos deriventur. Hoc autem obtinetur, vel minuendo resistantiam vasorum inferiorum, per balnea, fomenta, cucurbitas, emplastra aromatica; vel augendo circulationem humorum in partibus inferioribus, per frictiones; quo & spectat missio sanguinis ex venis pedum. Sed considerandum est, nisi uteri vasa constricta reserari possint hoc motu aucto, omnia mala augeri; unde iterum patet, & in horum usu prudentia opus esse. Videantur de his illa, quae in *Capitulo de obstructione* ad §. 134. 135. habentur.

Hinc videtur *Manningham* (z) monuisse; *Si suppressis lochiis inflammetur uterus, e brachio, potius quam e pede, mittatur sanguis.* Accelerato enim sanguinis motu per vasa inferiora, magis urgebitur uterus inflammatus. *Hoffmannus* (a) statuit quidem, si lochia subsistunt, praestare semper, ut in inferioribus sanguis post pediluvium detrahatur; fatetur tamen, sibi aliquot innotuisse exempla, ubi, lochiis subsistentibus, purpurata febris oborta fuerat cum gravissimis symptomatibus, profuisse insigniter sanguinis ex brachio educationem. Simul & casum recenset (b) puerperae, cui ob aërem frigidiorum admixtum, subitumque ab incendio terrorem, lochia suppressa fuerant. Mox secuta fuit pleuritis, &, secta in talo vena, non redierunt lochia; uti neque post secundam sanguinis missionem in brachio institutam. Verum, sudore per universum corpus per viginti horas profuse manante, & alvo clystere molliente subducta, demum rursus prodierunt uteri purgamenta, & aegra ex ancipiti est levata. Simul hinc patet, venae sectionem repetitam quidem impedivisse, ne acuta pleuritide suffocaretur, sed per sudorem criticum superatum fuisse ancipitem morbum.

Quamvis autem per venae sectionem in pede institutam minuatur resistantia sanguini per inferiores arterias fluenti, adeoque in illis augeatur celeritas,

ta-

(y) Institut. Boerh. §. 1226. N^o I. pag. 537.
pag. 87.
pag. 517.

(z) Art. obstetric. compend.
Tom. IV. sect. 2. Cap. X.
(a) Medicin. Systemat. ration. Tom. IV. sect. 2. Cap. X.
(b) Ibid. pag. 516.

tamen ob eandem rationem avertitur impetus & copia ab ipso utero, saltem pro parte. Dum enim acceleratur motus per arteriam Iliacam externam, minuitur impetus per Iliacam internam ejusdem lateris, quae praecipuos utero ramos largitur. Praecipua autem curationis spes videtur pendere a laxatione vasorum uteri constrictorum. In casu enim modo recensito a frigore aëris & terrore stricta erant vasa cutanea atque uterina, & dum sudor profusus per laxata jam ac aperta vasa cutanea fluebat, brevi post vasa quoque uterina referata debitum lochiorum fluxum restituerunt.

Unde patet, quare Aperientia localia commendentur, sed praecipue mollia quaevis, de quibus dictum fuit ad §. 1291. Ab irritantibus enim cavendum est. Ob hanc causam Pessaria, & Suppositoria, vix unquam adhibentur: priora vaginae, posteriora ano, immittuntur. Cum autem suppositoria ideo ano indantur, ut mole, vel stimulo, vel utrisque simul, nixum deponendi alvum excitent, praeferuntur in puerperis clysmata mollia, quae alvum ducunt, simulque duras foeces emolliunt, intestina lubricant, simulque, dum in intestino recto haerent, vicinum uterum fovent.

Quamvis autem *Pessaria*, & *Suppositoria*, diversis parari possint modis, communiter nihilominus solebant parari ex melle. Sic illa *Hippocrates* (c) describit. *Pessos autem subdititios, si valentes desideras, sic conficito. In mel semicoctum ex medicamentis apposititiis praescriptis immitte, quae educere possunt, & quum immiseris, balanos, ad eorum instar, qui in sedem immittuntur, efformato, illosque longos & tenues facito. Deinde mulieri supinae, in lectulum altius a pedibus instratum reclinatae, balanum apponito, & panniculo illigatum, aut alia re consimili, calefacito, dum colliquescat. Quod si debiliorem balanum supponere velis, in linteolum obligato.* Videtur Pessorum usus Veteribus Medicis satis frequens fuisse, cum in *Libro de Natura Muliebri*, & in *Libris de Mulierum Morbis*, plures Pessorum species describantur, quorum quidam acria satis remedia continent. Morbis vaginae curandis a Chirurgis cum fructu adhibentur; sed admodum dubium videtur, an in lochiorum suppressione tuto adhiberi possent. Os enim uteri, & ipsa vagina, partus tempore multum passa fuerunt; hinc facile irritari possunt, quod videtur omnino evitandum esse. Bona fide fateor, quod ad hunc scopum, lochia nempe provocandi, pessariis nunquam usus fuerim.

§. 1332. **V**enae sectio haud facile, nec nisi urgente summa necessitate, adhiberi potest.

Quid lochia sint, cui usui serviant, quomodo mutantur colore, minuantur quantitate, in praecedentibus dictum fuit. Quae omnia si rite perpendantur, patebit, Venae sectionem raro requiri in puerperis, & debilitando nocere saepius; adeoque non adhibendam esse, nisi ubi necessitas postulat.

Multi videntur esse in illa opinione, sanguinem, qui post partum effunditur,

(c) Libr. de locis in homine, Cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 377.

tur, malae esse indolis, & fere gaudent, si debiles, pallidae, exhaustae, a puerperio surgant mulieres; unde si suspicentur, non fluxisse satis magnam copiam sanguinis, Venae sectione demunt, quod superfluum gravare corpus autumant. Patet ex ante dictis, lochiorum copiam variam admodum esse in diversis mulieribus, quae tamen feliciter puerperio defunguntur: notum est, puerperis, quae natis ubera praebent, lochia minori copia fluere, & citius desinere. Pariter constat, tertio quartove puerperii die purulenti quid exire, nullo quandoque, vel pauco, sanguine tinctum, in sanissimis etiam puerperis; sequitur tunc febris lactaria, quae, lacte ad mammas delato, per blandum sudorem solvi solet. Hoc tempore lochia suppressa credunt, & toties Vena secatur, dum pro morbofo habent illud, quod secundum naturam est; uti antea fusius dictum fuit. Leves hoc tempore quandoque circa uterum dolores percipiuntur, mollibus fomentis satis cito curabiles, qui pro inflammatione uteri habentur, & sanguinis missionem citam ac repetitam poscere creduntur. Quaeenam signa inflammationem uteri adesse demonstrant, ad §. 1329. dictum fuit, in quo casu venae sectionem conducere; nemo dubitat. Sic *Aëtius* (d) prudenter monet sequentiâ: *At ubi vehementior inflammatio infestaverit, si neque aetas, neque habitus, neque anni tempus, obstiterit, neque inflammatio post abortum, aut immensam sanguinis vacuationem, supervenerit, cubiti vena secanda est, ac sanguis pro virium ratione educendus, licebitque in secunda quidem venam incidere, in tertia vero sanguinis missionem repetere.*

Nonnisi cum cautela ergo *Aëtius* suavit venae sectionem, & tantum, dum uteri vehementior inflammatio aderat. Non convenit ergo ob leviores etiam puerperarum querelas sanguinem temere mittere; cavendum est, ne naturalis lochiorum imminutio pro morbosa suppressione habeatur.

Tristem imprudenter repetitae sanguinis missionis, in Illustri puerpera sana & vegeta, effectum memoriae reliquit *Celeberrimus Hofmannus* (e), testis oculatus. A rudiori obstetricis manu jam altero post partum die tumor dolens occupabat vaginam, & collum internum uteri: exacerbatis symptomatibus, lochiis non rite fluentibus, accessit febris; Archiater vocatus venam in brachio secavit, & intra septem dies sexies, modo in brachio, modo in pede, sanguinis missionem repetiit. Sub ultima autem Venae sectione oculi ceperunt obfuscar, ita ut candelam peteret, quamvis dies esset quam lucidissima; & brevi post lethalis sequebatur lipothymia. Cadavere aperto, sequenti die, in toto vasorum systemate vix aliquot restabant sanguinis cochlearia. Unde concludit *Hofmannus*, *Medicos plures in eo delinquere, quod in inflammatoriis puerperarum affectibus sanguinis missionem repudient omnem: hic in excessu peccatum fuit graviter: sed medium tenuere beati.*

Profusae adeo sanguinis jacturae mortem successisse, non adeo mirum videtur; sed vel unicam venae sectionem, in puerpera temerè institutam, lethalem fuisse, *Sydenhamus* (f) testatur. Matriona honesta ac proba statim a partu

(d) Lib. XVI. Cap. 85. pag. 162.
Sect. 2. Cap. X. pag. 520.

(e) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV.
(f) Dissertat. Epistol. pag. 535.

tu corripiebatur paroxysmis hysteriis, & lochia penitus deficiebant. Tentavit methodum suam; sed caruit successu: hinc totam rem tempori committere voluit; quotidie illam invisens, non vidit augeri mala. Ad decimum quartum diem usque sic expectando traxit morbum. Persuaserunt tunc marito adstantes mulierculae, venam uxori in pede sine mora secandam esse; quo facto, *Paroxysmi hysterici adeo invalescebant, ut intra paucas horas spasmi accederent, & non ita diu postea, aerumnarum requies, Mors.* Plures puerperas periisse vidit *Levret (g)*, quibus multum sanguinis eductum fuerat, imo ne unicam quidem evasisse, dum hoc tentabatur ad avertendam, vel curandam, uteri suppurationem, vel metastasim lacteam; de qua ad §. 1329. dictum fuit.

Patet ergo, non facile in puerperis venam secandam esse, nisi urgens necessitas indicet hanc evacuationem. In casu illo (*b*), cujus jam mentionem feci, ubi ob fortissimam abdominis constrictionem, suppressis lochiis, intolerabilis capitis dolor sequebatur, cum aliis malis symptomatibus, ter vena secta fuit absque ullo levamine: postquam autem fascia soluta fuit, mox redierunt lochia, & omnia mala symptomata evanuerunt.

Notandum est, hic tantum agi de morbis puerperii, qui a partu, & ejus sequelis, ut causa, pendent. Potest enim puerpera alio tentari morbo, dum in puerperio decumbit, qui propriam curam requirit. Notavit *Sydenhamus (i)*, nonnunquam febrim, quae lochiorum suppressionem sequitur, transire in classem Epidemicarum, quae illo tempore grassantur; tuncque harum febrium curam requirere, habita tamen semper puerperii ratione. Antea ad §. 890 N°. 1. notavi, quod in puerperis Pleuritide correptis, licet lochia fluerent, venae sectionem instituerim. Non enim lochia semper sistuntur, dum inflammatorius talis morbus puerperio supervenit. Sic vidit acutam pleuritidem, post partum valde laboriosum, in puerpera quarto post partum die, *La Motte (k)*, profusis sudoribus minime levatam, ut sperabatur. Tamen vehemens talis morbus ne quidem imminuerat lochiorum fluxum, & serius cum vocatus fuisset, quater venam secare debuit, ut morbi impetum refraenaret, sequente tamen vomica purulenta, a qua evasit, tota exhausta, & macie confecta. Lactis usu sensim refecta fuit, & omnino convalevit. Dum octavo a partu die acerbissimus lateris dolor corripuisset puerperam, *Tulpius*, cum identidem novis insultibus urgeret dolor, ter pedis, & quinquies brachii, venas solvere debuit (*l*). Tantam sanguinis jacturam non solum toleravit, sed & ingens alvi profluvium sustinere debuit, antequam integre debellaretur morbus.

(g) L'art des accouchem. pag. 167.

(b) Peu la pratique des accouchem.

pag. 526.

(i) Dissertat. Epistol. pag. 532.

(k) Traité complet de

Chirurg. Tom. I. observat. 45. pag. 245.

(l) Observat. Medic. Lib. 2.

Cap. 2. pag. 105.

§. 1333. **N**eque curanda symptomata proinde, ac si essent morbi acuti sui generis (1329).

Hoc satis inculcari nequit, cum tot errores in praxi hic contingere soleant. Antea jam saepius dictum fuit, uterum habere mirum imperium in reliquis corporis partes. Sic v: g: vehementes quandoque capitis dolores oriuntur, qui minus cautos fallunt, ac si inflammarentur meninges cerebri. In illo casu ante memorato, ubi, a nimis adstricto abdomine, dolor capitis immanis aderat, oculi scintillabant, &c.; quis non cogitasset, ignorata causa, validam instare Phrenitidem. Vena saepius secatur sine fructu: dum fascia solvitur, omnia cessant mala. Imprimis autem de hac re cogitandum est in teneris, & hysteriis malis obnoxiiis: vidi sic dolores abdominis satis molestos in tali puerpera, dum grumus sanguinis exiturus retinebatur in uteri orificio parumper. Paulo post, evanido ventris dolore, querebatur, se similes dolores, ac in abdomine perceperat, in capite sentire; post horae quadrantem urinam dimittebat tenuem aquosam, & mingendi hoc conatu expellebatur grumus: statim capitis dolores cessant, & pacatus somnus aliquot horarum sequitur; evigilans, se sanam jam esse sollicitae matri laeta nunciat. Numerosos similes casus vidi, qui me docuerunt, varia symptomata, quae puerperium comitantur, & saepe morbos acutos referunt, non indigere cura inflammationis.

§. 1334. **L**acte ad mammas delato, saepe fit ejus stagnatio, coagulatio, dolor inflammatorius, suppuratio, Scirrhus, Cancer.

Lac, recens nati infantis pabulo dicatum, graviditatis tempore jam adesse solet in mammis saepius, & quandoque magna satis copia exsillat, uti antea dictum fuit. Sic apta redditur jam in gravidis lactis officina, ut post partum nutriri infans possit. Quamvis autem viderim, statim post partum ubera duxisse infantes, tamen plerumque mammae a partu flaccescere potius solent, neque tenduntur fere nisi secundo, tertio, quartove, die, quandoque etiam ferius. Sentiunt puerperae leves horripilationes, sub cute quasi repentes, inquietiores fiunt, somnus turbatur, febricitant plerumque, incalescunt. Deinde incipiunt mammae, turgent magis magisque, brachia cum quadam molestia moventur. Tunc dicitur, lac ad mammas deferri; quod si moderato cum impetu fiat, omnia illa incommoda cessant brevi, imprimis si infans matris ubera ducat, sicque nimia a collecto lacte mammarum distensio caveatur; lac illud primum, quod in mammis post partum colligitur, serosum tenue est, & recens natis utilissimum, dum tenue nutrimentum dat, ventriculum & intestina a sordibus depurat, alvumque simul leniter solvit.

Quandoque subito lac in mammas rapitur, & intra paucas horas illas maxime distendit. Dictum fuit saepius de commercio, quod uterum inter & mammas observatur: mammariam internam & epigastricam inter se per ana-

stomofin communicare, scripserunt Anatomici, & in recenter enixae puerperae cadavere haec vasa calamus scriptorium aequare visum fuit (*m*). Quandoque humores subito sursum rapi, & non tantum mammas distendere, sed & vasa encephali, videtur *Hippocrates* indicare (*n*), dum scribit: *Quibus mulieribus sanguis in mammis colligitur, maniam significat.* Quibusdam mulieribus per ductuum lacteorum extrema lac ex papillis facile exit, & sponte quidem, ita ut viderim aliquoties linthea, quae mammis applicata fuerant, saepius mutari debuisse, cum tota madescerent a lacte seroso: in talibus raro stagnatio & coagulatio obtinet. Plerumque autem suctione opus est, ut lac exeat; cum papillae, plicatilibus membranis constantes, his collapsis, complicant tubulos lacteos, & facilem lactis exitum impediunt (*o*). Unde per suctionem minuta atmosphaerae pressione, papillae simul elongatione in rectum dispositis tubulis lacteis, exit lac, mammarum distensio minuitur. Requirebatur autem, ut lac non semper deplueret, sed collectum in mammis manere posset, donec infans ubera posceret. Ductus igitur lactei, quorum congeries substantiam glandulosam mammae constituit, in initio suo angusti sunt, in medio decursu suo ampliores, dein iterum prope papillam angustantur, & circa basim ejus circularem quasi communicationis alveum constituunt, ex quo tubuli lactei emergunt, qui per papillam distribuuntur, & circa papillae orificium minutis osculis hiant (*p*). Unde manifeste apparet, totius hujus apparatus effectum esse, ut lac colligi, & moram trahere, possit in mammis. Toti huic substantiae glandulosae mammarum se interferit membrana adiposa, cujus cellulae numerosissima vasa sanguinea & lymphatica sustinent, & ductus lacteos, glandularumque racemos. Totus ille apparatus continetur membrana, quae cellulosa continuatio videtur: ejus pars, quae fundum sive basim mammae constituit, crassior est, & supposito musculo pectorali adhaeret; reliqua ejus pars tenuior est, & cuti firmiter accrescit (*q*).

Unde apparet, mammarum fabricam & situm efficere, ut multum distendi possint; quod requirebatur ad lactis collectionem: sed simulac distendens vis minuitur vel parum, propria elasticitate satis fortiter contrahuntur, & per patulos in papilla tubulos lac ad aliquot pedum distantiam ejiciunt. Hinc, dum plena ubera ducunt infantes, nutrices sentiunt motum quemdam in tota mamma, solentque dicere, quod *mammae concidant*, tuncque magno cum impetu lac exsilit, & quidem tanta copia, ut infans deglutire non possit; unde papillam deserit; vel & providae nutrices, simulac incipientem illum motum in mamma percipiunt, statim papillam ex ore infantis remonent, illamque reddunt, simulac primus ille impetus exsipientis lactis cessaverit. Hoc fieri solet, dum firmas & solidae mammae sunt, vix in pendulis & flaccidis.

Lac autem, quamvis optimum, si stagnet, cremorem album, crassum, pin-

(*m*) Hemsterh. Messis aureae pag. 138.

(*n*) Aphor. 40. sect. V. Charter.

Tom. IX. pag. 219.

(*o*) Winslow Exposit. Anatom. traité de la poitrine N°. 19. pag. 586.

(*p*) Ibid. N°. 11. 12.

(*q*) Ibid. N°. 13. pag. 585.

pinguem, ejicit sursum (*r*), infra manet lac, defloratum dictum, subcaerulefcens, pellucidius, & tenuius. Si lacti miscetur *coagulum lactis* dictum, quod paratur de succo ventriculi ruminantium, abit in acquabilem coagulata massam, quae brevi sponte secedit in serum, & in colostratum, sive caseosum. Si acidum admiscetur lacti, statim grumescit, & coagula format, altera lactis parte remanente fluida (*s*). Verum lac purum, sibi relictum, acefcit, imprimis in aëre calido, & tunc simili modo grumosum fit, ac dum acida affunduntur lacti. Sed & lac ab alcali fixo sale addito flavescit magis magisque, prout plus de alcalino sale admiscetur, & tandem flavus ille color in profundum fere rubrum mutatur: at simul lac coagulatur, licet non tam valide, ac quidem ab acido admisto fit (*t*). Sed *febri-
canti valide animali, lactanti prolem, lac corrumpitur in uberibus, fitque tunc ex
candidissimo flavescens, ex dulci jalsum, ex crassulo saniosum tenue, interim cras-
samento coagulato in mammis relicto, ex inodoro subfoetidulum, infanti horrendum
& fastiditum. In coagulatione ergo lactis, una cum febre calida, & colore fla-
vescente, non licet Medico cogitare de causa coagulante acida, sed de calore ni-
mio, & forte alcalescente potius coagulatione. Quin forte centies Medici obser-
vant, lac coagulari sic a febre, ubi ne semel id vident factum ab acido.*

Quaecumque ergo de causa stagnet lac in mammis, metuenda est ejus degeneratio & coagulatio: solet tunc tenue serum ex papillis fluere, manente mamma aeque tenfa, dolente, tumida, dum omne grumosum retinetur. Frequentior hujus mali causa observata fuit, si frigidus aër subito pertingat ad mammas (*u*); unde solent puerperarum custodes linteis calidis fovere mammas, ut aëris frigus caveatur.

An forte mala conformatio pectoris, & difficilior redivus sanguinis venosi a mammis, huc quid contribuit? In illis foeminis, quae non lactant infantes, omne lac, quo mammae implentur, debet denuo in sanguinem redire per venas: si autem ille redivus difficilior fit, stagnabit lac in mammis, & metuentum est lactis coagulum. An tale quid *Hippocrates* (*w*) indicavit? *Quibus virginibus orthopnoea contingit, illis uterum gerentibus mammae suppurantur.*

Si ergo lac ad mammas delatum stagnerit, fiet separatio partium, ex quibus lac constat. Cremor pinguis secedet, qui febrili calore rancescet; caseosa pars, licet primo acefcit, in morbi progressu putrescere poterit; plus enim de animali natura jam habet. Nam si lactis coagulum intra densum linteum magna vi premitur, ut omne serum inde separetur, pinguis fit caseus, constans cremore lactis, & caseo proprie sic dicto: talis aetate acerrimus fit, non acidus, sed alcalino proprior. Si vero, cremore prius ablato, ex coagulato lacte caseus paratur, ille durefcit instar cornu, atque, igni admotus perfecte ut cornu lentescit, ustulatur, comburitur, foetet (*x*).

Unde patet, quare stagnante, coagulato, degenerante, in mammis lacte,

(*r*) Herm. Boerh. Chem. Tom. 2. pag. 297. (*s*) Ibid. pag. 301.

(*t*) Ibid. pag. 302. (*u*) Levret l'art des Accouchem. pag. 155.

(*w*) Coacar. Praenot. N° 549. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(*x*) Herm. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 301.

sequatur illarum inflammatio, & metuendae sint omnes ejus sequelae, si resolvi non possit.

§. 1335. **C**ognoscitur horrore, frigore & calore reciprocis, febricula, signisque incipientis inflammationis.

Solet saepe inflammatio mammarum comitari febrim lactariam, quae cum horrore, & frigore, reciprocis, incipit, uti dictum fuit. Quandoque & ferius oritur, dum a quacumque causa lac stagnans degenerare incipit in mammis. Prior frequentius contingit illis puerperis, quibus lac in mammis collectum retropelli debet: posterior saepius contingit in lactantibus. Cum autem eo major resolutionis spes sit, quo citius medela idonea applicatur, hinc ad haec signa incipientis inflammationis attendendum est. Tumor, dolor, calor, rubedo, una cum febre, praecipua sunt; de quibus videantur illa, quae dicta fuerunt ad §. 382, ubi de signis inflammationis agebatur.

§. 1336. **C**uratur 1. antacidis lenibus. 2. diluentibus lenissimis. 3. discutientibus externis cito applicatis.

1°. Cum lac sponte sua acescere soleat, & dum acescit, grumescere incipiat, hinc antacida hic commendantur, de quibus videri potest *Materia Medica* ad hunc numerum, & illa, quae ad §. 66 de corrigenda acida acrimonia dicta fuerunt. Seliguntur autem lenissima, & imprimis illa, quae acidum absorbentia vocantur, quae nullam acrimoniam habent. Piscium ossa exsiccata, ut *Mandibulae Lucii piscis*, a quibusdam maxime laudantur. Salia alcalina fixa, quamvis vim antacidam certam possideant, attenuentque illa, quae per acidum coiverunt (y), & ad coagulum lacteum resolvendum laudentur, tamen non nisi parca dosi, & aqua copiosa diluta, adhiberi solent; cum omnia blanda & lenia puerperis conducant. Praeterea experimenta docuerunt (z), non esse verum, quod ubique asseritur, resolvi illud coactum rursus in antiquum liquidum, & resolvere alcalia, quae ab acidis erant densata. Patuit enim ex illis, quae ad §. 1334. dicta fuerunt, lac ab alcalino sale admixto grumescere, quamvis non adeo fortiter coaguletur, quam ab acidis affusis. Praeterea constitit, longe frequentius lac densari in mammis a febre, & calore, quam ab acido coagulante.

2°. Haec enim omni scopo satisfaciunt; leniunt, emolliunt, concreta humectando disponunt ad resolutionem, & ad omnes inflammatorios morbos adhibentur. In *Materia Medica* plures tales formulae habentur. Huc etiam spectant, victus humidus, & potus tenuis, aquosus, copiosus.

3°. Cum manibus accessus detur facilis, hinc ab externa remediorum applicatione magnam utilitatem merito speraverunt omnes. Dum enim cito, incipiente inflammatione, sedulo haec applicantur, magna spes est benignae

re-

(y) Herm. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 58. (z) Ibid. pag. 303.

resolutionis. Praestat autem semper mollissimis remediis uti, ut, si resolutio inflammationis non successerit, omnia ad blandam suppurationem disponantur. In ipso morbi initio *Poscam*, sive *Oxycratum*, applicuit *Moschion* (a): credebatur enim, vim constringentem aceto inesse; hodie solventem aceti vim omnes agnoscunt. Applicabat autem spongas molles oxycrato, aceto nempe aqua diluto, madidas, vel panem eidem intinctum cum palmulis tritis. Haec adhibebat; *lacte irruente, cum tensione, gravitate, dolore; sed & cum fervore*. Verum, si fervor mammarum augetur, illa voluit applicanda, quae laxare possunt; fomenta nempe ex oleo & aqua calidis. *Celeberrimi Benevoli* observationes, confirmatae a *Nannoni* (b), docent egregium usum aceti aqua diluti, non tantum in incipiente mammarum inflammatione, sed etiam, dum jam provector morbus est. Aliquot casus ibi recensentur, qui egregiam huius remedii utilitatem docent. Prout autem inflammatio vehementior erat, eo magis diluebatur acetum, ne irritando noceret. Si autem resolutionis signa non apparebant, sed calor, dolor, tumor, in mamma auferentur, & pulsus fieret celerior, removebat poscam, & sola aqua calida fovebat, uti & unguentis ac emplastris, ut promoveret suppurationem, abjecta omni spe resolutionis.

Plurimi mollissimis usi sunt remediis tantum. Sic *Mauriceau* (c) adhibebat: cataplasma molle ex mica panis in lacte cocta, addito deinde oleo amygdalino, & aliquot ovorum vitellis. Huic cataplasmati imponebat splenia oxycrato madida. Multum boni exspectabat a *Brassica capitata rubra*, aqua cocta in pulvem, quae dein in mortario trita per cribrum transprimebatur, ut aequabilissima esset; & tunc addebatur aliquid *mellis, oleique chamaemelini*, per infusionem parati. *Levret* (d) mollibus, anodynis, leniter resolventibus, topicis, curam aggreditur; dein, ubi tensa prius mamma laxari incipit, tunc folis resolventibus utendum jubet; cataplasmate ex pane & vino simul coctis, aqua marina vino rubro animata, urina sana, sale alcalino, sale ammoniaco, in aqua solutis, usus fuit.

Sapone veneto in lacte & aqua soluto curavi, ut foveretur mamma tumens collecto lacte; bis vel ter de die exposui vaporibus aquae tepidae; dein, si remitteret parum dolor, mollem cum his frictionem adhibui; & vix aliis opus habui, si adhuc resolutio sperari poterat.

In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur Cataplasma, quod partim ex emollientibus, partim ex discutientibus aromaticis, constat, addito pariter sapone veneto. Cum autem haec omnia in lacte coquantur, multum perit de aromatum stimulo volatili, & prodest imprimis, ubi infarctio mammarum a lacte adest, una cum inflammatione non adeo valida. Ubi autem magnus calor, rubor, dolor, adest, tunc mollissima remedia praeferuntur reliquis.

(a) Spach. gynaec. pag. 6. N° 58 & 60.

Mammelle. pag. 26. & seq.

&c. liv. 3. chap. 16. pag. 435.

(b) Trattato delle Malattie delle

(c) Traité des Malad. des femmes gross.

(d) L'art. des Accouchem. pag. 156.

§. 1337. **S**i jam in apostema tendit, quantocyus maturandum, aperiendum, depurandum, consolidandum; de quibus in Chirurgicis.

De signis, quae demonstrant, inflammationem non posse resolvi, sed in suppurationem tendere, dictum fuit antea ad §. 386. Ubi ergo hoc constat, mollissima sola conducunt, una cum subpinguibus. Solam farinam avenae, in lacte coctam, addito dein oleo lini, cataplasmatibus forma applicandam consului pauperibus, ut sumtibus parcerem, & optimo quidem cum effectu. Quomodo autem abscessus, inflammationem non resolvendam sequens, curari debeat, dictum fuit ad §. 402 & sequentes. Hinc superest tantum, ut quaedam notentur, quae peculiariter observantur in mammis suppuratis.

Antea dictum fuit, mammarum substantiam constare partim ex tunica cellulosa, partim ex substantia glandulari; unde optime distinxit *Levret (e)*, quandoque infarciri posse tunicam cellulosam solam; quod raro fit; saepe idem malum obtinere in parte glandulari; omnium frequentissime tamen utramque hanc partem simul affici.

Si sola tunica cellulosa inflammata in abscessum tendat, mamma tumet multum, sed uniformi & aequabili tumore; unde non mutatur convexa ejus figura, nisi forte duobus locis distinctis mammae distincti formentur abscessus. Plerumque tamen interstitia, inter tales abscessus posita, suppurationis tempore rumpuntur, & bini, vel plures, abscessus sibi mutuo vicini in unam vomicam confluent. Admodum dolere solent tales mammarum abscessus, antequam sponte, vel per artem, puri collecto via paretur.

Contigit tamen mihi videre bis in puerperis totam mammam fuisse consumptam valida suppuratione, licet vix ullum dolorem percepissent, & cutis leviter tantum rubesceret. Finita suppuratione cutis accrevit suppositis partibus omnino, & de tota mamma nil supererat, praeter flaccidam papillam.

Suppuratio, quae in tunica cellulosa fit, satis promptè procedit: pus tamen, quod exit, varium est, & inaequale; vomica autem facile detergitur, praecipue si sponte fuerit ruptus abscessus.

Ubi vero sola pars glandularis affecta fuit, tubera tactu percipiuntur in mamma, quae sibi mutuo non adhaerent, imo quandoque satis distant; cutis mammae non est tensa, nec dolet in initio; fere tantum dolor sequitur, quando rupturae proximus est abscessus. Suppuratio admodum lente procedit, neque fit simul & semel in omnibus tuberibus: solet enim, uno abscessu rupto, aliud tuber dolere, attolli, & suppurari. Hinc per menses quandoque talis mammae suppuratio protrahitur, & in adultioribus quandoque per integrum annum.

In lentis talibus mammarum suppurationibus conducunt remedia, quae parum

(e) L'art des Accouchem. pag. 157.

rum plus movent, quale est v. g. Cataplasma illud, quod in *Materia Medica* ad praecedentem numerum proponitur. Embrochae, quas laudat *Levret* (f), ex sale alcalino fixo copiosa aqua diluto, ex sapone, & fomenta ex his parata, tunc multum profunt. Omni enim modo curandum est, ut totum solvatur in pus, nihilque duri maneat in mamma, quod scirrhi & canceri metum relinquere possit.

Mirum casum vidi bis in eadem muliere. Dum gravida esset, incepit dextra mamma tumere, absque dolore: tumor ille augebatur quotidie, ita ut octavo graviditatis mense mammae moles femur attingeret, & deberet suspensorio sustineri; aliter incedere non potuisset misera. In vasta hac mamma poteram distinctissime tangere sex tubera, non cohaerentia sibi invicem, pugnum mole aequantia, fatis mobilia. Dum pessima quaeque metuebam, mirabar, post felicem partum, totam hanc molem minui, tubera solvi, ita ut intra bimestre spatium mamma rediret fere ad solitam magnitudinem; nec vel minima durities tactu percipi poterat: magis flaccida & pendula erat tamen, quam sinistra. Nullum autem remedium adhibitum fuit. Post biennium de novo gravidae omnia eadem contigerunt, eodem pariter post partum eventu.

Omnia haec observatis practicis confirmavit *Nannoni* (g). Invenit enim, si inflammatio occuparet partem cellulosa[m] mammae solam, & suppuratio sequeretur, non inde minui lactis secretionem: contrarium obtinebat, si substantia glandulosa mammae similiter afficeretur; tunc enim minuebatur, vel & integre cessabat, lactis secretio, prout major minorve pars glandularis substantiae fuerat infarcta. Observavit pariter, suppurationem tardio[re]m in parte glandulari, quam in parte cellulosa, & majus periculum esse scirrhusae duritiei remanentis.

Si autem inflammatio, in suppurationem abitura, occupet & cellulosa[m] & glandularem substantiam mammae simul, tunc mamma tumet inaequaliter, in quibusdam locis durior est, quam in aliis (h), & suppuratio citius fit in parte cellulosa; unde saepe talis abscessus sponte rumpitur, & bonum pus fundit, dum adhuc dura tubera supersunt, quae postea sensim maturescunt.

Ob hanc causam emollientibus, simul additis dissolventibus, uti dictum fuit, promovere suppurationem conantur periti; imo suadent, ut tam diu apostema clausum relinquatur, donec pus, sponte ruptis integumentis, viam sibi faciat; ita enim melius solvitur omne durum, & interstitia, inter vicinas sibi mammaram vomicas, solvuntur, ut pus in unum cavum confluat, sicque per unicam aperturam effluat (i). Observatum fuit, minus deformem cicatricem manere, si sponte rumpatur mammae abscessus, quam si ferro secetur (k).

Rupto sponte, vel secundum artem aperto, abscessu, simplicissima methodus optima est. Turundae semper nocent, cum inter respirandum moto pecto-

re

(f) L'art des Accouchem. pag. 159.

(g) Trattato delle Malattie delle Mam-

melle pag. 48. 49 &c.

(h) Levret sur l'art de Accouchem. pag. 157.

(i) Ibid. 158.

(k) Ibid.

re moveantur & mammae. Nequidem unguentis usus fuit *Nannoni* (l); sed, folis linteis carptis mollissimis adhibitis, mammam fovebat perpetuo aqua calida, de nocte molle Cataplasma ex mica panis, lacte, &c., paratum applicabat. *Levret* (m) Emplastro, *Nurimbergensi* dicto, totam tegebat mammam, & fovebat aqua cum sale alcalino, uti dictum fuit. Simul optime monet, dum dolor rupto abscessu cessat, vel insigniter minutus est, ut cum prudentia brachium moveatur: agentibus enim musculis mammae suppositis, pus exprimitur, sicque impeditur, ne sinus, aut fistulae, fiant. Hoc enim quandoque contingere, jam dudum scriptum est. Sic *Erotis* (n), postquam consuluerat, ubi ex lacte mamillae dolent, fovendas esse aqua calida, dein tegendas *Argilla in aceto distemperata*, addit; si Apostema fiat; *Quod si locus ille fuerit fistulatus, cum cura hac poterimus subvenire. R. radicem mundatam Hellebori nigri, & intinctam oleo vel melli impone, & pulverem de Lappa combusta super insperge. Id enim omnem fistulam inundat, atque mortificat, &c.*

Quandoque contingit, ut, licet omni cum cura tractatus fuerit mammae abscessus, consolidato jam ulcere, quid duri remaneat, quod si relinquere-
tur, scirrhi metum faceret: hoc imprimis contingit, si in glandulari mammae parte natus fuerit abscessus. Vapor aquae tepidae, mollis frictio, fomenta solventia ante laudata, continuo applicanda sunt, donec totum resolva-
tur. Nec ulla interponi debet in horum usu mora; quo enim diutius illud durum relictum manserit, eo difficilius remediis cedit. Post suppuratam mammam relicta durities, cum nec fomentis cederet, nec emplastris, *Nannoni* (o) adhibuit unguentum mercuriale loco mammae indurato, & viginti trium dierum spatio totum fuit resolutum. Candidè tamen fatetur, tentatam fuisse inunctionem mercurialem ad curandum talem durum tumorem, qui jam per biennium in mamma haeserat: quamvis enim magna copia Argenti vivi adhibita fuerit, ita ut salivatio sequeretur, non successit cura: mole quidem minutus erat tumor, sed durities residui aucta fecit, ut praeter extirpationem nulla spes curae maneret. *Cicutam* vidi externo simul & interno usu felicissime dissolvissè duos tales tumores.

An pus, in mamma collectum, nec foras emissum, interiora thoracis gravare potest? Mirus legitur casus apud *Ballonium* (p): *Mulieris dolor obortus est in mamma sinistra ab aliqua suppressione lactis, ut conjicere est. Tumor erat; disparuit. Saltem nil foris eminebat. Non desit dolere illa pars, quamvis nil foret conspicuum. Macrescebat indies. Nil proficiebat. Languabat. Palpitatio cordis insignis: unde ea oriretur, dubitabant. Dum in varias opiniones circa latens hoc malum abirent Medici, Duretus accersitus omnia rimatur. Tandem collectum est, parte interiore abscessum latere, qui, nisi aperiretur, mortem repentinam esset accersiturus. Contra multorum opinionem ea*
par-

(l) Delle Malattie delle Mammelle pag. 29-36.

(m) In loco citato pag. 159.

(n) Spach. gynaec. Erot. de passion. Mulier. Cap. 20. pag. 51.

(o) Delle Malattie delle Mammelle pag. 61.

(p) Epidem. & Ephem. Lib. 2. Tom. I. pag. 151.

parte septicum admovetur. Aëtis aliqua ex parte cuniculis, pus manavit multum. Miraculo convaluit.

§. 1338. **L**actantis papillae dolor, fissura, inflammatio, tollitur balsamicis blandissimis, spirituosis cephalicis applicatis,

Papillae, ex media convexitate mammarum eminentes, multum variant crassitudine, & longitudine, in diversis mulieribus. Saepius contingit, ut a loricis, quas pessimo more gestare coguntur puellae, sic deprimantur papillae, ut vix emineant; imo aliquoties vidi, subsedisse penitus, ita ut loco eminentis papillae appareret foveola in mamma, in qua delitesceret. Impossibilis tunc est lactatio, nisi educi possit papilla; quod saepe feliciter obtinetur, si graviditatis tempore saepius applicetur parva cucurbitula, ex qua antliae pneumaticae ope educitur aër; tunc enim depressa papilla exsurgit, & dum saepius hoc tentatur, incipit eminere magis magisque.

Papillae constant substantia spongiosa, & elastica (g), ex pluribus fasciculis ligamentosis composita, quorum extrema constituunt basin & apicem papillarum. Hi fasciculi per totam longitudinem leves plicas habent, quae dum, protrahendo papillam, elongantur, evanescunt; redeunt statim, simul ac papillarum elongatio cessat. Inter hos fasciculos elasticos locantur septem vel octo tubuli lactei, qui circa apicem papillae parvis osculis hiant; cumque illi tubuli arctissime haereant fasciculis illis ligamentosis, una cum illis plicantur, & elongantur. Tenuis productio cutis tegit papillas; cui dein superincumbit Epidermis.

Dum fugit infans, papillam inter labia, saepe & inter gingivas, premit, & protrahendo elongat, sicque complicatos tubulos lacteos in rectum deducit, & facilem lacti ex mammis parat exitum.

Quandoque fit, ut morosi infantes, frequentius fugendo, valide premendo inter gingivas, irritent sic papillas, ut doleant, & inflammentur: huc etiam concurrat acrior infantis saliva, dum recens nati infantes aphthis laborant: circa dentitionis tempus, dum pruriunt gingivae, pessime saepe mulctant miseram matrem, premendo papillas; imo saepe lacerant integumenta; unde fissurae sanguinolentae, & dolentissimae, quae, sine acerbo cruciatu, incumbentis indusii attactum ferre nequeunt:

Molestissima lactantibus haec mala sunt, & quae saepe lactationem reddunt omnino impossibilem, cum infantis damno, & periculo, ne lac in mammis retentum coaguletur, & omnia illa mala sequantur, de quibus statim dictum fuit.

Solet quidem laudari usus spirituosorum, ut v: g: Spiritus rorismarini, si linteum hoc madidum papillae applicetur (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); verum facile patet, si fissa, excoriata, aut valde inflammata, fuc-

(g) Winslow Exposit. Anatom. pag. 586. 587.

fuerit papilla, dolorem immaniter augendum esse. Unde haec tantum usum habent, dum papilla integra adhuc est, nec inflammata; ut nempe, spirituosus applicatis, firmior reddatur papilla, ejusque integumenta fiant magis callosa, ut suctionem & pressionem facilius ferant. Verum cum jam fissa papilla est, & acriter dolet, mollissima quaevis conveniunt; qualia in *Materia Medica* ad hunc numerum recensentur.

Sequenti methodo usus fui ad haec mala curanda, & felici quidem cum successu: si papilla inflammata, vel & fissa, doleret, linteis carptis, *succo sempervivi majoris* madidis, fovendam curavi, saepe eadem renovando, ne siccescant, & haereant; operculum ex plumbo, vel cera, paravi, superius patulum, quod dolentem papillam recipere posset, & impedire, ne indusium, aut vestes, ullo modo papillam premere possent. Fissuras papillarum inungi curavi oleo cerae, repetitis destillationibus limpido & mollissimo reddito. *Nam remedium est incomparabile prorsus, ad mala papillarum nervosarum, quae in cute extrema occurrunt. Nam in curandis fissuris labiorum hybernis, in fissuris papillarum in lactantibus, in digitorum manuumque rhagadibus, vix aliud habet simile, si subinde levi illitu applicetur (r).* Repetitis autem destillationibus oleum cerae, quod prima vice butyri instar crassum prodibat, & graveolens, tenue redditur, & fragrans.

Dum haec fiunt, necesse est, ut ex altera mamma sola lac fugat infans; si prior mamma lacte turgeat nimis, prudenti suctione a muliere, ad hanc rem conducta, depleri poterit, quae loca dolentia vitabit facile, si labia applicet areolae papillae. Solet etiam, vitro imposito, quod longo rostro instructum est, per suctionem satis commode depleri turgens lacte mamma.

Hoc modo solent brevi satis tempore curari haec mala. Consolidatis autem fissuris, & sedata penitus inflammatione, tunc spirituosus applicatis potest roborari papilla; a dilutis forte incipere proderit, ne nova irritatio fiat, & caveatur subita ac nimia corrugatio tubulorum lacteorum, quorum extrema in summitate papillae aperiuntur. *Mastiche*, si digeratur in copia aequali aquae & spiritus vini, tale remedium dat.

§. 1339. **L**ac abundans nimis, & tenue, temperatur victu blando, siccoque, & motu: lac deficiens curatur victu humido, blando, nutriente; fotu, frictioneque mammae; sublatione Causae indagatae.

Lac abundans &c. Omnes, uti notum est, proprio lacte nutrimur. In lactantibus ergo pars nutrimenti in mammas derivatur, ut nutriatur infans, & illud totum de nutricis nutrimento decedit. Unde nutrices, si sanae & robustae fuerint, majorem ciborum & potuum copiam assumunt semper, sicque sine detrimento sanitatis robusto infanti ubera praebere possunt, imo & pluribus, uti notum est.

Con-

(r) Herm. Boerh. Chem. Tom. 2. pag. 157.

Contingit autem aliquando, ut tanta lactis copia derivetur in mammas, quod plerumque simul tunc tenuius esse solet, ut nutricis corpus defraudetur alimento, dum omnis recens chylus statim a sanguine separatur; unde omnes humores acriores redduntur, & subputridi; fitis oritur; febricula; & corpus vero marasmo contabesceret, nisi emendari posset nimia illa lactis secretio. Quandoque fatis difficulter hoc obtineri potest. Victus siccior, sed blandus tamen, ex carne assa, pulcibus ex hordeo, avena, oryza, paratis, sed spissioribus, motus corporis, multum profunt. Potus debet esse parcior, & meracior. Cerevisia mollis, sed meraca, Cereris quasi extractum liquidum, insigniter prodest illis, quae huic potui assueverunt: continent tales cerevisiae magnam copiam materiae nutritivae, cumque spissiore consistentiam habeant, non fermentantur; hinc blandae & molles manent, licet diu ferventur. Si his tentatis non minuatur nimia lactis secretio, ab lactandus est infans; caeteroquin nutrix brevi deficeret. Vidi, per plures septimanas, licet ab uberibus jam remotus fuisset infans, persistisse perpetuum & molestum lactis de mammis stillicidium, aucta quotidie corporis macie. Cum varia incassum tentassem, tandem cessit malum, dato omni trihorio infuso forti *salviae* ad unciam unam alteramve.

Lac deficiens &c. Ibi omnia adhibentur contraria, victus nempe humidus, quies, potus dilutus nutriens, ut hordei, vel avenae, decoctum cum tertia parte Lactis recentis admisti, juscula copiosa, ova recentia, & similia; ex quibus copia boni chyli facile conficitur actione viscerum chylopoieticorum. Per haec efficitur fatis facile, si mulier caeteroquin sana sit, ut copia lactis cum sanguine fluat: tunc autem debet promoveri lactis secretio in mammis; quod obtinetur frotu, & leni frictione, praecipue frequentiori suctione, vel infantis, vel, si ille vacua nolit ducere ubera, alterius mulieris. Notandum enim facile desperandum in hoc casu, cum historia Medica doceat, non tantum virginibus, sed & viris, lac in mammas derivatum fuisse, dum morosos infantes vana, ut putabant, lactationis specie placare conabantur. Si aliae evacuationes per alvum, sudores, &c., copiosae, in causa fuerint, hae sunt sistendae.

Possunt tamen esse tales causae defectus lactis, quae vel omnino non, vel difficulter admodum, emendari poterunt. Notavit *Hippocrates* (s) sequentia: *Ut plurimum vero quae pauca menstrua demittunt, eas sine lacte esse contingit. Sicciores enim sunt, & densiore corporis habitu.* Et alio in loco (t), de illis agens incommodis, quae obtinent in civitatibus septentrioni expositis, notat, multas mulieres steriles fieri *propter aquas, quae sunt durae, crudae, & frigidae; purgationes enim mensium non contingunt idoneae, sed paucae, & pravae.* Deinde addit: *Quum vero pepererint, pueros nutrire non possunt. Lac enim aquarum duritiae, & cruditate, exstinguitur.*

Si jam in mammarum fabrica vitium sit, si totum corpus densum, torosum,

(s) De Natura Pueri Cap. X. Charter. Tom. V. pag. 323.
locis, & aquis. Cap. 2. Charter. Tom. VI. pag. 192.

(t) De Aëre,

sum, fuerit (viragines solent vocari tales mulieres), saepe mammarum in talibus vestigium tantum apparet, & adeo contracta sunt omnia vasa, ut lacti appulso cedere nequeant; tunc certo lac deficiet. De similibus Hippocrates (u) dixit: *Sunt autem, quae natura lac non habent, & quibus lac ante tempus deficit. Eae vero natura solidae sunt, & densae carnis; ideoque, cum via densa sit, non a ventre ad mammas satis humoris defertur.* Vidi in aliis quandoque mammas maximae molis, sed mera pinguedine obrutas, ita ut omnes ductus lactei compressi ab adipe incumbente ne guttulam quidem lactismittere potuerint.

Facile patet, has causas vix esse emendabiles ulla arte.

(u) De Mulier. Morb. Lib. I. Cap. 72. Charter. Tom. VII. pag. 71.

MORBI INFANTUM.

§. 1340. **I**nfanti recens nato oriuntur morbi proprii i. a strigmentis glutinosis, caseosis, lentis, quibus os, oesophagus, stomachus, intestina, ei replentur.

Pertractatis illis, quae in virginibus, gravidis, partu, puerperio, observata fuerunt, superest, ut agatur de morbis, qui in recens nato infante observantur. Quamvis enim, simulac vivere incipit, plurimis obnoxius fit (variolas v. g. in utero materno foetum passum fuisse sequenti Capitulo patebit), tamen hic agendum erit de illis morbis, quorum causae adsunt, dum homo nascitur, & quae reliquo vitae tempore vel omnino non, vel saltem minus frequenter, observantur.

Magna enim mutatio contingit in recens nato: paulo ante in utero materno clausus, humore ambiente a compressione defensus, ab omni aëris tactu liber, nec luminis, nec soni, actione afficitur. Dum nascitur, vi exprimitur, novas ab aëre insolito, ab tactu obstetricis, quandoque rudiore, molestias patitur. Sed quanta & in internis partibus mutatio fit eodem tempore. Pulmo, qui ante parum tantum sanguinis recipiebat, jam omnem totius corporis sanguinem transmittit, & tradit cordi sinistro: viscus hoc, antea collapsum, expanditur aëre inspirato. Diaphragma, dum agit, pectoris cavum auget, hepar deprimat: in ipso hepate mutatur humorum motus. Non mirum ergo est, vagitum & ploratum in ipso vitae principio adesse, licet sanissimus caeteroquin fuerit infans. Subita illa, & adeo insolita, mutatio fletui causam dat. Quod scitè *Plinius* expressit (w): *Itaque feliciter natus jacet, manibus pedibusque devinctus, flens animal, caeteris imperaturum, & a suppliciis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam, quia natum est.*

Simulac infans in lucem prodierit, per chordam umbilicalem adhuc nectitur placentae; qui nexus solvi debet: haec enim vita communi cum matre usus fuit: postquam autem chorda umbilicalis secta fuerit, nil cum matre amplius commune habet, sed propriam vivit vitam. Unde prudenter monuit *Levret* (x), non esse ligandam, nec rescindendam, chordam umbilicalem, nisi prius respiraverit infans: quandoque enim pallidi, debiles, nascuntur, praecipue si diu in pelvis exitu haeserint, nec vagitum edunt: concutiendo leviter infantem, fricando, irritando fauces, nares, plumulae motu,

la-

(w) Hist. lib. VII. in Proöemio.

(x) L'art des accouch. pag. 210.

falem linguae imponendo, aliisque stimulis, excitant sopitum motum, & dum haec tentantur, liberum commercium foetus cum matre per chordam umbilicalem servant.

Si vero recens natus infans faciem tumidam lividam habeat, nec respiret, vel parum tantum, chorda subito refecanda est, etiam absque ligatura, ut, effluente aliqua sanguinis copia, liberetur sanguine gravatus pulmo, nec adhuc dilatatus per liberam inspirationem. Suffocationis enim periculum imminet. Simulac autem vagire inceperit infans, libere jam respirans (*y*), chorda liganda est.

Chorda autem umbilicalis ligatur ad quatuor, quinque, vel sex, digitorum distantiam ab umbilico, ut nempe locus novae ligaturae superfit, si forte prior delaberetur, subsidente chorda umbilicali; vel, fortius adstricta, scilicet vasa umbilicalia; unde haemorrhagiae periculum nasceretur.

Haec ergo sola cautela requiritur, ne propinquo ad umbilicum loco chorda refecetur: Vidi, in quibusdam familiis moris fuisse, ut ad distantiam decem vel duodecim digitorum chordam ligarent, nec refecarent illam chordae partem, quae ultra ligaturam erat, sed intra linteum convolutam applicarent corpori infantis, donec tota caderet. Mole majori hoc molestiam parit aliquam, caeterum nihil mali.

Separatio autem chordae umbilicalis, ad quamcunque ligetur distantiam, semper fit prope umbilicum. Cutis enim abdominis infantis ad aliquot linearum distantiam tegit chordam, & in illo loco, ubi cutis desinit, separatio fit, quod quarto, quinto, sextove, die contingere plerumque solet.

Tota cutis infantis recens nati lubrico glutine tegitur, majori minorive copia in variis; unde tepido in balneo molibus spongiis abstergitur cutis, ut nitida fiat: tota cutis rubescit tunc, ac si leviter Erysipelatosa foret (*z*), & post aliquot dies solet Epidermis desquamari. Haec cutis rubedo aequae manifesta est in Aethiope, ac in Europaeo; & vulgo creditur, eo nitidiorem ac pulchriorem cutim futuram postea, quo magis rubicunda fuerit in recens nato infante (*a*).

Cutis nitiditas merito commendatur, non tantum in recens natis, verum etiam postea: multis enim morbis cutaneis obnoxii sunt infantes, nisi cutis quotidie molliter detergeatur: Galenus (*b*) volebat, recens nati totum corpus modico sale aspergi debere, sic omne glutinosum abstergeretur adhuc efficacius: jussit autem hoc fieri illo scopo, ut cutis densior & solidior redderetur: verum vix convenire videtur, ut cutis, leviter quasi inflammata, & tota rubescens, falsi stimulo irriteretur. Sufficiet mollis abstersio sordium aqua moderate calida, cui quidam modicam saponis miscent, quandoque & parcam vini quantitatem.

Dum infans in hoc balneo haeret, sollicitè lustrandum est, an quid vitii appareat. Solet saepe, imprimis post difficiliorem partum, tumor in hoc
vel

(*y*) L'art des accouch. pag. 210.

(*z*) Brouset Educat. Med. Tom. I. cap. 3.

pag. 62.

(*a*) Vander Monde Essai de perfect. l'espece humaine Tom. 2.

pag. 6.

(*b*) De Sanit. tuend. Lib. I. Cap. 7. Charter Tom. VI. pag. 50.

vel illo capitis loco apparere, qui discutientibus, de quibus in cura contusionis dictum est, feliciter sanari solet. Observavit tamen *Levret* (c), raro diu supervivere infantes, si tales tumores in occipite sint, sed convulsos mori. in aliis capitis locis similes tumores illud periculum non habent. Idem metuendum est, si in recens nato futurae nimis a se mutuo distent: hoc enim solet fieri, vel quia ante terminum ex utero prodierunt, vel quia collecta praeternaturaliter in cavo calvariae lymphæ hydrocephalum producere incipit.

Contingit etiam in partu difficili, ut aliquod infantis membrum luxetur, vel frangatur. Ingenue fatetur *Peu* (d), talia sibi contigisse infortunia: reducendae statim sunt partes in situm naturalem, & cura solet feliciter succedere in tenellis his corporibus, absque ulla deformitate relicta: idem & *Levret* (e) testatur.

Simul in recens natis explorandum est, an alvi & urinae viae liberae sint. Si urinam & alvum deposuerit post nativitatem, omnis metus abest: sin minus, dum infans in balneo lavatur, lustrandae sunt partes hae.

Quandoque in recens natis anus inventus fuit bene conformatus, sed membrana praeternaturali omnino clausus: nullus ergo patebat exitus meconio; quod nisi expellatur de corpore, pessima mala sequentur, & tandem mors; uti ad §. 1345 patebit. Si circa ani principium talis haereat membrana, satis feliciter cura succedere solet, discindendo hoc obstaculum: hoc feliciter tentavit in binis infantibus *La Motte* (f). Postquam alvus bene evacuata fuerat, lavit anum spiritu vini, & texit linteis carptis ficcis; sicque paucorum dierum spatio curam absolvit. Nullis autem turundis usus fuit, quia illae mole sua, suppositoriorum instar, irritabant perpetuo ad alvi excretionem.

In hoc casu protuberans tumor plerumque apparet in ani loco, in cujus medio ater Meconii color translucet: si prematur ille locus, mollis pastae instar retrocedit; sed, remoto digito, mox iterum redit tumor (g); quem non tantum dissecandum vult *Levret*; sed in omni ambitu circulariter excindendum jubet. Interim *La Motte* simplici sectione curavit; & novi, aliis idem feliciter cessisse.

Difficilior longe casus est, si membrana talis claudens in altiori loco intestini recti haeserit. Talis casus legitur (h): Anus bene conformatus apparebat in infante; sed integro a nativitate biduo alvum nondum deposuerat; unde omnia mala, quae retentum meconium sequi solent, aderant. Clysmatum injectio tentata fuit incassum; non poterant penetrare in cavum intestini recti: examine instituto, inventa fuit membrana tenuis, claudens intestini cavum, & immisso in anum digito minimo secundum ejus ductum introducebatur *Pharyngotomus*, ad membranam clauden-

(c) L'art des accouch. pag. 212.

(d) Pratique des Accouch. liv. 2. chap. I.

pag. 314.

(e) L'art des accouch. pag. 214.

(f) Traité des Accouch.

liv. 1. observat. 86. pag. 129.

(g) Levret l'art d'accouch. pag. 216.

(h) Acad. de chirurg. Tom. I. pag. 385.

dentem usque; quae tunc, protrusa lanceola, quae in cavo phlebotomi occultatur, discindebatur tuto, & apertura facta digiti apice dilatabatur. Mox alvum deposuit infans, & postea anus solito fungebatur officio per binos menses, quibus supervixit; dein aliam ob causam periit. Nulla saltem cum verisimilitudine poterat hujus infantis mors huic operationi tribui, cum tamdiu supervixerit.

Ubi vero nullum ani vestigium apparet omnino, parum spei superesse videtur. Certo moriendum est infanti, nisi meconium exeat; hinc ex artis regulis certae pernicii anceps etiam remedium praefendum est, si parentes illud admittere velint. Unde celebres Chirurghi, scisso loco, ubi anus naturaliter inveniri solet, tentaverunt viam parare ad intestinum rectum, hac spe, ut viam foecibus retentis facerent, & deinde artificiosam anum pararent. *Petitus (i)* indicavit methodum, & cautelas, ut talis operatio ex arte institui posset. Reliquis instrumentis praetulit acum triquetram (*Trocart*), sed crassiorrem & breviorrem, per cujus thecam, educta acu, lanceola, vel cultellus, transmitti potest tuto; verbo dicam, nihil neglexit, quod artis erat. Sed incerta sunt omnia; nescimus quale obstaculum lateat: Anatome autem evicit, inveniri talia, quae nulla arte emendari possunt. Celeberrimus *Littre (k)* invenit in infante, sexto a nativitate die mortuo, intestinum rectum in duas partes divisum, quae tenuibus aliquot filis, pollicem circiter longis, cohaerebant adhuc: utrumque extremum intestini sic separati clausum erat. Facile patet, tale malum cognosci non posse, nisi post mortem; & licet cognitum foret, vix ullam emendationis spem superesse. Mentio quidem fit alicujus methodi: verum quis auderet, abdomen vivi infantis aperire, extrema intestini quaerere, inventa aperire, aperta sibi mutuo unire, vel saltem extremum superius intestini, apertum prius, vulnere abdominis unire sic, ut anus artificialis in loco vulneris per totam vitam maneret. Quantum novi, talis curatio a nemine unquam tentata fuit.

Quandoque totum intestinum rectum deest. Dexterrimus Chirurgus (*l*) in recens nato puello ne minimum quidem invenit ani vestigium; profundam satis incisionem fecit; immisso per vulnus digito, intestinum rectum non invenit; Acum triquetram adegit profundius per vulnus, ut viam meconio pararet; sed praeter aliquot sanguinis guttas nihil prodiit. Post mortem invenit, integrè deficere intestinum rectum, & colon meconio plenum, libere in abdomine fluctuans, desinere in extremum perfecte clausum.

Hinc videtur non sine ratione statuisse *Levret (m)*, talia vitia curari non posse, nisi integer sit intestini recti tractus ad integumenta usque. Quandoque extremum intestini recti devium unitur vesicae, in maribus; tunc foeces alvinae delabuntur in vesicae cavum, & per urethram exire nequeunt, nisi liquidae sint; unde patet, miseros tales infantes non diu superstites esse posse.

(i) Acad. de chirurg. Tom. I. pag. 377.

(k) Academ. des scienc. 1710 hist.

pag. 47.

(l) Medic. Essays and observ. Tom. IV. n°. 32. pag. 442.

(m) L'art des accouch. pag. 216.

posse (*); in sequiori sexu observatum fuit, in vulvam quandoque hiare intestini recti finem (n). Tales superesse possunt; & novi virginem, nubilem jam, caeterum fatis sanam, quae foedam hanc calamitatem patitur.

Novi quidem, exempla practica allegari, quae docerent, hanc operationem cum successu factam fuisse, dum nullum ani vestigium apparet; sed non videntur adeo certa esse. *Hildani* (o) casus adduci solet, ubi sic servasse creditur sex dierum infantem, qui nondum alvum deposuerat, & in praesenti mortis periculo versabatur. Feliciter curatus fuit; & postea *Hildanus* a consule loci, quem inhabitavit curatus infans, accepit, illum sanum & incolumen vixisse ad decimum octavum aetatis annum. Sed certe ipsa verba *Hildani* demonstrant, adfuisse ani vestigium. Sic enim habet: *Anus obducta erat membrana praedura, in qua nullum fere indicium aut vestigium ani, praeterquam macula nonnihil livida* (a translucente nempe meconio). *Illic facta parva incisione (ne sphincter laederetur), novacula linteis juxta aciem involuta, deinde immisso speculo ani, & quod reliquum dilatato, statim ejecta est incrementorum colluvies.* Ex quibus manifeste patet, intestinum rectum integrum fuisse ad integumenta usque.

Alter casus legitur apud *Celebrem Chirurgum Saviard* (p) de infante, in quo nullum ani vestigium aderat: adegit lanceolam longiorem, qua majores abscessus aperire solebat, usque ad trium digitorum transversorum longitudinem; & tunc meconium exivit; aperturam factam dilatavit; vulnus solito modo deligavit. Hinc dubitari nequit, integerrimae fidei virum talem operationem tentasse. De successu autem altum tenet silentium. Neque casus illi, qui in *Academia chirurgica* habentur, felicem habuerunt eventum.

Similia impedimenta & in canali urethrae inventa fuerunt: quandoque enim orificium urethrae in glande non erat apertum; & tunc cura difficilis non erat: aliquando pars urethrae deficit omnino; & tunc radicaliter hoc malum curari non potest (q). Caeterum hoc vitium diutius toleratur ab infante, quam si in intestino recto foret. Urina enim sibi viam invenit; quandoque per umbilicum, aliquando circa scrotum parvo abscessu facto, urina prorumpit; qualis casus legitur (r). Cum autem nulla adesset urinae incontinentia, nec ullum pateretur incommodum jam adultior infans, nihil tentare voluit prudens ille Chirurgus. Aliquos vidi, quibus urethrae orificium sub glande in penis parte inferiori hiabat.

Contingit quandoque, ut recens natus infans superflua quaedam membra habeat, quae nulli usui futura sunt, sed potius incommodum parient. Sic aliquoties vidi in manibus & pedibus sex digitos: superflui tales digiti plerumque carnei tantum sunt, nullo osse fulti, vix mobiles, & manus deformes reddunt. *La Motte* (s) ligavit filo cerato in recens nato infante quatuor tales

(*) *Academ. des scienc. in 4°. 1755. hist. pag. 50.* (n) *Ibidem.* (o) *Oper. omn. Centur. 1. observat. 73. pag. 54.* (p) *Observat. chirurg. N°. 3. pag. 8.* (q) *Levret l'art d'accouch. pag. 218.* (r) *La Motte Traité des Accouchem. liv. 1. observ. 85. pag. 129.* (s) *Ibidem pag. 128.*

les digitos, qui omnes intra tres vel quatuor dies ceciderunt, & cicatrices, illis delapsis, sponte formabantur. Neque ullo signo apparuit, ligaturas has infanti ullam fecisse molestiam.

Quo autem tempore haec superfluum ablatio fieri debeat, non convenit inter omnes. Quidam post ablactationem, vel adhuc ferius, hoc faciendum suadent; alii statim post nativitatem; quorum opinionem amplectitur *Levret* (*t*); modo infans sanus sit: testatur autem, quod nunquam poenituerit, hoc fecisse, & plures alios Chirurgos, ipso suadente, idem tentasse cum felici successu.

Recens natus infans, uti dictum fuit, in tota corporis superficie, glutine mucoso, satis saepe spisso, madet. Gluten autem solet vocari corpus semifluidum, cujus una pars dum movetur, trahuntur & adhaerentes partes, dum tota glutinis moles locum non mutat. Sed & simile gluten in ore, stomacho, oesophago, intestinis, reperitur, & recens natis infantibus non tantum ex naribus, verum etiam ex ore, sponte exire solet, vel ab obstetrice, dum cutim depurat, educitur.

Foetus, quamdiu in utero materno haeret, liquore amnii undique alluitur; liquor hic, dum ruptis partus tempore membranis aquae effluunt, saepe satis viscosus apparet; tota cutis tali glutine tegitur; qui ergo videtur liquori amnii originem debere: cum autem multi in illa opinione sint, foetum non tantum per vasa umbilicalia a matre nutrimentum accipere, verum etiam per os nutrir, deglutito amnii humore, facile credebant se intelligere, quare ab ore ad anum usque cava viscera simili glutine obducerentur, ac in cutis superficie invenitur.

Alii e contra crediderunt, liquorem amnii excrementitium esse potius, & ex ipso foetus corpore produci; foetum non deglutire in utero; os semper clausum habere; liquorem amnii non inveniri in ventriculo & intestinis foetus. Addunt, foetus observatos esse, qui capite carebant, & tamen increverant. Plura alia argumenta pro & contra hanc sententiam legi possunt (*u*). Nec videtur hic locus esse, ut omnia & singula expendantur. Sufficit novisse, quod viscida talia in primae coctionis viis inveniantur, aequae ac in cutis externa superficie: simul notum est, tota vita secerni lenta, mucosa, in ore, oesophago, ventriculo, intestinis; adeoque & in foetu haec secreta, non excreta, accumulari posse. Forte statim post nativitatem major secretio fit, cum in foetu omnia organa secernentia turgida appareant: sic hepar invenitur magnum, & succi plenum; ita & totum turget glandulosum systema.

Verum in textu dicitur, non tantum viscida, sed & caseosa lenta, in primis viis recens nati infantis reperiri. Praecedenti capitulo patuit, verum lac venire ad uterum, imprimis ultimo graviditatis tempore. *Hippocrates* (*w*) dixit: *At vero puer, compressis labris, ex matris utero fugit, ac tum alimentum, tum etiam spiritum &c.* Quod si quis roget, quomodo hoc quis noscit, quod
puer

(*t*) L'art d'accouch. pag. 220. (*u*) Medic. Essays and observat. tom. I. pag. 171 & seq. tom. 2. pag. 121 & seq. (*w*) De carnibus cap. 3. Charter. Tom. V. pag. 304.

puer in utero trahat & sugat, hoc illi respondere licet. Pueri; quum nascuntur, stercus in intestinis habent, ac in lucem editi, tum homines, tum pecora; celerissime ventrem exonerant. Atqui stercus non haberent, nisi in utero sugerent, neque ut primum puer natus foret, ubera sugere posset, nisi in utero suxisset.

Quidam voluerunt, cum in recens natis mammae in utroque sexu inveniuntur saepe lacte turgidae, quod foetus in utero propria sugeret ubera, imprimis ultimo graviditatis tempore. Situs certe infantis, & facilis spinae dorsii flexilitas non repugnant huic opinioni. Saepe vidi turgidas mammam in recens natis, imo & induratas, ita ut fomentis ac emplastris opus fuerit ad resolvendum illud concretum. Quandoque & observatur, mammam attolli aliquot post nativitatem diebus. Quidam crediderunt, hoc contingere ob ligaturam Chordae umbilicalis: arteria umbilicali enim compressa, voluerunt sanguinem tunc retrogredi per epigastricas arterias, mammariis communicantes. Forte & hoc verum est. Mirabatur Medicus, infantem, biduo a nativitate, horrore, dein calore, corripit, febricitare: simul dextra tumebat mamma; quam dum leviter premeret, exiverunt ex papilla aliquot lactis guttulae. Rem examinans Medicus invenit, & infantem & matrem circa idem fere tempus in febrem lactariam incidisse. Intellexit Medicus ex parentibus postea, quod, cum mamma dextra paulatim subsedisset penitus, similiter & sinistra intumuerit; ex qua pariter pauculae prodierunt lactis guttulae (*).

Caeterum illud argumentum Hippocratis, quod nempe recens natus infans sugere non posset, nisi in utero jam suctioni assuevisset, non adeo urgere videtur. Ipse enim, uti alia occasione ad §. 1. notavi, fatetur, quod a nullo edocta natura, & citra disciplinam, omnia, quae conveniunt, efficit. Si vitulus inermi adhuc fronte ferit, hinnulus molli adhuc ungula calcitratur, &c., non adeo mirum apparebit, recens natum infantem sugere posse, licet in utero nunquam suxisset.

§. 1341. **Q**ua sola de causa, nauseae, vomitus, tormina, singultus, convulsiones, saepe oriuntur; atque deinceps restant indigestiones assumtorum.

Dum iners tale gluten in ventriculo fluctuat, vel faucibus adhaeret, irritatione sola nauseam & vomitum producit. In adultis toties ab hac causa molestissima nausea fit; imo sola agitatione plumulae in faucibus nausea & vomitus producit, uti notum est. In teneris recens natis ergo facile eadem contingit, etiam a leviori causa; si circa oesophagi orificium similia strigmenta glutinosa haereant, sequetur singultus; in intestinis ab eadem causa producentur tormina; imprimis, si illud glutinosum, ob aëris liberum accessum, corrumpi jam incipiens, acrius reddatur: saepius tamen a meconio, de quo postea dicetur, nimis diu retento, tormina fiunt.

Unde

(*) Instit. Bonon. Tom. I. pag. 151. 152.

Unde patet ratio, quare *Hippocrates* (y) inter parvulorum, & recens natorum, morbos vomitum recenseat. Cum autem §. 652. demonstratum fuerit, nauseam & vomitum pro causa proxima habere convulsionem fibrarum muscularium faucium, oesophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, muscutorum abdominalium, facile patet, quare nausea & vomitus, si validiora fuerint, vel diu durent, convulsiones excitent universales; cum totum genus nervosum adeo mobile sit in tenellis infantibus, & tot insolita recens natis contingant. Optime hoc monuit *Hippocrates* (z), dum de recens natis agit; sic autem habet: *Quin & loco spirituum, & cognatorum humorum, cum quibus familiaritatem & amicitiam in utero intercessisse necesse est, externis omnibus utitur, crudioribus, siccioribus, & minus in humanam naturam redactis* (ἦσσαν ἐξ ἠρθερωπιόμοισιν). Notum enim est, ex ingestis, per viscerum & vatorum actionem, ac vires, produci humores humanos. Quamdiu enim in utero matris haeret foetus, nihil ad illum venit, nisi quod in materno corpore jam subactum fuit, & indolem humanorum humorum acquisivit, vel saltem quam proxime tantum absit ab hac conditione. Simul ac natus est, abicissa chorda umbilicali, omne commercium cum maternis humoribus cessat, & per os recipere debet nutrimentum, propriisque subigere viribus: Unde mox subjungit *Hippocrates* (a); *Ex quibus multos suboriri dolores, multas etiam mortes; Quandoquidem & plerumque viris, tum locorum, tum victuum, mutationes morbos pariunt.*

Facile patet, absterfionem & educationem hujus glutinosi requiri: si enim maneret, indigestiones assumptorum sequerentur necessario. Notum enim est ex Physiologicis, per totum tractum intestinorum & ventriculi arterias eructare in omni puncto tenuem humorem, qui contenta in ventriculo & intestinis humectat, solvit, apta reddit, ut in chylum mutantur, a vasis lacteis resorbendum. Si jam latera horum viscerum tenaci tali crusta glutinosa, vernicis instar, maneant obducta, nec exhalare poterunt arteriae, nec resorbere venae; adeoque ingestis, vix mutatis, & indolem suam sequentibus, replebitur cavum intestinorum, & abdomen tumebit brevi, dum reliquum corpus emaciabitur defectu nutrimenti.

Notum pariter est, succum pancreaticum, & utramque bilem, in duodenum intestinum depluere: si illud emissarium, tenaci glutine obductum, transitum neget, vel difficulter admodum transmittat, turbabuntur horum viscerum actiones, & bilis in sanguinem retrogressa icterum faciet. Hepar enim in junioribus magnae molis est, & bilis magna copia in recens natis invenitur, secreta jam, & collecta, ultimis mensibus, dum foetus in utero materno haeret, nec excreta tamen, cum diaphragma quiescens, antequam respiraverit infans, annexum hepar non moveat.

Haec est ratio, quare toties in recens natis icterus observetur; sed fere semper cito curabilis: absterfo enim glutine, bilis emissarium impediendo, mox

(y) Aphor. 24. Sect. 3. Charter. tom. IX. pag. 119.
Partu Cap. 2. Charter. tom. V. pag. 352.

(z) De Octimestri

(a) Ibidem.

mox cedit morbus, & ipsa bilis, dum in intestina depluit, efficacissime solvit omne glutinosum, lenta attenuat, & naturali suo stimulo alvum movet. De qua re videantur illa, quae ad §. 75 habentur, ubi de curatione morborum ex glutinoso spontaneo oriundorum agebatur.

§. 1342. **C**uratur facile jejunio horarum x, vel xii; assumptione pauci vini cum melle misti, iterata dosi hoc tempore abstinentiae dati; vel lenissimo quodam simul adjecto stimulo purgante.

Omnia tamen illa incommoda, quae glutinosis, accumulatis in primis viis, originem debent, non adeo difficulter superantur. Jejunium enim decem vel duodecim horarum saepe solum sufficit. Respirationis motu omnia viscera abdominalia agitantur, concutiuntur. Bilis, quae satis copiosa adest in recens natis, in intestina depluens, nisi emissarium ejus obstructum fuerit, solvit illud gluten, & abstergit ventriculi ac intestinorum cavum: motus peristalticus, per naturalem stimulum bilis auctus, fricando abstergit illud glutinosum, dum ipsa bilis admista tenacitatem minuit. Uti enim alia occasione jam aliquoties monitum fuit, in homine vivo intestina magnum cavum non habent, sed crassa satis latera opposita se mutuo tangunt; unde per ipsum motum peristalticum mucus, naturaliter cavam superficiem inungens, continuo secretus, abstergitur, ne accumulatus gravet. Hinc per solam abstinentiam aliquot horarum ventriculus & intestina depurantur sic, ut apta sint excipiendis commode, retinendis, & digerendis, alimentis, quae recens natis ingeruntur.

Haec autem glutinosi abstersio, & expulsio, pulchre promovetur, & tuto, si pauculum mellis, in vino vel hydromelle diluti, saepius detur, parca copia tamen, ad drachmam nempe unam alteramve, abstinentiae hoc tempore: utiliter & lenis stimulus purgans his additur; qualem dat *syrupus cichorei cum rtheo*; cui etiam aliquid *saponis veneti* miscetur; qui potens, & blandum simul, remedium dat ad glutinosa attenuanda: imprimis autem saponis usus laudatur, si color ictericus in cute appareat, vel urina tingat lintea colore flavo: tunc enim certi sumus, liberum bilis in duodenum exitum esse impeditum a glutine; quod ergo quantocyus abstergendum est: talium remediorum formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

Mel leviter coctum recens natis commendat *Moschion* (b), vel & mulsam tepidam ori instillari jubet, ut *stomachus & venter purgetur*: sic ad lac fumentum disponitur.

Quale autem nutrimentum, post abstersionem primarum viarum, conducatur recens natis, non ita convenit inter Medicos. *Aëtius* (c) pariter mel despumatum laudat, & aquam mulsam tepide instillandam; deinde jubet, ut mater, emulcto prius, quod crassum est; e mamillis, & adhibito ex calida aqua

fo-

(b) Spach. gynaecc. pag. 7. N°. 71. 72.

(c) Lib. IV. Cap. 3. pag. 67. versa.

fomento, lac praebeat infanti; sed mox addit; praestat tamen usque ad quartam diem a matris lacte abstinere. Paraeus (d) voluit, absolutam expectari debere lochiorum expurgationem, antequam mater ubera praebeat. Imo Moschion (e) omnino damnavit lac maternum, & alienum praetulit; quoniam credit, ex laboribus in partu toleratis, & puerperii purgatione, lac pravum esse, spissum, & difficilis coctionis.

Forte prima fronte speciosa videri possent haec ratiocinia; sed simulac Medici Naturam ducem spernunt, errant fere semper.

Post aliquot horarum abstinentiam recens natus infans nutrimento indiget; hinc, si lac negetur, aliud alimenti genus subministrari debet. Pulticulas ex lacte vel jusculis paratas exhibent. Verum aliena haec sunt, omnino diversa ab alimento, quo infans usus fuit, dum in utero materno haerebat. Matris humoribus vixit ante paucas horas: praesto sunt in mammis similes in materno corpore parati, in usum recens nati, qui hos desiderat, qui sugere novit, a nemine doctus.

Prudens Medicus post partum conciliat blandum somnum puerperae; quo ubi refecta fuerit, nil metuendum est a praegressis partus doloribus. Neque metuendum a lochiis, acsi maligni quid haberent; de qua re in praecedenti capitulo abunde dictum fuit. Primum illud lac non est spissum, sed dilutum & tenue, diversumque ab illo, quod tempore febris lactariae in mammis colligetur. Purgat leniter, & abstergit primas vias, primum illud lac. Hinc *Celeberrimus Monro* (f) mirabatur Creatoris sapientiam, qui recens natis concessit lac tenue, dilutum, leviter purgans, & deterfis bene primis viis post tres quatuorve dies aliud dedit, spissius & magis nutriens.

Unde curavi semper, ut proprii infantes lac maternum sumerent, postquam illa blando somno refecta fuisset: idem aliis semper suasi, nec unquam poenituit consilii dati. In vaccis similem lactis diversitatem statim post partum observamus.

Unde simul patet, recens natos, quibus ubera matris negantur, magis adhuc indigere leni stimulo purgante, ut bene depurentur primae viae; nisi forte recens enixam puerperam pro nutrice obtinuerint; quod oppido raro contingit. Hinc, dum eligebam nutrices pro recens natis principibus, semper praetuli talem, quae lac tenue & dilutum maxime habebat; licet vulgo damnari soleat tale lac: observavi simul, tale lac sensim postea majorem consistentiam acquisivisse. Nec aliquid damni metuo a tenuiori lacte: si tamen robustus infans postea crederetur spissiori lacte opus habere, alia nutrix substitui posset.

(d) Spach. gynaec. Pag. 413.

(e) Ibid. pag. 7. N°. 73.

(f) Medic.

Essays and observat. tom. 2. artic. XI. §. 13. pag. 242.

§. 1343. **Q**uin, ad proluendam hanc pituitae mucosae saburram, saepe profunt egregie Epithemata moderate aromatica, & spirituosa.

Solent quandoque abdomen tegere Epithematibus aromaticis, sed lenioribus, ne rubescens cutis, & leviter quasi Erysipelatosa, irriteretur nimis. Usus imprimis habent, si debiles sint recens nati, & omnes motus appareant languidiores. Spes est, ut per hos stimulos excitentur vires ventriculi & intestinorum, sicque facilius saburra illa glutinosa expellatur. Formulae talium Epithematum in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur; ad quarum normam plures aliae similes componi facile poterunt. Quidam ad eundem scopum adhibent Emplastrum leniter aromatica, *Ceratum v. g. stomachicum Galeni*, & huic similia. Major tamen efficacia ab his, quae praecedenti paragrafo laudata fuerunt, expectatur.

§. 1344. **M**ultum patiuntur vulgo a meconio non satis cito expulso, ob debilitatem foetus, duritiem materiae, copiam ejus nimiam, siccitatem viae.

Invenitur in foetu maturo, nativitati proximo, materia foeculenta, nigra, vel & ex nigro viridescens, tenax, viscosa, totum plerumque tractum crassorum intestinorum ad recti finem usque replens. Splendet haec foex, & cum colore ac tenacitate papaveris succo inspissato (opium vocant officinae) similis sit, hinc a veteribus Medicis Graecis *μυκαϊνιον* dictum fuit, papaverculum Latine reddi solet. Haec foex, accumulata in foetus intestinis, irritat fibras, molestiam & tenesmum creat; unde partus tempore irrequietus infans matris dolores excitat, vel jam praesentes auget; simulac respiraverit infans natus per aliquod tempus, nigra haec foex per anum exire solet; non quidem simul & semel omnis, sed satis larga copia plerumque.

Cum enim foetus salivam propriam deglutiat, & in ore, oesophago, ventriculo, secretum mucum in intestinis, similiter muco obductis, colligat, bilem ac humores alios affluentes recipiat, omniaque haec aliquas semper foeces ponant, ab his collectis talis materia in intestinis crassis accumulatur. Si foetus simul liquorem amnio contentum ore hauriat; quod multis satis probabile videtur (g); tunc ex hoc foeculenta relicta meconii quantitatem augere poterunt. Copia meconii talis esse solet, ut crassa intestina sufficiant ad illud continendum: rarius enim meconium occurrit in tenuibus intestinis. Nigra illa foex, per plures menses accumulata, exire debet de corpore, ut recens natus infans sanus maneat, & saepe pars ejus exire solet per anum, simulac natus est. Si autem debilis langueat infans, tunc tardius haec evacuatio contingit: si meconium durius fuerit, difficulter nixibus infantis exprimi

(g) Vide Instit. Medic. Boerh. §. 682. 683.

mi poterit : hoc autem rarius contingit ; sed molesta potius glutinositate adhaeret intestinorum lateribus ; tantam enim habet tenacitatem , ut difficulter a natibus & femoribus ablui possit , & lintea inficiat maculis , quae difficulter eluuntur.

Si magna copia meconii in intestinis haeserit , longius tempus requiritur ad evacuationem ; nam , uti dixi , non expellitur simul & semel omne meconium.

Notum est , intestinorum cavum naturaliter lubricum & humidum esse , sed imprimis intestina crassa muco copioso inungi , ut duras foeces facilius transmittere possint : Observatur autem , intestina eo plures glandulas , plusque muci , habere , quo fini propiora sunt (*b*). Hinc ano circumfusa haeret tanta pinguedinis copia , ut foecibus , intestinum rectum distendentibus , cedere possint vicina , & omnia lubricentur. Si mucus ille vel pinguedo deficiant , alvus pertinaciter tarda est. Verum raro observatur haec siccitas in recens natis , quibus totum corpus molle , humidum , & succo plenum , est.

§. 1345. **H**inc ab ejus mora , aëre jam appulso , acrimonia , acor , putredo , in vapores resolutio , adeoque dolores torminosi , convulsiones , nauseae , vomitus , singultus , tusses , sternutationes , clamores , fletus , pervigilia , terrores , febres , macies , mors.

Meconium , excrementitium cum sit , & corpori inutile , distendens & gravans intestina , quibus retinetur , de corpore eliminandum esse , nemo dubitat. Ipsa Natura sponte hanc evacuationem tentat statim post nativitatem , si nihil obstet.

Quamdiu enim infans in utero materno haeret , nullus aër ventriculi aut intestinorum cava ingredi potest. Saepius antea dictum fuit , extravasatos humores , in cavis corporis collectos , per menses haerere immutatos , & , postquam eduëti libero aëri expositi fuerint , subito putrescere , pessimamque mephitim quaquaversum dispergere. *In capitulo de Hydrope* plura talia habentur , quae hoc evidenter docent. Idem a meconio metuendum est , nisi cito de corpore exeat. Observavi aliquoties meconium , quod statim post nativitatem exit , non habere malignum odorem , sed , si per aliquot horas in linteis relictum fuerit , tunc acidum spirasse , quandoque & putridum , prout nempe in hanc illamve indolem magis inclinaverit. Omne enim foeculentum , quod a bile utraque , succo gastrico , pancreatico , &c. , in intestinis foetus colligitur , cum animale productum sit , potius in putredinem vergit. Antea dictum fuit , admodum probabile esse , ultimis graviditatis mensibus , lactis aliquid venire ad foetum jam adultiorem. Lac autem acescit sponte ; sed tamen pars lac constituens , caseus nempe , rancescit , si pinguis sit ; sin minus , in naturam animaleam vergit , & lentescit , cornuum instar , si igni propius admoveatur ; & , si comburatur , similem foetorem spargit , ac cornua & ungulae animalium , dum uruntur.

(*b*) Vide Instit. Medic. Boerh. §. 111. 112.

Antea in *Capite de Ructu & Flatu* §. 646 & §. 647 patuit, humores putrescentes, & fermentantes, dare ructibus & flatibus materiem. Si aër extricatus ex his humoribus distendat ventriculum ac intestina, & per illa libere oberret, vel sursum per ructus, vel deorsum per flatus, exploditur. Si vero acre irritans simul adsit, per quod fibrae convulsione constrictae liberum flatulentae materiae transitum impediunt, tunc membranae claudentes tenduntur, distrahuntur; unde dolores & anxietates intolerabiles; qui emissis flatibus mox cessant; & denuo redeunt, nisi causa horum malorum ablata fuerit. Si autem inflammatio & febris accesserint his malis, etiam in adultis & robustis hominibus, intolerabiles dolores fiunt, & saepe cita mors.

Patet ergo ratio, quare a retento meconio dolores torminosi fiant, & anxietates; quae mala testantur miselli irrequieta & perpetua iactatione corporis, clamoribus, & fletu; quamvis ante elapsam primum aetatis mensuram vix unquam lacrymas emittant; hinc potius clamant, quam flent, miselli.

Si autem, uti ad §. 1341. dictum fuit, a solo glutine, primas vias mole sua irritante, tot mala oriri possint, quanto magis haec metuenda sunt, dum meconium piceae tenacitatis, nimis diu retentum, a libero aëris accessu acrimoniam acquirit, & loca, quibus haeret, irritat.

Recens natis, si omnia recte cedant, somnus fere perpetuus est; verum si doleant, pervigilia adsunt; ubi explosis flatibus dolor cessat, mox obdormiunt; redeunte dolore, quasi territi subsiliunt; validae & universales convulsiones sequuntur, saepe cito lethales. Si his supervixerint, nisi meconium expulsum fuerit, cito emaciantur; ita ut intra triduum viderim obefulos, dum nascebantur, penitus macilentos. Nec mirum hoc: perpetuo, nec interrupto, fruebantur nutrimento, dum in utero materno erant; nunc nausea & vomitus ingestionem alimenti impediunt; & si quid subinde ingestum fuerit, non digeritur, sed corrumpitur; unde vitiosa in visceribus saburra augetur. Somnus, adeo reficiens infantes, vel nullus est, vel continuo per dolores interruptitur, cum fere perpetuus esse debebat: dolor ipse vires consumit, unde mors sequitur brevi. Quotidianae observationes docent, plures infantes ab hac sola causa perire in ipso vitae limine.

Inter recens natorum morbos *Hippocrates* (i) recepit vomitiones, tusses, vigiliis, pavores. Caeterum irritationem intestini crassi tussim excitare, docet observatio satis mira *Celeberrimi Albini* (k) de milite, cui intestinum colon, vulneratum, sic sanatum fuerat, ut cicatricem per ambitum orae duxerit unam ventris plaga & intestini: unde interior intestini superficies oculis patebat non tantum, sed & inversa quandoque foras protrudebatur. Si aër frigidiusculus ad intestini internam superficiem perveniret, statim superveniebat tussis; quae non cessabat, nisi intestinum denuo recaluisse.

(i) Aphor. 24. sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 119.
lib. 2. cap. 8. pag. 34.

(k) Academ. Annotat.

§. 1346. **C**orrigitur vis expellens sopita stimulo leni purgante, leni supposito, cardiaco suavissimo & leni.

Cognoscitur, vim expellentem sopitam esse, si nullos nixus ad deponendam alvum faciat infans, vel admodum debiles tantum. Facile patet, tunc opus esse leni stimulo purgante: *Rheum*, & omnia, quae inde praeparari solent in officinis, solum sufficit: acriores enim purgantium stimulos, absque convulsionum periculo, tenellum recens nati infantis corpusculum non fert. *Syrupus cichorii cum rheo*, *Syr. ros. solut. simplex*, *Manna*, *Cassiae fistulae pulpa*, sunt praecipua, quibus Medici utuntur in hoc casu. In *Materia Medica* ad hunc numerum plures tales formulae habentur.

Suppositoria ad eundem scopum adhibentur, quae, vel mole sola, vel leni stimulo addito, leviter irritant finem intestini recti; unde tenesmus alvum deponendi sequitur; sicque evacuatur Meconium retentum. *Sebum candellarum*, in globulum vel parvum conum formatum, mole sola agit: globuli saccharati, qui solent ex *semine foeniculi* saccharo obducto parari, praeter molem, lenem sacchari sensim deliquescentis stimulum habent; qui paulo efficacior est in suppositoriis, quae ex melle cocto, vel sapone veneto, formantur; de quibus vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum.

Quaecunque ex *Materia suppositoria* haec fuerint parata, oleo inunguntur, ut lubrica, absque vi ulla, per anum immitti possint. Relinquuntur, donec una cum foecibus alvinis exeant; quod plerumque satis cito fieri solet. Si diutius maneant, sensim solvuntur; & si quid stimulantis simul habeant, ab hoc nixus deponendi alvum excitatur; si a sola mole suppositorii hic effectus non fuerit secutus.

Commendantur & grata Cardiaca, si debilis infans fuerit; quae leni stimulo excitant torpentes ventriculi & intestinorum actiones. Formulae horum in *Materia Medica* habentur.

Cognoscitur autem, omne Meconium exivisse; si foeces alvinae colorem mutaverint; qui tunc flavus, vel ex albo flavescens, solet esse, & post aliquot horas, si in linteis relinquuntur, in viridescentem saepe mutatur. Quandoque etiam biliosa viridia per alvum prodeunt, postquam Meconium evacuatum fuit: optime enim notavit *Monro* (1), recens natorum vesicam felleam plerumque turgere bile viridi & acriore; quia ob respirationis defectum, & gluten obliniens intestinorum latera, non tam facile in intestina exire potuit. Haec est ratio, quare, evacuato meconio, tormina adhuc maneant, ob copiam bilis per intestina transeuntis; qua evacuata, melius se habent: hinc in similibus usu pergitur, donec foeces flavae, molles, absque signo doloris, per alvum prodeant. Laxior enim alvus junioribus magis prodest, quam si stricta fuerit. Quod & adfirmat *Hippocrates* (m), dicens: *Quibus copiose profluit alvus, & belle concoquant, illi meliore sanitate fruuntur.*

(1) *Medic. Essays and observat.* tom. 2. artic. XI. §. 13. pag. 243.

(m) *De*

Dentitione num. 4. *Charter.* Tom. VII. pag. 871.

§. 1347. **D**urities materiae corrigitur haustu feri lactis recentis cum pauco melle diluto, clysinate ex sero lactis saponato, vel mellito.

Raro Meconium durum est; sed potius picea fere ejus tenacitas facit, ut difficilius per alvum exire possit: at si nimis diu haeserit, indurescere possit: tamen satis cito corrumpendum meconium, per moram nata acrimonia, plus nocebit, uti ad §. 1345: dictum fuit.

Primum illud lac maternum, cujus usus ante laudatus fuit, facile cavebit nimiam duritiem meconii, simulque vi diluente minuet tenacitatem. Si ubera materna non ducat infans, pauculum feri lactis, melle edulcorati, exhiberi solet (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum); quod facile assumunt recens nati infantes. Optime etiam profunt clysmata ex sero lactis, pauco melle, & pauculo sapone veneto; cum meconium praecipue in crassis intestinis collectum haereat, & sic facile elui possit. Sufficiet, si uncia, vel sesquiuncia, talis feri lactis injiciatur, & leni vi quidem, ne tenera intestina inde moleste afficiantur. Tutius enim est, repetere tale clyσμα, si opus fuerit, quam simul & semel majorem copiam adhibere.

§. 1348. **I**ntestina lubricantur; assumpto oleo Lini, Olivarum, Amygdal. dulcium, &c., tum, injectis iisdem Clysmatis specie, & linimentis similibus.

Omnia olea pressa lubricant, siccitatem intestinorum emendant, illorum latera obliniunt, omnemque acrimoniam obvolvendo enervant, quaecumque demum illa fuerit: hinc, uti notum est, ad venena acria ingesta adeo laudantur ab omnibus olea mollia recentia, tam ex vegetabilium, quam ex animalium, classe desumpta. Ubi ergo meconium, acre jam redditum, intestina irritando, dolores torminosos producit (§. 1345), usum habere haec poterunt. Cavendum tamen videtur, ne majori copia, vel diu, haec adhibeantur. Solidarum enim partium robur minuunt (§. 35), & si diu maneant in ventriculo ac intestinis, rancescunt, pessimamque acrimoniam inducunt: in sanis etiam & fortibus hominibus, si opima pinguis copiosa in prandio assumerint, observatur, quod vesperi eructent merum oleum; sed jam adeo acre, ut oesophagum & fauces exurat, imo fere praefocet. Haec est ratio, quare in *Materia Medica* ad hunc numerum parca tantum quantitas oleorum mollium praescribatur, simulque admisceantur syrups, ut sacchari saponacea virtute reddatur illud oleum miscibile humoribus aquosis, sicque caveatur, ne diutius cavae intestinorum superficiei haereat. Ob eandem rationem *oleo lini* additur *ovi vitellus*, & *mel mercuriale*, dum forma clysmatis recens natis injicitur; simulque monetur, tale clyσμα semel in die injiciendum esse, donec lubricitas redeat. Scopo enim hoc obtento, melius abstinetur.

Solent & commendari inunctiones abdominis mollibus unguentis; quae tamen non ita directe intestinorum lubricationi servire possunt.

Observavit *Tiffot* (*n*), olea pressa, recens natis infantibus data, sedasse tormina ventris quandoque satis cito; sed postea rediisse frequentius, si continuaretur oleorum usus. Curavit quosdam, absque ullo remedio dato, prohibendo olei usum.

§. 1349. **Q**ua Methodo, quibus Medicamentis, felicissime superantur varia illa & pessima symptomata ab hac una radice orta (1345).

Primae viae strigmentis mucosis undique occupantur in recens natis; quod multis molestiis originem dat, uti dictum fuit: crassa intestina copiam tenacis meconii habent; quod gravat, distendit, & mora acrius redditum irritat. Si autem haec educantur de corpore, ventriculus & intestina depurantur, aptaque evadunt, ut recipiant, retineant, mutant, ingesta, quae requiruntur ad nutritionem & incrementum recens nati infantis. Unde patet, hanc methodum, haec remedia, sufficere, ut superentur mala recensita.

§. 1350. **S**i vero usquam, hic antacida usum habent, & inter illa absorbentia imprimis.

Cum recens nato infanti praebeantur ubera, vel pulcullae ex lacte, farinaceis, pane, atque omnia haec ex propria natura sua degenerent in acrimoniam acidam, patet, quare antacida hic locum habeant, & inter illa praeferantur absorbentia; quia acidum quidem domant efficaciter; sed simul nullam acrimoniam habent. Videantur illa, quae §. 66 dicta sunt, dum de morbis spontaneis ex acido humore agebatur.

§. 1351. **O**piata raro, neque sine magna circumspectione, adhibenda.

Pessimus ille mos apud plebem in multis locis nimis invaluit, ut opiata dentur, dum misero ejulatu infantes dolorem testantur: sic quidem doloris sensus obtunditur; sed causa doloris pergit agere, & potest tenellum recens nati corpusculum destruere. Si a meconio retento, & acri reddito, intestina vellicentur, ejus expulsio promoveri debet, uti dictum fuit: si ab acrimonia acida talia mala contigerint, illa corrigi tuto potest per absorbentia remedia. Cum autem laxior alvus profit primo hoc vitae stadio, ad evacuandum meconium, expellendamque bilem copiosius collectam, & acriorem quandoque, opiata nocent; cum alvum strictam reddere soleant. Unde patet, talia remedia locum non habere; vel si perpetui ejulatus aliquod lenimen postulent, lenissima sola adhibenda esse. *Syr. fl. rhoeados, syr. diacodii,*

(*n*) Avis au peuple sur sa santé. pag. 387.

codii, & his similes, qui in omnibus officinis habentur, aqua diluti, & parca dosi dati, repetitis vicibus, donec blanda quies sequatur, tolerari possent; validiora nocent semper. Nutrices mercenariae, & custodes infantum, clamsaepe solent haec dare infantibus, & cum brevi nullum amplius effectum praestent, nisi dosis augeatur, hinc quandoque audacter ad magnam quantitatem adscendunt; sicque assuescunt his miselli, ut diu postea his carere nequeant omnino; unde vidi stupidos & hebetes vixisse ad tertium quartumve annum usque. Sensim tamen in plerisque haec mala, procedente aetate, emendata fuerunt.

§. 1352. **Q**uin evitanda omnia nimis attenuantia, stimulantia, volatilia.

In utero materno foetus blandis sanae matris humoribus vixit, ac increvit, & uti antea dictum fuit, damnum accipit, si gravida acrioribus cibis, potibus, vel condimentis, indulserit. Postquam natus est infans, molle lac maternum ipsius usibus destinatum est. Tenera recens natorum viscera nihil acris, nihil irritantis, ferre possunt; hinc omnes prudentes Medici, dum tractant infantum morbos, ab illis cavent. Unde patet, quantum peccent mulierculae, dum calidis opiatis compositionibus somnum infantibus conciliare nituntur. *Theriacam*, *Mithridatum*, & similia aromatica, misellis ingerunt, quantumvis etiam reluctantis: multum usitata est in quibusdam locis compositio, quae *Electuarium seu requies Nicolai*, & ab effectu *Requies puerorum*, in officinis dicitur. Illud *Electuarium*, praeter largam satis opii copiam, continet *Nucem Moschatam*, *Cinamomum*, *Zingiber*. Imo vidi, quod calidissimum *Electuarium*, in officinis *Philonium Romanum* dictum, exhiberint; quod, praeter opii largam admodum copiam, continet *piper*, & igneam *pyrethri* radiculam: haec compositio adeo calida est, ut fauces vix non inflammet, dum deglutitur.

Postquam *Sylvii* sal volatile oleosum inclaruerat, fere pro Panacea habebatur, cum vix non omnes morborum causas ab acido solo derivaret. Praeterea, cum acida acrimonia in ventriculo & intestinis infantum toties adsit, & plurima mala producat, hinc acre illud remedium, quod ex sale volatili alcalino & oleis aromaticis calidissimis constat, infantibus adhibitum fuit. Verum si halitus illius remedii nares feriat robusti & sani hominis, fere convellitur totum corpus. Quantum ergo metui debet, dum similis halitus, calore corporis actuosior redditus, per ventriculum & intestina tenelli infantis oberrat. Acidum quidem domat hoc remedium, & cum acido unitum mutatur in salem neutrum blandae indolis, sed nocet acri stimulo, antequam hoc fiat.

Haec est ratio, quare prudentes Medici maluerunt absorbentibus uti remediis ad domandum acidum in primis viis infantum haerens; imo illa praetulerint salibus fixis alcalinis; licet haec salibus volatilibus alcalinis minus stimulent. Omnia enim illa, si non occurrant acido, vel antequam illi uniantur, sua propria acrimonia nocere possunt. Absorbentia autem blanda sunt, & nullam acrimoniam habent.

§. 1353. **C**uique vero singulari malo (1345.) facile remedium invenitur, cognita historia causae, & curationis, omnium morborum hucusque descriptorum.

Omnia illa mala, quae §. 1345. enumerantur, solent feliciter tolli, causa sublata; id est, dum meconium expellitur, & a glutinosis lentis ventriculus ac intestina liberantur. Interim contingere potest, ut post diuturniorem moram meconii, jam acrioris redditi, male affecta fuerint intestina, & ideo post expulsionem etiam meconii aliqua ex his malis adhuc supersint: possunt enim v. g. intestina inflammari, ventriculus a diuturniori vomitu sic irritari, ut nausea & vomitus maneant. Verum tunc medela requiritur talis singulorum malorum, qualis determinata fuit antea, dum de his morbis agebatur: habito tamen semper respectu ad tenellam aetatem, quae mollissima tantum fert remedia.

Hinc etiam patet ratio, quare sollicitè cavendum sit ab omnibus, quae sensuum organa in recens natis subito & validè afficere possint. Unde prudenter *Moschion* (o) monuit, ut recens nati decumbant *in loco mediocriter calido, non valde lucido, sic ut nullus ibi odor sit.* Sic imitamur providam naturam, quae in recens natis infantibus pupillam membranula occludente munivit (p), ne vivida nimis lux oculos perstringeret. Similis cautela & circa auditus organum habetur, partim per membranam obturantem, partim quia meatus auditorius brevissimus est; postea sensim elongandus. Unde male consultitur regum pueris, dum in luminosis conclavibus exponuntur, dum in vicinia exploduntur tormenta bellica, &c. Noxium hunc morem, si non abolere omnino potuerim, saltem sic emendare licuit, ut vix amplius nocere possit.

Molle recens nati corpusculum, & cereae flexilitatis fere ossa, caute tractanda sunt, ne membrorum difformitas producat, postea difficulter emendanda. Tota tamen tantae rei cura committi solet mulierculis, quae fasciis stringunt, artus componunt, pro lubitu suo; Medicorum & Chirurgorum optima consilia spernunt petulanter; unde saepe magnae miseris infantibus molestiae oriuntur.

Caute praecepit *Moschion* (q), ut reponantur recens nati in strato, molli quidem, non admodum tamen, sed mediocriter tantum: metuebat enim, ne spina dorsi, vel cervix, distorquerentur, si a pondere corporis stratum subfideret nimis.

In utero materno foetus, molli liquori amnii immerfus, omnes artus libere movere poterat; postquam autem in lucem editus est, mox fasciis circumductis sic stringitur, ut immobilis haereat. Molli fascia, sed leniter stricta, obvolvere corpus & artus, non nocebit quidem, ut a nutrice ac custodibus tractari,

(o) Spach. gynaeceor. pag. 7. n°. 69.
pag. 33.

(p) Albin. Annotat. Academ. Lib. I.
(q) In loco modo citato.

tractari, de loco in locum deferri, & uberibus admoveri possit. De tempore, quo fasciis utendum est, dixit *Moschion* (r), quibusdam statutos esse dies quadraginta, aliis sexaginta; se autem in ea esse sententia, fascias conducere, donec firma fuerit corporis compages; quod in robustioribus citius, tardius in imbecillioribus, contingit.

Praecipuus ergo, imo unicus, fasciarum usus est, ut a frigore aëris defendatur infans, & impediatur laesio a rudiori attactu, uti etiam a frictione partium ad se invicem. Unde artus circumducuntur molli linteo, ut attritus omnis vitetur. Pessimus autem ille mos nimis obtinuit, ut fasciarum adstrictione artus immobiles, & in rectum extensi, retineantur, sicque misselli in tali situ cogantur decumbere, qui etiam sanis & robustis hominibus intolerabilis foret. Antea, dum de decubitu in morbis agebatur, dictum fuit, illum laudari optimum, qui in sanis dormientibus constanter observatur; qui nunquam extensis in directum artibus dormiunt, sed semiflexis, dum, motu voluntario silente in somno, muscoli flexores praevalent extensoribus, & articulos leviter flectunt. Stolidae infantum custodes omni molimine flexuram artuum impediunt, brachia & cubitos in directum extendunt, extensa fascia firmant circumducta, lateribus corporis applicant, & retrorsum trahunt: simili modo & artus inferiores tractant, omnem genuum inflexionem impediendo; sic miserum infantem, mumiae instar, fasciis involutum, ac immobilem, matri & adstantibus monstrant, tanquam de re bene gesta gloriantes.

Ipsae mulieres mirantur, infantem, miserrime ejulantem, dum in fasciis haeret, quiescere statim, simul ac solutis his vinculis membra libere movere potest. Sed nec evidenti hoc experimento convincere potui obstinatissimas, ut majorem libertatem infantum membris relinquerent. Augustis prolibus sex primis a nativitate septimanis semper adstiti bis de die, dum fasciae applicabantur, & nisi manifeste perciperem, omnes artus libere flecti posse, totum apparatus removendum jussi ilico, quantumvis obmurmurarent mulierculae, non consilio, sed sola autoritate, compescendae. Simul curavi, ut inculcaretur obstetricibus, quae, pro more, recens natis primas fascias applicare solent, ne arcta nimis deligatione uterentur. Sic sensim obtinui, ut plures resipiscerent.

Nunquam aliquid metuendum videtur a laxitate fasciarum: in utero materno libere fluctuat foetus, membra fortiter movet, calcitrat. Integrae nationes nullis unquam utuntur fasciis, sed molliter tectos ab injuriis aëris tantum defendunt. Europaei tamen mirantur robur & agilitatem horum hominum (s), & raro in illis observatur corporis deformitas.

Imprimis cavendum est, ne caput valide prematur in recens natis; nihil enim periculosius est. Optimum monitum habetur (t); *Caput pannis, aut lanis*

(r) Spach, gynaec. pag. 10. n°. 107. 108. & Harmon. gynaec. part. I. cap. 21. pag. 17.

(s) Hist. Natur. gener. & particul. avec la descript. du Cabinet du Roy. tom. 2. pag. 457.

(t) Spach. Harmon. gynaec. part. 1. cap. XXI. pag. 17.

lanis mundis, contegatur. Dum in eodem capitulo de fasciis circumducendis reliquo corpori agitur, in capite tamen nulla fit ligaturae mentio: & merito quidem; cum ossa capitis mollia sint, membranis inter se unita tantum, ita ut pressione externa adhibita facile supra se mutuo scandere possint, sicque minuto calvariae cavo cerebrum comprimere. Mollis pileolus, laxe capiti applicatus, sufficit. In illis, qui a nativitate fatui vixerunt, plerumque calvariae forma depravata invenitur.

Praeterea & fasciarum nimia adstrictio nocet, quatenus liberum thoracis motum, ad respirationem requisitum, impedit, costasque ultimas spurias introrsum premit; unde plurima mala sequi possunt. Dum simul ab eadem causa abdominalia viscera comprimuntur, ventriculus nec debitam copiam lactis recipere, nec receptum retinere, poterit; unde frequens lactis regurgitatio, & vomitus molestus, sequi solent; uti *Mauriceus* (u) optime monuit.

Cum autem foetus, in utero materno a fune umbilicali pendulus, agitetur facile hinc inde, dum mater corpus movet, hinc non sine ratione creditum fuit, recens natos simili motu, oscillatorio quasi, delectari; unde cunis imposuerunt infantes, ut lenissimo hoc exercitationis genere frui possent, sicque magis magisque firmari. Quotidiana experientia docet, morosiores etiam infantes blando hoc motu demulceri, & in suavem somnum delabi. Verum requiritur, ut illa cuniarum agitatio lenis sit, & aequabilis. Unde *Moschion* (w) dixit: *Cunae, vel pensiles sint, vel pedibus spondisve suis infra supraque ita fabricatis, ut facillime in utrumque latus moveantur.* Pensiles cunae omnium optimae sunt, cum parva vi moveri possint aequabilissime, & absque ullo strepitu. Simul motus, talibus cunis impressus, sensim sine sensu minuitur, tandemque absque ullo concussu desinit.

§. 1. 54. 3. **M**ultum patiuntur ab ipso lacte, dum id nimis cito, fortiterque, in stomacho coagulatum, compingitur in unam massam gravem, acremque.

Postquam in lucem editus est infans, resecta chorda umbilicali, ablatum est omne commercium, quod hactenus cum matre habuit; sed post aliquot horarum jejunium, ut melius abstergerentur primae viae, uti dictum fuit, alimento opus est; quod ut praesto sit, tenue, ferosum, detergens, lac, in mammis maternis provida natura paravit. Nihil ergo magis naturale, nihil magis utile, infanti esse potest, quam ut propriae matris lacte nutriatur. In utero ab humoribus maternis nutrimentum habuit, & incrementum; imo admodum probabile videtur, uti antea monitum fuit, ultimis graviditatis mensibus lac ad uterum & foetum ferri.

Si jam adultis & sanis hominibus subita in victu mutatio non careat periculo, sponte patet, multum metuendum esse, ne recens natus infans ab alieno

(u) *Traité des malad: des femm. gross. Tom. I. liv. 3. chap. 37. pag. 506.*

(w) *Spach. gynaec. pag. 9. n°. 104.*

nutrimento male afficiatur, & langueat. Cum enim non tantum foeminis humanis, sed & quadrupedibus, mammae datae fuerint, tanto plures numero, quanto numerosiores foetus parere soleant, ut singulis alimentum praesto foret, simul ac nati sunt, patet evidenter, naturale institutum esse, ut recens nati infantes alantur lacte materno, tamdiu, donec incrementum corporis robore, & dentibus enatis, duriores cibos, qui majori digestionis molimine indigent, assumere, & in usus suos convertere, possint. A naturali autem lege prudens Medicus nunquam recedet, nisi ob graves & urgentes rationes.

Verum quidem est, lac sponte sua acescere, coagulari in ventriculo, mora acrius reddi, & multa inde fieri mala; de quibus jam agendum erit: unde videntur quidam lac habuisse pro alimento minus congruo, & alium potius victum suasse recens natis. Verum si adeo languidae fuerint viscerum chylopoieticorum vires, ut lac, in materno corpore jam paratum & subactum, digerere nequeant, an sperari poterit, posse subigi alia ingesta, quae a sanorum humorum indole magis remota sunt, quam ipsum lac? Certe vix hoc verosimile videtur. Lac, antequam in mammis colligitur, omnium viscerum & vasorum corporis humani actionem expertum fuit, cum omnibus humoribus totius corporis mistum per vasa fluxit, imo jam proximum est humoribus humanis. Nulla ars praeviam talem mutationem inducere poterit ingerendis cibis, qualis in lacte jam adest. Hinc merito concluditur, lac esse aptissimam nutrimenti infantum materiam. Illa autem mala, quae a lacte non bene digesto contingere observantur, caveri poterunt; &, si nata fuerint, non adeo difficile est, illa emendare; uti patebit in sequentibus.

Helmontius (x), licet lac damnaverit, & plurima mala inde metuenda recensuerit, dixit tamen: *Natura destinavit lac in uberibus pro cibo & potu infantuli, quod ipsi alimentum commune cum brutis cessit.* Sed ideo lac minori in pretio videtur habuisse. *Natura regitur digito Dei. Ita est. Lac ergo, ut alimentum ordinarium, ad vivendum sufficienter praebuit; non autem, ut vitae longae inserviret. Non enim natura amplius de vita longa est meditata, postquam novit, auctorem suum vitam accurtasse, nec velle unumquemque longaevitam. Lac autem unicuique in cibum dedit ex aequo; etenim morborum exercitum; ut mille mortis praecocitates ad vitae fundamenta vergerent in ruinam. Natura ergo per lac satisfaciat finibus sui auctoris, deditque alimentum belluinum. Cum autem de vita longa, per arcana sua remedia producenda, somniaret, quotidie bis de die guttas quatuor de arbore vitae sumendas voluit: ob hanc causam etiam lac damnavit, quod medicamen ad vitam longam, ut a cunis quotidie guttatim porrigitur, ad vitam longam & sanam, non potest digeri, ut neque penetrare, si intra crassos lactis grumos sepeliatur. Utpote sic etiam venena in lacte propemodum innocua evadunt, & velut castrata sterilescunt.*

Sed quale alimentum lacti, quod damnat, substituit: *Laudo pro pueri nostro alimenta, quae pane, tantisper in tenui cerevisia bullito, cum melle despumato, sin minus, cum saccharo, instituitur: donec simul in mucilaginis, aut collae, specie,*

(x) In Capitulo: *Infantis nutritio ad vitam longam.* pag. 622. & seq.

-ciem, sive gelatinam, devenerint. Notum autem est, panem cum cerevisia coctum cito acefcere, & valide quidem: nemo sane functionum corporis gnarus spiffam talem pulvem praeferet lacti, quod de uberibus ducitur.

Hinc non adeo multos fequi *Helmontii* paradoxam sententiam, observatur, qui omne omnino lac damnavit, humanum aequae, ac aliorum animalium. Ridentur, pro merito, a prudentibus vanae illae de vita prolonganda Chemicorum fabulae, nec a lactis usu arcebunt recens natos, ne scilicet molli lacte obtunderetur efficacia *Entis Cedrini, Arboris vitae, &c.*

Alii, & egregii, viri, quos veneror, mitius fenserunt de lacte, illiusque utilitatem agnoverunt quidem, sed praetulerunt humano lac aliorum animalium; & speciosis argumentis suam opinionem stabilire nituntur.

Fatentur quidem, historiam sacram & profanam testari, Reginas, & Principes foeminas, ubera dedisse propriis infantibus (y). Imo piaculum fore testantur, si naturali huic legi non obedivissent. Verum prima haec saecula morum innocentia commendabat, & una cum lacte virtutum femina natis tradebant matres. Nostris temporibus vitia praedominantur, morborum femina & criminum una cum lacte materno hauriunt infantes. Hinc in votis habetur (z), ut principum auctoritate ab uberibus prohiberentur infantes. Medici nunquam desinere deberent, monitis instare, dum patienter exspectant talem temporum felicitatem.

Mitius, fateor, de saeculo nostro censendum crederem: si numerosa fuerint vitia, non desunt tamen virtutes. Parricidii crimen primam mundi infantiam jam maculavit: post quindecim a creato mundo elapsa saecula, crimina adeo increverant, ut, tarda adeo ad vindictam, divina ira totum genus humanum diluvii aquis deleverit, servato solo Noë, viro justo & perfecto, cum familia sua. Prima haec saecula procul dubio pejora fuerunt nostris. *Omnis quippe caro corruerat viam suam in universa terra (a).*

Nec facile induci possem, ut crederem, lac in mores imperium habere. Novi quidem, multas de hac re historias narrari. Quanta diversitas morum in *Caino & Abele* fratribus! Iisdem tamen parentibus nati, eadem ubera duxerant. Quis credet, *Cainum* iram, invidiam, crudelitatem ferocem adeo, una cum lacte, ex uberibus matris viventium hausisse. Quotidiana observata docent, fratres, ex iisdem parentibus genitos, eodem lacte nutritos, moribus esse diversissimos. Si verum sit (de quo dubito tamen), in Moscovia & Islandia (b) matres nunquam lactare prolem, an constat, ibi vitia minus dominari, quam alibi. Vitulus, in ferocem taurum crescens, idem cum matris indolis sororibus lac de uberibus hausit. Dum solliciti parentes nutricem, quamvis caeterum sanissimam, remove vellent ideo, quod stupidioris ingenii videretur, veteranus Medicus subridens dixit, nutricem procul dubio ingenio praevalere vaccae, cujus lacte nutrire volebant prolem. Quam parum autem lac in mores agat, proprio suo exemplo docet egregius auctor.

(y) Vander Monde sur la manière de perfectionner l'espèce humaine Tom. 2. Chap. V.

(z) Brouzet sur l'Éducat. Médic. des Enfants Tom. 1. Chap. V. pag. 165.

(a) Genes. Cap. VI. (b) Brouzet sur l'Éducation Méd. Chap. V. pag. 160.

auctor (c). Fatetur enim, se per octodecim menses nutritum fuisse lacte nutritricis ebriosae, absque ullo detrimento, vel roboris, vel sanitatis. Nec tamen pulcher tractatus, quem de Educatione Medica infantum scripsit, ullo modo hoc morum vitium sapit.

An non illi, qui lac humanum damnant, tanquam morborum mentis & corporis causam, timere deberent stupidam asini hebetudinem, vel salacitatem, & irrequietam corporis agilitatem, dum lac asininum, vel caprillum, nutrimento infantum adhibetur (d).

Si lac animalium in morbis difficillimis curandis profuerit, lac humanum adhuc longe majorem praestitit utilitatem. Videantur illa, quae ad §. 28. r. dicta fuerunt, uti & illa, quae de phthisi curanda ad §. 1211. habentur. Notatum tunc fuit, calidum ex uberibus emulctum lac, dum aëri exponitur, halitum emittere, grati satis odoris, qui statim in auras dispergitur, & non sine ratione creditur esse subtilissimi atque elaboratissimi fluidi, in corpore materno parati, progenies. Totum illud perit cito, dum lac aëri exponitur: unde provide natura fecit, ut lac ex uberibus transeat in ventriculum infantis immediate, absque ulla jactura subtilissimi illius halitus.

Alterum argumentum, quod opponitur lactationi, est, quod lactantes foeminae minus foecundae sint; & secundum hanc sententiam auferetur hominum numerus, si lactationis munus aboleretur omnino: voluit celebris auctor (e) ad minimum duas tertias partes temporis, quo mulieres foecundae esse solent, inutiliter perire, dum lactantur infantes. Videtur autem haec opinio repugnare certis & quotidianis observatis. Numerosissimas vidi mulieres, quae singulis fere annis feliciter pariebant, licet ubera praebere infantibus. Nobilem matronam novi, quae octodecim infantes peperit, lactavit omnes, & ab ultimo partu resurgens, nihil de venusta forma amiserat, ita ut filiarum soror potius, quam mater, videretur. Magnam in Austria observo mulierum foecunditatem, etiam in plebeis, quae nutricum sumtus ferre non possunt, & quae longe facilius putant, ubera praebere infantibus, quam in tempesta nocte alium cibum parare. Multas audivi querulas, quod tantum sexies vel octies peperissent, firmiter persuasae, quod singulis puerperiis noxii quid secederet de corpore; quod nisi fieret, morbosas brevi se futuras, metuebant. Patet ergo, foecunditatem non impediri lactatione, & video quotidie, lactantes infantes feliciter crescere.

Suasi semper, nec poenituit, puerperam *totam integram esse matrem filii sui; quod est enim hoc contra naturam imperfectum, atque dimidiatum, matris genus, peperisse, ac statim abjecisse abs sese? aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non videret; non alere nunc suo lacte quod videat; jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas, naturam foeminis mammaram ubera quasi quosdam naevulos venustiores, non liberum alen-*
do-

(c) Brouzet sur l'Education Médic. pag. 175. in notis.
la perfect. de l'espèce humaine Chap. V. pag. 88.
médic. Tom. 1. Chap. V. pag. 164.

(d) Vander Monde sur
(e) Brouzet sur l'Educat.

dorum, sed ornandi pectoris, causa dedisse? Sic enim, quod a vobis scilicet abest, pleraeque illae prodigiosae mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & extinguere, cum periculo quoque aversi corruptique lactis, laborant, tanquam pulchritudinis sibi insignia devenisset &c. (f). Galliae Regina filio ubera praebuit, nec cessare voluit, licet aegrotaret. Dumque, paroxysmi febris intermittentis tempore, alia matrona mammas porrexisset sitienti & ejulanti puello, aegre hoc adeo tulit, ut digito in os infantis immisso vomitum excitaverit, nolens, ut alia materno suo munere fungeretur (g).

Si autem mater, ob morbum, debilitatem, aliamve causam, infantem lactare non possit, vel nolit, tunc optimum est, si nutrix eligatur, quae praebet ubera. Primum, quod requiritur in nutrice, est sanitas illibata: hinc Medici omni cum cura inquirunt, an aliquid morborum possit detegi. Si color cutis bonus fuerit, oculi vivaces, gingivae bene coloratae & firmae, dentes nitidi & sani, cutis ubique pura, nullus odor malus ex ore, naribus, vel cute, spiret, functiones omnes corporis rite peragantur, tunc de integra sanitate certi esse possumus. Simul examinatur infans, quem lactat, an sanus sit, an justum incrementum acquisiverit: inde enim concluditur de lactis bono effectu. Prudens & perita obstetrix omnia sollicitè perlustrat, & si in quodam loco suspecta cicatrix, pustulae, fluor albus, inveniantur, repudiatur merito nutrix.

Aetas optima laudari solet a vigesimo quinto ad trigessimum aetatis annum. Sed certe viginti annorum nutrices inveni, robustas, & sanissimas, quae felicissime hoc munere functae fuerunt. Majorem prudentiam in adultioribus laudare solent; & hoc forte considerari meretur: verum nutrices Regis pueris ubera praebent tantum, reliquarum rerum cura relinquitur prudentibus & probatae fidei mulieribus: apud privatos, si nutrix curam infantis simul gerere debeat, caeteris paribus, primiparis praeferruntur illae, quae plures infantes pepererunt, modo adhuc in flore aetatis sint.

Mammaram forma laudatur illa, ut non sint flaccidae, sed tensae, elasticae, & moderatae molis. Metuebat Aëtius (b), ne in magnis mammis nimia copia lactis conficeretur, quod, stagnando corruptum, noceret infanti. Verum antea, ubi de puerperii morbis agebatur, notatum fuit, praeter apparatus fecernendo & colligendo lacti dicatum, in mammis adesse tunicam adiposam; quae, si multo adipe distenta fuerit, mammaram molem auget quidem, sed lactis secretionem non promovet, at impedit potius, dum glandulosam mammae partem sua mole comprimit. Saepius vidi, ingentes tales mammas parum lactis dedisse.

In papillis laudatur ruber color, firmitas, & ut fatis super mammae discum emineant; ut facile illas infans arripere possit. Moderatae etiam magnitudinis ut sint, oportet; nimis magnae enim si fuerint, linguae motum, ad deglutitionem requisitum, impediunt; si vero nimis tenues fuerint, difficilius in-

(f) Auli Gellii Noct. Attic. Lib. XII. cap. 1. pag. 281.

modo citato pag. 166.

(g) Brouzet in loco

(b) Lib. IV. cap. 4. pag. 67 versa.

infans illas ore retinere poterit, & dum fugere tentat, facile elabuntur (*i*). Optimum simul est, si, leni compressione mammae facta, imprimis circa areolam papillae, lac facile; & ad magnam distantiam, ex pluribus quasi siphunculis profiliat. Si vero latiores fuerint hi siphunculi, ut tanquam per fistulam confertum lac emittant, *Aëtius* (*k*) suffocationis periculum metuebat. Caeterum aetatem nutricis definit, ut nec viginti annis junior, neque quadraginta annis major, sit.

Moris erat, nutricem non dare ubera, nisi quatuor, imo & sex septimanae, a partu numerarentur; ut scilicet a lochiis pura, & a toleratis in partu laboribus omnino restituta, foret. *Mauriceau* (*l*) fatetur, se propriae matris lac praeferre, ideoque se potius optare, ut duodecim aut quindecim a partu diebus nutrix alere inciperet infantem. Sed facile patet, non semper talem haberi posse. Unde *Aegineta* (*m*) dixit, magnum infanti esse commodum, si nutrix non ita diu ante pepererit; & imprimis, si ejus infans masculus fuerit. De sexu infantis parum sollicitus fui, modo in reliquis nutrix optime constituta foret. Fuerunt alii in hac opinione, pro masculino nutriendo eligendam esse nutricem, quae masculum peperit, & contra, si sequioris sexus infans foret.

Lactis bonitas cognoscitur, si odorem non ingratum spiret, album fuerit, dulcis & saccharini quasi saporis; si aqua pura mistum aequabilissime diluatur. Consistentia laudatur talis, si guttula ungui imposita, inclinato parum digito, non ilico defluat tota, sed aliqua pars in superficie unguis maneat: si vero nimis haereat ungui, crassum & viscosum, damnatur. Simul laudatur, si non omnino album & opacum fuerit, sed aliquid subcaerulescentis habeat, semipellucidum quasi.

Caeterum prudenter monuerunt (*n*) auctores, ut eligatur nutrix, quae prudens sit, nec in iram prona; cui addidit *Aëtius*, non epileptica. Dictum fuit antea, ubi de Epilepsia agebatur, magna quandoque intervalla inter tetri hujus morbi paroxysmos interponi, & intermedio hoc tempore nullum latentis morbi vestigium detegi posse: praeterea mulieres, quae in validos animi affectus pronae sunt, saepe hystericis malis vivunt obnoxiae. Facile patet, tales nutrices amovendas esse; certa enim observata docuerunt, infantes, qui ira furentium obstetricum ubera duxerant, subito convulsos fuisse. Nec mirum hoc videbitur, si considerentur illa, quae ad §. 104, & aliis in locis, de mutationibus miris in corpore humano factis per validos & subitos animi affectus, dicta fuerunt.

Hinc optime in aulis plures nutrices eliguntur, quae eadem in domo sub tutela prudentis matronae vivunt, & omnes eodem victu utuntur, secum mutuo quotidie conversantes, simul proprias proles lactant, illarumque curam gerunt. Sic occasio datur, ut detegantur corporis & animi vitia, quae nondum

(*i*) Lib. IV. cap. 4. pag. 67 versa. (*k*) Ibidem: (*l*) Mauric. traité des-
malad. des femm. gross. &c. tom. 1. liv. 3. chap. 43. pag. 526. (*m*) Lib.
I. cap. 2. pag. 2. (*n*) *Aëtius* Lib. IV. cap. 4. pag. 67 versa Moschion
apud Spach. pag. 7. n°. 76.

dum innotuerant. Unde *Aëtius* (o) dixit: *Divitibus vero praestat, plures habere nutrices.*

Cum autem certis observatis constet, lac, in mammis secretum & collectum, nondum omnino depofuisse ciborum & potuum indolem, patet ratio, quare in victu delectus habendus sit. Unde prudenter monuit *Aëtius* (p), cibos congruo tempore exhibendos esse, boni succi, quantitate debita: jussit, abstinendum a porris, cepis, alliis, fale maceratis, ab omnibus virosis & tetri odoris, a bellariorum copia, &c.

Nec tamen victus, quo ante uti solebat nutrix; simul & semel mutandus est, cum illo utens antea vixerit sana. Hinc prudenter de nutricum diaeta *Moschion* (q) dixit, illas nutriendas esse *communiter, sicut omnes homines, ut sana esse possit.* Contra hoc praeceptum toties peccant nimis sollicitae matres, dum nutricibus exhibent omni arte culinaria parata cibaria, dum urgent jam saturas, ut gustent saltem oblatas delicias, credentes se prodesse proli, dum nutricis ventriculum gravant. Plenus victus prodest quidem nutricibus, modo appetitus respondeat, ut copia lactis semper praesto sit. Victus tamen simplex omnium optimus est, ex jusculis, carnibus juniorum animalium, eelixis vel affatis: profunt & plera mollia, fructus horaei bene maturi, non acidi, ova recentia, lacticia: opima pingua, acria, falsa, aromatica, vitanda: sic enim ex his in sanae nutricis corpore copia boni & blandi chyli parabitur; quae & nutrici & infanti alendis abunde sufficiet. Simul & satis magna ciborum varietas ex his parari poterit, ne eadem fercula, quotidie repetita, fastidium pariant.

Dum recens natus infans ubera ducere incipit, commendari solet nutricibus, ut liquidiori victu utantur, aucta jusculorum copia, & minuta carnis quantitate; si acer nutricis appetitus validiorem cibum poscat, copia potus tenuis chylum dilutiorem reddere poterit.

Sensim autem, crescente infantis robore, & validiores cibi nutrici concedi poterunt (r).

Potus laudatur imprimis aqua pura, cum reliqui potus, arte parati, cerevisia, vinum v. g., & similia, vel acida jam sint, vel sponte sua acefcant, & in infantibus acida acrimonia metuenda sit. *Moschion* (s) primis diebus aquam solam concedit; postea, adultiori jam infante, vinum potui communi misceri permittit. Aliquid tamen videtur concedendum regioni, & consuetudini: notum est, in quibusdam regionibus aquam, vel nunquam, vel saltem rarissime, potari. Si v. g. cerevisiae potui semper assueta fuerit nutrix, aquae potum vix feret, & languebit brevi. Cerevisiam nunquam vidi nocuisse assuetis, modo mollis, recens, & bene defoecata, fuerit; praeprius meracior, quae non tam facile acefcit, & satis multum nutrimenti in se habet. *Aëtius* (t), dum lac deficeret in nutrice, *Zythum* propinari jussit; dixit-

(o) *Aëtius* Lib. IV. cap. 5. (p) *Ibid.* Cap. VI. (q) *Spach.* gynaec. pag. 7. n°. 77. (r) *Moschion* apud *Spach.* pag. 7. n°. 77. (s) *Ibidem.* (t) *Lib.* IV. cap. 6. pag. 67. versa.

xitque: *Eodem die ubera lacte replebuntur. Mulieri autem videbitur, ubi poculum acceperit, omnibus membris languescere & exsolvi, donec lac in mammillis collectum fuerit.* Debet autem talis cerevisia meracior nondum per fermentationem temulentam vim acquisivisse; tunc enim fortiter inebriat. In pluribus lactantibus egregium talis cerevisiae effectum vidi; & quidem in propria uxore; quae, dum infantibus suis daret ubera, lectum petens, hujus cerevisiae libram sumsit, hoc cum effectu, ut tota nocte ubera lacte plena haberet.

Cum autem pleniori victu utantur nutrices, si defidem vitam agentes inertitorpeant otio, sanitas brevi detrimentum patietur: hinc omnes Medici nutricibus suaserunt, ut salubri motu corpus exercent. Laudaverunt imprimis exercitia, per quae corporis partes superiores maxime exercentur (*u*). Hinc farinam parare, lectos sternere, imo aquam portare, jusserunt. Deambulatio in aëre, aperto; puro, sereno, prodest quam maximè. Multum facit ad nutricis sanitatem conservandam, si pacatus animus, & hilaris, sit.

Multum metui solet, si lactanti nutrici menstrua prodierint; imo apud quosdam in more est, ut statim alia substituatur. Multae enim noxae solebant imputari sanguini menstruo; uti in *Capitulo de Morbis Virginum* dictum fuit. *Aëtius* (*w*) monuit, ne nutricibus detur *bellariorum copia, & praesertim pinearum*: haec enim, quod oleaginosae sint, bilem generant, & in stomacho fluitant; sed & *Venerem* excitant, à qua omnino nutricem abstinere oportet: hora enim concubitus menses provocantur; unde & lac corrumpitur, & depravatam paucissimumque generatur. Similia & apud *Moschionem* (*x*) habentur. Dum nutrices eliguntur, inquiri plerumque solet, an lactationis tempore menstrua habuerint olim? si fateantur, creditur, tales nutrices minus conducere. Vidi, sexies mutatas fuisse nutrices anni spatio ob hanc solam causam. Soleo in tali casu sollicitè examinare nutricem, ejusque lac. Si nihil in sanitate mutatum invenio, si lactis copia & qualitas omni dote bonae fuerint, meo consilio nunquam mutata fuit nutrix. Simul notandum est, quod miserae nutrices, dum menstruorum prima vestigia percipiunt, animo turbentur, metuentes, ne removeantur. Ubi vero blando alloquio erectae spem habent, non futurum, quod timent, mox omnes illae turbae silent; & pristina redit alacritas. Bona fide asseverare possum, me nunquam, sub datis conditionibus, aliquid damni observasse, si lactentes menstruantis nutricis ubera ducerent. Plus metuendum videtur a frequenti nutricum mutatione.

Moris quidem est in aulis, ut nutrices a consortio mariti separentur; & *Aëtius* (*y*) severe concubitus prohibet, & ob menstrua, a quibus metuebat, & quia *quaedam ipsarum concipiunt; quo nihil nutriendo infanti perniciosus.* Quotidiana tamen observata docent, mulieres, quae proprios infantes lactant, maritorum consortio uti libere, & nihilominus feliciter prolem educare; multasque concipere lactationis tempore. An non potius metuendum est, dum mulier, in flore aetatis, commode & laute vivit, ne furtiva venere utatur, vel,

(*u*) Aët. in loco modo citato. Moschion pag. 7. n°. 77. 79. (*w*) Ibidem.

(*x*) In loco modo citato. (*y*) In loco modo citato.

vel, si severe custodiatur, languere incipiat. Aliquoties hoc contigisse, vidi. Haec est ratio, quare moderatus licitae Veneris usus non credatur nocere nutrici, nec infanti (z). Verum quidem est, inveniri quandoque mulieres, non adeo in Venerem pronas ex propria temperie; quae tunc plerumque iners & frigida esse solet; sed pro nutricibus eligi solent sanissimae, & fucci plenae, in quibus talis temperies non adest.

Nec videtur adeo metuendum esse, si lactationis tempore conceperint: solet illud satis frequenter contingere mulieribus, quae suis infantibus ubera praebent: cum enim saepius lactationis tempore non prodeant menstrua, contingit frequenter, tales gravidas esse, licet ignorent. Imo in pluribus lac aequae bonum, & copiosum, manet primis graviditatis mensibus. Plerumque contingit, utero mole aucto, lactis copiam in mammis minui; imo sponte evanescere: verum infans, per aliquot saltem menses materni lactis beneficio usus, facilius ablactationem feret. Credi solet, recens concepto Embryoni nocere, si gravida mater infantem lactet: sed tantillae molis est, ut facile nutrimentum in utero inveniat, licet copia lactis quotidie ad mammas derivetur. Si binos, imo plures, foetus in utero nutrire possit foemina, cur non posset nascentem foetum in utero, & natum jam infantem, alere eodem tempore.

Vidi mulierem, quae, primos partus dolores percipiens, dabat ubera annuo infanti, illumque subridens monebat, ut valediceret mammis, quae mox nascituro dicatae jam erant. Dum mirabar, dixit, sex jam vicibus se idem fecisse. Post paucas horas enixa fuit infantem sanum, & robustum, quem feliciter educavit.

Non incongruum videtur, hoc loco agere de illis impedimentis, quae faciunt, ut infans, vel omnino non, vel saltem difficulter, ubera ducere possit; simulque considerare, qua methodo haec obstacula tolli, vel emendari, possint.

Linguam, & labia, prae reliquis servire suctioni, notum est; unde integritas, & libera mobilitas, harum partium requiruntur. Inter ligamenta, quae linguam firmant, & in situ retinent, praecipuum est illud, quod anteriori & inferiori parti linguae inseritur, & frenum linguae dici solet. Si aperto ore sursum elevetur linguae apex, statim oculis apparet: est autem continuatio, & duplicatura, laxe cohaerens, membranae, quae inferius oris cavum investit. Ligamentum illud impedit, ne lingua nimis retrahi possit versus fauces: observatur autem, finem illius ligamenti in recens natis propius ad apicem linguae extremum accedere, quam in adultis; imo quandoque, licet rarius, ad extremum linguae apicem usque produci; & tunc impedire, ne lingua ad palati fornicem elevari, vel ad labiorum extrema usque adduci, possit. Sic linguae liber motus, qui ad suctionem requiritur, impeditur. In tali casu, levi sectione, prudenti manu facta, ligamenti pars anterior a linguae apice solvitur.

Pessi-

(z) Brouzet *Educat. Medicin.* Tom. I. Chap. V. pag. 205. & seq.

Pessimus mos obtinuit, ut sciolae obstetrices hoc unguibus lacerarent, vel & forfice rescinderent, credentes certissime, hoc absolute requiri ad facilem suctionem; imo adultis nunquam expeditam loquelam fore, nisi illud froenulum linguae resectum fuerit. Unde in Proverbium abiit de garrulis dicere: *Lorum linguae illis nimis resectum fuisse.*

Facile patet, primo inquirendum esse, an illa sectione opus sit, nec ne; quod sic exploratur. Si infans possit linguam producere ad extrema labia usque; si apice linguae palatum tangere possit; si digitum ori immissum sugendoprehendat; tunc hac sectione opus non est, cum lingua habeat mobilitatem requisitam ad illos usus, quibus infans hac aetate indiget; ad suctionem nempe, & deglutitionem. Celebris, & toties jam laudatus, *Petit (a)*, si dubitaret de sectionis froeni necessitate, infantem admovebat uberibus; si sugere poterat, non secabat; licet ipse crederet, linguae motum, ob hoc impedimentum, non satis expeditum esse. Malebat enim operationem differre, donec adultior foret infans; quia tunc facilius tentari potest; & saepe observaverat, vitium illud sensim per aetatem emendari; ita ut postea liberime loquerentur; licet omnes statim post nativitatem voluissent sectionem faciendam esse. Praeterea cum recens natis difficilius sit, hanc sectionem instituere, ut nec justo major, nec minor, sit, hinc merito differtur, nisi sugendi impossibilitas urgeat. Vidit enim *Petit (b)*, postea novam sectionem debere fieri, ad tollendum loquelae impedimentum in adultiori; dum prior linguam non satis liberaverat. Contra, si sectio productior facta fuit, linguae anterior pars non satis sustinetur.

Vidit infantem balbutientem, & credidit, hoc factum fuisse, quod temere, absque ulla necessitate, resectum fuerit froenulum. Fatetur, plus quam medietatem infantum, ad quos vocatus fuit, nulla sectione opus habuisse, neque se hoc tentasse in omnibus, quibus froenulum linguae motum difficiliorem reddere videbatur.

Adjacent utrimque huic linguae froenulo vasa rariora, arteriosa & venosa, quae imperita manu facile laedi possunt; imprimis venosa, quae ante arterias locantur: dum autem suctionem perpetuo fere tentat infans recens natus, hinc haemorrhagia augetur, & proprium sanguinem exsugens perit. Infelix talis casus legitur *(c)*, ex *Dionisio* descriptus, de recens nato in diviti familia haerede, cui Chirurgus, secando froenulum; raninam venam laeserat inscius. Dum vidit, infantem ubera cum facilitate ducere, securus abiit. Nutrix infantem lacte saturum, ut putabat, in cunis reposuit: pergebat labia movere, ac si sugeret; quod satis consuetum est infantibus; unde nemo quid mali suspicabatur: sed incipiebat pallefcere, debilis fieri; & paulo post moritur. In cadavere inventus fuit ventriculus sanguine plenus. Plures similes casus in *Historia Medica* habentur.

Patet inde, prudentem manum requiri, ut haec operatio tuto fiat. Haem-

(a) Acad. des scienc. l'an. 1742. Mém. pag. 333. & seq.

(b) Ibid. pag. 339.

(c) Andry Orthopédie tom. 2. pag. 266.

morrhagia talis, licet terreat semper, & infausti casus docuerint, illam periculo non carere, tamen arte supprimi potest, si peritia & dexteritas Chirurgus non defuerint, simulque constantis animi sit. Testatur *Petit (d)*, quod nullus infans, ad quem vocatus fuerat, tali haemorrhagia perierit. In adultis, uti notum est, venae raninae satis tuto lanceola pertundi possunt; verum illi, dum monentur, linguam immotam retinent, & sanguis, aqua frigidissima, vel glaciei frustulo sub lingua posito, satis cito compescitur. Verum infantes, dum sanguis exit, perpetuo fugunt, & sic haemorrhagia non tantum pergit, sed augetur. Praecipuum ergo auxilium ab eo pendet, ut, lingua immota reddita, suctio impediatur. Sumsit *Petit (e)* furcinulam, ex ramulo mollis ligni paratam (*bouleau*, in illo loco, ubi bini ramuli, aequalis, quantum fieri possit, magnitudinis, bifurcantur; adhibuit ad hunc usum. Curavit autem, ut trunculus quatuor lineas, singuli vero ramuli octo lineas, aequarent longitudine; adeoque confecit furcinulam, cujus manubrium duplo brevius erat dentibus: tenuis linteae fasciola obvolvebat totam hanc machinulam, & obvolutam supponebat linguae infantis ita, ut manubrii extremum tangeret, & inniteretur maxillae inferiori; angulus autem, ex divergentibus furcinulae hujus dentibus exurgens, applicaretur vasis apertis; dum simul dentes utrimque motum linguae in latera impedirent: Fasciam deinde, ex tenui linteae paratam, ulnam longam, & octo vel decem lineas latam, applicabat linguae; ita ut labiorum utrumque angulum tangeret; postea sub maxillam deducebat, prope laryngem decussabat illam, & utrumque fasciae extremum posteriori pileoli parti affigebat. Sic & lingua firmabatur, & vasa laesa comprimebantur. Hac methodo servatus fuit infans, licet jam durasset Haemorrhagia per viginti quatuor horas; & admodum debilis foret (*f*).

Optime autem monet egregius ille vir, haemorrhagiam sequi posse, licet dexterrime peracta fuerit haec operatio, & nulla vasorum raninorum laesio facta sit. Vidit enim talem casum, ubi sectionis limes distabat ultra duas lineas a vasis raninis, & tamen notabilis copia sanguinis effluebat. Hoc contingere potest, si majores horum vasorum ramuli per duplicaturam froenuli decurrant; quod imprimis fit, si illud solito crassius fuerit.

Sed & aliud periculum imminet, si linguae froenum absque ratione resectum sit, vel sectio nimis longa instituat: paucus sanguis, qui semper ex vasculis laesis exstillat, irritat infantem, ut deglutiat; sicque lingua, cum froenum resectum jam non firmet & retineat illam, versus posteriora trahitur, apice suo pone velum pendulum palatinum deducitur, linguae basis retrorsum ducta Epiglottidem deprimit, rimam glottidis obturat, & infans brevi suffocatur. Tristem talem casum vidit *Petit (g)*. Infanti statim post nativitatem secabatur froenum; & post quinque horas suffocatus periit: vocatus, ut mortis subitae causam rimaretur, digito in os immisso linguam invenire non potuit; sed tangebatur carneam quasi massam, obtu-

ran-

(d) In loco modo citato pag. 353.

(e) Ibid. pag. 356.

(f) Ibid. pag. 353.

(g) Ibid. pag. 339.

rantem aditum ex ore in fauces. Fissis utrimque ad masseteres musculos usque genis, vidit, carneam illam massam esse linguam retractam pone velum pendulum palatinum ita, ut linguae apex pharyngem spectaret. Sic evidenter patuit, quod miser infans propriam linguam deglutivisset.

Postea, dum recenti in memoria habebat hunc casum, vocatus fuit ad infantem, cui bihorio post nativitatem froenulum resectum fuerat; qui paulo post in simile periculum incidit: statim digitum ori immisit, & invenit linguam nondum penitus in fauces retractam; quam digito reduxit; & audiebatur sonus, ac si vi embolus ex siphone extraheretur. Pergebat infans suctionis motum facere, audiebatur sonitus deglutitionis per quatuor vel quinque minuta, & subito apparebant instantis suffocationis signa. Digito linguam ex faucibus statim reduxit, & reductam retinuit per aliquot minuta; tunc infans digitum fugere incepit, & oblatis uberibus lac avide hausit. Omnia in vado jam esse, credebatur; sed post horae intervallum idem periculum rediit; quod *Petitus*, cum in vicinia esset, pro tertia vice feliciter superavit; simulque necesse credidit, illo tempore, dum non fugebat infans, linguae motum impediendum esse. In hunc finem linguae imposuit splenium, duos pollices longum, quindecim lineas latum, sex lineas crassum, atque fascia quatuor capitum firmavit. Amovebatur ille apparatus, dum mammas sugeret infans, & mox denuo apponebatur: cum tota die feliciter cederet haec methodus, nutrix cum infante rus petiit. Stupida haec mulier, inutilem credens hunc apparatus, amoverat; &, dum illa obdormisceret, miser infans strangulatus periit. Lingua retro velum pendulum palatinum inventa fuit, ut in priori casu. Post duos tresve annos similis casus denuo contigit; verum infans, debita cura adhibita, servatus fuit.

Magis adhuc mirum videtur, idem infortunium contigisse infanti, bihorio post nativitatem, licet froenulum sectum non fuerit. Testatur *Petit (b)*, se hoc vidisse: casu statim digitus ori immittebatur, mox cessabat suffocatio, & digitum fugere incepit: idem periculum rediit saepius, simili modo levabatur. Dies & noctes vigilare debuerunt custodes, ut ab instante suffocatione miserellum infantem servarent; post duas tresve septimanas desuevit, propriam linguam deglutire. Notum est, Angolenses servos, propria lingua deglutita, se ipsos suffocare, si dura nimis servitus ipsis displicuerit; ut nempe, morte sua damnum hero inferentes, ulciscantur injuriam. Quis illos docuit funestam hanc artem, cujus unicum tantum experimentum capere licet? An in hoc infante froenulum linguae nimis cedere potuit? An in Epilepticis, qui in paroxysmo suffocantur, valide convulsis linguae musculis, simile quid contingit?

Ex his omnibus jure conclusit *Petit*, nunquam secandum esse linguae froenulum, si infans ubera ducere valeat. Stolidae mulierculae, dum, ducto sub linguam digito, froenulum tangunt, statim illud secandum volunt, ignarae, illud ligamentum naturaliter adesse, & magnum habere usum. Si autem

ab-

(b) In loco modo citato pag. 343.

absoluta necessitas hoc postulat, praesto debet adesse nutrix, quae mox det ubera. Sugere enim incipit infans sanguinem, qui ex hoc vulnuscule fluit; qui, si feliciter res peracta sit, brevi cessat; at, nisi ubera porrigantur, tunc pergit infans inanes deglutitionis nixus facere, sicque tandem propriam linguam deglutit.

Ubi autem sectio froenuli omnino requiritur, omnis cautela adhibenda est, ut vitetur laesio vasorum raninorum. Si digitos Chirurgus inter linguam & maxillam inferiorem ponere possit, satis facile haec sectio institui potest forcice, cujus apices obtusi sunt. Saepius autem contingit in tali casu, sic impeditam esse linguam, ut ejus apex elevari non possit. Pulchrum invenit, descripsit (*i*), & figura expressit, instrumentum, quo haec operatio tuto fieri possit, & alterius, quod laudari solebat, vitia detexit.

Quandoque, sed rarius, laterales linguae partes nectuntur ligamentis praeternaturalibus (*k*) ad vicinas partes; quae resecandae sunt; quod satis tuto fieri poterit, cum non sit tantum periculum laesionis vasorum.

Observata fuit & alia causa, quae suctionem impedit; de qua vix cogitatum fuit. Contingit quandoque, ut lingua arctissime applicetur cavo palati fornici, & sic adhaereat, acsi glutine interposito juncta foret. Spatula tunc, vel alio simili instrumento, removenda est lingua a palato, ut infans fugere, & deglutire, possit. Tres recensentur casus (*l*) infantum, qui per plures dies ubera ducere non poterant ob hanc causam, & feliciter hac methodo servati sunt.

Possunt & obstacula in velo pendulo vel faucibus adesse, quae suctionem & deglutitionem difficiliorem reddunt, dum expeditam actionem partium, ad deglutitionem requisitarum, turbant. Sic *Hippocrates* (*m*) notavit: *Quos infantes, dum lac sugunt, tussis obsidet, illi uvam majorem habere consueverunt.* Postea & plura memorat de ulcerosis malis, has partes quandoque obsidentibus.

Si labium superius a nativitate fissum fuerit (labium leporinum vocari solet), suctio difficilis fit, praecipue cum plerumque palati fornix simul fissus sit, & ob liberum aëris per hanc rimam ingressum suctio impediatur, vel si quid lactis ex mammis trahant, per nares plerumque regurgitet: idem fit, si cochleatim misellis his nutrimentum ingeratur. Unde non mirum est, si plures ex his pereant. Tamen & quidam emergunt. Videntur enim sensim adsuescere, ut, elevato dorso linguae, fissuram palati claudant, apice linguae & labiis fugentes. Dum, aetate jam robustioribus factis, fissa labia uniuntur arte Chirurgica, in plerisque sensim minuitur palati fornicati fessura, & tandem integre aboletur (*n*). Vidi tamen aliquos, quibus labium superius a nativitate integrum fuit, & fornix palati magnam fissuram habebat a parte posteriori, quae apicem digiti minimi facile capere poterat. Vidi

vi-

(*i*) In loco modo citato pag. 351. (*k*) Levret l'art des Accouchem. pag. 222.

(*l*) Mém. de l'Académ. Royale de Chirurgie tom. 3. pag. 16. (*m*) De Dentit Chart. Tom. VII. pag. 872. (*n*) Levret l'art des Accouchem. pag. 224.

Mém. de l'Académ. Royal. de Chirurg. tom. I. pag. 605.

virum, quinquagenario majorem, cui labium, nulla cura adhibita, fissum mansit; fornix palati tamen erat integer. An antea fissuram habuerit, nec ne, expiscari non potui.

Ex hæctenus dictis fatis constitit, lac esse naturale & optimum recens natis nutrimentum. Considerandum jam est, quomodo illud lac in ventriculo retentum mutari debeat, & quaenam inde mala sequi possint, si non rite digeratur.

Lac, uti notum est, si in vase puro quiescit, primo aequabilissime candidum apparet; dein cremorem, album, crassum, pinguem, ejicit fursum; quo ablato, manet lac defloratum, subcaerulescens, & magis pellucidum, quod partem serosam lactis & caseosam simul continet. Si autem coagulum lactis, paratum de succo ventriculi ruminantium, lacti miscetur, fit una, aequabilis, coagulata, scissilis, massa, quae brevi sponte secedit in serum, & colostratum, sive caseosum (o). Unde patet, lac coagulari naturaliter in ventriculo. Ideoque etiam infantes, si avidius ubera duxerint, paulo post eructant lactis colostrum; sed molle, nec fortiter compactum. Simul notandum est, lac humanum minus illius colostri continere, quam aliorum animalium: humanum enim lac valde dulce & tenue est; proximum asininum; dein equinum, caprillum, & ovillum; denique bubulum, omnium crassissimum, magnam casei copiam continet. Unde alia ratio patet, quare lac humanum recens natis infantibus præ reliquis lactis speciebus conducat. Verum lac, in loco imprimis calido retentum, sponte sua in acidam acrimoniam vergit, quae, ubi nata fuit, lactis in ventriculo coagulum accelerat, & auget; unde dicitur in textu, quod tunc multum patiantur infantes a lacte, si illud nimis cito & fortiter in stomacho coaguletur, ac compingatur. Vidi aliquoties post mortem totum ventriculum crasso colostro distentum, acidum redolente.

Dum autem lac coagulatum, sed molle adhuc, sensim per pylorum exit, statim occurrit in intestino duodeno bili saponaceae, & succo pancreatico, salivæ simillimo, quorum efficacia diluitur, & solvitur, illud concretum, sicque aptum redditur, ut in reliquo intestinorum tractu inde resorbeat omne utile, & foeces inutiles per anum exeant; quae in infantibus, solo lacte materno nutritis, fatis solidae, & copiosae, observantur. Videntur autem foeces illae, pro maxima saltem parte, originem debere caseo in lacte contento. Unde *Hippocrates* videtur monuisse (p): *Quibus multum lacteum vomitione refunditur, illis alvus sistitur*. Notari enim meretur, quod non dixerit, lac refundi, sed *γαλαντῶδες*; nam colostrum revomunt, vel potius eructant; sed molle; sicque copia materiae, per alvum excernendae, minuitur. Habet & sequentia (q): *Qui copiosius mejunt, quam desiciunt, pro ratione, melius nutriuntur*. In illis enim omne solubile vi viscerum chylopoieticorum resorbetur in sanguinem; unde parcius foecum alvinarum copia; cum

ta

(o) H. Boerh. chem. tom. 2. pag. 298.
pag. 871.

(q) Ibidem.

(p) De Dentit. Charter. Tom. VII.

tamen urina copiosior monstret, quod satis multum lactis hauserint. Contrarium autem damnavit (r): *Qui non pro ratione mejunt, sed a pueris alvus crebro crudum dejicit, ii morbis sunt obnoxii.* Alvum autem copiosiore laudavit, quam bona coctio comitaretur: *Quibus copiosa profluit alvus, & belle concoquunt, ii magis sanitate fruuntur.* Tunc enim copia lactis assumpti, & bene digesti, significatur.

Unde naturaliter quidem coagulatur lac in ventriculo infantis; sed tunc morbosum dicitur coagulum, si nimis cito, & fortiter, fiat. Multum hoc caveri posset, si attenderetur ad sequentia.

Infantes molestias, quas patiuntur, & necessitatem alimenti, solo indicant ejulatu. Saepe contingit, ut nutrices ubera porrigant statim, de reliquis ejulatus causis parum sollicitae, &, si lacte abundant, repetant brevi temporis intervallo. Expediit quidem recens natis, ut saepius ubera ducant; sed simul modicam tantum lactis copiam hauriant; aliter enim ventriculus nimium distendetur, nec poterit tunc agere in lac contentum; quod, brevi acescens, novos ejulatus excitabit; &, si denuo fugat infans, omnia mala augebuntur quam maxime. Unde prudenter monuit *Moschion* (s), non ad omnem ploratum exhibenda esse ubera; sed indagandum sollicite, an forte nimia fasciarum adstrictio, membrorum per fascias distortio, urinae aut foecis alvinae excretio, fletibus causam dederint. Tunc autem nutrimento opus habere infantem, dicit, *si hypochondria cava sint*; ventriculo nempe depleto; si ab ultima suctione tantum temporis effluxerit, ut nutrimento opus habeat; si os aperiat, labia moveat; si digitum labiis admotumprehendat, & fugat. Premitur autem quandoque, & angitur, a nimia lactis ventriculo contenti copia; tunc hinc inde se jactat; & ob tumentem ventriculum turgent praecordia; in tali casu a novo lacte ingesto molestiae auferentur. Si nihil inveniatur; cui ejulatus causa tribui potest, monet *Galenus* (t), praeter nutricis papillam, & alia duo superesse harum molestiarum lenimina: *Motum mediocrem, & vocis modulationem*; quibus perpetuo usae non solum mitigant, sed etiam somnum conciliant; vel hoc ipso testificantes, ad *Musicam* eos, & exercitia, suo apte ingenio esse propensos.

Verum & alia causa est, quae lactis coagulationem auget, & accelerat; motus nempe cuniarum nimis validus. Notum est, sola agitatione lac recens in vasis vitreis purissimis in coagulum vergere, & quandoque intra breve temporis spatium separari partem pinguem butyraceam lactis a reliquis, quae paulo post acescit, & mora in acrimoniam rancidam mutatur. Ablato hoc butyro, relinquitur serum, cum parte lactis caseosa mistum; quod lac ebutyratum vocatur, satis spissum est, & mox acescit. Ubi jam infantum custodes valida cuniarum agitatione morosos ejulatus compescere tentant, lac in ventriculo simili modo mutatur brevi. Antea ad §. 63, ubi de noxis acrimoniae acidae in ventriculo agebatur, notatum fuit, ventriculum ipsum forte non adeo sensibilem esse; sed orificium superius ventriculi ab acri quocumque affici

(r) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872. (s) Spachii gynaec. pag. 9. n°. 99. 100. 101. (t) De sanitat. tuend. Lib. I. cap. 7. Charter Tom. VI. pag. 51.

affici multum, & dolere: unde, dum acidum in ventriculo quietum haeret, nulla molestia percipitur; verum, simul ac ructus, expellens sursum, motus, vel mutatus situs corporis, facit, ut acidum acre applicetur orificio superiori ventriculi, molesta cardialgia sequitur. Quantum ergo patietur misellus infans, dum, horizontali fere situ in cunis jacens, valide agitatur. Imo cerebrum, adeo mobile in hac aetate, per validos cunarum concussus turbari poterit; praecipue, si inaequales fuerint; unde vertigines, vomitus, convulsiones, merito metuuntur (#). Novi, puerum, robustum, octo annorum, dum a sodalibus in cunas projectus vi retinebatur, a rapido cunarum motu vertigine tenebricosa correptum fuisse, sequente vomitu bilis aeruginosae: miser per aliquot dies postea languit.

Ideo praefereuntur cunae, quae non insistant pavimento, sed, suspensae utrimque, lenissimo motu agitari possunt quam aequabilissime, minimo cum attritu, penduli instar, oscillant, sensim minuto motu ad quietem redeunt, tandemque absque ullo subsultu quiescunt. In cunis, quae super pavementum rotantur, simul ac motus cessat, expergefieri solent infantes.

Placidus talis cunarum motus infantibus optime conducit; est enim lenissimum exercitationis corporis genus, quod & delectat, & prodest.

§. 1355. **H**aec enim sensim acrior, acidiorque reddita, foeces alvi virides, acidum spirantes, materiem vomitu rejectam acidam, hinc tormina, flatus, dolores, & infinita alia, excitat, maxime convulsiones.

In Capitulo, ubi de *Morbis spontaneis ex acido humore* agebatur, §. 60. & sequentibus, patuit, praecipuam sedem acrimoniae acidae esse in primae digestionis officina; ventriculo nempe, & intestinis; adeoque haec viscera primo affici.

Mora autem lac coagulatum in ventriculo acrius fit, & acore semel nato in ventriculo, quidquid de lacte ingeritur, statim coagulatur fortiter, & cito eandem acrimoniam induit: hinc prudentes Medici, simulac eructando infans acidum spirat, vel acidam materiam vomitu rejicit, statim absorbentibus acidum remediis illam acrimoniam domare conantur; probe gnari, difficilius curari hoc malum, si mora longiori tota superficies cava ventriculi acido quasi imbuta fuerit. Uti enim lac recens, immisum vasi, quod lac acidum diu continuit, statim corrumpitur; sic idem fit tunc in ventriculo, dum de novo lac ingeritur. Brevi tunc & illa, quae tota intestinorum longitudine continentur, in acidam acrimoniam degenerant, foecesque alvinae viridescunt, & acidum fortiter spirant.

Magnum in recens natis hepar copiosam bilem fecernit, quae, colostro caseoso per pylorum egredienti admista, illius tenacitatem solvit, & acidam a-

cri-

(#) Brouzet *Educat. Médicin, des Enfants* Tom. I. pag. 123.

acrimoniam cavet, vel emendat: hinc in fanis infantibus foeces alvinae aequabiles sunt, & flavescunt. Simulac vero bilis inertior redditur, vel copia deficit, albicantes grumi caseosi cum foecibus mitti ano exeunt, & simul foecum flavus color mutatur in viridem, quandoque tam profundum, ut aeruginis instar lintea tingantur maculis, vix delendis. Unde Medici ex foecibus alvinis infantum de acidae acrimoniae praesentia certam Diagnosin habent. Si enim foeces aequabiles fuerint, absque grumis caseosis intermistis, pro optimo signo habetur. Si foeces flavae quidem ano emittuntur, sed, in linteis relictæ, cito viridescunt, jam signum dant, acidam acrimoniam in procinctu esse. Si autem virides exiverint, acidum spirantes, merito concluditur, totum tractum intestinorum acido lactis colostro repleti (vide § 63. 64). Sed a tali acrimonia, perpetuo irritante, & continuo pejori reddita, dolores, tormina, flatus, & alia plura mala, fieri, facile intelligitur.

Simul emaciantur toto corpore, abdomen, a colostro in intestinis coacervato, intumescit, & nisi illud evacuari possit, acidumque domari, misere pereunt. Ubi enim eo usque pervenerit malum, difficulter curatur. Saepe tamen voraces sunt; & videtur hoc indigitasse Hippocrates (w), dum dicit: *Qui mammam sugentes non probe aluntur, macilenti sunt, & aegre reficiuntur; uti & in alio textu (x); voraces, quique copiosum lac trahunt, non pro ratione corpulenti evadunt. Quibus modice (fertur alvus), & sunt voraces, neque pro ratione enutriuntur, morbis sunt obnoxii.*

Toties occurrunt Medicis miseri tales infantes, qui, toto corpore emaciatissimi, turgidum & prominulum abdomen monstrant; imprimis apud inferioris sortis homines, qui, dura pauperie & curis domesticis pressi, saepius negligunt incipiens malum; & sero nimis medicam implorant opem. Tarda diu moratur alvus in misellis, postea colliquans diarrhoea sequitur, vires collabuntur, & mors his malis finem imponit. Mirum videri posset forte, quod morbus, ab acida acrimonia natus, desinat in diarrhoeam putridam. Sed gangraenescentium tandem viscerum tabus per alvum fluit, & praeterea caseosa lactis pars, licet primo acescat ob copiosum admistum serum, ex sua tamen natura in animale indolem vergit. Caseus enim antiquus putrescit, acris fit: imo, licet nondum putruerit, igni impositus funditur instar cornu, & similem ingratum nidorem spirat, ac partes animalium solent, dum comburuntur. Sed & Chemico examine Caseus familia producta dat, ac ex partibus solidis & fluidis animalium per ignem prodire solent.

Saepius tamen non eo usque adolescit malum; sed prius pereunt convulsi; dum acre acidum intestina rodit, & totum systema nervorum, adeo mobile in hac aetate, irritat. Unde Hippocrates (in textu §. 712. citato) monuit: *Pueris vero convulsiones fiunt, si febris acuta fuerit, & venter non dejiciat, & vigilent, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum, colorem induant. Haec autem promptissime accidunt puerulis recens natis ad septem annos usque.* Alvus stricta retentam materiam

(w) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872.

(x) Ibid. pag. 871.

riam indicat, & reliqua mala doloris signa sunt. Unde & alibi (y) familia leguntur: *Puerulis febris acuta, & alvus suppressa, cum vigiliis, & calcitrare, & colorem mutare, & ruborem habere, convulsorium est.* Dum enim torminibus ventris corripiuntur infantes, pedibus calcitrant perpetuo. Convulsiones etiam praefagiunt mirae rotationes bulborum oculi, quae & sub palpebris clausis apparent: adsunt quoque illi meticulosi quasi adspectus versus custodes suas; mox vomendi nixus sequitur; & post hunc convulsio.

§. 1356. **Q**uae curantur Antacidis fixis, Purgantibus permistis, Clysmatibus similibus, Carminantibus blandis, Oleosis internis, externisque.

Acida acrimonia tuto domari potest remediis absorbentibus; uti antea dictum fuit; verum hoc in casu non sufficiunt illa; sed praeterea requiruntur talia, quae possunt concreta illa caseosa sic solvere, ut facile per pylorum exire, & dein per intestinorum anfractus transire, queant. Simul prodest lenis stimulus purgans, ut facilius, & citius, per alvum expellantur.

Cum autem per acidum concretio colostri caseosi augeatur, hinc antacida fixa, sales nempe alcalini, laudata fuerunt, ut & acidum destruendo, & solvendo illa, quae per acidum concreverant prius, prodesse. Unde *Hoffmannus* (z) adeo laudavit *usum pulverum absorbentium, oleo tartari per deliquium imbibitorum; si cum aequali portione rhabarbari, addita una vel altera guttula olei anisi, vel foeniculi, vel etiam paxillo croci, misceantur, & crebrius offerantur.*

Directis tamen experimentis constitit (a), oleum tartari si lacti admiscetur, illud *coagulari, & secedere in massulas coagulatas, quamvis haud adeo magnas, compactasque, ac ab acido, nec tam facile durescentes.* Praeterea, si lacti, per acida, vel per coagulum, coagulato, & fervido, alcali admisceo, videtis, non esse verum, quod ubique assertitur, *resolvi illud coactum in antiquum liquidum rursus, & resolvere alcalia, quae ab acidis erant densata.* Cum ergo antacida illa fixa habeant acrimoniam satis notabilem, quae nocere posset, nisi statim acido occurrens per illud mitigaretur; neque tamen vi solvendi concreta per acidum se commendent; plures Medici maluerunt, innocuis absorbentibus remediis acidam acrimoniam domare, & simul adhibere talia, quae vi solvente concretum colostrum pollent, ac blanda sunt.

Tria imprimis laudari solent remedia in hunc usum. *Bilis, ovi vitellus, sapo ex oleo presso & sale alcalino fixo paratus.* Bilis, si bona fuerit, & copiosa satis, in infante, coagulatum in ventriculo lac solvit, dum ipsi in intestino duodeno miscetur. Coagulum lactis in primo vitulorum ventriculo copiosum reperitur; post bilem admistam autem sic solvitur denuo, ut in quarto horum animalium ventriculo disparcat. Ubi ergo a coagulo lactis
nata

(y) Coacar. Praenot. n°. III. Charter. Tom. VIII. pag. 858. (z) Med. Ration. & Systemat. tom. 2. pag. 341. (a) Herin. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 302. 303.

nata symptomata apparebant, concludebant Medici, bilem, vel copia deficere, vel nimis inertem esse, ut munere suo rite fungi possit: nihil autem in tali casu magis congruum videbatur, quam bilem, in alio animali sano paratam, in corpus infantis ingerere: amarities difficultatem pariebat quidem, & hinc clysmatibus miscebatur. Sed & fel bubulum leni igne inspissatum in officinis prostat, ex quo, addito pauco croci pulvere, conficiuntur parvae molis pilulae, rite deaurandae, quarum aliquot semel aut bis de die, crassiori pulculla tectae, dantur: succedit hoc quandoque satis feliciter; imprimis si voraciores infantes deglutiant cito, antequam maceratae in pulculla pilulae solvi incipiant.

Simili artificio vesiculam fellis, bile sua plenam, ex anguilla pisce defumtam, adhibuerunt quidam. Cum autem hoc animal dentibus careat, & feliciter digerat, creditur magis actuosam bilem a natura ipsi concessam fuisse. Simul & ideo placebat, quod meraca haec bilis, nullo igne mutata, proprio folliculo contenta, dum deglutita in ventriculo haeret, sensim stillaret per ductum angustum, & sic contentis in ventriculo misceretur.

Vitellus ovi, uti notum est, olea, & balsama nativa, si cum illis misceatur, reddit apta, ut in aqua dilui possint; imo & resinarum tenacitatem frangit: hinc laudatur ad solvendum lactis coagulatum, quod, praeter caseosum colostrum, & pinguem butyraceam lactis partem continet, quae per vitellum ovi commode solvi potest. Simul nullam acrimoniam habet vitellus ovi, & blandum nutrimentum dat.

Quando sal alcalinus, per calcem vivam admistam acrior redditus, cum oleo presso coquitur, addita aqua, fit perfecta unio salis alcalini cum oleo, & ex hac unione prodit massa alba, consistens, scissilis, in aqua perfecte solubilis, quae nec in aëre sponte deliquescit, nec acrem alcalinum saporem linguae exhibet. Vocatur tunc sapo (b); qui eo melior, & usibus medicatis aptior, censetur, quo alcali purius, & oleum magis sincerum, fuerit, nec odore & sapore ingratum. Manet in hoc concreto antiqua salis lixiviosi vis, qua detergit, glutinosa attenuat, absque rosionis metu. Obstat acidis, ne cogant chylum, vel lac; imo & his acido densatis iterum resolutionem affert; quod sales alcalini soli non faciunt. *Facit sapo, quod aqua nequit; quod oleo negatur, id praestat. Efficit tuto, quod alcalia cum periculo. Potest exsequi, quod reliquis salibus nefas.*

Novimus autem per certas & numerosas observationes, saponem Venetum larga quantitate posse ferri a corpore humano, absque ulla noxa. Unde nemo mirabitur, in *Materia Medica* ad hunc numerum binas saponis drachmas, addita dupla copia vitelli ovi, dilui in quatuor unciis aquae, & cochleatim dari infantibus: adduntur *rhabarbarum, cancerorum lapides*, & pro edulcoratione mollis *de Althaea* syrupus. Convenit autem dare talem saponis quantitatem, dum tensio ventriculi & abdominis indicant, copiam densi colostri in ventriculo & intestinis collectam haerere. Solent tunc brevi post per alvum pro-

(b) Herm. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 257 & seq.

prodire massulae caseosae, primo albae, dein rhabarbari colore parum tinctae, cum insigni levamine, & abdominis detumescencia. Lenis *rhei* purgans stimulus per totum tractum intestinorum saponis vim solventem promovet, una cum pulveribus absorbentibus, qui acidum, cui occurrunt, domant. Sic pulcherrime omni indicationi haec methodus respondet.

Talia remedia ad solvendum & expellendum colostrum requiruntur: sed longe minor saponis copia sufficit, ad cavendam nimiam lactis in ventriculo coagulationem. Antea, ubi in cura *Phthiseos*, & ad *Podagrae* tormenta lenienda, lactis usus commendabatur, suavis fuit, ut lactea diaeta utentes sumerent mane sex vel octo grana saponis, in hunc finem.

Si malevolus quis, rustico nocere volens, drachmam tantum saponis immitat magno vase, in quo lac valide & perpetuo agitari solet, ut butyrum inde separetur, vel nulla omnino, vel difficulter admodum, fit separatio partium, quae lac constituunt. Unde recens natis, per aliquot septimanas, bis vel ter de die unum alterumque cochlear similis mixturae dari curavi, in qua tantum quindecim vel viginti grana saponis soluta erant. Sic metuendum lactis coagulum, & acidam acrimoniam, cavere potui, semper optimo cum successu.

Eidem scopo serviunt clysmata, quae saponem habent, aut bilem, ut nempe solvatur, & educatur, simile colostrum, si in crassis intestinis haeserit. Formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum pariter habentur.

Carminantia, id est, flatus discutientia, remedia sola possunt prodesse, quae blanda sunt; de quibus videantur illa, quae habentur ad §. 650, ubi de *Ructibus & Flatibus* agebatur. Causa enim irritante emendata, vel expulsa, omnis illa flatulentia cessat.

Olea interne data quid efficiant, & qua cum cautela dari debeant, ad §. 1348. dictum fuit. Externo usu, una cum molli frictione, prodesse possunt; sed si calida & aromatica olea huic usui adhibeantur, debent refracta dosi, vel aliis mollibus oleis mista, applicari, ne tenera infantum cutis inflammetur, & magnas pariat molestias.

Ubi autem in infantibus acida acrimonia dominatur, tunc convenit nutricis diaetam sic dirigere, ut lac ejus minus in acescentiam pronum sit; de qua re videantur illa, quae ad §. 66. dicta fuerunt.

§. 1357. **I**nsultus porro Epileptici hinc plerumque originem ducunt, irritato genere nervoso ope acrimoniae vellicantis.

In infantibus caput maximum est, totum corpus molle, nervi teneri, & a levioribus etiam causis valide afficiendi. Ideo sollicita natura cavet, uti antea dictum fuit, ne a vivida luce oculi, a valido sono aures, affici facile possent. Non mirum ergo, si ab acrimonia acida vellicante genus nervosum irritetur, & motus Epileptici sequantur, qui non tantum ob instans mortis periculum metuendi sunt, verum etiam, quia, licet evaserint infantes, saepe tristissima mala per totam vitam supersunt. Membra distor-

ta, luscitatem, surditatem, loquelam deperditam, fatuitatem perpetuam, funestas convulsionum sequelas fuisse, docent numerosa observata.

Unde merito *Celeberrimus Hoffmannus* (c) dixit: *Morbi; infantibus tenellis & pueris quoque proprii, infestant maxime caput, inque ejus parte, tam externa, quam interna, fixam suam sedem & domicilium habent: quod deinde recensione plurium morborum infantilium probat.*

§. 1358. **U**nde & his remediis solis curantur, si medelam capiunt.

Nugantur hic imprimis mulierculae, dum *corallia rubra, unguam alcis, dentes lupi*, & nescio quae amuleta, ex infantis collo suspendunt: interim talia facile tolerat Medicus, modo iis contentae non impediunt efficaciorum medelam, quae sola his malis profligandis prodest; de qua dictum fuit. Sed non semper haec mala superari possunt, praecipue, si jam provecta nimis haec sint; dum infantum custodes multa nugacia tentare soleant, priusquam Medici implorent opem. Vidi post mortem ventriculum distentum ingenti caseosa mole, & adeo plenum, ut nec alimentum, nec medicamentum, recipere posset: vidi colostrum durum, cunei instar pyloro intrusum, sicque omnem exitum ex ventriculo impediens, lethales fecisse convulsiones.

Disputaverunt Medici, an Infanti, quamdiu ubera ducit, conveniat, alios etiam cibos porrigere. Quidam summopere noxium crediderunt, si una cum lacte juscula carniū, panatellae, vel similia, ingererentur, & credebant, bonam digestionem inde impediiri quam certissime.

Recens natis lac maternum, vel nutricis sanae, omnium maxime congruum dat & sufficiens alimentum; neque videtur conducere, ut alio praeter hoc alimento utantur. Circa tertium mensem solent semel vel bis de die unum alterumve cochlear lactis vaccini cum pauca farina leviter cocti dare, non adeo, ut augeatur nutrimenti quantitas, vel robur, quam potius, ut sensim assuescant ex cochleari alimentum sumere. Primis enim diebus, dum hoc tentatur, pusilli pulticulam talem ore volvunt, sed maximam partem expuunt, & parum deglutiunt. Usus habet, hoc tentasse, ut ali possit commode infans, si matri, vel nutrici, quid sinistri contigerit, quod per aliquod tempus lactationem suspendit, licet nondum omnimoda ablactatio requiratur. Sic v. g. si nutrix subito & valido animi affectu corripiatur, non sine periculo hoc tempore lac haurire poterit infans, sed per aliquot horas exspectandum est, donec omnes illae turbae sopitae fuerint prius. Certa enim observata docuerunt, subito convulsos fuisse infantes, si ira furentis, vel metu fere enectae, nutricis ubera ducerent.

Nocet certe pulticulis talibus implere ventriculum infantis, qui avidè copiosum lac ex uberibus haurit, ut scilicet plus nutriatur; gravatur enim tunc ventriculus, & multa mala sequi possunt, praecipue si, copiosa farina addita,

(c) Medic. ration. system. Tom. 2. pag. 340.

ta, diu coquendo, spissas pulcriculas conficiant, quae viscido lentore gravant magis, quam nutriunt. Notari simul meretur, quod farinae magna diversitas in variis regionibus inveniatur. Memini, me lectissimam farinam in itineris usum mecum tulisse ex patria, cujus partem residuam dum comparerem farinae Austriacae, manifeste vidi, Batavam farinam longe viscidiorum esse Austriacam. Si ex *Malta* parata farina adhiberetur, illa minorem lentorem haberet: notum enim est, frumenti grana, aqua respersa, in tepido loco, brevi germinare: simulac germinatio incepta est tantum, valido calore exsiccantur subito haec grana; & tunc vocatur *Malta*; quae cerevisiae parandae infervit. Per inceptam hanc, & mox suffocatum, vegetationem, lentor farinosus insigniter minuitur (*d*). In pane per inceptam fermentationem, quae mox clibani calore supprimitur, idem obtinetur; hinc panis, intritus lacti calido potius, quam coctus, iisdem usibus fervire poterit.

Sensim enim, auctis infantis viribus, ejus ventriculus sic firmatur, ut praeter lac & alios cibos digerere possit: sed ita incipitur a levioribus, & quae magnam similitudinem cum lacte, quod ex uberibus ducitur, habent; sic enim lac animalium lacti humano miscetur. Multi infantes hanc dietam facile sustinent ad ablactationem usque; & postquam ablactati sunt, similibus pulcriculis adhuc satis commode nutriuntur, praecipue, si ex pane bis-cocto parentur, qui omni lentore farinoso caret, & lacti aequabilissime unitur; in quo & vitellum ovi diluere solent.

Multi jubent, omnino abstinendum esse a lactis usu, simulac aliis alimentis uti incipit infans (*e*); adeoque incongruum videretur, vitellum ovi miscere lacti, cum ad regnum animale pertineat. Bona fide affirmare possum, me nullum unquam damnum observasse, & saepe vitello ovi usum fuisse, uti §. 1356 monui, ad tollendam nimiam coaguli lactis in ventriculo cohaesionem.

Omnes mutationes subitae in victu, sanorum etiam & robustorum hominum, suspectae sunt; adeoque videtur minus tutum, si, ablactationis tempore, simul & semel omne lac repudietur, nisi ipsa sub lactatione sensim aliis cibis affueverit infans. Fatetur ipse egregius vir (*f*), vegetum colorem mutari, & macilentiores fieri, dum ablactantur, subita tali victus mutatione facta. Credit, per ablactationem infantibus conciliari morbum, sed talem, qui, si rite tractetur, suos usus habet in generali vitae Oeconomia. Fateor, malle sanitatem illibatam pergere, quam turbari per ablactationem: hinc solitus fui, post sextum mensem, & quandoque citius, si lacticia fastidire inciperent (quod in quibusdam contingit), panatellas cum jusculo pulli, vel & vitulinae carnis, paratas porrigere bis de die; sed in initio tantum parca copia simul; attentus eram semper, an quid invenirem mutatum in sanitate. Hoc unicum notavi, quod foeces alvinae magis fusci coloris fierent, simul ac carniarum jusculis uterentur; caeterum nil mali observavi, licet tot regiarum

(*d*) Brouzet Essai sur l'Educat. Médic. des Enfants Tom. I. pag. 215.
pag. 270.

(*f*) Ibid. pag. 259. 260.

(*e*) Ibid.

rum prolium curam gesserim, ad omnia ratione muneris attentissimus. Omnes ablactationem facile tulerunt. Adstipulatur & *Hippocrates* (g), dicens: *Quidum lac sugunt, interea cibum capiunt, facilius ablactantur.*

Hinc non videtur adeo metuendum esse a lactis miscela cum aliis cibis ex carnis succo paratis: imo antea notatum fuit, lactis partem crassiolem, caseum nempe, magis animalis naturae esse, quam serum & butyrum, quibus miscetur. Imo multis in more est, ut post ablactationem & lacte animalium & jusculis utantur, absque noxa sensibili: sic sensim pusilli assuescunt vario victus generi.

Interim in ciborum delectu post ablactationem attendendum est ad aetatem infantis, & robur. In votis habuerunt Medici, ut ablactatio non tentaretur, antequam dentes adsint, numerosi, & firmi satis, ut solidum magis alimentum non tantum dividere, sed etiam diligenter manducare, possint (h); tuncque commendant, ut rarius infanti porrigantur ubera, sed alii cibi offerantur, ut sic sensim ablactetur.

Verum aliquando contingit, ut nutrici per morbum, vel sponte, lac deficiat, antequam dentes satis numerosi emerferint; tunc animalium lac, si alia nutrix haberi nequeat, substituendum est: vaccinum si detur, aquae quarta parte diluitur, & pauculo saccharo addito, dulcedo ipsi conciliatur, ut lacti humano reddatur similius. Solent quandoque talem miscelam infundere vasi stanneo, cujus apex, molli corio tectus, papillae molem & figuram refert, pluribusque foraminibus pertunditur, ut infans facile sumat: si plus aquae miscetur, potus loco servit. Simul tunc pulticulae, de quibus ante dictum fuit, dantur subinde: sic pergitur, donec dentes numerosiores, & firmiores, adsint, qui indicant, parum solidiorem cibum nunc concedi posse. A saccharo autem, lacti addito, nihil mali metuendum est (i). Veteres Medici mel, & mulfam, dederunt etiam recens natis infantibus: imo, saccharo addito, minus fortiter coagulatur lac. Miratus fui quandoque Medicos, severe omnem sacchari prohibentes usum, dum eodem die syrupos ex saccharo paratos praescribebant.

Quoad tempus ablactationis, in genere statuitur, tunc illud adesse, dum copiosi satis & firmi dentes prodierint; cum autem hoc omnino variet in diversis infantibus, illud exacte determinari nequit. Vidi, uti ad §. 1359 monui, abortum quinque mensium, cui bini dentes incisores in maxilla inferiori manifeste prominebant. Vidi sanam & vegetam puellam, cui decimo nono mense primus dens erumpebat. Circa septimum mensem solet frequentius incipere dentitio; & incisores primo prodeunt in utraque maxilla. Saepe contingit, ut molares dentes, minores nempe, caninis proximi, prodire incipiant, antequam octo dentes incisores proruperint omnes. Post hos sequi solent canini, sed tardius. Cum autem dentitionis tempore saepe gingivae pruriant,

(g) De Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 872. (h) Moschion apud Spach. gynaec. pag. 10. n°. 113. Harmon. gynaec. part. prior. cap. 22. pag. 18. (i) Brouzet Educat. Médic. des Enf. Tom. I. pag. 273.

riant, doleant, tumeant, magnum solamen habetur, si hoc tempore infans ubera nutricis ducere possit; cum cochlearis, attactum dolentes gingivæ ferre vix possint; unde prolongatur ablactatio, prout serius vel ocyus dentes erumpunt. Cum autem saepe dentium incisivorum octo, quatuor molarium, & quatuor caninorum, octodecimo mense absoluta sit eruptio, suaserunt Medici (k), ut post sesquiannum, vel biennio absoluto, tentetur ablactatio: Vix autem quid metuendum videtur pro infante, si diutius nutricis ubera ducat. Fortissima mater, dum, crudelem Antiochum irridens, ultimum natu filium hortaretur, ut pro patria lege strenue martyrium ferret, dixit: *Fili mi, miserere mei, quae te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi, & a-lui, & in aetatem illam perduxi* (l).

Post ablactationem tamen non statim infantibus exhibenda sunt quaevis, etiam duriora, edulia; a mollioribus sensim incipiendo, ad solidiores cibos procedendum est; ut sensim viscera his assuescant. Ciborum avidi sunt, imo satis voraces, si sani fuerint; &, licet dentibus satis valeant, oblatos cibos vix manducant, sed ilico deglutiunt. Apud plebejos moris est, ut parentum mensae adsint, qui infantum voracitate delectantur, & obvia quaevis porrigunt edulia. Ingeruntur haec quidem, sed non digeruntur: infarctum abdomen tumet quidem, sed totum corpus emaciatur, & saepe cachectici pereunt.

Nitiditas autem quam maxime requiritur, ut tota cutis tersa semper sit, neque diu maneat conspurcata foecibus, aut urina; inde enim cutis rubores & erosiones molestissimae metuendae sunt. Sed & cutaneis morbis infantes frequenter obnoxii sunt, dum sordes in cryptis cutaneis collectae manent, quae molli abstersione, spongiis, aqua tepida & lacte plenis, tolluntur; & cum bis de die hoc fiat, cavetur, ne similia imposterum facile colligantur in cute. Observatum fuit; infantes feliciter nutriri, & crescere, si haec mundities rite observetur (m). Balneis, ex aquae & lactis partibus aequalibus paratis, atrophicam puellam feliciter curavit *Fischerus* (n).

Profuit, egelida tantum aqua lavare infantes, & sensim assuefacere, ut frigidam lavationem ferant: multum enim sic roboratur corpus, & postea a tempestatum mutationibus non facile adficitur (o). In genere mollis nimis educatio, & superfluae illae cautelae, quae a nimis sollicitis matribus imperantur, infirma reddunt corpora, ita ut postea minimam in sex rebus non naturalibus mutationem sentiant. Galliae Regina, cum plures proles anxia nimis educatione perdidisset, ex Medicorum consilio, infantiam *Henrici quarti* rustico commisit, voluitque, ut eodem victu & vestitu uteretur cum rustici prolibus: sic robustus, agilis, laborum tolerans, evasit. Ita saltem fert constans traditio (p).

(k) Aeginet. Lib. I. Cap. V. pag. 2. versa. Mosch. apud Spach. gynaec. pag. 10. n°. 113.

(l) Machab. lib. 2. cap. 7. vs. 27. (m) Act. Erudit. 1727. pag. 526.

(n) De remedio rustic. variol. per balnea &c. curand. pag. 30. (o) Tissot avis au peuple sur sa santé §. 340. pag. 389. (p) Brouzet Educat. Médic.

Tom. I. pag. 329.

§. 1359. **S**imulac haec superarunt mala infantes, & incipiunt uti cibis crudis, fructibus horaeis, carnibus, caseo, similibusque, Vermes oriuntur.

Postquam ab uberibus remoti sunt infantes, & communi adultorum victu uti incipiunt, prudentia suadet, ut gradatim solidioribus cibis adfuescant, & primo talia exhibeantur fercula, quae facilis digestionis sunt.

Frequenter observatum fuit, hoc aetatis tempore infantes verminosos esse: unde *Hippocrates* (*q*); postquam recens natorum, & dentientium, morbos recensuerat, dixit; inter alios morbos, illis jam adultioribus factis contingentes, numerari lumbricos rotundos, sive teretes, & *Ascarides*. Taeniam in hoc loco non memorat; quia videtur credidisse, hunc vermem homini coaevum esse; uti postea dicitur. Voluit *Galenus* (*r*) in Commentariis ad hunc Aphorismum, illos vermes, non ex femine, sed ex putredine, gigni; praecipue, si calor major simul accedat; & ideo putavit, in adultioribus jam vermes potius gigni, quam in recens natis, & lactantibus; quia major in his calor adest.

Satis quidem verosimile videtur, in adultioribus, communi adultorum victu jam utentibus, frequentius observari vermes; sed tamen negari nequit, in lactantibus, & quandoque in recens natis, vermes inventos fuisse. Celebris Medicus *de Lille* (*s*), in propria filiola, undecim hebdomadas nata, integros vermium nidos observavit, licet mater illi praeter ubera nihilum adhuc, neque lac coctum quidem, praebuisset: cum autem vermium symptomata plurima ab ipsa nativitate in hac filiola observasset, vix impedire potuit, quin crederet, vermes congenitos fuisse.

Plures observationes foetuum, vermes in intestinis habentium, dum in utero materno adhuc haerebant, collegit egregius Medicus *van Doeveren* (*t*); cujus Dissertatio legi meretur quam maxime.

Honesta & ingeniosa matrona, filium trimestrem lactans, mihi testata fuit, se saepius vidisse, parvos vermes ex ano filii prodiisse.

Quamdiu infans ubera ducit, lac nondum expositum aëri haurit; postquam cibos aëri expositos sumit, possunt ova insectorum una cum his facilius in corpus venire; imprimis si crudi assumuntur, & non cocti. Fructus horaei toties verminosi inveniuntur; caseus saepius minimis vermiculis non tantum, sed etiam majoribus, scatet. Novi olim hominem, qui simulac caseum album manducaret, bidui tempore post molestum pruritus, ab ascaridibus copiosis, circa anum sentiebat: erat ille caseus, qui ex toto lacte, non separata prius parte cremoracea, conficitur; hinc pinguis satis est, & sapore gratus. Si abstineret a talis casei esu, vel alia casei specie uteretur, brevi cessabat molestus ille pruritus, nec amplius apparebant ascarides.

Hinc

(*q*) Aphor. 26. sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 121. (*r*) Ibid. pag. 122.
 (*s*) De cordis Palpitatione pag. 133. (*t*) Dissert. Inaugur. de verm. Intestina
 homin. Lugd. Batav. 1753. pag. 31.

Hinc non mirum videtur, ab ovis assumtis excludi animalia, cum calor & humiditas faveant exclusioni. Sed manet tamen illa difficultas, quod extra corpus humanum non sint adeo obvii vermes humani, ut certo constare possit, ab ovis horum ingestis frequenter adeo observatos vermes produci; de qua re sequenti paragrapho dicetur.

§. 1360. **C**ausam dant ova insectorum, in aëre vel terra viventium, assumpta, neque vi tenelli motus destruenda.

Antea, uti notum est, credebatur, ex putrefactione vermes, & alia animalia, nasci posse, imprimis insecta. Postquam autem summorum virorum industria detecta fuit mirabilis & artificiosissima insectorum fabrica, facile patuit, impossibile esse, ut ex putredine informi exurgeret animal, quod adeo multiplices, adeo diversas, adeo miro ordine dispositas, partes habet, numero & situ semper easdem in eadem specie. Unde penitus evuluit haec sententia. Veterum opinioni forte ansam dederat, quod in putridis, vel cito & facile putrescentibus, ova sua deponerent insecta frequentius, ut & calore, putredinem comitante, foverentur, & ex ovo prorepens vermiculus paratum inveniret nutrimentum. Sic fervida aetate circumvolitantes muscae carnibus animalium mactatorum imponunt ova sua, & citissime quidem: grävada musca turgido abdomine quingenta, quandoque & plura, ova continet, quae paucò tempore in obvias carnes distribuere novit; sicque hominum cibos vermibus brevi nascituris foedat. Cum autem plurimorum animis haec opinio infedit, vermes putredinem comitari, hinc detestantur carnes, si vel unicum vermiculum in illis invenerint. Certum tamen est, teneras & sapidissimas carnes a muscis eligi, in quibus ova sua ponant: sic & optimorum fructuum selectum facere noverunt, ut in molli pulpa tuto ova collocent.

Nec viventibus parcunt animalibus; sed cavo aculeo, ovum continente, cutim perforant, sub illa ovum deponunt; vermiculus ex ovo emergens rodit domicilii sui parietes, inflammat locum, pure inflammationem sequente nutritur, crescit, mutatur in chrysalidem, ex qua prodiens musca cutim perforat, avolat. In vaccis observata fuerunt talia apostemata saepius.

Sed & in cervorum, & ovium, nares ingrediens musca, ova in his cavis deponit. Alia muscarum species equos circumvolat, & dum hoc animal alvum egerit, per anum intrat, antequam ani sphincter claudatur, lateribusque intestini ova sua affigit. Innumerae artes sunt, quibus insecta prospicere noverunt progeniei, ut commodum locum, teporem requisitum, & obvium nutrimentum, procurent; de quibus videri possunt illa, quae *Swammerdam*, *Valisnieri*, *Redi*, *Reaumur*, *Lionnet*, *Bonnet*, & alii, incomparabili industria, & improbo labore, collegèrunt.

Cum jam in aqua toties minimorum animalculorum myriades detegerentur, & in aqua, ubi nulla microscopiis detegebantur talia, si aëri exponeretur, vel cum plantarum partibus infunderetur, postea ingens horum numerus occurreret, hinc conclusum fuit, aërem, quem haurimus, viventibus plenum esse. Cum autem & terra scateret his, minus mirum videbatur,

tur, cur horum ova, quorum ingestio inevitabilis omnino videbatur, pullularent etiam in corpore.

Postquam autem summorum virorum indefessa industria detexerat sexus diversitatem in insectis, & copulam, in aliis utrumque sexum, quae tamen cum sibi similibus duplici coitu uniebantur, dum quaedam vivos foetus ponerent, plurima essent ovipara, credebatur universalis lex esse, ut vel vivo partu, vel ovis depositis, propagarentur insecta. Unde concludebatur, vel ex insectis vivis minoribus deglutitis, vel illorum ovis corpus nostrum ingressis, vermes in corpore humano produci. Cum autem & in viviparis animalibus ova, & ovaria, detecta fuissent, hinc statuebatur satis unanimiter, *omne animal ex ovo esse.*

Verum reservatum erat ingeniosissimo, & naturalis historiae amantissimo, viro *Trembley*, alium propagationis insectorum modum videre (u). Viderat in aqua aliquod corpusculum, nudis oculis facile conspicendum, semen *cardui benedicti* non inepte mole & figura referens, de quo dubitabat, an ad vegetabilium, an vero ad animalium, classem pertineret. Sedulo examine constitit, motum localem habere illud corpusculum, cirrhis emissis vermiculos in aqua natantes arripere, arreptos ori admovere, & deglutire: unde merito conclusit, animal esse, & *Polypum* vocavit, cum & cirrhis, & reliquo corporis habitu, *Polypum piscem* referret.

Novo hoc spolio laetus mirabatur, ex corpore hujus animalculi nasci alium *Polypum* similem, eodem modo ac rami de trunco arboris prodeunt, cito crescere, & parenti adhuc haerentem cum illa de praeda certare. Separabatur quandoque sponte a matre *Polypus*, & vivus natabat, vermiculos devorabat, digerebat, egerebat. Quandoque & matri adhuc cohaerens similem progeniem, simili modo, producebat; quae, calida tempestate, brevi aequae foecunda erat, ac mater, & avia. Sic miro spectaculo ramosus *polypus* medium quoddam inter animale & vegetabilem familiam avidis monstrabat oculis, dum motu locali, & praedam sectando, animal, propagatione plantam, referret. *Polypus* enim ex *Polypo*, uti ramuli ex truncis plantarum, crescebat.

Sed & longe magis mira inventa fuerunt. Dum medius secabatur *Polypus*, ex capite nova crescebat cauda; & novum caput emergebat ex caudae extremo, quod trunco cohaeserat: eadem reproductio succedebat, si secundum corporis longitudinem bifariam scinderetur *Polypus*. Hanc divisionem, & subdivisionem, eo usque produxit egregius *Trembley*, donec ex uno *Polypo*, in sexaginta quatuor partes diviso, totidem novi producerentur. Praeterea, dexteritate summa, non facile ab unoquoque imitanda, totum *Polypi* corpus invertit, ita ut interior tota corporis superficies foret exterior, & contra exterior occuparet interiora: adeo vexatum hoc animal oblatam praedam devoravit, ut ante, & novis foetibus pullulantibus ramosum postea apparuit.

Plu-

(u) Mémoires pour servir à l'histoire d'un genre de polypes d'eau douce.

Plura ex his stupendis propriis oculis vidi, dum ipse harum rerum primus inventor solita sua humanitate mihi demonstraret; quaedam, tanti Praeceptoris vestigia sequens, licet impare gressu, imitari conatus fui. Postea & in aliis majoribus insectis familia tentata fuerunt, & non sine successu, in lumbricis terrestribus, hirudinibus, &c.: licet non adeo foecunde, ac in Polypis.

Saltem inde discimus, ne tam facile generales regulas statuamus, quamvis numerosis observationibus fultae videantur. Forte enim numerosiora adhuc nos latent, quae contrarium evincunt. Plantas ex seminibus propagari constat; sed non unica est in plantis propagationis methodus; per corticem, ramos, folia, radices, multiplicationes plantarum obtineri possunt; licet & feliciter eadem ex seminibus crescant. Notum est, radices quarumdam plantarum in partes dissectas, terrae fertili commissas, novam dare progeniem. Aloë, prolifera dicta, uti propriis oculis vidi in horto *Augusti Imperatoris*, caulem ramosum ingentem educit, florigerum; delapsis floribus, millenae novae plantulae in caule ramoso apparent; quae, sponte delapsae, speciem laetissime propagant. Sicut jam in plantis non unus sed plures propagationis modi sunt, an non in regno animali idem obtinere poterit? Certe Polypus non per copulam redditur foecundus; sed in se ipso, & in singulis dissecti corporis partibus, vim producendi sui simile habet. Observaverunt celebres viri, ante laudati, quaedam insecta esse vivipara aestate, autumno ovipara: inventa fuerunt alia, quae foecunda erant, & vivos foetus pariebant, absque ullo commercio cum aliis: egredientes ex matris alvo foetus, statim remoti, solitarii, vitro tecti, servabantur caute, & tamen suo tempore vivos foetus pariebant: nova haec proles simili modo custodiebatur solitaria, & tamen foecunda erat; idem experimentum successit per plures successivas generationes.

Forte haec, & alia plura, quae a tantorum virorum industria sperare licet, majorem lucem aliquando affundent generationi, & propagationi, vermium in corpore humano. Haec obiter hoc in loco monuisse sufficit; postea enim ad §. 1363 de hac re quaedam adhuc dicenda erunt, ubi de vermibus in corpore humano maxime obviis agetur; qui nempe in primae coctionis viis inveniuntur.

Cum tantus insectorum numerus sit, & tam facile minora, vel & majorum ovula, cum aëre, cibus, potibus, in corpus humanum venire possint, non adeo mirum videbatur, in ventriculo & intestinis vermes frequenter inveniri. Sed major difficultas visa fuit, dum & in aliis corporis locis inveniebantur; ad quae non intelligebatur adeo facilis aditus. Dum *Ruyfchius* (w), non tantum in hepate, in ductu cystico, poro bilario, & vesica fellea, ovium (ad quae loca minus difficilis via vermibus ex intestinorum cavo videtur), vermes inveniebat; verum etiam frequenter in canum renibus, & semel in humanis renibus, illos viderat; imo etiam in arteriis viventium equorum; & apud
magni

(w) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 60.

magni nominis auctores legerat, etiam in cerebro vermes fuisse repertos; fatetur, quod dubitare ceperit, *an omnia ex ovo generentur, uti Harvaeus, ejusque sectatores, volunt.* Cum autem ventriculi & intestinorum actione solidiores etiam cibi tantam mutationem patiantur, fatebatur, se intelligere non posse, quomodo tenera insecta, illorumve ovula, horum viscerum actionem experta, potuerint manere integra. Addebat & hoc argumentum, *quod nullus mortalium unquam ejusmodi vermes extra corpus viderit;* de qua re postea dicitur: interim in figuris *Ruischius* delineat taeniam ex pisce desumptam (x). Videri possunt & illa, quae de vermibus alia occasione ad §. 916 dicta fuerunt.

Sed & Veteres Medici, de vermibus agentes, videntur ambigui haesisse; imprimis de taenia; quae cum magnam adeo longitudinem quandoque acquirit, ut fere intestinorum omnes gyros aequare posse videatur, dixit *Aëtius* (y); *Est autem latus lumbricus, si ita dicere libeat, permutatio pelliculae, intrinsicus tenuia intestina ambientis, in corpus vivum quoddam, quod continuos stomachi morsus infert, & ad cibos incorrigibilem appetitum.*

Mirae habentur observationes de vermibus in diversis corporis locis inventis. Celebris *Du Verney* (z) refert, infantem quinque annorum semper conquestum fuisse de dolore valido circa nasi radicem: per tres menses decubuit febre lenta; dein validae convulsiones secutae fuerunt: post mortem inventus fuit in sinu longitudinali cerebri vermis, quinque circiter pollices longus, lumbrico terrestri similis. Credi forte posset, quod fuerit concretio polyposa; qualis satis frequenter in hoc sinu invenitur; quae vermibus specie fallere potuisset; sed addit, quod vermis ille a sexta matutina ad tertiam pomeridianam usque vixerit. Videtur fuisse de teretium genere, qui lumbricis satis similes apparent.

Apud *Baglivium* (a), in Epistola ad Celeberrimum *Andry* scripta, legitur de homine quadraginta annorum, qui derepente laborare cepit doloribus stomachi & partium vicinarum vehementissimis; hi per octo dies perdurarunt: postea diu noctuque singulo semiquadrante horae convellebatur leviter toto corpore, sed momento temporis tantum; cum pallore vultus, & virium prostratione. Afflicto per octo dies his malis misero aegro, derepente quieverunt omnia per duas circiter horas; quibus vix elapsis, supervenit dolor stomachi, ac pectoris, tam crudelis ac vehemens, ut ejus vi paulo post perierit: Dicebat ante mortem miser, cor & ventrem sibi veluti a canibus lacerari. Aperto cadavere, inventus est in cavitate pericardii Vermis niger, pilosus, vivus, palmaris fere longitudinis. Cor erat valde lividum.

Celeberrimus Senac (b), cum viderat concreciones polyposas rubras, figuram vermium exacte referentes, vermium in corde, vel cavo pericardii, nidulantium historiam in medio relinquit; sed testatur tamen, quod *De Lapeyronie* ipsi

(x) Observat. Anatom. Chirurg. n°. 64. pag. 60. (y) Sermon. 9. Cap. 40. pag. 173. (z) Acad. des scienc. l'an. 1700. hist. pag. 15. (a) Oper. omn. pag. 699. (b) Traité de la structure du coeur tom. 2. pag. 437.

ipfi affirmaverit, se in diversis canibus invenisse vermium convolutorum glomeres inter basim cordis & pericardium; imo & in ipsis cordis ventriculis. Hinc concludit, nullo modo impossibile esse, ut in corde humano similia observentur.

Cum autem cor in Pericardio clauso undique haereat, nulli parti corporis nexum, nisi sibi ipfi per vasa, debuit vermis ovum, vel quodcumque aliud statuatur ejus primordium, per vasa huc delatum fuisse: sed quam tenuia haec sunt, quae ex cordis superficie, & pericardii tenui membrana, rorem tenuissimum, cor perpetuo humectantem, exhalant: per teneriora adhuc vasa debuit transivisse insecti primum stamen, si ab *Adriano Spigelio* in humore vitreo oculi equini inventus fuerit Vermiculus (c).

Verum quidem est, in aquis stagnantibus, in plantarum infusis, per microscopium detegi minutissima animalcula, quae, si liquidis nostris mista forent, cum his per minima vasa transire possent. Sed nulla observata docuerunt, minuta haec in tantam molem excrescere posse, ut palmarem v. g. magnitudinem aequarent.

Non mirum ergo videri poterit, si tot difficultates motae fuerint ab exercitatissimis in naturali historia viris contra generationem vermium humanorum ex ovis in corpus ingestis. Hujus loci non est, omnia haec singulatim expendere, cum Medico sufficiat novisse signa, quae docent, insectos illos hospites in corpore humano nidulari, praevidere mala, quae inde sequi possunt, & scire methodum ac remedia, per quae de corpore expelluntur. Caeterum videri possunt illa, quae de his difficultatibus dicta sunt (d). Imprimis apud *Clericum*, ubi harum collectio legi potest. *Swammerdammius* (e), adeo oculatus, adeo sedulus in his rimandis, postquam omnia confideraverat, dixit: *Difficillimum quidem est explicatu, quam ratione vermes in animalibus viventibus generentur &c.: Quantum ad me attinet; fateor ego, tam pauca mihi circa hanc rem experimenta solida suppetere, ut haetenus nihil omnino in ea videam: etiamsi multos, modisque multifariis constitutos, vermes in viventibus, & se moventibus, tam terrestrium, quam aquatiliū, & aëreorum, animalium corporibus conspexerim. Attamen nihil solidi quidquam certive hic pronunciare valeo.*

Non mirum hinc, si in diversas sententias abiverint Eruditi viri, dum vermium humanorum originem rimabantur. Quidam putaverunt, vix morbosos vocandos esse vermes. In Lacertae Indicae squamosae ventriculi parte superiori inventus fuit saccus plenus vermibus vivis, aciculam longitudine & crassitie aequantibus, quorum numerus ad millesimum accedebat; nec videbantur morbofi esse, cum in alia Lacerta ejusdem speciei similis omnino saccus verminosus inveniretur. Copia vermium in Tigridis ventriculo inventa pariter fuit (f); quod & recentiora observata confirmarunt. Uti jam singulis

(c) Bonet. sepulcret. Lib. I. sect. 18. Observ. VI. tom. 1. pag. 422. (d) Académ. des scienc. l'an 1709. Hist. pag. 36. Dan. Clerici histor. natur. & Medic. lator. lumbric. Lib. I. cap. 14. pag. 546. & seq. (e) Bibl. Natur. tom. 2. pag. 708. 709. (f) Acad. des sci en. l'an 1703. Hist. pag. 47.

lis animalium speciebus, imo & plantarum, certa insectorum species familiaris est, ita suspicabantur, quendam forte utilitatem vermes corpori adferre, vel talia saltem consumere in suos usus; quibus facile carere possumus, sicque nostris impensis quidem, sed absque noxa, vivere. Tunc tantum nocituros credebant, si numero nimis aucti, vel, alia quacumque de causa deficiente pabulo, vicina irritarent, vel roderent. *Hippocrates*, uti postea dicitur, coevam credidit humano generi taeniam. Interim patebit, credo, ex sequentibus, vermes non adeo innoxios esse; licet negari nequeat, quandoque copiam vermium prodire de corpore hominum, quos nulla signa docuerant, verminosos esse.

Historiae naturalis, & thesauri regii, descriptione adeo Celebris *Buffon*, postquam consideraverat illa, quae circa vasa seminalia *Polypi*, *Sepiae*, *Loliginis*, detexerat acutissimus *Needham* (g), fuit in illa opinione, quod omnia corpora, viventia aut vegetantia, continerent partes quasdam organicas, viventes quidem, sed quae tamen nec animalia, nec vegetabilia, forent, at medium quid. Animalcula, spermatica dicta, voluit esse tales moleculas organicas, quae, licet motum habeant, tamen non sint animalia. In alimentis, ex vegetabilibus & animalibus paratis, latere statuit talia, quae ope moduli cujusdam interioris effingerentur in moleculas organicas viventes; residua, bruta quasi, alimentorum materia, separatis actuosis illis moleculis, inutili jam, de corpore expulsa. His moleculis perditorum restitutionem & corporis incrementum tribuit; easdem collectas haerere in locis ad hunc usum destinatis, & semen animalium constituere, voluit. Credidit etiam, easdem moleculas organicas, si colligantur in locis, ubi sibi invicem uniri possint, & magna simul copia praesto sint, tunc in animalium corpore formari in alia animalia; qualia sunt taeniae, ascarides, vermes aliquando reperti in venis & sinibus cerebri, hepate, &c.; haec autem animalia non debent suam existentiam aliis animalibus ejusdem speciei; non enim generantur simili modo ac alia animalia; sed producuntur ab illa materia organica, si extravasata fuerit, vel non resorpta per vasa, quae nutriendo corpori serviat. Satis enim probabile credit, substantiam illam productivam, semper actuosam, & tendentem in organizationem, producere vermes, aliaque minuta corpora diversae speciei, pro diversitate locorum, & matricum, in quibus accumulatur.

Legi merentur illa, quae egregius ille vir subtiliter de his disputat (h).

Interim haec opinio, licet ingeniosa, non videtur carere magnis difficultatibus.

Unde haecenus communior illa sententia viget, vermes humanos ab ovis, foris in corpus humanum delatis, originem ducere, & in ipso corpore, more aliis animalibus consueto, multiplicari (i). *Quaquam vero & haec sententia suis vexatur dubiis, quae expediri aegre queant; non sunt tamen ista tanti momenti,*

(g) Nouvell. découv. par le microscope de T. Needham pag. 60. & seq. (h) Hist. Natur. génér. & particul. tom. 2. pag. 18. 19. & seq. & pag. 258. & seq. (i) Van Doeveren dissert. de verm. intest. pag. 25. & seq.

ti, ut non sperare liceat, ulteriori scrutinio tandem ad liquidum perductum iri. Quod ipsa natura dictavit systema, non ilico turbandum, si qua forsitan parte ob cognitionis humanae defectum hiat (k). Supponit autem haec sententia, similia his animalia extra corpus humanum existere, de qua re postea ad §. 1363 quaedam dicentur.

§. 1361. **N**idum dat pituita intestinalis, vel gastrica, in qua haerent, foventur, pariunt, augenturque.

Cum vermes humani in primis viis praecipue reperiantur, & maxime communis opinio sit, uti dictum fuit, originem illos ducere ex ovis ingestis, videbatur verosimile, quod haec vel destrui deberent motu peristaltico, vel saltem, si huic resistere potuerint, cum reliquis foecibus per alvum expelli, nisi lateribus intestinorum fixa haerent, quacumque de causa haec adhaesio fieret.

Notum est, ventriculum & intestina obduci glutinosa mucosa, sed benefico & naturali; quo lubricatur, inungitur, interna illorum superficies; simulque ab omni acrimonia defenditur, uti & asperitate ingestorum, quae in voracibus hominibus saepe non satis comminuuntur dentibus, antequam deglutiantur. Hic mucus nidum dare poterit vermium ovis satis commodum; in quo foveri poterunt, & per quem adhaerent intestinorum parietibus sic, ut nec motu intestinorum peristaltico, nec a transeuntibus per cavum intestinorum ingestis cibis, & foecibus, loco moveri possint. Cum autem mucus ille abundet in junioribus, hinc creditur, vel ab hac causa illos vermibus laborare frequentius. Non mirum ergo, quod vermes tali mucosa undique obducti quandoque inventi fuerint.

§. 1362. **H**inc raro in adultis, & in his modo torpidis, & leucophlegmaticis.

Cum autem in adultis major corporis siccitas fiat, bilis & omnes humores in ventriculum & intestina depluentes acriores sint, quam in junioribus, hinc minus frequenter vermibus molestantur, nisi lenti, frigidi, mucosi, humores copiosi in corpore adsint; ut in illis observatur, quos Leucophlegmaticos Medici vocant. De qua re videantur illa, quae ad §. 69. & sequentes habentur, ubi de *glutinosa* spontaneo agebatur.

Interim certum est, non omnes adultos, licet etiam optimam corporis temperiem habuerint, a vermibus immunes vivere. Cum totum corpus firmius sit, & nervosum systema minus irritabile, saepe non sentiunt tantas a vermibus molestias, ac quidem juniores pati solent: hinc saepe vermes habent inscii; qui per medicamenta, purgantia imprimis, expelluntur; quando-

(k) Gaub. Institut. Patholog. §. 587. pag. 302.

doque & acutorum morborum tempore prodeunt improvise. Unde *Hippocrates* (1) dixit: *Sed & lumbricos teretes, morbo iudicium subeunte, una cum excrementis prodire, utile fuerit.* Cum autem illo tempore, dum morbus iudicium subit, multae turbac in corpore fiant, & magnae humorum mutationes, mirum non est, vermes teretes, qui satis mobiles sunt, ex sede sua exturbari. Unde videtur vermium horum exturbatio criticam perturbationem designare, non tamen bonum semper effectum. Si enim humores, per validum morbum corrupti, affatim per alvum ruant, simul expelluntur vermes; sed funesto cum eventu. Sic apud *Hippocratem* (m) legitur de homine, qui incalescens coenavit, multum bibit, & deinde, hypochondrii dolore inflammatorio correptus, acute febricitavit, cum malis symptomatibus; *septimo die ab alvo irritata liquida & turbulenta cum lumbricis secesserunt*; sed absque levamine symptomatum; & undecimo die periit.

Sic & observatum fuit *Biterris* (*Béziers*) anno millesimo septingentesimo trigesimo, epidemicorum more, verminosam colluviem afflixisse plurimos. Licet enim & aliis temporibus vermes satis frequentes fuerint incolis, illo anno tamen cujusvis sexus, aetatis, temperiei, homines vermibus infestabantur; & quidem ita, ut aliqui succubuerint, frustra adhibitis omnibus remediis; quae satis valida dari debebant, ut sursum, aut deorsum, expellerentur vermes, quorum plurimi exhibant vivi de corpore (n).

Toties in castris observatae fuerunt vermium excretiones, in militibus, dysenteria, febribus intermittentibus, remittentibus, aut continuis, laborantibus. Teretes autem erant vermes, qui in his morbis excernebantur (o). Monet simul egregius auctor, non cogitandum esse, vermes fuisse dysenteriae, aut harum febrium, causam; sed tantum, reddidisse hos morbos peiores. Idem in nostro exercitu observatum fuit. Unde patet, & in adultis, duro labore exercitatis corporibus, vermes satis frequenter adesse, qui non prodiissent, nisi hi morbi adfuissent. Videtur enim admodum verosimile, hos vermes ante morbum jam exstitisse.

Praeterea Taenia, sive vermis latus, in adultis observatur satis frequenter.

§. 1363. **S**untque rotundi, lati, ascarides.

Tres illae vermium species communiter occurrunt in ventriculo & intestinis humanis; ideoque de illis in vermium historia & cura imprimis agitur; licet negari nequeat, & alias insectorum species in his locis fuisse deprehensas. Si enim foecunda aliorum insectorum ova ad has partes delata fuerint, non videtur mirum, quod in loco tali humido & calido excludantur. Plures ob-

(1) In Prognostic. Charter. Tom. VIII. pag. 628.

12 aegrot. 12. Charter. Tom. IX. pag. 114.

1730 hist. pag. 57.

1. Chapt. 1. pag. 10. Chapt. 3. pag. 30.

(m) Epidem. Lib. I. text.

(n) Académ. des scienc. l'an

(o) Pringle observat. on the diseases of the army. part.

observationes in historia medica leguntur ranarum, lacertarum, per vomitum, vel per alvum, redditarum; sed stagnantes aquae verno tempore sperma sic dictum ranarum &c. habent, & quandoque a sitientibus incaute potantur. A tali, vel simili, causa videntur produci infecta, quae, a vermibus humanis vulgo dictis penitus diversa, in corpore humano reperiuntur. Indus triginta sex annorum molestum abdominis dolorem diu passus fuit: cum frequenter Indi vermibus laborent, Medicus Anthelminticum praescribit, quod *semen contra* (vermes scilicet) vocari solet. Pauco tempore post hoc remedium assumptum dolores minuuntur, & alvo excernit vermem mortuum, qui septuaginta sex pollices & quatuor lineas aequabat longitudine, & crassitie quatuor lineas. Vermis ille erat rotundus, coloris pallide flavescentis, caput durum habebat, & a capite usque fere ad caudam numerabantur centum & septendecim annuli cartilaginei, omnes integri. Expulso hoc verme, cessabat omnino dolor, vivus redibat vultui color, nec postea de ullo malo conquestus fuit (p). Facile patet, vermem illum a teretibus vermibus humanis omnino diversum esse.

Aliud mirabile exemplum legitur (q). Nobilis puer, unicus viduae matris filius, vermibus laborabat, cum summis doloribus abdominis, convulsivibus, &c. Sentiebat miser puer, repere in ventriculo serpentem, ut credebatur; percipiebat, morsu lacerari viscera. Ab amaris, anthelminticis, purgantibus, exasperabantur omnia symptomata: imo a diagridio dato sequebantur convulsiones. Celebris ille Medicus, videns, ab irritantibus augeri omnia mala, dedit satis largum haustum lactis vaccini; quo potato, mox sopiebantur omnes dolores; qui, dum redirent, lacte epoto pariter placabantur. De novo ab alio Medico datum fuit purgans; verum omnia mala recrudescabant; lacte poto, iterum cessabant; & totam curam anxia mater Celebris Gallo commisit, qui tentavit allicere vermem odore lactis calidi versus os, hac spe, ut vel sponte exiret, vel arreptus extrahi posset. Feliciter cessit haec methodus: tertio enim tentamine, ascendens ad radicem linguae vermis, tenaculo prehensus educebatur. Vermis ille niger erat, rotundus, & pilosus, crassitie calamus scriptorium superans, & triginta palmas Italicas longus, quem in rei insolitae memoriam servavit Medicus.

Per biennium laborabat homo doloribus colicis admodum validis, cum nixibus vomendi vehementibus, & fame fere insatiabili. Copiam vermium plannorum, quandoque integros glomeres, alvo deponebat. Praescriptae fuerant pilulae, certo intervallo temporis sumendae, una cum quodam decocto. Pertaesus tot molestiarum aeger, saepius, quam praescriptum fuerat, sumisit haec remedia; unde animi deliquia, & syncope, sequebantur, ita ut morti proximus videretur. Simul tam valida aderant abdominis murmura, ut ad triginta & ultra passuum distantiam auribus percipi potuerint. Tandem prodierunt

ver-

(p) Feuillée journ. des observat. phys. &c. Tom. I. pag. 421.

(q) Gallo disler;

taz. dell'uso del latte. tom. 2. pag. 133. & seq.

vermes, quorum quidam fatis longi erant, praecipue ultimus, qui infestissimus aegro hostis fuisse credebatur merito.

Vermis ille vivus prodiit, sedecim pedes longus, caput ad sesqui pedis longitudinem elevatum tenens semper, sive in terra reperet, sive in glomerem convolutus jaceret. In vas aqua plenum dimissus miris movebatur modis, semper erectum tenens caput, quod nigrum erat, & instar pisi rotundum: collum habebat valde angustum, & binos oculos: eminentias habebat vertebrae similes. Aeger postea optime valuit, laudans suam temeritatem, quae forte ad curationem necessaria erat, vel saltem illam acceleravit (r).

Describitur & vermis, qui per anum exivit, longus sesqui pedem; corporis diameter aequabat pollicem cum dimidio; totus vermis sanguine plenus erat; dum exibat, simul aliquot librae sanguinis prodierunt, & per aliquot dies postea sanguinis grumosi aliqua copia per anum exiit. Vermis ille mortuus prodibat, & annulos habebat instar lumbrici terrestris. Caput erat reliquo corpore angustius, os triangulare, hirudinis instar. Postea nunciavit aeger, se alium similem evacuasse vermem, priori potius adhuc majorem; qui frustillatim prodiit (s). Vermis ille ab idoneis testibus visus fuit, & a perito pictore delineatus in Icone exhibetur.

Plura similia facile colligere potuissem; verum haec sufficient, ut constet, in ventriculo & intestinis humanis quandoque alia insecta reperta fuisse, praeter vermes rotundos, latos, & ascarides; de quibus singulis nunc dicetur.

Rotundi. Vocantur & teretes; reliquis vermibus humanis frequentius reperiuntur in intestinis; cum autem externa forma satis similes appareant lumbricis terrestribus, quorum ingens copia ubique praesto est; hinc multi crediderunt, ex ovis lumbricorum, quocumque demum modo haec corpus humanum ingressa fuerint, teretes vermes produci. Sic *Celeberrimus Linnaeus* (t) voluit, *Lumbricum intestinorum esse eandem speciem cum lumbrico terrestri vulgatissimo*. Eandem sententiam amplexus fuit *Scopoli* in historia naturali admodum versatus (u). *Docet hoc communis utriusque fabrica, habitatio, vita, foecunditas, & communia utrisque venena*. Foecunditas fatis convenit; sed nec habitatio, nec vitae genus, eadem sunt. In terra nidulantur lumbrici, terram comedunt; quae & in illorum interaneis invenitur, & per illorum alvum egeritur: vermes humani in intestinis habitant, & longe alio fruuntur alimento. Vermes terrae sanguinem rubrum habent (w), & pedes, vel saltem pedibus quid analogum, in illis *Swammerdam* detexit. Voluit quidem, ridiculam esse illorum opinionem, quae ex ovulis deglutitis vermes in nobis oriri statuit, cum longe aliud alimentum requirant. Sed credidit tamen, tunc possibile hoc esse, si corpori humano ingerantur ova talium insectorum, quae in aliorum animalium intestinis vixerunt (x). Vermes humani,

quan-

(r) Acad. des scienc. l'an. 1740. hist. pag. 72. (s) Medic. Essays and observat. tom. 2. artic. XXVI. pag. 336. (t) In system. Natur. pag. 85. (u) De Hydrarg. Idriens. tentamin. 157. (w) Swammerd. Bibl. nat. pag. 120. 247. (x) Ibid. pag. 710.

quantum constat, nullam unquam fubeunt metamorphosin, nec etiam lumbrici terrestres. Non tamen impossibile est, insecta in ipsis animalium intestinis metamorphosin subire posse. Musca illa, de qua ad §. 1360 dictum fuit, per anum equi ingreditur, ova ponit, quae vermem excludunt, suo tempore in chrysalidem mutandum, ex qua musca prodit postea.

Verum inveniuntur in aliis animalibus teretes vermes humanis omnino similes (de reliquis postea dicetur). Vermes rotundos invenit in vitulorum, & quidem adhuc lactantium, intestinis *Celeberrimus Vallisnerius*; dissecuit summa, qua valebat, dexteritate; & invenit structuram diversam a lumbricis terrestribus: vidit ova vera, sed numerosissima (y). *Clericum* citavi, quia & *Vallisnerii*, & *Redii*, observata collecta apud hunc auctorem habentur.

Egregius *Edw. Tyson* (z) dissecuit & vermes teretes humanos, illosque omnino diversos a lumbricis terrestribus invenit. Credidit, se diversitatem sexus invenisse in vermibus teretibus, & figuris expressit marem ac foeminam dissectos: delineavit vasa feminalia in utroque sexu, & ova microscopio conspecta, quorum plus quam decem millia in uno verme adesse credit. Omnem hunc ovorum numerum non excludi in corpore, facile creditur; plura cum focibus alvinis exire, probabile videtur; quae si postea, quocumque modo, humanum corpus, vel & aliorum animalium, ingrediantur, species propagari poterit, dum consuetum parentibus domicilium, & alimentum, tunc acquirunt. Mira observatio *Celeberrimi Listeri* huic opinioni favere videtur (a). Puella octo annorum ulcus habebat circa malleolum, dolens valde; juniorem catulum chirurgus discidit, & imposuit loco ulcerato; dum removet postea, sexaginta ad minimum vermes invenit partim in catuli corpore dissecto, partim extraxit ex malleoli ulcere: catulus denuo applicatus fuit ulceri, & dum secunda vice removebatur, aderat *Lister*, viditque unicum tantum vermem, sed vivacissimum: postea injectionibus adhibitis plures vermes enecti fuerunt. Examinans autem illos vermes, dixit sequentia: *Affirmo, hos vermes, quantum cognoscere potui (Et habui opportunitatem illos comparandi), esse ejusdem speciei cum lumbricis teretibus, quos infantes frequenter per alvum reddunt; Tres quatuorve circiter pollices longi erant; omnes fere ejusdem crassitie; ac si eodem tempore fuissent exclusi; parum crassiores anatis penna; utrumque extremum in apicem acutum desinebat; vermes illi erant rigidi, perfecte rotundi, absque incisuris; Et tamen facile se movebant (vivi nempe). Vermes illi magis albicabant, quam teretes intestinorum.* Unde patet, vermes teretes non tantum in ventriculo & intestinis, sed & in aliis corporis locis, ex succis humanis vivere posse.

Verum quidem est, Muscas in ulceribus ova quandoque deponere; sed ex his vermes tantae magnitudinis non producuntur, at longe minores. Nec videtur ulla suspicio, illos vermes in catuli intestinis latitasse prius. Testimonium autem *Listeri* magni ponderis est, cum similium aptissimus iudex esset, &

(y) *Dan. Cleric. hist. natur. & medic. lator. lumbric. pag. 222-252.* (z) *The Philosoph. transact. &c. abrig'd tom. 3. pag. 130.* (a) *Ibid. pag. 132.*

& non perfunctorie hanc rem examinaverit. Vermium ergo horum ova, vel per vasa cum humoribus ad ulcus delata fuerunt, vel debuerunt ab extra ad ulcus pervenisse; in quo casu rotundi vermes, vel eorum ova, etiam extra corpus humanum subsistere potuerunt.

Non videtur probabilis illa opinio, quae statuit, vermes rotundos esse larvas, seu nymphas, taeniarum (*b*); quae *Celeberrimo Fritschio* tribuitur. Accurata dissectio vermum teretium contrarium docet; non enim latens sub involucre taenia deprehensa fuit, sed canalis alimentarius, anus, os, & nitidissimus apparatus vasorum feminalium &c. Notum est, insecta, dum sub larva Nymphae, aut Chrysalidis, latent, nullum nutrimentum sumere, nec vivacissimos tales motus edere unquam, quales in vermibus rotundis observati fuerunt, qui per omnia intestina repunt, ad ventriculum usque, & ex ventriculo ad intestina redeunt.

Caeterum, licet ova vera invenerint *Celeberrimi viri*, ante laudati, observatio legitur (*c*), quae probare videretur, vermes teretes esse viviparos. *Puella Scarintii*, quum vermibus quoque laboraret, & illi tarde datum esset medicamentum, unum praemagnam egressit vermem rotundum, cujus cum pater pede calcasset caput, ex eo alii prodierunt vermes: puella tamen brevi mortua est.

Rudis fatis observatio haec est, & fide patris, harum rerum procul dubio ignari, nititur. Si enim vermum teres monstratur imperitis, per integumenta manifeste conspiciuntur vasa feminalia albicantia, vario modo convoluta, quae minorum vermum in majore latitantium speciem non inepte referunt. Accedit, quod in vermibus rotundis humanis, ad tertiam circiter totius longitudinis a capite distantiam, rima adsit (quae in teretibus vitulinis capiti propinquior est), per quam, calcato verme, totum vasorum spermaticorum systema elabi possit. Servo talem vermem teretem integerrimum, cui vasa haec ex illa rima propendent omnia, & liberrime in liquore, in quo conservatur, fluctuant. Nec repugnat tamen, vermes rotundos esse & viviparos & oviparos; cum antea monitum fuerit, dari talia insecta, quae uno tempore anni sunt vivipara, altero autem ovipara.

Caeterum vermes rotundi crassitiem calami scriptorii solent habere plerumque, raro illam excedunt, quandoque & tenuiores inveniuntur: longitudo varia est; rarius pedis mensuram superant. Memini, me vidisse, qui sesquipedem aequabat. Notandum autem, hic agi de vermibus rotundis proprie dictis; nam in eadem hac paragrapho notatum fuit, sursum vel deorsum quandoque excerni vermes alterius speciei, qui vermes rotundos mole multum superant. Talis videtur fuisse vermis, qui apud *Andry* (*d*) describitur. Fatetur enim *Celeberrimus vir*, quod differebat a verme rotundo, cum totus rugosus esset, & rictum manifestum haberet.

Lati, vocantur & *Taeniae*, a figura plana, & longitudine totius vermum, quae saepe immensa est. Dicitur & *Vermis solitarius*, quia credebatur solus esse

(*b*) Van Doeveren de verm. intest. pag. 24.
Cent. V. n.º. 46. pag. 513.

(*c*) Amat. Lusit. curat. Medicin.
(*d*) Tom. I. pag. 190.

esse semper, & totam longitudinem intestinorum adaequare: haec Hippocratis (e) erat sententia; qui statuebat, vermem latum in puero, dum adhuc in utero est, procreari. Credebat autem, vermes ex putredine originem habere; & cum in nato jam homine, si sanus futurus sit, besternum stercus semper cunctis diebus excernatur, hinc colligebat, nec moram fatis longam esse materiae putrefaciendae, nec sufficientem ejus copiam, ut tantae longitudinis vermibus in intestinis formari posset: aliud autem obtinebat, dum infans in utero latens per novem menses alvum non evacuabat. Notat, recens natis talia ingeri, quae foeces expellunt; dein addit; Multi sane pueri, tum rotundos, tum latos, lumbricos, una cum primo stercore, per alvum excreverunt. Tales vermes certe in utero geniti fuerant, & hoc factum aliquoties fuisse, antea dictum fuit. Subjungit. Et teretes quidem pariunt; lati vero non amplius; etsi eos parere dicunt. Quicumque enim homo latum lumbricum habet, quale cucumeris semen alias atque alias cum stercore dejicit; & sunt homines, qui hoc lumbrici partus esse affirmant. Mibi vero, qui talia proferunt, haud recte dicere videntur. Neque enim ab uno animali tot pulli nasci possunt, neque tanta est in intestino capacitas, ut partus educare queat. Credebat autem, vermem latum una cum puero crescere, & circa pubertatem intestinorum longitudinem jam aequare: cum tamen vermibus latus crescere pergat, per rectum intestinum cum stercore excernitur, & velut cucumeris semen excidit; plerumque etiam major. Nonnullis vero iter facientibus, aut vehementer laborantibus, & ventre incalente, deorsum prodit, ipsisque ex recto intestino inflatus prominere, idque facit, & ex ano refecatur, aut retrocedit. Quod vero non pariat, sed velut ego dico, se res habeat, haec signa sunt. Quod si quis hominem verme (lato) laborantem ouret, & medicamentum aut potionem dederit; si quidem homo probe praeparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo sanus exadit. Si vero ad medicamentum prodeat, & recta (pars) abrumpitur duorum aut trium cubitorum longitudine, aut etiam longe major. Quumque abruptus fuerit, multo tempore cum stercore nulla se produnt signa, postea vero incresecunt. Ex quibus patet, Hippocratem vermem latum bene cognovisse; simulque apparet ratio, cur solitarium crediderit; quia nempe vermibus illis totam intestinorum longitudinem occupat solus. Hippocratis opinionem plures Medici, & inter illos Celeberrimus Andry, fuerunt amplexi; quam refutavit Dionis (f), qui in homine, penitus emaciato, & febre lenta fere exhausto, vidit prodire duas taenias singulas propria membrana inclusas: quindecim dierum spatio appetitus & vires redierunt, atque integrè convaluit (g). Plures observationes habentur, quae docent, taeniam non semper solitariam esse, sed quandoque plures simul in hominibus nidulari (h).

In aliorum animalium corporibus frequenter inveniuntur plures taeniae; in cane tres ipse vidi, in diversis, & fatis a se mutuo diffitis, intestinorum tenuium

(e) De Morb. Lib. IV. cap. 15. Charter. Tom. VII. pag. 613. (f) Dissertat. sur le Taenia, ou ver plat. pag. 14. & seq. (g) Ibid. pag. 21. (h) Van Doeveren Dissertat. de verm. intest. pag. 39.

nuium locis. *Celeberrimus Lister (i)* testatur, se invenisse in cane forte plus quam centum lumbricos latos, ita ut intestinum duodenum his plenum admodum distenderetur. In mure invenit duodenum, mole ventriculum excedens multum, pariter plenissimum vermibus latis; sed diversae formae penitus, ac unquam viderat. In cane illo aderant & taeniae in jejunio & ileo, sed ad aliquam distantiam a se mutuo remotae; in crassis intestinis nullae aderant. In jejunio, & ileo, taeniae jacebant, quandoque singulae, quandoque binae, vel plures, inter se convolutae. In vicinia horum vermium semper invenit illorum excrementa, grisei coloris. Omnium extremum tenuius superiora spectabat, ac si descendentem chylo inhiarent. Omnes illi vermes habebant eandem longitudinem, nec pedis mensuram excedebant. Latius extremum latitudinem habebat unguis digiti minimi, & in lanceolae quasi acumen desinebat. Si ab extremo hoc latiori binae partes totius longitudinis vermum computentur, tunc incipiunt articuli sensim fieri angustiores, & tandem desinunt in extremum tenue, cujus apex in globulum desinit, caput aciculae mole aequantem. Comparavit has taenias canum iconi taeniae humanae, quae apud *Tulpium (k)* habetur, & invenit magnam similitudinem. Notandum imprimis videtur, quod *Tulpus* affirmat de hac taenia: *Idque non semel atque iterum, sed tertium; quippe toties hoc insectum excrevit uxor Guilielmi Smitii. Modo quidem frustulatum & mutilum, sed interim ter integrum, & omnibus numeris absolutum. Erat autem caput hoc non minus acutum, quam planum, & ore admodum exili, plane eadem forma, qua ejus iconem, dum adhuc reperet, aeri incidit Salomon Saverius, artis ejus abunde peritus. Ex hac Tulpii observatione pluralitas taeniarum in corpore humano confirmatur.*

Sed & vermum latus alias vermium species comites quandoque habet. Sic observavit *Raulin (l)*, hominem, qui taenia laborabat, etiam vermes teretes per alvum deposuisse. In fele, cocculis sumtis necato, invenit *Wepferus (m)* vermem latum adhuc vivum, & plures lumbricos teretes. In lupo semestri & robusto, post napelli radicem sumtam occiso, invenit sequentia: *Duodeni & jejuni superficiem incrustabat substantia coagulo lactis similis, alba, viscida, alicubi flava. In ileo continebantur cucurbitini vermes solitarii, semen cucurbitae figura & magnitudine referentes, cohaerentes, duas spithamas longi, desinentes in filamentum prope spithamae longitudine, in cujus extremo globulus, caput acus referens: Item taeniae, seu lumbrici lati, omnes adhuc viventes (n).* Satis convenit haec observatio descriptioni *Listeri*, quam modo recensui; sed mirum est, quod vermes cucurbitinos, sibi mutuo cohaerentes, & desinentes in filum, cujus extremum in globulum desinit, distinguat a lumbricis latis. Saltem pluralitas vermium latorum *Wepferi* testimonio confirmatur.

Videntur plures taeniae species esse. *Celeberrimus Andry (o)* duas descripsit: prima distinguitur, quod articuli, constituentem longitudinem taeniae, in medio

(i) Philosoph. Transact. abrig'd tom. 3. pag. 119. (k) Lib. 2. observat. Medic. cap. 42. pag. 161. (l) Des malad. occas. par les variat. de l'air. pag. 426.

(m) Cicut. aquat. histor. & noxae cap. 12. pag. 186. (n) Ibid. Cap. 11.

pag. 180. (o) De la générat. des vers. pag. 194 & seq.

dio corpore longi sint satis; hinc inter unum articulum & proximum satis magna ibi distantia est; versus extrema autem, hi articuli magis sibi invicem propinqui sunt; imprimis circa illud extremum, quod caput vocat, & in apicem globosum definit; ubi parum admodum a se mutuo distant: talis taeniae iconem habet (p). In medio cujusque articuli, in ipso margine, conspicitur quasi papilla, foramen in apice habens, in quo observavit vas subcaeruleum, quod ad medium usque latitudinis corporis penetrat. Papillae autem illae inaequali ordine distribuuntur; quandoque in uno latere binae sunt, & in latere opposito unica tantum; quandoque tres ab una parte, & nulla in parte opposita. Altera taeniae species ab eodem autore (q) describitur, differtque a priore, quod articulationes minus promineant, & minus a se invicem distent; hinc media inter binas articulationes pars brevior est, quam in specie praecedenti. Simul adest series nodulorum, sive granorum scabrorum, quae secundum totam longitudinem vermis lati disponuntur, in recta linea, & spinae dorsi figuram referunt. Plures tales vermes latos *Celeberrimus Andry* iconibus expressit.

Praeter binas has species tertiam invenit *Dionis* (r), quae sacculo membranaceo haeret inclusa; quo rupto erumpit. Quando talis vermis latus, in sacculo haerens, ano exit, tunc facile haberi posset pro verme tereti; & forte hinc nata fuit opinio, de qua paulo ante dictum fuit, quod vermes teretes forent nymphae vermis lati. Accuratissimus in his, & dexterrimus, *Winslow* (s) talem vermem, qui teretem referebat, dissecuit, & invenit, sub hoc involucro contineri taeniam. In murium hepatibus inventi fuerunt vermes lati; sed cystidi inclusi (t). Icones tamen horum vermium videntur differre a vermibus latis.

Forte & aliae vermis lati species acutissimorum observatorum industria detegentur.

Interim mirum hoc animal multum exercuit Philosophorum ingenia: quidam voluerunt, vermem latum non esse unicum animal, sed congeriem animalium potius: cum enim, qui hoc verme laborant, saepe excernant ano vermes cucurbitinos dictos, quia figuram semini cucurbitae officinarum satis similem habent (u); qui in loco citato delineati habentur, & vivi adhuc, & mortui; cum manifestum motum habeant, & magna copia exernantur quandoque, ita ut pyxidem magnam, cucurbitinis his plenam, obtulerit *Celeberrimo Andry* (w) aeger, qui taeniam in intestinis gerebat; hinc habebantur, vel pro ovis, vel pro foetibus, vermis lati a quibusdam. Praeterea, cum vermis latus distrahitur ita, ut articuli separentur a se mutuo, tunc singuli articuli referunt vermem cucurbitinum (x); hinc non mirum est, alios in hanc sententiam venisse, vermem latum esse tantum catenam vermium cucur-

(p) De la générat. des Vers. Préface pag. 4. (q) Ibid. pag. 195. (r) Dissertat. sur le taenia pag. 21. (s) Ibidem. (t) Hist. Natur. &c. avec la descript. du Cabin. du Roy Tom. VII. pag. 315. (u) Andry générat. des vers pag. 224. (w) Ibid. pag. 218. (x) Ibid. pag. 219.

curbitinorum : favebat huic opinioni , quod frequenter plures ulnae vermibus lati per anum prodirent , licet nihil capiti , vel caudae , analogum in extremis partibus inveniretur ; imo quod saepius similia vermibus lati fragmenta prodirent , ex eodem corpore , diversis temporibus ; quod facile explicari poterat , si cucurbitini vermes sibi mutuo juncti taeniam constituerent . Alii voluerunt , non tantum cucurbitinos necesse sibi invicem ; sed post hunc nexum unitos non esse amplius numerosorum vermium congeriem , at unum tantum animal , ex pluribus unitis concretum : unde , dum novi cucurbitini secundum longitudinem necerentur vermi lato , poterat augeri ejus longitudo immaniter ; sicque perpetuo crescebat vermis latus ; & licet plures ulnae exirent de alvo , damnum illud brevi ac facile poterat restitui . Quamvis autem illa concretio plurium animalium in unum creditu difficilis videretur , reponi posset , quod hoc saeculo tot nova , tot mira , detecta fuerint , circa generationem insectorum , ut vix quis aliquid impossibile imposterum affirmare audeat . Si quis enim dicere ausus fuisset antea , dari animal , quod in sexaginta quatuor partes dissectum totidem nova , sibi omnino similia , reproduceret animalia , procul dubio ab omnibus risu exceptus fuisset : si addidisset , idem illud animal , inversum instar chirothecae digiti , praedam devorasse , & ingestam digessisse ut antea , increvisse , & sui simile produxisse , meras narrari fabulas credidissent omnes . Tamen haec omnia quam verissima esse , novimus hodie .

Interim negari nequit , si taenia componeretur ex vermibus cucurbitinis , five simplici nexu unitis , five in unum animal concretis , deberet taenia constare , in tota sua longitudine , partibus homogeneis . Si vero deprehendi possit taeniae pars reliquis dissimilis , & diversam habens fabricam , tunc haec opinio cadit ; quae tamen jam dudum apud Celebres Medicos invaluit (y) , & postea a *Valisnerio* , *Couleto* , aliisque , defensa fuit .

Vermis latus quandoque integer prodit , uti *Hippocrates* (vide locum ante citatum) notavit , sub forma glomeris ; qui , si evolvatur , quantumvis longior vel brevior fuerit , definit , sensim decrescentibus in longitudine & latitudine articulis , in extremum angustum valde , in ultimo apice globulo quasi munitum : illud vermibus lati extremum vocatur filum a quibusdam , & , nisi illud exiverit , periti metuunt , ne vermis latus recrescat postea , quantacumque etiam longitudo ejus per anum prodierit . Vidi saepius illud filum in vermibus latis integris , vel per morbos , vel per vim remediorum , expulsis .

Monet *Celeberrimus Tyson* (z) , plures angustiore hanc taeniae partem habuisse pro cauda vermibus lati ; inter quos numerat *Spigelium* , & *Amatum Lufitanum* . Ipse autem caput esse credit . Invenit enim in canis dissecti intestino Ileo vivum vermem latum (a) , qui non jacebat directus , sed in multis locis convolutus & duplicatus ; caute findens intestinum quaesivit extremum angustum vermibus lati , quod versus duodenum intestinum protende-

(y) Marcel. Donat. de Medic. Histor. mirab. cap. 26. pag. 255.
Transact. abridg'd. tom. 3. pag. 121.

(z) Philosoph.

(a) Ibid. pag. 124.

batur, dum extremum taeniae latius, liberum, nullique parti adhaerens, deorsum versus intestinum rectum tenderet. Angustius autem taeniae extremum infigebatur internae intestini tunicae, & adeo firmiter haerebat, ut non sine difficultate, leviter illud ungue elevans, ab intestino separare potuerit: dum hoc faciebat, contorquebat se vermis, & a digito decidebat, moxque se intestino infigebat ita, ut simili modo, aequali cum difficultate, inde separari debuerit. Microscopio examinavit illud extremum, & binis iconibus expressit illa, quae viderat: invenit enim, illud non esse planum, sed utcumque convexum, dense confitum hamatis quasi pilis, quos postea, attente dum conspiceret, etiam nudis oculis videre potuit. Eandem structuram observavit & in aliis duabus taeniis.

Vermes firmiter adhaerere intestinis, pariter observavit *Wepferus* (b): invenit enim mucum, cum aliquot lumbricis latis, cucurbitinis, & teretibus; quorum plures adhuc vivebant, Proboscides firmissime intestinorum tunicae infigentes, a qua etiam hirudinum instar pendeant, sublato intestino.

Credidit *Tyson* (c), illam partem modo descriptam, quam pro capite vermis lati habuit, praecipue servire, ut stabili in loco maneat vermis latus, neque facile integer per anum prodeat, sed saepe plures ulnae reliqui corporis separatim exeant. Dubitat tamen, an per illam partem adeo parvam, ac caput est, nutrimentum recipere possit taenia, quod tantae corporis longitudini alendae, & augendae, sufficeret: unde potius credit, papillas illas, quae in singulis taeniae articulis reperiuntur, uti ante dictum fuit, chylum sorbere, quo tota vermis lati longitudo repleta invenitur, & qui album illud sedimentum dat in fundo lagenae, dum vermis latus in spiritioso liquido servatur. Caeterum caput vermis lati vidit distinctius, & icone expressit *Celoberrimus Bonnet* (d); cui *Historia naturalis* tantum debet, tam in regno animali, quam in vegetabili. Eodem in loco omnia collecta habentur, quae hodie novimus de verme lato, simulque diversae clarorum virorum observationes accurate expenduntur, & exacto ratiocinio, certisque observatis, demonstratur, quid de singulis censendum sit. Pluribus enim de hac re agere, non videtur hujus loci esse.

Cum autem, de origine vermium humanorum ubi agitur, probabilis maxime opinio sit illa, quae statuit (vide §. 1360), aliunde hos in corpus humanum venire, non autem esse absolute inquilinos, aut congenitos; hinc merito inquisitum fuit, an vermis latus extra corpus humanum inveniatur. *Celoberrimus Linnaeus* (e), se in praesentia septem sociorum invenisse in ochra acicularum vermem latum, testatur. Egregius *Tiffot* (f) memoriae tradit, puerum, quatuor annos natum, cum levi ani pruritu dejecisse simul & teretem,

&

(b) *Cicut. aquat. histor. & noxae* Cap. XIII. pag. 206. (c) *Philosoph Transact. Abridg'd* tom. 3. pag. 126. 127. (d) *Mémoires de Mathém. & Physiq. présentés à l'acad. des scienc. &c.* Tom. I. pag. 478-530. & *Considérations sur les corps organisés* pag. 202. &c. (e) *In Syltemate Naturae: observat. in regn. animale.* (f) *De Morbo Nigro, scirris, &c.* pag. 31. *Van Loeveren* dissert. de vermib. intestin. pag. 33.

& nascentem taeniam; *Filum nimirum crassum, album, aequabile, viginti quinque circiter pollices longum, quatuor aut quinque circumvolutum gyris, iisque omnino similem, quas in fontibus Sueciae invenit Ill. Linnæus, & in fonte Helvetico amicus Medicus.* Ex agni nondum trimestris intestinis eductæ taeniæ frustrum, viginti sex pedes longum, vidit *Raulin* (g). In bobus taenia observatur saepe; in vitulis rarius; frequentissime in piscibus, & quidem varii generis (h). Cum autem hæc animalia cibum hominibus præsentent, suspicio nasci potest, hoc modo taeniam in corpus humanum venire posse.

Verum quidem est, coctione, assatione, aliisque artibus culinariis, cibos sic mutari, ut non facile manere possit ovorum insectorum integritas, si per hanc viam in corpus venirent. Quaedam tamen observata docere videntur, vermem latum ferre posse insignem caloris gradum, vita superstite. Propriis oculis vidit *Illustr. Archiater Roseen* (i), una cum aliis septem testibus, inter pisces coctos mensæ illatos fuisse unum, qui taeniam adhuc viventem, & se moventem, continebat. Taenias illas in piscibus vivis frequenter satis vidi; sed inveni illos extra intestina in abdominis cavo viventes, per viginti quatuor horas & ultra in aqua servavi, & motum manifestum toto hoc tempore observavi; de qua re & videri potest *Andry* (*); qui notat, multos habuisse hos vermes pro lactibus piscium, & manducasse. Observavit *Coulet* (k) *Ascarides*, quos non differre a cucurbitinis aliorum auctorum voluit, ilico frigescere, simulatque ex recto exiverunt, & molestissimum frigoris sensum excitare in cute externa, ubi haerent: simul vidit, in aëre frigido mori cito. Testatur, quod aquam fervidam ferant facile; imo *duos ascarides in brodium carnis vitulini fervidum immittebat, illudque in eodem caloris gradu, mediante igne mediocri, in balneo Mariae, per duodecim horas continebat, & tum illos aequè vividos, agiles, ac sanos, inveniebat, atque erant, dum primo ex intestinis deciderent.* Ex quibus concludi potest, vermes hos, absque destructione, intensum satis calorem ferre posse; & hinc nascitur major probabilitas, quod ipsi hi vermes, vel illorum ova, una cum cibus in corpus humanum venire possint.

Caeterum, antequam materiam hanc de verme lato dimittam, operae præctium duxi, recensere miram observationem, quæ *Couleti* opinioni multum favere videtur. *Celeberrimus Koenig* (l) vivum vermem cucurbitinum manus calidæ dorso imposuit, cui una vel altera guttula lactis inspersa erat, viditque vermem transversim prorepere; & tuberculum illud, sive papillula, quæ in latere corporis haeret; de qua ante dictum fuit in verme lato, & quæ vix amplitudinem habet puncti lacrymalis in homine, coepit intumescere, & extraverso rotundo labio, decuplo amplius fieri: armato autem lente convexa oculo vidit, ex hac dilatata bucca emergere proboscidem quasi, lineam cum quarta parte longam, in extremitate fuscam, & illam ver-

fus

(g) Sur les maladies par les variat. de l'air pag. 444. (h) Philosoph. Transact. Abridg'd tom. 3. pag. 123. (i) Des Schwedischen Akadem. abhandl. 22. fluck pag. 161. (*) De la générat. des vers pag. 53. & seq. (k) De Ascarid. & lumbrico lato pag. 30. 31. (l) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 28.

fus lactis guttulam dirigi. Dum autem altiori voce compellaret praesentem *Herrenschwandum* (aptissimum certe in similibus testem) monens, se rem nunquam visam observare, respondit ille, se simili spectaculo frui. Subito tamen vermis proboscidem illam retraxit, sive ob frigus aëris, sive a fortiore vocis emissionem, percussus fuerit. Haec observatio docet, stigmata illa, sive papillulas; oris officio fungi; cumque in vermis lati articulis singulis similia deprehendantur, iusta nascitur suspicio, quod & in illo idem praestent officium. Sed postea addit (m), quod Doctissimo & Expertissimo viro *Ernstio*, qui dissertationem de *Taenia secunda Plateri* scripserat, communicaverit quaedam experimenta, ex quibus constitit, quod hi vermes, cum se jungunt, ita connectantur, ut canales communes toti serici connexorum vermium, tunc disponantur eo modo, uti, si liquor aliquis coloratus, per osculum saepe dictum injiciatur, per siphonem ei osculo aptum, is per omnem ambitum vermis, paralelogrammum referentis, in determinato canale satis amplo decurrat, & eo loco utrimque, ubi isti vermes conjuncti sunt, in vicinum vermem, & simili ratione in propinquum transeat, ut taenia marginibus egregie a colorato liquore pictis exurgat, qui liquor aliquando ex ore, in illa serie decimi vermis, rursus efflueret. Sic certe hi vermes & soli vivere possent; & dum uniti sunt, non sibi solis, sed & aliis, dant alimentum, & vicissim ab iis accipiunt. Unde etiam mirum non est, ab eodem homine, & singulos, & concatenatos, jam in vermem latum mutatos, expelli.

Certe mirae observationes *Trembley* docent, quod Polypus, ex matre tanquam ramus ex trunco prodiens, non tantum a matre alatur, sed & matrem alat. Felicitas nostri saeculi est, quod multa jam cognoscamus vera, quae antea nequidem verosimilia credi potuissent. Plura adhuc a tot & tantorum Virorum industria sperare licet, qui difficultates, quae adhuc supersunt, elucidabunt.

Ascarides. Hos definivit *Galenus* (n), quod sint *tenues quidam lumbrici, in parte praecipue inferiori crassi intestini procreati*. Sunt autem teretis figurae, parvi admodum, utrimque mucronati; ingenti numero finem intestini recti obsident quandoque, & cum foecibus alvinis excernuntur. Admodum autem irrequieti sunt, & vivacissimi; unde nomen videntur adepti fuisse. *Ασκαρ ζειν* enim idem, quod *Σναγιζειν*, significat (vide *Foesii Oeconomiam*); nempe saltare, salire, palpitare, moveri; unde & irrequietus foetus maturi in utero motus eodem nomine vocatur (o). Omnes fere, qui *Ascaridum* mentionem fecerunt, tenues & exiguos illos esse notant. Quoad figuram, colorem, magnitudinem, habent maximam convenientiam cum illis vermibus, quos in caseo videmus admodum frequenter. Unde multi crediderunt, inde ortum ducere (p). Antea ad §. 1359. dictum fuit, hominem quemdam ascaridum molestias ilico sensisse, postquam caseum album comederat. Toto tamen coelo differre cre-

(m) Act. Helvetic. Volum. I. pag. 30. 31. (n) Comment. in Aphor. 26. sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 122. (o) Galen. Comment. in Aphorism. 37. sect. 5. Ibidem pag. 217. (p) Van Doeveren de verm. intestin. pag. 10.

creduntur ab ascaridibus vermiculi in caseo reperti; quia nempe hi metamorphosin subeunt; non tamen videtur repugnare, casei vermiculos pariter admodum vivaces, dum vivi deglutiuntur, ad anum delatos, molestem pruritus excitare posse, aequae ac Ascarides; qui cum teretium vermium, de quibus ante dictum fuit, figuram referant; sed mole longe minores sint; hinc suspicio nata fuit, an forte essent teretium vermium foetus. De hac re tamen, quantum novi, nil adhuc certi constat. Vermes teretes dicti, uti antea monitum fuit, calami scriptorii crassitiem habent plerumque; quandoque & superant; sed inventi fuerunt in hominum, & animalium, corpore vermes similis figurae, tenues admodum. In tribus equis dissectis plus quam sexaginta vermiculos albos, subtilissimos, & teretes, invenit *Vandelius* celebris Medicus (q). Libere perreptabant totam abdominis cavitatem, & maxime prope hepar inveniebantur. Horum vermiculorum longitudo tres vel quatuor pollices, crassities mediam lineam Parisiensem, aequabat. Reliqua descriptio satis videtur respondere teretibus vermibus. Postea ab equorum lationibus intellexit, in omnibus equis hujusmodi vermiculos minori aut majori quantitate extra intestina morari.

Si ascarides teretium vermium foetus fuerint, anne potuerint se aliquando insinuare inter tunicas ventriculi ac intestinorum, & ibi crescere in majorem molem? Tanquam dubium propono, quia quaedam observata tale quid utcumque suadere videntur. *Damianus Sinopeus* (r) in cadavere invenit ventriculum flaccidum, tumidulum, fideratum, duobus lumbricis vivis inter tunicas ejus haerentibus, altero circa fundum, altero in parte superiori: quisque spithamam erat longus, ac uterque recta extensus juxta longitudinem ventriculi, nisi quod in medio parum deorsum flexus, ac rursus elevatus. Neuter autem, vel forinsecus, vel intrinsecus, apparebat, neque loculo suo moveri poterat, absque incisione parietum; quamvis superiorem, priusquam parietes incidi, leviter palpando susque deque adegerim, quo forte, illo moto, observare possem foramen, per quod eo penetrasse credebam, ingruente morte; sed nec ita, nec aliter, lustrando superficiem, cum exteriorem, tum maxime interiorem, ullum foramen animadverti. Intervallum tunicarum, in quo quisque lumbricorum haerebat, seu loculus cujusque, pure semiplenus, laxe respondebat figurae & magnitudini hospitis sui, nullo cuniculo ultra porrecto.

Ex quibus conclusit egregius ille Medicus, lumbricos illos diutius inter ventriculi tunicas latuisse.

Inter tunicas intestinorum latentes vermes teretes vidit *Störck* (s) in foemina viginti & quinque annorum, quae post usum remedii anthelmintici sursum & deorsum innumeros lumbricos excrevit, nec tamen signa vermium in intestinis latitantium evanuerunt, & tabe periit. In cadavere intestina, variis in partibus penitus arrosa, inflammata, corrupta, & microscopio infinita oblonga injecta, visa sunt. Intra ipsam substantiam intestini jejuni (intra membranas

(q) *Domin. Vandellii* Dissertat. tres pag. 21.

(s) *Ann. Medic. secund.* pag. 228.

(r) *Parerg. Medic.* pag. 62.

nas nimirum,) latuerunt tres lumbrici, quorum quilibet longitudine quatuor pollices superavit.

Videtur Coulet, manifeste voluisse, illos vermes, quos alii auctores cucurbitinos dixerunt, vocandos esse Ascarides. Patebit hoc evidenter, si Couleti (t) figurae conferantur cum figuris, quae apud Andry (u) habentur. Ascarides vero Graecorum, qui breves & rotundi dicuntur, noluit esse aliud vermium genus; dicit enim: *Eos nonnisi Ascaridum nostrorum partum juniorem pronunciare, minime dubito* (w). Videtur autem hoc assertum nullibi probari; quod nempe minores & rotundi illi vermiculi mutarentur, dum adolerescerent, in cucurbitinos vocatos aliis auctoribus.

Caeterum illa, quae Veteres de Ascaridibus dixerunt, hodie etiam observantur. Hippocrates (x) notat, Ascarides vesperi imprimis molestos esse: idem saepius observavi. Celeberrimus Bianchi (y) narrat de amico suo, quod quotidie ab hora nona vespertina ad decimam per plures annos molestam adeo titillationem sentiret ab Ascaridibus, ut nullis negotiis vacare posset illo tempore. Reliquo tempore ab his molestiis omnino liber erat. Contingebat autem *id constanter per omnes tempestates anni, omnesque status affecti*. Monuit Galenus (z), Ascarides vehementiora remedia poscere, ut expellantur: Bianchi (a) fatetur, *verminosam hanc familiam a quocumque remedio indomabilem* fuisse. Scripserat Hippocrates, quarto de morbis libro, in muliebri sinu pudendoque gigni Ascarides; ut Hollerius (b) monet; dein addit; *Et nos scimus, e meatibus urinariis cum urina exclusos*.

Postquam sic recensita fuerunt praecipua, quae de triplici hac vermium humanorum specie habentur cognita, sequitur, ut agatur de variis noxis, quae ab iisdem in corpore humano producuntur; ex quibus cognitis simul eruuntur signa Diagnostica, quae vermium in corpore praesentiam docent.

§. 1364. **E**fficiunt irritatione nauseas, vomitus, alvi fluores, animi deliquia, pulsus exiles, deficientes, intermittentes, pruritus narium, insultus epilepticos.

Quaenam mala metuenda sint a vermibus diversa corporis loca occupantibus, antea dictum fuit: possunt enim turbare omnes functiones partium, in quibus nidulantur. Verum hoc loco agitur praecipue de illis, quae vermes, in ventriculo & intestinis dum haerent, producere solent.

Nauseas, vomitus. Ubi §. 652. de nausea & vomitu agebatur, probatum fuit, causam proximam nauseae & vomitus esse convulsionem fibrarum

(t) De Ascarid. & Lumbrico lato. post Praefationem.

vers pag. 224.

(w) Coulet Ibid. pag. 5.

text. 3. Charter. Tom. IX. pag. 113.

2. cap. 7. pag. 166.

Tom. X. pag. 343.

comment. pag. 262.

(x) De la générat. des

(x) Epidem. Lib. 2. sect. 1.

(y) Histor. Hepat. Tom. I. part.

(z) Method. Medend. Lib. XIV. in fine. Charter.

(a) In loco modo citato.

(b) In coac. Hippoc.

rum muscularium faucium, oesophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, muscutorum abdominalium: pro remota autem causa statuebatur omne illud, quod irritando fibras descriptas, vel facile convellenda viscera, stimulat. Si plumula in faucibus mota, si iners gluten in ventriculo partim fluctuans, partim ejus lateribus haerens, nauseam & vomitum facere possint (vide §. 71.), multo magis hoc fiet, dum vermes per ventriculum & intestina repunt, vel haec vellicant. Unde Hippocrates (c) dixit: *Quaecumque autem, dum jejunae sunt, subbiliosa vomunt per multos dies, quum neque uterum gestent, neque febricitent, eas interrogare oportet, an lumbricos rotundos simul vomant; si enim hoc non confitentur, praedicendum est, ipsis futurum esse. Fit autem hic morbus maxime quidem mulieribus; deinde vero etiam virginibus; aliis autem hominibus minus.* Vermes enim teretes mobiles sunt satis, & quaquaversum repunt, versus loca, ubi alimentum invenire solebant: vermibus latus minus mobilis est; & hinc saepe per plures annos in corpore hospitatur absque multa molestia.

Ob eandem rationem haud difficulter intelligitur, cur vermibus laborantes ilico tumeant post pastum; dum nempe agmen vermium versus superiora repit. Ubi enim §. 646. & sequentibus de *Ructibus* & *Flatibus* agebatur, constitit, illos nasci ab elastica materia, quae nunc coërcetur, contractis ventriculo & intestinis, nunc vero, laxato claustro coërcente, exploditur cum sono & impetu.

Verum, ab aëre deglutito cum cibus & potibus, praesto est elastica talis materies, cujus copia augetur, dum per ciborum digestionem magis extricatur & separatur aër ab ingestis: causam irritantem in contractiones intestina praebet vermium motus, & vellicatio. Unde subitus abdominis tumor post pastum inter signa vermium in intestinis latentium numerari solet.

Alvi fluores. Antea ad §. 719. & sequentes, dum de *Diarrhoea Febrili* agebatur, dictum fuit, praeter stimulum irritantem, pro causa haberi vires in intestina expellentes validas, dum simul in ipsis intestinis contrahentes vires debiles, vel in vasis absorbentibus intestinorum impedimenta sunt, ne admittant.

Sed vermes, rependo, & vellicando, agunt instar stimuli, & videmus, nauseantibus os liquidis impleri: simul vermes turbant naturalem motum peristalticum, qui resorptionem liquidi in cavo intestinorum contenti adeo promovet. Insuper pituita, vermium nidus, de quo §. 1369. dicetur, impedire potest facilem humorum resorptionem, obstruendo venarum in intestina hiantium oscula. Accedit, quod, si numerosa vermium cohors adfit, plures ex illis moriantur, mortui putrescant in intestinis, sicque nova fluoris alvi causa nascatur.

Animi deliquia. Dum vermibus, in cavo pericardii haerens, cor irritabat, mirum non erat, frequentia adfuisse animi deliquia; sed, ventriculo turbato, cordis motum turbari, antea pluribus demonstratum fuit; imprimis §. 700.

&

(c) Praediction. lib. 2. cap. 14. Charter. Tom. VIII. pag. 824.

& sequentibus, ubi de *Delirio Febrili* agebatur. Ob hanc causam ventriculi superius orificium *ναγδία* vocarunt veteres Medici, quia tantum in cordis actionem habet imperium. Multis agit Galenus (*d*) de ventriculo & cardia; concluditque: *Nec mirandum, si ejus dolores, tum animi deliquia, tum virium lapsus, comitentur. Quum enim digiti offensione videantur aliqui animi deliquio laborare, mirum profecto non est, affecto stomacho id accidere; quum & ob eximum sensum, & ob situs vicinitatem, duo principia promptius in consensum adsciscere possit.* Alio in loco (*e*), de eadem re agens, plurima recenset symptomata, quae cardiam male affectam sequuntur; dein addit: *Atqui horum symptomatum vix ullum crederes a ventriculi ore procedere, quemadmodum nec syncopas quoque, nisi crebro ita evenire videretur.* Si jam cogitemus, ventriculum & intestina non tantum irritari ac vellicari a vermibus, sed quandoque perterebri, syncope etiam lethalis sequi poterit. *Sed & doloris vehementia vires prostermit; nimirum si repente, vel morsus incidat, vel tormina, vel colicus affectus, vel ileos (f).*

Pulsus exiles, deficientes, intermittentes. Tales pulsus enim solent praecedere animi deliquia, & designant, vires vitales labascere: ratio modo dicta fuit.

Pruritus narium. Membrana, quae nares internas investit, pituitaria dicta, videtur continuari per pharyngem, oesophagum, & forte ulterius: omnia enim haec loca madent mucositate ab arteriis secreto, similisque ventriculi & intestinorum superficiem inungit ac lubricat. Vasorum artificiosa repletio per materiam ceraceam abunde docet, diversum apparatus esse in naribus, oesophago, ventriculo, & intestinis; nec mirum, cum adeo diversae sint functiones harum partium. Verum videtur esse membranae continuatio in his partibus, ex qua, praeter alios usus, mollis mucus fecernitur. Dum ergo vermes in intestinis vel ventriculo repunt, non adeo mirum est, si & nares leviter irritentur, per quas nervi distribuuntur numerosi, & adeo sensibiles, ut afficiantur a minimis rerum odoratarum effluviis, quae nullis aliis sensibus percipi possunt. Certum est, constanti observatione, etiam vulgo notissima, verminosos infantes nasum perpetuo fricare.

Insultus Epilepticos. Hoc jam notatum fuit ad §. 1075. n°. 4.; & numerosae observationes confirmant, vermes satis frequenter dedisse *Epilepsiae* dirisque convulsionibus causam. Verum & *Catalepsis*, in quo mirabili morbo, uno quasi momento, totum sensorium commune immobile fit, omne mentis imperium in corpus cessat, omnia manent in eodem statu, in quo erant illo temporis momento, dum morbus invadit; ille, inquam, morbus a vermibus productus fuit. Videatur mirabilis ille casus, cujus oculatus testis fui; qui ad §. 1040. descriptus habetur. Vidi molestissimam vertiginem illico

(*d*) De symptom. caus. Lib. I. cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 60.

(*e*) De

locis affect. Lib. V. Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 492.

(*f*) Galen.

Method. Medend. ad Glauc. Lib. I. cap. 15. Charter. Tom. X. pag. 360.

co fanatam, per vomitum excuffis vermibus: mane jejunum hominem praecipue infestabat vertigo; minuebatur post sumtum jentaculum. Vermis latus teretibus vermibus minus mobilis est; & tamen de illo *Hippocrates* (g) monuit sequentia: *Ubi homo jejunus fuerit, alias atque alias ad hepar fertur impetu, & dolorem excitat. Interdum autem, ubi ad hepar irrumpit, sputa ad os affluunt; interdum vero minime. Nonnullis quoque, ubi ad hepar vehementer proruperit, vocis defectionem inducit, & ex ore sputa admodum multa fluunt, quae paulo post sistuntur, subindeque tormina multa in ventre excitantur. Quandoque etiam ad dorsum dolor incidit; illuc enim etiam decumbit.* Vermes, teretes imprimis, dum deficit in intestinis pabulum, versus duodenum prorepunt, quod sub hepate ponitur; & ideo videtur *Hippocrates* dixisse, quod in jejunis vermes ad hepar ferantur. Vidi in tyrone artis chirurgicae, miti febre continua decumbente, quae jam statum praetergressa manifeste declinabat, subito accessisse aphoniam cum involuntaria foecum alvinarum excretionem. Mirabar hoc imprimis, cum in toto morbi decursu nullum signum affecti cerebri adfuisset, nec ullam rationem invenirem cogitandi de metastasi materiae morbosae in caput. Paulo post evomuit vermem teretem vivum, & ilico omnia haec mala evanuerunt, morbusque reliquum decursum absolvit feliciter & brevi.

Ancilla, triginta trium annorum, subitis & validissimis abdominis doloribus, praecipue circa ventriculum, obnoxia, convellebatur fortiter, nec ullum verbum proferre poterat, licet mente & sensibus valeret: sequebatur tetanus universalis, cum palpitatione cordis; mens constabat; dolores ventriculi horrendi manebant; & tertia die periit. Cum pessima & anomala symptomata veneni dati suspicionem facerent, apertum fuit cadaver; & in intestino duodeno, atque in cardia, sive sinistro ventriculi orificio, inventi fuerunt numerosi vermes teretes, magni, quorum quidam quindecim & sedecim pollices longi erant. Cardia autem sanguinolenta & erosa inveniebatur (b).

Sed & molesta tussis aliquando a vermibus excitatur. Docet *Diemerbroeck* (i), quandoque vermes in pulmonibus repertos fuisse; & testatur, se vidisse vivum vermem, magnitudine & forma bombycem majusculum referentem, sed subrubrum, cum valida tussi, a muliere quadam excussum. In aspera arteria ciconiae *Wepferus* (k) invenit plurimos vermes, ascaridibus similes; sed crassiores & longiores circa asperae arteriae primam divaricationem; & in bronchiis vicinis in glomerem coacti erant. Mirum minime est, tussim fieri a vermibus in pulmone nidulantibus; sed videtur etiam tussis excitari posse a vermibus, qui in ventriculo & intestinis haerent.

Antea ad §. 1345. notatum fuit, tussim natam fuisse ab attactu intestini coli, cujus abscissi extremum in abdomine vulnerati olim militis prominebat.

Cer-

(g) De Morbis Lib. IV. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 614. (b) Heisters Wahrnehmungen n°. 372. pag. 614. 615. (i) Anatom. lib. 2. cap. 13. pag. 306. (k) Cicut. aquat. histor. & noxae cap. 19. pag. 236.

Certe *Aëtius* (1) inter signa vermium in intestinis latentium numerat *tussiculas tenuissimas, ac frequenter irritantes, quum tamen nihil rejiciatur*. Eruditissimus *Freind* (m), licet crederet, tussim inter vermium symptomata non numerari ab antiquis Medicis, tamen testatur, recentiorum numerosa observata, & propriam experientiam, evincere, in pueris praecipue, qui vermibus laborant, tussim esse symptoma frequentissimum.

Facile patet, ingentem Symptomatum varietatem obtinere posse, prout vermes has illasve partes irritant, aut rodunt; neque tantum ex ipsa laesione partium sola, verum etiam quatenus inde aliae partes dislitae in suis functionibus turbari possunt; uti ex dictis patet.

In *Coacis Praenotionibus* (n) leguntur sequentia; *In Lientericis cum animalculis* (μετὰ θηζῶν), *dolores tormine soluti partes circa articulos tumefaciunt: ex talibus squamulae rubicundae, pustulosae: exsudantes hi velut flagris caesi rube fiunt*. Verum quidem est, τα θήζια pro feris & malignis ulceribus haberi apud *Hippocratem*, & lienteriam saepe sequi post longas dysenterias, in quibus intestina ulcerata sunt; sed & plurimis in locis τα θήζια intestinorum vermes significant; quod credo in hoc textu obtinere; quia in oenopola quodam, vermibus laborante, totam horum symptomatum seriem, eodem ordine, ut hic recensentur, vidi: quam maxime mirabar in hoc homine, postquam sudaverat, totum corpus vibicibus rubris obsideri, ac si virgis caesus fuisset. Caeterum bidui spatio hi vibices disparuerunt; & a morbo suo post aliquod tempus integre curatus fuit.

§. 1365. **E**fficiunt consumptione chyli esuriem, pallorem, debilitatem, alvum adstrictam, inde tumorem abdominis, ructus, borborygmos.

Vermes, uti ex ante dictis constat, quandoque ingenti numero adsunt in intestinis & ventriculo: taenia immanem quandoque longitudinem habuisse observata fuit. Nutrimento hi indigent, ut sustineantur & crescant; quod videntur invenire in locis corporis, ubi habitant. In renibus inventi fuerunt vermes, qui totam illorum substantiam consumserant; in hepate nidulabatur vermis, qui illud viscus eroserat (o), viginti pollices longus, & diametro pollicem aequans, ruber, sanguine plenus, saturae hirudinis instar. Senserat misera aegra vivi animalis motum; summos dolores cum manifesto rosionis sensu querebatur; praedixerat Medicis & adstantibus saepius, vivum animal viscera discerpere. Tales vermes chylo non nutriri, certum est.

Sed vermes intestinorum undique chylo alluuntur; albi coloris sunt; si aquae vel & spirituso liquido immittantur, illud lacteo colore turbidum reddunt; non semper vellicant intestina; ita ut saepe per plures annos haereant in corpore.

(1) Sermon. 9. Cap. 39. pag. 171. (m) Histor. of Phys. tom. 2. pag. 100. (n) N°. 467. Charter. Tom. VIII. pag. 879. (o) Medic. Observat. and Inquir. vol. I. n°. IX. pag. 67. & seq.

pore, imprimis vermibus, absque magna molestia. Unde patet, quod non ex substantia ipsa ventriculi & intestinorum hauriant nutrimentum; sed ex illis, quae horum viscerum cavo continentur; inter quae certe chylus blandus nutriendis his animalibus aptissimus videtur. Dubitavit de hac re *van Doeveren* (p), an non, praeter chylum, etiam sanguinem haurirent vermes. Meminit taeniae, quam amicus expelli vidit, *cujus osculis singulis guttula sanguinis effluebat*. Confirmari hoc credit observatione vermibus excreti (q), qui totus sanguine plenus erat; quem vermem latum credidit. Verum si examine- tur figura hujus vermibus, Icone expressa, omnino differt a verme lato; sed potius videtur similis illi, qui hepar erodit, cujus statim mentionem feci.

Omnia haec modo dicta si considerentur, videtur admodum verosimile, quod vermes intestinorum chylo nutriantur: neque videntur argumenta clarorum virorum (r), qui contrariam opinionem tuerentur, omni exceptione majora esse.

Opponi forte posset *Couleti* (s) observatio. Vidit enim, *Ascarides* ipsi vocatos vermes, simul ac ano exiverunt, emittere substantiam quandam albissimam sub forma liquoris; quod optime apparet, si *Ascaris* in aquam, aliumve liquorem, demittatur; *tunc enim visibiliter exit a partis anterioris extremitate media, eodem fere modo ac fumus e camino, vel vapor tenuis ex angustiore parte Infundibuli inversi, prodire consuevit &c.* Post aliquod temporis spatium, illud album petit fundum, sub specie pulveris tenuissimi, atque albissimi.

Albus ille liquor, qui instar guttae lactis conspicitur, brevissimo tempore totus exsiccatur, & refert cretam, aqua gummata solutam, ac ficcitam, simulque tenaciter haeret obviis corporibus: sed liquor ille, sive fluidus adhuc, sive exsiccatus, fuerit, intensissimae falsedinis saporem linguae imprimit. Unde sequi videtur, quod ille liquor a blando chylo diversus omnino sit.

Verum considerari debet, chylum intestinorum, si vermibus alimentum det, ulterius adhuc elaborandum esse in vermium corpore, antequam illum nutrire possit; & tunc longe alias dotes acquirit, ac prius habebat: hinc falsus ille, albus, cito exsiccandus, humor, quem eructat *Ascaris*, non est chylus, sed ex chylo in vermibus corpore elaboratus liquor.

Si ergo, uti admodum credibile videtur, vermes chylo alantur, defraudatur nutrimenti parte corpus, dum vermes illud consumunt; hinc perpetua alimenti necessitas adest, & vermibus laborantes magis esuriunt. Infatiabilem sic famem observavit, quam *Bulimum* vocant Medici, *Alexander Tralianus* (t) in homine, cui vermis in stomacho haerebat. Quandoque famem acerrimam ilico nausea sequitur, motis nempe vermibus post cibum ingestum, uti aliquoties in verminosis observavi.

Pal-

(p) Dissertat. de verm. intestin. pag. 48. (q) Medic. Essays and observat. vol. 2. n°. 26. pag. 333. & seq. (r) Essais sur l'educat. medic. des Enfants tom. 2. pag. 37 &c.

(s) De Ascarid. & Lumbr. lato Cap. 8. pag. 19. & seq.

(t) Lib. VII. cap. 4. pag. 324.

- Pallorem, debilitatem. Cum ex bono chylo per actionem vasorum & viscerum sanguis confici debeat, a quo reliqui humores subtiliores debent secerni, patet sponte, ob solam copiam chyli minutam, minui debere & sanguinem rubrum; unde pallor, quem, a tali causa natum, semper debilitas comitatur.

Alvum adstrictam &c. Praecedenti paragrapho dictum fuit, vermes irritando alvi fluores quandoque producere. Verum ubi morbus adultior est, & vermium copia aucta, tunc omne fluidius ex contentis intestinorum vermes consumunt, crassum manet, &, ob turbatum motum peristalticum, non propellitur expedite anum versus; hinc intestina impleta dilatantur; vis contractilis illorum minuitur; & ideo magis magisque abdomen turget, ut in verminosis pueris quotidiana observatio docet.

Ructus & borborygmi. Videantur illa, quae ad §. 648. de his dicta fuerunt: causa enim spasmos intestinorum producens adest; irritatio nempe a vermibus facta, & major acrimonia materiae retentae; sed & simul a putredine retentorum producitur copia elasticae materiae, adeoque ructuum, flatuum, borborygmorem, causa completa adest in verminosis.

§. 1366. **E**fficiunt saepe perforationem ipsorum intestinorum.

Fuerunt clari in arte Viri, qui dubitaverunt, an unquam vermes intestina perforare possent. Nondum enim a naturalis historiae auctoribus descripta fuerunt talia in vermibus humanis organa, quibus possent perforare & erodere intestina. Negari non potest, inventos fuisse in cavo abdomine vermes, & adfuisse simul intestinorum perforationem. Malebant tamen credere, solutionem illam continui, in tubo intestinali post mortem deprehensam, esse effectum gangraenae, quae dum in tabum putridum diffluit, vel separatur per suppurationem natam a vivis partibus vicinis, necessario viam facit, per quam vermes in cavum abdominis venire possunt (u). Vix dubium est, quin hoc quandoque contingat. Sed numerosa & fidelia observata docuerunt, vermes sibi ipsis viam parasse, perforando intestina.

Acerbissimus ille casus, cujus §. 1364. memini, de adulta virgine, quae post enormes dolores tetano correpta periit, hoc docet evidenter. In ventriculo enim numerosi vermes teretes inventi fuerunt, & cardia erat sanguinolenta ac erosa.

Dolores molestissimi, qui toties in verminosis observantur, idem suadent; & ideo ab *Hippocrate* inter signa Diagnostica numerantur, quae vermium praesentiam in corpore humano docent: *Oris ventriculi dolores cum tormine, ventris animalcula* (*Singia*) *erumpere faciunt*. Aperuit *Heisterus* cadaver pueri septennis, qui ab aliquo tempore molestos dolores abdominis passus fuerat, &, li-
cet

(u) Brouzet sur l'educ. medic. des Enfans tom. 2. pag. 38.

cet optimo gauderet appetitu, tamen sensim torofitate corporis imminuta periit. In abdomine aliquot uncias aquae flavae invenit, quibus spongia absorptis in conspectum veniebant plures vermes teretes; &, licet cadaver sequente post mortem die apertum fuerit, unicum inter illos invenit vivum. Intestina tenuia foraminulenta erant, & plures adhuc continebant vermes, sed omnes mortuos. Nullam gangraenae mentionem fecit; sed invenit in quodam loco intestinorum tenuium tumorem rubrum, durum, qui patula aliquot foramina habebat; per quae vermes intestinorum in cavum abdominis prorepfisse credebat (w). Eadem haec observatio, latina lingua scripta, a libi legitur (x).

Foeminae, torminibus, vomitu, & stricta alvo, laboranti per quinque dies, varia adhibebantur, absque multo fructu: frequenti usu clysmatum emollientium alvus evacuabatur, cum aliquo levamine torminum ventris; sed manebat vomitus. Octavo die evomuit vermem teretem, qui pollicem longitudine aequabat. Inde levamen circa ventriculum sensit; sed manebant tormina, licet leniora.

Monebat, tumorem aesse in inguine dextro jam per octodecim menses, instar ovi gallinacei minoris, qui tumor nunquam haftenus doluerat, sed cedebat pressioni manus. Herniosum tumorem suspicabatur peritus chirurgus *Douglas* (y), illumque ex arte tractabat per triduum, cum aliquo aegrae levamine. Quarto die dolor multum augebatur in tumore, cum sensu pulsationis; tunc primo permisit Chirurgus, ut oculis lustraret malum, quod haftenus sollicitate texerat. Invenit tumorem inflammatorium largum, in suppurationem tendentem, absque ulla intumescencia glandularum inguinalium: applicato cataplasmate suppuratorio per biduum, ruptorio communi decima quarta morbi die apertus fuit tumor; exiverunt quatuor circiter unciae puris ferofi, quod successively in melius mutabatur: sed vigesimo tertio die ex ulcere prodiit vermis teres, simulque recordabatur, biduo post aperturam ulceris similem vermem exivisse; postea adhuc alter prodiit: circa quadragesimum diem ulcus consolidatum fuit: post mensem tamen parva apertura de novo in cicatrice apparuit, per quam tenuior pars excrementorum prodiit. Sed leve hoc incommodum postea facile toleravit.

Satis similem praecedenti affectum tractavit (z) *Celeberrimus Benevoli*; qui omnibus consideratis credit, intestinum a vermibus perforatum esse; *uti cadaverum incisio docuerat, saepius contigisse* (a). Ex urethra pueri septennis prodierunt vermes intestinorum saepius, quos pater, dum circa glandem haerebant, solebat extrahere. Semel dum hoc tentaret, ruptus fuit vermis, & residuum, in urethra haerens, impedivit urinae excretionem; tabescente tamen brevi verme, ut praedixerat celeberrimus ille Vir, urina libere prodiit. Mortuo puero, in vesica inventi fuerunt duo calculi. Sed collum vesicae obli-

(w) Heisters Wahrnehm. n°. 515. pag. 869.

(x) Aët. Phys. Med. Volum. I.

observ. 172. pag. 391.

(y) Med. Essays and observat. Tom. I. n°. XIX.

pag. 223.

(z) Dissertat. e Osservazion. n°. XVII. pag. 145. & seq.

(a) Ibid.

pag. 149.

oblique perforatum erat; quae perforatio respondebat simili foramini in intestino recto: patebat ergo sic via, per quam vermes ex intestino in urethram venire poterant. Dubium tamen manet (ut nil dissimulem), an erodendo vermes viam sibi paraverint. *Alghisi* enim, inter lithotomos fui temporis adeo celebris, credebat, forte post toleratas variolas, abscessu hic nato, erodi potuisse intestinum rectum, & collum vesicae; tamen in historia morbi non memoratur, quod constet, talem abscessum in his locis adfuisse (b).

Tulpius (c) observavit, ex ulcere inguinali mulieris erupisse lumbricum vivum; & licet Chirurgus inde metueret immedicabile intestinorum ulcus, tamen brevi curata fuit.

Egregius vir *Jacquin*, dum in America degebat, ut colligeret specimina rerum naturalium, quae ingentem thesaurum *Augustissimi Imperatoris* augment, & ornant, scripsit mihi, incolas, vermibus frequentissime laborantes, saepius perire, eroso a vermibus ventriculo. Fidem & diligentiam hujus viri nemo facile in dubium vocabit: luculentum enim testimonium dat splendidum opus Botanicum, quod hoc anno in lucem prodiit.

Credo haec sufficere, ut probetur, perforationem intestinorum a vermibus metuendam esse.

§. 1367. **U**nde & toties lethales reperti sunt.

Verum quidem est, quod *Hippocrates* (d), de verme lato agens, dixerit sequentia: *Qui hunc vermem habet, ei toto quidem tempore nihil valde metuendum accidit; quum vero debilis extiterit, aegre reficitur. Vermis enim eorum, quae ventriculum ingrediuntur, partem aliquam assumit. Si igitur, ut convenit, curatus fuerit, convalescit; si vero non curetur, sua sponte non exit; mortem tamen non infert; sed una consenescit.* Negari nequit, vermem latum per multos annos quandoque hospitari in corpore, absque periculosis malis; sed non absque molestia semper. Verum illa, quae haecenus dicta fuerunt de vermibus, fatis probant, saepius mortem his imputandam esse; sive lentam, dum miseri infantes ob nutrimenti defectum, tumente abdomine, vero marasmo pereunt; sive subitam, dum diris convulsionibus necantur. Plures observationes enarratae fuerunt, quae hanc veritatem docent.

§. 1368. **C**ognoscuntur ab aetate, victu, temperie, effectibus, (1364. 1365. 1366.).

Antequam de curatione vermium dicatur, operae pretium est, considerare illa signa, quae docent, vermes adeste in corpore, ne anthelmintica remedia adhibeantur, dum ab aliis causis symptomata observata ortum ducunt. Si ver-

(b) Dissertat. e osservazion. VIII. pag. 109. & seq.
pag. 199.

(c) Lib. 3. observat. 12.

(d) De Morb. Lib. IV. cap. 15. Charter. Tom. VII. pag. 614.

vermes sursum vel deorsum prodierint, credere possumus, plures adhuc latere in corpore, si eadem symptomata maneant, vel augeantur; & tunc facilis est Diagnofis. Verum ubi nulli unquam vermes excreti fuerunt, & tamen vermium suspicio adest, tunc ad omnia follicite attendendum, ut bona Diagnofis haberi possit.

Aetate. Juniores magis infestantur vermibus; & ideo inter morbos infantum vermes recensentur: tamen ex antedictis patuit, reliquas vitae periodos a vermibus non semper immunes esse. Voraces, & in junioribus, & in adultis, saepius inveniuntur verminosi.

Victu. Observavit modo laudatus *Jacquin*, plurimos laborare vermibus, qui fructibus horaeis nondum bene maturis, piscibus & carnibus salitis, copiose vescabantur; dum reliqui, meliori diaeta utentes, magis immunes forent. Narravit mihi probus ex Franciscanorum familia religiosus, qui per aliquot annos in aula Regis Marocco vixerat, plurimos delectari crudae carnis esu, & vermibus pessime laborare, non sine periculo, nisi singulis mensibus, valido purgante remedio sumto, verminosa haec faburra de corpore expellatur. Pauperum infantes, qui meliori victu carent, & obvia quaeque comedere solent, longe frequentius aliis, vermibus cum tumido abdomine laborant; uti quotidianis observatis constat.

Temperie. Si nempe laxi, pituitosi, fuerint; in quibus omnes corporis functiones languidius exercentur. Videantur illa, quae §. 1360, 1361, circa hanc rem dicta sunt.

Effectibus. Qui paragraphis hic citatis enumerati fuerunt.

Sed & vermium copia quandoque una cum morbis Epidemicis observatur. Sic in Budensi obsidione prima morbus Epidemicus verminosus grassabatur (*e*). Saepius in morbis castrensibus hoc observatum fuit; uti etiam post largas inundationes. Plurimae observationes, quae hoc confirmant, collectae habentur (*f*). Verno tempore 1763, ruri degens, longe plures rusticorum pueros curandos habui, qui vermibus laborabant, quam aliis annis. Praecesserat tamen hyems acerrima & longa. Autumnali tempore solent ut plurimum vermes magis molesti esse. *Hippocrates* (*g*) dixit, *Autumno maxime lumbrici, & cardialgia*. Idem confirmat *Raulin* (*h*); qui observavit hominem, taenia laborantem, qui per viginti quinque annos singulis autumtis colicis doloribus vexabatur, reliquo autem anni tempore solitis exercitiis vacabat, & appetitu gaudebat integerrimo. Praeter hos dolores colicos autumnales nullum aliud symptoma aderat per quatuordecim annos, nisi quod subinde, circa finem hujus periodi, vermes cucurbitini per anum exirent; qui, non sine ratione, pro signo latentis taeniae haberi solent.

Quaedam adhuc alia signa latentium in corpore vermium apud auctores habentur.

(*e*) Marsigl. Histor. Danub. Tom. VI. pag. 114. (*f*) Van Doeveren dissert. de verm. intestin. pag. 27. (*g*) Epidem. lib. 2. text. 3 Charter. Tom. IX. pag. 119. & lib. 6. Epidem. text. 14. Ibid. pag. 376. (*h*) Des malad. occas. par les variat. de l'air pag. 424 & c.

bentur. Sic *Jacotius* (i) monet sequentia: *In pueris autem, cum ex aliis signis, tum familiari illo, deprehenduntur, quod, per somnum concipientes lumbricorum in ventre morsum, mastitent musculis masticatoriis imaginata, ut volunt, exprimuntibus.*

Alii addiderunt, praeter signa memorata, odorem quemdam peculiarem, qui describi verbis non potest, singultum, terrores in somnis, nasum album cerae instar (h), subitas mutationes coloris in facie. *Celeberrimus Alexander Monro* (l) addidit adhuc aliud signum: *Diu observavi, inquit, in illis hominibus pupillam esse dilatatam, qui vermibus in ventriculo vel intestinis laborant; & si non pro signo pathognomico, saltem pro syndrome, sive symptomatum concursu, & optima Diagnosi, haberi potest.* Phoenomenon autem hoc explicat ex unione paris nervorum octavi cum nervo intercostali. Constat enim, diffusio nervo intercostali in cane vivo, oculos obscurari, splendorem amittere, lacrymari, cavos fieri, globum oculi minui, pupillam coarctari. Unde conclusit, nervum intercostalem dilatationi pupillae servire, & ab irritatione nervorum ventriculi ac intestinorum actionem ejus augeri.

Notum est, in vera & perfecta amaurosi pupillam esse dilatatissimam, & oculos apparere nitidissimos, lucentes quasi. Scripserat autem ad me *Jaquin*, dum in America degebat, incolas frequentissime vermibus infestari; & observavit signa sequentia, quae aderant; *Somnolentia, tormina ventris, oculi clari, sed flavescentes, palpebra inferior flavescens, vel caeruleascens, convulsiones subito lethales.* Pulchre certe confirmatur sic *Celeberrimi Monroi* opinio.

Nunquam nocebit plura signa colligere, ut tanto certior habeatur *Diagnosis*. Quandoque enim plura vermium symptomata occurrunt, licet nulli adsint. Memorabilem talem casum recenset *Celeberrimus Edinburgensis Professor St. Clair* (m). Puer quatuor annorum stomachi dolores patiebatur; narium aderat pruritus, pervigilia, terrores in somnis, & tunc subito cum subfultu evigilabat; postea nares perfricabat perpetuo, sive vigilaret, sive dormiret; sequebantur convulsiones, quibus sexto die periit, incassum tentatis pluribus, secundum artis praecepta, remediis. Intestinis in tota sua longitudine caute dissectis, uti & ventriculo aperto, nulli apparuerunt vermes; sed inveniebantur unciae circiter binae substantiae viscidae, gelatinae instar, circa jejuni intestini principium.

Quandoque observatum fuit, expulsis jam vermibus, quaedam adhuc manere symptomata, quae vermibus imputari possent. Sic toties contingit, *Epilepsiam* a vermibus productam, si frequentes jam fuerint & validi paroxysmi, manere, vermibus sublatis. Manet tunc in sensorio communi, toties & tam valide turbato, character ille *Epilepticus*; qui diu sopitus filet; sed non tantum a vermibus, verum & ab aliis causis proëgumenis, excitari potest, & actuosus reddi: De qua re videantur illa, quae in Capitulo de *Epilepsia* habentur.

(i) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 594.

(k) Brouzet Educat. Médecin. des En-

fans tom. 2. pag. 57. (l) Nervor. Anat. contract. pag. 39. in notis.

(m) Medic. Essays and observ. Vol. 2. Artic. XVIII. pag. 294. & seq.

bentur. Cum enim, uti postea dicetur, in cura validis purgantibus opus sit, minime tutum foret corpus per haec emungere ulterius, si non vermes, sed levia tantum symptomata quaedam, superessent.

§. 1369. **C**uratio fit 1. nidum destruendo (1361.) per alcalia fixa, gummata phlegmagoga, mercurialia, antimoniatia, aromatica amara.

De pituita, tanquam vermium nido, ad §. 1361. jam dictum fuit: adest mucus inungens internam superficiem intestinorum, & lubricans; haec quandoque augeri potest, mollemque nidum vermibus parare. Verum & ex ipsa superficie corporis vermis videtur secerni copia visceri humoris, quo undique tegitur, & sic ab acrium ingestorum actione defenditur. Mucus, vermem involvens, copia auctus, secedit, novusque in eodem usus secernitur. Ob hanc causam creditur, illos, qui vermibus laborant, frequenter mucosa per alvum excernere (n).

De cura talis glutinis in primis viis collecti dictum fuit ad §. 75; ubi de curandis morbis ex glutine spontaneo ortis agebatur. Amara biliosa, saponacea solventia, gummi aromatica stimulantia, quae simul leniter evacuant, salina solventia, aromatica roborantia, blanda mercurialia, laudantur imprimis. In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur formulae, quae huic scopo servire possunt; & ad quarum normam aliae plures similes possent praescribi.

Facile intelligitur, in horum usu semper habendam esse rationem aetatis ac virium; & augeri vel minui debere dosin horum remediorum pro re nata.

§. 1370. **T**um externe inungendo abdomen balsamicis ex aromaticis fortissimis, permistis purgantibus, oleosisque.

Pleraque ex remediis modo laudatis amara sunt, alia satis nauseosum saporem habent: unde saepe admodum difficile est, infantibus saltem, talia ingerere ea copia, ut effectus inde sperari possit. Hinc coacti fuerunt Medici ad externa remedia confugere.

Bina talia Unguenta in plerisque officinis prostant, quae, abdomini inuncta calide, penetrabili vi agunt in intestina, saepe cum hoc effectu, ut valida purgatio sequatur. *Unguentum Agrippae* acerrima purgantia continet; *radicem Bryoniae*, *Elaterium sive cucumerem asininum*, *Scillae bulbum*, *Iridis radicem*. Alterum est, *Unguentum Arthanitae*, sive *de Cyclamine*, dictum; quod, praeter *Cyclaminis* radices, & *Cucumerem Asininum*, continet *Colocynthidis* pulpam amarissimam, *Fel taurinum*, *Baccas Mezeraei*, *Scammoneum*, *Euphorbium*, *Alöen*, &c. Utriusque hujus Unguenti aequalis copia miscetur in *Materia Medica*, ut pauxillum subinde inungatur umbilici loco.

Ple-

(n) Philosoph. transact. Abridg'd vol. 3. pag. 130.

Pleraque remedia, ex quibus componuntur haec unguenta, validissime alvum movent; unde non, nisi magna cum prudentia, interno usu adhiberi possunt in sanis & robustis hominibus: a leniorum enim usu externo nihil sperari poterit. An vero stimulans vis horum medicamentorum, per cutem penetrans, in supposita intestina agat immediate, an vero resorpta per venas absorbentes cutis, cum reliquis corporis humoribus fluens per vasa, alvi purgationem producat, disputatur. Certum est, quod, similibus umbilico inunctis, in tenella aetate, secuta fuerit aliquando periculosa hypercatharsis; quae molestam Dysenteriam producere poterit. Unde pauculum tantum illinitur simul, & dum de ventris torminibus conqueri incipiunt, prudentia suadet, non amplius umbilicum inungendum his esse, antequam constet de effectu. Si autem copiosa evacuatio sequatur, abluendus est ilico umbilicus, & vicina cutis, *Saponis Veneti* lixivio; ne quid de unguento maneat amplius in cute, quod similes turbas augere possit.

In *Materia Medica* ad hunc numerum & alia formula habetur, quae nulla purgantia remedia habet; sed cujus efficacia a fragranti aromate *Tanaceti* praecipue pendet.

§. 1371..2 **V**ermes necando: quod fit ope Medicamentorum mellitorum, salinorum, indigestibilium vermibus, amarorum aromaticorum, Mercurialium, Acidorum, Vitriolatorum ex chalybe, vel cupro.

Vermes intestinorum, dum vivunt, sic videntur haerere posse intestinorum lateribus, ut illo motu, per quem ingesta ad anum usque sensim protruduntur, non expellantur de corpore. Vermes teretes tamen facilius prodeunt, & frequentius, per anum; praecipue si mortui fuerint; quandoque etiam vivi, domicilii sui pertaesi, prorepunt per anum; quandoque & ventriculum ingressi per vomitum expelluntur vivi; uti frequenti Medicorum observatione constat. Sed vermes teretes satis mobiles sunt; & probabile est, quod locum saepe mutant; imo morborum tempore, uti antea dictum fuit, nullis anthelminticis remediis datis, dum nec aeger, nec Medicus, illos adesse suspicatur, sponte prodeunt. Forte humores, per morbum mutati, in intestinis collecti, vermibus infesti fiunt, sicque cogunt, ut locum mutant. Si illo tempore, dum valido nixu alvi vel invitus homo cogitur foeces expellere, quidam vermes non haereant intestini lateribus, una cum foecibus abripiuntur. Taenia autem, uti antea dictum fuit, tenuiori suo extremo figitur, & haeret firmiter intestino; hinc etiam difficiliter expellitur; & raro sponte prodit integer; satis saepe tamen notabilis ejus pars abrupta, multas quandoque ulnas longa, expellitur; uti numerosa observata docent. Ascariides, & cucurbitini, admodum mobiles cum sint, frequenter per anum prodeunt.

Si autem hoc obtineri possit, ut vermes moriantur in intestinis, tunc cum reliquis foecibus facile expellentur, dum motui peristaltico intestinorum re-

fistere tantum possint vivi. Et licet vermes, jam mortui, adhuc adhaerent intestinis, in loco calido & humido brevi tabescerent, sicque nexus ille solveretur.

Optime hoc notavit *Aëtius* (o), dum de vermium cura agit, dicens: *Viventes equidem vicinas partes apprehendunt; mortui vero, una cum stercore, evacuantur. Prodeunt autem quidam adhuc vivi, sed vertigine affecti, & si ita dicere libeat, seminecati.*

Verum dum vermes necandos esse indicatio suadet, simul cavendum quam maxime est, ne exhibeantur talia, quae intestina, aut ventriculum, laedere possent. Plura recensentur remedia ad hanc paragraphum, quae considerari singulatim merentur.

Ope Medicamentorum mellitorum. Solventes in melle vires agnoverunt omnes; hinc solvendae pituitae, & attenuandae, prodesse potest. An autem vermibus infestum mel ipsum sit, non adeo constat. Verum quidem est, *Aëtium* (p) ad vermes laudasse mulsam; & suasisse; *In sorbitiones vero mellis plurimum conjiciendum.* Notandum tamen est, veteres Medicos, bilem vermibus adversam credidisse, etiam externe umbilico inunctam. Simul autem statuerunt, mel in bilem verti in corpore humano; praecipue, si simul adfit calida temperies. Sic apud *Galenum* (q) de melle leguntur sequentia: *Siquidem illis, qui jam in flore aetatis sunt, potissimum si calidiore natura sint, ac vitam degant laboriosam, in iis totum mel vertitur in flavam bilem.* Quod idem alio in loco (r) confirmat. Forte & ob hanc rationem mel laudatum fuit inter anthelmintica remedia. Caeterum lubricando, & alvum solvendo, prodesse potest. Crediderunt postea recentiores Medici, vermibus ideo nocivum mel esse, si copiosum ingeratur, quod obstruere posset tracheas dictas in insectis, a *Malpighio* in *Bombyce* descriptas, per quas respirant. Verum illae tracheae in vermibus humanis nondum demonstratae sunt; & forte non respirant; cum in intestinis humanis vivere debeant, quorum cavum a contentis repletur; praecipue, cum in statu naturali contracta sint intestina; uti alia occasione in *Capitulo de ructibus & flatibus* dictum fuit.

Ob eandem rationem & olei usus commendatus fuit, si magna nempe daretur copia, ut intestina hoc non tantum inungerentur, sed quasi repleantur. Sic cyathum olei omphacini propinari iussit *Aëtius* (s), & ptisanæ oleum plurimum omphacinum incoquendum, *praebitiones vero ex oleo semper augendas*, voluit. Rationem autem dedit hanc: *In universum enim omnia, quae lumbricos educunt, aut per acredinem occidendo, aut per amaritiam subduendo, aut ad excretionem irritando, aut per consequentem ad ea, quae exhibentur, lubricitatem, efficacia cognoscuntur. Extrahuntur autem simul, ut verisimile est, per sorbitiones vias lubricas reddentes, aut etiam per innominatam aliquam*

(o) Sermon. 9. cap. 39. pag. 173. (p) Ibidem.

lib. 2. cap. 8. Charter. Tom. V. pag. 45.

3. cap. 39. Charter. Tom. VI. pag. 399.

173.

(q) De natur. facultat.

(r) De Aliment. Facultat. lib.

(s) Sermon. 9. cap. 39. pag.

quam qualitatem. Sic & *Vegetius* (t) una cum aliis remediis oleum copiosum miscuit, & vel per cornu ingessit animalibus, vel per clyisma injiciendum curavit; dicens; *Quae virtus medicamentorum, & lenitas olei, animalia ipsa intus occidit, & foras ejicit.*

Caeterum experimenta capta varium effectum demonstrarunt. *Celeberrimus Lanzoni* vermem humanum vivum excretum oleo communi immerfit; qui statim vivere desit. Lumbricum vomitu rejectum in melle posuit; qui statim mortuus est. Alium vomitu rejectum oleo amygdalarum dulcium immerfit; qui brevi mortuus est (u). Vermes illi teretes fuerunt. Sed *Coulet* cucurbitinos in nullo liquore longius vivos servare potuit, quam in oleo amygdalarum, in quo per 24 horas vixerunt (w). In verme lato, si vivus & integer ex corpore egeritur, non memini haec experimenta instituta fuisse; cum brevi, postquam expulsus fuit, perire soleat. Experimenta videri possunt plura apud *Celeberrimum Torti* (x), quibus constat, vermes teretes, in Oleo communi, & Melicrato, sive aqua mulsa, per plures horas commode vixisse.

Mel, uti etiam oleum, magna quandoque copia adhibui; sed in verme lato necando nil profeci: cum saepe haec nauseam moveant, & vomitum, vidi aliquando per vomitum prodiisse vermes teretes; & a melle copioso dato, si alvi fluxus sequeretur, ut saepe fit, quandoque simul vermes prodierunt. Non tamen ita certus horum effectus fuit, ut fidere liceat. Dum *Ascarides* molestissimum circa anum pruritus facerent, oleum injici curavi saepius, uti & mulsum; sed spem fefellerunt haec auxilia.

Salinorum. Sales, imprimis acriores, vel & leniores majori copia exhibitos, vermibus molestiam facere posse, vix dubium est; sed haec omnia non possunt dari, nisi tam moderata copia, ut intestina laedere non possint; adeoque minor tunc spes erit, vermes inde multum affici posse. Ubi autem sales simul catharticam vim habent, tunc majorem utilitatis spem faciunt. Unde *Salem Sedlicensem, Ebshamensem*, aliosque his similes, praecae caeteris laudaverunt Medici.

Ut *Ascarides* in intestino recto, aut pudendo muliebri, nidulantes exturbarentur, jussit *Hippocrates* (y), ut muria colluantur haec loca.

Indigestibilium vermibus. Cum vermes videantur potissimum nutriri chylo, hinc vix videntur talia adhiberi posse, quae a vermibus assumerentur, & sumpta illis nocerent.

Dum praecipua remedia talia anthelmintica, ab auctoribus commendata, consideramus, videntur in tres classes satis commode distribui posse. Illa primae classis aspera ac scabra sunt; & ab his speratur, quod, motu peristaltico in-

(t) Art. veterin. lib. I. cap. 44. 45. Script. rei rustic. tom. 2. pag. 1065. 1066.

(u) Aëta Phys. Med. nat. curios. Vol. I. observ. 94. pag. 173. (w) De

Ascarid. & Lumbrico lato pag. 31 & 33. (x) Therapeut. special. ad febres

&c. Lib. V. cap. 6. pag. 510 & seq. (y) De Mulier. Morb. lib. 2. cap.

60. Charter. Tom. VII. pag. 832.

intestinatorum mota & pressa, tenera vermium corpora destruerent, vel multum laederent; unde mortui, vel saltem debilitati, Vermes facilius expelli possent de corpore. Secunda classis continet talia, quae ingratum & penetrabilem halitum per totum primarum viarum tractum dispergunt, tali modo adhibita, ut continua, nunquam interrupta, actio habeatur. Tertia demum classis complectitur illa, quae licet, nec scabritie partium, nec ingrato nidore, vermibus infensa esse possint, tamen per observationes comperta sint, quod vermibus noceant insigniter.

Ad primam classem videtur pertinere illud remedium, quod usu efficacissimum se comperisse testatur *Celeberrimus Mead* (z): *Stanni rasi*, & *coralli rubri*, partes aequales in pulverem subtilissimum terebantur, cujus drachmam, cum conserva summitatum *absinthii maritimi* in bolum redactam, exhibebat bis de die. Longe majori copia stannum purum dedit verminosis *Celeberrimus Aston* (a). Post datum catharticum, sequenti die mane vacuo ventriculo dabat unciam stanni puri pulverisati, per cribrum, ex pilis equinis paratum, angustissimas nassas habens, transmissi: miscebat stanni pulverem quatuor uncis syrapi nigri, vilissimi, qui in depuratione sacchari, sedimenti instar, relinquitur (*Molosses*); & hinc foex sacchari vocatur. Sequenti die unciam mediam stanni pulverisati dabat permixti duabus uncis ejusdem syrapi; & eandem dosin exhibebat die tertio. Sequenti die, quarto nempe, dabatur purgans, ex infuso *foliorum senae* & *manna* paratum; quale remedium & fuerat exhibitum pridie antequam pulvis stanni daretur: testatur, se felicissimos effectus hujus remedii vidisse; quod simul ventriculi dolorem, a vermibus natum, statim levat; licet vermes non nisi aliquot diebus postea prodeant. Haec stanni quantitas adultis hominibus datur; in junioribus copia minuitur pro varia aetate.

Quamvis autem stannum, in pulverem redactum, vario modo vermibus nocere possit, credidit tamen *Celeberrimus Vir*, imprimis hoc modo agere, quod pulvis stanni se interponat inter ventriculi intestinorumque tunicas & vermes, sicque impediatur, ne vermes facile adhaerere possint ventriculo & intestinis; unde, dato cathartico, facile expelluntur.

Forte & simili modo agit *ferris limatura*, si per plures dies omni mane ad drachmae pondus detur (b). Cum tamen ferrum satis facile, & in humoribus nostris, & in potu ingesto, solvatur, admodum verosimile est, quod non tantum vi mechanica, sed & virtute metallica medicata, agat; de qua re statim adhuc dicetur.

Videtur ob eandem rationem, asperitatem nempe mechanicam, inter anthelmintica remedia nomen celebre obtinuisse *plantula marina* (forte cum multis aliis ad regnum animale reducenda), quae sub *Corallinae* nomine in officinis prostat. Certe *Conradus Gesnerus* (c) ad vermes necandos praescripsit *Corallinam*

(z) Monit. & Praecept. Medic. sect. 3. pag. 119.

(a) Medic. Essays and obser-

vat. Vol. V. part. I. pag. 89 & seq.

(b) Van Doeveren de verm. intestin.

pag. 71.

(c) Epistol. Medic. pag. 91.

linam tritam, sed non cribratam. Facile patet, & alios pulveres scabros & innoxios tentari posse ad eundem usum.

Secunda classis continet illa remedia, quae ingrato foetore vermibus infesta sunt.

Allium inter haec principem locum obtinet, cum odorem satis fortem, penetrabilem, ingratum non assuetis, spiret quaquaversum. Ab humano corpore facile fertur, multisque, uti notum est, in deliciis est; dum alii abominantur ejus odorem; inter quos & *Horatius* fuit, qui in parricidii poenam *allium*, *cicuta* nocentius, dari voluit; cum tamen videret, impune comedi a plebe, exclamavit. *O dura messorum Ilia!* Semper in deliciis fuit hominibus, qui duro labore vitam ducunt. Mille & sexcenta talenta erogata fuerunt in *allia*, *cepas*, & *raphanos*, pro operariis Pyramides exstruentibus (d). Adeo autem penetrabile *allium* est, ut tota cutis, ad apices digitorum usque, spiret *allium* in hominibus, qui quotidiano ejus usui indulgent: imo dum cataplasma, ex *Allio*, *malva*, &c. paratum, in Ischuria applicabatur lumbis, post mortem aperto abdomine statim exspirabat *Allii* odor (e). Hinc *Allii* virtus aequae facile per venas absorbentes ingreditur, ac per vasa arteriosa penetrat. Ob penetrabiles illas *Allii* vires *Galenus* (f) dixit: *Itaque ego agrestium Theriacen illud edulium appello. Ac, si quis vel Thracas, vel Gallos, vel denique qui frigidam regionem incolunt, vesci illis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit.* Eodem in loco dixit; *Allium* flatum discutere; sed *Hippocrates* (g) dixit de *Allio*; *Flatum autem parit, propter spiritus vehementiam; & alibi* (h); *In utero autem quum flatum excitare volueris, allii caput unicum, & laseris succum, ad subditiia admisceto.* Verum in Capitulo de *Rustibus* & *Flatibus* dictum fuit, carminantia, sive flatum discutientia remedia, dum flatum discutunt, etiam flatum producere, cum blando aromatico stimulo leviter irritent intestina, ut in variis locis contrahantur, hoc effectu, ut spasmus fixior in quodam loco solvatur; tunc sequuntur borborygmi, & paulo post flatuum explosio sursum vel deorsum.

Prodesse poterit ergo *Allium*, non tantum, dum odore vermibus molestum est, verum etiam, dum, aucto motu in fibris intestinorum, adhaesionem vermium ad latera intestinorum minuit ita, ut facilius a catharticis remediis expelli possint. Imprimis autem actio *Allii* efficacior erit in illis, qui non assueverunt quotidiano ejus usui; in talibus enim minus agit. Bulbum *allii*, si minor fuerit, integrum, vel in aliquot partes sectum, si deglutiant aegri semel die, tunc manet odor *Allii* perpetuo in ventriculo & intestinis. Cocti in aceto bulbi *allii* condimentum mensis dant satis gratum; verum tunc *Allii* vis inertior est. Si *Ascarides* in pudendo muliebri nidulentur, pessaria anthelmintica commendavit *Hippocrates* (i); sed simul addidit; *Et alliis coctis & crudis vescatur, & Ascarides exeunt ac moriuntur.*

Ad

(d) Herodot. lib. 2. pag. 137.

(e) Lobb of curing fevers. pag. 53.

(f) Me-

thod. Medend. Lib. XII. Cap. VIII. Charter. Tom. XII. pag. 291.

(g) De

victus rat. sanor. lib. 2. cap. 7. Charter. Tom. VI. pag. 470.

(h) De Infoc-

cund. Capit. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 857.

(i) De Mulier. Morb.

lib. 2. cap. 60. Charter. Tom. VII. pag. 832.

Ad similes usus commendatur *Afa foetida*, longe magis graveolens allio, imprimis si recens, lactei adhuc coloris, ex Asia adfertur; qualem aliquando videre mihi contigit; tunc enim vix tolerabilem odorem spargit: unde sacculi, recens collecta Afa pleni, dum transferuntur navi, ex mali cacumine suspenduntur; si enim in navi recluderentur, nemo tolerare posset foetorem; qui tamen sensim exsiccatione mitigatur. Interim in Asia inter menfarum delicias Afa numeratur, dum condimentis miscetur, vel patinae levissime perfricantur. De his legi potest *Koempferus in Amoenitatibus exoticis*. Unde *Hofmannus* (k) verminosam progeniem exturbare solebat specifico suo anthelmintico, pilulis nempe ex *Afa foetida*, *myrrha*, *croco*, & *mercurio dulci*, paratis.

Ad hanc classem spectat & *radix Valerianae Sylvestris*; quam *Pbu verum Dioscoridis* esse voluit *Fabius Columna* (l), & in se ipso aliisque ad sanandam Epilepsiam invenit efficacem, si ad drachmam semissem mane fumeretur radix in pulverem trita. *Celeberrimus Marchant* (m) tentavit hujus radices usum in Epilepticis sanandis; & quidem pulchro cum successu; sed simul vidit, vermes expelli de corpore, & sudare fortiter aegros. Radix haec gravem valde odorem spirat, & cum praecipue per sudorem agat, raro alvum moveat, videtur infesta vermibus esse. Tot novis in usum Medicum deductis remediis celebris *Archiater Störck*, felicissimo cum successu, radicem *Valerianae* junxit purgantibus & aromaticis, ad vermes pellendos (n).

Ob eandem, vel similem saltem, rationem laudatur tanquam optimum anthelminticum caput mortuum, quod superest, postquam magno igne expulsa fuerunt omnia volatilia ex *Cornubus Cervinis*. Carbo enim manet solidus, friabilis, foetidus, amarus, oleo crasso tenaci piceo inquinatus adhuc (o).

Forte & huc spectat *sulphur*; quod, si crudum humano ingeritur corpori, parvita, sed repetita crebro, dosi, primas vias mire repurgat, tandem satis valide, tumque morbos quosdam cutaneos, verminosos, metallicos, minerales, efficaciter sanat (p). Saepius dedi sulphur tali modo, & licet ipsum ex se vix odorem sit, nisi vel attritu vel igne caleseat, tamen dum solvitur in primis viis, sive vi nostrorum humorum, sive ab ingestis, tunc per alvum exeunt olidissimae foeces. An ab illo insolito foetore vermibus noxa fit?

Minime improbabile videtur, quod plura alia detegentur, sive casu, sive attenta observatione, & variis tentaminibus prudenter institutis. Summa talium utilitas stimulum addet Medicis, ut in haec inquirent ulterius.

Sequitur tertia classis, quae continet illa remedia, quae vermibus nocere observata sunt, licet, nec asperitate partium, nec ingratis odore, praedita fuerint.

Scriptit *Galenus* (q) de *Persica arbore*, quod in germinibus & foliis vincentem ha-

(k) Medic ration. system. tom. 3. sect. I. cap. 5. §. 32. pag. 110. (l) In Phytobasano pag. 113-121. & in Ecphrasi plantar. pag. 210. (m) Académ. des Scienc. Pan 1706. Mém pag. 430. &c. (n) Ann. Medic. secund. pag. 228. (o) H. Boerh. Chem. tom. 2. process. 120. pag. 359. (p) H. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 419. (q) De Simplic. rer. facult. Lib. VII. n°. 17. Charter. Tom. XIII. pag. 209.

bet amaram qualitatem, & ideo folia ejus trita, & super umbilicum imposita, vermes necant. Ex observatis Celeberrimi Boulduc (r) constat, infusum florum, uti & tenerorum foliorum, arboris persicae blandam vim purgantem habere; illudque laudat, tanquam optimum remedium ad vermes infantum. Quid de amaris sentiendum sit, dicetur statim, & paragrapho sequenti patebit, lenia purgantia vix unquam sufficere. Unde hoc remedium peculiari quadam virtute in vermes agit.

De Filice dixit Galenus (s); Radicem habet maxime utilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmis in melicrato ebibat. Confirmat Galeni sententiam Celeberrimus Marchand (t). Testatur enim, constare infinito numero experimentorum, radicem filicis esse mirum, & certum, remedium ad expellendos omnis generis vermes de corpore humano. Verosimile videtur, remedium illud ex filice paratum (Eau de Fougères), quod tanquam arcanum Andry sibi & genero suo Dionis reservavit, filicis radicem pro basi habere; nec diffitetur hoc; sed peculiarem quamdam filicis radicem praeparationem requiri praetendit (u). Post mortem Andry, gener ejus Dionis (w) publico persuadere conatur, pauculum tantum de filice ingredi hoc arcanum, & numerosa alia adesse ingredientia. Sed quisque novit, arcanorum venditoribus non semper habendam esse fidem. Ingenuum decet, ut generis humani utilitatem lucro magis aestimet. Sed auri sacra fames saepe aliud suadet. Nunquam me poenituit, candide communicasse omnibus, si quid in arte utile novissem, nec poenitebit, certus sum, illo tempore,

Dum numina nobis

Mors instans majora facit.

Plura forte alia similem effectum habent. Scordium, in pulverem tritum, saepe profuisse in affectibus verminosis, testatur Barrere (x). Ingens Anthelminticorum remediorum catalogus videri potest (y).

Amarorum, Aromaticorum. Talia remedia ad roboranda viscera primae coctionis solent proficere, & Leucophlegmaticam corporis cachexiam, quae verminosis morbis favet (1362), emendant. An vero amarities vermibus adeo infesta sit, non ita constat.

Scriptit quidem Galenus (z), vermes necari amaris; & postea addidit; *At teretes quidem Absinthium perimere potest. Lati vehementiora remedia desiderant; cujusmodi est filix; pari modo & quae ascaris dicitur.* Sed ex ante memoratis observatis patuit, vermes in duodeno intestino repertos fuisse saepius, in quod
per

(r) Académ. des scienc. l'an 1714 hist. pag. 49. (s) De simplic. rer. Facult. Lib. VIII. n°. 39. Charter. Tom. XIII. pag. 223. (t) Académ. des scienc. l'an 1701. Méin. pag. 285. (u) Andry sur la génération des vers pag. 531. (w) De Taenia pag. 46. (x) Observat. Anatom. &c. pag. 170. (y) Andry sur la générat. des vers. pag. 609. & seq. Le Clerc histor. Lumbric. lat. pag. 408 & seq. (z) Meth. Medend. Lib. XIV. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 343.

per ductum communem depluit amara bilis. Constat *Celeberrimi Redi* experimentis, vermes tam terrestres, quam humanos, in amarissimis decoctis manere diu superstites; brevi autem perire in aqua, melle vel saccharo edulcorata. Non tantum in hepate, bilis officina, inventi fuerunt vermes, sed in ipsa cystide fellea ovis, bilem amarissimam continente, placide natabant vermes (a). Fatetur *Coulet* (b), quod nullum invenerit liquidum adeo amarum, quod amaritiae sua vermes extinguere posset. Immo ex opposito, eos semper & vivaciores, & vegetiores, in talibus liquidis inveniebat. Addit tamen, quod vermes non diutius vixerint in amaris liquoribus, quam in aqua pura. Tere-tes vermes, ex vituli mactati intestinis desumpti, bili bubulae immerfi vixerunt per novem circiter horas. In amarissimis infusis *Alöes*, & *colocynthidis*, uti & in infuso *corticis Peruviani*, tam diu vivebant vegeti hi vermes, ut *Celeberrimus Torti* (c), morae pertaesus, eductos ex his liquoribus vermes immerferit *spiritui vini*; in quo statim necabantur. Sed & *Allii* succum, pauca aqua dilutum, tulerunt facile. Haec sufficere videntur, ut pateat, ab amaris aromaticis non tam facile necari vermes, ac quidem multi crediderunt.

Mercurialium. Cum insectis cutaneis necandis argentum vivum, pingui-
bus subactum, serviat egregie, hinc cogitatum fuit, vermibus intestinorum necandis illud etiam utile futurum. Sunt, qui, ex *Brasavoli* consilio, pauca grana mercurii crudi infantibus ingerebant, ad vermes necandos; & dicitur, hoc pulchro cum successu factum fuisse (d). Dubitari tamen non sine ratione potest, an tantillum argenti vivi vermes necare posset. Tutum enim minime foret in tenella aetate, repetitas tales doses exhibere. Imo non videtur certo constare, quod argentum vivum adeo noxium vermibus sit. Observavit *Egregius Medicus*, & *Historiae naturalis cultor*, *Scopoli* (e), nullibi plures, aut frequentiores, observari lumbricos intestinorum, quam circa fo-
dinas argenti vivi. *Nulla aetas reperitur, & nullus est sexus, qui iisdem non la-
boret.* Tamen homines illi vivunt in aëre, volatili per ignem reddito argen-
to vivo, inquinato, & saepe ab his exhalationibus male afficiuntur. Praeter-
ea argentum vivum ore haustum, etiam majori copia, solet satis cito per al-
vum exire.

Alii fuerunt in hac opinione, aquam, si ebulliat cum argento vivo, vel di-
geratur tantum, acquirere vim anthelminticam insignem; unde, talem a-
quam, si potetur, vermes certo necaturam, asserunt. *Pauco tali & innoxio
potu omnes vermes interimi tam in intestinis, quam alibi, in ulceribus etiam, si a-
qua ista affundatur, statuit Helmontius* (f). Crediderunt hinc multi, aliquid
de argento vivo solvi in aqua; in qua opinione fuit & *Celeberrimus Hoffmannus*
(g); qui sic habet; *Quin etiam sola aqua communis, propter subtilissimum
illud universale, in poris ejus residens, sal, tandem, coctione diutius instituta, ex*

(a) Le Clerc *Histor. lumbr. lat.* pag. 94.

(b) *Tractat. de Ascarid & Lumbric.*

lat. pag. 32 33

(c) *Therapeut. spec. febr. Lib. V. Cap. VI. pag. 510. 511.*

(d) *Herman. Kau diss. de Argent. vivo pag. 14.*

(e) *De Hydrargyro Idrienti*

pag. 155.

(f) *In fine capituli Sextuplex digestio alimenti humani pag. 180.*

(g) *Medic. Ration. & system. tom. 2. cap. 6. pag. 261. 262.*

argento vivo partes abradit; unde hoc decoctum ad luis Venereae virus, item ad progeniem verminosam expellendam, in praxi non ignotum est. Imo Dionis (b) testatur, se vidisse aegros, post diuturnum aquae mercurialis usum, tremore omnium membrorum correptos fuisse; ut contingere solet illis, qui mercurio crudo imprudenter usi fuerunt, vel halitibus mercurialibus diu expositi, uti in deauratoribus toties observatur. Heisterus notavit (i), columbas verminosas sanatas fuisse, dum potabant aquam, cui argentum vivum miscbatur.

Experimenta tentata fuerunt (k), ut detegeretur, an aquae purae argentum vivum aliquid largiretur per infusionem, digestionem, coctionem ipsam? conclusum fuit, nihil decessisse argento vivo. Cum autem raro aquae, quae potui communi fervire solent, purae sint ab omni sale, & hodie noverimus, mercurium solvi non tantum in acidis, verum etiam affici a salibus alcalicis, & neutris, hinc mirum non est, si tali aquae aliquid communicetur a mercurio. Sed simul videtur ab aqua pura argentum vivum nullo modo affici. Credit & hoc Helmontius (l), qui affirmat, virtutem anthelminticam conciliari aquae, si in illa maceretur argentum vivum; praecipue autem, si ebullitio accesserit: Haec aqua namque, licet ne minimum quid de argento vivo in se sorbeat, aut ad sui naturam convertere queat, attamen ab argento vivo proprietatem, non item substantiam, mutuatur, sic ut pota aqua ejusmodi necet lumbricos universos, & ascarides, existentes etiam, quo potus iste nunquam pervenit; quippe qui mox totus in lotium rapitur &c. Sic unica uncia argenti vivi millies poterit inficere mensuram aquae, attamen permanere in pondere, & proprietate pristinis &c. Fit nempe id absque ulla argenti vivi passione, diminutione, mutatione, debilitate, atque alteritate. Deinde illud adhuc latius deducit.

Fateri debemus, dari remedia talia, quae absque jactura sensibili ponderis sui imbuunt liquida, quibus infunduntur, vi medicata, quae totum corpus turbat mirabiliter. Vitrum Antimonii, regulus Antimonii, infusa vino, non mutantur, nec perdunt sensibilibiter de pondere suo; nec vini sapor, odor, color, mutantur; & tamen unciae binae talis vini antimoniatum si dentur homini sanissimo, totum corpus turbant, sursum deorsumque evacuant.

Unde apparet, liquidis, dum infunduntur vel decoquuntur cum rebus metallicis, posse communicari vires mirabiles. Sollicita, & repetita, observatio sola determinare poterit, quid ab hoc remedio sperandum sit. Torti (m); vi illata, submersit lumbricum hydrargyro; qui, aliquo etiam nonnunquam mercurii granulo onustus, emergebat: huic post modum aqua simplex superaddebatur, ipsius praecexistentis mercurii agitatione, quantum licet, roborata, qua lumbricus ab externi aëris immediato contactu & injuria tutus evadebat. Cum autem per novem & ultra horas viveret vermibus, morae pertaesus Torti illum spiritui vini immisit, atque necavit.

Cae-

(b) Dissertat. sur le taenia pag. 45 & seq. (i) Wahrnehm. n°. 200. pag. 351. 352.
 (k) Institut. Bonon. tom. 2. part. 1. pag. 118. part. 2. pag. 117. (l) In capitulo: In verbis, herbis, & lapidibus, est magna virtus. pag. 459. (m) Therapeut. Special. feb. Lib. V. Cap. VI. pag. 510. 511.

Cacterum praeparata Mercurialia expellendis de corpore vermibus prodesse insigniter, patebit sequenti paragrapho.

Acidorum. Fortia & rodentia acida nocere vermibus, certum est; sed haec ferri non possunt ab intestinis & ventriculo, nisi prius copiosa aqua diluta fuerint; at tunc minus nocebunt vermibus. Observatum fuit, acetum alacres & vividissimos reddidisse vermes humanos, dum cito necaret vermes terrestres (n). Verum illa vivacitas & alacritas ex valido vermium motu cognoscitur illo tempore, dum irrorantur aceto, & inde concludi probabiliter posset, vermes humanos non refici aceto, sed molestiam pati, quam irrequietus motus testatur. De Lumbricis terrestribus pariter observavit *Torti* (o), quod statim interirent, si aceto immergerentur (p). Vermis autem teres vitulinus sex horarum spatio mansit in aceto, antequam moreretur. Videtur ergo acetum vermibus molestum esse, & forte hoc efficere, ut irrequieto motu vermes removeantur ab adhaesione ad intestina, sicque facilius expelli possint. Apud *Amatum* (q) describitur pulvis ad vermes, cui magnam efficaciam tribuit: *Corallinae, Sem. Santonicae, ana partes duas: Diſtamni albi, bistortae, tormentillae, ana partem unam*: Haec in pulverem redacta irrorabantur aceto acerrimo; dein in umbra siccabantur. Dosis erat a drachma ad drachmas tres, pro diversa virium & morbi magnitudine. Post exsiccationem aceti partem acidissimam manere, ex Chemicis satis notum est. *Alöen, Crocum, Myrrham*, fumebat *Boerhaavius* (r); his adfundebat vigecuplum aceti stillatitii vini acerrimi, in alta phiala chemica; coquebat per duodecim horas; colatura a subsidente foece removebat acetum viribus ingredientium dives; residuo affundebat dimidium prioris quantitatis, coquebat ut prius; binas illas tincturas mistas, leni igne destillando, inspissabat usque ad residuum tertiae partis; adeoque remanebat concentratum satis acidum aceti, impraegnatum viribus ingredientium. Laudat (s) hoc remedium; *Quoties in primis viis putredo, bilis foetida, concreta pituita, lumbrici, & infiniti, de quatuor his causis orti, morbi praedominantur.*

A drachma una ad drachmas tres sumitur hoc remedium, ex mulsa, hydromelle, aut vino molli, dulci, mane, vacuo ventriculo, duodecim ad minimum horas post ultimum pastum. Egregie hoc profuisse saepius novi.

Vitriolorum ex chalybe. In eadem hac paragrapho dictum fuit, limaturam ferri profuisse verminosis, quatenus scabritie suarum partium molesta foret vermibus. Notum autem est, ferrum satis facile solvi in humoribus nostris, & insigniter prodesse ferri scobem debili sexui languenti; imo magis quam alia ex ferro per artem laboriosam praeparata (t). Si limatura ferri solvitur in oleo vitrioli, aqua diluto, paratur inde *Vitriolum Martis* in officinis dictum; cujus drachma si diluatur in libra aquae purae, & potatur jejuno ven-

(n) Van Doeveren de verm. intest. pag. 68. (o) Therapeut. special. Feb. Lib. V. Cap. VI. pag. 512. (p) Ibid. pag. 510. (q) Curat. Medicin. Cent. 3. Curat. 97. pag. 354. (r) Chem. tom. 2. Process. 81 pag. 277. (s) Ibid. pag. 278. (t) Ibid. pag. 440.

ventriculo, cum leni deambulatione, *aperit, laxat, purgat, urinam movet, lumbricos necat, pellitque, foeces alvi aterrimas tingit, aut instar terrae argillaceae format, fibras roborat, hacque ratione multos, hosque diversissimos, morbos sanat (u)*. Haec quantitas adulto homini datur, minor junioribus: quibusdam nauseam movet; tamen satis facile fertur, & potest syrupo quodam officinali edulcorari malignus vitrioli martis sapor. Cum autem foeces tingat atro colore, si per tres quatuorve dies successivos hoc remedium adhibetur, totus tractus intestinorum imbuitur sapore vitriolico, & pariter omnia liquida, quae ingeruntur, vel ex visceribus secreta in intestina derivantur. Vermes in ventriculo satis certo ac cito necat; & tunc plerumque paulo post vomitu expelluntur. Observatum est aliquoties, post limaturam ferri datam prodiisse vermes colore ferrugineo tinctos. Ferrum, in acido vegetabili solutum (*w*), mitius dat remedium, efficax tamen.

Vel cupro. In omnibus remediis, quae ex cupro fiunt, longe majori cautela opus est; vitriolum martis cum acido potentissimo, vitrioli nempe oleo, paratum tuto datur, & notabili copia fertur a corpore humano, uti modo dictum fuit: sed cuprum in acido vegetabili solutum, quod multo mitius est, non nisi summa cum prudentia, & vix sine periculo, interne dari potest. Notum est, quanta mala contigerint, dum aerugine infecta vasa cibis parandis adhibita fuerunt. Novi, optimum & sincerum vinum, in phiala argentea clausa servatum, pessima mala produxisse, dum potaretur: illud autem non ab argento factum fuit, sed a cupro, quod in utensilibus ex argento paratis semper adest. Phialae enim illius argenteae superficies interna aerugine obducta inveniebatur, dum in causam horum malorum inquirebatur.

Interim tamen cuprum in acidis solutum dat efficax insectis venenum. *Solutio cupri in aqua forti si diluatur aqua quam plurima, pediculos, pulices, pediculos planos pubis, promte enecat (x)*. Vidi, infecta in sinibus frontalibus nidulantia, dolores saevos & vertiginem molestissimam producentia, enecta & expulsa fuisse, dum granum vitrioli cupri in uncia media aquae solutum per nares attrahebatur.

Cuprum solutum in sale alcalino volatili, vel & in salibus neutris, mitius agit. Unde laudata fuit tinctura caerulea, quae ex saturata muria salis ammoniaci & limatura cupri paratur, tanquam antepilepticum puerorum remedium. Notum est, frequenter insultus epilepticos a vermibus produci. *Guttulae pauculae, in hydromelle datae jejunis, levi motu, alvi subductione, nausea inducunt, mire mutant pigros, tenellos, stomachos; hos excitant, aquas, pituitas, educunt, vermes occidunt (y)*. Notavit idem Celeberrimus auctor (*z*), quasdam aquas stillatitias anthelmintica vi imbui tantum ideo, quia cuprum solutum continent. Dum enim accurate describit methodum parandi aquas stillati-

(u) Chem. tom. 2. Proceff. 81. pag. 439. (w) Ibidem. pag. 441. (x) Ibidem Proceff. 190. pag. 477. (y) Ibid. pag. 476. (z) Ibid. Proceff. 15. pag. 71.

latitias ex fragrantibus plantis, notat, primo prodire aquam, quae alba, crassa, odora, sapida, spumosa, turbida, apparet; quae ad usus medicatos servanda. Si continuetur destillatio, sequitur altera aqua, pellucida, tenuis, odore proprio plantae carens, sapore nativo plantae destituta, sed acidula fere. Si cava superficies alembici aenei stanno haud accurate obducta fuerit, tunc haec aqua postrema cuprum rodit, viridescit quandoque, nauseosa, emetica, venenata, evadit utentibus, debilibus imprimis, infantibusque, sursum deorsum, acri cum tormine, alvum perturbans. Tunc haec aqua vim anthelminticam acquirit; sed a cupro soluto tantum; quod vermibus admodum infestum esse, docent experimenta *Torti* (a), qui observavit, vermes teretes vitulinos, dum immergerentur infusioni viridis aeris, mox fecisse observabiles admodum motiones & contorsiones; in aliis liquidis longe minus: vitam tamen satis diu protrahebant in illa infusione aeruginis. Adeo autem agitabantur vermes, dum immergebantur huic solutioni, *ut non semel ad explorandum, an vermis aliquis, de quo adhuc ambigebatur, num esset exstinctus, vere viveret (quod in insectis hisce haud ita facile semper noscitur), tanquam ad Lydium lapidem factus fuerit recursus ad infusionem viridis aeris.* Si enim non plane mortuus erat vermis, statim aliquem motum edebat.

Observaverat *Van Doeveren* (b) miros effectus a spiritu juniperi vulgaris, quo plebs apud Batavos abutitur toties; hinc dubitat, an non peculiari quadam efficacia ageret? Spiritus fermentatus ex frumento paratus destillatur cum baccis juniperi, quarum fragrantia, spiritui frumenti unita, dat spiritum juniperi dictum. Non videtur autem a junipero pendere vis anthelmintica. Experimenta *Torti* (c) docuerunt, in spiritu vini statim necari vermes teretes vitulinos; lumbrici terrestres vix tangebantur a spiritu vini, quin perirent illico. Hinc videtur spiritus frumenti plus & citius nocere vermibus, quam Juniperi aroma. Unde concludit *Torti* (d) sequentia: *Cum primo in vini spiritu, mox in aceto, & tertio loco in vino, interire lumbrici utriusque speciei fuerint observati, videtur conjici posse, quod vino, aliisque liquoribus ex vino prodeuntibus, praecipue vero, parti illius spirituosiori, insit aliquid hujusmodi insectis inimicum, quod illos hebetet, inebriet, ac tandem occidat; quemadmodum gallinas, grano vini spiritu imbuto nutritas, fere ut mortuas ad tempus in terram concidere, vulgo satis est notum.* Credebat *Van Doeveren*, in pituitam, vermium nidum, agere spiritum juniperi; sed ipsis vermibus videtur nocere potius. Confirmari hoc videtur praeterea observatione Medica, quae apud *Baglivium* (e) legitur, de constitutione fere Epidemica febrium putridarum atque malignarum, quae *Massae Tudertinorum in Umbria* regnabat ultimo elapsi saeculi anno. Singuli aegri vermes teretes magna copia excernebant: *Hi vermes vivi, positi in vinum, statim peribant; in oleo, aqua saccharata, spiritu vini, aceto, succo limonum, per plures horas vivebant, ac plures dies.* *Aegroti, qui vinum*

(a) Therapeut. Spec. febr. Lib. V. Cap. VI. pag. 510. 511.
de Verm. Intestin. pag. 69. (c) Vide locum modo citatum.
pag. 512. (e) Oper. omn. pag. 699.

(b) Dissertat.
(d) Ibid.

num bibebant, omnes sanabantur pene. In febre Castrensi verminosa vinum, & imprimis ferum lactis vinosum, profuisse novi, dum larga copia potabatur. Si in ventriculo haerent tales vermes, statim a potu vinoso afficiuntur.

Caeterum in observatis *Torti*, qui vermes teretes vitulinos exploravit, habetur, quod citissime necabantur in *spiritu vini*, dein in *aceto*, tardius in *vino*: hinc mirum videtur, quod teretes vermes humani cito extincti fuerint in vino, & per horas, imo per dies, in spiritu vini, & aceto, vivere potuerint. An in observatione ipsa subrepsit forte incuria? An diversa natura vermium teretium vitulinorum ab humanis in causa est?

Cum autem nec vini copia, nec spiritus vini, tolerari possit absque periculo in prima aetate, patet facile, in adultis tantum quid sperari posse a similibus.

Ex observatis *Coulet* (f) patuit, vermes humanos magnum calorem ferre posse; ilico autem necari a glacie, vel & aqua gelidissima, sed nondum conglaciata. Multi glacie delectantur; & videtur assuetorum ventriculus illam ferre posse: periculosum tamen semper est, ventriculum simul & semel implere aqua gelidissima, quae nocere quidem posset vermibus in ventriculo haerentibus, sed certo frigoris illum gradum amittet aqua, antequam ad intestina pervenerit, adeoque vermibus intestinorum infesta esse nequit. Gelidam aquam per clyisma injicere suaserunt aliqui; sed nec haec ad intestina tenuia penetrare poterit; obstat enim coli valvula. Forte *Ascarides*, circa finem intestini recti haerentes, & intolerabilem quandoque pruritus excitantes, glacie ano admota necari possent: sed agilissimi illi vermes, simulac infensum frigus sentiunt, tutiorem locum invenient facile.

Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum plures habentur formulae, quae ad necandos vermes, in juniore aetate, adhiberi solent; & ad quarum normam plures aliae similes parari poterunt facile. Forte, vel casus fortuitus, vel industria Medicorum, detegent alia anthelmintica, adhuc efficaciora, quae absque laesione ventriculi aut intestinorum vermes occidere valent. Haecenus enim cognita remedia nondum talem efficaciam monstraverunt, cui certo confidere possumus in necandis vermibus. Viderat *Celeberrimus Homberg* (g) sanum in reliquis juvenem, qui quatuor vel quinque annorum spatio quotidie per alvum excernebat magnam copiam vermium, qui quinque vel sex pollices longi erant; semel aut bis reddidit partem *Taeniae*, ulnam cum dimidia longam; unde verosimile videtur, reliquos vermes, quos excrevit, fuisse cucurbitinos dictos. A lactuca, & fructibus horaeis, abstinent omnino; & quaevis anthelmintica, tunc temporis cognita, adhibuerat; sed absque fructu.

Credo, omnes Medicos, qui praxin exercent, saepius doluisse, quod minus felices effectus habuerint in necandis vermibus. Saepius successit vermium, sive vivorum, sive mortuorum, expulsio per purgantia, sive sola, sive admittis simul talibus, quae vermibus infesta esse creduntur; de qua methodo nunc dicendum erit.

(f) De *Ascarid.* & *Lumbr.* lato pag. 3.
pag. 11.

(g) *Académ. des scienc.* l'an 1707. *Hist.*

§. 1372. **E**xpellendo Lumbricos vivos enectosve ope purgantium amarorum, phlegmagogorum, Mercurialiumque.

Purgantia remedia praecipuum locum obtinuerunt semper inter anthelmintica, cum parum referat, an vermes vivi, an mortui, fuerint, modo expellantur de corpore, & tuto simul hoc fieri possit. Si per remedia, praecedenti paragrapho enumerata, necari possint vermes, vel saltem sic enervari, ut fortiter se intestinis affigere nequeant, facilius exturbari per remedia cathartica poterunt.

Purgantibus usus fuit *Hippocrates* (b), ut latum lumbricum expelleret de corpore. Sic enim habet: *Quod si quis hominem lumbrico laborantem curet, & medicamentum aut potionem dederit, si quidem homo probe praeparatus fuerit, totus rotundus ut globus prodit, & homo sanus evadit.* Postea addit, quod si pars in rectum extensa abrumpatur a lumbrico, duorum aut trium cubitorum longitudine, aut etiam longe major, tunc non curatur homo; & quidem multo tempore cum stercore nulla signa se produnt; sed postea vermis increfcit. Haec respondent exactissime hodiernorum observatis. Dum enim integer expellitur vermis latus, semper in glomerem collectus apparet, & adest simul extremum tenuius, in globosum apicem desinens; quod filum vermis lati hodie vocari solet. Vermem latum in glomerem sic collectum figura expressit *Andry* (i).

Notum autem est omnibus, etiam in *Hippocratis* lectione vel mediocriter versatis, *Φάρμακον*, & *Φαρμακένειν*, non de quibusvis remediis, sed de purgantibus dici praecipue. Simul constat, veterum purgantia fuisse admodum valida: *Helleboris* enim, *Granis cnidiis*, *Elaterio*, utebantur frequenter. Sic (k) *Hippocrates* fatetur de *Scamandro*, qui convulsus periit, octavo a primo convulsionis insultu die, quod diutius sustinere morbum potuisset, nisi validum medicamentum, sinceram bilem purgans, sumfisset. Alia similia habentur (l); imprimis de muliere, sana, & robusta, quae a catopodio, conceptus gratia deglutito, ventris dolore & intestinorum torminibus corripiebatur, intumescebat, sanguinem vomebat; sed non copiosum: tam male autem se habuit, ut quinquies jam mortua crederetur. Triginta amphoris aquae frigidae corpus perfundi debuit; quod unicum opem ferre videbatur, cum postea bilis copiosa deorsum secésserit. Vixit tamen.

Facile quis credet, tantis turbis in corpore excitatis, nec vermem latum resistere posse. Hinc cautela multa utebantur Veteres Medici, antequam purgans darent: *Quum quis corpora purgare velit, ea meabilia facere oportet* (m); de qua re videantur illa, quae ad §. 605. n°. 13 dicta fuerunt. Hinc, dum expulsionem vermis lati tentandam suadet *Hippocrates*, monet, ut prius probe praec-

(b) De Morbis Lib. IV. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 614. (i) Sur la Génération des vers pag. 33. (k) Epidem. Lib. V. Text. X. Charter. Tom. IX. pag. 336. (l) Ibid. textu XXV. & seq. pag. 342. 343. (m) Hipp. Aphorism. 9. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 49.

praeparetur corpus, antequam validum adhibeatur pharmacum. Balnea, cibi molles, quies, &c., adhibebantur illis, qui *Helleborum* erant sumturi.

Juvenis, gonorrhoea virulenta laborans, habebat urethrae orificium obtutum plurimis verrucis venereis; cum a me auxilium peteret, dedi validum purgans, ex *Turbith minerali*, *Scammonco*, *Resina Jalappae*, compositum. Valide purgatus ab hoc remedio fuit; gonorrhoea fuit emendata; verrucae corrugatae, flaccidae, ceciderunt sponte post paucos dies. Sed simul ostendit mihi vermem latum integrum cum filo suo, qui medicamenti vi expulsus fuerat. Noverat ille, quod vermem latum haberet; sed, de morbo venereo sollicitus tantum, mihi non indicaverat. Varia anthelmintica se sumfisse fassus est; sed incassum. Postea tentavi simile remedium cum successu aliquoties. Cum multum corpus turbet, dedi illud bis in mense; raro ter sumtum fuit, quin vermis prodierit totus.

Hydragogum Argentum Boylei, vel *Angeli Salae*, si sollicita arte paratum fuerit (n), & grana duo cum sacchari conici granis sex in mortario vitreo terantur minutissime, deinde cum decem granis pasta panis formentur in Capotia, & deglutiantur ab homine adulto jejuno, superbibendo Uncias quatuor, vel sex, aquae mellitae calidae, purgatio per alvum sequitur: *Necat lumbricos, taenias, ascarides. Cavendum a nimio usu; a nimis larga dosi cavendum: rodit semper, & labefactat, ventriculum imprimis. Quod vitii Rob Juniperi baccarum sanat.*

Celeberrimus *Boulduc* (o), examinans *gratiolam* dictam herbam, quae inter potentissima Hydragoga remedia numeratur, & sursum ac deorsum potenter evacuat, dum in substantia vel infuso sumitur, invenit hanc plantulam habere insignem vim Anthelminticam; praecipue si infundatur lacti recenti; tunc enim mitius agit. In America parant decoctum ex *Spigelia Linnaei*; quae adeo venenata est, ut Galli huic plantae nomen famosissimae olim in Gallia veneficae (*Brainvillers*) dederint. Sursum & deorsum fortiter evacuat, vermesque certo expellit. Cum autem verminosi morbi ibi frequentissimi sint, ex hoc decocto syrupum parant, ut omni anni tempore semper praesto sit efficax medela. Sic audivi a fide digno teste. Verum *Patrick Browne* (*) certitudinem virtutis Anthelminticae hujus plantae laudat quidem, sed testatur, hoc remedium somnum facere, instar opii. Simul monet, post usum hujus remedii, lene purgans debere dari ex infuso *senae, rhabarbari, manna*, &c.

Satis autem patet, omnia haec valida remedia magna cum cautela tantum adhiberi posse, & vix locum habere in teneris infantibus unquam. Sed & mitiora habentur purgantia, satis efficacia tamen. *Gialappa*, notissimum purgans, & frequentis apud vulgum usus, tale dat remedium; de quo *Wepferus* (p) testatur sequentia; *Gialappam lumbricos latos prae multis expellere,*
pri-

(n) H. Boerh. Chem. tom. 2. pag. 467 468.

(o) Acad. des Scienc. l'an 1705.

Mem. pag. 246.

(*) Civil and Natural History of Jamaica in three

parts, in folio, London 1756. pag. 156.

Car. Linnaei Amoen. Académ.

vol. V. pag. 140.

(p) Cicut. aquat. Histor. & Noxae Cap. XV. pag. 224.

primum casu, postea plurimis experimentis, didici. A magisterio, five resina, jalappae, ad scrupulum data cani semestri, & dein vivo dissecto, inventa quidem fuerunt in ventriculo & intestinis signa inflammationis (q); sed hoc minus metuendum videtur a pulvere *radicis Gialappae*, quo uti malo potius, quam ejus resina, quae tenacissima est, & facile adhaeret superficiem ventriculi ac intestinorum, tuncque tormina molesta, & hypercatharses, saepe producit. Cum autem *Gialappae radix* feligatur talis, quae habet copiosas strias resinofas, hinc, majoris cautelae gratia, curo, ut pulvis ejus diu teratur in mortario vitreo cum dimidia parte sacchari puri sicci; sic enim tenacitas resinosa, a qua imprimis metuendum videtur, frangitur. Mulier quadragenaria, quae instante menstrua periodo vermes cucurbitinos, & vivacissimos quidem, solebat excernere, praeterea aliquot ulnas vermibus lati per alvum deposuerat ante biennium: unde de vermibus lati praesentia nullum erat dubium. Tentavi decantatissima Anthelmintica; diu usa fuit cupro soluto in muria salis ammoniaci; sed absque ullo effectu. Inceperunt tumere pedes, crura, femora, dein & venter. Cum debilis & languida esset, dedi drachmam mediam *radicis Gialappae*, diu cum saccharo tritae, & paulo post excrevit vermem latum, sex fere ulnas longum, vivum, & alacriter se moventem. Periit tamen postea lento hydrope.

Quandoque profuit, per plures dies replere totum intestinale tubum habitibus foetidis, qui vermibus infesti creduntur, de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit. Sic v. g. per triduum, vel quatrimum, aliquot grana asae foetidae deglutienda dedi ter quaterve de die, & postea purgans exhibui satis acre, habita semper ratione virium, & aetatis. Saepius feliciter cessit.

Aliis magis placuit, Anthelmintica purgantibus miscere, ut haec, ingrata vermibus, citius per totum tractum intestinorum applicarentur. Felicem inde successum aliquoties vidi, & plures observationes hoc confirmant (r). *Extractum Hellebori nigri cum vitriolo Martis*, omnibus vulgaribus Anthelminticis incassum tentatis, nunquam caruisse successu, testatur *De Lille* (s). *Ex sale polychresto, jalappa, valeriana, ad drachmam sumtis, additis oxymellis scillitici unc: iv, uncia media corticis winterani, & vini generosi libris duabus*, confecit *Störck* remedium, cujus uncia quater de die dabatur adultis; junioribus vero ad drachmam unam alteramve (t); felici pariter cum successu. In hoc remedio talia sunt, quae pituitam, vermium nidum, attenuant, alia quae vermibus infesta habentur, & *gialappae radix*, quae alvum movet.

Ex omnibus his patere videtur, praecipuam spem curandi morbos verminosos poni in remediis evacuantibus. Remedia, quae arcani sub titulo commendantur, & felici effectu se commendaverunt saepius, fuerunt inventa talia imprimis, quae corpus turbant satis, & sursum deorsumve evacuant.

Ad hanc classem videtur pertinere remedium *D. Herrenschwand*, quod non-

(q) Cicut. aquat. Histor. & Noxae Cap. XV. pag. 222.

natur. curios. Vol. IX. observ. XIV. pag. 41.

255.

(t) Ann. Medic. secund. pag. 228, & 286.

(r) Acta Physic. Med.

(s) De Palpitat. cord. pag.

nondum publico communicatum fuit, & de quo sequentia novimus (*u*). Quatuor pulveres sunt, quorum primus, sub titulo remedii praeparatorii, fumitur pridie. Coena levis conceditur aegro; & dum se ad somnum componit, dantur bina cochlearia olei amygdalini, vel olivarum. Sequenti mane, jejunio ventriculo, primam dosin specifici remedii fumit aeger; a qua bis levis vomitus sequi solet; totidemque per alvum evacuationes; quae certo sequuntur; sed vomitus non semper; qui videtur fieri a motu vermis lati. Intra bihorii spatium & vomitus, & alvi evacuatio, cessant; dein jusculum propinatur aegro. Hoc facto, secunda dosis exhibetur; quae eundem omnino praestat effectum, ac prior; sed plerumque vermis latus expellitur; unde non semper opus est, tertiam dosin exhibere. Si vero vermis nondum exiverit, post tertiam dosin assumptam exit certo, citius vel serius, saepe vivus, semper integer, cum filo suo. Nec fatigatur aeger ab hoc remedio plus, quam si aliud catharticum remedium sumisset. Testatur auctor, se viginti & tribus vicibus illud dedisse, aequali semper successu, in sexu, temperie, aetate, variis, etiam teneris & delicatis.

Omnia autem haec postea aliorum Medicorum observatis confirmata fuerunt.

Similia his in humanissimis literis ad me datis scripsit egregius auctor; addiditque, in ducentis casibus octo vel novem vicibus tantum non successisse remedii effectum. Addit dein sequentia: *Omnes aegri sic curati erant, Helveti, circa Genevam, Neufchatel, de Biena, & de Morat; neque per duos cum dimidio annos, quo dedit hoc specificum, ullus rediit querens de hoc verme; quem tamen subaudiverat rediisse in Hollandia post usum hujus specifici, quod fortiter purgat sursum & deorsum. Bis vidit duos vermes latos excretos ab eodem aegro, qui pessime aegrotaverat. Plures aegri simul vermes teretes & ascarides excreverunt. Servat Colon caninum, cujus tunicae villosae adhaerebant in spatio, quod nummum Imperialem (Ecu) aequat, duae taeniae completae, & adhuc tria filamenta, quae singula singulis punctis tunicae villosae affigebantur.*

In Historia naturali, aliisque scientiis, adeo notus Bonnet (*w*) quaedam habet circa specificum hoc contra taeniam remedium. Pulvis est levis, subtilissimus, coloris olivacei; qui videtur ad regnum vegetabile pertinere; in quo apparent, oculo nudo, & imprimis lente armato, particulae splendentes; crocum redolet, & saporem leviter falsum habet. Pridie, antequam detur specificum, hora quarta pomeridiana dat sex grana pulveris albi, qui continet vitriolum martis, ex aqua tepida; nec sequitur ullus effectus sensibilis. Pulvisculus autem ille non est absolute necessarius ad curam. Hora septima datur levis coena; post bihorium datur cochlear olei amygdalini, vel olivarum. Sequenti mane datur omni bihorio pulvis, qui drachmam, vel scrupulos quatuor, aequat pondere; minuendo, vel augendo, quantitatem pro diversis viribus aegri. Nunquam plures doses dantur, quam tres. Post primam dosin quandoque nullus sequitur effectus; aliquando levis vomitus; saepius succedit alvi eva-

(*u*) Biblioth. Raison. tom. 33. Octob. Novemb. Decemb. pag. 281. (*w*) Mem. de Mathem. & de Phys. present. à l'Academ. Royale des scienc. Tom. I. pag. 479.

evacuatio : tunc datur jusculum. Si vermis nondum prodeat, ut plerumque fieri solet, datur secunda dosis; &, si opus fuerit, etiam tertia. Attamen non sine molestia agit hoc remedium. Quandoque enim sursum & deorsum purgat valide, tormina abdominis adsunt, & pulsus insurgit. Aliquando longe mitius agit remedium. Saepe post meridiem taenia expellitur; tardissime nocte, vel mane sequentis diei. Quater Genevae contigit, ut post primam dosim assumptam taenia expelleretur; quae si longior fuerit, post expulsionem sentiunt similia mala, ac ascitici, post aquas per paracentesim eductas, nisi abdomen rite firmatum fuerit. Quidam languent per unum alterumve diem; alii febricitant; alii tam parum ab hoc remedio afficiuntur, ut eodem die domo exire possint.

Cum contigerit bis Genevae, ut sumpto remedio nulla prodierit taenia; quae forte antea in cunctis aegris expulsa fuerat; hinc, ut certus sit, taeniam adesse, dat unciam mediam *Syrupi florum Persicorum*; si enim tunc cum foecibus prodeant grana, sive moleculae albicantes, quas putat esse taeniae excrementa, tunc de taeniae praesentia minime dubitandum putat.

Dum autem Basileae suo remedio uteretur *Herrenschwand*, obstupuit, vermem latum nunquam integrum prodire, sed frustulatum tantum. Taeniae autem illae pertinebant ad secundam speciem *Plateri*, quam credit reliquis difficilius expelli.

Caeterum pulvis ille praeparatorius, qui pridie fumitur, licet omnino necessarius non sit, creditur hunc usum habere, quod nempe specificum sequenti die melius & promptius agat. Testatur autem *Van Doeveren* (*), quod ipse *Herrenschwand* ipsi affirmaverit, suum remedium non convenire in illa taeniae specie, quae, ubi in intestinis nidulatur, portiones suas cucurbitini-formes dimittit; cum hanc rarissime expellere possit; solam alteram speciem, quae non dimittit articulos, & secunda nostra videtur (articulis brevioribus) constantissimo effectu ab eo expelli. Simul observationibus variis confirmat, illud remedium non adeo lene & blandum esse, sed saepe maximas excitare in corpore turbas. Variarum purgantium remediorum formulae pro junioribus in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

§. 1373. **Q**uin Clysmata, Suppositoria, Unguenta externa, ad eadem profunt quam maxime.

De usu unguentorum externorum ad §. 1370. dictum fuit.

Suppositoria autem solent parari ex amaris, aliisque, quae Ascaridibus imprimis infesta creduntur; verum, ut ante monitum jam fuit, hi vermes, cum vivacissimi sint, brevi alium locum petent, si quid ingrati invenerint circa finem intestini recti. Alvum movent suppositoria, vel mole, vel stimulo, dum irritant intestinum rectum. Clysmata pariter non pertingunt ad intestina tenuia usque; adeoque tantum nocere possunt vermibus, qui in crassis intestinis

(*) Dissert. de verm. intest. pag. 73. 74.

nis nidulantur. Habent & hunc usum, quod morosis infantibus purgantia per clysmata exhiberi possunt, quae, si tripla dosi sic adhibentur, similem effectum faciunt, ac si simplex purgantis remedii dosi deglutita fuisset.

Sed & aliam ob rationem clysmata laudaverunt Medici; nempe, ut vermes locum mutarent. Dabant amara remedia potanda, dum lac simul per anum injici curabant, hac spe, ut vermes, amarorem horrentes, ex ventriculo & intestinis tenuibus descenderent in crassa intestina, allecti lactis odore; sicque facilius per alia clysmata possent necari, vel per purgantia promptius expelli.

Imo *Duretus* (y) fuit in illa opinione, per solam mutationem loci vermes necessario perire, cum ex chylo vivant, quem in intestinis crassis nunquam adesse voluit. Sic autem habet: *Quae causa est, cur sapientes Medici potiones amaras exhibeant, praesertim e scordio: lac autem subjiciant, ut illinc fugati, hinc vero allecti, relicto jejuno descendant in colon, ubi vel ad punctum temporis durare non possunt, vita supersite. Omnia enim, quae vivunt, quaeque moventur, in suo quaeque loco servantur, & aluntur, ex quibus constant.* Interim certum est, contenta in crassis intestinis nondum omni chylo orbata esse penitus, cum Anatonie detexerit vasa lactea, quae chylum absorbent, ad extremum intestini recti usque. Praeterea ex haecenus dictis patuit, amara non adeo infesta vermibus esse, ac quidem dici solet; & vermes vivos inveniri in crassis intestinis, non tantum teretes & ascarides, verum etiam taeniam; nec unicam, sed plures, in colo intestino vidit *Herrenschwand*; uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit.

Caeterum in *Materia Medica* & clysmatum & suppositoriorum formulae variae habentur, ex diversis Anthelminticis paratae; & plures, similes ad harum normam facile concinnari poterunt.

§. 1374. **Q**uando Dentes incipiunt prodire, maxime acuti, a tensione, punctura, laceratione gingivarum nervosarum, sanguinolentarumque, oritur inflammatio, tumor, gangraena, convulsio, alvi fluxus viridis, salivatio, febris, mors.

Constat observatis *Eustachii* (z), in recens natis, dissecta maxilla utraque, occurrere dentes, partim mucosos, partim osseos, non obscurae magnitudinis, suisque praesepiolis undique vallatos, qui postea erumpent. His dentibus docta manu detractis, tenuissimum interstitium, vix osseum factum, conspicitur; quo pari diligentia amoto, obviam veniunt totidem dentes, pene mucosi, & longe minores, qui post alios priores in propriis caveis latent. Ultimi illi, prioribus deciduis, circa septimum annum prodire solent, citius vel serius. Unde Autopsia docet, dentes, qui circa septennium renascuntur, cum prioribus nullo modo junctos esse, sed nequidem illos tangere posse, quum inter utrosque medium sit interstitium osseum, primum & secundum dentem a se invicem dirimens, quo postea perforato erumpet suo tempore dens secundus.

Un-

(y) In Coac. Hippoc. pag. 174.

(z) Tractat. de dentibus.

Unde cadit illa sententia, quod secundus dens ex radice prioris relicta germinaret (a). Neque tantum in recens natis, verum etiam in Embryonibus, primos & secundos dentes invenit *Celeberrimus Albinus* (b); ita tamen, ut nondum sepimento osseo interposito discreti fuerint. Aliquoties in abortibus idem mihi videre contigit.

Magna autem diversitas observatur in tempore, quo dentes prodeunt. Communiter quidem statui solet, septimo circiter mense dentitionem incipere; sed contingit aliquando, & ipse vidi, recens natos jam unum alterumve in maxillis ostendere dentem: imo in abortu quinque mensium vidi binos incisores ex maxilla inferiori prominere quam manifestissime. E contra in sana, vegeta, torosa, puellula, primus dens decimo nono mense prodiit, sequentibus fatis cito reliquis, & sine molestia fere ulla. In debilibus, & morbosis, quandoque adhuc serius incipit dentitio. Ex quibus patet, primorum dentium eruptionem diverso tempore etiam naturaliter contingere. Longe major morâ in secundorum dentium eruptione observata fuit. Vidit *Helmontius* (c) anno sexagesimo tertio aetatis *Senem*, & *Vetulam*, quibus quondam amissi dentes sponte renascebantur, etiam cum doloribus puerilibus. Nullam tamen notabat vitae longaevitatem, eo quod uterque eodem anno mortem oppetierit. Legitur (d) de fabro lignario, octuaginta quatuor annorum, cui biennii spatio quatuor dentes eruperant, duo nempe incisores, & totidem canini. Ipse vidi in *Vetula*, quae octuagesimum sextum annum compleverat, binos dentes molares prodiisse; mortua fuit octuagesimo octavo aetatis anno. Mirum est, tamdiu latere potuisse in maxillis dentium, sera tantum aetate proditorum, rudimenta.

Prudenter hinc statuit *Moschion* (e), septimo mense dentitionem incipere, sed non in omnibus aequaliter.

Naturaliter quidem ex maxilla utraque dentes erumpunt; quandoque, tamen deviant. Vidi ex medio palato dentem molarem erupisse. In thesauro suo servabat *Ruyschius* (f) os palati humanum, ex cujus medio dens molaris erupit. Plures dentium aberrationes recensentur (g).

Solent primo omnium prodire dentes incisores; sed plerumque antequam octo incisores omnes prodierint, unus alterve dentium molarium erumpit. Postea sequuntur, quandoque fatis magno interposito temporis intervallo, quatuor canini. Legitur (h), in *America septentrionali*, in insula, quae a canibus nomen habet, incolas habere dentes incisores planos, dentibus molaribus similes. Curiosum foret scire, an illis etiam primo prodeant tales incisores, cum aequè difficulter ex maxilla erumpant, ac molares.

Cum ergo dentes lateant in alveolis suis, non tantum illi, qui primo prodituri sunt, verum etiam alii, qui circa septimum aetatis annum prodire solent,

(a) B. S. Albin. Acad. Annotat. lib. 2. pag. 3. & seq. (b) Ibid. pag. 9. (c) In Capitulo. *Arcana Paracelsi* pag. 626. col. 2. (d) Academ. des scienc l'an 1730 Hist. pag. 56. (e) Spach. gynaec. pag. 10. n°. 117. (f) Mus. Anatom. sive Catalog. rar. pag. 177. (g) Albin. Academic. Annot. Lib. I. cap. 13. pag. 52. (h) Academ. des scienc. l'an 1722. Mém. pag. 446.

lent, incipiunt augeri mole; dum exitum moliantur, crusta adamantina muniantur, ut suo munere postea fungi possint. Quomodo hoc fiat, credo, quod hactenus ignoremus: quis enim solidam & evidentem rationem dedit, cur primus dens incipiat augeri, exurgere, viam sibi parare? dum secundus dens, ipsi suppositus, quiescit, post septem annos demum similia praestiturus: hoc fieri videmus evidenter, licet rationem facti non intelligamus. Haerent illa dentium germina in alveolis maxillarum; sed horum alveolorum exitus tegitur membrana satis densa, coriacea, quae ab erupturo dente pertundi debet, quin imo lacerari; ita ut post eruptionem dentis laceratae hujus membranae lacinae observatae fuerint ab accurato in similibus indagandis *Hersifant* (i). Exsiccatae dein hae lacinae sponte cadunt. Magna ergo satis vis a dente erupturo fieri debet, ut hanc membranam rumpat. Egregius *De Lafone* (k), qui pulchra dedit observata de organisatione ossium, & dentium, credit, quod, postquam dentis superior pars jam induruerit, tunc interior pars mucosa, vegetare pergens, nec potens superare obstaculum durum in parte dentis superiori, urgeat inferiora, ubi minor est resistentia; & hoc mechanismo putavit formari dentium radices, quae productae deorsum, occurrentes diaphragmati osseo, quod inter primum & secundum dentem interjacet, non amplius descendere possunt; sed, pergente eadem vi dentem elongante, necessario superior dentis pars elevari debet; unde sensim lacerabitur membrana alveolos tegens, & dens prodibit. Ingeniosa certe haec explicatio est; nec tamen videtur difficultatem modo propositam solvere; cum nulla pateat ratio, quare in primo dente illa vegetatio adeo efficaciter agat, dum per tot annos iners quiescit in dente secundo, qui primo adeo vicinus est.

Praeterea plures dentes primos, dum vacillare incipiunt, eductos examinaui, & in plurimis ne vestigium quidem radices inveni. Mirabantur hoc chirurgi peritissimi, qui in dentium morbis curandis versatissimi merito habebantur. Statuebant, dentes, qui circa septimum annum cadere solent, radices habuisse: dum illos, jam vacillantes, levissima vi educebant, nullas radices inveniebant. Ut hoc explicarent, dixerunt, secundum dentem, dum assurgit, atterere radices prioris, & sic comminuere in minutissimum pollinem, qui prae tenuitate sua evanesceret totus; nam nemo illum unquam invenit. An lente ascendentis dentis secundi, dum primum loco movet, actio tanta esse potuit, ut prioris radices in pollinem comminueret? Egregius in hac chirurgiae parte *Bourdet* (l) statuit, primos dentes, antequam vacillent, habere radices aequae fortes fere, & duras, quam observantur in secundis. Dum autem refutat sententiam *Bunon*, qui statuebat, radices illas a frictione ascendentis dentis secundi destrui, provocat ad illa, quae in recentis cadaveris maxillis inveniuntur, dum secundi dentes jam ossei fieri incipiunt, & primi dentes, lactei dicti, adhuc adsunt; sive firmi adhuc haereant, sive jam plus minusve vacillare inceperint. Apparet enim, dentem secundum, dum assurgit, sua mem-

brana

(i) Academ. des scienc. in 4°. l'an 1754. Mém. pag. 431.

(k) Ibid. l'an 1752.

Mém. pag. 168.

(l) Recherch. & observat. sur l'art du Dentiste §. 5. pag. 57.

brana involutum manere, donec exitui proximus sit. Radicibus ergo dentis lactei & assurgenti denti secundo interponitur membrana. Radices tamen dentium lacteorum destructae jam sunt, antequam secundi dentes illas tangere possint. Praeterea parva distantia observatur inter dentem primum & secundum; unde concludit, radicem dentis lactei consumi ab alia causa, non vero per attritum dentis suppositi. Hinc maluit credere, ab adjacentibus partibus fecerni acriorem quemdam humorem, qui illas radices consumeret.

Fateor, quod mihi longe probabilior videatur opinio, quae statuit, dentes lacteos carere radicibus. *Celeberrimus Albinus (m)*, de his agens, dicit: *Quum dentis naturam dentes induunt, testa quaedam primum oritur, forma folliculi patuli. Eaque ad corpus dentis pertinet, radice nondum inchoata.* Talia dentium corpora absque ullo radicum vestigio in abortuum, & recens natorum, maxillis dissectis vidi saepe. Eadem in tabulis nitidissime expressa habentur (n). Ubi simul videri potest, quomodo successive radices ex dentis corpore protrudantur. Dens ergo fuit absque radicibus; & dum cadit lacteus, radicibus caret. An credibile videtur, denti lacteo crevisse radices, & denuo destructas fuisse, antequam caderet, dum nulla probabilis destructionis radicum causa fuerit unquam inventa? Ab attritu secundi dentis assurgentis hoc fieri non posse, ex dictis patuit evidenter. Rodentem liquorem hic in auxilium vocare, quam precarium est!

Videntur tamen observationes docere, quod dentes lactei, si non cadant suo tempore, aut jam vacillantes non eximantur, apti sint, ut radices protrudant ex suo corpore, quibus postea fixi in maxillis haerent saepe tota vita.

Vidi attentus toties, vel sponte cadentes, vel Chirurgi manu eductos, dentes lacteos, & inveni limbum inferiorem, non aequalem, sed hinc inde prominentiis, quandoque processibus acutis, asperum, quos in illis, quibus diutius relictis fuerant dentes lactei, inveni jam longiores multo, & concavitate sua respondentes suppositi dentis convexae superficiei; ita ut manifeste se accommodarent vicino obstaculo, ut profundius descendere possent. Ante laudatus *Bourdet (o)* eadem omnino vidit, licet in alia opinione fuerit. Sedecim annorum virgini jam a sex septimanis dens caninus perforaverat superiorem partem gingivae in maxilla superiori: locum suum servaverat dens caninus lacteus ipsi respondens; qui tamen multum vacillabat; quem dum eduxerat, vidit, aliquam radicis partem habere, illam esse punctis quibusdam sive asperitatibus inaequalem; hinc adstantium una firmiter credidit, fracto dente, radicem in alveolo mansisse: fatetur, quod vix contrarium persuadere potuerit. Praeterea vidi saepius, dentem lacteum, a binis vicinis dentibus nimis pressum, non vacillasse illo tempore, dum naturaliter cadere debebat, hinc in loco suo relictum fuisse, dum interim secundus dens emergens, ante vel retro priorem, maxillam perforaret; unde quandoque deformitas nata fuit; ad quam tollendam dens lacteus, jam firmiter haerens, dum educeretur, radici-

(m) Annot. Academ. lib. 2. cap. 2. pag. 16.
& observ. sur l'art du Dentiste pag. 52. 53.

(n) Ibid. tab. 2.

(o) Recherch.

dicibus praeditus erat. Unde merito concluditur, dentem lacteum posse radices producere deorsum. Si enim secundum multorum opinionem dentis lactei radices consumtae fuissent, dum cadere deberet, novae renatae essent; & tunc statuendum foret, bis in eodem dente radices natas fuisse. Unde videtur, dentes lacteos naturaliter carere radicibus, dum sponte cadunt; aptos tamen esse, ut radices producant, si diutius in loco suo relinquantur; & quod saepe in dentibus lacteis, dum sponte cadunt, vel jam vacillantes educuntur, detegantur erumpentium radicum prima vestigia; quae ab aliis habentur pro reliquiis radicum detritarum, quae prius adfuerant.

Quamvis autem dentium eruptio naturalis sit, & in multis infantibus absque magna molestia contingat, in quibusdam tamen gravibus dentitio stipatur symptomatibus, quae aliquando aliis morbis attribuuntur, licet a sola dentitione pendeant. Unde sollicitè monet *Sydenhamus* (p), dum febres Epidemicæ grassantur, & infantes aegrotant, omni cum cura inquirendum esse, an febris illa ad constitutionem Epidemicam referenda sit, an vero a dentitione pendeat. *Vulgo enim notissimum est, infantes, a doloribus ex dentitione ortis, saepius in febres agi, quae haud ita facile ab alterius generis febribus internoscuntur.* Operae pretium est ergo, considerare illa signa, quae docent, dentitionem imminere, vel jam inceptam esse.

Patuit ex antedictis, tempus dentitionis satis incertum esse, adeoque non adeo magnum momentum inter signa dentitionis habere, nisi quod incitet attentionem Medici, ut circa septimum mensem magis invigilet.

Dum de morbis aetatum agit *Hippocrates* (q), dicit: *Ad dentitionem vero productis, gingivarum pruritus, febres, convulsiones, diarrhoeae; ac maxime, cum caninos dentes edunt, crassissimisque pueris, ac duras alvos habentibus.*

Primum, quod observare potui dentitionis incipientis signum erat, si arcus maxillae superior, qui ex convergentibus alveolorum lamellis constituitur, incipiat latior fieri, sensim a se invicem secedentibus his lamellis, ut denti erupturo locus fiat. Videtur hoc fieri a dente sensim ascendente: hoc tempore internum, quasi in ipsa maxilla, pruritus sentire videntur, dum perpetuo faciem, nares imprimis, & mentum, fricant: gingivae enim, nec membrana alveolos tegens, tenfae aut rubrae adhucdum apparent. Simul de nocte infantes minus quieti sunt, & solito morosiores: neque hoc mali ominis est. Monuit enim *Hippocrates* (r): *Quicumque dentientes bene habitii manent, & altiori somno premuntur, periculum est, ne convulsione corripiantur.*

Harris (s) duplex dentitionis tempus statuit; unum nempe, quo dens ex osse maxillari primum emergere nititur; & tunc haec symptomata adsunt. Optime monet, hoc dentitionis stadio, *gingivam in parte externa & superiori, absque aliquo ejusdem tumore, albido quodam circulo circumscribi.* Quandoque apparent duo vel plura talia loca, acsi dens emerfurus pelluceret per gingivam.

(p) Schedul. Monit. de nov. febr. ingress. pag. 674. (q) Aphor. 25. Sect. 3. Charter. Tom. IX. pag. 120. (r) Lib. de Dentit. text. 9. Charter. Tom. VII. pag. 871. (s) De Morbis Acut. Infant. pag. 35.

vam. Saepe per aliquot septimanas durat hoc dentitionis stadium, antequam incipiat alterum, quo dens mole jam auctior, & major factus, gingivam tumidam semper reddit, inflammationem insignem in eadem parit, atque eam percurrere omni vi conatur. In difficili dentitione haec vera sunt; saepe tamen facilius haec peragitur; & tunc omnia haec symptomata adeo levia sunt, ut dens, non advertentibus infantum custodibus, prodeat. Simul solet adesse major salivae copia; quandoque & tussis: nares pluunt, genae rubent, a dentis emergenti irritatione, humoribus majori copia versus caput derivatis; ut docent symptomata plura, quae apud auctores collecta leguntur.

Sic Moschion (t) habet: *Gingivarum pruritus; fervor genarum; dolor nervorum in cervice; frequentius sanguinolentus humor per os, vel aures, exit.* Ita & apud Aëtium (u) leguntur sequentia de dentitione: *Circa septimum mensem infantes dentes producere incipiunt, punguntur, stimulantur, tanquam a paxillo quodam, separante gingivas dente. Inflammationes succedunt gingivarum, & maxillarum, & tendinum; quas febres plerumque sequuntur. Succedit & pruritus in meatibus auditoriis, & aures humescunt: nonnullos ophthalmia corripit, & sanguis ex canthis (oculorum) fluit. Pluribus perturbatur venter, ob stomachi inflammationem, ventrisque exsolutionem.*

Cum autem omnia haec mala a tensione, punctura, laceratione, gingivarum nervosarum, sanguinolentarumque, oriuntur, patet facile, omnia haec mala magis metuenda esse, dum erumpunt dentes canini, qui obtusum apicem habent, & satis crassi sunt. Incisores acutum referunt cuneum; hinc facilius membranam incumbentem findunt. Molares autem, licet latiore superficiem habeant, quam canini, & quatuor apices, facilius feruntur; quoniam non simul & semel, sed successive, illi apices emergunt. A solo dolore inferiori convulsiones metuendas esse in infantibus, quibus nervosum genus adeo facile irritatur, facile intelligitur. Unde etiam (§. 1075. 4.) inter epilepsiae causas dentitio numeratur; ubi simul notatur ex Hippocrate, non omnes ex dentitione convulsos interire, sed multos sospites evadere; uti quotidiana in Praxi observata docent. Si autem multum tumeat gingiva, simulque admodum rubeat, validae inflammationis signum est; quae quandoque in gangraenam satis cito terminatur; praecipue, si acrior humorum indoles simul adfit. De qua re videantur illa, quae in Capitulo de Gangraena dicta fuerunt. Cito autem gingivae sic affectae putrescunt, & malum ad vicina loca propagatur, nisi spiritu salis marini misto cum melle rosarum saepius tangatur locus gangraenosus, sicque sistatur proserpens putredo. Vidi aliquoties in pauperum infantibus, qui omnino neglecti fuerant, partem ossis maxillae cecidisse, una cum alveolis & dentibus contentis: unde, in hoc loco destructae maxillae, tota vita fuerunt edentuli.

Alvi fluor viridis suspectus est, dum dentitionis tempore adest. Antea dictum fuit, dum acido in primis viis laborant, foeces alvinae viridescere; unde & ab hac causa possent viridia per alvum excerni, licet a dentitione hoc non

(t) Mosch. apud Spach. gynaec. pag. 10. n°. 118,

(u) Lib. 4. cap. 9. pag. 68.

non fieret. Verum si foeces, quae naturaliter flavescunt in infantibus, dentitionis tempore subito fiant aeruginosae, tunc periti Medici convulsiones metuere solent; quia ex illa coloris mutatione concludunt, sensorium commune, & totum nervorum systema, turbari. Si sanus homo subito in gyrum rotetur, vertigine corripitur; &, nisi haec rotatio cesset, cadit, bilemque aeruginosam vomit. Unde etiam §. 275. pro malo signo habetur, si post concussum validum capitis biliosus vomitus sequatur.

Caeterum alvus laxior dentientibus infantibus prodest potius. *Quibus in dentitione alvus multoties subducitur, illi minus convelluntur, quam quibus ita paucies (w).*

De Salivatione, dentitionem consequente, jam dictum fuit.

Febris, mors. Dolor molestus, inflammatio gingivarum, insomnia, sufficiunt, ut febris excitetur, quae certe, si valida fuerit, tenerum corpusculum brevi destruere poterit. Interim non semper funestum eventum a febre dentitionem comitante videtur metuisse *Hippocrates (x)*; dicit enim: *Quibus in dentitione febris acuta oboritur, raro convelluntur.* Caeterum hyemale tempus dentitioni magis convenire statuit (y), ita ut facilius emergant, caeteris paribus, hoc anni tempore. Simul observavit, illis, qui cum tussi dentiunt, dentes tardius erumpere, verum in punctione magis extenuari. Solet enim in omnibus dentientibus torositas corporis minui, & carnes fieri flaccidiores, praecipue dum dentes canini prodire incipiunt.

§. 1375. **Q**uae cuncta facile ex eadem causa oriri demonstrantur.

Sensim enim distrahitur membrana, quae alveolos claudit, & tegit; si jam inflammatio adsit, & a duro dente inflammatus ille locus rumpi debeat, facile patet ratio, quare omnia illa mala, modo recensita, sequi debeant.

§. 1376. **Q**uin sublata irritatione nervorum (1374) sponte cessant.

Dolor, uti alia occasione ad §. 220. & sequentes dictum fuit, ponit fibram nervosam sic affectam, ut dissolutionem minuetur: hinc dolor acrior est, dum fibra nervosa est rupturae propior. Unde patet, quare molestiae omnes augeantur, dum dens eruptioni proximus est, & denuo cessent, simulac dens membranam prius tensam ruperit. Cessat enim tunc nervorum irritatio. Hinc simul patet, quid sentiendum sit de omnibus illis *Periaptis*, & *Amuletis*, quae infantibus, dentitionis tempore, appendi solent, hac spe, ut dentes facilius, & citius, erumpant. Dentitio naturae solius opus est; hanc accelerari posse per artem, nemo peritus facile credet. Verum molestias, dentium

(w) Hippoc. lib. de Dentit. Charter. Tom. VII. pag. 871. (x) Ibidem.
(y) Ibidem.

tium eruptionem comitantes, lenire ars valet; uti sequenti paragrapho dicitur. Facile tamen permittitur mulierculis, ut *Corallia rubra*, *pöconiae radicem*, *dentes lupi*, *apri*, *vulpis*, & his similia, collo dentientis infantis appendant; a quibus nulla metuenda est noxa. Solent enim tunc magis morigerae esse Medicorum consiliis.

§. 1377. **Q**uod fit 1. gingivas emolliendo, refrigerando, leniendo, mollibus, glutinosis, antiphlogisticis. 2. saepe atterendo ad corpora dura, glabra. 3. difsecando ope lanceolae.

1°. Quantam efficaciam habeant in dolore leniendo omnia illa, quae distentam fibram dolentem laxant, antea ad §. 228. 1. dictum fuit. Cum autem tensa & dolens sit haec membrana, quae dentem erupturum coërcet, facile patet, quare emollientissima hic locum habeant. Cum autem plerumque gingivae, leviter saltem, inflammatae sint hoc tempore, hinc foventur refrigerantibus & antiphlogisticis; quae optime profunt, si simul leviter glutinosa sint; ne a copiosa saliva, quae dentitionis tempore profluit, abluantur ilico. *Semper-vivi majoris succus recens pressus*, cum *syrupo florum violarum*, addita mucilagine *gummi Arabici*, *Tragacanthi*, *Sem. Cydoniorum*, &c., aptissimum tale remedium dat, si saepius gingivis illinatur. *Cremor recens lactis*, cum *vitello ovi* & *syrupo florum violarum* mistus, si aliqua copia *aquae stillatitiae rosarum* diluatur, optime prodest. *Flores Sambuci*, si una cum *plumbi* frusto in nodulo ligentur, & in fundo vasis vitrei cylindrici ponantur, dein lac recens superaffundatur, & haec omnia ponantur in leni digestionem, brevi in summitate vasis colligitur cremor, qui fragrantiam florum sambuci redolet, & gingivis illinitur saepius, optimo cum effectu. Plumbum autem additur, ut deprimatur nodulus ad fundum vasis, sicque facilius colligi possit cremor in superficie suprema; simul plumbum externo usu magnam efficaciam habet in sedandis inflammationibus incipientibus. Novi quidem, plumbum non sine ratione suspectum esse Medicis, imprimis usu interno: sed parum admodum de plumbo in lacte solvitur; & illud pauculum solutum potius in sero lactis haeret, quam in parte cremoracea; unde videtur tale remedium tuto usurpari posse; imprimis cum gingivis dolentibus pauculum cremoris tantum illinatur, vixque deglutiat aliquid de hoc cremore infans; sed fere totum cum saliva copiosius affluente exeat ex ore. Si vero gingivae, profunde rubro colore tinctae, gangraenam minitentur, tunc aliquot guttulae *spiritus salis marini* adduntur *Syr. fl. violarum*, addito nitro; & haec diluuntur in *aqua stillatitia florum rosarum*, aut *florum sambuci*, ut gingivae saepius tali mixtura foveantur. Antea, ubi de *Angina gangraenosa* agebatur, uti & in capitulo de *Scorbuto*, laudata fuit efficacia *spiritus salis marini* in similibus malis. Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulae habentur.

Quandoque contingit, gingivas sic inflammari, & dolere, ut valida accendatur febris, & sequantur convulsiones: tunc *Sydenhamus* (z) commendat

Venae

(z) Prax. Medic. Cap. V. pag. 248. 249.

Venae sectionem, tanquam optimum & efficacissimum remedium; simulque statuit, aequè tuto ex infantum venis, quam adultorum, sanguinem extrahi posse. Necessitatem quidem evacuationis sanguinis in tali casu agnoscit *Harris* (a); sed maluit unam alteramve hirudinem infra utramque aurem applicare. Certum enim est, venae sectionem difficilius saltem institui in infantibus, ob venarum exilitatem, & irrequietum membrorum motum. Imo ipse *Sydenhamus* (b), dum in febre dysenterica sanguinis missionem judicabat necessariam, dixit: *Si infans hac febre laboret, tum hirudines duae utrimque applicentur pone aures.* Notum autem est, *Sydenhamum* hanc schedulam scripssisse circa finem vitae, & quaedam, quae antea scripserat, mutasse, vel emendasse.

Optime monet *Harris* (c); *Inter dentiendum os tanta teneritudine saepe affligitur, ut omne alimenti genus pertinaciter respuant. In hoc casu summopere cavendum, ne alimentum calidum, imo vix tepidum, infantibus praebatur. Nam calor oris & gingivarum, fere exurens, vix minimum caloris adventitii gradum fert, sine molestia & dolore accedenti.* Unde fit, ut vix cochlear ferre possint infantes; & hinc patet utilitas differendi ablactationem, donec dentitio absoluta fuerit. Mollem enim nutricis papillam longe facilius ferunt. Accedit, quod nutrici ingerere possimus copiam remediorum emollientium, & antiphlogisticorum, quae infanti prodesse possunt. Simul etiam, mutando nutricis dietam, possumus lac ejus reddere congruum praesenti infantis morbo. Hanc utilitatem agnoscit *Moschion* (d), dum suadet, ut dentitionis tempore nutrix vinum non bibat, & tenuiori nutrimento utatur.

Simul patet, huic beneficio renunciare illos, qui lac humanum damnant, & aliorum animalium lacte infantes nutriendos volunt.

2°. Circa hanc rem in diversam opinionem abiverunt illi, qui de dentitione, & de dentium conservatione, scripserunt. Quidam laudaverunt, alii improbaverunt omnino. Si gingivae inflammatae doleant, noceret certe attritio ad corpora dura; sed tunc nequidem attactum ferunt infantes, quin statim misero ejulatu dolorem testentur. Verum, ubi haec abest, videtur levis pressio gingivarum a natura indicari. Dentitionis tempore videmus, infantes propriis digitis perpetuo dentes fricare, obvia quaeque, quae arripere possunt, ori immittere, & inter maxillas comprimere quam fortissime. Videntur enim molestum in gingivis pruritus sentire, quem hoc modo lenire tentant. Nullum enim doloris percepti indicium dant; e contra hilares & quieti sunt, dum non impediuntur ab hoc opere; & vidi saepius, irrequietos admodum infantes pacatissime obdormivisse, dum nutrix digito prurientes gingivas molliter perfricabat.

Aëtius (e) quidem monuit, cavendum esse omnino, ne quid durum mandendum praebatur, ne gingiva callosior reddita nascituros dentes impediatur: ean-

(a) De Morb. Infant. pag. 35. (b) Schedul. Monitor. De novae Febris ingressu pag. 673. (c) In loco modo citato. (d) Spach. gynacc. pag. 10. n. 119. (e) Lib. IV. Cap. IX. pag. 68.

eandem sententiam & alii tuentur (f). Verum vix videtur ab hac frictione adeo metuenda callolitas, cum perpetuo os madescat simul. Imo alii (g) optabant potius hanc callositatem, dum credebant, facilius rumpi membranas tenfas & duriores, quam molles, quae denti exfurgenti cedunt nimis. Unde *Andry* damnavit emollientium usum, nisi gingivarum inflammatio illa posceret. Et quia hyeme omnia ossa fragiliora fiunt, ideo credidit, *Hippocratem* statuisse, dentitionem felicius procedere hyeme, quam aliis anni temporibus. Addit ex observatione *Spigelii*, citius erumpere dentes in maxilla superiori, quia haec magis rotatur supra papillam nutricis, quam inferior, adeoque & plus atteritur.

Cum ergo ipsa natura videatur indicare in dentientibus frictionem gingivarum, utile erit, si talia corpora dura, glabra, ex crystallo, corallo rubro, ebore, &c., parata porrigantur infantibus dentientibus, modo nullas omnino eminentias habeant, & parata fuerint ex tali materia, quae in saliva solvi nequeat; unde ex crystallo parata praeferuntur reliquis; metallica vero repudiantur; auro purissimo excepto; argentum enim, quo ad similia conficienda utuntur, semper aliquam partem cupri continet.

3°. Sectio illa tunc tantum opportuna est, cum membrana alveolum tegens a dente emergente elevatur, tenditur, rubet, dolet intense; tunc plerumque valida fatis febris adest, & convulsiones metuuntur, nisi denti subito via concilietur: at post sectionem factam dens ilico prominet. Si vero profundius adhuc haereat dens, dum haec sectio instituitur, vulnusculum hoc inflictum brevi consolidabitur, & cicatricula resistet magis denti postea erupturo. Fama etiam Medici insigniter periclitatur, si incisionem suaserit, nec hac facta dens appareat. Novi contigisse, ut dens octo mensibus post factam incisionem eruperit tantum.

Antea ad §. 1374. dictum fuit, duplex esse dentitionis stadium: primum adest, dum dens ex osse maxillari primo emergere nititur; signa hujus tunc dicta sunt. Secundum stadium est, dum dens jam gingivam perumpere conatur. Monuit autem *Harris* (h), quod, *In primo illo Dentitionis molimine, aequae ac in secundo, Chirurgi gingivas infantum quacumque ex occasione imperite incidunt; quo scilicet dentes facilius erumpant; unde vulnus citra necessitatem, & nullam plerumque opem ferens, teneris promiscue infligitur; quum secundum solum dentitionis tempus (quod diligenter notandum) eam plagam inferri proprie requirat.*

Simul noluit, in hoc casu phlebotomo, sive lanceola, incisionem fieri, cum nimis cito coalescat tale vulnusculum. Unde monuit; *Curandum est igitur Medico, ut instrumento magis commodo (sive sit scalpellum, quo calami scriptorii vulgo conficiuntur, sive sit aliud, cujus dorsum in densitatem novaculae aemulam assurgat) incisio semper fiat.* Sic enim labia vulnusculi magis distant a se invicem, & tardius concresecunt. Forte ob hanc rationem quidam voverunt (i), unguibus lacerandam esse hanc membranam, quae alveolum tegit;

(f) Bourdet recherch. & observat. &c. Tom. I. §. IV. pag. 40. (g) *Andry* l'orthopedie tom. 2. pag. 210. & seq. (h) De Morbis Infant pag. 35. (i) *Brouzet*. *Educat. Médic. des enfants* Tom. I. pag. 234.

git ; tunc enim certe minus cito consolidabitur vulnus. Verum facile patet , hoc majorem dolorem facere , & imperita manu fieri ; unde videtur sectio praeferenda esse in tali casu semper.

Monet celebris in hac chirurgiae parte *Fauchard* (k), incisionem secundum longitudinem arcus maxillae debere fieri pro dente incisorio erupturo ; crederem etiam pro canino ; crucialem incisionem suadet pro dente molari ; sed simul prudenter monet , tunc tuto talem incisionem fieri , si gingiva rubescat , tumeat , tensa sit , si dens visu , aut tactu , percipiatur , dum sub membrana coërcente haeret. Caeterum diuturno artis usu edoctus , affirmo , sectione hac raro opus esse , etiam in difficiliore dentitione.

§. 1378. **C**onvulsiones hinc oriundas minuta Sp. C. C. dosis feliciter tollit.

Dictum fuit §. 229 , doloris sensum , & multos doloris effectus , qui independent , tolli posse , licet causa doloris maneat. Hinc lenia paregorica , ex *syr. flor. rhoead.* , & ex ipso *papavere* , parata , in hunc finem cum prudentia tuto adhiberi posse , certus sum ; modo alia , quae in causam doloris agunt , non negligantur. Observatis *Sydenhami* (l) constat , paucas guttulas , tres quatuorve , spiritus cornu cervi , ex vehiculo idoneo exhibitas , profuisse insigniter ad curandam febrim , quae dentitionem difficilem comitatur , si quarta quaque hora ad quatuor vel sex vices propinarentur. Formula talis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

(k) *Le Chirurg. Dentiste* Tom. I. Chap. XV. pag. 175.
Novae febris Ingressu pag. 675.

(l) *In Sched. Monit. de*

F I N I S T O M I Q U A R T I .

